

ପୁଣ୍ୟପତ୍ର ।

ଶିଖ୍ୟ	ଲେଖକମାନଙ୍କର ନାମ	ପୁଷ୍ଟାଙ୍କ	ବିଶ୍ୱାସ	ଲେଖକମାନଙ୍କର ନାମ	ପୁଷ୍ଟାଙ୍କ
ଅଧ୍ୟାତ୍ମଚିତ୍ର ଚୀଠି	ଶାଶ୍ଵତ ଦାଶ୍ରଥ ଶୂରହେଣ	୨୪	ଶାଶ୍ଵତ ଦାଶ୍ରଥ (ରେପନ୍ଧାସ)	ଶାଶ୍ଵତ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର	୨
ରତ୍ନଦେବନାନ୍ଦ (ପଦ୍ମ)	” ଜୀବାଥ ମନ୍ତ୍ର	୫	ପ୍ରେମ	” କୃତ୍ତବ୍ୟ, ସେଇ ଗୁରୁ ୬, ୭	୨୮
ରମ୍ଯାକାଳି ଓ ବୁଲା	” ଧ୍ୟାନକ	୨୨	ପ୍ରେମ (ପଦ୍ମ)	” ଉମେଶ୍ଵର ହତ୍ଯାକୁ	୨୩
ରାଜ.ଜ୍ଞାତ ଓ କାଶ୍ରୁ	” ବନ୍ଦରକର ବୟ	୨୭	ବକ କରିଛି କଥା	” ଜଳକଣ୍ଠ ପାତ୍ର ୮୯, ଏ	୧୩
ଅନ୍ତରେ ସେ ଯାଇଛି ଗଲା (ପଦ୍ମ)	” ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର	୨୧୫	ବଜ ବଜନ ଚାପେଷା ଉଦ୍‌ଦେଶ ପ୍ରାଚୀନ , ରୁତୁମାର୍ଗର ତତ୍ତ୍ଵ ୧୫୫, ୨୫୪	”	
ଉଦ୍‌ଦେଶ ପ୍ରତି (ପଦ୍ମ)	” ଭୋକାନାଥ ଯେନା	୨୧୯	ବଜାରକ ବଜାରତାଳ ଦେଖି	” ପ୍ରଶରସ୍ତ ପଢିବା ରୁ	୨୬୭
ଉଦ୍‌ଦେଶ ଭାବର ବନ୍ଦେଶ୍ଵର	” ବଜାର ମିଶ୍ର ୧୪, ୪୩, ୨୦	୨୧୦	ବଜନ ବାସ (ପଦ୍ମ)	” ଶୀ—	୧୪୫
ଉଦ୍‌ଦେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା (ପଦ୍ମ)	” ବୃଦ୍ଧଗୋହନ ପାନ୍ଦୀଯକ	୨୧୦	ବନ୍ଧୁ ଓ କାଷାନ (ପଦ୍ମ)	” ମାଳକଣ୍ଠାଶା ଏମ, ଏ	୧୫୦
ବନ୍ଧୁତା	” ବୃଦ୍ଧଗୋହନ ପାନ୍ଦୀଯକ	୨୧୧	ପତ୍ରକୁଳ ନଳ ଦାସ (ପଦ୍ମ)	” ଗୋଗାଳପ୍ରସାଦ ବର୍ଣ୍ଣବିହାର	୨୧୦
ଉଦ୍‌ଦେଶ ପାତ୍ରାର (ପଦ୍ମ)	” ବୃଦ୍ଧଗୋହନ ପାନ୍ଦୀଯକ	୨୧୨	ଭଲଘେବ (କ୍ଲ୍ଯୁ)	” ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର	୨୭
ଉପହାର	” କୃତ୍ତବ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ	୨୧୩	ଭର ପାର୍ବତୀ (ପଦ୍ମ)	” ପାଲରମେହନ ଖୋଜେ	୧୬୮
ଉଦ୍‌ଦେଶୀ (ପଦ୍ମ)	” ବ୍ୟାଚରଣ ଦାସ ବ. ଏ	୨୧୪	ବେଳ ବେଳ (ପଦ୍ମ)	” ବଜବଜ ଦେଖାଇ	୨୭୨
କଲେମ୍ସ୍	” କୋପାଳକରଣ ପାନ୍ଦୀଯକ ବ, ଏ, ୧୫୫, ୧୬୭, ୨୩୫	୨୧୫	ବେଳ ବେଳ (ପଦ୍ମ)	” ବଜବଜ ଶିକ୍ଷା	୩୫
କୁବ ରଥାନାଥ ଓ ନୋହାୟ ଶା	” ମଦମମୋହନ ପାନ୍ଦୀଯକ	୨୧୮	ମନ୍ଦିର ଦେଖୁଥି	” ବନ୍ଦରତ୍ତ ଦେଖୁଥି	୧୬୦
ଶୁଭାବଳ କଥା (ପଦ୍ମ)	” ଶ୍ରୀଦ ପଣ୍ଡା ବ, ଏ	୨୧୯	ମନ୍ଦିରକୋ ସେଇ ଗରି ସ ପହାଇ	” ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବୟ	୨୧
ଶୈରିପକ (ପଦ୍ମ)	” ମନ୍ଦିରକ ମେହେବ	୨୨୦	ମୁ—	” ମୁ— ୧୬୪ ୨୭୧	
ଶ୍ରୀ ଦମନ (କ୍ଲ୍ଯୁ)	” କରୋଅନ୍ତର ପୋଷ	୨୨୧	ମୁଖ୍ୟ ରିହି (ପଦ୍ମ—ବିନ୍ଦଦ୍ରି)	” କୋପାଳକରଣ ପାନ୍ଦୀଯକ ବ, ୧୬୯	
ଶୁଭ ପ୍ରତି (ପଦ୍ମ)	” କରୋଅନ୍ତର ମନ୍ତ୍ର	୨୨୨	ଶ୍ରୀ— ଶାନ୍ତି	” ବଜରତ୍ତ ମିଶ୍ର	୧୬୯
କରନ କ କରୁଣମୟ (ପଦ୍ମ)	” ପାରାମରାହନ ସେଳାପଦି	୨୨୩	ଶିରାପତ୍ର (ପଦ୍ମ)	” ମଦମମୋହନ ପାନ୍ଦୀଯକ	୨୭୧
ଶୁଭନ ଜନି (ପଦ୍ମ)	” ଶୀ—	୨୨୪	ଶିରେଶ୍ଵର	” ଶ୍ରୀ—୧୦, ୨୪, ୨୭, ୨୭, ୧୬୪ ୧୦୫, ୧୬୪	
ଦୟାପ୍ରେ	” ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର	୨୨୫	ଶିରୀ ବନ୍ଦରକ ଉପଦେଶମୂଳ	” କୃତ୍ତବ୍ୟ ସେଇ ଗୁପ୍ତ ବ, ଏ ୪୮, ୫୩, ୧୭୨	
ଦାତ୍ର ଶେଳାର	” ଅବିନାନ ଦାଶ୍ରଥ	୨୨୬	ଶୁଶ୍ରାଵ ସମୀତ	” କୃତ୍ତବ୍ୟ ସେଇ ଗୁପ୍ତ ବ୍ୟ	୧୭
ଦର୍ଶାନାନ ନଳର ରତ୍ନମୟ	” ସତ୍ୟ ଶୋଇ ବୟ	୨୨୭	ଶରୀର	” ଶାଥାଚରଣ ଦାସ ୧, ଏ	୧୩
ଦୂରୋପ୍ରକ (ପଦ୍ମ)	” କରନ୍ଦାମ ମନ୍ତ୍ର	୨୨୮	ଶର୍ମାର୍ଥ	” ଶାଦମନ ସମ୍ରାଟ	୧୭
ଦେଶାନ୍ତର	” ଶ୍ରୀଦ ପଣ୍ଡା ବ, ଏ,	୨୨୯	ଶରେ କ ?	” ଶିଦ୍ଧାନ୍ତ ମନ୍ତ୍ର	୧୧୬
ଧର୍ମଶିର (ପଦ୍ମ-ଶିରଦ୍ରିଗ୍ରହି)	” କୋପାଳ ଦାସ୍ତବ୍ୟ	୨୨୧	ଶର୍ମାର୍ଥ ହୋଇଛି ଭାଇରେ ଭାଇ	” ଶିର୍ତ୍ତର ସ୍ମୃତି	୧୬୫
ଧର୍ମଶିରି	” କରନ୍ଦାମ ପାରାମରାହନ	୨୨୨	ଶରକତା (ପଦ୍ମ)	” ମେ-ପଦକୁ ଦାସ ୧, ଏଇ	୧୫
ନବାବନ ନାତ (ପଦ୍ମ)	” କରନ୍ଦାମ ମହାନ୍ତି	୨୨୩	ନାନ୍ଦନ ସବାର	” ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପାତ୍ର ଶିରୀ	୧୭୫
ନୀଳକ	” ପାରାମରାହନ ପଦିଶ୍ଵର	୨୨୪	ଶର୍ମାର୍ଥ ସହିତ୍ ସହିତ୍ ସହିତ୍	” ବେଦନପ୍ରସାଦ ପାଣ୍ଡି	୨୦
ନନ୍ଦିଦନ (ପଦ୍ମ)	” ପାରାମରାହନ ସେଳାପଦି	୨୨୫	ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରକରଣ	” ସେଷେଷ ହୁବେଳେ	୧୬୫
ନନ୍ଦି	” ନନ୍ଦି ମନ୍ତ୍ର	୨୨୬	ଶର୍ମାର୍ଥ ସହିତ୍ ସହିତ୍ ସହିତ୍	” ବିବିଦ୍ଧି ପାତ୍ରିଗ୍ରହି	୨
ନାନା (ରେପନ୍ଧାସ)-	” ଶୀ—	୨୨୭	ଶର୍ମାର୍ଥ ଗଣେଶ୍ଵର ଦର	” କୃପାନ୍ତି ମିଶ୍ର ୨୦, ୨୦, ୨୫	
ଫଳକପ୍ରକାଶ	” ପ୍ରେ	୨୨୮, ୨୨୯	ଶାରୀର ପାତ୍ରା	” ଶାରୀର ପାତ୍ର ବ, ଏ	୨୮
ପ୍ରକରି (ସମାବେଦନ)	” ପାରାମରାହନ ସେଳାପଦି	୨୨୧	ଶର୍ମାର୍ଥ ପାତ୍ରା	” ପ୍ରକମେହନ ପାଣ୍ଡି	୨୧
ପ୍ରଦୂତ ସବୁର ସମର	” କରନ୍ଦାମ ମହାନ୍ତି	୨୨୨	ଶର୍ମାର୍ଥ ପାତ୍ରା	” ଶାରୀର ପାତ୍ର ବ	୨୮
ପ୍ରଦୂତ ସବୁର ସମର (କ୍ଲ୍ଯୁ)	” ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହ ପତ୍ର	୨୨୩	ଶର୍ମାର୍ଥ ପାତ୍ରା	” ଶାରୀର ପାତ୍ର ବ	୨୮
ପ୍ରେରଣ ପାତ୍ରର ପରହାସ (କ୍ଲ୍ଯୁ)	” ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହ ପତ୍ର	୨୨୪	ଶର୍ମାର୍ଥ ପାତ୍ରା	” ଶାରୀର ପାତ୍ର ବ	୨୮
ପ୍ରେରଣ ପାତ୍ରର ପରହାସ (କ୍ଲ୍ଯୁ) ନାହିଁ ଆମା (ପଦ୍ମ)	” ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହ ପତ୍ର	୨୨୫	ଶର୍ମାର୍ଥ ପାତ୍ରା	” ଶାରୀର ପାତ୍ର ବ	୨୮

ଶିକ୍ଷିପତ୍ର ।

ଶିଖା	ପଞ୍ଜି	ଅନୁବାଦ	ଶୁଣ୍ଡ ।
୧୮	୧୯ ସ୍ତ୍ରୀ	୧୧ ବିଷ୍ଣୁ ନୂହେ,	ବିଷ୍ଣୁ ନୂହେ ।
୨୦	" ଟମ୍	ହୋଇଥାଏନ୍ତା ।	ହୋଇଥାଏନ୍ତା" ।
"	୨୧ ସ୍ତ୍ରୀ	ଗୋଟିଏ	ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
"	୨୨ ପ୍ରମ୍ବ	ସର୍ବଚିକ	ସର୍ବଚିକ
୨୩		କବି ରାଧାନାଥ ମହାପାଦା	କବି ରାଧାନାଥ ଓ ମହାପାଦା
"	୧୯ ପ୍ରମ୍ବ	ଦେଖ ଯାଇଥାଏ	ଦେଖା ଯାଇଥାଏ
"	୨୦ ପ୍ରମ୍ବ	ଶୁଣ,	ଶୁଣ;
"	୨୧ ପ୍ରମ୍ବ	କହୁଆହୁଁ ।	କହୁଆହୁଁ,
"	୨୨ ପ୍ରମ୍ବ	ନିଜର	ନିଜି
"	"	ତରକ	ତରକ,
"	"	କରିବାକୁ	କରିବାର
"	୨୩ ସ୍ତ୍ରୀ	ମଧ୍ୟବନ	ମଧ୍ୟବନ
"	"	ରଲି	ରଲି
"	୨୪ ପ୍ରମ୍ବ	ଶେଷ ହେବ ।	ଶେଷ ହେବ !
"	"	ନାହିଁ	ନାହିଁ
"	"	ମହାଭାବରେ	ମହାଭାବର
"	"	ଚିନ୍ତି	ଚିନ୍ତି
"	"	"ଜୀବନ, ମରଣ"	"ଜୀବନ୍ତ ମରଣ"
୨୫	୧୯ ସ୍ତ୍ରୀ	to one invaring purpose	("to one increasing purpose")
"	"	କବି	କାକ
"	"	ସମାଜୀ,	ସମାଜୀ
୨୬		କବି ରାଧାନାଥ ମହାପାଦା	କବି ରାଧାନାଥ ଓ ମହାପାଦା
୨୭	୧୯ "	ଧୂମ	ମାଧୁରୀ
"	"	ପାରୁଆଲେ	ପାରୁଆଲେ ।
"	"	ଦୂରଦ ନନ୍ଦନ	ଦୂରଦ ନନ୍ଦନ
"	"	ତରକର	ତାଙ୍କର
"	"	ଯଥର୍ଥ	ଯଥର୍ଥ
"	୨୩ "	କୀରଦାସଙ୍କ	କୀରଦାସଙ୍କ,
"	୨୪ "	ଅଳି	ଅଳି

ପୃଷ୍ଠା		ପଂକ୍ତି	ଅର୍ଥ	ଶବ୍ଦ
୨୧	୨୩, ପ୍ରମୁ	୧୫	ବର୍ଣ୍ଣନାରକ	ବର୍ଣ୍ଣନାଶ୍ରବ
୨୨	୨୮ "	୧୯	ରୀମକାନ୍ତି	ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତର
"	" "	୨୪	ଛୁଲ	ଛୁଲ
"	୨୫ "	୨୩	ଶ୍ରେ	ଶ୍ରେ
"	" "	୨୪	ନଥନ୍ତା	ନଥନ୍ତା
"	" "	୨୫	ଚେତେ	ଚେତେ
"	" "	୨୬	ଅସରନ୍ତୀ	ଅସରନ୍ତୀ
"	" "	୨୮	ମନୋହରଣୀ	ମନୋହରଣୀ
"	" "	୨୭	ବାର୍ଯ୍ୟକଳେ	ବାର୍ଯ୍ୟକଳେ
୨୩	" "		କବି ରଧାନାଥ ମହାପାତ୍ର	କବି ରଧାନାଥ ଓ ମହାପାତ୍ର
"	୧୮ "	୨୫	ବରିଲ	ବରିଲ
"	" "	୨୬	ପୁଅଗର	ପୁଅଗର ।
"	" "	୨୭	“ବସନ୍ତ ବିଳାସୀ”	“ବସନ୍ତ ବିଳାସୀ
"	" "		ତାହା,	ତାହା
"	" "	୧୮	ପୁଅଞ୍ଜଳି	ପୁଅଞ୍ଜଳି
"	" "	୨୮	କରିପର	କରିପର
"	୨୫ "	୨୯	ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ	ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ
"	" "	୨୯	ଗାତ	ଗାତ
"	" "	୩୦	ଗାତେ	ଗାତେ
୨୪	୧୮ "	୨	(prophetic vision)	(prophetic vision)
"	" "	୨୦	ଖଳ”	ଖଳ”ଙ୍କ
"	" "	୩୧	ସତିଲିଦେବ	ସତିଲିଦେବ ତେ
"	" "	୮	କରୁଅଛନ୍ତି	କରି ଏହାଛନ୍ତି
"	୨୫ "	୮	ଜୟବନ୍ଦୁ	ଜୟବନ୍ଦୁ
"	" "	୧୦	ମୁକ୍ତକଟୀ	ମୁକ୍ତକଟୀ
୨୫	" "	୩୪	କବି ରଧାନାଥ ମହାପାତ୍ର	କବି ରଧାନାଥ ଓ ମହାପାତ୍ର
"	୧୮୯	୧୫	ଯଥା	ଯଥା,
"	୧୮୯	୧୭	ଶେରିଲ	ଶୋରିଲ
"	" "	୧୯	ଏହାହାର	ଏହାହାର
"	" "	୨୦	ଦିଆ ଯାଇଅଛି,	ଦିଆ ଯାଇଅଛି ।
"	" "	୮, ୧୫, ୨୦, ୨୧	ଏହେମାୟା...ଦେହଧ ସା !	“ଏହେମାୟା ଦେହଧ ସା” !
"	୨୫ "	୧	ପଣ୍ଡରେ	ପୁଣ୍ୟରେ
୨୬	୧୮ "	୧୭	ବିଧୁର	ବିଧୁର ।
"	" "	୨୪	ଅଶ୍ଵ	ଅଶ୍ଵ ?
"	" "	୨୫	ନିକେଶେ,	ନିର୍ବେଶେ,
"	" "	୨୬	ପିତାର	ପିତ୍ରତାର

ପୃଷ୍ଠା	ଲମ୍ବ	ଫର୍ମ	ଅଣ୍ଡକ	ଶବ୍ଦ
୨୨୬	୧୯ ସ୍ମୁ	୨୯	ସୁଖ	ସୁଖ
"	" "	୩୪	ପିତାଙ୍କୁ	ପିତାଙ୍କୁ
"	୨୪ "	୨୯	ଛଳନାରେ	ଛଳନାରେ
"	୨୫ "	୨୯	ସବୁରେ	ସବୁରେ
୨୨୭			କବି ରଧାକାଥ ମହାୟାଗା	କବି ରଧାକାଥ ଓ ମହାୟାଗା
"	୧୯ "	୧	ଭୁମ୍ବେ	ଭୁମ୍ବେ
"	" "	୨୭	ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ	ଗୋଟି ଗୋଟି-
"	" "	୩୨	ହେଁଖା	ହେଁଖା
"	" "	୩୩	ତବିତ	ତବିତ
"	୨୩ "	୧	ଅମୂଳନଙ୍କୁ	ଅମୂଳନଙ୍କୁ
"	" "	୨	ଯାଇଅଛୁ ।	ଯାଇଅଛୁ,
"	୨୪ "	୨୯	କୁଳି	କୁଳି
୨୩	୧୯ "	୨୭	ମେଘକାଥ ବଧ	“ମେଘକାଥ ବଧ”
"	୨୪ "	୨	ତେଣୁ	ତେଣୁ
"	" "	୧୧	କେହି	କେହି କେହି
"	୨୨ "	୩	ମିଳେ ।	ମିଳେ,
"	" "	୨୯	ଗୁଡ଼ବ	ଗୁଡ଼ବ
"	" "	୩୪	ସ୍ଵାରବିକ	ସ୍ଵାରବିକ
"	" "	୩୪	ପାଇପାରେ ।	ପାଇପାରେ,
୨୪	୧୯ "	୩	ଉପସ୍ଥିତ	ଉପସ୍ଥିତ
"	" "	୩	ଭଣ୍ଡଦୂରତ	ଭଣ୍ଡଦୂରତ
"	୨୪ "	୨୫	‘ଦର୍ଢନାୟକ’	ଦର୍ଢନାୟକ
"	" "	୨୭	କୁହେ	କୁହେ
"	" "	୩୧	ତାଳ	ତାଳକର
"	୨୩ "	୨୫	ଦେଲୁ ?	ଦେଲୁ ?
"	" "	୩୦	ଏତେଧନ ..	“ଏତେଧନ
"	" "	୩୧	ଦେଲ	ଦେଲ
"	" "	୩୪	ବିରୁଦ୍ଧ	ବିରୁଦ୍ଧେ
୨୫୦	୧୯ "	୨୯	ଦେଇଅଛୁ,	ଦେଇଅଛୁ ।
"	" "	୨୭	ସମୂଳ	ସମୂଳ
"	" "	୩୨	ସେହି	ସେହି
"	୨୩ "	୧୩	ଦର୍ବୁ ଉକଳ,	ଦର୍ବୁ ଉକଳ
"	" "	୨୦	ପ୍ରକଟ	ପ୍ରକଟ,
"	" "	୨୫	“କୋଳି”	କୋଳି
"	" "	୩୫	ଭାଗର	ଭାଗର
"	" "	୩୩	ପୁଣ୍ୟଧାରନର	ପୁଣ୍ୟଧାରନର

୨୩ କବି ।

ବୈଶାଖ ୧୯୫୮ ।

୧୮ ସଂଖ୍ୟା ।

ଲୁଧିଏକାଳେ ପ୍ରତି ସହାୟ ସମ୍ବଳ,
ତୁମେ ମୋ ଜୀବନଦାତା ଉତ୍ସାହ ପୁଣ ।
କି ଭୟ ? କାହାକୁ ଭୟ ? ପେବ ମହେଶର
ଚନ୍ଦେ ସମର୍ପଣ କରେ ଜୀବନ ମୋହର ।
ଦଶ ଗୋଟିଏ ଅପରାଧ କଲେ ଆହେ ପ୍ରତି ?
ଧର୍ମ ଦଶ୍ତ ଅଳାକରେ ସହନ ତା ସବୁ ।
ଧର୍ମ ଦେବେ ଶକ୍ତି ମୋର ଜୀବନ ଦଶ ବଳ,
ଶୁଣ୍ଡଙ୍ଗ କଷ୍ଟ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ନ ହେବ ବନ୍ଧଳ ।
ଯେ ଅକ୍ଷୁ ପ୍ରସାଦ ସଙ୍ଗ ଭୁଞ୍ଜେ ମୋର ପ୍ରାଣ,
ସରମର ପୁରସ୍କାର ତୁମ୍ଭୁ ମହାଦାନ ।
ତୁମ୍ଭୁ ଦର୍ଶ ମସି ଜିତେ ଜିପିବ ଧନ୍ୟତେ
ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଥବ ସଦା ତୁମ୍ଭୁର ଅୟୁତେ ।
କଗତେ ଅଚିର୍ଯ୍ୟମ୍ଭୁ ଜୟ ପରକୟ,
ବୁଝଗେ ଉତ୍ସାହ କିମ୍ବା ତୁମ୍ଭୁ ଭୟ ।

ସଫଳ ସ୍ଵର୍ଗକ କର ତୁମ୍ଭୁ କାର୍ଯ୍ୟ ମାଧ୍ୟ
ହେଉ—ଲଭ ତୁମ୍ଭୁ ନାମେ ଜୀବନ ସମାଧ
ସଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତା ମୁହଁ କଲେ ଅହାର,
ଧର୍ମ ଦଶ୍ତ ପ୍ରାଣ ପୋଡ଼ି ହେଉ ଶ୍ରୀରାଜାର ।
ଧନ୍ୟ ହେଉ ତୁମ୍ଭୁ ପ୍ରାଣ ମହା ନାମ ଧାଳେ,
ଧନ୍ୟ ହେଉ ମୋ ରଥକା ତୁମ୍ଭୁ ଶୁଣାନେ ।
ପର ଉପକାରେ ହେଲେ ଜୀବନ ଦୂର୍ବଳ,
କେ ଅନନ୍ତଶକ୍ତି ? ଦଶ ପ୍ରାଣେ ଶିଖିବଳ ।
ତୁମ୍ଭୁ ତୁମ୍ଭୁ ନାମ ମତ ଯେ ଅଧାର ଧନେ,
କାତି ନିଅ ଭୁଞ୍ଜେ ପାଇଁ ସହାୟ ଜୀବନେ ।
ନ ଦୃଢ଼ିବ ସାଧ୍ୟାର୍ଥ ଏତିବ ପ୍ରାର୍ଥନା,
ନ ଶୁଣିବ ଜଳରସୁ ଅବଦ୍ୟା ମନ୍ତ୍ରଣା ।
ସହାୟ ସତ୍ରାମେ ଜୟ ହେବ ମହାବଳେ,
ମହାପ୍ରଭୁ ନିବେଦନ ତବ ପଦକଳେ ।

ଶ୍ରୀ ପଞ୍ଚରମୋହନ ସେନାନୀ ।

ରମ୍ଭୁମୁନିଚୟ ଯେତେବେଳେ ବାହ୍ୟ ଜଗତର ପଥଶାମୟ କିୟାକଲାପୁଣ କଷ୍ଟକ ଲୁହରେ, ଯେତେବେଳେ କ୍ଲାନ୍ତମାନବ ସ୍ଵର୍ଗଦୀର୍ଘା ନିର୍ମାର ଦୋତରେ ଅକ୍ଷୟ ପ୍ରତିଶ କରେ, ତେବେଳେ ମନ ଅନୁର୍ଜନରେ ଯେହି କାର୍ଯ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଛୟା କଲୁନାପଥରେ ଅନୁଭବ କରଇ ତାହାର ନାମ ସ୍ପ୍ତି । ସ୍ପ୍ତି କି ପଦାର୍ଥ ଏହା କିମିର ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ଅଲୋଚନା କରିବାକୁ ଗଲେ, ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ଦେବନା ଓ ସ୍ପ୍ତିପୁଣ୍ୟ ବିଷୟରେ ଦୁଇ ଘର କଥା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବା । ସ୍ପ୍ତି ବିଶ୍ଵାନ ଗାଢି ନିଦରେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ଅବଶ୍ୟ ଯେତର ଥାଏ, ସେହି ଅବଶ୍ୟର ନାମ ସ୍ପ୍ତି । ଏହି ଅବଶ୍ୟର ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ବାହେନ୍ଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅନୁର୍ବଦ୍ୟ କ୍ଲାନ ନ ଥାଏ । ଏହି ଅବଶ୍ୟର ଯେତେବେଳେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ କିମେ ଜାଗର ହେବାକୁ ହୁଏ; କିମ୍ବା ଯେତେବେଳେ ଲାତ୍ରାଚାଣ୍ଟାକୁ କିମେ ସ୍ପ୍ତିପୁଣ୍ୟ ସିବାକୁ ଧାରେ, ସେହି ସମୟରେ ଯେଉଁ ଅବଶ୍ୟରେ ଯଥିଥାଏ, ତାହାକୁ ଦେବନା କହନ୍ତି । ସ୍ପ୍ତି ସ୍ପ୍ତି ଓ ଦେବନାର ସକ୍ଷମିତି, ଏହା ସେହି ଦୁଇକ ଠାରୁ ଧୃଥ୍ୟ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ, ଉଦୟମୁର ଉତ୍ସବାଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ତରେ କିନ୍ତୁ ନୁହେ । ଯେତେବେଳେ ମନ ସ୍ପ୍ତିପୁଣ୍ୟ ସନ ଅନ୍ତରାର ଦେବ କର ଦେବନା ଶ୍ରାନ୍ତକୁ ଥିଲେ, ଯେତେବେଳେ ସ୍ପ୍ତି ଦେଖାଯାଏ ।

ଜାଗରଣ ଅବଶ୍ୟରେ ମନ ଓ ଶରୀର ନୀଳନାଥକ ପରମାଣରେ କ୍ଲାନ୍ତ ଥାଏ । ସେହି ଅବଶ୍ୟରେ ମନର କ୍ଲାନ୍ତ ଦୟାବକୁ ଓ ଶୟବର କ୍ଲାନ୍ତ ମନକୁ ବୋଧ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ନିଧାବଶ୍ୟରେ ଶୟବର କଥା କଲ୍ପନମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଶିଥିଲ ହୋଇଥାଏ; ଏପରି ଅବଶ୍ୟରେ ମନର କାର୍ଯ୍ୟ ଦୂରିତ୍ରାସ ଦେବାକୁ ଲାଗେ । ମନ ସ୍ଵର୍ଗବତ୍ତ ତେଜି, ଦୁର୍ଦ୍ଵାରାଗତ୍ତରେ ଏହା ଅଧିକତର ତଳେ ହୁଏ । କାନ୍ଦିକ ବା ମାନମିଳ ଦୂରିତକା ଯୋଗୁ ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ନଦୀର ଅଶ୍ଵୀ ନାମ, ତାହାର ବାହେନ୍ଦ୍ର୍ୟକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖିଲେ ।

ଦେଲେ ସ୍ପ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ହେବାର କରି, ଦୂରିତକାର ପରମାଣ ଯେତକ ବେଶୀ ହୁଏ, ମନର କାର୍ଯ୍ୟ କାରିବାଶ୍ରମ ଦେବନା ପ୍ରବଳ ହୁଏ । ମନମହିତ ଭାନ୍ଦିନିକୁ ଅତ ନିକଟ ମସନ୍ଦ; ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିରେବେ ଭାନ୍ଦିନି ମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ଲାଗି । ଅତେବା ଜ୍ଞାନରେ ଅବଶ୍ୟରେ ମନ କଲ୍ପନ ମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗୁ ଥିଲା ଯେତା ନିକଟ କାର୍ଯ୍ୟ କାରିବାଶ୍ରମ ପାରେ ନାହିଁ । ଏପରି ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଦେଲେ, ସ୍ପ୍ତିକୁ ମାନଙ୍କ ଅମ୍ବାର କ୍ଲାନ୍ତର ମନ୍ଦ ବୋଲିଯାଇ ପାରେ । ସ୍ପ୍ତିକୁ ଆସା ବିପରୀ ଅନୁଭବ ସହିତ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ରଖିପୁଣ୍ୟ ଥାଏ, ଭାବିବା ଅତର ଅର୍ପିତ ବିଷୟ । ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନର ଅବଶ୍ୟରେ ବିଶେଷ କହି ବୋଲି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ପ୍ତିବଶ୍ଵାରେ ଯେମନେ ଅବଲମ୍ବନ କରେ ବାଧ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ସ୍ପ୍ତି ଦେଖିଯରେ ଅନେକ ପ୍ରଭାର ମତ ବ୍ୟକ୍ତି, କରିଥିଲୁଣ୍ଟ । କେହି କେହି ଭାବି ଭାବି ମଙ୍ଗଳମଜଳର ନିରକ୍ଷଣ, କହାର ତାହାର ମତରେ ଏହା ସ୍ପ୍ତିପୁଣ୍ୟ କାନ୍ତିନକ । ଅତହାପିକ ସଙ୍ଗା ଅନ୍ତେଷ୍ଟ କଲେ, ବୋଧହୃଦୟ, ଲେଖ ଏହାକୁ କେବଳ କାନ୍ତିନକ ବୋଲି ଶୀଳାର କଥରେ ଲାଗି । କଥର ଅତିଥି, ବଳା ପ୍ରଭୁଷେତ୍ର ଦେବ ଦ୍ୱିତୀୟ କାନ୍ତିନରେ ତାହାକୁ ଭାବାକୁ କରୁଥିଲୁଣ୍ଟ ସ୍ପ୍ତିରେ ଅବଶ୍ୟରେ ଅବଶ୍ୟର ହୋଇଥିଲେ । ଭାଜାଲଶ୍ରୀ କୌଣ୍ଠ ଶ୍ରୀବାନ୍ଦର ରହିଲୁଣ୍ଟ କାନ୍ତିନରେ ରହି କିନ୍ତିକ ବାଲକ ପଢ଼ିଥିଲୁ; ଯତନ ସଂଗରେ ସେ ଶ୍ରୀମତୀ କନ୍ଦରେ ସ୍ପ୍ତି ଦେଖିଲୁ ଯେ ତାହାର ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତିମୁଣ୍ଡି ତାହା ଫଳଟରେ ଦୟାପୁରାମନ ଦୋର ତାହାକୁ ସଙ୍ଗ ଯିବା ପାଇଁ ଅନ୍ତରାମ କରୁଥିଲୁ । ବାଲକରେ ନିଦ୍ରା ଦେଇ ହେଲା; ମନ୍ଦ ଅନ୍ତରାମ ଦେଖି ଏବଂ ସ୍ପ୍ତି ମିଥ୍ୟା ମନେ କର ତା ପନ୍ଦିତର ଶାନ୍ତି କରି ।

ବାରମ୍ବାର ଏହି ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖାଗଲୁ । ପ୍ରାତିକାଳରେ ଯଥା ସମୟରେ ହାର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତି ହେଲା । ସେ ସ୍ଵପ୍ନର ଲେନ୍ଦରବର୍ଗଙ୍କ ନିକଟରୁ ଦିଦ୍ୟା ନେଇ ନିଜଗୁଡ଼ରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲା, ତାହାର ପିତା ଇହଲାଲା ପାଇଁ କର ଅଛି ଏବଂ ପରେ କୁଣ୍ଡିଲ ଯେ, ଯେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତିମୁଦ୍ରିତ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଦେଖିଥିଲା, ଠିକ ମେହି ସମୟରେ ସେ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଦେଖିବା ନିମିତ୍ତ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପିତା ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଅନୁରଗ ଦିବ୍ୟମାନ ଥିଲା, ସେହି ଦେହରୁ ସେ ମୁମ୍ଭୁର୍ମୁଖ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଵପ୍ନକୁ ଦେଖିବା ନିମିତ୍ତ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ଏହାର କାରଣ ନିର୍ଭେଦ କରିବାକୁ ଯାଇ, ଆମ୍ବାମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ଵାର ବିଶ୍ଵବସାଧକତା ସ୍ଥିକାର କରିବାକୁ ହେବ । ମନ ସ୍ଵାମ୍ଭବତଃ ଚଞ୍ଚଳ, ଅଗ୍ରବନ୍ଦ ସମୟକୁ ପଞ୍ଚତେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖିବା ଅପରାଦ । ସାଧାରଣତଃ ସ୍ଵପ୍ନ ଓ ପୌର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ବିଦ୍ରୁମାନେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖି ଥାଏ ।

କୁଣ୍ଠିମ ଉପାୟ ହାର ମଧ୍ୟ ନିଦ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଵପ୍ନ ପରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ପାରେ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିଦ୍ରାବିଷ୍ଟରେ ତାହାଙ୍କ ଅନ୍ଧାରମୟ ଶାୟନ କମରୁ ଅନ୍ତରେ ଅଣାଟେଲେ ଅଗ୍ନି ଧ୍ୟାତର ସ୍ଵପ୍ନ ପରଦୃଷ୍ଟ ହେବ । ବାଲ ମୁକୁଳା କରି ତିର ହୋଇ ଶୋଇଲେ କିମ୍ବା ନିଦ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ବରତ୍ରମରେ ବାଧା ପ୍ରହାନ କଲେ ଯୀଷଣସ୍ପଦ ଦେଖାଯାଏ । ନିଦ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ କଥୋପକଥନ କଲେ, ସାଧାରଣତଃ ସେହି ବିଷୟ ତ କିମି ପ୍ରସର କିମ୍ବା ଦ୍ରୁତ । Dr. Betti କହିଅଛନ୍ତି ସେ ନିଜେ କୌଣସି ନିଦ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତି କର୍ତ୍ତରେ କିମି କହି ତାହାର ସ୍ଵପ୍ନକୁ ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କର ପାରିଥିଲେ । କୁଣ୍ଠିମ ଉପାୟ ହାର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସ୍ଵପ୍ନ ବନ୍ଦ କରି ପାଇଥାରେ । ଶିଶୁ ଗରମ ଥିଲେ ସାଧାରଣତଃ ନାଲାପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ଦ୍ରୁତ । ଶୀତଳ ଜଳରେ ହସ୍ତପାଦ ଥୋଇ ଶୀତଳ ଜଳ ପାନକଲେ ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଵପ୍ନରୁ କେତେକ ପରମାଣରେ ନିଷ୍ଠିତ ଲାଗ ହୋଇଥାରେ । ଶିଶୁରେ ବାୟୁ ପ୍ରବଳ ଯେବୁନ୍ ଯେଉଁ ମୁହଁ ସ୍ଵପ୍ନ ଦ୍ରୁତ, ଶିଶୁ ପର୍ବତୀ ଅର୍ଦ୍ଦ ବସ୍ତ୍ରହାର ଦେବେ ହାତ ପୋଛି ଦେଲେ ତାହା ହୁଶାରୁ ହୋଇଥାରେ । ପରିଷାର ପରିଜ୍ଞାନ ଓ ସ୍ଵପ୍ନର ରହିଲେ ହାୟ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଦ୍ରୁତ ନାହିଁ ।

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକୃତିକ ନିର୍ମାଣନାକଟାରେ ସ୍ଵପ୍ନ ବିଭିନ୍ନ

ଭାବରେ ଦେଖିଯାଏ । ସମୟ ଓ ଭାବନା ଅନୁଷ୍ଠାରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ଆକାର ଧାରଣ କରିଥାଏ । ସମୟ ସମୟରେ ଏପରି ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, କୌଣସି କାରଣରୁ ନିନ୍ମ ଦୟନ୍ତେଲେ ବତ୍ତ ବିରକ୍ତି ବୋଧ ଦ୍ରୁତ । ମନେ ଦ୍ରୁତ, ଅନ୍ତର ଦେଖିଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥ କେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖି ଦୟରେ ହସ୍ତପାଦ ଥର ଯାଏ, ଶିଶୁ ବର୍ଷାନ୍ତ ଦ୍ରୁତ, ଏବଂ ଏବଂ ନିଃନୀତ ବିଭିନ୍ନରେ ଦେଖିଯାଏ । ସ୍ଵପ୍ନ ଅନ୍ତର କରିଲ । ଅନେକ ସମୟରେ ସ୍ଵପ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ବିଷୟ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ, ଧରଣରେ ପନ୍ଦେବ—ଏହା ସ୍ଵପ୍ନ କି ସତ୍ୟ ଘଟଣା—ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ବୋଧ ଦ୍ରୁତ ପେରି ପୁରୁଷାର ଶିଶୁନାବିଷ୍ଟରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖାଯାଇ ଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ଦୂରୀ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ପରଦୃଷ୍ଟ ହେଇ, କୁଣ୍ଠିମ ବିଷୟ ସ୍ଵପ୍ନକୁ ବୋଧ-ଦ୍ରୁତ । କେବଳ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସ୍ଵପ୍ନର ସ୍ଥାନ ପରବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥାଏ । କୌଣସି ଏକ ସମୟରେ କଟକର ସ୍ଵପ୍ନ ଟେବିଥିଲେ, ପରିଣାମରେ, ମେହି ଦୂରୀ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଧୂର୍ବ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟଶୀଳର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର କାରଣ ଏହି ଯେ ଜାଗରି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ମନ କୌଣସି ଏକ ବିଷୟ ପ୍ରତି କନ୍ଦମିତିଷ୍ଠ ରହି ନ ପାରେ । ସ୍ଵପ୍ନବିଷୟରେ ମନ ଅନ୍ତରକର କରିଲ ଥାଏ, ଅତିଏବ ପ୍ରତିଷଣରେ ସ୍ଵପ୍ନର ହ୍ରାକ ପରିବର୍ତ୍ତି ଦ୍ରୁତ ।

ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁର ବ୍ୟକ୍ତି କର୍ତ୍ତରେ ସମୟରେ ଦେଖିଥିବେ ସେ ସ୍ଵାରେ ସ୍ଵପ୍ନକ ବା ପଢି ପାଠ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ମନକ୍ୟ ମନର ଉଭାବନା ଶିର୍ତ୍ତ ଏତେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠେ ଧେ, ସେ ନିଜର ଭାବନାକୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀର ବୋଲି ବୋଧ କର ନିଏ । ଏହି ମର୍ମିରେ Religio Medici ନାମର ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣେତା ତାହାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତକରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—“ଜାଗରଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଅମ୍ବେମାନେ ଯାହା, ନିଦ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ନେଇଁ । ନିଦ୍ରିତାବସ୍ଥାରେ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ଅସ୍ଵାର କାର୍ଯ୍ୟ ଶର୍ବ ଅଧିକ । ଯାହା ଶିଶୁରର ନିଦ୍ରା ଅସ୍ଵାର ତାହା ଜାଗରଣ ବିଦ୍ୟାର ଅନ୍ୟକର ଅନ୍ୟ କିମି ନାହିଁ । ନିଦ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାର ଭାବନା ସହିତ ଜାଗରଣର ଭାବନା ଦ୍ରୁତ । ନିଦ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାର ଭାବନା ସହିତ ଜାଗରଣର ଭାବନା ଦ୍ରୁତ ।

ହୁଲମୟ ନୁହେ । ନିର୍ଦ୍ଦିତ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ବିଶ୍ୱର ଶତ୍ରୁ ଯେପରି ଫଳବନ୍ଧ ଥାଏ, ଯଦି ସେ ସମୟରେ ମୋର ମୂରଣ ଶତ୍ରୁ ସେହିପରି ପ୍ରକଳା ଥାନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ସ୍ଵପ୍ନ ନିର୍ଣ୍ଣାତ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ବିଦ୍ୟାତର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଶତ୍ରୁର ଆରଥନା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ସୂରଣ ଶତ୍ରୁ ଏତେ ଶିଥିଲା ହୋଇ ପଡ଼େ ଯେ, ସ୍ଵପ୍ନରେ ଯେଉଁ ଘଟଣା ଏଥାଏ, କାଗରଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଅମ୍ବେମାନେ ତାହାର ବିଷ୍ଵଦଂଶ ମାଦି ବିଶ୍ୱାଳଭବରେ ଜାଣିପାରୁ, ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସମୟ ଛୁଟି ଯାଉଁ ।” କୁଷ୍ମଦିନ କଥା; ଅମ୍ବେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖୁଁ, ପ୍ରାତିକାଳରେ ସେଥିର ଏକ ଚର୍ଚିଆଶ ମଧ୍ୟ ମଳେ ନ ଥାଏ । ଗୋଟିଏ ସ୍ଵପ୍ନ ଏକାବେଳେକେ ଭୁଲ ଯାଉଁ । କେବଳ ଯେଉଁ ଆଶ ମନରେ ଦୁଇ ଭାବରେ ଅଭିଭିତ ଥାଏ ତାହା, ବିଶ୍ୱାଳଣ ପାଇଁ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ମନେ ଥାଏ ।

ସ୍ଵପ୍ନବିଷ୍ଟାରେ ମନ ଅପେକ୍ଷାକୁତ ସାଧୀନ ଥିବା ହେଉଥୁବୁ ଅଥରେ ଜାଗରଣ ଅବଶ୍ଵା ଅପେକ୍ଷା ଗୁରୁତର ବିଷ୍ଵ ପ୍ରେସକୁତ ହୋଇଥାଏ । ପର୍ଯ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକ Condillac, Condercet ଏବଂ ଲାଭକ ପଣ୍ଡିତ Colridge, ଏ ସମସ୍ତେ ଏକ ବାକିଙ୍କରେ କହି ଯାଇଅଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନେ ନାକି ଜୀବନରେ ସ୍ଵପ୍ନ ପ୍ରାଦୂର୍ବର ସଥେଥେ ଉପଳବ୍ଧ କର ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଜାଗରଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ବିଷ୍ଵ ଛିର ବର ପାରୁ ନ ଥିଲେ, ସ୍ଵପ୍ନରେ ଯେହି ବିଷ୍ଵ ପ୍ରାଦୂର୍ବ କରୁ ଥିଲେ । ନିଜେ Colridge କହି ଅଛନ୍ତି ଯେ ସେ ଦିନେ ଶବ୍ଦରେ ଭାବୁ ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହୋଇଥିଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦିତ ଭାବୁ ହେଲୁ ପରେ ସେ କାଣିଲେ ଯେ ସେ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଅନେକ ପଂକ୍ତି ପଦ୍ୟ ରଚନା କର ଅଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସେ ସେହି ପଦ୍ୟପ୍ରକଳକ ଲେଖି କର ପାଠ କଲେ, ତାଙ୍କ ମନରେ ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ ପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦର ସଂଶାର ହେଲା । ସେ କହି- ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ଯେ ସେପରି ପଦ୍ୟ ସେ କାଗରଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଶିତ ବେଶ୍ୱରେ ରଚନା କର ପାର ନ ଥାନ୍ତେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଵପ୍ନ ପ୍ରକାର ଦେବ ଦେଖାଯାଉ । ଅମ୍ବେମାନେ ଜାଗରଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ବିଷ୍ଵ ଭବିଥାଉଁ, ସ୍ଵପ୍ନରେ ମେହି ବିଷ୍ଵର ବିଦ୍ୟ ଦେଖିପାରୁଁ । ଏହା ଏକ-

ପ୍ରକାର ସ୍ଵପ୍ନ । ଅଭ୍ୟନ୍ତି ଅପ୍ରକାଶ ଉତ୍ତରାଦି ବିଷ୍ଵପୂର୍ବେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନ ହୋଇପାରେ । ଏପକାର ସ୍ଵପ୍ନକୁ Constructive imagination କହନ୍ତି । ଆଉ କେତେକ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଅମ୍ବେମାନେ କେବଳ ଦର୍ଶକରୂପରେ କେବଳ ସମ୍ପ୍ରେକ୍ଷଣ ଦେଖି ଶୁଣି ସ୍ଵାକ୍ଷର କିମ୍ବା ବିଷ୍ଣୁ ହେଉଁ । ଅନ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଅମ୍ବେମାନେ କର୍ତ୍ତାରୂପେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକରୁଁ । ଆଉ କେତେକ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଅମ୍ବେମାନେ ଦର୍ଶକ ଓ କର୍ତ୍ତା ଉଦୟର କାର୍ଯ୍ୟକରୁଁ ।

ସ୍ଵପ୍ନ ହାରୀ ଅଦି ଅନୁବିଷ୍ଟ ସମୟ ବିଷ୍ଵରେ କେତେକ ବିଷ୍ଵ ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରାଣ ମାନଙ୍କରେ ଉତ୍ତରାଦି ଅଛି, ମନ୍ତ୍ରଧ୍ୟକ୍ଷ ଯାହା ଏକମୟ ପର ବୋଧକ୍ଷେତ୍ର, ବିଦ୍ୟାକୁ ତାହା ଏକ ଲିତା ମାତ୍ର, ଏବଂ ବିଦ୍ୟାକୁ ଯାହା ଏକ ଜୀବନ ବିଷ୍ଵକୁ ତାହା ଏକ ଲିତା ଉତ୍ସାହକ । ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଲେ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରାହ୍ମମୂଳକ ପର ବେଧ ହୋଇପାରେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଏହା-ଭିତରେ ସଥେଥେ ସତ୍ୟ ନିହତ ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାଣ-ବିଜ୍ଞାନକୁ ବେଶା ଯାଇଅଥି ଯେ କୌଣସି, ଲାଜାର ଅମ୍ବୁ ଗ୍ରହ ପାଞ୍ଚଦଶା ବା ଏକ ଦିନରୁ ଅଧିକ ନ ଲୁହେ । ମନ୍ତ୍ରଧ୍ୟର ଅମ୍ବୁ ପ୍ରାୟ ବ ୨୦ । ୮୦ ବର୍ଷ । ଗୋଟିଏ ଦିନ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ଯେତେ ସମୟ ପର ବୋଧକ୍ଷେତ୍ର, ସେହି କାଟାଣ ପ୍ରତି ତାହା ସେହି ଏକବିନ ନୁହେ । ତାହାର ଯେତେ ଏକବିନ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ; ଯେ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ଉତ୍ସାହାର ଧାଇ ହେଲା । ତାହାର ଜୀବନ ତାହା ପ୍ରତି ଯେତେ ସମୟ, ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପରିବହନ କରୁଥିଲୁଛି । ଏକ ମନ୍ତ୍ରଧ୍ୟ ବିଗ୍ରହ ଶତ୍ରୁଭାବ ସମ୍ପର୍କ ଅନ୍ୟେ ଦିବ୍ଯରେ ଏକ ଲିତା ପର ବୋଧ କରୁଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ସ୍ଵପ୍ନରୁ ଏ ବିଷ୍ଵରେ ସଥେଥେ ସତ୍ୟ ମିଳେ । ସ୍ଵପ୍ନବିଷ୍ଟାର ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍ ସମୟ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଦଶନ ପର ବୋଧ କରୁଥିବା । ଏକ ମନ୍ତ୍ରଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ହୃଦୟ ଅମ୍ବେମାନେ ଦେଖିଲା ଦର୍ଶକ ଦର୍ଶଣ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଅନ୍ୟର କରୁଥିବା । ଏହାର କୌଣସି କାଗରଣ ଅନ୍ୟକାଳ କଲେ, ଜଣାଯାଏ ଯେ ସ୍ଵପ୍ନବିଷ୍ଟାରେ ମନ ପାଠୀନ ବନ୍ଧନ ଓ ଉତ୍ସାହମୂଳକ ଫିସା କଳାପୂର କିଷ୍ଟକୁ ଉନ୍ନତ ଥିବା ହେଉଥୁବୁ ସାଧୀନ ଭାବରେ ଯଥେଷ୍ଟା ପ୍ରା-

ସିବାକୁ ବସ୍ତି ପୁଣି ଅସି ନଳ ୩ରେ ପଢ଼ୁଛି । ମନସ୍ୟର
Centre of gravity ବା ମଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ହେଲା “ମୁଁ”—
ପାଗଲ ହେଲେ ସବୀ ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣଟାଙ୍କୁ ରଖା ପାଇବା
ଚିତ୍ର । ତୃଣାଦପି ସୁନ୍ଦରେ ତରେରବ ସହଶ୍ରୀନା ଯେତେ
ହେବାକୁ ଶହୁର୍କ କୁଆଡ଼ି ଅସି କର ଯେ ସେ “ମୁଁ”
ମୁଣ୍ଡିଆ ମାତ୍ରାକୁ କେଜାଣି ଦେବ ଦାତ ଫୁଲ ଯାଉଛି ।
ମନ୍ଦର ମୁଣ୍ଡିଆ ଖାଇ ଶାତ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଭାବୁର୍କି
ମୁଁ ଗଲେ ଦୁଇଥ ଅର କାହା ଲୁଗି । ଭାବି ବୁଲ୍ଲେ ଉସୁଲ
ପିଲାମାନେ ବହ ଧର ଯାଉଥିଲେ ଶ୍ରୀଏ ବହ ଦେଲେ
କହିଲେ ପଗଳ ଇଂରାଜ ପଢ଼ୁଛ ପରା ପଡ଼ି । ମୁଁ ଏଣୁ ତେଣୁ
ଦିପାଖ ପଢ଼ିଲି ପୁଣି ପଢ଼ିରିଲେ ପାଗଳ କଣ ପଢ଼ୁଛ କହ—
ଦଠାର୍ ମୋହ ମନରେ Hamlet ହ୍ୟାମଲେଟ କଥା
ମନେ ପଢ଼ିଗଲା କହିଲି “Words, words, words,”
ଶବ୍ଦ, ଶବ୍ଦ, ଶବ୍ଦ,—ପିଲାଏ ଭାବ ଶବ୍ଦ ହେଲେ, ଶବ୍ଦ ହୋଇ
କହିଲେ କଣ ଖାଲୁ ଶବ୍ଦ ପଢ଼ୁଛ ଅର କିଛି ନାହିଁ ? ମୁଁ
କହିଲି କିଜ ଭାଗରେ ପିଲଦନେ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥମାନକର
ପରିକୟ ପାଇଥିଲି ଅନ୍ତର୍ମାନେ ଭାଗରେ ସେହି ପଦାର୍ଥମାନକର
ପରିକୟ ପାଇଛି । ଏକେ ପରିତ୍ୱମକର ମନ ଶିଖି ନାହିଁ ଅର
କଣ କରୁଛ, ପିଲାଏ ଖେଲେ ଭାଙ୍ଗ ବହ ଖୁଣ୍ଡିକ ତଙ୍କୁ
ଦେଲ କିନ୍ତୁ ସେ ବହରୁ ଗୋଟିଏ ଗପ ଶିଖିଲି । ସେଠିରେ ଅଛୁ

—ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟର ବଣରେ ଚରୁଥିଲା—ତା ଶିଙ୍ଗରେ ମଶା—
ହେ ଅସି ବସିଲା । କେତେବେଳ ଯାଏ ବନି, କର ବନତା
ଦେଖାଇବା ଲୁଗି ପାଇଁ କାଳରେ କହିଲ ଭାବ ତୋତେ
ଭାବ ବୋଧ ଦେଇଅଛି କି କହ ମୁଁ ଉଦ୍‌ଧି ଯିବ । ସେଠୁ ଷ୍ଟର
କହିଲ ଭୁମେ କେବେ ଧ୍ୟିଲ ମୋତେ ତ ଜଣା ନାହିଁ ।
ମଶା ଶୁଣି ଶୁଣ । ମୁଁ ମନେ କଲ ଆରେ ଦୁଇଥରେ
ଥାଏ ସମସ୍ତେ ମଶା— ପୁଠିରା ରୂପ ଷ୍ଟର ଉପରେ ବସି କର
ମନେ କରୁଁ ଅମ ଭାବରେ ଗୁର ଆଜଳ ଦବ ଯିବ ପରା ।
ଦୁଇଥ କହୁଛି— “ହେ ଷ୍ଟାବପି ଷ୍ଟାବ, ଭୁମେ କେବେ
ଅଯିଲ ? ରହବା ଯାଅ ମୋର ସତ ଦୁଇ ନାହିଁ—ମୋତେ
ଭାବ କି ଉପାସ କିଛି ବୋଧ ସେଉ ନାହିଁ” ।

ପାଠକ—ସେହି ଦିନ ଠାରୁ ମନେ “ମୁଁ” ମୁଣ୍ଡିଆ ମାର
ଆର ଫୁଲୁଛ ନାହିଁ । ବୁଝିଲ ସମସ୍ତେ ଅମେ ଷ୍ଟରିଙ୍ଗ ମଶା,
ଅପଣ ଭଲ ଲୋକ ସେହି ମଶା—ମୁଁ ପାଗଳ, ସେହି ମଶା ।
‘ମୁଁ’ର ମୁଣ୍ଡିଆକୁ ପାଧାନ ।

ପାଗଲର ଦୂଦାଦୂରଣ ଦେବ ମନେ କରୁଥିଲି ଏଣୁ ତେଣୁ
କେତେ କଣ କହ ପକାଇଲି । ୩୮ ବାଟ ଧରିବା ମହିଳ
ନୁହେ—କାହା ହେଲେ ଦୁଇଥରେ ଗୋଲ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ
କି ମୋର ପାଗଳମି ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ଅଜି ଏହିକି ।

ଶା ଲୋ—

(ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ଗୋଟିଏ ଜାଗକ ଗନ୍ଧ ।)

(୧)

ଆର୍ଯ୍ୟର ଧର୍ମ ସନାତନ

ଭରତ ଭକ୍ତେ ଯାଏ କହ,

ପୁରୋହିତର ଅତ୍ୟାଶ୍ଵର

ଲଭ, ସେ ହେଲା ଶାରଣାର ;

ଜନନି ହର୍ଷେ ବୋଧସର୍ବ,
ଉଦ୍‌ବାର କଥେ ଧର୍ଷତରି;
ଶିଖାଇ ପମତା ସକଳେ,
ଶ୍ୟାମ ଉଦ୍‌ବଲେ ମୟୁରକଳେ;
ହେଲେ ଦେବକା ବରଧର;
ଦୁରୁର ବିଶ୍ୱ-ଅବକାର ।
ଧର୍ଷାତିଲେ ସେ ଏ ଜଗତେ,
ଧର୍ମ ଜୀବନ ପରହତେ;
ବରଷ ପଞ୍ଚବିଂଶ ଶତ
ହେଲୁ, ସେ ଏ ମର ଜଗତ
କେବି, ଦେବଲେଖି ଲୋକାନ୍ତିର,
ଲୋକ ଲୋକନ ଅଗୋଚର;

ବୌଦ୍ଧର ଆଳହଁ ବିଦ୍ୟାସ,
ଲୋକ ହତରେ ଚାକ ଧାସ
ବୃଦ୍ଧ, ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ତରଦଳ,
ଯାବତ ନର ଅଛି ମୁନ;
ଦିଅନ୍ତ୍ର ଶିଥା ନରେ ଘେହ,
ହୋଇଣ ଦୁଷ୍ଟ,-କନ୍ତୁ-ଦେବୀ;
ବହୁ ଗଲପ ନାନା ବିଥା,
ଶୁଣି ଯା ଗଣ୍ୟ ମନବ୍ୟଥା;
ବରୁଷ ଜଗତେ ଅଛୁବ;
“ଜାତକ ଜନ୍ମ” ନାମ ବହି,
ଚର୍ଷିତୁ ଏକ ଜନ୍ମ ଅଣି,
ବହୁବ ଗୀତେ ମୁଁ ବାଣି ।

(୨)

ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପରଣୀ କୁଳେ
ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇ ଫଳେ ଫୁଲେ,
ବିଦୁଶ ଗଛ ଚୂପ ବହି,
ଆଅନ୍ତ୍ର ବୋଧ ସହି ରହ ।
ଯୁଦ୍ଧର ପଢ଼ିବନ ତଳେ
ଜାତୀୟ ସେ ସର ରତରେ
ଜନ୍ମୁ-ଏ କେତେ କେତେ ଜାତ
ମୁଖେ ଜେଳନ୍ତି ଦଳ ରହି ।
ଅଳପ ଦୂରେ ଅଗରାର
ପଦ୍ମରେ ଆବର ଫଳ,
ବହୁତ ଜାବ ଜନ୍ମ ଦେବ,
ପ୍ରିଲ ଅପର ପୁଷ୍ପରଣୀ ।
ବରଷା କାଳ ଗର୍ବ ଗଲ;
ପଥକର ଶୁଣି ଦେବନ ଆଜି,
ଯାହା ମନ୍ଦିର ପାତି ସଲ,
ବୋର ନିଦାଯେ ତାତ ଗଲ;
ଜନ୍ମୁ-ଏ ମର ମର ହୋଇ,
ବହ ଆଅନ୍ତ୍ର ଦୂରେ ରହି ।
ଗୋଟିଏ ଦୂର କଳ ଥିଲ,
ଜନ୍ମୁକୁ ଦେଖି ସେ ବାହି;

ଏହାକୁ ଠକ ଦୁଷ୍ଟ—ବଳେ,
ଜାଇଛ ବସି ଦୂରରେ ।
ମେନ୍ତୁ ଭାବି, ସର ଜରେ
ପାଇ, ଭାବିଲ ଧୀରେ ଧୀରେ;
“କାହିଁକି ଏଥ ପ୍ରାତ୍ଯ ଚଣ,
“ଦୁଃଖେ ପଢ଼ିବ ଅଚାରଣ;
“କୁମୁ ଦୁଃଖରେ ଦୂଃଖ ପାଇ;
“ଅସିଲ ଏଥ ଜାଣ ରହ ।
“ଜଗତେ ପର—ଉପକାର
“ପର ଧରମେ ଜାଣ ପାଇ;
“ପର ଦୁଃଖରେ ମେହୁ ଦେହୁ
“ଦୁଃଖି, ଜାଣି ଥିଲୁ ଯେହି,
“ଦୁର ନେବାକୁ ପରଦୂଷ
“ଆଇଣ ବଳ, ପେହୁ ମୂର୍ଖ
“ନଜରେ ଚିହ୍ନ ସଫେ ରହି,
“ଅକାରଣ ତା ଦେହ ବହ ।
“ତବ ସଙ୍କଟ ମୁହଁ ଜାଣି,
“ଅସିଲ ଦେଖି ଦର୍ଶ ପାଇ
“ଗରୀର ପୋଖର ରହିରେ,
“କହିଲେ ନେଇସି ଖରେ ।

“ଅନୁରେ ତର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ,
 “ପଶେ ରଖି ଦେବ ତର୍ହେ ।
 “ନେବ ମୁଁ ଗୋଟି କର,
 “ଦିନକେ ସିବ ଦାମ ସର ।
 ଦେଖି ସେ ବିଚ୍ଛ ମୃଦୁଷ,
 ଜନ୍ମୁଏ ଲ ଗଲେଇ ଭୁଲ;
 ବହୁଳେ. “ଆହେ ବନଦ୍ଵୀ,
 “ପାଦେ ପଡ଼ୁଛୁ” ମାକର ।
 “ବବ ବ ବେବେ ଅନ୍ଧେ ନେଇ
 “ମାଝପଥର ଜଳେ ଥୋଇ ?
 “କବିତା ହେବନ ବିରହ;
 “ନାହିଁ ଆସୁର ଦରବାର ।
 ଶୁଣ ସେ କଳ ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଲ,
 ଦେଇଲା, ଆଜିରେ ମୁହଁ ?
 “ଦୟାସେ କଲେ ବିଶ ଦାଳ,
 “ନେବକେ ବିନା ହେବ ପ୍ଲାନ;
 “ଅନ୍ତରୁ ଦେହ ଦେଲ ଜାଣ;
 “ଅଶ୍ରୁ ପାଇଁ ଦେଲ ପ୍ରାଣ ।
 “ତ କଥା ବହୁର ହେ ଭାର,
 “ମୋର କ ଜଳେ ଜାନ ନାହିଁ ?
 “ଯେବେ ମୋ କଥାରେ ପରତେ
 “ନ ହୁଏ, ଅସ ମୋ ସଙ୍ଗରେ.
 “ଜଣେ ମୁଁ ଅନ୍ଧେ ନେଇ ଯିବ ;
 “ଯୋଗିଷ୍ଠ ଦେଖାଇ ଅଣିବ ।”
 ଗୋଟିଏ ଜଣା କୁକୁର ରେତ
 ଶୁଣ ସେ ପରେ, ବୋଧ୍ୟ ହୋଇ,
 ଗଲ ସେ ଅଳପେ ବିରାସ,
 କହିଲା ଅଣି କବ ପାର ;
 “ତର ଦେଖାଇ ଅଣ ମୋତେ ;
 “ଦେଖିଲେ କୋଇବ ପରତେ ।”
 ଜନ୍ମୁଏ ହେଲେ ସନମତ;
 ବକଟି ହୋଇଲା ଦ୍ୱାପ;
 ପଣକେ ତାକୁ ଅନ୍ଧେ ଧର,
 ଦେଖାଇ ଅଣିଲ ଯୋଗେ ।

ଦେଖି ଜନ୍ମୁଏ ହର୍ଷରେ
 ବିଦ୍ୟା କଲେ ବଦଳାରେ ;
 ତଢି ସେ ଗଲ ସବେ ଭୁଲ,
 ଗୋଟିଏ ତାହିଁ କାମୁକ ;
 ଥୋଇଲେ କରୁଣ-ତାଳରେ
 ଅହାର କଲ ହୁବନରେ ।
 ମେନ୍ଦ୍ର ଶେଷ ସେ ଏହିଲୁ;
 କରୁଣାଟିଏ ପରେ ଥିଲୁ ;
 ସିଥାଣା ସୁଲ ହେବୁ ନକ,
 ଭଟିଲ ହୋଇ ଧକ ପକ ;
 ବବ ସୁଲକ ତାକୁ କଣ
 ଥିଲୁ; ସେ ହେଲା ନାହିଁ ବାହା;
 ଜାଣୁ ସେ ଥିଲୁ ବର ଜାଣ,
 ବବ କରୁଣ ସବୁ ଛାପ ।
 ବଗ୍ରମ କଲ ହର୍ଷରେ
 ଥକୁ କବର ମାହାର ;
 ଯେବେ ଦେ ହେବ ମାହାରୁଷ ।
 ଏମନ୍ଦେ ବିରହ ଅରିଲୁ ;
 ବଗ ପାଶରେ ପଢ଼ୁଥିଲୁ ।
 ହୋଇଲା ବବ ହର୍ଷରୁ,
 ଥକୁ କବର ମାହାର ;
 ଦେଖିଲା କହିଲା କର୍ତ୍ତ,
 “ଏହାର ଅତ ମୋ ବିକଟ,
 “ଧରିବ ହେବନାହିଁ ଥିଲେ,
 “ଶୁଣ ମୁଁ ବହୁଅଛୁ ବାଟେ ।
 “ତାଙ୍କ ଅମ୍ବର ବଢ଼ ଅସ,
 “ଧରିଲେ ଅତ ନାହିଁ ଦୟ;
 “ଗୋବେ ମୁଁ ଧରି ଅବତେ
 “ବେବ ବୁମର, ନେବ ମୋତେ ।”
 ଶୁଣ ସେ ଥାଥା ମାମା ହୋଇ,
 ବେବକୁ ଦେଲ ବିଅର ;
 ଧରି କବତ୍ତା ନାପଟେ,
 ନବେ ସେ କରୁଣ ନିକଟେ ;

ବସିଲୁ ବକ ଗଛ ଡାଳେ ;
ତେ କରିବ ମନେ ଭାଳେ ।
କହିଲୁ କର୍କଟ ବିଶ୍ୱ,
“ବଦିଲ ହୁଅ, ବସ ଧାଳ;
“ଏହାତ ବନ୍ଦାନ୍ତ ପର,
“ଯାହା ମୁଁ ଦୁଆ ହେ ସହର ।”
ବକ କହଇ, ଥରେ ମୁଢ,
“ଦେଖ ଏ ଭଲେ ଅଣ୍ଠି କୁହ;
“ଶାରକୁ ସବୁ ଜନ୍ମୁଥାଳ,
“ଜାଣ ତୋ କରମ୍ ବିଧାଳ ।”
କର୍କଟ ଶୂଣି ଧୀରେ କର
ପି ଦେଲା ତା କେବ ଧର;
ବୋଇଲୁ, “ତହିନାହିଁ ମୋତେ,
“ମାରିବ ଏଥି ଅଗେ ତୋବେ,
“ମୋ କର୍ମ ପାକ ହେବ ତେବେ,
“ଜାଣ ତୁ ଦୃଢ଼ କରି ଏବେ ।”

(")

ବଚୁଣ ଗଛ ଦେଖୁଥିଲୁ;
ଏକେ ସେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇଲୁ ।
ଏବଳ ସହାଲଳ ଝାଳେ, —
ଜୀବେ ତହ ମରମେବ;
“ଦେଖ ହେ ଜଟତେ ମାନବ,
“ଏ ବକ କର୍କଟଗାନ୍ଧ;
“ସ୍ଵପ୍ନର ଅଗରୀର ସର;
“ବକ ନାହେ ସେ କୁଷ୍ଯାହୁ;
(ତା ନାମ ଅନ୍ତର ପରମ୍ପର;
କରଇ ଲୋକେ ବୁଦ୍ଧ ହର
କୁଏ ବିବେକ ଲୋପ ତାର;
ନ ଆଏ କାରଣ କିଶ୍ୱ;
ଦେଖିଲୁ କଥା ଯାଏ କରି,
ଯୁଦ୍ଧରେ ଯଥା ବହେ ତଥ ।)

ବକ ହୋଇଲୁ ତମକୁର;
କେବ ମିନତ ଦାର ବାର;
କହିଲୁ, “ଶାର ରଖ ଭାଲ,
“ଜାଲେ ମୁଁ ରଷ୍ଟି ଦେବ ଯାଇ ।”
କବକା ତହୁଁ ଅଳପରେ
କୁହଳା କର ଗୋଟେ ଧରେ;
ବକ ଯାଇଲା ସର ତର,
ତାକୁ କୁଅର୍ ଦେଲା ନାର;
ଦୁଗେ କହିଲୁ, “ଶତ ଭର
“ଅନନ୍ତେ ଚଣ୍ଡେ ରହ ଯାଇ ।”
କଷତା ଏବେ ଧର ବଳେ,
ତପିଲ ଗୋଡ଼ କରଶବେ;
ଶୂରେ କାଠିଲ ଫଦୁଳାଜ—
ସର କୁହଳ ଦେବ ତାର;
କବକା ତହୁଁ ଗୋପରେ
ଚହିଲୁ ପଥାଗମ ଭିନନ୍ଦେ ।

ଦ୍ୟମ୍ବ ଦ୍ୟମ୍ବାର ନାହୁ ଧରେ
“ଦେଖ ତା ପ୍ରାଣ ଥିଲ ବହ,
“ତାବର ଅଧିକାର ସାଧେ;
“କୁହଳ ଟାଣେ ପରମାଦେ ।
“ବେହୁଟି ସୁରତ୍ତକ ଜାଣ;
“ଜାନ ତନ୍ତ୍ରେ ଅଟେ କାଣ;
“ନାହିଁ ସତତା ଅବଶ୍ୟା;
“ତନ୍ତ୍ରେ ସେ କୁଷ୍ଯାହ ଦାସ;
“କୁହଳ ତାର ନାହିଁ ସତ;
“ବବେକେ କନ୍ଦୁ ଅଶକତ;
“ଅଞ୍ଜନେ ସଥାର ମାନବେ
“ନାହଳ ମୁକ୍ତ୍ୟ ପଥେ କବେ ।
“କର୍କଟ ଅଟେ ଜାନ କର,
“ଅଧିମର୍ଯ୍ୟ (ଫ) ତା ସତ୍ୟବାଚ;

“ଜୀବନେ ବିମୁକ୍ତ ତାର ପ୍ରାଣ;
“ପର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣା ତାର ଟାଣ;
“ସରେୟ କାହିଲୁ କୁଞ୍ଚିତ୍ସାର;
“ରବସାଗରୁ ହେଲୁ ପାଗ;

“ନିର୍ବିପଦରେ ମୋକ୍ଷପରେ
“ରହିଲୁ ସୁରୀର କଳେ ।”

শ୍ରୀ ପ୍ରଜ୍ଞାନ ଦାଶ

ଆକାଶ୍ରମ ଓ ଆସକ୍ତି ।

ମୁଁ ଅନେକ ଦିନ ଆପଣଙ୍କ ପଦିକାରେ ଅଭସର ଅଛୁବରେ
କିନ୍ତୁ ଲେଖି ନାହିଁ । ଆପଣ ଓ ଆପଣଙ୍କ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
ଅନେକେ ବେଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଷୟମାନ ଜୀବିନାକୁ ଅଗ୍ରହାତି-
ଶୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ମୁଁ ଶାର୍ଣ୍ଣ ଲିଖିବ ବିଷୟରେ
ଅଥ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧ ପଠାଇଲା । ବେଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
ଦିନଥାନ୍ୟ ଜୀବିତର୍ୟ ଧ୍ୟେୟମାନ କିମେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର
ବାସନା ରହିଲା ।

କେବେଳକ ମାସ ପୃଷ୍ଠେ ମୌର୍ଯ୍ୟରେ ଜଣେଇବିନିକୁ ଟେଗାଟିଏ ସର୍ବରେ
ବନ୍ଧୁତା କରିବା ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ ରତ୍ନମାନ
ଆକାଶ୍ରମ ଅଭିଭବୁ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପିଲାମାନଙ୍କ ଦିନର ଦେଉ
ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଯାଇ କେବଳ ପଢ଼ିଲେ କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷକ
ଯେଉଁ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଦେଇ ଆହୁତି ତେବେଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି
ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଗଲେ ଲେଖାପଢା ହେବ ନାହିଁ । ଶୁଣର
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦଶରେ ଉଚ୍ଚ ଆକାଶ୍ରମକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଶିକ୍ଷାପ୍ରତି
ଯହୁ କଲେ ନିଷୟ ଉନ୍ନତି ହେବ । କଥାଟି ମୋ ମନକୁ
ନିଷ୍ଠ ଦେଇଲା ଏବଂ ମୁଁ ମନେ କଲି ପ୍ରଭୃତରେ ବାଲକମାନଙ୍କ
ଆକାଶ୍ରମ ନ ଥିଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଅପ୍ରମାଦ ।

ପିଲାଦିନରେ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ‘ନିଷ୍ଠାମ-
ଧର୍ମ’ର କଥା ଶୁଣି ମନରେ ବଜା ପନେହି ଉପର୍ଯ୍ୟତ ହେଲା ।
(‘ନିଷ୍ଠାମ ଧର୍ମ’ କଣ ? ଧର୍ମ କରିବ ଅଥବା କାମନା ନ ଥିବ
ଏହା କିମ୍ବା ଧର୍ମ ? କାମନା ନ ଥାଇ କିମ୍ବପେ ଲୋକେ ରହି

ପାରିବେ ? ଦିନଦ୍ଵାରା ସ୍ଵର୍ଗରେ ରହିବା ସର୍ବଦା କାମନା
ଅଛି । କରାର ଦିନ ପରମ ପାଇବା ସର୍ବଦା କାମନା । ମୂଳିଆ
ଅଧିକ ମୂଳ ପାଇବାର କାମନା କରେ । କାରିଗର ପରମ-
ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ଦ୍ଵାରା ପାଇଲା ହେଲେ ଅଧିକ ଲୁହର
କାମନା କରେ । ଶୁଣି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଉତ୍ତମ ଗୁଣେ ପରାମର୍ଶାରେ
ଉତ୍ତର୍ମିତି ହୋଇ ରହିଥିବାକୁ ପ୍ରତିବି ହେବାର କାମନା ଦିବା-
ବାର ମନରେ ଯୋଗଣ କରି ଥାଏ । ଶୁଦ୍ଧ ଯେମନ୍ତ ସଂଧାରନ
ଦେଇନ୍ତି ସଙ୍ଗରେ ଦିନ ଯାପନ କରିବାର ଅର୍ଥ କାମନା
କରେ । ଯେ ସଂଧାରରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସଂଧାରୀ ହୋଇ-
ଥିଲୁ ତାହାର ସତା ମୋଷ କାମନା । କାମନା ହୃଦୟରୁ
ଅଧିକାର କରି ରହିଅଛି । ଏମନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଷ୍ଠାମଧର୍ମର
ଅଭିଷୟ କି ହୋଇ ପାରେ ଏବଂ କାମନା ହୃଦୟ ହୋଇ
ଧର୍ମାଚରଣ କରିବା ଅବା କିରୁପ ? ଯେବେଳେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ
କାମନା ବା ଆକାଶ୍ରମ ଥିବା ଉଚ୍ଚିତ, ଯେବେ ସଂଧାରରେ
ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ସତା କାମନା ଥିବା ବାହିନୀୟ, ଯେବେ
ଦେଇଲେ ସଂଧାରଧର୍ମର ପ୍ରତି କଥାରେ କାମନା ସ୍ଵର୍ଗ
ହୃଦୟରେ ଜାଗରି ହୋଇ ଲୋକକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତ୍ୟାଗ
କରାଏ ତେବେଳେ ପ୍ରଶାନ୍ତିକାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ନିଷ୍ଠାମ ଧର୍ମର
ଦୂରେ ପ୍ରସ୍ତୁତିକାମନାକୁ ରୁଖ୍ୟିବ ? ଯୋଗୀ ବରିଜ ମନକୁ
ମୋଷ ଲୁହର କାମନା ବା ଆକାଶ୍ରମ ପରିଚ୍ୟକ୍ରୁ ନ ହେଲେ
କିମ୍ବା ନିଷ୍ଠାମ ଧର୍ମ ରୁଖ୍ୟାପାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରତ୍ଯେକ ଧର୍ମ ବେଦରେ ଶିଥର କର୍ତ୍ତକ ବହୁତ ହୋଇଅଛି । ଯଜ୍ଞବେଦର ଚିତ୍ତସ୍ଥ ଅଧ୍ୟାତ୍ମରେ ଯେ ଲୋକାଖ୍ଵିତ୍ତି ‘ତୁ ଏହ୍ୟତ ଏହି କାମନା ଏଠ । ମନ୍ୟ ରଣ କାମଧରଣ-ମୂୟାତ୍’ ଏଥରେ ମନୁଷ୍ୟ କାମନା ରହିବା ଯୁଦ୍ଧରେ ସୃତି ହୋଇଥିଲା । ମନୁଷ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ କରିବା କାମନାରେ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରାୟ ହେବା ଏବଂ ପ୍ରାୟପା ସଜନାର ହାତ ତାହାକୁ ରଖା କରି ଉଚ୍ଚ ଲାଗ କରିବା ଶିଖିବା ଉପଦେଶ । ଏ କାମନା ପାର୍ଥକ ବିଷୟ ହୋଇ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବାପେଣା ଭିତ । ଏଥିରୁ ଉତ୍ସମ୍ଭୂତେ ଚାହୁଁ ଯାଉଥିଲେ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ସତତ କାମଧ-ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ କାମନା କରିବ ଏବଂ ତାହା ପ୍ରାୟ ହେବା କାରଣ ଶ୍ରୀରାଜ ଉପାସନା ସଙ୍ଗେ ପୁରୁଷାର୍ଥ ପ୍ରେୟୋଗ କରିବ । ବୌଦ୍ଧରେ ଲୋକ ଯନ୍ମାନର ଦଳ ଅଗା ମନ୍ଦ କାମନା ଦିନା ରହ ନ ପାରେ । ଏଣୁ ଦୁଃଖନକ ଅଧିର ବିଦବହାରର କାମନାକୁ ନହିଁ ହୋଇ ସଙ୍ଗନକ ଧର୍ମ ବିଦବହାରରେ ପ୍ରତ୍ୟାମନାର କାମନା ବଢାଇ ଦିନିରେ ଯଥାପରି ପାଇବାର କାମନାର ବର୍ତ୍ତଣ୍ଣ ।

ପେଣ୍ଠି ଶୁଣ ଅଶ୍ରୁ ବେଦରେ ବହୁତ ହୋଇଥିଲା ତର୍ହେର ପ୍ରତ୍ୟେକରେ କାମନା ନ ଥିଲେ ଲୋକେ ତଳ ପରିବେ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟାମନରେ ପୂର୍ବ ବିଦ୍ୟାଲୟର ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ଷର କାମନା ଥିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ପୁରୁଷ ଅଶ୍ରୁମରେ ସ୍ଵାନ୍ତ୍ରାନ୍ତ ଓ ସୁଖରେ ଦଳ ଯାପନ ପକାଣେ ଅର୍ଥ ଲାଗିବା ପଥ୍ୟର କାମନା ପ୍ରୟୋଗନୟ; ବିଳପ୍ରାୟରେ ଏକାନ୍ତ ଅନୁଭୂତା ହାତ ରହିବିଲୁଗର ପକାଣେ ପଥେସ୍ଥ କାମନା ଜୀବିତକ ରଖିବା ବହୁତ ଏବଂ ସର୍ବ ଦେଖିରେ ପୋଗ ଲାଗ ପୂର୍ବକ ମୋଷ ସହିତେ କାମନା ରଖି ଅପର ଲୋକଙ୍କ କ୍ଷମା ଦେବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କାମନା ସର୍ବତ୍ତାରେ ବିଦ୍ୟାମାନ । ଯେ ଗୈର ବା ଅନ୍ୟ ପାପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାହିଥିଲୁ ତାହାର ମଧ୍ୟ ଦେଖିବ କାମନା ଥାଇ । ତେଣୁ କାମନାର ବଶିଭୂତ ହୋଇ ଯେ ବୈର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମ ମନ କାର୍ଯ୍ୟକରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଲାଗ କରେ । ଅପର ପରିବେ ନିଜର ସୁଖ ଲାଗ ମନରେ ବା ପର ଜନ୍ମରେ ସହିତ ଲାଗ କାମନାରେ ଲୋକେ ପଦେପକାରିତା କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପନ୍ଦ୍ରୋଷ ଲାଗ କରନ୍ତି । ଏହି କାମନାର୍ଥ ଆକାଶ୍ରା ଏବଂ ପେଣ୍ଠିମାନେ ଇଂରଜ ପଢି

ଅକ୍ଷୟ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଏଣୁ ବା ଆକାଶ୍ରା ନ ଥିଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ବିକି ହଜକରେ ହେଉ ନ ପାରେ । ଉଗବଦ୍ଧିତାରେ ବୋଲି ଗଲା ‘କର୍ମଶେଷବାଧାରପ୍ରେ ମା ପଲେଶ କବାଚଳ । ମା କର୍ମଫଳହେଲୁରୁର୍ବା । ତେ ସମୋପ୍ତକର୍ମଶି ।’ ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମ୍ଭର କର୍ମରେ ଅଧିକାର ଥାଏ ମାତ୍ର ଫଳରେ ଅଧିକାର ବା ଅଭିଲାଷ କୋଡ଼ି । କର୍ମଫଳ ତୁମ୍ଭକୁ କର୍ମରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନ କବାର ବିମ୍ବ ପଲ୍ଲମରେ ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି କୋଡ଼ି । କାନ୍ତାକ ଅତ୍ୟନ୍ତାକାର । ଜାବର କର୍ମରେ ଅବଶ୍ୟକ ଅଧିକାର ଥାଏ ଏବଂ ଜାବ ଉତ୍ସବାଳ ଓ ପରବାଳର ସ୍ଵର୍ଗ କାମନାରେ କର୍ମ କରିବ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଶ୍ଵର କର ପର୍ବତରେ ସର ଲାଗ ହେବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଯହ ପରି କରି ବିଶ୍ଵବିରାମ ହେବ । ସୁରବାରକ ଫଳ ନିଳିବାର୍ଥ କର୍ମରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷର ହେଲୁ ମାତ୍ର ଯେ ବାଟ ମାର ଦେବାରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟଟି କରେ ଭଲ ଫଳ ହେବ, ଏମନ୍ତ କାମନା ନ କରିଲେ କିଏ ବାହିର୍ଭବ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଶ୍ଵବିରାମ ହେବ ? ତେବେ କଥା ଏହି ଯେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ତର୍ହେରେ ଯେପରି ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି ନ କରିପରି ହୁଏ ବିଶ୍ଵବିରାମ ହେବ । ଏମନ୍ତ ବିଶ୍ଵରେ ପଲମର୍ମ କାହିଁବିଳା କର୍ମରେ ସୁବା ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି ରହିବ ନାହେ ।

ରୋଗନିଷତରେ ବୋଲି ଯାଇଥିଲେ ‘ଦଶାବାତ୍ୟନେଦିବ-ପର୍ବତ୍ୟ କିମ୍ବାତ୍ୟ ଜଗତ୍ । ତେନ ତ୍ୟକ୍ରେତ୍ର ଭୁକ୍ତିଆ ମା ଶୁଖ କମ୍ପିତ୍ତ ଧଳମ୍ ।’ ଏଥିରୁ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସମ୍ଭୂତେ ଚାହୁଁ ଯାଉଥିଲେ ପରମେଶ୍ୱର ଏହି ଜନତରେ ନାନା ପଦାର୍ଥ ମନୁଷ୍ୟର ଉତ୍ସେଶ ନିର୍ମିତ ସ୍ଵର୍ଗ ବିଶ୍ଵବିରାମ; ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବ କରିବ ମାତ୍ର ତର୍ହେରେ ଲାଗୁ ହେବ ନାହିଁ । ଯେମନ୍ତ ଦିନର ସମସ୍ତ ଜଗତ ଓ ତର୍ହେରେ ଯାହା କିମ୍ବା ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି ରହିବ ନାହିଁ । ଏହି ଲୋଗକୁ ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି ବୋଲିଯିବ । ଲୋଗ ହେଲେ ମୋହ ଉତ୍ସନ୍ନ ହେବ ଏବଂ ମୋହରୁ ସରକାଶ ପାଇବ । ଏ ଉତ୍ସେଶ ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି ବିଶ୍ଵବିରାମ । ଏହି ଶିଶ୍ୟପାତ୍ରର ଯକ୍ଷମେଦର ଜାହାନ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ । ତର୍ହେରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମ ମନୁଷ୍ୟ କର୍ମମାତ୍ର ଉତ୍ସେଶ ଦିନାମାତ୍ର । ମନୁଷ୍ୟ

ଅପଣା ଧର୍ମସ୍ଵରୂ ପୁରୁଷାର୍ଥ ହାବ ଜଗତର ତାବପୟ ଦବାର୍ଥ କେବୁ କରିବ ଏବା ବାମଳା ବା କାମଳା ନ ସ୍ଵରେ ପୁରୁଷାର୍ଥ ହେବ ହେବ ?

କର୍ତ୍ତବେଦର ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ରର ତୃତୀୟ ମନ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୱର ଆଶ୍ରାର ନିର୍ବଳ ରହିଥାଏ ଏହା ଏହା—ଅନ୍ତିକା ରୁଷ୍ମପୁରୁଷ ପୋତମେବ ଦବିବ ଦବିବ । ଯଶାନ ସାରବତ୍ତି-ମୟ । ଏଥର ଅର୍ଥ ଏହ ଯେ ମନ୍ୟ ଉତ୍ତମମୁଣ୍ଡେ ସାରବତ୍ତି ଉତ୍ତମାର୍ଥ । ଏବା ରୌତିର ଅଗ୍ନିକୁ କଲା ଯଥରେ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଇ ନାହା ଶିଖିଥ୍ୟଦ ସାଧନ ପର୍ବତ ପ୍ରତିକଳ ଅହା ଏବା ଏବା ଶିଖିଥ୍ୟ ପୁଷ୍ପିକାରୀ, ଉତ୍ତମ କାହିଁ ଦୂରିକାରୀ ଏବା ପ୍ରେସ୍ ଦ୍ଵାନ ଓ ଶୁଭମର ଲୋକମାନେ ପ୍ରାର୍ଥିତ ଦବା ଓ ସୁରକ୍ଷା ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ଧଳ ପ୍ରାସ୍ ହୁଅଥି । ଏହା ସାମାନ ଧର୍ମର ଉତ୍ତମ ଶିଖ । ମନୁଷ୍ୟ ଦବା ଓ ଧଳ ଲୁହ ଥଥେ ସ୍ଵପ୍ନ ଓ ଜାହିଁ ଲୁହର କାମଳା ନିଃରେ ପୁରୁଷାର୍ଥ ହେବ ନାହିଁ ।

ପୁଣି ସେହି ପୁତ୍ରର ନବମ ମନ୍ୟରେ ଦବିବେଦର ଅନ୍ତର୍ବିନ୍ଦୁ—ସ ନାହ ପିତରେ ସମବେଶେ ସ୍ଵାମ୍ୟ କୋ ବର । ପଦ୍ମା ନାହ ସ୍ଵପ୍ନେ । ଅର୍ଥାତ୍ ହେ ଅଶେଷ ଚାଣ୍ଡିଶକ୍ଷଣ କ୍ରିଯ ସ୍ଵପ୍ନ ସବ୍ରମେଇବ ! ଯେମନ୍ତ ପିତା ଅପଣା ପୁତ୍ରକୁ ଉତ୍ତମ ଜ୍ଞାନ ଦିବ ଦେମନ୍ତ ତୁମେ ଅମ୍ବମଳକୁ ସର୍ବ ସ୍ଵର୍ଗ ସାଧକ ଉତ୍ତମ ପ୍ରାର୍ଥ ଲୋହେପୋତୀ ଶୋଭନ ଜ୍ଞାନ ଦେଇ ଅମ୍ବମଳକୁ ଜିଜନ୍ତର ସ୍ଵପ୍ନ କର । ଏହାଠାରୁ ସାମାନ ଉତ୍ତମକାର ପରିଚାଳା ଅଛି କି ବୋଲିପାରେ ?

ଦବିବେଦର ଶୋଭନ ପୁତ୍ରର ନବମ ମନ୍ୟରେ ଦେଖିବ ‘ମେମ ନାହ କାମମାପୁଣ ଗୋରିବରେବି ଶତକଟେ ପ୍ର ଲମ ହା ସ୍ଵାମ୍ୟ ।’ ଏଥରୁ କଳ ସାମାନ ଧର୍ମର ପ୍ରମାଣ ଅଛି କି ମିଳିବ ? ଏଥରେ ବୋଲିଗଲୁ ଯେ ହେ ଅହଶ୍ୟ କାମଳା ସାରବତ୍ତାର ଜିଜନ୍ତର ! ତୁମେ ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତମ ଅମ୍ବମଳକୁ ଲନ୍ଦୁ ଓ ପୁଣ୍ୟ ବିଦାୟ ପ୍ରବାସ କଥା ଗେ, ଗୁରୁ, ଭୂଷାର୍ଥ ପୁତ୍ର ଉତ୍ତମ ଦେଶ ହାବ ଅମ୍ବମଳକ କାମଳା ଗର୍ବତୋତ୍ତରେ ପୁରୁଣ କର । ଅଛି ଅର୍ଥ ଉତ୍ତମ

ଦବିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଉତ୍ତର କାନ୍ତି ସେ ମନୁଷ୍ୱ କାମଳାର ବଶୀତୁର । ସେ କାମଳା ଦୂର ପ୍ରବାସ ଅର୍ଥାତ୍ ସମାର ବିଷୟ କାମଳା ଓ ଉତ୍ତର ଉତ୍ତିତର କାମଳା । ଗୋଟିକୁ ଶବ୍ଦ ଅଳ୍ପର୍ଥ ହୋଇ ପାଇବ ନାହିଁ । ସାର ବିଷୟ କାମଳା କର୍ମବାତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଭୁତ ଏହ ଉତ୍ତର କହି ଲାଭ କଳିବାଟିର ଅନ୍ତର୍ଭୁତ ; ମାତ୍ର କର୍ମବାତ୍ର ଓ ଶବ୍ଦବାତ୍ର ଏତୁଦୟର ସାଧାନ ନ ହେଲେ ତଳିବ ନାହିଁ । ଯେମନ୍ତ ସ୍ଵପ୍ନ ଓ ମୃଦୁ ପଦାର୍ଥ ମିଳିବ ତେମନ୍ତ ଲୁହ ଓ କର୍ମବାତ୍ର ଶବ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ରହିଥାଏ—ଗୋଟିକୁ ଶବ୍ଦରେ ଅଳ୍ପର୍ଥ ଯିବ । ଏ ଦୟ ଦିଶାପରିବରେ ଯୁଦ୍ଧରେ କହୁ ଦିଅଯାଇଥି । ଅତିଏବ ଦେଖାଯାଏ ସାମାନ ଧର୍ମର୍ଥ ପ୍ରାଣ ଏବା ମନୁଷ୍ୟ ପେତେଦେଲେ ବିନା କାମଳାର କଣ୍ଠରୀ ହୋଇ ଦାର୍ଢିରେ ଦୟରେଦେଲେ ସମ୍ପ୍ର ଉତ୍ସବ ସମ୍ମ ହେବ । ଉତ୍ସ ମୟ ନାନା ପ୍ରବର—ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ଧଳ, ବାନ୍ୟ, ସମ୍ମାନ ଦିଶାଦି । ଏଥର ବୌଣି ଗୋଟିକରେ ଅନ୍ତର୍ବି ହେଲେ ପର୍ବୋତ୍ତୁ ଉତ୍ସ ମୋର ଲୁହରେ କଥା ହେବ । ତେଣୁ ପ୍ରତିବ ଉପଦେଶ ଏହ ଯେ ଅନ୍ତର୍ବି ଶୁଣିବାର ଅଳକ୍ଷ ନିପଦେଶ କରିବ । ଯଥ ମୋହାରାନା କାମଳା ମନ୍ୟରେ ନଶୀନ ହୃଦୟ ଦେବେ ନିଷାନ ଧର୍ମ ଚାଲଇରେ କହି ହୃଦୟାମାର ପାରେ ମାତ୍ର ହୁଣି ହୁଣି ବୌଣି କଥାଦେବା ଅନ୍ତର୍ବି ଶାର୍ଣ୍ଣ ତୋର ବୌଣି ଅର୍ଥ ତୁମେ କାର୍ଯ୍ୟକର ନ ନାହେ । ଅତିଏବ ସମସ୍ତେ ଶୁଣ କାମଳା ନିଃର ଏହ ପୁରୁଷାର୍ଥରେ ଦୟରେହା ବିଧେୟ । ଧର୍ମାର୍ଥ କାମମୋହାନା ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରତିବ ଦେବରଟି ଏହାହିଁ ନତ ବତନ । ଉତ୍ସକ କାମଳା ଉତ୍ସକରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ବରଂ ତାହା ଅନ୍ତର୍ବିରେ, କାରିବ ଉତ୍ସ ପ୍ରତିବିରେ କାମା ପୂର୍ବ ପୁରୁଷାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଜନ ଦିର୍ବ୍ୟା ଏବା ଯେଉଁଲୋକ ସୁଧୀରେ ଥାଇ ଦବା, ସୁରକ୍ଷା, ପୁଟେଣ ଓ ମୋର ଲୁହର ଅବାହଣୀ ହୃଦୟରେ ପୋତମ କରି ପରମ ସୁତୁରୀ ସହିତ ନିଳକ୍ଷେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ସେହି ମନୁଷ୍ୟକଳ ସଫଳକର ସୁଧୀରେ ଅନ୍ତର୍ବି କାହିଁ ଲୁହ ପୂର୍ବକ ଧାର୍ୟ ହୁଏ ।

ଶୋଶବସ୍ତ୍ରି ।

(3)

ପ୍ରକାଶକୀୟ ।

ଦାରକରେ, ତୋ ଛାଇମା ପିଲୁଫଳରେ କେତେ ଶୁଣି,
କେତେ ଶୁଣି, ବାଳସ୍ଥଳୀ-ଅକୁଣସ୍ଥବଶଟଃ କେତେ
ଗୁଡ଼ିକ । କେତେବେଳେ ତୋ ଯନ୍ତରେ ଘେର୍ବେ ଉତ୍ତର
ପାଦଖଳ ହଜିରେ ଚାପୁଳର କରାଥିଲ । କିନ୍ତୁ ବିର୍ମଳନେ
ସେହି ସ୍ଵାକ୍ଷର ବିଶେଷ ସମୟରେ ପକାଉଛି । ତୋର
ପେହି ଶିଳ୍ପିକଳା, ତୋର ପେହି ଶତର୍ଷୀ—ଶୁଭାବଧିନ
ଗୋବର ଲିପା, ତୋର ପେହି ନରିକଟା, ତୋର ପେହି
ଦୂରପାଶରେ ଅଧିମ ସାହସିକତା, ଏଷଣି ମନରେ ଜାନାଇବା
କାହାର କରାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଶିଳ୍ପକରେ ସେ ଭାବ ନ ଲାଇ—
ତୋହର ରୂପି ପ୍ରଣାମ ବ୍ୟବର ଆଉ କିନ୍ତୁ କରୁ ନାଲେ ।
କେବଳ ବାଳସ୍ଥଳୀ ବିଷୟ—#ଯେ ବିଷୟରୁ ପୂଜାର
ଉଦ୍‌ବିଧ—ସବୁ ହତ୍ତାଳ ସବ୍ବିଟିଲୁ, ଏବଂ ତୋ ପ୍ରତି କରୁଛି
ତିନି ଅତି କିମ୍ବା କାହା ଦୁଇମ୍ବରେ ପ୍ଲାନ ପାଇ ନ ଲାଇ ।

ଅଳ୍ପ ଦେଖୁ ବାଲକରୁ ଦିନ୍ମୟର ସ୍ଥାନ ବିରୁଦ୍ଧ ଅଧିକାର
କର ବିଶ୍ଵିତ । ନାନାରକ୍ତ, ନାନାକୃତ ମହିଳା, ବର୍ତ୍ତମାନ
ଓଡ଼ିଶା ଓ ଉତ୍ତରଭାଗ ନାନାକିମୂର୍ତ୍ତ ଦୁଦୟମ୍ଭୁ ଆହୁତ କର
ବର୍ଣ୍ଣିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମନେ ହେଉଛୁ—ବାରତରେ ତୁ ଏ
ଦେଶ ଶୁଦ୍ଧ ଯା । ଜଣ ପ୍ରୀତି କହୁଟିଲେ ଯେଉଁ ଦେଶରେ
ଉତ୍ତରମୁଖ ବନା ଦିନ୍ମାନ ଘେ ଦେଶର ନାମ ଉଚ୍ଚଳ । ଅଳ୍ପ
ଉଚ୍ଚଳୁବଳା ଲୋପହୋଇ ମନ୍ତ୍ରର ଦୂର କଥା ଯେତେ-
ବେଳେ ଉଚ୍ଚଳରେ ନନ୍ଦେଶ ତିରକୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳାକୁଣ୍ଡଳ
ଠେଲେ ତେତେବେଳେ ତୋର ଏ ଉତ୍ତରପାତା ସ୍ଥାନ ଠେଲା ।
କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଶୁଣ ଦେଇ, ମନ୍ତ୍ର, ସମ୍ବାଦ, ବି
ଦେଶ ପୁଣ୍ୟରେ ଖାତ ଲୁହକରେ ଏବଂ ନନ୍ଦର ଅପ୍ରକଟିତ
ଜନକରେ ଯୋଧଣା କରେ । ଉଚ୍ଚଳୀମୁଖର ପ୍ରଣାରେ ବନ୍ଧୁ
ଦିନକୁ ଦୂର ଥରିଲାଗି । ତୁ ଅଭି ଠେରେ କାହିଁକି ରହିଲୁ
ଦୂରପ ମନ୍ଦ ପରି ତୋର ଅବର୍ଦ୍ଦିତେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଜାହନ

ଗଠନ କରିବାର ପଣ୍ଡା ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚାଚ ଅମ୍ବର ଜୀବିତ ।
ତୋହ ପର ଅସୁନ୍ଦରଶିଳିକତା, ଶାହସୁକତା, ଓ ବିପଦକୁ
ଢାଣେନ କରିବାର ମତା ଅମ୍ବାରେ ନାହିଁ । ତୁ ଆଉ ଏ
ଦେଶରେ କାହିଁକି ବୟା ଫଳାବୁ ? ତୋତ ଅମ୍ବେ ଦେଖି
କରି ଦେଖି ନାହିଁ, ତୋ କରି ତିଥି ନାହିଁ, ତୋର ଅଧିକା
ଏ ଦେଶରେ ହେବ ନାହିଁ । ସା, ଉତ୍ତା ସେ ଦେଶରେ
ଶିଳ୍ପ ମହା ଦୃଷ୍ଟି—ସେ ଦେଶରେ ବିପଦକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକୁ
ଅତି ନକ୍ଷା ଲିଖିବା ଦିଅନ୍ତି, ସେ ଦେଶରେ ଭିକ୍ଷାକୁ ସୁଣା କରନ୍ତି,
ଅନ୍ଦର ଓ ବିପଦରେ ଯେଉଁଠାରେ କର୍ମର ବିମନ ନାହିଁ;
ଯା—ସେ ଦେଶରୁ ଯା । ଆଉ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଶିଳ୍ପମନ୍ଦିର
ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ କଥାରେ “ପୂର୍ବିକ ତତ୍ତ୍ଵରଙ୍ଗ ପଦ୍ମରଙ୍ଗ
ସେଧ୍ୟବିଦ୍ୟାମ” । ଆଉ ତୁ ଏହି ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଅଭିଭବ ଦେଖି ଯେ ଦେଶକୁ ଶବ୍ଦ ପଳାଇ । ଅମ୍ବାନଙ୍କର
କାନ୍ତର ନାହିଁ, ବିଶ୍ୱରରେ ସତ୍ତବ ପ୍ରତି ଅସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ—ଅମ୍ବେ
ମନେ ଧର୍ମ ଅଛି । ତ ଆଉ ଏ ଦେଶରେ କାହିଁକି ? ।

ବାହୀ ଭାଇ—ତୋତେ ସିବାକୁ କହୁଥି ପତ, ନୀ
ମାୟାବିଜ୍ଞାନ ଆଶ, ମୋହିନୀ ମୁଣ୍ଡ ଦୂରଦୂର ନିର୍ଭକଳନରୁ କହୁ
ଅଛି, ନାହିଁ—ତାକୁ ସିବାକୁ ନାହିଁ କବ— ସେ ଆଉ-ସବଳ
ହେବ ଯେ, ପୃଷ୍ଠ ଖୋଲେ ପାଇବ ନାହିଁ—ତୁ ନ ଗୋଟିଏ
ତୋର ବେହି କଂଶର ଗୋଟିଲେ ପାଇବ ନାହିଁ । ତାର
ପା ବା ରହୁ—ତୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଦେଖି ଶୁଣ ଗାହା ନ ଯାଇ ।

ତୋର ବିଧାଇ କେତେ ଥର ଥର ନର ଦେଖିବାକୁ
ପ୍ରକଳ ଅଳାଟ୍ଟା ଲଞ୍ଚିଲୁ । କିନ୍ତୁ ସେହି ଦୟୁ—ରହଣଶିଳ
ଅନ୍ତରୀମାର ପ୍ରେରଣରେ ଯାତାର ଦିବ୍ୟ, ଦେହ ପାଳିବ
ଦେବାର୍ଥୁ—ଜର୍ମ୍ମକୁ ମୋତେ ଦିରକ କରିଛି । କେବେ
ଥର କେବଳ ତୋହର ବିଧା ଦେଖିବାକୁ ତାଳଗର ମୂଳେ,
ନିର୍ଦ୍ଦିତ ରତ୍ନ ମୂଳେ, ଦୂରିକୁ କିଏ କରୁଥାରେ ! କିମ୍ବା ଗର

* "Worship is transcendent wonder" Carlyle.

ନ ହେଲେ ତ ତୋହର ପରିନ କୁଏ ନାହିଁ । ଭାଇ ତୋର ରେ ଦୁଇମୁହୁ ଗୋଲିନୀ ରଇ ପ୍ଲାନରେ ବାସ କରି ଏବଂ ସହ ଉଚ୍ଚତାନାହିଁ ହଦି ଦପିରିତ୍ତୁ କୁରିରିଲୁ ଥିଲା ଆଖି ଜୀବ୍ୟ ପରିଦ୍ଵାରା କରୁ । ଏହାର୍ଥର ମାତ୍ରରେ ବିବନ୍ଦନ ସବୁ ।

•ତୋହର ମା'ରେ କେତେ ଗୀତ ତାରକୁ ଥିଲ, ମେ ଚାଟାର କେତେ ଅନେକ ଚନ୍ଦର କରୁଥିଲ । ଆଜି ଯୁଦ୍ଧ ମୁହଁ ଘେ ଚାତ ମୋ କାନରେ କହି ଦେଉଛି

ବାଇ ଚଢ଼େଇଇ କି ପରିବୁ

ବା କଲେ ରହି ବୋଲିଲାହୁ ।

ବୋହର ପର ମୁଁ ଧ୍ୟ ଦିନ ସଖ ବୁଝେ ପିଇଯୁ ଜୀବ ମୁନ୍ୟ ଥିଲ । ସଂଗର ମନ୍ତ୍ର ଅମୋଳନ ମୋର କେତେବେଳେ ଦର୍ଶିତ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୋରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ଦେଖି କହୁଠିଲେ “ବାଇଚଢ଼େଇ କି ଯାଇଛି ମା କଲେ ଦୁଷ୍ଟିକାଳୀନ” । ଫୁଲମର ମମାନରେ ଉତ୍ସୁକ ପ୍ରିତ ଜଲେ । ଯଥେ ଯେଉଁଠାରେ ରହି ନାହିଁ ପୋଡ଼ିଲା ପାଇଁ ପାଇଁ ରହିପାରେ ନାହିଁ । ଯେଠିଲୁଗି ଦିନା ଦିନରଙ୍କେ ତୋହର ମୋହର ଏତେ ପାଇ । ଭାଇ, ତୁଳନାହିଁ ତେ ଦୂର ପର ମୁଁ ଦିନେ ଠିଲ । ଆଜି ତୋର ସେ ଧନ ଅଛି ମୋର କାଳ ସର୍ବସୁ ଦେଇବ ନେଇଛି । ଅଛୁଳ ସମ୍ଭବ ଅଧିକ ସା ମୁଁ ଥିଲା ପାନପୂଜା । ଆଜି ଲୋକେ ମେ ତେ ଦେଖି, କହୁଛନ୍ତି ‘ଯାହାପରିବା କୁଟେ ମଥୁରାଯୁଦ୍ଧ’ । କେତେବେଳେ ତୋରେ ଦେଖି କେତେ ହାତ ହଲାଇ ଗୀତ ଗାଇଥିଲ । କିନ୍ତୁ ଜ ଦେବା କି ଅଭ୍ୟନ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ତାହା କରିବାକୁ ଦେଉ ନାହିଁ । ଆଜି ପାଶରେ ସେ ହୃଦୟକା ନାହିଁ, ଦୁଇମୁହୁରେ କୋମନତା ନାହିଁ, ଅନେକରେ କର୍ମକାଳା ନାହିଁ, ଜୀବନରେ ପରମତା ନାହିଁ । ସହାଯ୍ୟ ସେ କେବଳ ପୁଣି ପରି ମୁଁ କି କେବଳ ସେହି

ଅତେବର ଅଭାବ ଦେଇ ଯଶିକ ସଖ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯୋର ଦୁଇଶ କିବାରର ନିଷେଷ କରୁଛି । କର୍ତ୍ତା ର ନାହିଁ—କନାଟକ, ପକଳତା ନାହିଁ—କାମନା ଅଛି, ଧଳ ନାହିଁ ମଳ ଅଛି । କି ଔଷଧିକ କୌଣସିରେ ତୋହର ମୋହର ସମାଜ ଅନେକ ସ୍ଥଳ ଦୁଇଗଲାଗି । ମେ କୌଣସି ବର୍ଷିଦାର ବାଧା ବୁଆ—ବାୟୁ ଭାଇ କହିବେ ତୁ କପର ବର୍ଷ ଏହି, ବାତୋପାଳ ସହ୍ୟ କରିପାରୁ । କି କୌଣସିରେ ବପା ନରୀଶ କରୁ ଯେ ମର୍ତ୍ତ୍ଵାନ ବଚି ସ ମଧ୍ୟ ତୋହର କିମ୍ବା କରିପାରେ ନାହିଁ । ତୁ କପର କଣ୍ଠ, କିମ୍ବା ବର୍ଷ କେଉଁ ଦିବୁରୁ ଧବନ ଦୋହରି ବାବୁ ର ତୋହର ପରିଷାତ ଦିବା-ଦିବଶ କରି ବପା ନରୀଶ କରୁ । ଅରେ କହିବେ—ମେର ଦୁଇଅଧିକ ମେତେ କାଳ ଫେରଇ ଦେଲେ ମୁଁ ତାକେ ପର୍ବତୀ ନାହିଁ—ମୁଁ ସେହିପର ସମାର ଏହି ବାତୋପାଳ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ଶିଖିବ । ସେହିପର ଯଙ୍ଗା-କୌଣସିର ବିଶ୍ୱାସ ଦିରେରେ ମୋର ବର,—ମୋର ଜୀବନ—ଗଠନ କରିବ । ସମାରରେ ଅଶ୍ଵର ବାୟୁ ଯେଉଁର ମୋରେ ଦୀତି ନ ଦିଶାଏ—ତାହାର ଭୟାମ୍ଭ କହିବେ । କୌଣସି ଦାତା ପଢ଼ି ଦୂରେମ ନ କର ଯେତା ଅନ୍ତରେ ଭୟରେ ଜୀବନ ସପକ କରିବ ତାହାର ଉତ୍ସାହ କହିବେ । ପ୍ରତିଦିନ ପଢ଼ି? ପଣ ନାହିଁ? ନେ—ମେର ଧନରୁ ନେ—ମାନବର ଅତିପିଲ୍ଲ ବସୁ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ନେ—କିନ୍ତୁ ମେତେ ସେ କୌଣସିକି ଶିଖିଲାବେ । ଏହା ଶିଖାଇବୁ ଯେ ଶବ୍ଦକୁ ଦେଖି ଲୋକେ ଶୁଭକୁ ଶୁଭଶ କରିବେ । ମୋରେ ଦେଖି ଯୋ ନା'ରେ ଗୀତ ଗାଇବା; ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାତି ପ୍ରମୁଖ ଦୁଇମୁହୁରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକ ସରରେ ଗାଇବି

“ବାଇ ଚଢ଼େଇ କି ଯାଉଛି
ବା କଲେ ବପାଦୋହିଲାଇ”

ଅମ୍ବାବାଟ ଓ ଗୁରୁ ।

କି ସହର କି ମୋପଳ ସର୍ବଦି ଅମ୍ବୋନେ ଏହି
ଶିର୍ଜିକିତ ଦୂର ଗୋଟି ପଥ ଦେଉବାକୁ ପାର୍ବି । ପ୍ରଥମଟିଲୁ
କେହି ଅଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ, ବ୍ରିଜେମ୍ବିକୁ ଏତେ ଅଞ୍ଚଳ
ଅଦର କରନ୍ତି ଯେ ତାହାର ଶିରରେ ମହା ସର୍ବଦା ଧାର୍ଷକ
ଦେବାକୁ ଦୁଇତି ଦୁଇତି ନାହିଁ । ଏହି ଅଦର ଓ ଅନାଦରର
କାହାଣ କଣ ଦେଖାଯାଉ । ଅଦରର କାହାଣ ଏହି ଯେ
ଲୋକେ ନିଜେ ଶ୍ରମସ୍ଵାକ୍ଷାର କରିବାକୁ ଦେଖା କରନ୍ତି
ଏହି ପଥରେ ବିକରଣ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ଦୁଇତି
ଦୁଇମହା ଯେଣ୍ଟି ଶିକିତ ଦୁଇତି । ସୁଧି
ସୌକର୍ଯ୍ୟ ଓ ସହଜପ୍ରକାର ଏହିବାଟ ଧରିବାକୁ ଗଲେ
ବିଶେଷ ବାଧା ପାଏ । ଏହି ଦେହରୁ ଲୋକେ ଅମ୍ବା ବାଟରେ
ଶୁଳିବାକୁ ସର୍ବଦା ଅପ୍ରସ୍ତୁତ । କେହି ଦୂରଦୀର୍ଘ ଅନୁରଗିରଣ୍ଡିଲ
ସାହାରା ପୁରୁଷ ଯଦି ଗୋଟିଏ ଅମ୍ବା ବାଟରେ ଥାଏ
ଦେଲେ କୁଳ ଯାଏ ତାହା ଦେଲେ ଯେଠାରେ ଗୋଟିଏ
କୁଳା ପଡ଼ୁଥାଏ, ଏହି ଅନ୍ୟ ଯେ ଆୟୁ ଯେବେ ବାଟଧର
ଅଳେ । ଯେଉଁମାନେ ନିଜେ ଶ୍ରମକୁଣ୍ଡ କଲୁନା ଓ ବିଶେଷ
ମୂଳ, ଏବଂ ଯୋଦର୍ପାନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ସେହିମାନେହିଁ ଶୁଳିର
ଅଦର କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ତରିକେ ଅମ୍ବା ବାଟଧର ଶୁଳିର
ଅନ୍ତରଣମଦୀର୍ଣ୍ଣ କର୍ଯ୍ୟ । କାହାଣ ଅମ୍ବା ବାଟଟି ନୂତନ
ଓ ଦୁଇଟି ପୁରୁଣେ । ନୂତନର ଅଦର ଅନେକେ କଲେହେ
ତାହା ସହିତ ସମ୍ମନ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରମ୍ଭୀ ନୂତନ୍ତି ।
କିନ୍ତୁ ପୁରୁଣ ଥରେ ତାହା ନୁହେ, ଅନେକ ସମ୍ମନେ
ପୁରୁଣର ପ୍ରତି ମନର ପ୍ରସଜନତା ଉଣା ଥିଲେ ଯଥ ଅଭ୍ୟାସ
ଯେଣ୍ଟି ତାହାକୁ ଶବ୍ଦ ଦୃଢ଼ ନାହିଁ । ପୁରୁଣର ଅଦର
ଅନେକଙ୍କ ପରମର ତରିକାଳ ନୂତନ । ଏହି ଦୁଇଟି ବାଟଧର
ମେରାଥା କବି କାଳଦୟ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଲୋକରେ ଦକ୍ଷ ପୁରୁଣ
ବୁଝେ କରିଥାଏନ୍ତି । —

ସୁର୍ଯ୍ୟରିତ୍ୟବଂ ନ ସାଧ୍ୟର୍ବ

* ନ ଘୁଷିଦ୍ଧ “କାର୍ତ୍ତି” ନରମିତ୍ୟବଦି

* ୧୦ “ପାତ୍ରର୍ଦ୍ଦି” ଲେଖିଛନ୍ତି । ଲେଖକ

ପଞ୍ଚ ପରାଷାନ୍ତରକ୍ତ ଦକ୍ଷତ୍ତେ
ମୂଳ ପରପ୍ରକାଶମୁକ୍ତିରେ ।

ଏହି ପରପ୍ରକାଶମୁକ୍ତିରେ ପ୍ରାଚୀର୍ଯ୍ୟ ଯେଣ୍ଟି ଜାତୀକା
ପ୍ରବାହ ଗା ଶୁଳିର ଏହେ ଅଦର । ମୋଟା ମୋଟି ଫେର
ସବରେ ଯଶୋଦର ଫୋର ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ଏ ଦୁଇଟି ଯାଏ
ଅଦର ଗା ଅନାଦରକରେ ତାହା ଦେଖାଯାଇ । ୧୦ ମୁ
ଦେଖାଯାଇ ଏହିରୁ ସଥାର ଓ ସାକରେ ତାର୍ଯ୍ୟ
ପଞ୍ଚାଦଳ କରିବ ।

ଅମ୍ବୋନେ ପମାଳରେ ‘ରକ୍ଷଣୀଲତା’ ଏବଂ ‘ଜୀବନ-
ଶିଳକ’ ଏହି ଦୂର ଗୋଟି ରହି ପ୍ରାମାଣ୍ୟ ଦେଖୁ । ୧୧
ଦୂର ଗୋଟି ଶୁଳିକୁ ଶୁଳା ଓ ଅମ୍ବା ମାଟ ମହିତ
ବାବରେ ତୁଳନା କରିଯାଇ । ରକ୍ଷଣୀଲତା ।

ଦିନ ଅନ୍ୟ କରି ନୁହେ । ଅନ୍ତରଧାର ବିଭିନ୍ନ ରୀତେ
ନେବା ବିଶ୍ଵର ଜନ୍ମ ଧାରରେ ବିଶ୍ଵାକୁ କୁଷ୍ଟି । ଅନେକ
ସମୟରେ ପ୍ରକାର ଏବଂ ତୁରି ଧୋନନ୍ଦିଯୀ ଦୃଢ଼ । ୧୨
“ଅନ୍ତରେ ଶୁଳାଦ୍ୱାରା” ଜଳ୍ୟ କ୍ଷୁଟା ନର୍ମ୍ବତୋନ୍ଧର୍ବ
ଦେହ କାରଣରୁ ରମଣ ଶିଳତାର ଅଦର । ଯାହା ସ୍ବର,
ସହଜ, ପରଶ୍ରଦ୍ଧ କମେ ହୋଇ ଅଶିଥୁର, ଯାହାର ଅଶ୍ରୁ
ନେବା କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତୁତ ପରମାର୍ଥ ଦୃଢ଼ ଲାଢ଼, ପର୍ବତରେ
କୌଣସି ମାଧ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ, ଅଶିଥୁର, ପର୍ବତରେ ଯାହା
ହୋଇଥିବାକୁ ରହିଥେ ନାହିଁ । ସେ ସର୍ବଦା ନୂତନ ପ୍ରତି
ସବଦେହ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରେ । ନୂତନଙ୍କର, ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟ,
ତାହା କରିବାରେ ହେୟ ଏବଂ ଅକରିଯୀ । ନୂତନଙ୍କର
ଶିମ ସେ ସ୍ଥିରାର କରିବାକୁ ନାହାଇ । ନୂତନ ମନ୍ତ୍ରୀ,
ନିଜର ଶିତ୍କା, ନିଜର ସହାୟ ବା ନିଜର ଶର୍ତ୍ତି ଉପରେ
ତାହାର ଅଶ୍ରୁ ନାହିଁ । ଯେହି ଯୋଗି ସେ ଅବଲମ୍ବନ
କରେ ‘ମରାଜନେ ପେଳ ମତ ଏ ଶୁଳୁ’ ର ଅଶ୍ରୁ ନେଇ
ପରାକରି କରୁ ଅନ୍ତରନ୍ଦମ୍ବରୁ ବିବତ ଦୃଢ଼ । ଅନେକେ

ଏହି ଶ୍ରେଣିଭୂତ । ଅଛୁର କେତେ- ସେଉଁମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତପ୍ରାଚୀନ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ନୃତ୍ତ ବାଟ ଧରିବାକୁ ଜାହା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗାଵତ ବେଶୀତ ନୃତ୍ତ, ଅଥବା ଯେଉଁ-ମାନେ ଘେହୁ ‘ସମସ୍ତଶର୍ଷପୁରୁଷ’ଙ୍କ ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମ୍ପ୍ରେ-ତ୍ରିଲନ କରିବାକୁ ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ—ଯଦ୍ୟପି ଶୁଦ୍ଧ ଲୋକ ବିରୁଦ୍ଧ ନାଦରଣୀୟ ନାକରଣୀୟ ଭବର ଅଶ୍ୱ ନେଇ ନୃତ୍ତର ପଥପାତା ଦେଖାଇ ପୁରତନସାତରୁ ବାହାର ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

କାହିଁ ଆସୁନର୍ଦ୍ଦରଣୀଳ, ଉଦ୍‌ଦ୍ୟମୀର ଦୁଃଖ କେବଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନେସୁ ନୁହେ । ସେ ସଦସ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବକ ନିଜର ଶକ୍ତି ଅନ୍ତରୁୟ କର୍ମ ଆଦର ନାହିଁ । ସମସ୍ତଶର୍ଷପୁରୁଷର ଦୁଃଖର ବିକାଟରେ ତାହାର ଉପସ୍ଥିତ, ଧାଳନ ବା ଅନ୍ତ ଦୁଃଖନାହିଁ, ସେ ମହାଜନ ଦଶିତ ପଥ ଅବଳମ୍ବନ କଲେ ସ୍ଵର୍ଗା, ନିଜର ସମୟ ଶକ୍ତି, ଓ ସୁଧାରା ଅନ୍ତରୁୟ ବାଟ ଧରିବାକୁ ମରଦା ନେବୁ କରେ । ସହ ସେ ଗୋଟିଏ ନୃତ୍ତନ ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧାରଣ ଅପେକ୍ଷା ଭଲ ପଥ ଆବଶ୍ୟକ କରିବାରେ ତାହାର ଦଶିତ ସେ ଗୋଟିଏ ମହାଜନ ହୋଇଯାଏ । ତାହାର ଦଶିତ ପଥରେ ଅବଳମ୍ବନ ପଥକ ଦୁଃଖନ୍ତି । ଏହିପର ସେ ଗୋଟିଏ ଶୁଳାର ସୃଷ୍ଟି କରେ । ପୃଷ୍ଠର ଅବହମନ କାଳରୁ ଏହି ଦୁଇଶାତି ବାଟ ପିଅଛି । ଦୁଇ ଶ୍ରେଣିର ପ୍ରଣୀ ନିଜର ସାହସ ଓ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ଏହି ବାଟ ଧରି ଶଳନ୍ତି । ଦ୍ୟନ୍ତରୁ ହକ୍କିଲ ମାନବର ଅନୁଧରମ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅରଣ୍ୟର ଏକ ଦିକ୍ଷିଷ୍ଟ ହାନକୁ କେତେକ ଯାଦି ଯଦି ଯିବାକୁ ଜାହାନରଣ୍ଟି ତାହାରେଲେ ଅମ୍ବୋମାନେ ଦେଖିରୁ ସେଥି-ମଧ୍ୟରୁ ଯେ ସାଧ୍ୟୀ ଯେହି ହିଁ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ବାତଧର ଶୁଳିତିବା । ତାହା ପଞ୍ଚରେ ତାହାର ସଜି ବର୍ଣ୍ଣକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଯିବେ । ସେମାନେ ଦଳଦଳ ହୋଇ ଏକଳମ୍ୟ ହାଲକୁ କେତୋଟି ପଥ ଅବଶ୍ୟାର କରିପାର୍ନ୍ତି ସତ କିନ୍ତୁ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଥମ ଗମନକାଷା ଗୋଟିଏ ଶୁଳାର ସୃଷ୍ଟା । ଏହି ପର ମନବ ସମାଜରେ ଯେ ସ୍ଵର୍ଗ ଉନ୍ନତ ବା ଅବନନ୍ତ ଭାବର ବିକାଶ ଦେଖୁଁ ତାହା ସର୍ବାଦୌ ଉନ୍ନତିଶୀଳର -ସମ୍ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଜାତ । ଭାବାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିକ ଭାବ ବାଜାରରେ ଶତଶତ କର୍ମୁଦ୍ଧିତ କରି ବିଚରଣ କରନ୍ତି । ସେହି ବିଷ୍ଣୁଦ୍ଵିତୀଯାମାନେ ହିଁ ରଣଶୀଳ । ରଣଶୀଳ ତ ହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବକୁ ‘ସ୍ଵର୍ତ୍ତବିଦ୍ବିତ୍ତି’ ମନେ କରେ । ତାହାର ‘ସ୍ଵିକାର୍ଯ୍ୟ’ର ଲୋକା ଦୁଃଖନାହିଁ, କାରଙ୍କ ସେ କିଛି ପ୍ରମାଣ କରିବାର ପ୍ରୟୋଗ ପାଏ ନାହିଁ । ତାହାମନରେ ‘where ignorance is bliss it is folly to be wise’ ସହ ଅଜ୍ଞାନରେ ସୁଖୋଦାନ ଦୁଃଖ କେବେ କାଶିବାକୁ ଉଜ୍ଜ୍ଵାଳିବା ଅବବେଳିର କାର୍ଯ୍ୟ । ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ରଣଶୀଳର ବିଦ୍ୟାପକୁ ଅନ୍ତରଜାୟ ଗୋଲାଯାଏ ।

ଆମଢା ବାଟରେ ଏକା ଶୁଳା ପଡ଼େ । ଏକ ଉନ୍ନତ ବା ନୃତ୍ତ ଭାବରୁ ରଣଶୀଳତାର ଜନକ । ଦୈନିକଜନ ଜାବନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନବ ତାହାର ସମାଜରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ବାଟ ପ୍ରତି ଥିବାର ଦେଖେ । ଯେ ଯେଉଁ ବାଟ ଧର ଶୁଳେ ତଦନ୍ତ ରୂପ ଲକ୍ଷ ଲାଗେ କରେ । ଏହାର ଭାବ ଭାବ ଉଦ୍ଦାହରଣ ଦିଅଯାଇ ପରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଉଦ୍ଦାହରଣ ଦେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ସେ ଏକ ସମୟର ଉନ୍ନତିଶୀଳଭାବ କିଛିକାଳ ରଣଶୀଳ ହୋଇ ଅଜ୍ଞି କି ଦଶା ଉପରୁ ।

ଆସୁମାନଙ୍କର ମନେ ହେଉଛି ବହୁକାଳ ଅମ୍ବୋମାନେ ଶୁଳାଧର ନିମାଳିତ ନେଷଟରେ ଶୁଳିଲାଶି; କିନ୍ତୁ ଯଦ୍ୟିବା ଦୂରକରଂ ପ୍ରୟୋତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହସ କର ଆମଢା ବାଟରେ ନ ଶୁଳିଲେ ତରକାଳ ଲକ୍ଷର ବକ୍ତୁବ୍ୟରେ ରହିଯିବା । ଯଦି ଶଙ୍କା ଶଙ୍କା କେଉଁବାରେ ଶୁଳା ପାଇଁ ଉପେକ୍ଷା କରିବାର କଥା ନୁହେ କିନ୍ତୁ କେବଳ ଶୁଳା ଥର ଶୁଳିଲେ ହେବ ନାହିଁ ।

(ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକଟିତ ଉତ୍କଳ)

ଯେ—ପର୍ବତୀ—ରେଣୁ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ ରହିବା ।

ମୃତ୍ୟୁ ଚାରି—ବଢ଼ ଚାରି (ମେଇ)

ବାଜୁର ଶଣ—ଯେ ବନ୍ଦ ମନ୍ଦ ନ ଆଇ ଦାନ୍ତକୁ
କଠିନ ଲାଗେ ।

ଫଳମଟା ରୁହି—ଯେ ଭଲି ନ ହେଉ ଟାଣି ବା କାଟି
ଛଣ୍ଡା ହୁଏ ।

ପାତରର ବ୍ୟବହାର

ପାତରା—ରାଜା ସାହେବଙ୍କ ଦିନ ବ୍ୟବହୃତ ହସ୍ତୀ ।

ଏଥପର ପାତରଣ୍ଡା, ପାତରା, ପଟମବାଦେଇ, ପାତମା,
ପାତରଣୀ, ପାତଅଶା, ପାତମୁଠ ।

“ରଜା ବିଜେ ବେଳେ ପାତରାର ଗୁଲେ” ବଲ୍ଲାପାଠ,

(ଲୋକ, ମୋର)

ମେଘ କାନ୍ଦୁ ଲୋକ କାନ୍ଦୁ ସମନାର୍ଥ ମାତ୍ର ଲୋଗୁ
ଲୋକ—ସର୍ବାତ୍ମତେବେ ।

(ମଶକ, ମଶାନା)

ମଶକା ମୁଚି ନ ହୋଇ ମଶନ ମୁଚି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

“ଦହତ ମଶକ ଚାନ୍ଦା”

ମାତ୍ର ମଶକା ବଢ଼ା ।

(ଛଣା)

ଛଣା ପାଣି—ପରିଷ୍ଠିତ ପାଣି

ଛଣା ତତଳ—ଅବିନ୍ଦୁ ପିତଳ

ବତଳା

ବତଳା ଶିଖ । ଅନ୍ୟଥି ବତଳା ଶିଖର ବ୍ୟବହାର

ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ବଉଳା ଗାନ୍ଧି ଅର୍ଟ ବଉଳ ଦୀର୍ଘ ଶାରୀଶ

ଏଥପର କେମେହ ନାହିଁ,

ଠିଆ ଶିଥର ବ୍ୟବହାର ।

ଠିଥଗେଇଠା, ଠିଥକୋ, ଠିଆ ରେ ।

“ନରରେ ବାଲିଯ ମନ୍ଦ

ଦ ନୁ ପର୍ବତବା ମୂରି ନେଲା

ଠିଥକୁ ଠିଥିଲା ।”

ପ୍ରବଳ

(ରେମଣା, ତେମେଣା)

ତେମେଣା ପିଲା କହିଲେ ଯୀଶବାଲକ ଦୂରୀଏ ମନ୍ଦ
ତେମେଣା ପିଲା କହିଲେ ଯୀଶ ଓ ତେଜା ପିଲା । ତେମେଣା
ସାଧ ।

(ତେଜା, ତେହେଳକା)

ତେଜା—ଜୀବିତ

ତେହେଳକା—ଘରକ ।

(ବାକ୍, ନିକା)

ଉପବେଶ ଦୂର ଶିଥ ସମନାର୍ଥର ମାତ୍ର ବାକ୍ ଚାଲ,
ବାକ୍ ଠାଣି, ବାକ୍ ଗୁହ୍ଯ ଶି, ବାକ୍ କୁର ଛୁଳମାନଙ୍କରେ
ବାକ୍ ଧରିବର୍ତ୍ତନରେ ବାକ୍ ବ୍ୟବହାର ଦୂର୍ଗବ । ବିଜ୍ଞା
ବାଢ଼ ।

ସମସନ୍ଧି କେତେବୁଦ୍ଧି ଏ ବିଶେଷତଃ ବ୍ୟବହାର ।

ଅପନ୍ତର ଗହର—ଯେଉଁ ଗହରର ପ୍ରକ୍ରି ବାର ହେଲେ
ନାହିଁ ।

ମୁମଶି ।

ଶ୍ରୀ ବଳଦୂତ ମେଶ ।

କେମେହ, ଦୀ ତେମେଣା ମନ୍ଦ ପ୍ରକଳନ ଅଛି ମୁଁସ ।

କୁହକେହ ବତଳାର କମର ରଜମେଟିକ ଶାରୀଶପ୍ରେସ ବତଳା ମୁଁସ

ପ୍ରଥମ ।

ଜୀବିଷ୍ଟ, ୧୯୬୮ ।

ଶ୍ରୀ ସନ୍ଦର୍ଭ ।

ଜଗତ କି ଦୁଃଖମୟ ?

ମାୟାବାଦୀ ବୈଦାନ୍ତିକ ଜୀବନ୍ୟ ପ୍ରଚାର
କେବା ତତ କାନ୍ଦା ସୁଦ ଚିହ୍ନ ହୋଇ ।
ନାୟିକ ମରରେ କର୍ମ ଜଗତର ମୂଳ ,
କର୍ମ ପୂର୍ବେ କବି—କର୍ମେ ବ୍ୟକ୍ତ ନରକୁଳ ।
ମାନଦର ଜନଲାଭ ଯୋର ବିଷମଳା ।
ତହଁ ପ୍ରକ୍ରିକାମୀ—କର କବିଜ୍ଞାନ ସାଥନା
ଅନନ୍ତ ନରକ କାହା ବାଜବେଳ ଶାୟ ।
ପିଣ୍ଡ ଅଦମଠାରୁ ଜନ ଲୁହ ମାହ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବ ପାପୀ । ନ ଉଜିଲେ ଶୁଣ୍ଟ
ବୁଝିତ ଦ୍ୱାରା ହେବେ ତାହା ପ୍ରତ ବୁଝି ।
ଧାର୍ମିକ ବିବେକ ହେଉ ସତରିତ ଲୋକ
ଶୁଣ୍ଟ କୃତା କିନା ଭୋଗ ଅନନ୍ତ ନରକ ।
କୌୟାନ୍ତିକ ମରେ ସୁଖ ଜଗତରେ ନାହିଁ ,
ଦୁଃଖର ଅଭାବ ସୁଖ ବୋଲ ଏଥିଥାର୍ ।
ତେବେ ବୋଲ ଜଗତଟା ଦୁଃଖ ନିକେତନ
ସମ୍ମାନ ଜୀବିତ ଏହା ମାନବ ଜୀବନ—
ନାୟିର ଦୁଃଖ କଲେ ମାନବକୁ ସୁଷ୍ଟି
ତାହା ସିଂହ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତ ନ ଉଜିଲେ ଦୁଷ୍ଟି ।

ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ମହାବାକ୍ୟ ଥାର ମୋ ମଞ୍ଚରେ
ପ୍ରତ୍ୟେ ଦେଖୁଛୁ ସଜ କୁଞ୍ଚିତନ୍ତ୍ର ଲେଖେ
ନାହିଁ ନାହିଁ ଅଭୂତକ ନ ହୁଅ ମାନବ ,
ଜଗତରେ ଧୂଷ ଦେଖ ଆଜନ ଜ୍ଞାନ ।
ବାଲେ ଜଳଜର ସ୍ନେହ ଘୋବନେ ସଜିଲ
ପ୍ରାତି ସବ ପ୍ରେମ ଧାର ମୁଢା ଓ ବଜିଲ
ଶୁଦ୍ଧ ପରିବାରେ ସଜ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତରେ
ସବ ଶାନ୍ତି ପ୍ରୟୁକ୍ଷଣ ରହେ ନିରନ୍ତରେ
ଏ ସମୟ ସବ ମୂଳେ ପ୍ରକଳ୍ପ ନିହିତ
ରହିଛୁ କାହାର ବୁଦ୍ଧା ଅଛ କି ବିଦିତ ?
ଫେରୁ ସବ ଫେରୁ ପ୍ରେମ ସାଗର କରିବା
ପ୍ରହରଣ ମାନବ କାଟେ ଜାବନେ ଜାବିବା
ପ୍ରେମମୟ ସଧାମୟ ସେ ଅନନ୍ତ ସିନ୍ଧୁ
ସାର୍ଥକ ଜାବନ ଲାଭ ତହଁ ଏକ ବନ୍ଦ
ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ସ ସହୃ ନିରା ପ୍ରବାହତ
ତହଁ କାକୁ ନ ରହିବ ଯାତନା କିନ୍ତୁ ।
ରହ ପର କାଲେ ସବୀ ହେବ ଜ୍ଞାନାମାନ
ପରିଷ ମନରେ କର ବୁଦ୍ଧି ପକ ଧାରି ।

ଶ୍ରୀ ପରାବମୋହନ ସେନାପତ ।

ସତ୍ୟଧର୍ମ ।

ମୋହର ଜଣେ କିନ୍ତୁ ଦିଲେ ମୋତେ ଗ୍ର୍ୟୋର ଭବରେ
ବହୁକଳେ ‘ଅପଣ ବେଦ ଓ ଉତ୍ସନ୍ମତ୍ତ ଅର୍ଥ ସହିତ ପ୍ରକାଶ
କରିବାରେ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରପୂଜା ଶ୍ରାବି ଶାନ୍ତିର
ଏହାକୁ ବିଦେଖ, ମାତ୍ର ଅପଣଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରତ୍ୟମାନ ସମସ୍ତ
ପଢ଼ି ପ୍ରତ୍ୟକୁ ଧର୍ମ ବାହୁଦିନବା ମେମନ୍ତ ସମୟ ପାଇଯେ
ତେମନ୍ତ କଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ । ଏପରିପ୍ରତିଲେ ସଫ ଅପଣ ଆପଣଙ୍କର ମନ
ସାର୍ଥି ପୂଜେ ଲେଖି ଦିଅନ୍ତି ତାହାରେଲେ ଅନେକ ଉତ୍ସ-
କାର ହୁଅନ୍ତା । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସମ୍ମାନରେ କହୁଲ ଯେ ସେ
ମୋତେ ପରାହା ବର ବରୀ କେବେ ଅଛନ୍ତି ମାତ୍ର ବନ୍ଦନା
କଥାରୁ ଜଣାଗଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ତ୍ରୁପ୍ତ କୌଣସି ଅଭିଭ୍ୟାସ
ନ କଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବୁଝିଲ ଯେ ଅନେକ ଅବସର ଅଭିଭ୍ୟାସ
ଦେବାଦ ସମ୍ମ ପଢ଼ିବାରୁ ଅମ୍ବ ଏବଂ ଅନେକକର
ଜାତିଶିର ମନ୍ତ୍ର ନାହିଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲ ଯେ ସମୟ କିମେ
ମୁଁ ସେ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବ । ବିଦ୍ୟାକଷ୍ଟର ଅନେକ ଶବ୍ଦ
ମୋର ଲେଖା ପଢ଼ିବୁ ଏବଂ ଶବ୍ଦ ଜାବନକୁ ସଦ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକୁ
ଧର୍ମର ବିଷୟ ସେମାନେ ବୁଝିବେ ହେବେ ସ୍ଵାଭାବରେ ପ୍ରେସେ
କରିବା ଦେଲେ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଉପକାର ହେବେ ଏବଂ ମଧ୍ୟ
ପଠନାବସ୍ଥରେ ଗଲ ବିଳାତ ବା ଧର୍ମରେ ଅନ୍ତର୍ଧାରୀରେ
ଶୁଦ୍ଧାନ ହେବାରୁ କାଳକିମେ ପ୍ରତ୍ୟକୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କା ଜାତ ହେବ ।
ଦେହ ଉଦେଶ୍ୟରେ ମୋର ମତାମତ ଗୁଡ଼ିକ କିମ୍ବରେ ପ୍ରକାଶ
କଲି । ମୁଁ ଅର୍ଥାତ୍ ବା ଗୁରୁତ୍ୱର ଅନ୍ତକାର କରିବା ପ୍ରସ୍ଥାରୀ
ନୁହେ ଏବଂ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ଦ୍ୟୋ ମୋର ମତର ଅନୁଯାୟ
କାରଣ କାହାରିକି ଅନୁରୋଧ କରିବା ମୋର ଭାବୀ ନୁହେ ।
ଦେବାଦ ଶାସ୍ତ୍ରଲୋକାରେ ଯାହା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ପ୍ରତିପନ୍ନ
ହେଲା ତାହାର୍ଥି ନିରିବକ କଲ—ଯାହାକୁ ଭଲ ଲାଗିଲ ସେ
ତୁମ୍ଭୁ ଅବଶ୍ୟକ କର ଜାବନ ପର୍ଯ୍ୟକ କରିବେ । କେହି
ଦେବତାବେଳେ କୌଣସି କାରଣକୁ ଧର୍ମତାଗାର କରିବା ଉଚିତ
ନହେ; ତେବେ ଅଧିକ ନାନାପ୍ରକାର ବିରୁଦ୍ଧ ମତବିଶ୍ଵ
ପ୍ରତ୍ୟକୁ ଦୁଷ୍ଟେ କେରିବା ଧର୍ମ ଏବଂ କିମ୍ବ ଅଧିର ବାହୁଦିନବା
କଠିନ । ପାଠକମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଧୀର
ଭାବରେ ବିବେଚନା କରିବେ ଏବଂ ଅଭିଷ୍ୟନ ବୋଧେ ମୋତେ
ଦ୍ୱାରା କରିବା ପୂର୍ବ ଅତି ଥରେ ଶାଶ୍ଵତ ମିଳାଇ ପର୍ଯ୍ୟା-
ନୋତନା କଲେ ମୁଁ ବାଧକ ହେବ ।

୧—ଶିଶୁ । ସେ ଉତ୍ସନ୍ମତ୍ତ ଦ୍ୱାରା ପରମାଦ୍ଵାଦ ନାମ
ଅତି, ସେ ପତିବାନନାଦି ଗୁଣୟତ୍ତ, ଯାହାର ପୁଣ କର୍ମ ଓ
ସ୍ଵରକ ପରିଦ୍ରାଶ, ସେ ସର୍ବଜ୍ଞ, ନିରବାର, ସର୍ବବିଦ୍ୟକ, ଅନନ୍ତ,
ସର୍ବଜ୍ଞବ୍ରିମାନ, ଦୟକୃ, ନ୍ୟାୟକାରୀ, ସମସ୍ତ ପୁଣ୍ୟ-
କର୍ତ୍ତା, ଧର୍ମକୁ ଓ ହର୍ଷକୁ ଏବଂ ସକଳ ଜନକ ବର୍ଣ୍ଣନାଥରେ
ଦିଶ୍ୟ ଓ ନିଧ୍ୟାକୁତ୍ୱମାଧର ପଳିଦାତା ତତ୍ତ୍ୱବିଦ ଗୁଣୟତ୍ତ
ତାଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର ମୁଁ ଶୀକାର କରେ ଏବଂ ସେହି ଏକା ସମସ୍ତକର
ଉତ୍ସାହ । ତାଙ୍କ ଲକ୍ଷ ଦରି କୌଣସି ମୁଁରୁରେ ଆବାହନ-
ପୂର୍ବକ କଷା କୌଣସି ଅବତାର ମ ଦୂରାଦ ସାହାଯ୍ୟରେ
ଭ୍ୟାସନା କରିବାର ଉପକାର ବା ପ୍ରୟୋକନୟତା ମୁଁ
ଅଶୀକାର କରେ ।

୨—ବେଦ । ଶ୍ରୀ ବେଦ—ଶକ୍ତ, ପକ୍ଷ, ସାମ ଓ
ଅର୍ଥର ଦିବ୍ୟାଧର୍ମୟତ୍ତ ଶିଶୁ ପ୍ରଣାତ ଏବଂ ତାହା ନିର୍ଭାବ
ଓ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରମାଣ ବୋଲି ମୁଁ କିମ୍ବା କରେ । ଅମ୍ବାନକର
ଦେବତ୍ବ ପ୍ରଧନ ଧର୍ମତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ତହିଁରେ ଶ୍ରୀ କୌଣସି
କଥା ପ୍ରମାଣ ଲାଭକାର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ନାହିଁ ।
ଶ୍ରୀ ବେଦର ତ୍ରୁପ୍ତି, କି ଅଳ୍ପ, କି ଉପାଦା, ଶ୍ରୀ ଉତ୍ସବେଦ
୧୬୭ ବେଦ ଶାଖା ଏ ସମସ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟ ବେଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନରୂପ
ଏବଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାଦ ମହାମନ୍ତର ରହିଛି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ବେଦର
ଅନ୍ତକଳ କଥାମାନ ପ୍ରମାଣ ଏବଂ କିନ୍ତୁ ବେଦ ବିବୁଦ୍ଧ
ଧୂଳେ ଅପ୍ରମାଣ ବୋଲି ବିଶ୍ୟା କରେ ।

୩—ଧର୍ମ । ମେଦର ଅନିରୂପ, ପନ୍ଥାତ କହିବ, ନ୍ୟାୟ-
ତରଣ, ସମ୍ମ ଭାବାଦ ଯେ ପର୍ବ ଉତ୍ସରଙ୍କ ଅଳ୍ପ ତାହାର୍ଥି
ଧର୍ମ । ବେଦ ବିବୁଦ୍ଧ, ପନ୍ଥାତ୍ସ୍ଵରୂପ, ଅନ୍ୟାୟାତରଙ୍କ ଏ
ମିଥ୍ୟାଭ୍ୟାସାଦ ଉତ୍ସରଙ୍କରୁ ଅଧର୍ମ ବୋଲ ।

୪—ବର୍ଣ୍ଣାପ୍ରତ୍ୟମ । ବେଦ ବିବୁଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣାପ୍ରତ୍ୟମ ପ୍ରୟୋକନୟତା
ଅଶୀକାର କନ୍ଦିବାର ଉତ୍ସାହ ନ ହୁଁ ଏବଂ ଶୁଣ କର୍ମର
ଯୋଗ୍ୟତାନ୍ତରୀକରି ତାହା ମାନବକାରୁ ହେବ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାନର
ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟକୁ ସୁଧ ନିର୍ବିଶ୍ୱ, ବୈଶର ସ୍ଵର୍ଗ ପରି ବେଶ୍ୟ
ଅଥବା ଶୁଦ୍ଧ ପୁଣ ଶୁଦ୍ଧ ଏହା ମାନବକାର ଉଚିତ ନ ହୁଁ ।
ଜିନି ମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତେ ଶୁଦ୍ଧ, ଏବଂ ପରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନରୂପ
ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନର ପରିପରା କାର ହୁଁ ।
ଯେମନ୍ତ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟମନ କେମନ୍ତ ବେଦପାଠରେ ସମସ୍ତକର

ଅଧିକାର ଅଛି । ଭଗବତ୍ପ୍ରାଣୀରେ ପଢ଼ି ଶୁଦ୍ଧିର୍ଥିଂ ମୟୋଷୁଷ୍ଟଂ ସୁନ୍ଦରମନ୍ଦରଣ୍ଯ ।'

*—ହସ୍ତାର । ସହିରେ ଶଶର ମନ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ଭରିପ କୁଣ୍ଡ ତାହାକୁ ସ୍ଵାର ଗୋଲି ଏବଂ ବେଦବିହିତ ଯେହି ସ୍ଵାର ନିଷେଖ ଠାରୁ ଶୁଣାନ୍ତ ଶେଷଶରିଷ ଅବଶ୍ୟ ଚର୍ଚିଣ୍ୟ । ଦାକ କରିବା ପରେ ମୁଢ଼କ ନିମ୍ନ ଅଛି ତେହିଁ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଦାକ କରିବା ସାଥେ ପେମନ ଦୂର ଓ ତନନ କାହୁଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ତାହାକୁହି ନରମେଧ ଯାହିଁ ବୋଲିଯାଏ ଏବଂ ତନନର ଅପଣା ଏବେ ହୋମ କର ଶୁଣ କେବେହି ପଥେବୁ । ଅଗୋଟ ପ୍ରହର୍ଣ୍ଣର ହାତାଦିରେ ବ୍ୟୟ କର ସମୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଅର୍ଥ ନିଷ୍ଠ କରିବାରେ କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ପ୍ରୟୋକ୍ତ ନାହିଁ ।

୭—ଧର୍ମ । ପ୍ରତିକଳ ଦୂର ସମ୍ମା ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାତିକାଳ ଓ ଧର୍ମକାଳରେ ହୋମ ଏବଂ ଧରନର ଉପାସନା ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ବେବ । ଦୂର ଦନ୍ତୀ ହାତୀ ବିନିର୍ମା ନାହିଁ । ତନ ସମୟରେ ପନ୍ଥ କୁଣ୍ଡ ନାହିଁ । ପ୍ରକାଶ ଓ ଅନ୍ତିକାର ସନ୍ଧିକାର ସନ୍ଧି କେବଳ ସାମ୍ବୁ ଓ ପ୍ରାତଃ ଏହି ଦୂର ସମୟରେ ହୋଇଥାଏ । 'ସାମ୍ବୁ ସାମ୍ବୁ ଶୁଦ୍ଧତର୍ଣ୍ଣ ଅଗ୍ନି ପ୍ରାତଃ ପ୍ରାତଃ ଶୋକକଷ୍ଟଦାତା ପ୍ରାତଃ ପ୍ରାତଃ ଶୁଦ୍ଧତର୍ଣ୍ଣ ଅଗ୍ନି ସାମ୍ବୁ ସାମ୍ବୁ ଶୋକକଷ୍ଟ ଦାତା ।' ଅର୍ଥର୍ ବେବ, 'ମେ ଅନାକାର, ' ॥ ୪ ମଞ୍ଚ ॥—ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ ଧର୍ମକାଳରେ ଯେ ହୋମ କୁଣ୍ଡ ଉଚ୍ଚ ହୃଦ୍ରୁଳ୍ୟ ପ୍ରାତିକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାୟ ଶୁଣି କର କରିବର କୁଣ୍ଡ । ପ୍ରତ ପ୍ରାତିକାଳରେ ଅଗ୍ନିରେ ଯେଉଁ ହୋମ କୁଣ୍ଡ ଉଚ୍ଚ ହୃଦ୍ରୁଳ୍ୟ ସାମ୍ବକାଳ ଶର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାୟ ଶୁଣି କର ଦଳ, ଦୂରି ଏବଂ ଅଗୋଧାକାରର କୁଣ୍ଡ । ସତରା ସନ୍ଧାର ଉପକାଶତା ଅର୍ଥ ଅଧିକ ଦୁଃଖ ଦେବା ଅନାବିଶ୍ୟକ ।

୮—ପ୍ରାର୍ଥନା । ଦିନର ସମ୍ମନ ଦଶତ ଥିଲେଇ ସାମ୍ବାର ଶର୍ଯ୍ୟର ଅତିରତ୍ତ ଯେ ସମୟ ଦିନାନ୍ତ ମେଲେ ତହିଁ ସାଗେ ଉଷ୍ଣର ଜଳଟରେ ମାତିବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଗୋଲି । ନିରଭ୍ୟ ମାନାଦ ଅସର ଫଳ । ଏଥରେ ବଳକୁତି ହୋଇ ପୁରୁଣ୍ଗାର୍ଥ ସାମ୍ବାର ଦେବାକୁ ଏହା କାହାର ପଥିଥିଲେ ନୁହେ । ଦେବ ମର୍ଦ୍ଦରେ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ହର୍ଷେକିଷ୍ଣ ।

୯—ଉପାସନା । ଶର୍ଵରକ ଶଶ, କର୍ମ ଓ ସ୍ଵାର ପେମନ ପଦକ ଅପାର ବୁଦ୍ଧ, କର୍ମ ଓ ସ୍ଵାରକ ମେହିପର ପଦକ ବିରବା, ଶିଥରଙ୍କୁ ସବିଧାଯର ଓ ଅପାର ବ୍ୟାପ୍ୟ ଜୀବ ଏବଂ ଶିଥରକର ଅମ୍ବେମାନେ ସମୀପ୍ତ ଓ ଧିନ ଅମ୍ବେମାନକ ସମୀପ୍ତ ଏହିତ୍ୟ ନିଷ୍ଠି କର ଯୋଗାଭ୍ୟାସ ହାର କାଳର ସାମ୍ବକରଣକୁ ଉପାସନା ଗୋଲି । ଜୀବ ଭଲତ ଅତ ଏଥର ଫଳ । ପ୍ରତିକଳ ନିଷ୍ଠେତ୍ରୁପେ ଅଭ୍ୟାସ କରେ ଅବଶ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧିକ ଫେବ ।

୧୦—ସତ । ଯାହା ହାତୀ ବିବାନ୍ମାନଙ୍କର ସବୁର କୁଣ୍ଡ ତାହାକୁ ଯଛି ଗୋଲ । ଏଥରେ ତିଲୁ ଓ ରଣ୍ୟମ ଅର୍ଥାତ୍ ପାର୍ଥି ଦିନ୍ୟର ଯାତ୍ରେଗୋଟା ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ତହିଁର ଉପଯୋଗିତା ଜୀବ ଓ ବିଦ୍ୟଦ ଶୁଣ ଶୁଣିବାକି ଏବେ ପଦକଟା ସାଧନ କରିବାର ସବଳ ଜୀବର ସମ୍ବାଧିତ ଉପାସନା । ଏହେତୁ ଏହୁ କରିବା ନିଲ ।

୧୧—ଦର୍ତ୍ତ । ଯାହା ଦୁଃଖ ଲୋକ ହୁଅ ପାରର ପେର ପାରରେ ଉତ୍ତିଷ୍ଠ କୁଣ୍ଡ ତାହାକୁ ଜର୍ଣ ବୋଲି ଯଥା, ସତ୍ୟ କ୍ଷାଣ, ଦିନ୍ୟ, ସରସତ, ଯମ ନିମ୍ନମଦି, ଯୋଗାଭ୍ୟାସ, ସ୍ଵର୍ଗଶ୍ରୀ ଏବଂ ଦାମାଦ ଶୁଦ୍ଧରମ୍ । ଉତ୍ତର ଜୀବ ଓ ପ୍ରଳକୁ ଦର୍ତ୍ତ ମନେ କରିବା ହୁଆ ।

୧୨—ସୁର୍ଗ ଓ ନରକ । ସୁର ଲକ୍ଷେତର ରୋଗ ଓ ତହିଁର ସାମାଜୀ ପ୍ରତିର ନାମ ଶର୍ତ୍ତ । ଦୁଃଖ ବିଶେଷର ରୋଗ ଓ ତହିଁର ସାମାଜୀ ପ୍ରତିର ନାମ ନରକ । ଦେହଧ୍ୟ ଅପଣା କାଳପର ଫଳ ଦୁଃଖ ଉତ୍ତକନ୍ଦ୍ର ବା ପରଜନନ ଧୂତ ଦେଖରେ ରୋଗକରେ । ସୁର ଏବଂ ନରକ ବୋଲି ସୁତନ୍ତ କୌଣସି ପ୍ରାନ ଲାହିଁ । ଦୁଃଖ ରେଗକୁ ସରଦା ଦୟକର ଅଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟର ପଦବାର ପୂର୍ବକ ସରକାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହେଲେ ଉତ୍ତକାଳ ଓ ଏବକାଳରେ ସୁର ବା ସୁର୍ଜ ଲୁହବେକ ।

୧୩—ପ୍ରତାଳ । ପ୍ରତାଳ ବା ପରଜନନ କଥା ଦେଖରେ ଅଛି ଏବଂ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ମାନବାକୁ ହେବ । ଲୋକ ସବୁ ବା ଅସର ପେମନ୍ତ ବାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ତେମନ୍ତ ଫଳ ଉତ୍ସନ୍ନାର ଜାଗାକୁ ପ୍ରାସ୍ତୁତ ହେବ । ଗ୍ରାମୋପୋଲି ମହିରେ ବାୟୁର ଆୟାତ ହାତ ଶୁଣିରହିବା ପ୍ରାୟ ବାୟୁ

ବା ମନ ବା ବାକ୍ସରେ କୃତବାର୍ଥର ଫଳ ପ୍ରକଟନୁହୁଣ୍ଡରେ
ଜୀବାତ୍ମା ପ୍ରାୟ ଦ୍ଵାରା ଏବଂ କମେ କରୁଥିଲା ସମୟ ଦେଇ
ମୁହଁୟ ପରେ ଅନ୍ୟ ଜିବକୁ ଯାଏ, ସଞ୍ଚିତ ବିଶ୍ଵାସାତ୍ମା ମୁକ୍ତି
ଲୁଭକରେ, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଜୀବାତ୍ମା ଯେମେନ୍ତ କର୍ମ କରିଥାଏ
ପାପୁଣ୍ୟର ଫଳ ଘେନ ସେହିପର ଯୋଗିରେ ପରଜନ୍ମରେ
ଜାତିହୋଇ କୃତକର୍ମର ଫଳ ହୋଇବାରେ । ପରଜନ୍ମରେ
ମନ୍ୟ ହେଲେ କର୍ମର ଅଧିକାର ହାରା ଅପଣାର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ
ନିର୍ମୂଳ କରି କରୁଥିଲା ଏବଂ କରିଯାଇଲା ମାତ୍ର ଉତ୍ତିଷ୍ଠା
ବା ପ୍ରାଣିକରତର ଅପର ଯୋଗ ଅଥବା ପ୍ରତ୍ୱରଥ ରୂପେ
ଜୀବ ହେଲେ କମ ବିକାଶର ଫଳ ସ୍ଵରୂପ କାଳକିମେ ସ୍ଵତ୍ତ
ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ମୁହଁୟ ଅନ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ମକ ଶଶରଥାରଣ
ନ କର ପଡ଼ି ରହେ ନାହିଁ । ଯେମେନ୍ତ ଲୋକ ଜାର୍ତ୍ତିବନ
ପରିଚ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ନୂତନ କବ୍ତି ପରିଖାଳ କରେ ସମୋଦ୍ଦ
ଲୁଭଳା ହୋଇ ରହ ନ ପାରେ ସେହିପର ଜୀବାତ୍ମା ଏକ
ଦେହ ପରିଚ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ଅନ୍ୟ ଦେହ ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ମକ ଧାରଣ
କରେ । କରକ୍ରମାତାରେ ଅଛି ‘ବାହ୍ୟ ଜାର୍ତ୍ତାକ ସଥା
ବିହ୍ୟା ନିବାନପୁନ୍ତର ନହେଇପରିଣି, ତାତ୍ପର୍ୟାବାଦି ବିହ୍ୟା
ଜାର୍ତ୍ତାକ୍ୟନ୍ୟଧାରି ହୟାତ ନିବାନ ଦେଖା ।’ ଅନ୍ୟ ଦେହ
ଆଗେ କରିବ, ସକାଶେ ଜୀବିତ୍ୟାନିକ ମତ ପ୍ରାୟ ଶୈଖବଗ୍ରହ
ଦଳ (Day of Judgment) ପର୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ି ରହିବାକୁ
ଦେବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟକ ମତାନୁୟାୟୀ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଶାନ୍ତି ଯାଏ
ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବାକୁ ।

୧୦—ବୁଦ୍ଧପ୍ରେସ । ଯେବେଳେ ଦେହ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଜୀବ
ପ୍ରାଣେଭ୍ୟାଗ ମାତ୍ରକ ଅନ୍ୟ ଦେହ ଧାରଣକରେ ତେବେ-
ଲେଲେ ବୁଦ୍ଧପ୍ରେସ ମାନବ କଦାପି ଉଚିତ ନହେ ।
ପ୍ରେତାଶ୍ଵର ଶାନ୍ତି ଯେମନ୍ତ କଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ପ୍ରାଣାର୍ଥ ପଣ୍ଡିତେ
ପ୍ରମୟକ କରିଅବ୍ଲୁଟ ତେମନ୍ତ ବୁଦ୍ଧବେଶାଦି ଦୟାମାନଙ୍କ ହାର
କଣ୍ଠିବା କାରଣ ମୃଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଧୀରଭୂବରେ ବିବେକନା
କରେ ତତ୍ତ୍ଵରୁ ଅଭିଭାବ କାର ହେବା ଅନ୍ତରିତ ।

୧୪—କୋଣ୍ଡି କୋଣ୍ଡିଗରାର ଫଳ ବନ୍ଦ ପଣ୍ଡିତମାନେ
ମାନିବାକୁ ଦୟା ଅଥବା କଳିଆସିଥିଲୁ ବୋଲି କେହି ତାହା
କରିବାକୁ ଶକ୍ତିନୀତାଟି । ଅନ୍ତରୁ ସଂଗରର ଅନ୍ତରୁ ପ୍ରଭା
ନନ୍ଦବାଦିର ଫଳ ସଂଥାର ତୁଳନାରେ ସବୁ ପ୍ରଥମ ଏହା

କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀହାର ସୁଦୂରମ ମନୁଷ୍ୟ ଦିନରେ ପ୍ରତିଳିପି ଦେଖି
ଭ୍ରମି ରିଜ ଅଛି କିନ୍ତୁ ଲୁହେ । ଯାହାକୁ ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ କାହିଁ
ନାହିଁ ଅଥବା ଏହା କର ଯମ୍ବୁ ଓ ଅର୍ଥ ନାଶରେ କାରର
ନୁହନ୍ତି ତାଙ୍କୁ କିଏ ବାଧା ଦେବ ? ତୋର୍ମୁ ଗଣି ଚିତ୍ରାଧାର
ନ କର ବର ଓ କଳାନ୍ତର କୁଣ୍ଡଳତା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ
ସୁରପର କାହାର କୁମ୍ଭ, ଯନ୍ତ୍ର ବା ଭୃତ୍ୟଶାନ୍ତି ବେଗ
ହୋଇଅଛି କି ନାହିଁ ଏହା କବନ୍ତୁ କରି ବିଦାହ ଫଳର
ନର୍ତ୍ତୟ କରୁଥିଲେ ପଳ ଅବଶ୍ୟ ଉତ୍ତମ ଦୃଢ଼ତା । ଏହା
ଅଧ୍ୟାତ୍ମି ପରିର୍ବର୍ତ୍ତରେ ଆମମନ୍ତର ଉନ୍ନତ ହୁଅନ୍ତା ।

୯—ଦିନ ନିର୍ମୟ । ଯାହାକି ଦିନ ନିର୍ମୟ ସକାଳେ
ପାଞ୍ଜି ଯେତି ମହା ବାଗବିଶ୍ୱା ଉପରୁତ ଥୁଏ । ମାତ୍ର ଦିନ
କେହି ମନ୍ତ୍ରାନ୍ତିକ କରିଲାଏଁ । ଯେଉଁ ଦିନ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ
ସେ ଦିନଟି ଦିଲ ଏବଂ ଯେଉଁ ଦିନ ମନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ସେ
ଦିନଟି ମନ । ଶ୍ଵରଙ୍କୁ ମନେ ରଖି ପୁରୁଷାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଗରେ
ସତତ ସଫଳାନ୍ତି ହେଲେ କେହି ଦିନକୁ ଅପେକ୍ଷା କର
ରହିବ ନାହିଁ । ତେବେ ଜ୍ଞାନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ତୋଳନ ଲଭାଦ
ହେଉଥିବା କେଲେ ଏବୁ ବାହାରିଲେ ଅନିଷ୍ଟ ହେବ ଏବଂ
ସେହିରୁ ତାହା ନିବାରିତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିବା
ଉଚିତ ଛାତ୍ରାଧି ।

୨ୟ—ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵଦେହକ ଦାନ । ଶୁଣ, ତର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଦେଇରଣୀ ଦାନାଦି କିମ୍ବା କେବଳ ଯେ ଦାନ କରେ ତାହାର ଫଳ ଉନ୍ନ ଅନ୍ୟଥା ନିଷଳ । ‘ଶୁରୁ ସତ୍ୟ ଦଖାଇ ଯବୁନିମୟୀ, ସାଂଶ୍ରାବ୍ଦୀ, ଶୁରୁମୟ ପଢ଼ିମୁଢ଼ି କର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ଷବା’ ପିତାମାତା ବନ୍ଧୁଦ୍ଵାରା ଶ୍ରୀରା ସହଚରେ ତାଙ୍କର ସେବା କରିବା ପ୍ରକଳ୍ପ ଶ୍ରୀରା ମାତି ବନ୍ଧୁଦ୍ଵାରେ ତାଙ୍କୁ ଅଶୋଶ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇ ବା ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କୁ କର ମୃତ୍ୟୁରେ ଦାନ କରୁଳ ହାତ ଶ୍ରୀରା ହୁଏଲାହି । ‘କୃପ୍ୟନ୍ତି ତର୍ଣ୍ଣମୁଣ୍ଡି ଯେଣ ପିନ୍ଧୁନ୍ ତରୁ ତର୍ଣ୍ଣମ୍ ।’ ଯେ କର୍ମହାର ବଦ୍ୟମାନ ପିତାମାତା ଗୁରୁତ୍ୱଦ ପିତୃପ୍ରାଣୀମୂର୍ତ୍ତିର ବୃପ୍ତ ଦ୍ୱାନ୍ତି ଏବଂ ସେମନଙ୍କ କୃତ ବା ପ୍ରସାଦ କର ଯାଏ ତାହାକୁ ତର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି । ଏ ସବୁ ଜୀବିତ ଲୋକଙ୍କ କମିତି ମାତି ମୁକ୍ତ ବନ୍ଦିକି ସକାଶେ ନୁହେ । ବନ୍ଧୁଦ୍ଵାରେ ଗୁରୁକୁ ଅବହେଲା କର ମଲ୍ଲ ପରେ ପାଣି ଟେକିବା ତର୍ଣ୍ଣ ନାମର ଯୋଗ୍ୟ ନର୍ତ୍ତା । ଆଜ ଦେଇରଣୀ ସ୍ତରରୁ ପଥକ କଥା ।

ଜାହାରୀ ଦେବତାକ ଅଳ୍ୟ ଦେବ ଧର ବାହାରବା ପାଇଁ
ଯେତେକାଳ ରହୁଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯବେଶ କରିଥାଏ ବାହାର
ବୈତରଣୀ ଗୋଲ । ତାହା ତ୍ୟା ବୈତରଣୀ କାରଣ
ଦେଖାରେ ୧୦ରାତିର ସମେତରେ ରୂପର କେଶ ଅସ୍ତି
ରହୁଥାଏ ହୃଦୟ ହୃଦୟ । ‘ନିଃ ବୈତରଣୀ ନାମ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୋ
ରୂପର ବହା । ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟୋତ୍ସମାବେଶ ଅସ୍ତି କେଶ ତର-
ିଣି’ ଏହା ପ୍ରତିକଳ କଥା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାହାରାକୁ ଏକ
ଦେବ କଥାକର ଅଳ୍ୟ ଦେବ ଧାରଣ କରି ବାହାରବା
ପୂର୍ବ ଏହି ପ୍ରତିମ୍ବି ରୂପ ନିଃ ମାତ୍ରକୁର୍ମରେ ପାର ହେବାକୁ
ପଡ଼େ । ଏହି ଅରୁଳନ୍ୟ ସମେତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରତିମ୍ବି
ସକଳଶେ ବୈତରଣୀ ନିଃ ପାରହେବାକୁ ପକ୍ଷୁଆନ୍ତା ତେବେ
ସେ ପ୍ରଥମ ଧାନ୍ତା ଯିବା ଗାତରେ ବହୁର ଏତେ କଳିତରେ
ଦୂରଳମ୍ବ ବୈତରଣୀ ନିଃ ନ ଥ ନ୍ତା । ସେ ଲୋକ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତ
ଥର କୁ ବାନ ଧର୍ମ କରିଯାଇଲା ନାହିଁ ଅଞ୍ଜଳାବଦ୍ୱାରେ
ଯାହା ଅପର ଲୋକ ବାନ କଲୁ ବହୁରେ ବାହାର କି ଲାଭ ?

୩—ପଞ୍ଚଦେବତା ପୂର୍ଣ୍ଣା । ପିତା, ମାତା, ମୁଖ, ଅତିଥି
ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ପନ୍ଥରେ ଦ୍ୱୀପ ଓ ଦ୍ୱୀପ ପନ୍ଥରେ ଶ୍ଵରୀ ଏହି ପଞ୍ଚ
ଦେବତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭବିତ । ଅଳ୍ୟ ଗଣେଶାବ ରୂପ ଦେବ-
ତାର କଳ୍ପନା ହୃଦୟ । ସେବେ ଏକ ଦ୍ୱାରେୟାନାରେ
କିନ୍ତୁ ସମୟ ଦେବତାର ଉତ୍ସାହା ହୋଇଲା ତେବେ
ସହଜ ଶାଶ୍ଵତ ଉତ୍ସାହ ହେଲା କିମ୍ବୁ ଗାହୁଲ କିନ୍ତୁ
ଉତ୍ସାହାର ଅକାରଣ ମନକୁ ପୋଷ ଦେବତାର ପ୍ରୟୋକଳ
ନାହିଁ । ପିତା ମାତା ଶୁଭ ଉତ୍ସାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେବା ଶର୍ଵା
ଓ ଅଞ୍ଜଳାବଦ ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ । ଏହେତୁ ସେହି
ପଞ୍ଚ ଦେବତା ପୂଜା ଅଛେ କରଣୀୟ ।

୪—ଦେବାସ୍ତର । ଦ୍ୱାନ୍ତ ମାନ୍ଦ୍ରା ଦେବ, ଅବଦ୍ଵାନ
ମାନ୍ଦ୍ରା ଅସ୍ତର, ପାତା ମାନ୍ଦ୍ରା ସାଂକ୍ଷେପ ଏବଂ ଅଳାରୁଷ-
ମାନ୍ଦ୍ରା ପିଣ୍ଡାତ ବୋଲୁଗାଏ । ଦ୍ୱାନ୍ତ ମାନ୍ଦ୍ରାର ମାତା,
ପିତା, ଅମ୍ବର୍ଧ, ଅସ୍ତର, ନ୍ୟାନ୍ଦୁବାପ ବଜା, ଧର୍ମାସ୍ତା
ଲୋକ । ପଢିବାର ଦ୍ୱୀପ ଓ ଦ୍ୱୀପ ପକ୍ଷର ପକ୍ଷରକୁ

ଦେବ ପୂଜା ଗୋଲ । ଏଥିର ବିପରୀତ ଅବେଳା ପାଠ
ନାମରେ ଗଣ୍ୟ ହେବ ।

୫—ମୁକ୍ତି । ପର୍ବତୀର ଦୁଃଖର ଶ୍ଵର ହାର କଷ
ରହି ହୋଇ ଏବଂ କ୍ଷମାପକ ଦ୍ୱାରରେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି-
ମଧ୍ୟରେ ବିବରଣ ଦେବତାକୁ ମୁକ୍ତି ବୋଲୁଗାଏ । ନିଃତ
ମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁକ୍ତିର ଅଳନ ଦେବ ପୂର୍ବକ ପୃଷ୍ଠା ଜାହାର
ସମାବ୍ଲ୍ୟାନ୍ତରୁ ଅସ୍ତିବାକୁ ହେବ ।

୬—ମୁକ୍ତିର ସଂଖଳ । ଦ୍ୱାରେୟାନା ଅର୍ଥାତ୍ ପୋରା-
ର୍ଥାପ, ଧର୍ମାନ୍ତିମାନ; ଦ୍ୱାରେୟାନା ହାର ଦିଦ୍ୟାପାତ୍ର, ଅସ୍ତି ଓ
ଦ୍ୱାନ୍ତ ମନକ ସଙ୍ଗ, ସତ୍ୟ ବିଦ୍ୟା, ସୁଧାର୍ଥ ଏବଂ ପୂର୍ବାର୍ଥ
ପ୍ରତ୍ୟକୁ ମୋଷର ଉପାୟ । ଏହା ମୋଷର ନିର୍ମିତ
ସମସ୍ତର ଆକାଶ୍ରା ରହିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଯେତେ ସହାଯେ
ପ୍ରତ୍ୟକୁର୍ଯ୍ୟ ହାର ବିଦ୍ୟାର୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରଥମ ବର୍ତ୍ତମାନ
ପ୍ରେମନ୍ତରେ ଗଣ୍ୟ କରିବ । ବାନକର ଦ୍ୱାରେୟାନାର ନିଃନ
ସଂଖ୍ୟକ କ ୨୪ ର୍ଥ ଏବଂ ବାନକାର କ ୨୫ ର୍ଥ । ଏହି
ପୂର୍ବେ କେବେହେବେ ବିଦ୍ୟାର କଥା ମନରେ ହ୍ରାନ ଦେବ-
ନାହିଁ । ବାରଣ ବାନକ ହାର ଦ୍ୱାରେୟାନାର ନିଃନ୍ଦ୍ରିୟ
ପଥରେ ବିଷମ ବିଦ୍ୟାର ସତ୍ୟ । ବ୍ରାହ୍ମିକ
ମନେ ନିଜେ ଏହା ଶକ୍ତି ସ୍ଵକୁମାର ମତ ପୁରୁଷ
ନିଃନ୍ଦ୍ରିୟ ସମାବର୍ତ୍ତନ କରି ବନ୍ଦି ପେମନ୍ତ ବିଦ୍ୟାର୍ଥି
ହ୍ୟାରର ଏକମାତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ । ସେବେବେଳ ସମାଜର ଶରୀର
ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରାଣୀ ମାନଙ୍କର ଏହି ଅକାର୍ଯ୍ୟ ଅପରି ଏତେ
ବିଦ୍ୟା ଲାଭ କରି ସେମାନେ ତାହା ଶକ୍ତି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି
କେବେଳେ ମୁକ୍ତିର ଅଶା ଅଶ କେର୍ମିତାରେ । ହାମ୍ !
ଦେବେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅକାର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ମିଥ୍ରା ଧର୍ମରତନ
ନିହିତ ହୋଇ ସତ୍ୟ ଧର୍ମର ଅଳ୍ୟାନ ହେବ !

ଶ୍ରୀ ସମବିଦର ସମ୍ମାନ ।

ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ ।

"There Honour comes, a pilgrim grey,
To bless the turf that wraps his clay ;
And Freedom shall a while repair,
And dwell, a weeping hermit, there !"—

Collins,

ଏହି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଏହି କର୍ମସ୍ୟ ଦିଶରେ ଶତାବ୍ଦୀ
ଧର୍ଯ୍ୟକୁ କେତେ ଜଣ୍ଠିଶାଳୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଷ୍କାର ଏହି
ବିଶାଳ ନିଷ୍ଠାର ଭୂତକବଶରେ କେତେ? ଅନୋକଳ ଫଳାଙ୍ଗ
ଅଛି । ବିଦେଶୀଗାତର ସହ ସର୍ବର୍ଷରେ ଭାରତୀୟ ଚିତ୍ର,
ସହିତ୍ୟ ଓ ସମାଜ ଲାକା ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପର-
ମେଷରେ ଅଧ୍ୟନକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭୂମଳ ଅନୋକଳରେ ଥାନେ ଲିଖ
ହେଲା । ଉନିବିଶ୍ୱଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାଚୀନୀରେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଷାଣୀର
ମୂର୍ଖ ସର୍ବର୍ଷର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସନ୍ନାର ଭୂରତୀୟ ଜାତିର ଏକ
ଅତୁଳ ପୂର୍ବ ଜାଗରଣ ପ୍ରତିଭାତ ହେଲା । ଏହି “ମନ୍ତ୍ରି କାନ୍ତିନାର
ହୃଦୟାଳୀ” ଭାରତୀୟ ତଥା ବିଜ୍ଞାନରେ ଏକ ଦିଗରେ ରଖାଯାଇଗା
ଅପର ଦିଗରେ ସ୍ଥାନୀଗା ମଧ୍ୟରେ ଯୋର
ତ୍ରୁଟି ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ଯେ ଅଭିନବ ଯୁଦ୍ଧର ଅବଳାଶା
କରିଥିଲା ତାହା ଭାବର ଉତ୍ସନ୍ନାର ଏକ ନୂତନ ସ୍ଥାନ ପ୍ରବ-
ର୍ଥିତ ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଥାନକାର କରିବାକୁ ହେବ
ଯେ ଏହି ସେବା ନିତାନ୍ତ ନତନ ନହେ । ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରତିଲୋମ
ତୁମ୍ଭୁ ପାଦାଦିରେ ଦିଗନ୍ଧିକୟୁ ଅଳେଜକାନ୍ତ୍ରାର୍କ ଭାବକା-
ନ୍ଧମଣ ସମୟରୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଷାଣୀର ସର୍ବର୍ଷର ଦୋର ଆହୁ-
ଅଛି; କିନ୍ତୁ ସେ ସର୍ବର୍ଷର ପ୍ରଭାବ ଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ
ତେବେ ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ନ ଥିଲା, କିମ୍ବା ଏତେ ପରିମାଣରେ
ବ୍ୟାପକତାର ଆକାର ଧର ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସହିକନ
ଅତୁଳ ପୂର୍ବ । ମହାମୂର୍ତ୍ତିକା ପ୍ରମାଣକରିଥିଲା ଏହି ମହାୟତ୍ରର
ପ୍ରଥମ ଅଭିରାତ । ଶେଷିଏ ମୁଁ ମୂଳର ସମାଜକୁ ବିଦେଶୀର୍ଥ
ଅର୍ଦ୍ଧ ଓ ଚିନ୍ତା ପ୍ରୋତ୍ସହ ପ୍ରଭାବୁ ନିର୍ମିତ କରି ତତ୍ତ୍ଵରେ
ନୂତନ ଜୀବନ ସାର ଓ କାଳୋପଣ୍ୟକୁ ପଢ଼ି ଦାନକରିବା
ଶାକ । ସମୟୋଦୁକରିଥିଲା ମହା ଓ କର୍ମସ୍ୟ ଜୀବନର
ଘର୍ବ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ତାହାର ପରେ ଏବେଶରେ
ଯେ ଏକଳ ମହାପୁରୁଷମନର ଅଧିକାର ହୋଇ ଅଛି
ସେମାନେ ଯେଉଁ ଯେହି ଭାକାର ଅଜ୍ଞ ଲିନିଦିନ୍ଦ୍ୟ ଅଭିରେ

ପଥକ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । କରୁଥିବ, ଜାଗାକେ ଓ ଦେୟାସରିବ,
ଦୟାନନ୍ଦ ଓ ବିନେକାଳନ, ତଳାଙ୍ଗ ଓ ଘାଟକଣ୍ଠାଳ,
ବକ୍ଷିମ ଓ ଶାଖାନାଥ, ଏବଂ ଅନେକାନେକ ମହାୟଚୁଷ ଏହି
ନବ ଜୀବନ ପ୍ରାପ୍ତ ଭାବରୁ ମହାକାଳକୁ ଶୁଣିବାନ କହି
ଅଛନ୍ତି, କରୁଥିବନ୍ତି ଓ କରୁଥିବେ । ଯେଉଁ ପରିବ କର୍ମମୟ
ଜୀବନ ଓ କରିବ ଅଲୋଚନା କର ଅପରା ଜୀବନର
କଳ୍ପନା ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ପଢ଼ିବ ଦେଇ ଅଛୁଁ, ବେଳିବା
ବାହୁଳ୍ୟ, ସେହି ମହାୟ ଏହି ଜାତୀୟ ମନ୍ଦିରର ପରି
ମାଳଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପକମ ।

ପିତାହ ଦିଦ୍ଧୋଦର ନାମରେ ଓ ଦିକ୍ଷାମ ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ରୀ ପ୍ରଥମ
ଉପନିଷଦ୍ୟ “ଦୁର୍ଗେଶ ନାମତି” ପ୍ରକାଶର ଶୋଭଣା ନର୍ତ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ,
ଏବଂ ବଜା ହମ ମୋହନ ଦୃଢ଼ଳ ମୁଖ୍ୟ ପଦର ର୍ଦ୍ଧ ତେ
ବିଦ୍ୟାମାରଙ୍ଗ ପ୍ରଥମ ଗର୍ବ ପ୍ରକ୍ଷ୍ଵ “ବେତାଳ ପଞ୍ଚନାଶତି”
ପ୍ରକାଶିତ ଦେବା ପରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୫୫ ମୁହଁରେ (ତେଣୁମୁହଁ
ଧାରା ଅନ) କଲକତା ନାର ବାମୀ ଚୋଟିଏଶିକ୍ଷିତକଣଶ-
ରେ ଉମେଶକୁ ଜନ୍ମ ପାଇଶ କରିଥିଲେ । ଉରତରେ
ଶୁଦ୍ଧିଶ ସମ୍ମାନର ସ୍ମରିତ ହେବା କାଳରୁ ଉମେଶ ଉତ୍ତର
କଣ୍ଠର ଖ୍ୟାତ ବଢ଼ି ଅସୁଅଛୁ । ଲର୍ଜ କାହାର ଓ ଯୋଗେନ୍-
ହେଣ୍ଟିପକ୍ଷ ଶାସନ ସମ୍ବୂରେ ତାହାକୁ ପରିକାମନ ଶ୍ରୀମତ୍ତୁ
ନାନ୍ଦମଣି ଦର୍ଶିଣୀ ଅସ୍ତ୍ରାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷାର୍ଥରେ
କଲକତାର ପ୍ରଥମ ଦିନ, ନୟନ ଥିଲେ । ତାହାକାର ନିଦା-
ବତା, ଦୟା, ଅତି ଉତ୍ତରଧରଣର ଥିଲା । ଏହି ବଂଶର ଶ୍ରୀ
ଉମେଶ ଦର୍ଶିକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଉତ୍ତରଦ
ଅଧିକାର କରିଥିଲେ; ଯେ ସମ୍ବୂର କଲେକ୍ଟର ପ୍ରଥମ ପ୍ରିନ୍ତନାଲ
ଓ ତତ୍ତ୍ଵରେ କଜ ପଦ ପାପ୍ର ହୋଇ ଥିଲେ । ଲର୍ଜ ଉତ୍ତର-
ଲିମ୍ବନ ଦେଖିବ ପ୍ରଭାତୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତରଦ ପାଇବା ଅଧିକାର
ଦେବାପରେ ବଜା ଦେଶରେ ଯେହିନାମେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମ
ଦ୍ଵିପାଟି କଲେକ୍ଟର ହୋଇଥିଲେ ଉମେଶ କଜ ପିତା

ଶ୍ରୀମତ୍ ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ ସେମନଙ୍କ ମୁଖରେ ଅନୁଭବ । ଶ୍ରୀମତ୍ ହତ୍ଯକ ଚିତ୍ର କେତେକ ଲାଂରେ ପଦ୍ୟ ଲଙ୍ଘନରେ ବସୁ ପ୍ରଥମିତ ହେବାର ଶୁଣାଯାଏ । ଏହିପରି ନାନ ଦିଗରେ ଏହି ବନ୍ଦର ମରିମା ପ୍ରତିଷିଦ୍ଧ । ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ପର ପ୍ରତିକୁ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ କୁଳରେ ଆଶ୍ରୂତ ହେବାର ବା ବିଦିତ କାଣିତା ତାହାଙ୍କ ପିତା ଜଣେ ଡିପୋଟି କରେକୁର ଫୁଲା ବଜାଲାର ଅନେକ କିଲାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ମୀକିର ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସାନନ୍ଦରେ ନାନାମୁଖ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ମୁଢ଼ୁ ପର୍ଦ୍ଦିନ ସବା ତାହାଙ୍କ ରେ ସେହି ସୁନ୍ଦରବାଜ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣମାଣରେ ମୁଢ଼ୁ ପଥରେ ପଡ଼ୁଥିଲ । ସ୍ତ୍ରୀୟ ମହାରାଣୀଙ୍କ ଟାଙ୍କ ଶ୍ରୀମତ୍ ଦିନାନ୍ଦିର ପୋଷଣାପଦ ପଠନ ନିମନ୍ତେ ପାବନାରେ ଅହୁକ ବିରତ ପହିଲିମାରେ ପିତାଙ୍କ ଦିନି ଉତ୍ସବ ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ।

ବାଲ୍ମୀକିର ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ପିତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ହେବାରୁ ତାହାଙ୍କ ଲୁକନ ପାଳନ ଓ ଶିକ୍ଷା ଭାର ପିତ୍ତ୍ୟ—ଶ୍ରୀ ପତିଚନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତଙ୍କ ହତ୍ୟରେ ନାୟକ ଥିଲ । ଶିତିଚନ୍ଦ୍ର ଜଣେ ସାହିତ୍ୟ ସେବା, ଏବଂ ଛାତ୍ରେଜୀ ମଧ୍ୟ ସୁରକ୍ଷାପଦେ ଲେଖିପଢ଼ିବାଣିଟିଲେ । ୧୯୧୫ ଅକ୍ଟରେ (୧୯୧୫ ଶ୍ରୀମତ୍ ଦରର) ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଦେଶିକୀ ପରିଷାରରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରଥମ ମୁଖ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ୧୯୩୦ ସାଲରେ ୧୯୩୭ ଶ୍ରୀମତ୍ ଦରରେ ଏଣ୍, ଏ ପରିଷାରରେ ସେ ବନ୍ଦିବିଦ୍ୟାଳୟରେ ହିତୟ ଘୋଟିଥିଲେ । ସେ ସେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷନରେ ଏକାବେଳେକେ ନିମ୍ନ ଥିଲେ, ଏହା ଶୁଣାଯାଏ ନାହିଁ । ନାନା ହୀତା କୌତୁକରେ ସେ ବଢ଼ି ଧୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ । ତଥପି ସେ ସୁଲାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଥମ ପୁରସ୍କାର ମୁଦ୍ରକ ପ୍ରାୟ ଦେଉଥିଲେ । ସେ ନିଟାନ୍ତ୍ ଶୁଣିଲ୍ ନ ଥିଲେ । ଅଜିକାଳ ସୁଲମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ଶୁଣମାନଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ଦେଖି ଶିକ୍ଷକମାନେ Good conduct prize ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥାଏ, ରମେଶନ୍ତ୍ରେ ସେ ଶ୍ରେଣୀ ସୁଲମାନ ବାଲକ ନ ଥିଲେ ରମେଶନ୍ତ୍ରେ ବିଷ୍ୟରେ ଯାହାହେବେ ତାହାର ଅଭ୍ୟ ତାହାଙ୍କ କଶେର ଅନ୍ତର୍ମ୍ଭାବେ ପରିଷାର ପ୍ରକ୍ରିୟ ହୋଇ ଥିଲ । ସେହି ପଞ୍ଚାଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ, ଯେତେବେଳେ ତାର ଦେବର ନିଟା କଠୋରିତ ଥିଲ, ଯେତେବେଳେ ପର୍ମାତକବ୍ୟାଧ ଭରତୟ ସମାଜକୁ ପଦ୍ଧତି ପଦେ ଜାତି-

ତ୍ରୈକ ଭୟରେ ଜିଜ୍ଞାସିତ କରୁଥିଲୁ, ଏବଂ ଜାତ ଦେବର ସ୍ମୃତିଦେବ ମୋହରେ ସମାଜ ଏକାବେଳେ ଜାତିତ ଥିଲ, ସେହି ମମ୍ମରେ ବିଶ୍ଵାସ ବର୍ଷା ସୁରକ୍ଷାର ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର, ଶ୍ରୀମତ୍ ବିବାହଲାଭ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତ୍ ଶ୍ରୀମତ୍ ମାର୍ତ୍ତିମାନାଥ ବନ୍ଦୋଧ୍ୟାସ୍ତବ ସମରିବ୍ୟାହାରରେ ଟାଙ୍କ ଶ୍ରୀମତ୍ ମାର୍ତ୍ତିମାନାଥ ବୁଦ୍ଧିମୁଖ ଧରିଥରେ ଜାତାକ୍ରମ ନିମନ୍ତେ ବିଲାତ ଯାଗାକଲେ । ସେ ଅଭ୍ୟବକ ଠାରୁ ଅନ୍ତର୍ମ୍ଭାବ ରକଳାରେ, ବାଃ ଏ ପରିଷାର ଟିକ୍ ପୂର୍ବରୁ, ଶୁଭରୁ ବହିର୍ଗତ ହେଲେ ।

ଏହା ବୋଲି ସେ ସେ ଉତ୍ସବ ଥିଲେ, ଏମନ୍ତ ନିହେଁ । “ମାଧ୍ୟମ କଙ୍କଣ” ନାୟକ ନରେନ୍ଦ୍ରନାଥର ଉତ୍ସବର ଶାତମୟ ପରିଷାର ସେ ନିଜେ ଅଙ୍କିତ କର ଅଛନ୍ତି । ମାର୍ତ୍ତିମାନାଥ ଓ କମିଶନର ଥିଲାବେଳେ କୌଣସି ନିମ୍ନ କରମଙ୍ଗଳ ଦେଶୀ ବା ବିଦେଶୀ ତାହାଙ୍କର ଭଦ୍ର ବାହାରରେ ଅଧିକ ନ ଥିଲେ ।

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ୧୯୧୯ ର ସିରିଲ ସର୍ବେ ପରିଷାରରେ ଉପାୟ ପିତା ସିତାଧିକ ପରିଷାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ପାରିଦିଶିତାନ୍ତ୍ରାବେ ହିତୟ—ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟରେ ହିତୟ ଏବଂ ଶ୍ରୀମତ୍ ଦରର ପାରିଦିଶିତା ସମ୍ମାନ ପ୍ରଥମମାର୍ତ୍ତିମାନ ପ୍ରଥମମାର୍ତ୍ତିମାନ (ସୁରକ୍ଷାପଦ) ପଦରେ ନିମ୍ନ ହେଲେ ସେ ଦେଖିଥିଲେ । ହାତ୍ୟକ ଅଧ୍ୟ କମଳନ୍ଦରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସେ ଶୁଣିଷ୍ଟେନ ଏବଂ ଡିଜରେଲିଙ୍କ ବକ୍ତ୍ଵା ଶିବାନ କରୁଥିଲେ । ଚତୁରାଳୀନ ଭାବର ବନ୍ଦ ଜନନ୍ଦାରି, ଓ ସେଇଥାରେ ସମେତ ସମ୍ମାନ ପରିଷାର ସମେତ ଏହାର ବନ୍ଦିଗତ ପରିଷାର ଥିଲ । ସେ ନାନା ସାର ସମିତିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, କେତେବେଳେ ଜନନ୍ଦାରି ସମ୍ମାନ ଦେଖିବାର କରୁଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସେ ନାନା ଦୂର ସମ୍ଭାବ କରୁଥିଲେ । ସେ ଅୟାର୍ଦଣ ଓ ସତରିକା ମଧ୍ୟ ନିମ୍ନ ମୁଖ କରିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ପରିଷାରରେ ଉତ୍ସବ ହୋଇ ସେ କନ୍ଦୁ-ଧୂମ୍ବଳ ସହ ସେବାକାରୀ

ତୁମାରୁଙ୍କ କଲୁବେଳେ ଯଥ ମୟରେ ପ୍ରାଣ, ଜର୍ମାନ, ସୁଲକ୍ଷଣ ଲଣ୍ଠନ, ଲଟାଲା ପ୍ରତିକ ବର୍ଣନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଧରନୁରେ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଅଭିଭୂତ ଘଟନା ଘଟିଲା । ୧୯୦୭୯୫୩୦୧୮ ଦିନ ସ୍ଵକ ଶେଷ ହେଲା ବେଳରୁ କରିବୟା ସୁବକ ଓ ଜଣ ପାଇଁ ଦର୍ଶନରେ ଅଗ୍ରର ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ଫର୍ମାନ ବର୍ତ୍ତମେଣୀ ଅନେକବୁ ଉଚିତ ହୋଇ ଥିଲେ, ଏହି ଓ ଜଣ ସୁବକଙ୍କ ଶକ୍ତି (Foreign communists) କୋଧ କରି ରଖି କଲେ । ସମୟ ଶବ୍ଦଟି ବନ୍ଦୀ ପୁରୁଷରେ ଥିଲା, ତନବନ୍ଧୁ ଉଚିତ ପ୍ରକାବେଳି ପରିବନ୍ଧ ଦେଇ ପରିଶେଷରେ ନିଷ୍ଠୁର ଲାଭକଲେ । ସେଇ କୌଣସି ପରିଚାର ଦେଖାଇ ପାଇ ନ ଥିଲେ, ସେମାନେ ପୁଣି ହାତା ନିଦିତ ହୋଇ ଥାଏ ଆଚନ୍ତୁ; କିମ୍ବା ଯଦି ସେମାନେ କେତେକ ପ୍ରାତି ପୂର୍ବରୁ ଥୁଲ ହୋଇଥିଲେ, ତାହାରେଲେ ଭାବରେ କି ଯୋରତର ସତ ହୋଇ ଥାଏ, ସୁଲକ୍ଷଣ ଅଳମ୍ବେ ।

ପାଇଁ ରୁ ୧୮୨ ଶ୍ରୀଶ୍ଵାରପର୍ବତ ରମେଶବନ୍ଦୁ ଜାନା
ବିଷ୍ଣୁରେ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଟିଲେ । ୧୯୭୫ ଶ୍ରୀଶ୍ଵାର
ନନ୍ଦୀ ଜିଲ୍ଲାର ଦୂର୍ଭିକ୍ଷ ଅଥଳେବଳ ହାର ହାର ହସ୍ତରେ
ନିଯ୍ୟ ଥିଲା । ୧୯୭୫ ଶ୍ରୀଶ୍ଵାରରେ ଯୋରବାଟା ଓ ଶାରୀରର
ଉତ୍ତର ଲହରରେ ଦିନର ବିଶ୍ଵରୂପ ଭାଗ ବିଧ୍ୟ ହୋଇ
ଶାରୀରିଲୁ ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟଧକ ଲୋକ ତହିଁରେ ଅବାଳ ମୁଦ୍ରା
ପ୍ରତିରେ ପଢ଼ି ଦୋଷିତିଲେ । ରମେଶବନ୍ଦୁ ମେଚେକେଲେ
ଜାଗା ମୁହଁବଳକୁ ଦିଲି ପାହାବାଜାପୁର ବୀର ଶାବକର
ପ୍ରତିକଳେ । ଶବ ବୁଝିରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ହୋଇ ଏକ ବିପ୍ରିତ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ
ଶେଷ ପାଇଁ ଦେଖାଯାଇ ଥିଲା; କେବେଠାରେ ପ୍ରତିବଳୀରେ
ଶବ ଉତ୍ସାହ, ବେଳେ ଠାରେ ବା ବୁଝୋଏଇ ଜାନନ ଫୁଲ୍ୟ
ଦେବି ଦୋହୁମାନ । ଯେଉଁମ କେ କଷ୍ଟ ସମ୍ବରେ ଜାବନ
ପାଇଲେ ସେମାନଙ୍କପର୍ଯ୍ୟ ଅନେକେ ମହାମୂଳ ବହୁ
ରକ୍ଷା ପାଇଲେ ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ମହାତ୍ମା ପୁନଃମୁଁ ସମ୍ପଦିତ ।
ଦୌଷତ ବିଶ୍ଵକଳା ଦ୍ୱୀପ ବାର୍ଷାର ଗୀତ ଓ ପିଲା ପ୍ରାଣରେ
ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୟା ସାର କରଇଲା । ଏ ବିଷଣୁ ସମୟରେ ରମେଶ-
କନ୍ତୁ “ବିଧିକେ ହିନ୍ଦ ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତିତି” କାଳ କର
ନିର୍ଧାରିତ ଅଳ୍ପ, ବ୍ୟଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଧ୍ୟ ଓ ପଥ୍ୟଦାନ କର
ରକ୍ଷା କଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅନୁକଳିତ ସନ୍ତୁରେ ଯୋଗେ
ଅଳ୍ପଦୂର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତର ଶାନ୍ତିର ବିଜ୍ଞାପନ ପୁନଃ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ।

କେତେ ମନେ କହିଯାଉଛି, ସରକାରଙ୍କ ବର୍ଷଗୁଣ ସରକାର ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଗତେ, ତଥାରେ ରମେଶଙ୍କ ପୌରୀର ଜାକଥ ! କିନ୍ତୁ ଦୂରିଷର ଉତ୍ତମ ନିମନ୍ତେ ସରକାର ଅବଶ୍ୟକ କାହା ଏହି କରି, କିନ୍ତୁ କେତେକଣ ଚର୍ମଗୁଣ ତଥାରୁ ଅପଣାର ଧନ ଓ ଦୂରିଷ ପ୍ରପାଦିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅପଣାର ଲୋକ ମନେ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କର ଆପା ? “ଗୁରୁଳାଙ୍ଘରୋ” ଅଳେକ ଅର୍ପି, ଯାକି ସ୍ଵାକ୍ଷର ଅଶ୍ଵରର ଗତ ଦୂରିଷ ଶାଖରେ କେତେ ଦେଖାଯାଇ ଅଛିରୁ ; କିନ୍ତୁ କେତେକଣର ରମେଶଙ୍କ ଦ୍ଵାଦୟ ଓ ଉବାରତା ଟିଲା ? ସତ୍ରଜାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେ କୁଳନ୍ତି ଉତ୍ସାହ ଓ ବିଜନନ ପ୍ରେସର ଅବଶ୍ୟକ ରମେଶଙ୍କଙ୍କାରେ ବାହା ବୃଦ୍ଧିରମାଣରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟିଲା, ଏବଂ ଚାର୍ମରେବେ କ୍ରାମାବର ରମେଶଙ୍କର କି ।

বজার নানা জিল্লের একপ্রকার অবস্থাত্ত্ব কার্য্যমন্ত্রে
ঐতীহাসিকভাবে বিকাশ অন্য দ্বারা
দেখায় রয়েছে। শাস্তি কার্য্যের তাত্ত্বিক
প্রতিক্রিয়া ও কার্য্য পুরুষতার অবস্থাক্ষেত্রে
লেখন নথি ন থাকে। এই সমস্তের মধ্যে “Three
years in Europe” (ইউরোপের তিনবৎ একস্থান)
নামের এক পৃষ্ঠাক প্রশংসন কলে। চিহ্নিত
কার্য্যের প্রক্রিয়া হৃতিকর অল্পবন্ধন পরে
নিষ্পত্তি
নিরবস্থা প্রকার দৃশ্যমান জিনিসপত্রের
অর্থাত্ত্বে
কাহারীরে তাত্ত্বিক প্রেমসূচক ব্যবস্থা
করে।
বেগৰ শিক্ষিত প্রশংসন ও প্রকার গবাদুরক্ত দৃষ্টি
অকর্মণ নিম্নে দেখিবারে The peasantry of
Bengal নামের এক পৃষ্ঠাক প্রচার কলে। এই
পর্যন্ত মাতৃ ভূগর্বে কলেজী ন থাইলে, ও নেশনাল
বাহ্যিক মধ্য কর্তৃ ন থাইলে।
রংবেগুচ্ছের আগাধ
ধীশত্রীর পরিষয় পাই তাত্ত্বিক প্রযুক্তি
ও বজার
স্বাম্যধন সংগ্রহণর ক্ষেত্রে বজারে
জৈবিক
নিম্নে তাক প্রকর্ত্ত্বাকরে।
এই সম্বন্ধের মধ্যে কথে প-
কথন হোল্ডিং, তাত্ত্বিক জীবন্য সাহচর্যের প্রাথ-
মিক স্ফুর প্রতি স্ফুলক্ষিত, এবং তাত্ত্বিক সত্য বজার
সাহচর্যের উত্তীর্ণ প্রতিক্রিয়া
করিবার,
জৈবিক নিম্নে বর্দ্ধিত গৃহ তাক অল্পেখ করিবার,

ଯେ ଅଧିକ ରୁହି ଦିବ୍ୟ ନାଶ ରୂପ ଧର,
ବରଜନ୍ତି ଏହି ଶ୍ଵାଙ୍ଗ ଆରଣ୍ୟ ଦୂରତଃ ।
ସୁଧା ଏ ଜଳତ ଦେଖି ଯେ ରୂପର କଣା,
ଯେ ରୂପ ସାରେ କିଏ କହବ ଧାରଣା ।
ପ୍ରଫଳ ନନ୍ଦରେ ଯେ କେଳ ବାହୀ ରୂପେ ପ୍ରିତ,
ମନ୍ଦିର ତାହାର କଳ ପାରିବ କା ଚାହି ?
ଜଗତର ଦୋଷ ଭାଇ ଦେଇ ରୂପ ଧର,
ଜହାଳେ ରୂପେ ହୋଇ ନାଶ, ତପଶାହ ।
ଦେଇ ପାଲ ନ ମିଶିଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ନ ଅଥେ,
ପ୍ରବେଶିଲେ କେଣ ଶ୍ରୀ ଆହି ଶିବ ଯାଗେ ।
ସୁର୍ଯ୍ୟ ରଖା ପାଇଁ ହେବ ପରିଷ ନିଜନ,
ଅର୍କ ନାଶର ମୁହଁ ମୋହି ଭୁବନ ।
ଅରେ ଏରେ ଶିବାଙ୍ଗେ ଶୋଭିବେ ଶର୍ଷା,
ଅର୍ଦ୍ଧନାରୀର-ମୃତ୍ୟୁ ଦିବେ ଯିବେ କର ।
ପୁରୋହିତ ଦେଇ ପ୍ରେସ ଏହି ମିଳନରେ,
ପଞ୍ଚୋତ୍ସବ କାମ ପରିହବ ଶୁଣ କରେ ।
ମିଳନେ ସେ କାଳେ ଦେବା, ଦେବକର ପାଶେ,
ଉଦ୍‌ବେଶନେ ଅସି ପ୍ରେସ ଘୋରେନ୍ଦ୍ରିୟ ଆଶେ ।
ଏହି ନ ପାରିଲୁ ତାହା ଶର୍ଣ୍ଣାବଶେ କାମ,
ଏତେ କାଳେ ବିଧିଦେଖି ତାହ ପ୍ରତ ବାମ ।
ଦଳ ବଳ ଯେତା ଦୂଷ୍ଟ ହୋଇ ରୂପ୍ତ ବିର,
କଇଲାଏ ଧାମେ ଶରେ ହେଲା ଉତ୍ତରିତ ।
ଦୁଷ୍ଟେ ସୁର ବାଣ ରଖିଲୁ କାହାତି,
ମଳୟ ବାହନ ଆଶୀ ଦେଇଲୁ ଅଜାହି ।
ବଜାଇ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ପୂର୍ଣ୍ଣ କାନନ,
ଅଳକାବ ଛଳେ ହଙ୍କାରିଲୁ ଶରୀର ।
ନବ ପରିବ ପଢାକା ଉତ୍ସବର ରଜେ,
ଜୁକ-ବୁଝ-ଦୂର ଯାତ୍ର ଆବରିତ ଅରେ ।
ଶିବ ଶକ୍ତି ପରେ କରିବାକୁ ପ୍ରେମକଳ,
ଅଳ୍ପିତେ ରହ ଦୂଷ୍ଟ ପାହାର କୌଣ୍ଠଳ ।
ନୟେ ଅଧିକ ଜଳ ରହିଲୁ ପଶୁତ,
କୁରୁକୁ ଶାମ୍ବୁକ ଧର କେଳ ହାରେ ।
“ଏହି ଗୋଡ଼ ଭାଜି ପଦେ ନତମ ରଖିଲ,
ମନ ଗୋଡ଼ ଭାଜି ଦିନ ନକୁଟେ ଟେକିଲ ।

ଏହି ରୂପେ ବରସିଲେ ଦୂଷ୍ଟ ମୂଳେ ବସି,
ମନେ ମନେ କେତେ କଳ ବାଣ୍କୁ ପ୍ରମାଣି,
ଶିବଙ୍କ ଭବେଶି ପଞ୍ଚ ଶାସ୍ତ୍ର ଯୋଗିଲ,
ବନ୍ଦ ଦୁଷ୍ଟି କର ପଣେ ଧନ୍ୟ ସଲଖିଲ ।
ବାମ ଅଭି ଏହି ଦାଳେ ଅରାଜ ସଦଳ,
ପୂରୁଷ କାନନ ଦାଳ ଶୁଗାଳଙ୍କ ସନେ ।
ବାମ ଭୁଲ ସଙ୍ଗେ ଧନ୍ୟ ଅରାଜ ଥର,
ମୋହ ବଜାଇ ଦୁଷ୍ଟି ନ ଦୁଷ୍ଟିଲ ତା ପାନର ।
ଅଥେ ଅଥା ରହି ଦୁଷ୍ଟି ଦୁଷ୍ଟେ ଧର ଧନ୍ୟ,
ଦୁଷ୍ଟିର ବର ନିରେଶିଲ ଶିବତଳ ।
ଆରତ୍ତ ଆରତ୍ତ ଧୀରେ ଶବ୍ଦ ଦେଇ ଶବ୍ଦେ,
ଶଲିଲ ଶାସ୍ତ୍ର ଜଣ ବିଦ୍ୟାର ଗତରେ ।
ଦୃଶ୍ୟ ବହିଲୁ ବାତ କମିଲ କାନନ,
ଅମୋଦ ମିଶିତ ଅଭି ବ୍ୟାପିଲୁ ଦୁରନ ।
ନ ମିଳିଶୁ ବାଣଗଣ ଶିବ ସନିଧିନେ,
ସବଳ ଜାଣିଲେ ଯୋଗୀ ନାହିଁ ଥାଇ ଧାଜେ ।
କାମ କ୍ଲୋଧ ଦେଇ ମିଳ ଜାଣିଶୁ ସକଳେ,
ବିପରୀତ ଭାବ ଏବେ ହେଲା ଏହି ସ୍ଵଲେ ।
କାମେ ନାଶିବାକୁ ଦୋଧ ଦୋହାରି ମହାର,
ଅପେ ଅପେ ନାଶ ଯାନ୍ତ୍ର ଦୁଷ୍ଟେ ଏ ପ୍ରକାର ।
ଦୋଧର ଅଧାନ ନୋହି ପ୍ରକୁପିତର,
ଅବରଗେ ରକ୍ଷିତିଲେ ଦାଳୁ ନିରତର ।
କେଣ ବିଦ୍ୟା ଦୁଷ୍ଟିର ଦୁଷ୍ଟିଟିଟ ପାଦକଳେ,
ଅଧାର ଧାର ପାଇଁ ବାଧିବୋଇ ଚଲେ ।
ଦୁରୁ ପରିବଶ ନୁହ ନୁହ ଅହେ ଅର୍ଥ,
ଅବୁ ବଶେ ରକ୍ଷି ତାକୁ ପାଧ କିଳି କାର୍ଯ୍ୟ ।
ବରୁକର ଭାଲେ ଶାହେ ଦୁରୁ ନମ୍ବନ,
ଦପ ଦପେ ନଳେ ରହି ଦିବ୍ୟ ତୁଳାଶଳ ।
ମାହେନ୍ଦ୍ରିୟ-ବିସ୍ତ୍ର କିଛି ପ୍ରବେଶିଲେ ମନେ,
ଦିନିକେ ଦୟ ଯାଏ ଏହି ସେ ଦବନେ ।
କାମନା କରମ ଅବ ମାୟାଦର ଫେରେ;
ସେ ଅଳକେ ପଢି ଦଶ ଦୁଅନ୍ତ ସମପ୍ରେ ।
ଅନୁର୍ଧ୍ଵ ଶ୍ରୀ ସେ ନମ୍ବନ ଯୋଗେ ଯୋଗିଲିବ,
ଦେଖନ୍ତି ଅମୃତ ଦେଖାଇ ଦୂରେ ନରନ୍ତର ।

ହତ୍ତକୁ ସେ ଲେଖନକ ସ୍ଥିରାଳେକ ସମ,
ଦୂର୍ବୁଧ ଦହନେ ପୁଣି କାଳାନନ୍ଦୋପମ ।

ଦାବାନନ୍ଦ-ମୁଣ୍ଡ କୋଧ ନିଜ ତେଜୋଷି,
ମିଶିଗଲୁ ତହଁ କାମ ବିନାଶ ମନ୍ତ୍ର ।

ସହସା ପ୍ରଲୟ ସୂଚି ବିକଟ ଶବ୍ଦ,
ଗନନ ପଢାଇ କଲୁ ସିଲେକ ପ୍ରବଧ ।

ନରୀ ବ୍ୟାପୀ ଶିଖା ଟେବି ଜଳିଲୁ ଦଦନ,
ଗରଇ ଅନୁତ ତହଁ ବେଳେ ଅହରଣ ।

କୁଳନ୍ତ ଫୁଲିଙ୍ଗ ବିଷ ବିଷପିଲା ମିଷେ,
ଦାବାନନ୍ଦରୁପେ ରହିଲୁ ସେ ଦିଶେ ଦିଶେ ।

ବିଷ ବାଷ୍ପ ରୂପ ଘୟ ହେଲା ବିଷଦଶେ,
ଲୋକ-କାଳ-ଜିନ୍ତୁ ବନ୍ଧି ଧାଇଁଲୁ ପ୍ରତରେ ।

ମହା ଦୟେ ତରତରେ ଗଲୁ ସୂର ଥାଇଁ,
କାହିଁ ଶକ୍ତି, କାଳ ମଞ୍ଚ ଏଡାଇବା ପାଇଁ ? ।

ସୁର୍ଗ ରହ ଦେବଗଣ ଧୂ ଦେଖୁଥିଲେ,
ଭର୍ତ୍ତା ଅଗ୍ନି କେବେ କଣେ ନୟନ ଦୂରିଲେ ।

ସହସା ପିଟାଇ ଲେଖ ଦେଖିଲେ ଆବର,

ତୁଣ-ରୂପ-ରଙ୍ଗ ସମ କାମ-କଲେବର ।

ଉଠି ତହଁ ଧୂରୂପି ଦେଲା କୋତୁ,
ପୁଣି ବେନି ଭାଗ ଦେଲା, ଏ କିବା ଅଭ୍ୟୁତ ।

ଏକ ଭାଗ ବ୍ୟାପିଗଲୁ ବିଷ ନାହାଗୁରେ,
ଆନ ଭାଗ ମିଶିଗଲୁ ପ୍ରେମ କଲେବରେ ।

ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯେନେ ପ୍ରେମ ଅଛିଲେ କୌଣସି,
ସର୍ବ ଦେବଗଣ ଦେଖି ମାଳେ ଚରିପାଶେ ।

କହିଲେ କାତରେ “ଦେବ ତୁମେଗଲେ ଧଣେ,
ନାଶିବେ ଦାନବଗଣ ଏ ସ୍ଵର୍ଗ ଭୁବନେ” ।

ତହଁ ବେନି ଭାଗେ ପ୍ରେମ ହୋଇଶ ହିନ୍ତୁ,
ସ୍ଵର୍ଗ ରହ କରିଲାସେ ହେଲେ ଉପରତ ।

କାମ ବାସନାରେ ହେଇ କରୁଥିବ ମତ,
ଏବେ ତରକାଳ ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ବିହିଲେ ବଧତ ।

ଅର୍କନାଶୁର ମୁଣ୍ଡ ଦେଖି ସୁରଗଣ,
ପ୍ରତି ଗର କଲେ ଯେହା ସୁରକୁ ମମନ ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର

ଦ୍ରେମ ।

“He prayeth well who loveth well
Both man and birdie and beast.”

Coleridge.

ଦେହେ ମାନ୍ୟକହୁଥି ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦେବବୁ ପ୍ରଦାନ କରେ,
ସାହାର ଆର୍ଦ୍ଦଶରେ ମନୁଷ୍ୟ ପଣୁ ପଣୀ ଉତ୍ସାହ ସାବଜୟ
ଜାବ ବନ୍ଧିଭୂତ ହୋଇପାରନ୍ତି, ସାହାର ଅଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ
କେବଳ ହୋଇ ସବା କିଷବତ୍ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟକାର
ଧାରଣକର ମଧ୍ୟ ପଶୁବତ୍ ଅଭରଣ କରେ, ସାହାର
ସେବାରେ ପୁଅବାର ଅଦ୍ୟରୁ ଏତେବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୀଷ-
ମାନେ ନିଜ ଜାବନ ଉତ୍ସାହ କରିଥିଲୁ, ଅଦ୍ୟ ଅମ୍ବେମାନେ
ଦେହ ଦେବଦୂର୍ଲିଙ୍ଗ ପ୍ରେମ ଧରିବାରେ ଦୂରିଟା ଗୋଟାଏ
କଥା କହିରୁଁ ।

ଧର୍ମନିଶାସ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହିପ୍ନୋଟିସମ୍ (Hypnotism)

ମେସମେରେମ୍ (Mesmerism) ଭବିତା ବଣୀ-
କରଣୋପ୍ୟମାନଙ୍କର ମୂଳ ରହସ୍ୟ ଏହ ପ୍ରେମ ପ୍ରଦ୍ଵାରି
ମଧ୍ୟରେ ଲାକ୍ଷଣ୍ୟିତ । ଅମ୍ବେମାନେ ଶୁଣିଅଛୁଁ ସେ ପ୍ରାଚୀନ
କାଳରେ ରହି ଅଶ୍ରୁମାନଙ୍କରେ ଏକକିତ ବାଧ୍ୟ ରହିଥାବିଦ
କାହାର ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ନ କର ଶାନ୍ତିରେ ବାପ କରୁଥିଲେ । ଏହ
କିଆର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ନର୍ଦ୍ଦାରଣ କରିବାକୁ ଗଲେ କେତେ-
ଗୁଡ଼ିଏ କଥା ମନୋମଧ୍ୟରେ ଜାତ ହୁଏ । ପ୍ରଥମକବେ ଦୃଷ୍ଟିକର
ପ୍ରେମରେ ପଣୁ ରହିଛି ତାହାଙ୍କର ବନ୍ଧିଭୂତ ହୋଇ ରହି-
ଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟତଃ ବସିପ୍ରେମପରିବରେ ଡେମିକପଣ୍ଣୁଭୂତିକ
ଅପାନମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧା ଦିଲ୍ଲିଶ୍ଵି ପ୍ରକାର ବାଦରେ ପ୍ରଦ୍ୱାର
ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ଏଥରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ପ୍ରେମର ଶକ୍ତି
ଅଗ୍ନିର ଶକ୍ତିପର । ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟନିଧି ପ୍ରଦ୍ୱାର ସାଧାଯରେ
ଯେହି ଶତ ଶତ ପ୍ରଦ୍ୱାର ପ୍ରଦ୍ୱାର ପ୍ରଦ୍ୱାର ପ୍ରଦ୍ୱାର, ଏକମାତ୍ର

ପ୍ରେମପବନ କୁଦୟ-ପ୍ରସାପ ହାର ଅନ୍ତର କୁଦୟ-ପ୍ରସାପ ହୋଇ ପାରେ । ଏହି ସତର ଯାଆର୍ଥୀ ଅମ୍ବେମାନେ ଦେବିଦନଙ୍କ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ପାଇ ଥାଉଁ । ଯେଉଁ ପରିବାରରେ ପ୍ରେମକ କୁଦୟ ବଜାଇ କରେ ସେ ପରିବାରର ପ୍ରାୟ ସନ୍ତୋଷ ନ୍ଯୂନ ଧରିବାରେ ପ୍ରେମାଖକାଶ । ବଜର ଅଧିନଳକ ଅନ୍ଧି-ଜୟ କହିବାର ଶ୍ରୀପୁର ରାମନ୍ତନ ନାଥ ଠାକୁରଙ୍କର ପରିବାର ହବି ଥରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିଷେପ କଲେ ଉପବେଳେ କଥାର ମୀମାଂସା ଅଛି ସହଜରେ ହୋଇପାରେ । ଅମ୍ବେମାନେ କେତେ କଣ ଦିନେ ନଦୀ ଗରରେ ଯାଉଁ ଗୋଟିଏ ଦେଖୀ କୁକୁରକୁ ଦେଖି ତାହାକୁ ଆଖାନା କଲା ମାତ୍ରେ ସେ ପରି ଭାବରେ ଚାହାର ପ୍ରଦୋନ ଦେବାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ କଲା ଯେ ଅମ୍ବେମାନ ଏହି ପ୍ରେମ କୁଦୟର ଶତମାନରେ ପ୍ରଶଂସା ନ କର ବହୁ ପାଦିଲୁଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ଦିନେ ଟୋକିନି ରହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ହାର ଦେଖରେ ଉପପ୍ରତି, ମେନ୍ତୁ ସମୟରେ ଦୁଇଟା ଭୟକର କୁକୁର ଭକ୍ଷଣ ମୋ ପାଖକୁ ଅସିବା-ମାହିକେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସରଳତିରେ ଅବର କରିପାରୁ ଲାଗିଲା । ପାଠକପାଠକା, ଶୁଣି ଅର୍ଥର୍ଥ୍ୟ ହେବେ ସେ ସେମାନେ ଅଗନ୍ତୁକ ମେପ୍ରତ କରିବ ବ୍ୟବହାର କରିବା ହୁଏ ଥାଇ, ପୁଣି ସେହି ସୂଚକ କେବେ ଦେଖାଇପାରୁ ଲାଗିଲେ । କଥାରେ କହିଥାନ୍ତି କୁକୁରକୁ ମୁଁ ଦେଲେ ମୁଣ୍ଡରେ ଚଢଇ । ସେ କଥାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟପକାର ଏବଂ ଅଛି ସମର । ଅର୍ଥାତ୍ କୁକୁର ପରି ମୂର୍ଖ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ସେହି କଲେ ସେ ତାହାର ପ୍ରତିଦାନ ନ ଦେଇ ଉହିପାରେ ନାହିଁ । ସର୍ବ ଶୁଣିଥର ଶିର୍ବୁନ୍ଦର । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସକା ସେହି ପ୍ରେମ ଶୁଣ୍ଡ ଶିର୍ବୁନ୍ଦର କିମ୍ବା ଶୁଣ୍ଡର କିମ୍ବା ଶୁଣ୍ଡରିବେ ସେ ପରିମାନରେ (ପରିମାନାନ୍ତର ମାତ୍ରକୁ ଅତିଶୟ ଶୁଣା କରନ୍ତୁ) କହିମାନଙ୍କରେ ମଶ୍ରମାନ କୁଳକୁ ନରୀକରାନରେ ଅବଗାହନକାଶମାନଙ୍କ ସହିତ ଫୀଡ଼ା କରନ୍ତି । କଲିକତାରେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରମକଣ୍ଠ ଦେବକ ସମାଧ ମନ୍ଦିର ଯୋଗୋଦ୍ୟନ ନାମକ ପ୍ଲାନରେ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷଶୀ ଅଛି । ସେହି ପୁରୁଷଶୀର ମଧ୍ୟ ଶୁଭକ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ହାତର ଖାଦ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱ କରନ୍ତି । ପୁରୁଷରୁଦ୍ଧୟମ୍ପ ପେନସାର କଞ୍ଚପମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ ଯୋଗ୍ୟ । ପ୍ରେମର

ଅଭୂତ ମନ୍ତ୍ରିର କଥା ଅଛି ଗୋଟିଏ ଘରନାରୁ ଶୈଖ ବୁଝେ ପ୍ରତ୍ୟମାନ ହେବା ଶୁଣାଯାଏ ସେ ଖଣ୍ଡପତା ଶକା ୩ମଟବର ମର୍ଦଗଳ ତାହାକର ଗୋଟିଏ ଗୋକରଣରେ ମାତ୍ରମାନଙ୍କ ଶୁଣା କସାଇ ଟିକାଇ ଭଲାଇ ନାମ ଦେଇ ରଖିଥିଲେ । ଅଛି ଆର୍ଥିର କଥା ଯେ ଯାହାକୁ ପେତେବେଳେ ତାହାର ନାମ ଧର ତାକୁଥିଲେ, ସେ ତତ୍କଷଣାତ୍ ତାହାକୁ ନିକଟକୁ ଥାବି ଫୀଡ଼ା କରୁଥିଲା । ଏହି ସବୁ ପଟନା କେବଳ ପ୍ରେମ ହାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଯାଇ ପାରେ । ଅମ୍ବେମାନେ ଦେଖିଥାଉଁ ସେ ଅନେକ ଲୋକ ନେଉଳ, ମାଜଳ, କୁଳହଳ ଇତ୍ୟାଦି ପର୍ଯ୍ୟ ପରିମାନଙ୍କୁ ନିଜ ହାତରେ ବସାଇ ସେମାନଙ୍କ ସହିତରେ ଫୀଡ଼ା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ ପ୍ରୁଣ୍ଣ-ଶୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବିଦ୍ୟା କର ନିର୍ବିକାର ଦିନଯାପନ କରନ୍ତି । ଏତବ୍ୟକ୍ତିର ସିଦ୍ଧ, ବ୍ୟାପ ଉତ୍ତବ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ପଶୁମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ ନିକଟରେ ନିଜର ହଂସା ଭୁଲିଯିବାର କଥା ଶତ ଶତ ଗଲୁ ପ୍ରସ୍ତରମାନଙ୍କରେ ପାଠ କରିଥାଉଁ ।

ବୁଦ୍ଧଦେବକର ଅନ୍ଦିଷ୍ଟା ପରମୋଧର୍ମି, ଚୌତନ୍ୟ ଦେବକର ଜୀବଦେଖ୍ୟା, ଧରମ କୁଣ୍ଡ ଦେବକର ଜୀବ ପରିଦାନନନ୍ଦମ୍ଭୁତ୍ୟ ଉତ୍ତବ୍ୟାଦି ମହାତାଣୀ ସୁରଣ କଲେ ମନେ କୁଣ୍ଡ ସେ ବାପ୍ରବିଦି ଉତ୍ତବ୍ୟକ ନିକଟକୁ ସିଦ୍ଧାକୁ ହେଲେ ଏହି ପ୍ରେମର ଅନୁମତ ପଦ (passport) ନେଇ ସିଦ୍ଧା ଦରକାର । ପ୍ରେମ୍ପୁଣ୍ୟ ଶୁଣ୍ଡ ଶିର୍ବୁନ୍ଦର କିମ୍ବା ଶୁଣ୍ଡର କିମ୍ବା ଶୁଣ୍ଡରିବେ କିମ୍ବା ଶୁଣ୍ଡରମାନାନ୍ତର ଏ ସମାରରେ ସର୍ବଦା ପ୍ରେମର ଉତ୍ତବ୍ୟକୁ ପରିମାନରେ ଧରିବାରେ ଧରିବାରେ ଧରିବାରେ । ଏହି ମହାମାନେ ପ୍ରତିନିଷ୍ଠା ଦେଖୁଅଛି ସେ ଅପରାଧ ସେହିକୁ ପରିମାନରେ ଧରିବାରେ ଧରିବାରେ ଧରିବାରେ । ଏହି ମହାମାନେ କେଉଁଧରରେ ଧରାଇ ପ୍ରେମର୍ହେ ଏକମାତ୍ର ଅମଲ୍ୟ ଧରାଇ । ସ୍ଵାମୀ ଦିବେବକାନନ ପ୍ରେମର ପ୍ରଶଂସାରେ ଶତରୁଷ । ସେ କହ ଅଛନ୍ତି “କାଟ, ଅଣ୍ଣାଟ—ଏହି ପ୍ରେମ ଦୂଦିଯେ ପରାର” । ପୁଣି “କିମେ ପ୍ରେମ କରେ ଯେଇ ଜଳ ସେହି ଜଳ ଯେବେଳେ ଉତ୍ତବ୍ୟର” । ମହାମାନଙ୍କ କଥା ହୁଏ ଥାଇ, ଅମ୍ବେମାନେ ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ଦେଖୁଁ ସେ ପେଣ୍ଟିଲୋକ ଯେବେଳେ ପରମାଣରେ ପ୍ରେମର ଅଧିକାଶ, ସେହି ଲୋକର ଯେବେଳେ ପରମାଣରେ ପ୍ରେମର ଅଧିକାଶ, ସେହି ଲୋକର

ଅର୍ଥଶି ଶତି ଟେରେ ଅଧିକ ଏବଂ ତାହା ଜିଜଟରେ ଜଳଗା ସେହି ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ । କାଉପର୍ (Cowper) ପଶୁପତୀମାନଙ୍କ ଅତିଶ୍ୟ ଭଲ ପାଞ୍ଚଥିଲେ ଏବଂ ହେମାନଙ୍କ ପହି କରୁଥିଲେ । ମାନୁଶେହର ଭୋମଳତା ପଢ଼ି ଘେରିବା ପରିପ୍ରକାର କରେ । ତାହାକର ଉଛା ଯେ ଲେବେ ସାଧାରଣଭାବରେ ଯେତେ ପଶୁପତୀମାନଙ୍କ ଯହୁ ନେଇଥାଏ, ତାହାଠାରୁ ଟିକିଏ ଗାତରର ଭାବରେ, ଟିକିଏ ହୋମଳତର ଭାବରେ ଯାହେଲେ ଅତ୍ୱର ସ୍ଵରଗ କଥା । ଯେ ଏହି ମନ୍ତରେ ନିଜର ଜଣେ ବନ୍ଦି ନିଜଟକୁ ଲେଖୁଥିଲୁ “All the notice that we lords of creation vouch-safe to bestow on the creatures is generally to abuse them; it is well therefore that here and there a man should be found a little womanish or perhaps a little childish in this matter, who will make amends by kissing, by coaxing and laying them in one's bosom”.

ପ୍ରେମଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟକୁ ସାଥାରୁ ମନୁଷ୍ୟ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୱରୁ ହେବ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟରେ ଯେତେ ପରିପ୍ରକାର ଜ୍ୟାମିଦିନ ପ୍ରେମଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ପେପର ପମସ୍ତକର ବ୍ୟାକ୍ୟ । ପ୍ରେମଶୂନ୍ୟ ମାନବ ନିରକାରରେ ଦୁଃଖ କଲେ ସହା ସର୍ବଦା ପରିବର୍ତ୍ତ ଅତରଗର କରେ ଏବଂ ହୃଦୟବାଲ୍ ମାନବ ତାହା-ଠାରୁ ହୃଦୟରେ ରହିବାରୁ ଉଛା କରୁଥିଲା । ଏ ବଥା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଥା । କିମେଇର ଦୀପଶ ମୁଣ୍ଡି ଦେଖିଲେ ସାମାନ୍ୟ ପଶୁପତୀଠାରୁ ମାନବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ହୃଦୟ । ପ୍ରେମଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟର ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନ ସର୍ବପାରାଯନଦ । ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଏକଥାତି ସର୍ବଦା ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ସ୍ଥାନ ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ହୃଦୟକୁ କଲକିଲ କରିଥାଏ । ଯାହାକୁ ସ୍ଥାନ କରିଯାଏ ସେ ନିର୍ଜ୍ଞ-କିନ୍ତୁ ଯେ ସ୍ଥାନ କରେ ବଢ଼ିମୁଣ୍ଡ । ଯେହେତୁ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ସର୍ବଦା ଦେଖିଥାଏ ଯେ ଦୃଶ୍ୟାବଧି ଅଧୋଗାମୀ ହେବ । ଐଶ୍ୱାର୍ ଇତ୍ତଥ (Jews) ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରବାଦ (Love thy neighbours and hate thine enemies, ଅର୍ଥାତ୍ ହୃଦୟ ପଶୋଧା ମାନଙ୍କ କ୍ରେତାପ ଏବଂ ହୃଦୟ ସ୍ଥାନକର) ପ୍ରବଳିତ ଧିଲ୍, ଯିଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ (Jesus

Christ) ତାହାକୁ ସମୋଧନ କର କହିଲେ “But I say unto you, love thy enemies too” ମୁଁ ହୃଦୟମାନଙ୍କୁ କହେ ଯେ ଶଶ୍ବୁ ମଧ୍ୟ କର ପାଏ । ଯୁଫ୍ (Coleridge) ବଳରଜିମା ସ୍ତରାଖ୍ୟାତ କର କହିଲେ “Both man and bird and beast” ଅର୍ଥାତ୍ ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ପଶୁପତୀ ସମସ୍ତକୁ ଭଲ ପାଏ । ଯେ ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ଏ ସଂପଦକୁ ପ୍ରେମ ତ୍ରଣରେ ଦର୍ଶନ ବରେ ଲାଗୁ, ତାହାରୁ ବଳ ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ଲେକ ପୁଷ୍ପବରେ ଲାଗୁ । ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଅର୍ଥଭାବରେ ଇତ୍ୟାଦି ହୃଦୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତ୍ରେମର୍ଦ୍ଦ ଏବଂ କଳୁହିଲ ଅଶ୍ରୁର କଥା ସମସ୍ତେ ଲାଗୁ । ଏହି ପ୍ରଥମରେ ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାର ଅଛି । ହୃଦୟମାନୁ କହ ରଖେ ଯେ କାହାରକ ଅନ୍ତମ କରିବାର ମେର ଅବୀ ଉଦେଶ୍ୟ ନୁହେ । ମୁଁ ଏର୍ଥାନ୍ତ ଶାତାର କରେ ଯେ ଦୂରବଳ ଯାହାକୁ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ କାମିକ ଏବଂ ମାନସକ ପଢ଼ି ଦେଇ ଅଶ୍ରୁ ଯେ ସେହି ପରିମାଣରେ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ର୍ୟର ସମ୍ବନ୍ଧ ଲାଗୁ ମନରେ ଥରେ ନ ହେ—ଯଦିବା କହିବାର ପଳ ଅଛ ଅନ୍ତୁ—ରହୁପାରେ ନାହିଁ । ଆଜି କାଲ ବିଲ୍ ପମାକ ଧରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଯେଉଁ ଶାତ ଦେଖାଅଛି ତାହା ପ୍ରେମ ବର୍ଣ୍ଣନାବାୟୁ କି ? ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କର କେତେ କେତେ କହିପାରନ୍ତି ଯେ ଅମ୍ବାନଙ୍କ କ୍ଷୁଦ୍ରମାତ୍ର ଅନ୍ତମାତ୍ରୀକ୍ଷତ୍ତୁ ଦୀମା ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କର ନିଜ ମମାର ସଥାପନ ଉତ୍ସବରେ ତେଣ୍ଟା କରିବୁ । ଯେହିମାନେ ଏହାର କ୍ଷୁଦ୍ରମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଆବଶ ରଖନ୍ତି ମେମାନଙ୍କ କେତେ ଶୁଦ୍ଧିଏ ଉଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ମେମାନଙ୍କ ଦାର୍ଯ୍ୟାଧିକରଣ ଏବଂ ନିଃସାର୍ଥ କରିବାର ସଙ୍ଗ ଏହି ଦୂରକିମ୍ବା ମଧ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରାରମ୍ଭ କରିବାର ଏବଂ ପରିପାରି ଉଦେଶ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଏହିପରି ଉଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ବିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବିବେକାନନ୍ଦ ମୁଣ୍ଡ ନିଃସକ ଯୋଗିଏ କଥା ମୋର କହିବାର ଅଛି । ପ୍ରଥମରୀ, ରେମେରିକ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭକାଳୀରୁ ଏକେ ଦିନ ସାଏ ଏହି ଦାର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷଣର କବଳିତୁ ମୁକ୍ତ ଲୁହ କରିବା ସକାଶେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାପ୍ତ; ତେବେ ସ୍ଥାନ ଦାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥାନରୁ ଲୋପ ପାଇଲାଗି କି ? କିମ୍ବା ଲୋପ ପାଇବ ବେଳେ ମନେ ହୁଏ କି ? ବିଦୟୁତ୍, ଦିବେକାନନ୍ଦ ସେହି ନିଃସାର୍ଥ କରିବାରେ ସ୍ଥାନରେକୁ

ମାନବମାନଙ୍କୁ କହୁଅଛନ୍ତି “If you seek happiness, seek eternal happiness” ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦି ସମ୍ମାନିକାଣ୍ଠି ଅଛି, ତେବେ ଅନେକ ସଂଗ୍ରହ ଅଭିଳାଷୀ ହୁଏ । ଶୁଦ୍ଧ ସୀମାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ହାର ଯେପରି ଧାରାନ୍ୟ ଅନନ୍ତ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, ବ୍ୟାପ୍ତି ସୀମାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ହାର ତତ୍ତ୍ଵର ଅନନ୍ତ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ମୁଁ ମୋର କୌଣସି ଦୂର ସରଳ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ନିକଟରୁ ଜୁଣିଆହି ଯେ ଘେମାନେ ଶୁଦ୍ଧ ପୀମା ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକରିବା ମେମାନଙ୍କର ମନର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ କଥା ଦୂରେଥାରି, ଅନେକଟ ପ୍ରତିକଷା ଭାବରେ ଅନୁଭୂତ କରୁଥିଲା । ଦ୍ୱାରା ମୁସଲମାନଙ୍କ, ମୁସଲମନ ଦ୍ୱାରା, ଓଡ଼ିଆ ଜଙ୍ଗଳଙ୍କ, ଜଙ୍ଗଳ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅଳ୍କ ପୁଅଳ୍କ ଭାଷ୍ଟରେ ଦେଖିବା ହାର ପରାମରଶର ଯେ କି ନୃତ୍ୟକ ଅନନ୍ତ ଦେଉଥାରି, ସୁଧା ସରଳ ଏବଂ ଜାଗିତ ଦେଖି ମାତ୍ରେ ତାହା । ଅନୁଭୂତ କରୁଥିବେ । ସଂଖ୍ୟା ଭାବରେ ଯ ବଜାୟ ପ୍ରଦର ବସ୍ତି ଯଥା;— ଜଳ ବାୟୁ ଆଲୋକର ସିରିଆ ଫ୍ଲେଗ ବିଶ୍ୱରେ ଯେତେବେଳେ ଜନିଶର୍ତ୍ତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଯେମ୍ପରିବର ଅବାରିତ ହାର, ସେତେବେଳେ କୁଦିମ ଦଦାର୍ଥ ସମ୍ମୋହରେ ଏତେ ଦେବୁକି କି ନବେଳ ବିଶ୍ୱଲେମୋହତ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇ ପାରେ ଯେ କି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସେବରେ ଅବଶ୍ରାନ୍ତ ହେବା ବିଧେୟ ? ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ସୁଦୁର ଦୁରିତରେ ଯାହା ଭଲ ବୋଲି ବୋଧିତ ଦୂର ହିର କଥାରେ ତାହା କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ଏ କଥା ସର୍ବବାଦି ସମ୍ବନ୍ଧ ଯେ ସମ୍ପ୍ର ଜାବମଧ୍ୟରେ ଭଗବାନଙ୍କର ସହା ବିକଶିତ । ପୁଣି ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଭାବଜୟ ମାତ୍ରେ ସ୍ଥିକାର କରିବେ ଯେ ଧର୍ମର୍ହି ଭାବରେ ଜାବନ । ସୁରଙ୍ଗ ଭାବଜୟ ମଦେ ସର୍ବଜାବନ ମଧ୍ୟରେ ଭଗବର ପରା ଅନୁଭବକରି କେବଳ ସେବା କରିବେ । ଏହଠାରେହି କମ ଏବଂ ଭକ୍ତି ଯୋଗେ ସମିଶ୍ରଣ । ବିବେକାନନ୍ଦ ଏହ କଥାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କହୁଅଛନ୍ତି “ବହୁରୂପେ ପୁଣ୍ୟ ତୋମାର, ଶାଢି କୋଆ ଖୁବି ଭାବର ?” ଏବଂ “Dont care under what banner you march, dont care what be your colour, green, blue, or red; but mix those colours up and produce the intense

colour of love.” ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମେ କେଉଁ ଧର୍ମଦାୟୀ ଭକ୍ତ ମୋ ତୁମେ କାଳୀଯା କି ମୋର ଏବୁ କଥା ଭକ୍ତି ଯାଥ । ସମ୍ପ୍ର ଭଗମାନଙ୍କ ଏକବ କରି ଧୂରାଜନେ ଯେପରି ଧଳା ଭଙ୍ଗ ଦେଖାଯାଏ, ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଜାତ ରତ୍ନ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମ୍ପ୍ରକୁ ଅପଣାର ଭାବବା ହାର ଯେହ ପ୍ରେମର ରଙ୍ଗ ଉପ୍ରାଦୁନ କର ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରେମକ ହୁଏ । ଯେଉଁମାନେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିମଳକୁଷ ଦେଖିବାର ଅମ୍ବୁଲ ଉପଦେଶମୁକ୍ତ ଥରେ ମାତ୍ର ପାନକର ଅଛନ୍ତି, ବାତ୍ରିବିକ ସେହିମାନେ ଅମର—ଏ ଫ୍ୟାରରେ ଯେହ ମାନେହି ପ୍ରକୃତ ଭଗବାନଙ୍କର ପୁତ୍ର (କାହିଁକି ନା ପିକାର ଭାବ ପଥ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବା ପରି ଭଗବାନଙ୍କର ଭାବରଭାବ ଘେମାନଙ୍କ ମନରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାନ ପାଏ) । ବମ୍ବକୁଷ ଦେବ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଶ୍ରୀଷ୍ଟାନାନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଚିରବିବାଦ କିମର ଭାବରେ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ବୋଧିବୁ ହୁଏ କାହାର ଅବଦିତ ନାହିଁ । କେବଳ ଏକକ କଥା—“ଗୋଟିଏ ପୋକରରେ କେତେବୁଦ୍ଧିଏ ବାକି । ଯେ ପାଠରେ ମୁସଲମାନ ପାଣିଖାଏ ସେ ପାଣିକି କହି ପାଦି; ବିଜ୍ଞାଳି ଥରେ ଗୋଟିଏ ପାଠରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାଣିକୁ କହୁଅଛି ‘ଜଳ’ ରଙ୍ଗରେ ଜଣେ ତୁମ୍ଭୁ ଘାଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାଣି ନାମ ଦେଉଥାରେ ପାଣିକୁ ଏକ୍ଲା (acqua) ନାମରେ ଅଛି ଦୁଇଅଛି । ଏବୁ ନାମ ଜଳଙ୍କ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ପାଣି କେବେଳାକୁ ପାଣିଦାନ ହେବ । ପାଣି ଏକାନାମ କେବଳ ଭିନ୍ନମୁକ୍ତ ପାଣିପରି ଭଗବାନ୍ତ ଏକ; କେହି ତାହାଙ୍କୁ ଅଛା, କେହି ପୀଣ୍ଠ, କେହି ପରମେଶ୍ଵର, କେହି ବା କହୁଅଛି କାଳ ଭାତ୍ୟାଦି ନାମରେ ଅଭିହତ କରୁଅଛନ୍ତି ।” ଏହପରି ସମ୍ପ୍ର ଦେବ ଦୁରିତ କେବଳ ତୁମ୍ଭ ମୂଳକ । ପୁରୋକ୍ତ ସରଳବନ୍ଧୁ ଦୁଇଟି ପୋତେ କହୁଥିଲେ ଯେ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ବାସ୍ତବକ ଦୂହିମୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥ ହୁଏ । ମନ ଅଧୋଗାମୀ ହୁଏ, ଅଭିନ୍ୟା ଲଜ୍ଜା ବୋଧନ୍ତୁ । ଏବଂ ହିତାଦି ବିବେକ (conscience) ର ଆମକ (beat) ସହ କରିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ମନେହିଏ ଯେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ

ବୋଧକୁ ଏ ପୃଥିବୀରେ ପିଲ୍ଲାଦ୍ଵାରା ପଥ ନିଜର ଭାଗକାରେ କାଳ ଯାଏନ କରିବାକୁ ହେବ । ମୋର ଅର୍ଥ ନିଜେ କହୁଥିଲେ ଅଜ୍ଞିତାଲିଙ୍ଗ ସୁଦେଶାହଚୌଡିଆ (patriotism) ମାନେ ଟିକିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସ୍ଵର୍ଗଭାବ (Extended selfishness) । ଏକଥାଟା ବଜା ମିଥିକା ନୁହେ । ସ୍ଥିର ମାନେହୀ ଏକଥାର ପଢ଼ିବା ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ । ମଙ୍ଗଲେଖା ପ୍ରଣେନ୍ଦ୍ର ଅମ୍ବୁନାଳ୍ଲଙ୍କ ଏତେକଥା କହୁଥାର ଭାର୍ଯ୍ୟ ଏତିବେ ଯେ ବେଦବୂତୀ ଶତି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ତଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସମ୍ମାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ପଛକେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଦିବ୍ରତା ଯାଉ । ଫେର୍ଭିନାନେ ମନେ ବିରତ୍ତ ଫ୍ରେଶିବାୟ ରହିଲେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁଟା । ରହିବାକୁ ବାଧ ଅମ୍ବୁନାଳ୍ଲଙ୍କ ପ୍ରସମାନଙ୍କ ଉଗବାନ ସମ୍ମାନ୍ୟଦେବକଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଉପି ଉତ୍ସବର ଦେଲେ ସମେଷ୍ଟ ବେବ । ତାହା ଏହି—“ଦୟର ନାମ ବୋଲୁ, ସେ ତାହାର ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଯେହିର ଲକ୍ଷ୍ମୀକରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବଜି ରାଜମାନଙ୍କ ମୟ ପେହିପର ଲଜ୍ଜାକରେ । କିନ୍ତୁ ନିଜର ସମ୍ପ୍ର ପ୍ରେମ ନିଜ ଶ୍ଵାମିଠାରେ । ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରେମ କରେ ବୋଲି ଦେବିତ୍ୱମାନଙ୍କ ହତାହ ବା ଦୂରାକରେ ନାହିଁ । ମେହୁପର ଦିଲ୍ଲୀର ଝାରୁକ ହୁଅ—ବିନ୍ଦୁ ଅନ୍ଧକୁ ସାମା ମା ହତ୍ତେବା ଦର ନାହିଁ” । ବିବେକାନନ୍ଦ କହୁଥିଲେ— ‘Help and not fight’ । ପାର ତ ସହାୟକର, କଳି କର ନାହିଁ । ଫେର୍ଭିନାନେ ସମ୍ପ୍ର ଜାନ କିମ୍ବାକ ହେମ କରିଲେ ଦେଖିବାକୁ ଅନ୍ଧମର୍ତ୍ତ୍ୟ ସେମାନେ ଅନୁଭବ ଉଗବାନ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭ୍ରାତା ପାତ୍ରମାନଙ୍କର ସଧାରଣଭାବରେ ଜାହାନ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତମାନଙ୍କ ନିଜି କଳାପାତାଳେ ନିଜର ଏହି କଷ୍ଟଙ୍କେ ଦେଖିର ମ୍ୟ କଳାଶ । ବାସ୍ତ୍ଵକ ଏହି ପ୍ରେମର ଅମ୍ବଳ ଉପଳଦ୍ୟ ରବ ବିବେକାନନ୍ଦ କହୁଥିଲେ “ପ୍ରେମ ! ପ୍ରେମ !! ଏହି ମାତ୍ର ଧନ ।”

“ନାମାନ ପ୍ରେମ ଏହି” କାମ ମନ୍ଦରେ ଯେ ଶୁଣ୍ଡ ନରକର ପାର୍ଦ୍ଦିନ ଅଛୁ ତାହା ମୟ ଅଲୋଚନା କରିବୁ । ପ୍ରେମ ସୁରୁ କରିଲେ ପ୍ରେର, କାମ ସୁରୁ କରିଲେ ଅଛୁର । ପ୍ରେମ ଅପର ମ୍ୟ, କିନ୍ତୁ କାମ ସୁରଧା ପାଇଲେହୁଁ ପରିବର୍ତ୍ତନାଙ୍କୀ । ପ୍ରେମ ଦ୍ୟାପୀ, କାମ ଅବିଧୀପି । ପ୍ରେମର ଅଳନ ଦିବ୍ୟାମ୍ବୀ, କାମର ଅଳନ ଦିବ୍ୟାମ୍ବୀ । ପ୍ରେମରେ-

ତୁ ବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ କାମ ଉତ୍ସବହୀର କାନ୍ଦୁ, ଦାନ୍ତ ହୁଏ । ପ୍ରେମ ନିର୍ବୀଳ, କାମ ସରବା ସରକିତ । ପ୍ରେମ ଅମର, କାମ ମରଣାଳ, ଏବଂ ପ୍ରେମ ନିଃଶାର୍ଦ୍ଦ, କାମ ସୁନ୍ଦର । ଏହି ପଞ୍ଜକରେ କରିବର ପେଣପିର (Shakespeare) କି କହୁଥିଲା ଯଥା କହିବାକୁ ଲାଭାନ୍ତ ଅଭିପାଠକ ପାଠିଲା ମାନ୍ଦ୍ର ପାଠି ବିପର୍ଯ୍ୟ ବିଜ୍ଞାପନ ନ ଦେଇ ରହ ପାଇଲା ନାହିଁ ।

Love: “Love is not love
Which alter when it alteration finds,
Or bends with the remover to remove:
O, no! it is an ever fixed mark,
That looks on tempests and is never shaken;
It is the star, to every wondering bark,
Whose worth's unknown, although his height
be taken,
Love is not Time's fool, though rosy lips
and cheeks
Within his bending sickles' compass come.”

Lust: “The expense of spirit in a waste of shame

Is lust in action; and till action, lust
Is perjured, murderous, bloody, full of blame,
Savage, extreme, rude, cruel, not to trust:
Enjoined no sooner, but disposed straight:
Past reason bated; and no sooner had,
Past reason hunted, as a swallowed bait,
On purpose laid to make the taker mad:
Mad in pursuit and in possession so;
Had, having and in quest to have, extreme;
A bliss in proof, and proved, a very woe;
Before, a joy proposed; behind, a dream.”

କାମ ପ୍ରେମ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ଥାରେ ନାହିଁ । କାନ୍ଦୁକ ପ୍ରେମର ଟିକିଏ ଆସଦ ପାଇଲେ ସମ୍ପ୍ର କାମର ହେମରେ ଜଳାଇଲ ଦିଏ । କାମ ଅନ୍ଧାର, ପ୍ରେମ ଅଲୋକ । କାମକ ପ୍ରେମରଙ୍କ ନ ପାଇବା ମର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ ଏ ସାରବରେ ଟିକ ଅନ୍ଧର ପଥ କାନ୍ଦୁ ହୋଇ ଏଣେକେଣେ ଦୁଇଥାଏ । ଥରେ ପ୍ରେମଙ୍କେ ପାଇଲେ ପଚଇବିବିତ୍ତ ତର୍ହିରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଅମ୍ବୁନାଳ୍ଲଙ୍କ ଏହି ମନ୍ଦର

ମାରଗର୍ତ୍ତା । ଲକ୍ଷ୍ମିଜୀନଙ୍କ ଜୀବନରେ ଦେଖିଥାରୁ । ଚନ୍ଦ୍ରନାନ୍ଦୀ ବେଶୀର ଲୋହରେ ଲୁବଧ, ତାହାର ପ୍ରତିକାମଗେ ଅନ୍ଧ ଲକ୍ଷ୍ମିଜୀନ ଯେତେବେଳେ ପୁଣି ତାହାହାର ପ୍ରଦୟନ୍ତିତ ପ୍ରେମାଲୋକର ସନ୍ନାନ ପାଇଲେ, ଅଛି ଅନ୍ଧବାରକୁ ଫେରି ଧରିଲେ ନାହିଁ । ମେଣ୍ଡି ପାଇଲେ ପାଶିଆ ଗୁଡ଼ କିଏ ଖୋଜେ ? ଅଲୋକ ପାଇଲେ ଅନ୍ଧକାର କାହାକୁ ଲଙ୍ଘିଲେ ? ପ୍ରଥମଟାଟ କାମାନାନ ମରେ ପଥ ଭ୍ରମ୍ଭ ଲକ୍ଷ୍ମିଜୀନ ପରିଶୋଷରେ ପ୍ରେମାଲୋକଦ୍ୱାରା ପଥ ଦର୍ଶନ କର ଉଚ୍ଚବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ । ଏହାଠାରୁ ପ୍ରେମର ଅଛି ବିଶେଷ ମହିମା କଥଣ ହୋଇ ପାରେ ?

ପରିଶୋଷରେ ମୋର ଏତିକି ପ୍ରକ୍ରିୟ ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଏ ଜୀବନରେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଲୁହ କରିବା ପାଇଁ ଲଜ୍ଜାକ, ସେମାନେ ଥରେ ପଥିବି ପ୍ରେମ ଆସଦିନ କରନ୍ତୁ । ପ୍ରେମର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଦ୍ୱାରା ମାଧ୍ୟାର ପାଶାଶ୍ରୀତା ପରିହାର କରି ମହାସ୍ଥରେ ପରିଶୋଷ ହେଲେ; ପ୍ରେମର ଆସାଦ ପାଇ ମହାନନ୍ଦ ପାଠନ୍ତି ବିଶେଷ ବାକୁ ଧର୍ମ ଜରତରେ ଅନ୍ଧାଳ

ଶ୍ଵାନ ଅଧିକାର କଲେ; ଏହି ପ୍ରେମର ପ୍ରଭାବରେ ଅଭ୍ୟତ ଭଲତ ସାଧତ ହେଲା ଏବଂ ଏହାର ଅଭ୍ୟବରେ ଅନ୍ଧନାୟ ଅବକତ ସନ୍ଧାନ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ପ୍ରେମରେ ପାଗଳ ହୋଇ ଯବନ ଦ୍ୱାରା ସାଧନ ଏବଂ ନିର୍ଭୟ ଲାଙ୍କା ସହ୍ୟ କଲେ, ଯେ ପ୍ରେମରେ କୃତି ପାଇ ପ୍ରଭକତ ହୃଦୀଧର ତଳେ ଦଳନ, ଶଥ ପ୍ରହାର, ନଦୀନାଳରେ ଦିଶେଷ, ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର ଭାବ ପରିହାର ଅଭ୍ୟତ ପୂର୍ବ ଅନୁତମ୍ଭନ ପିତୁଲାଙ୍କାନାଳ୍କୁ ଲାଙ୍କାନାମଧ୍ୟରେ ଗଣିଲେ ନାହିଁ ଯେ ପ୍ରେମର ମନୋଭାବଣୀ ଶ୍ରୀ ବଳର ଅଳି ପ୍ରାୟ ପୁଅସାର ତିନିବର୍ତ୍ତାଂଶ ଉଚ୍ଚବାନ ଶା ଶା ବନ୍ଦରପଦେବଙ୍କ ନାମରେ ବହଳ; ଯେ ପ୍ରେମ ନାହିଁ କଲେ ମାନବ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସର୍ଗ ସୁଖରୁ ବହୁତ ହୃଦୟରୁ । ଉଚ୍ଚବାନ ସେହି ପ୍ରେମରେ ଥରେ ମୋର ଉକ୍ତଲବାୟ ଭାଇ ଉଚ୍ଚବାନାଳକ ପ୍ରଶୋଧତ କରନ୍ତୁ ମୋର ପ୍ରେମମୟଙ୍କ ନିକଟରେ ଏତକ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଶା କୃଷ୍ଣବନ୍ଦୁ ସେନ ଗୁପ୍ତ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିଶେଷତା ।

ଧନ କଇବ ଉଧ—ଯେଉଁ କବଳ ଗରିବ ଉଧ କୁମର
ଅବସ୍ଥରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପେଣ୍ଟ ନ ଧକାରଣ କରିଅଛି ।

ଅନେହଳଦିଅ—ଅନ୍ତ୍ଯ ହଳଦିଅ

ତୁତ୍ସ୍ୟାମାସନଷ୍ଟନ ବିଶେଷତା—

ଧୋକ ପରପର	ମନ୍ତ୍ର ଉଣେଇଣ
କଳା ମତମତ	ଲୁଧ ଉବାତବ
ଲକ୍ଷ ଟମଟଥ	ଅନ୍ଧାର କିଟିକିଟି
ରକ୍ତ ଟଳମଳ	ଶୁଳ୍କ ଶରକର
କଳା ଛନ ଛନ	କାଦୁଅ ବଳବଳ
ଯୋକ କଜକଜ	ବାଲ ରକ୍ତରକ
ପାଶ ସରମର	ହୁଳଦ ଗରଚର
ଲକ୍ଷ ପଟପଟ	ପୁଜ ଟର୍ଟରଟ
ପକ୍ଷ ଲକ୍ଷପଟ	ଭୋକ ପଟିପାଟୁ
ତେବେ ମକମଳ	ବିଅ ପଚପତ

ନଦ ମଳମଳ

କେତେବୁନ୍ଦିଏ କିମ୍ବା ବିଶେଷତାର ବ୍ୟବହାର ।

ବେଳ ରକ୍ତରତ ହେଉଥାଇ ।

ଦାଧ ମଞ୍ଜି ମଞ୍ଜି ହେଉଥାଇ ।

କାନ ଲୋକାନ୍ଦୁ ହେଉଥାଇ ।

ଶୀତ ବରବର ହେଉଥାଇ ।

ଦେହ ରପମସ ହେଉଥାଇ ।

କାନ ଗଲଗଲ ହେଉଥାଇ ।

ହାତ ଗଲଗଲ ହେଉଥାଇ ।

ସେ ମୋ ଉପରକୁ ରପରପ ହେଉଥାଇ ।

ମେ ଧାଟ ଟାକୁଟାକୁ କରୁଥାଇ ।

ସେ ଜଳଜଳ ଶହିଛି ।

“ଦୟାର ଜକଜକ ମାଳ ବରଜ ତଳୁ”
“କିମ୍ବା” * * * * “ପାଇବାରାଗର ।
ପଦ୍ମପସରେ ପାଣି ତଳତଳ ହେଉଥିଲା ।
“ * * * *

କୁକୁର ଆଇଲା ରକୁ
ମା କାନ୍ଦୁଛି ଧରୁ ସବୁ”
(ଶିଶୁଗଠ)
“ବୋାର ନେଲା, କାଞ୍ଚି କଲା, ସାଇପଡ଼ିଶା ବାୟି ଦେଲା, ମୁଁ
ଟିକିଏ ମାଗିଲୁ କାହିଁ ଟାର୍କି କଲା ।” (ଶିଶୁଗଠ)
ଜିର ଲଦ୍ଦଳହ ହେଉଥିଲା ।
ଅଖା ଦମଦମ ହେଉଥିଲା ।
ଶବ୍ଦ ଦୂରଦୂର ହେଉଥିଲା ।
ଦିଅଁ ଦୁରଦୁର କଲିଲା ।
“ମେଘ ବରପିଲୁ ଟପର ଟପର * *

(ଦିନ୍ଦରଣୀ)

ପିଲାଙ୍କ କିରିବି ଡକା ଶାଢିଲା ।

“ପେଟ ହେଉଥିଲା ହାତୁହାତୁ, ନିଦ ମଞ୍ଚିଲି କାହାକୁ ।”

ପ୍ରବଚନ ।

ପାଇଲା ଅମୃତ ଲଚପରୁ ହେଉଥିଲା
ଅଖି ଅନଥନ କଲା ।
ମୁହଁ ଫଳଗଣ କଲା ।
ସେ ମୁହଁ ପାନ୍ଦାଳ କଲା ।
ମନ ଚଙ୍ଗଚଙ୍ଗ ହେଲା ।
ବେଳ ଲକଳକ ହେଉଥିଲା ।
ପିଲାଙ୍କ ମୋ ପଛରେ ଲଙ୍ଗଲଙ୍ଗ ହେଉଥିଲା ।
ଧାଳ ଗମଗମ ହାତ ଯାଉଥିଲା,
ପବନ ସନ୍ଦୂଳ ବନ୍ଦୁଅନ୍ତି ।
ଗୋଡ଼ ଝମିହମି ହୋଇଗଲା ।
“ଝମିହମି ଲଦି ପୁଷ୍ପ ରଘା
ଭୁବନାର ଏକା ହୋଇବ ଘାର ।”
(କମ୍ପୁ—କବିପର୍ଯ୍ୟ)

ଦେବ ନିରିବି (ମତାନ୍ତରେ ବିବିଦି) ହୋଇଲା ।

“ମାତ୍ରକ ହେଲ ପଛରେ ଅନ୍ତି
ତୁମେଇ ତିପେଇଁ ।” ଶିଶୁଗଠ
ପେଗେଇ ପେଗେଇ ଶକ୍ତିଲା ।
“ * * *

ଉଥରୁଲି ଶ୍ରୀନିତିଆ ହାରିଥାର କର ଖର ।”
ଉଥ ଜାକ ।

ମୁଣ୍ଡ ଖାର୍କ ଖାର୍କ ହୋଇଗଲା ।
ମେ ଚାରିଆତକୁ କଳ କଳ କର ଚାହୁଁଲ ।
“ମେ ଆଇବାକୁ ଦର୍ଶି ହାର୍କ ହେଉଥିଲା ।”
(ବର୍ଷବୋଧକ—ଗୋବିନ୍ଦାରଥ)

ମେ ବରରେ କର୍ର କର୍ର ହେଉଥିଲା ।
“ମନେ ସମ୍ମାନ ମାରେ ନାହିଁ
ବିଦେ ହେଉଥାର କର୍ର କର୍ର ।”

ପ୍ରବଚନ ।

“ବର ରେ ବର
କୁଳ ଯାଉଥିବ ଉତ୍ତରତା ।”
(ହିପ୍ପଟ)

ସେ ଗିଲୁଥେ ପାଣି ତଳତଳ ପିଇଦେଲା ।

ସମସ୍ତେ ଖଣ୍ଡାପ ଭେଲ୍ପ ପଡ଼ିଲେ ।

ସମସ୍ତେ ଲଥଳଥ ନମି ପଡ଼ିଲେ ।

ସେଇ ଛିପେଇପି ବର୍ଷା ଅନ୍ତି ।

ସେ ମୋ ଉୟରକୁ ମେତନ ହେଉଥିଲା ।

ସେ ମୋ ଉଧରକୁ ଉଗରଗ ହେଉଥିଲା ।

“ତହତବ ହେବ ମୁହଁ ଅବୟବ ଶାମ

ସେ ଅଳାଟ କିନ୍ତୁ ।” (କମ୍ପୁ—କବିପର୍ଯ୍ୟ)

ଦାଉହାତ କଲିଲା ।

ଟୁକୁ କର ଗଲ ଦେଲା ।

ଟୁକୁ କର ରୁଦ୍ଧ ଗଲା ।

ପ୍ରକ୍ରି କର ରୁଦ୍ଧ ଗଲା ।

“କର୍ମକ ମାର୍ତ୍ତିଷ୍ଠ ପୁଲାବ ପାଇଲେ ରୁଟ କରି ଆସ ।”

(ତଳକ ବାହାଣୀ ।)

ଲହରେଇ ଲହରକୁରେ କହିଲୁ ।

ବେଜଟା ପକଳକ ତେଉଛି ।

ସେ ଟଙ୍କା ଟଙ୍କା ଗୁଲି ଯାଉଛି ।

“ଆମେ ମୋ ବାପ, କାନରେ କାପ,
ବୁଲିମୁଣ୍ଡଠେଇ ଯୋଡ଼ାଏ ସାପ,
ଗୋଟାଏ ହେଉଛି ଲମ୍ପଳପ ।”

(ଶିଶୁତଥ)

“ଭାଇ ପୃତ୍ତୁଶ୍ରୀଲା ଟକରମକର ଯେଜ ପତ୍ତାଖାଲୀ ଦେଇଁ * * * ।”

(ଶିଶୁତଥ)

ତୁଅଣ ପିତାପିତା ଲାଗୁଛି

ଲକ୍ଷାମ୍ବ ଗତଗତିଥ ଲାଗୁଛି ।

ସେ କଳ କରିବାକୁ ଦମଦମ ହେଉଛି ।

ସେ ମୋ ଅଭିଭୁ ମିଟିମିଟ କର ଗୁହଁଆଏ ।

ସେ ମୋ ଅଭିଭୁ ବଳକଳ କର ଗୁହଁଲା ।

ସେ ତରକର କରି ଲେଖି ପକାଇଲା ।

କ୍ଲିମାଟିଶେଣ୍ଟିଯୁ ବାକ୍ୟାବ୍ୟୁ (Adverbial phrase);—

ଅରକୁ ଥର ଯାଉଛନ୍ତି ।

ଧାରକୁ ସାତ ଦେଲି ।

ଗୋଟକୁ ଗୋଟ ଆସୁଥିଲା ।

ମନକୁ ମନ ବିଗୁରିଲା ।

ମୁଁ ତାକୁ କାନେ କାନେ କହିଛି ।

ସେ ମତେ ବୋଜେ ଗୋଜେ ଜରିଛି ।

ତୁମର ସବୁ କାଲିକି କାଲି ହେବ ।

ମାନ୍ଦ ଯାହାକୁ ଯେତେ ବିକା ହେଉଛି ।

ଦେଖୁ ଛା ଯେମନି ଖାଇଦିଅ ।

ଦିନକୁ ଦିନ କେତେ କଥା ଶିଖିବ ।

କିଛି ନ କହିଲାକୁ ଉପର ଉପର ହେଉଛି ।

ବାଟେ ବାଟେ ଗୁଲି ଯାଆ ।

ଗୁଲଗଳ ହୋଇ ନରେନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲି ।

ସେ ଦିନଦିନ ତଳକୁ ତଳକୁ ଯାଉଁଛି ।

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମାର ଅସନ୍ତ ମାଡ଼ ।

ସୁଦି କରିବାକୁ ଧାତୁକ ଧାତୁ ।”

“ଦିନେ ସତକୁ ସତ ଗୋଟାଏ ବାବ

ଅରି ଖାକୁ ଖାଇବାକୁ ବିଷିଲା ।”

(ବର୍ଣ୍ଣବୋଧ—ପରମାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର)

ବହିପରୁ ପାଖେ ପାଖେ ରଖ ।

ଅଙ୍କ ମୁହଁ ମୁହଁ କଷିଦେଲା ।

ପାରେ ପାରେ ଆସୁଛି ।

ଅଗେ ଅଗେ ଯାଉଛି ।

“ଧାତୁ ଧାତୁ ହୋଇ ମହାନଦୀ ଯାଏ

* * * ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

“ନର ତଳେ ତଳେ ନେନେ ଯାଉଛି ହେ

* * * ଶକ୍ତିଅ ।

ଡେଇଁଡେଇଁକା ଡେହୁଅଛି ।

କାନ୍ଦକାନ୍ଦକା ଅସନ୍ତାଛି ।

(Adverbial objective)

କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ବିଶେଷ କିମ୍ବା ବିଶେଷ ଚୁପେ

ବ୍ୟବହୃତ ବ୍ୟବହୃତ ।

କେହି ଗୋଟିଏ ପାକୁ ନାହିଁ ।

“ମାଠିଆ ମୁହଁ ତଳକୁ

* * * ! ଶକ୍ତିଅ ।

“ଶୁଣ ଯାଏ ଅଗ୍ନି ସମ କୋଧେ ଉଠେ ଜଳ ।”

(କର୍ଣ୍ଣବଧ)

ଅଚକୁ ପଢିଯାଅ ।

ବେଶରେ ଅସ ।

ପାହାତମାନ ଦୁରକୁ କଳାମେଘପର ଦିଶେ ।

କ୍ରମଶିଳ୍ପ

ଶ୍ରୀ ବନ୍ଦବନ୍ଦୁ ମିଶ୍ର ।

ପାଗର ପକାପ ।

ଅଖେନଙ୍କ ଦିନେ ଗୋଟିଏ କଥା କହିଥିଲେ, ଅଜ୍ଞା
ହଠାତ୍ କାହିଁକି ଘେରୁ କଥାଟି ମନେ ପଡ଼ିଲା—କଥାଟି
ଭାବୁ କଥା—ଅମ୍ବ ଦିନରେ ଗୋଟିଏ ଭାବୁ ବଣରେ ଚରି
ଅମ୍ବ ଗୋଟିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ପାତଳ ଅମ୍ବ ମଜ୍ଜା ପଢ଼ି ପାଇଁ
ପାଇସିଲା । ତାର ଟାକୁଆ ଡିକରେ ଗୋଟିଏ କଳାପାଦିଶ
ପଢ଼ିଥିଲା । ଭାବୁ ସେ ଅମ୍ବଟି ବାଲାମ ମାଦେ ଦାହାର ପାଇଁରେ
ଦିଲ୍ଲି ଲଜ୍ଜାକୁ ମାରିଦେଲା । ଭାବୁ ଯଥିବାରେ ଛଟ ପଟ
ହେଲା—କିମ୍ବା କିଛି ହେଲେତ ଭଲଭ କୁର ଦୁଇ—ଭର
କୁର ହେଲା—କିମ୍ବା, ଅଖେନଙ୍କ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ
ପ୍ରକ୍ରିୟା କଲା । କହିଲା—

ଯବ୍ ଶାଉଁ ତବ୍ ଦାଗ ନ ଯାଉଁ
ଯବ୍ ମାଉଁ ତବ୍ ଅମ୍ବ ନ ଖାଉଁ
ଯବ୍ ଶାଉଁ ତବ୍ ତାକନ୍ତି ଥେବୁଏ
କହ ନ ଶାଉଁ କଜପତେଷ୍ଟୀ ।

୩୦୮, ଅର୍ଥ କୁହିକାଳୁ ଯନ୍ତ୍ର କଷ୍ଟ ହୃଦୟ ଚାହା ହେଲେ
ଏହି ବୁଝାଇ ଦିଲ୍ଲି । ପେଟେଚେଲେ ଭାର କଷ୍ଟରେ ଛାପାଟ
ହେଉଥିଲ ତିତେବେଳେ—ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଶ୍ରୀ ଦିଲ ଯେ
କୁହିକାଳୀ ଯାଏ ସେ କେବେହେ କରିଗୁଣ୍ଠ ସିଂ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
ସମୟ ଫିଲା ଯତଙ୍ଗ କମ୍ ସେଇ ଅସିଗୁଣ୍ଠ ଭାବିଲା—ପଦ
କରିଗୁଣ୍ଠ ନ ଯିଦିତ ଯିବି କୋଇଠିକି ? ଥୋରା ପୂର୍ବ ପ୍ରତିଶ୍ରୀକୁ
ହିଁ ଏ ନରମ କରଦେଲ୍—କହିଲ “ଅସ୍ତ୍ର କରିଗୁଣ୍ଠ ହେଲେ
ସିଂ—କିନ୍ତୁ, ଅସ୍ତ୍ର ଆରବ ନାହିଁ । କରିଗୁଣ୍ଠରେ
ଯତଙ୍ଗ ଅଭ୍ୟର ଟିକିଏ କମ ବୋଧହେଲ୍—ସୁରି
ପ୍ରତିଶ୍ରୀକୁ ଅଭ୍ୟର ନରମ କରଦେଲ୍ । କହିଲ ଅସ୍ତ୍ର ଯଦି
ନ ଆଇବ ଦୂରିଅବେ ଆଇବ କଣ ? ଏପରି ଉପାଦେଶ୍ୟ
ପଦାର୍ଥ ଅଭି କାହିଁ ପାଇବ ? ଅସ୍ତ୍ର ଆରବ ହୀନ୍ତି କଲ୍ପି—
କହିଲ—ପଦ ଅସ୍ତ୍ର ଆରବ କେବେହେ ଗଢ଼ିଯାଇବା ଯାହା । ଅସ୍ତ୍ର କର
ପଡ଼ିବ ତାହିଁ ଆରବ କେବେହେ ଲଜ୍ଜାଦେଖୁଁ ବା ଯାହା
ସତି ପାଇ ସବ ତାକୁ ଆରବ ନାହିଁ । ପେର କଲ୍ପ
ଅଭ୍ୟର ଟିକିଏ ପ୍ରତିଶ୍ରୀକୁ ନରମ କର ଲଜ୍ଜାଦେଖୁଁ
କେବେ ଆଇଛି କି ନାହିଁ ଅବୁଜା କିନ୍ତୁ ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ
ମନେ କିମ୍ବାର ଭଲ ଧେର କେବେ ଦେଲେ ଲଜ୍ଜାଦେଖୁଁ

କିଏ ରୂପିତ୍ତି । କାହିଁବ ନା ସେ ଗୋଟିଏ ପାଇଲ—ହେଁ
ଦିଲ୍ଲାଗ କଲେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାନାଧାଳ ଶୈଖିରେ ପଡ଼ିବ
ପାଠକ—ଏ ଶୈଖିରେ ଥାଣ ପଢ଼ିବେ କି ଲାର୍ତ୍ତ ନେ
ହବି ପାରୁ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ କିଏ ଅନୁଭବାଳ ଭଲେ ଦେଖ
ଥାରିବେ ଯେ ଦୁଇଥାରେ ପନ୍ଥରଙ୍ଗ ଲୋକ ଏହି ଶୈଖିର
“ଦୁଆ ଲାଗେ ପାପ, ମା ଜାଣେ ବାପ, :—ସେ ପା-
ଲୋକ ଅଗୋଚରରେ କବି ତହିଁ ଟଙ୍କ ସମ୍ମାନ
ନ ପାଇ ଛାକେ ଦୁଆରୁ କିନ୍ତୁ ଅଭ୍ୟାସ କାମୀଏ । । । ।
ଏ ଅଧିକ କର୍ମ ସାଜରେ ଦୁଇରକ୍ଷର କି ରେଗାମୋହା
ତାଙ୍କୁ ଜଣା—ତାଙ୍କୁ ଦୁଇର କି ତାରକ ଥୋ ବା ହୃଦୟ
ଅଥବା ରିପ୍ରାନ୍ତକ ବଥାରେ ‘word’ କି ‘Hallow
Ghost’, ଯମା ଦାର୍ଶନିକ ପଣ୍ଡିତମାନେ
ଗୋଟିଏ ବିବେକ ବୋଲିଅଛୁ ସେ—ସେ କେ
ତାହାକୁ ଯାହା ବୋଲି ବୋଲନ୍ତୁ ତାର ପାପ ଦେ
ନିକଟ ପଞ୍ଜକ୍ଷର୍ମ । ମଳୁଖ୍ୟ କେତେ ବହି ଶୈଖ, ବେଳେ ପା-
ପାତି, କେତେ ଜାଲ ବସେଇ, ପାପ ବରେବେଳେ ଧରେ—
କିନ୍ତୁ ବିବେକ ଅସିବି କୁପ୍ରତ୍ଯେ କହେ—ଏହା—କେ
ପେତେ ନୁହେଇ କର ପାପ କିନ୍ତୁ ପଛକେ ତାକୁ ଦେ
ବିବେକ ଉଚ୍ଚିମାର ଦେଖେ । ଦେଖେବ ଆରେ ଅଟେ
ନକୁଳ ପଞ୍ଜକ୍ଷ—ପାପ କଥା ବିବେକ ନକୁଳ ଅସେନାହୁ—
ସବୁନେଲେ ଯେ କିମ୍ପରିପାଇଁ ଦେବ । ଅନେକ ମଳୁଖ୍ୟରେ
ଦଶନ ସହି ବିଶ୍ଵିଷିତମାତ୍ର । ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କୁ
ମାଲ୍ଲମ୍ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଯାଦାର ବିଷ ବେଦ ଯାକ କରି ଯାଏ
ରହୁରେ ମିମିୟାଏ ସେ କିନ୍ତୁ ଜାଗେ ନାହିଁ । ଯେହାରି ଅନ୍ୟରେ
ଅପିମ ଖାଇଲେ ସୁଖା ମରେନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଯେ ଅପିମ ଖା-
ନାହିଁ ମେ ରହିଏ ଖାଇଲେ ଅସ୍ମୁଳ । କିନ୍ତୁ ଅନେକଙ୍କ
ବଢ଼ି ବାଧେ । ଯେତେବେଳେ ବିବେକର ଦଶନରେ ହିନ୍ଦ
ପଟ ହେଉଥାନ୍ତି କେତେବେଳେ ପାପ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଖୁବି
ସୁକାଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ପକାଇ । କେତେ କେତେ ହଳପ ମଧ୍ୟ
କରନ୍ତି । ହଳପରେ ପାପ, ମା, ଭାଇ, ଭୋଉଁ, ସ୍ଥାନୀ,
ଧୀ, ସୁଅ, ହିଅ, ଖୋଦା, ଅଳ, ନେରି, ମହାପୂର୍ବ, ଜଗନ୍ନାଥ
କେବି ବାଦ ଯାଥାନ୍ତି ନାହିଁ । ହଳପ କରନ୍ତି ଯାହା କରନ୍ତି

ଯେତେବେଳ ପାଏ ବିବେକର କାମ୍ପାର ଯଷ୍ଟଣା ଥାଏ
ତେବେଳେ ଯାଏ ପୁରୁଷ ରହେ; ସେଠୁ ପାପ ଅସିକରି
ପ୍ରଲୋହନ ଦେଖାଇ କରି ପାନେ ପାନେ ବାରା ଚଢାଇ
ଦିଏ ଯେ ପୁଣି ଯେଉଁ କଥାକୁ ସେଇ କଥା । ନହିଁରୂପା ପରି
ପ୍ରଦ୍ଵାଣିତର କହି ରୂପାନ୍ତର ହୁଏ । ନହିଁରୂପା ବା ଶୁଣୁଥୁ
ଯେପରି ଯେଉଁ କହ ବା ପହାର୍ତ୍ତ ଉଥରେ କହେ ତାହାରି
ରଙ୍ଗ ଧରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାନ ମ୍ୟ ପେହପରି ଅବସ୍ଥା ଓ ନିବେଦି-
ବେଶରାର ଗନ୍ଧାରୀ ରୂପାନ୍ତର ହୁଏ । ଯେଉଁମାନେ
'ମାନସାଙ୍କ' ପାଠ ପଢିଛନ୍ତି ସେମାନେ ସ୍ଵାବ କଲେ
କହି ଅନୁପାତରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ତାଣ ପରିବେ ।
ଯେପରି ତହୁ—ଶାଙ୍କ, ପାଗଳ ସେହପରି ସବୁଅଳ୍ପ; କିନ୍ତୁ
'ମାନସାଙ୍କ' ଦାନ୍ତିରିବର 'ମାନସକ' ନହେ—ମନୁଷ୍ୟର
ମାନସବିରେ ପାଗଳର ସେହି ବଜଳ ନାହିଁ । କହୁଁ
'ଏହିଠାରେ ବଡ଼ ଗୋଲମଲରେ ପଡ଼ିଲ; ଅଙ୍କ ମାନେ
କଳଙ୍କ, କେହି କହୁଛି ସଖୀ ସମ୍ମାନୀୟ ତିର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାବ,
ଆର କେହି କହୁଛି ହୋତ, ଏହି ପୁଲରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ
ଉଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କଲି ଅନ୍ୟଙ୍କଣେ ତାକୁ
ଯେଉଁ ଅର୍ଥଟି ଜଣା ଗେହ ଅନୁଯାରେ ଅର୍ଥ ଯୋଡ଼ିଲ, ମୋ
ଭାବଟି ତାକୁ ଥାବ ମନ୍ଦ ପଢ଼ିଲ ନାହିଁ; ଗୋଟିଏ କଥା,
ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଅର୍କିତା ଓ (Experience) ଅନୁ-
ଭବ ଅନୁଯାରେ ଦୂର କଣଙ୍କ ମନରେ ଯୋଡ଼ିଏ ଭବର
ଉଦୟ କହଇ ଦେଲା । ଏହିପରି କଥାର ଛନ୍ଦରେ ପଡ଼ି
ଦୂରୀଥ ଧନ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି । ଏହି କଥାର ଛନ୍ଦ ପେଟ ଓ ପାଇ
ଦୂରୀଥ ଧମାନ କରି ଦିବନାହିଁ । ପାଗଳର ପେଟ ଓ ପାଇ
ସମାନ—ତାହା ନ ହେଲେ କେହି ପଗଳ ହେବନାହିଁ ।
ଯଦି ପେଟ ପାଇ ସମାନ ନ ହୁଅନ୍ତା ତେବେ ଅନେକ
ପାଗଳ, ରାଜନୀତିକ, (statesman) ଲେଖକ, ପ୍ରଭୃ-
ତକ, ମହନ୍ତ କେତେ କଣ ସବୁ ହେଇଥାନ୍ତେ । ସେହି
ପ୍ରକିଳକ ଜଣା ନ ଥାଏ ବୋଲି ପାଗଳ ଗୁଡ଼ାକ ସିଦା

ପାଗଳ ଗାରଦରେ ସତ୍ତ୍ଵନ୍ତି, ନ ହେଲେ କେତେ ବଡ଼
ରାଦ ମାତ୍ର ବନ୍ଦିଥାନ୍ତେ । (ଅଖନନୀକ କୃପାରୁ
ପାଠରେ କଷରତ୍କ କରୁଁ, ସେ ପୋଷ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୋତେ କିନ୍ତୁ
ମାନୁମ ଅଛି ତାହା ନ ହେଲେ ମୁକୁର ସମ୍ମ ଦକ କୋରିଟି
ଆଉ ମୁଁ କୋରିଟି) ।

ପାଠକ—ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରଙ୍ଗ ପାଗଳଙ୍କ ଭିଦାହରଣ ଦେବା
ସହଜ ନାହେ । ପୁଞ୍ଚବାର କେଉଁ କଣରେ, କିଏ କଣ କରୁଛି
ତା'ର ଖବର କିଏ ରଖେ ? ସେ ଯାହା କହୁ ପଛକେ ଶର୍ଣ୍ଣ
ମକୁର ଦସି ମାଜି ଠୀକ କର ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗରେ ଧରିଲେ—ସେ
ଯାହାର ପ୍ରତିମ୍ବି ଦସି ପାରିବେ । ତିକ ସହଜ ସେ
ପ୍ରତମ୍ବିର ଭୁଲନା କଲେ ଦେଖାଯିବି ଯେ ଏ ପଗଳ ଶ୍ରେଣୀ-
ଭକ୍ତ କେଉଁମାନେ । ନିକେ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଠୀକ କର-
ନେବେ ଆଉ ପାଗଳକୁ ଏ ବିଷସ୍ତରେ ଭିଦାହରଣ ଦେବା
ଦୟିତ୍ତରୁ ମୁକ୍ତି ଦେବେ । ପୁଣି ବାଟ ହୁଦିଲ । ଅଖନନୀକ
ଭକ୍ତ କଥା ଶବ୍ଦ ଦେଲ । ସେ ଭଲିତିକ ରୂମ ତ୍ରଣୀର
ସବୁନ୍ ଲଗାଇ ସଦା କରିଦେଲେ ବା ତା ପାଠିରେ
ତ୍ରାମୋଫୋନ ଭଲା ଯନ୍ତ୍ରା ଏ ଦରତି କରିଦେଲେ କିମ୍ବା
କୌଣସି ହୃଦୟ ଦେବାନାଲ୍ ବାବାଜିଙ୍କ ପାଶକୁ ନେଇ
କଥା କହିବାର ହୃଦୟମଟାଏ ଅଣିଲେ, (ଅବଶ୍ୟ ଲାଗୁଭିତାକୁ
ଉପାଧିର ପରଣତ କରିଦେବାକୁ ହେବ) —ଭଲିତି ମନ୍ଦୀର
ଦ୍ୱୀପରୀଯି । ଆଉ ସେ ଅନୁକିତ ଅପାତମଣୀୟ ଧୂର୍ମ-
ଲୁଳୁପା ବୋଲି ଧରିଲେ କିମ୍ବା କରସ୍ତାନଙ୍କ ନେତ୍ରିକ ଅତ
(Forbidden apple) ବୋଲି ବୋଲିଲେ କିନ୍ତୁ ଦୋଷ
ଦେବନାହିଁ—ସେ କବତ୍ତା ଶବ୍ଦକୁ କୌଣସି କରିଦରରେ
ବିବେକରେ ପରେତ କରିଦେଲେ ଅଖନନୀକ ରହି,
କବତ୍ତାବିଶ, ଓ ଅମ୍ବ ପଣ ପଣ ହୋଇ ଏଠ ଧେଠି
ଦେଖା ପଡ଼ିବେ । ପାଗଳ ଅଗରୁ କହିଛି; ସେ ଦେଖି ଭଲ
ଶ୍ରେଣୀର—ଅପାତମ କଥା ଅପାତ ଦୂରନ୍ତ୍ରୀ ।

ଶ୍ରୀ ଲୋ—

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ଉପଦେଶାନ୍ତ ।*

"To my mind these sayings, the good the bad, and the indifferent are interesting because they represent an important phase of thought, an attempt to give prominence to the devotional and practical side of the Vedanta, and because they show the compatibility of the Vedanta with other religions"

Ramkrishna, His life and Sayings by
The Right Hon. F. Max Muller.

୧ । ଯେତେବେଳେ ଥରେ ସବ ବା ଥରେ ଗମ ନାମ
କହିଲେ ବେମାଟ ହୁଏ, ଏହା ଅଗ୍ରପାତ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ
ନିର୍ମୟ ଜାଣ ଯେ ଅଛି ସନ୍ଧାଦ କର୍ମ କରିବାରୁ ହେବ
ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ କର୍ମତାଗର ଅଧିକାର ହୋଇଅଛି,
କର୍ମ ଅଧିକାର ହେବାର ଯାଉଅଛି । ଯେତେବେଳେ
କେବଳ ଗମ ନାମ, କି ଫର ନାମ, କି ଶକ୍ତି ଓଁକାର କଷି-
ଳେଣ୍ଠ ହେଲା ।

୨ । ସନ୍ଧା ଗାୟତ୍ରୀରେ ଲୁନ ଦୃଷ୍ଟି, ପୁଣି ଗାୟତ୍ରୀ ଓଁକା-
ରରେ ଲୋକନ୍ଧିଏ ।

୩ । ଏହି କଥାଟି ଜାଣ ଯେ ନିରାକାର ବି ସତ୍ୟ, ପୁଣି ଶାକାର ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ । ଦୁଃଖ ଯେଉଁଛି ବିଦ୍ୟାସ, ସେହିଟି ଧରିବାକାରୀ ।

୪ । ଯହିଁରେ ନିଜର ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ତି ହୁଏ, ତାରୁତ୍ସ୍ମା
କର ।

* । ନାକାରକମ ପୂଜା ଉତ୍ସର୍ହୀ ଅଯୋଜନ କର
ଅଛନ୍ତି; ଯାହାଙ୍କର କଟକ୍ତ, ସେ ଏ ସ୍ବରୁ କରିଅଛନ୍ତି । ଅଧି-
କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଛି । ଯାହା ପେଟରେ ଯାହା କଲେ, ମା
ତାଙ୍କର ସେଇପରି ଆଜାବାର ବନ୍ଦୋବନ୍ଦ କର ଦିଅଛନ୍ତି ।

ତୀ ସର୍ବାଦା ଶିଖରଙ୍କର ନାମ ଘୁଣଗାନ କରିବ ଏହା
ସଂଶେଷଙ୍କ, ଶିଖର ଲକ୍ଷ ବା ସାଧୁ, ଏମାନଙ୍କ ପାଶକୁ ମହିରେ
ଯିବା ଦଳ । ସଂଧାର ମଧ୍ୟରେ ଏହା ବିଷୟ କର୍ମ ମଧ୍ୟରେ
ଦନ୍ତରକ୍ଷି ଥିଲେ ଶିଖରଙ୍କାରୁ ମନ୍ୟାଏ ନାହିଁ । ମଧ୍ୟେ
ମଧ୍ୟେ ନିର୍ଜନକୁ ଯାଇଁ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା କରିବା ବଜା ଦରକାର ।
ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ନିର୍ଜନବାସ ନ ହେଲେ ଶିଖ-
ଜାତାରେ ମନ୍ତରଶିବା ବଜା କଠିନ ।

୨ । ଧାନ କରିବ ମନେ କୋଣେ ଏହି ବନ୍ଦେ; ଏହି
ସର୍ବଦା ସଦସ୍ତ ବିଶୁର କରିବ । ଶୁଣରୁହଁ ସତ ଅର୍ଥାତ୍ ନିତ୍ୟ
ବସ୍ତୁ, ଅତି ଗରୁ ଅସତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନିତ୍ୟ ବସ୍ତୁ । ଏହି ବିଶୁର
କର କର ଅନିତ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମନରୁ ତଥାର କରିବ ।

୮ । ସ୍ବର୍ଗକାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, କିନ୍ତୁ ମନ ଶିଖଇଛିଠାରେ
ରଖିବ । ସ୍ଥି ପୁଦ୍ର ବାପମା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ସବ ଏବଂ ସେବା
କରିବ ସବେ ଯେମନ୍ତକି ହୁଏ ନିଜର ଲୋକ । କିନ୍ତୁ
ମନେ ମନେ ଜାଣିବ ଯେ ଯୋମାନେ ତୁମ୍ଭର କେହି
ନହିଁ ।

୯ । କିମ୍ବା ଲୋକ ଘରର ଗୁରୁତ୍ବି ସହୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି,
କିନ୍ତୁ ନିଜର ଘର ଅଜେ ମନ ପଡ଼ି ଥାଏ । ଧୂଣ ସେ ବାବୁଙ୍କ
ପିଲମ୍ବନଙ୍କୁ ଆପଣାର ପିଲାପିନ ମନୀଷ କରେ—କହେ ‘ମୋ
ବୁମ’ ‘ମୋ’ ‘ଦର’ । କିନ୍ତୁ ଖୁବୁ ଉଳ କରି ଜାଣେ ଯେ
ଏମ କେମିରା କେହି ଜାହୁଣି ।

୧୦। ଶରୀରକଳାରେ ଏହି ଲୀନ ନକରି ଯଦି ସ୍ଥାର
କରିବାକୁ ଯାଆ, କାହା ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି ଜଣିବି ହୋଇ
ପଢ଼ିବ । ବିଷଟ ଶୋକଚାପ ଏ ସବୁରେ ଅଠେର୍ୟ ହୋଇ
ଯିବି ଏବଂ ଯେତେ ବିଷୟ-ଚିନ୍ତା କରିବ ଥେବେ ଅପର୍ତ୍ତି
ବଢ଼ିବ ।

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେନ ଗୁପ୍ତ ।

୨୬ ଭାଗ ।

}

ଆପାତ୍ତ, ୧୯୧୮ ।

{

ଶ୍ଵେତଶିଖ ।

ସରଳତା ।

୧
ଅସ ସରଳତା କୋମଳଭାଷଣୀ
ନଥା କନାଟିର ନିର୍ଦ୍ଦିତବାସନା
ଉଦାର ଉଚ୍ଛ୍ଵଲ ଅନ୍ତେକ ପଦ୍ମତା
ପ୍ରଭୁତର ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଦୁଃଖତା

୨
ଦୂର ଦୂର ଦୂର ଦୂର
ଲୋକ ଅଭୟର ବହୁମା ବାସନା
ଦୂରେ ପରଦର ଯୋଜିତନ ପର
ପଞ୍ଜିପଥେ ସହା ଦୂର ସୁଦର !

୩
ସତ୍ୟ ସହୋଦର ପ୍ରେୟ ସହଦର
ହେ ତିର କୁମାର ଶୁଣ ଦିନମର
ତବ ପାଶେ ଝପେ ନିରତେ ତକାଶେ
ଫୁଲ ସୁଜିବନେ ତାରକା ଅକାଶେ

୪
ଲାହୁ ତୋର ରୟ ନ ହୁଏ ସମୟ
ସହଦେ ସବଳେ ଦେଉ ପରଦିନ୍ୟ
ସରଳତା ତୋର ମଧ୍ୟ ମୁଦତ
ଜନମାଏ ବିଦ୍ୟ ପରିଶର ପାରକ ।

୫
ପଞ୍ଜକନନ୍ଦରେ ପଦିଦ କୁଠିରେ
ପଞ୍ଜକନନ୍ଦ ପାଠେ ଶୁଣ ପାମନୀରେ

ଆର୍ଦ୍ଧବି ଦୂରେ ଦେଖି ତୋ ଉତ୍ସବ
ଭବିଲିଙ୍ଗ ଶିଳ ଜଗତେ ଉତ୍ସବ ।

୬
ଦୂର ମନେ ପେବେ ଦେଖି ଦୌର୍ଧ୍ୱବିଧ
ଦୂରୁଲେ ବାଲୀକ ସେ ଅନର ପଦ
ଗାଉଳେ ଅପୀରେ ମୁଖ ମୀପାଦରେ
ପ୍ରକଣ୍ଠିକୁ ତହୁଁ କାବେଶ କି ଦୂରରେ !

୭
କବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦଗଡ଼ା ସମ
ପାର ଦୈକତେ ବିରତ ଅଶ୍ରମ
ପ୍ରାଚୀନପ୍ରସ୍ତର ପନ୍ଥ କୁଳାଶ
ଦୂରେ ତେକି କଲେ ସକାର ପ୍ରମୁଖ
କନ୍ଦବଜ୍ଟ ସିମ୍ବ ଶ୍ରୀମତିଲେ ସମ୍ମ
ଗାଉଳେ ସେ ଗୀର ଭବୁଳ ତପସୀ
କଳା କୁଣ୍ଡଳତା ଲାହୁ ତର୍ହି ଭେଶ
ଦୂର ଭାବ ସଙ୍ଗେ ତୋର ସମାବେଶ

୮
ସେ ଶ୍ରୀମତି ଅଶ୍ରୁ ମଧୁର
ଆଜି ନିରନ୍ତର ମୋ ଅନୁରେ ପୂର
ଅସ ମଧୁମୂଳ ଶାନ୍ତ ସରଳତା
ପ୍ରମୁଖ ମୋ ଦୂର ଗୌର ବାରତା
ଶ୍ରୀ ଗୋପନୀ ଦିନ ।

ସ୍ମୃତି ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ ।

(୧)

ଏହାଏ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମ କରିବାର ଏକଦଶ ବର୍ଷ
ଅତିରାହତ ହେଲା, ତଥାପି ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର କୌଣସି କିଲୁଇ
ପ୍ଲାଟ୍ ମାକିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଏବଂ ପ୍ରାସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।
ସେ ଦୂର ଥର ଅଞ୍ଚାମ୍ବୀ ଭାବରେ ଉପ୍ରତି କର୍ମରେ କମ୍ପିଟ୍
ହୋଇଥିଲେ । ‘ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ କିଲୁଇ ଶାସନ ଭାବ
ଏକାନେଳେକେ ଦେବା ଶ୍ରେଷ୍ଠମର ?’— ଏହି ପ୍ରାସ୍ତୁତ ରଭାବା
ବାହ୍ୟରେ ବିଶ୍ଵାସିକ । କେବେ ଇଂରେଜ (Anglo-
Indian) ଖବର କାଗଜ ଭାରତୀୟ ଜଣେକିଲୁଇ ଶାସନଭାବ
ପ୍ରାସ୍ତୁତ ହେବା କଥା ଦୟି ଉଭାବ ଦେବେ । କିଏ କେବେ
ପରିବାସ ଓ ଉତ୍ସାହ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଅତୁରବଣୀ
ସଙ୍ଗାଦକମାନେ ମନୋହରଣରେ ଶ୍ରୀମଦ୍ ସୁତା ଦେଇ ନ
ସ୍ଥଳେ ସେ କେତେ କିଲୁଇ ଶାସନ କର୍ତ୍ତମାନେ ସେହି
ଭାବଦିବୀକ ଅନ୍ଧାରୀ ହୋଇ ପରିଚାଳିତ ହେବେ;
ଦିନେ ସେହି ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ସୁତୁ ଇଂରେଜ ଶାସନରେ
ଏକ ତୁମୁଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘାଟାଇ ଦେବେ; ସେମାନେ କ୍ଷଣକ
ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନରେ ସୁତା ଦେଖି ନ ସ୍ଥଳେ ସେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର
ଦିନେ ବିସ୍ତଳ ଭାବରେ ପାଶୁକାର ଅସ୍ଥାବଳ ଦାବି କରିବେ,
ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଦେଶବାପିତା ତାହାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ମେହି
ପଢା ଅବଳମ୍ବନ କରିବେ । ସେମାନେ ମୁହଁର୍ଦ୍ଦିକ ପାଇଁ ସୁତା
କିନ୍ତୁ ନ ଥିଲେ ସେ ମେହି ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର
ଦିନେ ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟାତ ବାଜମାନଙ୍କ ବୋଲି ପରିଚାଳିତ ହେବେ ।

ଏ ସମସ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଓ ଜୀବ୍ନ ପ୍ରତିବାଦ ପ୍ରତି
ଦୂରେ ନ କର ସବକାର ଭାବାହୁର ସେ ସରବାରକ୍ଷଣ
କଲେ, ତାହାରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଭାରତୀୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ପ୍ରଥମତଃ ପ୍ଲାଟ୍ ଭାବରେ କିଲୁଇ ଶାସନଭାବ ପ୍ରାସ୍ତୁତ ହେବେ ।
ବରାଶାଲ ସେତେବେଳେ ଉତ୍ସାହକ ବିଶ୍ଵାସ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ।
୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଶ୍ଵର ଏପ୍ରିଲ ମାସ ୩୦ରୁ ୧୮୮୫ ଏପ୍ରିଲ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଷର ନିମନ୍ତେ ସେ ସେହାତୁ ମାକିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହୋଇ
ପ୍ରତିବତ୍ତ ହେବେ । ସେ ସମୟ ନିଚାନ୍ତ ଅସ୍ଥାବଳନକ
ଥିଲା; ଜାତୀୟ ବିହୁରେ, ‘ଗୋର କଳା ହେଲା’ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ପ୍ରବଳ ହୋଇଥିଲା; ତଥାପି ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ପେର୍ହ କୌଣସି

ଓ ବନ୍ଦରାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ତଦ୍ୟାର ସେ ସଳକର,
କି ଯେଉଁ ମାକିଷ୍ଟ୍ରେଟ, କି ପୁଲମ ସ୍ଥରନ୍ତେଶ୍ବ୍ରେ, ଆନ୍ତର
ସାହେବ ସମସ୍ତ ବିଦେଶୀୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ବନ୍ତୁର ପାଶ
ହୋଇଥିଲେ । ଶାନ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା, ବର୍ଷ ଶହେର
ଅପେକ୍ଷାକୁ ପ୍ରସ୍ତର ଲୁହା ଲାଗ କଲା । ପ୍ରକାଶର ବନ୍ତୁର ପାଶ
ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟବିଭାଗ ଗର୍ଭମେଣ୍ଟ ଗେତ୍ରେରେ
ବନ୍ତୁ ପ୍ରଣାପେତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଲଞ୍ଚ ଯଥିଲେ
ଭାରତ ଗର୍ଭର କେନେଇଲ ଥିଲେ । ଦେଶୀୟ ମାକି
ଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କୁଣ୍ଡଳଖାରେ ନିରକ୍ଷଣ୍ୟ ପ୍ରିତ ଅନୁଭବ
କର ଲଞ୍ଚ ଯଥିଲୁ ଭାରତ ଭାବରେ କେବା ମମ୍ବରେ ବନ୍ଦୁ
ଧଳାବଦସତ ତାହାକୁ ଡିକାଇ ଅଣିଥିଲେ । ରମେଶ
ଚନ୍ଦ୍ର ପାଶରେ ସମୟରେ ଲଞ୍ଚ ରପନ୍ ଆଜ୍ଞାବଦସବାରେ
କହିଥିଲେ, “I sent for you, as I wished
to see you and know you before leaving
India. Your work should be known in
England; the fitness of Indians for
high administrative posts would not
then be questioned.” (ଅର୍ଥାତ୍ ସୁମଧୁର
ଡିକାଇ ଥିଲ, କାଣେ ମୁଁ ଭାରତରକ୍ଷରୁ ବିଦ୍ୟାୟ ନେବା
ପୂର୍ବରୁ ତୁମ୍ଭୁ ଦେଇବା ଓ ତେବେ ନିମନ୍ତେ ମୋର ଭାବୀ
ଥିଲା । ତୁମ୍ଭୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଜଣାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ;
ତାକ କର୍ମରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ବନ୍ଦରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେବୁ
ଆଉ ଅବସ୍ଥା ରଭାବା ଦରକାର କରିବାକୁ ନାହିଁ ।) ସମେର କଥା ଯେ
୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଶ୍ଵର ପରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଉପର ପଦ
ନ ଦେବା ପ୍ରତି ଅଭିନ୍ଦନ କରିଥିଲେ ଭାବରେ । କିନ୍ତୁ ସରକାର ତୁମ୍ଭୁରେ

କର୍ତ୍ତପାତ ସବା କର ନ ଥିଲେ । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ିଗର ମହ ନୁହନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ସାଖାରଣ ସବାରେ ଅମଶାର ପଥେଷୁ ଯୁଦ୍ଧବୂଷାର ପରିଷ୍ପର ଦେଇ ଏବଂ ‘କଳୀରରେ ପଡ଼ି ମରଯିବାର ଦଳ, ବିନ୍ଦୁ ମୋର ମାର୍ଗବୂଷାର ସନ୍ତୁଳି—ମାନଙ୍କର ଏହି ଦୂର୍ବଳ ଦୂର୍ଜ ଦେଖିବା ଦଳ ନୁହେ’ ଉତ୍ସାଦ ଦେଖାଇ ବଚନରେ ପ୍ରକାଶ କର ‘କଳାକୁଳଟିକା ମହାମା ବାହାରା’ ଶ୍ରୀମଦ୍ବିଷ ନିମନ୍ତେ ସେ ଲୁଳାନ୍ତିକ ନ ଥିଲେ । ପ୍ରିୟପ୍ରତକ୍ଷବ୍ଦ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ସରକାରୀ ଫଳୋଟରେ ବାରମାର ଏ ବିଷୟ ଅଲୋକନା କରିବାରୁ ଯାଏ ହେଲେ କାହାରୁ । ବିଦିଷ୍ଠ କର ନିର୍ବିରଣ ବର ଦୁଃଖୀ ପଞ୍ଜାମାନଙ୍କୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଜୀବିରାମାନଙ୍କର ଉତ୍ସୀଳନରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ସରକାରକ ଦୃଷ୍ଟି ଅର୍ଥାତ୍ କରିବାରେ ପରିର୍ଦ୍ଦ ହେଲେ । ସାର ଅଳଖା ମାକଟୋନେଲ୍ (ବିର୍ଜିମାନ୍ ଲିଟ୍ ମାକଟୋନେଲ୍) ମେତେବେଳେ ବରଳାର ରାଜସ ଭାବରେ ସତକ ସବାରେ । ସେ ଗୋଟିଏ ଲେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଫଳୋଟ ଏ ପାହାପା ତାହାଙ୍କର ବିଶେଷ ଅବଶୀୟ ଥିଲ, ଏବଂ ଗର୍ଭମେଲୁ ଗେନେଟରେ ସେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ବଶେଷ କୃତକିତା ଓ ଅବର ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଦୋନ୍ତନ୍ତର ଗର୍ଭର କେନେବେଳ ଲଞ୍ଜ ଡାର୍ନିଙ୍କ ବ୍ୟାପ୍କାଳ ପରିରେ ସେ ଲେ ପାଥ ହେଲା । ଏହାହାର ସେ ବଜୀୟ ପ୍ରକଳାପ ଆଜନ ଜାର ହେଲା, ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ତହିଁରେ ଅପଣାରୁ ଏହି ଅନନ୍ତ ମନେକଲେ ସେ ସେ କରିବ ମିଳନଙ୍କ ଭାଷାରେ ସୁନ୍ଦର କହି ପାରି ଥାନ୍ତେ,

Now my task is smoothly done,
I can fly or I can run.”

ଏହି ତାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଲଢ଼ି ମାକଟୋନେଲ୍ ରମେଶ—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସେହି ବିଷୟଠାରୁ ଦିନକପାଇଁ ସବା ପାଟୋର ଦେଇ ଲାହାଣ୍ତି ।

ତରୁଦଶ ବର୍ଷ ତାର୍ଯ୍ୟକର ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ୧୮୭୫ ପ୍ରିୟାକୁ କିମ୍ବା ୧୮୭୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂରବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ଅବକାଶ ପାଇଶି କଲେ । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ସେ ଭାବରିବରେ ପ୍ରାପନ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଶାମାଲିକ ଉପଳବ୍ୟ ପ୍ରତିକୁଳ କଲେ । ତାହା “Lake of the Palms” ନାମରେ

ଲବ୍ରେଜରେ ଅନୁବାଦିତ ଫୋରଟିଲ୍ । ଏଥିରେ କନ୍ଦନାର ବୈଚିବ୍ୟ ଥିଲେ ସବା, ଏହା ତାହାଙ୍କ ପରିଷ୍ଠିତୀ କରି କନ୍ଦନାରେ ସହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦ୍ଵୀପକ ମାହ । ସବାରେ ପ୍ରତିର ହାତ ଦେଖିବ ସର୍ବଧାରଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୈଦିକ ସମାର ବୌଦ୍ଧ, ବାସ୍ତବ, ସରଳତା, ସାଧୀନତା ଓ ଉତ୍ତର ଦ୍ଵାରା ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରବାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସୁବେଶବସ୍ତଳ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ବକ୍ତ୍ବବଦ ମାତ୍ରାଙ୍କାରେ ଅନୁବାଦ ଓ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଅମ୍ବୋଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଦେଶରେ ମହା କିମ୍ବା ଦ୍ୱାରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ହଥମତଃ, ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାନ୍ତବିଦ୍ୟାକ ନୁହେ ତେଣୁ ହିନ୍ଦୁ ପ୍ରାନ୍ତବିଦ୍ୟାରେ ଦେବ ପାଠ କରିବାରେ ତାହାକର ଅଧିକାର ଅପାର କିମ୍ବା କି ଲାହାଣ୍ତି ସନ୍ଦର୍ଭ । ସ୍ଵିଭ୍ୟତ୍ତ, ଦେବ ଭାବୀ ସ୍ଵର୍ଗରେ କିମ୍ବିତ ଦେବ ପର ପରବତ ଧର୍ମକୁଳ ମାତ୍ରବସ୍ତାରେ ପ୍ରଦେଶକ ବରିବା ଜାତ, ଧର୍ମ ଓ ସମାଜର ଅଧୋଗତ ଭାବ ଅତି କିମ୍ବା ନୁହେ । ଏହିବୁଧି ନାନାକାରଣରୁ ରକ୍ଷଣୀୟ ହିନ୍ଦୁ ମମାଜରେ ମୁମ୍ବଳ ଅନୋଜନ ଉତ୍ସବିତ ହେଲା । ଦେଶିୟ ସମାଦ ପରମାନ ଓ ପ୍ରତିକ ଶ୍ରେଣୀ ରମେଶ ଦ୍ଵାରା ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଭରଣୀଙ୍କ ନରକର ହାର ଉଦୟାନ କରିବା ପାଇଁ ତାର ସୁରରେ ପର କାଳ୍ପନି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ନାନା ଦରକୁ ନାନା ଧ୍ୟାନପୂର୍ବ କେତେ ପରିହାସ, କେତେ ରେଖାର ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ବୁଝି ହେଲା । ତାହାଙ୍କ ନିଜ ଭାଗରେ ଶେଷ ଘଟଣା ଏହିବୁଧି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଯାଉ ଥାରେ—

“..... ନାନାବୁଧେ ଲୋକେ ନାନା କଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତିକ, ସେମାନେ ରମେଶ-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାତ୍ରିତ୍ୟର ପ୍ରଫଳ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ପାତ୍ରିତ୍ୟର ରମେଶ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସବିତ କୋଲା ଦେଇ ତାଳଦେଲେ । ପରି କିମ୍ବା ଉତ୍ସବର କଲେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅନନ୍ତ କୁଳ, ସେମାନେ ରମେଶ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସବିତ କଲେ । ପରି କିମ୍ବା ରମେଶ କରିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ଦୁଇ ପଇଶା ଅୟ କରନ୍ତି, ସେ ରମେଶ କରିବାକୁ ନନା କରିବା କରି ଦୁଇ ପଇଶା ଅୟକଲେ । ଶାର୍ଦୁଳୀ ଦେଇ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟ ଉତ୍ସବ କରିବା, ଉତ୍ସବିତ କରିବା ପେର୍ମାନକୁ

ଉଦେଶ୍ୟ, ଧେମାକେ ଉମେଶ ତନୁକ ସହିତ ସହାନୁଷୁଳ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରକର ଦେଖେ ଯେଉଁ-ମାଳକ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟବସାୟ ଉଠିଯିବାର କଥା, ଧେମାକେ ଉମେଶ ତନୁଷୁଳର ଚିତ୍ରକାରେଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ” । * * ବିନ୍ଦୁ ଉମେଶ ତନୁ ହିଁର ଅନୁରୋଧପରିଷମ ଘଟିଲ । ଏ ସମୟ ତନୁର ପ୍ରକାର କରି ଯେ କହିଥିଲେ “The best way to do a thing is to do it.” ନାରବରେ କର୍ମର ସାଧନ ବୌଣୀ କର୍ମ କରିବାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ । ୧୮୭୭ ଖ୍ରୀଜ୍ଞାନରେ ବକରେବ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ପ୍ରକାରିତ ହେଲା । ଯୌବନର ପ୍ରାତିକାଳରେ ସେ ଯେଉଁ ସାହୟ ଓ ଦୃଢ଼ ବିଭାଗର ପରିମୟ ଦେଇଥିଲେ, କାନନ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ପ୍ରକାରର ତତ୍ତ୍ଵ ଧାରଣ କରି ସମ୍ବଲ ରହିଥାଏ ଦେଶର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତର ଅପର ପ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠାଇଛି କଲେ ଏବଂ ସେହି ପ୍ରତରୁ ରଣ୍ଟି ପ୍ରକାରେ ସମୟ ବୌବ ଅପାରାତ ହୋଇ ଗଲା । ସତ୍ୟ ଓ ସହାରର କୟ ହେଲା ।

ବେଦ ଅନ୍ତର୍ବାଦ କରିବାରେ ତାହାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚକଣ୍ଠୀ ଦେଲା ତାହା ସେ ଧୋଇର ନାୟକ ରମାପ୍ରଥାଦ ମୁଖରେ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲୁଣ୍ଡି ;

ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା କରିବା ବିନ୍ଦୁ ଲେଜନାମାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସେ ଯେଉଁକି ପାରେ ତାହାର ଫେତକ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି-ରୂପେ ଦେଶରେ ପ୍ରକତ ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରମୁଖ ହେବ, * * * ଅଞ୍ଚଳକା ତିରେହୁତ ହେବ, କୁଣ୍ଡ ଓ କୁପ୍ରଥା ଉଠିଯିବ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୁହ୍ୟ ରୟିକ ନାହିଁ, ହିନ୍ଦୁମାଳକ ମଧ୍ୟରେ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରକର ହିନ୍ଦୁମାଳକର୍ତ୍ତବ୍ୟ” । ଅନ୍ୟଥି—“ସକଳ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷାର ଅଧିକାର ଅଛି । ସକଳ ହିନ୍ଦୁ ଏ ମହା ଶିକ୍ଷା ଲୁହ କରନ୍ତୁ; ଜନାଧାରାଶଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନତିର ଉପାୟାନ୍ତର ନାହିଁ । ପୁରୁଷାଳକରେ ଶଦ୍ଵିମୁ ବୈଶିଷ୍ଟ ସମ୍ପ୍ରଦାର ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷାର ଅଧିକାର ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଶଦ୍ଵିମୁ ବୈଶିଷ୍ଟ ଭାଙ୍ଗି ହିନ୍ଦୁମାଳାକେ ଶତ ଶତ ରିଲ ଜାଣିରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । * * * # ହିନ୍ଦୁମାଳାକେ

ଶଦ୍ଵିମୁ ବୈଶିଷ୍ଟ ସନ୍ତୁଳ ହୋଇ ନିଜ ପେତୁଳ ଧନ ଛାଇ ଥିଲ; ସେହି ହେତୁ ବ୍ରାହ୍ମମାଳକ ହିନ୍ଦୁମାଳକ ଯେଉଁ ଗଢ଼ିବ ଧନ ରଖା କରିଥିଲୁଣ୍ଡି । ହିନ୍ଦୁମାଳାକେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ମୃତି, ବ୍ରାହ୍ମମାଳକ କାରିହତ ଆଇ ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରଧନ ରଖାକରି ଅଛନ୍ତି; ଦୁଇମାଳାକେ ଯେତେବେଳେ ଦେବଦେବାଙ୍ଗ ଦ୍ଵାରାଙ୍ଗ, ବ୍ରାହ୍ମମାଳାକେ ସହ୍ୟ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେତୁ ବେଦ ଦେବାଙ୍ଗପ୍ରକାର ବର ରଖା କର ଅଛନ୍ତି । ଧ୍ୟାନକାରେ, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତକାରେ, ଶୋକରେ, ସନ୍ତୁଳରେ, ବ୍ରାହ୍ମମାଳାକେ ଯେହି ଅନ୍ତର୍ମାଳେ ଧନ ରଖାକରି ଅଛନ୍ତି । ଜ୍ଞାନପ୍ରଦୀପ ଯେତେବେଳେ ଭାବରତର୍ଷପେ ନିରାପିତ ହୋଇଥିଲା; ବ୍ରାହ୍ମମାଳାକେ ସେ ପ୍ରାୟ ସ୍ଵିର୍ଗ ଅନନ୍ତରେ ଚଲିବାରେ କହିଥିଲା; ଅର୍ପିତିମୁଁ, ଅର୍ପିତାନ୍ତ ଯେତେବେଳେ ଅର୍ପିତ ପ୍ରଦେଶରେ ବିନ୍ଦୁପ୍ରାତ୍ମକାଳର ଅବରତ ଓ ଅନ୍ତର୍ମାଳରେ ସେହିଥିରେ ତିନ୍ଦ୍ୟକାଳା ଜାଗିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାଳା ହିନ୍ଦୁମାଳାକେ ପୁନର୍ବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସବ କରିଥିଲୁଣ୍ଡି । ପ୍ରତିବିଷ୍ଟ ହୋଇ ସେ ଧନ ଅଧିକାର କର, ଏବଂ ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ମାଳର ଜାତ ସମ୍ମଦ୍ଦିର୍ହି ଧର୍ମ ଓ ସବ୍ୟତା ପ୍ରକାର କର ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରଧନ ଦାନକର ଉତ୍ସବ ହୁଅ” ।

ଦୁଇର୍ବଳ ଅବାଶ୍ୟକ ଏକବର୍ଷ ସ୍ଵଦେଶରେ ଅନ୍ତବାହିତ କର ୧୮୭୭ ଖ୍ରୀଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ସପରିଦାରରେ ଗୋଟିରେ ଯାଏ କାହାର ଉତ୍ସବ ଅନ୍ତବାହିତ ତାହାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ର ଶ୍ରୀମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ନିମନ୍ତେ ଯେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏହି ଦୁଇକା ଶାସ୍ତ୍ରଧନମାଳକ ବର୍ତ୍ତମାଳକ ଜାନନର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସତକ । ସେମାଳେ ସ୍ମୃତି ଓ କଲେଜରେ ଏକବି ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ, ଏକବିବାରେ ଏକବି ପ୍ରକାର କର ସେଇକୁ ପରିଷିଷ୍ଟ ପରିଷିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଉତ୍ୱାର୍ଥ ହୋଇ ଥିଲେ । ସରକାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉତ୍ୱାର୍ଥ ଶାସ୍ତ୍ରଧନ ବର୍ତ୍ତମାଳକ କରିଥିଲେ

(ଶ୍ରୀ ବିହାର ଜଳ ଶୁଷ୍ଟ କଜ ହୋଇଥିଲେ) । ସବକାଣ୍ଠ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେମନଙ୍କ ବାର୍ଷିକୀୟରେ ଉତ୍ସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ଅନୁଷ୍ଠାନ ରହିଥିଲା । ଏହିପରି ଜୀବନଜୟାପାଦୀ ବନ୍ଧୁତା ହାର ଶୁଷ୍ଟ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦୂଦୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରେମ ବାରଧାର ପ୍ରକାହତ ହୁଏ; ଏବଂ ମାନବ ଜୀ'ର ଉତ୍ସବକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୁଏ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟବେଳେ ପ୍ରଦେଶରେ ରମେଶ ତନ୍ତ୍ର ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ଯାପନ କଲେ । ତାହା କ୍ଷର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତନ ଇହା ଏତେ ବଳବନ୍ତ ହେଲୁ ଯେ ଛଙ୍ଗଶୁରେ ଅଧିକ ଦିନ ବହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରଥମତଃ ରଙ୍ଗିଣୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାର ହୋଇ ସିନ୍ଧେନ ଓ ନରତେବେର ବନ୍ଧୁ ଗ୍ରାମ ନଗର ବ୍ୟସନ କର ଉତ୍ସବଦିନରେ ନର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାବାକଲେ; ପରେ ଶରଦକାଳୀନ ଘୋରନ୍ୟ ଉପରେଇ ନିମିତ୍ତ ଉତ୍ସବରେ ମହାଦେଶର ବିରାମ ଗ୍ରାମ, ନଗର, ଓ ଗ୍ରାମର ପରିଦର୍ଶନ ଉତ୍ସବରେ ବନ୍ଧୁତା ହେଲେ । ସେ ଉତ୍ସବର ମଧ୍ୟମାର ଉତ୍ସବାପରେ ପଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲାଗୁ କରିଥିଲେ; ତେଣୁ ସେ ସ୍ଵରଗ ନଗରମାନ ଦର୍ଶନକୁ ତାହାଙ୍କର ବଳବନ୍ତ ହେବା ସାରିବନ୍ଦନ । ସେହି ଆକାଶର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ନିମିତ୍ତେ ସେ କେଳିକିମୁସ, ହଲଣ୍ଡ, ଅଞ୍ଚିତ୍ୟା ଓ କର୍ଣ୍ଣମାର ପ୍ରଧାନ୍ୟ ନଗରମାନ ପରିଦର୍ଶନ କଲେ । ଅଧିକ କର୍ଣ୍ଣମାର ସାମାଜିକ ଉତ୍ସବକାରଣ ବୃଦ୍ଧ କର୍ଣ୍ଣମାନ ଧ୍ୟାନଟିକ ସଙ୍ଗେ ବିଲ୍ଲିନରେ ତାହାଙ୍କର ସାକାର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ମହାମ୍ଭାଜ ସଙ୍ଗେ ଧେଇଁ କଟାଯାଇଥାନ୍ତକ ହୋଇଥିଲା ତାହା ରମେଶ ତନ୍ତ୍ର ଅମେରଣ ମୂରଶ ରଖିଥିଲେ । ତୁମ୍ଭରେ ସେ ହାଇରେଲ ବାଟେ ପୁଅଶା-ଉତ୍ତରାଥ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉତ୍ତାଲରେ ପ୍ରଦେଶ କଲେ । ତାହାଙ୍କ ପିଷା, ଦୁଲ୍ଲାକା, ଫ୍ଲୋରେ ରେମ୍, ନେପଳ୍ସ ପ୍ରତ୍ୱାତ ଉତ୍ତାହାସିକ ନଗରମାନ ଦର୍ଶନ କଲାଯଣି ସେହି ପୁନର୍ଭୂତ ଅମୁମ୍ଭତ ଗୌରବରି ଶ୍ଵରୀୟ, ସ୍ଵରୀତିଳ, ମୁକ୍ତଷଙ୍କିତମା କରିବାକାଳରେ ତାହାଙ୍କ ଦୂଦୟରୁ ବିଶାଦକାଳମା ଡିରେହିତ ହେଲୁ । ମାତ୍ରଭୂମିର ଦୂରବସ୍ତାରେ ବିଶ୍ଵତତ୍ପରାଣ ରମେଶ ତନ୍ତ୍ର ସେ ଏହି ପ୍ରାଣୀନ ବୈତହାସିକ ନଗରମାନ ଦର୍ଶନରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତହେବେ, ଏଥରେ ଚିତ୍ରଣ କାଳପାଦୀ ଅନ୍ତର୍ମୟ ଉତ୍ସବ ପ୍ରୋତ୍ସମିତ ଦରକୁଳୟମ ଓ ପଞ୍ଜିଆର ପୁନର୍ଭୂତକାର, ଏବଂ ବିଶ୍ଵମୟର ଦୟକାର ମୁଖ

ଦୟ-ବିଷୟାକୁଳ-ଦୂଦୟରେ ନିଷାନ୍ତ କଲେ । ଏହା ପୂର୍ବେ ସେ ବେଳେ ଓ ମେଲନ ଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ତେଜୋଆ ପରଦର୍ଶନ କର ପ୍ରାନ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯାଦା କଲେ । ପ୍ରାନ୍ତକୁ ରଙ୍ଗଶ୍ରୀ ଏବଂ ରଙ୍ଗଶ୍ରୀର କେତେବଳ ଅବସ୍ଥାନ କର ସପରିବାରେ ସ୍ଵଦେଶାଭ୍ୟାସରେ ପ୍ରତାଗମନ କଲେ ।

ଆକାଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ରମେଶ ତନ୍ତ୍ର ପୁନର୍ଭାର କାର୍ଯ୍ୟଭାର ପରିବନ୍ଦନ କଲେ । କେତେକ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ତାହାଙ୍କର ପାବନାକୁ ପରିବନ୍ଦନ ହେଲା । ଏହି ପ୍ଲାନ୍ଟରେ ତାହାଙ୍କ ବାଲ୍ମୀ-ବସ୍ତ୍ରର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଅତିବାହତ ହୋଇଥିଲା । ପନର୍ବାର ପାବନାରେ ପ୍ରକେଶ କରନ୍ତେ କମନ୍ୟା ବାଲ୍ମୀକି ସ୍ଵତଃ ଉଦିତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ଦୂଦୟରେ ଦର୍ଶନ ଓ ବିଷାଦ ଅନ୍ତର୍ମଳ କଲା । ତୁମ୍ଭରେ ସେ ମେମନଷ୍ଟିକିରୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲେ । ସମ୍ପ୍ର ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଲୋକ ସମାଜିକ ଜିଲ୍ଲା । ଲୋକଗଣ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦୦୦୦ ରୁ ଅଧିକ; ତାହାଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ଛିରେଇ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଶାସନରେ ତଥିତ୍ୟ ଦିନକୁ ଓ ସ୍ମୃତି ସମ୍ପଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଉପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଶାସିତ୍ରୀୟ ସ୍ଵଦେଶପାଶ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତର୍ମଳ ଦିବସ ମଧ୍ୟରେ ପୁନର୍ଭାର ଶାସ୍ତ୍ର ଅନ୍ତର୍ମଳ କଲେ ।

ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଅଭେଦକର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଜିଲ୍ଲାର ଶାସନ ପରିଗ୍ରହକାଳ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଶାସନ ଶୁଷ୍ଟ ରେ ଅପରାଧଙ୍କ ପରିମଣ ହ୍ୟାଏହେଲ, ପ୍ରାମାନଙ୍କ ସ୍ଵତଃ ସମ୍ପର୍କ ଦିନକୁ ଦିନ ବର୍ଷିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହାଙ୍କ ବୌହାର୍ଦ୍ଵ ଓ ସହାନୁଭୂତରେ ତଥିତ୍ୟ ବୌର୍ଜ ଓ ସବ୍ ବୌର୍ଜ ନାନା ରାଷ୍ଟ୍ରାଭାଷ ଦିର୍ଷିଣି କଲେ । ସେ ପ୍ରାମାନଙ୍କର ଏତେ ପରିମଣରେ ସେହି ଓ ଉକ୍ତିର ପାଦ ହୋଇଥିଲେ ସେ ଯାଦା ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟହେଲେ, ତାହା ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ନାମରେ ଉତ୍ସମ୍ଭବ ହେଉଥିଲା । ତଥିତ୍ୟ ‘ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର’ ଓ ସାଧାରଣ ପୁଅଶାକାଗର ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର କିମ୍ବା ପ୍ରିୟକାର ସମେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ।

ଏହା ସମ୍ପ୍ର ବିଷୟ କଞ୍ଚକ ମଧ୍ୟରେ ସକା ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ତାହାଙ୍କ ଜୀବନର ମହତ୍ଵମାତ୍ର ପଥରୁ ତଳେମାଦ ଭୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଭୁବନ ମୁମ୍ବିନାମ ଶରୀରରେ ପୁନଃ

ଶ୍ରୀବନ୍ଦ ଦାନ ପୂର୍ବକ ଏକ ଭାରତୀୟ ମହାକାଳ ଗଠନ କରିବା ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଜୀବନର ଶୈଖ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୋଟେ କିମ୍ବା ମାତ୍ରିଷ୍ଟ ହେଲେ ଯେବା ଜାତ ହେଲେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥାରେ । ଭାରତୀୟ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଗୌରବ ଉପରେ ଭାବର ବିଭିନ୍ନ ଜାତ ଅଧିକିତ ହେବା ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଥେର ଅନୁକୂଳ । ପ୍ରାଚୀନତା ନୂତନର ଅନ୍ୟକ କରେ । ଭାବତର ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବ ଜାତ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ଥାପନ ପୂର୍ବକ ସେବା ଭାବି ଉପରେ ପେଣେ ଜାତୀୟ ଜୀବନ ପ୍ରାସାଦ ଠିକ ହେବ ତାହାର୍ ସୁଦୃଢ଼ ଓ ଜୀବନ । ଯେଥି ମନ୍ତ୍ର ସେଇ ପ୍ରାଚୀନତା ସ୍ଵର୍ଗ-ଭାବାଦ୍ୟଦର୍ଶନରେ ପ୍ରକିମିତ ହୋଇ ଜାତ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଉତ୍ସମ୍ମିତ ହେବା ଅବଶ୍ୟକ । ଇତିହାସ ଜୀବନ ଜୀବନୀ । ମହାରାଜାମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ଦେଖିଗଲ ଜୀବନରେ ଯେହି ସ୍ଥାଳ ପ୍ରଦ ହୋଇଥାଏ, କରପ୍ରାପବନ କାଳର ଇତିହାସ କାହିଁ ଜୀବନ ଧରିବେ ଯେହିପର । ସେହି ଇତିହାସ ସକଳନ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରର ଦେଖିଷ୍ଟ ପଥରେ ଉପ୍ରିତ ହେଲା । ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ସବୁକ ତିହାର ଭୂମିକାରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—“No study has so potent an influence in forming a nation's mind and a national character as a critical and careful study of its past history. And it is by such study alone that an unreasoning and superstitious worship of the past is replaced by legitimate and manly admirations.” ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବନ ମନ ଓ ତରିକା ମନ୍ତ୍ର ଗଠନ କରିବା ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ପରି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପାଠର ମେତା କାହିଁ । ଏବଂ ଏହି ଇତିହାସ ପାଠ ହାର ଜାତ କୁଟୁମ୍ବାର ବଶର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତାହାର ଅତର ଚାର୍ଯ୍ୟ ଚିତ୍ରିତ ପ୍ରକାଶ ନ କର, ବର୍ଣ୍ଣ ତାହାର ପଥାମ ଫଳାମା କରେ ।

ପବନ୍ଧର କେତେ ଜିହାମ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟ
ବସ୍ତୁ ତଃ ମୁଦ୍ରମାଳ ବନ୍ଦ ଯମନ୍ତରୀ ପରିବ୍ରାତ କହିଲେ
ଗଲେ । ଭାବର ସର୍ବଦା ପରପଦାନାତ ଏହାହିଁ ପେ ଜିହାମ-
ମାଳକୁ ଷ୍ଟର୍ପ ପ୍ରତିକ୍ରିତ । ମାତ୍ରମୁଦ୍ର ଶ୍ଵରଦା ଭାବାନିମଣ
ଆମ୍ବୋମାନେ ଦିଶଦବସେ ଜାଣି; କିନ୍ତୁ ଚକରୀଷଳଗାନଙ୍କ
ଅହିର୍ଭବ ତିନ ସହୃଦୀ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଦିରି
ଦ୍ୱାବ ଅନ୍ତମଣ କରି ସୁନ୍ଦର ବିଜ୍ଞାବରେ ହୁକ୍ତ

ଶିଥା ବହବ !— ଏହି ମର୍ମଦେଖ ଦୃଷ୍ଟି ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର କବିଜଳ ହୃଦୟରେ ଯୋର ଯାତଳା ଦେଖି । ଏ କାତରେଇରେ ସ୍ଵର୍ଗଶ ସ୍ଵପ୍ନକରେ ବୈରି ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ;—

"It almost seems an irony of fate that the past should be considered a blank in a country where ancient sages have handed down traditions and elaborate compositions through thousands of years, and where generation after generation has preserved the heritage by a feat of memory which is considered a miracle in modern days"

(ଦେଉଁ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ମହାରାଜଙ୍କର ପ୍ରଥା ଓ ଲୋକାବେଳୀ ସହୃଦୟ ସହୃଦୟ ବର୍ଷ ଧର ପ୍ରତଳକ ହୋଇ ଥିଥାଏ; ଏବଂ ଯେଉଁ ଦେଶରେ ବେବଳ ମୁକ୍ତିବାନଙ୍କରେ ସ୍ଵର୍ଗାନ୍ତମେ ରକ୍ଷିତ ଯେହି ଅନୁଭ୍ଵ ଜ୍ଞାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାରରେ ଅତ୍ୟାର୍ଥ୍ୟ ଉତ୍ସାହୀୟ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା; ଯେହି ଦେଶର ଅତିରିକ୍ତ ଉତ୍ସାହୀୟ ବୋଲି ପରମାନନ୍ଦ ହେବା ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟର ନନ୍ଦି ।) ଏ ଅଭିନ ମୋତଳ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ "A History of the civilisation in Ancient India" ଲାମକ ଏକ ବିତରିତ ଛାତ୍ର ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କରିବାର ୧୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବ ସେ ମାତୃଭାଷରେ ଶତ୍ରୁଗୀ ନୃତ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ତାହା ଏଣେ ଦେଶର ଦେଖାନ୍ତମାନଙ୍କରେ ପାଠ୍ୟ ସ୍ଥିତକ ବୁଝେ ଗୁଡ଼ିବ ହୋଇ ଥାଏ । ତିନ୍ତିରେ ସେ କେବେଳ ବିତରିତ ପ୍ରକାଶକ "Calcutta Review" ଲାମକ ଦେଶର ପ୍ରକାଶ କରି ଥିଲେ । ତିନ୍ତିରୁ ସେ ଅତିଥି ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ସ୍ଵାର୍ଥୀ ପଧନ ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ରାହୀ ହେଲେ ମୌମନିହିରେ ସେ ଉତ୍ସାହ ସ୍ଵପ୍ନକାରୀ ଅଭିନ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ତାହାଙ୍କ ସ୍ଵପ୍ନକାରୀ କରିବାରୁ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଅଭିନିଶ ପ୍ରତାତ ଅଧିବସାୟ ସହକାରେ ଧାର୍ମା ଶ୍ରୀଜ୍ଞାନକୁ ଧାର୍ମା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଉତ୍ତି ଉତ୍ତି ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

ପୂର୍ବେ ଦେବ ପ୍ରମୁନଚରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ହୁନ୍ତରେ ରମାପ୍ରଥାଦ ମୁଖରେ ଯାଦା କହୁଥିବାର ପ୍ରକାଶ

ଦେବ ସରଥାତ୍ତି ତାହା କେବଳ ସେ ବାହୁଦିକ ରମାପ୍ରଥାଦ ମତ ତାହା ଲୁହିଁ । ରମେଶ ତତ୍ତ୍ଵ ସ୍ଵର୍ଗକାର ଉତ୍ସାହରେ ମଧ୍ୟ ଗେହ ମତ ଅସନ କର ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ । ଏ କେବଳିକା;—

"Superficial and impulsive writers often hold the Brahman of India to blame for monopolising religious knowledge and observances, and creating harmful and permanent disunion in the nation. The charge, however, is unphilosophical and unjust. Priestly supremacy and royal despotism are inevitable when people become enervated and feeble, and are incapable of taking care of their conscience or their political rights. * * *. Priests and kings are no more responsible for these results than the people themselves; indeed, the former are less responsible for assuming undue authority than the latter for submitting to such authority, such chains are received ungrudgingly by a feeble and lifeless people; when the people awake to life and vigour the chains fall asunder"

(ତିନ୍ତି ବିନ୍ଦୁ ଲୋକମାନେ ଅନେକ ସମ୍ବୂରେ ଧର୍ମ ସ୍ତ୍ରୀଯୁ ଭାଲ ଓ ଅଭ୍ୟବହରେ ଏକାଧିପତ୍ୟ ଦ୍ୟାର କରିବାହାର ଜାରିରେ ଅନେକବ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତି ଅନୁଷ୍ଠାନିକ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀଜ୍ଞାନକୁ ଦେଖ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ବୋଷାରେ ଅନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟୋତ୍ତିକ । ଯେତେବେଳେ ଲୋକେ ଦୂର୍ଲିପ୍ତ ଦ୍ୱାରା ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ଓ ନିଜ କବେଳର ସମର୍ଥନ କରିବା ଚାହୀୟ ଶାସନରେ ନିଜ ଅଧିକାର ଦାବ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅକ୍ଷମ ହୁଅନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ହୋଇଥିବା ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ବ୍ୟାକର ସଫେଦ୍ରାଗ୍ରହ ଶାସନ ହୁଲକର ବଢ଼ିପାଏ । ସାଧାରଣ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପୁରୋହିତ

କେମ୍ବ ଶ୍ରାବନାନେ ଏଠିମଣ୍ଡେ ଅଧିକ ଦାୟୀ ନହନ୍ତି ।
ବସ୍ତୁରୁ ଖେମାନେ ଅଧିକ ଅଧିକାର ଲାଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ,
ଫେରେ ପରିମାଣରେ କାହାରୁ ନୁହନ୍ତି, ସାଥରଣ ଲୋକମାନେ
ଷେଷ ଅଧିକାର ସମ୍ପର୍କରେ ନଦମୟକ ହେବା ନିମନ୍ତେ
ଅଧିକ ଦାୟୀ ଓ ବୋଣୀ । ଦୂର୍ଜଳ ଓ କର୍ଣ୍ଣିକ ଲୋକମାନଙ୍କ

ହାର୍ଷିନ୍ କେବଳ ଏହି ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ଵଦିତ ହୋଇଥାଏ ।
ଯେତେବେଳେ କ୍ଷେତ୍ରେ ଜନନ ଓ ସାହସ ପ୍ରାସ୍ତୁ ହୁଅ,
ଯେତେବେଳେ ସେ ଦୃଷ୍ଟି ହୁନ ବିଜିନ୍ ହୋଇଥାଏ ।
କମରା
ଶ୍ରୀ କର୍ତ୍ତାପିଲୁ ମିଶ୍ର ।

ଚାରିକ ଦ୍ରୁତି ।

ଅସିଲୁ ରୂପକ ! ନବ ଅମ୍ବୁ
ବିଶାଦ ତେଜି ରୁ ଲକ୍ଷିଲୁ ପ୍ରଦ ।
କହିଲୁ ତା ଆଗେ ଦୂର୍ଜଳ କାହାରି,
ଢାଳିଲୁ ଅମୁନ ତୋ ମନ କାହିଁ ।
ନାଶିଲୁ ପିପାସା ପିରଣ ଲାଗେ,
କିନ୍ତୁ ମହାସରଃ ରଖିଲୁ ଘବେ ।
ଭାଷା ପଞ୍ଚିବଳେ ଅଶିକୁ ପାଳ,
ଅର ପରେ କଲୁ ବାର ବର୍ଷଣ ।
ବିଷଳେ ପ୍ରାଚର ଜଳମ ଯେବେ;
ଅଛନ୍ତି ଏ ଭବେ ତୋପର କେତେ ?
ସିଦ୍ଧନାବ ହୋଇ ବହୁଲ ମନ,
ସାରର, ସରତ, ମଣିଲୁ ପାଳ ।
ପ୍ରାଣ ପାଣ କରି ରଖିଲୁ ଟାଣ,
କ କିନ୍ତୁ ପଞ୍ଜିଲ ସଳଳ ପାଳ ।
ତୋର ଅରୁମାନ ପଳ ମହିତ,
ମାନ ଛଳେ ପାଞ୍ଜିଅଛୁ କରଇ ।

ଦୂର୍ଥା ଅଭିମାନ ନରକୁ ଥରେ,
ସୁରୁତି ପାଇଁ ! ରୁ ହତରେ ।
କ “ବି କରିବ ଅବେ ସମ୍ରାଟ-ବନ୍ଦ,
ଖୋଜ ବହ ଅଭିମାନ ସରଚି” ?
ସେ ଯା ହେଉ, ପାଇଁ ! ଶୁଣରେ ବାବେ,
ବର୍ଷା ହି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମୋର ତୋଠରେ ।
ତର ନଦୀରେ ମୋ ପ୍ରାଣ ମୁହର,
ଦୟା ହୋଇ ସଦା ବହୁରୁ ଦର ।
ଅସାର ସଥର ସଜଳ ପାଳେ,
ନ ମେହିବ କାର କୃଷ୍ଣ ସେ ନାଶେ ।
ତେଣୁ ଅହୁମୟ ତା ପ୍ରିୟବଳେ,
ରୁହୁ ରହିଅଛୁ ବିଷସ ମନେ ।
ଜହାରେ ଉଦ୍‌ବାର ପଦିବ ପ୍ରାଣୀ,
ବୁଦ୍ଧ, ସବିଷ୍ଣବ ପାରୁ ରୁ କାହିଁ ।
ମୋ ପ୍ରିୟ ବାରଦ ଅହରୁ କାହିଁ,
ଏ ପ୍ରାଣ ଚ୍ଛାଳା କି ମେହିବ ଲାହିଁ ?
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ।

ଦେମ ।

(ଅନ୍ତିମ) Longfellow

ଏହାଜି ରଜେ ରହିବ-ଶର୍ଵେ,
ତାବକା ବିଦ୍ୱାଜେ ତାରକିତ ନହେ;
ହୃଦେ ମୋର କିନ୍ତୁ କରେ ଅନ୍ତିକ
ଦୁଃଖମ ଗୁପ୍ତ ଅନ୍ତର ପାରଇ ।
ଗରଳ, ସାଗର ମହାନ, ଦିବାର,
ମାନନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ମୋ ହୁବୁ ପାରେ ଦାର;

କି ଭସ୍ମର ଅହୋ ମୋ ପ୍ରେମ ଅଙ୍ଗ !
ରହିବାର ପ୍ରଭ ତା ପାଗେ ବିରା !
ରୁହୁ ସଜାଇ ହୁବ-ଦୀପଳ,
ସରତ କୁମର, କର ଅରୁଧର ।
ଦେଖ ଶୁଣ, ସିନ୍ଧୁ, ହୁବ ଅରୁହାର
ପ୍ରେମେ, ଅଙ୍ଗ ସଦା ନହେ ପ୍ରେମଧାର !
ଶ୍ରୀ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ।

* ସମ୍ରାଟ-ବନ୍ଦ = ସେ ନିଜ ନାହିଁ ବନ୍ଦ ମନେ ଥରେ ।

ଶ୍ରୀଶବସ୍ତ୍ର, ୩ ।

(କ୍ଷମାପ୍ତ)

ଜ୍ଞାନମୂଳ ଅଣିଶନ କୋହର ଶିତକର ଝାର୍ପରେ ମୁଁ
ବର୍ତ୍ତିତ ପାଲିତ ଓ ସ୍ମୃତି । ଅଛି ବାଙ୍ଗାଳରୁ ଅନ୍ଧିଷ୍ଠା
ତୋର ସେହି ଶୁଭାଙ୍ଗୁମନରେ କେତେ ଅପ୍ରଦ୍ଵା ଆନନ୍ଦର
ଅବେଗ ଥଣ୍ଡି ଦିଏ କି ଏ କହନ । ତେର କିରଣରେ
କେତେ ଥର ନୟ ହଲଦ କାହାର । ତୋତେ କେତେ
ଥର ହାତ ହନ୍ଦାର ଅଣିବାରୁ ବେଶ୍ଵା କରିଁ, କେତେ
ଢାକିଛି, ତୁହି କେବଳ ଚୌଦାରୁଷିଆ “ମୁଁ”; ବାବା
ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲେ ଥାରୁ ତୋତେ ମନ୍ଦ ଲାକିଲେ ହାତ୍, ମୁଁ
ତାଲିଛି, ମୁଁ ବନ୍ଦ ଫେଲ ମେର ଯମ୍ବଳ ତେ ମାର୍ମିତାକୁ,
ଚଂଗ ପରମାର କିମେ ଏତେ ଡାକୁହୁଁ ବିଲେଇ ପଖୁ ଥୁ ଥୁ
ନାହିଁ । ମସିରା ତୁଳ୍ୟ ଚାର ବୋହି କରଣାଳ କେବଳ
ମାନନ କାତକୁ ପଢାଇଶା କରୁଥି । ନନ୍ଦ ଅବସ୍ଥା ଦେବରେ
ରୁହୁ ବିନା “ବିଯାତି ସ୍ମୃତିଙ୍କରେ, ଯଗେତ ଭୂତ ମୁଦ୍ରବ” ।
ମୋର ସେହି ଲୁଚିନାଳ ଖେଳ ଦେଲେ ଚାର ଶେହି
ଆକାଶରେ ଲୁଚିକାଳ ଖେଳ ମନରେ ଅଛିତ ଚୋଇ
ରହିଛି । ବନ୍ଦଦ ମହିତ ତୁ ପିପିତ ଲୁଚିନାଳ ଖେଳି ।
କି ଦେବରେ ଦୌତ୍ର । ଆଜି ତୋନର ବୈତିଚା ଦ୍ରୁତ
ବେଳ ଗୋଧ ହେଉଥି । ଆଜି ସମାର ଶିଖ ଦେଇଛି
ଛେମାରୁ ଦୌତ୍ର ନାହିଁ ମେର ଦୌତ୍ରିଛି । କିନ୍ତୁ ତୋ
ଦୌତ୍ରରେ ଘାସ କରି ତୋ ପଢି ଦିବରେବେଳେ ଯେଉଁ
ଛୁବ ଥିଲ ତାହା ନାହିଁ । ତୋର କମଳାତ୍ମା,
ତୋର ସିଦ୍ଧାତ ସହି କର କଥେଲକିମ୍ବିର “ରାତିର
କମଳାତା ଓ କିନ୍ତୁତାର ତୁଳନା କର ପରିପରେ ନାହିଁ ।
ତୋର ସେହି ଶିଖ—ତାକୁ ଫୋରିବରେ କେତେ ଖୋଲୁଁ
ପଇ ଲାହିଁ—କିମ୍ବି ଅଜି ପେତେ କବି ଦେଉଛି ତୋର ପେହ
ଶିଖ ମୋତେ ଚୋତାଳ କର କାମାମୁକ୍ତି । ବୁଦ୍ଧିମା କହି-
ଥିଲ ପେଶଶା ନୁହେ—ତୁତି ନିଷିକର ଗୋତ୍ରଲମ୍ବର ତୋ
କୋତରେ ସୁତା କାହିଁକି, ମେଟିବେଳେ ଦେଶରେ ସୁତା
କଟା ଶୁଳ୍କ ଥିଲ ତୁହି ପାରୁ ଥିଲ । ବର୍ତ୍ତିମାନ ଅଭକ୍ଷିତେ
ଦେଖିବାରୁ ସ୍ଵପ୍ନ—ଧୂତା କଟା କଥା ତୁହି ହେଉଳାହିଁ—
ନିମ୍ନ ଦେଖି ବନ୍ଦ ହେଲେ ବେଳକୁ ସମସ୍ତେ ସତାକିଛିବାରେ

ବ୍ୟସ । କମ୍ପୁଟର କାହିଁ ରଖି ଛାଡ଼ି ନାହିଁ । ପରିପ୍ରେ ଜିକେ
ନିଲାଗ ସନା କାହିଁ ରଖିବାକୁ । ନିଜ ମୂଳ କାହିଁ ଅଛିଆ କରି ଧର
ଦେଉଥିବା । ଅର୍ଥ ଆମ ପାଇଁ କୁଣ୍ଡଳ ମୁଢ଼ା କାହିଁ ?
କଥାରେ କହନ୍ତି “ଶର୍ଵମ୍ଭଗ୍ନ ପ୍ରଥମ ଦିଲୋହ” ରୁ କଣ
ସେଥିରେ ମନ ପାଇ ଲାଗୁ ? ଅର୍ଥ ଜନ୍ମ ଯାଏ ? ଗୋଟିଏ ହାତି-
ଅଣ ଓ-କଥା-ପିଲିଦାନ ଏହି କାହାଣୀକୁ ଲେବେ
ଧାରା ରଖିବା, ଯେତେଥିବ ଦାର୍ଶିଷ ହୁଁ 1, ଯେତେଥିର
ଚାହୋଇ, ଯେତେଥିର ଗେ ନାହିଁ ଏତ ଛାଡ଼ା ତୋ ଦୁଃଖରେ
ପଥର ଦେଇ ଥର ତାକ କେବଳ ଧାରା କରିବା । ଅଜି
ଦ୍ୱାରା ମେ କହିଥାଣୀ ଲଥା କ୍ଲାନ୍‌ଡ ଚାହୁଁ । ଏହି ପୁରୁଷଙ୍କ
ଏହି ପୂର୍ବ ପଦକିଳ ଦାତାଣୀ ଗୋଲାଣି । ଗେ ଭୁବ ଘରେ
ଲୋଗର ଲାଭରେ ପୂର୍ବ ଫେଲାଇ—ମାଟ୍ ଦାତାଣୀ
ବୋଲେ ଓଳାଳା ଶତ ଆହେକାଳମେତେ ଓଳାଳାଣି—
ଜାନନ୍ତ ଟୋହି ଅଶାଲ୍ଲାକୁ କେବେ ଥର କେଇଶା
ଅନ୍ଧାର ଛାଇଲାଗି । କିନ୍ତୁ ମାଝେ ତୋରା ଅବରୁରେ,
ତୋରା ଶିଖରେ ଏ ଜାନନ ମୋତ ମୋଦୁନ୍ଦି—ନିରହିଲେ
କୁଆନ୍ଦରେ ଧୂପି ପା ପ୍ରାଣି । ମାଝୁ କୁ ପ୍ରାଣରେବକୁ କୁ କେବେ
ହଣ୍ଟି । କେବେ ରୁ ଖଣ୍ଡେ “ରୂପ ଥଳ” ଦେଇ କେବେ
ସୁଖ ଖଣ୍ଡେ “ଫୁଲ ମାଲ ଫେର” କିନ୍ତୁ ତୋର ପୂର୍ଣ୍ଣତା
ହସ ହେଉ ଲାହିଁ । ବରହ ଛଣ୍ଡର ପଣି ଦରି । ତୋ
ଦର୍ଶନର କିନ୍ତୁ ଜାନନା ଚଢ଼ି ହେଲା ନାହିଁ । ପିଲା କଳାରୁ
ଦୋଷର ଦେଖି ଦେଖି ସ୍ତର ଦୂରତ୍ବେ ତୋରେ ହେବୁ
ଅବନୁଳ କର ପାରିଲ ଲାହିଁ । ଯେବେବେଳେ ତୁର୍କୁ
ତୋପର ଥର କରୁନ ହିଁ । ଗୋଟି ଶୈଖରୁ କିତାବ ହାତା
ତେଜାର ନାହିଁ । ଗେହ ଅଳନର ଦୂରତା ଗେହ ସାର
ପୂର୍ଣ୍ଣତା, ସେହି ଶିଖର ସ୍ତରୀୟ ମାଧ୍ୟମ ପୂର୍ଣ୍ଣତା କମାନର
ଅଳନର ପ୍ରପୁ ହେଉଛି । ଯେହ ସଂଚାର କିମ୍ବା ଦୂରରୁ
ଦୂରତର ହୋଇ ଯାଉଛି । ଥର ମାଝେ, ଦୁମ୍ପେ ସେହି ନାର୍ଦିଲ
ଶବ୍ଦାଳାଖର, ସେହି କଷାଭାର୍ତ୍ତ ନିରେମୁଣ୍ଡରରେ
ଓ ପ୍ରବାନ୍ତ ବିତାତ୍ତ ଅମ୍ବରରେ ନାହିଁକ ଭାବରେ, ପ୍ରମୁଖ
ଅନ୍ତରରେ ବିଚରଣ କରୁବ—ହୁବୁ ଦୂରକ ଉଷେଷ ନାହିଁ,

ଏକବିନ୍ଦୁ ପୂଜେପ ନାହିଁ—ଶ୍ଵେତ, ପ୍ରିୟ, ଅଳକ
ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ।

ନିର୍ମାଣ—ତୋର କ୍ଷମା ମନେର ଧର୍ମବର
ସମୟ କିମ୍ବା ବାସ୍ତବକ ଘଟନା ପର କଷ୍ଟ ସମ୍ମୁଖୀରେ ପ୍ରତିଭାବ
ହୁଏ । ଦୂରଳ ଲେଖନାର କି ଶକ୍ତି ବାହା ପରିଚିତ କରିବ ।
କେବଳ ସ୍ଵତଃ କରଧର ବହିବକ୍ତି ଅଳିମ ପ୍ରାୟ, ଶିଶୁ
ଅଞ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟ, ଲକ୍ଷ୍ମିଦିନକ୍ଷତ୍ର ନିବନ୍ଧୁର ଅର୍ଥ କିମ୍ବା
ଦ୍ରୋମ ହଙ୍କାର ପ୍ରାୟ ହୃଦୟର ଭାବ ତିବ କରୁଛି । ଆର ଶୈଶବ,
ତୋରର ମୁକ୍ତ ମୋତେ ଅଛି ସ୍ଵର ଅଗରକୁ ଯେନ ଯାଇ
ଧମଳ ଅଳନରଙ୍ଗୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଛି । ନିର୍ମାଣ—କୁହ ଅଳନ୍ତୁ

ଅନ୍ୟ ଗୋଲିଷିଳା ଅପତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଅଳକେ ଭାବର
ଯୋଗ କରି ପାରୁଛ ତ ସ୍ଵତଃକୁ ଉତ୍ସନ୍ନତିର କିମ୍ବାରୁଛ ।
ନିର୍ମାଣ—ଏକକ ଭିନ୍ନ, ଶୈଶବରେ ଯେଉଁର ଦେଖା
ସବୁ ପ୍ରାଣେନିଲ ମୋ ବିଷରେ ସେହିପର ଦେଖା
ଯିବୁ ତ ତୋହର ବତିବା ଶ୍ରୀକାରେ ଯେହିର ପୁନେପ
ନାହିଁ ମୋର ପେହର ସବୁ ଦୁଃଖରେ ସେହିପର ପୁନେପ
ନ ରହେ ସେହି ଭାବିତ ଦାନ କରିବ । ତେବେ ପ୍ରକୃତ
ମାତ୍ର ଗୋଲି କଷିତି ଓ ଦୁଃଖଦାୟୀର ଶୈଶବ ସ୍ଵତଃକୁ ଏବଂ
ଯଥିବାର କରି ରଖିବ ।

—

ହରିନାମ ।

ଦୟନୟତା ଦୟକର ନାମ ସ୍ଵରଣ କରିବା ଏବଂ
ତାକର ଶୁଣ ଶୁଣିନ କରିବାକୁ ନାମୟରଣ କୁହାଯାଏ ।
ଏହି ନାମୟରଣ ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଲେକ ଆଶର ଆସ୍ତିକରାର
ପରିପ୍ରେସ ଦେଇଥାଏ, ଏହି ନାମୟର ଧାନ କରି ଅନେକ
ଲେକ କର୍ମ ସେବରୁ ବିବତ ଦୟାରୀରୁ । ଅନେକ
ପ୍ରାଣରେ ଦୟାରୀନାଟା, ଶିକ୍ଷାଦୟାନାଟା, ..-ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ
ଦୟମତ୍ତା ଏହି ନାମୟରଣର ନାମାନ୍ତର ମାତ୍ର । “ଯତ
କୁହାପି କୁହୁ ପର୍ବତୀ ବ୍ରହ୍ମଚନ୍ଦ୍ରନାମ କ୍ଷେତ୍ର ସ ଏବଂ ପରମ-
ଦୟା”, କିମ୍ବା ସର୍ବଦା କଞ୍ଚକୁ ଧର ଦୟାନା ମାତ୍ରେ ଯେ
ପ୍ରକୃତିକୁନ୍ତିନ ହେଲା, ଏହା ବୋଲିପାଇ ନ ପାରେ । ଏହି
ନାମୟରଣ ହୁଳନାରେ ଅନେକ ପାପରଣ କରିଯାଏ ।
ଏହି କଷଣକୁ ଅନୁଭବରେ ରହିଥୁବ ଭାବରେ ନାନାବିଧ
କୁହିତ ଦୟମୂଳ ଶତାରୀ ଲାଗିଥାଏ । ଏହି ନାମଧାରୀ ଦ୍ୱାରା
ମାନଙ୍କର ଧୂର ଦେଖି ଯୋଡ଼ାର କୋଳଥ ଜିଆ ମୁଣ୍ଡାଟ
ମନରେ ମୁରଣ ହୁଏ । ଯୋଡ଼ା ଯେହି ମୁଣ୍ଡ ଉଠିରେ
କୋଳଥକୁ ନେଇ ଅପଣାର ଜପ କରୁଥାଏ, ତଥାପ ମୁଣ୍ଡ-
ଧାର ମହାମାନେ (ମହିଦମ ମାନେ) ଧୂର ଉଠିରେ ଅପ-
ଣାର ଫେଣପାଇଁ ଦୟମୂଳ ସତ୍ତ୍ଵ କରିବାକୁ
ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ବିଷ ପ୍ରକଳରେ ଯେହି ଧୂର ଦୋଲାଧୂ-
ମାନ ହେଉ ଥାଏ ସେହି ମୁଣ୍ଡ ଉଠିରେ ଅଛି ବାଇଶଙ୍କ ବା ମାନ

ଶୁଣୁଥୀ ପ୍ରତି ଅଞ୍ଚଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯାଏ । ଶୁଣୁ ପ୍ରକୃତିକୁନ୍ତିନରେ
ରହି ଅଞ୍ଚଳ ଯେହି କାରିବାର କରି ନାଥ, ତଥାପ ଜପ
ରେଳେ ଅନୁଷ୍ଠାନିକରୁପେ ଅନେକ ଜପ ଧରି ଥାଏ ।
ଏହି ଜପ ମୁଣ୍ଡରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଜିନିଯ ମଧ୍ୟ ସମୟେ
ଦୟମୂଳ ଦୟାପାଦ, ମଧ୍ୟ ପରିଷା, ଧୂର୍ମପାଦ, ଜିନ୍ମା କର
ଏବଂ ନାସଦାନ ରତନାକାର । ଏହି ହରିନାମ ପରିଶା—ହେଲ
ଗୋଦୁଣୀ, ବୁଦ୍ଧାଶ, ସୁଷ୍ଠର ପ୍ରତିକ ଦ୍ୱାରା କେବି ଉତ୍ସନ୍ନତା
କରିଯାଏ ଧାରକେ କିମ୍ବର କରି ଦେଖନ୍ତୁ ।

ନିରାମ ମାନଦୟରେ ଲେକେ ଅନେକ ମାପ କରିଛି,
ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଅପଣା ପ୍ରକଳରେ ଦେବତାମାନକୁ ଗତିଥାନ୍ତି,
ଏବଂ ଅପଣା ପର ସ୍ତ୍ରୀ, ଦୂଃଖ, ବିଶ୍ଵାସ ଅନୁଭବ ପର
ନେଇ ବିଶ୍ଵବଦ୍ଧ-ଦେବତାମାନଙ୍କଠାରେ ଅପ୍ରେସ କରିଛି, ସୁରି
ପରମ୍ପରା ପରମେଶ୍ୱର ଏହି ଦେବତା ପ୍ରତମ ବୋଲି ଜୀବ
କରିଛନ୍ତି । ଏହି ବିଶ୍ଵମାନଙ୍କର ନାମ ବିଶେଷରୁ ହରିନାମ
କରିଛନ୍ତି । ଏହି ହରିନାମ ଉତ୍ସନ୍ନତା ଦ୍ୱାରା ଲେକେ ଅପଣାକୁ
କରୁ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ ଜୀବ କରିଛନ୍ତି । ଗୋଲିପରୁ ଅନ୍ୟ ନାମ
ଦେଲେ ସେ ଅପଣା ସ୍ତରକ ଭୟା କରି ପାରେ କି ?
ପଲାଣ୍ଟ କି ସମ୍ମାନ ପରିଦ୍ୟାକ କରି ପାରେ ? କାମର୍ତ୍ତ ପ୍ରଧାନ,
ନାମଟା କେବଳ ବିଶ୍ଵବିଶ୍ଵମାନ ମନ୍ଦିର । ଲେକେ କଷଣି ଗଢିଲ
ଅଛି ପେଣ୍ଟିକ ନାହିଁ । ନାମ ଓ କାମ ମଧ୍ୟରେ ସତ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭାବ

ଏବେଦ ବିଦ୍ୟାନ ଥାଏ, ଏହି ଉତ୍ସୁ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵର୍ଗ ଓ
ଜୀବକର ପ୍ରଦେଶ ଆଏ ବୋଲିଗାକୁ ହେବ । ତଥାପି
ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧମାନ ସଂଭାବ୍ୟମାନେ କାମ ପରିଚାଳନ ପୂର୍ବକ
ନାମ ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ପ୍ରାୟସ୍ଥି ।

ପାଠକେ, ଭାଙ୍ଗ କହିଲୁ ଅଧିକାନାଳର କାମ ନ କଲେ
କେବଳ ନାମ ଧର ଦିଲେ ବା ଚାଲିଲେ ଅଧିକାନାଳ
ସମ୍ମର୍ଶ କେବେଟି କି ? ଅଧିକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିୟମ ପାଳନ
ନ କଲେ, ଅଧିକ ପ୍ରାଚୀରୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯଥା ଶତ୍ରୁ ସମ୍ବ
ଯୋଗ ନ ଦେଲେ, ଅଧିକ ଅଦେଶ ଅବେଳା କଲେ,
କେବଳ ଭାଙ୍ଗର ଅଧିକ ସ୍ମୃତି କଲେ, ଅଧିକ ଭୟ ହେବେ
କି ? ଅଧିକାନାଳ କବିତି ସମ୍ମର୍ଶ ମା ଦୃଷ୍ଟି ହେବେ ନାହିଁ ।
ସେହିପର ଅମୂଳାଳର ଶିରବ-ଦେବତାମାନାଳ ରଥା
ପରବ୍ୟାୟ ପରମେୟ କେବଳ ନାମ ସ୍ଵରଣେ ସମ୍ମର୍ଶ
ହୁଅନ୍ତି, ନାହିଁ, କରି କମ କିମ୍ବଳ ନାମରେ କରି ହୁଅନ୍ତି ।
ନାମ ନ ଧର କିମ୍ବଳ ନିୟମ ଏହି ନିରଗ୍ରେଷକାର ସହିତ
କାମ କର ଯାଆ, ଦେଖିବ ହର କରପ୍ରଦ ହେବେ ଏହା
ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ପରାମର୍ଶରେ ସମ୍ମର୍ଶ ହେବେ । ମୁଣ୍ଡ କାମ ନ
କରି ନାମ ଚାଲିଲେ କେହି ହେଲେ ସମ୍ମର୍ଶ ହେବେ ନାହିଁ ।
ଏହି ନାମ ଜାର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଛାଇର ସମ୍ମର୍ଶ ହେବେ ଏହା ଆସ-
ପହାରଣା ମାତ୍ର ।

ଏକ ପ୍ରକାର ହୃଦୟବୁନ୍ଦ ଗଲେ ନାମ ସୃଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତିକାଳ
ଅଛି । ଯଦି କେହି ଲୋକ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା କୌଣସି
କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ହୁଅନ୍ତିର୍ମୀ, ଲଭ୍ୟା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
ନିର୍ମୂଳିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ପ୍ରଦଶିତ ଧର୍ମ ଅବଳମ୍ବନ କରନ୍ତି
ବା ଆଦେଶ ପାଲନ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ଲୋକର ଉତ୍ତର
ଦେଖିଲୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଉଚିତ । ପେହେତୁ ତାହାଙ୍କ
ସୃଷ୍ଟିକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କର୍ମ ଯେଥରେ ଉତ୍ତରଦିଵିଦୀର୍ଘ
ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରେ, ତାହାର ପରକ କର୍ମକ କରଇ ଦିଏ
ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୟ, ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାଗି କରିବା ।
ଶୁଷ୍କ କର୍ମ-ଶେଷ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପରକ ନାମ ସୃଷ୍ଟିର
ଅଣ୍ଟେ ଜଳାର୍ଦ୍ଦ କେବାର ସ୍ଥୁର । ଏହା ବ୍ୟକ୍ତି ଦର ନାମ
ସୃଜନରେ ଅଳ୍ପ କୌଣସି ଲାଗ ଥିବା ଜଣା ଯାଇ ନାହିଁ ।
.ସାବଧାନ ଓ କର୍ତ୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରମ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଉତ୍ତରନାର
ପାର୍ଟ୍ୟକ୍ୟ ଅଳ୍ପକର୍ମକ; ପେହେତୁ ମୋନଙ୍କ ମୁକ୍ତ ପଥରେ

ପରମାଣୁର ପରିଚେତନର ସରକା ବିଦ୍ୟାଲୟର ଉତ୍ତର, ଯେଉଁ
ଏହି ସୂଚି ମନ୍ତ୍ରେ ପାଶାଦେଶ ସରକା ଜାଗାତ ଆଏ । ସ୍କୁଲ
ପ୍ରକଳ୍ପ ନିମ୍ନମ ଏହି ପେ (Law of association) ଦ୍ୱାରା
ସାହଚର୍ତ୍ତରୀ ନିମ୍ନମନ୍ୟାରେ ଏକ ପଦାର୍ଥକୁ ମନେ କରେ
କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗ ପଥରେ ସବୁ ଅନୁହୃଦ
ହୁଏ, ଫେରି କି ମାଧ୍ୟକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଶିଖି ଅଲୋଚନା କଲା କେବେଳେ
ମହାଶ୍ଵର ନ୍ୟୂନକଲ ସ୍ଵର୍ଗ କରିବାକୁ ହୁଏ । ମନ୍ତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଭାବ
ପରେ ଭାବରେ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାଳନ କରିବେଳେ ଜାବ ଏହା
ସ୍ଵର୍ଗର ତତ୍ତ୍ଵ ଅଲୋଚନାରେ ପ୍ରଭୁର ହୁଏ । ଏହି ହିଁଦିନ
ସପ୍ତତ ସର୍ବପ୍ରମୁଖ ଶାଶ୍ଵତକର ଏକିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ସାହଚର୍ତ୍ତରୀ
ଦାନ୍ତରେ ସବୁଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟାର ।

ପେର୍ସିଆନେ ହରାକ ନାମସ୍ତର ପାଳରେ ଏକାନ୍ତିଷ୍ଠମର
ହବନ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗ ହରାକ ନାମ ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ପରତୁଣ୍ଡ ଏବଂ ଉଦ୍‌ବାଧାନ,
ହେମାନେ କେବଳ ବନ୍ଧୁତାଯୌଁ । ଏହି କଞ୍ଚକପରମାରେ ଦେ
ଶବ୍ଦ ଏକାନ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗଶ୍ରୀ, ଏହା କହାପି ବୋଲି ଯାଇ ନ
ପାରେ । ଅମ୍ବେଲାନେ ଯେଉଁର ଅମ୍ବନଳକୁ ପୁଣ୍ୟ ଗ୍ରହକ
ଓ ନାମ ପ୍ରକଳନ ପ୍ରତିକି ପ୍ରତିଶାସନ ଶୁଣି ଆଖାୟିକ ହୋଇ
ଥାଏ, ଦେବ ଦେଖିବା ପ୍ରଥମଥା ପିଲ୍ଲ ଏବଂ ନାମବିଜାଣୀ
ନୁହନ୍ତି । ସେ ନାୟକିଳକୁ ଏକ କର୍ମ ପିଲ୍ଲ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ
ପ୍ରତିକରି ତାହାଙ୍କୁ ଭଣି ଦେବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ତଥାପି
ଅନେକରେ ଦେବ ନାମକୁ ମୂଳ କରି ଦେବନାମ ପ୍ରଯବନାଟି
ବିଶିଥାନ୍ତି । ଏହି ଦେବନାମ କର୍ତ୍ତା ନିମନ୍ତେ ଦେବକର ଅନ୍ତଃ୍କାଳ
ହରାକର୍ତ୍ତନ, ସମ୍ମାନ୍ୟ, କପ ପାଇ, ମାଳ, ଝୁଲ ଉତ୍ସବଧାରୀଙ୍କର
ବାହ୍ୟ ବ୍ୟାପାରର ସ୍ମୃତି କ୍ଷେତ୍ର । ଏହି ସକଳ ବ୍ୟାପାର ପ୍ରାୟ ସର୍ବକ
କୈତକପୂର୍ବ ଏବଂ ଅନ୍ତିଷ୍ଠମକ ହୋଇ ଉଠେ । ନାର୍ମାନ
ଦେବ ନାମରେ ମଧ୍ୟ ଜୀବ କାଗଜ ବାହାବିଲାଣି । ଅନ୍ତକାର
ଅଳପଥ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା, ସରାର୍ଥନ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ
ମରଷେଷ୍ଟ ଏ ମଳ ମରଦମା, ସମ୍ମାନ୍ୟାୟ ଦଶେଷର କିମୋତ୍ତ ପୂଜା ପ୍ରତି
କାଣ୍ଟ, ଧୂର ଜନଚଳକର ଅନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟତା, ମାଳ ଓ ଛାଇ
ଦୁଷ୍ଟତ୍ୟାକଳତା, ଏବଂ ଧର୍ମ ଜନ୍ମକୁ ପଢି ମାନ୍ୟରେ ଘନା
ଦାତା ପ୍ରତି ମିଥ୍ୟା ପ୍ରକି—ଏହା ସ୍ଵର୍ଗ ପେର୍ସିଆନେ ଦେଖି
ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ, ଦୁଦ୍ୟମଜଳ କରି ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ହେମାକେ ଶକ୍ତ୍ୟ ମୁକ୍ତ
କରଇରେ କହ ପାରିବେ ଯେ ଏହି ନାମପଥର ଲୋକର
କୌଣସି ଉପକାର ବରେ ନାହିଁ ।

ଜୀବ ସିଂହ କାନ୍ଦରେ, ଶେଷ ସୁହର୍ଦ୍ଦର ମଧ୍ୟ 'ନାରାତ୍ମକ' ବୋଲ, 'ଜଗନ୍ନାଥ' ବୋଲ ବୋଲ ଅସନ୍ନ ମୁହଁ ବ୍ୟକ୍ତିକି
ତୁହା ପରି ଥାଏ । ଏମନଙ୍କର ଦେଖି ପେ ଜାନକର
ଯେଷ କାଳିର ଥିଲେ କେବେ ଉଚ୍ଚବୋନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚ ବରଣ
ରି ଦେଲେ ମୁହଁ ଲାଗୁ ଥିଲା । ଫେର୍ମସନେ ନାରାତ୍ମକ ବା
ଜଗନ୍ନାଥ ନାମର ଅର୍ଥ ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ଜାନକରେ ଥରେ
ଦେଲେ ତଥାତ୍ର ଜଗନ୍ନାଥର ମହିମ ତୁମ୍ଭା କହି ନାହାନ୍ତି,
ଶିଶୁଦେବେ ଧାରନ ନ କରି ପାରିଲୈବୀର ନିମ୍ନ ଲକ୍ଷଣ
ଦେଇ ନାହା ପ୍ରକାଶ ପଢ଼ କାହିଁର କହନ୍ତିକିତ ବିଶ୍ଵାସି,
ସେମାନେ ଯେ ମରଣ କାହିଁରେ ଥିଲା ତୋଟାଳ ତୋଟାଳ
ପ୍ରତିକି ନାମ ଉଚ୍ଚ ରଣ ଦେଇ ମୁହଁ ଲାଗୁ ଦସିବେ
ଏହା ତୁମ୍ଭନା ମାଝକୁ । ଦରକାରୀ ଦିନ ନାହିଁ ଧାରଣା
ଏହି ପେ ଜାନକର ଜ୍ଞାନ ସୁହର୍ଦ୍ଦର ମଳକୁଣ୍ଡ ଦେଇଁ
ଭୁବାନଥ ଥାଏ ପର ଜିମ୍ବେ ଦୋକ ତୁବିକୁଣ୍ଡ ଦୋକ
କିମ୍ବା ଗ୍ରହଣ କରେ । ସତକାଂ ମଳକ୍ୟ ମାନେ ଅଶୋକ
ଅଶୋକ ନୁହ ଭୁବ ନରବୁନେ ପଞ୍ଚପ୍ରତ୍ୟ ତେବେ, ଯେଉଁ
କି ସେମାନେ ମଳକାଲୀକା ଘରର କରିବା ସୁହର୍ଦ୍ଦର
ମଧ୍ୟ ମନରେ ବେହି ଭୁବ ମାନ ଯୋଜନ କରେ, ତେବେ-
ମୁହଁ ପଢ଼େଥିବ କର ପରି ବ୍ୟକ୍ତି ତୁମ୍ଭାରେ ଅନୁଭବ ହେବେ ।
କିମ୍ବା ଭୁବ ଭିନ୍ନ ଶକ ପାଇଁ ନାୟକ ଲାନେ ତରିବେ

କି ଏହା କୁଣ୍ଡ ? ନମ୍ବର ପଣୀ ଦେଖୋ ବରାନାମ ଅଛନ୍ତି
କରୁଥାଏ ପିଞ୍ଜକବଳ ଘର କି ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ, ବା ସ୍ଵର ପ୍ରଦ୍ରିଷ୍ଟି
ଓ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିପାରଇ ? ଏହା କଥା ଅଛି—ପ୍ରୋକ୍ଷ
ପଠ ସ୍ଵର୍ଗ ବା ବୋାଁ ପୂର୍ବାର ଘଳ ପାପ୍ରୁ କୁଣ୍ଡ, ଜଣରୁ କୋଣ
ପ୍ରୋକ୍ଷର ପାଇଁ ଟିଳେ, କୋଟି ସହିନ୍ଦୁ ଜପନ ପଳ ଧାନକୁ
ପାପ୍ରୁ କୁଣ୍ଡ, ନେଣିବା ଧଳ ଏବଂ ଲାଦୁର ସମାନ, ହୋଇବେ
ଲାଯୁ ଜ୍ଞାନ ମୋକ୍ଷ ପଢ଼େ । ଅତିଥି ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟାବଳ କରିବା-
ହିଁ ମାନବ କାହାର ଦୃଢ଼ କର୍ତ୍ତର । ଜ୍ଞାନ ବିଶ୍ୱାସ ବରାନାମ
ଉଚ୍ଛବର ବୋଧ କୁଣ୍ଡ, ଅକ୍ଷାଙ୍ଗଳ ସଜ୍ଜ ନାଥମ କରିରୁଥିବା ।

ଏହି ଉତ୍ତରାମ ପ୍ରଥାଗୀ ଦୂରିତାଳି ମାନେ ପକ୍ଷୀୟ
ଭଗବାନଙ୍କ ଠକ ଦେଖାଇଁ ବସି ଅଛୁଟୁ । ଯେଉଁ ଦେଇ
ଅସ୍ତ୍ରଗରକର ପରେଥେବକ କାର୍ଯ୍ୟର ଚଢ଼ିତ କରୁ ଅଛୁଟୁ,
ପରି ଧୂମ୍ରତ୍ଵର ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ନିଶ୍ଚାଣ କରୁ ଅଛୁଟୁ, ଯାହାରେ
ଅନ୍ତର ଚାଲରେ ଅମ୍ବମାନେ ବିକରଣ କରୁଥିଲୁ । ଏହି
ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଥିଲୁ, ଯେହି ଉତ୍ତରାମଙ୍କ ଏମାନେ
ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ତର ଦେଖାଇଁ ବସି ଅଛୁଟୁ, ମାନ୍ୟମାନ୍ୟ
ମାନେକ ଶୀଘ୍ର ଏମାନଙ୍କ ପାଇରେ କେତୋତା ଦୁଃଖର
ଅନ୍ତର ପରିମ ପରିଦିନ ଉତ୍ତରାମ ଅଳି କଲାନ୍ୟ ଭ୍ରମିତିନ୍ୟ ବା
କର୍ମକାଳୀର ଦେଇଲା ଦୋଷ ଅଛି ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପାତ୍ନୀ

ଶେଷାବ୍ୟାକରଣ

(କେବେଳ—କେବେଳ ପାତାର)। “ହେବେ ନିଷିଦ୍ଧ ହଜାନ୍” ଦେଇ

ମୁଦ୍ରଣ ଏ ଗୋଧିଳି କଲେଜ

ମୋର ପାଦରେତୁ ହସି କହିଲାମ୍ । ପଚା

କରି ଦିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୋଷରେ ଆସୁଥିଲା
ଅନ୍ୟରେ ହେବାର ଅସ୍ତ୍ର-ବଳକା ।

କଗନକା ଅଛେ ଥିଲି । ଶ୍ରେ ଶାରଦା ପରିଷକି
ଚିତ୍ରି ଶରୀରମ ଶୋଭ ପରିଚାଳି ॥

ମନ୍ତ୍ରାବ୍ସିଦ୍ଧି କି ଅନ୍ତରେ ହିଂକାର ଏବାର ଛନ୍ଦେ
ପରାମରଶ କିମ୍ବାଥି ଚିତ୍ରମ ହିଲା । ୫ ।

ଦୟି ଦୟି କାବ୍ ତର ତାଳେ ହେମ କେଧାର
ଶୋଭ ପାଣିରେରେ ପଥେ ଯାଏ । ୫ ।

ଅହୋ ଶୁଣିମ ମୟୁ ସୁରଙ୍ଗ ସୁନ୍ମାତୟୁ
ସରିଲେ ବାଚୀୟ କାହିଁ-ଦେବକ । ।

ପ୍ରେମାନୁକଳ୍ପା ବିପତ୍ତି କିମ୍ ହେମଚନ୍ଦ୍ରାମଣି
ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରେମାନୁକଳ୍ପା ବିପତ୍ତି

କେବା ଏ ଅଶାଧିଲେକ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଏ ରହିଲେକ,
କିମ୍ବା ପାଞ୍ଚମୀର କିମ୍ବା ପାଞ୍ଚମୀର ।

କଣ୍ଠରେ ପାଦଗୋଟିକ ଅସର ଥିଲୁକୁ ? । ।
ଅବା ଏ ଉତ୍ତରାବଶି ଧାନ୍ୟାଳ ଧାରା ନାହିଁ
ସମ୍ମାନ କରିବାର ପାଇଁ । ।

ପ୍ରାଚୀରଗ ମରଦୁର ଅନ୍ତର ଘାଟାକୁ ! ୯
ଦେଖି ରବ କଇଛବ ଘାଟା କୁହାରେ ମାନବ !
କୁବେ କାହିଁ ପଠାନ୍ତର ଏ ଗୋଟା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ? ୧୦

କେବଳ ଶିରୀ-ଶିରୀ ମୁଣ୍ଡାଳୀ ନାହିଁ ଏହାର ପାଦରେ କିମ୍ବା ପାଦରେ କିମ୍ବା 'କିମ୍ବା' ଅଗ୍ର ଏହାର ବୋଲିଷ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତରେ ।

ମହାକଳେ ପେନ ଗତିର ସାଥୀ ।

ପାଣ୍ଡବମାନେ ହାଦଶ ବର୍ଷ ବନକାପର ଶେଷରୁଗରେ
ଦେଖିଲେ କବରେ ଥିବା ସମୟରେ ସେଠାରେ ଜଣେ ଅଚ୍ଛି-
ହୋବୀ ବ୍ୟାହ୍ରଣ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରତିକିଳି ଧର୍ମଦେବ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
ଧାରଣ କରି ଦୂରର କଲେ । ବ୍ୟାହ୍ରଣ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଅଗ୍ରଯୁ
ଦେନିବାରୁ ପଞ୍ଚକ୍ରାତା ଶରସନ ସେମ ମୁଗର ଅନୁପରଣ
କଲେ । ମାୟା ରୂପୀ ମୁନ ବନ୍ତ ଦୂର ଯାଇ ଅନୁର୍ଧାନ ହୋଇ-
ଗଲା । ପାଣ୍ଡବମାନେ ବିପଳ ମନୋରଥ ହେବା ସଙ୍ଗେ । ଯନ୍ତ୍ର-
ପିପାସରେ କାତର ହେଲେ । ସୁଧୃତୀରଙ୍କ ଆଦେଶକିମେ
ନକୁଳ ବୃକ୍ଷାଧର ଆରୋହଣ ପୂର୍ବକ କିମ୍ବଦ୍ବୁରେ ସର୍ବରୁଗର
ସକାନ ପାଇ ପ୍ରଥମେ ସେଠାକୁ କଲେ ଯେ କଳ ପାନ କର
ଭାଇମାନଙ୍କ ସକାଶେ କଳ ଅଶିବେ । ଧର୍ମଦେବ ଶୂନ୍ୟରୁ
ତାକ ଦେଇ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର ନ
ଦେଇ କଳ ପାନ କଲେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ୍ୟ ହେବ । ନକୁଳ ନ ମାନ
ସେମନ୍ତ କଳ ପାନ କଲେ ତେମନ୍ତ ପଞ୍ଚକ୍ରାତ୍ୟ ପ୍ରାସ୍ତ ହେଲେ ।
ପରେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେଷ୍ଟରେ ପହଦେବ, ଅର୍ଜନ ଓ ଭୀମ
ଏବେ ଅସି ଉତ୍ତର ଦୂରେ ଧର୍ମଦେବଙ୍କୁ ଅବହେଲା କର
ନକୁଳର ଦଶା ଲଭିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ସୁଧୃତୀର ସର୍ବ-
ବରତାରେ ପ୍ରବେଶ କୁଅନ୍ତେ ଧର୍ମଦେବ ସେହିପରି ତାଙ୍କ
ଦେବାରୁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର ଦେବା ସକାଶେ
ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେଲେ । ଧର୍ମ ଦେବ ଅନେକ କଥା ପରିଚାର
ଉତ୍ତର ପାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା ଏହା
କା ବାଟ କିମ୍ବ ? ସୁଧୃତୀର ଉତ୍ତର କଲେ “ତର୍କେଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠଃ
ଶୁତୟୋ ବିଜନା ନେଇନ୍କା ବରିଯିଷ୍ଯ ମତଂ ପ୍ରମାଣମ୍ । ଧର୍ମସ୍ୟ
ତଥା ନିହିତଂ ଶୁଦ୍ଧାୟାଂ ମହାଜନୋ ଯେକ ତଥା ସ
ପଞ୍ଚାତ୍ୟ ।” —ମହାଭାରତ, ବନ ପର୍ତ୍ତ ୧୭ ଶ୍ଲୋକ, ୩୨
ଅଧ୍ୟାତ୍ମ । ବଜଳାରେ ଏଥର ଯେ ଅନୁବାଦ ଅଛି ତାହା ଏହି
ଯେ ‘ତର୍କର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ନାହିଁ, ପ୍ରତି ସବୁ ବିଜନ’ ଏବଂ ଏମନ୍ତ
ଜଣେ ଦ୍ୱି ନାହାନ୍ତି ତାହାକ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣ ବୋଲି ପ୍ରତିଷ୍ଠା
କରିପାଏ ; ସବୁଧି ଧର୍ମର ତଥା ଶୁଦ୍ଧାରେ ନିହିତ ରହିଅଛି,
ଅତିଥି ମହାଜନ ପେଣ୍ଟି ବାଟେ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହାର୍ଥୀ
ବାଟ । ଅନୁବାଦକ ଏତିକରେ ସମ୍ମନ୍ୟ ନ ହୋଇ ତାହାରୁ
ନେଇଥାଏ କର ଆଚର କହିଲେ ଧର୍ମର ତଥା ନିରପତ

କରିବାକୁ ଅଭିଳାଷ ହେଲେ ତର୍କ, ଶ୍ରୀ ଓ ସମ୍ପଦବାକ୍ୟ
ସବୁକରୁ ଉପାୟ ସ୍ଵରୂପ ଅବଳମ୍ବନ କରିବାକୁ ହୁଏ; ପରମ୍ପରା
ଯେତେବେଳେ ତର୍କର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ, ଶ୍ରୀ ପର ପରାମର୍ଶ
ଚର୍ବିକାର୍ତ୍ତାବିନୀ ଏବଂ ସମ୍ପାଦନଙ୍କର ମତ ଭଲନ୍ତ କେତେ-
ବେଳେ ଉପ୍ତ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣଫେରା ଦୂଃଖାଧ; ଅତିଏବ
ଧର୍ମତରୁ ନିତ୍ୟଗୁଣ ନିମିତ୍ତ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଅନନ୍ତ ବିଦ୍ୟାରେ
ପରିଶ୍ରମ ଲକଷ ବନ୍ଦୁ-କଳେ-ସମ୍ବନ୍ଧ ମାର୍ଗରିହୀଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ
କରିବ ।

ପାଠକେ ମହାଭାରତରେ ଯେତେବେଳେ ଏ କଥା ଅଛି
ମୋ ଦଳ ଲୋକ ତହିଁ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କହିବାକୁ ଗଲା
ସମସ୍ତେ ଉପକ୍ଷାସ କରିବେ । କରିବେ କରିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ସକାର
ଅନୁସଙ୍ଗନରେ ସର୍ବଦା ସର୍ବ ସାହସ ଅଳମଳନ ପୂର୍ବକ
ସତ୍ୟ କଥା କହିବାରେ ଦୋଷ ନାହିଁ । ଉତ୍ତରଟି ଟିକିଏ
ବିଶ୍ଵେଷ କରି ଦେଖିଲେ ସର୍ବ ଜଣାଯିବ । ମହାଭାରତର
ଧର୍ମଦେବ ତ ଉତ୍ତରରେ ସମ୍ମୁଖ୍ୟ ହେଲେ, ସ୍ୱଧ୍ୟୁତ୍ତରକ
ଭାଇମାନେ ପ୍ରାଣ ପାଇଲେ ଓ ଅନ୍ତିମୋହାତ୍ମା ତ୍ରୁଟିଶର ମହାନ
ଦୃଶ୍ୟ ନିଲାଇ; ମାତ୍ର ମୁଁ ପର୍ବରେ ପାଠକଙ୍କ ମନ ମାନିଲା କି ?
ମୋର ସନ୍ଧ ମତରେ ଏଥରେ ମନ କେବେହେଁ ମାନିବ
ନାହିଁ । ଧର୍ମର ରିତି ସତ୍ୟ ଏବଂ ସତ୍ୟ ସର୍ବଦା ସ୍ମୃତିପରତ ।
ଯେଉଁ ପନ୍ଥ ସତ୍ୟାନ୍ତମୋଦିତ ତାହା ସର୍ବଦା ସରଗ ।
ସତ୍ୟାନ୍ତରେ କର୍କ ସର୍ବଦା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କର୍କ ପ୍ରତିରତା ନାହିଁ
ଗୋଇଲେ ଏତକ ରୂପିବାକୁ ଦେବ ଯେ କିଏ କେଉଁପରି
ଭାବରେ କର୍କ କରୁ ଅଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରିଯ କରିବା କଠିନ
ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଏକ ଭାବରେ କର୍କ କରୁ କାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର
ଯେ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ କର୍କ କରୁ ସତ୍ୟ ଯେତେବେଳେ
ଅପ୍ରିୟ ନହେ ତେବେଳେ ସେହଠାରେ ପଦ୍ମହିନୀକୁ
ଦେବ ଏହା ପ୍ରିଯ । ସତ୍ୟା “ତର୍କୋପତିଷ୍ଠ” କଥାଟ
ଜାଇଲୁ ନାହିଁ । ପରେ ଶ୍ରୀ ସମସ୍ତ ଭିଲଙ୍ଗ ଗୋଲିବା ହାରୁ
ଯଦି ଏମନ୍ତ ଦ୍ୱାରାଯାଏ ଯେ ସେ ସବୁ ପରିଷର ବିରୋଧୀ
ତାହାଦେଲେ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟ ନୁହେ କାରଣ ଯେ ସତ୍ୟ ସେ ସତ୍ୟ ।
ସତ୍ୟର ବିରୋଧୀ ସତ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯଦି ଶ୍ରୀର ସତ୍ୟ
ଏବଂ ପୃଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନମୟ ତେବେ ବେଦ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଜ୍ଞାନୋ-

ପଦେଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସମୀମାନେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ ବେଦକୁ ଅଗୋରୁଷେୟ ବୋଲି କହ ଅଛନ୍ତି । ଧରଇ ଶୁଣି ପ୍ରଶ୍ନଙ୍କା ଏବଂ ତାହାହେଲେ ଶୁଣିମାନ ପରଶର ବିବେଖୀ କହାଯି ହୋଇ ନ ପାରେ । ପ୍ରକୃତ ପଥେ ଶୁଣିମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ଏକ ଏବଂ ସର୍ବଦ ସମାଜ୍ୟର ବିଦ୍ୟମାନ । ଅନ୍ୟମାନ, ବାଷ୍ପିଆୟମାନ, ତାଢ଼ିତ ଯାନ ଅଥବା ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା, ଶ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା, ବର୍ତ୍ତିଶିକ୍ଷା ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଵର କିମ୍ବା ଆକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ଏବଂ ପୃଥିବୀର ନାନା ପ୍ରକାର ପଦାର୍ଥର ପୃଷ୍ଠି ପ୍ରତି ପ୍ରଳୟ ଭାବରେ ବିଷୟର ଉପଦେଶ ଓ ନାନା ନାନା କଥା ବେଦରେ ଥିଲେ ସୁଧା ସମସ୍ତ ପଥରେ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥାଇ ଏକ, ତହିଁରେ ବିବେଖୀ ଭାବର ଏକାନ୍ତ ଅଭ୍ୟବ । ଏମନ୍ତ ପ୍ରଳୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥାଟା ଯେମନ୍ତ ନିରାର୍ଥ ତେମନ୍ତ ଅଞ୍ଜିତା-ବିଷ୍ଣୁକ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତିରୋଧମାନେ ସଫ ବିଚୁଦି କଥାମାନ କହ ବେଦବାକ୍ୟରେ ଅନର୍ଥ ପଥାଇ ଥାନ୍ତି ତହିଁ ପକାଶେ ବେଦ ଦୟାୟୀ ନୁହେ । ପରନ୍ତୁ ବେଦ ସମାଜନ ଧର୍ମ ବୋଲି ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ଶାଖରେ ଉଛେଇ ଅଛୁ ଏବଂ ପରଶର ବିରୁଦ୍ଧାର୍ଥ ବାଦିମାନ୍ତ ହୋଇଥିଲେ କରୁବେଦ କହାପି ଏତାହୁତି ସମାଜ ନୁହ କରି ନ ଥାନ୍ତା । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ଧର୍ମ ପୁଣ୍ୟ ପୃଥିବୀର କହିଲେ ଏମନ୍ତ ଜଣେ ଭବି ନାହାନ୍ତି ଯାହାଙ୍କ ବାକ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସୁରୂପ ଦେଖା ଯାଇ ପାରେ । ବାହୁଦିକ ? ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧମାନେ ବଢ଼ୁ ସାଧନା ଦ୍ୱାରା ବେଦମହାର ଅର୍ଦ୍ଦଶ୍ଵା ହୋଇ ପରମାର୍ଥପ୍ରାଣ ଲୁହ କରି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ ଗୋଟି ଦେଖ ସୁଧିଷ୍ଠିରକଠାରୁ ଅଦ୍ୟାପି ଆମ୍ବେମାନେ ଏବଂ ସୁଧିଷ୍ଠିରକ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ ସେମାନେ କେଉଁ ଅଛେ ଗଲେ ? ତାହର ଉପଦେଶମଳେ ଯେମନ୍ତ ପରମ ହରକର ତେମନ୍ତ ସତ୍ୟକୁମୋଦିତ ଏବଂ ସତ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥାଇଁ ଏକ । ସଫ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣନ ମତ ତିନ୍ଦି ତେବେ ତାହା ବସ୍ତ୍ରମାନ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତିରୋଧମାନ୍ତ ଯେବେ ମହାଜନ ନ ହେଲେ ତେବେ ମହାଜନ ବୋଲିଲୁ କାହାକୁ ? ଯାକୁ ତାକୁ ମହାଜନ କଲେଇ କଲିବ ନାହିଁ । ସଫ ଶିଶୁ ମହାଜନ ସେ ଯେଉଁ କେବଦବାଟ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି ପାରେ । ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୁର୍ବିରେ ଯେତେ କିନ୍ତୁ କରି ଦେଖି ଅଛି । ଏ ଶୋଭାକଟି ମୋତେ ତେବେ ଅଭିଥ ଯେତେ ବାଟେ ଗ୍ଲାଷ, ସେ ନ ହେଲେ

ଦେଖିମାନେ ବଢ଼ୁ ସାଧନା ଦ୍ୱାରା ବେଦ ମହାର ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ପ୍ରକଟ କରି ବାଟ ଦେଶର ଅଛନ୍ତି ତହିଁରେ ଗ୍ଲାଷ ମାତ୍ର ତାକୁ ଶୁଣିଲେ ବାଟ ଶୁଣି ଅମକାରେ ଶୁଣିଗାନ୍ତ ହେବ । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦସିବ ମତ ପ୍ରମାଣ ନୁହେ ବୋଲିବାକା କିତାନ୍ତ ଅତିରକ୍ତ ପ୍ରକାର ହୋଇ ଥିଲୁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଦ୍ୟମାନଙ୍କ ମତ ତିନ୍ଦି ଲେଖି କଥାଟିକୁ କଥାକାର ଅନ୍ତରେ ମାତ୍ର ସେ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ସାର୍ଥକ ରୂପେ ସତ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଲୁହରେ ପୃଥିବୀକ ସେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତନ ମତ ହେବ କରି ପାରିବେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶାସ୍ତ୍ରମନ ବିଭିନ୍ନ ହେଲେହେଁ ବିଶ୍ଵରକଳ୍ପ ତହିଁ ପାରିବା ଏକାନ୍ତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହେବ ନାହିଁ । ଧର୍ମର ତହିଁ ଗୁହାରେ ନିହିତ ଅଥବା ଅନ୍ତକାରରେ ଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଅଛିଆ । ମନେ ଖୋଲ ବାହାର କରିବା, ସକାଶେ ଯେତେ କଷ୍ଟ ହେବ ପଛକେ କାଣିବା ଲେଖିବୁ ଅବଶ୍ୟ ବାହାର କରିବେ ଏବଂ କାଣିବା ଲେଖିବୁ ମନୀ ଧ୍ୟାନ ଜଣା ଯିବା ଦୁଃଖମ ନୁହଇ । ମେହି ପର ଧର୍ମର ତହିଁ କାଣିବାକୁ ହେଲେ ପରିଷ୍ଠିମ ପର୍ବକ ବେଦଧ୍ୟମନ କରିବାକୁ ହେବ ମାତ୍ର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥାରେ ତହିଁ ନିରିତ ଅନନ୍ତ ବିଦ୍ୟରେ ପରିଶ୍ରମ ନ କର ବିଟି ରହିବା ଅଥବା ଅଳ୍ପଧ୍ୟରେ ଦଳ ପାଠି କରିବା ନୟାମୂଳମୋଦିତ ନାହିଁ । ମୁଁ ଧୂପିର କହିଲେ ମହାଜନ ଯିବା ବିଷଟରେ ଯିବା ମାତ୍ର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଦ୍ୟମାନେ ବାଦ ଯାଉଥିବା ଦେଖି କହିଲେ ବୁଝିଲା ସମ୍ବନ୍ଧ ମାର୍ଗର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବ । ଏହା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ୁ ଅଛିଆ କଥା । ବଢ଼ୁର ଅର୍ଥ କେତେ କଣା ଯାଉ ନାହିଁ—ଅବଶ୍ୟ ଏକକୁ ଅଧିକ । ତେବେ ଦୂର ଗୁରୁ ଜଣ ଅଥବା ତୀର୍ଥ ଅବଶ୍ୟକ । ଯେଉଁ ବେଦ ଯାଉ ସ୍ଵରେ ଗେହି ମାର୍ଗ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା କି ପ୍ରକାର ଧର୍ମ ହେବ ? ଏ ନୟାମୂଳରେ ଯେଉଁଠାରେ ବୁଝିଲା ମନ୍ଦବ୍ୟାପୀ ସେଠାରେ ମଦିବା ଧର୍ମ । ଯେଉଁଠାରେ ବୁଝିଲା ବେଦଶାସ୍ତ୍ରକ କଥାକାର ବାଟ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୁର୍ବିରେ ଯେତେ କିନ୍ତୁ କରି ଦେଖି ଅଛି । ଏ ଶୋଭାକଟି ମୋତେ ତେବେ ଅଭିଥ ଯେତେ ବାଟେ ଗ୍ଲାଷ, ସେ ନ ହେଲେ

ମହାଭାରତରେ ଅନେକ କଥା ପ୍ରକିପୁ ଏବଂ ଏହା ଶ୍ଵାର୍ଥିଷିକ ଉଦେଶ୍ୟରେ କୌଣସି ସାଙ୍କ୍ଷବାୟିକ ଭାବ ପ୍ରଶ୍ନେଦତ ପତ୍ରିବକ ହାର ଗୁଣ୍ଠା ହୋଇଥିଲା ॥

ଚର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ ବେଦରେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର କେମନ୍ତ ଉତ୍ତର ଅଛି । ଯକୁ ବେଦର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧ୍ୟାୟ ଗୁଣରେ ମନ୍ତ୍ରରେ ବୋଲିଯାଇ ଅଛି ‘ପ୍ରତି ପତ୍ରମଧୂରୀ ସ୍ଵପ୍ନିଶାମନେତ୍ର-ସମ୍ । ପେନ ବିଜ୍ଞାପ ପରିଦ୍ଵିଷୋ ବୁଣ୍ଡି ବିନନ୍ଦେ ବସୁ ।’ ଅର୍ଥାତ୍ ପେର୍ବି ବାଟରେ ସମସ୍ତ ଶିରପେନା ଏବଂ ଦୁଇ ଦୂରତ୍ବରେ, ପେର୍ବି ବାଟରେ ସ୍ଵର୍ଗ କାରାକ୍ତ ଧଳ ମିଳେ, ପେର୍ବି ବାଟ ଫୁଷାରହତ ଏବଂ ପେର୍ବି ବାଟ ସ୍ଵର୍ଗ ପୂର୍ବକ ଅର୍ଥାତ୍ କୁଣ୍ଡଳରେ ଯିବା ଯେଣ୍ଯ ସେହି ବାଟରେ ଆମ୍ବେ-ମାନେ ଯିବୁ । ପାଠକ ବେଦର ଏ ଉପଦେଶ କେମନ୍ତ ସନ୍ଦର । କେମନ୍ତ ପୁଣ୍ୟ ସରତ ଏବଂ କେମନ୍ତ ଦ୍ୱାତକର ଚାହିଁ ନିଅନ୍ତୁ । ସ୍ଵର୍ଗସ୍ତରକ ସ୍ଵର୍ଗ ଏହି ଉତ୍ତର ନିର୍ଣ୍ଣତ ହୋଇଥିଲେ ସାତକ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର ତୁରବର୍ତ୍ତେ ସେ ପେର୍ବି ଉତ୍ତର ଦେଲେ ତହିଁରେ ତାଙ୍କର ବେଦପାଠ ଅଥବା ସମ୍ମଳ ଧର୍ମବୋଧ ହୋଇ ନ ଥିବା କଣ ଯାଉଅଛି । ସ୍ଵଧ-ଦ୍ୱିରଙ୍କ ଚିହ୍ନ ପେପର ଭାବରେ ମହାଭାରତରେ ଗଢା ଯାଇଥିବୁ ତହିଁରୁ ତାଙ୍କର ଉପରେକ୍ତ ଉତ୍ତର ପ୍ରକିପୁ ରଳ ଅନ୍ତର ନ ଥିବା ଉତ୍ତର ରୂପେ ବୁଝା ଯାଉଅଛି ।

ଶ୍ଵାର୍ଥକ ପରମାର୍ଥକ ସ୍ଵାକ୍ଷରେ ଲୋକେ ଯେ ମାର୍ଗ ଅଛି ସ୍ଵର୍ଗଦ, ପର୍ବତରେ ପରମାମ୍ବା ଜଣାଯାନ୍ତି ଅଞ୍ଜଳାନ୍ତି-କାରହତି ସେହି ବେଦ ମାର୍ଗରେ ଯିବେ । ଏହା ପ୍ରଶ୍ନାକ୍ଷରେ ଯକୁ ବେଦର ଶା ଅଧ୍ୟାୟ ୧୮ ମନ୍ତ୍ରରେ ଅଛି, ଯଥା—“ବେଦାହମେତଃ ପରିଷଂ ମାନ୍ତ୍ରମାଦିତ୍ୟବର୍ତ୍ତଃ ତମଃ ପରପ୍ରାତ୍ । ତମେବ ବିଦ୍ଵାତୁମୁହୂମେତି ନାନ୍ଦଃ ଅତ୍ରା ବିଦ୍ୟରେମୂଳାୟ ।” ଏ ମନ୍ତ୍ରରେ ଅନ୍ତର ବୋଲିଗଲା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲକ୍ଷର ଅନ୍ୟ ପତ୍ରା ନାହିଁ ।

ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଦ୍ୱାତାନଙ୍କ ଯିବା ବାଟରେ ଯିବେ ଏବଂ ତାହାହିଁ ଉତ୍ତର୍ଷ । ଏ ଉପଦେଶ ଯକୁ ବେଦର ପରିଷଂ ଅଧ୍ୟାୟ ୨ ମନ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଯଥା—

ମହାଜନ ଦଶି ପଥର ଅର୍ଥ ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିତ ଦୟାପଥ ସତ୍ୟ ବହୁ ଯେ ୧—ମନ୍ଦିର ଲୋକ ହାତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପଥ ୨—ଶ୍ରୀମିତ୍ର, ସ୍ତୁତ, ଶାଶ୍ଵତ ଅନୁମାତି ହୁଏ କେବଳ ଅନୁମୂଳ ହାତ । ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ୟ ବହୁ ଯେତା ପଥର ସତ୍ୟ ବହୁ ଯେ ଶ୍ରୀମିତ୍ର, ସ୍ତୁତ, ଶାଶ୍ଵତ ଅନୁମାତି । ହୁଏ କେବଳ ଯେ ଶ୍ରୀମିତ୍ର, ସ୍ତୁତ, ଶାଶ୍ଵତ ଅନୁମାତି ।

“ପରଃ ମୁଦ୍ରେ ଅନ୍ତ ପରେତୁ ପତ୍ରାଃ ଯଷ୍ଟେ ଅନ୍ୟ ଉତ୍ତରେ ଦେବଯାନାତ୍ । କଷ୍ଟକୁ ଶୁଣ୍ଡକେ ବ୍ରାହ୍ମି ମା ନଃ ପ୍ରକାଃ ଶରଣୋ ମୋତ ବାବନ୍ତି ।”

ଅସ୍ତ୍ର ବିବ୍ରାନମାନେ ଯେହିଁବାଟେ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ସେହି ବାଟେ ଅର୍ଥାତ୍ ବେଦମାର୍ଗରେ ମନ କହିବାର ଉପଦେଶ ଯକୁ ବେଦର ଶା ଅଧ୍ୟାୟ ୨୮ ମନ୍ତ୍ରରେ ଅଛି । ଯଥା—

“ସେ ତେ ପତ୍ରାଃ ସତଃ ପୂର୍ବ୍ୟଘୋରେଶବଃ ସ୍ଵର୍ଗତା ଅନ୍ତରସେ । ତେବେରୋ ଅବ୍ୟ ପଥରଃ ସୁଗୋଟି ରାଶ ତେବେକ ।”

ବ୍ରାହ୍ମକ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପରକ ବେଦ ପାଠକର ବୃଦ୍ଧପ୍ରାତ୍ସମ୍ମାନ ଅର୍ଥାତ୍ ସତାଧାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ମିତ ପୂର୍ବକ ବରା ଦେବାଧିଦୋଷ ରହିବ ଉତ୍ତମ ଗୁଣ କର୍ମ ସ୍ଵର୍ଗ ବର୍ଷିକ ସାରଥ କର ପୂର୍ବୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଧରା ବିବ୍ରାନକ ଧର୍ମ ସ୍ଵର୍ଗ ମାର୍ଗର୍ଥ ଅନୁତ୍ତରଣ କରିବା ଉଚିତ । ଏ ବିଷୟ ଯକୁ ବେଦର ଶା ଅଧ୍ୟାୟ ୨୯ ମନ୍ତ୍ରରେ ଅଛି, ଯଥା,

‘ସଦ୍ବ୍ରୋମାଃ ସଦକ୍ରମ ଅବୁତଃ ସହ ପ୍ରମାରଷୟ ଯଷ୍ଟେ ଦେବଦ୍ୟଃ । ପୂର୍ବେଷାଂ ପତ୍ରମନଦୁଶ୍ୟ ଧୀର ଅନ୍ତରେତ୍ରର ରଥୋ ନ ରଣ୍ଟିନ୍ ।’

ପିତା ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉତ୍ତମ ଧଳନ୍ତର ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ ସମ୍ପଦ କୌମଳ ଧର୍ମ ମାର୍ଗରେ ଯିବା ଉଚିତ । ଏହା ଯକୁ ବେଦର ଉତ୍ତମବିଶ ଅଧ୍ୟାୟ ୨୯ ମନ୍ତ୍ରରେ ଅଛି; ଯଥା—“ଦୁଃ ଯୋମ ପ୍ର ଚିକିତ୍ତୋ ମନାତ ଦୁଃ ରଜିଷ୍ଟୁ ମନନେଷି ପତ୍ରମ୍ । ତବ ପ୍ରଣିତ ପିତରେ ନ ଲନୋ ଦେବବେଷୁ ରହମରଜନ୍ତ ଧୀରଃ ।”

ରାତର କର୍ତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତିକ ସମସ୍ତ ଦିଦ୍ୟାପ୍ରକାଶକାରୀ ରେବୋକ୍ତ ମାର୍ଗରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଯିବା ଉଚିତ । ତାହା ଉତ୍ସବନ କଲେ ଦୁଃଖ ହେବ । ଏହା ଦୂଃ ବେଦର ୧ ମନ୍ତ୍ରର ୧୦* ସ୍ଵର୍ଗରେ ୨୬ ମନ୍ତ୍ରରେ ଅଛି । ଯଥା—“ଅସ୍ତ୍ର ଯ ପତ୍ରା ଆଦିତୋ ଦିବ ପ୍ରବାଚଦ୍ୟ କୁଟାଃ । ନ ସ ଦେବା ଅନ୍ତରମେ ତଃ ମର୍ତ୍ତ୍ରାଃ ସା ନ ପଶ୍ୟଥ ଦିବିଂ ମେ ଅସ୍ତ୍ର ବେଦପାଠ ।”

ଧ୍ୟାନିକ ଦ୍ୱାନମାନଙ୍କ ହାର ଅଳୁଷ୍ଠ ବେଦୋକୁ
ସତ୍ୟଧର୍ମୟକୁ ସୁଖର ମାର୍ଗରେ ଯିବା ଉଚିତ । ଏହା
ଦରବେଦର ମୃମ୍ଭୁଲ ୨୨ ପୂର୍ବ ୨ ମଞ୍ଜରେ ଅଛି,
ଯଥ—

“ଶୁଣୋଛ ବୋ ଅର୍ଥକଳା ମିଶ ପଢ଼ା ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଦର୍ଶନ ପାଇବାରେ ଅଧିକାରୀ ହେବୁଣ୍ଟି । ତେଣାକଳା ଅଧିକାରୀଙ୍କ ବୋରଡା ନୋ ପଢ଼ିବାକୁ ଉପରିଲେଖନ ଗର୍ମି ।”

ଅପ୍ରମାଣିତ ଅକରିତ ଅନାଦ ବାଳ ପିତା
ଦେବ ମାର୍ଗହୀନ ମନୋଧ ମାନଙ୍କ ଯିବା ବାଟ । ଏହା ବିଶୁଦ୍ଧ
ଦେବର ଚର୍ବି ମଶ୍ରିତ ତା ଶ ସକ୍ଷର ୧ ମଲରେ ଅଛି;
ଯଥା—

“ଅନ୍ତରୁ ପକ୍ଷୀ ଅନ୍ତରୁଦୀଃ ପୁରାଣେ ପତୋ ଦେବା ଉଦ୍‌ଗାୟନ୍ତ ଚିତ୍ରେ । ଅତରୁଦୀଃ କନ୍ଦରୀଷ୍ମ୍ଭୁ ପ୍ରଭୁଦୋ ମା ମାତର-
ମମୟ ପଢ଼ିବେ କଃ ॥”

ଅହୁ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ କରିବାର ପ୍ରୟୋଗିତା ନାହିଁ । ଏହପରି
ଉଥଦେଖା ମାନ ନାନାପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ନାନା ପ୍ଲାନେରେ ବେଦରେ ବିଶ୍ୱାସ
ପରିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ସେ ସବୁରେ କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ବିରେଧାଜ୍ଞାନ
ନାହିଁ । ଉପରେକୁ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ମହାନଙ୍କଳ ଦ୍ୱାରା ଭଲାଇ । ଏବଂ
ଅକ୍ଷୟ ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ମହାନାନ ଅଛି ତର୍ହୁଁ ଦୂର ମଧ୍ୟ ମୁଥେକ ।
ଏ ଦୂର ମାନବର ମନ୍ତ୍ର ସେ ପରିଷ୍କର ବିବେଳୀ ନୁହେ ଏହା
ହୁଣ୍ଡ କଣା ଯାହିଅଛି । ପାଠକେ ସବ ଦେବରେ ବିରୁଦ୍ଧ କଥା-
ମାନ ଆନ୍ତା ତେବେ କଥାପି ବେଦ ଆବଦମାନ କାଳରୁ ଦୂରି
ମାନଙ୍କ ହୁଏ ସମର ହୋଇ ନ ଆନ୍ତା କିମ୍ବା ଭାବୀ ସାନାତନ
ଧର୍ମ ବୋଲି ପରମା ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାକୁନ ପ୍ଲାନେର
ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିବା ଅମ୍ବେମାନେ କଥାପି ଦେଖି ନ ଆନ୍ତା । ମହାଯା
ସ୍ତ୍ରୀର ଦେବ ଫେ ଦେବପାଠ କର ନ ଥିଲେ ଏହା କଥାପି
ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ ଏବଂ ସେ ଦେବ ପାଠକ ଥିବା
ପ୍ଲାନେ କଥାପି ବେଦକୁ ପରିଷ୍କର ବିରୁଦ୍ଧ ବୋଲି କହିବେ
ନାହିଁ ।

ବେଦମହାତ୍ମୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଯେ ଯଥାର୍ଥକାଳା ଏହା
କୁ ଉପସ୍ଥିତ କରିବାରେ ବେଦ ମନ୍ତ୍ରର ଯଥାର୍ଥ କରି ଉପଲବ୍ଧ
ଏ ଶୈଖରର ବିଦତ କରଇ ଅଛନ୍ତି ଏଥରେ ସମେଦି
ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ନାମ ଅମ୍ବୋମାନେ ଅପଣା ଗୋକୁଳପ୍ରେ
ତ୍ରିଲେଖ କରି ଧନ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି । ଏମନ୍ତ ପ୍ରକଳି ତାଙ୍କ

ଅଭିରୁତ ପଥ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଉପଦସ୍ତ୍ର ମାର୍ଗରେ ଅମ୍ବୋଳେ
କାହିଁକି ଗତ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିବୁ? ସେମାନେ ଯେଉଁ
ପଥରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅଛନ୍ତି ତାହା ସୁଖକର ଏବଂ ପ୍ରଭୃତ ଧର୍ମ-
ମାର୍ଗ । ଅମ୍ବୋଳଙ୍କର ସେହି ପଥ ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମ ଓ ମୁକ୍ତିଲୁହ
ପଥରେ ଏକାକୀ ଉପଯୋଗୀ ।

ପାଠକେ, ନାନା ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ନାନା କଥାରେ ପଡ଼ି ଥିଲେ-
ମାନେ ଧର୍ମରାଜ ଛାଡ଼ି ଅପଥ ସ୍ଵତରଂ ଅର୍ଥର୍ ବାଟରେ ଚାଲୁ-
ଅଛୁଁ । ମୁକ୍ତିପୂରୀ ବେଦ ବିଶେଷୀ ସବୀ ମୁଁ ଉତ୍ତରଦୀର୍ଘ-
ଦିଶଦ ଭାବେ ଦେଖାଇ ଅଛି । ମାତ୍ର ସେହି ମୁକ୍ତି ପୂରୀରେ
ଲୋକେ ମାତ୍ର ଅଛନ୍ତି । ବେଦରେ ପରପୂର୍ବ-ଗମନ ଓ ମାଦବ-
ଯେବନ ନିଷିଦ୍ଧ ମାତ୍ର ଲୋକେ ବୈଶ୍ୟପ୍ରତି ଓ ମଦିପାନୋ-
ନାହିଁ । ବେଦରେ ବାଲୁବିବାହ ନିଷିଦ୍ଧ ମାତ୍ର ଦେଶର ଅଧ୍ୟ-
କାଶ ପ୍ରାଣରେ ବାଲୁବିବାହ ପ୍ରତିଳିପି । ବେଦରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଶିଳ୍ପୀ
ନିକାନ୍ତ ପ୍ରମୁଖମୁଁ ବୋଲିପାଇ ଅଛି ମାତ୍ର ଲୋକେ ଦୀର୍ଘ
ଶିଖାରେ ମକାଗୋଟି ନୁହିଲା । ବୃଦ୍ଧତର୍ଥ୍ୟାଶ୍ରମ ବେଦରେ
ଅବଶ୍ୟକ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵଧ୍ୟ ସବୀ ପ୍ରାଣେ ଉପକର୍ମକ ସଙ୍ଗେ ସମାବର୍ତ୍ତନ
ହୋଇ ଯେତେ ଶିଶ୍ରୁତ ହୁଏ ପିଲାକୁ ବିବାହ ଦେଇ ବୃଦ୍ଧ-
ଗର୍ଭ୍ୟାଶ୍ରମ ନିୟକରିବାରେ ପିତା ମାତା ଆକାଶରେଇ ।
ସ୍ତ୍ରୀଶିଳ୍ପୀ ତେଣିକି ଥାର ଗ୍ରାମୀଣେ ତ ପାଞ୍ଚ ପଢ଼ାଇଲେ
ନାହିଁ ! ଏହୁଁ ବଳ ଅର ଦୂର୍ଗର କଥା କି ଅଛି ? ତୁଁ
ପ୍ରାଣରେ ମହାଜନୋ ପେନ ମଟି ସ ପତ୍ରାଙ୍କ କହି ଦେଇ-
ଦେଇ ଦେଇ-ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ସମସ୍ତେ ସମର୍ଥନ କର-
ବାକୁ ପ୍ରାସାରୀ । ତେଣମୁଁ ପ୍ରାଳେ ପ୍ରକୃତ କଥା କହିଲେ
ଶୁଣୁଁଛ କି ଏ ? ସେ ଯାହାଦେଉ ମୋ ମନ୍ଦରେ ଯାହା
ଛାଇଛି, ଯାହା ଦେବ-ମୂର୍ତ୍ତି, ଯାହା ମନୁଷ୍ୟ ଉପଗୋଟି
ଏବଂ ପେଣ୍ଠିବାଟେ ଗଲେ ଲୋକେ ସଙ୍ଗରେଇ କରିବା
ସଙ୍ଗେ, ଆପଣା ଦେଶକୁ ଉତ୍ତରିତ ମର୍ଗରେ ଅଗ୍ରପଥ କରି
ପାଦିବେ ତାହାର୍ଥୀ ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତ କଲି । ଦେଶ ଲୋକେ କୃଷ୍ଣପୂର
ତଥା ପୂର୍ବକ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମରାଶରେ ପ୍ରମହ କଲେ
କୁଶିଳରେ ଜୀବନ ଯାଇନ କରିବେ । ଇତ୍ସବ୍ରତ ଅଜ୍ଞା
ବେଦରେ ଅଛି ଏବଂ ସେ ଅଜ୍ଞା ପ୍ରକାଶକଳ କଲେ
ତାହାର ଉପାଧନ । ଓ ପୂର୍ବ ହେବ ଏବଂ ତଥି ସଙ୍ଗେ
ଆମୁମାନେ, ସୁରାଶୀର୍ଷୀ ହୋଇ ପରମ ସତ୍ୱ ଓ ପରାମର୍ଶେ
ମୋହପଦ ଲୁହ କରିବ । ସ୍ଵତରଂ ମୁଁ ଧମ୍ପତ୍ର ଦେବାଧ୍ୟନ

କରିବା ପାଇଁ ଆହାନ କରୁଥାଏ । ବେଦାମ୍ବୂନ ଠାରୁ ସଂଖ୍ୟା କର ବିଷ୍ଣୁ ଅଛ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏବଂ ସେ ଶିକ୍ଷା ମୁକୁରୁ ଅମ୍ବମଳଙ୍କର ହୋଇ ଲାଗୁ ହେଉ ଧନହୋଇ ପେତେ ଏଣେ ତେଣେ ସାତିରୁ ତେଣେ ଅବଶ୍ୟରେ ଦେହରେ କଥା ବୋଲୁଥାଏ । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଧୀର ଭାବେ ବିବେଚନା କର ସଂଖ୍ୟା ପୂର୍ବକ କୁଳକ ମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନରେ ପ୍ରୟୁଷୀ ହୋଇ ପେହିବାଟ ମାଡ଼ିଲେ ଅବଶ୍ୟ ମଳଜ ହେବ । ବିବେଚନା ନାହିଁ ବୋଲି ସାହସ ନାହିଁ । ଏବଂ ଦୂରି ନାହିଁ ବୋଲି ତର୍କ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡତ । କେହି ତର୍କ କଲେ

‘ତର୍କୋପତ୍ରସ୍ତ’ କହ ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଁ ମାତ୍ର ପେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନାଳ୍ପନ୍ନ କର ଅଛନ୍ତି ଯେମାନେ ନ ରୁଷ୍ଟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଧର୍ମର ତର୍କ ପୁରୁଷରେ ନିହିତ ନାହିଁ ବରଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ପ୍ରକାଶ ପ୍ରାୟ ବେଦରେ ପ୍ରାଣିତ ରହଥାଏ । ସେ ବରେ କବାଟ କିଳ ରହିବେ ସେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବେ ନାହିଁ ମାତ୍ର ସେ ପଦାକୁ ବାହାରବେ ଓ ବେଦ ଶୋଇ ପଢ଼ିବେ ସେ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତପାର ଉତ୍ତପାଳ ଓ ପରକାଳରେ ସଜୀ ହେବେ ।

ଶ୍ରୀ ସମଶକ୍ତ ରାମ ।

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

“Come, peace of mind, delightful guest !
Return and make thy downy nest
Once more in this sad heart :
Nor riches I, nor powers pursue
Nor hold forbidden joys in view,
(We therfore need not part)”

—Cowper.

(୧)

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

ନିର୍ଜନ କୁଟୀର ମୋର, ନାହିଁ ଭୀମ ବାତା ଘୋର
ନିଜନ ଦିପିନେ ମୋର ସକଳ ବେଭାର ;
କି ହେବ କାଞ୍ଚନ, କିମ୍ବା ବହୁବ ମୁଁ ଭର ?

(୨)

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

ସାରିନିନ ମୋର ଦୂଷଣ, କାଞ୍ଚନ ଲୋହର ସୁଖ,
କିମ୍ବା ମୋ କର ପରଶେ ହେବ ସେ ମଳନ !
ଦିଅ ଅନ୍ୟ ଦସ୍ତେ, ସମେ ବାଟୁ ତାର ଦିନ ।

(୩)

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

କିମ୍ବା ସେ ସରଗ ଗୁରୁ ଶିଖିବ କୁଣ୍ଠିଲ ପାନ ?
ସରଗର ନିଧ ଯେତ ସରଗର ସ୍ତରା
ପାଯେ ପଢ଼ି ଦହୁ ହୋଇ କିମ୍ବା ହେବ ଚନା ?

(୪)

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

ସେ ଦିଅ ଉତ୍କୁଳ ମଣି ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତି ଗଣି,
ଶୋଭ ପରକରେ ପ୍ରେମେ ଆନନ୍ଦ-ପ୍ରତିମା
ବିତରୁ ଯୌରହ ଧନ ଢାକୁ ମାଧୁରମା ।

(୪)

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

ମୁଁ ଶୂନ ସଂଶାର-ବାସୀ, ସେ କିମ୍ବା ସ୍ଵର୍ଗୁଁ ଥିବା
ବାରେ ବାରେ ଦେଖାଏ ତା ମୂରତ ମୋହନ !
ନ ଦେଖାଏ ପ୍ରଭୁ ଅଛ ମୋତେ ସେ କାଞ୍ଚନ ।

(୫)

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

ଅଷ୍ଟର ଜାବନ, ପ୍ରୋତ ଅଷ୍ଟର ଅଦୃଷ୍ଟ ଯୋତ,
ତେବେ କିମ୍ବା କାଞ୍ଚନର ମୋହେ ମୁଖ୍ୟ ହୋଇ
କୁଥମ୍ବ ତଳମେ, ପ୍ରଭୋ, ରହିବ ହେ ଶୋଇ ?

(୬)

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

ପ୍ରକୃତ ବିଶ୍ଵାସ ଦେବେ ମଧ୍ୟମ୍ବ କମ ଗେହେ
ଖେଳେ ସେ କାଞ୍ଚନମାଳା କନକଲହରା
ନାରବେ ସେ ଶୁଣେ ନିଅ, ପ୍ରଭୁ, ଜାବତସ୍ତେ ।

(୭)

ପ୍ରଭୋ, ସେ କାଞ୍ଚନେ ନାହିଁ ଆଶା ।

ପ୍ରକୃତର ପାଶେ ଶାର, ନିଅ ବେଗେ କରିଗାର୍,
ଦେଖୁ ନେବ ଗୁରୁଚିତି, କରୁ କାର୍ଯ୍ୟ-ଭାସା
ସେ କାଞ୍ଚନେ ମେଧିବ ମୋ ପରାଶ ପିପାଶା ।

ଶ୍ରୀ ମନନମୋହନ ପଢ଼ନାମୂଳ ।

ଉଲ୍‌ଲେଖ ।

ମାସମାଧ ଦ ଶ୍ରୀ କେ ଦୀପକ ସର ବାହୁଦର । ଏନ୍ଦ୍ରପାତି ଦୀପକ କବି ହିମ ମାଳିର ବାହୁଦରକୁ ପିଣ୍ଡି । ସବୁ ଠିକ୍ ଠାକୁ, ବେଠିଆ ବାହିକ, ବରତ ବାହିର ସବୁ ହାଜର ହେଲେଣି । ବାହିକ ଗାଢ଼ କାଠ, ଭାବୁର ବର ପରି ପରିବା, କଳସି କଳସି ପୁଣ୍ଡ, ପଟକୁ ପଟ ମୁଢ଼ି, ଚାହା, ଉତ୍ସାହ ଅଛି ଜମା ହେଉଛି । ଧାନ ଗୁରୁଳ କୁଠା ହୋଇ ମାଥେ ହେଲୁ ରହିଥିଲା । ବର, ମୁଚ, ବରତ ଉତ୍ସାହ ପେଶାରେ ରଜା ହୋଇ ଜମା ହେଲୁଣି । ଦୂର ଦୂର ପାଥରୁ ରତ୍ନ ପରିକାମନାଳ ସହବରୁ ଖରଦ ହୋଇ ଅଛି । ଶୁଦ୍ଧାମାନେ କହି ଆଗରୁ ମିଷାଳ ସାମାଜୀ ପ୍ରତିର କିଳାଇଥିଲା । ବରପାତିରେ ଗାଦ ଗାଦ କିଳା ଜମା ହୋଇଛି । ଯୋଡ଼ାଏ ପୁଣ୍ୟାମ୍ବା ବସି ବେଶର ତାଳିକାରେ ବ୍ୟାପ୍ତ । ସମ୍ପ୍ରେ ଚରବର । ଟୀବାଲାମାନଙ୍କର ସ୍ଵର୍ଗ ଆଶରେ ଲାଗୁଛି । ଥୋକାଏ ଟୋକା ବରପାତି ମାନଙ୍କ କି ଉପସ୍ଥିବେ ଠକାଇବେ ତାହାର ବିଶ୍ଵର କରୁଥିଲା । ବିଏ ନିଜ ପରସ୍ତି ପରିଆର ବାହୁଦର କରୁଥିଲା । ବିଏ ବାହୁଦର ଶ୍ଲୋକ ପରିଚାରେ ଲାଗିଲା । ବିଏ ତାଳି

ଅଶାରେ ଅଶ ଦିନରୁ କୋଲାପ ଲେଇଲା । ବିଏ ପର ପରୁଅନ ଲୋହରେ ଦାନ୍ତ ପକାଇଛି । ବିଏ ବା ସିକୁର ମାର ଖର ପିତାର ଅସ୍ତାବନ ଅଶରୁ ଅନୁଭବ କର ନେଇଛି । ଟୀ ମାରପେ ଯାକ ଅନନ୍ତରେ ଅଠଶ୍ରୀ । ଦର-ସରଣୀ ମାକଳ କଥା ତେବନି ଥାଉ, ସାଇ ପଢ଼ୁ-ସୁଣିବ ନିବ ନାହିଁ । ହିମ ହିମାଣୀ ମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ପିପ କଲେ ଲାଗିବା ଦୂଷର । ଶୁଦ୍ଧାମାନେ ଚରବର, ପର-ପର । ଏହିରୁପେ ମାଳର ବାହୁଦରକୁ କେନ୍ଦ୍ରକର ସଂଧାର ଯାକ ଲୋକେ ବରକ ପର ଦୁରୁ ଅଛନ୍ତି ।

ଦୀପକର ଦୁଇପୁଅ—ବିମ୍ବାଧର, ଦିବାକର । ସବା ସାନ, ମାର୍ତ୍ତି । ଦିବାକରର ବ୍ୟାପ୍ତ ୧୦ । ୧୦ ; ସରର ହାଲ ମୂର ସେ କିଛି ଗୁଣେ ନାହିଁ । କହୁଥର ପିଲା ; ତାର ସରକରଣ ତାନ୍ତ୍ର ଦକ ଲାଗିନାହିଁ । ବିମ୍ବାଧର ବିମ୍ବର ହେଲେଣି । ପ୍ରାୟ ଚ ୩୦ ଶୁଦ୍ଧ କମ ନାହେ । କିନ୍ତୁ ପିଲା ଦିନରୁ ସେ କିଛି ନାମ ହାସିଲ କରିଥିଲା । ତାହାର ପଳକରେ ସେ ଯାହା

ହେବାର ତାହା ହୋଇଥିଲା, ନଚକରୁ ହର ହୋଇ ଥାଅନ୍ତା ! ବିମ୍ବାଧର ପରମ ବୈଷ୍ଣବ । ତାର ତରକାରେ ତାର ଦ୍ୱାର ବଢ଼ ସଫେଇ । ମାଳହୁଣିଟ ବେଶ ରଜ ବେଶର ହୃଦୟାବାର । ପ୍ରକାଶରେ ମୁଣ୍ଡ ମାୟ, ମଦ ରତ୍ନା-ଦିବ ବୟାରକୁ ଯାଏଥାଏ । ଶୁଦ୍ଧ ଅଗ୍ରଧ । ଅର୍ଥାତ୍ ସର୍ବ-ଶୌତ କଳାୟ ରଖିଥାଏ । ଶିଳ୍ପ, ଶିଳ୍ପି ପର ଖୋଟିଏ, ପରସ୍ପର ହୃଦୟ ମାଳ ଦୂର ରେଖ, ସନ୍ମାର ପୁନଃପାତଳ ଗାସି ଶ୍ରୀ ପାର ନିର୍ଯ୍ୟ ପଦକର । ଦେବ ମଧ୍ୟରେ ସେ କେବଳ ହିତେ ଗଞ୍ଜେଇ ଆଏ । ତେବେ ସେହା କେତେ ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଲୁହେ । କାରଣ ବଢ଼ ବଢ଼ ସାଧୁ ସନ୍ନାମାନେ ନେନ କରିବା ପାଇଁ ମାରିଥାନ୍ତି । ଏହା ହୃଦୟ ବାହୁଦର ମଦତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ତେବେ ସେହା ମଧ୍ୟ ଦୂଷଣୀୟ ନୁହେ । କାରଣ ଦିନପାଇ ପରଶ୍ରମ କର ହିତେ ତିର୍ଯ୍ୟ ତିର୍ଯ୍ୟରେ ଅର୍ଥମ ନ ନେଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ କ୍ଷେ ରହିବ କିପରି ? ଧାନରେ ଏକାଗ୍ରତା ଅଣିକା ପକ୍ଷେ ସେହା ବିଦ୍ୟ ଉପକାଶ । ଏହା ବ୍ୟାପର ବିମ୍ବାଧର ବଢ଼ ଲଙ୍ଘନ ବୋଲୁଷ୍ଟିଲେକେ ଗତ କହନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସେ ଅସ୍ତିକାର କରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଅରୁକୁ ପାଥର ଗୁରୁଷ ପ୍ରମାଣ ନିଳବାରେ ଏବେ କହନ୍ତି ଯେ ଶେଷରେ ତାବେ ରହ କୁପ୍ରତ୍ଯେ ବା ଲାଗିଲା ନ ଥାଏ । ଶ୍ରୀ ରହିବ ପରାମା କରିବା, ଶ୍ରୀ ରହିଥି ଦୁଇ-ବାହି ଏହାର ଉଦେଶ୍ୟ । ଏ କେବଳ ବିମଳ, ସ୍ତରୀୟ, ପବିତ୍ର ପ୍ରେମ—ଏମ୍ବେର ପାଶରତାର ଲେଖ ମାତ୍ର ନାହିଁ । ବିଧିକୁଷକର ସେହି ବିଦ୍ୟନମନ କୁଳ ଲାଲା, ସୀମୀ ନିର୍ଯ୍ୟନନ କଣା ମାତ୍ର ଲାଗି କରିବାର ଉତ୍ସାହ ମାତ୍ର । ମିଥ୍ୟା କହିବାରେ ସେ ବାକିଷି । ତେବେ ଜନ ଦିଗାରେ ତେବେ ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଅନ୍ତିମ୍ୟ । ତାହାର ତାରଣ—ବାଗୋତିତ ଧର୍ମରକ୍ଷଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ, ଏହିରୁପେ ପୁଣ୍ୟାମ୍ବା ବିମ୍ବାଧର ଏକାଧାରରେ,

ଦୟା, ଦସିଣ୍ୟ, ଅମା, ନ୍ୟୁସ୍, ପରେପକାରକା, ଦେଖ-
ହୁକେବିତା ଥିବ ସର୍ବଶୂନ୍ୟ ସମବାୟ । ଏହି ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବା ପାଇଁ ପରା କହିଦିର ବଢ଼ି ଅଭିବ ହୁଏ । ସବୁରୁ
ବିମ୍ବାଧର ବାରୁ ଗଛରୁ ଫଳ ଓ ଫଳରୁ ଗଛ ଉପକାର
କରିବାର ମନ୍ତି ଅବଳମ୍ବନ କରିଥାଅନ୍ତି ।

ସମ୍ମୁଦ୍ର ବିମ୍ବାଧର ବିଭାଗର ଜିମିଷ ପଦ କିଣିବା ପାଇଁ
କଟକ ଥାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ କଣେ ଦ୍ୱାରାଲୋକ ପଢ଼-
ତରେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କଥା ପଡ଼ିଲୁ ସେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ
ପୁଅ ଅଛି । ସେ ଅଶେଷବ ଅପ୍ୟାର ସେବା ତେଣେ କଢ଼ା । ସେ
ଅନେକ ଦିନରୁ ନହିଁଏ କରିବାକୁ ମନସ୍ତ କଲେଣି କିନ୍ତୁ
ଏହୁ ଅର୍କର୍ଣ୍ଣଣ୍ୟ ଓ ମାହସୁଳ ଗେପ୍ରସ୍ତ୍ର ଲୋକରୁ ପୋଇଁ
କହିବା ପାଇଁ କେହି ରାଜି ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଦ୍ୱାରାଲୋକ
ବିମ୍ବାଧରଙ୍କୁ କହିଲେ ଯଦ ସେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ
କନ୍ୟା ପାଦ ସଜିଲ କର ଦେଇ ପାରନ୍ତି ତେଣେ ସେ
ତାହାଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରାଲୋକ ବାବଦ ପୋ ୧ ତା ବନାରସି ଓ
ନଗବ ଏକଣ ଟଙ୍କା ଏବଂ କନ୍ୟା କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ନନ୍ଦ ପାଞ୍ଚଶ
ଟଙ୍କା ଦେବେ । ଟଙ୍କା ଘୋଜଗାରର ଏହି ସହଜ ଉପାୟ
ଧୃତି ବିମ୍ବାଧରଙ୍କ କିମ୍ବରୁ ଲୁଣ ଗଡ଼ିଲା । ସେ ଦେଖିଲେ ସେ
ଯଦି ତାଙ୍କ ଭାଗୀ ମାଳିକୁ ଏହିଠାରେ ଦିଅନ୍ତିଏ କେବେ ଭଲ-
ଲୋକି ଶୈଶମ ଓ ପଣ ଏହିପରେ ଛଣତ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କ ହାତରୁ
ଅସିବ । ଅତିବେ ଏ ସୁଧା ଛାଡ଼ିବାର ନୁହେ । ବିଶେଷତଃ
ଖାଲ ଖାଲରେ ହିଅଥାକୁ ବାହାକରି ଦେବା ଠାରୁ କିଛି
ଲୁହ ସହିତରେ କରିଦେବା ଯୁକ୍ତ ସଂକଳନ । ତହିଁରେ ପୁଣି
ଯଦିତୁକ କିଛି ନ ଦେଲେ ବି ଗଲେ । ସେଥିବେ ପୁଣି
ଲୁହ । ପୁଣି କିମ୍ବା ସତ୍ତି ଦୂରି ଅବିଲା । ବିବେକ କିମ୍ବା
ଦଂଶର କଲା । ଛାବିଲେ, ‘ଜାଣୁଁ ଲାଗି ଭଉଣାଟିକୁ ଏପର
ପ୍ରାନରେ ବିଭୁବେଳେ ଜଳକୁ ପୋପାଢ଼ି ଦେବ ।’ ସୁରବି ଓ
କୁହକୁ ମଧ୍ୟରେ ବୁନ ଉପାୟିତ ହେଲା । ଉୟାନକ ଆମୋ-
ଳନ, ତୁସୁଳ ତୋପାନ । ଶେଷରେ କୁହବିର କମ୍ପ ହେଲା ।
କୁହବି ପରମର୍ଗ ଦେଲୁ “ନ ଦେବୁ କାହାକି ? ମନସ୍ୟ
ହାତରେ କଣ ଅଛି ? ଶରୀରକ ଉଜ୍ଜ୍ଵାରେ ମନୁଷ୍ୟର ହାତ
ଦେବା କିମ୍ବନା ମାତି ।” ବିମ୍ବାଧର ଜାବ ଦେଲେ ଓ
କହିଲେ ସେ “ଆଉ ନିର୍ବନ୍ଧ ପଥ ଅସିବାର ଦରକାର
ନାହିଁ; ତୁମେମାନେ ବରକୁ ଦେବି ଠିକ ମାଧ୍ୟମାସ ଦି ୨୭ନ

ଆମ ଦେବାରେ ଉପାୟିତ ହେବ । ସେହି ଦିନ ଭଲ ଦିନ
ଅଛି ଓ ବାହା ନାହିଁ ।” ଏହିପର କଥା ଠିକ କର ଦେବକୁ
ଅସିଲେ । ସେ ଆହି କାହାରକୁ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ ।
କିମେ ବାହାଦୁର ନିକଟ ହେବାରୁ ଲୁଗିଲା ।

(୧)

ପାଠକ, ଗୋଟିଏ କଥା କହିବ । ମାନିର ବାହାଦୁର
ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଗ୍ରା ଅନ୍ୟ ଝୁାନରେ ଛିର ହୋଇଥାଏ । ଗାଁ-
ଥାକ ସମସ୍ତେ ଓ ଦେବଲୋକେ ଲାଗନ୍ତୁ ସେହିଠାରୁ ବର
ଅସିବ । ବିମ୍ବାଧର ସେ ଏଥିବେ ଏତେ କଥା କର
ଅସିଲେଣି ସେ କଥା କାହାରକୁ ଗୋରାର ନାହିଁ ।

ଜାର ମଙ୍ଗଳ ହେଲା । ହିଅ ବାପ, ଭାଇ, ସାର ପଢ଼ିପାଇଁ
ଧର ବାହୁନ କାନନ୍ଦ । ମଙ୍ଗଳ ପାଶ ଦିନ ମଙ୍ଗଳ ହାଣ୍ଟି
‘ବିବାହ । କୋରାର ରୁକ୍ଷ ହେଲା । ବାହାଦୁର ଦିନ କମାଥ
ଉପାସ କର ରହିଲା । ସେବଳ ରାତରେ ଆଉ କାହାରକୁ
ନିଦ ନାହିଁ ସମସ୍ତେ ନାନା ପ୍ରକାର ସଜିଲରେ ଲୁଣ ଅଛନ୍ତି ।
ଦାସଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଗହଣା ସକାନ୍ତି ରଖୁଣ୍ଟି, ପେଢ଼ ବାନ୍ଧିଲୁଣ୍ଟି ।
ଦାସଙ୍କରେ ବାପନ କୁଷଜ୍ଜ, ଲୁଣା ପଢ଼ା, ବିହଣା ପତର ହିତାବ
ଲୁଗିଛି । ପାହାନ୍ତାଥ ବେଳକୁ କର ଅସିବ । ଗାଁଆ ମୁଣ୍ଡରେ
ବିଶିରିବାଗ ତୋଟାରେ ଦର ସେବନ କରିବ । ଆଶପାଶ ଗାଁଆ
ମାନଙ୍କରୁ ଲୋକ ଜମିଲେଣି । ସମସ୍ତେ ଉପ୍ରସ୍ତୁକ ନୟନରେ
ଉତ୍ତାନ ହୋଇ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବରର ଆଗମନ ପ୍ରାଣାଶ
କରୁଥିଲା । ସମସ୍ତେ ବାଣ ଫଟିବାକୁ କାନ ଜେଇ ରହ
ଅଛନ୍ତି । ପହଞ୍ଚ ବାଣ ଫଟିଲୁ ମାଧ୍ୟମେ ସମସ୍ତେ ଧାଇଁବେ ।

ଦ୍ୱାରା ‘ଡୋ’ କର ଆଉଥାଳ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଭର-
ବର ହୋଇ ଗୋଟାକ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ପଡ଼ି ବିଶିର-
ବାଗକୁ ଦରିଦ୍ରିଲେ । ତୋଟାରେ ନବର ପାଇଲି ବସିଲା ।
ବେମାର ସତ ହେବାକୁ ଲୁଗିଲା । ବର ଗୁରୁତ୍ବିତ
ଲୋକେ ବନାହୋର ନିରବ ଉତ୍ତିବାକୁ ଲୁଗିଲେ । ବର,
ଚେର । କଳକୁ ମୁହଁ କର କିଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ବିମ୍ବାଧର ବାରୁ ଓ ବେତେ ଜଣ ବାବର
ସହିତ ସେଠାରେ ପଦିଷ ବରକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଉକାଇଲେ । ବର-
କର୍ତ୍ତା ଅସିଲାରୁ ଦିମ୍ବାଧର ବାରୁ ଏକାବେଳକେ ତୁରସରରେ
ବାକ କହିଲେ “କିମେ କମିଶକା ଭଲମୋକ ହେ ହେ ! ଏଠି
ଲୁଗମ୍ବୀ କର ବାହାଦୁର କରିବାକୁ ଅସିବ ? ଠିକ, କିମ୍ବା-

ଶେର, ଦିଗାବାଜ !” କଥା ଶୁଣି ବରକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁଟ୍ଟିର ! ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ସୁଣି ବିମ୍ବାଧର କହିଲେ “ଆମେ ଏପରି ବେମାରିଥ ବରକୁ ଝିଅ ଦେବୁଁ ନାହିଁ । ଝିଅ କଣ ସାଉଁ ଆଶିରୁଁ ସେ ପାଶିକ ଠେଲି ଦେବୁଁ ? ତମେ ଉଳଲୋକ ତ ଚପ୍ପ କର ରୁହଁ; ତମର ଦଲ ଦଶା ଅଛିବ ବାଟେ ବାଟେ ଘରକୁ ଫେର ଯାଏ ।” ବରଯାଶୀ ସାଥୀମାନେ ଅସି ଶୁଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ କାହାର ପାଟ ପିଲାଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟମୂଳ୍ତି, ଦ୍ୱାରବୁଦ୍ଧି । ଶେଷରେ କଣେ କହିଲେ “ଆମର ପୁଅର କି ବେମାର ଅଛି ତା’ କୁହ ; ତମେ ଦେଖି ନାହିଁ”

ବିମ୍ବାଧର—ଫେର କଥା କହୁକ, ଲାଜ ନାହିଁ ଥୋମାନିଶ୍ଚ ! ଦେଖିବ କଣ ? କେଉଁ କେମାରିତା ତା ଦେବରେ ଦିଶା ଅଛି ? କରୁ ଅବଶ୍ୟକତା ତାର ନାହିଁ ?”

ବରଯାଶୀ—“ଆଜ୍ଞା ତମର ଭାଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା କହିଲେ “ଏହା କହିଲେ “ଅଛା ଦେଖିବା । ଏହା କହି ଦରର ଦେବରୁ ଯୋକ କହାଇଲେ । ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ସବୁ ଦେଖି କହିଲେ “ଏହା କହି ପୁଣି ପଡ଼ିଲଣି ।” ସମସ୍ତେ କହିଲେ “ନା, ସେଠା ଯୋଡ଼ା ଦାଗ” କିନ୍ତୁ ବିମ୍ବାଧର କାହାର କଥା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । କହିଲେ “ବରର ହାତ ସବୁ କେମା ହୋଇ ଗଲାଣି, ଭଣ୍ଡାଉଛି କଣ ?” ବରକୁ ବିଢ଼ାଏ ତାପ ଦିଅଗଲା ; ବର ତାପ ଫେରି ଶୁଣି ଶୁଣି କର ଗେଲାଲା । ପର କଲେ ତାପ ପକାଇଲେ । କଥାପି ବିମ୍ବାଧର କହିଲେ “ନା, ତାର ତ ଅଗ୍ନି କଢ଼ି ନାହିଁ ।” ପରେ କୁମୟ ପଶୁଷା । କହିଲେ “ଆଜ୍ଞା ପଡ଼ିଥାରେ ଦରତତ, ଦେଖିବା ।” ଅଗରତା ବର ଯୋତା ଶୋଇ ଦରତିଲେ । ଦେବିବୁଦ୍ଧିପାତା । ମନୁଷ୍ୟ କଣ କରିବ ? ତିପାପ କର ଶବ୍ଦର ବଢ଼ି ଦୂର୍ବଳ ଓ ଅବସନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଏକ ପ୍ରକାରରେ ଅନେକ କ୍ଷଣ ପାଲିକିରେ ବସି ଗୋଡ଼ ଲୁଗିଗଲୁଣି । ଏକେ ଏପରି ଅକ୍ଷୟିକ ଆଶ୍ରୟରେ ସେ କରବୁଦ୍ଧି ହୋଇଥାର ଥିଲେ, ତହିଁକ, ବିଶା କରିବାକୁ ଅସି ମଶ୍ରମ ବର ପାଖରେ ଏପରି ଅଧିମନ ଉତ୍ସାଦରେ ତାଙ୍କର ମନ ଅବସନ୍ନ, ତିର ଅଧିର, ମାୟ ଉଛେନ୍ଦ୍ରିୟ । ବରକର ସେବେବେଳେ ଅବଶ୍ୟକ କରି ପାଠକ ଥରେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତୁ । ତି ଦୌତିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ କଲା ମାଧ୍ୟମେ ହଠାତ୍ ପଦମୁଳକ ହୋଇ ଭୁଲ୍‌ଭୁଲ୍‌ଭେଦରେ

କଣ୍ଠକ ପଡ଼ିଲେ । ବିମ୍ବାଧର ଦଳର ଲୋକ ହୋଇବିଷେ ଦୟି ରତ୍ନ ତାଳ ଗାନ୍ଧିକା ମାହିମାରୁ ଲୁଗିଲେ । ବରପଣୀୟମାନେର ସୁଖ ମଳନ ହୋଇଗଲା । ବିମ୍ବାଧର ଜୟୋତିରାଜରେ କହିଲେ “ଆଜ ଦେଖୁନ୍ତି କଣ ? ସବୁକ ଜଣା ପଡ଼ିଲା ! ସାଧ, ଗଧେ, ଆଉ ଦଶ୍ୟ ପାଇଥିଲେ ତ ସର୍ବନାଶ ହୋଇଥାନ୍ତା । ବାବା ପିଲାକାରୁ ତ କଣି ତପି ଦରଥାକୁ ଫେଲ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତେ । ଭାଗେଖ ମୁଁ କାଣିଲା ବୋଲି ସିନା ।” ଆଉ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ଲୋକେ ପାଟ କଲେ “ମାର, ମାର, ପିଟି ଅଭିଭେଦ ଦିଅ ; ଉଦ ଫେର ବାହା ଫବାକୁ ଅଧିକର୍ତ୍ତା !”

ବିମ୍ବାଧର—“ଆଜ ଗୁହଁର କଣ, ଉଳଲୋକ ତମରୁ କଣ କହିବା ! ପେରୁ ମାଟେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘେରିବାଟେ ଫେରିଯାଆ ।”

ବରଯାଶୀ—“ଆମେ ଏତେବେଳେ କଣ କରିବା ? ବର ମଙ୍ଗଳ ହୋଇଛି ; କଣ ହବ ?”

ବିମ୍ବା—ଆଜ୍ଞାର କଥା କହୁତ ? କୁଆଗେର ପଣ୍ଡିଥ ପଟିବ ନାହିଁ । ଏକଣଶି ବାହାରିଯାଆ । ଲୋହିଲେ ତମ କପାଳରେ ମାତ୍ର ପାତାଲିଣି ।”

ଏହା କହି ଫେର ଅସିଲେ । ଯୋତା ହୋଇଥିବା ବାଶ ଚକ୍ରବରୁ ଉପରୀ ହେଲା । ବସିଲା ଶୁଣ୍ଡର ଉତ୍ତିଲୁ । ସବଳ-ବଳରେ ଧଳ୍କିବ ବର ହଦିହଜା ହୋଇ ଫେରଗଲେ । ବରଯାଶୀ, ବରକର୍ତ୍ତା ଓ ବିଶେଷତଃ ବରକ ମନ କଣ ହେଲା ତାହା ପାଠକ ଅନୁମାନ କର କାଣିବେ ।

ସାବେ ସାତେ ଏ କଥା ଗୀ ସାକ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କିଏ କଲ କହିଲ କିଏ ମନ କହିଲା । ମାରପେ ଯାକ ବିମ୍ବାଧର ମାମଲକାର ଓ ରୂପିର ସଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ବିମ୍ବାଧରଙ୍କ ଦୂଦ ପିତା ଦାସେ ସବୁ ଶୁଣି କିନ୍ତୁ କହିଲେ ନାହିଁ, ଏବେ କହାବାକିତ କିଲ ପଣିଲେ । ଏ ଗୋକୁଳମାଳ ଥିଲି ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭାବନା ପଡ଼ିଲା—କନ୍ୟାକ ମଙ୍ଗଳୀ ହୋଇଛି; ବାହାର ନ ହୋଇ ରହ ପାରିବ ନାହିଁ; ତେବେ ବର କାହିଁ ! ବର କାହିଁ, ବରକାହିଁ, ହଠାତ୍ ବର କୁଆତ୍ ମିଳିବ ! କଣ ହେବ ! ଏହ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ପଣିମୁଣ୍ଡରୁ ବାଜା, ଶିଖ, ଶୁଣିଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ବାଜା, ପାଲକି, ବର ଅସି ଦାସଙ୍କ ଦୁଆରେ ଉପସ୍ଥିତ । ଏ ସେ ଅଭିଗୋଟି ଏ ନର ! ସେ ବରକ ନୂହେଁ । ଏ କୁଆତ୍ ଅଭିରାଜ ! ସମସ୍ତେ ତାଟିଜା । ବିମ୍ବାଧର ନିଜେ ଯାଇ ବରକୁ ଦେଖି ଅବିଲେ ।

ଚଉପାତ୍ରିରେ ବର ବିହିଲା । ସମସ୍ତେ ଜାଣିଲେ ବିମ୍ବାଧର ବାରୁ ପୂର୍ବରୁ ଠିକ କର ଥିଲେ । ଏଥର ବିମ୍ବାଧର ପୁଣ୍ୟପାର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ଶବ୍ଦାଦର ତୟାରତା ଆଜମ୍ବୁ ହେଲା । ପୁଣି ଲୋକେ ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼ି ଲଗାଇଲେ । ପୁଣି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୁଭରୁ କୋଳାହଳ ଉଠିଲା । ସେଥି ସଙ୍ଗେ କଳ୍ପାରୁ ମନ୍ତ୍ରନା ସ୍ଵର ମିଶିଲା ।

ଯଥା ସମୟରେ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପଳ ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରଦ୍ଧା ପିଥା, ସାଥୀନ୍ତି ଡର୍ଢା ସବୁ ସରିଲା । ବର କନିଆ ବିବା ହୋଇ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେ ଯତ୍ନକୁ ପଦ, ଗନ୍ଧାଗାଣ୍ଠି, ବେଳୁର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଯୋଗାଛି କରି ହୋଇଥିଲା ତାର ଶିଖ ଶୁଭରୁ ଭାଗେ ସକ୍ରାନ୍ତ ବରକୁ ଦିଅ ହେଲା ନାହିଁ । କେବଳ ନିତାନ୍ତ ନ-ହେଲେ-ନ-ହେବ, ବିଧରାମୀ, କାମଚଳା ମୁତ୍ତାବକ ଯତ୍ନକୁ ଯେତି ବରକର୍ତ୍ତା ସମ୍ମୁଖୀ ମନରେ ବିବା ହୋଇଗଲେ । ଯିବାବେଳେ ବିମ୍ବାଧର ସାଇରେ ତାଙ୍କର ଇତିରେ କଣ କଥା ହେଲା ତାହା କେହି କୁଣ୍ଡିରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପାହାନ୍ତାରୁ ଦାସେ କବାଟ କିଳ ଯେ ଘରେ ପଣିଲେ, ଥରୁ ଦିନ ଯାକ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ ।

(ଭବନହାର)

କିନ୍ତୁ ଦିନ ପରେ ବିମ୍ବାଧର ବାରୁ କଟକ ସିହାକୁ ବାହା-ରିଲେ । କି ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଯାଉନ୍ତି କେହି ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ପରିଚିଲେ କହିଲେ “ମାଲିକୁ ଦେଖି ଅସିବ; ଆଉ ଟିକିଏ ମଧ୍ୟ ଦରକାର ଅଛି । ସବୁ ଠିକିଠାକ କର ବାହାରିନ୍ତି— ଜବର ଅଥିଲୁ ଯେ ମାଲିର ସୀମା ଗୁଲିଗଲେ । ହଠାତ୍ ବାର ରହିଲା, ମୂର୍ଖ ହୋଇଗଲେ, ସେ ମୂର୍ଖ ଆଉ ରହିଲୁ ନାହିଁ । ଏହି ଦାରୁଣ ସହାଦ ଶୁଣି ଘରେ କାନ ବୋବାଲି ପଡ଼ିଲା । ବିମ୍ବାଧର ବାରୁ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ କାନ କଟକ ବାହାର ଏକାବିଲେ ମାଲି ଘରେ ଦୀର୍ଘ କାନ ବୋବାଲି ପାଇବେ ସାଇକ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କୁ ଟିକା ମିଳିଲେ । ଏହାକ କଥା ଶୁଣି ସେ କହିଲେ “ଆପଣଠାରୁ ପାପି ନୃତ୍ୟ, ନର ପିଶାଚ ଅଉ ସ୍ଵାରରେ କିଏ ଅଛି ? ମୋର

ପୁଅ ମରିଲୁ, ଏ ସମୟରେ ଆପଣ ବିବାହ ପଣ ମାରିବାକୁ ଅସିଗ୍ନି ! ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାନ୍ତ ବନ୍ଧୁ କଲି, ଘରକୁ ଅସିଲୁ ମାଧ୍ୟକେ ମୋ ପୁଅରୁ ବାକିଲ ଥିଲେ ଆପଣଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କାହିଁ, ଟିକା ମାଗୁଛନ୍ତି ! ଧକ ଆପଣଙ୍କୁ । ଉଠଣୀକୁ ଦେଖା କଲେଣି ? ଦେଖିବେ କଣ ! କାଲ ଶତ ପହରଦିନ ନୂଆ ଶାପା, ଶାତି ସିନ୍ଦୁର ଦେଇ ବିଦା କରିଥିଲେ,—ଅକି ଯାଆନ୍ତୁ ଦେଖିବେ କିନ୍ତୁ ତାର” —ମୁହଁର କଥା ମୁହଁରେ ରହିଲା; ସେ ଥରୁ କଥା କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଧକେଇ ଧକେଇ କାନଦାକୁ ଲାଗିଲେ ବିମ୍ବାଧର ଟାକାରୁ ନିଷାଗ ହୋଇ ଫେର ଥିଲେ ନାହିଁ । ଦିନେ ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ଘରେ ଅସି ପହୁଚି ଶୁଣିଲା ଯେ ତାଙ୍କର ବାପ ଥରୁ ଇହ ଜଣତରେ ନାହାନ୍ତି । ମାଲିର ବିବାହ ଦିନରୁ ସେ ଦୂର କର ଗାନ୍ତି ନ ଥିଲେ । ଯେଉଁ ଦିନ ମାଲିର ବିଧାରୀ ହେବା କଥା ଶୁଣିଲେ ତହିଁ ଆରଦିନ ଥରୁ ଉଠି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନର୍ଦିକ, ନିଷନ୍ତ ହୋଇ ରହ ହଠାତ୍ ସଲିପାତ ହେଲା—ଶୁଣିଗଲେ । କଣ କରିବେ, ବିମ୍ବାଧର ହାତ ମୁଣ୍ଡ ଥରୁଷେ ହୋଇ ରହିଲେ । ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ଅଦାଳତରୁ ବୋଲିଥି ଅସିଲୁ ଯେ ଫେର ଯାଇଥିବା ବର ଦଶ ହକାର ଟଙ୍କାର ଦାବି କର ଶକ୍ତିପୂରଣ ଓ ମନହାନିର ମନଦମା କର ଅଛନ୍ତି । ସଥା ସମୟରେ ଜକାବ କିଅଗଲୁ । ମରକମା ଲାଗିଲେ । ହାଲକୋର୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗି ଜମିଦାର ବାଢି ସବୁ ବିକିଲେ । ଯାହାକିନ୍ତୁ ସଲ, ଡାକିଗାର କୋରକରେ ସବୁ ନିଲାମ ହୋଇ ଗଲା । ବିମ୍ବାଧର ସର୍ବସାନ୍ତୁ—ପଥର ରଖାଇ । ଅକନ୍ତୁ ଉପରମ୍ପ ଦାସଙ୍କ ଦର ଶୁଣିଗଲା ରହିଲେ । ଏତେବେଳେ ବିମ୍ବାଧର ବାରୁଙ୍କର ନିଦ ରହିଲା—ନିଶା ଶତାଙ୍କିଲା । ଆଶାର ସ୍ଵର ଉପରେ ଘାଲା, ସମ୍ରାଟ ତଥା ଲିର ଗଲା, ମୋହନ ଅବେଶ ହୁଏଗଲା । ଯାହାତ ହେବାର ହେଲା । ନିୟନ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କିଏ ଲାଗିଲା କରିବ । ପାପର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କିଏ ‘ଅନ୍ତାରୀ’ କରିବ ! କିନ୍ତୁ ଅଭିନା ମାଲିର କଣ ହେଲା ! !
ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାନ୍ତ ମହାପାତି ।

ସାହିତ୍ୟ ସେବା । *

(୧)

କି ଅପ୍ରକାର ସୁଖ ଆହା ! ସାହିତ୍ୟ ସେବନେ !
 ବାଚିଦେଶର ଅଧିକ
 କରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାଶନ
 ସ୍ତରର ଦେବତା ସେହି ଏ ମର ଭୁବନେ !

(୨)

କଳ୍ପଣା ଜରାରେ ବସି
 ମନେ ମୃଦୁ ମୃଦୁ ହସି
 ପ୍ରାତଃ ବାୟୁଚୂପେ ଭୁମେ ବିଜ୍ଞାବ ସାଗରେ ।
 ନବ ଭ୍ରବ ନବ ଚିତ୍ତ
 ରମ୍ୟ ଦ୍ଵୀପ ସୁନ୍ଦର
 ଦୀର୍ଘନ କର ସେ ହୃଦ ସ୍ଵରଙ୍ଗ ଅନ୍ତରେ ।

(୩)

ଭରଜ ପଦୁ ପ୍ରୟୁକ୍ତ
 ଶାନ୍ତି ମନାକିଳା ପୃତ
 କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚିନ୍ତା ଶୋକ ରେଗ ।

କାବ୍ୟ ରଧାମୁଦ ପାଲେ
 ପେ ସୁଖ ଜନର ପ୍ରାଣେ
 ତା ଅଗ୍ରତେ ଭୁବ ପୋଗ ଭୁବ ସନ୍ଦେଶ ।

(୪)

ଦୃଶ୍ୟ ଶୋକ ଚିନ୍ମୟ
 ଦୁର୍ଗର ପାପମୟ
 ମର ଭବେ ଥାର ଭୁବନ୍ଦେ କେ ସୁର୍ତ୍ତ-ପଳକ ?
 ସୁଖ ସ୍ଥା-ପୁର୍ବ୍ରୂପ ପାଦ
 ଦତ୍ତେ ଅଛି ତାର ମାତ୍ର
 ସହାରେ ଯେ ପୂଜେ ମାତ୍ରା ଶାରଦାର ପଦ ।

(୫)

କି ଉତ୍ସାହେ ମନ୍ତ୍ର ହୃଦ କରଇ ଅଗ୍ରର !
 ବିଷୟେ କର ଦର୍ଶନ
 ବିଦ୍ୟ ଦୂଷି ବଢ଼ିପଣ
 କବିତା-ପରିଚା-କଳେ ଦାରିଦ୍ର୍ଯ-ମରକ ।
 ଶ୍ରୀ ଲେଖନ ପ୍ରସାଦ ପାଣ୍ଡି ।

ଉଦ୍‌ବଳି ଭାଷାର ବିଶେଷତା ।

(ପୂର୍ବ ପ୍ରକାଶ ଉତ୍ତାରୁ)

ମୁନ୍ଦରେ କେତେ ଦୁଃଖ ଶଦର ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ଅର୍ଥତର ଥାଏ ତାହା ବାର ବା ବାଢ଼ । ବାତହାର ଅବଶ ହେବାରୁ
 ବରିଗୁର ନାମ ନାହିଁ [ବାତି] ପେମନ୍ତ ବାଲଗଣ ବାତି,
 ଅନୁଭବି, କବଳ ବାଢ଼ ।
 ଏହାର ପଶାତ୍ ଭାର ଭୁମିର ନାମ ବାତି । ଯେମନ୍ତ
 ଦୀର୍ଘରେ ଅନ୍ୟର ପ୍ରବେଶ କାରଣ ନିମନ୍ତେ ଯାହା ସେବାର
 ପରମାତ୍ମା ।

ପ୍ରବୃତ୍ତି ପାଇବା ହରାହିତ ପ୍ରକାଶ ଉଦ୍‌ବଳି ଭାଷାର ବିଶେଷତା ହୋଇପାରେ ତାହାର ବେତୋହା ରହାଦରମ ଅତି ମୁଠେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଇବାରୁ ହୋଇ ଏହ ସୁତାରା ମନାରାମ । ଲେଖକ ବାବୁ ବେଳେ ପ୍ରାଣ ପାପେ ଜମେ "ପିତ୍ରାମ", ମଧ୍ୟ ପ୍ରେଣେର୍ବର୍ତ୍ତ କଲାପତ୍ର
 ଉତ୍ସାହ ନିଷାଧ ମନ୍ଦିର କରିବାରେ ଉଦ୍‌ବଳି ଭାଷା ତିକ୍ତ କରି ନିଷମିବୁପେ କରିବା ଅନ୍ତରେ ବରମାର ଅନ୍ତରେ
 କରିବାରୁ । ଏହାର ଲେଖନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଦ୍‌ବଳି ଭାଷା ବିଶେଷତା ହାତରେ ଦେଖାଇବାରୁ ଅନ୍ତରେ
 ଏହାର ପଶାତ୍ ଭାରି ନିମନ୍ତେ କମ । ଏହାର ଅନ୍ତରେ କାହାର ପରମାତ୍ମା
 ଏହାର ପଶାତ୍ ଭାରି ଅର୍ଥ ବରିଗୁର ପେମନ୍ତରେ ତାହାର ସାଥେ ଉଦ୍‌ବଳି ଅନ୍ତରେ ମିଳେ । କିମ୍ବା ଦ୍ୱାରା ସୁର୍ବେ ଏହାର
 ପଶାତ୍ ଭାରି କରିବାର ବୌଦ୍ଧ—ବାରମାର ହର—ରହିବାର କର ଅର୍ଥ—ଏହା ସାଧ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରକାଶର ବିଦ୍ୟ ମୁହଁ । ତାହାର ଉଦ୍‌ବଳି କରିବାର
 ପଶାତ୍ ଭାରି କରିବାର ଏହାରୁ ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ସାହ । (ଶା ପରିବର୍ତ୍ତନ ବସି ।)

“ବାଢ଼ି ଅଟେ ନାହିଁବା,
ଗୋହକୁ ଦେଖିଲେ କହିବ ମାରଯେ ଗୋ ।
ମୋ କୁଣ୍ଡଳ ପେଣ୍ଡି ଦେବ ।” ଟିକି ହିଥ
ଶୁଣିଛ ଓ ବିଶ୍ୱାସକଥା ଉଚାରିଣ କଲେ, ମନ କନ୍ତୁ
ବିତ ଦେବା ଅଣଙ୍ଗାରେ ଝାଡ଼ା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶବ୍ଦ ଶୁଣ୍ଡରମ ଓ
ଲୋକେ ତାହା ଉଚିତ ହୁଏ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଲୋକେ
ବାଢ଼ି କି ଝାଡ଼ା ଫେରିବାକୁ କଲେ କହନ୍ତି ବାଢ଼ି କି ଯାଇଛି ।
ଏହାର ଉଚିତାର୍ଥ ମଳ-ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଯାଇଛି । ଏହିପରି
ଗୋଟିଏ ଯାଇଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ପିତ
ଆକାର ଧାରଣ କରି ବିଶ୍ୱାସକ । ଗୋଟିଏ ବାଢ଼ି ନାମରେ
ଅଭିହତ ହୋଇଥାଏ ।

ଯାହା ହୁଏ ପ୍ରହାର କର ବା ପ୍ରହାରର ଘୟ ଦେଖାଇ
ଲୋକକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବାରଣ କରିଯାଏ ତାହାର ନାମ
ବାଢ଼ି ।

ଯେମନ୍ତ ବାଢ଼ିର ବାଢ଼ି [ବ୍ୟୁତ ବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ]

ବାଢ଼ି ଅର୍ଥ ପ୍ରହାର [କିୟା ବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ]

“ବିଂହ ହାରେ ରିତ୍ତାରିତି

ବାଜିଅଛି ବେତ ବାଢ଼ି

* * * *

ଅନ୍ତର୍ଭାବୀ ଅର୍ଥ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ପ୍ରହାର ।

ମନୀ—ମଣ୍ଡଳ ଶବ୍ଦରୁ ଉପରି [?] ଦୃଷ୍ଟର ମଣ୍ଡଳାକାର
ଆଳବାଳ । ଯେମନ୍ତ କଣ୍ଠାରୁ ମନୀ, କଲର ମନୀ
ଇତ୍ୟାଦି ।

ମଣ୍ଡଳୀଭୂତ ଦଳକୁ ମଧ୍ୟ ମନୀ କହନ୍ତି । ଯେମନ୍ତ ମାତ୍ର
ମନୀ ଖେଳାଉଛି ଅର୍ଥାତ୍ ମଣ୍ଡଳୀଭୂତ ତିଶ୍ୟ ଦଳଙ୍କ
ଖେଳାଉ ଅଛି ।

ତାଢ଼ି—ଆଳକାର ବିଶେଷ ।

ଯେଉଁ ହୋଟ ରିତ୍ତ ଏକ ଶ୍ଵାନରୁ ଶୀଘ୍ର ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନରେ
ରୋପନ କରିଯାଏ ତାହା ନାମ ତାଢ଼ି । ଯେମନ୍ତ ନହିଁଥା ତାଢ଼ି,
ପଣ୍ଡ ତାଢ଼ି ।

ତାଢ଼ି—ଲେନ୍ଦା ; ଯେମନ୍ତ ପିଠା ତାଢ଼ି, ବହୁ ତାଢ଼ି ବା
ତାଢ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅଟ—ମୁଦ୍ରିବା ଦର୍ଶିତ ପାଦ ବିଶେଷ, ଅଟିକା ଯନ୍ତ୍ର,
ସମୟର ନିର୍ଭର ନିର୍ଭୂତ କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ବିଭାଗକୁ ଏହି
ନାମ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ ।

ଗଣ୍ୟ—ଏକ ପ୍ରକାର ବନା ଅସମ୍ଭବ ଜାତି । ଏହି ଜାତିର
ଶବ୍ଦ ନାହିଁର ସାହୁର୍ ଓ ଅବଜ୍ଞା ହେତୁ ମୂର୍ଖ ଅଭିଧାନ
ଗଣ୍ୟ । ଅତିଳ ଜଳ । ଦୃଷ୍ଟର ତାଳ କାଟି କୃଦିମ ଉଧାୟରେ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ।

ଦୃଷ୍ଟ—ଏହିକା ଯନ୍ତ୍ର ବା ଶ୍ଵେତ ଯନ୍ତ୍ର ଶକ୍ତି ଦୃଷ୍ଟ
ହାର ସମୟ ବିଭାଗ ନିର୍ଭୂତି ହୋଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର
ବିଭାଗ ଦୃଷ୍ଟ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଦୃଷ୍ଟାକାର ଏକ ପ୍ରକାର କଷରତର ନାମ ଦୃଷ୍ଟ ।

ଦୃଷ୍ଟ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହାର ଶାସନ କରିଯାଏ ବୋଲି ଦୃଷ୍ଟ
ଦାଳ [ଶାସନ] କାଳ ଦିମେ ସମ୍ପିତ ଆକାର ଧାରଣ କର
ଦୃଷ୍ଟ ନାମରେ ଅଭିହତ ହୋଇଥାଏ ।

ଅନୁକୂଳ—ଅନୁ [ପଶୁର] + କୂଳ [ତରି] । ଏହି
ଦୂରିତ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରେ ଅନୁକୂଳର ସପର ଅର୍ଥ କିପରି
ହେଲୁ ଦେଖାଯାଉ ।

ବାଶିଶ୍ୟ କାମୀ ହୁନ୍ତ ନାବକ ଗରୀର ଜଳ ବିଶିଷ୍ଟ
ଦୟକୁର ସମ୍ମର ମଧ୍ୟରେ ଅସହାୟ ଅଭିପ୍ରାୟେ ପଢ଼ି ପେତେ-
ଦେଲେ ଦେଖିଲେ ପବନ ପ୍ରବାହିତ ହେଲୁ, ପ୍ରୋତକୂଳର
ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁ । ତେବେବେଲେ ସେ
ଏହି ବିପଳ ଅଭିପ୍ରାୟେ କଳ ପ୍ରାତିର ସାହାୟ କାହା
ପବନର ନାମ ଦେଲେ ଅନୁକୂଳ ପବନ ଓ ଶ୍ରୀକୃତ ନାମ
ଦେଲେ ଅନୁକୂଳ ଶ୍ରୋତ । କାଳକିମେ ସେ କୌଣସି
ଅସରିଧାରେ ସାହାୟକାର ନାମ ହେଲୁ ଅନୁକୂଳ । ଏବେ
ଆପଣମାନେ ଦୂରିଲେ “ଅନୁକୂଳ” କୌଣସି ବିଶେଷ୍ୟର
ବିଶେଷଣ । ମାତ୍ର ଏହା ବିଶେଷ୍ୟକୁଠେ ବ୍ୟବହୂତ ହେବାର
ଦେଖାଯାଏ । ଯେମନ୍ତ ବନ କଟକ ଅନୁକୂଳ କଲେ । ଏଠାରେ
ଅନୁକୂଳର ଅର୍ଥ ଉପକରମ । କିପରି ହେଲୁ ଅନେଳ-
କଳା କରିଯାଉ । ରକ୍ଷଣକଷ୍ଟ ଦୟକୁର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ-
ରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସିରିର ସହାୟ କାମନାରେ ଉପାସନାର
ଅନୁଷ୍ଠାନ କର ତାହା ସିରିର ଅନୁକୂଳ ହେବ ବୋଲି ଅନୁ-
କୂଳ ନାମ ଦେଲେ । ପରେ କାଳକିମେ ଉକ୍ତ ପ୍ରକାର
ଅନୁଷ୍ଠାନ ନ କର ସନ୍ତା କାର୍ଯ୍ୟର ଉପକରମକୁ ଅନୁକୂଳ
ବହିଲେ ।

ବେଶ୍—ଏହା ଦୂନ୍ତ ଶବ୍ଦରୁ ଉପରି । ଯେମନ୍ତ କଟରୁ
ବେଶ୍, ଦାଆ ବେଶ୍, ମାତ୍ର କଟ୍ଟ ବେଶ୍ ଅର୍ଥ କରିବ ଦୂନ୍ତ
ସମ୍ପିତ ବଜକୋଷ । ପଦ୍ମର କାଳକୋଷକୁ ମଧ୍ୟ ପଦ୍ମବେଶ୍

ତହାରୁ । ବିବଶାବଶରେ ବନ୍ଦରୁ ମାତ୍ର ଗୁଡ଼କୁ ବେଳେ କହିଥାଏ ।

ତେଲ—ବର ଗଛରୁ ଯେଉଁ ବାସୁଦୟ ଚେର ନିର୍ଗତ ହୋଇଥାଏ । କଣାରୁ ପ୍ରତିକ ଶୈଖ ଗଛରୁ ବାସୁଦୟ ଚେର ନିର୍ଗତ ହୋଇଥାଏ ସତ୍ୟ ମାତ୍ର ତାହାରୁ ସାଧାରଣତଃ ଚେର ତହାରୁ । ଯେମନ୍ତ କର ତେଲ ମାତ୍ର କଣାରୁ ତେଲ କେହି କହିବାର ଶୁଣାନାହାଁ ।

ବରଳ—ଅନ୍ୟ ଗଛର ଫଳ ।

ଭଣ୍ଟ୍ୟ—କବଳ ସ୍ଵର୍ଗ ମାନଙ୍କର କୋରବାକାର କୋଷ ।

ମଳଙ୍ଗ—ଏକ ଜାଗୟ ଉଦ୍ଭବ ଅନ୍ୟ ଦୂଷର ଉପରେ ଜାହା ଦେହରୁ ରସ ଗୋପନ କର କାହିନ ଓ ବରିତ ଦୁଇ ତାହାକୁ ମଳଙ୍ଗ କହାନ୍ତି । ଯେମନ୍ତ ଅନ୍ୟ ମଳଙ୍ଗ, ବର ମଳଙ୍ଗ ଉପଥାଏ ।

ପୁରୁ—ପଦ୍ମଞ୍ଜି ନ କହ ପଦ୍ମପୁରୁ କହିଥାନ୍ତି ।

ପିଂକ—ଚରିତ ପାନ ଓ ଶଦର ଦ୍ୱାରା ରଙ୍ଗିତ ହେଁ । ପାନପିଂକ ଅନ୍ୟକ ଶଦର ବ୍ୟକହାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ମହୁର—ଏହା ମଧୁର ଶଦର ଉପରୁ (୧) ମାତ୍ର ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଅନ୍ତି, କବଳ ଓ ଯାହୁ ପ୍ରତିକ ହୀର ଏକ ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର କର୍ମକଳ୍ପକୁ ମହୁର କହିଥାନ୍ତି । ଏଥିରେ ମଧୁ, ଶୁଦ୍ଧ ଦୀ ତିନ ପ୍ରତିକ କୌଣସି ମଧୁର ଜିନ୍ଦଯ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ପଣତ—ମୁକୁତର ପୁଣତ ଶଦର ଅପ୍ରକାଶ । ମାତ୍ର (ବିଶେଷ) ପଣତ ଶଦ ପଙ୍ଗ (ବିପ୍ରାମାଚକ ବିଶେଷ) ପଣତ ଶଦର କି ସମ୍ମର ଦେଖାଯାଉ ।

ପ୍ରଶତ ଅବଶ୍ୟକ (ତେଣା) ବୋଧୁତେ କାଳକିମେ ସମ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ପଣତ ଆକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା ।

ଶତ୍ରୁଗୀ (ନିଶା)—ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପଦ ଦେଲେହେଠି ବିଶେଷତ୍ୱପେ ବିଦ୍ୱତ୍ତର ଦୁଇ । ଶତ୍ରୁଗୀ ଅର୍ଥ ଶତ୍ରୁଗୀ ବାଢ଼ି [ପ୍ରାରମ୍ଭ] ।

ଭୁଲପଦ—ଏହା କୌଣସି ଗଛର ପଦ ନୁହେ । ପଦାକାର ପାତଳ ବକଳ ବିଶେଷ ।

ପନ୍ଧୁକାଳୀ—ପନ୍ଧ [ପାଠ] ରେ ପେଞ୍ଜ ଏବଂ ପନ୍ଧେଶ କହିଥାଏ ।

ତାଳସଳ—କୁସି ତାଳର ମଧ୍ୟରେ କୋମଳ ଶର ।

ବାନଗୋଡ଼—ଗୋରୁ ଦୁଷ୍ଟନି କର ଅନ୍ତର ନ ଦେଲେ ଶ୍ରୀଏ ଦବିତର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତ ଗୋଡ଼ରେ ବାଜ ଅପର ପ୍ରାନ୍ତ କରି ବାନରେ ଦୁଷ୍ଟର ବାଜ ଦିନ, ଏହି ପ୍ରକାର ପ୍ରକିଯାତୁଳ୍ଯାକାନ୍ତିତାର, ବାନଗୋଡ଼ ବା ବାନଗୋଡ଼ କହିଥାନ୍ତି ।

ବାଟୁଳଙ୍ଗତୀ—ବାଟୁଳ ଲକ୍ଷ କରିବା ନମନ୍ତେ ପେଞ୍ଜ ଦ୍ୱରରେ ଶୁଣ ସମୋଗ କହିଥାଏ ।

କୁଅଂଗର—କୁଅ ପ୍ରଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ । ପ୍ରଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ ବିରାମ କିମ୍ବା କିମ୍ବାଂଗନ୍ତୀ ।

“ପ୍ରଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ ଦେବିତ୍ୱରୁଷ କାର୍ଯ୍ୟ”

* * * * * ଅମରକୋଷ ।

କୁଆପଥ—କୁଅ ପ୍ରଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତ । ପ୍ରଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ ବିରାମ କିମ୍ବା କିମ୍ବାଂଗନ୍ତୀ ।

ପନ୍ଧାରଗୁଡ଼—ଅନାର ଯୋଡ଼ ହୋଇଥାଏ ।

ଶ୍ରୀଅବୁଦ୍ଧ—ଏହା କୌଣସି ଶ୍ରୀଏ ପ୍ରେତାୟା ନୁହେ କି ପୂର୍ବ ପ୍ରେତାୟା ନୁହେ । ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭକରନର ଏକ ଦୟକର ଅବର୍ତ୍ତ ।

ଶ୍ରୀକରକ—ଏଥିରେ ପୁରୁଷ ଶଦର କିମ୍ବା ପାର୍ଥକରା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହି ଦୁଇ ଶିଳ ଯୋଗରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୱ ବସୁ ଦୁଇଥାଏ । ଏହା ଦେଖା, କୁମି ପ୍ରତିକ ଶ୍ରୀମୁଁ ଏକଳାଦୟ କଣେଇ ଫୁଲ ।

ଶ୍ରୀମାଟି—ଶ୍ରୀ ପ୍ରତିକ ସରବରରେ ଶୁହରେ ନ ଗୋଲାବ ।

ଦେ ଦେଖିଗି—ମାଗନ୍ତା ଲୋକ ।

କୋଇଲରୁଡ଼—କୋଇଲ ଉଠିବା ସମୟରୁ ଦିଦିରୁ ଦିତି ମାନ କରିବା ।

(କିମଶା)

ଶ କଳଦ୍ଵତ୍ତ ମିଶ୍ର ।

ପ୍ରତିକା ।

ଆବଶ, ୧୯୯୮ ।

୨୮ ଫେବୃଆରୀ ।

ସଂଶୋଧ ।

ବୁନ ହିଂହଟ—ଭାଲ ହୁଲୁ ।
ଦୟ, କୁଷମଳ ! ଦିଖୁ ବନୋଦନ
ଏ ଦୂର ମୃଦୁନ ଜିଗାରେ;
ଦେଖ ଦଶଦଶ ଧର ଦକ୍ଷାୟୁଷ
ଦୂରବେ ଦୂରବ ମିଶାରେ । ଦବ ।

ପୂର୍ବ ପରିମଳେ ପୂର୍ବକ ଧର,
ଚରିତର ପ୍ରେମ ପୀମୁଖ ଦର
ପ୍ରଥୟ ଗୀତକା ଦୁଦୂହର
ଯୋଗୁଳ ପରିଯ ଦଶାରେ । ୧ ।
ସୁନ୍ଦର ଉଣାଳ ନଭରୁପ୍ରେ
ଉଷ୍ଣାର୍ପ ଭରାରାମର ସଙ୍ଗେ
ଜଳପରୁ ତାର ହେମ ପ୍ରକଳେ
ଅବ୍ୟାକ୍ର ଅମର ରଖାରେ । ୨ ।
ହସର କନ୍ଦମା ଅତ ଦରଖେ,
ଦରଧାରେ ସ୍ଥାଧାର ଦରଖେ
ଦୁଦୂହକରୁ ଅନନ୍ଦରଖେ
ଅହା ତ ଦୂରରେ ଦଶାରେ । ୩ ।
ବକୋର କବୋର ଅତ ଅନନ୍ଦେ
ପିଲଖେ ହିମାଶୁ ପାନ୍ଧୁମନ୍ଦେ,

ଜାହାନ୍ତୁ ହେମ ମୋତକରୁନେ
ପୀରକ ମାଦକ ଜିଗାରେ । ୪ ।
ତେମର ମାଦକେ ଉନମାଦନ
କଳକଳ ନାଦେ ମୋହ ମେଦନ,
ଧାର୍ତ୍ତି ପୀରକବେ ରଣି
ପାଶବାର ପ୍ରତି ଅଶାରେ । ୫ ।
ଦରଖେ ଦରଖେ ନାତର ସିନ୍ଧୁ
ଅନେ ରହ ଅଛି ଶରଦ ରହ,
ଅନାହି ସୁନ୍ଦର ଗଗନ କିନ୍ତୁ—
ଅନ୍ତର ତ ହେମ ଜିଗାରେ । ୬ ।
ପରୁଠାରେ ହେମ ସ୍ଥାଧାର ରହି,
ମୋ ତହେ ଦଶାଦତମ ଦରଖେ
ପ୍ରେମମୟ ଏହି ବିଶ ସମାଜେ
ମୋର ଏକା ଦୁରଦଶାରେ ।

ଶ୍ରୀ ଦ୍ୟାକର୍ଣ୍ଣ ଦୂର ।

ଅଧ୍ୟପତିତ ଜାତି ।

"Blessed are they who have adorned them selves by crushing the miseries of the world and by doing philanthropic deeds as ordained"

Hon. Mr. B. K.Sahay,

ନାଚକାଞ୍ଚୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବହୁଶାଯ ସକାଦ-
ପତରେ ଏବଂ ସାର ସମିତିରେ ଅଲୋଚିତ ହୋଇଥିଲା ।
ମର୍ମିକଳନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଶିଶ୍ରୀଗତରେ ଏହାର ସମ୍ବ୍ୟାର କରିଗାନ୍ତି
ପ୍ରସ୍ଥାରୀ । ସମ୍ବ୍ୟାର ପ୍ରକଣ ବରେଦାର ମହାରାଜ ଏବଂ ତୁଠପର୍ବ
କରୁଥିଲା ମାନ୍ୟର ସାରଦା କରିଗ ମିଳ ପ୍ରମୁଖ ମହା-
ପୁରୁଷମାନେ ଏହାର ଗୋପକତା କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପଣ୍ଡ
ହେଉଥିଲା ଏହି ସମ୍ବ୍ୟାର ସ୍ଵର୍ଗରେ କି କି ଶାଖା ରହିଥି,
କିପର ଭାବରେ କରି କରିଗାନ୍ତି ହେବ ଏବଂ ପ୍ରଥମରେ କିଏ
ସେହି ଶାଖା ସବୁ ଅନ୍ତରିମ କରିବ ? ସକରିର ପ୍ରତ୍ୟେକ
ସାମାଜିକ କଟିଲ ବିଷୟର ଦୁଇଗୋଟି କରି ଦିବ ଦେଖା-
ଯାଏ—ଗୋଟିଏ ଧ୍ୟାନକାରୀ ଅପରାଧ ଗଠନକାରୀ ।
ଆମ୍ୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିବନ୍ଦ ହେବ
କରିବୁ, କିମ୍ବା ଅନ୍ତରିମ କରିବୁ ଆବୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ନିଜର
କୁହୟାର ଦଳନ କରି ପାଇବୁ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ପ୍ରମାଣକୁ ଧାରଣ
କରିଗାନ୍ତି ହେବେ ପ୍ରଥମରେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଶାଖାରଣ
ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ଶାଖମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ଜାଣିବା
ହାତୁ ଆବଶ୍ୟକ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅଧିକକ ସମାଜର ଶାମଳ
କେତେକ ପରିମାଣରେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ପ୍ରଗ୍ରହିତମାନଙ୍କ
ହସ୍ତରେ ଏବଂ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଚିଷ୍ଟ ସମାଜ-
ପତମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ନୟସ୍ତ ଅଛି, ସୁରେହତମାନେ ନୟାନ୍ତରାତ୍ରି
ବା ଅନ୍ୟଥା ମନେ କରିଯା ଯେ ସେହି ଶାସନକୁ ଦେମାନେ
ଯେତେ ଦୃଢ଼ କରି ପାଇବେ, ତେତେ ଦେଖାନଙ୍କର ମଝଳ
ଅଭି ଯେଉଁ କେତେକାନଙ୍କ ବିଷୟ ଉତ୍ତର ଦୋଇଥିଲା,
ଦେମାନେ ଅଧିକାଶ ଉପରୀକାର କରି
ଅଧିକାରୀ ସେମାନଙ୍କର ସମୀକ୍ଷା ହେବା ଅସାଧ୍ୟ ଏବଂ ଅନ-
ବିଦ୍ୟର ଫୋର୍ମ ସେମାନେ ଅନ୍ୟମନକର କଥା ହୁଏବାକୁ

ମଧ୍ୟ ଅପରାଧ । ଦୃଢ଼ିବାକୁ ଦେମାନେ ସମାଜକୁ ପ୍ରାଚୀନ
ପଥରେ ଗୁଲିନ କରୁଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟର ଶାଖାଯୁକ୍ତ ଶହେ-
ରାଜୀ କେର୍ତ୍ତ ମୌଳିକ ତଥା ଉପରେ ସୁତ ପର୍ବତ
ବ୍ୟବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କି ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବସ୍ଥାବାଚା-
ମାନେ ପମ୍ବାନ୍ଦୀରେ ଅଭିନ ପ୍ରଣୟକୁ କରୁଥିଲେ
ଉତ୍ତରାବିଧି ବିଷୟ ଦେମାନେ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତର୍ଭବିତ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଶାଖମାନଙ୍କୁ ସୁଧା ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କଲେ
ଯେ କୌଣସି ଉତ୍ତରାବିଧି ବିଷୟରେ ମନରେ ଏହି ବିଷୟର
ନିଜିକ ଯେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅସା ଏବଂ ତାହାର ଅବସରୁମେ
ଶାସନକୁ ଅବଦ ବିଭିନ୍ନ ନିମନ୍ତେ ପମ୍ବା ସାମାଜିକ ନିଯମ
ଓ ଦ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରାଚୀନ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଏହି ଜୀବନ
ବୋଲି କହିଲେ ଦୁଇବାକୁ ହେବ ଯେ ଶର୍କରା ତମେ-
ଶୁଣ ଠାରୁ ଅନାବିଳ ରଖିବାକୁ ଏହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ
ଅଛି । ଅମ୍ବ ଅମ୍ବକ ଦ୍ୟବସ୍ଥା ଭୋଗନର ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି
କହିଲେ ଜାତିଗାନ୍ତି ହେବ ଯେ ଶାସନକ ନିଜକୁ
ଏବଂ ଶଶର ରଖା ନିମନ୍ତେ ତାହା ପ୍ରିଯ ହୋଇଥିଲା ।
ଏହି ଉପାୟ ଦ୍ୟବସ୍ଥା ମନ ଏବଂ ଅବଶେଷରେ ଅସା ମଧ୍ୟ
ଅପରାଧିତାକୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାଇବ, ଏହି ଏହି ଜ୍ଞାନର
ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଜୀବନ ପ୍ରାଦୟାଧିକୃତ ନିଯମରେ ପ୍ରତିବନ୍ଦ
କରି ସବା କାଳରେ ଯାହା କହୁଥିଲେ ଯେଥିରୁ ତାହାର
ପ୍ରକାର ତାର୍ପିତ ଅମ୍ବମାନେ ଦୁଇପାର୍ବି ।

ଏହି ମେତାର ଛେତ୍ରଚିନ୍ମନ୍ତ ଦୁଇବିଦ୍ୟାଧିକାରୀ,
କ୍ରତୁବେଦିକ କ୍ରତୁବ୍ୟବିତ ମେ ଧୀୟରେ ମଣି । ୩୪ ।

* * * * *

କବେଶ୍ୟ ପରମ୍ପରା ବିଦୃକ୍ଷୟ ମହାମନଃ । ୩୫ ।

* * * * *

ତତ୍ତ୍ଵ ନିର୍ମାଣ ପାନାନ ଶୁଣିବା ଶୁଣିବାକୁ ।

ତ୍ୟାହର ଦନେବାନ କେଶବାୟ ମହାମନୋ । ୩୬ ।

ମହାଶ୍ରୀ, ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ପର୍ବତ । ୩୭ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ପାପ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଜୀବନ କଳ୍ପିତ ହୋଇଥାଏ । ଅତିବେଳେ ଏହା ଚାରିବ୍ୟ, ମାତ୍ର ଦାରୀ ପୁଣ ଦର୍ଶ ଯାମଗ୍ରୀ ଛାହଣୀୟ ବୋଲି କୁଣ୍ଡ ଉପର ମନେ ଲାଗେ, ଏହା କହି ଶୁଭସ୍ତ ବିଶାଳମନୀ ବନ୍ଦୁର ଗୁରୁତ୍ବ ମେଳନ କଲେ ଏବଂ ତୁମେ ସେହି ଦାସୀପୁର ବନ୍ଦୁ ରାଜାନ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ଶୁଦ୍ଧିଏ ପଢିବ ଏବଂ ଏବଂ ସ୍ଵାଧ୍ୟ ଧରାର୍ଥ ଅଛି ଦେଇଲେ ।

ଉପରେକୁ ଶ୍ଲୋକର 'ଶ୍ରୀ' ପଦର ଅର୍ଥ 'ଦାସୀ ସ୍ଵର୍ଗବ' ଅତିବେଳେ ବନ୍ଦୁ ଦାସୀପୁର ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣମାଳ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲେ, ଏଥିରୁ କଣ ଜଣାଗଲେ ନାହିଁ ଯେ ଦାସୀପୁରର ଶ୍ରୀ ଦାସ ଜୀବନ ଅଧ୍ୟେ ହୋଇ ଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଦାଜାର ଅଭିଭବ ଦ୍ୱାରା ତାହା କଳ୍ପିତ ହୁଏ, ଏହି ହେତୁକୁ ଶୁଭସ୍ତ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ଦର୍ଶ ଜୀବନ ନ କର ବନ୍ଦୁରାପରେ ଅତଥ୍ ସ୍ଵାକ୍ଷର କଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ଏକାଙ୍କ ସେହି ଜୀବନ ପ୍ରକଟ କର ନ ଥିଲେ, ମାତ୍ର

ତେସ୍ଵରୀତ୍ତା ପ୍ରଥମ କ୍ରାନ୍ତିଶାନ୍ତିମୂଳକ
ଦେବତାଭ୍ୟାସ ଦାରୀ କୁଣ୍ଡ ପରମ ଦ୍ରୁଣାନ୍ତି । ୪୭ ।

(ଅର୍ଥ) 'ମଧ୍ୟସବଳ ଅନେକ ଦୟାଶ ସହ ବେଦାଧ୍ୟୀ ବାହୁଣ ମାନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ତାହା ବନ୍ଦୁରଣ କରିଥିଲେ' ଏବଂ ତୁମେ

ତତୋହଳୁ ଯାୟାଣ ଯାର୍ଥୀ ମରୁଦୂରିର ଜୀବନ ।
ବନ୍ଦୁରାଜା ଚାତୁରେ ଶୁଣି ନୀରାତ୍ମିକ । ୪୮ ।

(ଅର୍ଥ) ଦେବଗଣ ମଧ୍ୟେ ତଥା ଦେବବନ୍ଦୁର ତୁମ୍ଭ ସେହି ତାହାର କରୁଥିଲେ ମାନ୍ଦ୍ର ହାତୁ ଦର୍ଶିବାରେ
ଏବଂ ପଦିଷ୍ଠ ଜୀବନ ଭ୍ରମିଲେ ।

ବର୍ଣ୍ଣମାଳ କାଳରେ ଜଣେ ଯେତ୍ତିମ୍ବ ଯଦ ଜଣେ
ଦାସୀପୁର ଘରେ ଭୋକନ କରେ, ତେବେ ତାହାର
କଣ ହେବ ଉତ୍ତମତ୍ତ୍ଵେ ଅନୁମାଳ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ
ସମ୍ମରେ ଅନ୍ୟମାଳେ ପଢଇ ନ ଥିଲୁ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣକର ତାତ
ତୁମ୍ଭ ଏହି ନ ଥିଲୁ, ସେ ସେହି ଯଦୁରାଜୀବୀ ଯତ୍ନେ ରହିଲେ ।
କେବଳ ଯେ ଜାତିଭ୍ୟବ ନ ହୋଇ ରହିଲେ ଏତିତିନ୍ତିରେ,
ସେହି ଜୀବନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାଶ୍ୟ ବାହୁଣମାଳେ ମଧ୍ୟ ପଢଇ ହୋଇ
ନ ଥିଲେ ।

ଏହା ଏକ ମାତ୍ର ଉତ୍ତାହରଣ ନୁହେ । ତୁମ୍ଭାକୁ ପରିଦୂର୍ଷ

ମହାକାବ୍ୟ ମହାଭାବରରେ ଶ୍ରୀ ଜନନ ଦୋଷ ଅବୌ ତୁମ୍ଭ
ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଷ ପଞ୍ଚରେ ଯେତା କେଇ ଦ୍ୱାରା ନନ୍ଦା
ଦର୍ଶଦେଶାଗତ ରହିଲାନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ହୁନ୍ଦ ଅହାର ବିହାର
ଅନ୍ୟମାଳେ ଦେଖିବାକୁ ମାର୍ତ୍ତି । କରଇ, ଅମେରତା
(ପାତାଳ ସ୍ଥା) କାନ୍ଦାର (କାନ୍ଦାହାର) ପ୍ରତିତ ଦେଶର
ନିରାପତ୍ତ ମାନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପରିପର ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯଥ
ଅତ୍ତଳିତ ନ ସିଲ । ଏତ ହାଜାର ବର୍ଷ ତୁମ୍ଭଙ୍କ
ଅମ୍ବମାଳର ଏହିପର ଯାମାଳିକ ଅକ୍ଷୟ ଥିଲ ।

ଅତ୍ରଦ୍ଵେଷ ଦୁଷ୍ଟକୁ ଅନ୍ତରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟମାଳେ ଦେଖିବୁ
ଯେ ଅତ ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଶେତାଯୁଗରେ ଶବସ୍ଥୁପତି ଶୁଦ୍ଧକ
ସ୍ତରଶ୍ଳୋକ ଦ୍ରୁଷ୍ଟଦ୍ଵାରର ଜଣେ ପରମ ସଙ୍ଗ ଥିଲେ ।
ବାଲ୍ମୀକି ବହୁଅତ୍ମକ ।

ତଥ ବାଲୋ ଚାନ୍ଦୋ ନାମ ବିମଧ୍ୟମୂଳର ପତ୍ର
ନିଷାଦକାନ୍ଦେଖ ବନ୍ଦୁନାନ୍ତପଥେତୁ ବନ୍ଦୁକ ।
ତଥ ଆ; ୨୦ । ୩୩ ।

(ଅର୍ଥାତ୍) ବ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ନନ୍ଦାମନ ବିହାର
ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ନିଷାଦ ବନ୍ଦୁ ମିହନ୍ତର ଉପର୍ତ୍ତିତ-ବାହୀ
ଧୂରି ଅଭିଭବ କଲେ । ଅର୍ଥ
ତତୋ ଦ୍ରୋଧାଧ୍ୟତା ଦୁଷ୍ଟା ଦୂରଦୂପପ୍ରିତା
ପଦ ବୈମିକି ଶା ଦର୍ଶ ସମାଜକ୍ଷେତ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଥା । ୩୪ ।

(ଅର୍ଥାତ୍) ନିଷାଦ ବାଲୁ ଦୁଷ୍ଟକୁ ଅଶ୍ରୁକାର ଦେଖି
ସେହରେ ବନ୍ଦୁନାନ୍ତ କିନ୍ତୁ ପଥ ଅଭିଭବ ହୋଇ ତାହାର
ଆଜିଜଳ କଲେ; ନିଷାଦ ମଧ୍ୟ;—

ତତୋ ଦୃଶ୍ୟଦଳାଦ୍ୟମୂଳାୟ ପ୍ରଥମିଧା । ୩୫ ।

* * * *

ଦ୍ରୋଧାଧ୍ୟ ପଦ୍ମପାତ୍ର ଲେଖାନ୍ତ ଦେଖିବୁପାର୍ତ୍ତ । ୩୬ ।

(ଅର୍ଥ) ପ୍ରତ୍ୟେତ ଉତ୍ତମ ଆଦି ପ୍ରେସ୍ ତାହାକୁ ଅନ୍ତର
କଲେ । * * * *

ତତୋ ଦୃଶ୍ୟଦଳାଦ୍ୟମୂଳାୟ ପ୍ରଥମିଧା । ୩୬ ।

ନିଷାଦ ବାଲୁ ଦୁଷ୍ଟକୁ ଅଶ୍ରୁକାର ଦେଖି
ସେହରେ ବନ୍ଦୁନାନ୍ତ କିନ୍ତୁ ପଥ ଅଭିଭବ ହୋଇ ତାହାର
ଆଜିଜଳ କଲେ; ନିଷାଦ ମଧ୍ୟ;—

ତତୋ ଦୃଶ୍ୟଦଳାଦ୍ୟମୂଳାୟ ପ୍ରଥମିଧା । ୩୬ ।

ବ୍ୟାକାରୀ ଧାରୁତାଶ୍ୟ ପାତାଳ ବାହୀମରକର ।

ମନୁଷ୍ୟ ଭୁକ୍ତ ଦ୍ୱାରା ପୁନର୍ବାର ତାହାକୁ ଅକ୍ଷରନ କରି
ଜୀବନ ପ୍ରକାଶ ନ କର ପାରିବା ଦେଇବୁ ଦୁଷ୍ଟ ହିତାଶ
ପୂର୍ବକ ନମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ,—

ନିଷାଦ କେଉଁମାନେ ଅପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି କି ? ମନୁ
କହ ଅଛନ୍ତି ;—

ଶ୍ରୀମତୀ ବୈଶାଖ କଳନାୟାମେନମ୍ବାସ୍ତ୍ର ନାମକାୟକେ,
ନିଷାଦ ଶୂନ୍ୟ କଳନାୟାଂ ଯଥ ପାରଶବର୍ଦନ୍ତେ ୧ । ୮

(ଅର୍ଥ) ଶ୍ରୀମତୀନମ୍ବାସ୍ତ୍ରଙ୍କ ଶୂନ୍ୟର୍ଭ ଜାତ ସନ୍ନାନ ନିଷାଦ
ବୋଲି କଥିବ, ‘‘ପାରଶବ’’ ତାହାର ନାମନ୍ତର । ଏହି
ଜାଣିଯୁ କଣେ ମନୁଷ୍ୟ ପରମରାକରମାଳୀ ଅମୃମାନଙ୍କର
ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମକଳକ ପରମ ମିତି ସ୍ମଲେ । ତାହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ
ଅଳିଙ୍ଗନ କରିଥିଲେ ଓ ଭୋଜନ ଦିନିତି ତାହା କହୁଥିବ
ଅନ୍ତର୍ଭେଦ ଦେଇଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି
ଯେ,—

ନହି ଗମାର ପଣେ ଜ୍ଞାନେ ବିଦ୍ୟରେ ଶିଥେ ପ୍ରିତି
ବା । ୧୦ ୪୪ । ୨୭ ।

(ଅର୍ଥାତ) ବ୍ୟମଳ ଅପେକ୍ଷା ସତ୍ୟପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲୋକ ଜଗା-
ରେ ଦୁଇଁରୁ । ମହାୟା ବ୍ୟମଳ ଅନ୍ତର୍ଭେଦ ଗୋଟିଏ କଥା
ଶ୍ରବଣ କରନ୍ତୁ । ସେ ସୁଧରଚିତା ଶବ୍ଦ ଶ୍ରମଣୀ ପୃଥିକୁ
ପାଇଥିଲେ ; ଏବଂ

ପାଦ୍ୟମାମେନମ୍ବାସ୍ତ୍ର ସର୍ବ ପ୍ରାଦାଦ୍ୟଥାବିଧ ।
ତାମବାତ ତତୋରୀମଣ ଶ୍ରମଣୀ ଧର୍ମ ସମ୍ପଦିତା ।

ବା । ୧୦ ୪୪ । ୨୮ ।

(ଅର୍ଥାତ) ତଥାପିତ ପାଦ୍ୟ ଓ ଆଚମନ (ଜଳ) ପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷ
ପ୍ରହଣ କର ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ଶ୍ରମଣ ଶବ୍ଦରୁ କହିଥିଲେ ।

ବାଲ୍ମୀକି ଭ୍ରମାୟନେ ସେହି ସର୍ବର ୧୫ ଶ ଶ୍ଲୋକରେ
ଅତି ଗୃହ୍ଣାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ ଗୋଟିଏ ପଦ ଅମ୍ଭେମାନେ ଦେଖୁଁ ।
ଶ୍ଲୋକଟି ଏହି—

ଦୟବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାତି ବିଜ୍ଞାନେ ତାଂ ନିତ୍ୟମବହୁଷ୍ଟାତା ॥

ଦକୋଃ ସକାଶାତ୍ରଜ୍ଞେନ ପ୍ରଭାବ ତେ ମହାୟନା । ୧୫ ।

“ଅବହୃଷ୍ଟତା” (Not discarded) ପଦଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଗୃହ୍ଣାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ, ଟୀକାକାରମାନେ ଏହାର ଅର୍ଥ ଏହିପରି
କର ଅଛନ୍ତି—

ଭୋଜନାଦିତ୍ୟବହାରିଦତ ଶେଷ ତତ୍ତ୍ଵଭିମାହାରି
ଅଜୀକ୍ରିୟେତ ତ (Not discarded from the company
of dinner, accepted the food etc. offered
by her) ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାରେ ଭୋଜନାଦ କରିଥାଇ ପାରେ

ଏହା ମନେ କର ମହାୟା ବ୍ୟମଳ ସେହି ଶବ୍ଦ ସେଇ
ଆହାର କଲେ । ଅନ୍ତର୍ଭେଦ ଜାଗ୍ଯା ଶବ୍ଦ (ଅବହୃଷ୍ଟତା)
ଏବଂ ତାହାଠାରୁ ଆଚମନ ପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷ ପ୍ରହଣ ଅମୃମାନଙ୍କର
ଉଦେଶ୍ୟକୁ ବଳୀୟାନ୍ କରୁଥିବ, “ଧର୍ମ ସମ୍ପଦିତ” (Firm
in duties, Dharma ପଦଟି ଅମୃମାନଙ୍କର ଉଦେଶ୍ୟ
ସାପଳାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିନ । ସେହି ଶବ୍ଦ
ଧାରୀଙ୍କା ସ୍ଵାଚ୍ଛା ବ୍ୟମଳ ତାହାଠାରୁ ଶାବ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।
ଅତିଏବ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲୁ ସେ ଧାରୀଙ୍କି ସେ “ଅବହୃଷ୍ଟତା”
(Not discarded)

ଦୃଜେତ୍ରମ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟି ଧର୍ମବାଧ ପୃଥିକୁ ଯାଇ;—
ପ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ତ ଗୃହ୍ଣ ରମ୍ୟ-ମାସନେ ନାରୂପ୍ତିକରିବା;
ପାଦ୍ୟମାମେନମ୍ବାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଗୃହ୍ଣ ହିତୋତ୍ତମ ।

ମହା । ବା । ୨୭ । ୮

ତାହାର ରମ୍ୟ ନିକେତନରେ ଅଧନ ଆଚମନ ପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷ
ଯାହା ପ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ତାହାର କୌଣସି ଅର୍ଥାନ୍ତର ହୋଇ
ପାରେ କି ? ଏହାର ଅର୍ଥ ବା କଣ ?

ଶତ ଦାରୀ ସହ୍ୟାଣାଂ ସମ୍ୟ ନିତ୍ୟ ମହାନେ
ପାଦୀହମ୍ରଂ ଦିବାରୁଦ ମତଧୀନ ରୋକୁପୁତ୍ରୀତ
ମହା । ବା । ୨୮ । ୨

(ଅର୍ଥାତ) ଧର୍ମ ପ୍ରାଣ ସ୍ଵର୍ଗିରେ ଦରେ ଶତ ଶତ
ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଦାରୀ ପାଦିପ୍ରାପ୍ତା । ହୋଇ ଦିବାରୁଦ ଅତିଶ୍ୟ-
ମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନ ବିତରଣ କରୁଥିଲେ ।

ଉପକଳ୍ପ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଶ୍ରୀମତୀମାନେ ଅଧାରିତ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ
ନିମନ୍ତେ କ୍ଷତିମାନଙ୍କର ଶିଷ୍ୟରୁ ପ୍ରହଣ କରିବାର ବହୁ
ଦିବାହରଣ ଅମ୍ଭେମାନେ ପାଦିଅଛୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ
ଏହା ଅତିଶ୍ୟ ଦୋଷାବଦ୍ଧ ହେବ, ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ;
କିନ୍ତୁ ଉଦ୍‌ବାନ୍ଦୁପ୍ରଭ୍ରାଣରେ ସାମ୍ୟଧର୍ମ ପ୍ରଗ୍ରହ ଏବଂ କରିଷ୍ଟ ଓ
ଶୁଣାନ୍ତରେ ଦେବ କରଣ ନିମନ୍ତେ ରକରଣ ମଧ୍ୟରେ
କୌଣସି ନମାୟା ଅବଶ୍ୱିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ରଗବାନ୍
କଷ୍ଟ ଜାତ ଦେବଦର ପ୍ରକଳ୍ପ ମୂଳମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଗ୍ରହ କରିଥିଲେ ଏବଂ
ଅନେକ ସମ୍ବାଦକ ତାହା ମଧ୍ୟ ପ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ
ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମୃମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗର୍ଭବଶରୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ତାହା
ପାଳନ କରୁ ମାହ୍ରି ।

ଏହି ଅବଳମ୍ବନ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଜାବ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ପ୍ଲାନରେ ଅମ୍ବୋନେ ଏହି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଦେବାଦେଶମାନେ ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ ଧ୍ୟା ଗ୍ରହଣ ମାତ୍ରକେ ପ୍ରତି ଦୋଷ ଅନୁଦ୍ରିତ ହେବାରୁ ଅସୁଧା ହୁଏ ସ୍ଥାନ, କଥାରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି “ବାରାଣୀକ କେବେ ଗୋଲ, ବୈଷ୍ଣବ ହେଲେ ସ୍ଥା ଲୋ” କିନ୍ତୁ ବଜ ଅନ୍ୟୋର ବିଷୟ ଯେ କେତେକ ବୈଷ୍ଣବ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଵାରକମାନଙ୍କର ଶାଶ୍ଵା ଦାସ ପାଳନ କରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଆୟୋଜନିକ ମାନ୍ୟିକ ଉତ୍ସବ ଦେବତାରୁ ପୂଜିତ ହେଉଥିବା ବ୍ରାହ୍ମମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରୀନ ହୋଇ ଆମ୍ବୋନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧ ପାଦକ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିସ୍ତର୍ଣ୍ଣ ଅଛନ୍ତି । ସେବକଙ୍କଠା କଣ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ? ରକଳ ଅବଶ୍ୟ ସେବାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ବୋଦେଶର ବଜ ଲୋକମାନେ ପରିଚି ପାରନ୍ତି—କିଏ ତେବେ ଆମ୍ବୋନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପାକ କରି ଦେବ ? ଆମ୍ବୋନଙ୍କ ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ଵର୍ଗକମାନେ ଉତ୍ତର ଦେବେ ଯେ “ପୂର୍ବକାଳରେ ଶୁଦ୍ଧମାନେ ପାକ କରୁଥିଲେ ।

ଆୟୋଜନିକ ପ୍ରକାଶରେ କହୁ ଅଛନ୍ତି,—

ଆୟୋଧ୍ୟାଶ୍ରମା ବା ଶଦ୍ଧା ସ୍ଵର୍ଗରେ ସ୍ଥିତ ।

ଆୟୋଜନିକ ଧର୍ମସ୍ଥ ପ୍ର, ପ, ଝ, । ୪

ଆୟୋଜନିକ ପ୍ରଭୃତି କରନ୍ତି, ଶୁଦ୍ଧମାନେ ପାକ କରନ୍ତି ।

ଆୟୋଜନିକ ଶକ୍ତି ସମ୍ପଦ ଅମ୍ବୋନଙ୍କର ବ୍ୟାକ୍ରମାଦା ମନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଦଶମ ଅଧ୍ୟୟ ୧୯ ଶ ଶ୍ଲୋକରେ କରୁଥାଇନ୍ତି;

ଅଶକ୍ତ ବାସ୍ତ୍ଵ ଶ୍ରୀଶାର୍ଣ୍ଣା ଶୁଦ୍ଧାଃ କନ୍ତୁଁଁଁ ହିକନ୍ତାନା ।

ସୁତ୍ର ଦାରୁନିଧି ପ୍ରାପ୍ତୋ ଲୋକେନ୍ଦ୍ରିୟକ କର୍ମର୍ଭାବ ।

(ଅର୍ଥ) ଯଦି ଦୁଦ୍ର ଦ୍ଵିତୀୟ ସେବା କରିବାକୁ ଅସମ୍ଭବ ହୁଏ ଏବଂ ତାହାର ସ୍ଥିତିନାବି ଦୁଃଖ ଘୋର କରୁଥାନ୍ତି ତେବେ ସେ “କାରୁକର୍ମ” ହାରୁ ଜୀବକାଳନ କରି ପାରିବ, ଟୀକାକାର କୁଳକ ଉତ୍ସବ ମନ୍ତରରେ “କାରୁକର୍ମ”ର ଅର୍ଥ “ସ୍ଵପ୍ନକର୍ମବାଳା” କର୍ମ୍ୟ (The work of the cooks)

କେତେକ ସ୍ମୃତ ବିଷ୍ଣୁ ଶୁଦ୍ଧମାନଙ୍କର ପାଦରେ ଭୋଲନ ନିଶ୍ଚେଦ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହା ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ଶକ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗକ ଜୀବନ୍ଦ୍ୟନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷଣ ଏହାଠାରୁ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଲା । ଏହାର କାରଣ ଶୁଦ୍ଧମାନଙ୍କର ପାଦରେ ଶକ୍ତି ପରିପ୍ରେକ୍ଷଣ କରୁଥାଇଲା ।

ହୋଇପାରେ, ସ୍ଵତରୁ ତାହା ନିଷିଦ୍ଧ । ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅକ୍ଷୟକ ଉତ୍ସବ କାଳରେ ଏହି ନିଶ୍ଚେଦକାଳ୍ୟ ଶେଷକ ହୋଇ ପାରେ । ମନ ମଧ୍ୟ ତାହା ସମର୍ଥନ କରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଅମ୍ବୋନଙ୍କର ଦିଷ୍ଟମ୍ବର ବହିରୁଚିତ ।

ଆୟୋଜନକ୍ରମ ବିଷୟକୁ ଫେରିଲେ ଦେଖିବୁ ଯେ ଶୁଦ୍ଧ କାହିଁକି ଅନ୍ୟଜମାନେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବ ମତରେ ହନ୍ତୁ ଅଛନ୍ତି । ଯେମାନେ “ଆୟୋଜନକ୍ରମ” ହନ୍ତର ଦେବ ଦେବାତିତାରେ ନିଷାପ କରନ୍ତି ଓ ସମସ୍ତ ପର୍ବତ ପର୍ବତୀହ ପାଳନ କରନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ହାରୁ ବ୍ରାହ୍ମମାନ ନୁହେ, କେବଳ ଜନ୍ମଗତ ଅସ୍ତରାର ହାରୁ ବ୍ରାହ୍ମମାନ ଉତ୍ସବାଦି ବିଷୟ, ମନ୍ତ୍ର ଓ ଶକ୍ତି ପ୍ରଗତିର ମତର ବିଶେଷୀ ଅବାରୁ” “ଆୟୋଜନକ୍ରମ” ପଦ ଏଠାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଅଛି । ଦେବ ଦେଖି ନାହିଁ, ବେଦର ନାମ ଜାଗଣ ନାହିଁ, ଅରୁ ଗାମ୍ଭୀର ସନ୍ଧାଜାଣ ନାହିଁ ଏପର ଲୋକ ବାହ୍ରୁକ ପାଇଁ, ମାତ୍ର ବେଦ ନିଷାପ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଣ୍ୟ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତନ୍ୟ, ଏମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀମଦ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରକୁ ପ୍ରତି ଅପରିବିଦ କରଦିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବମଣଶ ଶାଶ୍ଵତ । ‘କ’ ଅର୍ପଣ୍ୟ କାତି; ସରକାର ନିଯାୟର ସମସ୍ତକୁ ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାଲୟ ଶୋଇ ଶୁଦ୍ଧମାନ ଯେ ସେଥିରେ ପ୍ରେରଣେ କଲା । କାଳନିମେ ଯେ ସ୍ମୂଳରେ ଏବଂ କଲେଜରେ ସ୍ମୁଖ୍ୟାତ ସହ ଉତ୍ସବ ହୋଇ ଉଚି ଉପାଧ ନାହିଁ କଲା । ଅବଶେଷରେ ସେ ମାକିଷେଷି ହୋଇ କୌଣସି ଜିଲ୍ଲାର ହାତିମ ପଦରେ ନୟନ୍ତ ହେଲା । ବ୍ରାହ୍ମମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ସମ୍ମାନ କଲେ । ମନେ କର ସେ ଧାର୍ମିକ ପ୍ରକଳ୍ପର କୋଟ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମମାନଙ୍କୁ ଭାବୀ ଏବଂ କହୁ ଅର୍ଥ ବିଭିନ୍ନ କରଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେଖ ! ତାହା-ଠାରୁ କହୁ ନୃତ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଶିଥ ଯାହାର ପ୍ରତିକାଳ ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ‘କ’ ପ୍ରଦତ୍ତ ଧନ ହାର ନିର୍ମିତ, ମନ୍ଦର ହାର ଦେଶରେ ତିଆର ହୋଇ କହିଲୁ ‘ନା’ ମନ୍ଦରର ବିଶ୍ଵରତା ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବ । ଉତ୍ସବକୁ ଆସ ନା । ସର୍ବ ବ୍ୟାପୀ ପରମେଶ୍ୱର ତାହା ଦେହରେ ବିଦ୍ୟାମାନ, ଜୀବନ୍ଦ୍ୟର ତାହାର ମନସିକ ଶକ୍ତି ଆଲୋଚନ । ଯଦି ମା ମନ୍ଦରଟିକ ଦେବତାଙ୍କ

ଚର୍ଚାରେ ପମ୍ପେ ଏକାକାର ଚଥାପି ମହିର ପ୍ରବେଶ ତାହା ପଞ୍ଚରେ ନିଷେଧ ହେଲା ।

ପୂର୍ବ କାଳରେ ତୁଳାଧାର ନାମକ ଜଣେ ମାତ୍ର ବିଦେଶୀ ମହାମୁଖ ତାବଳୀକର ପ୍ରାସରେ । (ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ମର୍ତ୍ତି ୨୫ ଅଧ୍ୟାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ।) ବିଧାଧ ନନ୍ଦନ ରାହାକର ମୁକିଶେଷ ବାଲୀକ ହୋଇଥିଲେ । ଶିତକୋପ ଗୋଟିଏ ନୃତ୍ୟ ପ୍ରତିଦାୟ ଗଠନ କରି ବେଦାତ୍ମର ଟୀକାକାର ଶ୍ରାବଣ୍ୟ ଉତ୍ସତ୍ତ୍ଵା ବିମାନକୁଳ ଶିଖ ପଦରେ ବରଣ କରିଥିଲେ । ବନ୍ଦୀ କଣ ଥିଲେ ? ନାରଦ ଅରା କଣ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଵକା ନଶେ ଛାନ୍ତାକ ବିଦ୍ୱାତୀ ବିଶ୍ଵକ ହନ୍ତୁ ହୋଇ ଶତ ଶତ ଶିତିତ କରିଗ୍ମ ହନ୍ତୁ ରୁକ୍ଷ ସ୍ଵାନ ଅଧିକାର କରି ଅଛନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁ ଉଥାପି ଅଧ୍ୟମାନକର ପରଚିତ ଯେହି ‘କ’ ରଚ ହୋଇ ଯାଇଲା ନାହିଁ । ତେବେ କଣ ସେ ସ୍ଵର୍ଗ କଳିକୁ ଏହିପରି ବହବ ? ମହିର ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ? ଶର୍ଣ୍ଣପୋର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ ! ସତେ କଣ ସେ ଏହିପରି ସ୍ଵାନ ହୋଇ ରହିବ ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ କେବେଳି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବଚନ ଉଚ୍ଚିତ ହେଉ । ସେଥିରୁ କଣ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉ ଅଛି ତାହା ପାଠକ-ମାନେ ବର୍ତ୍ତର କରନ୍ତୁ—

(୧) ନନ୍ଦ କହି ଅନ୍ତି—

ଶୁଦ୍ଧୋ କୃତ୍ତିଷାମେତ ବ୍ରାହ୍ମଣଶେଷ ଶୁଦ୍ଧାଃ
ଶିଷ୍ଟୀୟାକୃତ ମେବନ୍ତ ବିଦ୍ୟାଦ ବୈଶାଖୀତୌତେବିକ । ୧୦ । ୨୫ ।

ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୁଦ୍ଧକୁ ଉଠିପାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧାକୁ ଶିଥିଯାରେ । ଶିଷ୍ଟ ଓ ବୈଶାଖ ମାନଙ୍କର କଥା ମଧ୍ୟ ଏହିପରି କାଣିବାକୁ ହେବ । (୧) ଅପସ୍ତ୍ର କହନ୍ତି “ଧର୍ମ ଚର୍ଯ୍ୟା ଅଧିକେଖ ବର୍ତ୍ତି ପୂର୍ବ ପୂର୍ବ ପର୍ବତୀମାଦ୍ୟତେ କାତି ପରିବୁଝେଣୀ । ୧ । ଧର୍ମ ଚର୍ଯ୍ୟା ପୂର୍ବୀ ବର୍ତ୍ତୀ ଅଧିନ୍ୟାଂ ଜୀବନକ୍ଷମ ବର୍ତ୍ତମା ଯଦ୍ୟତେ କାତିପରିବୁଝେଣୀ । ଅପସ୍ତ୍ର ୨ । ୧୦ । ୧୧ । (ଅର୍ଥାତ୍) ଧର୍ମଚର୍ଯ୍ୟା ହାତ ଅଧିପୁନ କାତି ଉପର ହୁଏ । ଅଧିନ୍ୟାଂ ଜୀବନ ହାତା ଉପର କାତି ମାତା ହୁଏ ।

(୨) ମହାଭାରତରେ ଅଛି “ବର୍ଣ୍ଣିକର୍ତ୍ତମ ବାର୍ମାନ ନରଃ
ପୁଣ୍ୟକ କର୍ମଶା, ମହା ଶାନ୍ତିଃ । ୨୫ । * ।

(ଅର୍ଥ) ପୁଣ୍ୟ କର୍ମ ହାତ ମନୁଷ୍ୟ ଉକ୍ତର୍ତ୍ତ କାତି ଲାଗ ଦରେ ।

(୩) ଉତ୍ୟ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଶର ଉତ୍ୟର ଶଳ୍କର ଏହିପରି ଦେବାତ୍ମରେ ।

ଶ୍ରୀ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧକା ବେଦ ପାରଗଃ ।
ବିଗ୍ରେ ଦବତ ଧର୍ମାୟା ମହିୟ ସ୍ଵେତ କର୍ମଶା । ୨୮ ।
ଏହେଣ କର୍ମପରିଲେ ଦେବ ! ନୃତ୍ୟ କାତି କୁଲୋଭବତଃ ।
ଶୁଦ୍ଧୋଧାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧକା ଦୁତୋ ଦବତ ସମ୍ବନ୍ଧଃ । ୨୯ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସମ୍ବନ୍ଧପୁନ୍ୟ ପୁତ୍ରୋ ଦବତ ତାତୁଗଃ । ୩୦ ।
କର୍ମଶା ଶୁଦ୍ଧ ଦେବବ ? ଶାକାୟା ବିଜ୍ଞାନେମିୟ । ୩୧ ।
ଶୁଦ୍ଧୋଧି କୁଳକର ପ୍ରସାଦ କୁଳାନୁଷ୍ଠାନଃ । ୩୨ ।
ସ୍ଵର୍ଗର କର୍ମର ଶୁଦ୍ଧ ପକ୍ଷ ଶୁଦ୍ଧୋଧି ତୁଷ୍ଟିତ ।
ବିଶ୍ଵକ ପଦିକାତେବେ ବିଜ୍ଞାନ ଉତ୍ୟ ଉତ୍ୟ ମେ ମନଃ । ୩୩ ।
ନ ଯୋଜନ ନାମି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାମାବେ ନାମାଗୁର ନନ୍ଦ ମନ୍ଦିତଃ ।
କାରଣାନ ବିଜ୍ଞାପଣ ଦୁଇ ମେ ବର୍ତ୍ତକାରଣ । ୩୪ ।
ସର୍ବେମୁଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲୋକେ—ଦୁଇନେ ନନ୍ଦ ଦେଖିମୁକେ
ଦୁଇରେ ପ୍ରତିପ୍ରତି ଶୁଦ୍ଧୋଧି—ବାର୍ତ୍ତମାନ ନୟକୁଳ । ୩୫ ।
* * * * * * * * *
ଏହିତେ ରୁହ୍ୟ ମାର୍ଗଧାର—ପଥା ଶୁଦ୍ଧୋ ମନେଦ୍ୱିତ୍ୱକ
ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବାର୍ତ୍ତମାନ ଧର୍ମାଦ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରବିମଧ୍ୟ ତେ । ୩୬ ।
ମହା ୨ । ୧୪୮

ଶ୍ରୀ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ବେଦ ପାରଗ ଧ୍ୟେ ଶର୍ମି ଶ୍ୟାମ
କର୍ମଶାହ ବିପ୍ର ହୋଇଗାରେ । ଏଥାର ପଦ ଶୁଦ୍ଧ ବେଦ
ପରମ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ପଦରେ ଅଧିରୁତ ହୋଇଗାରେ ।
ଶୁଦ୍ଧଙ୍କ ଯଦ ମନ ଅଭିରଣ କରେ ମନଶାଦ୍ୟ ଭୋକନ
କରେ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣରୁ ପତତ ହୋଇ ଶିବତା ପ୍ରାପ୍ତ
ହୁଏ । ଆଜ ଧର୍ମପରମ୍ୟଙ୍କ ଜୀବେନ୍ଦ୍ରିୟ ଶୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣର
ପୂଜା ଲାଗ କରେ । ଏହା ବ୍ରାହ୍ମଣଶାବନ । ମୋ ମନରେ
ମଧ୍ୟ ଧର୍ମାୟା ଶୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵିତୀ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠତର । ଦୁଇହି
ଧାର୍ମକାର; ଶିଶ୍ଵ ଏବଂ କୁଳ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନହେ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣତାର ଏକ ମାତା ଭାବି ଅଛେ ।
ଜୀବର ସମୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନକର ବ୍ୟବହାର ହାତ ବ୍ରାହ୍ମଣ
ଲାଗ ଅଛନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଲାଗ କରେ ।
* * * * * ଶୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵିତୀ ହେବାର ଏବଂ ଦ୍ୱା ଶୁଦ୍ଧ ହେବାର
ପ୍ରତ ଉତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ତୁମ୍ଭୁ କହିଲା ।

(*) ପୁଣି ଦେଖନ୍ତି “ନ କୁଳେକ ନ କାହିଁ ବା କ୍ଷୟାତିକ’ରୁଣୋ ଭବେଦ” ।

ତ୍ୟାଳୋପେତି ବୃଦ୍ଧମୋ ବାନ୍ଧିଣ୍ୟ ସୁଧୂର ।

(ପର୍ତ୍ତିର) କୁଳ ବା ଜାତିର ବା ନହେ, କେବଳ
ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗ୍ଵାତର ଯେ ସେ ବ୍ରାହ୍ମିଣ ହୋଇଥାରେ । ତେ ଯୁଧ୍ସ୍ତିର !
ପାନାନ୍ୟ ଶ୍ରୀନିଲି ମୟ ସଦାଚାର ହାତ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗ୍ଵାତ
ହୋଇଥାରେ ।

(୧) ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଗୋଟିଏ ପୁରସ୍କାର ବାକ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ;—

ପ୍ରକାଶକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତପାଠ୍ୟାଳ୍ୟ
ପାଠ୍ୟକୋଣମୁଖ୍ୟାଳ୍ୟ ୧୯୭୫ ମସି

ପାଦାରକଳିମୁଖାତ୍ତ୍ଵ ଶପର୍ ଟାଇପ୍

ମନେୟ ତଥାର୍ଥ—ମନୋବଚନେ ହଜାର୍ୟ

ପ୍ରାଣେ ପୁନାତ ସ୍ଵକୂଳ ନ ତୁ ଭୁବିମାନ ।

ଶୁଣି ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରାର ବୁଝିଲୁଗୁ ବରଦାନଙ୍କ ପାଦ
ଦୟାରେ ବିମୁଖ ହୋଇ ଥିବାର ବିପାତୀରୁ ଉଚ୍ଚରକୁ ଏବଂ
ପଦ୍ମରେ ଜିନ୍ତାରେ କରିଥିବା କଣ୍ଠାଳ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଓ ଘେହୁ
କଣ୍ଠାଳ ସ୍ଥାପି ପାଶ ଏବଂ କୁଳକୁ ପରିଦି ଦିବେ;
ବନ୍ଧୁମାନ ପ୍ରାୟ ବିପରୀ ସ୍ଥାପି କୁଳ ଏବଂ ପ୍ରାଣକୁ ପରିଦି କରି
ଆରେ ନାହିଁ ।

ଶାସ୍ତ୍ର ବଳକ ଉତ୍ତାର କାହିଁ ମୁଁ ପ୍ରକାର ଧର୍ମ କରିବିଲାଇଁ ।
ନାଗଜାତ ଉଚ୍ଚ ହୋଇ ଯାଏ । ଧର୍ମାଚରଣ ଦ୍ୱାରା ଅନେକ
ଚଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟ ବୃକ୍ଷଶିଖ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ
ବଳବାନ୍ ପ୍ରମାଣ କଣ ହୋଇ ଯାଏ ? ଅତିଥିକ ତଥା କଥିକ
ନାକ ଲାଗୁ ମାନ୍ୟର ଅବସ୍ଥା ଉଠାଇ କରିବାକୁ ଗଲେ
ଆସୁମାନକର ପାଥନିଯାୟୀ କର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବିଧେୟ ।
କିନ୍ତୁ କି ପ୍ରକାରେ ତାଙ୍କ କରିବାକୁ ହେବ ? ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ
ହଠାତ୍ ଉତ୍ତର ଦେବ—“ଶାସ୍ତ୍ରର ଅନୟରଣ କର,
ଉଜ୍ଜାତିର ମୁଣ୍ଡ ଲାଗୁ କର ଯେଉଁମନେ ଉଚ୍ଚ ହେବାକୁ
ଲାଗୁ କରନ୍ତି ଯେମାନଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞାନ୍ୟାନ କରିବାକୁ
କହ —ତେବେ ଅନ୍ୟମାନେ ନିଜର ବୋଲି ଯେମାନଙ୍କୁ
ଅନ୍ତରାଜୀବି କରିବୁଁ ।” ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ ଏହିପରି ସହସ୍ରଧଳକ
ବ୍ୟକ୍ତାରେ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏହିପରି କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସାମାନ୍ୟର
ତ୍ୟଗ । ସକାନ୍ତ ପଢ଼ାବଳ୍ୟମାନେ ଏଥିରେ ଯୋଗ
ଦେବେ କି ?

ପରିବହନ ମୂଳନେ ବାହୁଦିକ ଉତ୍ତିତ ନ ହେବେ ।
ବାଣିଜ ଘଟଣା ଏହା ମନ୍ତ୍ରର କରିଅଛି । ଅଧିନିବ ଶକ୍ତି-
ଚାର୍ଯ୍ୟ ଏହା ଅନ୍ତରୀକ୍ଷନ କରୁଥିଲୁ । ଏହି ପେ ଦଳ
ପରିବହନେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁଖ୍ୟମାନଙ୍କ ପୌରିଶିକ ଦୂରମାନଙ୍କ
ହ୍ୟାଏ ହିନ୍ଦୁ ଲଭିଗାରୁ ଅନେକ ଦୂର ଅକାଶରେ
ଦେଖିମାନଙ୍କ ଦୂରମୁଖ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଳ ପ୍ରତିକୁ ପ୍ରଫଳ କରେ,
(Vide "Indian mirror" 1st June 1909, Calcutta)
ଅଛି ନାନ ଜାତିମୂଳ ଲୋକ ସମ୍ମାନୀୟ କରେପରେ ସମ୍ମାନକ
ଦେବାର ଉତ୍ତରେ ମୁଁ କରିଅଛି । ସବ ସୁରଣ ଉପରେ
ଆପଣମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୟା ଆସ, ତଥିବେ ଅନେକ ବିଷୟର
ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ତିତ ଦେବାନ୍ତ ।

ଦେଉମାନ ଅସ୍ତ୍ରୀଯାଙ୍କେ ଦେଖିଲୁ ଯେ ଦ୍ୟତ୍ଵା ଓ ପରିବହି
ଉଦୟ ଏହି ସ୍ଵାର୍ଗରୁ ବାଧା ନ ଦେଇ ବରଂ ଅଳମୋଦନ
କରୁଥିଲୁଛନ୍ତି । କିମ୍ବା ଜାତିର ଉନ୍ନତିରେ ଯେମାନେ କୌଣସି
ପ୍ରତି ବନ୍ଦର ଘାତି କାହାନ୍ତି । ନଚ ଜାତି ମାନକୁ ପ୍ରଭାବ
ନ କରୁଛି । ଏହା ଅସ୍ତ୍ରୀଯାଙ୍କ ଉନ୍ନତିର ସାହର ଅଳବି,
ଆଜି ଯେହି ନଚ ଜାତିମାନେ ଉଚ୍ଚ ହେବାରୁ ଅନ୍ତର୍ଭବ ନ
ହେବା ଯେମାନଙ୍କ ଦୂର୍ଲଭତାର ପରିବନ୍ଧ୍ୟ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ବୁଗଳଙ୍କ ବିଷଦ୍ବୂ ପେଣୁ !
 ପୁରୁଣ୍ଠ କେତେ କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚ୍ଛବ କରିବୁ ।
 ଏହିରୁ ଅମ୍ବୁଗଳ ଦେଖିବୁ ଯେ ଗତ କାଳରେ ନାହିଁ
 ଜାତିମାନେ ପେରି ଜୀବରେ ଅଣ୍ଟ ଦଶାବୁ ଉଚ୍ଚିର୍ଦ୍ଦ
 ଅନନ୍ତ ହେଉ ସିଲେ । ଉଚ୍ଚିର୍ଦ୍ଦ ପୁରୁଣ୍ଗରେ ଅଛି; ସରସତାକୁଦ୍ଵୀ
 କଥେ ନିଶ୍ଚି ଦେବେ ସପାଯିଁ ।

ମେଲ୍ଲକଳ ସୟତି ମାତ୍ରାଣ୍ୟ କଥାଦଶ ସହୃଦୟାଳ । ୧୨
 କଶୀକୁତ୍ସେଷ୍ୱ ପ୍ରତ୍ଯୋ ମୂର୍ଖ କରେ ମନୋକ୍ରିୟ ।
 ତେ ସର୍ବେ କଥା ଦେଖାଂ ତୁମ୍ଭୁତୁମ୍ଭ ସମସ୍ତମଂ । ୧୩
 ପଞ୍ଚ ବର୍ଷାତୁରେ ଦେଖା ପ୍ରାଦୂର୍ବୁଢ଼ି ତା ସରସ୍ତର ।
 ସମ୍ମାଜାନ୍ତରାଳ ମେଲ୍ଲକଳ ମୁଦକର୍ତ୍ତମ୍ ଗଢ଼ବେଳ । ୧୪
 କାରୁହର୍ଵି କାରାହ ସର୍ବେ ବସୁରାର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରକାଶ
 ଦ୍ଵିତୀୟା । ପ୍ରକାଶ କେଣା ମଧ୍ୟେ ବୈଶାଖବୁଲିରେ । ୧୫
 ତଲ୍ଲୁଧ୍ୟେ କୃତ୍ତିମ ପୁଅନ୍ତାମ୍ବା କଥାପରେବକା
 କଥା ସ କ ତୁମ୍ଭାକ ତ୍ରାଦାଦାତାମ୍ ମଦ୍ବୁଲଂ । ୧୬
 କଥା ପ୍ରସଲେଳା ଉଚ୍ଚବାନା ତୁମ୍ଭେକଥାକାମରା ।

ଚୋଗଂ ଚକାର ଚକାନଂ ଉଳ୍ପୁଷ୍ଟଂ ପୁରଂ ଦହେ । ୧୧ ।

ଉଦ୍‌ବିଶ୍ୱ ସୁରଣ ପ୍ରତି ପର୍ବତ ଏଣ୍ଟ ସ୍ଵର୍ଗ ।

(ଅର୍ଥାତ୍) ପରିପ୍ରକଳ୍ପ (Deep learning) ହାତ୍ତାଙ୍ଗେଦର କୋଇ କେବୁ ସହି ମିଶ୍ରଦେଶକୁ (Egypt) ଜମଳ କଲେ । ଧୋାରେ ୬୦୦୦ ମୈଲକୁ ସମ୍ବାର କରି ବ୍ରାହ୍ମିର୍ଭାବୀ (India) ସେଇ ଅହିଲେ । ସେମାନେ ତୁମ୍ଭେ ଏକ ଲକ୍ଷ କଲେ । ପାତରର୍ଷରେ ପରିପ୍ରକଳ୍ପ (ଶତାବ୍ଦୀ) ଯେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗକ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ସେମାନେ ସହିକ ଶୁଦ୍ଧି ପ୍ରାୟ ଦେଲେ । ସେମାନେ କାରୁଛୁଟି ପରିପ୍ରକଳ୍ପ କଲେ ଏବଂ ଯଥା କାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ବଂଶବୃଦ୍ଧି ଦେଲେ । ସେଥି ଏଥୁ ଦୂର ବଜାର ବୈଶିଷ୍ଟ ଦେଲେ । ତପ୍ରୟା ରତ ପୁଅନ୍ତାମା ସେମାନଙ୍କର ଜଳେକ ନେତା ବାରର୍ଷରେ ପେହି ମହା-ମୁଢ଼ଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଉତ୍ତରାକ୍ଷଣ କଣ୍ଠ ତାହାଙ୍କୁ କିମ୍ବିମ୍ବ କରି ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟାଜା କରି ଦେଲେ ।

ଦେଖନ୍ତୁ “ତିରପ” ? କଥାର ବିଦ୍ରହ ଏହି ପୌରିଷିକ ବାଚ୍ୟ ପ୍ରତାନ ବର୍ତ୍ତାଙ୍କି ।—ନେତାକୁ ମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେ

ହସ୍ତାର କର ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବର୍ଷରତା ଦୂର କର, ଅବଶ୍ୟକ ମତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖା ଦିଅ ଏବଂ ପ୍ରୟେରେ କନ୍ଦଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଥା ଯୋଗେ ସୋଧାନ ଉଠିବାକୁ ଦିଅ । ଅନେକ ପ୍ରକଳ୍ପରେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗ ଏବଂ ଶିକ୍ଷିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଅମ୍ବେମନେ ଦେଖନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେମାନେ କାରୁଛୁଟି ରହିଲ ହେଉ ନାହାନ୍ତି ଅମ୍ବେମାନେ ରୁଣିପାରୁ ଲାହିଁ । ରତ୍ନାମା ଶରୀରକୁ ଲ ହେଲେ ସ୍ଥା ପଢ଼ ନାହିଁ ; ତ୍ରୈ ହତାତ୍ ପଣରେ ଝର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗ୍ୟ ଲ ହେବେ କାହାରି ? କେବଳ ମୁଖେର କହିଲେ କଳିବ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗ୍ରୂପ ସୁରେହିତରେ ଏହା କରଇ ଦେବବ ନାହିଁ । କର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ବଜନ୍ମବେ ନାହାନ୍ତି । ଅତିବ ସମାଜର ନେତାମାନେ ଏହିରେ ବରଳ ନେବା ଅଛି ଅବଶ୍ୟକ । ଅଛି ଅମ୍ବେମାନେ ଆଶାକୁଠୁଁ ମରଳମାୟ ପରମେଶ୍ୱର ସେମାନଙ୍କର ଏହି ପଦିବ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବଶ୍ୟ ସହାୟ ଦେବ ।

ଶ୍ରୀ ବାଶରଦ୍ର ମନ୍ଦିର ।

ହୃଦୀ—ଧାରୀ ।

“Full many a jem of purest ray serene,
The dark unfathomed caves of ocean bear;
Full many a flower is born to blush unseen,
And waste its sweetness on the desert air !

T. Gray.

କୁମାର ୬୭ତେବୁର ଉତ୍ତରା ତାହା ପ୍ରାୟ ସମ୍ପଦକୁ ଦେଇ ଅଛି । ତାହା ଏତେ ଉତ୍ତରା ଏବଂ ବିଦ୍ରହ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଅହିଥିଲେ ସ୍ଥା ଅଧିଷ୍ଠିତ ରହିଲେ ଏହାର ମନୋରମ କସ୍ତି ଓ ଗୁରୁ-ଚିଥାବଳୀ ଅନାବ୍ୟୁତ ଭାବରେ ରହିଅଛି ସେ ଏହି “ବନର ମାଳକ ପୂର୍ବ ବନେ ପ୍ରଥମ ଧଡ଼ଳାର” ଜଳସମାଜରେ ଏକାକ୍ରମ ଅବଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଉପଭୋଗ ଦେଇ । ତଳ୍ୟ ଅନ୍ତର କଥା ଦୂରେଥାର ଏହି ଜଳକୁଠୁଁ ଉତ୍ତରାକ୍ଷଣ ପାରିଦୟମ୍ବ ପ୍ରଦେଶ ମାନଙ୍କରେ ତାହାଙ୍କ ଅନାବ୍ୟୁତ ସ୍ଵର୍ଗମା-

ଚଳୀ ଚନ୍ଦ୍ରିଷ ଭାବରେ ପଡ଼ି ରହିଅଛି । ବିଶେଷତଃ ପନ୍ଦିତ-ପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁରୁଦ୍ଧିକ ଅଛି ସେ ସବୁର ତଥାନେଇ ସ୍ଵଗେହରେ କିମ୍ବି କେଉଁରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର୍ଗକର୍ତ୍ତାବଳୀ ଦେବାର ପଢ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁର ତଥା ବିଏ କେବ ?—ହାୟ କେହ ନାହିଁ ! ବାପ୍ରକରେ ସେ ସବୁ “ବନର ମାଳକ ପୂର୍ବ” ପର ଜଳ ସାଧାରଣର ଅବଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଅଛି ।

ଶେଷରେ ସାହୁତ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଯେପରି ହୋଇଥାଏ ତାହା
ଅଗେ ଅକ୍ଷୟକର । ତହିଁରେ ସୁଣି ସ୍ଵଲ୍ପେତଙ୍କ ଏବଂ
ପର୍ଯ୍ୟବେଷକ ଥାବେ ନାହାନ୍ତି କହିଲେ ବୋଧନ୍ତିଏ
ଅହୁଅନ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଫଳତଃ ସେ ସବୁ କିମ୍ବା କା ସାହୁତ୍ୟ
ବନ୍ଦରେ ନିହତ ରହିବ ?

ପ୍ରାକ୍ତନ—ଦୁର୍ଗାବଳୀ—ଦର୍ଶନ—ସୁଖ ସ୍ଵରୂପ ମୋର ସାହୁ-
ତିକ ପ୍ରକରିତୁ ମୁଁ ସଥାକିମେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଆଏ । ସେ ସବୁ
ଜନ ସାଧାରଣରେ ପ୍ରସ୍ତରତ କରିବାର ମୋର ଏକାନ୍ତ
ଲଜ୍ଜା । କିନ୍ତୁ ମୋର ତାତୁଶ ଭାଷା ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଯଦ୍ବାର ମୁଁ
ସେ ସବୁ ହୃଦୟ ପ୍ରାକ୍ତନ ଦୁର୍ଗାବଳୀର ଶର୍ମି—ତିଏ ଅନାସ୍ତା-
ସରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ପାରିବ । ସେ ସବୁକୁ ସବନ୍ଦ୍ରରେ ଅବ-
ଟେଲ୍ଲକଳ କଲେ ଯେଥର ଦୁଇମୁଖୀ ହେବ, ଅପରପଦ୍ମ
ଭୂଷାରେ ବାନ୍ତ କଲେ ଯେ ତାତୁଶ ମର୍ମିଣୀ ହେବ, ଏହା
ମୋର ବିବେଚନାରେ ଏକାନ୍ତ ଅସ୍ମନ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ
ଯେଉଁ କରିପୁ ବିଷୟ ଏଠାରେ ବିଦ୍ୱତ କରୁଅଛି, ତାହା
ସ୍ଵରବନ୍ଦରେ ଯେ ଅଥବାର ମନୋହର ଏଥରେ କୌଣସି
ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

‘ହୁମା’ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାମ । ଏହା
ଗୋଟିଏ ଜାର୍ଥ ପୁଲ ଏବଂ ସମ୍ବଲପୁର ସହରୁ ୧୫ ମାଇଲ
ଦୂର ଦିଶିରେ ମହାନଦୀର ବାମ କୁଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ
ଶ୍ଵାନରେ ଗୋଟିଏ ପୁରତନ ଶିତ ମନ୍ଦର ଅଛି । ତାହା ସମ୍ବଲ
ପୁର ପଞ୍ଚମ ଶକ୍ତି ଶିତିକାରୀ ହେବାର କାଳରେ
ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ଶ୍ଵାନରେ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବାନ୍ତିରୀ
ଅଛି—“ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶର ବର୍ଷ ପୁରେ ମହାନଦୀ ଗର୍ଭପୁଷ୍ପ
“ତତ୍ତ୍ଵା”” କୁଦରେ ଗୋଟିଏ ଗର୍ଭତ ପ୍ରତାହ ଗାରି କରିବ
ଆଏ । ସେ ପ୍ରତାହ ନିଷାଣ କରେ ଯେ ଗୋଟିଏ କାଳିଗୀରି
ନିଯାର ଅପର ପାଞ୍ଚକୁ ଯାଇ କିନ୍ତୁ ରହି ଫେର ଅପେ ।
ଏକଥା କାଣିଯାଇ ଦିନକରେ ଗୋପାଳ ଗାରିର ଅନ୍ତରୀମୀ
ହୋଇ ଯାଇ ଦେଖିଲୁ ଯେ ଗାରିଟି ଗୋଟିଏ ପ୍ରପୁର ଉପରେ
ଦଶ୍ରୀମାନ ହୋଇ ଧୀର ଭାବରେ ଶୀର ନିଶ୍ଚପ କରୁଅଛି ।
ଗୋପାଳ ହଠାତ୍ ସ୍ଵରଙ୍ଗୁରେ ଏହି ଅଭିନବ ଦୁଃଖ ଦେଖି

ଦୁଃଖ୍ୟାପଳ ହେଲା । ଧୀରେ ସନ୍ଧା ଉପରୁତ୍ତ ହେଲା
ଗର୍ଭ ବାଣିବନ୍ଦନ କର, ସ୍ଵରବନ୍ଦ ପ୍ରତିଶାତନ ଦେଲା ।
ବର୍ତ୍ତିରେ ଶୋଇଛି, ତରୁଥୀ ପ୍ରହରରେ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଦେଖିଲା
ସେ ଜଣେ ଜାଟାକ୍ଷତ କେଣଧାସ୍ତ—କୌପିନବନ୍ଦ—କମଣ୍ଡଳ—
ଦ୍ରୁଷ୍ଟ ପିନାକପାଣି ଦ୍ରୁଷ୍ଟରେ ଅବିରୁଦ୍ଧ ହୋଇ କହିଲେ—
ତେ ଗୋପାଳ ! ବିଶବକାଳି ତୋହର କାଳ ଗାରିଟି ଯେଉଁ
ଶ୍ଵାନରେ ଶୀର ବର୍ଷଣ କରୁଥିଲ, ମେତାରେ ପ୍ରପୁର ତଳେ
ମୋର ଗୋଟିଏ ନିଜ ଅଛି । ମୁଁ ସେହିଠାରେ ଥାଏ । ମୁଁ
ସ୍ଵର୍ଗ ଶବ୍ଦର । ତୁ ମୋର ଆବଧନ ନିୟମିତ ରୂପେ କର
ପାଇ ସମୀଧରେ ଜଣାଇଲେ ସେ ମୋର ସକଳ ବିଷୟ
ଦୂରୀ ସମ୍ବୟେ ମନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ କରିବେ”—ଏହା କହି
ଦେଇ ଅନୁର୍ଦ୍ଧାଳ ହୋଇଗଲେ । ହଠାତ୍ ଗର୍ଭତର ନଦ୍ଵୀ ରୂପ
ହେଲା । ସେ ତମକି ପଡ଼ି ଦେଖିଲୁ ଯିବ ପାଖରେ କେହି
ନାହିଁ । ସେ ଅଭି କାଳ ଶେଷ ନ କର ଏକାତ୍ମ ଚିତ୍ରରେ
ସେହି ପ୍ରପୁର ସମୀଧରୁ ଯାଇଁ ଦେଖିଲୁ ସେ ଜହାର ନିମ୍ନ
ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଶିତ ନିଜ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ସେହି
ଦିନଠାରୁ ସେ ଉତ୍ତି ଭାବରେ ନିୟମିତରୂପେ ପୂଜା କରିବାକୁ
ଲୁଗିଲୁ । ଏକଥା ତାତ୍କାଳୀନ ଶକ୍ତି ବଳରମ ଦେବ
ତାଣିପାର ତହିଁର ପୂଜା ବିଧ ନିଲବା ପାଇଁ, ପ୍ରାତ୍ ହୁମା
ପ୍ରାମ ସହ ଆଜି କ୍ରମ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରାମ ପ୍ରାବାନ କଲେ । ସେ ସବୁ
ଅନ୍ତିଯାଏ ଦେବେଶର ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦିତରୂପେ ରହିଅଛି । ପରେ
ଶ୍ଵାନ ପୁର ପଞ୍ଚମ ଶକ୍ତି କାଳରେ ସ୍ଵର୍ଗମାନ ରହିଅଛି ।”—
ପମ୍ବକ ପୁର ଜେଜେଟରେ କରସନ୍ଦରେ ନିମ୍ନେତ୍ରରୂପେ
ଦେଖିବ ଅଛି ।

(Huma is a village in the headquarters Sub-division, situated on the western bank of the Mahanadi, 14 miles South of Sumbalpur. The village contains a temple dedicated to Mahadeva, which was built in the reign of Baliar Singh, the fifth Raja of Sumbalpur.

* ସମ୍ବଲ ସବର ପ୍ରାୟ ୧୫ ମାଇଲ ଦିଶିରେ ନିମ୍ନ ଗର୍ଭରେ ଗୋଟିଏ ହାତ ଗାତ୍ର । ତହିଁର ଶେଷ ପଦ ପ୍ରାୟ ୭ ମର୍ଦ୍ଦ ମାଇଲ । ଏ ହଠାତ୍ ଦ୍ୱାରା ଲଭା ସମାଜିକ; ଏଥୁ ବର୍ଷା କାଳରେ ରହି ସ୍ଵରୂପ ଦେଶାବ୍ୟାପ ।

The worship of Mahadeva is said to have initiated by a Gaura, who daily crossed the Mahanadi to a place on the bank where the underlying rock cropped out. Here she daily poured her dole of milk, which was at once drunk up by the rock; and this miraculous circumstance led to enquiries, which ended in the construction of the present temple. Huma is a place of pilgrimage, and is also visited by strangers out of curiosity to see the different kinds of fish in the river; the latter are said to be so tame that they will eat sweetmeats from the hands of those who bathe close to the temple. An annual fair is held here which was formerly the occasion of an agricultural show; the latter is now held at Sumbalpur. The temple has an endowment consisting of Huma and 6 other villages, which have been exempted from assessment so long as the temple stands and religious ceremonies are maintained. The grant is an old one, being said to date back to the time of Balaram Deva, first Raja of Sumbalpur)—Sumbalpur Gazetteer, 1909.

ଏହାମରେ ପ୍ରତିର୍ବଦ୍ଧ ପାଲଗୁଣ କୃଷ୍ଣ ବନ୍ଧୁରୀଧିନ ଶିବ
ରହି ହୁଏ, ମେ ଦିନ ଗୋଟିଏ ସୁରକ୍ଷାତ୍ ମେଳା ମଧ୍ୟ
ହୁଏ । ମେଳାରେ ପ୍ରାଯୁ ୧୦ । ୧୫ ହଜାର ଲୋକଙ୍କର
ମମାଗମ ହୁଏ ।

ଏହି ପ୍ରାନ୍ତକୁ ମୁଁ ଅନେକଥର ଯାଇଅଛୁ । ଯିବାର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କେବଳ ଶିବରାତ୍ରି ମେଲା ଦର୍ଶନ, ତନ୍ମୟରୁ ଏଠାରେ ଅଳ୍ପ ଥରଇ ଯାଏ ବିବରଣୀ କେବଳ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କରିଅଛୁ ।

ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏଇବାକୁ ଦୁଇଟି ଧର୍ମରେ ସିବାକୁ ହୁଏ ।
ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଥିବା ସତ୍ତ୍ଵରେ କୌଣସି ପ୍ଲଯାନ
ନିର୍ମଳ ପଦବକରେ ସିବାକୁ ହୁଏ ଏହି ଅପରାଧି ନିମ୍ନ
ଧର୍ମରେ କୌଣସିବାକୁ ହୁଏ । ମୁଁ ଫେରୁ କେତେବେ

ଥର ଯାଇଛି, କେବଳ ନିଧାରେ । ସତ୍ତବ କାଟେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅପେକ୍ଷା ନିଧାରେ ନୌଜାରେ ସିବାର ଅଛି ସୁଖକର ।

କେବେଳ ଦିନ ଦେଲ୍ଲୀ ମୁଁ ମୋର ଜାନେବ ଭରିନୀପଦ
ଏହି ଦୂଇ ଶୃଙ୍ଖଳଣ ଧାରୀଙ୍କ ସହିତ ଦିନେ ଶିବବନ୍ଧୁରଦ୍ଧା
ଦିନ କେବଳ ଦୂଇଟା ସମୟରେ ନିମ୍ନାଟେ ଫୁମା ଯିବାକୁ
ପ୍ରକଟିକରି ଗୋଟିଏ କୁଣ୍ଡଳୀ ଶ୍ଵରାକର ବହୁରତ ହେଲା ।

ଧିରେ ଧିରେ କୌକା ଗୁଣଳ୍ଜ । କୌକା ପୂର୍ବାଭୁଷଣରେ ପ୍ରଥାବତା । ଏକେତ ଦୁଇ ବସନ୍ତ ; ଦୁଇଶ୍ଵରେ ସେ ଦିନଟି ମଧ୍ୟ ଅଛି ଉଚ୍ଚ ଲ ଥିଲା । ସୁଖତୋୟା ମହାକଥା କଳକଳ ଶବ୍ଦକର ବହି ଯାଉଥିଲା ; ତହିଁର ଗର୍ଭରେ ସୁଲଳ ପ୍ରାଣୀ-ଆଶା ପ୍ରତି-ବିମିତ । ନଥ ବନ୍ଦରେ ପ୍ରତିବନ୍ଦିତ ଆକାଶ ପଢ଼ରେ ପ୍ରତିବନ୍ଦିତ ପଞ୍ଚିଲ ଶୁଭ-ଅଶୁ-ପଢ଼ନର ଭୟମାନ ଦୃଶ୍ୟ ଅଛି ସୁନ୍ଦର । କୌକାରୁ ପରିମ ଦିଗରୁ ଅନାର ଦେଖିଲେ ମନେ ଦୃଢ଼ ଯେବେହି ଶର୍ବ “ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ” “ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗିରି” † ନ ଦାର ସ୍ଵଭାବ-ମୁକୁରେ ପ୍ରତିବନ୍ଦି ହଳରେ ଦିଜଇ ମୁଖ୍ୟା ଦେଖୁ ଶେଷ । ଯେତିର ଅନ୍ତରୁରେ କଞ୍ଚାମାର ଭୟମାନ ଫେରୁ ଦିନରେ ଲୋକଙ୍କର ମନାଟମନ ଦୃଶ୍ୟ ଅଛି ମନୋହର । ଏଥି ଦେଖେଣୁଁ ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ନୟର ଦିଶା କୁଳରୁ ବପନ୍ତ ଦୂର ମଧ୍ୟର କୁଳଧର୍ମ କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ପାଶ ଦେଇ । କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ପାଦପାଦିତ ଦେଖିଲେ କୋଟି

ପଡ଼ିଲା । ସେ ଅଛକୁ ଗୁଡ଼ ଅଳ୍ମାନ କଲି ସେ କୁହା ଧୂଳି
ଗୋଟିଏ ଚାରିକୁଣ୍ଡ ନରବ୍ୟପୁ ତ୍ରାମ ପାର୍ଶ୍ଵ ଆସିଥିଲା ।
ପଢ଼ିରାବୁ ଜାଣିବା ଗ୍ରାମଟି—“ଗୁଡ଼ଭଗୁରୁ” । ଦେଖିଲାନି
ମନେହେଲା ଗୁଡ଼ଭଗୁରୁ ! ଅଛି ତେବେ ସେ ବଳରମ ଦେବ
କାହାନ୍ତି ? ଅଛି ଏହାରକ ଦଶା !! (The village
“Chaurpur” is an old one, being the seat of
the first Raja of Sambalpur, Balaram Deva,
before Sambalpur town was founded by him.)
Sambalpur Gazetteer

କୌଣସି ଅଧିକା ଗତିରେ ଘଟିଛି; ଆମ୍ବାମନେ ଯଥ
ଏ ଦୁଃଖାବଳୀ ଦେଖି ନାହା ଭାବିନାରେ ଅସ୍ମାକୁ ପରିଭୂତ
କରୁଅଛୁଁ, ଉତ୍ସବରେ ଗୋଟିଏ ମହାରାଜର ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚ
ଉଚ୍ଚତର ଭାବରେ ପର୍ବତ ଧରି ଶୁଣଗଲା । ନାରକ ମନଙ୍କ

* ନେବା ଗୁରୁକଣ କେଉଁହି ଦ୍ୱାରା ପରିଚାରିତ ଗୋଟିଏ ଲୌହାରୁ ସମ୍ମଳନର ଅଳକରେ ଉପକୀ ବହନ

ପଦ୍ମଲାଲୁଙ୍କୁ କୂରି ମାରଇ ପଢ଼ିମନ୍ତରୁ 'ଲକ୍ଷ୍ମୀତୁଳ୍ବ'—ନନ୍ଦାର ଦାମକୁଳର ଅଶ୍ଵେ, ଏବଂ ତିରିଗଜନରେ 'ଲକ୍ଷ୍ମୀତ୍ରୀ' ବସନ୍ତ ହେଉଛି ।

କିଞ୍ଚିତବ୍ୟାକରିବାରୁ ଜାଣି ପାରିଲୁଁ ସେ ସୁରେଭ୍ରାତରେ ‘ଗର୍ଭ’ ନାମକ ଗୋଟିଏ ବିଷମ ଅଛି, ନୌକା ପେତକ ତଳକୁ ଯାଉ ଥାଏ ଶବ୍ଦ ତେତିକି ଅଧିକ ଉପ୍ରେସ ଭାବରେ ଶୁଣାଯାଇ ଥାଏ ଏବଂ ପାଣି ମଧ୍ୟ ସମ୍ବଲ ତରଙ୍ଗାକୁଳକିରି ଦେଖା ଯାଉ ଥାଏ । ଅମ୍ବେମାନେ କେଉଁଠ ମାନକଠାରୁ ସଙ୍କେତ ପାଇ ସାବଧାନ ଭାବରେ ବସି ରହିଲୁଁ । ଆମ୍ବେ ଷଷ୍ଠ ସମୀପକୁ ନନ୍ଦହୃଦୟ ନୌକା ଅନ୍ତର ଭାବରେ ନାଚିବାରୁ ଲୁଣିଲା । ଏହାଦେଖି ଅମ୍ବେମାନେ ହିକିଏ ଶଙ୍କାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲୁଁ । ପରେ ନୌକା ବିଷମରେ ଯେଉଁ ପଢ଼ିବା ତାହା ଉପରକୁ ଦୂଇ ତିନ ହଳକା ପାଣି ପଣି ଅବିଲା । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବରେ କୌଣସି ଯତ ହୋଇ ନାହିଁ । କଟକ କିକଟରେ ନନ୍ଦନଦୀ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତ ଭାବ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାହାର ସେପର ଭାବ ନୁହେ । ଏଠାରେ ତାହାର ଉତ୍ତରନ୍ତି ଦେଖାଯାଏ । କାରଣ କଟକ ଅତେ ନଦୀ ଗର୍ଭରେ କୌଣସି ବଢ଼ି ପ୍ରତ୍ୱର ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏ ଅତେ ନଦୀ ଗର୍ଭ ସମ୍ବଲ ପ୍ରତ୍ୱର ସମାକର୍ଷ, ଏଣୁ ନଦୀ ବଢ଼ିଥିବା ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ସରଦା ତରଙ୍ଗାୟିତ ଦେଖାଯାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ନୌକା ବେତନକୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ହୋଇ ସଥିରେ ଗଢ଼ କଲା । ଏ ବେତନ ନିକୁଞ୍ଜର ଦୃଶ୍ୟ ଯେଉଁ ମନୋହର ଓ ଶିତ୍ରାର୍ଥକ ତେଣାରେ ସେପର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ ଅଳ୍ପ ଦେଖା ଯାଇଥାଏ । କାହିଁ ଗନ୍ଧବାକ ଦଖଣ କଳ ଦୀର୍ଘ ରତ, କାହିଁ ବା ମୁଦ୍ର-କଷ୍ଟପକୁଳ ଚଟାଣ ଉପରେ ବସି ଏଣେ ତେଣେ ଅନାର୍ଦ୍ଦ୍ର ରହିଛନ୍ତି; କେଣେ ଏକ ଦିଗରେ ସ୍ଥର୍ପନିଯା ଫିଲ୍ମ ନନ୍ଦ ମପ୍ରକାରିତାକଳ କର ପ୍ରତିଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୱର ଉପରେ ତାହା ଥୋଇ ତରଣୀ ପ୍ରତ ଅନିମିଷ-ନୟନରେ ଦୃଷ୍ଟିପାଇ କରୁଥିଲା; କେବେ ପ୍ଲାନରେ ଅପର ଦିଗରେ ସୁନ୍ଦର ମସିଲକି କଳ ମଧ୍ୟରୁ ଲଙ୍ଘ ପ୍ରଦାନ କର ଉତ୍ସାହରେ ନିଜର ଶୁଭକାନ୍ତି ପ୍ରବନ୍ଧିତ କରୁଥିଲା; ଆର କେଉଁଠାରେ ବା ମରମର ସମୀର ହୃଦ୍ୟରେ ହୃଦ୍ୟକିରି ବେତନ୍ସର୍ବଜ୍ଞ ଉପରେ ନନ୍ଦ ପାଣିକୁଥା ପ୍ରତ୍ୱର କଳ-

ତର ବିଦ୍ରଙ୍ଗ ଦୂଇ ମଧ୍ୟର କାବଳିକ ସମସ୍ତରରେ ପ୍ରବା-ହମାର କଳକଳ ନିଜାଦୟହୁତ ମିଶାଇ ଦେଇଥିଲା । ବେତନ ନିକୁଞ୍ଜର ଏହା ତିଶ୍ରେଷ୍ଠବକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମେହେଲ କରିବ “ଶୋନାଥ କିନ୍ତୁ” ରୁ ନିମ୍ନୋତ୍ତର କରିପଣ୍ଡ ପାଣ୍ଡ ମୂଳ୍ୟ ପଥାରୁଛି ହେଲା ;—

“ପେତେବେଳେ ଉଠିଥବ ଶଶାଙ୍କ ଗଲନେ,
କୌମୁଦିରେ ହେଉଥିବ ଦଶ ଉଭୟିତ;
ନଦୀ ପ୍ରୋତ ଗୁରୁଥିବ କଳକଳ ଶୁନେ,
ରପଳ-ପଟଳ ଅଙ୍ଗେ ଟୋଇ ବିତାହିତ;
ହେବ ହେବ କରୁଥିବ ବିକଞ୍ଜିତ କଳ,
ମିଳାହତ ସମ୍ପର୍କିତ କଳକଣ ପୁଣ;
ଅର ଅର ହେଉଥିବ ଅର୍ପଣା ପକଳ,
ମନୋହର ଦୃଶ୍ୟକ ବେତନ-ନିକୁଞ୍ଜ;
ଧାରେ ଥାଇ ନାଥ କରୁଥିବ ବିଲୋକନ,
ଅବଶ୍ୟ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ହେବ ନମ୍ବନ ରଙ୍ଗନ ।”

ଶ୍ରୀ ଜଗାଧିର—

ଏହିପରି ବାତରେ ପାନ ବଢ଼ ଦୂଇ ତିନ ବିଷମ ଅତିକ୍ରମ କର ନୌକା, ଅସେ “ମାତ୍ରିନରଦିନ” (ଶ୍ରୀ) ରେ ଉପନନ୍ଦ ହେଲା । ଦରଦର ଦଶିଶ ନୂଳରେ ସୁଧାର୍ବ ବକବର ପରିତ, ଏହି ଅପର ପର୍ବତରେ କ୍ଷୁଦ୍ରିତିପୂର୍ଣ୍ଣ-ଶିଶାଳ ପାନ୍ତର । ଏକ ଦିଗରେ, କାହିଁ ପ୍ରାନ୍ତରର ପ୍ଲାନେ ଦଳ ଦଳ ଗୋରୁ ପଢ଼ିଥିଲା; ଆର କେଉଁ ପ୍ଲାନରେ ବା କୃଷକ ଗଣ କେନ୍ଦ୍ର ନିର୍ମାଣ ବାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ରହି ଅଛନ୍ତି । ଅପର ଦିଗରେ ଶୁନ୍ଦରାକା ବିଶ୍ରିତା କିରାତ ସମସାର ମପ୍ରକାରେ ଇନ୍ଦ୍ରନ ଗୋଟ ମଣ୍ଡାର “ଜୟ ଦୟା” * ଦେବତାଙ୍କୁ ଅଭିବନନ କର ପୁରୋତ୍ତମରେ ଗଥି ହୋଇ ସିବା ଉଦେଶ୍ୟରେ, ତନ୍ଦ୍ୟମାନକୁ ପରିତ ଶିଖରର ଅବଶ୍ୟ ହେଉ ଅଛନ୍ତି; ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଅତଳ ଝାରୀ ଦରଦର ଜଳୋପର କେବର୍ତ୍ତ କୁଳ କ୍ଷୁଦ୍ର ନୌକା ଉପରେ ବସି ମାଛ ଧରିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିଥିଲା ।

* କହିବାକୁ ମାତ୍ର, ସେତେବେଳେ ସୁଧାର ପନ୍ଥମାନେ କଳାପାହାତର ଅନୁଭବର ଘୟରେ କଳାପାହାତ ସମଲମ୍ବନ କାହିଁବ ଦେଇ ଅପରେ, କଳାପାହାତ ସମଲମ୍ବନ ଅର୍ଥମ୍ବନର ଯାମା ବଳ, ଏବଂ ଜଳମରେ ଅସି ଏହା ଜଳମରରେ ଶୁକାର ଶାପ ବଳ । ସେ ସମ୍ବଲ ସମଲମ୍ବନର ନିର୍ବଳ ଦେଖାଯାଇଥାଏ ପାଇଁ ତାହା ଉପରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପାନ ଦେଇଥାଏ । ତାହା ଅକ ପୋତରେ ଦେବତାରୁପେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥାଏ ।

ଦୟାରେ ଯାଉଁ ଅଳୁ ତୁର ପୂର୍ବଭାଗରେ ନିଧାର ଚୋଟିଏ
ଚିକ୍କଟୁଲ ଦୁଷ୍ଟିପଥାବୁଢ଼ ହେଲା । ନିଧାନପରେ “କାଇଜୀ”
ନାମରେ ଏକ କୁହ ନିରାକୁ ଚିକ୍କଟ କରିଯକାର ଅଛି । ଏହି
ବିକ୍ରତ ସୁଲବ ଉଦୟ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଦୁଇଟି ମହାବିଷମ ରହିଛି ।
ନୌକାର ଗରାଯୁକ୍ତ ପଥରେ ଏହିଟି ମହାକାଳ । ଭାଦାଣ-
ଦିଗର କଣ୍ଠ “ଗ୍ରେବ୍” ଏବଂ ବାଦିଗରେ “କାଇଶମୁର୍ବ”
Central provinces gazetteer ରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି—
“At Kainsmura six miles below Sambalpur there are dangerous rapids in which one or
two boats are wrecked every year. The terror
of boatman—standig up in mid-stream realises
the exact notion of seylla and chariledis.”—
ଦ୍ୱାରା ନିବାକାଟରେ ‘କାଇଶମୁର୍ବ’ ପଡ଼େ । ଭାବା ଲକ୍ଷନ
କଳିବେଳେ ଅମ୍ବେମାନେ ଯେପରି ଶକ୍ତି ହୋଇଥିଲା^୧
ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାକର । ଯେଉଁମାନେ ନୌକାରେ ବସି ସେ ବାଟେ
ଯାଇଥିଲୁ ସେହିମାନେ କେବଳ ସେ ସମ୍ମ ଅନୁଦବ କର
ପାରନ୍ତି । ‘କାଇଶମୁର୍ବ’ ଅତିକରି କଲା ଉତ୍ତରରେ ଦୁମା ଯାଏ
ଥାର କୌଣ୍ଡି ବିଷମ ପାର୍ଶ୍ଵ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ତେଣୁ ତେଣିକି
ହେବାରେ ଯିବାକୁ ହୁଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ବେ ସମ୍ବଲପୁରରୁ ପାର୍ଶ୍ଵ ୧୦ ମାଇଲ ବାଟ
ଗୁଲି ଅସିଲାଣି । ଦୁମା ପହଞ୍ଚାକୁ ବାଜା ରୁହ ମାଇଲ
ଅଛି । ‘କାଇଶମୁର୍ବ’ ଠାରେ ଯର୍ଥି ପାର୍ଶ୍ଵ ଅପ୍ରୋକ୍ଷାଙ୍ଗ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ‘ବକବିଶ’ ପକ୍ଷତ-ଚିତ୍ତାବୁନ୍ଦନ କର ନିମ୍ନ ଦେଶକୁ
ଅବର୍ତ୍ତଣ ହେଲେବି; ପକ୍ଷତର ତାମରାଶ୍ଵା ନିଧା ବନ୍ଦରେ
ନିଯନ୍ତର ଦେଖାରୁ ସୁଲକାରୀ ତେଶେହୁଳା ଗାଢ଼ିବଳ-
ଲକ୍ଷନକ ଧାରଣ କଲାଣି; ପଞ୍ଚାମଳ ଜାରି ତରିବାକ
ଦକ୍ଷନ୍ଧ ନିଧା ନାରୁ ଭୁଟି ଏବେ ନିଧା ପୁଲିନସ୍ତ ହେବେଶର
ବିରହ୍ୟବାନରେ ଦୁଃଖନେତ୍ର ତିଳୁର କରି ବନ୍ଦିଲେଣି;
ନିଧାକୁଳବନ୍ଧୁ ନିଧାକୁଳର ଏବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜଳକର
ବିହରାହୁନ ବେତସାନ୍ତାନୁଭବ ଅଣ୍ଟିବ ହେଲେବି । ତଣ୍ଟ୍ର
ଅନୁର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଗୋରୁ ସବୁ ବୁଦ୍ଧାଦୁନରେ ହୋଇବି;
ପରେ ପରେ ଗୋପଳ ପ୍ରଳକିତକରେ ସୁମ୍ମାର ସ୍ଵରେ
ବଂଶୀଶାଦନ କର କର ତାହାଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଗାମୀ ହେଉଥିଲା ।
ଉଦ୍‌ଦୟରେ ନାଳନଦୀ-ପଣ୍ଡର ଗୋଟିକି ଗୋଟି ତାର ପାଶ
ଉଦିତ ହେଉଥିଲା । ମଧ୍ୟର ସନ୍ଧାର ଏବୁ ହାତ ଦେଖ
ଏକବି ତାହି ଅନ୍ତର ପାରରେ ନିମ୍ନାଂକ ହୋଇଥିଲା
ଦୁମାରେ ପୁଣି ପ୍ରଦୋଷକାଳୀନ ମଳୟାନଳ ହୁଅଥାଲରେ

that the country (Sambalpur) was invaded by the Mahammadan general Kalapahar during his (Baliar singh's) reign. The story is that when Kalapahar invaded Orissa (A.D. 1568), the priests of Puri fled with the image of Jagannath and buried it on the Mahanadi to the South of Sambalpur. Kalapahar followed them to Sambalpur with his army, but could not force an entrance into the fort. While encamped out side it, his force was destroyed by the goddesses Samlai and Patneswari; for the former assumed the form of a milkmaid and sold curds and milk to his soldiers, while the latter appeared as a Malini or gardener and sold them fruit. Milk, curds and fruit spread desolation in the army, for cholera broke out; and Samlai put Kalapahar to flight, capturing among other things his drum, the sound of which had the reputation of making the limbs of the Hindu gods and goddesses fall off their images. The drum, ghanta and ghalghula or small bell taken by Samlai are still to be seen in her temple; while the tombs of the Mahammadans who accompanied Kalapahar are pointed out at Sankarbandh, where his army encamped—for the second time. Sambalpur Gazetteer, pp 22.)

ପରେ ଦେଇବୁ କୁଟିଳଜନ ଅଛି ଏହାବେଳକେ ମନ୍ତ୍ର-ପ୍ରାଣ
ଉତ୍ସୁକୀ କର ପଚାଇଲା ।

ପରେ ଉତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରାଣରେ ପେତେବେଳେ ନଥର ଉତ୍ତର-
ନିତ୍ୟରେ ଦୁଃ୍ଖ ନିପତନ ହେଲା, ତରଣୀ ସିପାଗରେ
ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଥିବାରୁ ମନେ ହେଲା ଯେପଦବି ଅମ୍ବେ
ଏକ ଶ୍ଵାଙ୍କରେ ରହିଥିଲା, ମାତ୍ର ଉତ୍ତରନିତିର ନଥର ଉତ୍ସୁକୀ
ଦେବକୁ ବ୍ୟାପକରେ ଥାଇ ପରିଅନ୍ତରୁ । ଏହି ଉତ୍ତର-
ଧରୀବାହି ଦୁଃ୍ଖରୀର ଦେଖି ତ୍ରାନୀବାରୁ ଧ୍ୟାନିଲେବେ
ମମ୍ବୁ ନିଯାପଥ ଅନ୍ତରମନର ପ୍ରସ୍ତୁତ ସର ପଞ୍ଚ ମୟୁରେ
ଆମ୍ବୋନେ ହୃମାରେ ଉପାନ୍ତ ହେଲା । ତ୍ରୀଭାବୁ ଉତ୍ସାହ
କୁଳକୁ ଉଠି ଦେଖିଲୁ ଯେ ତର୍କିରି ପ୍ରତ୍ୟେ ପ୍ରାଣ ପରି-
ପୁରତ । ଆଟାବାଟ ଜଳାଶ୍ୱର, ଶ୍ରାମକୁର ବିଶିଶ୍ଵାରକା
ଦମାଛିଲ; ଏବଂ ମହାବୋଜାବଳରେ ମହାଯାମାରେହ
ଝଳିଅଛି ।

ଆମ୍ବୋନେ ଯାଇ ଯେ ଶ୍ରାମବାପୀ ଉନ୍ନିକ ପରିଚି
ବାକ୍ତିର ପରେ ଅବସ୍ଥାକ କରିଲୁ । ଯେଠାରେ ହେବାର ବାସ
କର ଜୀବିତର ଯଥ ସମୟରେ ଯାମ ଦର୍ଶନାର୍ଥୀ ଦର୍ଶନର
ହେଲା । ଲୀଙ୍ଗ କର ଉତ୍ତରକା ଯୋଗୁ ଯିବା ଅହିବା ଅଛ
କହିବାକ । ଏଣେତେଣେ ତର୍କିରିରେ ଦୁଇଯ ବିଶିଶ୍ଵା
ବାକ୍ତିର, ଜଳ ଜଳକାଳା, ଯାଦୀ ଦଳର ଭାବକି, ଏବଂ
ଦମାରେହ ସରଳିନ କର, ମନର ଅଳମୁଖ କରିଲୁ । ଉତ୍ତ
ତ୍ରୀଭାବ ପରବେଶୀତ ମନ୍ତ୍ର-ପ୍ରାଣଗର କଥା ଚରଣିକ ଆର
ମନର ଶ୍ରାଵ ଦେଖରେ ଏବଂ ଶାନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଲୋକରର
ଯେଉଁ ଭର ତର୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯିବା ଅଛ ଦୂରତ । ଆମ୍ବୋନେ
ମୀର ହୀନ ବାଟେ ମନ୍ତ୍ର-ପ୍ରାଣଗରୁ ଯିବାର ତେଷ୍ଠା ନ
କର ପ୍ରାଗୀର ତେରୁ ଭାବର କେବୁ କଲା ।
ଜଣକର ସୁକୋପର କଣେ ପଦ ସ୍ଥାପନ କର ପ୍ରାଗୀର
ଉପରକୁ ଜଣେ ହୋଇ ସମସ୍ତେ କରିଲୁ । ଉତ୍ତ ପ୍ରାଗୀର
ଉତ୍ସୁକୁ ମମ୍ବୁ ପ୍ରାଣରେ ଯାହା ଦେଉଥିଲା ସବୁ ପ୍ରକୃତେ
ଦେଖାଯାଉଥିଲା । କେବୁ ପ୍ରାନେର ସର୍ବାର୍ଥ ମୃଗ୍ନିରେ
କରିବାକ ସହ ମଧ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ବାକୁଅଛି; କାହିଁ ବା ପାଇ
ପଞ୍ଚ ଯୋଦ୍ଧାବାହିନୀ ହୋଇ ନୂତନ କରିପାରନ୍ତି; କେଉଁ
ଶ୍ଵାଙ୍କରେ ଭାବର ମୃଗ୍ନିର କାହିଁର କ୍ଷମିତା, କାହିଁ ବା

କାହିଁ ଦଳର ସ୍ମୃତ ମର୍ଦନ ନମାଦ ଦ୍ରୁତଙ୍କ । କହିଲେ
ଏହିବୁ ଦୁଃ୍ଖ ଦେଖି ପ୍ରାଗୀରବୁ ପ୍ରାଣ ଯଥାବୁ ଦ୍ରୁତ
ମନର ଦିତରକୁ ଯିବାରୁ ସତେଷ ହେଲା । କହୁବ ଧକ୍କା
ଗାଇ ପେଇ ମନରରେ ଯାଇ ପ୍ରକୃତ ହେଲୁ । ସେଠାରେ
ମଧ୍ୟ ଭର ଅଳ୍ପ ନୁହେ । ପରେ ଗ୍ରୀବ ଭରବୁ ଯାଇ
ଦିନକୁ ଦର୍ଶନ କର ନାଟ ମନ୍ତ୍ରବୁ ପେଇ ଅସେଲା ।
ସେଠାରେ ବସି ଶ୍ଵାଙ୍କେ ଦ୍ରୁତଙ୍କର ଦ୍ରୁତଙ୍କର, ଏବଂ
ସରବାରୀ ଦୂରର କଷ୍ଟ ଦେଖିବାରୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ଏହି
ଦେଖି ଯେମାନର ସହିତ ଅମ୍ବୋନେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ବନ୍ଧୀତ
ପୁରାକ ହେଲା ।

ଧୀରେ ପରବର୍ତ୍ତନରୀ ଉତ୍ତ ସ୍ମରେ * ପ୍ରତ୍ୟେ ତୁମାରେ
ବୁଦ୍ଧାରେ ଅଭିରୂତ ହେଲା; ବକ୍ତ୍ଵାଲ ପାଶୀର ପବିତ ନୟନ
ଦିଗ ଦିବାନୁବରେ ଧରାଇଲ ହେଲା; ପ୍ରଭତତନୟ କୁମୁଦ
ଦୂର ସ୍ଵରେ ଚିକାର କଲା; ମନର ସୁଶ୍ରାବକରେ
କୁମ୍ବ ବିକାର ହୋଇ ତର୍କର ଯୌବନ ଯାଦିବଳର
ମନ୍ତ୍ରାଶ ଉତ୍ସୁକୀର କର ପୁରାବଳ । ଉତ୍ତାର ଏହି
ଚିତ୍ରବିନୋଦକ ତୁମ ପ୍ରତି ଦେଖି “ଜାତକର୍ଷ”ର ବନ୍ଧୀତ
ମନେ ପଡ଼ଇଲା ।

“ଅଭିଲ ଭସା ଘୋଷିତ ମୁସମେ ହୋଇ ଶୁଣ
ଦୂମର-ଅନ୍ତନାହିଁ ପଦ୍ମନାୟକ;
ବିଦେଶ କଳ ବିଦେଶୀ ନିକୁରିଲ ବିଦେଶ,
ଜାଗରି କେଲ କିମ୍ବ କୁତଦଦାନା;
ଅଭୁତ ତାରକା ମଥାମରି ଶୁଣୁ ।”

ଶୁଣାଧର ।—
ପରେ ମନରେ ଶୁଣ ଶପ୍ତ ଯୋପ ଶିବାରୁ ସମସ୍ତେ
ପ୍ରାତଶ୍ଵାନ କରିବା ପାଇ ଧୀରେ ଆଟକୁ ଗଲେ ।
ସାରୀକଳ ସଙ୍ଗେ ଆମ୍ବୋନେ ମଧ୍ୟ ଯାନାର୍ଥୀ ଆଟକୁ ମରୁ ।
ଆଟକ ସମର ଯୋଗନ ଶ୍ରୀରାମ ହୁଏଇବାକୁ
ପୁରବ ଫଳ ଶିଖାନ ପୁଣ୍ୟ ହୋଇ ଦେଖି କରୁଅନ୍ତରୁ ।
ମଧ୍ୟରର ଦେଖିବାରୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ପାତକ ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ବାରରେ
ଦୂରତନ ପୁଟ ଲମ୍ବ ଏମାନଙ୍କ ‘କୁଠୋ’ ସମ୍ମ ବନ୍ଦନ ।

* ‘ପ୍ରତ୍ୟେ’ ଏହି ବୁଦ୍ଧାର ଠିକ୍ ପୂର୍ବ ଦରଗରେ ଅଛି । ଏହାର କାହାର ଏହିବୁ ଏହିମାତ୍ର ।

ଏମାନେ ହୃମାର୍ଥଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଅଳ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ଲାନରେ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁଷ୍ଟନ୍ତ ନାହିଁ; ବର୍ଷା କାଳରେ ଏମାନଙ୍କର ରହିବା ପାଇଁ ନଥମଧ୍ୟ ନନ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାଏ । ଏମାନେ ଏଠାରେ ମହାଦେବଙ୍କ ମୁଖ୍ୟବୋଲି ପରିଶର୍ଣ୍ଣତା । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି, ଯେତେମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ମର ଜୀବବେ ଯେମାନଙ୍କର ଅପମୃତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟମୂଳକ; ତହିଁର ଦୁଷ୍ଟନ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗ ପାଇଁ ପାଇଁରେ ଜଣେ କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଖ୍ୟଦ୍ୱପ୍ରରେ ପାଖଣ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାର କାହାର ନାମ ମଧ୍ୟ ଅଛି, ଏମାନେ ଏତେବୁଝ ପେଣିତ ଯେ ଯେମାନଙ୍କୁ ନାମ ଧର ଆଜିଲେ କେବଳ ସେହି ମୁଖ୍ୟଟି ଅଛି ଦୁଷ୍ଟରୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ବସ୍ତୁ ଜୀବଯାଏ । ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ରିଡ଼ାରତ୍ନ ଦେଖିରା ଅଛି ଅନ୍ତର୍ଭାବକଳକ

ପରେ ମୁଁ ଘାଟରେ ବନ୍ଧୁଗଣସହ ମୁନାଦି କର ଉଦୟମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଅର୍ଥାଙ୍କଳ ସ୍ରଦ୍ଧାନ କର ପ୍ରଣତ ହେଲି, ଏବଂ ମନେ ଶିବଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅଭିବାଦନ କଲି । ଏପରି କ୍ରିୟା ସଞ୍ଚାଦନ କର ମେଘପ୍ଲାନ୍ଟି ପ୍ରତ୍ୟାହୁତ ହେବାବେଳେ

କ୍ରିଡ଼ାରତ୍ନ ମୁଖ୍ୟର୍କି, ପାଖଣ ପ୍ରାୟ କୌଣସି, ମନ୍ଦର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ମାହାମ୍ୟ, ସମ୍ମୁଖର ସହଦେଶ ମେଲାର ସମ୍ବନ୍ଧେ, ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଭାତ ଏବଂ ପ୍ରତାପର ରମଣୀଯୁତା, ନନ୍ଦ ସୁନନ୍ଦ ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ନନ୍ଦ ଗର୍ଭ ର ବିଷମ ନିର୍ମୟର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବଣାଳ ପ୍ରାନ୍ତର ଘୋଷର୍ତ୍ତ, ବେତନମନ୍ଦିର ମାଧ୍ୟମ, ସ୍ମୃତିର ଦର୍ଶକର ଗାନ୍ଧୀଯ ପ୍ରବାଦମର କଳ କଳ ମନୀତର ପ୍ରଶାନ୍ତତା, ଏବଂ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଉତ୍ତରାଧିକ ଘନାବଳୀ ଦିଲ୍ଲୀ କଥି କଥି ମାନ୍ୟ ପତରେ ପ୍ରତିପଳନ ହେବାରୁ ଅନୁରରେ ଉତ୍ତରାଧିକ ମନ୍ଦିର ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୁତିକ ଚିତ୍ରବନଳୀ ଏବଂ ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ରାଧିକ ଘନାବଳୀ “ବନର ମାଳତା” ପରି ଜଳପ୍ରାଥାରଣର ଉପଭୋଗ ବିମ୍ବନ ଏବଂ ଅନେକ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ମନ୍ଦିର ଲାବଗର ଧୂକୁର ଦେଇ କହିଲ—ହୃଦୟରେ ମୁନା ମାନ୍ଦିବା ହୃଦୟରେ ଦୁଃଖିନା ଜନ୍ମଭୂମିରକୁଳ ! ! ହାଧୂରେ ହତିଭୂତ ସମ୍ବଲପୁର ! !

ଶୁଦ୍ଧମୋହନ ଦୟା ।

ଗୋଶାଙ୍କର

ଏହରେଷ୍ଟ ।

ଶ୍ରୀଶୁଦ୍ଧ ବେଦାମକେଶ ଶିଶୁର ଶିକ୍ଷକ
ଶ୍ରୀଦା ବନଲମାଲେ ମନ୍ତ୍ରିତ ମସ୍ତକ;
ଶ୍ରୀଶିଶୁ ଆହା ତହିଁ କେତେ ମନୋହର !
ଶିଦ୍ଧୁଙ୍କିରୁ ନାଗମାଳ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀବେଷ୍ଟକ
ଶ୍ରୀର ବିଶ୍ୱାମିଷ ଶିଦ୍ଧକେବର,
ପାଦର ସମ୍ମା ତହିଁ ତର ଅଳକିତ;
ଶାନ ମରୁ ଗୋବାହନ ସଦା ଦିଗମର;

ନିର୍ମିନେ ନିଷ୍ଠିତେ ହୋଇଥାଏ ବିଶିଜନ
ବୟେ ଶୁଦ୍ଧ ପାଦତଳେ ମୁନାନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରିଳ,
ଲକ୍ଷ୍ମୀନ୍ଦ୍ର ବିଷ୍ଣୁପା ଅମୁତର କଣା;
ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥାଏ ଶୁଶ୍ର ତବ ଅରରଳ
ପୁରୁତ୍ୱେ ମେଦମନ୍ତ୍ର ତମରୁ ଦାଳଣ,
ସୁଖକର ମନୀଅଛ ଶୁଶ୍ର ଥାଲିପୁ,
ଜମ୍ବୁ ଶମ୍ଭୁ ଭୋକାନାଥ ଜମ୍ବୁ ମତୁଜୁଜୁ ।

ଶ୍ରୀ ଗମାର ମେହେର

ଦାଶ୍ରମେଳାଇ ।

“ଗୋରାମିକର ଦୁଃଖବାରଣ—ମଜାଲିନ୍ତ୍ରୀ—

ଚୁଣେ ଚମକଇ ସର୍ବ ଉତ୍ତରଧ୍ୟା—ଜେଳାଇ ଝୟା ।”

ଧ୍ୟାନୀଥ ।

ଯୋର ମାଲେରରନତର ବାରକୋଣ ଦୟିଶବ୍ଦୀ ଗୋଟିଏ ପ୍ରମିଦ୍ୱାନ । ଯୋର ବଜାରରୁ ଆମ୍ବ କର କରିଲାଅ ନାହିଁ ବେଳେ ମିଳିବ ହେବ ପାଇଁ ପେରୁଁ ବଜୁ ପାଇଷାହିଛନ୍ତି କଷିଣାହିସ୍ତରେ ପାଇଅଛି, ଯୋର ଠାରୁ ଫେର ସଢ଼ିକରେ ଦେବମାତର ଦୟିଶବ୍ଦୀ ମନେ କରେ ଶିର୍ଷରୁରେ କୃଷ୍ଣର ଦେବାକୁ କୃଷ୍ଣ । ଏହି ଗ୍ରାମଟ ଯୋରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କରନତ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଳ୍ପମାତ୍ର । ଗ୍ରାମର ଲୋକ ସମ୍ମା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରାମର ଭୁଲକାରେ ଅଧିକ କୁହେ ବା ଅନ୍ତରୁ ନୁହେ । ଲୋକ ସମ୍ମା ପ୍ରାୟ ୫୦ ହେବ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧ ସମ୍ମା ୩୦ ହେବ । ଏହି ଗ୍ରାମରେ ଗ୍ରାମଟ ଓ ଅଞ୍ଚଳ ଗ୍ରାମକୁହୁ ଠାରୁ ଅଭୟ କର ପାଇସୁଳି ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସମ୍ମା ”୦୦ ରୁ କମ ନୁହେ । ପାଇଁ ହାତ ଜଣ ସମ୍ମରି ବାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ । ଆଉ ଦେଖିଯାଉଥରେ ଶିଖିବ ଗନ୍ତୁଙ୍କ କଥା ପରିଚାରି କିଏ ? ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଏହି ହୃଦୟର ଦେଖି କେହି ମନେ କରିବେ ନାହିଁ ଯେ ଗ୍ରାମରେ କରଣ, ପ୍ରଭୃତି ଓ ଗମଳୀ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ସମ୍ମା ଅଧିକ । କାହାର ମୋକମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ ଉପରେକୁ ତନକାହିଁର ଲୋକ ବନ୍ଦର ଉପରେ ଅନ୍ତର କୌଣସି ଶୈଖିଯୁ ଲୋକର ବିଦ୍ୟାପ୍ରତି ଅଷ୍ଟା ନାହିଁ । ପରିନ୍ଦ ଶିବ୍ସୁର ଗ୍ରାମର ଜଣେ ସ୍ଵର୍ଗ ଅଧିକାରୀ କରଣ ବା ବଜାଲୀ ନାହିଁ । ଏଗ୍ରାମଟ ଧଳ, ଦର୍ଶକ, ବ୍ୟବସାୟୀ, କଣ୍ଠିକା, ପ୍ରାଣିଶ୍ରୀ, ଗୋପଳ, ଅଶ୍ଵାର, ଚେଲ, ପାଣ ପ୍ରଭୃତି ହାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ତାହା ଯା ଆହାରେଉ ଗ୍ରାମର ନର୍ତ୍ତନ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଲୋଚନ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଲୋଚନ ବିଷୟ “ଦାଶ୍ରମେଳାଇ” । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶ କରି ଯାଉଅଛି ।

ଦାଶ୍ରମେଳାଇ ଶିର୍ଷରୁ ଗ୍ରାମର ଅଧ୍ୟାତ୍ମି ଦେବା । ତାହାର ତାଳକାମ ଶେଳାଇ । ଧୂର୍ବ ପର୍ବିମରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଠାରୁ ନାଲଗିରି ପିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ କୋଣ ଏବଂ ଭାତ୍ର ଦୟିଶବ୍ଦୀରେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ହୋଇ ଦୁଃଖ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦେବାକ ନାମ ଉତ୍ତରଧି ଦେଲେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଦେବାକ

ଭାବରେ ନନ୍ଦାର କରନ୍ତି । ଲୋକମାନେ ବହନ୍ତି ପାଇଁ ପାଇଁକ କଳାରେ, ଯେତେବେଳେ କଳ ସର ସୁଅସବୁ ପ୍ରାସାଦ ନ ଥିଲା ବା ଅନ୍ତରୁ ପରମାଣରେ ପ୍ରାସିଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଲୋକମାନେ ଅଧିକକ ସତ୍ୟବାର ହୁଏ କପଟ, ମାଲ ମଳକମା କାହାର ସମ୍ମୟାଗ ପ୍ରତିକର ବନ୍ଦିବର୍ଗ ଜାରି କି ସଲେ, ତେବେଳେ ଦେବ ପୂର୍ବକ ସଙ୍କରେ ସାନ୍ଧାରୁ କଥା କହୁଥିଲେ, ଏବଂ ଗାଲକା ବେଶଧାରଣ କର ଗ୍ରାମର ଗରଳ ଗାଲକାମାନଙ୍କ ପରାରେ ହୀତା କରୁଥିଲେ । ବାଲକାମାନଙ୍କ ସଙ୍କରେ ଖେଳୁଥିଲୁ । ଦାଳକାମାନେ ସାଧାରଣତା ବାଶ୍ରେବ (ବାରେ) ଖେଳାନ୍ତି । ସ୍ଵରା ଦେବା ଦାଶ୍ରେ ଖେଳୁଥିଲେ ଦୋଳି ତାହାର ପୂର୍ବ ନାମ “ଦାଶ୍ରମେଳାଇ” । ତାକ ନାମ “ଖେଳାଇ” ହେଲେ ହେବ, ଉପରେଭୁ କାରଣ୍ତ୍ରୀ “ଖେଳାଇ” ଶବ୍ଦ “ଖେଳାଇ” ଅନ୍ତରପର ବୋଧିବାର । କବିର ଧ୍ୟାନାଥ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେସେବ୍ର ଲାମକୁ ସାମାଜିକ ମନେ କରିଥିଲାର ଏହି ପ୍ରବଳର ଶାର୍ଦ୍ଦିତ ତହୁର ପଦିତ୍ତୁ ହାତର ହୋଇଥାଏ ।

ଦାଶ୍ରମ ଦାଶ୍ରମେଳାଇର ମନ୍ଦର ଗ୍ରାମର ମଧ୍ୟକରେ ଗୋଟିଏ ଛାକୁନ୍ଦରେ ପଢ଼ିଥିବ । ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର ବିଶ୍ଵାସ କାଳକାମାନ୍ତ୍ର ନାଲ । ଏହି ନାଲରେ ବର୍ଷା ଓ ରାତରର କବିତା କବିତା ଅନ୍ତର ବିଦ୍ୟା ଜଳ ନ ଥାଏ । ନାଲର ଅଧିଗାର୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତରକଷତି ପାନ୍ତର । ପରେ ଏ ପ୍ରାକ୍କରେ ଦେବାର “ଶୋଭାପାତ୍ର” ସାବା ହେଲାରେଲ । ଗର୍ଭମେହନ୍ତ ଅରଜ ପ୍ରାଣକୁ ବାଲକୁ ସେ ଯାଦା ଭାବର ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ପ୍ରାକ୍କରେ “କର୍ମ-ପାତ୍ର” “ଶୋଭାପାତ୍ର” “ରାତାପାତ୍ର” ପ୍ରକାର ଦେବାକ ମନ୍ଦର ସମ୍ବନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିବାର ହୋଇଥାଏ । ଗ୍ରାମର ବୋଲିଯାବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଠାକୁରମାନେ କରିବେ ଥାରେ ଏକାନରେ ମିଳିବ ହୁଅଛି । ଜଣେ ବ୍ୟାହିର ଏହି ପ୍ରକାର ଦୟିଶବ୍ଦୀରେ ଗୋଟିଏ ସୁରକ୍ଷାତ୍ମି ନୁତନ ଜଳନ କରିଥାଏ ।

ଦେବାଳ ସିଂ ପ୍ଲାନ, ଦୂର ଗୋଟିଏ ବଢ଼ି, ଗୋଟିଏ ନିଃ, ଗୋଟିଏ କୋଳିଳା ଓ ଦୂର ଗୋଟି ଝକ୍ରୁ ହୃଦୟର ବୈଷ୍ଣବିତ । ଏହି ଦୂରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବଢ଼ି ଦୂର ପ୍ରାଚୀନତମ । ତ୍ରୀମର କଟ୍ଟୁଛୁଟ ଲୋକମାନେ ବହନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କ ବାହ୍ୟକଳରୁ ସେହି ଦୂରକୁ ବେହିପରି ଭାବରେ ଦେଖି ଅଶ୍ଵ ଅଶ୍ଵ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପିତା, ପିତାମହ, ପ୍ରତିଭାମହ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଥିର ଦେଖିଥିଲେ । ଅଶ୍ଵୀରୁ ବିଷୟ ସେହି ବହନ୍ତିର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଉଠିଲ ନାହିଁ । ପ୍ରାକାଶିର ଦୃଶ୍ୟ ଅଛି ମନୋହର ।

ଦେବା ଦେବାଲ ଗୋଟିଏ ଦେବଜଳ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତା । ଦେବଜଳଟି ଦୂର ଭାବରେ ବିଦ୍ରୁତ । ଗୋଟିଏ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭର, ଏଥରେ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀପିତା । ଅନ୍ୟଟି ମୁଖଶାଲୀ ବା ସବୁଙ୍କ ମଣ୍ଡ୍ୟ । ଏ ଦେବଜଳଟି ଅଜଳୁ ପ୍ରାୟ ୮୦ ବର୍ଷ ପ୍ରଦେଶ ତ୍ରୀମର ଜମୀଦାର ୩ ଦୂରକଳନଦୟ ମହାପାଦକ ଫାରୁ କିମ୍ବିତ ଦେଖିଲେଲା । ଜମୀଦାର ଅଜି ଦେଖିଥାମରେ ନାହାନ୍ତି । ବନ୍ଦୁ ତାହାଙ୍କ କାହିଁ ତାହାଙ୍କ ନାମର ସ୍ମାରକ ହୋଇ ରହିଥିଲୁ । ଏ ମୁଜରେ ବାହ୍ୟକଳରୁ ମୁଣ୍ଡୁ କଜନାଥ ଦାଶକର “ପରେ ଚଳିବେ କାଳବଳେ, ସମ ରହିବ ମୁଣ୍ଡରଳେ” ପଦଟି ମନେ ଧରିଗଲ । ଦେବାଳ ଦେବଜ ବ୍ୟଥିତ ତାହା ସ୍ମରଣ୍ୟ ଧରିଗଲାର ବେଳ ପର୍ଯ୍ୟରେ ଦୂରଗୋଟି ସାନ ଦେବଜ ଅଛି । ଏଥରେ ଦାଶ୍ରୀକୋଳଙ୍କ “ପଟକାୟାଳୀ” ଓ “ବରଳାଳୀ” ନାମୀ ଦୂର ରତ୍ନଶାଖା ଅବସ୍ଥିତା । ଏତୁକୁ ବନ୍ଦତ ଧରିବା, କାଳୀ ଓ ରୂପୀ ପ୍ରଭୃତି ଦେଲାଇଲୁ ଉତ୍ସନ୍ନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ତାହାଙ୍କ ଗୀ ମନ୍ଦରେ କେତେକ ନିମ୍ନ ପୁଣ୍ୟମଳେ ସ୍ଥାନ ପାର ଅଛନ୍ତି । ଏଥୁବୁ କିମ୍ବା ପଦଟି କିମ୍ବା ଦେବାଳ ଶିର୍ଷାଶବ୍ଦ ଦିଦିକ୍ଷାଙ୍କ ପୂର୍ବା ନାପିତ ପରିର୍ବର୍ତ୍ତର ବାହ୍ୟକଳ ଫାରୁ ସମାହାର ଦେଇଥିଲୁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ ଦେବଜ ସ୍ମରତାରୁ ସ୍ମୂଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ୧୦୦ ମାତ୍ର ଦେବାଳ ପୂର୍ବରେ କୌଣସି ତ୍ରୀମର ନାହିଁ । କୌଣସି ତ୍ରୀମର ଯେ ସମ୍ମ ଏବଂ ତାହା ଯେ ଦେବାଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରସ୍ତାରୁ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ନହେ । ମନରଟି ଶିର୍ଷାଶବ୍ଦ କାଳରେ ସେହିପରି ଭାବରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଦେବାର ଦେବା ପୂର୍ବେ କେଉଁଠି ଥିଲେ ବା କାହାକୁମର ଅନ୍ତର ହୋଇ ଅଶ୍ଵ ବା କାହା ଫାରୁ ପ୍ରଥମେ ମୁଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଅଶ୍ଵ, ଏବୁ ମୁଣ୍ଡରେ କୌଣସି ତ୍ରୀମର ମିଳେ ନାହିଁ । ଏମେତୁକି ଅତିରକ୍ତନମୀଳ ତ୍ରୀମରାଶୀମାନେ ସବା ଏପରି ସମକରେ ନାରବ । ତେବେ କହନ୍ତିରୁ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ, ଦେବା କଳାପାତ୍ରାତ୍ମକ ଏତୋ ଅନ୍ତରମ ପୂର୍ବରୁ ଏହାମରେ ବହଳମାନା ସିଲେ । ଲୋକେ କହନ୍ତି “ପେନ୍ଦେ-

ରେଲେ କଳାପାତ୍ରାତ୍ମକ ନାରବ ବଜାର ଦେବଜାମାନଙ୍କୁ ଦାଖିବାକୁ ଅଧ୍ୟସଳ, ତେବେବେଳେ ଖେଳାର ଦେବା ଭାବରେ କଳଣୀ ଯେତି ତାହାଙ୍କ ପାଠୀର ଅନ୍ତରବର୍ତ୍ତୀ ସୁରଣୀଙ୍କ କଳ ଆଶିବ ପାଇଁ ଯାଉସିଲେ । ତେ ପେନ୍ଦେବେଳେ କଳାପାତ୍ରାତ୍ମକ ନାରବ ପଦ ଶୁଣିଲେ ତେବେବେଳେ ହଠାତ୍ କଳ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ପଇ ମଧ୍ୟରେ ଦୂର ରହିଲେ । କଳାପାତ୍ରାତ୍ମକ ଗୁରୁଗାନ୍ତରେ ଭାଗ କରିଥିଲୁ । ତେବେ ସ୍ଵାର ଦେବା ବାହାରଲେ ଲାହିଁ । ବୋଧ ଦେବା ମନେ କରିବେ ଯେ ତଳିଯୁଗ ସ୍ଵପ୍ନକାରୁ ପର୍ମାଣମାରେ ଭାଗ କରିଥିଲୁ । ଅତି ତାହାକର ପୂର୍ବରୁ ଆଶିବ କରେ ତଳିର ନାହିଁ । ତଳ୍ଲ ଯେ ପାଶର ପିଣ୍ଡରେ ପରିଶତ ହୋଇ ଯେତି ପୋଶାପରକରେ ପୋତ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏକବା ଚାରିଟି ଧାର୍ମକ କାହିଁ ସେହି ସୁରଣୀର ପଦେବାର ସମ୍ପର୍କରେ ଦେବା ପ୍ରତିମା ପ୍ରାୟ ଦେଇଲେ । ଯେହି ଦିନ ଯେତି ପୋଶାର ନାମ “ଦେବାର ପୋଶାର” ହୋଇଥିଲୁ । ଧାର୍ମକ ବିଦ୍ରୁତ ପ୍ରତିମା ପାଇ ତାହାଙ୍କ ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡମୁଁ ଦୂରରେ ପ୍ରାପନ ଦିଲେ, ଏବଂ ଦେବଜ ପ୍ରାପାଗାର ଜଣେ ନାହିଁ । ତଥାରେ ଦେବଜ ତୋଳାର ରତ୍ନକାଷାୟ ଅନ୍ୟମାନେ ପୂର୍ବେ ଦେଇଥିଲୁ । ଦେବଜ ନିର୍ମାଣବିଧ ଦିଦିକ୍ଷାଙ୍କ ପୂର୍ବା ନାପିତ ପରିର୍ବର୍ତ୍ତର ବାହ୍ୟକଳ ଫାରୁ ସମାହାର ଦେଇଥିଲୁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ ଦେବଜ ସ୍ମରତାରୁ ସ୍ମୂଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ୧୦୦ ମାତ୍ର ଦେବାଳ ପୂର୍ବରେ କୌଣସି ତ୍ରୀମର ନାହିଁ । କୌଣସି ତ୍ରୀମର ଯେ ସମ୍ମ ଏବଂ ତାହା ଯେ ଦେବାଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରସ୍ତାରୁ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ନହେ । ମନରଟି ଶିର୍ଷାଶବ୍ଦ କାଳରେ ସେହିପରି ଭାବରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।

ମନୀଳ ପ୍ରତି ତ୍ରୀମରାଶୀମର ଦୂର ଅବଳା । ଏମନ୍ତ କି ଅଧିକର ପର୍ଯ୍ୟ ଜଗତର ଓ ସର୍ବ ସଗର ନବ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଇଞ୍ଜିନୀ ଭାଷାଙ୍କ ଗାରୁ ମନ୍ଦ, କୌଣସି ପ୍ରାପନକୁ ଯିବରୁ ଦେଇଲେ ମନ୍ଥାରୁ ହେତା ଓ ପଦବ୍ରତ ଯୋତା ବାହାର କର, ଦୃଷ୍ଟ ପ୍ରତିମା କର ଯାଆନ୍ତି, ଏବଂ ସୁରଧାରୀଯୀ ସମ୍ମ ସମ୍ବର୍ପରେ ହେତୋ ଓ କଳୀ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କର ଥାଆନ୍ତି; ଅଥବା ଦେବା ମନ୍ଦରେ ଗ୍ରାହକ ହାର କରିପାଠ ଥାଆନ୍ତି । ଏପରି ଦାନ ଅଭ୍ୟାସ କୌଣସି କଷ୍ଟ ସାଧ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୋର ଥାଏ । ଠାକୁରଣୀଙ୍କ ଦେବଜ ପୂର୍ବା

ଏଇଁ ପ୍ରାମର କଣେ ଶୁଣୁଣି ନିଷ୍ଠାତ୍ମକ ଅଛନ୍ତି । ଦେବକଟାରେ ଅଳ୍ଲାଙ୍କେଇ (ଭାବ) ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରାମର ଅଧିନିକ ଜିନିହାର ଠାକୁରଣୀର ଦେଇକ ପୂଜା ନିରି ଦୂର କିମ୍ବା ମାତ୍ର (ଏକର) ଜମି କଣ୍ଠ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଭୁମି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଧାଳନ ପରିଚର୍ତ୍ତରେ ବଢ଼ି ଲଗ୍ବି ଯେ ବା ଜଳାଗୁଡ଼ା (ଏହାର ନାମ ବାଲ ଭାବ) ଦେବକଟାରେ ନେଇବେଦ୍ୟ ହୋଇ ଥାଏ । ଏହାଗୁଡ଼ା, ଅଜି ମୋ ବ ଘରେ କବଳୀ ପାଇଲା,—ତାହା କାହିଁରେ ଅସ୍ତ୍ର ପାଇଲା,—ତାହାର ଗୋଟିଏ ଗାଁର ଦୂରାଖ ବଜା ହେଲା ;—ଆଜି ମଧ୍ୟବାନକର ନବାଲ,—ଦୂର ମଧ୍ୟକର ଦିବାତ୍ମ,—ସମୁରଥଙ୍କ ଦୂର ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ;—ଆଜି ମୋର ଗାଁ ହଜିଲି, ମା ଠାକୁରଣୀ ମୋ ବାହି ମିନ୍ତି,—ଆଜି ଦୂର ଦିବେଶ ମିବ, ମା ଠାକୁରଣୀ ମୋ ପୁଅ ସୁରେ ଥେବ ଅସ୍ତ୍ର,—ଆଜି ସୁନ୍ଦର ପଶକ ଦେବାକୁ ଉପି, ମା ଦାନ୍ତ୍ରଜୀଳୋଭ, ମୋର ଫାର୍ମ ହେଉ,—କାଲି ମୋ ଭାଇ ମରଦମା କରିବାକୁ ମିବ, ଖେଳାଇ ମା, ମଳଦମାରେ କିମ୍ବା ଲୁହ ହେଉ,— ଉତ୍ତାନ୍ତି ଉତ୍ତାନ୍ତି କ ରଣରୁ ପ୍ରୟୁଷ ପ୍ରତ୍ୟେଷ ଶ୍ରମବାୟୀ-ମାନଙ୍କଟାରୁ କହି ନେଇବେଦ୍ୟ ଦେଖା ମନରକୁ ପ୍ରେତିତ ହୁଏ । ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ମକ ଉପବେଳୁ କାରଣ—ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ କରୁଷାର୍ଥ-ଜନ୍ମି ଶ୍ରମବାୟୀମାନେ ସବା ପାଇଲା କବଳୀ, ନଦୀମୂଁ, ଗୁଡ଼, ଦୁଧ, ଦିନର ପ୍ରତିକ ସେଇ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଉପରୁକୁ ହୁଅନ୍ତି ।

ଦେବପାତା ଦେଖିଲାକ ପୂଜା, କର୍ମ କାଣ୍ଡର ଶୋଭାଗ୍ରୋ-
ପର୍ବତ ବା ଦଶେଷପର୍ବତ ଶ୍ରୀମତୀ ନୁହେ । ଦୂର ବାହୁଣ
ଲକ୍ଷ କାମ୍ଯାର ଧନ ଦସ ଅଭିରେ ପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ ।
ଦରେ ଉଚ୍ଛର ହୋଇ ଶ୍ଵାନ ସାର ଠାକୁରଶୀଳ ମନଭି-
ତାରେ ଦେଖେ ଦଶ ବାରକଣ ଲୋକ ପୂଜା ଯାହାଟୀ ଯେତି
ଦେଖିଛି । କବେଶରେ ହାତିମ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଯେଉଁ
ମନଦମାକିଶମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିପୂର ଓ କରନ ହୋଇ
ଉଠିଲା ଏକ କବେଶର ଝାକର ହେ” ଡାକକୁ କଷ୍ଟ
ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି, ସେହିପର ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ପାଞ୍ଚଦାର
ଦୃଶ୍ୟର ଆମନଙ୍କ ଦେଖି ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକମାନେ କହିଲ ହୋଇ
ଉଠିଲା ଏକ ହେମାନଙ୍କ ଅମାତ ପୂଜା ଦ୍ରୁବ୍ୟ ଗୃହିତ ସେମା-
ନଙ୍କ ଠାରେ ଦାଖଲ କହିଲୁ ଏକ ଟାହୁଣକର
ନାମ ଗୋଟି କିମ୍ବାକୁ କଷ୍ଟ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ପୂର୍ବାହୀ ସେ ସମୟ ପଦାର୍ଥ ଦେବାକ ସମୀକୁ ନେଇ, ନିକଟକର୍ତ୍ତୀ ଗୋଲ ପୋଶୁରୁ ମାଠିଆଏ ପାଣି ଆଖି ପୂର୍ବାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତିରୁ ହୁଅଥିବା ଏଥାକେ କିଳାର ଦ୍ୱାଳା । ଦଶବଦ ଦିନ ହେଲାଣି । ପେଣରେ ଗୋଟିଏ ବୋଲି କରି ଦାଳା ପାଣି ନାହିଁ । ଏ ସମୟରେ ପ୍ରକଳକ ମଳ ଠାକୁରୀକାଠାରେ ଥାଏ କି ଘରର ଘରଥାଳିରେ ଥାଏ ତାହା ସହଜେ ଅନ୍ଧମୟ । କିମ୍ବା ଲୋକମାନଙ୍କ ସମସ୍ତରେ ଦେବାକ ପ୍ରତି ଦ୍ୱାଳୀ, ଶୁଣି ଅଶ୍ଵର ଅନୁସାର ବିଶ୍ଵର ସ୍ଵର୍ଗ ଦିଶା ବଞ୍ଚିବ ମହାର ଅଥବା ନ ଦେଖାଇଲେ ତାହାଙ୍କର ବେଶ ଶୂନ୍ୟ ପରିଷ୍ଠା ଲାଭ ହେବ କାହିଁ ? ଦେବାକ ବିଦ୍ୟ କହାନ୍ତିରୁ ହୁଏ । ଏହା ଅବଶ୍ୟକ କବାଟ କିଳିମେଇ । ଅମ୍ବୋମାନେ ବନ୍ଦୁଥର କେବୁବର ଏହା ଅବଶ୍ୟକ କହିଅଛୁ । ତୁମ୍ଭରେ ଦେବାକ ଶିରରେ ପ୍ରଥମେ ଦୂର୍ଧ୍ୱ ଏବଂ ପରେ ଅଧିମାତ୍ରି ଜଳ ତଳାୟାଏ । ଏ ସମୟରେ ଦିନରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଟା ହନ୍ତା ଦୟ କାମୟ କେବେଳୁଏ ଅର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ପଦମାନ ଶୀଘ୍ର ସୁରରେ ଉତ୍ତାରଣ କରୁଥିବାର ଶୁଣାୟାଏ । ତୁମ୍ଭରେ ଗମ୍ଭେରେ ଦେବାକ ଦେହ ଯୋଜି ଦୂର୍ଧ୍ୱ । ତୁମ୍ଭରେ ପୂର୍ବାହୀ ବିଷ ପିକାଇର ଦିଅନ୍ତି । ଦେବାକଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର କିଳାନ ପ୍ରକାଶ, ପଥା; କଳାମେହା ଛିଟ, ଫେରାଥ ଛିଟ, ଗୋଲାଣୀ ଛିଟ ପ୍ରକାଶ । ଠାକୁରୀର ଏ ସମୟ ମୃଦୁ ଦାଳାର ମନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କ ସିକି କର ପାଇ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନୁମାନଙ୍କର ଧାରଣା । ତୁମ୍ଭରେ ଦ୍ୱାଳାଣ, ଅଗର ବିଶ୍ଵମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ କି କିମ୍ବେଳିରେ ପୂର୍ବ ଅଶିଅନ୍ତରୁ ବୋଲି ଜିଜ୍ଞାସ କରନ୍ତି । ଜଣ ଜଣକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି, ଅର୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାହାଙ୍କ କାଳ୍ୟରେ ଦୂର ଦୂର ଗୋଟି ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବାକାରୀ କର ଦୂରଟି ଅତୁଥ କାଳକ ଭୁବିରେ କିମ୍ବେଳ କରନ୍ତି । ତାହାପରେ ଅମ୍ବକ ଲୋକର ଦେବ ଦଳ ହେଉ ମା, ଅମ୍ବକ ଲୋକ ସବ୍ୟଷ ସ୍ତରୀ ଥାଏନ୍ତି ମା, ଅମ୍ବକ ଲୋକ ମଳକମାରେ ଜିଣ୍ଟି । ଅମ୍ବକ ଲୋକର ଧନ ପକ୍ଷ ଗୋପ ଲଜ୍ଜି ସୁରେଇ ଥାଏନ୍ତି ମା; ମା, ମାଗୋ—ଭରଥାଦି କେତେ କୁହାଏ କହାଇଲ ଅର୍ଥରେ କର କରନ କିଏ, ବେଳପକ୍ଷ ଦୂରଟି ବା ପର୍ମିଏ ଦେବାକ ପଦ ଦେଶରେ ସମ୍ପର୍କ କରନ୍ତି । ଅର୍ଥ ଅର୍ଥର ମାନ-କର ହୁଏ କି ଦେଖିବେ ? ମୁଣ୍ଡ ଭୟରେ ଭାଗାର କି ଏ

ଦସ ବାର କି ଏ ଶତ ବାର ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି, ଆଉ ବର୍ଷ ବର୍ଷ
କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କରନ୍ତି କିମ୍ବା କିମ୍ବା କରନ୍ତି । ଉତ୍ତ୍ୟାଦି କିମ୍ବା
ପୂଜା ସମ୍ପ୍ରଦୟରେ ଅଗନ୍ତୁକ ଉତ୍ତରେ ଗତିବ ହୋଇ ଥାଏଇ ପରିବାର
ପଲାଯାଇଏ ବା ଅଧିଳାଇଏ ବାହାର କରି ଦେବାକୀ ପାଦ
ଦେଶକୁ ନିଷେଧ କରନ୍ତି; ଆଉ ବଳ ମାତ୍ରକୁ ଘର୍ମନ୍ତିର ପର
ଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ଘର୍ମନ୍ତିର ସିଥାଥାରୁ ଏବଂ କେବେ ହେଲା
ବୋଲି ମନେ ମନେ ଗଣ୍ଠ ଥାଏନ୍ତି । ଏ ଗଣ୍ଠ ଦେବାକର
ଦେଖି । ପ୍ରିୟ ପାଠକ ମହୋଦୟର ମନେ କରିବ ନାହିଁ
ଯେ ଏହପରି ଦେବିକା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରେଣ୍ଡି ସ୍ଵର୍ଗମୁକ୍ତ ହୋଇ ତାକୁ-
ଶକ୍ତିର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବ । କାରଣ ପ୍ରାଣର
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶରଦତା । ଏଥରୁ ତଳେ ବୋଲି ଆମ୍ବେମାନେ
ବନ୍ଧାନ ପାଇ ଥିଲୁ । ଆମ୍ବେମାନେ ପୂର୍ବେ ତାକୁରଣୀଙ୍କ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ୱାରାମାନଙ୍କ କଥା ଉଚ୍ଛବିତ କରିଥିଲୁ । ସେମାନେ
ଅପ୍ରକିଳା ରହିବେ ନାହିଁ । କେଣ୍ଟ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାହୁଦ୍ରାଶ ଫୁଲ ଓ
ବେଳପଞ୍ଚରେ ଗନ୍ଧନ ବୋଲିଦେଇ, ସେଥିରୁ କିନ୍ତୁ ଧର
ଏବଂ କୁମ୍ବେ ଜଳ ଧେଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବାକର ପକାଶାର
ଥାଏନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କଠାରେ କୌଣସି ନୈତିକେବ୍ୟ ହୁଏ
ନାହିଁ । ଆମ୍ବେମାନେ ତାହାର କାରଣ ପୂଜାହାରୀ ଦୁଇତାଙ୍କ
ପଞ୍ଚରବାରୁ ସେ ତାହାର ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେଖ୍ୟ ଜଳକ କୌଣସି-
ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେ କହିଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବତା-
ମାନେ ଦାତ୍ୟ ଦେଲାଇଇ ଅଶ୍ୱୟରେ ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁକର
ସେ ମୁହିଁ । କାହିଁଠାରେ ହେବାହେଲେ ସେ ତାହାଙ୍କର
ଶେଷ ରହଣୀ ମାନଙ୍କୁ ଭୋଗ କାହିଁ ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରିୟ
ପାଠକଙ୍କେ ! ପୂଜାହାରୀ କର ଦେବହରେ ଏ ଦେବତାଙ୍କ
କିପରି ଅନ୍ତର୍ଭାବ କଲେ ତାହା ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ ଦୂରି ଅଗୋ-
ଦର । ଅନ୍ୟମାନେ ଏ କାହିଁ ଅନେକ କଥା ତାହାକଠାରୁ
ଦିଲି ପାରିବେ । “ତାକୁରଣୀ କାଲ ରାତରେ ସ୍ଵପ୍ନରେ
ମୋତେ ଏପରି ଏହି କଥା କହିଅଛନ୍ତି ।” “ଏ ବର୍ଷ
ଆମ ପରାମର୍ଶ ଭଲ ହେବ ।” ଝାଡ଼ାବାହିରେ ଏତେଜେଳେ
ମରିବେ ।” ଉତ୍ୟାଦି ଉତ୍ୟାଦି । ଯାଉ ସେ କଥା ।
ଭାବିତାମାନେ ପୂଜିତା ହେଲା ଉତ୍ୟାରେ ବାନ୍ଧୁଜେଲାଇକ
ଭୋଜନର ଅଯ୍ୟାଜନ ହୁଏ । ଏହି ଦେବା ଭୋଜନ ପଦାର୍ଥ
ମୃଦୁ କାହାଦାର ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥାଏ ତାହା ପୂର୍ବେ ବର୍ତ୍ତିତ
ହେଲାଇଥିଲା । ଅଧାର୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର ହେଲା ପରେ କାହାଟା

ପତେ । ଏଥର କବାଟ ପତିଗା ଦେବାଙ୍କ ହେଲା ପ୍ରକାଶ ଅନ୍ୟର ଦୁଷ୍ଟି କିବାରଣ ଦିନରେ ନହେ । ଅମ୍ବୋନେ ସ୍ଵାଂ ଦେଖିଅଛୁଁ ଯେ ଯଦି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଦଶଶ୍ରୀ ପ୍ଲକ୍ଷ୍ୟାମ୍ବୁ ହେଲା ଲଗାଇବାକୁ ଅଛି ଥାଏ, ତେବେ ପୂଜା ମେଧରେ ତାହାକୁ ସାଧାରଣତଃ ସାତଶତା ପ୍ରାପ୍ତିତ ହୋଇ ଥାଏ । ଅଛି ଶାସ୍ତ୍ର ନିୟମାଳିଯୁଗୀ ବାଜ ଦିନଶ୍ରୀ କବଳୀ ଠାକୁରୀ ଶାର ଯାଆନ୍ତି କି ପୂଜାହରେ ଅନ୍ୟର ପଢ଼ାଇର୍ବି ମନ୍ଦିର କବାରେ ସବୁ ଦ୍ୱାରା ରେ କହିଛି ରହେ ତାହା ଅସ୍ମାନକର ବୁଝିଲାନ୍ତି ପାଠକରଣ ଅଳମାନ କର ନେବେ । ତେବେ ସୁଧା ରମ୍ବା ମୁଖ ଦେବାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ହେଲା ପରେ ଗଛିତ କି ଆଗାମୁ (ଅନ୍ତରୀଳ) ସମ୍ବହିତ ହୋଇ ଥାଏ ତାହା ଜାରିବାକୁ ହେଲେ ତ୍ରାମର ଦିକଟିବର୍ତ୍ତି ହାତରେ ଅନ୍ୟରାନ କିବାରା ନାତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । ଅମ୍ବୋନେ ଏହିପର ଅନ୍ୟରାନ ଦ୍ୱାରା ଜାରିଅଛୁଁ ଯେ ଅନେକ ସମୟରେ ହାତରେ ପୂଜାହାରୀ ଦ୍ୱାରା ପଦ୍ମରମ୍ଭା ବିନ୍ଦୁର ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଥାଏ । ପରମ୍ପରାହାର ବାହିରେ ଦଶବାର ଗରୁ କବଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଥବା କବଳୀ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ଯାହା ହେଉ, ତୁମ୍ଭରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦେବାଙ୍କ ଅଗ୍ରାହୀ ସିଦ୍ଧ୍ୟ, ଫୁଲ ଓ ବେଳଏହି ଅଧି ଦେଇ ବାହାରକୁ ଆହୁନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଦିନର ଜଳମାନଙ୍କୁ ଯେ ସମସ୍ତ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ରଳ ଧନ, ଧାର୍ଯ୍ୟ ଧର, ଧର୍ମ, କର୍ତ୍ତ୍ତର, ଅସ୍ତ୍ର, ଯଶ, ଓ ଶ୍ରୀ ଅଧ୍ୟତ୍ମର କରି ପକାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କାରୁ ପରାସିତି ଅଧଳୁକେ ଅଷ୍ଟଳ କରିବାକୁ ସବା ହାତର୍କି କାହିଁ । ସେଥିକର ପୂଜା ଯାଜ ହେଲା ପରେ ଧରନ୍ତେ ଯେତ୍ରାବରକୁ ରଖି ଯାଆନ୍ତି । ଦେବାଙ୍କ ମନ୍ଦରର ବାହ୍ୟ ଦୁଅଥରେ ରଖି ପଢ଼େ । ପ୍ରିୟ ପାଠକର ! ଦେଖିଲେତ ? ପୂଜାର ପାତରଟା ଦେଖିଲେତ ? ଏହି ଦୂଷିତ ପୂଜା ଯେ କେବଳ ମିଶ୍ରଯତର ଦାତ୍ର ଖେଳାଇଲା ମନ୍ଦରରେ ପ୍ରବେଶ କର ଅଛି ତାହା ନୁହେ । ଉତ୍ତରା— ତଥା ଭାବର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେବ ମନ୍ଦରରେ ଅନ୍ୟରାନ କହନ୍ତି ଦେଖି ପାରିବେ ବ୍ୟାକ୍ଷଣଙ୍କ ଅର୍ଜନ କୌଣସି ସବକର ବ୍ୟାପିର୍ବହ ଅଛି । ପୂଜା ସ୍ଵରଗ ସେ ବିଶୁଦ୍ଧ, ନିସାମ ଓ ଅନୁଦିତ ଭବି କେଉଁଥାବେ ଗଲା ? ଶକ୍ତିଶର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରତିମା ପୂଜା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଗଣାଣ ଅଶ୍ରମାନେ ଅଳି ଜାରି ସିଲେ ପ୍ରତିମା ପଳାର ଉଛ୍ଵେଦ ସାଧନ କିବାରା

ଆଖି ମାନକର ପ୍ରଭୁର ଦୁଇନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ କି ? ଆଖି ମାନକର
ଉଦେଶ୍ୟ ଚିପଳ ହୋଇ ଅଛୁ । ପୂଜକ ପ୍ରତିମା ଦେଖି
ଦେଇମାରୁ ଦୁଇରେ ଧାରଣ କରେବେ ନା ପ୍ରକାଶରୁ
ଦୋକାନ କର ଦୋକାନ ଦାର ପଳକ ମହାଶୟ ଅନ୍ଧରେ
ଗନ୍ଧୀ ଲେବମାନକରାରୁ ଅର୍ଥ ଶୋଷଣ କରିବେ ?
ଦା ବିଧାତ ! ଏପରି ଦ୍ଵାରା ପଢ଼ି କେବେ ଉଗେହିତ
ଦେବ ।

ଅରୁ ଗୋଟିଏ କଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବର୍ଣ୍ଣନାୟ । ଠାକୁଶିଳ୍ପରେ
ତିନି ଗୋଟି ଯାହା ଅଛି । ଗୋଟିଏ ଦ୍ଵାରା ସନ୍ଧାନୀ ସମୟରେ
ଗୋଟିଏ ଦୂର୍ଗାଙ୍କୁ ସମୟରେ ଏବଂ ଅଗ୍ରର୍ହି ରଜ ସନ୍ଧାନୀ
ସମୟରେ ସବେଳା ହୁଏ । ପ୍ରଥମୋତ୍ତି ତିନିବଳ ବନ୍ଧି
ଆଏ । ଏହି ତିନି ବଳରେ ଶୁଣାଇଥାଏ ନାହିଁଥାଏ ଓ ଉତ୍ତା-
ପଞ୍ଚା ସବେଳା ହୁଏ । ଶେଷୋଟି ଦୁଇଟିରେ ଦେବାଙ୍କ ସମୟରେ
ଅନ୍ୟକ ଏକପଣ ହାତବଳୀ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇ ଆଏ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାଚା ସମୟରେ ପ୍ରଥମେ ତାର୍ହି ତାର୍ହି ହୋଇ
ଦେଲା ବାବେ । ଲୋକମାନେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହୁଅଥିବା । ପୃଷ୍ଠା
ଦିଶେତ୍ତକ “ହରବୋଇ” ଓ ବୟେଚାକା ନାଥ କଣ୍ଠେବ୍ରତ
“ହୃଳକୁଳ” ଧୂନାରେ ଘରେ ଦିଶାର୍ଥ ହୁଏ । ସମୟ
ସମୟରେ ଶର୍ଷ, ଯଥା ଓ ଏତି ମଧ୍ୟ ବଢା ଯାଇ ଆଏ ।
ତୁମ୍ଭେରେ ଦାଣ୍ଡ ଗେଲାଇବା ଦଉଣୀମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ
ମାନଙ୍କ ଉପରେ “ବିଶ୍ଵାମୀ” ଦିଅନ୍ତି । ଯେଉଁ ଲୋକମାନଙ୍କ
(କାଳଶି) ଉପରେ ଠାକୁରୀମାନେ ବିଶ୍ଵାମୀ ଦିଅନ୍ତି,
ଯେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡବଳେ ଏବଂ ଦେହ କଲେ । ଯେମାନଙ୍କ
ଦାସୀ ଗୋଲି କଲନ୍ତି । ଏ ପୁଲରେ ବ୍ୟକ୍ତରଣ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ
ପାଠକ ମହାଶୟତର ଦାସୀଟିକୁ “ଦାସର” ସ୍ଥିଳିଙ୍ଗ ଗୋଲ
ମନେ ବିକିବେ ନାହିଁ । କାରଣ ବିଶ୍ଵାମିବେଳେ ଅମ୍ବୋମନେ
ଦାସିଠାରେ କେବଳ ପ୍ରାଣିକଣ ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ ।
ଦାସିର ମୁଣ୍ଡବଳେ ॥ ଦେହ କଲେ । ଅରୁ ଦ ଶି ସମୟ
ସମୟରେ କୁହାଟ ହାବେ । ଶେଷରେ ଦାଣ୍ଡ ଗେଲାଇବା
ବିଶ୍ଵାମୀ ହୁଏ । ଅନେକେ କହନ୍ତି ଦେବା କଳକରେ ଅନେକ
ଦଳ ପଡ଼ିଥିଲେ ଗୋଲି ବଧର ହୋଇ ଯାଇ ଅଛି ।
ସତରଷା ରାତକା ବିଶ୍ଵାମୀ ଅନ୍ତି ସମୟରେ, ଅନ୍ତି ବାକଣା ବା
ଅନ୍ତି ହର ବୋଲ ଦ୍ଵାରା ହୋଇ ଯାବେ ନାହିଁ । ଏହପର
ଠାକୁରୀମାନେ ବିଶ୍ଵାମୀ ଦେଖି ପରେ ଦାସିମାନେ ଏକବି

ହୋଇ ଗ୍ରାମର କଳ ନଳ, ମହାମାଣୀ, ଶଷ୍ଟିତା ଓ ବନ୍ଦରୁ
ଅବିର୍ତ୍ତ ଓ ଉତ୍ତରେ ପ୍ରତିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯଥୋପକଥନ
କରନ୍ତି । ତପ୍ତେ ଯାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରାମେ । ଏହାପରି କାହିଁ ଓ ତେବେ
ହର ଦୋଲ ହାର ତାକୁଶିଳୀର ଶିଖ
କାହାରଙ୍କାରୁ ତଥିଯ ଲୋକମାନେ “ମାଜଣା” କବନ୍ତି
ଏହି ତିନିରେ ପ୍ରଥାନ ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମୟରେ
କାହାର କଠିନ ପଢା ହେଲେ ବା ଗ୍ରାମରେ ମହାମାଣୀ
ପ୍ରତିକ ସକାମର ହେବ ଉପସ୍ଥିତ ହେବେ ଅଥବା ବୌଣ୍ଡି
ପିପଦର ଅଶକା ଦେଖାଗଲେ ଅତିରିକ୍ତ (Extra) ମାଜଣା
ଦେଇଥାଏ । ଏହା ମାଜଣାରେ ପ୍ରାୟ ଦାଣି ଦର୍ଶା ଅଛି
ଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅମ୍ବୋମାନେ ଦେଖିଆର୍ହୀ ଶ୍ଵରବଳୀ ସମୟରେ
ଯେଉଁ ମାଜଣା ହୁଏ ସେ ସମୟରେ ସମସ୍ତ ଦାଣି ଉପସ୍ଥିତ
ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ବଳନ୍ତି । ବୋଧୁଏ ଶ୍ଵର ଭାଙ୍ଗାଇ ଲୋର
ସମ୍ବଳ ନ ପାର ଦୂରଥର ମୁଣ୍ଡ ବଳରଙ୍କାରୁ ହୁଏ । ଦାଣି-
ମାନେ ଉଚ୍ଚତଃକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା କହିଅନ୍ତି ସେଇମନ୍ତକୁ
ଶତକତା ପାଞ୍ଚଟା କଥା ସର୍ବ ହୁଏ ବି କାହିଁ ହେବନ୍ତି । ଏହି
ସବୁ କାରଣରୁ ଗ୍ରାମ ନବାବ ଶାଶ୍ଵତ ବାହୁମାନେ ଏହାକୁ
“କୁପଥା” ବିଶେଷଣ ବ୍ୟାବ ବିଶେଷିତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ
ଦେମାନଙ୍କ ମରହନ୍ତିଆ ଅତିରିକ୍ତମାନେ ଥେବାପରି
ତାକୁଶିଳୀଙ୍କ କେତେଥିର ରୋଗ ଦେଇ ଗାରୁ ମାନକର
ଦେଇ ପ୍ରିଣ୍ଟାର୍ଟ ବାଖ କରିବ ଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରୀସୁ ପାଠକଣ ! ଅମ୍ବେଳାନେ ବୁଝୁ ବୁଝୁ ଅନେକ
କଥା କହୁ ପକାଇଲୁଣି । ଏ ଅଭେ ପ୍ରକଳ୍ପ ଆଜାର ଦୁଇ
ହୋଇ ଯିବ । ତେଣୁ ବାଧ ହୋଇ ଅନେକ କଥା ଶୁଭ
ଦେବାକୁ ହେଲୁ । ଅଧେନାନେ ଦେବାଙ୍ଗ ପାଠର କର୍ଣ୍ଣା,
ଦେବାଙ୍ଗ ପୂଜା ଓ ଯାହା ପ୍ରତିକି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିହୁ ବିହୁ ଶୁଭିରେ
କେନ୍ତୁ ମନ୍ଦର ମଧ୍ୟପୁରୁଷେବାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ଅଧିନ୍,
ଧାଂକେ, ଥରେ ଯାଇ ଦେବାଙ୍ଗରୁ ଦର୍ଶନ କରିବା । ଅମ୍ବେ-
ମାନେ ଚରଣ ବିଳା ଦର୍ଶିଣେ ଅଧେନାନେକ ଫ୍ରାନ୍ତ ସ୍ଵାକ୍ଷର
କରୁଥିଲୁ । ମନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ପ୍ରେଷନ୍ ଲୁବ ବରବା ପର୍ଦ୍ଦୁ
ଥରେ ଦର୍ଶିଣ ପାର୍ଶ୍ଵ ଅବଲୋକନ କରନ୍ତି । ଦେଖି ପାଇବେ,
କେତେ ଶୁଦ୍ଧି ଏକହୃଦୟ ଉଚ୍ଚ ବିଶେଷ ମାଠର ଘୋଡ଼ା । ଏ
ଥରୁ ବୋଜା ଦେବାଙ୍ଗ ବାହନ ବୋଲି ବିଶ୍ଵ ହୃଦୟ ।
ତାମରେ ବସନ୍ତ ମନ୍ଦରା ପଦର ରାତରର ଗୋଟିର ପ୍ରାତି-

ତ୍ର୍ଯକ୍ଷ ଜଣା ଗଲେ ମାଜଣା ପରେ ଠାକୁରିଙ୍କ ଦାସୀମାନେ
ଏହି ଯୋଡ଼ାରୁ ଗୋଟିଳ ଉପରେ “ହୃଦୀ”ର ଦାସୀକୁ
ଚଢାଇ ଏବଂ ତାହାରୁ ହାଣ୍ଡି ଜଳ ମିଶିବ ଗରବୁଦ୍ଧ
ହୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ “ବଣ୍ଣାର ହେର” ଖୁଆର ପ୍ରାମର ସୀମାନୁରେ
ଛଢି ଦେଇ ଥିଲୁ । (ଏହାକରେ ଲୋକମାନେ ହେରାର
ଅସ୍ଵର୍ଗୀୟ ବେଳାକୁ “ହୃଦୀ” ଅର୍ଥା ଦେଇଥିଲୁ ।) ଏହି
ବେଗ ପୁଣୀ ଦେବତାଙ୍କ ବହୁପରଶକ୍ତ ତେବେ ହୃଦୀ”
ଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ “ହେର ହୃଦୀ” ପରେ ଅମ୍ବେମାନେ ହେରାର
ତରେବ୍ରାବ କୁଚିତ୍ ଦେଖିଥିଲୁ । ସେ କଥା ଥାଉ, ଆପଣ-
ମାନେ ମନ୍ଦରମ୍ଭନ୍ତରୁ ଯେବେ ଥିଲୁ । ପ୍ରଥମେ
ଅଜଣା ପାର ହୋଇ ତିଳ ଗୋଟି ଯୋଗାନ ଅତିକରିବ କରିଲୁ
ଆପଣମାନେ ଦେବାଙ୍କ ମୁଖୀମାନୀ ମନ୍ଦରରେ ପ୍ରବେଶ ଲାଭ
କଲେ । ବାର ଦରରେ ମନ୍ଦର ଲୋକ ପ୍ରତି ହୃଦୀ ନିର୍ଣ୍ଣୟ
କରିଲୁ । ଦେଖି ପାରବେ ବିଦ୍ଵପ୍ତ ପରିମିତ ଠେଳା ପୁଣୀର
ଜଣ୍ମିତ ଅଛି । ଏହି ସ୍ଵର୍ଗ ଠେଳାର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ବିନିରି
ନିଯା ହୋଇଥିଲୁ ଏବଂ ଉପରିଭାଗରେ କେତେ ପୁଣୀର
ଲୁହାର କଢା ଲାଗା ହୋଇଥିଲୁ । ଏହି ଠେଳାଧର ତୁମି
ଉପରେ ଠେଳାର ମଧ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର “ଶୁମ୍ଭୁ ଶୁମ୍ଭୁ” ଶବ୍ଦ
ହୁଏ । ତେଣୁ ଏହି ଠେଳାର ନାମ ଦେବାଙ୍କର “ଶୁମ୍ଭୁ-
ଗାତ୍ର” । “ତେବେହାର” ମନ୍ଦରେ ଦାସୀମାନେ ଏହି ଠେଳାରୁ
ଶ୍ରେଣୀର ଶ୍ରେଣୀ ଧର “ଶୁମ୍ଭୁ ଶୁମ୍ଭୁ” ଶବ୍ଦ କରିବାକୁ ଶକ୍ତି
ନାହିଁ । ଏହି ଠେଳା ଏମ୍ପରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ “ଶାର”
ରଖାଯାଇଥିଲା । ତାହା ମଧ୍ୟ ସିନ୍ଧୁରଙ୍ଗିତ । “ଉଡ଼ାପାତ”
ମନ୍ଦରେ “ବଣ୍ଣା” ଉପରେ ଏହି “ଶାର” କୁଳଗାର କରତା-
ମାନକର ଉତ୍ତରା କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ । ଦଶ୍ୟ କଥାର ବୁଝି-
କେତ ? ଏହା ପ୍ରାସୁ କି “ଅତିଥିପ୍ତ ପରିମିତ ଶ୍ରେଣୀ ଗୋଲ-
କାଠ । ଏହାର ଅତିରାଗ ଗୋକିଥି ଏହିଟି ବର୍ଣ୍ଣକଥାକ
ପ୍ରାମର “ଦାବ ଯୋଗର୍ବା”ରେ ପଡ଼ି ଥାଏ । ଦାବ ଯୋଗର୍ବା
ନୂରେ ରଖିର ଥିଲା । ଅନ୍ତରାଳ ପରେ ପଢ଼ିଗଲାଣି । କିମ୍ବା
ଅଣ୍ଟ ପୂର୍ବ ଏ ପୁଷ୍ପରଣୀରେ ଦଶ୍ୟ ପଢ଼ିଥିଲେ କେହି ଦେଖି
ପାଇଁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଲୋକେ କହୁ ଥିଲେ ଯେ
‘ଠାକୁରିଙ୍କ ଦଶ୍ୟ ମାଟି ତଳେ ତଳେ କଳିବତା କାଳିଙ୍କ
କଳିତଳୁ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଧେ ଖାନର “ଉଡ଼ା” କାର୍ଯ୍ୟ
ଶୈଖ ଦେବା ପରେ ପୁଣି ଫେର ଥିଲୁଥିଲେ । ଅନ୍ତରାଳ ଦାସ

ଯୋଗର୍ବାରେ ନିଲାର ଅଳ୍ପତା ଯୋଗୁ ଅନେକଥାର ପମ୍ବୁରେ
ଦଶ୍ୟ ଦେବାପାଇ ଥାଏ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ନର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ
ବିଜ୍ଞାପ୍ତି କେତେ ଜଣ ବାର ପୁରାତନ ଲୋକମାନଙ୍କ ଏ
ବିଷୟରେ ଥରେ ପମ୍ବ କରସିଲେ । ଉତ୍ତରରେ ଧେମାନେ
କହିଥିଲେ “କଳିଯାର ଯୋଗିଗଲାଣି କିମା ? କେହି ପାପି
ଲୋକ ଦଶ୍ୟକୁ ହୁଏ ଦେବଥିବ । ତେଣୁ ତାର ପୂର୍ବ ପର
କରମର ନାହିଁ ।” ସେ କଥା ଥାଉ; ଗାର ପାଶରେ
“ଉଡ଼କାଠ” ଦେଖନ୍ତି । ଏହା ଶ୍ରୀଗଜାଲୀ ମନ୍ଦରେ ଦରକାର
ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରିୟ ପାଠକରଣ, ଅପଣମାନେ କୋଣରେ
ଥିବା ପରାଠ ପୁନର ଦେଖି ପାଇଲେ । କିମିଏ ମଣ୍ଡପର କଳକୁ
ମୁହାର । ମୁଖଶାଲୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଦେବାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଗୋଟିଏ ଦୋହା କୁଣ୍ଡ । ଏ ଶ୍ରୀନାରେ କେତେ ଦ୍ୱାରାତ୍ରି ଦିଅ
ଗଲାଣି, ତାହାର ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ । ଦେଖି ଆଉ କିମିଏ ଅନ୍ତର
କୁଥାରେ ଦେବାଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନେ । ସେଇ ପରାଠ ପୁନରୁ
କେହି ଦାଣ୍ଡିଟି ଦିନ୍ଦୁର ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବ । କେହିଟିବା
ଦେବାଙ୍କ ଅଛି କେହିଟିବା ହୁଏ ହୀର ପୂର୍ବ । ଅଛ କେବେ-
ରହିଏ ସର ଦେଖନ୍ତି । ତାହା, ନିଲ କଳସି ରହିଥିଲୁ ।
ଦେବାଙ୍କ ନୁହିଲୁ ଉପରେ କମ୍ବାତପ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେବାଙ୍କ ଦର୍ଶନ । ଦେବାଙ୍କ ଏକହିପ୍ରତି ଉପରେ
ବିନିରି ଉପରେ ବିନିରି ପାଠ ଉପରେ ସିନ୍ଧୁର ତେବେହାର
ଦେବାଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ଏହିତ ଅଧିକର କିମିଏ
ମୁଖମ୍ବଳ କୁଷମର୍ତ୍ତ । କହିଥିରେ ବାହିଶ କାଗ୍ରୀ
ଏକଥିକମ ପରାଠ ମାରଦେଲେ ମୁଖୁ ଆଳ ବୋହିନୀ ପର
ଦେବାଯାଏ । ଶାମା ମା ଅପରୁପ ଧାରଣକରି ଶିର ପରରେ
ବିରାମାନା । ପୂଜକ ଓ ଦାସି ହୁମୁଙ୍ଗ ଭଣ୍ଡଗଣ ଯାହା

କରନ୍ତୁ ପଛକେ ମୋର ଯେଥରେ ଚୌଣ୍ଡି ଲାହୁ ଲାହୁ । ଶ୍ରୀମତ୍ତରବନ୍ଦୂତାରେ ଦିବାନ ଶ୍ରୀଶ୍ଵର ନିଜେ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ “ଯେ ସଥା ମାଁ ପଥଦ୍ୟନ୍ତେ, ତାପ୍ରେତିବେଳକାମହି । ମାଁକୁ ଯେ ଯେ ଭାବରେ ପୂଜା କରୁଅଛି, ସେ ସେହିଥରେ ଭାବରେ ପଳ ପାଉଅଛି । ଅଏ ଭାବ ଦର୍ଶକ, ଥରେ ଅନ୍ତର ଖୋଲ ମାଁକୁ ଡାକିବା । ମାଗୋ, ତୋର ଥର ସେ ସାହିବ ପୂଜାଲାହୁ । ସଜ୍ଜି ଅଭିନାଶକର ବୋଟ ପାଇଅଛି । ମା ଯଦି ଧୂଅକୁ ନ ଦୂର୍ଥାୟ, ସଥକୁ ପଦ ଆଲୋକ ନ ଦିଏ, ଅଭି ବିଏ ଦୂର୍ଥାର ଥର କିଏ ଥାଲେକ ଦେବ, କହ, ମା । ତୋତେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଦର ଜ୍ଞାନ ଦେବାକୁ ଦେବ

ସେ ଯେ ଜ୍ଞାନବାର ପ୍ରତିମା ପୃତାପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମନକର ଭାବ ଦେବ । ସୁଅ ମାନକର ଏ ଅଳ ତୋତେ ରୁଦ୍ଧ ଦେବ, ମା । ଅସ ଦୂର୍ଥାରେ ! ମାର ପାଦପଦ୍ମରେ ମସ୍ତକ ରଖି ଏବଂ ତାହାକୁ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ କର, ଅନ୍ତରର ଦ୍ଵାରା ବୋଲି କହ,—

ସାଦେହ ପରବର୍ତ୍ତତେଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନକୁପେଣ ସତ୍ତ୍ଵିତା ।

ନମସ୍ତ୍ରୀଷେ ନମସ୍ତ୍ରୀଷେ ନମସ୍ତ୍ରୀଷେ ନମୋନ୍ୟା
ଆଜି କହ

“ହୁବ ମରନ ମଜଳେ, ଶିବେ ସନ୍ତାର୍ଥ ସାଥରେ
ଶରଣେ ବନ୍ଧୁରେ ଗୌରି, ନାର୍ଯୁତି ଲଗୋପ୍ରତ୍ଯେ ।

ଶ୍ରୀ ଅଧିକନ ପାଣିତ ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ଉପଦେଶାନୁତ୍ତି । *

୧୦ କହୁଏ ପାଣିରେ ଏଣେ ତେଣେ କୁଳୁଥାୟ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ମନ ତା'ର ଶାବକମାନଙ୍କ ନିଜତରେ ଥାଏ । ସମ୍ମାରରେ ସମ୍ପ୍ର କର୍ମ କରିବ; କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସରକତାରେ ମନ ରଖିବ ।

୧୧ ହାତରେ ତେବେ କାହାର ପଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନକୁ ହୃଦୟ, ନିଜେର ହାତରେ ଅଠା ଲୁଚିଯାଏ । ଉତ୍ସର-ଉତ୍ସରୁପ ଭୈଳ ଲଗାଇ ସମ୍ମାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମ୍ପ୍ରସେପ କରିବ ରଖ ।

୧୨ ଉତ୍ସର କରିବାକୁ ହେଲେ ନିର୍ଜନକୁ ଯିବା ଦରି-ଭାବ । ନିର୍ଜନ କାହାର କରିବାକୁ ହେଲେ ନିର୍ଜନରେ ଦହି ବସାଇଗାକୁ ହୃଦୟ । ଦହିକୁ ହଲକଳ କଲେ ତାହା ବସେ ଲାହୁ । ପୁଣି ନିର୍ଜନରେ ବସି ସମ୍ପ୍ର କର୍ମ ଶୁଦ୍ଧ ଦହି ବସାଇ-ଗାକୁ ହୃଦୟ । ତେବେ ମନନ ମିଳେ ।

୧୩ ଏକମନରେ ନିର୍ଜନରେ ଉତ୍ସର ତିନ୍ତା କଲେ ଜ୍ଞାନ, ବୈଶାଖ ଉତ୍ସର ହୃଦୟ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ମାରରେ ପକାଇ ରଖିଲେ ମନ ନାନ ହୋଇ ପାଏ । ସମ୍ମାରରେ କେବଳ କାମିନାକାରୀ ନିର୍ବିନ୍ଦୁ ।

୧୪ ଦୂର୍ଥର ପାଣି ଏବଂ ମନ ଦୂର୍ଥ ପର । ସଦ ପାଣିରେ ଦୂର୍ଥ ରଖ ତେବେ ମିଳି ଏକ ହୋଇଯିବ । ଶୀତୁଳ ଅଭି ମନକ ଲାହୁ । ଦୂର୍ଥକୁ ଦହ କର ସଥରୁ ମନକ ତାହାର କର ଯଦି ପାଣିରେ ରଖ, ତେବେ ଭାବେ । ସେହିପରି ନିର୍ଜନ ଯାଧନ ହାବ ଅଗେ ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ସରୁ ମନକ ଲାହୁ କରିବ । ଯେହ ମନକୁ ସମ୍ମାର ପାଣିରେ ପକାଇ ରଖିଲେ ସଫା ମେରିବ-କାହୁ, ଉତ୍ସରୁ ।

୧୫ କାମିନାକାରୀ ଅନିତ”, ଉତ୍ସରହିଁ ଏକମାତି ସବା ଦସ୍ତ । ଟକ୍କାରେ କଥା ହୃଦୟ ? ଭବତ୍ତୁଏ, ତାଲିତ୍ତୁଏ, ଦ୍ଵିତୀୟ ହୃଦୟ, ରହିବାର ପ୍ଲାନ ହୃଦୟ, ଏହିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । କିନ୍ତୁ ଏଥରେ ଦିବାନ ଲାହୁହୃଦୟ ନାହିଁ । ସେହିପାଇଁ ଇବା କେବେହେ ଜାନକାର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସୁନ୍ଦର ଦେହରେ ମଧ୍ୟ ଦବକଳ ହାତ, ପାପା, ଚଢି, ନାଭିଭୂତ, ମଜ୍ଜମୁହ ଏହିପରି ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ବୁଝିରକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଏହିପରି ସ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ବାହୁଦୂର କାହିଁକି ଭୁଲ ପାଏ ?

୧୬ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଜନବାସ; ତାହାର ନାମ ଶୁଣ ଗାନ,

* ମୁହୂର ସୁରତ ଗଠନ ପାଠିବାମାନଙ୍କ ବେଳେ କରିବ କରିବ କରିବ କରିବ କରିବ କରିବ କରିବ । କେବେହେ ଏହି ମଧ୍ୟ

ବସୁନ୍ଧର, ଏହ ଉପାୟମାନ ଅବଳମ୍ବନ କଲେ ଶିଘର
ଦର୍ଶନ ହୁଏ ।

୯୮ ଖେଳ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କାନିଲେ ତାହାଙ୍କ ଦେଖା
ମେଲେ । ଠିଲ୍ଲା ମାଧ୍ୟ ସକାଶେ ଲୋକ କାନ ଲୁଗା ପଢା
ଛିନ୍ନାର ଦିଅନ୍ତି; ଟଙ୍କା ସକାଶେ କାନ ବସଇ ଦିଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ
ଶିଘରଙ୍କ ସକାଶେ କାନୁଛି କିଏ? ତାକିବାରଳି ତାକିବାର
ହୁଏ ।

୯୯ ବ୍ୟାକୁଳତା ହେଲେହିଁ ଅଚୂତ ଉଦୟ ହେଲୁ ।
ଉଦୟରେ ପୂର୍ବୀ ଦେଖା ଦେବେ । ବ୍ୟାକୁଳତା ପରେହିଁ
ଶ୍ରୀରାଧା-ଦର୍ଶନ ।

୧୦ ତନ ଟାଣ ଏକଦି ଦେଲେ ତେବେ ସେ ଦେଖା ଦିଅନ୍ତି;
ଦିଅନ୍ତିର ବିଷୟ ଉପରେ ଟାଣ, ମାଆଜିର ସନ୍ତୁଳ ଉପରେ
ଟାଣ, ଆରୁ ସତର ପଥ ଉପରେ ଟାଣ । ଏହ ତନ ଟାଣ ଯଦି
କାହାର ଏକାବେଳେ ଦଶବାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼େ, ଉଗବାନ
ତାହାକୁ ଦେଖ ରହ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

୧୧ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ତାନୀକୁ ଡାକିବା ଦରକାର ।
ବିଲେଇ ଝୁଆ କେବଳ ମ୍ୟାର୍ଟ ମ୍ୟାର୍ଟ କର ମା'କୁ ତାବ
ଜାଣେ । ମାଆ ତାକୁ ଯେହିଁ ଠାରେ ରଖେ, ଯେହିଁ ଠାରେ ଆଏ ।
କେତେବେଳେ ରେତେଇଶାଳରେ କେତେବେଳେ ମାହିପରେ
କେତେବେଳେ ବା ବିଶ୍ଵା ଉଠରେ ରଖି ଦିଏ । ତା'ର
କଷ୍ଟ ହେଲେ ସେ କେବଳ ମ୍ୟାର୍ଟ କର ତାକେ, ଅରୁ
କିନ୍ତୁ ଲାଗେ ନାହିଁ । ମା ଯେହିଁ ଠାରେ ଥାଉ ପାଇବେ ।
ମ୍ୟାର୍ଟ ରଖ ଶୁଣି ପଦ୍ଧତି ଯାଏ ।

୧୨ ଶିଘର ପର୍ବତରେ ଅଛନ୍ତି । ତେବେ ଭଲଲୋକ
ସହିତରେ ମିଳା ମିଳା ନଳେ, ମରଳେକ ନିଟର୍କୁ ଦୂରରେ
ରହିବାକୁ ହୁଏ । ବାସ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦା ନାର୍ଯ୍ୟାଣ ଅଛନ୍ତି, ତା
ବୋଲି ଗାଇକୁ ଅଲ୍ଲାଜନ କହିପାଇ ନ ପାରେ । ଯଦି କୁହ-
ବାସକ ନାର୍ଯ୍ୟାଣ, କାହିଁକି ପଳାଇବା ? ତାହାର ଉତ୍ତର ଏହ
ସେ ଯେହିଁ ନାହିଁ କହିଅନ୍ତି, ପଳାଇ ଆଏ “ଦେମାନେ ମଧ୍ୟ
ନାର୍ଯ୍ୟାଣ, ଦେମାନଙ୍କ କଥା ନ ଶୁଣିବା କାହିଁକା ?”

ଶା କଥ ଦେ ମେଳାନ ।

ପ୍ରତି ପୁରୁଷ ସମର ।

ହିରେ ବାସ ହ୍ୟ	ନିଦାସ ମଧ୍ୟରେ
ଅନିମନ୍ତ୍ର ବସନ୍ତରେ,	
ଶୁଭୁଜା ଶ୍ରାୟ	ସନ୍ଦର୍ଭେ ହେଲୁ
ଅନ୍ତର୍ଧୟ ପ୍ରଭର ଜରା ।	
ଦେବ ଶରକର	ହୋଇ ଜର କର
ବିଷ୍ଣୁରେ ଅନଳକଣା,	
ଗରଜ ଉଦ୍ଧାର	କରେ କି ବାଧୁଙ୍କ
ବିଦ୍ରୂର ସହସ୍ରପଣା ।	
ପ୍ରତଞ୍ଜି-ଧାବକ	ପ୍ରବାହ ପରାଏ
ବହି ତପ୍ତ ପବମାନ,	
ଶୀତଳ ଶୋଷଣେ	ଶୋଷି ପକାଇଲୁ
ସନ୍ଦର୍ଭାଣୀ ପିତୃପ୍ରାଣ ।	
ଦର୍ଶନ ଅସ୍ତନ୍ତ	ଅନ୍ତର ହେବାରୁ
କଷ୍ଟ-ପ୍ରମାଦ ସମ୍ପାଦ,	

ଦୟିଶା-ବିଧୁ	ତାତ୍ତ୍ଵତ୍ତ୍ଵ କାଳୀ
ବରଦ-ପ୍ରତମ୍ପ-ଶାସ ।	
ଆଶର-ଶ୍ରଳଳା	ଦଶି ବସାଇ
ମାୟାନିନୀ-ମରାତକା,	
ଖେଳିଲୁ ବୌଦ୍ଧଗେ	ଲେଦାରେ ପ୍ରାନ୍ତରେ
ଦିନ୍ଦ୍ରାର ମୋହ-ପୃତ୍ତିକା ।	
ନିଦାର-କରତ	କହୁଁ ଅମ୍ବରଖୀ
ନାନାସେ ବିହଗରସ୍ତୁ,	
ଶୀତଳ ତତ୍ତ୍ଵ	ପକ୍ଷ ଅନ୍ତରଳେ
ନୁଚିଲେ ଲାଭିଶ ରୟୁ ।	
ଦୁର୍ବାର ତୁମାରେ	ଶୁଷ୍କ କଣ ପଦେ
ବସିଛନ୍ତି ମେଲ ରତ୍ନ,	
ପାଞ୍ଚନ୍ତି କି ସେ ଏ	ପ୍ରପଞ୍ଚ ସମୟ
ଦୁଃଖାର ବେଗେ ମନ୍ତ୍ର ।	

ଦର୍ମାନ୍ତ୍ର ଶହରେ   ମର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ୍ରକ କ୍ଲେଶେ
    ପଶ୍ଚିମ ଅଛି ଆକୁଳ,
ଚରମ୍ବୁଲେ ଶୋଭ   କେ ହୃଦ ଧରେ
    କେହି ବା କରେ ପାକୁଳ ।
କି କଟ ପତଙ୍ଗ   କିବା ଶବ୍ଦଜମ
    କିଥିବା ପଶ୍ଚିମାନବ,
ନିଦାଯ ମଧ୍ୟାହ୍ନ   କଠୋର ଶାସନେ
    ଏକାଳେ ସଙ୍ଗେ ନାରବ ।
ଥରେ ଥରେ କେବେ   ବାଜି ଉଠିଥିଲୁ
    ହୃଦୟ କଣ୍ଠ ନାଗର,
କାହା ଅଦେଶେ ସେ   ଦୂଷ୍ଟ ଦୂଷ୍ଟାନ୍ତ୍ରରେ
    କେଳାଣି ଦିଏ ପହର ।
ଦୂରେ ଦୂରୁଥିଲୁ   ଘଟ ଦୂରୁଥିଲାର
    ଦୁଇଟ ଦୁଇଲା ସର,
ସେ ସଙ୍କେତ ଶୃଣ୍ଣି   ତା ସହଧରିଣୀ
    ଦେଉଛି ପ୍ରତି ଉତ୍ତର ।
କଳାପୀ ବଳାପ   ଲତାକୁଞ୍ଜ ଶୃଣ୍ଣି
    ତଳେ କର ଅବସ୍ଥିତ,
ତାଇଲେ ସକଳେ   ତଳେ ପଡ଼ୁଥିଲାର
    ମଧ୍ୟାହ୍ନ କଣ୍ଠରେ
ଏ ଭରମଳାଳେ   ସଙ୍କେ ଶୁଣ୍ଟ ମାଦ
    ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୁଷ୍ଟ କମଳ,
ପାଖ ଆହ୍ନ ସେନା   ରବ-ଦାବେ ଦହ
    ଅଧିକେ ହୃଦ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ।
କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବେଳ   ଗଢନ୍ତେ ନିଜନ—
    ହେଲା ଶେଷ, ବାୟୁ ତାପ,
ଯୌବନାନ୍ତ୍ରେ ଯଥା   ଦନିବ୍ୟାନ୍ତ୍ର ଅସେ—
    ଅସେ ଉନ୍ନିମୁକଳାପ ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଜୀବେ   ଲଭିଲେ ଆଶ୍ୟା
    ନ ପ୍ରାଣ ଭାଗେ ଗର୍ବୁ,
ଦୁର୍ଦ୍ଵିକର୍ଷାନ୍ତ୍ରଧାର୍ଯ୍ୟ—   ଅବଶ ଅଙ୍ଗେ କ
    ସରରାଜୁ ପ୍ରାଣବାୟୁ ।
ଏ ସମୟେ ବହୁ   ମହାବୂର୍ଣ୍ଣାବାୟୁ
    ତହିଲ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରମାଦ,

ଦିକ୍ଷିଲୁ ବିବା ସେ   ଧରୁ କେବା ଧର
    ବିରତ ତା ସହ ବାବ ।
ଅଧାତିତ ମହା—   କାଳ-ବାନ୍ଧି ପ୍ରାମ୍ୟ
    ସରେପେ କର ଜେନ,
ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ   ତିଳ ତିଳ କଲୁ
    ପ୍ରକୃତ ଗୁରୁ ତୁପଣ ।
ପ୍ରରେ ପ୍ରରେ ତର୍ଲୁ   ଆଶାଦିଲେ ନରେ
    ଦୁଦ୍ରିକାନ୍ତ୍ର ଦନ୍ତଦଳ,
ପର ଲାର ପୂର୍ଣ୍ଣ   ଶେର ଶେଣୀ ଅବା
    ଉଦ୍ଧିଲେ ଆକାଶେ ଅକି ।
ଶ୍ରବଣ-ବିବର—   ବିବାର ନର୍ତ୍ତା
    ଶବ ଦେଲୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ,
ଦମ୍ଭୋଲୀ-ନନ୍ଦାପୀ   ଦମ୍ଭୋଲୀ ନନ୍ଦାପୀ
    ଛେଦଲେ କି କାଳ ପର ।
ଶୈଖ ଆପାତେ ଅବା   ଶ୍ରେ ଶ୍ରେ ଦେଇ
    ଦୂର୍ମୁଖୀମାନ ଅବଳେ,
କରକା ଛଳରେ   ରଣ ରଣ ଦେଇ
    ପରୁଷନ୍ତ୍ର ଅସି ଭଲେ ।
ଦିକୁଳ ବିକାଶ   ପ୍ରାୟେ ଉଦୟମବ
    ଉଠୁଳ ପ୍ରଗରେ ଜଳ,
ଭୁଞ୍ଜିଲେ ରିଏ   ଯୋଗ୍ୟ ଫଳ ରତ
    ତେଜିଷ୍ଠ ସହତେ କଳ ।
ତକ ଜାଣି କିପାଇଁ   ଅକୋଶ ପ୍ରଜାତି
    ଧର ପରେ ସନାତୀର,
ଜଳଧାର ବାଜନେ   ଅନର୍ଜଳ ଦୃଷ୍ଟି
    କଲେ ଶାନ୍ତର ଜର ।
ସେ ସକଳ ବାଣ   ତିଳ ଧରଦେବା
    ରଖିଲେ ପୂର ଉଦୟ,
ବିଲଥିଲେ ସଥା   ବନେ ପାର୍ଥବାଣୀ
    କରିବୁଣୀ ଶକର ।
ପୁରୁଷ ସୂର୍ଯ୍ୟ   ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
    ଅଂଶ ମଘବା ନିର୍ମୟ,
ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷ   ଏ ଦୋର ସତ୍ରାଣେ,
    ପ୍ରକୃତର ହେଲୁ କୟ ।
ଶ୍ରୀ ବିନ୍ଦୁମଣି ମହାନ୍ତ୍ର ।

ଶୋଣବସ୍ତି

ପରେର ବୋଚ ;—

୫୪ ବାଲପ୍ରଣୟୀଙ୍କ ବନବାସିଙ୍କ କଥାହିମାନଙ୍କର ନିଷ୍ଠାମୁଁ-କଣ୍ଠମୁଁ-ରୟ-ପ୍ରବାହନ ତୁମ୍ଭ ଦୂର୍ପୂରଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି-
ବାରେ ମୁଁ ସପ୍ରଷ୍ଟ ଅଗ୍ରତ୍ତ । ଉପର୍ଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତରେ ତୁମ୍ଭର ପ୍ଲାନ ଅଛି
ତ ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମାନବର ଉଦ୍ୟାନରେ ତୁମ୍ଭର
ପ୍ଲାନ ନାହିଁ । ଉଦ୍ୟାନରର୍ଷୟୀତ୍ତୁପ୍ରତି କୃଷାପି ବର୍ଜିନମାନ କର
ଆଏ । ନିଷ୍ଠା ଅଭିଧାନ ତୁମ୍ଭର ଆବାସ ପ୍ଲାନ ।
ତଥାପି ତୁମ୍ଭର ବାଳକ ବାଳକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଟଳ
ପ୍ରେସ । ତୁମ୍ଭର ପ୍ରେସରେ ବାଳକ ବାଳକମାନ୍ୟ । ତୁମ୍ଭ
ଦର୍ଶକର ତାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟାତ୍ମା ସମ୍ପ୍ରଦୟ ଲୋପ ପାଏ ।
ଏପରିକି ପିତ୍ତୁ ମାତୃ ଶୋକ ମ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ବିପ୍ରତିଶୀଳ ବିବର
ଦିଅ । ଅନେକ ଦିନର କଥା—ମନେ ପଡ଼ିଛି—ତୁମ୍ଭର
ପଢ଼ିବେ ସେହି ପ୍ରତିକରିତ ପ୍ରେସ—ସେହି ପିତ୍ତୁ-ରପ୍ତ୍ୟାନ-ତୁମ୍ଭ-
ଅପୋର ପ୍ରେସ; ହାସ୍ୟ । ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଵର୍ଗ । ଅଛି ମୁଁ
ତୁମ୍ଭ ତୁମ୍ଭ ବାରପରେ ସମ୍ରାଟ ନୁହେ, ମୁଖ୍ୟ କେବଳ ସେହି
ପ୍ରତିକରି—ସେହି ସଙ୍ଗବ୍ରତ୍ୟାମନ ହର୍ଷ-ଦ୍ୱାରା—ଅମୃତ-ଗରଳ-
ପ୍ରବାହନ ପୁଣ୍ୟରେ । ବାଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ, ଅନ୍ତରକୁ ବର୍ଜିନମାନ
କର—ମୋର ଜୀବନର ଯାହା ଦୂର୍ପୂରଣ ତାହା ତୁମ୍ଭକୁ ଦେବ ।
ମୋର ସେହି ଅନ୍ତରକୁ ଭାବ ଅଛି ଦିଅ—ପ୍ରବାହନରେ
ମୋର ଜୀବନ ଦେବ । ‘ଭାବ’—ନା ପୁଣ୍ୟ କରିବା ତୁମ୍ଭ
ନାହିଁ । କି ଭାବ ? ପରିଚାର ?—ଶୁଣ ; ଯେ ଭାବ ସ୍ଥାନ
କୁଣ୍ଠରେ ପାର୍ଥିବ୍ୟ ଦେଖେ ନାହିଁ—ଯେ ଭାବ ଅଛି ବନ
କଣ ଜାଣିଲା ନାହିଁ—ଯେହାବ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କାଣେ
ନାହିଁ—ଯେ ଭାବ ପାପ ସୁଣାର ବିଶ୍ଵର କାଣେ ନାହିଁ—
ସେହି ଭାବ । ସେହି ଅନନ୍ତମ୍ୟ ଭାବ, ସେହି ସମ ଭାବ ।
ଯେ ଭାବରେ ମାନନ ଦୂର୍ପୂରଣ ଭବିତ୍ବ ହୁଏ ନାହିଁ—
ସୁରରେ ଦୂର୍ପୂରଣ ଭବେ ଦୂର୍ପୂରଣ ଦେବ—ଏକେ ଶାରୀ
ଭୁବିତ୍ବ—ହୁ । ମନେ ନାହିଁ । ଯାହା ମୋ ଦୂର୍ପୂରଣ
ପାଣରେ ଗାର ହେଲେପରି ହୋଇଛି ତୁମ୍ଭେ ଏକେ ଶାରୀ
ଭୁବିତ୍ବର । କମିଜିମାନଙ୍କ ଏଥିଲୁଗି ବିଶ୍ଵର କରିବାକୁ ଭାବୀ
ହୁଏ ନାହିଁ—ପ୍ରକରଣ ମର୍ମରେ ଯାହା ଆସାଇ କରେ ତାହା
ତୁମ୍ଭମାନେ ଦୂର୍ପୀର ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭମାନେ ବାହ୍ୟ
ହୋଇଥିରେ ମୁଖ୍ୟ । ଅନ୍ତର ଦୂର୍ପୀର କେବା କର ନାହିଁ—
ଅ—ଅର ଗାଲ ଦେବ ନାହିଁ—ଶୁଣ—ହୁଏ ଭାବରେ
ଶୁଣି—ଅନ୍ତର ଅନେକ ଦିନର କଥା—ମୋର ଶିଶୁରର

ବିଧାତା, ମୋର ଧରେ ଅବଶ୍ୟକ କାରଣ, ମୋର
ସେହି ପ୍ରେସମ୍ପୁ, ପୁଞ୍ଜାତପ୍ରାଣ ପିରିଦେବ ଯେଉଁଦିନ
ଏହି ସମାର ଲୁଳାଣେଲା ଶେଷ କଲେ—ଶେଷଦିନ
ମୁଁ ଅତି ଶିଶୁ—ମୁହୂର୍ତ୍ତ କଣ କାଣେ ନାହିଁ, ବାପ କାହିଁ-
କଲେ କାଣେ ନାହିଁ, ସେହି ସମତାର ପ୍ଲାନ—ହେତୁ
ମାନବର ସମୟମାନ କେବରେବେଳକୁ ଯେବେବେଳେ
ତାଙ୍କ ଘେନ ଗଲେ—ମୋତେ କଣେ ପଛେ ପଛେ ବାଗେଇ
କର ଯେବ ଗଲେ—ଶିଶୁ ଦେଲେ—(ମାନବ
ସମ ଦୁଇ ଅନ୍ତରୁତି ଘେନ କଲ ହୋଇ ନ ଥାଏ; ଏହି
ମାନବ ଏହି ସମାର ଗାହା ଘିଣାଏ) ଖାତରେ ଅଣେ ଦୂର୍ପୀର
ଚର୍ଚିତ ଉନନ କାହିଁ ଦେଲେ—କହ ଦେଲେ “ଭାବିଲୁ ବହିରୁ
ବାଗାଙ୍କ ଦେବ”—ମୋତ କଣ ଉପରେ—ମନେ ପଡ଼ିଛି ନା-
ସେହି ଦିନ କାଟରେ ତୁମ୍ଭ ପଢ଼ିବେ—କହିଲୁ “ମୋତେ
କଣେଇ କୋଳ ନ ଦେଲେ ମୁଁ ଯିବ ନାହିଁ”—ସେହି ତୁମ୍ଭେ
—ଶେଷ ମୁଁ; ତୁମ୍ଭେ ଭୁଲାଇବ ମୁଁ ଭୁଲ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେ
ଭାବ କାହିଁ ? ସଜିନ, ଯେ ଭାବ ଦିଅ, ତୁମ୍ଭ ବାକାରାତି
କୋଳରେ ତର ସ୍ଥାନ ଅନବର କିବିବାରୁ କୁଣ୍ଠିବ ହେବ
ନାହିଁ । ହୁହୁ—ତୁ—ତୁମ୍ଭ ବି ଅନ୍ତରୁ ନାହିଁ—
ମନ୍ୟ କେବଳ ଅପରକୁ ସଖାଲ କୁଣ୍ଠିବ ବାକାରାତି
ପ୍ରେସରେ କଣ କଣ ଭାବା ଅଛୁ ? ଯଦି ଥାଏ ତେବେ ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନରେ
ସେ ସମୟର ବ୍ୟବହାରର ମୟିଲା ଶାରୀରକ ହୋଇ
ରହିଛି ତାହା ଭାଜି ଦିଅ—ଅନ୍ତର ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଦର୍ଶନର ଏକ
କର, ସ୍ଥାନ ଦୂର୍ପୀର ଏକ କର, ପାପ ସୁଣାର ଏକ କର,
ଏହାକୁ କର ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ତରକାଳ ଦାସ ହୋଇ ରହି ।
ସଜିନ, ଅର ମୋର କରୁ କହିବାର ନାହିଁ, ଏକମାତ୍ର
ଭାବ-ଦିନ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ଏହି ଶାରୀ କରୁଛି—ତୁମ୍ଭେ
କେବଳ ଯେହି ଭାବର ପୁଣ୍ୟ ଏକି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖି କରି ।
ଯଦି ଭାବର ରଖିବାର ଫେରାଇ ଦିଅ—ଅର ପୁଣ୍ୟ ତର ଯାହାର
ତୁମ୍ଭେ ନାହିଁ । ଏତକି ମାନ ପ୍ରବାହନ ମାରି ବିଦୟାମ୍ବୁ ନେଇଛି ।

ଶ୍ରୀ ଭଗ ।

ଭାବ୍ର ଓ ଆଶ୍ରିନ୍ଦ, ଏକଟା

ସମ ଓ ଷ୍ଟ୍ର ସଙ୍ଗେ ।

ପୁଣୀନ—ସଂଚାର ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ—ଏକମର ।

(ଅଳି) ପଦ ଚନ୍ଦ ରହିଁ ଅନିଅଛି ଧାଇଁ
ମୋଜି ଖୋଜି ସ୍ଵର୍ଗଭାରେ ମା ।

(ଏ ଯେ) ଦେଖ ମଶ ଶତରାଜୁ
କାହିଁ ଥାଇ ଲୁଚି କହ ମା । ଏହି
ଯେଣେ ତେଣେ ଜାଇ ସିକରାଇ ରହି ।
ମୋଜା ଖୋଜି ମୋର ସରଗଲୁ ଥାଏ ।
ଗଲୁକ ପାଗରେ ତେର ଯେଗେ ଭାବୀ—
ପୁଣିକ ଆହା କାହାରେ ମା ।
ଧୂଳ ବହ ବନ୍ଦୁ ରୁକ୍ଷିର ନୟନ ।
ତେବୁ କି ସେ ଛବ ଲୋହେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ।
ନ ଯାଏ ବା ଶୁଣ ମୋ ଶୀଘ୍ର ଫିଲନ ।
ଶକୁନ କିଳିକଳାରେ ମା ।
ଅସ ମା ଆସ ମା ଗଲୁ କଣ୍ଠ ଶୁଣି ।
ଦଂଶୁରଟି ଧାନ କୁଟ ଥାସ ଭୁକ ।
କେହି ନାହିଁ ମା ଗୋ କୋଳେ ନେବ ଟେକ ।
ଏକା ମୁଁ ସମୁଦ୍ର ଜାରେ ମା ।
ରହ ରହ ରବ ପଳା ନା ପଳା ନା,
ଚିର-ପାଣୀ-ଛୁହ ଥବ ତୋତେ ଜଣ୍ଯ,

କହ ଭାବ କେବେ ଦେଲେ ପଥ ବଣ୍ଣ
କେଣେ କାହା ଛଳନାରେ ମା ।
ଗଲ-ଗଲ ସିନ୍ଧୁ ହସ୍ତୁ ରେ କାହିଁକି ।
ତୋ ବୋଲେ ତୋ ବାଟ ଖେଳଇ ନାହିଁ କି ?
ତୋର ବଳ ବନା ଖେଳ ରହିବ କି
ସମ ଦଶ ପୁଣାରେ ମା ।
ନାଲ କହ ନହେ କାଳ କହ ଏହ,
ଭୁଲ ତାକୁ ଶର ନ ନଣ ହେ କେହ ।
ପାହା ଯେ ଭୋଗୁର ପର ବହେ ଯେହ
ଦୂର ଦୂର ଅଳଣାରେ ମା ।
ଦିନ ମାସ ବର୍ଷ ଗଲୁଣିତ ଗୁଲି ।
ଅହୁ ମହା ଭବ ଏହ ଶୋଭା ବାଲ ।
ଏହ ଏବେ ସିନା ମୋ ଜାବ ସଙ୍ଗାଳ,
କି ଅଛ ଆଉ ସହାରେ ମା ।
ସକେ ଯେବେ ଏହା ସୁରଗର ହାର
କାହିଁ ତା କପଟ କୁହ କାହିଁ ତାର
ସେ ପାଖେ ଯଦି ବା ମେଲେ ସମ ଗୁର
ପ୍ରଣ ମୁହିଁ ଉଚ୍ଛିପାରେ ମା ।
ଶ୍ରୀ ବୃଦ୍ଧମୋହନ ପଞ୍ଜାବ ।

ଉଦ୍‌ଘାତ ।

“Encouragement is the food that practice grows upon.”

—Michael M. S. Dutta.

ମନୁଷ୍ୟର ଉନ୍ନତିମାର୍ଗର ସହାୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଦ୍‌ଘାତର ସ୍ଥାନ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କହିଲେ ବୋଧ କୁଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହେବନାହିଁ । ଶିଖୀ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଉନ୍ନତି ମାର୍ଗ ଦେଖାଇ ଦିଏ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସହିତାମୀଁ କୁଏ ନାହିଁ । ଉଦ୍‌ଘାତ ଉନ୍ନତି ଏକାନ୍ତ ଅନୁଭବ, ପଦ୍ଧତି ସନ୍ଦର୍ଭ ଭାବରେ ସମ୍ଭବ । କି ଦେଶ, କି ଜାତ, କି ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଉପରେକୁ ସତ୍ୟଟି ସର୍ବଦି ଏବଂ ସର୍ବଦା ପ୍ରୟୋଳିତ । ଯେଉଁ ଜାତରେ ଉଦ୍‌ଘାତୀ ନାହାନ୍ତି, ସେ ଜାତର ଅନ୍ତିକୁ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଲେ । ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦ୍ୱୟାନ ମଧ୍ୟରେ ନର ନାଶ ଦୃଶ୍ୟ ଲଭା ପର ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଉଦ୍‌ଘାତ ବାରର ଅଭିଭାବରେ ନିଦାନପୂର୍ବବୁକ୍ଷଳତାପର ମାନବ ଜୀବ ମଧ୍ୟ ଶୁଣୁ ବା ମନୁଷ୍ୟକୁ-ବିଚରିତ ହୋଇଯାନ୍ତି । ଉଦ୍‌ଘାତମୁକ୍ତ ଦେଶ ମର୍ମଭୂତି ସଢ଼ିଶ । ସେ ଦେଶର ମାନବ-ମାନବଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ କେବଳ ଲୋକ ଜଣକା ସମୟରେ ପ୍ରୟୋକ୍ତ କୁଏ; କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବିଶ୍ୱର ସମୟରେ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ କୁଏ ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତମାନେ ସେଥିପାଇଁ କହ ଅନ୍ତର୍ଗୁଣ ଯେଉଁ ଦେଶରେ ସହାନ୍ତ (ଉଦ୍‌ଘାତ) ହୁଏ, ଜାନବ, ନଥ, ଚର୍ବିଦ୍ୟ ଏହି ପାଞ୍ଚଟି ନାହାନ୍ତି, ସେ ଦେଶରେ ବାମ କରିବା ଧନ୍ତୁତତ ।

ଉଦ୍‌ଘାତ ଦୂର ପ୍ରକାର । ନିଜେ କର୍ମ କରୁ କରୁ କରୁନିତ କୃତକାର୍ଯ୍ୟର ଏକ ପ୍ରକାର ଉଦ୍‌ଘାତ, ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ସେବରେ ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେବା ପରେ ଅପରାଧ ସାହାଯ୍ୟ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଉଦ୍‌ଘାତ । ପ୍ରଥମ ଉଦ୍‌ଘାତ ସର୍ବଦା ପ୍ରଶାସନୀୟ ହେଲେ-ଦେହେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଉଦ୍‌ଘାତ କହାପି ଅପହେଲନାୟ ନୁହେ, ଅଧିକର୍ତ୍ତୁ ଅନ୍ତର୍ଗୁଣ ଯତ୍ନଦେଲେ ଅଧିକାଂଶ ପରରେ ଏହି ଦ୍ଵିତୀୟ ଉଦ୍‌ଘାତହିଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ । କାରଣ ଅଜାବନ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କୃତକାର୍ଯ୍ୟକୁ କେତେ ଜଣକର ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ? କେବାୟାଏ ସେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସେବରେ ଅବତରଣ କର ବିବୁଗାର ଅନୁଭବ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଶେଷରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବା ଅସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଥାନ୍ତି । ପ୍ରଶି ହୋଇଯାରେ ଯଦି ବହୁ-

ପଦନ ପରେ ସୁଧା ଉତ୍ସାହ ଧମ୍ବର, ତେବେ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରୟୋକ୍ତ କଣ କଣ? ତୁରି ଏହି ସେ ପ୍ରଥମର ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟ, ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବାରମ୍ବା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ତେଷ୍ଠା କରୁ କୁଏକ ସେ ମାନବଙ୍କଳ ସମୟ ଜୀବନରେ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇସିଲେ ସେତେ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ପାରନ୍ତା ତାହା କରି ଯାରେ ନାହିଁ । ବୁଝିଯାଇଛି, ଏପର କେବେଳ ଲୋକ ଅଭିନନ୍ଦ ଯେଉଁମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ ସେବରେ ଅବଶ୍ରଦ୍ଧ ହୋଇ ସାମର୍ଥ୍ୟରୁ ଦେଖି ପୂର୍ବକେଳ ଅନ୍ୟକୁ ଉପରେ ରଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ବା ଏକାବେଳକେ ତେଜୋପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କର୍ମ ପରିବାର କରନ୍ତି । ଏହି ପର ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୁଅଧାରରେ ଅଧିକ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଵଭବତଃ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୂର୍ବଳ । ଦୂର୍ବଳତା ନିଜର ଅନ୍ତିକୁ ସକାଶେ ଅନ୍ୟର ଅଶ୍ୟ ଦୂରକାର କରେ । ସବଳତା ଅପଶାର ଜୋରରେ ଆପେ ତିଆ କୁଏ । ଲଜା ଗୋଟିଏ ଅବଳମ୍ବନ ଆବଶ୍ୟକ କରେ; କିନ୍ତୁ ଦୃଶ୍ୟ ନିଷାମର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ବଣ୍ୟାୟମନ କୁଏ । ପ୍ରକୃତର ନୟମହିଁ ଏହିପର । ସବରୁ ଯେଉଁ ଉଦ୍‌ଘାତ ପରମ୍ପରାପେଣୀ ତାହାହିଁ ଏ ପ୍ରବନ୍ଧର ଅଲୋଚଣ୍ୟ ବିଷୟ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ ଉଦ୍‌ଘାତ ଦାନର ଅଭିଭାବରେ କି ବିଷୟ ପଳ କାତ କୁଏ । ଏହି ବିଷୟରେ ସଲ୍ୟ ପ୍ରାଣ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚିତ ଯେହି ପଟ୍ଟ, ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନ ସେପର ନୁହେ । କବି ରାଧାକାନ୍ତ ମନର ଅନ୍ୟରେ ଗାଇଥିଲେ—

“ଦେବ ବାଣାପାଣି କେଉଁ ଯାପ ପାଲେ
କରୁଣା ତୋହର ଉଣା ଏ ଉକୁଳେ?”

ହେ କବିବର ! ମୋର କୁନ୍ତୁ ଦୂର୍ବଳେ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଶନ୍ନର ଉଦ୍ଦର ଦେଇ ପାରେ । ଯେଉଁ ଯାପରୁ ଉଦ୍‌ଘାତଦାନ ହୁନ୍ତି ଉକୁଳରେ ଏକାନ୍ତ ବିରଳ; ସେହି ଯାପଳରେ ବାଣାପାଣିଙ୍କର କରୁଣା ଉକୁଳରେ ଉଣା ଅଟେ । ସେହି ଯାପର ଆକାର

ଦିଧି; ପ୍ରଥମ, ବୋଧ ସ୍ମାନକା; ଦ୍ୱାରା ଘୟ, ଉଦ୍‌ଦୟମୟାଳତା; ତୃତୀୟ ଉର୍ବାସୀନକା । ଉକୁଳର ପାଦିତ୍ୟ ଷେଷରେ ସାହିତ୍ୟ ସେବକ ଅଭିନ କାହିଁକି? ଉକୁଳରେ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେବା ରଳି ପ୍ରସ୍ତୁତ ମାନଙ୍କର ଅଭିନ ବାହିଁକି? ଉକୁଳରେ କଣ ଦୂରିଷ୍ଵତ୍ତ ଅବୌଦୀ ନାହିଁ? ବାଣୀଶ୍ଵର କଣ ଏତେ ପନ୍ଥପାତନ? ଏ ପ୍ରମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର ଦେବ କିଏ? ସେତେବେଳେ କହିପ୍ରେସ୍ ମରବେଳ ମଧ୍ୟଦିନ ବଜାର ସାହିତ୍ୟବଳ୍ୟରେ ଏକାଧିପତ୍ୟ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଅହୋରୁଷ ଶଶନ୍ୟସ୍ତ, ସେତେବେଳେ ମହାରାଜା ଯଜ୍ଞନ୍ତ୍ର ମୋହନଠାରୁ, ରଳା ପ୍ରତାପକର୍ମସ୍ତିହ, ରଳା ଶ୍ରୀରତ୍ନସ୍ତିହ ପ୍ରତ୍ୱତ ବଜାର ମହାମନ୍ୟ ରଳା ମହାରାଜାନେ ତାଧାକୁ ଯେପରି ଭାବରେ ସହାୟ କରିଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ-ଉକୁଳର ତାହା ଶିଶୀଷ୍ୟ ଏବଂ ଅନୁକରଣୀୟ ନନ୍ଦେବି? ପୁଣି ପ୍ରଦେବ ବାବୁ, ଗୋର ବାବୁ ଉତ୍ସାହ ତାହାର ବନ୍ଧୁର୍ଗ ତାହାକୁ ଯେପରି ଭାବରେ ଉତ୍ସାହାନ କହିଥିଲେ ନବ୍ୟଉକୁଳର କି ତାହା ଗ୍ରହଣୀୟ ନନ୍ଦେବ? ମହାରାଜା, ରଳା, ତମିହାର, ଦ୍ରଦ୍ରଲେକ ଉତ୍ସାହ ଅର୍ଥ ଦାନ ଦାର ଏବଂ ପ୍ରକାଶ ସାହିତ୍ୟବଳ୍ୟନେ ଜ୍ଞାନ ଦାନ ଦାର ନବ୍ୟଉକୁଳକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଇ ପଢ଼ଣ ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ଦେଖିବେ ଉକୁଳ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନ୍ୟମନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କର ସମକାଳ ହେବା ପାଇଁ କେବେହେଁ ପଣ୍ଡାତ୍ପଦ ଦେବ ନାହିଁ । ଥରେ ମାନମୟ ମଧ୍ୟାସଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଉକୁଳ-ସ୍ଵରକ-ସମିତରେ ଉକୁଳର ପ୍ରକାଶ, ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ ପକାରମୋହନ ଯେଉଁ ଉତ୍ସାହସୁବିକ କଥାଟିଏ କହିଥିଲେ, ତାହା ଅଦ୍ୟାପି ମୋର ପୂରଣ ପଟରେ ଝୋଦିବ ରହିଥିଲା । ସେ କହିଥିଲେ “ୟୁବକ ହୁନ, ଉକୁଳ ପଣ୍ଡାତ୍ପଦ ନନ୍ଦେ, ପଣ୍ଡାତ୍-ଆଗର” । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଉକୁଳରେ ଅନ୍ତର କେତେବେଳୀଏ ପକାର ମୋହନର ଅଭିନ ରହିଥିଲା । ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ (?) ଅନ୍ତର । ମୁଁ ଜାବନରେ ତାହାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସାହସୁବିକ ବାକ୍ୟ ଶୁଣିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ନିରୁତ୍ୟ ଜନକ ବାକ୍ୟରେ ମୋର ତାନ ବିଧର ବୋଇପାଏ । ଉକୁଳରେ କୌଣସି କେଣେକ ତାହାଙ୍କ ମନୋମତ ନନ୍ଦନ୍ତି । ହଉ, ବନ୍ଦୁ ଯଦି ନିଜେ ଲେଖି ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତେ ସେ କୈଜିବାର ପ୍ରଶାଲୀ ବା

ଅଦରି ଏହି ପ୍ରକାର, ତେବେ ସ୍ତରା ଗୋଟିଏ କଥା ହୃଥନ୍ତ୍ରା ମୁଁ-ମୁଁ କାହିଁକି, ସମ୍ପର ଉକୁଳ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଦଣୀ ହୋଇ ରହିଥୁବେ । କିନ୍ତୁ ଦୂରେ ବିଷୟ ସେ କେବଳ “ବସ୍ତୁପାଳମ୍ପଣ୍ଡିତ”! ତାହାଙ୍କର କିଷ୍ଟ ଉଠା ନୁହେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଜରେ ଜଣେ ସର୍ବ ବୋଲି ପରିଚିତ ହେବା ପାଇଁ ବସିଲେଣି! ମୋର କେବଳ ଏହି ପର ବନ୍ଦୁ ମନଙ୍କୁ ଏତକ ପାର୍ଥନୀ, ହେ ଭାଇ! ଅନୁକର ଉକୁଳ ଦୁଃଖର ବାପଯୋଗା ନୁହେ । ତୁମେ ସ୍ଵର୍ଗର ଲୋକ, ସର୍ଗକୁ ଯାଏ । ଦୁଆରେ ଗାଲଗୁଲା ଦେଇ ଉନ୍ନତ ପଥରେ ଧାରମାନ ଉକୁଳକୁ ପଛରୁ ଡେଟାରାର ଦରହାର ନାହିଁ । ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ଵରାପିତା ଦମ୍ଭ ପ୍ରହତିର ଅନୁଶୀଳନ ସହକ ହୋଇ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ଅଭିନ ଉନ୍ନତପଥର କଣ୍ଠକ ହେବାଦ୍ଵାରା ଯେ ପାପ ଉପାଳନ କରୁଥାଇ, ତାହାର ଭାବ ନେବ କିଏ? ଯଦି ଦେଶର ଏବଂ ନିଜର ଉପକାର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳର, ତେବେ ଗାଲଗୁଲା କବ କର । ଗାଲଗୁଲାରେ କେବେହେଁ କୌଣସି ମଙ୍ଗଳ ସାଧତ ହୋଇ ଲାହିଁ ବା ହେବ ଲାହିଁ । ବେଳକ ତୁମ୍ଭ କୁପ୍ରତ୍ବୁ ଉତ୍ସାହାରୀ ହୋଇ ପାରିବ । ଭାଇ! ଆସ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ତୁମ୍ଭ ନିଜ ଅପେକ୍ଷା ନିକୁଞ୍ଜ ବା ଅନ୍ତର ମନେ କବ, ସେମାନଙ୍କୁ ପଟ୍ଟ କର । ପ୍ରେମର ସାହାଯ୍ୟରେ, ସେହର ସାହାଯ୍ୟରେ, ସ୍ଵଦବ୍ୟକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟରେ ପୁଅବରେ ଯାବତ୍ତୟ ଶୁଭକର କର୍ମ ସମ୍ମନ ହୁଏ । ହିଶା ଦ୍ଵାରା, ଅଭ୍ୟାସପାଦିତା ଦ୍ଵାରା, କର୍ମନା ଦ୍ଵାରା କେବେହେଁ ସର୍ବ ସମାଜରେ କୌଣସି ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ, ହେଉ ନାହିଁ ବା ହେବ ନାହିଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟକ କଥା ଶୁଣିବ କଥା ବିଶ୍ୱର କରି ଦେଖିଲେ କରି ଦେଖାଯାଏ? ଦୁଇ ଦିନ ସ୍ଵଦେଶୀ ଅନୋକନରେ ଅମ୍ବେମାନେ ସ୍ଵଦେଶୀ ବସି ବ୍ୟବହାର କରିଗଲୁ ଆରମ୍ଭ କଲୁ । ସେଥିରେ କି ପଳ ହେଲା? ଅମ୍ବେମାନ ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ପାଇ ଗ୍ରାମର ଉତ୍ସାହାନେ ଏପର ସମର, ଲୁଗା ବୁଣିଗାଲୁ ଲୁଗିଲେ ସେ ଗ୍ରାମବାସୀ ବସ୍ତୁଲୋକମାନେ ମୁଗ୍ଧ ଏବଂ ଆର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ନ ହୋଇ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନରେ ସେ ପ୍ରଥା ଅଦ୍ୟାପି କଳ୍ପିତ ଅନ୍ତର, ସେଠାର ଦିଅନ୍ତେ ସେ କୈଜିବାର ପ୍ରଶାଲୀ ବା

ହୋଇ ଯାଇଥିଲୁ ସେଠାରେ ଶିଳ୍ପର କ୍ରମିକ ଅବଳତ ଦେଖା ଯାଇଥିଲୁ । ଭାବରତାଙ୍ଗୀ କଣ ଭୁଲ ଯିବେ ଯେ ଯେ ଉତ୍ସାହ ବଳରେ ଦିନେ ଭାବର ଶାଲ, ଲୁଗା ଲୁଚିଖାଦି ପାଞ୍ଚଟା ମହାଦେଶକୁ ପ୍ରେରଣ ଦେଉଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଅଛି ଆଦରର ସହିତ ସେ ସବୁ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ, ଥାଜି କେବଳ ଉତ୍ସାହର ଅଭିନନ୍ଦରେ ସେ ଶିଳ୍ପିମାନେ ମୁନ ଲେ ହୋଇ ଗଲେଣି ? ଉତ୍ସାହରୁ ପୁଣି ସେମାନଙ୍କ ରତ୍ନରେ କ୍ଲାନ ଦିଅନ୍ତି ଦେଖିବେ ପୂର୍ବରତ ଶୁଣି ଅବଳମ୍ବରେ ଫେର ଆସିବ ! ! ପ୍ରତିଗାମେରେ ସେଇଁ ତନ୍ମୀ ବାହାରରେ, ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ସଳ ପ୍ରକ୍ରିୟ ସୁଅନ୍ତର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶକୁ ପ୍ରେରଣ ହେବ ଏବଂ ସେମାନେ ବିଦେଶୀ କୋରପତି ତନ୍ମୀମାନଙ୍କପରି ଧନଶାଲୀ ହେଉ ଦେଶର ମୁଖ ଭାଙ୍ଗି କରିବେ ; ପ୍ରଥମରେ କ୍ଷିତିଏ କଥାର ପ୍ରାକ୍ତର ସମୟ ସବ୍ୟ ଦେଶ କରିଥିଲୁ, ଅମ୍ବାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଦେବ । କେବଳ ଉତ୍ସାହ ! କେବଳ ଉତ୍ସାହ ! ରହିରେହିଁ ଭକ୍ତନର ତଥା ଭାବର ଉନ୍ନତି ! ! ନାନ୍ଦିଏ ପଢ଼ା ବିଦ୍ୟତେଷେମୁନ୍ନାୟ ! . . .

କାର୍ତ୍ତ୍ଵକାର୍ଯ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୋଭନୟ ଅବସ୍ଥା ପୂର୍ବର କଲେ କେଉଁ ପାଖଶ୍ରୀର ହୃଦୟ ବିଗଲିତ ନ ହୁଏ ? ଯେଉଁ ଉକ୍ତନର ଶିଳ୍ପିମାନେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ, ଯେଉଁ ଉକ୍ତନର ଶିଳ୍ପିମାନେ କୋଣାରକ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର କାର୍ତ୍ତ୍ଵକାର୍ଯ୍ୟର୍ଥନାଭାବାଙ୍ଗୀ ହୋଇ ସୁଅନ୍ତର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶକୁ ନରନାଶମାନେ ଅସି ଆପଣାକୁ ମହାଯୌଭ୍ୟଶାଲୀ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲୁ, ଯେଉଁ-ମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିଲେ ପାଶାକୁ ବିଶକର୍ମାନିମ୍ନିତ କି ନନ୍ଦିନିମ୍ନିତ ବୋଲି ଭ୍ରମ ଉପରୁତ ହୁଏ, ଯେଉଁ-ମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟବାଲୀ ଥରେ ନେନ୍ଦ୍ରିୟାବୁନ୍ଦି ହେଲେ ସହିତର ନୟନ ପ୍ରେରଣ ହୁଏ ନାହିଁ, ଅଜି ପୁଣି ସେହି-ମାନଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ପେଟକୁ ମୁଠାଏ ଭାବ, ପିଲିବାକୁ ଶ୍ରୀଏ ଲୁଗା, ବହିବାକୁ ଶ୍ରୀଏ ଏବ ନ ପାଇ ଗୁର ଛାପ ପରାପରା ମୁଳ୍ୟାବୁପେ ଏଣେ ତେଣେ କୁଳ ଅଛନ୍ତି ! ! ! କବିବର ରାଧନାଥ ! କେବଳ ଶାଶ୍ଵାତିକର ନୁହେ, କମଳା ଦେଖାକର କୁପା ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତନରେ ଉଣା ! ହାମ୍ବରେ ! ଏହୁଣି ଦୁର୍ଦଶାର ସହସ୍ର ଉକ୍ତନର ପଦବଳିତ, ବୁଝି ଅଣ୍ଟିଛି ଉକ୍ତନାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାରେ କି ଶିଳ୍ପିତ

ଶିଳ୍ପି ବର୍ତ୍ତନାକର ହେବେ ନାହିଁ ? ଯେତେ ଦିନ ଯାଏ ଉକ୍ତନରେ ଏହିମାନେ ଉତ୍ସାହାଗ୍ନିରେ ଯାଇବ ନ ହେବେ, ହେ ଶିଳ୍ପି ଉକ୍ତନ ଯୁଦ୍ଧକ ମୟଳ ! ସେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହୀ କେବଳ ଭାବରାଗ୍ରୀ ଚର୍ଚର ଚିନ୍ମୟ ବହନ ମାତ୍ର !

ପୁଣି କୃଷି ଅଭିନ୍ଦୁ ଦୃଷ୍ଟି ନିଷେଧ କରନ୍ତି, ଦେଖିବେ ମୁଖ ବନକର କୃଷକମାନେ କିନ୍ତୁ କର୍ମରେ ବ୍ୟପ୍ତି । ଯେମନେ କୃଷି କର୍ମରୁ ଫେର ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଦୂରଟା ଆଶାର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଆପିଲେ ଆପଣ ନାକ ଶୁଣାଦି ମୁହଁ ଫେରନ ବସ୍ତାନ୍ତି ! ହେ ଦେବ ! ଯାହାର ପୁନ୍ଦର୍ମୁଖମାତ୍ର ଅଭିନନ୍ଦରେ ଦେଶରେ କୋଳାହଳ ପଡ଼ିଯିବ; ଯାହାର ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବର୍ଷା ଶୀତରେ ସହିତ୍ସରା ସର୍ବରତ କର ମନ ପର୍ଯ୍ୟ ଦୋହରାଯାଏ, ଯାହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଖନବଳ ମାନବ ମାନେ ଅନୁକରଣୀୟ, ସେ ଶ୍ରେଣୀ ପୁଣି ଅନାଦର କରିବେ ? ଦେଶ, ଉକ୍ତନାକୁ କେଣେ ଦେଖନ୍ତୁ ବୈଦେଶୀକ ବନେଳ ଆହି ତାହାକୁ ଅଦର କର ସମୟ ଶିଥ ନିଜର ନରସ୍ତ୍ର କରୁଥିଲୁ ! ପଳରେ ଆପଣଙ୍କ ଦେଶରେ ହାହାକାର, ଦୁର୍ବିଷ୍ଣ, ଦୁର୍ଦଶା, ମୁହଁ ! ! ଭାଇ, ନବ ପ୍ରଣାଲୀରେ କୁଣି ଶିକ୍ଷା କର ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କୁ ସରଳ ଭାବରେ ଗୋପନ ନ ରଖି କୁହନ୍ତୁ ଯେ—ଭାଇ ! ତୁମ୍ମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ଦେଶର ଭଲ ମନ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କୁ ନିଜ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଲା କଲେ ସମୟ ଦେଶକୁ କଷ୍ଟ ହେବ କରିବାକୁ ହେବ, ଇତ୍ୟାଦି; ତେବେ ଦେଖିବେ ଦେବକଳରେ ସଧିତ ହେଲାକର ଉକ୍ତନର ଉନ୍ନତ ସଧିତ ହେବ—ଏହା ଧୂବ ଦୃଷ୍ଟିତ । କଥା ପ୍ରମାଣରେ ଗୋଟାଏ କଥା କିମ୍ବା ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଧ କରେ । ଅନେକେ ଦୟା କରନ୍ତି, ଯେ ମନ ଜାତମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ ସେମାନେ କିମ୍ବା ନ୍ୟାକର୍ମ ନ୍ୟାକର୍ମାୟ ଶିଳ୍ପ ସମୟେ ବାରୁ ହେବା ପାଇଁ ବିଦେଶେ । କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପର ପ୍ରଣାଲୀ ସୁପରିଶ୍ୱରିତ ହେଲେ ସେହି ଆଗଙ୍ଗାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଯେ ଶୁଣି ଉକ୍ତନାଙ୍କ ଲୁଣକ, ସେଇକୁ ବିଭାଗର ଉଚ୍ଚ ପ୍ରେରଣରେ ଅଭେଦଶିଳ୍ପ ! ; ଯେ ଶୁଣି ଉକ୍ତନାଙ୍କ ଲାଭଗର, ଯେ କାରିଗରୀ ବିଭାଗରେ ଉତ୍ସାହାବୁପେ ପାଞ୍ଚ ହେବ । ଏଥରେ ଦୟାରେ କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହା ମଧ୍ୟ ସ୍ଵାଭାବିକ । କଥେ ଉତ୍ସାହର ପୁଣି କୁଣି ସମ୍ମରିତ

ସେବେ ଶୀଘ୍ର ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିପାରେ, ତଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୁଅ ଘେବେ ଶୀଘ୍ର ପାରେ ନାହିଁ । ପୁଅ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବାଳକ ଯେବେ ଶୀଘ୍ର ମହାଦି ଅର୍ଥାତ କରିପାରେ, ଜଣେ କୃତ୍ତବ୍ୟବାଳକ ଯେବେ ଶୀଘ୍ର ପାରେ ନାହିଁ । ଉତ୍ତରାଖାଦ-ଚର ଏହାହୁଁ ସ୍ଵରୂପ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଯମ (Law of inheritance) । ପୁନଃ, ସମସ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁଅ କେବେହେଁ ଚର୍ଚାରେ ପଣ୍ଡିତ ହୃଦୟ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ ପୁଅ କେବେହେଁ କୃଷି ବିଦ୍ୟର ବରମ ସୀମାରେ ଉପମାତ ଦେବା ସମ୍ବନ୍ଧର ନାହିଁ । ଆହୁର ଗୋଟାଏକଥ — ଶ୍ରାବ୍ନପାତ୍ର “ଗୁରୁବର୍ତ୍ତ୍ୟ ମୟୁଷ୍ମଙ୍କୁ ଶୁଣ କର୍ମ ବିବ୍ରାତାର୍” ବିଥାଟ ମୂରଣ କଲେ ଉତ୍ତରାଖାଦ ଯେ, ଯେ ଦେଶୀ ଶୁଣି ଏବଂ କମୀ, ଉତ୍ତରାଖାଦ କେବଳ ତାହାଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ରହିବା ଜୁତି । ‘Survival of the fittest’ ର ବିରାଗୀ ବିରକ୍ତି ନାହିଁ ରହିବାକର, ମନ୍ଦର୍ମ ସେଥିରେ ବାଧା ଦେବାକୁ ପାଇ କେବଳ ଅଶ୍ଵାଶ ଉପାର୍ଜନ କରେ ଏବଂ ଭଗବନ୍ନ ମୂଳକର୍ତ୍ତନ କରିବ ପାଇବ ଭାଣୀ ଦୁଇ ।

ଉତ୍ତରାଖାଦର ଅନ୍ତର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତରକ ଦେଖନ୍ତି । ଯେଉଁ ନାହିଁ ଜାତ ଅପଣକର ସ୍ଵରୂପରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାନ ପାଏ ନାହିଁ, ଯାହାର ଶ୍ଵାସ ପଡ଼ିଲେ ଅପଣକର କାହୁଁ ଅପଣିବ ଦୁଇ, ସଂଶଳ ଯାହାର ଜୀବନରେ ସ୍ଵପ୍ନ ମାତ୍ର, ସେ ସେବେବେଳେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାନ ର ମୂଳକାମାନ ହୋଇଯାଏ ସେବେବେଳେ ତାହାର ଆହନ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ରେହାତୀ (Garden party) ର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମଧ୍ୟ ଲଦ୍ଦିତ୍ବ ରହେ ନାହିଁ । ଏହାର ବିଷମ୍ୟ ଫଳ ଅନୁଧାନ-କଲେ ଦୁଇକମ୍ ଉପର୍ତ୍ତି ଦୁଇ । ଦ୍ରୋଷ ଯେ ହନ୍ତ ଧର୍ମରୁ ଦୁଇଜଣ ଜଣେ ଉଣା ହୋଇଯାନ୍ତି କେବଳ ତାହା ନୁହେ; ଅଥକନ୍ତୁ ଦୁଇଜଣ ଜଣେ ହିମ୍ବାନଙ୍କର ଶିଫ୍ତ ହୋଇ ଏବଂ କଥା ପର ପାଇରେ ଦିବି ବଜାନ୍ତି ଏବଂ ଜାତର କଥା ଦେଶର ଅବନନ୍ତର ଅନ୍ୟତମ ସହାୟପୂର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୁହେଁ । ଉତ୍ତରାଖର ଅଭିନବରେ ଅକି ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତ ଅମ୍ବାନକ ଦେଶରେ-ବିଶେଷତଃ ଉକ୍ତାରେ-ପରୁରୁଷେ ପରିଣତ ହେଲେଣି ! ହେ ବିଧାତଃ, ବୁନ୍ଦେ ଜଣ କେବଳ ନରପତିର ପାଶବତୀ ବରିଧାର୍ଥ କରିବା

ସବାଶେ ନାଶକାତ ସ୍ବି କରିଥିଲ ? କୌଣସି ପ୍ରଦେଶର କେତେ କମି ଶଳର କର୍ତ୍ତାର କର୍ତ୍ତାରଙ୍କ ନିଯମରେ ଶିକ୍ଷିତା ଦେଶରେ ସେ ପାଶର ଜଣ ଶିକ୍ଷିତର କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ । ସଥିୟ ! ଜୀଳନ୍ତି ଦେଇ ! ସାମୀ ଉଠିବେ ଏବଂ ମାର୍କିନ ନାଶ ! ଯେଉଁମାନେ ଦେଶର ପ୍ରକଳତ ଦ୍ଵାକାନ୍ତୀ, ସେମାନେ ଥରେ ଅନୁଗ୍ରହ କର କି ଭାବରେ ନାହିଁ, ସେ ଶିକ୍ଷିତା ଜନମ ଶିକ୍ଷିତ ପୁଅ ପ୍ରସ୍ତର କରେଂ କେବଳ ଭାବରେ ନୁହେ ତଥାନ୍ ପାମୀ କାର୍ଯ୍ୟ ନାତିବଳମେ ପ୍ରସ୍ତୁତିନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ ଅଥକାର ନାହିଁ ସ୍ଵାମୀର ସହାନ୍ତିନ ହେବା ! ଏ କେଉଁଦେଶର କଥା ? ଉକ୍ତକୁ କଣ ସହାନ୍ତିନ କଥାର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନରେ ଅନୁକୂଳ ? ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ଵାମୀକରଣରେ ରହ ପାରି ନାହିଁ । ପ୍ରବାସ ହେଲେ କଣ ହେଲ ? ତେବେ ଅମ୍ବାନକର ଉତ୍ତରଣ୍ୟ ଏହା ନୁହେ ଯେ ବଧୁ ଦୁଇ ଶାଶ୍ଵତ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଏବଂ ଦୂରକରଣ ଶ୍ରୀ ଦେଇ ପ୍ରାପନରେ ଚିରଦଳ ସ୍ଵାମୀହିନୀବାପ କରିବେ । ଅମ୍ବାନେ ଏତିବ କହିଥିଲୁ ଯେ ପ୍ରବାସୀ ସ୍ଵାମୀ ସ୍ଵାମୀକ ବାସର ପାରିବେ ନାହିଁ, ଏ ନିଯମ କେଉଁ ମନୁକ ପ୍ରଶ୍ନେଦିତ ମା ଅନୁମୋଦିତ ? ମୁଁ ଏପରି ଅନେକ ପ୍ରାନରେ ଦେଖିଥିଲୁ ଯେ ସ୍ଵାମୀ ବିଦେଶରେ ରହ ନିଜର ହାତରେ ରାଜୀ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ତଳାର ଅଥାତ କଷ୍ଟ ସହି କବନ୍ତୁ କଷି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପରିଷର ଏକଥାବାପ କଣ୍ଠ ସହେ ମଧ୍ୟ ତଥାକୁଥ ପମାର ରୟାରେ ଉତ୍ସମ୍ବଳ ପ୍ରଥକ ରହିବାକୁ ଦୁଇ । ଧନ୍ୟରେ ସମାଜ ! ଧନ୍ୟରେ ସମାଜ ସହାଯକ !! ମୋର ଜାନେକ ବନ୍ଧୁ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ଦୂରବର୍ତ୍ତରେ ପରିବୁ ଯିବାପାର୍ଯ୍ୟ ସପ୍ରାପନକାଳ ଅବକାଶ ପାପ୍ର ଦୁଅନ୍ତି— ଏବଲୁ ଯାହିଁ ଦୁଷ୍ଟେତ ଦୁଇ ଦିନ ପରେ କରିବିରୁ ତେଜିଶାମ ପଦାର୍ଥରୁ “ଶୀଘ୍ର ଶଳ ଆୟ” — କଥାପି ଯୁଦ୍ଧ ପରିଷର ଛାତ୍ର ଏବଂ ଶିକ୍ଷିତ ଆୟି ଆୟି ଏକଥା ବାପ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସମାଜ ଲୋହିଶ୍ରୀଙ୍କରରେ ଏପରି ଦୂରକରଣ ଆବଶ ! ! ଏହି କୁଣ୍ଡପାର ମୂଳକ ପ୍ରଥାର ମୂଳକାପ୍ରାତିନ କରିବାକୁ ଦେଇ, ଏବିଷ୍ୱରେ ସମାଜର ଅଗ୍ରଣୀ-ମାନୁକ ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ଏକଦିତ କରିବା ହୀନ ମୂଳପରିବାଚକ ଜୀବନପିତାନ ନାରାତିକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେବାକୁ ଦେଇ । ନଚେର ଦୁଆ ସମାଜ ! ଦୁଆ ସମାଜ ବକ୍ଷନ ! ! ସହ ନବଶିକ୍ଷାଲେଖରେ ଅଳୋକି ସହକାମାନଙ୍କ ଉପରେ

ଏହି କୁଷ୍ଣାର ପ୍ରବଳ ଜୟମାନ ନାୟକ କହାଯାଏ, ଫଳ ସେ କି ଉତ୍ସାହକ ହେଉ ତାହା ଗରୀର ଚନ୍ଦ୍ରାର ଚିତ୍ତରେ ।

ରତ୍ନମାନ ଉତ୍ସାହବାନରେ କି ପଢ଼ି ଲାହ ହୃଦୟ ଦେଖା ଯାଇ । ପୁଅକର ଉତ୍ସାହରେ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବରଳ ନୁହେ । ସୁଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ଦେଖାଯାଇଥାଏ, ଦୂର୍ବଳ କିମ୍ବା ପୀତିତ ଶୈଳ୍ୟମାନଙ୍କ କେବଳ ଉତ୍ସାହ ମନୋଧ୍ୱାନ ଦ୍ୱାରା ସବଳ ଏବଂ ପୀତାୟୁତ କରଯାଇଥାଏ । ଯେବାପାତକର ଉତ୍ସାହବାଣୀ ଶୁଣି ଯାମାନ୍ୟ ନିରାକାର ଶୈଳ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଶ୍ରାନ କରିଥାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦୃଢ଼ଳ ପରମାଣରେ ଶୁଣାଯାଏ । ଅଗ୍ରି ମାନ୍ୟ ହେଲେ ଯେହି ଶରୀର ଅବସନ୍ନ ହୃଦୟ, ଉତ୍ସାହାନ୍ତି ଅଭ୍ୟବରେ ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରାୟନ୍-ବଳକା ପ୍ରକଟିତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

ଯାପାନର ପନ୍ଥର ରର୍ତ୍ତ ପୂର୍ବ କଥା ଭାବ ରତ୍ନମାନ ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେଣୁ କଲେ ସମସ୍ତ ଦେବକୁ ଗୋଲି ଘୋଷନ୍ତିଏ । କିନ୍ତୁ କିମ୍ବା ଉତ୍ସାହ ପ୍ରବେଶ କରି ଦେଖନ୍ତି, ଦେବକିବେ କେବଳ ଉତ୍ସାହ, କେବଳ ଉତ୍ସାହ, କେବଳ ଉତ୍ସାହ । ପିତାମାତା ପ୍ରକୃତ୍ୟ, ଭାଇ ଭାଇକି, ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କେବଳ ଅଭ୍ୟାସାନ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଦାଳ କରୁଥିଲୁଛନ୍ତି । ଶିଶ୍ରୀ ନିର୍ମିତ ବିଦେଶୀମଳ, ଦେବ ସକାଶେ ପ୍ରାଣବାନ, ସକାଶ ସକାଶେ ମନ୍ତ୍ର ସାର୍ଥତଧାର କୌଣସି ଲେକହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯାପାନର ନିରାକାର ଉତ୍ସାହବାନଙ୍କ ବିହିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଅକ୍ଷରେ ଉତ୍ସାହ, ଅନ୍ତରେ ଉତ୍ସାହ । ସେହି ଉତ୍ସାହମଧ୍ୟ ଦେବମାନାମେ ପ୍ରବଳପରିଦ୍ଵାନ୍ତ ପୁଣ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିର୍କୁ ଶୁଦ୍ଧବିଧ୍ୟ କରି ଯାଏଇ ଜୟମାନଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ଦେଲା, ନିରା ଦେଶର ସମ୍ପଦ ପଣ୍ଡିତ ପଣ୍ଡିତ ଉଠିଲା, ତାହାର ଶୌଭଗ୍ୟରେ କରୁଥିବ ଯୌରଦେମ୍ବ ଦୋଇଗଲା, ଯାପାନ ପୁଅକର ସର୍ବତମ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ ଚାପେ ଜଣନ ହେଲା ! ଏହାଠାରୁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଦେଶରେ ?

ତେଣେ ଯାପାନର ରଣ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ, ଯାପାନର ମାନର୍ମ୍ୟଧାରୀଙ୍କ ଶୁଣି, ଯାପାନର ବୌରେବା ଗାନ ଶୁଣି, ଅହିଫେନ୍ଦେବା ଗୀନର ତତ୍ତ୍ଵ ଶୁଣିଗଲା । ତତ୍ତ୍ଵାରୁ ଉଠି ଶରୀର ସେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତରେ କହୁ ଅଛନ୍ତି “ଗୀନ ! ଏ କଣ ? ତୋଠାରୁ ଆସୁନନରେ ଏହେନ୍ତି, ତୋର କାହିଁଅଜ୍ଞାନ ସମାନ ଯାପାନ ଅଜ୍ଞାନ ଅଜ୍ଞାନ ପଚାକା ଉତ୍ସାହ ଧନ୍ୟ, ତୁ

ଏତେବେଳେ ଯାଏ ଶୋଇଛୁ ? ଦିନ ! ଦିନ ! ‘ଉତ୍ସାହବାଣୀ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଗୀନ ପରିପ୍ରେତ କରି ଅଭ୍ୟାସକର ପ୍ରଥାନ କଥାକ ଅହିଫେନ ବର୍ଜନରେ ରତ୍ନମାନ ଦୃଢ଼ଳକ ! ଯଦି ଗୀନବାଣୀ ବଦର୍ଯ୍ୟାବ ତଥାର କରି ସଦର୍ୟମରେ ଅଭ୍ୟାସ ଦେବା ପାଇଁ ଏବଂ ନିଜକୁ ଜାତିକ ପଥରେ ପଥର କଥା ପାଇଁ ବ୍ରତ କୁଣ୍ଡ, ତଥବେ ପୁଅକର ଏକ ବ୍ରତ୍ୟାମ ମୋକହାଣ୍ୟାଧୀନ ଗୀନର ମୁଖ ଅବଳମ୍ବେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ଯିବ । ସେହି ସ୍ମୃତିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ସକାଶେ କେବଳ ଉତ୍ସାହ କରି ପଥେଷି ।

ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ତାହାକର ପରାମଳୀରେ ଉତ୍ସାହବାନ ପନ୍ଥରେ କହିବାକୁ ଯାଇ ଅଭିଷ୍ଟ ଏବଂ ମାର୍କିନ ଜାତର ଉତ୍ସାହର ଦେବ ଅଛନ୍ତି । ସେ କହି ଅଛନ୍ତି ପେତରେଲେ ପରାମଳୀ ନିରାକାର ଅଭିରଣ୍ୟ ପ୍ରୟୁକ୍ଷ ଅଗ୍ରବରେ ଲୁଗାପତ୍ର ଦୁଇଅକ୍ଷ ବାକି ତୁରୁ ତୁରୁ ହୋଇ ଗୁଣ୍ଡ ଅମେରିକାରେ ଉପାଦିତ ମନୁଷ୍ୟରୁ ଶୁଣେ “ପେଟ୍ (Pat) ଯେ କଣ ? କରୁ ନରୁ ନରୁ କାହିଁକି ? ଏତେ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ଗ୍ରହିତାର କାରଣ କଣ ? କୁମ୍ବେ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ”, ଅମ୍ବେ ମଧ୍ୟ ମେହି ମନୁଷ୍ୟ । ଅଛି ତୁମ୍ଭେ ପଥର ଭାବରେ !” ପେଟ୍ ଏହି କଥା ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ନିରାକାର ଦୁଇଅକ୍ଷ କରେ । ବୁଝିଯାଇ ସେ ଅନ୍ୟନ୍ୟମାନଙ୍କର ଯାହା ଅଧିକାର ତାହାର ମଧ୍ୟ ସେହି ଅଧିକାର । ତାହାର ମନକ ମନ୍ତ୍ରକୁ ଭାବୁକ ହୃଦୟ । ପ୍ରାଣରେ ଆଶାର ସହାର ହୃଦୟ ! ସେ ଅଛି ନିଜକୁ ହେମ୍ବୁ ନିରାକାର ମଧ୍ୟରେ ନାହିଁ । ନିଜକୁ ଯାଥାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଦୋଇ ମନକ କରେ । ଏବଂ ସମ୍ବରେ ତାହାର ସମସ୍ତ ସ୍ମୃତି ଜାଗ୍ରତ ହୃଦୟ ! ସେ ଅମେରିକାର ଅନ୍ୟନ୍ୟ ରତ୍ନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କହିବା ଜଣେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବୋଲି ଜାଣିଯାରେ ।

ବିବେକାନନ୍ଦ ଅମେରିକାର ୮୩୦୯ ଧୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଶଂସା କରି ଅଛନ୍ତି । ସେ କହିଅଛନ୍ତି—ମାର୍କିନ ଜାତର କେଳ ପ୍ରଥା ସୁକର୍ମ । ଅମେରିକାର ଯାହାକୁ କେଳ (Jail) କହୁଁ ; ସେମାନେ ତାହାକୁ ଅଶୋଧନାଗାର (reformatory) କହନ୍ତି । ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଦେଶରେ କହେଇନ ନିର୍ମାଣ ପ୍ରକଟ ଯେତରି

ଭବରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଏ, ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର କୁପ୍ରତିର୍ଫ୍ଫ ଦୂର ହେବା ତେଣିକ ଆଉ, ବରଂ ବୃକ୍ଷିଗ୍ରାୟ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଅମେରିକାରେ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ଶାଖାଜାଳ ଅଛି, ଅବର କାଣ୍ଡ ଅଛି, ନିକର ମତାମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଅନ୍ତିକାର ଦିଅ ଅଛି । ସେହି ସଂଶୋଧନାଗାରର କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵପରୀକ୍ଷାମାନଙ୍କର ଏକ ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତ୍ବ କମ୍ପ୍ୟୁଟରମାନଙ୍କ ସମାଜର ଏବଂ ଦେଶର ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଖ୍ୟାଯେ ପରିଚି କରିବା । ସେମାନେ କେଳିବୁ ବାହାରିବା ପରେ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇ ପାରନ୍ତି, ସମାଜ ଭାବାଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରେ, ଦେଶ ସେମାନଙ୍କ ଅବର କରେ । ଅମ୍ଭେ ଯେହି କମ୍ପ୍ୟୁଟର କେଳିବୁ ବାହାରିବା ମାତ୍ରେ ତାହାକୁ ଶୁଣା କରୁଁ ଏବଂ ଅମ୍ଭନ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଁ, ସେମାନେ ତାହାର ବିପରୀତ କରନ୍ତି । କାର୍ଯ୍ୟର ପଳି ମଧ୍ୟ ବିପରୀତ ହୁଏ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଯେ ଥରେ ତାଣି ହୋଇଥାଏ ସେ ହୀ ବାରମ୍ବାର ଦାଗି ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଥରେ ଯେ ଦୋଷୀ ହୋଇଥାଏ, ସେ ସେହି ଦୋଷସକାଶେ ଅନୁତ୍ତାପ କର ନିକରୁ ଉତ୍ସର୍ଗର ଭାବରେ ଅଗ୍ରଧର କରେ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ପ୍ରତିର୍ଫ୍ଫ—ବେଙ୍ଗ କୃତରେ ପଢ଼ିଗଲେ ସମସ୍ତେ ନିଲ ତେଲୁ ମାରିବାକୁ ଦୌଡ଼ିଯାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶର ପ୍ରତିର୍ଫ୍ଫ—ତାହାକୁ କୃପା ଉଠାଇ କ୍ଷତ୍ରପୁଣ ଆରୋଗ୍ୟ କରି ଶତ୍ରୁଦିବାନ୍ତି । ସର୍ବତ୍ର ଶୁଣର ପାର୍ଟ୍‌କ୍ୟ ଅନୁପାରେ ଅବସ୍ଥାର ପାର୍ଥକ୍ୟ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯେହି ଶୁଣ ସେହିପର ଅବସ୍ଥା; ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଯେହି ଶୁଣ ସେହିପର ଅବସ୍ଥା । ଏହି ସଂପାଦିତାଗାରରେ କୌଣସି ଲୋକର ପଦ ସ୍ଥଳକ ହେଲେ ତାହାକୁ ନିର୍ବଦ୍ଧ ସ୍ଥାନକୁ ଉଠାଇ ଯେନିଆବା ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ହଂସାପରମ୍ପରାଧୀନ ଭାବରେ ବିବନ୍ଦ୍ରିୟ ଅନ୍ୟରୂ—ଟିକିଏ ପଦ ସ୍ଥଳକ ହେଲେ ହାତତାଳିମାର ତାହାକୁ ଅତଳ କଳିବୁ ଯେଇ ଦିଅ—ସେ ମରୁ । ନିର୍ବଦ୍ଧଦୟ ସର୍ବଦା ଅନ୍ୟର—ବିଶେଷତଃ ପ୍ରତିବେଶୀ ଉନନ୍ତିରୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିର—ବିଦ୍ୱାର ପ୍ରିଣ୍ଟରୀ କରୁଥାଏ; ଟିକିଏ ହିନ୍ଦୁ ପାଇବା ମାତ୍ରେ

କିଳକୁ ତାଳକର ତାହାକୁ ବୃତ୍ତାର ମାତିବାର କେଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରେ । କିନ୍ତୁ ବୃତ୍ତିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି କେବେହେଁ ବିଷ୍ଟୁକ ହୁଏ ନାହିଁ ଯେ ଅକୁଳକାର୍ଯ୍ୟତା କୁଳକାର୍ଯ୍ୟତାର ଅବଳମ୍ବନ ସ୍ଥବ୍ରତଙ୍କ ଏବଂ କେବେହେଁ ପତନ ନ ହେଲେ ମହିନେ ଜଣାପତେ ନାହିଁ, ପରନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପତନ ପରେ ଉତ୍ସାନଭାବରୁ ମହିନେ ଜଣାପତେ । ଏହି ପରିବଳ ଶେଷ୍ଟ ଯେ କରୁଛି ପତ ଧୂଣି ତତ୍କଷଣାତ୍ ଉଠି ନବବଳରେ ଜେଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ସେ ଯେପରିମାଣରେ ଧନ୍ୟବାଦର ପାଇଁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଯେପରିମାଣରେ ଧନ୍ୟବାଦର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍ସାନ ଦାନରେ ପରିଷ୍ଟ ଓ ଅଥବା ହିଦ୍ରାନ୍ତ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ପତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ସଂଗଣ ଯେତେ ଅଳ୍ପକ୍ଷେତ୍ର, ସମାଜର ତେବେ ମାତ୍ର ।

ଦଶ ବର୍ଷ ପର୍ବର୍ତ୍ତ ନିର୍ଗୋମାନଙ୍କର ଦୂର୍ଧଣା ସ୍ଥିରଣ କରନ୍ତି । ଅଜି ସେମାନେ ପରିଚନ୍ତା ଶୁଣିଲିବୁ ଉଠିନ୍ତି ହୋଇ ଶିକ୍ଷା ଲୁହ କର ସବାହପଦ ସମ୍ବାଦନ କରିବାକୁ ଅରମ୍ଭ କଲେଣି ! ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବେକ ବୃତ୍ତିମାନ ଶ୍ରୀ ବାହାରିଲେଣି ! ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ସର୍ବତା ଲେକରେ ଅଲୋକିତ ହେବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟୀ ! କେବଳ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧଦୟ ଉଠାଇବାର ଉତ୍ସାନ ଦାନରେତେ ଶୁଭମୟ ପଳ ! ଯେଉଁ ନିର୍ଗୋମାତ ପଶୁରୂପେ—ପଶୁରୂପେ ଶୁଭମୟରଗେ—ବ୍ୟକ୍ତିର ହେଉଥିଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନାମ ଅଦ୍ୟାଧି ଶୁଣାଇଲକ, ଯେଉଁମନେ ବଜାରରେ ପଣ୍ଡବୁକ୍ୟ ପର ହାତ ବିରାଟ ହେଉଥିଲେ ଅଜି ସେମାନେ ସର୍ବତ୍ର ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ !

ଥରେ ଲଙ୍ଘନ୍ୟ ଅମେରିକା ଅତକୁ ଅନାଇ ହେଲନ୍ତି ଶୀ କାତି କି ପ୍ରକାର ଗରିବ ଉନିକ ଅତକୁ ଧାରମାନା । ସ୍ଥଳ, କଳେଜ, ଅଧିକ୍ୟ ସର୍ବତା ଶୀ ଲାଇଭ ପ୍ରକେଶାଧିକାର । କେବଳ ସେତିକ ନୁହେ; ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟରେ ମହିଳାମନେର ପ୍ରତିବ୍ରତ ହେଉଥିଲୁ । କଳାଙ୍କର ଲିଳମନ କାପ୍ୟ ଉପରେ ସେମାନେ ନିକର ସ୍ଥାନୀନ ମତାମତ ବିଶ୍ଵା କରୁଥାନ୍ତି ।

* “Failures are the pillars of success.”

“Greatness consists not in never falling, but in rising every time we fall.” Goldsmith.

କେଇ ଯିବେ ଶୀଳାର, କଥେପି ନଥୀମୁ ପରସ୍ପରା ଶୁଦ୍ଧବେ ଲାଗୁ! ପାଠକେର ଜାଣିଲୁ ସ୍ଥିତି ଜାତିର ଜିହୁ । ସେମାନେ ଯାହାକୁ ଥରେ ଉଚିତବୋଲି ଜାଣି ପାରିବେ ପ୍ରାଣରେ ଜାହା ଶୁଦ୍ଧବେ କଷ୍ଟ! ଯେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ସତ ନାତ ଅବ୍ୟାପି ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ର ଭବରେ ବିଦ୍ୟମାନ ସେ ମଧ୍ୟରେ ରଷାରତ୍ତି ଏକମାତ୍ର ଶୀଳାର ନଖ୍ତି କି? ଯଦି ଆପଣମାନଙ୍କ ଶତ୍ରୁଷ ସେ ସେମାନେ ବଜ ରଷଣଶାଳ, ମନ ଶୁଭାକ ଶୁଦ୍ଧମାନକୁ ବଜୀ ନୁହନ୍ତି; ତେବେ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦରି ସେ ଆପଣମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯବ୍ୟପି ବୌଦ୍ଧି ବଲଭାବ ପ୍ରବେଶ କରିବ ପାରନ୍ତି, ତାହାରେ ଯେହି ରଷଣ ଶୀଳତା ଯେଉଁ ଭଲଭାବରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କବାପି ଶୁଦ୍ଧବେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶେଷାରେ ରୋହାଏ ଭାବ ଯ୍ୟୋତ ପ୍ରାଚୀନ କରିବାକୁ ହେବ, ଯଦ୍ୟାର ମାତୃଭୂଲ୍ୟ ନାଶକାର ଦୃଷ୍ଟିପାରିବେ ସେ ପାଶବର୍ତ୍ତି ଭରାର୍ଥ କରିବ ତାହାର କାଳର ଏକମାତ୍ର କର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ମିତ; କନନର ଶୁଦ୍ଧମାନିକୁ ପୁଣ୍ୟପ୍ରେ ହୃଦୟମନ୍ଦିର କର ପରିପାଳନ କରିବାକି ତାହାର କାଳର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସୁ ମୋର କେତେକ ବନ୍ଦୁ ପ୍ରତି କରିଅଛୁ—ଭାଇ ଡା ସହିତରେ ପେର ବନ୍ଧନର କର? ତାହାକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଦିଅ? ଉଦ୍ଦିତରେ ଶୁଣିଅଛୁ, ତୁ ତାହାରେ କରି ତାହାକୁ ସହିତରେ କଥା କହିଥାନ୍ତି, ବୁଝଇବାର୍ଥ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ବୋଲି ତାହାକୁ ମନେ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶିଖିଦେବା କଥା ଦେଇବି ଆଉ, କିମ୍ବା ପାଠ ପିଲାଇ କଥାମଧ୍ୟ କହିବାର ଶୁଣୁ ଅଳ୍ପ ଅବସର ପାଇଥାନ୍ତି! ସିମ୍ବି ସ୍ଥାନିକ ନିକଟରୁ ଏହି ସମୟରେ ଥିଲା ସ୍ଥାନରେ ପରିପ୍ରେଷଣ କରିପାରିବେ ଯେ କେହି କଥା ଜାଣି ପାରିବେ ଲାଗୁ! ଜାଣି ପାରିଲେ ମହାଦୋଷ! ମହାକଳକ !! ମହାଅପରାଧ !!! ଉଚିତ ଜନମ! ଏ ଅନ୍ତର୍ଗର, ଅନ୍ତର୍ଗର କି ବହୁତ ହେବ ନାହିଁ? ସ୍ଥାନୀ ଶୀଳର ପରିଦ ମନ୍ଦରକ ତୋର ସୁହ କନାମାନେ ଶୁଦ୍ଧପାରିବେ ନାହିଁ? ଅନ୍ତର୍ଗର ମନ୍ଦରକ ଉଠିବେ ନାହିଁ? କି ହୁଣର କଥା! କି ଅନୁଭାପର କଥା! କି ଲକ୍ଷ୍ମୀର କଥା!

ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚିତ ରତ୍ନକାଢ଼ୀପୁଷ୍ପକମାନକୁ ରୋହିଏ କଥା କହିବା ପ୍ରେସ୍‌ରକ ବୋଧନ୍ତି । ଭାଇ, ଯେଉଁମାନେ କେବଳ ଦୋଷ ଦର୍ଶାଇବାରେ ପାଞ୍ଚ ସେମାନଙ୍କର ସହାୟ ପରିଦ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ଦୋଷ ଦେଖାଇ ଦେଇ ନିର୍ଭେଣ ହେବାର ଉପାୟ କହିବାକୁ ହେବ । ଦୋଷ ଦର୍ଶାଇବାରେ ସମସ୍ତେ ପଢ଼ । କିନ୍ତୁ ଦୋଷର୍ଭୂତ କରି ପାଞ୍ଚ ହେବାର ଲେବ କେତେ କଣ? ଉତ୍ତିପରସ୍ପର ତଥାକ୍ଷର ବନ୍ଦୁ ଦୋଷ ଦେଖିବାରେ ନିଯମ । ଯେବେ ପ୍ରକଳ୍ପ ଦିଲୁ? ତିତା ମାତାଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତୁ । ସେମାନେ ମୁହଁ ଶୁଣି ହୋଇଗଲେ କେତେବେଳେ ଭବନ୍ତି ନାହିଁ ସେ ଏହି ସୁହ ପ୍ରକଳ୍ପ କରିବୁ ନାହିଁ, ସେ ଜର୍ବିଷ ହୋଇ ଗଲାଗି । କେବଳ ନିଜ ଅନ୍ତର୍ଗୁ ଦେଲେ ଲେବ ପରିଶ୍ଵରରେ ପ୍ରତି କରନ୍ତୁ—‘ଆଜୁ କୁହତ, ମୋ ସୁଅର୍ଥର କେମନ୍ତ ଭଲ ଦୂର୍ବି କରି ଦେବ? କିମ୍ବା ସେ ମରି ଦେବ? କିମ୍ବା କରିବାକୁ ନାହିଁ?’ ଆହା! କି ନିଯୁର୍ଧିର ପ୍ରେକ୍ଷା! ଏହି ଦେବତାର୍ଭୂତ ପ୍ରେକ୍ଷା ପାରିବୁ କେବେ ଯେତୋକୁ ଯାଅନ୍ତୁ, ଅପରି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯଦି କୌଣସି କରି ଅପଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତିଳମାଳି ଦୋଷ ଦେଖି ତାହାକୁ ତାଳ ପରିମଣ କରି ଆପଣଙ୍କ ପରିହାର କରିବାକୁ ପସ୍ତି, ଯେପରି ବନ୍ଦୁ ଦେଖିବାକୁ ସୁଦର ହୋଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାହାକୁ ଦୁଇଁ ଜୁହାର! ସେ ନିଜ ମୁମ୍ଭମାଦର୍ଥ ମନ୍ଦ୍ୟ ହୋଇ ଅଳ୍ପର ବୋଷଦେଖିଲୁ ଗେଲକୁ ତାହା ସହିତରେ ସହାନ୍ତରୁ କରି ତାହାକୁ ପରିହାର କରିବାକୁ ଆଶି ପରିହର୍ତ୍ତରେ ତାହାଠାଠା ପୁଅର ହୋଇଯାଏ ତାହାର ଅନୁଭବଶିର ଅଳ୍ପର ଅଳ୍ପର । ଏହି ଶୈଖିର ଶୁଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଲେକମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ସ୍ଥିତ ମାହେ ସାଧାରଣ ହେବା ଉଚିତ । କବି ଗନ୍ଧେ (Southey) ଏହି ପାର୍ବତ ବନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସହିତରେ ମନାଂପୁଣିତ ସୁପ୍ରକଳ୍ପର ଭୁଲନା କରି ସୁପ୍ରକଳ୍ପନାକୁ ଉଚିତର ପ୍ରକଳ୍ପ କରିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ, ଏହି ପାର୍ବତ ବନ୍ଦୁ ସମେର ସାଥୀ, କିନ୍ତୁ ମୋର ସୁପ୍ରକଳ୍ପନା ସମେ ଦୁଇଁ ଉଚ୍ଚତର ଗାଥୀ । ବାପୁଦିବ ସେପର ବନ୍ଦୁ ସହିତ ମନିତା

କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ସୁପ୍ରକ ସହିତ ମିଥିତା କରିବା ସହସ୍ର ପୁଣରେ ଶ୍ରେସ୍ତୁର ।

ଏ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯେତେ ମହାମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଆଲୋଚନା କରିବେ, ସେତେ ଦେଖି ପାରିବେ ଯେ କେବଳ ଉତ୍ସାହାନାହଁ ସେମାନଙ୍କର ମଳମନ୍ତ୍ର ଶ୍ଵର । ଉଗବାନ୍ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶମକୁଷି ଦେବ ଶ୍ରୀଶାନ୍କଳ ମାନଙ୍କର ପାପାବନ ଶୃଣି ଅନ୍ତର୍ମୟ ଦୂଷିତ ହୋଇ କହୁଥିଲେ “ଏ କଣ? ପାପ କଣ? କୋର କର, ମୁହାଙ୍କ (ଉଗବାନଙ୍କର) ର ନାମ ଉତ୍ତରାଶ କରିଛି, ମୋର ପଣି ପାପ? ହଜାର ବର୍ଷର ଅନ୍ତର ସରେ ଥରେ ବିଅର୍ଥର ମାହିଦେଲେ ଅନ୍ତର କି ବନ୍ଦୀ? ହୋଇ ଯାଏ? ସମ୍ପୁ ଅଭକାର ଏକାବେଳକେ ପଳାଇ ଯାଏ । କେବଳ ଉଗବାନଙ୍କ ପାଶରେ ଏତିକ ନିବେଦନ କର ଯେ, ହେ ଉଗବାନ୍, ଅନ୍ତକାବନତଃ ଯାହା କରିଛି ସେଥିରୀର୍ ସମାଧିଅ ଏବଂ ନିରାପତ୍ତରେ ଯେପରି ଆଉ ପାଶାନ୍ତ୍ରାନ୍ତିକ ନ କରେ—ମୋତେ ବଳଦିଅ ।” ଶୃଣି କହୁଥିଲୁ “ଉଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୋର କର, ସେ ଯେ ନିତାନ୍ତ ଅପଣାର । ସେ କଣ ନିଜର ମା, ସେ କି ଧାବତ ମା? କିମ୍ବା କର । ତିର୍ତ୍ତ ପଡ଼ି ଲାଗ । ଅଠର ମାପରେ ବର୍ଷେ ଭଲେ କି ତାଳେ କି? କୌଣସି ନିଜ ତାହାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଗୋଟାଏ ନିରୂପାଦବ୍ୟକ୍ତ ବାଣୀ ଶୁଣା ପାଇ ନାହିଁ ।

ଶୃଣି ଥରେ ଉଗବାନ୍ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କର ପବିତ୍ର ମୁହଁ ମୁରଣ କରିନ୍ତୁ ସେହି ଜଗାର ମାଧ୍ୟମ ନାମକ ଦୁଷ୍ଟ ଭବୁଦୟ କର୍ତ୍ତରକ ଲାଞ୍ଛନ ବିନ୍ଦୁକଳେବର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରଦାର ଆର ସତା ପ୍ରେମ ପ୍ରବଣ ହୃଦୟରେ ସେହି ନିର୍ଗୋପ ଭବୁଦୟଙ୍କ ନିକଟରୁ ହସ୍ତ ପ୍ରସାରଣ କର ଅଳକାନ କରିବାକୁ ଦେଖି ଯାଉ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁରେ କେବଳ ଏକମାତ୍ର କଥା “ଜାଣ, କଳଣୀରେ ମାରଇ ମୋତେ; ତାପାର୍ କି ପ୍ରେମ ନ ଦେବ ତୋତେ? ” ଏ କି ହୃଦୟ! ଏ ହୃଦୟ ବିଜ୍ଞାପନ ନିରୂପାଦବ୍ୟକ୍ତର ପ୍ରବେଶାଧାର କି ଏକାବେଳେ ଦିନ? ଧନ୍ୟ! ଏପରି ଦେବ ଦୂର୍ଭାର ଉତ୍ସାହ, ଏପରି ପ୍ରେମ ପ୍ରବଣ ଉତ୍ସାହ, ଏପରି ପ୍ରାଣମନୋହାରୀ

ଉତ୍ସାହାଙ୍କ ତୁମ୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମିନ ଥିଲେ ଏ ପାପାନକାରପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଭକାର ଦୂର କରିବ କିରୁପେ?

ଏହିପରେ ଉଗବାନ୍ ବିମଳକୁଷଦେବଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦିନର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଦିନେ ଗିରାପ ବାରୁ (G. C. Ghose of the Minerva Theatre) ବିମଳକୁ ଦେବଙ୍କର ପଥେରେ ଗାଲିଦେଲେ । ଏ ଗାଲି ମୁହଁରେ ଧରିବା ହୁବେ ଥାର, ଶୁଣିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର! ତାହାଙ୍କର କଟୋର ରହିଲା ଶୃଣି ବିମଳକୁଷଦେବଙ୍କର ଶିଖମାନେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତର ଏବଂ ଗିରାପ ବାରୁଙ୍କର ପାପର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରାସ୍ତୁତି ଦିଖାନ କରିବା ଏକାନ୍ତ୍ର ଉଚିତ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏଣେ ବିମଳକୁଷଦେବ ତାହାଙ୍କର ବିମଳନ୍ତ୍ର ନାମକ ଜନେକ ଶିଖ୍ୟ ତାକ କହୁଥିଲୁ “ରାମ! ଥରେ ଗିରାପ ନିକଟକୁ ଯିବାପାର୍ ମନ ହେଉଅଛି!” ଏହି କଥା ଶୁଣିବା ମାଫେ ତାହାଙ୍କର ଶିଖମାନେ ଯୁଗପରୁ କୋଧ ଏବଂ ବିସ୍ମୟରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଗଲେ! ଶୃଣି ବିମଳକୁଷ ପ୍ରାଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଶିଶୁପର କହୁଥିଲୁ “ଏ ମୋତେ ଗାଲି ଦେଲାକ କଣ ତେଲା? ମୁହଁକୁ ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ଯିବ । ମୋ ମନ ବଜ ବ୍ୟପ୍ତ ହେଉଅଛି ।” ଏହା ଶୃଣି ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବ୍ସକର ଉପଯୁକ୍ତ ଶିଖ୍ୟ ବିମଳନ୍ତ୍ର କହିଲେ “ଶାକୁଷ କଳାମୀୟ ପର୍ଦକୁ ବିଷ ଦେଇଥିଲେ, ସେ ବିଷଦେଇ ଶାକୁଷକର ପୂଜା କଲା । ଆପଣ ଗିରାପ ବାରୁ ଯାହା ଦେଇଥିଲେ, ସେ ତଥାର ଅପଣଙ୍କର ପୂଜା କର ଅଛନ୍ତି!” ଏହି କଥା ଶୃଣି ବିମଳକୁଷ ଗାଢି ଅଣାଇ ଗିରାପ ନିକଟକୁ ଗମନ କଲେ । ଗିରାପ ତାହାଙ୍କର ଆଗମନ ବାର୍ତ୍ତାଶୁଣି ବିମୂଳ ବିହିଲ ହୋଇଗଲେ । ବିମଳକୁଷ ଦେବଙ୍କ ପାଶକୁ ଅଭିମାନୀପାରେ ପ୍ରାପୁ ତାହାଙ୍କ ଏପରି ଭାବରେ ଅଳକାନ କଲେ ସେ ଶୁଣୁଣିବାକର ନୟନ ବାହରେ ଲୁଗାପତା ଭିତ୍ତିଗଲା!! ସମ୍ପେ ଦରବିଗଳିତ ନୟନରେ ଏହି ବିସ୍ମୟବ୍ସକ ଦରଣ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ! ସେହି ଦିନ ରୁ ଭୟନକ ପାପାପତ୍ର ଗିରାପର୍ଦକୁ ଶ୍ରୀବିମଳକୁଷଦେବଙ୍କର ମହାମାଧ ଶିଖ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ

* “ମେବେହ କଳାମୀର କାଣା, ତାଇ ବଲେ କି ପ୍ରେମ ଦୋବନା?”

ଅହ୍ୟାପି ବନ୍ଧୁମାଳ ! ଧକ୍ଖ ଉତ୍ସାହ ! ଯମା ତୋର ଜର
ପଦଚର ! ଏହି ଉତ୍ସାହ ଗୁଣରେ—ଏହି ଯମପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସାହ
ଦ୍ୱାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଲଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ପ୍ରସୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଣୀଦୂର
ଦୃଶ୍ୟ !

ପୁଣି ଲୋକବନଦିନକୁ ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦର ଉତ୍ସାହ-
ଜାଣି ସୁବ୍ରତ କରେ ତିରଯୋଗିତ ଜନ୍ମତା ପରିହାର କର
କର୍ମର ଅଭିଗ୍ରହାନ୍ତ ସ୍ମୃତରେ ପ୍ରାଣ ଦୟାଲୁଦେବା ପାଇଁ ଲଙ୍ଘା
ଦୃଶ୍ୟ । ସେ କାରମ୍ୟର ସାବଧାନ କର ଦେବେଶପାତ୍ରରୁ—ଦେଖ
ଭର, ଆଗକୁ ଚଢ଼ିଆପ, ଅଗକୁ ଅନାପ, ପରକୁ ଘର୍ଷ୍ୟ
ନାହିଁ, କିଏ ପଢ଼ିଲ ଦେଖିଗାର ଦରକାର ନାହିଁ, ପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ
କାହାର ପତଳ ଦେଖି ନିରୂପାହିତ ହେବାର ଦରକାର
ନାହିଁ କେବଳ ସେହି ଗମଣ ପ୍ରାକରେ ପଦ୍ମହରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିଯ
ଦୃଶ୍ୟ ନାହିଁ । “ଉତ୍ସିଷ୍ଟକ, ତାତ୍ତ୍ଵର ପ୍ରାପ୍ତ ବନ୍ଧୁମାଳରୁ”ରୁ
ଦୂରଦ୍ୱାରା ଝେରିବା ସ୍ମୃତରେ ଭାରତର ତୁଳନା କର
ଭରତ ଶିଖ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ଏବଂ ଗର୍ବ ବାଜରମାଳକୁ ଅମେରିକାର
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତିତ ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ତରେଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ
ଅନ୍ତରେଖ କରୁଥିଲେ । ସେ ନିଜର ପ୍ରାଣଦେବତା ବନ୍ଧୁମାଳ-
ଦେବକର ପଦତଳେ ବହି ସେ କଳେ ସ୍ଵତା ତାହାଙ୍କ
ମୁଖ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତି, ତାତ ବା ସ୍ଵର୍ଗାୟକ ଉତ୍ସାହ-
ଶିଖ ବାକ୍ୟ କହିବାର ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି—ବରଂ ସର୍ବଦା
ଉତ୍ସାହପ୍ରଦବାକ୍ୟ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରାଣମଳକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କର
ଅଛୁ—ଏଥିମିନିର୍ମିତ ତାହାଙ୍କର ପଶେଗାନରେ ଶତ୍ରୁଗୁଣ ।
ବିବେକାନନ୍ଦର ସମସ୍ତ ବନ୍ଧୁତାଗଲୀ ସେ କେବଳ ଉତ୍ସାହପ୍ରଦବାକ୍ୟମାଳାରେ
ଉତ୍ସାହପ୍ରଦବାକ୍ୟମାଳାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ତାହାଙ୍କର
ବନ୍ଧୁତା ପଠକ ମାଦେହିଁ ଅବଶତ । ନିରୂପାହିତମାଳକୁ
ଉତ୍ସାହିତ କର ସେ ଏକପ୍ଲଟରେ କହିଥିଲୁଣ୍ଡି “ଗୋରୁ
କେବେ ମିର କଥା ବହୁତ ନାହିଁ ବୟା ପ୍ରାଚୀର କେବେ
ଗେସବରେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ତିରଦଳ ସେହି ଗୋରୁ ବା
ପ୍ରାଚୀର ଦୋହାରାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ମିଥିନ କହେ,
ଗେସବରେ, ପୁଣି ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ସାଧକଳରେ
ଦେବକୁ ଲାଗିବାରେ ! ” ଯେମାନେ ବିଶେଷତା ତାହାଙ୍କର
“ଫନ୍ଦଳି” ନାମକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶତ୍ରୁ ପଠକର ଅଛନ୍ତି,

ସେମାନେ ଦେଖିବେ ଯେ କି ଉତ୍ସାହାଗ୍ନି ସେ ସ୍ପଷ୍ଟକରେ
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦିନିହିତ ।

ବନ୍ଧୁମାଳ ଅମ୍ବୁମାନେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଛି ବିଶେଷ କୌଣସି
କଥା କହିଥିଲୁ ନାହିଁ । ଆଉ ପଦେ ଅଧେ କହ ପ୍ରବନ୍ଧର
ଦ୍ୱାରାହାର କରିବାକୁ ହେବ । ଅନେକ ପ୍ଲଟରେ ଦେଖା-
ସାଏ କଥା କଥିତ ଶିଖକମାନେ ଶିଖକୁ ବାବମାନ କହିଥାନ୍ତି
“ତୋର ବିଶି ପତା ପାଇଁ ହେବ ନାହିଁ, ତୁ ମୂର୍ଖ ହେବୁ” ।
ଏହିପର କଥା ଶୁଦ୍ଧିକ ଯେ କେବେ ହୃଦୟ ଛାନ୍ମଲିନ
ବିବେଳତ ମାହେ ତାହା ଅବଧାରଣ କର ପାରିବେ । ଆମ୍ବୁ-
ମାନେ ଦେଖିଅଛୁଁ କେବଳ ଏହିପର କହି କେବେ କେବେ
ଶିଖକ ଯେ କେବେ କେବେ ସ୍ବରୂପମାନଙ୍କ ମାଳକମାନଙ୍କର
ଅଧ୍ୟତନର କାରଣ ତୋରାତ୍ମକିତି, ତାହା ବହିବାକୁ
ଗଲେ ସୁଧାପତ୍ର ଧୂମ୍ୟ ଏବଂ ଶୋଦର ମଧ୍ୟର ଦୃଶ୍ୟ ।
ବାପ୍ରଦିକ ସହ ଏହି ଅଧ୍ୟପତିତ କାତର ଉତ୍ସାଳ ଦେବେ
ସମ୍ବନ୍ଧ ଦୃଶ୍ୟ, ତେବେ ତାହା କେବଳ ଉତ୍ସାହ ହାବା । ପୁଣି
ପରିପର ପରାମରଶ ମାଳକାଙ୍ଗୀ ନ ହେଲେ ପରାମରଶ
ପରାମରଶ ପ୍ରତି ହେବ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅବଶ ନ ହେଲେ
ସେହି ଦାସତବୁଦ୍ଧର ବ୍ୟାଖ୍ୟ ଶିର୍ଷାରିଦୟର କଳକରୁ
ମୁକ୍ତ ନ କଲେ ପରାମରଶ ପରାମରଶ ଉତ୍ସାହ-ମନ୍ତ୍ରରେ ଦାସିତ
କରିବା ଏକପ୍ରକାର ଅମ୍ବୁମ ବ୍ୟାଧାର । ଜାଗମୂର୍ତ୍ତ ମୂଳରୁ
ଏହି ଶିର୍ଷାକଟକୁ ବାହାର କର ସମଳେ କରିବାକୁ
ହେବ; ପରି ସ୍ଵପ୍ନକୁ, ଭାର ଭାଇଦ୍ଵାରା, ସ୍ଵାମୀ ଧୀର୍ଜନ, ବନ୍ଧୁ-
ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ, ମାତା ପୁର୍ବ-କଳାଙ୍କୁ, ଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଙ୍କୁ ଏବଂ ଶୁଭ
ଶିଖଙ୍କୁ ଏହି ଉତ୍ସାହ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦାସିତ କରିବେ; ଭାରତର
ଏକପ୍ରାନ୍ତରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଉତ୍ସାହ କରିବାକୁ
ହେବ, ସେହି ତିରନ୍ତିଷ୍ଠକାଶ ପୌରେହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟକରେ
କୁଠାରାତ କର ଏକାବେଳକେ ଦ୍ଵିପାଦ୍ମରିତ କରିବାକୁ
ହେବ, କେବଳ ନିଃସାର୍ଥ, ପରହିତେଣୀ, ସରଳପ୍ରାଣ,
ଧର୍ମପରମ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାଳକୁ ଶୁଭୁଦରେ ବରଣ କରିବାକୁ
ହେବ, ଶୁଣି ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଏବଂ ଦୋଷରେ ସମ୍ମାନରେ ନିଜକୁ

* Arise, awake and stop not till the goal is reached.

ପ୍ରଦୂଷ କରିବାକୁ ହେବ, ଗଠନକୁ—ବିଜାଶକୁ ନୁହେ— ଯାଇଁ ଉତ୍କଳର ଉତ୍କାର, ସ୍ଵରତର ଉତ୍କାର, ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବର
ଜୀବନର ମୁଲମୟ କରିବାକୁ ହେବା—ଉତ୍ସାହ, ଉତ୍ସାହ, ଉତ୍ସାହ ।
ଉତ୍ସାହ ଦ୍ଵାରା ମୁଲକୁ କାପନ ବିବିଦାକୁ ହେବ, ତେବେ

ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁ ସେଇ ଗୁପ୍ତ ।

ଶ୍ରୀବାର କଥା ।

ବାର ମାୟ ମଧ୍ୟ ମାର୍ମଣିର ସାର
ତହଁ ମଧ୍ୟ ଶାର ଗୃହ ଶ୍ରୀବାର ।
ଏହି ଶ୍ରୀବାରେ ଉତ୍କଳ ଦେଖରେ
ଲକ୍ଷ୍ମୀକର ପୂଜା ହୃଦ ଶିଶେଷରେ ।
ଶ୍ରୀବାରେ ଧାନ ମାଣିକାର ଓସା
ସର୍ବଗୋ ପୂଜନ୍ତି ସବୁ ଦର ଯୋଗା ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀ ଅଳି ଦୂର ମରୁ ଦର
କରନ୍ତି ତଥାନ୍ତ ପୂଜା ଦିବାର ।
ଯେଉଁ ଦର ନାଶ ନାହିଁ ପୂଜା ବାଚି
ରଖି ନାହିଁ ତବା ଦରକୁ ପଳାଢି,
କର ନାହିଁ ନିପା ପୋଷ ଦର ବାର,
ରେଖି ନାହିଁ ତତା ତହିଁ ମନେ ରାଜ,
ଦେହ ଦରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନୁହନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ
ଶୁଦ୍ଧମୁକୁ ସଦା କରନ୍ତି ନିର୍ଜନ ।
ଦୁଃ୍ଖ ଯେ ଅତ୍ୱ ପ୍ରତିଅରଣୀ
ଦରକୁ ପଳାଢି ରଖେ ଯେ ଶୁଦ୍ଧଶା ।
ବାଟ ମୁହଁ ବାର ଲିପି ରଖ ମାଟି
ଦିଅର ତହଁରେ ସୁଶ୍ରୁତାକୁ କାହିଁ,
ତା ପରେ ଲେଖଇ ନାଲା ବିଦ୍ୟ ହୋଇ
ମଧ୍ୟରେ ଅବିତ ଶ୍ରୀ ପଦ ଦର୍ଶି ।
ଶୁଦ୍ଧରେ ଦେବାଙ୍କ ପ୍ରଦେଶ ସମାଦ
ପ୍ରତକାର ପର ଏହି ଲକ୍ଷ୍ମୀପାଦ ।
ଏହି ସବୁ କାନ ମନରେ ବିଶ୍ଵର
ଶୁଦ୍ଧବାର ରହୁଁ ଦେଇଥାଏ ସାର ।

ସେହେତୁ ପ୍ରଦୂଷ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେବେ ବିବେ
ଦାଶୁ ମର ଯାଏ ଦେଖିବାକୁ ନିଜେ ।
ପ୍ରଦୂଷକୁ ମୂଳ ସାର କାନ୍ଦିବା
ପିକାନ୍ତି ଯେ ଯାହା ବସନ ଦୁଃଖ,
ଦେଇର ଜର୍ଜି ଅତା ଦୋହାମାନ
ପଢନେ ରାତ୍ରି ନେଇ ପୂଜା ଶୁଣ ।
ଧାନ ସୁଷି ଦର ତହଁ ଆଏ ପୂର
କାଳେ ତା ଶୁଦ୍ଧଶା କରି ଏଣୁହି,
ରଙ୍ଗ ମାଟି ଲିପି ଦେଇ କର ଶୁଷ୍ଟ
ପୂଜନ୍ତି ଏହାକୁ ଥୋର ଦାପ ଧ୍ୟ ।
ଦେବୀ କର୍ତ୍ତାମରେ ଦେଇ ମେଟି ଶୁଅ
ଏହି ପୂଜ ହାଜେ ହୃଦୟରେ ଦୂର ।
ଅଳା ହଳଦିନେ କର ତାଙ୍କୁ ପୂଜା
ଦଅନ୍ତି ଦନନ ଆବରଣମାନ ।
ଦାପ ଧ୍ୟ ପଢି ନଈବେଦ୍ୟ ନେଇ
ଅଳନେ ପଳନ୍ତି ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେଇ ।
ପୂଜା କର୍ମ ସାର ଶ୍ରୀବାର କଥା
ଶୁଦ୍ଧବାର ବିଦ୍ୟ ଅତ୍ୱ ସର୍ବା ।
ଏପର କରନ୍ତି ପେର୍ହ ନାଶନ୍ତ
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଦା ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରତ୍ବ ।

* * * *

ପଳାଢି ସବାର ଶୁଦ୍ଧକୁ ରଖିବା
ଅଟେ ମରଳାହର ଅବଶ୍ୟ କରୁବା ।

ମିଶ୍ରାଙ୍କ ଭୋଜନ ପାଇଁର ବିଧାନ
ଭର୍ତ୍ତରେଟି ନାହିଁ ବହୁ ଦୋଷ କାଣ ।
କିନ୍ତୁ ଏହି ବ୍ରତେ ଅଛି ବିଶେଷତ୍ବ
ଅଟେ ସ୍ଵର୍ଗ ଭାବା ମାସ ସୁଷଳତ ।
ଶୁଭ୍ରବାର ଦିନ ଯରୁ ନେଇ ଧାନ
ବାହାରୁ ନ ଦେବା ଅଛୁଟ ବିଧାନ ।
ଦ୍ୱାରାସ୍ତ ଦିଷ୍ଟକୁ ମୁଠେ ଅବ୍ଲା ଭରା
ନ ଦେବାକୁ ମୃଦ୍ଦୁ କର ଆଏ ଦସା ।
ହୃଦୀ ଚୂପା ଅବ ପଦାର୍ଥ ବିବଧ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକକୁ ଦେବାର ଫଳିବି ।
ଦେଉ ପରେ ଖୁବୁର କାର୍ଯ୍ୟକୁଷ୍ଣ
ବୁଝେ ସୁଧା ଦେବା ମନେ ଦୃଷ୍ଟ କଷ୍ଟ ।
ଦେବୁ ଧନ ମୟ ଦେବାକୁ ଏ ବାରେ
ଦୃଷ୍ଟି କୁଣ୍ଡଳ ସବୁ କେବାଦାରେ ।
ପୂଜା ଦାର ଦିନ ଶୁଭ୍ରବାର
କରେ ଦେବ ମ୍ୟ ନୁହର ଦାହୀର ।
ମହାକୁର୍ମିଳର ପୂଜା ପ୍ରବ୍ୟମାନ
ଦୋହାକୁର୍ମ ଦେବେ ନୁହର ପ୍ରମାନ ।
ଦେବା ମାତା ସୁମି କୁର୍ମିଳ ଦେବକ
ଭଣ୍ଡିଲର ପୂଜା ସମ୍ମାନ ସବଳ ।
ଆଉ ଦୂର ଦେବା ଦକ୍ଷ କୁର୍ମ କଳେ
ନ ପାର୍ଶ୍ଵ ସର ଦୁହିଚାଟ ମାନେ ।
ହୀରୁ ଫେରିଯାଏ ସୁଧାର୍ତ୍ତ ଅତ୍ୱ
ନ ଦେବା ଏହି ବ୍ରତ ସବ ।
ପ୍ରଶ୍ନ ଯଦି ଦେବର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଭଣ୍ଡିଲିବେ ଭାବାକୁ ସୁହୁରୁ

—ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ଦେଇ ବଶବର୍ତ୍ତୀ
ପାଳନ୍ତି ଲୋକେ ଏ ଜୟନ୍ୟ ପଢ଼ଇ ।
ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ଦେଇ ସ୍ଵର କରଇ
ଦାରଦ୍ରୁଷ୍ଟ ଭାବାକୁ ଦେଇ ନ ବାଧଇ
କରୁବା ନ କରୁ କିଛି କାରବାର
ଅଜ ବିହେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟ ତା ଦୟାର ।
ଭଣ୍ଡିଲି ନାମେ ଏହି ଅଳକ୍ଷ୍ମୀ ଆଖିର
କରୁଯାଏ ମୁଣି ଅନାର୍ଥ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ।
ଏହି ଶୁଭ୍ରବାର ବ୍ରତର ବିଧାନ
ନୁହେ ପୁରୋହିତ ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ଥ ଭ୍ୟାଣ,
ଯେହେତୁ ଭାକ୍ଷର କିନ୍ତୁ ଅର୍କନ
ପଞ୍ଜା ଶୁଭ୍ରବାରେ ନାହିଁ କଦାଚନ ।
* * * *
ମାର୍ଗଶିର ମାଯେ ପାରେ ଧାନ ଖାନ
ରଶବକୁ ସୁତା ରଶର ସୁତନ ।
ପୁଣି ଧାନ ଅଟେ ପରିଧାନ ଖାଦ୍ୟ
ଏଣ୍ ରଶିବକୁ ଲୋକେ ଭାକୁ ଦାଖ
ଅଦରର ବସ୍ତୁ ଅଟେ ପେଣ୍ଠି ଧାନ
ଭାର ପୂଜା ନୁହେ ବିତନ୍ତ ବିଧାନ ।
ଏହି କରଣକୁ ଦୃଷ୍ଟ ଅନୁମାନ
ଏ ଦେଶରେ ଏହି ପୂଜାର ବିଧାନ ।
କିନ୍ତୁ ଆଜି ଏହି ପରିଧ ପୂଜାର
ପରିଣତ ଦୃଷ୍ଟ ଜୟନ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ।
ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜନମି ବନ୍ଦୁ କୁର୍ମିଲାର
ଦେଶ ଯାକ କରୁ ଅଛୁ ଶୁଭ୍ରବାର ।
ଏହିପର ହନ୍ତୁ-ଧର୍ମ ନାମେ ପାପ
ଭାବର ବିଜ୍ଞାନେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅମାପ ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀବିନ୍ଦୁ ପଣ୍ଡା ।

ଡୁଲି ପାଏଁ ।

ଦୁଲି ଯା ସୁର ଦୁଲି ଅନନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣ
ଦୁଲିଯାଏ ଜୀବନର ଦିନର ପଟଣ ।
ଦୁଲି ଜୀବନେ ଯେବେ ପର ଅପକର
ଦୁଲି ରେତି ନାହିଁ ଭାବା ପୁନର୍ଦ୍ବାର ।

ଶ୍ରୀ ପାତାର ମୋହନ ପେନାପାତ ।

ମୋନିଖା ।

(୧)

“ଜାମ୍ବୁ କୁରସାର ! ତାହାକୁ ନମସ୍କାର,
ନାହିଁ ତହିଁରେ କିଛି କାରଣ ଦେ” ।
ମନୁଦେବ ମିଶ୍ର ।

ପାଠକେ ଫିଲେଦୋମା ଦେଖି ଚିଢି ମଣିବେ ଲାଗୁ ।
ପାଠ କହୁଥି “କାହୋଡ଼ି ସୁମଳଙ୍ଗାବାହେଦ୍ଵି ତତ୍ତ୍ଵା-
ଶିରି”—ଯେଉଁ କବଳିଏଇରେ ପଳ ଘୁର୍ରା ହୋଇଥାଏ
ସେ କବଳି ପଢ଼ି ପଳ ସଙ୍ଗେ ଦିଅଁକ ସ୍ମୃତିରେ ବଢ଼େ ।
ମଲ୍ଲବେଳେ ଶିଥର ସୂର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଶିଥିପଦ ଲୁହ ହୃଦୟ ବୋଲି
ବସାଯ । ତେଣୁ ଶବ୍ଦମୁକ୍ତରେ ଶିଥର ନାମ ଲେଖା ହୁଏ ।
ତା’ ପୁଣି କାଳରେ ନୁହେ, ମାଟିରେ, ସେ ମାଟି ପୁଣି ଗଜା-
ନଯର ପକ୍ଷ ଦେବା ଦରକାର—ତାହା ନ ହେଲେ ଶିଥର
ଅପରିବି ହେବେ, କି ଯଦି ଅପରିବ ହେଲେ ଶିଥର ଅସି
ପେରିଯିବେ, ତାହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଙ୍କକଙ୍କୁ ଲାଗା ନାହିଁ ।
ପଳ କଥା ପାହା କିନ୍ତୁ ବିନ ହେଲା କରୁବୋଇ ଅସୁଅସୁ,
ତାହାହିଁ ଠିକ ପେହିପର କରୁଛୁ ବୋଲି ବିଶାଖକର
କରିବାକୁ ହେବ, ତାହାକୁହିଁ ଶୁଣିପେହିଦେଇ ବୋଲି ମାନି-
ହାକୁ ହେବ—ନ ହେଲେ ଧର୍ମର ରହିବା ପ୍ରାଣ ଆଉ କାହିଁ ?
ଏହୁ ଗଲୁ ବାଜେ କଥା । ଏଥର ଅସର କଥା କିମ୍ବା
ପୁଣ୍ୟ ।

ପାଠକ ମହାଶିଶ୍ଵାନେ, ଆପଣମାନେ କହିବେ ସୁଥରରେ
ବିଶେଷତଃ କଳେଶ୍ଵି ଅର୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁରୁବାନଙ୍କର
ନୂନାଧିକ ପରିମାଣରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ନଥ ଅଛି । ଲେଖକର
ନିଶ୍ଚାରେ କିମତା ବିତିଶା ଅଛି ଯେ, ସେ ହୁଆରେ ଅନ୍ତର
ଦେଶର ଗୋଟିଏ ମଲ୍ଲବାନ କାଗଜ ଓ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ମହାର୍ତ୍ତ
ପରମ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରୁଛି । ଅବଶ୍ୟ, ସତକଥା, ନ ମାନିଲେ
କଣ ହେବ, ମୋ ଦଶରେ କୌଣସି ବିଶେଷକ ନାହିଁ ।
ସମସ୍ତଙ୍କ ନିଶ୍ଚାର ଏହା ଶୌଭିକରେ କଳା, କାକ କଳକୁ
ଅଛି—ତେବେ କାହାର୍ଥବା ତୋରିବ ସର୍ଗ, ମୋର ତାହା
ନୁହେ । ତାହା ନରତ ବୋଲି ଯେ ମୋ କିମତା ଅଛି ତ
ତାର ସମ୍ମର ଛେତକ ଅବତାର ତାହା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ ।
ତେବେ କାହିଁକି ଅପଣମାନଙ୍କ ଅନ୍ତରୁ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାକୁ
ବିମ୍ବି ? ମୋର ଉତ୍ତର ଯେବେ ଶୁଣିବାକୁ ପଢ଼ାନ୍ତି ତେବେ
“କାହିଁ ହେଲ ବୋଲି” । ମୋ ଦଶରେ ସିନା ତତ୍ତ୍ଵ ନ

ଥାଲ । ଥକି ନେଁ ଥାରି ମାନଙ୍କ ପଞ୍ଚକରେ ଅସି ସେ
ପରିବିଶିରେ ପରିଶିର ଦେଖିଦେଖି । ମୁଁ କାହିଁଲି ମୁଁ
ଗୋଟିଏ ଶାର୍କିଲିଆ ପଥର ଖାତିରେ ଧରିଥିଲ । ତା’ମୋର
ହୃଦି । ଯେଥରେ କାହାର କିନ୍ତୁ କହିବାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
ସେ ପଥର ଯେବା ପ୍ରାମାଣ୍ୟ ଅସି ଦେଖିଲି ଶାସନ ପ୍ରାମାଣ୍ୟରେ
ତାକୁ ଶାଳଗ୍ରାମ ନାମ ଦେଇ ମୋତୀରୁ ହିତାର ନେଇ
ଦିଅଁ ଶକ୍ତିରେ ଥୋଇ ତା’ଶଙ୍କା ଗଢ଼ିନର ପୂଜା ପକ୍ଷକ
ଯୋଦ୍ଧ ଦେଲେ । ଲେଜକୁ ସେ ପକ୍ଷକାର ଅନ୍ତର୍ମର
ଦେଖାଇଗଲି ସ୍ବାତ୍ମାବିକ । ମୋର କି ଗଢ଼ ?

ଲୁଗା ପିନବା, ପରିଶାଳାକୁ ଯିବା, ଭାବ ଖାଇବା,
ଗାଥୋଇବା, ଯୌର ହେବା ଜୟାଦା କଣ୍ଠିଗତ ରୁଚିର
କଥା । କଳାଧିତ ଲୁଗା ପିନବ, କି ବରଧତି ଲୁଗା
ଦିନିବ; ସକାନ୍ତ ଶାତାପାତ୍ର ଯିବ, କି ଥିଅଠ ଦେଲେ
ଶାତାପାତ୍ର ଯିବ; ପାଇଶାନାକୁ ଯିବ; କି ଅନ୍ତିମକୁ ଯିବ;
ଭାବ ଖାଇବ, କି ପଲର ଖାଇବ; ରୂପାଳରେ ମୁଁ
ଗୋଟିଏ, କି ଗାମୁଶ୍ରେ ମୁଁ ପୋଛୁଛି; ବେଶିରି ଯୌର
ଦେବ, କି ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ପର ପୋର ଦେବ; ଏ ସ୍ଵରୁ କେହି
କାହାକୁ ପଢ଼ିବ କରିବାର ମୁଁ କେବେ ଦେବି ନାହିଁ ।
ଏହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ଚୁରିର କଥା ଥିଲ । ପେହ ରୁଚି
ଦେବ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବଶିଷ୍ଟ କାଶରୁ ଦେବ, ମୋର
ନିକର ଉପରେ ବା ସୁଧା ପାଇ ମୁଁ ଦିନିଶାକୁ କାଟି ପଢ଼ା
କର ଦେଲି, ନିଷଟା ଥାଏ । କେବେ ଦିନ ମୁଣ୍ଡିଲା । ମୁଁ
ଗ୍ରାମର ଅସି, ଦେଖିଲ ଯେ ଲୋକେ ଅନ୍ତର୍ମର ରୁହରେ
ମୋ ପାଇ ପ୍ରାଣ୍ୟରେ ବସିଥିଲା ଯେବା ପ୍ରସ୍ତୁତ । ବିଶ୍ୱାଳ ଏକ
ଅଭିତ କଥା ! ମୁଁ ଏ ନିରାଶର ଦେବତାଙ୍କ ଦିଶାରେ
ମାନଙ୍କୁ କେବେ ଜଳା ଅର୍ଥଲୁହରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦେବି
ନାହିଁ । ମୋର ଧର୍ମଭାବ ଲୁଗି ଏମାନେ ସବୁ ଏତେ
ବିବିଧ କାହିଁକି ? ମୋର ଯତ୍ନ ଜଳନରେ ମୁଁ ଅମ୍ବ
ତାମରେ ପାଶୁ ଖୋବାର “ମାତ୍ରାଥ ପାତକ” ଠାରୁ ଅରମ୍ଭ
କର କେଲା ଦେଖେବାର “ତାବଧ” ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସୁନ୍ଧର
ମହାପାର ପ୍ରାମ୍ଭିତ୍ର ଦେବି ଅଛି । (ପାଠକମାନେ ବୋଧ-
ହୃଦୟ ଜାଣନ୍ତି କାହାର ବାଥରେ ହଠାତ୍ ପେକ ପଢ଼ିଲେ

ତାହାକୁ “ମାନ୍ୟାଥାକ” କହିଛି । ଏବଂ ଦେବରେ ପଥ ଲୁଚି ଗୋରୁ କୌଣସି ଦେବରେ ଆଜମୁକ୍ତ ଭାବରେ ମରିଗେ ମଧ୍ୟ ଗୋବିଧ ଯାଏ ହୃଦ—ଅବସଥ ପ୍ରାତ୍ମାଶାନ ତଳ କାହିଁକି କଥା ସ୍ଵର୍ଗ । ସେମାନଙ୍କ ଗାୟତ୍ରୀ ଜପ ଅଛି, ନାହିଁ ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀୟମ କରିବା ଚାହୁଁ ମହା ମୋକ୍ଷଦିକର ବାର୍ଷିକ ଅତ୍ର—ଉତ୍ସବ । ଅପରମାନେ ଅବସାସ କରିବେ ନାହିଁ, ମୁଁ ଅଖିରେ ଦେଖିଛି, ସେବନ ସକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ପୁନାରଥେ ନଳ ବିଳରେ ବାଢ଼ିଲୁଗ ଓ ଯାସ ବାହୁଦଳେ, ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ଦୁଇ ଗାଇ ଅୟି ବିଳରେ ସହି ପୂର୍ବ ପୂର୍ବର ଦେବାରୁ, ସେ ଏବେ ଦେବରେ ଯେ ତାହାର ଫଳରେ ଗାଇହି ଦେଇ ଦୂର ଯାଇ ପଡ଼ି ମରିଗଲୁ । ରଥେ କିନ୍ତୁ ତାହା ରଜନୀତା ଦେଇ ଦିଇ ଠଙ୍ଗାଟି ଭାଜିଲୁ ବୋଲି ବୁଝିବ ଦୂର ପ୍ରକାଶ କରି ଦରକୁ ଅଛିଲେ । ମୋ ମନେ ଅଛି ତାହାର ପ୍ରାୟ ଦୂର ରକ୍ଷଣରେ ଯେତେବେଳେ ସେ କେଳା ବେବେଳର ପ୍ରସ୍ତ୍ରିଆକୁ ଗୋବିଧ ପ୍ରାମ୍ଭିକରେ “ପ୍ରାତ୍ମା-ପଞ୍ଚ” (କୁଳା ଦିବ) କରିବାକୁ ପରିଷଳେ ଯେତେବେଳେ ରଥକୁ କଥା ପାର୍ଶ୍ଵର ବାର ଅଶାକୁ କରିବି ଦେଇ ଠଙ୍ଗାଟି ବିଷୟରେ ହୋଇଥିଲା । ରଥକୁ ଦିଶେଷ ଦୂର ବ୍ୟକ୍ତିର ଠଙ୍ଗାଟି ଦର୍ଜି ଗଲିଦିନ ଲେନ୍ତୁ ଠଙ୍ଗାର ଭାବ ଅଛି ଦେପର ଅଣ୍ୟ କରୁନାହିଁ—ଉତ୍ସବ ।

ଦେବମାନ ପ୍ରାମ୍ଭିକ ବିଧ କଥା । ମୁଁ ଦେଖି ଅଥିର ଦ୍ରୁତିମାନେ ପଥର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରି ନାଲା ଭାବରେ ତାକୁ ବାଧକର ମଧ୍ୟ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅବସ୍ଥାନୁଗରେ ଟ ଟ ଠାରୁ ଅରେ ପଢ଼ିଥା ଏହର କି ଥାର ସଂଖ୍ୟ ପାହାନ୍ତି ନେଇ ଶୁଣୁ ମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଉପରଥାରକର ପାପ ଏହର ପଥରେ ପଡ଼ିବି ମୁଁ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ । ମିଛ କାହିଁକି ବହିବି ? କେବେ ମୋ କିମ୍ବରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଵର୍ଗ ଦିନର ଦେଖିବାକୁ ଦେଖି । ନିରଜ ଶାଶ୍ଵତଙ୍କ ଠାରୁ ଅଭିମୁ କରି ଦୀର୍ଘ ବନ୍ଧୁରକୁରୁ ସଙ୍କଟ ସୁଧା କରସ୍ତା କରିଥିବା ମହାମାନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶ୍ଵରମାନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେଦ, ଚେଦାଗ୍ର, ସାଗା, ଯୋଗ, ବେଦାନ୍ତ, ନାୟଶାସ୍ତ୍ର, ଦୁରିତ ମୁଁତି, ଏବଂ କି ପାରିନିକ ଅଷ୍ଟଧ୍ୟାମ୍ଭୀ ପଢ଼ିବି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ବୁଝାନ୍ତି ମୁଁତି ପରୁ ପଢ଼ିବ କରି, ମୋ ପାଇଁ ବିନା

ଖର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରାମ୍ଭିକ ବିଧାନ କରିବାକୁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା । ଏହେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ମୋତେ ଅବଶ୍ୟକ କିମ୍ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଅଧିକ ମୁଁ କଥାର ଧୈର୍ୟ ଧରି ପାରିବ କାରଣ ପରିପରା । ବସ୍ତୁତ କଥାରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କାରଣ ବାହାରିଲା । ଏବେ ମୁଁ କାହିଁଲା ଯେ ଦାଢ଼ି ନିଜ ଦୁଇବି ନ ରଖି, ବା ଏକାବେଳକେ ଦୁଇବି କି କଟାଇ ଗୋଟିଏ କଟାଇ ଗୋଟିଏ ଦେଖିବା ଚାପ ମହିମାରେ ମୁଁ ଧରିପଦିତା—“ତାବୁ ନିଶାସେବନ” ନାହେ କି “ଅତମା ମନନ” ନାହେ । ଏଥର କଥାର ଦେବା ପୂର୍ବା ନାମରେ କଟନେ ସାଧକାର୍ଯ୍ୟ, ସେଥିରେ ଦୀର୍ଘ ବା କାହିଁକି ପ୍ରାମ୍ଭିକ ଦେଇ, ମୋର ଦୂରିଗରେ ଦୋଷବ୍ୟା

ମୁଁ ଲିଖେଲା, ମୁଁ କିଳାଗେ ? କାରଣ ଜାଣିବାକୁ ଦରି ଦେଇ ପରେ ପ୍ରକାଶଦେଇ । କଥାର ନଳ କି ମନ ବିନ୍ଦୁର ପାଇଁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନିର୍ମିତ ସମା ବୋଲି ଧରିଲେ କଥା ହାତ ପୋଡ଼ି ସିବ ନାହିଁ । ଏହି ସ୍ଵର୍ତ୍ତି ବିଳରେ ପରିଦଳ ମୋର ଅଧାରିତ ପ୍ରାମ୍ଭିକ ଦ୍ଵିତୀୟ ହେଲା । ସର୍ବର୍ତ୍ତମାନ ରଥକୁ ପୁଅ ଆଧ୍ୟ ରଥେ କହିଲେ—“ଦେବ ତୋକାଟାଏ (ସେ ଦିଲେ ମୋଠାରୁ ସୁର ଥାତ ବରପ ସାନ) ଅର ବାବା ରଖିଲା । ଯାହାର କଲୁ କଲୁ, ଉମିତି କଣ ଯାପ କରୁ ନାହାନ୍ତିକ ? ଦୂରାକ୍ଷ ଥାତେ ଦେଖି ମଙ୍ଗିରେ ଦେବେ ମୁଁକ ବରତ୍ର କଥା କହିଲା । ପାହାର କଲୁ କଲୁ, ତୁମ ଦୋଷ ପ୍ରାମ୍ଭିକ କଥାର ନବନ୍ତା, ମବାଳୁତି କାରଣ କହ । ଅର ତୁ ନାହିଁ କାଳ ପରିଚାଳ । ଶ୍ରୀ ଅତା କେବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ନ ଥିଲେ ? ତାକ ଏହି ପଣ୍ଡିତ ଗୋଲ ଶାସନରେ ଦେବ ହୁଲା ? ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ଅରେ ବରତ୍ର ଟ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଅରରେ ଥିଲା, ବିଦାରଣ ସମ୍ମି ସୁଧି ଅଧିକ ସରକି କଥାର ତାକୁ କଳା ନ ଥିଲା ? ତାକ ମୁଁକୁ ମୁଁ ନଳେ ଶୁଣିଛି ତାକୁ କଥାର ପଦେ ତାକୁ କଳା କଥା କାହିଁ ପାଇଥିଲେ । ତାକ ନଳା (ପାପ) ମରିଗଲେ, ସେତେବେଳକୁ ତାକ କଣ ଶତାବ୍ଦୀ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଏବଂ ମୁଁକୁ ରଖି ବରତ୍ର କଥାର ପଦେ ତାକୁ କଳା କଥା କାହିଁ ଥିଲେ ? ଅଳା ମିଶ୍ର, ତମେବ ଦୂରା ହେଲାନି ତମ ମନେ କି ଥିଲା । ଏହାରେ କେହି କାଗଜ ହୁଏ ଥିଲେ ? ଅଳା ଅନ୍ତର କେବେ ମନୀ କରନ୍ତି । ଏହେ

ନାଜିକି ପଠୋଇନ ଥାହାର ପାଠ ପଡ଼ିବାକୁ, ପାଇଗ ଯେ । ଅମେ ଅଶ୍ଵର ଛାତ୍ର ନାହିଁ, ଦଳ ହେଉଛି । କେଜାଣି ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ କି ପାଠ ନାହିଁ କି ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି, ପଛକୁ କୁଳ ଧର୍ମ ଯ ଥାଏ । ପଛକୁ ଘରେ ଗୋଟିଏ ଦେଖ ନନ୍ଦ ରଖିଛନ୍ତି ଯେ ତା ପୂଜା ବନ୍ଦୁଥାନ୍ତା । ଆଏ ଶୁଣିଲାବୀ । ଏବକାଳ ପାଠକୁ ବାହାରୁର ବିଜୟା ଶର୍ପ, ଦେଖାପୂଜା (ତରୁ ଉପାସନା) ଶର୍ପ । ଯାହାତ ବାପ ଅଜା ନର୍ଦିବ ସୁରୂପତ୍ତ କର ଅସ୍ଥିଲେ ସୁର୍ବତ ଶର୍ପ ! ଅଁ-ଟେ (ଟାଏ) କରିଦେଇ ଶୁଣନ୍ତ କଥନ ? ନାତ କଲିବତାରୁ ଅସିଲେ ଅଙ୍ଗେ ଲିଙ୍ଗରେବ ଯେ । ଏହକଥା କହୁଁ କହୁଁ ତାଙ୍କ ପଢ଼ିବା ଗୁରୁରେ ସବୋଧରେ ନିଶାଧ୍ୱନ୍ମ ଲୋଗନାକୁ ବିଶ୍ଵାରତ କର ଶୀଘ୍ର ବିଳକୁ ନ ଯାଇ ଥିବାରୁ ପୁଣ ସହିତ ବଚନ ଆମ୍ବ କଲେ । ଅଗାଧ ମଧ୍ୟ ନିଜର ବାଚ୍ଚିତାରେ ପିତା ଏପର ଥାକ୍ଷମ୍ଭକ ଅଭ୍ୟୋତିତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦେବାରୁ ବିଶ୍ଵତ ହୋଇ ସମ୍ଭାବରେ ପିତାଙ୍କୁ ଭାବୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଉଦୟେ ପରିପର ସହିତ ନାନାବିଧ ଅର୍ପିବ ଅଣ୍ଣିଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ ପୂର୍ବକ କିଛିକାଳ ଯୋର ଜୀବ ଭାବରେ ବଚନ କଲେ । ପରେ ଅନ୍ୟଲୋକେ ପରିଶ୍ରମ କର ଶାନ୍ତ କରିଦେବାରୁ ପିତା ପୁଣ କଥାରେ ସହ ସହିତ ଯେହି ସହିତ ଯେହି କଥାର କରୁ କରୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କଲେ । ମୁଁ ବାର୍ତ୍ତାରେ ହୋଇ ସେ ବାଟେ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗୁଣିଗଲ । ଏ ଗୋଟିଏ କଥା ଦେଖିଥିଲା ବୋଲି କହିଲ, ମୋ ସମଜରେ ଏହିବଳ କଥାବାର୍ତ୍ତ ବରାବର ଚାଲିଛି ବୋଲି ମୋର ସହିଦ ମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣେ । କିନ୍ତୁ ଶୁଣିବା କଥା କାହା ଆମେ ସତବୋଲି କହିବା ମୋର ପ୍ରକରି ନୁହେ ।

ଦିନେ ମୋର ସମବ୍ୟସ୍ତ ଜଣେ ବାହୁଣ ବନ୍ଦୁ ମୋର ଦୁଇକାଟାର ଭାନ କର କହିଲେ— “ଦେବ ଭାବ, ଦୁଇକାଙ୍କ ଅବରେ କଥା କହୁଛି । ସେମାନେ ଅଭିଶାପ ଦେବେ । ତୁମ୍ଭେ ଏହି ଶୁଣି ଯୋଗ୍ୟ ହେଲ । ତୁମ୍ଭର ଏପର ଅପଥା ଶାପଭାଗୀ ହେବା ଦିଲ କି ? ଭାବ ଦେବନ୍ । ” ମୁଁ ଏ କଥା ଶୁଣି କିଛି କହିଲ ଶୁଣି । କୌଣସି କୌଣସିରେ ଅନ୍ୟ କଥା ଥାଣି ପକାଇ ଦେଲି । କଥାବାର୍ତ୍ତରେ ସେ ଭାବେ ଗଲେ । ତାର ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ମୁଁ ବିଳାପକୁ ଯାଇଥିଲ । ହଠାତ୍

କୋଳାହଳ ଅପରାଧ ଓ ଦୁମ୍ବ ଦାମ୍ ଓ ଭୁଷ୍ମ ଭୂଷ୍ମ ଶୁଣି ଯାଇ ଦେଖିଲ—ଉତ୍ତ ବନ୍ଦୁ ତାଙ୍କ ନିଜ ଶାରୁ କିଆଇରେ ଗ୍ରାମର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ମଧ୍ୟକଳରେ ପ୍ରତିବ ବୋଲି ପରିବତ ବୁଦ୍ଧ ବାହୁଣ ସଙ୍ଗରେ ସାମାଜିକ କଥାରେ କଲି ଆମ୍ବ କର ଯେବନ ବଳରେ କିମେ ମୁଖର ବିବହାରକୁ ହାତର ବିବହାରକୁ ଗଲି ଯାଇଥାନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧ ତହିଁରେ ଯଥାଧା ସାମାର୍ଥ୍ୟ ପରାମର୍ଶ କରି ମଧ୍ୟ ଶୈଶବରେ ନିରାଶ ହୋଇ ଭୁମିରେ ପଡ଼ି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ପାର୍ବତୀଙ୍କ ବାହୁଣ କୁଣ୍ଡଳ ମାନଙ୍କ ହାତର ମରାନ ନବାରତ ହେଲେହେ, ଦୋଧାନ ଯୁବକ ପଢ଼ିବ ଶବ୍ଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମଧ୍ୟ ଉଦ୍‌ବିଧ ପାଇଁ ଉଦ୍‌ବିଧ ପାଇଁ ଦେଇ ପାଇଁ । ମୁଁ ଯାଇ ଯଥାଶକ୍ତି ସମସ୍ତକୁ ନିବାରଣ କଲି । ପରେ ଉଦୟେ ପଥରେ ଲୋକେ ନିଜର କଳ୍ପିତ ଓ ପ୍ରକୃତ ପୂର୍ବରଗ ପରିଶୋଧ କିମନ୍ତେ ଉଦୟୁକ୍ତ ସଙ୍କ ହାରକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିଜେ ସେମାନଙ୍କ ସର୍ବେ ଯାଇ ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧର ସମାଧାନ କରି ଦେଲ । ସବୁ କଲ ସତ, କିନ୍ତୁ ମୋ ମନରେ ପାପ ହୁଇଲା—ମୁଁ ଯେବେ ଜାନି କଥା ନ କହ ଦୁଇକାଙ୍କ ଶୁଣି ଗାଲି ଦେଇ ମାତ୍ର ମାର ପାରୁ ଥାନ୍ତି ତେବେ ଅବା ଶାପ ପଢ଼ନ୍ତା ନାହିଁ ? କିନ୍ତୁ ତାହା କରିବାକୁ ମୋର ପ୍ରକରି କେବେ ବଢ଼ି ଲାହିଁ । ମୋର କି ମୁହା ?

ପାଠକ ମହାଶୟମାନେ, ମୁଁ ଏଥରୁ ଶୁଣିବ ବାକେ କଥା କହୁଛି ବୋଲି ବିଶ୍ଵତ ହେବେ ନାହିଁ । ମୋର ନିଜରୁ ଏ ସବୁ କଥା ଜାତ । ଆଉ କେବେ ଏପର ନ ଶୁଣିବା କଥା ଶୁଣା ଶଳଣି, ଶୁଣା ଯାଉଛି, ଶୁଣା ଯିବ । ସମୟ ସୁଧିଧା ହେଲେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ହିକିଏ, କହି ବିଶ୍ଵତ କରିପାରେ । ଆଶା କରେ ମୋର ଯୌନ ସୁଲଭ ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ପରିଚାଳନା କରିବେ । କେବେ ଏଥରୁ ହିକିଏ ଅସଲ ବିଷ୍ଣୁରେ କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ପ୍ରତି କଥାର କାରଣ ପରିଚାଳନା ମୋର ଗୋଟିଏ ଦୁଇ-ରେଣ୍ଟିଗେର । କାଳପଦ ପାଠରେ ଯାହା ଥାଇ, ମୋ ପାଠ ମତେ ବିଶାରତ୍ତି, ପଣ୍ଡୁକାରଣ ନ ପରିଚାଳନ ସହଜାତ ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ପୁରୁଷାନୁଶ୍ରମେ ଯାହା କରିଅଛି ତାହାରୁ କାହାରୁ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ ତାହା କରେ । କିନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ରବିଧ ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧି ଅଛି । ଅଭିବନ୍ଦି ଯେ ନ ବିଶ୍ଵତ, କାରଣ ନ ବୁଦ୍ଧି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ସେ ଦେହରେ ମନଙ୍କ ବେଳେହେ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନଙ୍କ

ପ୍ରସ୍ତୁ । ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିଲେ ତାକୁ “ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁ” ବୋଲାଇ ଯାଇପାରେ । ତେଣ ନ ବିଚାର ଯାଇଥାଏରେ ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ ବନ୍ଦମାନ ଭୁଲଗାଁ ନ କର, କାରଣ ନ ଦୂର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମୋତେ ସମ୍ମଗେ ନାହିଁ । ମେହି କାରଣରୁ ମୁଁ ଏକ ଅଭିଶାଗଭାଗୀ—ଏ କଥା ବୋଧ ହୁଏ ଅପରାମାନେ ଦୂର ପାର ଅଛନ୍ତି ।

ଫଳେ ମଧ୍ୟରେ ଜଣିବେ ମୋର ଅସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରତିକ କୁଳକର୍ତ୍ତା ବିଗାପା କାବ୍ୟରେ ଦୂରିତ ଅଯାତିତ ଭାବରେ ମୋର ପାଠର ପ୍ରାୟୁଷିତ କଥା ମୋତେ କହିଲେ । ମୁଁ ପାପର କାରଣ ପଦ୍ମର ଜାରିଲି ଏହା ହେତୁ ବିଶ । ମୁଁ କହିଲୁ “ଦୂର ମାନବର କି ଅବଳିତ ସାଧନ କରେ, ଏହା କି ହେତୁ ପାପ” । କିପାଠିଏ କହିଲେ—“ବାରୁ ତା'ମୁହୁରେ, ଲୋକରେ ତଳ ନାହିଁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଦୋଷ ହରୁଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଯାହା ନାହିଁ କରୁଛନ୍ତି, ତା' ନ କରେ ଏବେ ଅମର କ'ଣ କରି ବସନ୍ତ । ବାରୁ ପାଠ ପାଇଲି, ଶୃଣ କଲି, ଲୋକରେ ଯାହା କଲେ ପ୍ରଶାସା ପାଇବ ତାହା କଲେ ହିନ୍ତା ଭର । ଲୋକେ ନିନା କଲେ ତମ ପାଠରୁ କିପଳ । କାନ୍ତରୁକୁ ଭଲ ବିଶରେ ଦେଉ ଝର ଥାଏଁ । ବିଶ ନ ରଖିଲେ କଣ ରାହେକି ପାଠ ଅଧିକ ନାହିଁ ?” ଏହାରୁ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ପ୍ରତିକଳ ପଞ୍ଜରେ କିଏ ରାଶଙ୍କି ପାଠରେ ସତ ଅନ୍ଧାରେ ମୁହଁ ପଟାଇ ଗୋଟରେ ଦୁଇ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନ୍ଧାରେ ଅନ୍ଧାରକା କରିବାକୁ ଅର୍ଥମୁ କର । ପ୍ରତିକମହାଶୟ ଯୌବନର ସମୀ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲବନ କରି ନାହିଁ; ସେ କାରଣରୁ ହେଉ, କିମ୍ବା ଅସ୍ତ୍ରୀୟବାରୁ ଖାଇରିବେ, ହେଉ ଅଥବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ, ଏବଂ ମୋ ଶୈଖର ହେଉଛୁ ଦେଉ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ମୋ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତ କରିବାକୁ ନିଚାନ୍ତ ଜାତକର୍ମ ବୋଲି ମରିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ କହିଲୁ—“ପ୍ରତିକମହାଶୟ ! ଅପରାମାନ କଥାବାର୍ତ୍ତକୁ କିଏ ବିଶେଷ କର ଦେଖିଲେ ମୋହମୋହି ଦେଖାଯିବ ଅପରାମାନ ମରଇ:—

୧ । ଯାହା ଲୋକରେ ତଳ ନାହିଁ ବା ସାଧାରଣ ଲୋକରେ ନୁହେ ତାହା କର କି ଫଳ ?

୨ । ମନୁଷ୍ୟ କିମ୍ବା ସାଧାରଣ ହୁଏଥା ଉଦ୍‌ଦେଶ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ।

୩ । ଯାହା ନିକର ସାଧାରିକ ଶ୍ଵାର୍ତ୍ତୀଧାରକ ଉପଯୋଗୀ ନୁହେ ତାହା କର କି ଫଳ ?

ପ୍ରସ୍ତୁତ ମହାଶୟ କିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ହୋଇ ତହିଁ ସମୟ ପରେ ବାଧ ଦେଖିଲୁଥି କହିଲେ “ହୁ—ମୁଁ ସେହି କଥା କହୁଅଛୁ” । ମୁଁ ଚପ୍ରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଥକରିତମେ ଗୋଟିଏ କର ବିଶ୍ୱ ତିନୋଡ଼ିର ଅଲୋକଲାରେ ହୁଅଛି ହେଲି । ଯାହା କଥାବାର୍ତ୍ତ ହେଲି ତାହାର ଯାଦର ନମର ଧାରା ମାନକୁ ଦେଇଥିବ ।

୪ । ଯାହା ଲୋକରେ ତଳ ନାହିଁ ବା ସାଧାରଣ ଲୋକରେ ନୁହେ ନନ୍ଦ ତାହା କରିବା ନନ୍ଦିବ ।

୫ । କହିଲୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମହାଶୟ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଶାଶନରେ ଦାଗ୍ରମ୍ଭ ଢଳାର କରିବା ତଳ ନ ଥିଲ, ତାହା ନନ୍ଦ ଦେଲେ କି ? ଲୋକେ କରିଗଲେ, ତାହିଁତ—ଲୋକର ବୁଦ୍ଧି ବିନା ଏହାର ଆରୁ କିମ୍ବା କାରଣ ଅଛି ? “ପ୍ରସ୍ତୁତ ମହାଶୟ କହିଲେ—“ହୁ—ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତ ଗଲିଗଲାଶି, ତା' ଆର କିଏ ଧରୁବ ! ଦୂର କଥାବାର୍ତ୍ତ ପାଇ ଲୋକେ ଧରୁବନ୍ତି !” ମୁଁ ବାଧ ହୋଇ ନନ୍ଦିବ ଦେଇଥିବ ଦେଇଥିବ ।

୬ । ପ୍ରସ୍ତୁତ କହିଲୁ “ପ୍ରସ୍ତୁତ ମହାଶୟ, ଅମ ଦେଖିବେ ନନ୍ଦେ ନନ୍ଦ ଭାବନାର ଅଧିକରନ୍ତି । ହର ଡୋଳ ସୁଅ ସୁଲ ମିଶେ (ପାଠକ, ଅଧ୍ୟେତ୍ବ ଦେବେ କାହିଁ, ମୂର୍ଖ ବ୍ୟାକରନକି କର ପରିଧା ହେଲେ ଏପରି ନାମ ବନିଲାଇ ନିରାପଦ, ଦୁରବୃଷ ସାମନ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ମିଶି ଗୋକି ତାଙ୍କ ଦେବ କିମ୍ବା କରିବାପାଇଁ ଭାବାର ତାପିବା ଏ ଅନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପର୍କ ଓ ଚାରିବିବାର ତିନ୍ତୁ) ଏବେ ନନ୍ଦ “ବାକକା” (ପଲାତ) ଆଣ୍ଟି । ସେହି ନ କଲିବ କଥା କଲାବୁଦ୍ଧିକରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପିଲାନରେ ଦୃଢ଼ ହେବିଲାନାହିଁ ? ତାଙ୍କ ଦୁଆୟିବ ଯାମନ୍ତ, ଦୃଢ଼ମିଶିବ “ଅନ୍ଧତି” ପ୍ରତ୍ୟେ ଭୋକନପରେ ଜୀବିଷନ୍ତ ବା ପାଳିପୁଲିରୁ ସବାଦ ବାଷବନନ ପ୍ରକିମ୍ବା ଏ ଅନ୍ଧକରେ ଏହି ନାମରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ (ଦିନରତ) ଦନରତ ଅମ୍ବକୁ ନନ୍ଦ ଲଗାଇ ଦେଇବନାହିଁ ।” ପ୍ରସ୍ତୁତ ମହାଶୟ କହିଲେ—“ହୁ—ସା, ଯାହା କାବ୍ୟ କଥା ଏବେ କହିଲ । କେବେଲୋକେ ଗତହେଲେ ସେଇଥିରୁ ହୁଏ । ତାହିଁ କିଏ କଥା କହିବ ? ବ୍ୟାକୁଶେଷ ଅଳି ତାଙ୍କ ଦୁଆୟି—ହୁଣ୍ଡି “କହିଲେ କୁଳ କୁଟୁମ୍ବକୁ ଲାଲ, ନ କହିଲେ କୁଳ ଲୁହିପାଦିତ” । ତୁତ ସେ କଥା—ସେ କଲେ ବୋଲି,

ଏସଫାର୍ ଅମେ ସେଇମ୍ବା କରିବା କି ?” ମୁଁ କହୁଭର ହେଲା । ଦେଖିଲ ଭୁବ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଥା କହିଲ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁବଳ ମିଶ୍ରଙ୍କ କଥା କହିଲ, କିନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଠକିଏ ବରିଷ୍ୟକ କଥା କହେ ।

ତତ୍ତ୍ଵ କହିଲ “ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ, ବେଳେ ଆମ୍ବାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ପଢ଼ିଥିଲୁ ଧାରାପେର ଯ ଅଛି । ଉପୋତ ବାରୁ (ଆମ୍ବ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ଭବ ଶିକ୍ଷିତ ଗ୍ରାହଣ ତାଙ୍କ ରୁକ୍ଷରିତାମରେ ତାଙ୍କୁ ଲୋକେ ତାକି ଆମ୍ବ) ଦିଲେ କହୁଥିଲେ ତ୍ରାମକୁ ଅସିଲେ ତାଙ୍କୁ କଥ ଅସୁଧା ହେଉଥିଲା । ସେ ନିଜ ଘରର କିଛି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ବୋମନଙ୍କ ପାଇଁ ଆମ୍ବା କରିବେ । ତା’ ସେ କରିପାରିବେକି ? ଏପରି ଲୋକ ଘରୁଷ କାହାମି ଯେ କରିବାର କରିବେ ?” ପଣ୍ଡିତଙ୍କ କହୁଥିଲା— “ତା’ କିଅନ୍ତି ନ କରିବେ । ଉପୋତ ସେ ଯାହା କରିବେ ତା’ ଦୁଇ । ତେବେ ଦେଖ, ସେତ ଭାବେକି ପଢ଼ିଥିଲା । ସେତ ମାସକୁ ୨୦୦ କି ୩୦୦ ଟଙ୍କା ପାଇଁବା । ତାଙ୍କ ଦେହିକିର ତୁମେ କିଛି ବେଶୀ ସବକାର ପାଠ ପଢ଼ିଲାହିଁ (ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତରେ ମୁଁ ବେଶି ପଢ଼ିଥିଲେ ସାହାବ ମୋତେ ବେଶୀ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଖୋଶାମୋଦ କର ନେଇପାଇ କାମ ଦିଅନ୍ତା) ତେବେ ସେ ଭଲ ଅଜିଯାଏ ନିଃଶ ରଖିଲେବି !” ମୁଁ କହିଲା— “ସେ ରଖିଲେ କିଏ କଥାକରିବ ?” ପଣ୍ଡିତ କହୁଲେ— “କେହି କିଛି କରନ୍ତୁ ନ କରନ୍ତୁ ସେ କେବେ ରଖନ୍ତେ କି ?” ମୁଁ କହିଲା “ରଖିଲେ କିନ୍ତୁ ଦେଖିବେ କେହି କଥା କହିବେ ନାହିଁ !” ପଣ୍ଡିତ କହୁଲେ “ହେ ହେଲା, ତୁମେ ଦିନିର ତେପୁଠି ଦୁଆ, ପାଞ୍ଚଟାର୍କ ପୋପ, ପାଞ୍ଚ ଜଣଙ୍କୁ ଗାରବାକୁ ଦିଅ, ପାଞ୍ଚଟା ବନ୍ଦି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ମହିଳା, ନିର୍ମିତ କର କର । ତା’ ଉତ୍ତାରୁ ନିଃଶ ରଖ, ନଇଲେ ଯାହା କର । କେହି କିଛି କହିବେ ନାହିଁ । ତୁମେ କାହାର କଥା କରୁଛ ଯେ ତୁମ ନିଶଟାକୁ ସମସ୍ତେ ସହିବେ” । ମୁଁ ତହିଁରୁ ନିଜର ଅକର୍ମଣ୍ୟା ରୁହି ପାର କହିଲା “ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ ମୋ ବିଶ୍ୱାସରେ ନିଃଶ ରଖିବାଟା କିନ୍ତୁ ଅପରକ ‘ପାହାକର’ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ନୁହେ” ଏତକ କର କହୁଭର ହେଲା । ତା ଉତ୍ତାରୁ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ କହ ଉଠିଲେ “ଆଏ ଇରାଜି ପାଠ ସିନା ପଢ଼ିବ, ଅମ ଶାନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇଲାବେଳେ ପରିପ୍ରକାଶ ନ ହୋଇ ଯିବ କୁଥାରେ” — ଏହା ଶୁଣି ମୋ

ନିକଟରେ ବସିଥିବା ଜଣେ ମାଟ୍ଟିକୁଳେଶନ କ୍ଲାସର ଶାବ୍ଦ କହିଲେ । “ଆପଣ କଥାର ଶାବ୍ଦ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇଲେ କି ?” ପଣ୍ଡିତ କହିଲେ “ଶାବ୍ଦ ପ୍ରମାଣ ନୁହେ ? ଆମେ ଶାବ୍ଦ ବିଚାର କଥା କେବେ କହିରୁ କି ?” ମାଟ୍ଟିକୁଳେଶନ ଶାବ୍ଦ ତତ୍ତ୍ଵ କହିଲେ “ଆପଣ ଭଲ ଏହା ପାଇଁ ଶାବ୍ଦରୁ ଗୋଟିଏ ବାଳ୍ୟ ବୋଲନ୍ତୁ” । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ ମୋ ଅତିରୁ ଥରେ ଓ ଏ ବାଲକଙ୍କ ଅତିରୁ ଥରେ ବିବର୍ତ୍ତ ହେଲାପର ଶାବ୍ଦରେ ଅଭି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମନରେ ଦୂଃଖ ହେଲା କାଣି ପାଇଁ କାଣି ଅଧିକ ହୁଏ । ଶାବ୍ଦ କଥା ଡେଇଥାରେ କହିଲେ କ’ଣ ହେଲା ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁର କମ୍ପୁଟର ଯାହା ସେ କଟ୍ଟିଛନ୍ତି ସେ ଶାବ୍ଦ କଥା । ଶ୍ଲୋକ ବୋଲିବାକୁ କହିଲେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ କ’ଣ ବୋଲି ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ—

ପଦବ୍ୟ ଶବ୍ଦରୁ ଲୋକ ବିବରିବା
ନାବରଣୀୟ ନାରଣୀୟ ”

ପଣ୍ଡିତ ଏହା ଶୁଣି କହିଲେ । “ହୀ—, ଯାହା ବୋଲିଲ” ତତ୍ତ୍ଵ ସେ ବାଲକଟି ମୋ କାନରେ ତୁଳି କରି କହିଲେ । ସେ ଦିଲ “ତର୍କ ତୁପଣ୍ଡିତ” ଏହି କଥା କହି ପରିବେ ଆପଣଙ୍କ ଗାଲ ଦେଉଥିଲେ ବୋଲ ଆପଣ ଅମ୍ବଙ୍କ କହି ସିଲେ । ‘ଶାବ୍ଦରେ ଏପଣ ସେପାଇ ସବୁ ଅଛି, ପର୍ବତ ଦେଖି ତୁମିବାକୁ ହୁଏ’ । ଆପଣ ପର ତାଙ୍କ ଶ୍ଲୋକ ଶୁଣି ଅମ୍ବଙ୍କ କହିଥିଲେ ଶାବ୍ଦରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି—

“ପ୍ରଭାନ ମିତିଥେବ ନ ସାଧସର୍ବ
ନ ଶୁଣି ସର୍ବ—”

ଏ ଏହି କଥା କହିଲୁ ପଣ୍ଡିତ କହିଲେ କାଲେ ସେ ଶିଶୁର କୋପ କରିବେ, ଏହା ଭାବି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦୂର ମାରି ଦାବି ଦେଲା ।

ଏହିପରି ନାନା ଦିଗରେ ନିରୁଦ୍ଧର ହେଲା ମୋ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଭି କିଛି ଥାଲେଗନାର ଭଲା ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କାମ୍ଲିତା ନିମ୍ନେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁଙ୍କ କ୍ଷମା ଭିତ୍ରା କର ନିରୁଦ୍ଧର ହେଲାବେଳକୁ ମୋ ପାଖରେ ଥିବା ବାଲକ-ମାନେ କହିଲେ “ଆପଣ ସେ ତାଙ୍କେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲେ ? ଏ ସିନା ପ୍ରଥମଟି ତନା କରିବେ ବୋଲି ହିର କରିଥିଲେ ? ଏ ସିନା ପ୍ରଥମଟି

ସରଳ । ଅଉ ଦୁଇଟି ଯେ ଅଛି ।” ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ କହିଲେ
“ଆଉ ରହିଲା କଣ ମ, ସବୁ ଏବ ମେବଂ । କମ୍ବଳ ଯାକତ
ବାଲ, ଆଉ ବାଲକ କୁହିଠାଇ ।” ବାଲକମାନେ ଘେଷୁରୁ
ବିନ୍ଦତ ଭାବରେ କହିଲେ “ଆସ ସିନା ସବୁ ଜାଣନ୍ତି ।
ଆମେମାନେ ଶ୍ରୀଲେଖ କିଛି ଶିଖିବୁ ।” ଅମ୍ବେତ ଥାର ସବୁ
ଶାସ୍ତ ପଢି ପାରିବୁ ନାହିଁ ।” ଉତ୍ସବ ନାନା ଅନୁଷ୍ଠାନି
ଅନୁରୋଧରେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ କହିଲେ “ହୁଅ ତେବେ
କଥଣ ଅଛି ଅଉ କହ ।” ତହୁଁ ବାଲକମାନେ ବିଷୟ ବିଶ୍ଵା-
ଗର ଅବୁରି କର ବାବା ଯେଉଁ ବିଷୟ ଥିଲୁ ତାହା କଲ
କର ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦୁଃଖ କହି ଦେଲେ । ମତେ ବାଧ ହୋଇ
ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଥର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
ରହିଲା ପଣ୍ଡିତଙ୍କାରୁ ଶାସ୍ତାଲୋକନା ଶୁଣିବା ।

୨ । ମନ୍ଦିର ଜଳାସାଧାରଣ ପ୍ରଶଂସା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବ । ମୁଁ ଏକଥା ଷ୍ପୁକର ଭାବରଣ କଲୁଷଣି ପଣ୍ଡିତ
ମହାଶୟୁ ମତେ କହିବାର ଅବସର ନ ଦେଇ ଖାଜେ
କହିଲେ—“ହଁ, ଏକଥାଟି ବିଶ୍ଵର କଲ ? ପାଞ୍ଚ ଲୋକ
ସୁହିଁ କଥାଟିକି ରଖ ନ ବୋଇଲେ ସେଉଁଟି କି କଥା ?
ପାଞ୍ଚ ତୁଣ୍ଡର ଭଗନାଳୁ—ଏକଥାତ ଥାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦେବା
କଥା ନୁହେ ?”

ମୁଁ କହିଲୁ—“କାହିଁକି ନୁହେ ।”

ପଣ୍ଡିତ—ତେବେ ପାଞ୍ଜଳଣ ଯାହା କହନ୍ତି ତା’କ ହେଲା
ନିଜ, ତେବେ ମୁଣ୍ଡ ବସିଲୁ କଥା ମିଛ । ତେବେ
ତୁମେ ଅସ୍ତ୍ର ବାକ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରିକାର କଲ ? ମୁଁ ବୁଝିରେ
କିଛି କହିବାକୁ ସାହସୀ ହେଲ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
ବାଲକମାନେ କହ ଉଠିଲେ—“କଲେ କଥଣ
ହେଲା ?”

ପଣ୍ଡିତ—ତେବେତ ତୁମେ ବେଦରେ ବିଶ୍ଵାସ କର ନାହିଁ ?
ବାଲକମାନେ—ବେଦ ନାମ ଶୁଣିଲାମାନକେ ବିଶ୍ଵାସ କିପର
କରିବ ? ବିଶ୍ଵର କର ଦେଖିବୁ । ଯାହା ଉଚିତ
ତା’ ବିଶ୍ଵାସ କରିବୁ ।

ପଣ୍ଡିତ—କଥଣ କହିଲ ? ତୁମେ ତାହାହେଲେ
ନାପ୍ରିକ ।

ବାଲକେ—କାହିଁକି ?

ପଣ୍ଡିତ—କ’ଣ ? ବେଦରେତ ବିଶ୍ଵାସ କରୁନାହିଁ, ଆଉ
ନାପ୍ରିକ ନାହିଁ କ’ଣ ?
ବାଲକେ—ତେବେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ ! ଆପଣର ନାପ୍ରିକ ।
ଆପଣ ଆମ କଥା ବିଶ୍ଵାସ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ବେଦର
ଏହିପରି କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟର କଥା ବା ଲୋକା ?
ପଣ୍ଡିତ ବେଜନ୍ତୀୟାତ୍ମି ଲୋକନରେ ସରେଣ ତୁଳିତା
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିମୂର୍ତ୍ତି ମୁଖରେ କିଛି ଉତ୍ତର କହିଲେ;
“ହୁଅ, ବେଦ ଏବେ ମନୁଷ୍ୟ ମୁଖ ନିମ୍ନତ ବାକ୍ୟ ହେଲାଣି ?
ତେବେ ସମସ୍ତେ ଗୋଟାଏଁ ବେଦ ଲେଖି ଦେଇଥାଏଁନ୍ତେ ?
ଆଉ ତମ ସାହାବ ସ୍ଵାକ୍ଷର ତାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡରେଇସ୍ତାନ୍ତି ?
ସ୍ଵା ଶୁଣି ତୁମ୍ଭୁ ସଙ୍ଗେ କିଏ କଥା କହିବ ହେ । ନାପ୍ରିକ
ଗୁଡ଼ାକ ତୁମେ, ତୁମେ କଥଣ ହନ୍ତୁ ? ବହୁନ ଖାଲ ଆମେ
ହନ୍ତୁ—ଆମେ ହନ୍ତୁ—ଆମେ ହନ୍ତୁ—! ସ୍ଵା କହିଲେ ତୁମକୁ
(୪୨)

କିଏ ହନ୍ତୁ ବୋଲିବ ହେ ?

ଏହା ଶୁଣି ବାଲକମାନେ କୋଳାହଳ କର ସମସ୍ତେ
ଏକାବେଳେକେ କହି ଯାଇଲେ—

କିଏ କହିଲୁ—ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ, ବେଦ କିଆଗୁଡ଼ାକ
କଥଣ ମନୁକୁ ରୁଁ— ହୋଇ ପବନରେ
ଉତ୍ସୁକ ? ନା ଆବାଶରେ ସେ ଅନ୍ତରଗୁଡ଼ାକ
ଜଳ ? ହୋଇ ମୁଣ୍ଡରେ ପ୍ରମେ ଦିନରୁ ଲେଖା
ହୋଇଥିଲୁ ଯେ ଲୋକେ ଜାଣିଲେ ?

ଆଉ ଜଣେ କହିଲୁ—ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ, ନାପ୍ରିକ ଶନର
ଅର୍ଥ କଣ ଶାସ୍ତ କହୁଛି ଯେ ବେଦ ନ ମାନେ, ନା
ଯେ ଉତ୍ସର ନ ମାନେ ?

ଆଉ ଜଣେ କହିଲୁ—ହନ୍ତୁ ପ୍ରତିବେଦରେ ପୃଥିବୀରେ
କଣ ଆର ସମସ୍ତେ ନାପ୍ରିକ । ଆପଣଙ୍କ ଶାସ୍ତରେ
ଏଇସ୍ତା ଅଛି ?

ଆଉ ଜଣେ କହିଲୁ—ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁତ ଶାସ୍ତ ପଢିଛନ୍ତି ।
ସେ କଣ ପୃଥିବୀର ଧୂ ଜାତିର କଥା ଜାଣିଲୁ
ନାହିଁ ତୁ ବେଶି ଜାଣୁ—(ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପ୍ରତି) ବେଶ
ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟୁ କହନ୍ତୁ, ହନ୍ତୁ, ବିଶେଷତ ଏହି
ନିଶ୍ଚାନ୍ତର ପୃଥିବୀର ବ୍ରାହ୍ମମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଥାର ସମସ୍ତେ
କ’ଣ ନରକର ଯିବେ ? ଆପଣଙ୍କ ଶିଥର କ’ଣ
ନିଜେ ନରକର ଯାଇ ହେବେ ବୋଲି ଏହେବିଜ୍ଞାନ
ସୁଷ୍ଠିତାଏ କରିଥିଲେ ।

—ଇତ୍ୟାଦି—ଇତ୍ୟାଦି—ଏହିପରି କିମେ କଥାରେ କଥା ମିଶି ଗୋଲମାଳ ଅରମ୍ଭ କଲୁ । କିମ୍ବା ତନଶ ପରେ କୋଳା-ହଜଳ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ବନ୍ଦର ଅର କିମ୍ବା ଶୁଭିଲ ନାହିଁ । କିଏ କଥାର କହିଲ କିମ୍ବା ଜଣା ପଡ଼ିଲ ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ସମସ୍ତ କୋଳାହଳ ଦୂରାଳ ଅହନ୍ତୁ ଯବନ, ମେଳୁ, ଅନୁନ୍ତୁ, ଉତ୍ସାଦ ଦିବ ମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ କେତେ କଥାର କିମ୍ବା କର୍ମାଦି ଯୋଗ କରି କୋଳାହଳ ଦ୍ଵିଶୁଣ୍ଡିତ କଲେ । ଶେଷରେ ଉଠି ଛାତା ହୋଇ କହିଲେ “ଶୋକା ସୁର ହୋଇଗଲା । ଅଞ୍ଚିତ ଉଠିଲେ ଏହି କଥା ହୁଏ । ମାଳକଟ (ଲେଖକ) ଅମ୍ବର ଅସୀୟ ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ର' ଲାଗେ ପଣ୍ଡିତ୍ କେଇ ଦେଉଥାନ୍ତା ।” ମୁଁ ଅବାଳ ହୋଇ ରହି ଥିଲା, କିମ୍ବା ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟକର ଏହି କଥା ଶୁଣି ମନରେ ବଡ଼ ଦୂର ହେଲା । ଫିଲି ଗାସ୍ତବିକ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ୍ୟାଦିମ୍ବର ଉପାଧ ଆଶ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକର ପିଲା ଗୁରୁକଳ ସଙ୍ଗେ ଦୂରକ ରଖିବା ଉଚିତ ନ ଥିଲା । ନିଜର ମାନରକ୍ଷି ଗଲ ନ ଜାଣିଲେ ଏହିପଳ ହୁଏ । ‘ପିଲଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୟବ ରଖିବ’ । ‘ସେହିମାନେ ଜାଗର ଆଶା ଉରସା’ ଇତ୍ୟାଦି କୁବାଳ୍ୟର କ ପରିଶାମ ତାହା ରହିବର ଦେଖିଲ । ମୋଲଗି ମୋର ଜଣେ ଅସୀୟ ଏହା ଅଯଥା ଦୁଃସ୍ମାରେ ପଡ଼ି ଅପମାନତ ଓ ମର୍ମାହଳ ହେଲେ—ଏହା ମୋତେ ବଡ଼ କଟୁ ବୋଧ ହେଲା । ମୁଁ ସହୃଦୀକ ଉଚିରେ ମନେ ଅନୁକ୍ରାପ କୁଳାରେ ଜର୍କୁ ରିକ ହୋଇ ଉଠିଯାଇ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ହାତ ଧର ଟାକି ବସାଇବାର ଉତ୍ସମରେ କହିଲୁ “ବସନ୍ତ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ! ସେ ପିଲଙ୍କ କଥାରୁ କି ନେବେ ? ଆମର ସୁ' କଥା ପଢ଼ିଥିଲ ସେ କଥା ପଢ଼ିବା, ପିଲଙ୍କ କଥାରେ ରଖିଲେ କାମ ଗଲବ ? ଗାହରେ ଗଲାବେଳେ କୁକୁର କାମୁଡ଼ି ଦବ, କଥାର କରିଲା, ଅମ୍ବମାନେ ଯିନା ଦୁଃଖାହୁଁ, ଅପଣଙ୍କ ପରି ଶାସ୍ତ୍ରକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ କ'ଣ କୌଣସି କଥା ଦୁଃଖାଇବାକୁ ହେବ ? ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ବୋଧ ହୁଏ ଅସୀୟର ହେବିରୁ ମୋର ହାତ ଧର ଅନୁରୋଧ ଏହି ନ ପାର ଥରେ ମୋ ଅଭିନ୍ଦନ ଏବଂ ଥରେ କାଳକମ୍ପନଙ୍କ ଅଭିନ୍ଦନ କୌଣସି ହେବିର ଭାବରେ କାଳକମ୍ପନଙ୍କ ଉତ୍ସାହର ବିଷମ ଦୁଷ୍ଟ କିମ୍ବା କର ଗୋଟିଏ ଦର୍ଶ ନିଃନ୍ଦାସ ସହ ଅସନ ପ୍ରହଶ

କଲେ । ମୁଁ ବାରମାର ଏପର ଉତ୍ୟାଦିର ପ୍ରତିବନ୍ଦିତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ବିଷୟରେ ଅଳାପ ନ କରିବାକୁ ମୋର ଅର ଗତ ନ ଥିଲା ।

ମୁଁ—ଆମର ଯାହା ବିଶ୍ୱର ପଢ଼ିଥିଲ ତା'ନାପତି ଏଥରୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ବାଜେ କଥାରେ ବୁଥା ସମସ୍ତବାଳ ।—ଆମର କୁଁ—ବିଷୟ ପଡ଼ି ଥିଲ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ।

ପଣ୍ଡିତ—କୁଁ—ବିଷୟ ? କ'ଣ ପାଶୋରୁ ଗଲାକି ? ସେହି ନିଜ ବିଷୟର, ଅର କୁଁ—ବିଷୟ ? (ଥାରେ) ତମେ ଉତ୍ସାହରେ ତମକୁ କିଏ ଶାଖିଛି ? ଏହେ ବେଗେ ପାଶୋର ପାରିଛି କିଅ ?

ମୁଁ—ନା' ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ, ବିଷୟ ବିଭାଗ କରି ଆମ୍ବେମାନେ ଯେ ବିଶ୍ୱର କରୁ ଥିଲେଇଁ, ତହିଁରୁ କେଉଁ ବିଷୟ ?

ପ—କେଉଁ ବିଭାଗ କରି ?

ପିଲମାନେ ତହିଁ ବିଷୟରେ ଅବୁଦି କଲେ, ଏବଂ ମୁଁ କହିଲୁ—

“ଜନ ସାଧାରଣର ପ୍ରଣାମୀ ଯଦି ଉତ୍ୟାଦି ରହି ବିଶ୍ୱର କରିନ୍ତୁ, ଏହିପରିରେ ଗୋଟିଏ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟରେ କରିବାକୁ ଗଲେ, କିମ୍ବା ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଗଲେ, ସେଥିରେତେ କିମ୍ବା ନୂଆ କଥା କରିବାକୁ ହେବ । ଲୋକେ କ'ଣ ନୂଆ କଥା ସବ ପାଇବେ ।”

ପଣ୍ଡିତ ‘ନୂଆ’ କଥାଟିର ଅର୍ଥ ବୋଧ ହୁଏ ଭଲ କର ରୁହି ନ ପାର କହିଲେ—

‘ନୂଆ’ କଥା କର ପୁରୁଣା କଥା କର, ଶାସ୍ତ୍ରକାନୁମୋଦିତ ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ କାହାର କି ସକାଶେ ଅପରି ହେବ ?

ମୁଁ—“ଆଶ ଯେବେ ଶାସ୍ତ୍ରକାନୁମୋଦିତ ନ ହେବ ? ଯେତେବେଳେ ଶାସ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲ ସେତେବେଳେ କିଏ କ'ଣ ଜାଣିଥିଲୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅଜି କ'ଣ ବରକାର ହେବ ?”

ପ—(ଶିଥିର ବିଶ୍ୱର ହୋଇ) କ'ଣ ଶାସ୍ତ୍ରକାର—ମାନେ ପୁରି ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଏପର ଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ? ସେମାନେର ଆମ୍ବର କୁଳାଇବା ନ ଥିଲେ ? ସେମାନେ

ଦ୍ରୁଷ୍ଟିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚତା ଜ୍ଞାନ ସ୍ମିକାର କରିବାକୁ ହେବି ।”

ଏପରି ଭାବରେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ହେବ ନାହିଁ ଜାଣି ଏବଂ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଭାଷା ପରିବର୍ତ୍ତନରୁ (ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦ ସମାଜାଦି ବନ୍ଦହାରରୁ) ତାଙ୍କର ମଳର ଭାବ ଦୂରୀ ପାଇ ମୁଁ ବିଷୟରେ ଭଲଭାବରେ ଅବତାରଣ କରି ।

ମୁଁ—“ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ସେ କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ”—

ପଣ୍ଡିତେ—ଏହଠାରେ ମୋତେ ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ—“ଶୁଣବ କିଅଁ, ସବୁ ଛୁଟିବ ଆଉ ସ୍ମୃତି କଥାର କରିବ ?

ମୁଁ—“ଏସବୁ ବଜା ବଜା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଭାଷା ଗର୍ଜକ କଥାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ପାର ହେବ ନାହିଁ । ଅମେ ସହି ସାଧାରଣ ଦେଶୀ ସାତରେ ଦର୍ଶିତ କଥାରେ କଥା କହିରୁ । ଏସବୁ ଗରୀର ଶବ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟାଲୋଚନାକୁ ଅମୂର ବଳ କାହିଁ ?

ପ—ତେବେ ଆଉ କଥା କହିବାକୁ ବାହାରର କିଅଁ ? କହିବ ଯେବେ ସେହି ଭାବି ପାଠ ଯେ ପଢିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗେ କଥା କହ ଯେ ସେ ଶୁଣିବେ “କୁଥୁଣିଏ ସିଲ, ବଗରୁ କହିଲ, ବିଶ୍ଵତର କେତେ ନନ୍ଦ”—ରାତାଦି । ଶାସ୍ତ୍ରବିଜ୍ଞବକୁ ଯେବେ ବଳ ନାହିଁ ତେବେକି ପ୍ରତି କଥାରେ ଏହିପରି ପରିପ୍ରକାଶ ହବ ।

ମୁଁ—ହୁଁ (ବିନିତ ଭାବରେ) ପରିପ୍ରକାଶ ନ ହୋଇ ଥିଲୁ କଥାର ଏଠାରେ କିଶିକରି ଆପଣଙ୍କ ପାଖେ ନାମ କରିବାକୁ ଥିଲାହିଁ । ତେବେ, ଆପଣମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘରକଥା ହେଲେ ପରିପ୍ରକାଶରେ ମଧ୍ୟ ଲୁଗ ଥିଲା । “ସବୁ ସଙ୍ଗାତ୍, କାୟକେ ପଣ୍ଡିତୁଁ” । ପରିପ୍ରକାଶରେ ସଙ୍ଗା ଘରକଥାର ଶରୀରୁଁ, ଶରୀରୁଁ । ସେଥରେ କଥା ଆମର ମାନହାନି ହେଉଛି । ଆପଣଙ୍କ କାଣନ୍ତି “ବାଲାଦପିଶଣୀୟ”

ପଣ୍ଡିତେ ସେଠାରୁ କିଏ ପ୍ରସାଦମୁକ୍ତକ ସ୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତ କର ରିପର୍ ଅମୃତାଭାବ ବ୍ୟକ୍ତକ ମୁଦ୍ରଗମ୍ଭୀର ସରରେ କହିଲେ—

“ହୁଁ, ତେବେ କଥା କହିବ କହ ।

ମୁଁ—ଭାଲ ଦେଖନ୍ତୁ, ବଜାମାନଙ୍କ ମହଲରେ ଶତ ଶତ ଅବିବାହତା ସ୍ମିକୁ ରିତା ଭୂଷେ ରଖିବାର ପ୍ରଥା ଥିଲା ଏବଂ ଯେହି ଅନୁକରଣରେ ହେଉ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ କରଣ, କାୟକୁ ଓ ବଜାୟ ଶେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସରେ ସିକିତ୍ତା ରଖିବାର ସାହାରୁ ଆପଣ କଥାର ମନେ କରନ୍ତି” ?

ପ—“ଆଏ, ସେତ ଗୋଟେ ଶରୀରା ଶର । ବଜ ଲୋକେ ସିମିତ ପାଶୋଡ଼ା ରଖନ୍ତି, ଏ ସବୁ ଦେଶରେ ସବୁକାଳେ ଅଛି ନା, ଏକା ଅମର ହେଲୁ” ।

ପିଲାମାନେ ତାହିଁ କହିଲେ—“ପଣ୍ଡିତମହାଶୟ, ଆପଣ ସେ କହିଲେ ସକୁଦେଶ, ‘ସବୁକାଳ’; ଆପଣ ଏହାର କିଛି ପ୍ରମାଣ କାଣ୍ଦୁ” ?

ପଣ୍ଡିତେ—“ଶାସ୍ତ୍ରପଦ ସବୁ ପ୍ରମାଣ ଥିଲା । ପଢିବ ନାହିଁ, ଜାଣିବ ନାହିଁ, ଆଉ କ’ଥା ମନକୁ କି ?” ..

ପିଲାମାନେ—ଆଜ୍ଞା ‘ସବୁକାଳ’ କଥା ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ‘ସବୁ ଦେଶ’ କଥା କଥାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ?

ପଣ୍ଡିତେ—ହୁଁ, ଅଛି ।

ପିଲାମାନେ—ଗୋରାମାନେତ ଗେଟିକରୁ ଦେଖି ବରୁ ଦୁଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନାହିଁ । ଗୋଟିକରୁ ଦେଶୀ ସ୍ମି ରଖିବାବ ତାଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାହିଁ” ।

ପଣ୍ଡିତେ—ହୁଁ-ହୁଁ-ସେ ଗୋର ତମକୁ ବଢ଼, ଯେତେ ମେଳେ, ଯେତେ ଦୁଇଗ୍ରହ, ଯେତେ ଅଣାଦ୍ୟ ହେଲା, ସେଇତେ ତମର ପ୍ରତି । ସେତ ବଜା ହୋଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଜାତିକାଳୁ ବଜକର ନ ଲେଖି, ଆଉ କ’ଣ ଅମ କାତରୁ ବଢ଼ ବୋଲି ଲେଖିବେ । ସେଇତ ଯାହା କହ ଦେବେ ସବୁକର ତମର ମଳ !—ଇତ୍ୟାଧି”

ପିଲାମାନେ—“ଆପଣ ଏହି ବିବର୍ତ୍ତ ଦିଅନ୍ତରୁ କାହିଁକି ? ଆପଣ ଅମକୁ ଦୁଇର ଦିଅନ୍ତି । ଆପଣ ସିନା ଆପଣଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ କଥା କିପର କାଣିବେ ? ଅମେ ତାଙ୍କ କଥା ପଢିଛନ୍ତି । ବଜଙ୍କ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଶରୀରୁଁ । ଅମେ ଯାହା କହିଲୁଁ ସବୁ ମିଳ । ମାଲ ଅମକୁ ସେ ଯାହା ଶିଖାଇ ଦିଇଲାନ୍ତି ସେଇ କଥାରେ ଅମେ ଭୁଲ ଯାଉଗୁଁ ?”

ପଣ୍ଡିତେ—“ହୁଁ, ହେ କେବେତ ବିଏ, ଏମ୍ବେବାବ ଅବା ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଶି ଶରୀରି । ଶୁଣିକ କ’ଣ ଦେଖୁନାହିଁ ଅମେ” ।

କିମେ ବଗାନ୍ଦୁ ଭାବରେ ଏହିପରି କଥା କହ ଅଧିବାର ଦେଖି ମୁଁ ପିଲାମାନଙ୍କ ଗୋପନରେ ମକାକର ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟକୁ କହିଲେ—

“ଆପଣର ଫେର ପେଣିଲିଙ୍କ କଥାରେ ଇହି ଗଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଦେଖିବ ଥିଲେ ମିଳିବେ ମୁଁ ହେଇ, ଯାଉବନ୍ତି ।

ଶଶନ୍ତି ଅମ୍ବଳଥା ଅମ୍ବର ପକେଇବା ସେ ମେଲ୍ଲ ଜାତିକଥା ପ୍ରତିକରିତ । ବିଶ୍ୱର କରନ୍ତି ଚିଲ୍ଲ, ଆମ ଏବେ ଇଲାଙ୍ଗେ ବସିଥାଇ ଚଣ୍ଡିଲେ ଅମ ସମାଜରେ ଗୋଟେ ଦୋଷ ହୃଦୟନ୍ତା ନାହିଁ ? ଲୋକେ ଖରପ ହୋଇ ଯାଏନ୍ତେ ନାହିଁ ? ଯାହାର ଯେତୋଟା ମନକୁ ପାଆନ୍ତା ସେ ଯେତୋଟା ରଖନ୍ତା । ଏଥରେ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଧ୍ୱନିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନେକ ସମୟରେ ସ୍ମେହ କମି ଯାଆନ୍ତା ନାହିଁ ? ସେଥିରୁ କେତେ ? ଅମଙ୍କଳ ହୃଦୟନ୍ତା ନାହିଁ ? ଭବାଦି ।

ପଣ୍ଡିତେ—“ମ—ସ୍ଵା ଫେର ପରିବୁଛି, ଆଉ ମନ ରହନ୍ତା”—ଭବାଦି, ହ୍ରାଣ ଅନେକ କଲୁପିତ ସମୟକ ଶବ୍ଦ ମାନଙ୍କର ସଥେତୁ ବ୍ୟବହାର କରି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟମ ମୋ କଥାର ଅନ୍ତମୋଦନ କଲେ ।

ମୁଁ—ଆଜି ଅମ ଏବଂ ଏମନ୍ତରେ ଯେପରି ଅଛି, ସେପରି କରଣମାନକ ଦରକୁ କରିଦେଲେ, ତାଙ୍କର ଦଳ ହୃଦୟନ୍ତା ନାହିଁ ?

ପଣ୍ଡିତେ—ହଁ, ହୃଦୟନ୍ତା ନାହିଁ ? ତା' କିଏ ନାହିଁ କରୁଛି କି ?

ମୁଁ—କିନ୍ତୁ, ବିଶ୍ୱର କରନ୍ତି ଚିଲ୍ଲ, ଜଣେ କରଣ ଏକଥା ଦୁଇ ପେବେ ତା' ସମାଜରେ କହିଁ, ତେବେ ତାକୁ କଥାର ସମସ୍ତେ ପ୍ରସଂଗ କରିବେ ? ତେବେ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରସଂଗ ନ ପାଇବେ ଗୋଲି ଏକଥା କେହି ଅରମ୍ଭ କରିବେ ନାହିଁ ?

ପଣ୍ଡିତେ—କରଣ ସର୍ବ ଏକଥା ପ୍ରସଂଗ କରିବେ ? ଭବାଦି କହୁ କହୁ, କରଣ କୁଳର ଉତ୍ସବ, ଅବସ୍ଥିତ ଓ ପର-

ଶାମ ବିଷୟରେ ନିଜର ଭାକୁଳନ ରଚିତ ଲଭିବାସାଧ ପାଠ କରିବାକୁ ଅରମ୍ଭ କରିବାର ଦେଖି ମନେ ଟିକିଏ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦୋଷ ହେଲା । ଫଳରେ ମୋର ସୁତ୍ରିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ମୁଁ ପରାପ୍ର ହେଲ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦେବ ଅନ୍ତର୍ମୟ ବିନ୍ଦୁ କରି ବାଚିତାରୁ ନିହାର କଲି, ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ପରାପ୍ର ହୋଇ ଅତି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟମ ସଙ୍ଗେ ସେ ଦିନ କଥା କରିବାକୁ ଲଭା କଲିଲା ନାହିଁ । ଅମ୍ବର ବାରମ୍ବାର ପରାପ୍ର ଦୂଦୟନ୍ତମ କରି ପଣ୍ଡିତେ ଅନନ୍ତରେ ଉତ୍ସବିତ ହେଲେ । ଆଉ ଯଦି କର ଅମ୍ବନକୁ ‘ଶ୍ରୀନ୍ଦିନ’ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ବନବିଶ ଲଭା ପ୍ରବାର ଜଣା ପଢ଼ିଥିଲ । କିନ୍ତୁ ଅମ୍ବେମାନେ ଆଉ କୌଣସି ଭାବ୍ୟ ସୁଲି ନିମନ୍ତେ ବାହାର ନ କରିବାରୁ ପଣ୍ଡିତ-ମହାଶୟ ବାଧ ହୋଇ ଦୂର ହେଲେ । ଏପରି ଅବପ୍ରା ଦେଖି ବିଷୟ ବିଶ୍ଵର ମନେ ପକାଇ ଦେବାକୁ ତୋର ସାହସ ଦେଇ ନ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ବାଳକ ମାନେ କହି ଉଠିଲେ “ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ରହି ଗଲ ଯେ ।”—

ମୁଁ ହଠାତ୍ କହି ଉଠିଲି—“ଆଜି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ବକ୍ତ୍ଵ କଷ୍ଟ ହେଲାଣି ସେ କଥା ଆଉ । ଗୋଟାଏ ବିଷ୍ୱରକଲେ ଯାହା *ଟା ବିଶ୍ୱର କଲେ ସେଇବ୍ୟ । ଆଉ କଥା ବେଳ ନାହିଁ ? ଅଜିକେ ପର ଯାଉଛି ?”

ପଣ୍ଡିତେ—ମୋର କିଛି କଷ୍ଟ ହେଇ ନାହିଁ ? ଆଉ ଯଦି କିଛି ଅଛି କହ ?

ମୋର କିନ୍ତୁ ଆଉ ଭାଙ୍ଗା ନ ଥିଲା । ମୁଁ ନାନା ଉତ୍ସବରେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ବିଦୟା ଦେଇ ସର୍କାରୀରେ ଗଲି ।

ଶ୍ରୀ ମାଲକଷ୍ମୀ ଦାଶ ।

ଶ୍ରୀ ଦମନ ।

(ପୁରୁ ପ୍ରକାଶନ ପରାମର୍ଶ)

ନିଃଶ୍ଵର ଅବସାନ ହେଲା, କିନ୍ତୁ କେଥାରିନାର ଦୁଃଖ ଦୂର ହେଲୁ ନାହିଁ । ଅନାହାର ଓ ଅନିଦାରେ ଶଶାର ଅବଶ ହୋଇ ଅଛି, ବାକ୍ତ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । କେହି ଭିତାମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ବିନ୍ଦୁ କର କିଛି ଅନ୍ତାର ସାମାଜି ମାର୍ଗରେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଥାରେ କେହି କର୍ତ୍ତାପାତ ସ୍ଵାତା କଲା ନାହିଁ । ସାର୍ଥକର କଢ଼ାହୁକୁ ତାଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇ କେଥାରିନାର

କେହି କିଛି ବେବେ ନାହିଁ । ସ୍ଵାତାରୁ କେଥାରିନା ଗୁରୁ ମଧ୍ୟରେ ଏକାକିଷି ମନେ, ଜେବେ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭାବରେ “ଅନାହାରରେ ମହିଳା ନିମନ୍ତେ କି ବିବାହ ହୋଇଥିଲ । ମୋହର ପିଲାକ୍ୟରେ ନିରାଯକ କେତେ ଦାନ କରିବାକୁ ଅନ୍ତରେ କେତେ ଦରକାର କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ଅନାହାରରେ ମରୁଅଛି । ଦ୍ୱାରା କି ପରାମର୍ଶ କେବେ ଜାପ

ନାଟ୍ରେ ଜଣ୍ଠୁ ଏଠାରୁ ଅସି ଧାମାଳ୍ୟ ହୃଦୟକୁ ନିକଟରେ
ଦିଶା କରିବାକୁ ଦେଲୁ । ସର୍ବୋପର ଅଧିକ ବନ୍ଧୁଙ୍କର
ସ୍ଥାନର କପଟାରଗଣ; ମୁହଁରେ କେବଳ ଯେହି ଓ ଅନ୍ୟରଙ୍ଗ
ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋତେ ବେବଳ
କଣ୍ଠ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ।” ଏହି କଥାମାଳ ଭାବ ବିଲାପ କରୁ
ଅଛନ୍ତି ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଫେରୁସିଂହ ଗୋଟିଏ ପାଦରେ
କେବେଳ ଆହାର ସାମଗ୍ରୀ ଦେଇ ଘୋଟାରେ ଅସି ଉପରୁକ୍ତ
ହେଲେ ଏବଂ କେଥାରିନା ସ୍ଵାଭାବରେ ପାଦି ପ୍ଲାନ କର
କହିଲେ “ପ୍ରିୟେ ଏତେ ବିମର୍ଶ ଦୟାପ୍ରକାଶ କାହିଁକି? ତିରୁ
ପ୍ରଯୁକ୍ତି କର, ଦେଖ ତୁମ୍ଭୁ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ସ୍ଵଭାବରେ ପାଦକର
ଏହି ଦ୍ୱାରାମାଳ ଅଛି ଅଛି ।” କେଥାରିନା ଲଜ୍ଜିତା ହୋଇ
କହିଲେ “ଷେହଠାରେ ଥାଉ ।

ଯେ—ଦେଶ ମୁଁ ଏତେ ପରିଣମ କର ରନ୍ଧନ କରିଅଛି,
ତହିଁ ନିମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ
କଲ ନାହିଁ । ବୋଧନ୍ତୁ ଏ ଗୁଡ଼ାକ ତୁମ୍ଭୁ ମନକୁ
ଅପେକ୍ଷା ନାହିଁ । ଦେଖ ଅଛି ମୋହର ପରିଶର ସବୁ
ଦ୍ୱାରା ଦେଲୁ । କିଏ ଅଛି ଏଗୁଡ଼ାକ ଏଠାରୁ ଯେତି
ଯାଥ ।

କେଥାରିନା ରାଧ ହୋଇ ସମିକ୍ଷା ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ
କଲେ । ଫେରୁସିଂହ ଜନେଇ ବନ୍ଧୁ ଦୋଷେକିର୍ତ୍ତ ଘୋଟାରେ
ଉପରୁକ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ଦୁଇଲୁ ମିଳି ମିଳ କର ଦେଇ
କେଥାରିନା ସଙ୍ଗେ ଏକବେ ବସି ଆହାର କରିବାକୁ
ବସିଲେ । ହୋଯେନିର୍ତ୍ତ ସେ ଘୋଟାକୁ ସରଜାରେ ଅସି
ସଙ୍ଗେ ତାହା ନୁହେ; ଫେରୁସିଂହ ତାଙ୍କ ତାକ ଆଶ ଥିଲେ
ଏବଂ କେଥାରିନା ଆହାର କରିବାକୁ ବସିଲୁ ପରେ
ଫେରୁସିଂହ କୋଣେକିର୍ତ୍ତରୁ ରଙ୍ଗିତ ସାଧ କହ ଦେଲେ
“ଆହାର ସାମଗ୍ରୀ ପୁଣି ଶାୟ ଶେଷ କର;” ପରେ
କେଥାରିନାକୁ ମୁଁ ହିଲେ “ପ୍ରିୟେ ଶାୟ ଶେଷ କର
ଶେଷ କର ଆସ, ଅଚ୍ୟ ପିଷାଳମୁଁ ଯିବା । କେଥାରିନା
ପିଷାଳମୁଁ ଯିବାକୁ ଦେବ ମୁଣି ଶାୟ ଭୋକନ ଶେଷ କର
ଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ କଅଣ ପିଙ୍କ ଯିବେ, ଦଳ ଯୋଧାକ ଲାହିଁ ।
ଫେରୁସିଂହ କେଥାରିନାର ଭାବ ଦୂର ପାର କହିଲେ “କେଟ,
ଆସ ଏହି ଦେଶରେ ପିଷାଳମୁଁ ଯିବା । ଉତ୍ତମ ପରିଷ୍ଠେ
ପିନିଲେ କେହି ଉଚ୍ଚ ହୃଦୟ ନାହିଁ, ଆହାର ମୁଦୟ ଉଚ୍ଚ

ସେହି ପ୍ରକାଶ ଦିଇ ଅଛି । ତୁମ ଅଛ ନିକଟର ପଦ୍ମାଳିଙ୍କ
ନାହିଁ । ବୋଧ ହୃଦୟ ପର୍ବତୀନ ପାତରା ପାତରା ପାତରା
ଗଲେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋକନ ସମୟରେ ପିଷାଳମୁଁରେ ପ୍ରକାଶିବା,”
କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶରେ ସେତେବେଳକୁ ଦିବା ସି ପ୍ରକାଶ ପାତର
ହୋଇ ଥିଲା । କେଥାରିନା ବିନ୍ଦୁତ ହୋଇ କହିଲେ “ଦୁଇତା
ବାଜି ଗଲାଶି, ପିଷାଳମୁଁ ଗଲେ ସଧର ଭୋକନ ଦେଲୁ
ପ୍ରକାଶିବା ।” ଫେରୁସିଂହ ଦେଖିଲେ କେଥାରିନାର ତିଥି
ହୋଇ ନାହିଁ ସେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କର୍କ କରୁଥିଲୁ । ସୁରକ୍ଷା
ସେ ଦିନ କେଥାରିନାର ପିଷାଳମୁଁ ଯିବା କମ ହେଲା ।

ପରଦିନେ ପ୍ରାତିକାଳରୁ ଉଠି ପଢି ଦ୍ୱାରା ବୋଧେ
ପୁହୁରୁ ବର୍ଷାର୍ଗ ହୋଇ ଗାୟିଷାକ ପୁହାରୁମୁଖରେ
ଯାଦା କଲେ । ଅନ୍ୟ ଦୂର ମାତ୍ର ଗମନ କର ଫେରୁସିଂହ
କହିଲେ “ଦେଖ ପୁହୁ ଆବଶ୍ୟକ ନିର୍ମଳ ତବ ତି ସୁନ୍ଦର
ଦିଗ୍ନିଷ୍ଠ ।

କେ—ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତି, ପର୍ବତୀନ ମୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ଯୋଗ
ଅଛନ୍ତି ।

ଯେ—ମୁଁ କହୁଅଛୁ ତହିଁ ଉଦୟ ହୋଇଥିଲୁ ।

କେ—ମୁଁ ଦେଖିଅଛୁ ସର୍ବ୍ୟ ଉଦୟ ହୋଇଥିଲୁ ।

ଯେ—ତେବେ ଏହଠାରୁ ଫେରମଳ, ଅର ଧେଳ
ଦୂର ଯିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।

ଏତେବେଳେ କେଥାରିନାର ଚେତନା ଫେଲା ଥିଲା । ସେ
ଫେରୁସିଂହ ଭାବ ବୃଦ୍ଧିପାଇଛି କହିଲେ “ଶାନ୍ତି ! ଏତେବେଳ ଅସି
କ ଫେରିଯା ଭାବିତ, ମୁଁ ଅନ୍ତରେ କରୁଥିଲୁ ଅଶ୍ୟବର ହେଉଛନ୍ତି;
ତୁମ୍ଭୁ ଯେଇହା ତାହାକୁ ନୁହେ ଦେଉ; ମୂର୍ଯ୍ୟ ଯଦ ତୁମ୍ଭୁ
ଗୋଟିଏ ଦ୍ୟାନୋକ ପ୍ରାୟ କିଣିବେ ତାହାଦେଲେ ମୁଁ
ଏତି କର କରୁଥିଲୁ ମୋତି ବିଶ୍ଵରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି
ଦିଗିବେ ।”

ଯେ—ମୁଁ କହୁଅଛୁ ପର୍ବତୀନ ନାମ ଉଦୟ
ଅଛନ୍ତି ।

କେ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଅଛୁ ପର୍ବତୀନ ନାମ ଉଦୟ
ହୋଇଥିଲୁ ।

ଯେ—ତୁମ୍ଭୁ ମଧ୍ୟ କହୁଅଛୁ, ପର୍ବତୀନ ସର୍ବ୍ୟ ଉଦୟ
ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

କେ—ମୁଁ ସ୍ଵର୍ଗ ସର୍ବ୍ୟ ଉଦୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ

ତୁମେ ଯଥ କୁହ ଏହା ଦ୍ୱର୍ଷ ନୁହେ ତାହାହେଲେ
ଏହା ସୂର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ । ତୁମେ ଯାହା ଦେଖିବ ମୁଁ ମଧ୍ୟ
ତାହା ଦେଖିବ ।

ପ୍ରେସିରେ ଜୟନ୍ତ ହେଲା । ଆଉ ସେ ପୂର୍ବର କେଟ
ନାହିଁ, କେଥାରିନା ବିର୍ଭିମାନ ପ୍ରେସିରେ ଆଜ୍ଞାକାରିଣୀ
ଦାସୀ ;

ଦୋହିଁ ଅଳନରେ ଗମନ କରୁ ଅଛନ୍ତି ଏମନ୍ତ ସମୟରେ
ବାଟରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ସାଥୀର ହେଲା ।
ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରକ ଲୁଷେନସିରେ ପିତା—ରିନ୍ଦେନସିରେ । ବହୁ
ଦିନ୍ସ ପୁରୁଷ କୌଣସି ସବାଦ ନ ପାଇ ପୁରୁଷ ଅନ୍ତେଣରେ
ବହୁର୍ଗତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

କେଥାରିନା ସଖୀ ଓ ତୁମେ ଚଣ୍ଡିଦମନ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି
କି ନାହିଁ ଜାଣିବା ମାନସରେ ପ୍ରେସିରେ କହିଲେ “ଦେଖ
ପ୍ରିୟେ, କେମନ୍ତ ଏକ ପୂର୍ବବିଜ୍ଞାନ ଯୁଦ୍ଧ ଆମୁ ଅଛନ୍ତି ।
ଆହା କି ସନ୍ଦର ! ଏପର ସୁନ୍ଦର କି କେବେ ଦେଖି ଅଛ ?
ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କି କଣ୍ଠ ଦିଣ୍ଡିଟି କି ସୁନ୍ଦର ଦିନ୍ସରେ । ଆହା ତାଙ୍କୁ ଥରେ
ଅଳନନ କର ।” କେଥାରିନା ତହିଁରେ ପ୍ରତିବାଦ ନ କର
କହିଲେ “ସୁନ୍ଦର କେଉଁ ପ୍ଲାନେଟ ଅସେଲ, କେଉଁ ପ୍ଲାନେଟ
ଯାଉଥିଲ ? ଯାହାଙ୍କର କଣ୍ଠୀ ଏପର ସନ୍ଦର ସେପିତା ମାତା
ଧନ୍ୟ; ପେଉଁ ସ୍ଵରକର ତୁମେ ଅଙ୍ଗଶୋଭନା ହେବ ସେ
ସ୍ଵରକ ମଧ୍ୟ ଧନ୍ୟ !”

ପେ—ପ୍ରିୟେ, ତୁମେ କି ବାତୁଳା ହୋଇ ଅଛ !
ସୁନ୍ଦର କାହିଁ, ଜଣେ ପକ୍ଷିକେଶ-ବିଶିଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧକୁ
ତୁମେ ଯୁବତୀ ବୋଲି କହୁଥାର ।

କେଥାରିନା ଦୃଢ଼କୁ ସମୋଧନ କର କହିଲେ “ପିତା,
ମୋହର ଦସ୍ତର ତୁମ ହୋଇ ଥିଲ ଯମା କରନ୍ତୁ, ମୂର୍ଖ
କିଗନ ଲୁଗି ଗପୁ ଝଲମ୍ବିତ ହୋଇଥାର ।

ପେ—ମହାଶୟ ଯମା କରନ୍ତୁ । କେଉଁ ଅଜେ ଯିବେ
କହିଲେ ବାଧିତ ଦେବି ।

ରିନ୍ଦେନସିରେ ସେମାନଙ୍କର ସେପର ଅସଙ୍ଗେତ କଥାମାନ
ଶୁଣି ବିଶ୍ଵିତ ହୋଇ କହିଲେ ମୋହର ନାମ ରିନ୍ଦେନ-
ସିରେ, ମାତାପାତ୍ରସାମାନ୍ୟ, ପୁରୁଷରେ ମୋହର ପୁରୁ ଅଛି, ତାକୁ
ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଥିଲ ।

ପେ—ପୁରୁଷ ନାମ ।

ରି—ଲୁଷେନସିରେ ।

ପେ—ଶୁଭରାତ୍ରେ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାଥୀର ହେଲା ।
ଆପଣ ମୋହର ପିତୃ ପ୍ଲାନେଟ । ଏ ରମଣୀ ମୋହର
ପିତୃ । ଏହାଙ୍କ କନଶ୍ଚା ରଣ୍ଜି ସଙ୍ଗେ ଆପଣଙ୍କର
ପୁରୁଷ ବିବାହ ହୋଇ ଥିବାର ଶୁଣିଅଛି । ବିଶ୍ଵିତ
ବା ଦୁଇତି ହେବେ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ପୁରୁଷକୁ
ପେହି ବୂପବିଜ୍ଞାନ ସେହିପର ପୁରୁଷକାଳ ଅଧିକର୍ତ୍ତା
ଅନେକ ମୂଲ୍ୟବାଳ ଯୌଧିକ ମଧ୍ୟ ଲୋକ କରିଥିଲା,
ଆମ୍ବେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପ୍ଲାନେଟ ଯାଉଥାର ।

ଦୃଢ଼ର ପଥମେ ଏକଥାରେ ବିଶାପ ହେଲା ନାହିଁ, ସେ
ଭାବରେ କେବଳ ପଥାର୍ତ୍ତ ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ
ପ୍ରେସିରେ ଏପର କୌଣସି କରୁ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରେସିରେ
ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଦୁଃଖର କହିବାରୁ ସେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ଯିବାକୁ ସନ୍ଦର ହେଲେ ।

ସମସ୍ତେ ପଦ୍ମା ଅଭିମନରେ ଚକିଲେ ।

ତୁମ୍ଭେଶ୍ଵି ଲୁଷେନସିରେ କନେକ ପୁରୋହିତକୁ ଅର୍ଥ
ବ୍ୟାପ ଦୃଶୀଭୂତ କର ଗୋପନ ଭାବରେ ଗାର୍ଜିକୁ ଯେନଗଲେ ।
ବାୟନକା ପୂର୍ବକୁ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ ।
ସେହିଠାରେ ଦୁହକର ଗୁଣ୍ଡ ବିବାହ କରିବା ପରିମଳ ।
ଟ୍ରାନ୍କିଟ ଓ ଦୃବାରିକ ଲୁଷେନସିରେ ଗୁହରେ ପିତା ସ୍ଵର
ପାନ୍ଧୀ ଗାସ କରୁଥିଲେ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟ୍ରାନ୍କିଟରେ
ଦୃଶ୍ୟମୂଳ ଯାଉଥାର ।” ରିନ୍ଦେନସିରେ ପ୍ରେସିର୍ଭିକ୍ରେ
ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରକାଳ ପୂର୍ବକ କହିଲେ “ତାହା ହେବ ନାହିଁ ।
ଆପଣଙ୍କ ମୋହର ପୁରୁଷରେ କିନ୍ତୁ ଜୁଲ୍‌ଫୋଟ କର ଯିବାକୁ
ହେବ” ପ୍ରେସିର୍ ଓ କେଥାରିନା ସେହିଠାରେ କିନ୍ତୁକାଳ
ଅପେକ୍ଷା ଲାଗେ । ରିନ୍ଦେନସିରେ ହାରେ ଆବାଦ କରିବାକୁ

ଲୁଚିଲେ । ଦ୍ଵାରାନ୍ତରେ ଟାଙ୍କାରେ ଲୁହିମ ପିତା ପୂର୍ବରୀକୁ ହୃଦ ବଣିକ ଗାନ୍ଧ ନିକଟକୁ ଅସି ପଥ୍ରଲେ “କିଏବେ ହାରେ ଏପରି ଅଧ୍ୟାତ କରୁଥାଇ । କଥଣ ଫ୍ରାର ଭାଜିବ ।”

ତି—ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତ ଘରେ ଅଛି ?

ହୁ—ଅଛି କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କାହାର ସଙ୍ଗେ ସାନ୍ଧାତ କର ପାରିବ ନାହିଁ ।

ତି—ଯଦି ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ କେହି ଏକ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଆଶିବେ ତେବେ ସେ କି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାନ୍ଧାତ କରିବେ ନାହିଁ ।

ହୁ—ରଜୀବିଦିତ ହୃଦୟ ଏକବହୁତ ମୁଦ୍ରା, ମୁଁ ବିଦ୍ୟବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର କୌଣସି ଅଭ୍ୟାସ ହେବ ନାହିଁ ।

ପେ—ମହାଶୟ ଟଙ୍କା କରିବ କଥା ଶଢ଼ିନ୍ତି । ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତରେ କହିଦିତ ତାକର ପିତା ଏହି ମାତ୍ର ପାସ୍ଯାରୁ ଅସି ପଢ଼ୁଥ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାନ୍ଧାକୁ କରିବାକୁ ଅଧିଅବଧନ୍ତି ।

ହୁ—ତୁମେ ମିଥାକଥା କହୁଥାଇ । ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତର ପିତା ପଢ଼ୁଥାରୁ ଅସି ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଗାନ୍ଧ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ କଥା କହୁ ଅଛନ୍ତି ।

ତି—ତୁମ୍ଭେ କି ତାକର ପିତା ?

ହୁ—ହୁଁ ମହାଶୟ ତାଙ୍କ ଜନମ ଏହିପରି କହନ୍ତି ।

ଦେଖୁଥିଲେ ବିଷ୍ଟିତ ହୋଇ ଭିନନ୍ଦେନସିର୍ତ୍ତରୁ ରହି କହିଲେ “ମହାଶୟ ଏକ କଥା ଶୁଣିଅଛି । ଆପଣ ଅଳଖି ନାମ ଧାରଣ କର କି ଅଭିଗ୍ୟାମ୍ଭରେ ଏଠାକୁ ଅସି ଅଛନ୍ତି ।” ଦୂରବନ୍ଧିତ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥରରେ କହିବାକୁ ଲୁଚିଲେ, ପାପିଷ୍ଟକୁ ଧୂତ କର, ମୋହର ବିଶ୍ୱାସ ଲୋକଟା ମୋ ନାମ କହ ଏଠାରେ କାହାରକୁ ଠିକ୍କାଇବାକୁ ଅସିଥିଲା ।

‘ ଏହି ମମୟୁରେ ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତ ଅଳଖ ଏକ ଜଣ ରୂପ୍ୟ ସେଠାରେ ଅସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେ ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଭାର୍ତ୍ତାର୍କୁ ଯାଇଥିଲୁ ଏକ ବିବାହ ହୋଇ ଗଲ ପରେ ଟାଙ୍କାରେ ସବାଦ ଦେବାକୁ ଅସିଥିଲା । ଭିନନ୍ଦେନସିର୍ତ୍ତ ଦୂରଥିରୁ ତଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଦୂର ଭାବରୁ ଯଦି ସେ ଭିନନ୍ଦେନସିର୍ତ୍ତରୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପିତା ଗୋଲି ସ୍ଥିକାର କରିବ ତାହାରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ ବିଷ୍ଟିପାରେ ଏହାଭାବ ଯେମନ୍ତ କି ସେ ଭିନନ୍ଦେନସିର୍ତ୍ତରୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପିତା ଗୋଲି ସ୍ଥିକାର କରିବ ତାହାରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ ବିଷ୍ଟିପାରେ ଏହାଭାବ ଯେମନ୍ତ କି ସେ ଭିନନ୍ଦେନସିର୍ତ୍ତରୁ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ସହପରି ଭାବ ପ୍ରକାଶ କଲା । ଭିନନ୍ଦେନସିର୍ତ୍ତ ଦେଖି କୁପିତ ହୋଇ କହିଲେ “କିରେ ଦେଖୁନ୍ତି କଣ, ତିଥିପାରୁ ନାହିଁ କି ?”

ହୁ—ମୁଁ ଏକ ପରିଶ୍ରମ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ତି—ତୋର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପିତାଙ୍କ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ହୁ—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ଦେଖିବ ନାହିଁ କାହିଁକି । ଦେଖିଲୁ ସେ ଗବାହ ନିକଟରେ ଠିଆ ହୋଇବନ୍ତି ।

ତି—ସତେ !

ଏହା କହି ଦୂରଥିରୁ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ । ରୂପ୍ୟ ତିକାର କର କହିଲୁ “ରଜା କରନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ପାଗଳ ଅସି ମୋତେ ମାରୁଅଛି !” ଏହି ଅଦ୍ୟତା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖି ପଥ୍ରିତ ଓ କେଥାରିଲା ଦସି, ସେଠାରୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ।

ଦୂର ବଣିକ, ହୁବିବେଶି ଟ୍ରାନିଟ୍, ବାପିକ୍ଷା ଓ ଅଳଧାନ୍ୟ ରୂପ୍ୟମାନେ ଅସି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ଟାଙ୍କାରେ ମଧ୍ୟ ଭିନନ୍ଦେନସିର୍ତ୍ତ ଚିତ୍ତେଲ । କିନ୍ତୁ ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତ ସବାହ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିନ୍ତୁ ପାଇ ନ ଥିଲା । ଯଦି ବିବାହ ହୋଇ ନ ସବ ତାହାରେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସି ପରିଚୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତ ଆରି ବିବାହ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ଭାବ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେଲା । ପିତାଙ୍କ କିମ୍ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଇବା କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଟାଙ୍କାରେ ଆରି ରୂପ୍ୟ ଟାଙ୍କାରେ ନୁହେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତ, ବର୍ତ୍ତମାନୁ ପରିଷବ ଧାରଣ କର ଅଛି, ଏବଂ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ମାନ୍ୟ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଟାଙ୍କାରେ ବେଶ ଦେଖି ଭିନନ୍ଦେନସିର୍ତ୍ତ ବିଷ୍ଟିତ ହେଲେ । ଭାଗଲେ ପ୍ରଭୁ ଦୂର ଦୋହେଁ ଏଠାରେ ରହ କେବଳ ଅର୍ଥର ଅପବଧ୍ୟ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ରୂପ୍ୟର ଏପରି ବେଶ, ଲୁଘେନସିର୍ତ୍ତ କିମ୍ବା ହୋଇ ହେଉ ନ ସବ ! ଏହା ଭାବ କହିଲେ “ଦେଖୁଅଛି ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ରୂପ୍ୟ ଦୋହେଁ ମିଳ ମୋହର ସରକାଶ କରିବାକୁ ବିଶେଷ ।”

ଟା—ମହାଶୟ, ଆପଣ ଦୂର, ଓ ଅପଣଙ୍କର ଦେଶ ଦେଖି ଅପଣଙ୍କ ଦେଶ କରିବାକୁ କଥା ଶୁଣି ଦୋହେଁ ଅପଣ ନିଷ୍ଠା

ପାଗଳ । ସୁର ମୁକ୍ତା ଶରକ ବସୁ ପରଧାନ
କନାନ୍ତିର ଡାୟାର ଆପଣଙ୍କର କି ମନ୍ତ୍ର ହେଲା ।
ମୋହର ପିତାଙ୍କ ଲୁହାରୁ ଏପର ପରିଜ୍ଞବ କରିଛାର
କରିବାକୁ ସୁର ସମ୍ମାନ ।”

ର—ତୋରପିତା ! ତୋର ପିତା ଯେ ଦେଶେ ଦରକି କାମ
କରୁଛି ।

ବ—ବୋଧ ହୁଏ ଆପଣଙ୍କର ଚିତ୍ତବାରେ ଭୂମ ହୋଇଅଛି ।
ଆପଣ କି ତାଙ୍କୁ ଚିତ୍ତରୁ ?

ର—ମୁଁ ଅଛ ତାକୁ ଚିତ୍ତେ ନାହିଁ—ତାର ଉନିବର୍ଷ ସମୟରୁ
ସେ ମୋହର ଅଛୁ—ତାହାର ନାମ ଟ୍ରାନ୍ସର୍ଟ ।

ଦୁଇ—ଦୂର—ହ ନିର୍ମାଦି, ସେ ମୋହର ଏକମାତ୍ର
ଲୁହେନ୍ତିରୁ—ଦୁଇ ଲୁହେନ୍ତିରେ ଏକ ମାତ୍ର
ଉଦ୍‌ବନ୍ଧକାରୀ !

ଏହାଶୁଣି ଭିନନ୍ଦେନ୍ତିରୁ ମସ୍ତକରେ କ୍ରାନ୍କ ହେଲା, ସେ
ଭବନେ ଯାତିଷ୍ଠ ଟ୍ରାନ୍ସର୍ଟ ଲୁହେନ୍ତିରୁ ଦତ୍ତା କର ଆପେ
ଲୁହେନ୍ତିରୁ ଦାଖି ଏହି ଘଟଣାମାନ ଭିଅର ଅଛି । ଏହା
ଭାବ ଉତ୍ସବରେ ବେଦନ କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ ଏବଂ
ଟ୍ରାନ୍ସର୍ଟ ଅନେକ ଦରିଦ୍ରାର କର କହିଲେ “କହ ମୋହର
ଲୁହେନ୍ତିରେ କାହିଁ ?”

ଏହାପର କୋଳାବଳ ଲୁଗିଅଛି ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ବାୟୁନକା
ଲୁହେନ୍ତି ଯୋଗାରେ ଅଧି ଉପାଦିତ ହେଲେ । ପ୍ରଥମୋତ୍ତ
ଦୁଇ ଭିନନ୍ଦେନ୍ତିରେ କର୍ତ୍ତ୍ଵ ପର୍ବତ ହୋଇ ଗୋବୁ
ପଳାମୁନ କରି ଲୁହେନ୍ତିରେ ପିତାଙ୍କର ଆପଣନ ସବାଦ
ହେଲେ । ସେ ଭାବିଥିଲୁ ଲୁହେନ୍ତିରେ ଏମବାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ମାଫେ
ଥେଠାରୁ ପଳାମୁନ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଲୁହେନ୍ତିରେ ପିତାଙ୍କର
ଆମନକାର୍ତ୍ତ୍ତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଅତିରିକ୍ତ ଅନନ୍ଦର ହେଲେ
ଏବଂ ପଢ଼ ପଢ଼ି ଦୋହେଁ ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାନ୍ଧ୍ୟାକୁ କରିବାକୁ
ଅମିଲେ ।

ସେଠାରେ ଉପାଦିତ ହୋଇ ବାୟୁନକା ପିତାଙ୍କ ସମ୍ମାନରେ
ନନ୍ଦାନାନ ହୋଇ କହିଲେ “ପିତା ମୋହର ଆପରିଧ କ୍ଷମା
କରନ୍ତୁ ।” ଲୁହେନ୍ତିରେ ମଧ୍ୟ ଭିନନ୍ଦେନ୍ତିରେ ସମ୍ମାନରେ
କାନ୍ଦିପାଦ ପୂର୍ବ ତାଙ୍କର କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ବାପିଷ୍ଠ୍ବୀ
ବିଷ୍ଟ ତ ହୋଇ କନାନ୍ତି କହିଲେ “ତୁମେ ତ ଆପରିଧ
କରନ୍ତୁ । ଲୁହେନ୍ତିରେ ବାପିଷ୍ଠ୍ବୀଙ୍କ ଅନ୍ତରାଦନ କର କହିଲେ

“ମୁଁହଁ” ଲୁହେନ୍ତିରେ ! ମୁଁହଁ ପୂଜନ୍ମୟ ଭିନନ୍ଦେନ୍ତିରେ ସୁଦା ।
ମୁଁହଁ ଆପଣଙ୍କର କନାନ୍ତି ପାଣି ତ୍ରହଣ କରିଅଛି ।”
ଏହି ସମୟରେ ଦୂର କଣିକ ଓ ଟ୍ରାନ୍ସର୍ଟ ଦୂର କେବରେ
ଷେଠାରୁ ପଳାମୁନ କଲେ ।

ର—ପାରିଷ୍ଠ ଟ୍ରାନ୍ସର୍ଟ କେଉଁଥିରେ ଗଲା ?
ବାପିଷ୍ଠ୍ବୀ ଧ୍ୟୁତି ହୋଇ କନାନ୍ତି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏହାଙ୍କର
ନାମ କି କାହିଁରେ ନାହେ ?

ବାୟୁ—କାମିତି ଲୁହେନ୍ତିରେ ହୋଇ ଅବହିନ୍ତି !
ଲ—ବାୟୁନକାର ପ୍ରେମ ଏହି ଅଭିନ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ
ଓ ଅଲୋକିକ ଘଟଣାମାନ ଘଟାଇ ଅଛି ।
ଦିନରଙ୍କ କପାତୁ ମୋହର କାର୍ଯ୍ୟ ଦିବି
ହୋଇଅଛୁ ଟ୍ରାନ୍ସର୍ଟ କିଛି ଦୋଷ ଲାହଁ
ମୋହର ଆଦେଶ ମନେ ପେ ସୁର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛି ।
ପିତା ଟ୍ରାନ୍ସର୍ଟ ଅପରିଧ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ।

ବ—କିନ୍ତୁ ମୋହର ନ କଣାର ଆପଣ ତୁପର ମୋହର
କନାନ୍ତି ପାଣି ତ୍ରହଣ କଲେ ।

ର—ମହାଶୁଣ କିମ୍ବା ଭୟନାହିଁ । ଗଲନ୍ତୁ ସ୍ବର ବିଷ୍ଵରୂ ମିମାଂସା
କରିବା ସମସ୍ତେ ଲୁହେନ୍ତିରେ ସ୍ଵର ମଧ୍ୟକୁ
ଗଲେ

ତହିଁ ପର ଦିବସ ଲୁହେନ୍ତିରେ ଗୃହରେ ନିବାହ ଉପ୍ରାପନ
ଅଯୋଜନ ହେଲା । ପେଟ୍ରୀଟିଙ୍କ, କେଥାରିନା,
ବାପିଷ୍ଠ୍ବୀ ଓ ହୋଟେଲନ୍ତି ନାମକ ଏକଜଣ ପୁରୁଷ ଓ
ତାଙ୍କର ପାଣୀ ବିବାହ ଉପସରରେ ଯେବାନାନ କରିଥିଲେ
ନାନା ପ୍ରକାର ଆମାଦ ପ୍ରମୋଦ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲା ।
ଲୁହେନ୍ତିରେ ଓ ହୋଟେଲନ୍ତି ପେଟ୍ରୀଟିଙ୍କ ସମେତ ସାହ୍ୟ
ପରିଷାଳ କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ ଏବଂ କେଥାରିନାକୁ ଲୁହେନ୍ତିର
ପେଟ୍ରୀଟିଙ୍କ କିପର ସ୍ଵର ଦେଇ କରୁଥିଲୁ ତହିଁ ପ୍ରସଳ
ଉଥୁପନ କର କେଥାରିନାକୁ ମନୋମାତ କରିଥିବାକୁ
ପେଟ୍ରୀଟିଙ୍କ ବିଦ୍ୱାପ କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ । ପେଟ୍ରୀଟିଙ୍କ
ସେମାନଙ୍କ କଥା ଅନ୍ୟ ଅନ୍ୟ କେବିଷେ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ
କେବଳ କହିଲେ—ବାଜିରଙ୍ଗ—କାହାର ପାଣୀ ସାମିର
ଅଥ୍ୱା ଅନୁଗତ ଦେବାୟିବ । ସମ୍ମତ ସେ ଯାହାର ପାଣୀକୁ
ତାଙ୍କ ପଠାଥ କିଏ ଆଗେ ଅଧିବ ।

ଏକଶତ ଟଙ୍କା ବାଜି ପ୍ରିଭ ହେଲା । ସୁଥମେ ଲୁହେନ୍ତିରେ

ଭ୍ରତ୍ୟ ଦ୍ଵାରା ବ୍ୟାମନକୀର୍ତ୍ତ ତାକି ପଠାଇଲେ କିନ୍ତୁ ଭ୍ରତ୍ୟ ପେଇ ଅସି କହିଲୁ “ସେ କହିଲେ ତାଙ୍କର କାମ ଅଛି ଚର୍ମାନ ଅସି ପାଇବେ ନାହିଁ । ପରେ ଫୋଟେନିଟି ତାଙ୍କର ପହିଲୁ ତାକି ପଠାଇଲେ “ଭ୍ରତ୍ୟ ଅସି କହିଲୁ “ସେ ଅସିଲେ ନାହିଁ କହିଲେ ଆପଣ ତାମାଯା କହୁଅଛନ୍ତି । ସର୍ବ ଗୋପରେ ପେଟ୍‌ବିଶ୍ଵିତ କଥିକୁ ତାକି କହିଲେ “ଆ କେଟକୁ କହିରୁ ମୋହର ଅଦେଶ ଏହିଷତି ଏଠାକୁ ଅସିବାକୁ ଦେବ । ଏକ ମୁହଁର୍ଗପରେ କେଥାରନା ଅସି ସ୍ଥାନିକ ପୁଣ୍ୟରେ ଉପାସ୍ତି ହୋଇ କହିଲେ “ସ୍ଥାନିକ କ ଅଦେଶ ହେଉଅଛି ।

ପେ—ତୁମ୍ଭୁ ରଙ୍ଗୀ ଓ ହୋଟେନସି ଶେଷ ପହାଁ କାହାନ୍ତି ?
କେ—ଅଗ୍ର ଛଣ୍ଡ ନିକଟରେ ବସି ଚଲୁ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।

ପେ—ଯାଆ ସେମାନଙ୍କ ଶୀଘ ଏଠାକୁ ସେଇଅସ

ଅଦେଶ ପ୍ରତି ମାକେ କେଥାରନା ସେଠାରୁ ପ୍ରାଣ
କଲେ । କେଥାରନାର ଏପର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ସମସ୍ତେ
କଷିତ୍ର ହେଲେ ବାଧୀଷ୍ଟା ଅନନ୍ତର ହୋଇ କହିଲେ
“ଶ୍ରେଷ୍ଠାରେ, ତୁମ୍ଭ ରହିଲୁ ହୋଇଅଛୁ । ତୁମ୍ଭ ବାଜି
ଜିନିଅଛ । ଦେଖିଅଛୁ କେଟ ଆଉ ଫର୍ବ କେଟ ଲାହିଁ ।
ତାହାର ସଙ୍ଗ୍ରହ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦହିଅଛୁ । ଏହି ନୃତ୍ତନ କେଟ
ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଆହୁର ବିଶାଳ ସହ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଯୌଝିକ ପ୍ରଦାନ
କରିବ ।” ବାୟନକା ଓ ହୋଇନେମିତି ପିଲିଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ
ସେକି କେଟ ସେଠାରେ ଅସି ଉପର୍ତ୍ତି ହେଲେ

ବାସନକା ଓ ହୋଟେନିଶିତ୍ତ ପରି ଥିଲା ସି ସି ସ୍ଥାମାଳୁ
ଦିନୁପ ଜୀବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ପେମାନଙ୍କୁ ଦୁଆରେ ସେଠାକୁ
ଜାକ ଥିବାକୁ ଦୂର ଏକ କଥା ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଲା ଦେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ର
ପେହୁଣିତେ କେଅରିନାକୁ ଗହିଁ କହିଲେ ପ୍ରିୟେ ପଢ଼ିଲୁ
ଧର୍ମାର କିମ୍ବା ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ ତାହା ଏ ରମଣୀ-
ମନଙ୍କୁ କହିଥିଅ । କେଅରିନା ରମଣୀ ଦୃଶ୍ୟ ସ୍ଵେଚ୍ଛନ-
କରି କହିଲେ ହା ! ହା ! ଏପରି ନିଷ୍ଠର ସ୍ଵରକ ପରିଚାଯା
କର । ଏପରି ଦୁଃଖାନ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି ସ୍ଥାମାଳେ ମନରେ
ବ୍ୟଥା ଧର୍ମାନ୍ତଙ୍କ । ସ୍ଥାମାଳ ରମଣୀର ଦୃଶ୍ୟ । ରମଣୀର ବଳା
ରମଣୀର ଶାପନ କର୍ତ୍ତା କଠୋରତା ରମଣୀର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
ନଷ୍ଟକର ଦିଏ । ପରିଷ ଭାବିତ ରମଣୀ କର୍ମାକୁ ଦ୍ୱାରିତ

ବାର ତୁଳ୍ଣ । ପିତେ ତୃଷ୍ଣାହୁ ହେଲେ ସବା ସେ ବାରର
ଏକ ଦିନୁ ସ୍ବାର୍ଗୀ କରିବାକୁ କେହି ଲଜ୍ଜାକୁ ହେବେ
ନାହିଁ । ପତି ରମଣୀର ଜୀବନ ରମଣୀର ରକ୍ଷଣକ୍ରାଂ୍ତି ।
ରମଣୀର ବିଜ୍ଞା । ଏ ହୁଣ୍ଡ କିମନ୍ତେ ସର୍ବଦା ଚିତ୍ରିତ ।
ହୁମୁର ଉଦ୍‌ଧରଣ ପାଖରେ ନିମନ୍ତେ କଲରେ ଝୁଲରେ ଶିତରେ
ଛୋଟୁରେ କଠୋର ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ତୁମେମାନେ
ବୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ବସି ସ୍ଵରେ ଓ ନିରଦ୍ଧରେ ଦିନଯାତ କରୁ
ଅଛ । ପ୍ରତ୍ୟେମାନେ ଏତେ କଷ୍ଟପାଇ ତହିଁ ବିନମୟରେ
କେବଳ ପରବର୍ତ୍ତ ପ୍ରେମ ଅଧିବର ଓ ଅଞ୍ଜା-ପାଳନ ପାଇବାର
ଆଶା କରିଲୁ । ବଜା ପ୍ରକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ପଢ଼ି
ପଢ଼ିଲା କ୍ଷମରେ ହେବେ ସମ୍ମନ । ସେ ରମଣୀ ସ୍ବାମୀର
ଆଦେଶ ପାଳନ ନ କରେ ସେ ବଜା ଦ୍ୱୀପା ପଢ଼ା ହୁଲୁ ।
ରମଣୀମାନେ କହିଁ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଦାସୀ ହୋଇ ରହିବେ ନା
ସେମାନେ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତ୍ୟାମନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା
କରୁଥିଲୁଛନ୍ତି ଏହାକି ଅନୁମନକ୍ଷ ପରେ ଲଜ୍ଜାକିନକ କଲୁଛେ ?
ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗ କୋମଳ ସ୍ଵର୍ଗର ଅମ୍ବମାନେ କେବଳ
ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ବା କଠୋର । ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ଅମ୍ବ—
ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗ ଯେପରି କୋମଳ ଦୁଦୟ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି
କୋମଳ ହେବା ଉଚିତ ତାହା ନ ହେଲେ ଦେବ ସଙ୍ଗେ
ଦୁଦୟ ଔଳଖରା ରହିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏକ ସମୟରେ
ହୁମୁମାନଙ୍କ ପର ଦର୍ଶ କରୁଥିଲା କିନ୍ତୁ ମୋହର ପେ ବ୍ରଦ୍ଧ ଦୂର
ହୋଇଥାର ଦ୍ୱିତୀୟ ସେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ବାଳ୍ଯ-ଦ୍ୱାରା ପାଲନ୍ୟ
ଦୂର ଅଟେ । ବଗ୍ରିଗନ—ଦୂରା ଅହଲାର ପରିତ୍ୟାଗ
କର ସ୍ବାମୀଙ୍କ ପଦତଳେ ପଡ଼ି ସମା ପ୍ରାର୍ଥନା କର—“ପତି
ରମଣୀର ଦେବତା” ଏହି ମହାମତ ମୁଣିଶ କର ଏବଂ
ସୁନ୍ଦରେ ଦୁଃଖରେ, ସମ୍ବନ୍ଦରେ, ବିପଦରେ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ପଦ-
ସେବା କର ହୀ କରୁ ସାର୍ଥକ କର ।

କେଥାରିନାର କଥା ଶୁଣି ରମଣୀହୃଦୟ ଅତିରିକ୍ଷା ଲଜ୍ଜାତା
ହୋଇ ସ ସ ସାମିକ୍ଷା ପଦକଳେ ପଡ଼ି ଯମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ।
ଗାପିତ୍ୟା ଘେରିବରେ କେଥାରିନାକୁ ଆଳିଙ୍ଗନ କଲେ—
ମମପ୍ରେ କେଥାରିନାର ଶୁଣି ପ୍ରତିଶ୍ଵାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
କେଥାରିନାର “କଳକ୍ଷତ୍ରିଯୁ” ନାମ ଦୂର ହେଲା ସେହି
ଦିକ୍କୁ ସେ “ଘୁରୀଲା ଓ ପଢ଼ ପରାସ୍ତା” କେଥାରିନା
ଗୋଲି ସର୍ବକ୍ଷ ଖ୍ୟାତ ହେଲେ ।

୩୮୭

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ଉପଦେଶମୂଳ ।

୨୩ ଶାହସରେ ଅଛି, ଜଳ ନାର୍ଥୁଣ, କିନ୍ତୁ କେଉଁ
ପାଶି ଠାକୁର ସେବାରେ ଲାଗେ, ପୁଣି କେଉଁ ପାଶିରେ
ଆଁବେଳା, ବାସନ ମାଜିଦା, ଲୁଗା କାଢିବା ଚଳେ, କିନ୍ତୁ
ପିଇବା ବା ଠାକୁର ସେବା ଚଳେ ନାହିଁ । ସେହିପର ସାଧୁ,
ପାଥ୍ୟ, ବକ୍ତ୍ଵ ଅଭିନ୍ନ, ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନାର୍ଥୁଣ
ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆସ୍ଥା ଅଭିନ୍ନ, ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ ସ୍ଥବଦରେ
ବ୍ୟବହାର ଚଳେ ନାହିଁ । କାହାର ସ୍ଥବଦରେ କେବଳ
ମୁହଁର ଆଳାପ ପ୍ରସାନ୍ତ ଚଳେ, ପୁଣି କାହାର ସ୍ଥବଦରେ
ତାହା ମଧ୍ୟ ଚଳେ ନାହିଁ । ସେପର ଲୋକମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ
ଦୂରରେ ରହିବା ଉଚିତ ।

୨୪ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ଥବଦରେ ଦୀପ କରିବାକୁ ଗଲେହି
ଦୂଷ୍ଟଲୋକ ନିକଟରୁ ନିକଟକୁ ରଖି କରିବା ସକାଶେ ଟିକିଏ
ତମୋଗୁଣ ଦେଖାଇବା ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ସେ ଅନିଷ୍ଟ
କରିବ ବୋଲି ଡେଲି ତାହାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ଭଲ ନହେ ।

୨୫ ଦୂଷ୍ଟ ଲୋକ ପାଖରେ “ଏ ଏ” ହେବା ଦେଇ ।
କାଳେ ଅନିଷ୍ଟ କରିବ ଦେଖିଯାଇଁ ଦୂଷ୍ଟ ଦେଖାଇବାକୁ ହୁଏ ।
ଦେମାନଙ୍କ ମୂରରେ ବିଷ ତାଳିବା ଉଚିତ ନହେ । ଯାଇଛି
ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ଉଚିତ ନହେ ।

୨୬ ଦୀପରକ୍ଷା ସୁଷ୍ଟିରେ ନାନା ପ୍ରକର ଜୀବକିନ୍ତୁ
ଦୂଷ ଲବା ଅଛନ୍ତି । ଧ୍ୟାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭଲ ଅଛନ୍ତି,
ମନ ଅଛନ୍ତି । ବାପ ପର ହୃଦ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଅଛନ୍ତି । ଗଛ ମଧ୍ୟରେ
ଅମୃତ ପର ଫଳ ଧାରଣ କରନ୍ତି ଏପର ଅଛନ୍ତି, ପୁଣି ବିଷମୟ
ଫଳ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ଏପର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ସେହିପର ମନୁଷ୍ୟ
ମଧ୍ୟରେ ଭଲ ଅଛନ୍ତି, ମନ ଅଛନ୍ତି, ସାଧୁ ଅଛନ୍ତି, ଆସ୍ଥା
ଅଛନ୍ତି, ସମ୍ବାଦ ଜାବ ଅଛନ୍ତି, ପୁଣି ବକ୍ତ୍ଵ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ।

୨୭ ଜୀବ ଗୁରୀ ପ୍ରକାର,—ବଦ୍ଧଜୀବ, ମୁମ୍ବୁ ଜୀବ,
ମୁକ୍ତ ଜୀବ ଏବଂ ନିତ୍ୟ ଜୀବ ।

୨୮ ନିତ୍ୟ ଜୀବ—ସେହିର ନାରଦାନ । ଏମାନେ
ସ୍ଵାରରେ ଥାନ୍ତି ଜୀବର ମଜାଳ ଦିନିତି, ଜୀବମ ନଙ୍କୁ ଶିଶ୍ବ
ଦେବା ନମିତ । ଏମାନଙ୍କ ସ୍ଵାରର ବନ୍ଧୁ କିଛି ଭଲ ଲାଗେ
ନାହିଁ, ଏମ ନେ କାମିନୀ କାଞ୍ଚନରେ କେବେହେଁ ଆବଦ
ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବେଦରେ ଅଛି ହୋମା ପନ୍ଥିର କଥା ।

ଶୁଦ୍ଧ ଉଚିତ ଆକାଶରେ ସେ ପନ୍ଥୀ ଥାଏ । ସେହି ଆକାଶରେହଁ
ତୁମ୍ଭ ଦିବ । ତୁମ୍ଭ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଯାଏ । ସେତେବେଳେ
ହୁଅଟି ପଡ଼ୁଥାଏ । ପଞ୍ଚ ତାର ଆସି ପେଟେ ଏବଂ ତେଣା
ବାହାରେ । ଯେମିତି ଅଜି ପିଟେ ସେମେତ ଉପରକୁ ମା
ଅଭିବୁଦ୍ଧ ଦୌଡ଼ି ଯାଏ ।

୨୯ ମୁକ୍ତ ଜୀବ—ପେଞ୍ଜିମାନେ ସ୍ଵାରରେ କାମିନୀ-
କାଞ୍ଚନରେ ବନ୍ଦ ନୁହନ୍ତି,—ଯେପର ସାଧମହାସ୍ମାନାନେ,
ଯେମିମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଷୟ ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ, ଏବଂ ପେଞ୍ଜିମାନେ
ଦୂର ପାଦପଦ୍ମ ଦୈତ୍ୟ କରନ୍ତି ।

୩୦ ମୁମ୍ବୁ ଜୀବ—ପେଞ୍ଜିମାନେ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଇଞ୍ଜା
କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ମୁକ୍ତ ହୋଇ
ପାରନ୍ତି, କେହି ଦା ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

୩୧ ବନ୍ଦ ଜୀବ—ବିଷୟରେ ଆସନ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ,
ଏବଂ ଦୂରବାନଙ୍କୁ ଏକାବେଳକେ ଭୁଲ ଥାଏ, ଥରେ ଭୁଲ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦୂରବାନଙ୍କର ବିନ୍ଦୁ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

୩୨ ପେପର ପୋଖରୀରେ ଜାଲ ପଢିଛି । ଦୂର ଶୃଷ୍ଟି
ମାତ୍ର ଏପର ସିଯାଶ ଯେ କେବେହେଁ ଜାଲରେ ପଡ଼ନ୍ତି
ନାହିଁ—ଏମାନେ ନିତ୍ୟ ଜୀବର ଉପମା ପ୍ଲଟ । କିନ୍ତୁ ଅନେକ
ମାହିଁ ଜାଳରେ ପଡ଼ନ୍ତି, ଏମ ନଳ ଛିଣ୍ଗର ପଳାଇବା ପର
ହେଁ କରନ୍ତି, ଏମାନେ ମୁମ୍ବୁ ଜୀବର ଉପମା ପ୍ଲଟ । ପୁଣି
ଅଧିକାଶିଶ୍ଚ ପଳାଇବାର ତେବେ ସୁକା କରନ୍ତି ନାହିଁ,
ବରଂ ଜାଲ ମୁଁହରେ କେଇ ପୋଖରୀର ପଳା ତିରିବା
ଯାଇ ମୁଁହ ମାଡ଼ କୁଣ୍ଡ କର ଶୋଇଥାନ୍ତି—ମନେକରନ୍ତି,
‘ଆଉ କୌଣସି ଦୟା ନାହିଁ, ଆମୋଦାନେ ବେଶ ଅଛୁଟ୍ଟି’,
କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ବାଦ ଯେ କେଉଁ ଦେମାନଙ୍କ ଭୁଷ ଭୁଷ କର
ଶାରୀ ଉପରେ ପଳାଇବା, ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନ ହିଁ ବା ଭାବନ୍ତି
ନାହିଁ—ଏମାନେ ଗବ ଜୀବର ଉପମା ପ୍ଲଟ ।

୩୩ କେ ଜୀବମାନେ ସ୍ଵାରରେ କାମିନୀକାଞ୍ଚନ ଦ୍ଵାରା
କବ ହୋଇ ଥାଏ । ହାତ ଗୋଟି ବନ୍ଦ । ପୁଣି ମନେ
କରନ୍ତି ଯେ, ଏହି ସ୍ଵାରରେ କାମିନୀକ ଅନ ଦ୍ଵାରାହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧ

ପାଇବେ ଏବଂ ଶର୍ଵପୂରେ ରହିବେ । ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ତହିଁରେହଁ ମୁଖ୍ୟ ହେବ । ବଦି ଜାବ ଯେତେବେଳେ ନରେ, ତାହାର ପରିବାର କହେ “ତୁ ମେତ ଗୁଲିକୁ ମୋର କଣ କରିଲେ ?” ଧୂଣି ଏଥର ମାୟା ଯେ ପ୍ରମାଣକରେ ଦେଖି ବଲିତା ଜଳିଲେ କହେ, “ତେବେ ପୋଡ଼ିଯିବ, ବଲିତା କମେଇ ଦିଅ ।” ଉଦ୍‌ଘାଟେ ମୁଖ୍ୟ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇ ରହିଛି !

୩୪ ତଦି ଜାବମାନେ ଶିଖର ଚନ୍ଦ୍ର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଦି ଅକସର ହୃଦୟ, ତେବେ ଏଣୁ ତେଣୁ ମିଳି ଗଲୁ କରନ୍ତି, କିମ୍ବା ତିରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ପରିବରେ କହନ୍ତି, ‘ମୁଁ ପରିକର ରହିଥାରେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ବାତ ବାନ୍ଧୁଛି ।’ ହୃଦୟ ସମୟ କହିଲୁ ନାହିଁ ଦେଖି ତାପ ଦେଖି ପାରିବ ଦେଇ ଗୁଲିଯାପ, କିନ୍ତୁ ଦେଖି ଅଗ୍ରାଧ କଲୁ ଯଣି ପାରିବ ଦୂର୍ଦୟିବ । ‘ଶ୍ଲୋକଟି ବେଶ ସମ୍ବ୍ରଦ ଦିପର ଦେଇ ଗୁଲିଯାଉଥିଲା । ଏଥର ସମୟରେ ତାହାର ଭୂର ଭଙ୍ଗା ହେଲି ଯେ, ଲୁଗା କାନିର କଣ କଣା ହୋଇଅଛି ଥରେ ଦେଖେ । ଶୋଇ ଦେଖିଲା ଯେ କେବଳ ବିମ ନାମ ଲେଖା ରହିଅଛି । ସେତେବେଳେ ସେ ଭୂବିଲେ ଏ କି ? କେବଳ ଶୋଇବ ବିମ ନାମ ଲେଖା ରହିଅଛି ! ଯେମିତି ଅଗ୍ରାଧ କଲୁ, ଯେମିତି ଦୂର୍ଦୟିଲା !

୩୫ ସ୍ଵାଧୀ ଜାବର ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟେ ସାଧ ସଜ କରିବା, ଏବଂ ମଧ୍ୟେ କିର୍ତ୍ତନରେ ଶିଖର ଚନ୍ଦ୍ର କରିବା । ଆଉ ବିରୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହୃଦୟ ; ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ହୃଦୟ “ମୋତେ ଶିଖର ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଅ”

୩୬ ଶିଖର ହୃଦୟ କୋରି । ସୁରଖରେ ଅଛି, କମନ୍ତରୁ ଯେ କି ସାକ୍ଷାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତ୍ଯେ ନାହାୟଣ, ତାକର ଲକ୍ଷା ଯିବାନ୍ତି ଯେତୁ ଗାନ୍ଧିବାକୁ ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ହନ୍ତୁମାନ, ବିମ

ନାମରେ ଶିଖାସ କରି, କିମ୍ବଦେଇ ପ୍ରମଦ୍ବ ପାର ହୋଇ ଗଲେ ! ଆଉ ସେତୁକଳର ବରକାର ହୋଇ ନାହିଁ ।

୩୭ ଶିରୀଷଣ ଶୋଇବ ପରିଶର ବିମ ନାମ ଲେଖି ସେହି ପରିଶିଳିତ ଶୋଇବ ନେଇକର ଲୁଗା କାନିରେ ବାନିହେଲା ଥିଲେ । ସେ ଶ୍ଲୋକଟି ଧମୁଦ୍ର ଆର ପାରିବ ଯିବେ । ବିରୀଷଣ ତାଙ୍କ କହିଲେ, ‘ତୁ ମୂର ଭୟ ନାହିଁ, ତୁ ମେ କଣ୍ଠାସ କରି ପାରି ଉପର ଦେଇ ଗୁଲିଯାପ, କିନ୍ତୁ ଦେଖି ଅଗ୍ରାଧ କଲୁ ଯଣି ପାରିବ ଦୂର୍ଦୟିବ ।’ ଶ୍ଲୋକଟି ବେଶ ସମ୍ବ୍ରଦ ଦିପର ଦେଇ ଗୁଲିଯାଉଥିଲା । ଏଥର ସମୟରେ ତାହାର ଭୂର ଭଙ୍ଗା ହେଲି ଯେ, ଲୁଗା କାନିର କଣ କଣା ହୋଇଅଛି ଥରେ ଦେଖେ । ଶୋଇ ଦେଖିଲା ଯେ କେବଳ ବିମ ନାମ ଲେଖା ରହିଅଛି । ସେତେବେଳେ ସେ ଭୂବିଲେ ଏ କି ? କେବଳ ଶୋଇବ ବିମ ନାମ ଲେଖା ରହିଅଛି ! ଯେମିତି ଅଗ୍ରାଧ କଲୁ, ଯେମିତି ଦୂର୍ଦୟିଲା !

୩୮ ସେ ମହାପାତକ କରିଥାଏ—ଗୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତୀ ହୃଦୟ କରିଥାଏ—ସେ ଯଦି ଶିଖରକଟାରେ ଶିଖର କରେ ତେବେ ବଗଗାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶିଖର କୋରରେ ଭୂର ଭଙ୍ଗ ପାପରୁ ଉତ୍ସାହ ପାର ପାରେ । ସେ ଯଦ କହେ, ଆଉ ମୁଁ ଏଥର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ, ତେବେ ତାହାର ଆର କିନ୍ତୁ ଭୟ ନାହିଁ । *

ଶ୍ରୀ କଷ୍ଟଚନ୍ଦ୍ର ସେନଶୁଷ୍ଟ ।

ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ।

(୩)

ମେମନ ସିଦ୍ଧରେ ୨୫ ବର୍ଷ ଶାପନ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବିକ୍ରିତ କର ପମେଶଚନ୍ଦ୍ର, ଦିନାକରିତରୁ ପରିବର୍ତ୍ତି ହେଲେ, କେବେଳ ମାସ ନିଧରେ ତାହାର ପରିଶର ଏବଂ ମେମନପୁର ପରି କିମ୍ବ ମାନକର ଶାପନ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ମ୍ୟାଲେରିଆ-ପ୍ରତୀତି ନିର୍ମାନ ଓ ଦିନାକରିତରୁ କିମ୍ବରେ, ଅନ୍ତର୍ମାନ ତାହାଙ୍କ ସ୍ଥାନ୍ୟପ୍ରତି ଶିଖର ପ୍ରତିକୁଳ ହେଲା । ତେଣେ ୧୮ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାଦରେ ସେ ସୁନାର୍ଯ୍ୟ ଅବକାଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ସି. ଆଇ, ଡି, ଉତ୍ସାହ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ନାନା ବିଭାଗରେ ପରିଶର ଏବଂ ମେମନପୁର ପରି କିମ୍ବ ମାନକର ଶାପନ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ମ୍ୟାଲେରିଆ-ପ୍ରତୀତି ନିର୍ମାନ ଓ ଦିନାକରିତରୁ କିମ୍ବରେ, ଅନ୍ତର୍ମାନ ତାହାଙ୍କ ସ୍ଥାନ୍ୟପ୍ରତି ଶିଖର ପ୍ରତିକୁଳ ହେଲା ।

* ଏହି ଉତ୍ସାହର କେବଳ ଭାବନାକାର-ବନ୍ଦକାର—କିନ୍ତୁ ସରନାରେ ବନ୍ଦକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସରଳ ପ୍ରାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଦୂଷି ।

ଏହି ସମୟରେ ସେ ତାହାଙ୍କ ବାଜୁଧାରୀ ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡର କିହାସ-ଜ୍ଞାଲ ପ୍ରମୁଖ ସହ କାଳୀର, ମସର ଓ ସରକାର ପ୍ରଭୃତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତଙ୍କ କରିଥିଲେ । ତିଥିରେ ୧୫୩ ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ସେ ତୁଳୟ ବାର ଉଦ୍‌ଘରେ ଦ୍ରୁମଶରେ ନହିଁରେ ହେଲେ । ଇଂକଣ୍ଠରେ ପ୍ରଗେଶ ଲାଭ କରନ୍ତେ, ତଥାତ୍ ବାସନ୍ତୀ ବାୟୁ ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କର ମାଲେଶୀଥ ପ୍ରବଳତର ହେଲା । ତଥୁଁ ସେ ସମୁଦ୍ରର ବନ୍ଦୀ ଗୋଟେମାଉଥରେ କେତେକ ମାନ ଶଯ୍ୟାଗତ ହୋଇ ବହିଲେ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ସୁଦା ସେ ପାଶୁଲିପି ପୁନରବୁଦ୍ଧି କରିବାରୁ କାନ୍ତ ନ ଥିଲେ । ଦିନକରେ ସେ ଗୋଟିଏ ପାଶୁଲିପି ପାଠ କରୁଥିଲେ, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ତାହାଙ୍କ ପେଶକା ହଠାତ୍ ଉପର୍ତ୍ତି ହୋଇ ସମୟ କାଗଜ ପଥ ତାହାଙ୍କ ବିକଟତା ଦୂର କରି ଦେଲେ । “ମହା ସାଧନ ଅବା ଶାଶବ ପାତନ” ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜୀବନର ନାତ ସ୍ମରିତ ଥିଲା ।

“Civilisation of Ancient India” ପ୍ରକାଶିତ ଦେବାପରେ, “Lays of Ancient India” ନାମକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରଶମନ ନିମ୍ନେ ସେ ଉଦ୍‌ଦେଖାଗ କରୁଥିଲେ । କେତେବୁଦ୍ଧିଏ ପୁରତନ ଭାରତୀୟ କବିତାର ଇଂରେଜା ଅନୁବାଦ କରି, ପ୍ରସ୍ତୁତକାକାରରେ ପ୍ରଶମନ କରିବାକୁ ମନସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଲର୍ଡ ମାକଲେକ ପ୍ରଣୀତ “Lays of Ancient Rome” ର ଅନୁବନଶରେ ଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ୧୫୩ ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡରର ଏହା ପ୍ରକାଶିତହେଲା । ଏହା ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ, ‘Civilization of Ancient India’ ନାମକ ପ୍ରସ୍ତୁତକର ଅଞ୍ଜ ବିଶ୍ଵାସ କହିଲେ ଦିଲେ । କାରଣ ଏହା ଭାରତର ବିଶ୍ଵାସ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ ଧାରଣ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଚିନ୍ତାପ୍ରେସର ଗତ ପ୍ରସ୍ତୁତିପେ ପ୍ରତି-ଭାବ କରୁଥିଛି । ପାନ୍ଦୁରରେ ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ନାଟକ ସମୟରେ ଉଦ୍‌ଦେଶ କରି ତାତ୍କାର ଭାରତର ସାହେବ ପେଣ୍ଟ୍ରେ ‘Theatre of Hindus’ ନାମକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରଶମନ କରି ଅଛନ୍ତି, ତାହା ପଠନ ନିମ୍ନେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବିଶେଷ ସହାୟକ କରିପାରେ । ଏହା ଇଂରେଜ ପଥଦ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ । ଅଶୋକଙ୍କ “Message to foriegn Nations,” ଏବଂ ଯୁଧ୍ସିତରଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୌପ୍ୟକ ଭାବୀ, ଓ ଯୁଧ୍ସିତର ପ୍ରମାଣକର ପ୍ରଭୃତି କେତୋହି ପଠନକେ ତାହାଙ୍କ ଇଂରେଜା କବିତା କରିବାର ପାରଦର୍ଶିତା ସହଜରେ ଅନୁମତି

ଦେବ । କେତେକ ବୈଦିକ ଗାନ ମଧ୍ୟ ଏଥରେ ସମାବିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା ।

ଦେବ ସାପ୍ତୀ ଲାଭ କରନ୍ତେ ସେ ଜର୍ମାନ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଧାରିବାୟ ଜଳ ବନ୍ୟବହାର କରିବା ନିମ୍ନେ ସେ ଉମ୍ମେଷ-ବେଢ଼ନରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ସେଠାରେ କର୍ମାନ ନାକରଣ ଓ ପ୍ରାଥମିକ ପୁଷ୍ପକାଦ ପାଠ କରୁଥିଲେ । ଜର୍ମାନ ଅପେକ୍ଷା ପରାସୀ ଭାଷାରେ ତାହାଙ୍କ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ପରାସୀ ଭାଷାରେ ସେ ଦିନବରି ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ଏକଣା ଓ ସ୍ଵାମୀନଙ୍କର ଲକ୍ଷଣାଦି ବର୍ଣ୍ଣନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଇଂରେଜ ଅପେକ୍ଷା ପରାସୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନଙ୍କର ଅଧିକ ପରଦର୍ଶିତା ଥିଲାର ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ମତରେ, ଅଧିକ ବହିରେଇୟ ଭାଷାନାମ ଅଧ୍ୟୟନ କ କରିବା ଭାବରୁ ଶିଖ୍ୟ ବିଧାକର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଦୋଷ । ଉତ୍ତରାଧି ଦେବ, ବିଜ୍ଞାନ ଦେବ, କିମ୍ବା, ଭାରତର ପ୍ରକୃତର ଦେବ, ଇଂରେଜ, କର୍ମାନ, ଓ ପରାସୀ ଭାଷା ଶିଖ୍ୟ ନ କରେ ଉତ୍ତରମ ରୁହେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ।

ସାପ୍ତୀଲାଭ ଦେଲା, ୧୫୩ ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡରରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଭାରତ ପ୍ରତ୍ୟାମନକ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ବଂଗୀୟ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେସର୍ ପ୍ଲାପନ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଥମ—ଶର୍ଵ ନିମ୍ନେ ସେ ତାହାର ସରାପକ ପାଠଗତ କହିବା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତର ପାଶୁ ପ୍ରେତ୍ୟେ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ବିଧାକ ନିମ୍ନେ ଏହି ଦିଲାତ ଭଦ୍ରମ ଦେଖାଯାଏ । ନିରଣ୍ୟ ଉକ୍ତକୁ ପ୍ରଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଶାର୍ଵିକ ମନ୍ଦିର । କିନ୍ତୁ ବଂଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ-ପ୍ରେତ୍ୟେରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କଲାପ ଭୁଲନାରେ ଏହାର ଅବସ୍ଥା ଅନ୍ତର ଶୋଗିଲୁ । ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଉପରେ ଜାଗ୍ରା ଜୀବନର ଉନ୍ନତି ନିର୍ଭର କରେ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର କଥା ଅସ୍ମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଅଧିକେଶନ ହୁଏ କି ନାହିଁ; ତାହା ଜାଗନ୍ମାତାଙ୍କୁ । ସେ ଯାହାଦେବ, ଏହା ସେ ଗୋଟିଏ ସାହିତ୍ୟଦିମ, ଏଥରେ ବୁଝୁଣ୍ଟି ହେବାର ନାହିଁ । ବଂଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ପରିଷକ୍ର ପ୍ଲାପନ କରିବା ସାର ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ସେ ବଜାରୀ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତରପର୍ଯ୍ୟ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରି ଅଛନ୍ତି, ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

‘ଏତେବେଳେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରର ସବିଶେଷ ସ୍ଥର୍ଥର ହୋଇଥିଲା । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ୨୨ ବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସରକାରଙ୍କ ବିଶେଷ ପ୍ରାଣୀଭାବର ହୋଇଥିଲା । ସରକାର ଅନେକ କଟିନ ବିଷୟରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରର ମତାନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀଜୀବ କଞ୍ଚକ ଶ୍ରେଣୀପ୍ରକଳ ତାହାଙ୍କର ଶ୍ରୀବା ଓ ସହାନୁଭୂତି ବିଶେଷ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲା । କେତେ ଅଧିକ, ଅଶାସିତ କିମ୍ବା ଶାସନ କରି ତାହାଙ୍କର ଶାସନବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷତା ବିଶେଷ ବିକାଶ ପାଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କର କମିଶନର ପଦରେ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ହେବା ଦିଅୟ ସରକାରଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲା । ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ହାଇଟ୍-ହଲସ୍ଟ ଲାଗ୍ନିଆ କାନ୍‌ସିଲିଙ୍ଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ଏବଂ ଶେଷରେ ଏହି ସିକାନ୍ଦ ହେଲା ଯେ ଉପସ୍ଥିତ ଭାରତୀୟ-ମାନ୍ଦ୍ରାଜି ଉପେକ୍ଷା କରିବି ନାହିଁ । ତଥାପି ଧ୍ୟାନରେ ୫୪୯ ଶ୍ରୀଜୀବରେ ଏପ୍ରତିକ ମାସରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର କର୍ତ୍ତାମାନ କିମ୍ବା କମିଶନର ପଦରେ ବରତ ହେଲେ । ଭାନୁବାଣୀ ଶତାବ୍ଦିରେ ସେ କେବଳ ଏକମାତ୍ର ଭାରତୀୟ କମିଶନର ଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ସାହେବ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରର ଭାରତୀୟ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କୌଣସି କାରଣରୁ ସେ କମିଶନର ହୋଇନ ପାଇ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଅଧୀନରେ କିମ୍ବା ମଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହୋଇ ରହିଲେ । ତଥାପି ଏହି ଦୂର ଜଣଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା । ବେଳେ କାହାର ଅଛନ୍ତି ବା ଅଶ୍ଵା ଦେଖିନ ଥିଲେ । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ବିଶେଷରୁ ଯେ ସେ ସେଇବାକ କମିଶନର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ତାହାଙ୍କର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଧାରେବ କଲେକ୍ଟର ମାନେ ଦିନେ ଶ୍ରୀ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପନ୍ନୋଧ ବା ଅନ୍ତର୍ଭେଦ ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଯେତେବେଳେ ସେ କର୍ତ୍ତାମାନ କମିଶନର ପଦରେ ନିଯାକ୍ତ ହେଲେ, ସେହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବଜ୍ରର ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସାହେବ ମେନ୍‌ଯ ପଦରେ ବରତ ହେଲେ । ବନ୍ତୁ କିମ୍ବାରେ ବନ୍ଦଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଥିବାରୁ, କିମ୍ବା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଶ୍ନମାଧ୍ୟନରେ ସେ ବନ୍ଦ ପାରିବାରୀତା ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସାରଗର୍ଲିଷ ଇଲାଙ୍ଗ ବଜର ଲେଫ୍ଟ୍-ନେଟ୍ସ ଗର୍ଡର ଥିଲେ । ସାରଗର୍ଲିଷରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତାର ସେ ବନ୍ଦ ପ୍ରଶ୍ନା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦଦିନ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସାହେବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦେଖାଇଲା ।

କର ପାଇଲେ ନାହିଁ । ବର୍କମାନରୁ ପରିଦ୍ରିତ ହୋଇ ସେ ଡେଢ଼ଶାରେ କମିଶନର ହୋଇ ଅସିବାରୁ, ଏବଂ ସେତେ-ବେଳେ ଯାନ ବାହାର ସୁବିଧା ନ ସିବାରୁ ସେ ଅନ୍ତର୍ଭେଦ ସମ୍ଭବ ପଦ ତାଗ କଲେ ।

୫୪୯ ଶ୍ରୀଜୀବରେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଡେଢ଼ଶାର କମିଶନର ପଦରେ ନିୟମିତ ହେଲେ । ସେ ୧୯୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡେଢ଼ଶାର ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଶିଶ୍ରୀ ଭାବରେ ଡେଢ଼ଶାରମିଶ୍ର ହୃଦୟ ଆକର୍ଷଣ କରିବାର ଉପସ୍ଥିତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସେ କରି ନାହାନ୍ତି, ସେ ଡେଢ଼ଶାର ଲୁଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ କମିଶନରେ କୌଣସି ବିଶେଷ ଉପକାର କରି ନାହାନ୍ତି, କିମ୍ବା ଡେଢ଼ଶାର ଉତ୍ତରାୟ ଲେଖିବାର ପ୍ରସ୍ତର କରି ନାହାନ୍ତି ସଥି, ଉଥାପି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆସମାନଙ୍କ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ । ଗଢ଼ାତ ନିବାରୀ କଣେ କନ୍ଟିଂ ଠାର୍ଟ ଶ୍ରୀ ଅଛୁ ସେ ଦିନେ ତାଙ୍କ ଗଢ଼ାତ ବଦ୍ୟାଳୀକୁ ଅନୁପ୍ରିଣ୍ହିରେ ମାନଚିତ୍ତ ସାହାୟ୍ୟରେ ଦ୍ୱିଗୋଳ ଶାଖା ଅଧ୍ୟୁନ୍ତ କରୁଥିଲେ, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ, ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ହଠାତ୍ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ସହ ସେଇ ସମ୍ବନ୍ଧର ଆଳାପ କରିଥିଲେ ତାହା ତାହାଙ୍କ ବିଶାଳ ହୃଦୟର ସମ୍ବନ୍ଧର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିହ୍ୟନ୍ତ । କଟକରେ ଦିନ ଲଙ୍ଗୁ ହୋଇ ସଥ୍ୟ ହୋଇଛି ବୋଲି ଲଙ୍ଗୁ ଦ୍ୱାରା ଦେଖିଲେ ପ୍ରତି ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ହୃଦୟର ଏ ବିଶାଳତା ଅବଶ୍ୟ ଶିଖାଯାଇବା । ଶାହ ଗଢ଼ାତ ଦିପୋଟ ମଜିଷ୍ଟ୍ରେଟକୁ ଗନ୍ଧାର ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରର ଉତ୍ସମ୍ଭଵ ଆଶା ଓ ଭରତାରେ ପ୍ରତିକାରି । ଡେଢ଼ଶାର ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରର ବିଶେଷ ଦୁଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ଡେଢ଼ଶାର ପ୍ରାଚୀନକୁ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମେନ୍‌ଯ ପଦରେ ଦେଖାଇଲେ । ସୁ ପ୍ରଣିତ “Rambles in India.” ନାମକ ସୁପ୍ରକରେ ଉତ୍ସମ୍ଭଵ ପ୍ରାଚୀନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଥିଲୁଣିକ ଅବଶ୍ୟାରେ ସେ ଗେଟୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି ତାହା କାନ୍ତିକାର ପ୍ରାଚୀନ କାର୍ଯ୍ୟକାଳୀନ ରେମ ପ୍ରତି କବି ପାଇରନଙ୍କ ଶେଷ ବୋଲି କହିବାକୁ ଦେବ । ସେ କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ ଉତ୍ସ ସୁପ୍ରକରେ ମୈତ୍ରୀ ହୃଦୟର ମର୍ମବାତ ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି ।

"The Niobe of nations ! there she stands,
Childless and crownless, in her voiceless woe,
An empty urn within her withered hands.
Whose holy dust was scattered long ago.

* * * *

ବର୍ଣ୍ଣମାଳ ଓ ଡେହିଶାରେ କମିଶନର ଥିଲାବେଳେ ବଜାରେ ଭନେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବନ୍ଦେଶ ପ୍ରତିପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା, ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ ଦୁଇଧୂରେ କି ଭାବର ଉଦ୍‌ଦେବ ହେଲା, ସେ ବଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାର ମନସ୍ତ କଲେ । ପ୍ରଥମତଃ ସେ କେତେକ ସମୟ ନିମନ୍ତେ ଅବକାଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ ; ତମରେ ୨୭ ବର୍ଷ ବଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଷ୍ଳକନାନନ୍ଦୁର ଧେଣୁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାଭରେ ବଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ।

କୌଣସି ଆଦୟିକ ପରବର୍ତ୍ତନରେ ମନୁଷ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ବିକଳ ହୋଇଥାଏ । କେବଳ ଚକିତହୋଇ, ମଧ୍ୟ ଥିଲାରେ ନିଷିଦ୍ଧ ରହେ ନାହିଁ । ତାହାର ମନର ଆବେଳ ଉଚ୍ଚ ସଂଶୋଧ କାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାରେ ବନ୍ଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତଃ । ଯେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି କାରଣ ନ ମିଳେ, ସେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନ ଉତ୍ସବକଃ ହେଉଥାଏ । ଅବଶେଷରେ ଗୋଟାଏ କିଛି କାରଣ—ସତ୍ୟହେଉ ଗା ମିଥ୍ୟହେଉ—ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ । ଏହି କାରଣଟି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର ସଙ୍ଗେ ମନର ସମସ୍ତ ଅବେଳ, ଦୁଇମୂର୍ତ୍ତ ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ଶାରୀ ହୁଏ । ଏହା ସାଧାରଣ ନିମ୍ନମ,—ମାନବର ପ୍ରକଳ୍ପ । ତେଣୁ ଭନେଶଚନ୍ଦ୍ର ହଠାତ୍ ବଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାବାର ଅର୍ପିତ ନିନ୍ଦ୍ରାକାଳର ଓ ଦେଖାଯିବ ମନ୍ଦିର କଲେ । ପୂର୍ବେ ଯେପରି କୁହାଯ ଅଛି, ଏହି କାରଣର ସତ୍ୟାବଧି ପ୍ରତି କେହି ଦୂଷ୍ଟେ କରି ନ ଥିଲେ । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ଏହି କାରଣର୍ଦାରୀ, ଯେ ସରକାର ବାବାଦୁଇକା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅସନ୍ତୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଭନେଶଚନ୍ଦ୍ର ବଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ସତ୍ୟତା ସମ୍ଭବରେ ଯୋର ସନ୍ଦେହ । କାରଣ ଭନେଶ ତନୁ ବଜାରରେ ରଣି ଥିଲାର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଥିଲା । କଣେ ଭାବମୁଁ କେତେ ଉତ୍ସବୀୟ କମ୍ପଣ୍ଟରଙ୍କ ନିମ୍ନରେ ଥାଇଥିବା ଉପରକୁ ଉଲ୍ଲିପ୍ତ ହେବା କଥା ଦେଖିଲେ ଏହି ସିକ୍ରାନ୍ଟ ସ୍ଥଳୀ ହେବ ଯେ ବଜାରରେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ପଥେଷ୍ଟ ସହାନୁ ହୁତ ମିଳିଥିଲା । ଭନେଶ ତନୁ

ମଧ୍ୟ ନିକ ବନ୍ଦୁନାଳକ ନିକଟରେ ସରକାରଙ୍କଠାରେ ନିକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କୁତୁଳା ପ୍ରକାଶ କର ଅଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ବରିଷ୍ଟ ପଟଣରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଇ ସେ ଏହେ ଉତ୍ସବ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ନିକାନ୍ତ, ସମୀକ୍ଷନ ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଆଉ କେବେଳ ପ୍ରବାଦ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଗଳ୍ପ ଅଛି । ତାହା କେବଳ ପ୍ରବାଦରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ, ସତ୍ୟାବା ସହିତ ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ ।

ଯାହାହେଉ, କୌଣସି ଅପେକ୍ଷାକୁଳ ସତ୍ୟକଳକ କାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନସ୍ତିରୁ ରହେ ନାହିଁ । ଭନେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୁଇତି କାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯାଇ ପାରେ । ପ୍ରଥମତଃ, ସାହିତ୍ୟବେଳା ତାହାଙ୍କ ଅଭିନ୍ୟା ଅଭିରଣୀୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏହାକୁ ସେ ସବୁବେଳେ ବଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ଥିଲାବେଳେ ସାହିତ୍ୟବେଳା ନିମନ୍ତେ ସମୟ ଓ ସୁରଧା ଅଭିନ୍ୟା ମନ୍ଦ ମିଳିଥିଲା । ତେଣୁ ତାହାଙ୍କର ଉତ୍ୱେଷଣ୍ୟ ପଥକ ହେବାରେ ବ୍ୟାପାତ ପଢ଼ିଥିଲା । ତାହାଙ୍କର ଉତ୍ୱେଷଣ୍ୟ ଥିଲା ଜୀବନବସ୍ତ୍ରରେ ସେ ଏପରି କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ଯାହାହାର ମୁହଁପରେ ସେ ଦେଶରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେବେ ଏବଂ ଯାହାହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୁଖରେ ଦେଶବାସୀ ତାହାଙ୍କପ୍ରକଳ୍ପ କୁତୁଳାକୁ ମୋତନ କରି, ଆପଣାକୁ ଶତାଂ ଧନ୍ୟ ମନେ କରିବେ । ଏହି ଉତ୍ୱେଷଣ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ବଳବତ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା, ସେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ବଜକାର୍ଯ୍ୟ ତଥାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ,—ବଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯମିତ ଥିଲା ସେ ଦେଶୀୟ ବଜନାତ ପରିଷ୍ଳକନାନ୍ଦେ ଯୋଗଦାନ କରିଯାଇ ନ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ସୁଧାତ ଧାରଣ କରିବାକୁ ପେର୍ବ ଦିନ ଭାବରେ ଯେତେବେଳେ ମନ୍ଦିର ମେଳକେ କହିଥିଲୁଣ୍ଟ ପେର୍ବ ଦିନ ଭାବରେ ଯେତେବେଳେ ଶାସନ ଲଙ୍ଘନ କରିବାରେ ପ୍ରାଣ ଗୌରବର ଦିନ ହେବ । ଭନେଶ ତନୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ସତ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିଥିଲା । ଭାବର ପଦାନତ କରି ତିରିକାଳ ବାପର ଶୁଣିଲାରେ ଅବଦା ଭଣିବା ଲାଞ୍ଚର ଶାସନରୁ ଉକେଶା ନାହିଁ । ଭନେଶ ତନୁ ଦେଖିଲେ ସେ ତାହାଙ୍କ ପର ଜଣେ କେତେ ମାକିଷ୍ଟେଟ କିମ୍ବା କମିଶନର ହେଲେ

ଦେଶରେ ଉଚ୍ଚରେଳ ଶାସନର ସ୍ଵପନ ପଳିବା ସ୍ଵଦୁର ପରା-
ହତ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଭାବ ଦେଶର ସମ୍ବାଧୀ ଶାସନ ଭାବ
ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କଷାର ପରିପୂରଣ ହେବ, ତାହାର ସମା-
ଧାନ କରିବା ରମେଶ କନ୍ତୁ ଉତ୍ସବର କାର୍ଯ୍ୟବୋଲି ମନେ
କଲେ; ଏବଂ ଏଥରେହିଁ ଦେଶରେ ପାଖାତ୍ୟ ସହ୍ୟତାର
ସ୍ଵପନ ପଳିବାର କଥା । ଏଥିମେଣ୍ଟେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର
ଶ୍ରୀ ବିଜନାନ ଦେବାରୁ ସେ ବାକିକାର୍ଯ୍ୟ ତଥାର କର ସ୍ବ-
ଦେଶର ଅମୃତାନ ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ
ଲୁଚିଲେ । ଉତ୍ସବ କିମ୍ବା ପ୍ରଭୁତ ଧନ ସତ୍ୱର କର ଅପଣାକୁ
ବୌରିବାନ୍ତିର ଓ ସମ୍ବାଧିଳୀ ମନେ କରିବା ରମେଶବ୍ରତ୍ତ-
କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ସଲା । ତେଣୁ ସେ ଶାକକାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ
କଲେ; ଏବଂ ଏହା କରିବା ହୀନ ସେ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ
କର ଅଛନ୍ତି, ବୋଲିବା ବାହୁଦ୍ୟ ମାତ୍ର । ବାସ୍ତ୍ଵକ ଯେ
ଜୀବନର ମଧ୍ୟରେ କହେ ‘ମୁଁ ବିଶେଷ ଧନ
ସମୟ କରିଥିଲି, ବର୍ଷମାନ ଧନ ନିମ୍ନେ ବ୍ୟାଳ ନ
ଦୋର, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜୀବନର ପଞ୍ଚ ଅନ୍ତେଶ୍ୟ କରିବି’,
ସେ ପ୍ରଭୁତ ବାର । ଏଥରେ ରମେଶବ୍ରତ୍ତ ବାହୁ
ପ୍ରତିରେ, ରମେଶବ୍ରତ୍ତର ବିକାଶ ।

ଦେଶରେ ଦିଲେ କ୍ୟାନ୍ତି ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ସର୍ବଦା
ଉପଦେଶ ଦେଇଥାନ୍ତି ପ୍ରାକୃକାଳ କାର୍ଯ୍ୟ କିଛି କର,
ଦୂଆରେ ଅର୍ଥ ଶ୍ରୀ ସମୟ ନଷ୍ଟ କର ନାହିଁ । ପ୍ରାକୃକାଳ
କାର୍ଯ୍ୟ ପଦରେ ସେମାନେ ଦୁଃଖ କେତୋଟି ବାଲକକୁ
କିଛି ଅର୍ଥବାନ କର ତାକ ଶିଷ୍ଟର କରିବା, କିମ୍ବା କୁଅଟାଏ,
କି ଯୋଗେଷ୍ଟାଏ ଖୋଲାଇ ଦେବା, ଏବଂ ଏହା ପେ କର
ପାରେ ତାହାର ଜୀବନ ଧଳ୍ୟ । ସେ ଶୈଶୀର ଲୋକେ
ନିଷ୍ଠ ରମେଶବ୍ରତ୍ତ ନିନ୍ଦା କରିବାର କଥା । କାର୍ଯ୍ୟ
ରମେଶ ଏତେ ଶୁଭ୍ରାବ ଟଙ୍କାର ପଦ କିଧାର କଲେ । କର୍ମ
ତଥାଗ କର ରମେଶବ୍ରତ୍ତ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ତାହା
ସେମାନଙ୍କ ମତରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କହିଲେ ତିଲେ ।
ସେମାନେ କହନ୍ତି “କଟ୍ଟେସ ଏର୍ଥନ୍ତୁ କି କାର୍ଯ୍ୟ କର
ପକାଇ ଅଛି, କଣ ଦେଶଟାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଟେକି ଦେଇଥାନ୍ତି ?
ଇତ୍ୟାଦି” । କଟ୍ଟେସ ହେଲେବେଳେ ସେମାନେ ଆଶା କର
ଥିଲେ, ଯେପରି ଏହା । ୩ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବାଧୀ
ଦେଶଟାକୁ କାପାନ କି ଆମେରିକା କରି ପକାଇବ । ଏ

ଶୈଶୀର ଲୋକ ଉକ୍ତକୁରୁମିରେ ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥାପି ବନ୍ଦୁଷଙ୍କାରେ
ବିଦ୍ୟମାନ । ଉକ୍ତଲେଖିଲା ଗୋଟିଏ ପାର୍ଶ୍ଵ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏବଳି
ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଏତେ ଶୁଭ୍ରାବ ଅର୍ଥ ନିଷ୍ଠ ଦେବା ଅନୁଚିତ ।
ଏମନ୍ତ କି ଜଣେ ସ୍ଵପ୍ନିକ ସ୍ଵନାମ ଧଳ୍ୟ, ଉକ୍ତଲେଖେ
ପାଶ୍ୟତ ସହ୍ୟତା ପ୍ରକର୍ତ୍ତକ ଉକ୍ତଲ ସନ୍ତାନ ଦିଲେ କହିଲେ
“ଅମୁକ ଗୋଟିଏ ମାସିକ ସାହୁତ୍ୟ କାଗଜ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛି
ସାହୁତ୍ୟ କଣ ଦେବ ? କଗନ୍ତରେ କଣ ବିନ୍ଦୁ ବିଶେଷ
ଦେବ ନାହିଁ ? ଦେହତକ ଥାନ ଅସ୍ଵରତ କର କାର୍ଯ୍ୟରେ
ପରିଣତ କର, ତାହା ଶେଷ ଦୋର ଯାଉ, ତୁମେ
ସାହୁତ୍ୟ କାଗଜ ପ୍ରକାଶ କରିବ । ନୂତନ ନତନ ଚିନ୍ତା
ଭାବର ପ୍ରକାଶ କରିବ” ଇତ୍ୟାଦି । ବାସ୍ତ୍ଵକେ
ଏ ଶୈଶୀର ଲୋକଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଯେହି ଅଗନ ପରିଷ୍ଠା ।
ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଶରେ ନୂତନ ଅନ୍ଦୋଳନର ସୁଧାରଣ କରିବା—
ନିର୍ଜନ୍ବ ନିପ୍ରେରଣ ସମଜରେ ନବଜାବନ ପ୍ରବାଦ ସର୍ବରତନ
କରିବା—ମୂର୍ଖଜାତର ବିଶାରତ ଅସ୍ଵରଜ୍ଞାନ ଦେଶବସିଙ୍କ
ଏକନନ୍ଦ ଭାବରେ ଅନ୍ତପାତ୍ରିତ କରିବା ନିମ୍ନେ ମନ୍ଦାନ
ବିବରଣ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା-
ତୁର ତୁରନାହିଁ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ତାବନ ନିମ୍ନେ ଗର୍ବରଚିନ୍ତା ।
ସୁଦୂଢ଼ ମନ ଓ ଭିନ୍ନକ ଭାବ ଅବଶ୍ୟକ । ଏବଂ ଏହାର ଫଳ
ଦୂଦୟମାନ କରିବା ନିମ୍ନେ, ମଧ୍ୟ ମନ ତଦ୍ଦୁଷ ଉତ୍ସବ
ମାର୍ଜିତ ହେବା ଅବଶ୍ୟକ । କରିବାର ବିଶ୍ଵ କରିବା
ଦୂଦୟମାନ କରିପାରେ, ଦାର୍ଢଙ୍କ ଦର୍ଶକ କରୁ ମାମାଦା
କରିପାରେ କୁଷକ ସେ କଥା କାହିଁ ବୁଝିବ । “ତଣାକି କଣେ
ପଶାର କଥା ପଢିଲେ ବୋଲେ ‘ଦଶ’” । ଏହବଳ ଲୋକେ
ରମେଶବ୍ରତ୍ତର ନିନ୍ଦାକରିବା ସ୍ଵଭାବିତ ।

୩୩ ଶ୍ରୀଶ୍ଵାରକୁ ୧୯୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ-ଏହିପାଇ ବର୍ଷରୁ
ଅଧିକାଶ ରମେଶବ୍ରତ୍ତ ଲାଙ୍କଣ୍ଟରେ ଅତିବାହିତ କଲେ ।
ଏଥର ତାହାକର ଦ୍ୱା ଓ କନ୍ଦମ କନ୍ଦମ ତାହାକି ସଙ୍ଗେ
ଭଲଣ୍ଟ ଯାଦା କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଦୂର-
ଥର ମାତ୍ର ଭାବର ଭାବରମନ କରିଥିଲେ । ଥରେ ୧୯୫ ରେ,
ଏବଂ ଅନ୍ୟଥର ୧୯୫ ଶ୍ରୀଶ୍ଵାରରେ ଭାବର ଜୀବ୍ୟ
ମହାମିତିର ସଭପତି ପଦରେ ବରିକ ହୋଇ ଅନ୍ତିମରେ
ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସେ କି ବଜଳାଯୁ, କି ସମାଜିକ, କି ସାହୁତ୍ୟକ,
ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ରମେଶବ୍ରତ୍ତ

ଫଳର ନୀତାର ପଦବର୍ଷ ତାହାକୁ ସ୍ଵର୍ଗ ଯାଏ କହି
ଥିଲେ । ସେ ଅନୁଗୋର୍ତ୍ତର ଶ୍ରୀରାଧାନାର କଲେକରେ
ପ୍ରଦେଶ ଲାଇ କଲେ, ଓ ପରେ ବାଦିମୂର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଦେଶରୁ
ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଉପରେତୁ ଲଙ୍ଘନର ଉତ୍ତରହୟେଷ୍ଟ
କଲେକରେ ଭାବକ ଉତ୍ତରପର ଅଧ୍ୟାପକ ପଦରେ
ନିୟମ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସ୍କାନ୍ଦଳନାମ, ଭାବକର
ବାଦପୂର୍ବ ଶ୍ରୀମତ୍ତ ଦାଦାଭାର ନୌରେଜୀ, ଓ ଶ୍ରୀମତ୍ତ
ବିମେଶକନ୍ତୁ ବନୋପାଧ୍ୟୀ ଭାବକ ଶାସକ ଫ୍ଲାର ନିମନ୍ତେ
ଜଙ୍ଗଲରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ରମେଶକନ୍ତୁ ସେହି ମହାଯା-
ମନକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜ ଶତ୍ରୁ ତାଳିଦେଲେ । ଉତ୍ତରବେଶ
ଧ୍ୟାନ ଶୀଘ୍ରରେ ତାହାକର ଉତ୍ସବେ ମହାଦେଶର
ଦିନର ଦେଶର ବ୍ୟାମଣର ପଳ ସ୍ଵରୂପ ଭବତରେ ବିଚାର ଓ
ଦଶ ଦିନ ବିରଳ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ପଦିକା ପ୍ରକାଶ,
କରଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ରମେଶକନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରମୁଖ ପନ୍ଥାଯୁ
ଉତ୍ସାହନ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଦାଦାଭାର ନୌରେଜୀ
ଓ ବିମେଶକନ୍ତୁ ସଥାକମେ ୨୦ ଓ ପଞ୍ଚାବକ ବର୍ଷ ହୋଇ-
ଥିଲା । ତେଣୁ ଉତ୍ସବେ ରମେଶକନ୍ତୁ ବହୁଧିକ ଥିଲେ;
ଦାଦାଭାର ୧୯୩୫ ରୁ ୧୯୩୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାର୍ଯ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଦୟ ପଦରେ ବରକ ହୋଇଥିଲେ, ଓ ବିମେଶକନ୍ତୁ
କଣ୍ଠର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କ୍ଷୟକନ୍ତୁ ନିଜ ଘୃତରେ ରାଧ କରୁ-
ଥିଲେ । ଏହି ତିନିଜଙ୍ଗ ଏକଥେ ଉତ୍ସବୀ ଦଳର ନୌରା
ସ୍ଵର୍ଗ ଥିଲେ ।

ଭାବେଳକେ ସାହିତ୍ୟରେ ନାଲିମନ୍ତରୁ ଏକାବେଳକେ
କରଇ ନ ଥିଲେ । ଆମେମାକେ ପୂର୍ବରେ କହିଅଛୁଁ
ସେ ସାହିତ୍ୟରେକୁ ନିଜ 'First love' ଅର୍ଥାତ୍
ସର୍ବୋତ୍ତମା ଅଦରଶୀୟ ମୟୁଁ ମନେ କରୁଥିଲେ । ଗ୍ରାମୀନ
ହସ୍ତକ୍ଷପ ସାହିତ୍ୟ କାହାକୁର ଅତିକ୍ରମ ଅଦରଶୀୟ ଅଛି ।
ସେହି ସାହିତ୍ୟ ଅଲୋଚନାର ଫଳ ସ୍ଵରୂପ ସେ କିମ୍ବା ଗ୍ରାମୀନ
ଭାବର ଉଚ୍ଛବିତ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଅନ୍ତର୍ବାଦ କରସିଲେ
ଏହି "Lays of Ancient India" ନାମକ ପୃଷ୍ଠକ
ପ୍ରଣାଳୀ କରିଥିଲେ । ସ୍ଵର୍ଗିତ କୌଣସି ଉପନିଷାଦର
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାୟ ଶିର୍ଷରେ ସ୍ଵର୍ଗ ପଦମ୍ ଓ ଜନମ ଉତ୍ତରାତ୍ମକ
କରିଥିଲେ । ଏହୁବିର ନାନା ପ୍ରକାରର ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ସାହିତ୍ୟରୁ
ଜହାନିମ୍ବ କରାଯିଲେ । ଏହିବେଳେ ବ୍ୟାମ୍ପାଶ୍ରମ ଓ ମହାଭାରତ

ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମହାକାର୍ଯ୍ୟ ଦୂରିତି ଇଂରେଜୀ ପଦ୍ୟରେ
 ପ୍ରକାଶ କରିବାର ମନସ୍ତ କଲେ । ମହାଭାବତ ଅବମୃ
 ସମୟରେ, ଅକ୍ଷ୍ମୋର୍ଧର ଅଧ୍ୟାପକ ଗ୍ରନ୍ଥ ମୋଷମୁଳରଙ୍କ
 ପରମର୍ପିତ ଅପେକ୍ଷା କଲେ । ମୋଷମୁଳରଙ୍କ ପରମର୍ପିତ ଅପେକ୍ଷା
 କରିବା ସାଇବିକ; କାରଣ ମୋଷମୁଳରଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
 ସାହିତ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଉଣି । ତାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରାର୍ଥୀ
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାତ୍ରର୍ଥ ଦର୍ଶନ ସହି କିମ୍ବାରେ ପରିଚାର ।
 ସମ୍ମୁଦ୍ର ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ତାବଳୀ ତାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଇଂରେଜ
 ଅଲ୍ଲୋକରେ ଅଲ୍ଲୋକିତ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ରମେଶକରନ୍ତୁ
 ତାହାଙ୍କ ଯେତେବେଳ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପ୍ରେସିବ୍ରୁ ମନେ କଲେ ।
 ମୋଷମୁଳର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କରିଥିଲେ, ମହାଭାବତ ଭଲ ପ୍ରକାଣ୍ଡ
 କାବ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଇଂରେଜ ପଦ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦ୍ୱାରାଯଥ ।
 ତାରିଖ ଏକେ ମହାଭାବତ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରତି ମୋଷମୁଳରଙ୍କ
 କରରେ ସମୟ ପୁଅଗରେ “longest poem” ଅର୍ଥାତ୍
 ଦୁଃଖତମ କାବ୍ୟ, ଛିଣ୍ଣମୁହଁ, ମହାଭାବତରେ ପ୍ରକାଶ କିମ୍ବା
 ସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରୁ ଏତେ ନିଶ୍ଚିଅ ଥିଲୁ ଯେ, ପ୍ରକାଶ
 କିମ୍ବା ହରାହ କରିବା ବଢ଼ି କଠିନ । କିନ୍ତୁ ରମେଶକରନ୍ତୁ
 ବନ୍ଧୁଶମ ଓ ସାଧ୍ୟ ସହକାରେ “Mahavarat” condensed
 into English verse” ନାମରେ ମହାଭାବତ କାବ୍ୟ
 ପ୍ରତି କର, ମୋଷମୁଳରଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପର୍ତ୍ତି ହେଲେ ।
 ସେ ତାହା ଦେଖି ନିରତିଶ୍ୟ ପ୍ରିତ ହୋଇ ସବୁରେ
 ଗୋଟିଏ ମୁଗବଳ ଲେଖିଦେଲେ । ମୁଗବଳରେ ଯେ
 ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—

"The task has been boldly undertaken, and carried through, as far as I can judge, with great success by Mr. Romesh Dutt in his "Mahavarat condensed into English verse." He has himself given an account of the principles by which he was guided in his work. He has, as much as possible, taken a number of verses of the original and rendered them faithfully into English. * * * And the impression which his bold undertaking leaves on the reader is certainly that something like what we read in English may have been recited in India when the war be.

tween the Kurus and the sons of Pandu was first sung by the ancient bards of the country" ମୁଁ ଯେତେହୁ ବିରୁଦ୍ଧ କବୁଅଛି ଶ୍ରୀମତୀ ବିଶେଷ ଦରି ପାଦସ ସହକାରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟର ବିଶେଷ କରିଥିଲୁ ସୁରକ୍ଷାତର ଏବଂ ଏଥରେ ବିଶେଷ କୃତକାର୍ଯ୍ୟର ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଯେଉଁ ନିଜରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଛନ୍ତି, ତାହା ସେ ନିଜେ ବିଶେଷ କରିଥିଲୁ । ସେ ବେଳେପୁନ୍ତିଏ ଶ୍ରୋତୁ ଏକବି ନେଇ ତାହାକୁ ଠିକ୍‌ରୁପେ ଝାରେଜୀରେ ତଳ୍ଳିମା କରି ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଠକମାନଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଭାବ କଲ୍ପାଭବ ସେ ଉଚ୍ଚରେଜୀରେ ଆନ୍ଦୋମାନେ ଯାହା ପାଠକରୁ, ଯେହି ମଳ ତଣ୍ଡି, ଯେତେବେଳେ କୁରୁ ଓ ପାଣ୍ଡବ ପୁନଃ ସୁଭ ପ୍ରଥମକଥ ପ୍ରାଚୀନ କଲ୍ପାନାନ୍ଦ ହାର ବିରୁଦ୍ଧ ହେଲା, ଭାବର ବିର୍ତ୍ତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା ।) ମୋହମ୍ମଦର ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଯଥା କୌରାବ ଦେଖିଲେ, ଏହା ରମେଶନାନ୍ଦ ପ୍ରତି ତାହାକୁ ଯାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କୁହେଁ । ସୁଲଗ୍ରୂ ଅଳ୍ପରୁ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି;— "A kind of photographic representation, a snap-shot as it were, of the old poem." ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟର ଚୋଟିଏ ଫଟୋଗ୍ରାଫ ଚିହ୍ନର । ଏହି ମହାଭାରତ ଲଭ ଦିନମନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀ ନାମରେ ଏବଂ ଚମାୟଣ (Condensed into English verse ଅଞ୍ଚାପକ ମୋହମ୍ମଦର ନାମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ହମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ଲୋକରେ ବିଶେଷ ଅବରତୀୟ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଭାତିର ଖେରାର ଅଳ୍ପକଳ ମଧ୍ୟରେ ମହାଭାରତରୁ ୧୫୦୦୦ ଏବଂ ଚମାୟଣରୁ ୧୦୦୦୦ ସୁପ୍ରକଳ ବିହିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଦୂର ପୁଷ୍ପକର ବିଶେଷକୁ ଏହି ସେ ଏହା ସୁରକ୍ଷା ଓ ଭାବାପର ଭିପରି ପାଠକରେ ରଖିଥିଲା । ଭାବର ଉତ୍ତରାପର ଭାବାକାଳ ପୁରାଣରେ ପ୍ରକଳ ଭାବରେ ରହିଥିଲା । ସୁରକ୍ଷା କେବଳ ପୁରାଣରୁ ପାଠକରେ, ସେ ଉତ୍ତରାପ ତହିଁ ପାଇବା ଦୁଇର । ଅତି ଅର୍ଥ ପାଠକ ଉତ୍ତରାପ ତହିଁ ଅନ୍ତେଶରେ ସୁରକ୍ଷା ପାଠକର ଥାଏ । ପାଠକମାନେ ବିଶ୍ଵାସର ଓ ବଣିଷ୍ଟକ ବଳହ ପାଠକର ଅମୋଦ ଲୁହ କରନ୍ତି, କେହିଁ ବା ଦୃଷ୍ଟିର ଦୁଃଖି, କିନ୍ତୁ ସେହି ବଳହ ନିଧରେ ପୁରାଣକର୍ତ୍ତା କି ନିଶ୍ଚାର ପାଇବିଲା

ତହିଁ ପ୍ରକଳ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ୍ତି, ତାହା ଅନ୍ତରୁ ପାଠକ ମନରେ କରିଥାନ୍ତି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାବରତାଶୀ ସୁରକ୍ଷା ସୁରକ୍ଷା ମାନରେ ପରାଶିତ କରି ଅପ୍ରକଳ; କିନ୍ତୁ ପାଖାତି ଅମୋଦରେ ଅମୋଦର ଫୋର ଯେ ସୁରକ୍ଷା ତାହାର କିନ୍ତୁ ତାହାର ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ହେଲାଥିଲା । ରମେଶନାନ୍ଦ ସୁପ୍ରକଳ ବିମାନ ଓ ମହାଭାରତରେ ଯୋଗିଛି କି ଯେତେବେଳେ ଏହି ଯାମାନକ କଥା ପାଠକରି ତହିଁ ପରିଷକ କରି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହାହିଁ ହରାକମ୍ବର ବିଶେଷକୁ—ଏହାହିଁ ପ୍ରାଚୀ ଯାଶାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ବପରିଷକ ଏକ ନିଜକ ଓ ଅତ୍ୟବିଶେଷଭ୍ୟ ଫଳ ।

୧୯୮୨ ମେ ୧୯୯ ଧର୍ଯ୍ୟକୁ ଏହି ଦୂର ବର୍ଷ କାହାରେ ରମେଶନାନ୍ଦ ଅନେକାନେକ ସର୍ବରେ ଭାବର କୁଣ୍ଡିଯାନାଳା କିମ୍ବରେ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁତା ବର୍ତ୍ତମାନେ ଯେତେବେଳେ ଭାବର ପ୍ରେସ ଭୂର୍ବିଷରେ ଅଳ୍ପ୍ୟ ପ୍ରତିକିରି ଅଛନ୍ତି । ତା'ଭାବରେ ଦୂର ଧୀମାନ ସମେର ଜଞ୍ଜଳ ସହିଁ ଭାବର ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହା ନିରାଶା କରିବା ନିମନ୍ତେ କୁଣ୍ଡିତା ପ୍ରଦାନ କରି ଉଲ୍ଲଙ୍ଘର କେତେବେଳେ ଦଳପତଙ୍କ ପଢାନ୍ତିରୁ ଆକର୍ଷଣ କରିବାରେ ରମେଶନାନ୍ଦ ସମ୍ପର୍କ ହୋଇଥିଲେ । ଅମ୍ବାନାନକ କୁଣ୍ଡର୍ବ ବନ୍ଧୁମହିଳା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲକ୍ଷ୍ମିତାନାନ୍ଦ ପ୍ରାଚୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାଇୟାମାନେ ରମେଶନାନ୍ଦ ପ୍ରାଚୀନ କୁଣ୍ଡିତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । କୌରା ଶର୍ଵ କାର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ବାଦକମାନେ କହନ୍ତି, ଏହି ବନ୍ଧୁତା କରେଇ ଅବରତୀୟ ହୋଇଥିଲା, ଏଥିରେ ସେପରି ପାରୁତା କି ଥିଲେ ସତା, ବିଷ୍ୱାସ ଗବେଷଣା ଓ ସ୍ଵର୍ଗୀୟପୁରାତା କ୍ରାତ୍ର ଏହାର ମୂଳ୍ୟ ଅକାଶ ବର୍ତ୍ତିଲା । ଏଥିରେ ରମେଶନାନ୍ଦ କରି ଉଲ୍ଲଙ୍ଘର ବିଶେଷକୁ ବିନ୍ଦୁରୁପେ ବିନ୍ଦୁଟିଲା । ରମେଶନାନ୍ଦ କରି ସେହି ବନ୍ଧୁତାରେ ମୋହମ୍ମଦ ହୋଇ ଭାବର ତାଗ୍ରୀ ମହାୟିତାରେ ନେତାମାନେ ତାହାଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଅଧିକାରୀଙ୍କରେ ସମ୍ମାନ ପଦରେ ନିରାଶ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ରମେଶନାନ୍ଦ ନାମ ଶୃଣିଥିଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ସୁମ୍ଭାବ ପାଠକର ପାଠକରେ କରିବାକୁ ଦେଖିଥିଲେ,

ସେମାନେ ବାସ୍ତବ ଚାହିଁଦେଖି ଅର୍ଥପାଦ୍ରିତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କୁ * ୧ ଦର୍ଶ ଦୋଷଟିଲା । ତଥାପି ତାହାଙ୍କର ଧର୍ମ ଓ ତୈଜସ୍ତବାଧ୍ୟ ଦର୍ଶକ-ମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଓ କର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ କଲା । କେହି ତାହାଙ୍କୁ ଏଗେବର୍ଷ ବୋଲି ସହକରେ ବିଦ୍ୟା କଲେ ନାହିଁ । ଜାଗମ୍ବୁ ମହାସମିତିରେ ସେ ବିଶେଷ ଭାବରେ କୃତ୍ତିମାନଙ୍କର ପରି ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ ; ଏବଂ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ଯେ ଅନ୍ତିମକୁ ଓ ବହୁପରିମିତ ଜମିକର ଦେଶରେ ଦୂରୀୟ ବରତ୍ରାତାର ପ୍ରଥାନ କାରଣ । ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପୂର୍ବେ କବାପି ଜାଗମ୍ବୁ ମହାସମିତିରେ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେ "Peasantry of Bengal" ପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତବନ କରି ବଜା ଦେଶର କୃତ୍ତିମାନ ମାନଙ୍କର ଦୁଆ ମୋଦିକାର୍ଯ୍ୟ ମଳଙ୍ଗ ପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ କରି ଥିଲେ, ସେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଜାଗମ୍ବୁ ମହାସମିତିରେ ନୂତନ ଉତ୍ସୁକ କରିବା ବିବିଧ ବା କଣ ?

ସେତେବେଳେ ଲଞ୍ଜ କର୍ଜନ ଦ୍ଵିତୀୟବାର ଗର୍ଭର୍ତ୍ତା କେନେଇଲ ହୋଇ ଥେଲେ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉପରୋକ୍ତ ବିଷୟରେ ସାମାଜିକ ବିଶ୍ୱାସରେ । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଥମ ବଥା, ଜମିର ଜମାଧାର୍ଯ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଯୁକ୍ତିପୂର୍ବ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ରହିବ । ଏହାହାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ କର୍ଜନଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଧିକାର ଅଧିକାର ଏହି ବିଷୟରେ ବିଶ୍ୱାସରେ ବିଶ୍ୱାସକାରୀ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ହେଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ କଥା, ଦେଶର ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରକାମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ରହିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ନବ ଲକ୍ଷ ଓ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନ କର୍ତ୍ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକର୍ମଚାରୀଙ୍କା ସମିତିରେ ଭାବରାମ୍ଭ-ମାନେ ସହ୍ୟ ସୁରୂପ ପୁରୁଷ ହେବେ । ଏ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ତରକ୍କ ଦେଲେପରେ ଲଞ୍ଜ କର୍ଜନ ଶେଷରେ କହିଲେ "After all, is not the rule of one man the best from of rule for India !?" (୧)

ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର କିନ୍ତୁ ନିଜ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଥରୁ ବିଚିନୀତ ହେବାର ନହନ୍ତି । ଭାବରାମ୍ଭ ଜମି ଜମାଧାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ

ଲଞ୍ଜ କର୍ଜନଙ୍କ ନିକଟକୁ କେତେକ ପଦ ଲେଖିଲେ । ଉଂଳଗ୍ନ ଗମନାନନ୍ଦର ସେ ସେହି ପଦ ଗୁଡ଼କ ଏକବିତ କରି "Open Letters" ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଭାବରେ ଶାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଧରିବାରେ ଥିଲେ, କେତେ କେତେକ ଉଂଳଗ୍ନବାସୀ ଭାବର ବଜା କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ସଙ୍ଗେ ତାହାଙ୍କର ବିଶେଷ ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ପଙ୍କେ ଏକବିତ ହୋଇ ଭାବର ସନ୍ତ୍ରିବଦ୍ଧ ନିକଟରେ ୧୫୦ ଖୁଣ୍ଡାର ଡିସନ୍ଟର ୧୦ ତାଙ୍କରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଅବେଦନ ପଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କରେ ସେ ପାଇଁ ଫଷ୍ଟର ଉତ୍ସାହ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମତା, ଜମିଦାରମାନେ ନଜି ଦେଖୁ ଭାବର ଅର୍ଥକ ଦେବେ । ଯୁଧାଳ, ଭାବର ସମସ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ତରିକା ନିର୍ଭରେ ଥିଲେ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ ହେବ । ଶ୍ୟାମ୍ସ କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବ । ଧର୍ମରେ, କୃତ୍ତିମାନଙ୍କ ଦେଖୁ କର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ନ ଥିଲେ ବର୍ତ୍ତିତ ହେବ । କାହିଁ ଏହି ଜମି ଅୟର ଅର୍ଥକାରୀଙ୍କୁ ଅସ୍ତର ହେବ ନାହିଁ । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଏହି ଦାନର ଯୁକ୍ତିପୁତ୍ରକା ଦେଖାଇବା ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ସୁନିଧା ଓ ଝାନାବୁବାରୁ ଅଧିକ । ଶେଷରେ ପରକାର ଆଶିକ ଭାବରେ ଏହାର ସୁବିଗ୍ରହ କଲେ । ପ୍ରଥମ ତିନୋଟି ବିଷୟରେ ସରକାର ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଦାନ କଲେ ; ଏହାହାର ୧୫୦ ପାଇଁ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଲଞ୍ଜ କର୍ଜନଙ୍କ ସୁପ୍ରତିକ ତମି ଜମା ମେଲୀଯୁ ପ୍ରାପ୍ତକ ଅଗର ହେଲା । ଏଠିନମନ୍ତ୍ରେ ପ୍ରମାଣାଦ ସତ୍ରର କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି କେବୁ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ରକର୍ତ୍ତବ୍ୟମାନଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ମନେର ଏ ପ୍ରାପ୍ତକ ଅନୁମୋଦିତ ହେଲା । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ବିଦେଶୀ ବନ୍ଦୁ ପରିଶାରରେ ସାଧକ ହେଲା ।

ଏକବିରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ "Open Letters" ପ୍ରକାଶ ଓ ଅବେଦନପଦ ଦାନ କରିବା ପରେ "Economic History of British India" ନାମର ପୁସ୍ତକ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଅଧ୍ୟାତିକ କଲେ । ଏହି ସହିନ୍ଦ୍ରିୟରେ ଉଂଳଗ୍ନରେ ପ୍ରାରମ୍ଭ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାବର ବିଷୟରେ ଲଙ୍ଘିତ

(୧) 'The Bengalee.'

ଦୂରଶତାଖି ସ୍ଵପ୍ନ ସମ୍ଭବ କରିଥିଲେ । ପଳାଶି ସଫତାରୁ ଅଭୟନ୍ତର ବିଂଶଶତାବ୍ଦିର ପ୍ରାରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ଆୟନ୍ୟୟର ଉତ୍ତରାସ ପ୍ରଣୟନ କଲେ । ଏହା ଦୂରଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜ୍ଞାନ । ୧୯ ଶତ ୧୯୦୭ ଓ ୧୯୧୩ ଶତ ୧୯୦୪ ଶ୍ରୀଜ୍ଞାବଦେବ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଲିଖେ ଲେଖିଥିଲୁ—
 “Excellent works on the military and the political transactions have been written by eminent historians. No history of the people of India, of their trades, industries and agriculture, and of their economic condition under British administration has yet been compiled. Recent famines in India have attracted attention to this very important subject, and there is a general and widespread desire to understand the condition of the Indian people, the sources of their wealth and the causes of their poverty.” (ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଵପ୍ନିକ ଉତ୍ତରାସ ଲେଖକମାନଙ୍କ ହାସ୍ତ ସନ୍ଧି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଷୟକ ଉତ୍ତରାସ ପ୍ରକାଶନ କରିଛନ୍ତି) । ଭାରତ-ବିଷ୍ଣୁକର ବାଣିଜ୍ୟ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ କୃଷି ଏବଂ ଉଚ୍ଚରେକ ଶାସକାଧୀନରେ ତାହାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ଉତ୍ତରାସ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ନାହିଁ । ଭାରତରେ ମତ ଦୁଇଷ୍ଟ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ପ୍ରକାଶନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା, ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧର କାରଣ ଓ ନିଃତାର ହେଉ ଦୂରଦ୍ୟୁତିମ କରିବା ନିମ୍ନେ ଅନେକଙ୍କର ଉଚ୍ଚା, ଏ ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନ ବିଶେଷ ଅକର୍ଷଣ କଲା ।) ଅଛିଏବ ଏ ସ୍ଵପ୍ନ ପ୍ରଣୟନରେ ରମେଶ-କନ୍ଦୁଙ୍କର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଉପରେ ଉଚ୍ଚିତ୍ ପରିପ୍ରକାଶ । ଉତ୍ତରାସ ପାତ୍ର ପଢିନାହାନ୍ତିର ଉତ୍ତରାସ ନାମକ ପଢିକରେ ଭାରତର ଦୁଇଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ଅଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ରମେଶକନ୍ଦୁଙ୍କ “Open Letters” ଓ Economic History ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ପରେ ଭାରତ ଶାସନର ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ କରିଥିଲୁ । ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଉତ୍ତର ନିମ୍ନେ ସରକାର ଅଧିକ ତଥ୍ୟର ହୋଇଥିଲୁ । କେତେକ କିମ୍ବରେ କମିଜିମା ହାସ ପାଇଥିଲା, କିମା ହୁକୀର ନିମ୍ନ ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଶିଥ୍ୟ ହାନି ହେଲେ କର

ଦ୍ୱାରା ନିମ୍ନେ ନିଯମାବଳୀ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥିଲା । ଏହିପରି ନାନା ଉତ୍ତରାସରେ ଉଚ୍ଚି ଜୀବନାନଳ ଉପରୁ ଭାର ବହୁ ହାୟ ପାଇଥିଲା । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବନ୍ଦ ଗୁଡ଼ିତର ବିଷୟର ମାମାଧାରେ ସରକାର ସହାଯ ଅଛିନ୍ତା । ଯେଉଁ-ଦିନ ଏ ସ୍ଵରୂ ସ୍ଥାନାମାଦା ହେବ, ସେହିଧଳ କୁଷିଜାମ ଭାରତୀୟ ମାନଙ୍କର ମହାନ ପାଇସର୍ପାଲିର ହେବ, ସେହିଧଳ ରମେଶକନ୍ଦୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବ ଓ ପ୍ରତିଭାର ପୁଣ୍ଡ ଅଛି-ବ୍ୟକ୍ତି ପରିଷ୍କାର ହେବ ।

ସାତବର୍ଷୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାରତ ବାସୀଙ୍କ ନିମ୍ନେ ଅବଶ୍ୟକ ପରିଶ୍ରମ କରି ରମେଶକନ୍ଦୁ ୧୯୦୪ ମସିହା ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଭାରତାମନକ କଲେ । ଯେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କୁ ** ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ଏତେ ବନ୍ଦସରେ ସୁଜ୍ଞ ସେ ବିଶ୍ୱମସଙ୍କ ଲେତୁ ନ ଥିଲେ । କର୍ମଚିହ୍ନ ସମେଶକନ୍ଦୁଙ୍କର ଧର୍ମ ଥିଲା, ଏବଂ ସେହି ଧର୍ମ ପ୍ରତିପାଦନ ଓ ଶାନ୍ତିମୟ ବାସାମ ସେ ଜାଣୁ ନ ଥିଲେ । ବରେଦାର ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ମହାବଳୀ ରମେଶକନ୍ଦୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପୁଞ୍ଜାନ୍ତୁପୁଞ୍ଜାପେ ଅନୁ-ଶୀଳନ କରୁଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ପୁଷ୍ଟିକ ଓ ଲେଖାବଳୀ ପଠନ କରି ରମେଶକନ୍ଦୁଙ୍କ ବନ୍ଦ ପରମାଣରେ ତିର୍ଯ୍ୟାପାର ଥିଲେ । ରମେଶକନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକ ବାର ବରେଦାର ବିକାଶାଦରେ ଆକଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ରମେଶକନ୍ଦୁ କଲିକତାରେ ଉପରୁତ୍ତ ହେଲେ ବରେଦାର ବିକାଶାଦରେ କାର୍ଯ୍ୟଭାବ ପ୍ରହଣ କରିବା ନିମ୍ନେ ଗାଇକୁଆଡ଼କ ପରି ସୁଦେଶପ୍ରାଣ-ବିଜନାନ-ବିଶାରଦ ମହାବଳୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କାର୍ଯ୍ୟକରିବା ଅଧିକ ଆନନ୍ଦର କଥା । ଏପରି ନାନା କାର୍ଯ୍ୟକରିବା ନିମ୍ନେ ୧୯୦୪ ଶ୍ରୀଜ୍ଞାବଦେବ ଅଧିକ ମାସଠାରୁ ୧୯୦୭ ମସିହା ଜାନୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବରେଦାର ବଜ୍ରସ ସତିବ ପଦରେ ନିଯମ ହେଲେ ।

ରମେଶକନ୍ଦୁଙ୍କ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ କେହିଁ ଦୋଷାବେପ କର କହିଥାନ୍ତି ସେ ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମ୍ନେ, ନିରାକାର ସାହୁତ୍ୟକ ପିପାସା ସନ୍ଦୂପ କରିବା ନିମ୍ନେ, ସେ

କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀ ବରେଦା-
ଶଳ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକାଶକ କରିବା ତାହାକୁ ପକ୍ଷରେ ଅନୁଚୂଳିତ ।
ଏ ଦୋଷାଗ୍ରେହର ମଣ୍ଡଳ ସେମାନେ ସାମାଜିକ ଚିନ୍ତା କଲେ
ହୃଦୟଜୀବ କରି ପାରିବେ । ପ୍ରଥମତଃ କାର୍ଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତା
ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଜଣକ୍ଷଣ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟଧିକ
ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଅପର ପ୍ରତି ଗେତେ ଅଧିକ ନହେ ।
ଦୁଇମୁଢ଼ିତଃ, ଯାହା ଅଧିନିର୍ଦ୍ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଦ୍ରୁତ,
ତାହାର ମତ, ଓ ପ୍ରକୃତ ଅନ୍ୟଥାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଭ
ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଧ କରେ । ତୁମ୍ଭୁମୁଢ଼ିତଃ, କର୍ତ୍ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉପରେ
କାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଭକର୍ତ୍ତା ନିର୍ଭର କରେ । ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ରଙ୍କର
ଉଦେଶ୍ୟ ଟିଲା, ଦେଶରେ ଉଠିବେଳ ଶାସନର ସ୍ଵପ୍ନଳ
ଜନ୍ମାଇବା, ସମ୍ବାଦୀ ଦେଶବାହିଙ୍କ ହୃଦୟ ଏକ ପ୍ରାଣରେ
ଅନୁମୂଳିତ କରିବା, ପ୍ରାଚ୍ୟ ପାଶାତ୍ୟର ସର୍ବର୍ଣ୍ଣରେ
ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ ଅଲୋକ ଅବିଭୂତ ହୋଇଥାଏ, ପେହି
ଅଲୋକର ଅନ୍ୟତଥାରେ ଦେଖ ବାସିଙ୍କ ଜାଗାରୁକ
କରିବା । ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ଥାର, ଏ ମହିଳା କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାହାକର ସୁଧାର ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ
ବରେଦାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କର ଉଦେଶ୍ୟ
କେତେକ ପରିମାଣରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି
ପାରସ୍ତକେ । ତେଣୁ ନିଜ ଅଭିନିତ ଅନୁସାରେ ଶାସନ ପରିଚାଳନା
କରିବାର ସୁଧାର ଥିଲା । ସେ କମିଶନର ଥିଲାବେଳେ କବାପି
ନିଜ ଅଭିନିତରେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରି ପାର ନ
ଥାଏ । ତୁମ୍ଭୁମୁଢ଼ିତଃ, କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ଉପରେ ଆଦର
ଓ ଅନ୍ତରର ନିର୍ଭର କରେ । ଏଠାରେ ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ର
କମିଶନର ଥିଲେ, ସେଠାରେ, ସେ କଲେ ସମ୍ବନ୍ଧକାରୀ
ପୂର୍ବରେ କୁହାଫୋଇ ଥାଏ, ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ର ବିଷୟରେ
ବିଶେଷ ଦସ୍ତା ଲାଇ କରିଥିଲେ । ସେ କଣେ ପ୍ରାଣୀ ଅର୍ଥ-
ନିତିଙ୍କଳ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାହାଙ୍କ ଲେଖାବଳୀ ଓ ତାହା
ଆଦର ଦେଖିଲେ ଯାଏ ଜଣାଯାଏ ସେ ଅର୍ଥନିତି ବିଷୟରେ
ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ର ବିଶେଷ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲାଇ କରିଥିଲେ । ଏହି ଅର୍ଥ-
ନିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାହାଙ୍କର ନିଜ ଅଭିନିତ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ।
କମିଶନର ଥିଲେ ସେ କବାପି ଶ୍ରୀ ଅଭିନିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ପରିଣତ କରି ପାର ନ ଥାଏ । କମିଶନର ଥିଲାବେଳେ
ସେ ଅଞ୍ଜିତାନନ୍ଦ ଥିଲେ । ପରର ଅଞ୍ଜିତାନନ୍ଦରେ ତଳିବା

ତାହାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ତେଣୁ ସେ କବାପି ନିଜ ଉଦେଶ୍ୟ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ପକ୍ଷରେ
ବରେଦାର ତାହାଙ୍କ ଅର୍ଥନିତପଦ୍ଧତିଙ୍କୁ ଜଳି କାର୍ଯ୍ୟରେ
ପରିଣତ କରିବାର ସୁଧାର ଥିଲା । ସେ ସୋଠାରେ ବିଜୟ
ବିଜୟକ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାଇଁ । ଏବଂ ନିଜ ଅଭିନିତ ଅନୁସାରେ
କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ମେଳ ପାଇଲେ । ତେଣୁ ବରେଦାର
କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଭ ହେଲେ ସ୍ବରୀ ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଅତ୍ୟା-
ବିବରଣୀ ଥିଲା । ବରେଦାର ସରକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦ୍ଵାନ କରିବା ଦ୍ୱାରା
ସେ ଭାବର ପ୍ରତି ଶିଖିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଯାଇଥାନ୍ତିରୁ,
ଭାବରେ ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ର ଜାବନର ଉଦ୍ବାଧରଣ ଦେଖାଇ
ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ହେଲୁ କେହି କହିଅଛନ୍ତି ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ର
କଣେ “Practical politician.”

ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ରଙ୍କ ବରେଦାର ଶାସନପାଲ କହିର ବାର୍ତ୍ତା
ବିବରଣୀକାଳକେ ବିବୃତ ହୋଇଥାଏ । ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ରଙ୍କ
ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ ମହାବଳା କମିଶନର ଓ ପ୍ରକାମାନଙ୍କ
ଉପରେ କବା ଜମା ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦୦୦ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
କରିବୁଥାଏ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଏହିବୁଥେ କୁଣ୍ଡଳିମାନେ
ଚନ୍ଦ୍ରପରମାଣରେ କରିବାପୂର୍ବ ରକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । କମାର,
ବିଶେଷ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବ୍ୟବସାୟ-ଜୀବମାନଙ୍କ ଉପରେ କରିଧାର୍ୟ
ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟର ଉନ୍ନତି କମନ୍ତେ ସେ
କରି ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ, ଏବଂ ତାର ପରିବର୍ତ୍ତରେ
ବିଜୟର ଧନୀ ବ୍ୟବସାୟର ଉପରେ ଅୟକର ଧାର୍ୟ
ହେଲା । ନାନାକ ପ୍ରକାର ବାଣିଜ୍ୟରୁ କରି ଉଠାଇ ଦେଇ
ଥିଲେ । ଏହିପର ନାନା କରି ଉଠି ଯିବା ଦ୍ୱାରା ବିଜୟ
କୋଣରେ ଅୟ ତ୍ରୁପ୍ତ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତରେ, ବରଂ ଅଧିକ
ହେଲା । କାରଣ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟର ବିଶେଷ ହୃଦୀ
ହେଲା । ବ୍ୟବସାୟରେ ବିଜୟ ସହ ପ୍ରତିଯୋଗିତା
ରହିଲା ନାହିଁ, ବିଜୟ କାରଣାଳୀ ପ୍ରକାମାନଙ୍କ ବିଜୟ
କରିଗଲା; ଏବଂ ତାର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରକାମାନଙ୍କ ଅୟକର ଉତ୍ସାହ
ହୋଇ ଥିଲେ ।

ଉନ୍ନେଶକର୍ତ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତଥା କାର୍ଯ୍ୟ ବିଗ୍ରହ
ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଭାଗ (The Judicial and the Executive
departments) ପୁଅଳ୍କ କରିବା । ୧୯୫୩ ଜୁଲାଇରୁ
ଭାବର ଶାସନରେ ଏହିପର ପୁଅଳ୍କ କରିବାର ଅବଶ୍ୟକତା

ବିଷୟରେ ଅବୋଳନ କର ଆସୁଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ
ନିକଟରେ ରହି ବିଦ୍ୟୁତ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉତ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।
ବିଦ୍ୟୁତ ବ୍ୟମ୍ବାଧ ମନେକର ସରକାର ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ
ପରିଣାମ କରୁ କିମ୍ବା ଆସିଲେ । ଭାବେଶବନ୍ଦୁଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଚାହୁଁ
ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ କହି ରହିର୍ଗାର୍ଥ ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ରା ପ୍ରୀତି ଦୋଷ କହିଥିଲେ,
“So far as I am capable of forming an opinion
upon his scheme, I entirely approve of it.
It seems to me the most natural and obvious
means of separating the two great divisions
of labour, the **executive** and the **judicial**”

(ଅର୍ଥାତ୍) ମୋର ସାଧନର ତାହାକୁ ଦିଗ୍ବିର ଉପରେ
ଯେତେବୁର ମତ କର୍କାରଙ୍ଗ କରି ପାରୁଥିଲା, ମୁଁ ଏହା
ହୃଦୟରୁପେ ସ୍ତ୍ରୀକାର କରୁଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିଶ୍ଵର ବିଭାଗ
ପୃଥିକ୍ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏହା ମୋତେ ଖୁବ୍ ସାହିତ୍ୟକ
ଓ ସାଧାରଣ ଉପାୟ ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା ।) ୮୯
ଦୈଶ୍ୟଦିରେ ଏ ସ୍ମୂଳରେ ଭାବର ସତିବଳ ପେଇଁ
ଆବେଦନ ପଦ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ତହିଁରେ ଭାବର ସନ୍ଧାନ୍
ଦିଶ୍ୟରେ ଅଭିଜ୍ଞାନ କେତେ ସୁଖ୍ୟାତନାମା ଜଳୁଁ ଓ ବାରଷର
ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏତେକାଳ ପରେ ଏହି ପୃଥିକ
କରଣ ବଜର କେତେକ କିଳରେ ପରାମା ଫୁଲୁସ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି
ହୋଇଥିଲା ।

କିମ୍ବୁ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ରମେଶକନ୍ତୁ ବରେଦାରେ ତାହା
ଛତଳନ କଲେ । ତାହା ତ୍ରୀଷ ସରକାର ଯେଥର ଆଶଙ୍କା
କରୁଥିଲେ, ଅର୍ଥବିଷୟ ଅଖକ ନ ହୋଇ, ବରଂ ହୃଦୟ
ଫେଲା । ତପ୍ତରେ ରମେଶ ବରେଦାରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ଲାନ
ଦ୍ୱାରା କର ପ୍ଲାନୀୟ ବିଷୟମାନ ସେହି ପ୍ଲାନରେ ମୌଳିକି
ଦେବାର ପ୍ରଥା ପ୍ରତଳନ କଲେ । ଏହାହାର ସେ ଆସ-
ଶାଖନ-ମାତ୍ର ପ୍ରତଳନର ସ୍ଥିତ୍ୟ ପାଇଲେ । ଗ୍ରାମୀନଙ୍କରେ
ତ୍ରୀଷ ପାଇୟାଇ ନିଯନ୍ତ୍ରଣ ହେଲେ । ରେମାନଙ୍କ ଉପରେ
ଗ୍ରାମ ଶାସନକୁଠ ଅପରି ହେଲା । କେତେବୁଦ୍ଧିଏ ଗ୍ରାମ୍ୟ
ଦ୍ୱାରା ଏକବିତ ହୋଇ ତାଳୁକ ପଞ୍ଚମୀତ ନିମନ୍ତେ
ସବ୍ୟ ଦର୍ଶକଙ୍କ; ଏରଂ କେବେବୁଦ୍ଧିଏ ଟୋନ୍କ ସାହ ଜିମ୍ବୁ
ପରି ନିମନ୍ତେ ସବ୍ୟ ମନୋମାତ କରନ୍ତି । ପ୍ଲାନୀୟକର, ନିମ୍ନ
ଶିଖା, ବିକ୍ଷି ବାବୁ ପ୍ରତଳନ ହରିକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶ୍ଵିତ
ହେବା ନିମନ୍ତେ ଏମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅପରି ହୁଏ ।

ରମେଶ୍ବରନ୍ଦୁ ସମୟରେ ପ୍ଲାନ୍ ପଞ୍ଚାଶୀଳମାନେ ଅଷ୍ଟଥ କୂପ
ଖଳନ କରିବ ସ୍ଵଳେ, ଓ ନାକା ଦିରିବେ ବନ୍ଧୁ ସମ୍ମାନ
ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନ କରୁଥିଲେ । ଏହିବୁପେ
ରମେଶ୍ବରନ୍ଦୁ ଆସ୍ତାଶବ୍ଦନ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିକଳନ କରେ । ଭାବର
ଆସ୍ତାଶବ୍ଦନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାହାଙ୍କର ଯେଉଁ ଅଚିନ୍ତ ଥିଲା
ତାହା ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଶର୍ଣ୍ଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ
ଭବେଦାରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ସେବ ପାଇଲେ । ତଥାରେ କଳିଅର
ସମୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପର ଗୁଳିନା ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ
ନିର୍ଜହାକା ସମ୍ବନ୍ଧ ପଡ଼ିଥିଲି ହେଲା ।

ବରେଦାର ଶିକ୍ଷାନିଧାନ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମସ୍ତ ଜୀବନ
କାଳ ନିମନ୍ତ୍ର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଥାନ ଘଟଣା । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା
ଭାବରେ ବିଦ୍ୟାର କରିବା ନିମନ୍ତ୍ର ସେବନ ମାନ୍ୟବର
ଶ୍ରୀମୁଖ ଗୋଟେଲେ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଅବେଳନ
କରିଥିଲେ, ସେହି ଶିକ୍ଷା ବରେଦାରେ ପ୍ରକଳନ କରିବା
ନିମନ୍ତ୍ର ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ମିତ କଲେ । ଡାଃହାର ପରିମର୍ମ
ଅନ୍ୟାରେ ଗଲକୁଆଡ଼ ଏହିପରି କିମ୍ବା ପ୍ରଭାବ କଲେ ଯେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଭିଭବକ ନିକଟ ସନ୍ତ୍ରାନାଦିକୁ ପ୍ରାଇମେଶ ଶିକ୍ଷା
ଦେବା ନିମନ୍ତ୍ର ବାଧ । Free and Compulsory
education ସମସ୍ତ ବରେଦାର ଭାବରେ ପ୍ରକଳିତ ହେଲେ ।

ପ୍ରସର୍ଯ୍ୟକୁ ଭାବିତ ଉଠିଲେ କଥା ହାତିଲୁ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ସହି ଏହି ଶିଖା ପ୍ରତିକିଳି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ବରେଦାରେ ଏହାର ସ୍ଥଳ ଦେଖି ମୁଖ୍ୟରେ ଏହା ପ୍ରତଳିତ ହେଲା । ସେ ଦିନ ଏହି ଶିଖା ପ୍ରତଳିତ ମୂଳରେ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ମାନ୍ୟବର ଗୋଟେଲ ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ, ତଥିରେ ସେ ବରେଦାର ଉଦ୍‌ଦେଶ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦିନୀରୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖାଇଦେଇ ଅଛନ୍ତି ଆଜି ତାହା ସମ୍ବନ୍ଧ ଇତ୍ତରେ ସରକାରଙ୍କ ବିଶ୍ଵାସୀନ । ଏଥିରୁ ଯଥକରେ ଅଳ୍ଲମୟ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଶାନ୍ତି ସମୟରୁ ଗରେଦାରେ କିମରି କରୁଦିବଣ୍ୟାପି ଭାଲୁଟି ହୋଇଥିଲା । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଭାବିତ-ଶାନ୍ତି-ସୁଖର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହାଏ କିନ୍ତୁକାରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ବାପୁଙ୍କରେ ପାଇଗଲ କରି ଆପଣାକୁ ଧନ୍ୟ ଓ କୁରାର୍ଥ କରିଅଛନ୍ତି, ଏହା ଉଠିଲେ ଶାନ୍ତିର ଫଳ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରରେ ପ୍ରତିକିଳି ହିନ୍ଦୁତାକ କରିଅଛନ୍ତି । କେବଳ

କରେଦାରେ ଭଲକାରୀଙ୍କ ପ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଏଥେ ଏକ ନୃତ୍ୟ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଦୋର ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ପଢ଼ି ଓ ଶବ୍ଦା ଅଧିକ ଅକ୍ଷରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

କରେଦାରେ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଅଳ୍ପାଜାନ ପରେ ୧୯୭ ମହିନା ଜୁଲାଇରେ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଦୀର୍ଘ ଅବଳାଶ ପ୍ରହଣ ଲାଗିଲା । ତାହାଙ୍କ ବିଦୟାମୁଖର ସୟମାଦୟ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷାଦିଷ୍ୱାରେ ବିଜତ୍ତତ ହେଲା । ତାହାଙ୍କ ବିଦୟା ଉପଲବ୍ଧରେ ଯେଉଁ ସମାଗେହ ହୋଇଥିଲା, ତାହା କେବେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଦୟା ମନ୍ଦେ ଭାବରେ ହୋଇଥିଲା କି ନାହିଁ ଗଲାଦି । ସେହି ସମାଗେହ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ବବେଦା ବାରିଙ୍କ ପଡ଼ି ଓ ଶବ୍ଦାର ପଥେଷୁ ପରିମ୍ବୁଦ୍ଧ ।

ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର, ବବେଦାରୁ ବିଦୟା ଲାଭ କରି ଶାନ୍ତି ପାଇବାର ମନ୍ତ୍ର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ ନେ ଅଶା ବ୍ୟଥିଲା । କର୍ମ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ର ଯାହାଙ୍କର ଜନ୍ମ, କର୍ମ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ କୌଣସିଥରେ ତାହାଙ୍କ ବାନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ସେ ସ୍ଵୀମନ୍ଦ୍ର ଶ୍ୟାମ୍ଭୁବ୍ରତ ବିଦୟାଶଳୀଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗ ଯେତେ ହେଲାକିମାରେ କେତେକ ଦିବସ ଅନ୍ତବାହିତ କରିଥିଲା, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ସମ୍ବାଦ ପାଇଲେ ସେ Royal commission on Decentralisation ରେ ସାମାଜିକ ମନୋମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦାର୍ଶିଣାତ୍ୟ ଯାଦା ହେଲା । ସେ ମନ୍ଦିର, କୋଚିନ, ଦିଲ୍ଲିକୋଡ଼ ପ୍ରତ୍ୟକରେ ବନ୍ଦ ସମ୍ପାଦନ ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲେ । ସିନ୍ଧୁଲାଲ୍ପୁରୀ, ମଦୁରି, ତାନ୍ଜ୍ଲୋର କୁବାକେନମ୍ ପ୍ରତ୍ୟକ ସ୍ଥାନର ସ୍ଵର୍ଗବିଷୟାଦୟମାନଙ୍କରେ ବନ୍ଦ ବନ୍ଦୁତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଏକ ବରତ ସାରେ ସେ ଭାବର ଉତ୍ତରାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତୁମ୍ଭରେ ସେ ଗୋମ୍ବାର ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଯାଦା କଲେ; ଏବଂ ଯୋତାରେ ସେ ତାହାଙ୍କ ସହ୍ୟୋଗମାନଙ୍କ ସହ ନିଳିତ ହୋଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବନ୍ଦୁବେଶ, ବଜା, ଭାଦ୍ରାର ପଟ୍ଟମେ ପଦେଶ, ଓ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଯାଦାକଲେ । ତୁମ୍ଭରେ ଗୋମ୍ବାର ପାରିବାକୁ ପୁନଃ ପ୍ରତାପର୍ଦ୍ଦନ କରି ଦିନ, ପଞ୍ଜାବ, ବେଳୁଚିତ୍ତାନ ପ୍ରତ୍ୟକରେ ପ୍ରତ୍ୟକରେ ତୁମ୍ଭମାନ ପ୍ରମୁଖ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ର ଉକ୍ତଙ୍ଗ ଯାଦା କଲେ ।

ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ଉପୋଷ ପ୍ରମୁଖ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ଅବଶ୍ୟକ କରୁଥିଲେ, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଭାବର ଯାଏତ୍ସାର ତାବାନ୍ତୁକ ଭାବରସତିକ ଲକ୍ଷ୍ମିଲିଙ୍ଗ କିଷ୍କିରଥିଲା । ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବୋତ୍ତମ କର୍ମରେ ନିଯମ ଆରଥା, ଏହି ସ୍ଵର୍ଗର ପ୍ରତଳନ ନିମନ୍ତ୍ର ପରିଶ୍ରମ କରିବାରେ ଦୁଃଖ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ପାଇଥିମେଶର କେତେକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସଙ୍ଗେ ବିରାମ ପାଇବାର ସାମାଜିକ କର ଏହି ସ୍ଵର୍ଗର ବିଷୟରେ ବନ୍ଦ ତରକାର କରୁଥିଲେ । ମାନ୍ୟକର ଶ୍ୟାମ ଗୋଟେକ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଦୁତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଉଦୟକ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସମନ୍ତରିଲ, ଏବଂ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତ୍ର ଉଦୟରେ ଦୃଢ଼ବିତ । ସେତେବେଳେ ଶ୍ୟାମ ଗୋଟେକ ବୟସ ୪୦ ବର୍ଷ ଓ ଉମେଶନିମନ୍ତ୍ର କରୁଣ୍ଠିର ଦ୍ୱାରା ୩୦ ବର୍ଷରୁ କିମ୍ବା ଅଧିକ ଥିଲା । ବ୍ୟସର ଏତେ ତାରତମ୍ୟ ସହି ଉଦୟ କରୁଥିଲେ ଏହି ସ୍ଵର୍ଗର ନିମନ୍ତ୍ର ଅହନଶି ଯତ୍ନାକାନ ଥିଲେ । ପରଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ସ୍ଵର୍ଗର ପ୍ରତିକ୍ରିୟ ହେଲା ।

୧୯୫ ମହିନା ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ଵଦେଶ ପ୍ରତିବାସନ କଲେ । କେତେକ ମାସ ବିଶ୍ୱାମାନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାଶର ସେ ବବେଦାର କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିକାର କରିଥିଲେ । ସେ ବବେଦାର ଦେଖେଖା ପଦରେ ନିଯମ ଦେଇ ଦେଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ସମୟ ତାହାଙ୍କ ସେ ପଦ ଦେଇ କରିବାକୁ ହେଲାନାହିଁ । ୧୯୫ ମହିନା ନିର୍ମାତା କରିଗରେ ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ନିଜ ପରିବାର ଓ ଦେଶକାର୍ତ୍ତ୍ତୁ ଦେଇ ଶୋକ ଯାଗରରେ ଦୟାଦେଇ କିମ୍ବା ଲାଜ ସମ୍ବରଣ କଲେ । ବବେଦାର ତାହାଙ୍କ ଅନ୍ୟୋଧ୍ୟ ନାତି ନିମନ୍ତ୍ର ତାହାଙ୍କ ଅନ୍ତିମିଶ୍ର ଚିନ୍ତା ଓ ଚେଷ୍ଟା ଥିଲା, ସେହି ଶିକ୍ଷା ବିଧାନ ଓ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଭାଗ ନିମନ୍ତ୍ର ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର କେତେବେଳେ ସରକାରଙ୍କ ହାରସ୍ତ ହୋଇ ବିଷଳ ପ୍ରମୁଖ ହେଲାଥିଲେ । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଯେଉଁ ବବେଦାରେ ସେ ବାସରେ ଦେଖାଇ ଦେଇଲେ, ତାହାଙ୍କ ମରଣ ସେହି ବିଜ୍ଞାନରେ ହେବା ଯେପରି ରଚନା ବାହିତ ଥିଲା । ପଳକାଟ ଯେଉଁ ତାରେ ତାହାଙ୍କ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରମୁଖ ହେବା ସ୍ଵର୍ଗକ ।

ରମେଶକନ୍ତୁର କର୍ମମୟ ଜୀବନର ସକ୍ଳିଷ୍ଟତ ଆର୍ଥି
ଦିଆଗଲୁ । ଏହା ତାହାଙ୍କ ଜୀବନ ଲେଖା ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ
ଚେଷ୍ଟା ବୋଲି ମନେ କରିବାର ନୁହେ । ତାହାଙ୍କ ଜୀବନ
ଅଲୋଚନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସୁଧାର ଦୟ ଓ ଉନ୍ନତ ମୁଦ୍ରା
ଅବଶ୍ୟକ । ତାହାଙ୍କ ଶକ୍ତି ଏତେ ଦିଗରେ ପରିବାସୀଙ୍କ ଯେ
ତାହା ଦେଖିଲେ ହଠାତ୍ ବର୍ଷିତ ହେବାକୁ ଦୂରେ ।
ଏକ ବାହୁ ଏତେ ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେହି ପ୍ରିଯ କରିବା
ଉଦ୍ଦିତବାସିଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ଅଭିନବ ଘଟଣା । ଏହା
ରୁକ୍ଷେତ୍ତକ କରିଦିବ ବଶିଷ୍ଟାତ୍ । ଭାରତୀୟ ହୋଇ, ଅଳ୍ପକାଳ
ଭାବତରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରି ରମେଶକନ୍ତୁ ଯେ ଏତେ
ଆକ୍ରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରୁଥିଲେ, ଏହାହଁ ବିଶେଷ ତୁଳିପ
ଦୂଦୟଳୁ ଝର୍କରେ । କି ସାହିତ୍ୟ, କି ଶାସନ କି ସଜନାତି,
କି ସମାଜନାତି, କି ଉତ୍ତରାଧି, କି ପୁରୁଷ, ସମସ୍ତ ଦିଗରେ
ତାହାଙ୍କର ପ୍ରତିଭାବ ବିକାଶ ଉପଲବ୍ଧ ଦୂରେ । ବଜୀୟ
ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦ୍ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଭାବର ଜାତୀୟ

ମହାସମେତର ଅଧିକାୟକ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ସ୍ଵତ୍ତ ଉତ୍ତରାୟ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କର ପ୍ରାଚୀଳ ଭାବରେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୁଣ୍ଡଳ କରିବାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ମାତୃଭାଷାର ଉତ୍ତର କଲେ ସ୍ଵତ୍ତ ଅଥର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଉତ୍ତମେଶ୍ୟ ପ୍ରଶର୍ଣ୍ଣଳ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କର, ଏହି ଅନୁଗାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଦେଶର ଶାସନ ଖୁବାର, ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ରାର, ଉତ୍ସାଦ ନାନା ପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ରମେଶବନ୍ଦୁଙ୍କର ପ୍ରତିଭାବ ବିକାଶ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଅବଶ୍ୟ ଏ ପମ୍ପା ବିଷୟର ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ତାହାଙ୍କ ଠାରୁ ଖ୍ୟାତତର ବ୍ୟକ୍ତିଶୀଳ ପାରଶ୍ରମ । ତାହାଙ୍କ ଠାରୁ ଶିଳ୍ପିଙ୍କୀ ଶାସକ ବା ଲେଖକ, ସ୍ଵର୍ଗକ ବିଜନିତିକ, ପ୍ରତ୍ତିକ ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ଏ ସମ୍ପ୍ରଦୟ ଏକା ଧାରରେ ଯେ ତାହାଙ୍କ ଠାରେ ସମ୍ବେଦ ଥିଲା, ତାହାରୁ କଗତରେ ବିବଳ, ବିଶେଷତଃ ଭାବରେ ନୂତନ କହିଲେ ତଳେ, ଏବଂ ତାହାରୁ ରମେଶବନ୍ଦୁଙ୍କ ରମେଶମେନ୍ଦ୍ର ।

ଶ୍ରୀ କୃପାସେନ ଦିଲ୍ଲୀ ।

ପଣ୍ଡାର ସିଂହ ।

କାଳକବ୍ୟେ ସବୁ ଦୋର ଯାଏ ଲଜ୍ଜା
 ଯଶର କାହାଣି ଥାଏ ସବୁ ଦିନ ।
 ମର ନାମ ଯଥା କରସି ଅମର
 ତାକୁ ଯେ ମନେର ପାର ସମାରଇ ।
 ସେହି ଧର୍ମେ ତୁମେ ବାରେଶ ସୁଖାର
 ନଈର ହୌରିକ ପୁଣି କଲେବର
 ଶତବିଂଦୀ ପୂର୍ବେ ଗ୍ରହିଲେହେଁ ଆଜି
 ଅବନାଶୀ ମୁଁ ରହିଛି ବିରକ୍ତି ।
 ଶୌର୍ଯ୍ୟଧାର୍ୟ ପରା-ଦକ୍ଷି-ରଘୁପୂର୍ବ
 ସୁଦେଶ ଶୌରବ ରକ୍ଷଣେ ନିପୂଣ ।
 ଯେହିଁ ଦିବ୍ୟ ଦେହ ଅସ୍ତ୍ର ଏକ ଦିନ
 ଅସମୃଦ୍ଧ ତାର ଉତ୍ତେଦ ସାଧନ ।
 ମନ୍ତ୍ର କମ୍ବିରଙ୍ଗରୁଙ୍କ ମହାଶା
 ଛକଳ ନରେଶ କର୍ତ୍ତି କଲ୍ପନା ।

ତୃତୀୟ କେତୀଥି ସଙ୍ଗେ ଅଛୁଟକୁ
 କର ପ୍ରଦାନରେ ହେଲେ ଅସ୍ତ୍ରିକୁ;
 ସମୟ ଜୀବିତରେ ସହ ସିହପଳ
 ନ କଲ ପାରିବ ତୃତୀୟ ଶକ୍ତି
 ସେତୁମୂଳ ଶରେ ପକାଇ ଶିବର
 ସେହିଲେ ସେ କାଳେ ଖୋରଧା ନଗର
 ସେକାଳେ ଓଡ଼ିଆ ପାଇକ ପ୍ରବର
 ଶ୍ରୀ ଯୁଷାର ମିହି ହୋଇ ଧନ୍ୟବାଦ
 ହେଠିଲେ ଅକେୟ ଲଞ୍ଚାନ ସେନାମ
 ଦୁର୍ବର୍ଷ ସମୟେ ଥିଲେହେଁ ସେ କାଣି ।
 ଗଙ୍ଗା ମହାରତ୍ନ କଳାଚା ବିଦ୍ୟାର
 କରିଛି ଏହାକ ବଶତା ଶ୍ରୀକାର;
 ଓଡ଼ିଆ ପାଇକ ସୁହ ଦେଶୋକାର
 କାହିଁବା କେବଳ ବିଜନମା ସାର;

ଜୋରଧା ନୃପତ ପୁଣି ସନ ପଦ
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମିଥିଦ୍ଵୋଷୁ ହୋଇ ବିକ୍ରିତ ।
ହରୁଇବେ ଏହା ଜାରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ
ବଳଅନୁଭୂତ ପ୍ରକାଧରେ ବାଘ
ହୋଇଶ ସୁହିଲେ ଶ୍ରୀଶ କଞ୍ଚେଳ,
ପ୍ରତର ପୂଜନେ ଯେ କାଳ ବୁଶନ ।
ଦେଖାଇବା ଆଶେ ସମର ଦରତା
ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ପାଇକଙ୍କର ଓକୁଷୀତା ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେବ ପତ୍ର ଶ୍ରୀ ବାର ଯୁଧାର
ଶତ୍ରୁ ସେନାଦଳ କଲେ ନାରଶାର;
ଅବଶେଷେ ଏକ ବାଣେ ସେନାପତ—
ପ୍ରାଣ ପଠାଇଲେ ନିର୍ଭ୍ୟ ଧାମ ପ୍ରତ ।
ଅଦ୍ୱୟ ଯା ନାମ ଜୋରଧା ନଗର
ସୟାରସିଦ୍ଧ ତା ଅଛେ ନାମାନ୍ତର ।
ସେ କାର ଯୁଧାରଙ୍କର ଗାସ୍ତ୍ରାନ
ଯୋଗୁଁ ହୋଇଥାରୁ ଏ ନାମ କରଣ ।

ଶ୍ରୀ ବୋଗାଳ ବରଣ ପଂନାସ୍ତବ ।

ଦୁର୍ଗୋସ୍ତବ ।

କି ସ୍ପନ୍ଦନ ଦେଖି ସହସା ଜାଗି ଉଠିଛି ଧର,
'ମାଆ ମାଆ' ଡାକେ କାହିଁକି ଥକି ଗରନ ହର ।
ଦ୍ଵୀଢ଼ାରେ ମାତରଣ କାଳକ ଭରି ଜନମ କୋଳ,
ଏଣେ ତେଣେ ଦୁଇ ସଙ୍ଗିଜ ମେଳେ ଦୁଇଅର ହେଲ ।
କିନ୍ତୁ ସ୍ଵେଦମୟୀ ଜନମ ଯେବେ ମିଳନ୍ତି ପାଶେ,
କି ଥଣ୍ଡା ଧରଣ ଦୂରଦୟେ ଆହା କେତେ ଉତ୍ତାଷେ;
ସାଇ ସୁଜ ସୁଜ ଛାନ୍ତି ଶିଶୁ ଅସର ଧାଇଁ,
'ମାଆ ମାଆ' ବୋଲ ମଧ୍ୟର କୋଳେ ବସିବା ପାଇଁ ।
ଅବା ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ସବେ ଯହି କିନ୍ତୁ ବସ୍ତୁ,
ମାତାର ଅରୟ ଉତ୍ସବ ମନେ ହୃଦ ଉଦୟ ।
ମାତୃ ଅଗମନ ସକ୍ଷେତ୍ର ତଥା କି ଦେଖି ଧାରେ,
କି ମହାବିଷ୍ଵେ ପଢଣ ଅବ୍ୟ ଆଗେ,
ଅକସ୍ମାତ ପର୍ବତ ଭାରତ ସତେ କରନ୍ତି ପାଇଁ,
ମାଆ ମାଆ ଡାକେ ଗରନ ଥକି ଯାଉଛି ପାଇଁ ।
ଯେଣେ ଗଲେ ତେଣେ ଶୁଭ୍ରି 'ମାଆ ମାଆ' ଶବଦ,
ବାଘ-ଶଙ୍କ ସୁନେ ଶ୍ରବଣ ବେନି ହୃଦ ସ୍ମରଧ ।
ଧୂପ-ପୁଷ୍ପ ଖଳେ ପୂରୁଷ ଜନପଦ ସକଳ,
ରବନେ ରବନେ ଉଠୁଟୁ ଅରଧନା ଚହନ ।
ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦେବମନ୍ଦରଙ୍ଗି ଜନ ସକୁଳ,
ଅନମେ ମାତରଣ ବାଳକେ ଫୁଲ କରନ୍ତି ଠୁଳ ।
ବର୍ତ୍ତ ଦ୍ଵିଶେଷେ ପ୍ରାପନ ମାତୃଭାତ୍ତି ପ୍ରବାହେ,
ଧାନ କଲେ ପଣି କୁପକ ମାତୃ ସଜୀବ ଗାଏ ।

ଗୋଗୋଷ୍ମ ପଛରେ ଗୋପାଳ ଆସେ ସଜୀବ ଗାଇ,
“ମା ସର୍ବ ମଜଳା ! ରଖ ତେ ବାରେ ଦଶ ଯୋହାଇ” ।
ମାତୃ ନାମ ଧର ଭିଷ୍ମକ ଦ୍ଵାରା ମାଗର ହୁଲ,
କାରଣାର ଏରେ “ମାଆ ମା” ବୋଲ ଭାକନ୍ତି ହୁଲ ।
କେତେ ମନେ ମାତୃ-ମୂରତ ସ୍ଥାପି ସାଧକଗଣ,
ଧୂଳା, ଜପ, ହୋମ କରନ୍ତି ହୋଇ ତନୟ ମଳ ।
ଅନନ୍ତ ଲହସା ତୋଳନ୍ତି ପ୍ରତି ସାଧକ ମନେ ।
କାୟ ମନୋବାକ୍ୟ ରକତେ ଅର୍ପି ଜନମ ପଦେ,
ଅକାତରେ ବ୍ୟଥ କରନ୍ତି ତୁଳ ଧନ ସଙ୍କତେ ।
ଅକିଷନେ କେହି ଏକାଳେ ତନ୍ତ୍ରେ ନକ୍ଷିନେ ଥାଇ,
“କାହାନ୍ତି ସେ ଦେବା, ଯା ଲୁଗି ଥକି ଜଗତ ବାଇ” ।
ଭାବୁଁ ଭାବୁଁ କମେ ଅଛିର ହୋଇ ଉଠନ୍ତେ ମଳ,
ବାହାରିଲ ଦୁରୁ ବ୍ୟାକୁଳେ ତନ୍ତ୍ର ମାତୃ ରବଣ ।
ଯାହିଁ ଯାହିଁ ପଥେ ଦେଖିଲା “ତରୁ ବିଶବାସି,
ନାନାଧିଷ୍ଠାତ୍ର ପୁଲ ଫଳରେ ଅଙ୍ଗ ଅଭିନ୍ନ ସାକି ।
ବର୍ତ୍ତମାଣେ ଶିଥ୍ୟ କେବାରେ ବୁଝୁ ତରଙ୍ଗ ଉଠେ,
ପରମିଳ ଦେଖି ସମୀର ଭାର ସମାନ ହୁଟେ ।
ପ୍ରତ୍ଯେ-କୁମଦିତ-ତତ୍ତ୍ଵାଗ, କ'ଶର୍ପ ପ୍ରାନ୍ତର,
ବିଜନ୍ତ ଶାରଦ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଯେତେ ଫେନିଲ ଘର ।
ଶଙ୍କେ ଦୂରେ ଯାଇ ପଣିଲ ଏକ ନିବିଢ଼ ବନେ,
ନିର୍ଭରଣିଏ ବନ୍ଦର ତହିଁ କଳ-ନିଷ୍ପନେ ।

ଦୃଷ୍ଟିକଳ-ଥୋଇ ବିମଳ ଶିଳାମୟ ତା' ଛଳ,
ଆବର୍ଜନାରୂପେ ରହୁଥିବାସେପଲ କେବଳ ।
ନାନାହିଁ ଶୁଭ କୁଷମେ ସବାପାତ୍ର ସେ ପୁଣି,
ଦୂରେ ଦୂରେ ବନ୍ଦବନରେ କରୁଥିଲା କାଳକୀ ।
ଫଳ-ପୂର୍ବ ଦୂରେ ମାତ୍ରାହୁ ଦୂର-ମନ୍ତ୍ରିତା ଲଜ୍ଜା,
ପଢ଼ି ଅଙ୍ଗେ ଅବା ଜନ୍ମତା ନାଶ ସ୍ଥାନୀ-ନିରବା ।
ଫଳ ଲୋରେ ପାଣୀ ଦୂରରେ ଆସି ପଡ଼ନ୍ତେ ଯେ,
ମାଳଗୀ-କୁଷମ ଅସ୍ତ୍ର ତଳେ ପଡ଼ିଲା ଯେ ।
ପଢ଼ିଲ ଥିବାରୁ ସେ କଲେ ଧୂର୍ଣ୍ଣ ରବ କରଣ,
ଦେଖାଉଛି ଗଜଶିର୍ଲୀ ଅମଳନ ବଦନ” ।
ଅବଶ୍ୟକ ଶୋଘ୍ର ନରେବୀ ପାନ୍ତି ହେଲା ମୋହିତ,
ଧାନେ ମକ୍କି ମାତ୍ର ବରଣେ ନେଇ ଥେବଲ ଚିତ ।
ଅପେକ୍ଷା ନ କର ଅନ୍ଧାର ଦିବାରିଯାନ ଯାଏ,
ମାତ୍ରାଗଲୁ ଖରେ ସେ ବନେ ଧୀମ ବନ୍ଧୁ ପରାଏ ।
ପଶିଗଣ ଲାଭ ବାହୁଡ଼ ସୁଗେ ନେଲେ ବରମ,
ନିଶାଚରେ ଏବେ ବୁଲିଲେ ଲୋକ ପେଶାର କାମ ।
ନନ୍ଦନ କାଳନ୍ଦୁ ପୁଲକ ପୁଷ୍ପରାଣୀ ପରାଏ ।
ଶରୀ ସଙ୍ଗେ ନରେ ଭୟିଲେ କୋଟି କୋଟି ଚରାଏ ।
କୁଳେ ପୁଲେ କେନ୍ଦ୍ରୀ-ପରାଗରୀତି ପଡ଼ିଲା ଝଡ଼,
କିମ୍ବା ଚିତକର କି ଅବା ଧଟେ ବୋଲିଲେ ଖଡ଼ା ।
ମନବାତେ ଶାଶା ହୁଲନ୍ତେ କେନ୍ଦ୍ରୀ ଅନ୍ଧାର ସମେ,
ଦର୍ଦ୍ଦା ଦର୍ଦ୍ଦା ଶେରୁଛି ତଳେ ବିବଧ ରବେ ।
ଦିବାପୁରୀ ପ୍ରତି ହିଙ୍ଗାର କଳ୍ପ ନିଶାର ଶାନ,
ଭାଟ ପାଶେ ଗୁଣୀ, ନିର୍ଣ୍ଣା ସୁର ରଜା ସମାନ ।
ନରେ ଉଠି ଦିଗ ବିଦିମେ ବ୍ୟାପିଲୁ ସେ ଧରାର,
ବନ ଦେଶକର କି ଅବା ଅନ୍ତର୍ଭିନ୍ନ ତେଜାର ।
ବହୁରୂପର ଏ ସୁରୁ ପ୍ରତ ନ ଦେଇ ଲୟ,
କି ଭବେ ଦୂରୀଣ ରହୁଛି ନର ହୋଇ ତରୁୟ ।
ଅନ୍ତର୍ମୁଖ ଦେଲେ ଉନ୍ନତିଶା ମଳ ସଜାତେ,
ସକଳ ସହକର ବହିଲ କିମେ ଅନ୍ତର୍ଜାଗରେ ।
ଅନ୍ତରୁ ବରାଟ ସେ ଶାନ୍ତ କାହିଁ ତାର ବଳନା,
ଏ ବାହ୍ୟ-ଜଗତ ତା ପାଶେ ସନା ଧୂରା କଳା ।
ସଖ, ଦୁଃଖ, ପାପ ପୁଣ୍ୟାଦ ନାହିଁ କିନ୍ତୁହିଁ ତହିଁ,
ଦିବିୟ କେଣ୍ଠ ସଙ୍ଗେ ବିମଳ ଶାନ୍ତି ମଦା ଭାବର ।

ନୀରା ତେଜାର ଶକ୍ତି ଉଠେ ସବଲେ,
ମେଶର ସେ ପୁଣି ଅନ୍ତରୁ ସଧା-ଧାର ନିଷ୍ଠାନେ ।
ମାତ୍ର-ପଦ ଲକ୍ଷେ ସେ ବଜେଥେ ଦୂରୁ ଦେଖିଲ ନର,
ଅନ୍ତରୁଧ ତେଜେ ଭାଷର ପୂର୍ବ-ପଦ-ପୂର୍ବ ।
ମୁମ୍ବମେ ପ୍ରଣମି ସେ ପାବେ ଦେଇଲେ ବହୁଲ ଧୂର୍ଣ୍ଣ,
କହିଲେ ଜନନୀ ମଧୁରେ ମୂର୍ଖ ତଳମୟେ ରବ ।
ବାରୁରେ ! ନ ହେବି କିମ୍ବାର୍ କିମ୍ବାର୍ ମୋହୁଁ
ମୀମାରବ ହୃଦ୍ୟ ମୁକୁତ ଲାଗି ହେଉ କାତର ।
ଦିବିୟ ନେବା ଯୋଗେ ମୋ ବିରୁ-ବୁଝ ହୃଦୟ କାହା ।
ନ ମେଲ ସେ ନେବା ମୋ ସ୍ଵର୍ଗ ସନା କୁଞ୍ଚିତ କବା ।
ଏବେ ଦେଖ ମୋର ବିରତ କାମ୍ପା ସେ ନେବେ ନାତ,
ଏତେ କହ ଦେବା ଅନ୍ତର ହେବେ ତହିଁ ହେତ ।
କୁଳକା ହୃଦୟରେ ଭାଜିଲ ଧାର, ଦେଖିଲ ନର,
ଧୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଶ୍ୟକ ମାଧ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ହିମାର୍ଗ କର ।
ତରତରେ ଏବେ ଦେଖିଲ ମାତ୍ର-ମୁରତ ପ୍ରତ,
ଅବର ଦେଖିଲ ତୈତନ୍ମ ଜକ୍ତ ବଜେଥେ ନିର୍ଦ୍ଦତ୍ତ ।
କାନକର ଶୋଘ୍ର ଧାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଅବ ପୁଣ ନିର୍ବୟ,
ସକଳ ଦେଖିଲ କେବଳ ମାତ୍ର-ମୁରାଜମ୍ବୁ ।
ପ୍ରଳେ, ଫଳେ, ଦଳେ ଦେଖିଲ, ସେ ଅନ୍ତର କୌଣ୍ଠ,
ଦେଖମାଣୁ ସୁନ୍ଦର ଦେଖିଲ, ସେହି ହରତବଳ ।
ମୂର୍ଖ ଧୂର୍ଣ୍ଣ କଣେ, ବିଶାମେ ଯେଉଁ ଅଭିନ ସହ୍ର,
ଦେଖିଲ ସେ ସୁରୁ କେବଳ ମାତ୍ର ଦୂର୍ପର ରହା ।
ନିର୍ଦ୍ଦତ୍ତ କନ୍ଦିକା-ପ୍ରବାହେ, କେନ୍ଦ୍ରୀଯା ଦେଖାଇଛି ମରେ,
ଧର୍ମି-କର୍ମି-ମସ୍ତ୍ରି-କାଳେ,
ପ୍ରତ୍ୟ-ଭାନ୍ଦ-ମୁଦ୍ରାଘ ସର୍ବ ଜଳଦମାଳେ ।
ଦେଖିଲ ସର୍ବକ ପରତ ଏକ ଅଶ୍ରୁ କାମ୍ପା,
ଅଶ୍ରୁ ପରମାଣୁ ସନ୍ଧରେ ପୁରୁ ତାହାର ଶାନ୍ତା ।
କାଶ୍ରୀ-ଶାନ୍ତା ଯାମିନୀ ଅନ୍ତରୁ ସେ ବନେ ଥାଏ.
ପଶିଲେ ଭୟର କିରଣର ପଦ୍ମେ ଗଲାସି ।
ପରେ ପରେ ଜେଇ ଖୋଲିଲେ ରମ୍ଭେ ରମ୍ଭେ ଯେତେ,
ଦେଖୁ ଅଭିଭବେ ରଜାଶୀ ମୁଖେ ତାହିଁ ଦେଖ ।
ରଗମୟି ମାତ୍ର-ମୁରତ ତହିଁ ଦେଖୁ ସେ ପଶେ,
ଶାଳ-ଭୂତା ମୋତି ବହିଲ ପ୍ରାଙ୍ଗନ ସପନେ ।

ଦେଖେନ୍ତେ ତା ମଧ୍ୟ ମାତାଙ୍କ ସହାରଣୀ ମୂରତି,
ଅଳ୍ପକ୍ଷନ ଏବେ ଭାଷିଲା ପ୍ରେସ ଗଢ଼ୁବେ ଅଛି ।
“ମୃଷ୍ଟି-ପ୍ଲେଟ-ଲୟୁ-କାରର ଅଛୁ ତୁହି ଜନମା !
ସୁଷ୍ଠୁ, ଝିଚ, ଲୀନ ହେଉଥି ନିଜ ସମୟ ଗରି ।
ପ୍ରକଟିତ ତୁହି ସର୍ବତ୍ର ସଦା ନାନାପ୍ରତିରେ,
ତିନ୍ତି ନ ପାରନ୍ତି କଥାପି ତୋତେ ମୋହାନ୍ତନରେ ।
ବରୁ ହେଦେ ବୁଝ ହେଦରେ ପୂର ରହିଥି ରବେ,
ନ ଫଳନ୍ତି କିମ୍ବୁ ସକଳ ବୁଝେ ଶୁଦ୍ଧ ମାନବେ ।
ଶରଦବ ବସନ୍ତେ ଯେବେ ମା ଧର ବିମଳ କାନ୍ତି,

ଆସୁ ଉପରି ପ୍ରସାର ନାଶ ପୂର ଭାବୁଟି ।
ପେ କାଳେ ଦେଖନ୍ତି, ଶହରୁ ବୋରେ ଜଗତ ଜନେ,
ତେଣୁ ଆଜି ନରତ ପୂରତ “ମାଆ ମାଆ” ଦିନସୁନେ ।
ଶରଦେ ବସନ୍ତେ ତୋ ପୂଜା ତେଣୁ ଭାରତେ ଖ୍ୟାତ;
ପାନ ଭାରତୀୟ ପ୍ରଜାକୁ ଧିଅ ଶକତ ମାତାତି ।
ଶାତ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବେଳ ସହବେ ହୋଇ ଯେବିର ବାର,
ଶରଦ, ବସନ୍ତ ଅମୋବେ ତଥା ହୋଇବେ ଧୀର ।

ପ୍ରକଳ୍ପି

ଶାତ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ।

ତ୍ରିକୃତି ।

ପଦମୟୀ ପୁସ୍ତିକା । ପ୍ରତେକା ଶ୍ରୀମତ ବାଜା ସତିବାନନ୍ଦ
ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ ଦେବ । ବାମତା ବଜା ।

କବିବରଙ୍କ ଠାରୁ ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତ ପୁସ୍ତିକା ଶ୍ରୀମତ ଉପହାର
ପାଇ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲୁ ।

ଉତ୍କଳର ବଜାବର ବଂଶ ପରିବୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ କିଛି
ଗୋଲିଗା ବାମୁଲ୍ଲା ମାତା । ନରଜଳାର ଉତ୍କଳ ଭାଷା ଏହି
ବଂଶ ଯୋଗେ ଅଳକୁତା । ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ସୁତଳ ଦେବଙ୍କ ଏବଂ
ଦୂର୍ଭାଗୀ ବଜା ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ କୁଟ ଅଳକୁତା ଦ୍ୱାରା
ଉତ୍କଳ ଭାଷା ବିଦ୍ୟମାନଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ଶଶବରେ ଅଙ୍ଗ
ଦୂର୍ଖଗୁପେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବା । ଅମ୍ବୋନେ ମରିବର ଶୁଣାକୁ
ପାଇ ବଜା ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ ଦେବ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଭିନ୍ନ କଲେ
ପ୍ରତ ଦ୍ୟୁତ ବ୍ୟଥ । ତାହାକୁ ଅଦମ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାମତା
ଉତ୍କଳର ଅଦର୍ପ ଭାଷ୍ୟରୁପେ ପରିଣତ ହେଲାଣି । ଏ ବୁଝ
କୁଳେ ବଜା ସାହେବ ଯେ ଦରଦ୍ଵା ମାତୃଭାଷାକୁ ଶିଥୁତ
ଦେଖାଇ ଲାହାନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟନି ତାହାକୁ ଅଳକୁତା କରିବା;
ସକାଶ ଯତ୍ନିଲ ଦେଶର ସୌଭାଗ୍ୟ ବିଷୟ ଅଟେ । ବଜା
ସାହେବଙ୍କର ଏହି ଅନ୍ତର କାହିଁ ଅନ୍ୟ କାହିଁରୁପେ ବିଭିନ୍ନ
ରହିବ । ପ୍ରକଳ୍ପି ।

ସମାଲୋଚଣ ପୁସ୍ତିକା ଶ୍ରୀ କ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କାମ୍ପା ହେଲେ
ମଧ୍ୟ ଏକାକୁ ଅତି ମୂଳବାନ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରୁଁ । ଉତ୍କଳ
ଭାଷାରେ କବିତା ବିକା ଅନ୍ୟମାନ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଅଭିବ

ଏକଥା ବୋଇଲେ ଅପନୀତ ହେବ ନାହିଁ । ଅଭିବନ୍ଧି-
ବାଦ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନାନା ଉନିତ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ କେତେ
ପ୍ରକାର ତୁଳ୍ଯ ରଚିତ ଆଲୋଚିତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳ
ଭାଷା ସେଥିର ନାମ ମାତ୍ର ଶୁଣିବାକୁ ପାଇ ନାହିଁ । ସମା-
ଲୋଚନ ତୁଳ୍ଯ ଶ୍ରୀକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଟେ ।
ମାତ୍ର କଲେବରର କୁତୁତା ଦୁଷ୍ଟିରେ ଏଥାଠାରୁ ବିଶେଷ
ବିକରଣ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିବା ବିଷୟକା ମାତ୍ର । ବିଷୟର ଭାବ
ମାତ୍ର ଏଥିରେ ବିନାୟ ଅଛି । ଅତିପର ବିଷୟକୁ ଶାଖା
ପ୍ରଶାସା ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ରହିବ ଅମ୍ବପରର
ନୁହେ । ଦୂର୍ଭାଗୀ ଯୁଗର ପ୍ରଥାନ୍ୟାରେ ବିଷୟକୁ ବିଦ୍ୟରେ
ଲୋକା ଯିବାର କଥା ମାତ୍ର ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ବିବେନନାରେ ତୁଳ୍ଯ-
କାରା ପଥ୍ୟରେ ଲେଖି ଉପ୍ରେସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । କାରଣ
ସେମନ୍ତ ବାଜ ସ୍ଵରୂପେ ଲାଗିଥିଲ ଅନ୍ତି ପଥ୍ୟ ଭୁତିକ ଅଭ୍ୟାସ
କଲେ ପ୍ରଥମ ଶିଶ୍ୟାର୍ଥୀ ଦୂର୍ଦୟରେ ଅନୁଭବ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ
କଥା ଦିନିର ହୋଇ ରହିବ । ଅଭ୍ୟାସ ସୁକଷା ନମ୍ବର
ପୂର୍ବ କାଳର ଭାଷାକୁ ଗ୍ରହନକାରୀ ସମ୍ପ୍ର ଭାଷ୍ୟ
ପଥ୍ୟରେ ଲେଖିଥିଲେ । ସମାଲୋଚନ ରହିବ ପଥ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ
ସେମନ୍ତ ଗରିଲ ସମଧ୍ୟ ଭାଷା ସେହିପରି ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଭାବ-
ପ୍ରକଳ୍ପ ଅଟେ । ପାଠକ ଚିତ୍ର ବିନୋଦକାରୀ ହୋଇ
ପାଇବ ଏହା ଅମ୍ବୋନେ ଅହଜୁତିତ ଚିତ୍ରରେ ଦେଖାଇ
ପାରୁଁ ।

ଏହି ସ୍ଥିଯୋଗରେ ଅମ୍ବେମାନେ ବନ୍ଧୁକାଳରୁ ମନରେ ସଂତୃତ ଗୋଟିଏ କଥାର ସନ୍ଦେହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଂଶେଷରେ ଦୁଇ ଶ୍ଵରରେ କଥା ବୋଲିବାକୁ ଛଜା କରୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥାନରେ ଅମ୍ବେମାନେ ଯାବନ୍ତ ବିଷୟର ଜ୍ଞାନକୁ ବିଲାତ ଅମାବାଦିକ ବୋଲି ଧର ନେଇଁ ; ଏହି ଅଭିଭାବିତିବାଦ ମଧ୍ୟ ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ । ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ସମୟରେ କି ଦାରୁରନ ବର୍ଷିଙ୍କ କଥିତ ମନେ ତାହାଙ୍କ ମୂର୍ଖ ପୁରୁଷମାନେ ମର୍କଟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରିଣ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକ ଥିଲେ ସେହି ସ୍ଵର୍ଗବନ୍ଧୀ କାଳରେ ଭାରତୀୟ ମହାର୍ଷି କପିଳ—କଣାଦ ପ୍ରତିତ ଅଭିଭାବିତିବାଦର ବାକିମନ୍ତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ରଚିତ ଦର୍ଶନ ଶାଖମାନଙ୍କରେ ସଂପିତ ସ୍ଵରୂପେ ନିନ୍ଦ୍ୟାବ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ମହାଭାରତକାର ଉଗବାନ ବେଦବିଦ୍ୟାର ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତି ପର୍ବର୍ତ୍ତରେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ କେତେକ କଥା ଭୀଷମଦେବ ସଙ୍ଗରୁ ବୋଲିଇଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଦିଲାତ ପଣ୍ଡିତ—ମାନଙ୍କ ଅନେକବୀରା ସ୍ଵର୍ତ୍ତ ସ୍ଵର୍ତ୍ତବ୍ୟପ ଏବଂ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଟେ । ଅମ୍ବେମାନେ ଦୁଷ୍ଟାନ୍ ସ୍ଵରୂପେ ଏ ପ୍ଲାନରେ ଗୋଟିଏ କଷ୍ଟ ଉପରେକ କରିବାକୁ ଛଜା କରୁଁ ।

ମହାର୍ଷି ଦାରୁଚିନ୍ତକ ମନରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ନର ସମାଜ ବାନର ନଂଶରୁ ଉପସନ । ଅର୍ଥାତ୍ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ଥର ଅତି ଅଭିନ୍ଦ୍ରିୟ ଅତି ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ମର୍କଟ ଥିଲେ । ଅମ୍ବେମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟ ମହାର୍ଷିଙ୍କ କଥିତ ଦାକ୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ ଯୋଗେ ହେଉ ଅବା ଦୁଷ୍ଟା ପାଠ କରି ହେଉ ସହଜରେ ଉପାର ଦେଇ ପାରୁଁ ଯେବେହି ସେମାନେ ଭାରତାବାସୀ । ମାତ୍ର ଦିଲାତ ପଣ୍ଡିତ କାହିଁଙ୍କ ବାକ୍ୟ ଅମାବାଦ କରିବାକୁ ଅନାମ୍ବୁଦ୍ଧ ।

ଦାରୁଚିନ୍ତ ମହାର୍ଷି ବୋଲିଲୁ—ଆଜ୍ଞା—ଠିକ କଥା, ସତ କଥା । ପୁଣି ଯାହା ବିଲାତ ବର୍ଷିଙ୍କ କଥିତ ଏବଂ ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟ ଲାଭେଣୀ ପିରିତ ମହାମାନଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗ ଅନୁମୋଦିତ ଅମାବାଦକ ଦଳ କ୍ଷୁଦ୍ରାଦପି କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବ ସତ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ଯାଇ ଲେଖକର ଜନ୍ମିତି ଶିର୍ଷି କ୍ଷୁଦ୍ର ମସ୍ତକ ପ୍ରତି ପ୍ରାଣୀ ପକ୍ଷ ବା ମଧ୍ୟ ନାରୀମଧ୍ୟ ତେଜିର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହେବା ଅମ୍ବୁଦ୍ଧ ନହେ । ମାତ୍ର ଜ୍ଞାନ—ଅର୍ଥାତ୍ମାନଙ୍କ ଅନୁମୋଦିତ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଜିଜ୍ଞାସୁ ପନ୍ଥରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଵର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ପଥମ ପଶୁ—

ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ହେଲେ ବାନର ଥିଲେ ସେ କେଉଁ ଜାଗାମୁଁ ବାନର ? ପାତ ମର୍କଟ କି ? ଥିରେ ଛି ! ଦୁଷ୍ଟର ଦାଉଁ, ପାଜି ଗରୁ, ଘେରିର ତେଣୁକ ଏତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣୀ ଗୁରୁକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅତି ଜେଳି ବାପା ବୋଲ ଡାକିବୁ ? କ୍ଷୁଦ୍ର ଲେଖକ ବିଶ୍ଵବିଜ୍ଞାନ କେହି ବାଜେଇ ପକାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥି ନାହାଇ । ତେବେ ମହାମାର ହନ୍ଦୁନ୍ତକ ନାମ ପଢ଼ିରେ ଏତିପାରେ ଅଥବା ବରଲା ଯିମାଞ୍ଜି ଓରାନ୍ ନାମ ଉପରେଇ କଲେ ତୁମ ହୋଇ ଶୁଣି ପାରୁଁ ଯେଣୁ କି ଆଜାର ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା ବିଷୟମାନ ଉଦୟ କାତି ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଯେବେ ଏକଥା ମାନ ଯିବାକୁ କୁଏ ଏହା ମଧ୍ୟ ଅମ୍ବେମାନେ ମାନିବାକୁ ବାଧ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗରିଲା ପ୍ରତିତ ବଂଶ କମୋନତ ନିୟମ ବିଶରେ ଏକ ସମୟରେ ମାନବ ଶ୍ରେଣୀ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇ ଯିବେ ; ତେବେ କି ଗରିଲା ପ୍ରତିତ ବଂଶ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଯିବ ? କିମ୍ବା ହେବ ? ଫିମୋନତ ନିୟମ ଯୁଦ୍ଧ ଧର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମାଙ୍କଡ଼ମାନେ ଗରିଲା ପ୍ଲାନ ଅଧିକାର କରି ବସି ଯିବେ । ମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖାଯାଏ ଶତ ଶତ ବର୍ଷ ମୁର୍ଗେ ଗରିଲା ପ୍ରତିତ ବଂଶ ଯେତ୍ୟାବୁ ଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଠିକ ତିବ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁବି । ଜ୍ଞାନ ଅବା ଶାଶ୍ଵରକ ଅବସ୍ଥାରେ ଦିଲାତ ବିଶେଷତ ମାନିବାକୁ ମାନିବାକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପାର ନାହିଁ । ଏକଥା ଧୂର ସଂଖ୍ୟାପ୍ରମାଣ ପ୍ରଯୋଗ ଅନାବଶ୍ୟକ ।

କି ଶାଶ୍ଵରକ ଗଠନ ଉପାଦାନ କିମ୍ବା ଶାଶ୍ଵର ବା ବଂଶ ବିଶ୍ଵର ଚେଷ୍ଟା ଉପରେ ଦିଲାତ ବାନର ଓ ପାତ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ପଞ୍ଜିୟ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦିଲାତ ପରମେଶ୍ୱର ଶରେକ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦାନ ପରମେଶ୍ୱର ମାନବବାଚିତକୁ ପଞ୍ଜିୟରୁପେ ଛଇବ କର ଦେଇଛନ୍ତି । ପଞ୍ଜାବର ଅନ୍ତର୍ଭାବୀ ନିମନ୍ତେ ଯାହା କିମ୍ବା ପରମେଶ୍ୱରକ ପରମେଶ୍ୱର ଏକାବେଳକେ ପଞ୍ଜିୟରୁପେ ତାହାକୁ ଦେଇ ପକାଇଛନ୍ତି । ଶତ ସହମ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ତାଳ ବାଇ ଯେପରି ବସା ବୁଝୁଥିଲା ବିବର ଯେପ୍ରକାର ଏବଂ ଗାନ୍ଧାରୀଲ ସେମାନଙ୍କର ଶତ ସହମତିରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁରୁଷମାନେ ଅବଶିଷ୍ଟ କାହିଁ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲୁହ କରିବ । ମାତ୍ର ମାନବ ଜ୍ଞାନର ବିଶ୍ଵବିଜ୍ଞାନ ବାକିର ବିଶ୍ଵବିଜ୍ଞାନ ସ୍ଵର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ନେମପୋକ୍ଷୟନକୁ ଥିବ ପ୍ରତିବ୍ୟାକୁ ନିମନ୍ତଳେ କରିବାକୁ ଯାଆ
ଅରଣ୍ୟରୁ ଉଲଙ୍ଘନ ପ୍ରାୟ ପ୍ରକୃତିଦର ପଦାର୍ଥ ଭୋଗୀ ଦୂର
ଗୋଟି ମାନବକୁ ଦେଖିବ । ମାନବ ଜାତ ଦୂଦୟରେ
ଦିବେଳ ଧରମ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧର ଶିକ୍ଷାନ ପ୍ରକଳ୍ପ
ଜ୍ଞାନରେ ନିହତ ଅଛି; ସେହି ବୃକ୍ଷ ପ୍ରକୃତରେ ଶିଶ୍ରୀ ସହାୟ
ଯୋଗେ କମରାଃ ଉନ୍ନତ ଦିଗନ୍ଧାଧିକ ହେଉଛି ।
ପ୍ରକୃତାକୁ ଦୂରଗ୍ରହ ଜଣାଇବୁ ନିର୍ଧାନକ ଦିନକ ମୟରେ
ଦେବତା ଚାପେ ପାଲକାର ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ହଳମାନ
ଶିଶ୍ରୀ ସକାମ ଦଶ ଜଣ ଚେତନାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ର କର ଦଶ
କରସ ଉତ୍ତରେ ଶକ୍ତି ଦେଲ ପର ଘନ ଉତ୍ତରୁ କଣାରୁ ବା
ବାହିରୁ ବାକରଣ ଗେଷକରିବାକୁ ଥାର୍ଥ ମୀଳ । ଏଥକୁ
ନିଃଶ୍ଵର ରୂପେ ବୋଲି ଯାଇ ପାରେ ପରମେଶ୍ଵର ପଶୁ ଓ
ମାନବକୁ ପୃଥକ୍ ଭାବରେ ମୂଳନ କହିଛନ୍ତି, ସର୍ବ ପ୍ରକାର
ଜିଣି ବା ନିମ୍ନ ତାହାଙ୍କ ଅମୋଦ ଅଣ୍ଣା ଲାଗନ କରିବାକୁ
ଅନ୍ୟ ।

ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଏମନ୍ତେ କଣ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ଦେଖିବାର
ବିଷୟ ଅଟେ । ନାନା ସମ୍ବାଧ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଧର୍ମ
ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଳିତ ଅଛି । ଏକ ଲମ୍ବ ସମ୍ବାଧୀୟ ନେତୃତ୍ବ ଆପଣା ଆପଣା
ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଦୟାବନ୍ଦିତ ଓ ଅସ୍ତ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି ଶୀଳାର କରନ୍ତି;
ହମ୍ମି ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଗଲେ ଏହି
ସ୍ଵାଦୁ ପ୍ରକରଣ ନିଜାନ୍ତ ବିଷୟରେ ଓ କରସ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।
ପ୍ରତିଥିବ ବା ପରେଷ ଭାବରେ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ
ଆୟି ଏବଂ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଷୟ ଅଳ୍ପ ସଂକଷେପରେ ଦୁଇ
ମୂରିଟା କଥା ବୋଲିବାକୁ ଛାଇ କରୁଁ । ଯେଥି ମଧ୍ୟରେ
ସୁର ପ୍ରକାଶ ଦୋଷ ମନ ପ୍ରକାଶ ମାନନ୍ତ ସମାଜର ଅଧି
ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉତ୍ତପନ୍ନ ଏ କଥା ବୋଲିବା ନିଜାନ୍ତ ନିରାପଦ କଲୁଥେ ।
ତାହାରେ ଶିରି ମହାତ୍ମାମାନେ ଚୌରାଷ୍ଟର ବାକ୍ୟ କରୁନା-
କିମ୍ବେତି ବୋଲି ଉତ୍ତାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ମାତ୍ର ବାଲୁବେଳ
ମତରେ ପରମେଶ୍ୱର ଥିବା ଏବଂ ଦୂରା କାନାକ ପ୍ରଥମ ନର
ଦଶାତି ଗୁଜନ କରିଥିଲେ ଏକଥା ଅସ୍ତ୍ରିକାର କଲେ ସମୟ
ପାଦ୍ମ ସାହେବଙ୍କୁ କେବଳମାନ ଝଲକ ଘରରୁ ବାହୁଡ଼ିବାକୁ
ହୁଏ । କିମ୍ବାଲୁ ଦାରଖଣ ମନ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ବିବେଶ ଅଟେ ।

ଆମ ଅଭ୍ୟାସି ଗାଁ ଦୁଇ ଶରୀରର ମଧ୍ୟ ଏହା ଅନୁମୋଦିତ
ନହେ—ମହିଳା କଣାବେ ମତରେ ଅଭ୍ୟାସ ପ୍ରଯାତିତଃ ଦୂର
ପ୍ରାରାର । ସର୍ବାର୍ଥୀଙ୍କ, ଅନନ୍ତରେ ଶ୍ରବଣ । ଆମାରେ ଅର୍ଥରେ
ବିଦ୍ୟମାନ ଗଲାରୁ ଅଭ୍ୟାସ, ସେହିପରି ଗଜାରେ ଅର୍ଥରେ
ଅଭ୍ୟାସ । ସମ୍ମାନବଳ ଦୁଇ ସମନରେବା ଅଗ୍ରଭାଗ ପର ଉଚ୍ଚ
ଦୂର ଧର୍ମର ନିଜନ ଅମ୍ବୁଦ୍ଧ, ଏଥିରୁ ମଳଟିରୁ ବା ମଳଖୁବିର
ପରବର୍ତ୍ତନ ବା ମିଳିବ ହେବାକ ନ ପାରେ ।

ସୁର ପେଟେ ଦାରକଳ ଦ୍ୱିତୀୟ ମତ ମାନି କେଉଁ ତେବେ
ମାନବ ଜାଗର ଆହ ପ୍ରଭୁ ମର୍କଟମାନେ କେଉଁ ଧରମ୍ୟରେ
ଦିବ୍ୟମାନ ଥିଲେ ? ବିଷ୍ଣୁଙ୍କା ବେଳେ ଅନୁମାନ କର
ଦେଖିବା ଅବଶ୍ୟକ ।

ବାଇବେଳେ ମନ୍ତରେ ମାନବ ଜୀବିତ ପଥମାସୁ ପ୍ରକଳାର
କରଣ୍ଟ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଵର ସହିତ ହିନ୍ଦୁ ଶାନ୍ତ ମନ୍ତରେ
ପରିଦ୍ଵାରା ଲକ୍ଷ ତେଜ୍ୟାନକେ ହଜାର ଏକଶ ବରଷା ଏହି
କାଳ ଥିବାରେ ଯେ ମାନଚ ଜୀବ ମାନବ ଆକାରରେ
ଦିଦ୍ୟମାନ ଥିଲେ ଏଥର ସର୍ବଜନ ଦିଦିତ ପଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ
ଦିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା ।

ଅମ୍ବେଳାକେ ଧର୍ମ ଶାୟୀ କଥା ଅଭିନାସ କର ପାରୁ
ଉଦ୍‌ବାହା ପ୍ରତି ଅନାଷ୍ଟା ଖ୍ଲାପନ କରିବା ଯନ୍ତ୍ରମୂଳ ନହେ ।
ମାତ୍ର ବିଜ୍ଞାନକୁ ଅସ୍ଵାକାର କରିବାକୁ କେହି ସମ୍ମ ନହେ ।
ଯେହେତୁ ବିଜ୍ଞାନ ଚିରକାଳ ସତ୍ୟ ରହି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ,
ରାଶନାଳୀ ଏବଂ ସର୍ବକାଦ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉପରୁ ଚିତ୍ୟର
ସତ୍ୟକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରତି କରିବାକୁ ହେଲେ ତେବେଳ
ବିଜ୍ଞାନର ଶରୀରରେ ଢେବାର ଅବଶ୍ୟକ । ତୁମଙ୍କ
କିତାନିକ୍ଷେ ମରରେ ମାନବର ପରମାଣୁ ଦଶରତ୍ର ବରଷ ।
ସୁଧାରିତ ଅତି କିମ୍ବପ୍ରତ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ଅତି ଜର୍ଣ୍ଣ ନାର କବାଳ
ଦେଖି ସେମାନେ ଏହି ସାଂକ୍ଷେପିକ ଜୀବନର ହୋଇଦିଲା ।
ସୁଧାରିତ କିମ୍ବପ୍ରତ୍ୟ ହୃଦୟର ବରଷର ଗୋଟିଏ ନରକଙ୍କାଳର
ପରାକ୍ରମ ଅବଶ୍ୟକ ମେଲିଛି । ସେହି ସୁଧାରିତ କରିବାକାଳ
ମଠକ କୌଣସିରେ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ମାନବୀୟ ନରକଙ୍କାଳ
ପରାକ୍ରମ ସୁର୍ତ୍ତ ତୁମେ ସାମାଜିକ ସୁରାର ଦେବାଯାଏ ।
ବୋଧ କର ବିଜ୍ଞାନ ସାଂକ୍ଷେପିକ ବିଜ୍ଞାନକାରୀ ଶିକ୍ଷାକ ପଣ୍ଡିତ

୨ ଅଭ୍ୟାସକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଶୋଇଏ ଦିନ ଅଛି ୪୯—

“କାହାର ପଣ୍ଡାମିପ୍ରକଟ୍ୟା ସୁବନ୍ଧୁ ।”

ବାଇବେଳ ସ୍ଥାନ ଘରା ନିମନ୍ତ୍ର ହୃଦୟର ବନ୍ଦ ଉପରକୁ ଦୂରିଗାରୁ ଅନିଷ୍ଟକ । ସ୍ଵରିକ ଜୀବନଲାମା ଅନେକ ବୃତ୍ତହୃଦୟକ ମତରେ ମାନବ ଜୀବର ପରମାୟ ଦଶରତ୍ନ ବରଣ । ଏହେସାର୍ଥ ବାଳ ମଧ୍ୟରେ ବାଳର ପରମାୟ ଦଶରତ୍ନ ଅଧିକାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରକଟ ପତରେ ନରବୃତ୍ତେ ପାଇଛି ଆପଣଙ୍କ ଏହି ପାଇଠା ପାଇଠି ଫଳାଟା ଦଶ ଲକ୍ଷ ବରଣର ପର୍ବତ କଥା । ଯୁଧି ପଦମନ୍ତ୍ରକ ଦ୍ଵିତୀୟ ପଞ୍ଚମ ଲୋକା ହେବା ସବାର ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଲକ୍ଷ ବରଣ ଲୋକା । ଏପରିବାର ଅନ୍ତରେ କିନ୍ତୁ ବିଷୟର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ଵ ଅନ୍ତରେ ଜୀବ ବିବାହ ଯାଇ ଦଶ ଲକ୍ଷ ବରଣ ପରମ ଅନ୍ତର ବରଣର ବରଣ ଯୋର ଅନ୍ତରର ମଧ୍ୟରେ ମାନବର ଶତ୍ରୁ ମୁୟକ ମାହ ହୁଅଥିବା । ଅକି ସୁତୁକୁଳ ନାମର ଠିକଣା ନ ଜୁଗାଗାହ ଅମ୍ବାନାଳ ଶ୍ରାବ ଉତ୍ସବ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ବାଧା ଏହି ନାହିଁ । ତେବେ ଏ ବିଷୟକ କି ପାଇଁ ।

ଅମ୍ବାନାଳ କିମୋଳିତି ବାଦର ହୃଦୟାକ୍ଷ କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ଯେମନ୍ତ ବେହି ପାଠକ ମଳରେ ବିଦ୍ୟବେ ନାହିଁ । ଅତି ସବୁ ଜୀବ ବିଷୟ ମାନବ ମଧ୍ୟ କ୍ରମ୍ୟ ବିଷୟରେ ହଣ୍ଡମୁଁ ଶ୍ରାପନ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟ ।

ଅନ୍ତର ମହାନ ବିଷୟକୁ ଅନ୍ତର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଅନ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ସମେତ ବିଶେଷଭୂତେ ଅନ୍ତର ବାଳ ଅଭିଜ୍ଞବ ଅବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଶବ୍ଦ । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କିମୋଲିତ ମାର୍ଗରେ ଧାରିବ ହେଉଥିବା ବିଷୟ କ୍ଷଳନ ଅମ୍ବାନକୁ ସୁଷ୍ଠୁତିପେ ଦୂରାର ଦେଇଛନ୍ତି । ଭାବ-ମୟ ଦର୍ଶକତରଣ ପର୍ବାଦୌ ପୃଷ୍ଠାର ବିଶିଳ୍ପ ଏକଥା ଚାଣାର ପ୍ରଦେଶ । ଅନେକାହୁତ ଅଧିକ ସୁରଣ ବିହାର କରିଯାଇ ଛନ୍ତି । ଶାରୀ ସମ୍ମରଣ କମୋଲିତ ବିଷୟ ପରମ ପରାଶ କରିଯାଇ ଛନ୍ତି । ଶାରୀ ସମ୍ମରଣ କମୋଲିତ ବିଷୟ କରିଯାଇ ଛନ୍ତି । ପୌରୀଶିକ କଥାର କେତେବୁର ମେଳ ଅଛି ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଉଚ୍ଛ୍ଵେଷ କରିଥାବୁ ଜାଣା କରୁଁ । ବୃତ୍ତହୃଦୟମନ୍ତ୍ର ମତରେ ଅମ୍ବାନକୁ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିର ଧରଣୀ ପ୍ରାନକଟି ପାଞ୍ଚମ ଦେଇଥା । ତେହିଁ ଯେଉଁ ପ୍ରକଟରେ ଯେଉଁ ପରାଶ

ପ୍ରାଣି ବିଚରଣ କରୁଥିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହୋଇଥିଲା ।
ପଥୀ—

ବୃତ୍ତହୃଦୟମନ୍ତ୍ର ମତରେ ପ୍ରାଣି ଯୌବନଶିକ ପ୍ରାଣି ।

ବିଶର ବିବରଣ ।

ପ୍ରଥମବୁଦ୍ଧରେ କେବଳ ମସ୍ତକାଶୀ ମସ୍ତକାବିତାର

ପୁଅଶବେ ତନର କରୁଥିଲେ

କିନ୍ତୁ ସ୍ମରରେ ସବୁକୁ ଏକା କୃପାବିତାର

ଉଦୟତର ପ୍ରାଣି ପ୍ରଥାଳ ।

କୁଳୟ ପ୍ରବ ବିଜବିହାର ପ୍ରଳମ୍ବାୟ ବରଦ ଅବତାର

ଜୀବ ।

କରୁଥି ପ୍ରବ ନୃତ୍ୟବିତାର

ପର ପ୍ରକଟ ନବକାର

ଜୀବ

ପରମ ପ୍ରବ,

ପ୍ରଥମ ଯୁଗ

ପାମାକାମ ଭାବ ତଶିଷ୍ଟ

ନବକାର ପ୍ରବୀ

ଅତିପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଶତିଷ୍ଠ ଦୀର୍ଘ ଶକ୍ତି ସହିନ ମାନବ ବିଶେଷ ପୌର୍ଣ୍ଣିକମାନଙ୍କ ମନରେ ଅବତାରବୃତ୍ତରେ ଚିତ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଜୟନ୍ଦେବ ତାକୁରେ କେବଳ ଦଶ ଅବତାରର ପ୍ରତି ଗାୟତ୍ରୀ କରିଛନ୍ତି ଏହା ମାତ୍ର ଥୋକେ ସୁରକ୍ଷା ମନ୍ତ୍ରରେ ଅବତାର ସଂଖ୍ୟା ସତର ତବିଶ ଏବଂ ବିଦିଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛନ୍ତି ।

ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅମ୍ବାନନ୍ଦର ମନ ଅତି ସ୍ଵେଚ୍ଛରେ ପ୍ରକାଶ କର୍ତ୍ତ୍ତୁ; ବିପ୍ରମୃତ ପେମନ ପୁରୁଷର ଏହାକୁ ଶବ୍ଦରୂପେ ବୁଝାଇବା ନିମନ୍ତେ ଯେପରି ସ୍ମରି ଏବଂ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଅବଶ୍ୟକ ସ୍ମରୁର କଲେବରର ସଂକଳିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣାର ନାହିଁ । ତାହା ବାରଚିନ ଅପଣା ମନ ସ୍ଵପ୍ନକ ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ସ୍ମରୁ ଅନେକ ବିତରିତ କରୁ ଅନେକ ପ୍ରାଣୀ କରୁ ଶାଶ୍ଵତକ ଗଠନ ବିଧାନ ଉତ୍ତର ଅବତାରଗା କରିଛନ୍ତି ।

ମନ୍ତ୍ର କଥା—ସେ ସମସ୍ତ ପାଠ କରିବାର ସୁଯୋଗ

ଅମ୍ବାନନ୍ଦ ଅତୁର୍ବେ ଏହି ନାହିଁ । ସତର ଅମ୍ବାନନ୍ଦ ଏହି ଶକ୍ତି ପ୍ରକଳ୍ପରେ ତାହାଙ୍କ ମନର ପ୍ରତିମାଦ ବୋଲି ଯେମନ୍ତ ପାଠକମାନେ ରୁଣିବେ ନାହିଁ । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ—
ତେବେ ଏ ବିଜ୍ଞାନ ପରକରି ଚାହେ—ବୁଝନ କେବେ ଜ୍ଞାନ ମର୍ଯ୍ୟାନାପନ୍ନ ବ୍ୟାପ୍ତି ନିକଟରେ ଏ ସ୍ଵର୍ଗ ହତା କେବେ ଦରିଦ୍ର ଜୀବେଷ ଦୂରଗ୍ରାହ ଭାଇ ଉପର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଏକ ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣ୍ୟରୁ—ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ବନ୍ଦୁପଣ ବହିବାରୁ ଜାରୀ କରେ,
ଯେହ ବନ୍ଦୁ ଭାଇର ପେପରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେବାକୁ ଅମର୍ତ୍ତାବା ବୋଧ କରିବେ ନାହିଁ । ଯାତ୍ର ହଜାର ବରା ହଜାର ବରଶ ପୂର୍ବେ ଅମ୍ବାନନ୍ଦ ପୂର୍ବ ପ୍ରକଳ୍ପମାନେ ମାନ୍ଦି ଥିଲେ ଏହା ବଥା କଳୁନା କର ବିର୍ତ୍ତମାନ ମାନ୍ଦିଲୁ କାହିଁରେ ବୋଲିବାକୁ ଅମ୍ବାନନ୍ଦାବଜକ । ଏ ପ୍ରକଳ୍ପ ସେଥିର କେତେସ୍ବୁତ ଅଟେ ।

ଶ୍ରୀ ପରାମର ମୋହନ ସେନାପତି ।

'ମୋ ଜଣ' ପ୍ରକଳ୍ପ ମୁଦ୍ରଣରେ କେବେକ ଭୁଲଟିଲୁ, ଲେଖକ ତାହା ସଂଶୋଧନ କର ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ।—

ଦ୍ୟା	ପ୍ରକ.	ଆକି	ଅର୍ଥ	ବ୍ୟେ	ଦ୍ୟା	ପ୍ରକ.	ଆକି	ଅର୍ଥ	ପ୍ରକଳ୍ପ	ପ୍ରକ.
୧୦୧	୧	୧୫	ସୁଧମରେ—	"ସୁଧମରେ	"	୨	୧୫	ସୁ—	"ସ—	"ସ—
"	"	୨୬	ପର	ପର	"	"	"	"ସୁଧମରେ	"ସୁଧମରେ	"ସୁଧମରେ
୧୧୦	୧	୧୬	ତାହାର	ଯେ ନହାଯାପଡ଼ୁଥ ତାହାର	"	"	"	ସୁଧା ପ୍ରେ—	"ସୁଧା" (ସୁ—)	"ସୁ—
"	୨	୨୭	ପରମ୍	ପରମ୍	୧୧୦	୧	୧୭	ବୁଦେ	ବୁଦେ	ବୁଦେ
"	"	୧୮	ଶତହାର	ଶତହାର	"	"	"	ଶାହାର	ଶାହାର	ଶାହାର
"	"	୨୧	ବଥା	ବଥା	"	"	"	ବ ବୁଦେ	ବ ବୁଦେ	ବ ବୁଦେ
୧୧୧	୧	୧୮	ପଠୋଇତ	ପଠୋଇତ	୧୧୮	୧	୧୨—୧୩	ଦେବେ...ଦେବ ?	"ଦେବେ...ଦେବ ?"	"ଦେବେ...ଦେବ ?"
"	"	୨	ଦେଇବ	ଦେଇବ	୧୧୯	୧	୧୯	ଦେଇପାତ୍ରା	ଦେଇପାତ୍ରା	ଦେଇପାତ୍ରା
"	"	୨୨	ଯେତନାର	ଯେତନକ	"	୨	୧୯	ଦେଇ	ଦେଇ	ଦେଇ
"	"	୨୦	ବାର୍ଷିରେ	ବାର୍ଷିରେ	"	"	"	ଦେଇବ	ଦେଇବ	ଦେଇବ
"	"	୨୨	ବନ୍ଦସ୍ତେ	ବନ୍ଦସ୍ତେ	୧୧୭	୧	୨୦	ଦେଇବ ସବବେ) (ଦେଇବ ସବବେ)	ଦେଇବ ସବବେ)	ଦେଇବ ସବବେ)
୧୧୨	୧	୨	ଜଣେ	ଜଣେ	"	"	"	ଦେଇବ	ଦେଇବ	ଦେଇବ
"	"	୨୩	ଅହାୟତାର	ଅହାୟତାର	"	"	"	ସବଦଶ	'ସବଦଶ'	'ସବଦଶ'
"	"	୨୪	ବାହୁବି—	ବାହୁବି—	"	"	"			

ଶେଷକସ୍ତ୍ରୀ^୫ ଟି ।

(*)

କାନକଟେ ।

ମନେ ପଡ଼ୁ—କେତେ କେତେବେଳେ ଗୋଟି, ଏଥାମା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଅବାହ ହେଲେ, ବା ସ୍ଵର୍ଗରେ ଦୂଧ ନ ପିଲାଇଲେ ବା ଭାବ ନ ଆଇଲେ, ସେମାନେ କହିଛୁ—‘ଯାହାକଟା’ ଅସୁଛି । ଯେ ‘କାନକଟା’, ତୋର ରୂପ ଶେଷକରେ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ, ତୋର ସମସ୍ତ ଶୁଣାଗଲୀ ଶୁଣି ନାହିଁ, ତୋର ଅପ୍ରେତ ବେବେ ଜାଣି ନାହିଁ ଉଥାପି ତୋ ରୂପରେ ମୁଁ ପରଦା ସହସ୍ର ଥାଏଁ । ତୋର ନାମ ଉତ୍ତାରତ ହେଲା—ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ ବାଜପ୍ରଳକ୍ଷା ଶିଥଳ ହୋଇଯାଏ, ଧମନୀ ପ୍ରାଚୀହକ ଉତ୍ସ ଶୋଭିତ ଶିଳକ ହୋଇଯାଏ । ମନେ ମନେ ତୋତେ କେତେ ଗାଲ ଦେଇଥିବା କିଏ ଜାଣେ ? ତୁ କଣ ସତେ କାନ କାଟି ନେଇ ? କେବେ କାହାର କାଟିଛୁ କି ? ନା ମଳିଣ୍ୟ ତୋ ଉପରେ ଏହି ଦୋଷଟି ଆରୋଧ କର କରି ସୁଧା କର ନେଇଛୁ ? କବି କିନ୍ତୁ ତୋହର ଯଏ ସମର୍ଥନ କର କହିଛୁ—‘କାନକଟା ଗାଟ ବା କାନ ବାଟିଛୁ କେତୁ ନ କରେ ବିବେଳ, ଅକଳକ ମୌରେ କଳକ ଦିଅନ୍ତି ଏହିପର ଅକିବେଳ’ ସତେ କଣ ତୁ ଅକଳକ ?—ସମାଜ କରି ସୁଧାଲାଗି ଗୋଠାରେ ଏହିନୂପ କଳକ ଆରୋଧ କରେ ? ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ଯେପରି ଗଠିଛି—ତୁ ରେ ଅକଳକଠାରେ କଳକ ଅରୋଧ କରିବା ନତ ଏତିକ କଥା ନୁହେ । ସମାଜ କରି ସୁଧା କୃତି ଦିନେଶ୍ଵର ବାନ୍ଦିକୁ ଡାମ୍ଭୁରେର ମୁଦ୍ରା ଗର୍ଭରେ ନିଷେଷ କରିପାରେ । କେବଳ ହୃଦୟମୂଳକ ଆହୁପାଦ କିଷତ ଅଛୁ କିନ୍ତୁ ନୁହେ । ଶେଷକରେ ଯେ ଅକଳକ ଦେଖିଥିଲ ଅଜି କେତେ କାନକଟାଙ୍କୁ ଉତ୍ତାରତ ଦେଉଛୁ । କିନ୍ତୁ ହୃଦୟ ଭାବରେ ବିବେଳଗୁପ ପେଇଁ କାନକଟାଙ୍କ ସିଦ୍ଧିତ୍ଵ କାରୁ ପ୍ରକରେଲ ଉତ୍ତର ହେଉ ନାହିଁ—ଏହି କିନ୍ତୁ କୃତିର କର କାନକଟାଙ୍କ ଶୁଣି ନାହିଁ । ମନେ କରିଥିଲ ବସ୍ତର ଦୂର ସଙ୍ଗେ ଶେଷକର ଘାତ, ଶେଷକର ସମ୍ପଦ ବଦଳ ଯିବ । କିନ୍ତୁ ବସ୍ତର ଯେତେ ଦୂର ହେଉଛି କେତେ ଦେଖୁଣ୍ଡ, ଶେଷକ କୀର୍ତ୍ତାର ରୂପାଙ୍କର ମାତ୍ର ଅଭିନନ୍ଦ ହେଉଛି । ହେ କାନକଟେ, ତୁମ୍ଭେ

ଶ୍ରୀ ରାଜା ।

କାନ୍ତିକ, ୧୯୧୯ ।

ଶମ ସଂଖ୍ୟା ।

ବିଜନ ବାସ ।

ଦିନମାନ ଅବସାନ ଶାନ୍ତି ନିକେତନେ,
ଲାବବ ଲାଜବ ହୁବ ଚିରଳେ ବିଜନେ ।
ତରଳ ମେର ବ୍ୟାପ୍ତ ରଗତ ସଥାର,
ଏ ଶୁଭ ସମୟ ଜୀବାନା ଭବବାର ।
ଅନ୍ତରଳ ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତି ଉପଳାତ ମନେ,
ଯେବେ ଲଗ୍ନ ତତ୍ତ୍ଵ ବଗାନ ଶ୍ରାବରଣେ ।

* * *

ଶ୍ରୀ ଦିନ ନିକେତନ ଅନ୍ତର ଉତ୍ସବ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଜଳ ଆହୁମ୍ଭୁ ବାନନ ।
ଖୁଣେ ଦୃଶ୍ୟ ବେଗେ ଶୋକେ ମିଳ ପରିଷରେ,
ଜୀବନ ଯାତନ କରୁଥିଲୁ ଅନନ୍ତରେ ।
ଶେଷି ପ୍ରିୟ ନିକେତନ ଏବେ ଶୂନ୍ୟମୟ,
ଅବସାନ ବିଜତ୍ତତ ଉଦାସହୁଦୟ ।
ଏକାଳ ବିଜନେ ବାସ ବୋଲୁଛନ୍ତି ଲୋକେ,
ନାହିଁ କାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୃହ ଅମୟ ଅଲୋକେ ।

ଶ୍ରୀ—

ଶାଥନ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ଶୁଣିବାକୁ ତୋରେ ଭାବ କିବା ପ୍ରମୋଦନ—
ଧ୍ୟ ଦୟ କୋଣା କୁଣି କୁଣି କୁଶାପଳ ।
ନେବବାର ଚିଙ୍ଗାଳକେ, ରଜ୍ଜିରୂପ ଶତଦଳେ
ପ୍ରକାର କନ୍ଦନେ ମା ଗୋ ପୁଣିକି ତରଣ । ୧ ।
ବୈରାଗ୍ୟ ଅନଳ ଜାତି, ମୋହି ଦୂର ଦେବ ତାଳ
ପଢ଼ିବୁ କଳନ୍ତୁ ଯେ କରବ ହେବନ,
ମସ୍ତାଦେବ ଭାବୁ ନାମ କରଣ ବାଦନ ! । ୨ ।

ପ୍ରାଣରହ ଦରଶନ, କରବ ତୋ ଶ୍ରୀଚରଣ
ହୃଦୟ ବେଦବେ କର କୁମୁଦୁ ପ୍ରାପନ ।
ତୋହର ଚରଣମ, ଅଛି କିମ୍ବା ମନୋରମ
ଶାନ୍ତିମୟ ଭବ ପଦ ସାଧନାର ଧନ—
ପ୍ରାଣ ରବତ୍ତ-କୃଦି-ପଦକ-ରପନ । ୩ ।

କିବା ସୂର୍ଯ୍ୟ କିବା ପୂର୍ବ, ତୁହି ମା ପଦର ମୁନ
ଅତୀର ଅତୀମ୍ଭୁ ତୁହି ବିଜନ କାରଣ ।
“ମାଆ-ନାହିଁ” ଏହି ବାଣୀ, ଶୁଣିବେ କମ
ଡେବେ ବୋଲେ ଅଭିମାନ କୁତ୍ତାର୍ଦ୍ଦିବରଣ—
ସାଧନେ ମମେ-ପିତା ଧ୍ୟ ଅଭାରଣ । ୪ ।

ଶାଥନ ମହାପାଠ ପାଠ ।

ମହାନାବିକ ଫ୍ରିଣ୍ଡୋଫର୍ କଲମୟସ୍ ।

୯୮ ଅଧ୍ୟାୟ

ମହାୟା କ୍ରିଷ୍ଣୋପର କଳମୟସ୍ ଶ୍ରୀ ୧୪୭ ରେ ଲାଟିଲି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଚେଳୋଯ୍ଯା ବନ୍ଦରରେ ଉତ୍ତରତଥା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ଶୋମିଲିକା କଲମ୍ବୋ ଏବଂ ଜଳନୀ-ଦେବକାମ ସ୍ଥାନା । ତାଙ୍କର ପିତା ବସ୍ତିମୟନ ହାର ଜାରିକା ନିର୍ବାକ କରୁଥିଲେ । ତାହାର ଏତ ସ୍ଵର୍ଗ ଏବଂ ଏକ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ କଳମୟସ୍ ସର୍ବଜ୍ଞୟସ୍ । ସେ ଉତ୍ତରତଥା ବାନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏକ ବିଦ୍ୟାଲୟରେ ପ୍ରଥମେ ଲିଖିଲୁ, ପଠନ ଏବଂ ଶାର୍କିତକ ସାଧାରଣ ସ୍ମୃତି ଶିକ୍ଷା ଦରଖାଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ସେ ପାଇୟା ବିଦ୍ୟାଲୟରେ ଲାଇ୍‌କ୍ଲାବରେ ସାମନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଲୁହ କରିଥିଲେ । କେତେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶମରଣ ଏବଂ ଲୁଗାରୁଣାରେ ପିତାଙ୍କ ପାହାୟ କରିଥିଲେ । ନାବିକ ଜାରି ଲୁହ କରିବାର ଜଞ୍ଜା ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ବଳବଜ ହୋଇଥିଲା । ପାହାୟ ବୁଝ ବନ୍ଦରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପାଇୟା, ସେ ପଣ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଏବଂ ସୁକଳାହାର ବିରଜନ ଦେଖିବୁ ଯେହି ପୋକାଶ୍ରୟରୁ ଯାହା ଦରିବର ଦୃଢ଼ତ ଦେଖିବାକୁ ବଜ ଦିଲ ପାଇଥିଲେ, ଏପରି ଦୃଢ଼ତ ଦେଖିବାକୁ ସେ ଏତେବେଳେ ଅନେକତ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଉତ୍ତମ ପ୍ଲାନରେ ପଢି ତାହାଙ୍କ ସମୂହ ଦିଗନ୍ତକୟୁ-ଦେଇ କୃତ୍ୟ ବନ୍ଦୁପ୍ରାୟ ଦେଖାଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୋନିଷିଦ୍ଧିଭବରେ ଲୋଭି ରହିଥିଲେ ।

ଦେଖେମୟରେ ବୁଝ୍ୟାଗର କଳଦୟ ପୂର୍ବ ଥିଲା । ଏବଂ ଦଶିକମାନଙ୍କ ଶାନ୍ତି ରଖା ପାଇଁ କୌଣସିନ୍ ପୁନଃ ପ୍ରେରତ ଦେଇଥିଲେ । କଳମ୍ବୁ ୧୯ ବର୍ଷ ସମୟରେ ପ୍ରଥମେ ନାବିକ ଟେଲିକ୍ଲାବ ହେଲେ । ସେ ଅନେକବାର କୌଣସାଦଳଭୁକ୍ତ ହୋଇ ବନ୍ଦରମନରେ ସାହାୟ କରିଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ୧୪୭ ରେ କଳଦୟର ପିତା ନିଜ ବନ୍ଦରମ୍ବର ପ୍ରେତ ପାଇଁ ଟେଲିକ୍ଲାବଠାରୁ ୨୨ ମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ପାଇୟା ନଗରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ନିଜ ସ୍ଵର୍ଗ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିମଳକରେ ପୁନଃ ଦେଇଥିଲୁ ଏବଂ ଅର୍ଥିକ ଏହି ଦିର୍ଘ ବିଧ ସାହାୟ ଅବସାଧ କରିବାକୁ, କଳମ୍ବୁ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ପାଇଁ ସାରେ ରହିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ଵପ୍ନକର

ଅବସ୍ଥା କିନ୍ତୁ ମଳ ହୁଅଥିଲେ, ଶ୍ରୀ ୧୪୭ ରେ କଳମ୍ବୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଲ ଯାଦ କଲେ । ଉତ୍ସବରେ ମାନୁଷାଳକ ଏବଂ ପ୍ରୋଲେଶ୍ଵରାରେ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଲୁହ କରିଥିଲେ । ସେ ଶୁଣିଲେ ଯେ, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଲଦେଶବାସିମାନେ ନାନା ରୈତେ ଲାକର ଆଖିବାର କରିଥିଲୁ । ଦେଖି ନବାବିଷ୍ଟ ବିଷ୍ୟମାନ ଜାରିକା ତାଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଲ ଯାଦାର ମୂଳଭବନ କରି ତାଙ୍କର ସାମାଜିକ ବିଷ୍ୟରେ କରିବାର ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଏହି ବଳବଜ ଲାଗି । ଏବଂ ତିରସାନନ୍ଦପେଶ ପାବନାଯୁ ଶକ୍ତି ଦେଇ ପୁଅମକୁ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ ।

ଅତି ପୁରୁଷକାଳରେ ପୁରୋପୀଯ ନାବିକମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ଯେତେବେଳୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା, ତଦପେକ୍ଷା କେଣି-ଦୂର ଯାଇ ନ ଥିଲେ । ଦିବାଭାତରେ ଘୋରଲେକ ଏବଂ ରାତିରେ ନ ସମସମ୍ଭୁତ କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ପଥଦର୍ଶକ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମଳନ ହେବା ମାନକେ, ନାବିକ-ମାନେ କେଉଁ ଦିନକୁ ଯାଇଥିଲୁ ତାହା ପ୍ରିୟ ଲୁହ ନପାର ଦୂରବିଦୂର ହେଉଥିଲେ । ଗୁମ୍ଫ ଲୌହପୂର୍ବ ସକଳ ଦେଶପ୍ରଭୁତ୍ବରେ ପ୍ରତିପଦ୍ଧତିର ପ୍ରତିରୀପ ଅବସ୍ଥା ଏହି ଦିର୍ଘମୟ ଆଣାକା ସମ୍ମର୍ତ୍ତରୁପେ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ନାବିକମାନେ ଜ୍ଞାନାହିଁ ହେଲେ ।

ପୁରୋପୀଯମାନେ ସେତେବେଳେ କେବଳ ଅନ୍ତିକାର ଦ୍ୱାରାଭରି ଅବସ୍ଥା ମାତ୍ର ଜାରିଥିଲେ । ଭାବର, ଦିନ, ଏବଂ ସ୍ଵରାଗ ପ୍ରତିତ ଦୂରଦେଶୋପୂର୍ଣ୍ଣ ରେଶମୀ ପତ୍ର, ମରଲ, ଏବଂ ବନ୍ଧୁମୂଳ ପ୍ରସର ପ୍ରତିକ ପାରଣୀ ଭୟପାତା ଏବଂ ଦୂରସ୍ଥ ସେଇ ପୁରୋପର ଅନନ୍ଦମାନ ହେଉଥିଲେ । ଲୋହକ-ସାଗର ଦେଇ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷକାଳର ଯାତ୍ରାକୁ କରୁଥିଲା । ମିଶରଦେଶୀୟ ବଶିକମାନେ ଅନ୍ତକୁଳୀ ମୌର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପାନ୍ଦୁ ଗୋହବା ସମୟରେ ଭାବରକୁ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଏବଂ ବାତ୍ରୁ ଦିପ-ଶକ୍ତି ଗତି ଦେବା ସମୟରେ ସ୍ଵଦେଶକୁ ପେନ୍‌ଟିଲେ । ଅଳେକ-

କେଣ୍ଟା ନାମକ ମିଶରଦେଶୀୟ ଏକ ବନ୍ଦର ବାଣିଜ୍ୟର
ତେବେଷ୍ଟିଲି ଥିଲା ।

ଭାଷାଯୁମାନେ ଗୃହରେ ଭାବିତକାଣିଜାଧରେ ଏକାଧିପତି
ଲୀହ କରିଥିଲେ । କନନ୍ଦୀଯିକୋଳ୍ପି ଏବଂ ତୁମଖସାଗର
କୁଳପୁରୀ କେତେକ ବନ୍ଦରରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଥାନ ବାଣିଜ୍ୟ
କୋଟିମାଳ ଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ପ୍ଲାନିମାନଙ୍କରୁ ଭାବିତୋମ୍ପାନ
ପଣ୍ଡ ମୁଦ୍ରାପରି ବିନ୍ଦୁ ଅଂଶକୁ ପାଇ ନିମ୍ନ ବିକିଷ୍ଟ ଖେଳ
ଥିଲା । ଏଥିପେରୁ ଦେଇସ ଓ ନେମୋଆ ନଗରହୃଦୟ
ବିଶେଷ ସମ୍ବନ୍ଧିତାଳି ହୋଇ ଉଠିଲା ; ଏବଂ ତିର୍ଯ୍ୟକାଣୀ
ବର୍ତ୍ତିକମାନେ ବାଳାଧୀନକ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।
ଦେମାନଙ୍କର ଏହି ଉନ୍ନତିରେ ଉର୍ଧ୍ଵଯତ୍ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଉଦ୍ଘୋଟନ୍ୟମାନେ ଏହି ବାଣିଜ୍ୟରେ ବଦନ ଦୂର ଲୁହବାନ୍
ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାୟୀ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଅଗାମୀ ପଥମେ ପରି ଚିକିତ୍ସା

ପର୍ବତୀଙ୍କା ସ୍ଥିଥମ ଜଳୁଁ ଟ୍ରେସ୍ ରେ ଅପ୍ରକାଶ
ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଦେଇ ଅଟଲାନ୍ତିକ ମଧ୍ୟାଗର ବାଟେ
କେତେକ ନୃତ୍ୟ ଭାଗର ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ନିମିତ୍ତ ବେଳେବ୍ୟ
ଜାହାଜ ପ୍ରେଷନ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁ ନଳ (None)
ଅନ୍ତର୍ଗତ ପାର ହୋଇ କୌଣସି ଲୋକ ଅପ୍ରସର ହୋଇ
ନ ଥିଲେ, ତାଙ୍କର ତାତ୍ପର୍ୟମୂଳ୍ୟ ତାହା ଅନ୍ତିମ କର ୩୦
ମାର୍ଗଲ ଅପ୍ରକାଶୀ ବସନ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଗତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲା ।
ପ୍ରଥମ ଜଳ୍କ ସୁନ୍ଦରଙ୍ଗ ହେଲା, ପର୍ଚିଜ ଆହୁତି-
ଗତ ହିତର କର ଦେଇଥିଲେ । ଭାବକୁ ଗୋଟିଏ ମିଥ୍ୟ
ଓ ସହଜାୟ ମାର୍ଗ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ କର ଭୁବନ୍ୟ ତାତ୍ପର୍ୟରେ
ପ୍ରତ୍ୱାତ ଧଳ ଉପାର୍କନ କରିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ।
ସେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମିତି ନିମିତ୍ତ ଲୌରଦିବ୍ୟ ଶିଶ୍ୟ ପାଇଁ
ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାମୟ ପ୍ରାଣକ କର ଲୌରଦିବ୍ୟକୁଠିଲ ଯାବ-
ଗ୍ୟ ହେଲୁ ବ୍ୟାକିଲାନ୍ତିକ ନିଯମ କଲେ; ଏବଂ ମାନଚିତ୍ତ
ଓ ନାନାଧି ଯତ୍ନ ମୟ ଏକଥି ହେଲା । ଏବଂବୂରା ମାନଚିତ୍ତି-
କଳନରେ ଫଶିନ ଉନ୍ନତ ସାଧନ କିମ୍ବାଲ । ବିଦ୍ୟାର୍ଥିଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗ
ମୟ ସାଧାରଣବିନଦ୍ଧାରକୁ ଅନାତ ହେଲା । ନାନାକମାନେ
ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରଖିବ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପାର ହୋଇ ୮୦ ମାର୍ଗଲ
ଭୂରସ୍ତିତ ରତ୍ନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପମ୍ପ ସମ୍ବନ୍ଧକୁଳ ପର୍ଯ୍ୟ-
ବେଶନ କଲେ । ଉତ୍ତରାନ୍ତର୍ଗତ ଓ ଏକାର୍ଥ ବ୍ୟାହ୍ୟାନ ଅଧିଷ୍ଠ୍ୱତ
ଦେଖିଲା ।

କେନ୍ତି ଚାହାସୁର ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ସାଧନ ଲାଗିବା ପୂର୍ବରୁ
କଳଗ୍ରାସରେ ନିପାତି ହେଲେ । କିନ୍ତୁ, ଉଷ୍ଣୋଡ଼ିଗାମ ଜଳ-
ଦୂରିତ ପଥ ଅନୁଶେଷ କରି ଡ୍ରି ଏସ୍‌ଏ ରେ ଭାରତ ପଥ
ଆଶ୍ୱାର କଲେ । ପ୍ରଦବନ ଗାନ୍ଧିରେ ପର୍ବତୀ ଅଣ୍ଣିତ
ସମସ୍ତ ଜୟେଷ୍ଠ କଳକ କର ଦେଇଲାମ୍ । ହେବୁ ଅପାରିକାର
ଦର୍ଶିତ ଦେଇ ଭାରତକୁ ଅସିବାପାର୍ବ୍ର ମନେ କରିଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ, କଳମୟ ମନେ କଲେ ଯେ ସେ ଏକ ସଲଗ ପଥ
ଦେଇ ଦେଇ ଦେଖିବାକୁ ପାର ପାରିବେ । ତାଙ୍କର ଏହି ଧାରଣା
ସେ ନିର୍ମଳିତ ଏହି କେତେ ଗୋଟି କଲୁନା ଦ୍ୱାରା ବଦମୂଳ
କରିଥିଲେ ।

୯। ପୁଅର ଆକାର ଗୋଲ ଟିବାରୁ ଏ ପୂର୍ବରୁ ପଶୁ-
ମନ୍ଦିର ପାଇ ପାଇବେ ।

୨ । ପୁରାକାଳୀନ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଶର୍ଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ସେ ଫେନ୍କେରୁ ଭାବରେ ଯିବାକୁ ଅଳ୍ପ ସମ୍ମୁ ଲାଗିବେ ।

୩ । ପରିବ୍ରାକତ ମାରବୋ ଯେଣେ ଏହି ଛନ୍ଦ ମଣ୍ଡି-
ରିଳ୍ ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଦୃଶ୍ୟାରଣା ଜନ୍ମାଇ ଥିଲେ ଯେ,
ଭାବତବର୍ଷ ପୂର୍ବ ଦିନର ପ୍ରାନ୍ତୀମାରେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ଏହା ହେ
ଶୈଖିଥିଲେ ଯେ ମୃଦୁଗୋଦିତ କାନ୍ତିଶ୍ରେ ପଢିନ ଉପକୂଳରେ
ଭାବିଥିଲା ।

ଏହି ପୂର୍ବୋତ୍ତୁ କାଶବନ୍ଧରଙ୍ଗ କଲମ୍ୟ ମନେ କରିଥିଲେ
ଯେ ପଢିମିଦିଗାକୁ ବିଜ୍ଞାନ ଯାଦି କଲେ ସେ ଭାବରେ
ପହଞ୍ଚ ଯାଇବେ । ଏହି ଦୃଢ଼ଧାରଣା ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ
ଜୀବଜଗତ ନିର୍ବାରଣ ଏକମାତ୍ର ମୌଳିକ କାଶନ । ସେ
ତାଙ୍କ ଲିଖ୍ୟାଇନରେ କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥ କରାଣି ହୋଇ
ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏହି ଦୃଢ଼ ଦିନାପ ନିର୍ମାସଳ
ପେ କୌଣସି ମହକ୍ୟାଧ୍ୟ ମାଧ୍ୟନ ପାଇଁ ଦୟାର ତାଙ୍କ
ପ୍ରେବନ କରିଅଛନ୍ତି । ଧର୍ମପ୍ରାଣ କଲମ୍ୟ ମାନ୍ୟବେଳ ପାଠ-
କଲ୍ୟ କେଳେ ମନେ କରୁଥିଲେ ଯେଉଁ କି ବାରବେଳୁ
ତାଙ୍କର ଭାବ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସତ୍ୟତା ତାର ସ୍ଵରରେ ବୋଲଣା
କରୁଥିଲା । ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରାୟମାନ ଫଟାଇଅଛନ୍ତି ଯେ,
ଉତ୍ସବପ୍ରଭୃତି କିଷ୍ଣୋତ୍ତର ଶିଶୁ ବାପରେ ନର୍ତ୍ତରଣୀର
ହୋଇ ତାଙ୍କର ଭାବ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଭେଣାମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ
ଭବୁ ନ ଥିଲେ । ବାତ୍ରବିଦି, ଭଗବାନଙ୍କର
ଅଳ୍ପବ୍ୟାପ୍ତ ଆଦେଶକୁ ସେ ପରାମରିଛି ହୋଇ ନ

ମୁଲେ ଏକ ଅମେରିକା ଆଦିଷ୍ଟର୍ରୁପେ ବିବେଚିତ ହୋଇ
ନ ଥିଲେ, ସେ ଏପରି ଅବଳିତ ଭାବରେ ତାଙ୍କର
କଲ୍ପନାକୁ ଯଥାର୍ଥ ସଂଖ୍ୟରେ ପ୍ରତିଶୀଘ୍ର କରିବାକୁ ମନେଷ୍ୱର
ହୋଇ ନ ଥାନେ ।

ଅମେରିକା ଯେ ଅଛ ପ୍ରାଚୀନ ଭରତବାହୀମାନଙ୍କର
ଅଧେରିତ ଲ ଥିଲ ତାହା ଅମେରିକାରେ ଆଧିକା ଅନେକ
ନୂତନ ଦେଶ ପ୍ରଦେଶର ଲାମ କରିବା ପ୍ରାତିଷ୍ଠାନିକ ନିଷମେହୁ-
ରୂପେ ବୃଦ୍ଧିଗ୍ରାହି ଅଛି । ମହାଭାରତ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅକ୍ଷୁନ୍ମିନ
ପାତାଳ ପୁଣ୍ୟ ସାଇ ଯେଉଁ ଉତ୍ତରିକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ
ତାହା ଅଧିକକ ଅମେରିକା ରିଲ ଅନ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ୍ତେ ।
ଏହାରେ ବୌଦ୍ଧ ମତମାନେ ମଧ୍ୟ ଯାଯାନକୁ
ଦେଖି ପ୍ରଶାନ୍ତିରେ ଯାଇଥାବାର ଅନେକ ପ୍ରମାଣ
ଦିଲାଗୁଛି । କଳମୟ ଅମେରିକା ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ସମ-
ନ୍ଦରେ ତାତ୍କାଳୀନ ଅମେରିକାରୀମାନଙ୍କର ଯେଉଁ
ଧର୍ମରେ ବର୍ତ୍ତନା କରିଅବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଶିରବିଅବୁଦ୍ଧିରେ
ଯେମାକୁର ଯେ ବିଦ୍ୟାର ଭ୍ରାତ ଲେଖିଅଛନ୍ତି, ତାହା
ଅଧିକକ ହିନ୍ଦୁ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ପୃଥିକ୍ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ
ଗୋଧନ୍ତ୍ୱର ଲାଗି । ଅନ୍ତିମ ଦ୍ୱାରା ଯେ, ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦିର
ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଭାବର ସଙ୍ଗେ ଇହୋମୀମାନଙ୍କର ଯାହାର
ଯକ୍ଷମ ଥିଲ, ସେମାନେ ଅମେରିକାର ଅବୁଦ୍ଧି ବିଶ୍ୱ
ପରେର ଭାବରେ ଲାଗି ପାରିଥାନ୍ତେ । ଯାହାରେ,
ଅମେରିକାରୁଙ୍ଗ୍ରେ ପାଞ୍ଚଶତାବ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଗୋଚରରେ ଅଣିଗ-
ାଟାର, ଯେ କଳମୟକୁର ଜନ ଖୋଲାଯିଲ, ଏଥରେ
ପରିହରି ଲାଗି ।

ମୁଦ୍ରା ଅଧ୍ୟେ ।

କଳୟୁଗ ସ୍ଥିତି କଲ୍ପନାର୍ଥ (theory) ସଥି ଉପରେ
ପୃଷ୍ଠା କରୁଥିବ ବିଶ୍ଵାସ କରି ପରିଚାଳନ ଯାହା କଲେ । ସେତେବେଳେ
ପରିଚାଳନାମୀଙ୍କ ଅବଶ୍ୟକ ପ୍ରତ୍ୟେ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାଞ୍ଚାଖ୍ୟକାମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଗମୀ ହୋଇ-
ଥିଲେ; ନୂତନ ଅଭିଭାବିକାମଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେ ପାରିତୋଷିତ
ଦେଉ ଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ନବାବ୍ୟୁଦ୍ଧ ତୁମ୍ଭୁରୁଷ ଶାଖା-
ବର୍ତ୍ତନୀଯ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଉଥିଲେ । କଳୟୁଗ ଏତ ବର୍ଷ
୨୦୨୫ରେ ଖଣ୍ଡିତ ରେ ଲିଖିବା ନଜରରେ ପଢ଼ିଥିଲେ ।

ସେ ଦେଖିଲାକୁ ପ୍ରାଣକାୟ, ସ୍ଥାଠିତ ଓ କଳିଷ୍ଟ ମୋକ, ତାଙ୍କର ମୁଖଶତ୍ରୁଗୁଣ ଗୋଲକାର ଏବଂ ସର୍ବଧା ସ୍ଵିଚ୍ଛପତ୍ତ; ନାୟିକା ଶୁଭଚନ୍ଦ୍ରାହୃ; ତର୍ଯ୍ୟ ଜଳଭର୍ତ୍ତ, ତାଙ୍କର କେବଳ ନାମ ତିନ୍ଦାବରତଃ ପ୍ରାୟ ୩ ର୍ବର୍ଷ ସମୟରେ ସୁଲ୍ଲ-ବର୍ତ୍ତ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ସେ କଣେ ସବକୁ, ଉଦସୁରାଜାପଳ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁମାଳା ଥିଲେ । ସେ ପରିଜାଲରେ ମହାଶୁଭ୍ରାଣୀ ନ ବିଳ ଏବଂ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୁତୋଳବେଶ୍ବରୁଷେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ ୧୫୭୭ ରେ ଅକ୍ଷୟଶ୍ରୀ ହୀପ ପର୍ବତ୍ତ ଯାଇ ଭବୁ ହୀପ ରଙ୍ଗଶ୍ରୀର ଅକାରରେ ଦୃଢ଼ ଦୋଳି ପ୍ରଚ୍ଛର କଲେ । ଅଭରଣ୍ଟ୍ର ପ୍ରାଣାବ ଅଭ୍ୟବହର ପରେ ତୋଳା ପିଲାଗା ନାମୀ ଏକ ବନ୍ଦୁ ମହିଳାଙ୍କର ପାଦି ପ୍ରବନ୍ଧଣ କରିଲୁ । ବିଳା ଦେବନ୍ଦିନ ଅଧିକଷ୍ଟ କଲେକ ସମ୍ମାନ ନାରିକରର ଦେ କଲାନ୍ୟ ଥିଲେ । କଳମୟୁଳ୍କ ତାଙ୍କ ଶାଶ୍ଵତ ଘରେ କରି ମନ୍ୟ ବାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲାନ । ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀ-ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନୀୟ ଯାତରାୟ କଳିଯାରା ବିଭିନ୍ନ କଳମୟୁଳ୍କ ନିକଟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଲୁଗିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସମ୍ପ୍ର ମନଚିତ୍ତ ଏବଂ ଜଳିଯାଥା-ଦ୍ୱାରା-ଦୃଢ଼କାଳିତ ଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାନୀୟ ହେଲେ । ଏହି ସମ୍ପ୍ର କାଗଜରୁ କଳମୟୁଳ୍କ ପ୍ରତିକିଳି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଜାଗି ପଢ଼ିଥିଲେ । ସେ ସେଠାରୁ ସମୟେୟ ବିନିଜିଏକୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ହେଉଥିବା ଜାହଜମାନଙ୍କରେ ନିଯମିତ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ଭୁଲ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟମାନ ନ ମିଳିବା ସମୟରେ ଉପକୁଳରେ ଯେତେବେଳେ ରହିବାକୁ ଦେଖିଲା, ଯେତେବେଳେ ମାନଚିତ୍ତକଳ କରି ତଥାର୍ଥରେ ଧନରେ ପରିବାର ଦୟାପୋଷଣ କରୁଥିଲେ । ଏଠାରେ ତାଙ୍କ ବିଶେଷ ମିଳିବ୍ୟତ୍ତି ହୋଇ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସୁଲ୍ଲୋଧାଙ୍କିତ ଧନରୁ କିନ୍ତୁ ଦୂର ପିତାମାତାଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ଏବଂ ଅନୁକ୍ରମକର ଶିଳ୍ପାଳର ପଠାଇଥିଲେ । ନବବିଦ୍ୟତ ଯୋଗୋଧାରୀ ହୀପରେ ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀଜର କିନ୍ତୁ ଧନ୍ୟତ ଥିବାକୁ ସେ ସେଠାରେ ସମୟୀକ କିନ୍ତୁ ଦିନ ବାସ କରିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଏକ ସୁରକ୍ଷାନ୍ତାନ ଜଳ ହୋଇ-ଥିଲା । ତାଙ୍କର ନାମ ସେ ଡାକୋଗୋ ଦେଇଥିଲେ ।

କଳୟମ୍ବ ସେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଏକୁଗାଲକୁ ଆସିଲେ,
ତାକୁକୁଳ ରଜା ଆଲପନ୍ତୁସେ ଲାନା ଯୁଗରେ ବ୍ୟାପ୍ତ
ଥିବାର କଳୟମ୍ବର ସଂକଳ ଉତ୍ତରପଥାକ୍ଷର ଯୁଗର ।

ପ୍ରତି ଦିଶେଷ ମନୋଯୋଗ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ଶୀ ୧୪୯ ରେ କ୍ରିଯୁ ଜିନ୍ ଚର୍ଚିଗ୍ରେହିତାମଳ ଅବେଦନ କଲେ । ହେତୁଙ୍କ ପର ତାଙ୍କ କାହା କିମ୍ବାନ୍ତିରେ ପାଶାତ କର ପୂର୍ବୋତ୍ତମ ପ୍ରସ୍ତାବ ତାଙ୍କ ପରିମାଣରେ ଆଗତ କଲେ । ଶକା ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବର ସତ୍ୟାପନରେ ନିର୍ବିପାତର ଏକ ଧୟିତର ହସ୍ତରେ ପ୍ରଦାନ କଲେ । କିନ୍ତୁ, ସେମାନେ ହୃଦ କଲେ ଯେ, କଳମୟୁକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ବନ୍ଦବ୍ୟୁ ସାଧ ଏବଂ ସଞ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣ କାହୁ-କିବ । ଯଦି ଯେ ଏହାର ଦିଶେଷ ବିବରଣୀତି କାଳୁଗକ ଫର୍ଦ୍ଦ ମାନନ୍ତିର ଦର୍ଶାଇ ପାଇବେ, ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବାନ୍ତାମ୍ବୁଦ୍ଧି କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତାକ ବୋଲି ପୋତ୍ର ସମିତି ପ୍ରିଯିର କଲେ । ସମସ୍ତ ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ବିବରଣ ସମିତିର ହସ୍ତରେ ହେଲାହାରି ଜଣେ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ଏହାର ସଥାର୍ଥୀ ପରାମାରିବାନ୍ତାମ୍ବୁଦ୍ଧି କଲାପାତ୍ର ପଠାଇଲା । କିନ୍ତୁ, ସେ କିଛିବଳ ଜଳ୍ପାଶା କରିବାପାଇଁ, ହତ ଅଗମଳରେ ସମ୍ଭବ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେବାରୁ ଫେରାଯେ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ, କଳମୟୁକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଫ୍ଲୁର୍ପ୍ରୁଟ୍ ଅମ୍ବର ଏବଂ ଫାଯାଜନକ ।

ଶୀ ୧୫୪ ରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରିଯିର ମୁହଁ ହୃଦୟେ, କଳମୟୁକ୍ତର ପାଇବାରକ ନିଜ ହୃଦ ଯେଲା; ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟକାଳରେ ଯେ ସମ୍ପ୍ରାବ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବ ଏହା ସ୍ଵରୂପପରିବହତ କିଣ୍ଟୁ କର ସେ ଫେନଦେଶକୁ ଯିବାର ପ୍ରିଯ କଲେ ।

ସ୍ଵରୂପ ଅଧ୍ୟାୟ ।

କଳମୟୁ ଜିନ୍ ମୁଖ୍ୟ ଶୁଣିଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ଘରୀ ଫେନଦେଶରୁ ଫେଲୁଥିବାର କରିବାର ନିକଟର୍ଭି ହିଂ-ଲେଜର ତାମରେ ବିବାହ କରିପରୁ । ସତରା, ସୀମ୍ବୁଦ୍ଧ ଜାଏଗୋଲୁ ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ଥାତ କର ଯିବେ ବୋଲି ସେ ମନସ୍ତ କରିଥିଲେ । ପର୍ବତାଳୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ସମ୍ଭବରେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଏକ କପର୍କକ ମନ୍ତର ଥିଲା; ତେଣୁକର ପଢ଼ିବାରେ ଯେତାକୁ ଅଧିବାର ହୋଇଥିଲା । ସେ ଫେଲୁ ବିନାରେ ଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ଶାଳୀ ସେଠୀରୁ ପ୍ରାକାନ୍ତରୁ ପାଇଥିଲୁ ।

ଏହି ଦୁଃଖ୍ୟାଦ ଶୁଣି କଳମୟୁକୁ ସେଠୀରୁ ଫେରିବାରୁ ହେଲା । ସେ ସୁରୋତ୍ତମ କେତେବେଳେ କାହାରେ ବସାଇ,

,

କେତେବେଳେ ବା ଗଲାକୁ— ଏହିପରି ହୃଦ କଷରେ ଯଥ ଅଭିନମ ବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦିଶେଷ କ୍ଲାନ୍ ବୋଧ କରିବାରୁ ସେ “କନ୍ଦରେଖ ଲାଗିରଣ୍ଡା” ନାମକ ଏକ ମଠର ସମ୍ମାନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଫ୍ରେଡରିକ ନିକଟରେ ବିଶ୍ଵାମ କଲେ ଏବଂ ସେଠୀରେ ସମ୍ପଦ ନ୍ୟା ବୋଧ କରିବାରୁ ଶ୍ରୀ ରୁଚି ଏବଂ ଗ୍ରାସ ପାରି ଯାଇବା ଅଶାରେ ମଠର ସଦର ଦ୍ୱାରା ପରିଷକ ଥାବାର ଥିଲେ । ଯାଥିଥୁକ ଶ୍ରୀରା ମାନନ୍ଦ, ମଠ୍ରୁ ଯନ୍ତ୍ରି-ମାନେ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରିଯାକ ଅଭିନମ ପ୍ରାକାନ୍ତ ମୁହଁ ଶ୍ରୀ ଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ଅଭିନମ ପ୍ରାକାନ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର କଳମୟୁକୁ ଅଭିନମ ପାଇନ କଲେ । ମାରନାନୀ ନାମର କଣେ ହୃଦ ମଠଗାସୀ କରିଯାଇବାରୁ ନିରାପଦାନ୍ତର ହୃଦୟ ଶୁଣ୍ଟି, ତାହା ପଥାର୍ଥ ସମ୍ପଦପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କେଲା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିକା କଲେ ଯେ ସେ କବିତ୍ୟକ ଦେଖିରେ ଜିମ୍ବିର ଧର୍ଷ ପ୍ରମାଦ କରିବେ । ସେହି ଦିଲାତାରୁ ଶ୍ରୀ ଅଧିକାରୀ ସଙ୍ଗେ, ଧର୍ମ ବିଷ୍ଣୁର ଭାବ କାହା ମନରେ ଦୃଢ଼ିତ୍ୱ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଉତ୍ତର ମଠ୍ରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରହର, ସେ ଅଳ୍ପ ସ୍ଵର୍ଗନୋବସ୍ତୁ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ସୁଧ ଜାଏଗୋଲୁ ସବ୍ଦା ପ୍ରତିଧାଳନ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହିପରି ପ୍ରକାଶକଳ ଚାନ୍ଦାରୁ ନିଷ୍ଠୁତ ଲାଗ ଦ୍ୱାରା, କଳମୟୁ ନିଜୀ ଜଳ୍ପାଶା ପ୍ରାକାଳ ଫେନରକ୍ତ ନିକଟରେ ଉତ୍ସାହ କରିବାକୁ ମନସ୍ତ ଦେଲେ । ସେ କୁଥେମେ ସିର୍ବ୍ଲୁ ନରକୁ ଯାଇ ସେଠୀରେ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ଦିନ୍ଦୁ କରି ଜୀବନାଦିନାମାତ୍ର ନିର୍ମାଣ କଲେ । ଗୋଟିରେ ତାଙ୍କ କରେବ ପ୍ରିଯାକଳ ସଙ୍ଗେ ପଥିବୁଥିଲେ । ସେମାନକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କାହାରେ ସେ ସେଠୀ ଦେଖିଯାଉ ଉଚ୍ଚାର କରିବାରୁ ଶରୀର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନିକ ସଙ୍ଗେ ଶାଶ୍ଵତ କରିବାକୁ ମନସ୍ତ ଦେଲେ । ମେତାଲାଯିର କଳମୟୁକୁ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ପଦ ପ୍ରାକାଳରେ ଯେତାକୁ ଅଧିବାର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପରିଷକ କରିବାକୁ ମନସ୍ତ ଦେଲେ । କାରାତ୍ମି ମୋହମ୍ମେ, ଶାଶୀ ଉଚ୍ଚାରିତାକ ନିକଟରେ ପାଇବାକୁ ଏକ ପରିଷକ କରିବିଲେ; ଏବଂ ପଦଗ୍ରାହୀ ମାନକେ ରଣୀ ମହୋଦୟା ତାଙ୍କ ପରିଷକ କରିବିଲେ ।

କଳମୟୁ କର୍ତ୍ତାରୁ ନରକରେ ସେଠୀ ବୋଧାଧ୍ୟକ୍ଷ

ଭଜାବେଳଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅନେକବାର ସାଥାତ କଲେ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ସେ ରାଣୀଙ୍କ କିଟରେ ଅଗର କଲେ ଯେ, ସେ ପେର୍ହ ରାଜ୍ୟ ଅବସ୍ଥା କରିବେ, ସେ ତରିକ୍ରିୟା ରାଜ ପ୍ରତି ମୁଖ ଓ ଘୋଷାଯ୍ୟ ହେବେ ଏବଂ ଯାହା ଲୁହ ହେବ, ତର୍ହେବ ଦଶମାଶ ଅଧିକାରୀ ହେବେ । ରାଣୀ ଓ ପମ୍ପ ରାଜ ପାଇବିବ ଭାସୁକ କଳମୟଙ୍କର ଏହି ଅଛୁଟ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ବରାକୁ ହେଲେ । ସ୍ଵାନୁ ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖିଲେ ଯେ କଳମୟ ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଉଚିତର ପ୍ରାନ ଅଧିକାରୀ ହେଲାଣି । ମଧ୍ୟା ପ୍ରାନର ପ୍ରସ୍ତାବ ଉତ୍ସାହାପାନ କରନେ କଳମୟ ତର୍ହେବ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହେବାର ମୌଳିକ କରୁନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ କେହି ଅଜୀବକ ହେଲେକାହା ।

ଫେବୃ ୧୮ ଦର୍ଶ ହେଲା କଳମୟ ନବବଳ୍ୟ ଅବସ୍ଥାର ଭଲୁନା ଜନବାଳରେ ଉପସ୍ଥିତ କଲେଣି । ଏଥମଧ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ପମ୍ପ ନାନା ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ, ଦାନ୍ତ୍ରୟ, ଉପକାର ଓ ପ୍ରତାପାରେ କଟାଇଲେ ସୁଦା ଏବଂ ଏକ ରାଜ ଦରବାରରୁ ଅଳ୍ପ ଦରବାରକୁ ଯାଇ ବିଷଳକାମ ହେଲେ ମୁଖ, ସେ କଲେ ଉତ୍ତରମ ଅକାହା ଲକେ ମାନ ଶକ୍ତି ନ ଥିଲେ । ସେ କୌଣସିକମେ ଜଳ ଦୁର୍ଗାଧ ବାର୍ଯ୍ୟର ଅଳ୍ପଯୁକ୍ତ ସମ୍ବାଦ ଲୁହ କରିବାକୁ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ; ଏବଂ ପ୍ରୟୁମ୍ପ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ମୁଖ ଦିନ୍ଦ୍ର ବିକଳକ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଏହିମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ଅଲୋଚନା କଲେ କିଏ କଳମୟଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ରହ ପାଇବ ?

ଏହାରି ବିଷଳକାମ ହୋଇ କଳମୟ ଖ୍ରୀ ୧୯୧ ଦିନ୍ଦ୍ରୁଆର ମସରେ ଅଥ ପୁରୁରେ ଆବୋହଣ କରି ପାନ୍ତୁଆଞ୍ଜଳି ଯାଦିଗଲେ । ଫୁର୍ତ୍ତିମାନେ କଳମୟଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଭିକ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ତାଙ୍କ ବିଦ୍ୟାମୂର୍ତ୍ତରେ ବିଶେଷ ଦୂର୍ଭିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇକଣ ବିଶେଷ ବିବଳିତ ହୋଇ ରାଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାଥାତ କରି ତାଙ୍କ ବହିଲେ ଯେ ଅନ୍ତର୍ଭାବୀ ରାଜାମାନେ ନବଃ ଅବସ୍ଥାରେ

ଦ୍ୱାରା ସ୍ଵରାକାର ତଥା ଶ୍ରୀରାଜରେ ବୈକ୍ଷମ୍ୟରେ ବସ୍ତୁର ପ୍ରଦେଶରେ ରିତାଇ ଅହସ୍ତି । ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ସ୍ଥାନ ଯଦି ସେ ଗୁରୁତବ କରିଲୁ ତେବେ ସେ ରାଜନୀମ୍ରାଳରେ ଶୀର୍ଘ୍ୟକ ଅଧିକାର କରିବେ । ଏହି ଦୁର୍ଗାଧ କାର୍ଯ୍ୟ ତାତ୍ତ୍ଵର ଅର୍ଥପାତ୍ର ନୁହେ । କେବଳ ଦୁର୍ଗାଧ କାହାକ ଏବଂ ୨୦୦ ଟଙ୍କା ଅବଶ୍ୟକ । ଏ କଥା ଶୁଣିଲ ମାନ୍ୟକେ ରାଣୀ ଭଜାବେଳଙ୍କର ଭବାର ଦୂଦିବୁ ଉତ୍ସାହର ହେଲେ । ସେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ମୟ ପଞ୍ଜିକ କରାଇବେ ବୋଲି ଦୃଢ଼ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେଲେ ।

କିନ୍ତୁ, ରାଜୀ ପର୍ବତାନ୍ତ୍ର ଏହି କଥା ଶୁଣି କିମ୍ବା ଉତ୍ସତ୍ରରେ ହେଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ, ସୁତ ବ୍ୟାପ୍ତ ଯୋଗବିଭାବ ଭଜାରୋପ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲୁ । ଏହା ଶୁଣି ମନସ୍ତିନ ରାଣୀ ଉତ୍ସବରେ କହିଲେ । “ମୁଁ କାନ୍ଦାରଲାଭ (ଖେଳ ଅନ୍ୟ ନ ମା) ରାଜୀ ମୁକୁଟ ଓ ମୋର ଅଳକାର ବନ୍ଦକ ଦେଇ ଅବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ସମ୍ଭବ କରିବି” ଭଜାବେଳଙ୍କ ଜାନନର ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସଙ୍କାପେଣ୍ଠା ଶୀଘ୍ରତମ । ନୂତନ ପୁରୁଷ ଅନ୍ୟରେ ଏ ଯେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମତା ଏହା ସୁର ସ୍ବାନ୍ତର ପାଇଁ ଅନ୍ୟମାନରେ କାଳବନ୍ଦରେ ଲାପିଦିବି ରହିବ । ଭଜାବେଳଙ୍କ ଅଳକାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାରେ ଅର୍ଥପାତ୍ର କଲେ ।

କଳମୟଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ମତେ ଖ୍ରୀ ୧୯୧ ର ଅପ୍ରେଲ ତା ୩୦ ରିକ ଦିନ ନବବଳ୍ୟରୁ ଭାଜିର ଭାଜିପ୍ରତିକିଳି ଓ ଶାଶନକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଦ କଳମୟ ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ଉତ୍ସବଧାରମାନେ ବଂଶପରିପ୍ରେତ ଲୁହ କରିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସୁତ ତାଏଗୋ ଫେଲିର ଭାବ ସାଧାରଣାତକାଣ୍ଠ ସୁତରକ ଜାନ୍ମନ୍ଦର ଅନୁଭବରୁପେ ନିମ୍ନଲିଖି ହୋଇ ଦରଶପୋଷଣ ନମିତ୍ତ ତାଙ୍କ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ଏବଂ ଏହା ସନନ୍ଦ ଭଜାବେଳଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଇଥାଇଲା ହେଲେ ।

କୁଅ ଓ ବାସନ୍ତ

ନାଁହିଁ ଏଥି ମୋରି
 ନାଁହିଁ ଚାଲିଛିଲୁ ସୁଧମ୍ୟ ଦିନୀ ।
 ବଢ଼ିଲୋର୍ତ୍ତ ସଳି
 ରଖିଲାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପରେଇଁ ହୈଥାନି ।
 ଜାଣେ ଦୟାନ୍ତ୍ୱ
 ରଖିଲାନ୍ତି ମୋତେ କରୁଣ ଦିଲେ ।
 ଦେଇଛନ୍ତି ମୋତେ
 ମସିହାନ୍ତି ବନ ବିଦଧ ପାଲେ ।
 କରୁଥ ନିର୍ବୋଷ
 କିମ୍ବାକୁ ତେଣ ଲ କଲେ କର ।
 ଅଶାର କଳେ
 ସୁର୍ଜେ ମୁଁ ପୁରୁଷ ଦରଧ ଉଦ୍‌ଦର ।
 ଯେଠ ଗୁର୍ବ ପାଇଁ
 କେହିକେ ଅର୍ହା ଲୋକା,
 କେହିକେ ଅର୍ହା ଲୋକିର୍ବାହା ?
 ଅପାର ସ୍ଵର୍ଗ,
 ପାହା ବାପା-ଏକା ଜଗତ ନହାଇଁ ।”
 ଗଢ଼ ପତ୍ରିଷ୍ଠବି
 ପାହିଲୁ ପତର
 - ପାହ ନରବଳେ ଧିରେ ତାପମ ।
 ଅଶନ୍ତି ତର୍ହେ
 ଗଲେ ମୁକି ପରେ ଉଠନ ପାହ ।
 ଦିବକ୍ରି ଗଢ଼କେ
 - ଦରିଦ୍ର-ସମଳ ମୁହ ଦୁଃଖ,
 ପଥକୁନ୍ତ ପାହ
 ପାହ ତରମୁକୁ ତପୋମନିର ।
 ନାହିଁ ତର୍ହେ କହି
 ନାହିଁ ତା କିନ୍ତୁ ଘର କଲୁଣା । - ମାତ୍ର
 ଜଗିବାକୁ ଲୋକା
 ତାଲୁ ନାହିଁ ହାରେ କାଳିଜି ବିଳା - .

[†] A somewhat free translation of Goldsmith's *Hermit*.

* ଉପରେ ଲିଖିତ କୁଳ ପୃଷ୍ଠା ଦିଶାର ମଧ୍ୟରେ କରୁଥିବା ଜଳନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତାନ୍ତର ଦୂରେରିବି । ଏଣୁ ହୁ ପରିଚ୍ୟାତରେ ମୁଁ ତାହା ପରିଚ୍ୟାତର ଦୂରେ ଦେବ ହାତୀ । କରୁଥାଇଲୁ ଜଳନ୍ତରେ ତାହା ପାଇଁ ପରିଚ୍ୟାତର ଦେବ ହସ୍ତାନ୍ତର ସମ୍ମାନକାଳୀ ଦେବୀ ସହିତ ପାଇଁ ପରିଚ୍ୟାତର ଦୂରେ ଦେବ ହାତୀ । ଏଣୁ ସବୁରାକୁରେ ଶୀଘ୍ର ପାଇଁ ପରିଚ୍ୟାତର ସମ୍ମାନକାଳୀ ଦେବୀର ହାତୀର ବିରାମ ବିହିଁ—ବୈଜନି ।

କଳିଲ ତାପ୍ଯ	ଆନ୍ଦୁଳିକ ସ୍ଥବା
ପଣିଲେ ସେ ସରେ କିମ୍ବା କାଢି ।	
ଦୂର ତହଁ ସ୍ଥବେ	ଅତିଥ ତୋଷଗେ
ନାନା ଉତ୍ସାଦନ ଦେଲେ ସଜାଡ଼ି ।	
ଦେଲେ ସେ ଯୋଗାଡ଼ି	ଅତି ସମାଦରେ
ଉଠିବ ଦସନ୍ତୀ ସ୍ଥବା ସମ୍ମୋରେ ।	
ଫଳ ମୂଳ କାଢି	ଅଳନେ ପକାଡ଼ି
ଦେଲେ ସ୍ଥବା ପାଶେ କି ଅନ୍ତରୁଗେ ?	
ପମ୍ପୁ ତ ବଦନେ	ବଳାଇ ବଳାଇ
ଉଞ୍ଚାଇଲେ ଫଳ ସଙ୍ଗେ ଆଦର ।	
କଳେ କରଶାନେ	କାହାଣୀ ମେଲାଇ
ଯାମିନୀ ଜୟତା ମଧୁରତା ।	
ସେ ସ୍ଥବେ ଥିଲି	ହୋଇ ବିବହିତି
ନାନା କର୍ତ୍ତୁକେ ହରଇ ମନ ।	
ତୁମ୍ହି ଅଳକୁରେ	ଗେଲେ ତମରତା
ବର ସ୍ଥବେ ମୁଦୁ ଦକ୍ଷି ସେବନ ।	
ସୁମୁଖେ କିମ୍ବୁ	କେ ଜାଣେ କାହିଁକି
ପରଶେ ସ୍ଥବାର ନାହିଁ ଅନ୍ଧାଦା ।	
ବହୁର ନୟନ୍	ମରଧାର ତାର
ମୁହୂର୍ତ୍ତ୍ତୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତୁ ବଢ଼ିବ ଶେବ ।	
ଅତିଥ ଅକୁଳ	ଦେବୀ ମୁଖ ପ୍ରାଣ
ଅନୁମାନବଳେ ହୃଦଳ ଫଳ ।	
ପୁରୁର “ହେ ସ୍ଥବା	କିମ୍ବା ଏକେ ସରି
କି ଦୁଃଖେ ଅହତ ଭବ ଜାବନ ?	
ବଢ଼ି ଲୋକ ଘର	ଥିଲୁ କିଏ ତବ
ଅନ୍ତିମରେ ତହଁ ସେଇ ବାହାର ?	
କିମ୍ବା ବନ୍ଧୁକୁଳ	ବିରହେ କାତର ?
ପ୍ରେମେ ପଢ଼ି ଅକା ହତାଦ୍ଵର	
ଅତିର ଦିନର	ବଢ଼ି ଲୋକ ପଶ
କି ଅର ତହଁରେ ଦୁଃଖ କିପାଇ ?	
ଦୁଦୁକୁଦ ସମାନ	ମାନବ ଜାବନ
ତହଁ ସମ୍ମି ଘୋର ଜବା ଅଛଇ ।	

କୁନ୍ତା ଜଗରେ	ବୋଲନ୍ତି ପାହାରୁ
ନାମ ମାହି ସିନା ସ୍ଵପନ ଖେଳ;	
ଧ୍ୟାଦର ସାଥୀ	ଧ୍ୟାରେ ସର'ବେ
ସରଇଲେ କେହି ନୁହେ ଜାହାର ।	
ନାୟ ଅଚ୍ଛାଯେ	ସେ ପ୍ରେମକାର
ଦେଖଇ ଜଗତ କି ଅଛି ତହିଁ ?	
ଶୁଣ ଦିବ୍ୟ ପ୍ରେମ	ପାଏ କି ମାନବ
ହୁଳନାରେ ଜାହା ପାରେ କି ରହି	
ଥିଲେ ଥିବ ବାହା	ଅଳପ ମାତର
ଫୁଲ ଜଗତ କା ପଢାଇମାନ୍ତେ;	
ସେ ମଧୁ ଦଖଳ	ନୁହେଁ ଆବଶ୍ୟକ
ମାନବ ସଲର ହୁଳନା ଜାରେ ।	
ତେବେ ଭ୍ରମ୍ଭ ଯୁବା	କି ମୋହେ ପଡ଼ଇ
ଶୁଣ ନାଥ ଗୁରୁ କଟାଷ ବୁମ ।”	
ଶୁଣି ଏହା ତାର	ପ୍ରେମାହର ହୃଦୟ
ଦବୀଲ୍ ଗାନ୍ଧେ କେବ ଶରମ ।	
ଅଚମିତେ ମୁନି	ଦେଖିଲେ ସୁରାଯ୍
ଦବନ ମୃଗଳେ ବିଶିଥ ଆର;	
ପ୍ରକୃତ ଗଜନେ	ନମନ ତେଣେ
ଦଳ ଦଳ ଯଥା ଉଦ୍‌ଦିଲ ପ୍ରଭା	
ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରା ମୁଖ	ଶରମ କଟାଯି
ଶୁଭ କଷି ଦେଉ ତୁମ୍ଭିଲ୍ ମୋହ ।	
ଦେଖିଲେ ମୁନିଷେ	ରମ୍ୟ ନର ବେଶେ
ଲୁଗୁରଣ ଧଳ ଜମଣୀ ଦେହ ।	
ରମଣୀର କଷେ	କହିଲୁ ସେ ତହିଁ
“ଶମା ଦିଅ ଏହି ହୁନ ପାମରେ,	
ତବ ଦିବ୍ୟ ଧାମେ	ପାପ ପାଦ ପଡ଼ି
କଳକିଲ୍ ଦେବ-ପୀଠ ଭୂଟିରେ;	
ତବ କଲୁଖାରୁ	ଦିଅ ତଳେ ଦେବ
ପ୍ରେମାହର ଏହି ଅବଳା ଶିରେ;	
ପ୍ରେମ ଛଢି ଶାନ୍ତି	ପାଇଁ ମୁଁ ରୂପର
ନିରାଶାରେ ଶାନ୍ତି କେବେ କି ମିଳେ	

ପିଟୋ ପ୍ରଳେ ମୋର   ମହାଧନ କଣେ
 କଟିଶା ପୁଲକେ ଚଢ଼ି ପଶାନେ;
 ଏକା ମୁହଁ ଥିଲି   ସନ୍ଦାଳ ତାଙ୍କର
 ଧଳ ପରୁ ମୋର ହୃଦୟା ଦିନେ ।
 କେବେ କେବେ ସବା   ଅସଥାନ୍ତି ନିତ
 ଲାଭବାକୁ ମୋତେ ଦୟିତା ପଣେ;
 କେତେମେତ୍ରେ ଗୁରୁ   ଅଚରଣ୍ଟି ମୋତେ
 କୁଳିନ୍ତି କେ କେବେ ପ୍ରେମ ରଖନେ
 ଅର୍ଥ ଦାସ ରେତେ   ଧନେରେ ଦୂରୁ
 ନାନା ଉପହରେ ମେଠାନ୍ତି ଥି ।
 ଏ ସବୁ ଉଚିତେ   ବିଧୁ ବୋଲି ଜଣେ
 ପ୍ରେମ ଜଳପକେ ଥିଲେ ଉଦାହା ।
 ଧୀରମଣି ଧାରୁ   ଶୁଣ ଦେଖିଧାଏ
 ଧଳ ଦଢ଼ି ପଣେ ନ ଥିଲେ ବଡ଼;
 ଭାନ ଗରିମାରେ   ଥିଲେ ଯେହୁ ଧଳ
 ପେତଚିତ ଶଳ ଲେଖା ମୋଦାର ।
 ଚାଉଥିଲେ ଯେବେ   ବିଜୁଳ ପ୍ରାନ୍ତରେ
 ପ୍ରେମ ଧଳ ହେବୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରୂପେ;
 ନିଘନର ଟାଙ୍କ   ବାହିଲ ମାର
 ଶିଖିଲେ ଧଳୀର କୁଞ୍ଜ କୁଟିରେ ।
 ଥାଲ ଟାଙ୍କ ମଳ   ଉଦାର ଉନ୍ନତ
 ଚାମକଳ ସ୍ଵର୍ଗ ଦିଦିବ ଲୋର ।
 ଧନ୍ୟବଦ କବା   କଣାନ୍ତି ଶିଖିର
 କୁତୁହାରେ ଚଢ଼ି ମେଲନ ପ୍ରଭା ।
 ସୁମନ ଟିକିର   ପଥ ଶୋଭାବଳ
 ଥିଲେ ତଥା ବିଧୁ ଶୁଣ ପିଣ୍ଡବେ;
 ହତରୂପ ମୁହଁ   କଣକ ମୋ ପ୍ରେମ
 ଯଥା ଦେହ ଶୋଭା ପରିବ ରହେ ।
 ଦେଲି ମୁଁ ପ୍ରବାଣ   ନାର ହୃଦୟରେ
 ବାରମାର ପ୍ରେମେ କଳ ଛଳନା;

ଆମ୍ବନ୍ତି ଧେ ପ୍ରେମେ   ପରିଷ ପରିଷ
 ଧରେ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ସେଇ ପୂର୍ଣ୍ଣା ।
 ଆବ ଶେଷେ ପେତୁ   ହତରୂପରେ ମୋର
 ତାତିଲେ ମୋତେ ମୋ ରେବ ସବେ ।
 ଦକ୍ଷିଳେ ଅଧିଶେ   କାନ୍ଦାରେ କାନ୍ଦାରେ
 ରକ୍ତିଥିବେ ତର୍ହି ମରଣ ଦୂରେ !
 ମୋ ଭାଣ୍ଗରେ ହେଲ ଦୂରୁ, ମୋର ଦୋଷେ
 ଜାଗନେ କରିବ ମୁଁ ପ୍ରମୁଖିତ ।
 ଦୂରିବ ଗରେନ   କାନ୍ଦାରେ ଶକନେ
 ହୃମିରେ ଶୋଭା ତହିଁ ସତକ ।
 ପେହାରେ ମୁହଁ   ଗୋଲକ ଅନ୍ତିମେ
 ନିରାଶାର ବିଷ ଧାର ବିକଳେ ।
 ଏହିପରି ମୋର   ଧ୍ୟ ଶୋଇଥିବେ
 ବାହୁଦିନ ମୁକେଣ୍ଟି ଏହି ମରଣେ ।
 “ରଥ କର ବିରେ”   ବୋଲିଲ ତାଧ୍ୟ
 ଧର ନେଲା କୋଳେ ସ୍ଵରତ୍ନବରେ ।
 ଅମ୍ବିତେ ଧନ   ମୁହଁନ୍ତେ ମିଥରେ
 ଦେଖିଲ ଅଛି ସେ କିମ୍ବ ଅଛରେ ।
 ଦେହ ବିଧୁ କହୁଁ   “ପରିଷ ହୋଇର
 ପ୍ରାଣରମ ମୋର ଦେଇ ବାପନ୍ତି,
 ପର୍ବତ ପରିଷାର୍ପୁ   ହୃମର ବିଧୁୟ
 ପ୍ରେମବଳେ ଅଳି ଶିଖିଲ ସମା ।
 ଅସ ମୋର ପଣେ   ପରିଷ ଯଜନ
 କିନ୍ତୁକି ହୃଦୟ ପୁରୁ ଦେବକଳ;
 ଅଛ ଏ ଜାଗନେ   ନ ଦେହ ବିଷେବ
 ଜାଗନ ନିଧ ମୋ ସର୍ବ ବାପନା ।
 ଅଳିଠାରୁ ଆଜ   ଏ ଜାଗନ ଆର୍ଦ୍ଦ
 ପ୍ରେମେ ଏ ହୃଦୟ ଲୋହବ ଅଳା ।
 ତବ ସବ ହୃଦ   କାନ୍ଦିଲେ ପରାତି
 ପାଠିବ ଏ ବିଧୁ ହୃଦୟ ଜାଣ ।”
 ନଳକର ଦାସ

ଅର୍ପଣ - ଛାତ୍ର ।

ମାନବ କାନ୍ତିର ସର୍ବମୂଳ ସ୍ଥତ୍ତି ଥେଲାବନା କର
ଦେଖିଲେ ଏହା ଷ୍ଟ୍ରେ ପ୍ରଭାମୂଳକ ହେବ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଜାତିର ସ୍ଵର୍ଗହୃଦୀ ଶ୍ରେଣୀ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତିର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
ଧର୍ମ ନିର୍ମିତ; ଏହା ନିର୍ମିତ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର
ଚୋଟିଏ ହେଲେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ବେବଢା ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଜାତିର ଧର୍ମର ପ୍ରଣାଳୀର ସମନ୍ବ୍ୟ ଅଛି କି ନାହିଁ, ନାୟୁ
ସ୍ଵତ୍ତି ସବୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ମିଳନ ଅଛି କି ନାହିଁ, ଏହା
ଅଛି ଶୁଭ୍ୟ ସମସ୍ତା । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧର୍ମକୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ
ଉପରେ ହଁ ଏହା ଶୁଭ୍ୟ ସମସ୍ତା ପୂରଣର ଭାବ ଅପରିବ
ଦୋହିଯାଇବେ ଏବଂ ସେହିମାନଙ୍କ ଠାକୁ ଏଥିର ମୀମାଂଶର
ହତ୍ୟାଶା କବିତାଗତାରେ । ହନ୍ତୁ ଧର୍ମର ବିଶ୍ଵାସକାନ୍ୟରେ
ଏକମ ଦୁଇମାନଙ୍କ ମନ୍ଦରେ ହନ୍ତୁ ଧର୍ମହୃଦୀ ସର୍ବ ପାଞ୍ଚଦାୟିକ
ସନାତନ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ । ମୁକ୍ତମାନମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତରେ ଏକମାତ୍ର
ମହିମାମୂଳ ଧର୍ମହୃଦୀ ମାନରେ ଅବଳମ୍ବନ୍ୟ । ଶ୍ରୀଷ୍ଟାୟାମା-
ମାନବ ମନ୍ତରେ ଏକମାତ୍ର ବାଇବେଳେ-ଧର୍ମହୃଦୀ ବିଶ୍ଵମୀରରେ
ଶୁଭ୍ୟଦିଷ୍ଟ—ଶୁଭ୍ୟଦେଶରେ ପ୍ରକଟିତ । ବେବଳ ଏହା
ଧର୍ମ ପୁଣ୍ୟଗୀରେ ମନବ ସମଜକୁ ଚିରାଶ୍ରାନ୍ତ - ପ୍ରଦାନ
କରିଯାଇ । ବୌଦ୍ଧ ବିଶ୍ଵାୟାମାରେ କେବଳ ଦୂରଦେବର୍ତ୍ତ
ଜଗତରେ ମନବକାତର ଅଦିଆନ୍ତ ଦର୍ଶାର କରିଅଛନ୍ତି ।
ଏହା ଦୁଇର କର୍ମସାଧନ ଦୁଇଦେବକ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କାହାର
ଅସ୍ତ୍ର ନହେ ।

ଏହି ସକଳ ବିଜ୍ଞାନ ମତବାଦ ପ୍ରଣାଶ କଲି ଅମ୍ବନଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଦୂରଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଉଦିତ ଥିଏ;—ପ୍ରଥମଙ୍କର ‘ଧର୍ମପଦାର୍ଥଟି କଥଣ ?’, ଦ୍ୱିତୀୟଙ୍କର ‘କେଉଁ ଧର୍ମ ସର୍ବ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ?’ ଓ ‘ଧର୍ମପଦାର୍ଥଟି କଥା ?’ ଏହି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଉତ୍ତର ଦୂରକଣ ବିଜ୍ଞାନ ଧର୍ମବିଜ୍ଞାନଙ୍କ ମତରୁ ଏକ ହୋଇ ନ ପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମବିଦୀର ମତକୁୟାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାରାକୁ ସମାଚାର ଧର୍ମର ପ୍ରାଥାନ୍ୟ ପ୍ରାପନ କରିବାରେ

ଶ୍ରୀଗ୍ରୀ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଉତ୍ସଦ୍ଵେ ନିଯୁମାଳୀ ବିଭଲ
ପ୍ରକାର । ଏକ ଦେବତାରେ ଶୂଣ ଅନ୍ୟ ଦେବତାର ଶୂଣଠାରୁ
ସ୍ଥତନ୍ତ । ଏକ ଦେବତାର ଉତ୍ସାହ ଅନ୍ୟ ଦେବତା-ଉତ୍ସାହନାର
ବିରୋଧୀ । ଭୋଗ କନାଦା ବୈଷ୍ଣୋ-ଉତ୍ସାହନାର ପରିପାତ
ନୁହେ । ଶ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସଞ୍ଜୁବାୟର ଚାଥେଲିକମାନେ ପ୍ରୋଟେ-
ଶୂଣ ସଞ୍ଜୁବାୟର ବିପର୍ଶ । ବୌଦ୍ଧମାନେ ମହମଦୀୟ ଧର୍ମର
ସତ୍ୟତା ଶ୍ଵାକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବାହ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ଏହି
ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନତାର ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ସ୍ଵରୂପ ହେଲେହେ
ଅଦିନ ସତ୍ୟର ମୂଳରେ କୌଣସି ବିଭିନ୍ନତା ଲକ୍ଷଣ
ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମବିଲ୍ମୀମାନେ ଅନୌଦିକ
ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ଅଥବା । ମୋକ୍ଷେ ଏକ ଧର୍ମର ପ୍ରଶଂସା ଓ ଅନ୍ୟ
ଧର୍ମର ନିମାବାଦ କରନ୍ତି; ଏକ ଦେବତାରୁ ସ୍ଵର୍ଗରେ
ଦୟାର ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଦେବତାକୁ ରାଶତଳ ତାମି କରନ୍ତି;
ଏକ ଦେବତାର ଉତ୍ସାହରେ ନିୟକ୍ତ ହୋଇ
ଅନ୍ୟ ଦେବତା ହୃଦୟ ଦୟା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ।

ପେମାନଙ୍କର ଯେଉଠ ଲାଜା ପେମାଟଳ ସେଥିର କରନ୍ତି,
ସେଥିରେ କୌଣସି ନିଲା ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଫଳଟରେ ସର୍ବ ଧର୍ମର
ମୂଳରେ ସତ୍ୟ ନିଷ୍ଠାତ ଏବଂ ମୂଳ ନିମ୍ନମୁଖୀର ସେମାନେ
ଏକ ମତ । ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଉପାସନା ବା ଶ୍ଵାର୍ଥକାର ଅନ୍ତର୍ଗତ
ନୁହେଁ । ଦ୍ରୁଷ୍ଟ ଅଥବା କ୍ୟାଥଲିକ ପୂଜା ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାରା
ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଆନନ୍ଦ ନାହେ । ମନ୍ଦର, ବିହାର, ଗିରଜା
ଅଥବା ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ପଥ୍ୟ-ଧର୍ମ ଦୀମାବଳ ନୁହେଁ ।
ଆଜିକେହିତ ଦୟା ବିଭୂତ ସଙ୍ଗେ ସତ୍ୟ-ଧର୍ମ ସଙ୍କଳ ନୁହେଁ;
ତମନ ସିନ୍ଧୁର ଚର୍ଚିତ ଲକ୍ଷ୍ମି ସତ୍ୟ-ଧର୍ମର ତିର୍ଯ୍ୟ
ନୁହେଁ । ବାହୁ ମୂଳରେ ବଦଗ୍ନ ତାମ୍ର ଫଳକ ଅଳନାରେ
ସ୍ଵର୍ଗ ସେହି ସତ୍ୟଧର୍ମ କିମ୍ବାତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯେଉଁ
ପରପର ପରମାତ୍ମା ଏହି ଚାରିତର ବିଦ୍ୟମାରରେ ସର୍ବଦା
ପରବ୍ୟାୟ, ଯାହାକୁ ଏହି ସଂଧାର, ଯାଗରେ ଏକମାତ୍ର
କର୍ତ୍ତ୍ବାର ବୋଲି ଗୋଲିଯାଇ ପାରେ, ଜୀବ ଜଗତ ଯାହାକୁ

* ମହାତ୍ମା ନିରାଶୀ ମା ପିଂ ମୁଖେସାନ୍ତୁର ଏୟୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ଲିଖିତ 'Truth of Religion' ନାମକ ଲଂଘକ ପ୍ରବନ୍ଧର ଅଳୁ ବିଦ୍ୟା

କରୁଥୁ ଗଲ ଶିଖି ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇ ରହ ସଂମାନରେ ଚିକରଣ
କରନ୍ତି, ଯାହାକୁଠାରୁ ଜୀବ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଅମେମାକେ
ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲୁ—ସେହି ଅନାଦି ଅନେକ ସର୍ବଶିଳ୍ପୀମାନ
ଗାଳି ଓ ମନ୍ଦର ଅଗୋକର ସର୍ବଜୀବନ ଚରିମର ଗଲି ସର୍ବ-
ମୃଦୁ ପରମେଷ୍ଟରଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ଆସୁ ଦର୍ଶଣ କରିବାକୁ
ପ୍ରକୃତ ସଧ୍ୟ-ଧର୍ମ ।

ପ୍ରତ୍ୟଧିର୍ମ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଆଜି ନୁହେ
ବା କିମ୍ବା ମଧ୍ୟରେ ନାହିଁ ବିବାଦ-ବିଷୟରେ ବିଳାପିତାଙ୍କ
ନୁହେ । ଯାହା ଅନେକ ଝାଗି-ଶକ୍ତି ଓ ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରାୟ ମାନନ
କାରିତା ଅନେକ ଆଶା-ଦୂର୍ବାର ଅବାର, ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ
ସତ୍ୟ-ଧର୍ମ, ଯଦ୍ବାରା ମନବର ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଥାରା ପରିପ୍ରକୃତ ଦ୍ୱାରା
ଏକ ଆତ୍ମାର ଅପରିଚ୍ଛ୍ଵପ୍ରାୟାବର ଚାନ୍ଦ୍ର ସାଧନ କୁଣ୍ଡ, ତାହାଙ୍କୁ
ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟଧର୍ମ ।

ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶରର ମାନକ ଜାତି ଅଧିକାରୀ ଧର୍ମ ବିଦ୍ୟାପର ଅଧୀନ ହୋଇ ଅଣ୍ଟାଯାଇ । ପ୍ରତିଭାଗୀଳୀ, ମାତ୍ରାଭାଗୀଳୀ ଓ ତୀର୍ତ୍ତ ସମାଜେତକ ଦାର୍ଶନିକ ପଣ୍ଡିତ ପୂର୍ବ ଲେଖକୁ ସ୍ଥିଫେନ୍ ସାହେବ ତତ୍ତ୍ଵଶାସ୍ତ୍ରର “ଏଗ୍ରଷ୍ଟିକ ଏକଳା” ନାମକ ପ୍ରତିକ ସ୍ମୃତିକରେ ପ୍ରକଟ ନ୍ୟାୟାନ୍ତରତ ପ୍ରତିପଦିତ ଅନ୍ତରାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

“ପାଦରେ କେଉଁ ମତକୁ ମୁଁ ନିଃସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରମାଣିତ
ବୋଲି ଛବିଗୁ କରିବ ? ଅଛି ଟିକିଶବ କାଳରେ ଦର୍ଶନ-
ଶାସ୍ତ୍ରର ଯେଠାର ଅଙ୍ଗୀପ୍ରଥ୍ୟେକ ଥିଲା ଅବ୍ୟବି ଘେରିପର
ସମ୍ଭାବରେ ଛାଅଛି; ମନବ-କଳ୍ପନାରେ ଖାତମେ ଯେଠାର
ନାନାପ୍ରକାର ମତ ଦେବ ଜୀବିତ ହେଉଥିଲ, କର୍ତ୍ତାମାନ
ସ୍ଵର୍ଗ ଘେରିପର ଲାଇଛି ହେଉଥିଲ, — କିନ୍ତୁମାତ୍ର ଚିରଳତା
ଲାଇଛି ହେଉ ନାହିଁ । ତେବେ ମୁଁ କେଉଁ ଯଥ ଅବଳମ୍ବନ
କରିବ ? ମେୟିକୋଲାର୍, ବା ଏରମ୍ବୁଲକର କାହାର ମନ୍ଦିରମୁଖରେ
କରିବ ? କୌଣସିକ କୋନ୍ତାକୁ କିମ୍ବା କରିବି କି ନ କରିବ ?
ଅଲୋକିତ ଧାରା-ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ଅମ୍ବୁନ୍ଧ ବୋଲି ସ୍ଥିତାର
କରିବ ? ‘ନ ମବାଦ’ ଅର୍ଥାତ୍ ଧାରଣ କରିବି କି ‘ପ୍ରଭୁଭ୍ୟ-
ବାଦ’ ଅର୍ଥାତ୍ ଧାରଣ କରିବ ? ଫର୍ମିତ ଫ୍ରୈଟ ‘କରେ’ ଯାହା
କହ ଯାଇଅଛି, ତଥିଁରେ ଦେଖି ପ୍ଲାନିନ କରିବି କି ତେବେକୁ
ଯେଉଁ ବିଷ ଦୂରେ ଉପରେ ହୋଇଥିଲେ, ‘ତାହା ସ୍ଥିତାର
କରିବ ? ତେବେକୁ ଦେଖିବି ପ୍ରଥମମୁଖ କରିବି କି

ଶାଳଗୋକା ଯେଉଁ ପଥରେ ଅଗ୍ରହ ହୋଇଥିଲେ ସେହି ପଥ
ଅବଳମ୍ବନ କରିବାଟି କି 'ଲକ' ପ୍ରଦଶିତ ପଥରେ ପ୍ରଧାବଳ ହେବି?
ଅବଶେଷରେ କଥାଣ ମେତେ ନାୟକ ହେବାକୁ ହେବ ?
ଅଥବା ଜର୍ମିନ ପଣ୍ଡିତ କାନ୍ଦେଖ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ କରିବାକୁ
ହେବ ? ଶୁଦ୍ଧ-ତତ୍ତ୍ଵ ହାରି କୁଞ୍ଜିଶଳାଳା କଣ ହେବେଳଙ୍କ
ଅଧିକାର ଭାବ ? ଫୀଝ୍ୟାବାଦୀ ବା ଶଯେନ ହାଉୟାର—
ଏମାନେ ଉଚ୍ଚମୟ କଥାଣ ମନୋବିଜ୍ଞାନ-ବାଦର ପ୍ରକୃତ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବନର ଆରଦ୍ଧ ନନ୍ଦିତ ? ହାମେଲିଟନ ଓ ମାନ-
ସେଲଙ୍କ ମୀମନ୍ୟାରେ କଥାଣ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ଲାଟନ କର-
ବାକୁ ହେବ ? ଯଦିବା ତାହା କୁୟ, ତେବେ କଥାଣ ମୋତେ
ଶୈଳସାରଙ୍ଗ ସାଧାରଣ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମୁଢ଼ିକ
ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ହେବ ? ଅଥବା ନିଜ କା ତ୍ରୀନ୍ଦିଲ୍-
ମୀମନ୍ୟାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେବ ? ପମ୍ପ ଦାର୍ଶନିକ
ପ୍ରତିକରିଦିଶ ଏକବିଧ ମତ ଏପର ଗୋଟିଏ ତତ୍ତ୍ଵ ବ୍ୟକ୍ତିକର
ତାହା ମୁଁ ସଧ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିବ ? ଯେତେବେଳ ଯାଏ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଣ୍ଡିତ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ପଣ୍ଡିତ ବର୍ଗଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତର
ବିଶ୍ୱସି ଥିଲେ, ସେତେବେଳ ଯାଏ ଛାପି ରୁମ୍ମେମାନେ
ନିଷ୍ଠମୁକ୍ତର ଅପଳାପ କରିବାକୁ ମହାଦେଵ ହେବ ? ପଣ୍ଡିତ-
ମାନୁଷ ମତ ପରିଷର ବିରୋଧୀ—କୌଣସି ମତର ବୀକ୍ୟ
କାହିଁ ? କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ମୌଖିକ ଲଗନ ମୁଁ ଦେଖି-
ପାରୁଥାରୁ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦାର୍ଶନିକ ସ୍ଵ ବିପରିମାତାବଳମୂଳୀ-
ମାନୁଷ ମତ, 'ନିଷ୍ଠମୁକ୍ତ ବାଦ' ବା ଅନ୍ତିତ ବାଦ'—ଦୁଇଟି
ମୁକ୍ତ ଗୋଟିଏ ?"

ଏହି ସମୟ ଉଦ୍‌ବାଦରଣ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲେ
ଆମେମାଙ୍କ ଦେଖିପାରୁଁ ଯେ, ଶରୀରପର୍ଯ୍ୟାବଧ ଅଧିକ
ହାତାଙ୍କ ଖେଳୁଗାର ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦର୍ଶନ ଶାଖା ଉଚିତତ୍ତ୍ଵର
ମୂଳରେ ଅତିକ୍ରମ ମାତ୍ର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ଵମାନୀୟକ ପ୍ରୟେ ତଥା
କାମ ଉତ୍ସବ ଦେଖାଯାଏ । ଜାନନ-ସଂଗ୍ରାମ ପଙ୍କେ ସଙ୍ଗେ
ମାନ୍ୟକ ତତ୍ତ୍ଵର ତୁମ୍ଭର ସଂଗ୍ରାମ ବିବରଣୀ ସମ୍ଭାବରେ
ବୃଦ୍ଧିଅଛି ଓ ଚାଲିବ । ପରିଲୋକ ନାତ ସଂଶୋଧିତ ଭାକ୍ତର
ନନ୍ଦଲାଲ ତୋଲ ପ୍ରକାଶ "Hand Book of
Hindu Panthism" ନାମର ତ୍ରଣ୍ଡର ସମାଲୋଚନା
ପ୍ରକାଶରେ "Philosophic Inquirer" ନାମକ
ପଞ୍ଜିକାରେ ଆମେମାନେ ଏହିଦିଏ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରିଛୁ ।

“ପୁଅସରେ ଯଦି ଏହି କୌଣସି ଦେଶଥାଏ, ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଅନ୍ୟତ୍ଵର ମାନବକୁ ଦର୍ଶକଶାସ୍ତ୍ର ଦିଗ୍ନୁ ସତ୍ୟା ବଳୀର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ ହୋଇଥାଏ, ତାହାରେଲେ ସେ ଦେଶ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଏହି ଜନ୍ମତ୍ତ୍ଵ—ଭାରତବର୍ଷ; ତିରଦର୍ଶନ-ଶାସ୍ତ୍ର-ସମାଜାଳୋଚନ ଦେଶ—ଏହି ଭାରତବର୍ଷ । ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ଯଦି ଅମ୍ବେମାନେ ମାନବର ମାନସୀ-ଶକ୍ତି ଓ ଉତ୍ତର ମନୋବିତି ଦିଗ୍ନ୍ୟର ‘ପରିଷ୍ଵେଳ’ ବୋଲି ଗ୍ରୁହଣ କରୁଁ, ମାନବ ହୃଦୟ ପୋଷିତ ଆଶାର କୃତ୍ତି ସାଧନ ଯଦି ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଅମ୍ବେମାନେ ସ୍ଥିକାର କରୁଁ, ତେବେ ଅମ୍ବେମାନେ ପ୍ରତିବାଦ ଅଶକା ନ କରି ସାହସପୂର୍ବକ କହିପାରୁଁ ପେ, ଧ୍ୟାନ୍ୟତ୍ଵର ଭାରତର୍ଭେ ଅନ୍ତେତିବାଦର ଜନ୍ମ ତୁମି, ଅନ୍ତେତିବାଦ-ପ୍ରତିପାଦନ-ଦେବାନ୍ତ୍ର—ଦର୍ଶନର୍ଭେ ଭାରତର ବୌଦ୍ଧବାଦର ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦି । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଜନସ୍ଵାନ ଭାରତବର୍ଷ ଏବଂ ଯଦି ଏହି କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ର ଥାଏ, ଯାହା ଆଲୋଚନା କରି ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଦେଶରେ ମହାନ୍ତର ମହା-ମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପ୍ରତିତ ନର୍ତ୍ତ ପରମାନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ, ତେବେ ସେହି ଶାସ୍ତ୍ର ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଅନ୍ତେତିବାଦ-ପ୍ରତିପାଦନ ପରମ ଦୃଢ଼ ଦେବାନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ।”

Philosophic Inquirer, 8th February 1906.

ଦେବାନ୍ତ୍ର-ଶାସ୍ତ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ଦେବାନ୍ତ୍ର-ଜ୍ଞାନ ଦେଖ-ମାନ, ସେଠାରେ ‘ତୁମେ’, ‘ଆମେ’, ‘ଜତ୍ତ’—ଏ ସର୍ବପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନ ଦିବହତ; ସମସ୍ତ ଚିତ୍ତନା, ସର୍ବତ୍ର ସେହି ଅନ୍ତିମୟ ମର୍ମଶର୍ମ ପରବର୍ତ୍ତନର ବିକାଶ । ବିଭବାସୀ ଜନ୍ମ-ଜନ୍ମବାସୀ-ମାନେ ଶତମାନରେ ଦୂରଦେବତର ଅନୁକୁ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜ୍ଞାନ ଗବେଷଣାର ପ୍ରଫିଲ୍ମ କବନ୍ତି; କିନ୍ତୁ, ପ୍ରଭାକରଙ୍କ ପ୍ରଭାବ

ପେହର ଅମ୍ବାନର ପ୍ରଭା ସ୍ମାନପ୍ରକାର ହୋଇ ପଡ଼େ, ସେହିପରି ଅମ୍ବାନକର ଏହି ପ୍ରତିଦର୍ଶନ ତୁପ ପୂର୍ବ-ପୂର୍ବମୟ ଦେଶରେ ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନ ରୂପ ଶିଖାଲୋକ ଦର୍ଶନ ର ହୋଇ ପଢ଼ିଥିଲା । ଯେଉଁ ସମୟର ପୁଅସର ଚକ୍ରବିଂଶେ ବୌଦ୍ଧକମତ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଥିଲ, ସେତେବେଳେ ବୌଦ୍ଧପୂର୍ବମୟର ବିବାଦ, ଦର୍ଶନାଳୋଚନାରେ ନିରତ ହୋଇଥିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଦର୍ଶନ ଯେତେବେଳେ ଥାଜାଳ ଝାଙ୍କାତରେ ପ୍ରକଳ୍ପିତ ହେଉଥିଲ, ସେହି ସମୟରେ ଭଗବାନ ଶିବପୂର୍ବମୟର ଅର୍ଦ୍ଧବିଂଶେ ପେହି ମହାପ୍ରାତ ସେହି ସମୟରେ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନର ଅନୁକୁଳ ଅନ୍ତେତିବାଦ ଏହି ଧର୍ମ କେବଳ ଭାବର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଯାଇ ଅନୁର୍ବଦୀ । ତତ୍କାଳୀନ ସେହି ଏକାକାର ପ୍ରୋତ କେଉଁ ଆତ୍ମ ବିଦ୍ୟ ଦେଇଗଲା ! ଯେହି ଅକାଳ ତରଙ୍ଗ କେଉଁ ଅଜେ ଦେଇଲେ ଗଲା ! ଏ ଏକାଳ ଝାଙ୍କା କେଉଁ-ଅତେ ଗଲା ? ସେହି ନିଶ୍ଚରନାଦ ଏବଂ ସେହି ଅମ୍ବ-ନିର୍ବାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ କେଉଁ ଅତେ ତେବେହର ହୋଇଗଲା ? ନିରାଜନମୟ ବିଶ୍ୱ ମନରରେ କାହିଁ ଅବା ସେହି ବିଶ୍ୱାନାଥକର ବିଶ୍ୱାରୀଣି ସର୍ବମୟ ନେତ୍ର ସର୍ବଦଳ ପଦ୍ମ ପରି ପ୍ରାଣସ୍ଥିତ ହେଲା ?

ଦେବାନ୍ତ୍ର-ମତରେ ଏକମାତ୍ର ନିତ୍ୟ ସନାତନ ପରିପ୍ରକର୍ତ୍ତର୍ଷ ସତ୍ତା; ଆଉ ସମୁଦ୍ରାୟ ଜଗତ ମିଥ୍ୟା । ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ଞାନ ଲାଗୁ ହେଲେ ମୁକ୍ତି ଲାଗୁ ହୁଏ, ଶୁଦ୍ଧ-ପୂର୍ବ ପ୍ରମାଣରେ ସ୍ଥିତ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଏହି ସତର ତତ୍ତ୍ଵ ଦୃଷ୍ଟିଗତ କରି ଯାଇଅଛି । ତେଣୁ ଦେବାନ୍ତ୍ରର ଅପର ନାମ ‘ଅନ୍ତେତି-ଦର୍ଶନ’ । ‘ଅନ୍ତେତି-ଦର୍ଶନ’ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ମାର୍ତ୍ତାନୁସରଣ କଲେ ପରମପଦ ମୁକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ତାମତ ଆଗ୍ରହ୍ୟ ।

ଦେଶାଗ୍ରହ ।

ଅନେକେ କହନ୍ତି, ଦେଶାଗ୍ରହ ପାଳଣ କରିବାକୁ ହେବ, ପୂର୍ବାଗ୍ରହ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ କେବଳ ତାହା ନାହିଁ । ପୂର୍ବାଗ୍ରହ, ପରାଗ୍ରହ, ଦିଶାଗ୍ରହ, ଉତ୍ତରାଗ୍ରହ ପରମାଣୁର; ସର୍ବାଗ୍ରହ, ମର୍ତ୍ତାଗ୍ରହ, ପାତାଳାଗ୍ରହ; ଦେଶାଗ୍ରହ କୁଳାଗ୍ରହ, ସମାଗ୍ରହ; ବେଦାଗ୍ରହ, ବାହୁବଲୀଗ୍ରହ, କୋରନା-ଗ୍ରହ ଇତ୍ୟାଦିର ସମୟର ସାର ନିର୍ଗର କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏହାକୁହିଁ କହନ୍ତି ପାରକମାନ ଧର୍ମ ଦୃଶ୍ୟ, ପାରକ୍ରୋମ ସକାର୍ତ୍ତମା, ଏବଂ ମହାଜନମଙ୍କର ମହାନ୍ତ ପତ୍ର ।

ଦେବାନ୍ତ୍ର ହେଉ ବା କୌଲକ କାହାଣୀ ହେଉ ଜାଳ କିମେ କବାକାର, ଧାରଣ କରିଥାଏ, ଏବଂ ତତ୍ପରିକ ସଦାଗ୍ରହ ସକଳ ଅନ୍ତକଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ହୋଇ ପଡ଼େ । ଦେଶର ହେଉ, ସମାଜର ହେଉ, ଜାତିର ହେଉ କିମା

କୌଣସି ବସ୍ତୁ, ଶାଶ୍ଵତ ବା କାଳ୍ୟର ହେଉ ଦେଖି କାଳ ପାଠୋଚିତ ପରିବର୍ତ୍ତନହଁ ହେଉ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘାଧନ । ବିଦ୍ୟାକୁରୁ ବେଦ ଶଶର ଉସ୍ତୁତି । ବେଦକୁ ଯେତେବେଳେ ନିଯମ ଶାଖାର ଏକଂ ଅପ୍ରେକ୍ଷେତ୍ରେ କୁହାଯାଏ, ଗେତେବେଳେ ତାହା ପ୍ରଜ୍ଞାନ ଶାଖାଜ୍ଞାନ, କ୍ରିୟ ବା ବିଷ୍ଣୁ ବା ପରମେଶ୍ୱର ଦ୍ୱାରା । ଏହି ବେଦ କେବଳ ଭାରତର ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେ, ଏହା ମାନବ ଜାତ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କିମ୍ବା ବିନ୍ଦ, ଯନ୍ମି ପ୍ରଭୃତି ଚନ୍ଦ୍ରବେଦ କେବଳ ସମ୍ପୂଦ୍ଧିକୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ଯଥା ବା ଇତିହାସ, କୋଣାର ଇତ୍ୟାଦି । ମାନବ ଜାତ ଓ ସମ୍ପୂଦ୍ଧାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବେଦ ବିଦ୍ୟମାନ ଶାଖାଜ୍ଞାନ ବା ଦ୍ୱାରା ବୋଧିତ ବେଦ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ନିତର୍ଭେଦ ମଧ୍ୟରେ

ଶେଷ ଜାଗାୟ ରେତ ବିଦ୍ୟାନାଳ । ସୁତରୁ ଏହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଦର
ପାନ୍ଧୀଙ୍କ ପରିଗର୍ତ୍ତନ, ପଢ଼ିବର୍କଣ ଏବଂ ପରିମଳ୍ଲାନା ସ୍ଵଭାବ-
ବିକ ଅଟେ, ଏବଂ ଏହି ବୈଦାର୍ତ୍ତିର, ବୃଥାଗୁର ବା ନିର୍ବା-
ମନ୍ଦିରାଗୁର ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ପଠକେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଦେବନ୍ତୁ କେଉଁ ଅଗ୍ରହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ନିର୍ମାଣମୁଁ ଏଣେ ଯଥି ବନଶ୍ରେଷ୍ଠନ କରୁଥାଏଁ, ଆପଣମାନେ
ମତେ ଲ୍ଯାଙ୍କ କରିଦେଇ ଆପଣମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର, କିମ୍ବା-
ପୂର୍ବ, ଉତ୍ତରପୂର୍ବ, ଲେମ୍ବୁଆର୍ଥ, ବା ଫିନ୍ରାଇର ଓ ତିଳଗାର
ରତ୍ନାଦ ଆଗ୍ରହ ଦେଇ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ କରନ୍ତୁ ମୁଁ
ତେବେକ ହେବ ନାହିଁ ।

ଶାବ୍ଦିକ ପଣ୍ଡା ।

ଦ୍ୟା-ଗଣ୍ଠ ।

ପ୍ରକାଶକ

ତଳହଟିରେ ଦୟାଗ୍ରୁ ଦେଇଗଣୀର ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧୁ
ଦୟାମାନକ ଓ ସୁହର୍ଦ୍ଦି ଗ୍ରୁ । ଅଳିକାଲି ଏଠାରେ ଅଳକଣଣୀ
'କଳବହଳ' ଓ ମରା କୁମୀରର ଦିନରୁ ଆଖଳନ ତେବ୍ରାନ
ନୂତ୍ର ଦେଖିଲେ କିଏ ଅନୁମାନ କରିବ ସେ ଏହି ଝାନରେ
ଏକବା ଗୋଟିଏ ସମ୍ବନ୍ଧିତାଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ସଲ ! କୁଣ୍ଡଳ କାଳର କରଳ କବଳରେ ପଢ଼ି କେତେ-
ବେଳେ କାହାର କଣ ଘଟିଥିଲା ତାହା କିଏ କହ ପାରିବ !
ଦୟାଗ୍ରୁଷ୍ଟ ସ୍ଵମନ ସମସ୍ତର ରୀମି ଅବର୍ତ୍ତନରେ କାହାର ଜେତେ
ପରବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା ତାହା କିଏବେ କଲିବ ? କିନ୍ତୁ ଯାହା
ହେବାର ତାହା ହୋଇଗଲ ; ଉତ୍ତିତଖ୍ୟର କେହି ବାଧା
ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ପ୍ରକରିତ ବର୍ତ୍ତମାନକା
ତାହାର ସାଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ବର୍ତ୍ତୁ ଓ ଅମେମାନେ ସେହି
ଅତକୁ ଲୁପ୍ତିବନ୍ଦ କରିବାକୁ ରହିଛୁ ।

ଦୟା ପ୍ରାଣରେ କେବଳ ବ୍ୟାହନମନକ ବାସ ଶୁଣ ।
ଅମସ୍ତେ ସଦାଗୁଣ୍ୟ, କିମ୍ବାକଳାପକାଣ୍ୟ, ଯଜନଶୀଳ ବାଜୁକ
ଚ୍ଛାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଧରେ ପ୍ରତିଦିନ ଯାଗ ହୁଏ ଓ
ଦେଖାଯାଇ ହୋଇ କୁଣ୍ଡରୁ କେତେବେଳେ ଅନ୍ତି ଦିନେ
ନାହିଁ । ସେ ଅନ୍ତି ଧରନ ଅନ୍ତି; କଥାଇଲି ବା ଚକମକ ଜାତ
ଅଗ୍ର ନାହିଁ । ସେହି ସରେ ହୋଇ ହୁଏ ତାକ ଯାଗରେ

କହନ୍ତି ଏ ସମସ୍ତେ ଯେ ଏହାକୁ ସର୍ବଦା ପବନ କରିଥାଅନ୍ତି ।
ଆମୁମନଙ୍କ ଏବେ ଭାଗକି ଏଇ ଯେଥର, ଅଥବା ଠାକୁର
ଏଇ ଯେଥର, ଯେହାପରି । ଅଗ୍ନିଦେବ ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ
ଦେବତା । (ଶୁଭେନ୍ଦୁ ଦ୍ଵାରା ଲିଖାଯାଇ) । ଏହି
କାଳରୁ ସେମନ୍ତ ସମସ୍ତେ ‘ଶ୍ରୀଗୁରୁତ୍ୱମି’ ଉପାୟ ଧାରଣ
କରିଥାନି ।

ସମୟେ ଜାଣିଥିଲୁ କ୍ରାନ୍ତିଶାସନଙ୍କରେ ଗୋଟିଏ
କୁଷମ୍ପାର ସେ ପିଲୁପିଲାମହମାଳଙ୍କ ନରୀଙ୍କ ଗୁହ ବା ଗୁହ
ଶ୍ରେଣୀର ସେ କୌଣସି ଦିଗକୁ ପଢ଼େ ସୁଧା ବିଦ୍ଵାଳ ପାଇବେ
ନାହିଁ । ସେହି ଅନ୍ଧରୁ ବା ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ସେ ପ୍ରକାର
ଦେଉ ରହିବାକୁହିଁ ଫେର । ଏହି ସାମ୍ବାର ବରଜର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ
ଯାଏନ କ୍ରାନ୍ତିଶାସନକେ ବାନ ଦୂର ସନ୍ଦେଖେ ସେହି ପୂର୍ବ
ସରତଳିରୁ ଘରଟେ ସୁନ୍ଦର ନାହିଁ । ଏଥିଥାର୍ଥ ସମୟ
ମୟୁରେ ଚେମାଳକୁ ଅଳିଗୁ ବେଗ, ଅନ୍ଧିଧା ଓ ପରିଶା
ସହ୍ୟ ବିଦ୍ଵାଳ ପଢ଼େ ।

ଦିପୁର ଶଳର କୌଣସି ଜଣେ କ୍ଷାମ୍ଭବର ବୁଦ୍ଧି ସନ-
ବିବହ ହେଲା । ଭାବ ଯେତି ବୋଲୁ ଥିଲା । ଭାବନା ପଡ଼ିଲା,
ପଥ ବୋଲୁ ଶୋଭବେ କେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ‘ଅକ୍ରାନ୍ତ

ନିୟମୋଳାନ୍ତି' ଏହି ଶାସ୍ତ୍ର ବଚନରେ ନିର୍ଭର କରି ମଧ୍ୟରେ ସକାଶେ ହୋଇ ଥରିଛି ନିର୍ଦ୍ଦେଖିତାକୁ ।

ଅଧିକାରିରେ ବୈଷ୍ଣୋଦୀର୍ଣ୍ଣି 'ବାହିଅଞ୍ଚ' ଉଲବ ଦେଲା । ନୂଆବୋଢ଼ି, କିମିତ ବା କହୁଛି ! ସାମୀ ସାଙ୍ଗରେଇ ଘେହୁରେ ବଥା ବର୍ତ୍ତିତର କର ହୋଇ ଲାଗଁ; କେଉଁଠାକୁ ଯିବାକୁ ଝୁବେ, ବାଟ କାଣେ ଲାଗଁ । ଗଲେ ମଧ୍ୟ କେହି ଯଦି ଦେଖେ ତ ବଜ ଅଫନନ୍ତର କଥା । ଶାଶ୍ଵତ ଶୁଣି କଣ କହିବେ, ଗୀରେକେ କାରି ହାତ ବଥାରେ 'ଅସୁକ ଥର ବୋଢ଼ କରି ଅଧିକାରେ ପହଞ୍ଚ ଦିଲ ଅସୁକ କଲ ଉତ୍ସାହ' । ବଜ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ, ବଡ଼ ଧାରାରେ ପଡ଼ି କୌଣସି ମନେ ଗୃହି ବିଶିଷ୍ଟ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକରିତ ଡାକରେ ଜାବର ନ ଦେଲେ ବା ସିବ କିଏ—ସ୍ଵରବର ନିର୍ମିମରେ ବାଧା ଦେବାର ଶତ୍ରୁ କାହାର ! ଅନେକ ଡାର୍ଶକରେ ଅନେକ ବୁଦ୍ଧାର୍ଥୀ ପରେ ସାବର କୂଣ ଦେଲା । ଶେଷରେ ସମ୍ବାଦ ନ ପାଇ ବୋଢ଼ ଲକ୍ଷ୍ମୀର କଳାଇ ଦେଇ, କୁଳ ଧର୍ମର ସ୍ତ୍ରୀ ଖାଇ ପାତରଟେ ହେମ ଶୁଣି ମଧ୍ୟରେ ମଳ ଭାଗ କରି ପାଇଲା । ସାମୀ ଦେଖି କଣ କରିବ । କିନ୍ତୁ ହୀର ଗ୍ରଣ ଅନ୍ତରାଳ କରି ବିଲେ ଗ୍ରାଥିତେ ନିନା । ମନ କଥା ମନରେ କୁଣ୍ଡ ରଖିଲା ।

ତହିଁ ଅର ଫଳ ସକାଳେ ଶ୍ଵର ପ୍ଲାନ ଲହାରି ହୋଇ କରିଲା ଆସିଲେ । ହୋମ କୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଆସି ବେଶିଲେ ପେ କେତେ ଶୁଦ୍ଧିର ସୁନା ରହିଅଛି । ସୁନା ଶୁଦ୍ଧ ଅନନ୍ତରେ ଗୋଟାର ନେଇ ଟାଙ୍କ ଥିଲା ପାଇରେ 'କହିଲେ ଯେ କହି । ବନ୍ତୁ 'ଲକ୍ଷ୍ମୀନ୍ଦ୍ର' । ବରେ ଗୋଟି ଦେଲୁ କି ନ ବେଳେ ଏହି ଦେଖ ହୋମ କୁଣ୍ଡରେ ପାଇସ ଦେବା କରିଲା । ଶେଷରେ ଶ୍ଵର ନିଜେ ପାଇ ବୋଢ଼ିଲୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କିମିତ ବକଥା ଦେଲା । ବୋଢ଼ ଲାଜିଲେ କହେ ନାହିଁ । ଅନେକ ଯାଧ୍ୟ ସାଧନ ପରେ ବୋଢ଼ ପ୍ରକାର ରହସ୍ୟ ଉତ୍ସୁକ କରିଦେଲା । ଶ୍ଵର ଶୁଣି ଗଢ଼ ହୋଇ କହିଲେ 'ମା, ତୁ ପ୍ରକାରର ସେହିପରା କରିବୁ । ଥମ ଘରକୁ ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆସିବୁ । ଅଛି ଅମର ଦୁଃଖ ଦାର୍ଢିକୁ ରହିବ ନ ହିଁ ।'

ବୋଢ଼ ପେହିଦିନ ଠାର୍ଯ୍ୟ ଅର ବାହିଅକ୍ଷି ମୋଖ୍ୟ ଯାଏ ନାହିଁ । ସରେ କେବଳଦେଲେ କଣ କରି କ୍ରାତ୍ରା ଶିଖିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାର ଶ୍ଵର ଆସି ମେଞ୍ଚାଏ ସୁନା କୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ନେଇ ଯାଅନ୍ତି ।

କିମେ' ପେହି ବ୍ରାହ୍ମିଣ ବିଶ ଭାଇ ବଢ଼ିଲେବା ଖୋଲଗଲେ । କୋଠା, ବାତି, ଅମାର, ଶମାର, ବାଢ଼ ବଗ୍ରି, ପନ, ଯାଶ, ଏହିପର ଶୁକ କାରାଜା ଲଗାଇଲେ । ଗୀରେକେ ପରିବର୍ତ୍ତନେ 'ତୁମେ ଏହେ ହତୀର କୁଥିଅନ୍ତି ବଢ଼ିଲେ ଖୋଲଗଲେ ?' ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରକାର ବନ୍ଧନା କହିଲେ । ଏହେ ସହିକରେ ବଢ଼ିଲେବା ହେବ ର ଉପାୟ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଭାବିଲେ । ସେହିଦିନ ଠାର୍ଯ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଆଶା ଆପଣା ବୋଢ଼ମାନଙ୍କୁ ସୁନା ତଥାର କରିବାର ପ୍ରକାର ବନ୍ଧନା ବନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । ଏହିକି ଆଉ କେହି ବେଢ଼ ବାହିକୁ ଯାଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୀର ସାକ ସମସ୍ତେ ବଢ଼ିଲେବା, ପରାମାରିଲା ।

ଗୀ ଭିତରେ କେବଳ ଶୋଷିଏ ଗରବ ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଲୁ ନାହିଁ । ସେ କହିଲୁ 'ମୁଁ ସାମନକ ସୁନା କେବଳରେ କୁଳଧର୍ମରେ କଳାଙ୍କିଲ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ କିମା ଉପରେବତାଙ୍କର ଏହି ଅବମାନନା କର ପାରିବ ନାହିଁ ।' ସେ ଆହୁମ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗାଲ ଦେଇ କହିଲୁ 'ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ର-ପ୍ରତ ଅଗ୍ନି ଏହେ ପରିବ ଯେ ଅଶ୍ଵଶ ପଦାର୍ଥ ଯେଥିରେ ପଢ଼ି ସୁନା ପଲଟି ଯାଉଛି, ତାକୁ କୁମେମନେ ଅଧିକ କର ନା । ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଧର୍ମ କୁହାଅନ୍ତା ।' କିନ୍ତୁ ତା କଥା କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା କାନ୍ଦରେ ଯେଯାହା ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ସୁନା ପ୍ରତ୍ୟେ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଳାରେ ସମସ୍ତେ ଏହି ର ବିପନ୍ନ ହୋଇ କୁହାହେଲେ; ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର କଳାଙ୍କିଲ ହେଲା । ପ୍ରବଳ, ଧାରନା ଶହୁମନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହି ଏ ରହର ବିଚର ବଢ଼ ନିର୍ମାନ ସହ୍ୟ କରୁଥାଏ ।

ଦିନେ ବ୍ରାହ୍ମିରେ ବ୍ରାହ୍ମି ସ୍ତର ଦେଖିଲୁ ଯେ ଶୋଷିଏ କେବଳିମା ସ୍ତର ମୁଣ୍ଡି କା ଅରେ ଉପରେବାର କହୁଅନ୍ତି 'ଏ ଶାମରେ ସମସ୍ତେ ଯେହି ପାପାକରଣ କରୁନ୍ତି ଓ ଏଠାରେ ଯେହି ଦେବତାର ଅବମାନନା, ଓ ମେଲ୍ଲ କୁର ବେବିଥିଲୁ, ଏ ଗ୍ରାମ ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ । ନାମ ମନ୍ତ୍ରାଦ୍ୟ ଏ ଶାମକୁ ଉପାର୍ଥ ଲେଇପିଲା । କୁରି ଲିବାରେ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ୟ

ପ୍ରାନ୍ତକୁ ପଳାଇ ଯିବୁ” । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏ ସ୍ଵରୂ କଥା ସମସ୍ତକୁ କହିଲା । ଲୋକେ ଶୃଷ୍ଟି ହସି ଉପହାର ଦେଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ଵୀକ୍ଷା ଅନୁଯାୟେ ଦ୍ୱୀ ପୁରୁ, ଜୀବିଷ ପଦି କେଇ ତ୍ରାମରୁ ବାହାର ଅସିଲା । ସେ ଅସିଲା ପରେ ନିଶ୍ଚ ଦ୍ୱୀ ପୁରୁ କର ମାଡ଼ି ଅସିଲା । ପଛରେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ମନେ ପଡ଼ିଲା ସେ ସେ ତାର ହେଲେ ମ କଥାର ସ୍ଵର ଶବ୍ଦ ଅସିଲା । ଅଶ୍ଵିନାପାଇଁ ଫେର ଦୌଢ଼ିଲା । ଯାଇ ଦେଖିଲା, ତ୍ରାମର ତିର୍ଯ୍ୟକ ମାତ୍ର ନାହିଁ—ବୁଦ୍ଧିଅବେ ଜଳିମୟ ।

ପାପର ଫଳ ଫଳିଲା । ଧର୍ମର ପୁରସ୍କାର ମିଳିଲା । ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେଠାରୁ ଆସି ପିତେଇ-ପୁର ନାମକ ପ୍ରାମରେ ରହିଲେ । ପିତେଇପୁରର ଅଶ୍ଵିନୀବୀ ବଂଶ ବିଜ୍ଞାତ । ଏକାନେ ପଞ୍ଚରିଣୀଙ୍କ ତେଣେରେ ଯଥେଷ୍ଟ ମାନ ଗୁମ୍ଫମ ଅଛୁ । ଅନେକ ଲୋକ ସଦସ୍ତ ସାମାଜିକ-କର୍ମରେ ସୁତ ପୁରର ବ୍ୟକ୍ତିମାନ ନେବା ପାଇଁ ପିତେଇପୁରକୁ ଆସନ୍ତି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ସେହି ଦୟାଗଣ୍ୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଟୋଟିଏ ଲେଖିଏ ମନଖ୍ୟ ମିରିଆ ଖାଏ ।

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର ।

ଉପହାର ।

ଉପହାରଟିଏ ଦେବାର ସ୍ଵର୍ଗୋତ୍ତମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଥରେ ଅଧେ ବିଜ୍ଞାପାଦ । କିନ୍ତୁ ଉପହାରରେ କି ପଦାର୍ଥ ଅର୍ପଣ କରିବିବ ତାହା ନାହିଁବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ବନ୍ଦୁ ଦିନା ବିଦ୍ୟୁତ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଉପହାର ଅର୍ପଣ ସର୍ବ୍ୟତାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ସମାଜର ଉନ୍ନତ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ଦାନ ଉପହାରର ଆନାମ ଧରେ । ଉନ୍ନତରେଯର ମହ୍ୟ ଦେଶ-ମାନକର ବଢ଼ିଦିନ ଉପହାର (Christmas Presents) ଯେତି ଅନେକ ଆମ୍ବର ଦେଖାଯାଏ । ମଧ୍ୟଙ୍କ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଭମନହ ହେବା ମଙ୍ଗଳ ଦିନାରୁ ଦେଇଲ ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଦେଲେ ବେଳେ ଉପହାର ଦେବାର ସ୍ଵର୍ଗୋତ୍ତମ ମିଳିଆଏ । ଯେତେବେଳେ ମନରେ ଦୋର ସମେତ ଉଠେ—କଥଣ ଦେଲେ ସନାର, ସ୍ଥାମୟ ହେବ ?

ଉପହାରଟି ଦୁଦୟୁଧ ପ୍ରାତିର ବାହ୍ୟ ବିଶ୍ୱ ମାହି । ଏହା ପ୍ରାତିର ସେବରୁ ନିଜକିମ୍ବରେ ବନ୍ଦୁକୁ ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟକୁ ବହିଯାଏ । ଅପରର ଯାହା, ନ ହୁଁ ସେ ବନ୍ଦୁ ତାହାକୁ ଦେବା ଉପହାର ନାହେ, ଏହା ଦାନ । ଅଭିନ ମୋତଳ କରିବାରେ ସେବର ପ୍ରାତିର ଏକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଅହର ଅଧ୍ୟକୁ ବହିଯାଏ ନାହିଁ । ଏଥରେ ଦତ୍ତ ଦ୍ରୁଷ୍ଟି ଦାତାର ମଧ୍ୟ ବାସନା, ପ୍ରେମମୟ ପ୍ରମାଦ ଉପର ନିର୍ଭର ନ କରି ତ୍ରାମାର ଅଭିନ, ଅବଶ୍ୟକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ମିଳ (Mill) କର ଛବି ଶୃଷ୍ଟିଏ ଉପହାର ଦେବାକୁ ମେତେ କଲ

ଲାଗେ । କିନ୍ତୁ ଦରିଦ୍ର ଦିନ୍ଦୁ ସେତେବେଳେ ମୋର୍ ହାତରୁ ହୋଇ ଗୁଡ଼କ ମୁଠାଏ ମାଗୁଥାଇ, ମୁଁ ପଦ ତାକୁ ତେତେବେଳେ ଛବି ଶୃଷ୍ଟିଏ ଦିନ୍ଦୁ ସେହିରେ ତାହାର ଚିତ୍ର ଜନିବ କିମ୍ବା ନା ମୋହର ଦୂରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଳିବ । ମୁଁ ଛବି ଶୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ଗଲାବେଳେ ଅନୁଯାୟେ ପାଇପାରେ ମଧ୍ୟ ରିଶ୍ତ୍ର ସେ ହୁବି ଶୃଷ୍ଟି ପାଇ ଶୁଣି ହେଉଳାହି ଦେଖିଲେ ମୋହର ଅନନ୍ତ ଦ୍ୱାରାର ପରିଣତ ହୋଇଯିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦାତାର ‘ଦେଇ’ ଦୁଃଖ, ତ୍ରାମାର ନେଇ ଦୁଃଖ । ଏପରି ଅବିନ୍ଦନ ମୋତେ ବାଧିହୋଇ ଅପରର ଯାହା ଦରିନାଶ ସେ ଦ୍ୱାରା ଦେବାକୁ ହେବ । ଅତେବେ ଏବାନ ଉପହାର କୁହେ ଏଥରେ ଏକ ପ୍ରାଣର ପ୍ରେମ ପ୍ରକାହିଟି ଅପର ପ୍ରକାହ ହୁଏ ପାରେ ନାହିଁ ।

ଏହି ବାଧିତାମୂଳକ ଦାନର ସୀମା ଅତିକରି କରି ଯାହା ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକାହ ଅନ୍ତର ବିଶେଷ, ପ.ହା ପ୍ରାଣର ଗାନ୍ଧି ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ଯାଇଥାଇ, ସେପର ଦ୍ୱାରା ଉପହାରରେ ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ଉପହାର ମାତ୍ର ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଅଦେଶ କରି । ଏହି ଶେଣୀର ଦ୍ୱାରା ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ କଲ୍ପିତ କରିବାକୁ କମଳରେ ପଲିବେଶିତ ହେଉଥିଲା । ଏଥୀରେ କବି ନିଜର କରିବାକୁ ଉପହାର ଦିନ୍ତି, ଗାୟକ ଗଳାଟିଏ, ଚିବାର ଚିଦଟିଏ । ମୁଦିଟିଏ, ବନ୍ଦିଟିଏ

କେନଟିଏ ଉପହାର ଦେବା ଅଧିନିକ ବିବାହର ଅଜ୍ଞ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଗି । ଏ ଶ୍ରେଣୀର ଉପହାରରେ ବାତାର ଉପହାର ଅର୍ଥଶ ସମାପ୍ତ ପ୍ରାଣାଶ ପାଏ ପଢି, ବାତାର ଚର୍ଚା, ପ୍ରାତିର ଅଶ୍ଵମାଳ ଆର୍ଯ୍ୟ ମିଳେନାହିଁ । ବାତାର ହୃଦୟର ଅର୍ଥ ଅଶ୍ଵମାଳ ପଇକୁ ମିଳେ କିନ୍ତୁ ହୃଦୟକୁ ଥିବାର ମିଳେନାହିଁ । ଅତିଏବ ଏ ଜାଗ୍ରୟ ଉପହାରରେ ବାତାରର ପ୍ରଭାବ ହୃଦୟକୁ ନାହିଁ କି ପ୍ରାଣାଶକ ହୃଦୟ ନାହିଁ । ଏହାର ଅର୍ଥଶ ଦେଇବ-ବାନୀ-ପ୍ରକାଶନ-ଶ୍ରୀ-ପ୍ରାତିର ଜଳତ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋାହ ମାତ । ତେବେ ବାଳକ ବାଲକାମାଳଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପିତୁଳା କଣ୍ଠେର ପ୍ରଭାବ ପଠାଇ ଦେବା ଏ ଜାଗ୍ରୟ ଉପହାରରେ ଗଣ୍ୟ ନୁହେ । ବାଳକ ବାଲକାକୁ ଉପହାର ଦେଇବେଳେ ଅମ୍ବେନେ ପାର୍ଵତୀଙ୍କ ପରିଚାଳନ ପରିଚାଳନ ସେହି କୌଣସି କଷ୍ଟକୁ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ଲୋକଟି ଅର୍ଥ । ସେତେବେଳେ କଣ୍ଠରେ ଅମ୍ବ ପ୍ରାଣର ପ୍ରିୟମି ଦେବତା । ଅତିଏବ ତାହାର ଅର୍ଥରେ ଅମ୍ବମାନର ଟେଣିକ ଜାବକର କୋମଳ ପ୍ରାତି, ଲକ୍ଷତ ସେହି ଅତିର ତିର୍ଯ୍ୟକ ହୃଦୟର ଗାଁର କନ୍ଦରକୁ ଦବ୍ୟାଏ । ଏଥରେ କେବଳ କଷ୍ଟ ପରିପାନ୍ତର ନୁହେ, ଅସ୍ଥାର ମିଳନ, ପ୍ରାତି ସଂଦେଶ ହୁଏ ।

ଜଗତରେ ଦୂର ଶ୍ରେଣୀର ପଦାର୍ଥ ଅଛି—ରମଣୀୟ ଓ ଉପବାଣୀ, ସ୍ଵର ଓ ବ୍ୟକ୍ତିବ୍ୟାପେଯୋଗୀ । ବ୍ୟକ୍ତିବ୍ୟାପେଯୋଗୀ ପ୍ରଦାନରେ ଗୌରନ୍ଧ ନାହିଁ । ସରରଟି ପୁଅମର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିବ୍ୟାପେଯୋଗୀ ବସ୍ତୁଠାରୁ ମହାର । କି ଦୂରେ ଉପହାରରେ ଅର୍ଥଶ କରିଯିବ ଏ ଧର୍ମରୂପ ଅନେକଣଙ୍କ କଲାବେଳେ, ଫୁଲଟି ପ୍ରଥମେ ନେବେ ପଥରେ ଭାର ହୁଏ । ଫୁଲ ପ୍ରଭାବ ଉପହାରର ସାମାଜୀ । ଗୌରନ୍ଧର ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ, ଜଗତର ସମ୍ବନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିବ୍ୟାପାଦାରୁ ଗୁରୁତର । ଫୁଲଟି ମହୁନେରେ ଧରଣ ପର, ପକ ହରିର ମଣିପର, କମରଶାଳର ଧରଣ ବୁଝ । ଫୁଲର ସେ ଗର୍ଭ-ବୈଷଣବ, ସେ ଲକ୍ଷତ ନୂତ୍ର, ସେହି ପୁଷ୍ପ ଉପରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏଥପାଇଁ ଫୁଲଟି ଅଦରର ସାମାଜୀ । ଫୁଲଟି ଏଥପାଇଁ ମନ୍ଦର କଟିବ ଜାବନର ସ୍ଵିଗ୍ରହ ରହ । ଫୁଲଟି ମୁଁ ଅଧିକ ପ୍ରିତିକର ଅଛି କି କୁଷ୍ଟ ଉପହାର ଦିଅଯାଇ

ପାରେ । ମୋହର ସାଥୀଙ୍କ ବିଶବ୍ଦ ଦେଇ ଥରେ ମୋହର ବିକ୍ରିଟିଏ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲମ ଧଳ ଦେଇ ଗୁଲି ଗଲେ । ତାହା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଦୁର୍ଘରେ ସୁଂ ତାଙ୍କଠାରୁ କେବେ ମୂଳ୍ୟବାଳ ଦ୍ରୁଷ୍ୟ ନେଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏପର କୁଷ୍ଟି କି ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ କେବେ ଅନୁଭବ କରି ଲାଗିଲା । ନିମେଷ ମଧ୍ୟରେ ମୋର ସେ ଯାହାକୁ ଅବସାଦ ଅପରାଧ ହୋଇଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଧଳ ମରିଲା, ରୁପୀ, ଅଳିଆରେ ମିଶି ଗଲାଗି । କିନ୍ତୁ ତାହା ସଜରେ ବିନ୍ଦୁର ସେ ଖୋଜୁ ବିଦ୍ଧ ଅର୍ଥଶିଳ୍ପ ସେହିଅଛୁ । ବିନ୍ଦୁର ସୁରଥା ପାଶେଥା ପାଶେଥା ଯିବା । କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରଦୋଷଟି ମନ୍ଦୁ ଦୋହି ହେବାର ନୁହେ । ଫୁଲଟି ଦାତାର ପେପର ପ୍ରିୟ ଜଗନ୍ନାଥର ମଧ୍ୟ ଦେଇପର ପ୍ରିୟ । ସେ ଦୁଇଟି ପ୍ରିୟ ପାରବାରକୁ ମିଳାଇ ଦିଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୂରେଲ, ଉପହାର ଦେଇ ବେଳେ ପ୍ରଭାବର ପ୍ରଦର୍ଶନକୁ କି ଦ୍ରୁଣ ବାହିବା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣର ପ୍ରିୟ ଦ୍ରୁଣଟି ଧେନ ଗଲ ବେଳକୁ ପୁଣି ଅର ଏକ ପଦେହା ଅଥି ମନ୍ଦୁ ଯୋଗ୍ୟାଏ—କାହାକୁ ଦେବି ? ସଙ୍ଗ କୁ ? ସଙ୍ଗ ମୋହର ସୁଂ ତାଙ୍କର । ମୋର ଧରଟି ତାଙ୍କର ଧର, ମୋହର ଧନ ତାଙ୍କର ଧନ, ମୋହର ଶଶ ତାଙ୍କର, ମୋହର ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ । ତେବେ ସୁଂ କଥାମ ମୋତେ ଦେବି ? ଦୁଇଟି ନନ୍ଦା ପେପର ବର୍ଣ୍ଣା କାଳରେ ଏକବି ମିଶି ଗୋଟିଏ ହୋଇ ଯାଅନ୍ତି, ଯେବେର ଗୋଟିକର ନାର ଅନ୍ୟଧିର ପ୍ରୋତ୍ସହିତେ ଯାଇପରି, ମୋହର ଅନ୍ତ ଅନ୍ତରୁ ସଙ୍ଗକ ଠାକୁ ଓ ସଙ୍ଗକର ଅନ୍ତରୁ ମୋଠାରୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରେମର ପ୍ରକାଶ ବନ୍ଧ ଅସୁନ୍ଦର । ଏଥରେ ସୁଂ ବେଳେ ସଙ୍ଗକ କମଳରେ ଯେଇ ଉପହାରଟିଏ ଦେବି ? ଦେଇ କେହାଠାରୁ ବା ଦେବି ? ଯାହା ଦେବି ସେ ଯେତିକି ମୋର, ତେବେକ ତ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ।

ବାପ୍ରବିକ ଯାହାକୁ ଅମ୍ବମାନେ ପ୍ରାଣର ବନ୍ଦୁ ବୋଲି ମଣ୍ଡି ତାହାର ଉପହାରଟିଏ ହାର ପ୍ରାତି କରିବାକୁ ଅମ୍ବମାନେ ସାଧ୍ୟି ଦେଉ ନାହିଁ । ଯେହିମାନେ ବନ୍ଦୁ ନହିୟ ଯେହିମାନେ ଅନ୍ତର ପରିବ ମନ୍ଦରରେ ଅଧିନ ପାଇ

ନାହାତ୍ରି, ପ୍ରାଣେ ସୁଖ୍ୟ ପ୍ରୀତିର ଲୁଗରୁ ଦେବମାନେ ଚାଲୁଛି,
ଦେମକେ କେବଳ ଉପହାରର ପାଦ । ଉପହାର ଫ୍ଲାର
ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାତି ଅର୍ପଣ କରୁଥାଇ ପାରେ ।

ମାତ୍ର ଉପହାର ଦେବାରେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଅଛି । ଏଥିରେ
ଗ୍ରହିତାର ସ୍ଥାନିତା ଆହାନ୍ତି ହୁଏ । ତୁହାର କଲ୍ପନେଟେ
ସେ ଦିନକ ମଣ୍ଡଳରେ ହାସ୍ୟ ଦେଖିଥିଥିଲେ ସ୍ଵଭାବ, ଅନୁ-
ନରେ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରେ । ଏଲଜ୍ଜା ନିକଟରେ ଉପହାର-
ଟାର ମୂଳ୍ୟ, ମିତର ଗୁରୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ନିକାନ୍ତ ଲବଣ୍ୟ ।
ଗ୍ରହିତା ପ୍ରାଣରେ ସର୍ବ ଲଭ ପରେ ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରକାଶରେ
ଉପହାର କାହାର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ଦ୍ୱାରା ଦିଯେ । ସୁଣି
ଉପହାରଟି ଗ୍ରହିତାର ଅଭିଲାଷାରେ ଅନୁଯାୟୀ ନ ହୋଇ ପାରେ ।
ଦାତା ଜୀବର ପ୍ରଭାବ ଅବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ଦେଖି
ଏ ପଞ୍ଚମାରେ ଗ୍ରହିତା ବିଶ୍ଵତ ଦେବାର ସମ୍ବନ୍ଧ । ପ୍ରକଳ୍ପରେ
ଉପହାରଟି ଗ୍ରହିତାଙ୍କ ପ୍ରକଳ୍ପର ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ଦରକାର
ଧୂମ ପେର୍ବଟାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ, ଗ୍ରହିତାଙ୍କ ମନର ଗଠନ
ଓ ଦାତଙ୍କ ଉପହାର ମଧ୍ୟରେ ଫେର୍ବଟାରେ ସମ୍ପର୍କର୍ତ୍ତା
ଥାରାର ଦେଖାଯାଏ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହିତା ଲଜ୍ଜାକୁ ହୋଇ
ମନେ ମନେ ବିଶ୍ଵତ ପାରନ୍ତି—ମୁଁ କେବେ କିମ୍ବା ଯେ ମୋହର
ବିନ୍ଦୁମାନେ ମୋତେ ଧୂମାନ୍ତିରୁଷ୍ଟରୁଷ୍ଟେ ହୁଏ ପାର ଅନ୍ତରୁ ।
ସେମାନେ ତ ବିବରନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଅବେଳା କାହିଁ
ଦିତ ଧୂମଟା ଗଢିଛି ଅନ୍ତର ଅବର କରେ । ଏ କଥା

ଆଜି ସେ ଯାଇଛୁ ଗୁଣି ।

ଅଜି ସେ ଯାଇଛି ଗୁଲି ଗୋ, ଅଜି ସେ ଯାଇଛି ଗୁଲି,
ମମ ମନ୍ଦର କର ଖାଲ ଗୋ ମମ ମନ୍ଦର କର ଖାଲ;
ଏହି ମୁଣ୍ଡ ଦୂରିତିକେତୁଳକ ତାର ନୁହେଁ କି ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରାଣ ଗୋ,
ସେଥିପାଇଁ କିବା ଯାଇଅଛି ଗୁଲି ମୋତେ କର ଅନ୍ଧମାନ ଗୋ ।
ତ୍ରେତୀ କନନେ କର ବନନ ମୁଁ ଯି ଭୁବନ ତାର ନରନୁର,
ତାର ହୃଦୟ ଦେଖିଲେ ଅଷ୍ଟେ ମୁଁ ତିଳେ ନୃତ୍ୟ କରେ ମୋ
ପନ୍ଥ ।

ଭାଗେ ତା ଦୁଇହରେ କିମାରେ ପୁଲକେ ପୁରେ ମୋ କାହୀ,
ଫୁର୍ଜ ସମ୍ମଦ ରଣ ନିଳଇ ପରଶେ ତାହାର ଶ୍ଵାସ ।
ଦୁଇଦୟାକି ମୋର ତାଳ ଦେଇ ତାର ଏହେ, କରେ ସବା ପୁଳା,
ପୁର୍ବ ଦୟାକି ଅଛି ମୋ ତାଳ ଦେଇ ବେଳ ମୁଁ ଥା ।

ମନରେ ଚାନ୍ଦା କଲାବେଳେ ଗୁଣ୍ଠା ଟକ୍କିକ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏବଂ
ଦୁଃଖରେ ଅଧିତୁର ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।

ସମ୍ମି ଉବାରମନା ଲୋକଠାରେ କୌଣସି ଉପହାର
ପ୍ରତିନିଧିତ୍ବ । ତାହାର ଦ୍ୱଦ୍ୱରା ମୁକ୍ତ ଫଶାର ସମଦାୟ
ଉପର୍ଯ୍ୟାର ଉପଯୋଗୀ ଶାମତୀଠାରୁ ଅଥବା । ଅମ୍ବଳକର
ମନ୍ଦର୍ମ ଉପହାର ଶକ୍ତିଶୀଳ ପ୍ରକାଳର ସେ ଗୋଟିଏ ନୟନ
ଦୂରେ ରଖାଇଲାର ପଦେ ମଧ୍ୟ ବାଣୀରେ ନମେଷ ପଥରେ
ବିତଣଣ କରେ । ତାହାର ପ୍ରାଣର ଉତ୍ତରାର ଗୋଟିଏ
କଣ୍ଠ ରଶୀ ଦିକ୍ଷତରେ ଅମ୍ବଳକର ସ୍ଵର୍ଗରେ ଉପହାର
ସମୟ କେନ୍ଦ୍ରୀୟତ ଆଲୋକ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର । ସେ ତାହାର
ସେମରେ ଅମ୍ବଳ ପାଞ୍ଜଳ କିମ୍ବା ଦୀଏ ।

ତେବେ ଉପହାର ଅର୍ଥର କଥଣ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରୀତ କାରା-
ମାରିବ ଚାଲିକାରୁ ଉଠିଯିବ ? ପ୍ରୀତିତ ଚିରବାଳ ରହିବ
ଏବଂ ତାହାର ପ୍ରଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ ଚିରବାଳ ରହିବ ଗୋଟିଏ
ପରେବ ହେଉ ନାହିଁ । ଉପହାର ଦେବା ପ୍ରାତିକୁ କେହିଟି
ମୁଣ୍ଡ କହୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିକ ପ୍ରୀତ ରହିବରେ ଉପହାରର
ଆସନ ଥିବ ନିମ୍ନ ସୋଧାନରେ । ସବ ପ୍ରାତରେ ପ୍ରୀତ ନ
ଆଏ, ଉପହାର ଦେବ ଆପେକ୍ଷିବ, ଜୀବନ ଜ୍ଞାପି ସେବା,
ପଦ ପ୍ରସାରିନ, ସୁର ବନ୍ଦୁ ତ ହୋଇଯିବ । ସବ ଜୀବନ
ମୁହଁରେ ପୂର୍ବଥାଏ, ଗେଥରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ତ୍ର ହୋଇ
ରହିବ । ପ୍ରାତର ଜୀବନ ପ୍ରୀତିର ଅର୍ଥଠାରୁ ଜଗନ୍ନାଥ କେହି
ଉପହାର ଆଜି ଅଥବା ସୁଧାର ସ୍ଥାନମୁଁ ହୋଇ ପରେ ?

ପୁଣ୍ୟ ପତ୍ରକ ଶୂନ୍ୟ କରିବା ଉଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଯାଇଛି ସାର,
 ମୋର ପଥୀପୁରୁଷେ ଫେରବାକ କି ମୋର ହୃଦୟଜଳ-ବିଦାସ ?
 କଣା କଣାର ଆଜି ଲୁପ୍ତ ମୋ ହୃଦୟ ମରି ମୁଁ ମୁଁମାମା,
 କିବ ଜାହିନ ହୃଦୟ-କୁଞ୍ଜ କାନନେ ସୁଖରତ କର ପ୍ରାଣ ?
 ଅଜ୍ଞ ନ ଅସିବ ଫେର ଗୋ, ଯେବି ଆଉ ନ ଅସିବ ଫେର,
 ଅଜ୍ଞ ନ ହୃଦିକ ନୟନେ କିବା ଶୂନ୍ୟନେ କାନ ତେର ?
 ଅଜ୍ଞ ନ ଗାନ୍ଧିର କଣ୍ଠ ଗୋ ଅଜ୍ଞ ନ ହୃଦିକ କିହା
 ଲୁପ୍ତ ହେବ କି ସ୍ଵପ୍ନ ପରିଶ ତାକୁ ଅଜ୍ଞ କରକି ବା ?
 ଲୁପ୍ତ ଥାର ମୋ କୁପ୍ତ ବାପଳା ଚାପୁ ନୋହୁ ପିପାଥା
 ଶୂନ୍ୟ ବର୍ତ୍ତ ମୋ କଣ୍ଠ ପ୍ରାଣ ପର୍ଷି ହେଉ ତା' ଆଶା ।
ଶ୍ରୀ କର୍ଣ୍ଣାକାନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ।

ମୁଁ ।

ପାଠକ ମହାଶୟ, ଅନେକ ଦିନୁଁ ଜଞ୍ଚି ଥିଲ, ଆପଣ-
ମନେକ ନିକଟରେ କିମ୍ବା ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ମୋର ଦୂରଯୁଦ୍ଧ
ସତରା ଜଣାନ୍ତି । ଅଜି କାଳି କାହିଁକି କେହି ମନେ କଲ
ପାର ନାହାନ୍ତି । କାହିଁ ଶୁଣି ମୁଁ କେବେ କାହାରକ ହେବୁ
ଅନ୍ତର୍ଭୁବନୀ କରିଲାଏଁ । ଯେତେବେଳେ ଯାହାକୁ ବେଶେ, ଯର
ମନ ପୃଷ୍ଠରେ, ଦୂର ଗୃହକା ମୋତା କଥା କହେଁ । କାହାର
ଦୂରେ ଦେଖିଲେ ମୋର ମନ କରିଛି ମିନିତ ହୁଏ । କେବେ-
ଠାରେ ଦେଖିର ଅଭିଷ୍ଟା ତତ୍ତ୍ଵରେଳେ ମୁଁ ମମସ୍ତୁଳ ଅପେକ୍ଷା
ଦେଖି ଦୂର ଗୃହର ନିଃସ ପକାଏଁ, ବୋରୀ ଦେଖିଲେ, ସ୍ଥା
ପାଇବୁ ତା ପାଇବୁ ଦୌଡ଼ିବେ, ତିକଣ୍ଠାର ବନୋବସ୍ତୁ
କରିବାକୁ; ପରଦିନ ମେଟ୍ରୋ ଥରେ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟ
ବିବରଣୀ ହିଏ ବଢାଇ, କହେଁ, ତା ନ କଲେ ଲୋକେ
ଦିନିବେ କିମ୍ବା? ତେବେ କାହିଁକି ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ମୋ
ଉପରେ ଏହି ଶୟ !

ସେବନ ଗୋଟିଏ ସରକୁ ମନେ ନିମନ୍ତଶ ହୋଇଥିଲା ।
ମୁଁ କେବେ କେହିଁଠି ବନ୍ଧୁତା ଦେଇ ନ ଥିଲା । ବନ୍ଧୁତା
ଦେବାର ଦୂରର କଥା, ଅନେକ ଦୂରୀ ମୋର ଗୋଡ଼
ଠାରୁ ମୁଣ୍ଡୀଯାଏ ଥର୍ଯ୍ୟାଏ । ଅଛ କହୁବି କ'ଣ, ଲଥକନୀ
ବିହିପଢ଼େଁ । ସେବନ ମନେ ମନେ ଭାବକ, ଆଜି ବନ୍ଧୁତାକାଏ
ଫର୍ପନ୍ତି । କେତେ ଜାଗାରୁ କେତେ ଲୋକ ଅସିଥିଲୁ, କିନ୍ତୁ
କହିଲେ ରଙ୍ଗ ହୁଅନ୍ତି । ମୁଁ ଦିଲବର କାଣେ, ସାର୍ଥିତ୍ୟାଗ
ନ କଲେ ଜଗତର ଲାମଟା ପଦାକୁ ପାହାରେ ନାହିଁ ।
ଆଜିଯାଏ ମୁଁ କେତେ ଶ୍ରାବିତ୍ୟାଗ କଲି, କେହି ଦୂରିଲେ
ନାହିଁ । ଅଜି ଯେଇଟା ପାହାକୁ ଜାହିବି । ସାରାହେଲୁ, କିଏ
କେତେ କହିଲାଲେ; ମୋର ପାଳ ପଡ଼ିଲା । ଉଠିଲେ
(ଗୋଟି ହାତ ଥରୁଆଏ, କ'ଣ କବିବି, ବସି ପଡ଼ିଲେବ
ବସର ହେଲା ଉଠିଲିବ; କଷେତ୍ର ସମ୍ପଦ ଦୂର ଗୃହ କଥା
ପାଣ୍ଟ କଲ) । ମୋର ବନ୍ଧୁତାର ପାଶରେ ଏହି—ପରପାର
ଲାଘ ଦିଲ ଯାଇଥିଲା; ଗର୍ବ ବସ ପରପାର ପାଲ ପାନ ଲଦି
ଦେଇଥିଲା; ପଶୀମାନେ ପରପାର ଗାତି ଗାଉଥିଲା;
ଯେବାନନ୍ଦ ନିଜର ଏଥରେ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେହିପର
ମନୁଷ୍ୟର ପରପାର ପ୍ରାଣ ଦେବା ଉଚିତ ଜାହାନାଥ । ଭାବି

ତାଳ ଉଠିଲ; ମୁଁ ମୟ ଭାବି ଶୁଣି ଏ ଦେଲି (ମୋ ପ୍ରମାଣ
ମନେ ଖୁବ୍ ସୁଜା ଲାଗେ) । ସନ୍ଧାରେ ବସି ଭାବିଲ, ଏଥର
କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ଦେଖଗଲି ଉପର୍ଗ କରିଦେବ । ସବା ଭାଜିଲ;
ମୁଁ ପରକୁ ଅଛିଲ । ମନେ ମନେ ଭାବୁଆସି, କ'ଣ କରିବ,
ଟଙ୍କା ଦେଖି ଲାହିଁ । ଯେଉଁ ଦବ ପତିଶ କରାର ଅଛି,
ମେ ମୋ କରିବୁ ନାହିଁ । ଏତେବେ ଜଳ ଅଜିପାଏ ଶଣ୍ଡେ
ଭଲିକର ଦବ କୋଳ ପାରିଲାଣ୍ଡି; ନାହିଁ ଯୋଗା କିନ୍ତୁ
ନାହିଁ । ଏହରେ ପରିବାର କରିବ ଅଛି ।

ଅପରମାନେ ଜାଣିବେ (ମୁଁ ଜାଣିବାରେ ମୋ କିନ୍ତୁ
ଦୋଷ ନାହିଁ); କେହି ଦେଖ ଦେଖାଇ ପରିବ ଅଧ୍ୟେ
କହିଲେ ମୋ ଦେଖ କଲ ଉଠିଲେ । ମନେ ମୋ କଥାଟି
କଲା । ମୁଁ କେବେ କାହାକୁ ମନ ଉପଦେଶ ଦିବୁ ନାହିଁ ।
“ବନ୍ଦନେବା ଦରଦୁଗା” ପେବେ ଦେବାର ହେଲା,
ତେବେ ଅଥବା ମାଲ ନ ଦେବା କାହାକି? ଦିନରେ
ଶୋଇଗା ମୋର ନିଜ ଅଧ୍ୟୟେ । କୌଣସି ନିଶା
କିନ୍ତୁ ଶାଇଲେ ଶଶରର ଅନ୍ତର୍ଭୁବନୀ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ
କ'ଣ କରି, ଟଳିଦିନୁଁ ମୁଁ କିମ୍ବା ଅଧିମ ଖାଇ ଅପିଅନ୍ତିଛି;
ସ୍ଥା ବୋଲି କ'ଣ ମୋ ଉପଦେଶକ ଖରପ? ଦରିବ କଲ
ଉପିବା ଦିବିବ; କିନ୍ତୁ— । ଉପଦେଶ ଦେଇ ଦେଖିବୁ
ଉନ୍ନତ କରିବା ମୋର ନାହିଁ; ମୁଁ ସେ ଉପଦେଶ ଅନ୍ତର୍ଭୁବନୀରେ
ରଖି ବା ନ କଲେ ଅଧିମାନକର ଥେଥିରେ କ'ଣ ଅଛି?
ଦୁଲରେ ପଢ଼ିବା କେବୁଁ ଜଣେ ଶିଷ୍ଟକର ଉପଦେଶ ମୁଁ
ଶରେଖାୟ କରିଥିଲା । କୌଣସି ପ୍ଲାନରେ (ନାମ ଭାବ
ଗଲେଇବି) ଦେଖାନ ନଟ ଦେଇଥିଲା । ମୁଁ ଗେଟ ପରିବ
ସିଲ; ଶିଷ୍ଟକ ମରାଣ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପାନ ଅତିର ମଧ୍ୟରେ
ପରିଜାରେ ବିଶ୍ଵାଳେ । ସେ ପରଦିନ କ୍ଲାଉଡରେ ପରିବର୍ଲେ
—କାଳ କେଉଁମାନେ ଦେଖିଥ ନଟ ଦେଖି ପାଇଥିଲେ? ”
ମୁଁ ହାତକ କହିଲ, ମନ୍ଦାଶୟ, ମୁଁ ସାରାଶୟ (ସତ୍ୟ
କହିବା ବିଶ୍ଵାଳେ ମୋର କରିବ ତେବେ ଉଠିଲ) ; ଦୋଷ
କ'ଣ, ଅପଣ ଯେ ନିଜେ ଯାଇଥିଲେ? ଶିଷ୍ଟକ ମନ୍ଦାଶୟ
କିମ୍ବା ବରିଲେ, କହିଲେ “you Should follow

one's advice and not his example" ଅର୍ଥାତ୍ କୁମ୍ଭ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକର । ଅବର୍ତ୍ତ ସଙ୍ଗେ କୁମ୍ଭର କ'ଣ ଅଛି । ଏହା ଶୁଣି ମୁଁ ଅବଳ୍କ । ପରେ ଭାବ ଦେଖିଲି ଏହା ଅଥ ଉତ୍ତର୍ଷ ନାହିଁ । ସେହି ଦିନ୍ମୁଁ ଏହାକୁ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ମନ୍ତ୍ର କର ଧରିଅଛି ।

ଶୁଣିଛି, କଲ୍ପିତଲେ କେହି ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟ ବା ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଲେ, ତାଙ୍କ ପାଶକୁ କେତେ ପ୍ରଶଂସା ପଦ ଅପେ । ଦେଶହରେଣ୍ଟି ଗୋଲି ତାଙ୍କ ନା'ରେ କୁର ପଡ଼ିପାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରଶଂସା କଥା ଶକ୍ତି, ଶାଲ ନନ୍ଦା ଶୁଣିବେ । ମୁଁ ଶୁଣୁଥୁବୁ ପଦ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିପାରେ (ପୂର୍ବ କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ) । କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାହାତରେ, ଯଦି କେହି ପ୍ରକାର କୁଣ୍ଡଳ, ମୁଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲେଖକ ହେବି, ମୋର ଅନୁଭବ ଏପରି ଧାରଣା । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ମୋର ଲେଖାକୁ ଦିନା କରନ୍ତି । ଏଥରେ ମୋର କି ଦୋଷ ଅପରମାନେ ହୁଣିବେ ।

ଆମେକ ଦିନ ହେଲଣି, ଦେଶ ତମମୁଁ ଦୂରୀୟ ପଢ଼ିଗଲା । ସାଧାରଣ ପନ୍ଥରୁ ଅମ୍ବେମାନେ ଟଙ୍କା ଗୁଡ଼ିକ ସତ୍ତବ କଲ୍ପିତ । ସେହି ସବୁ ନାଶିବାକୁ ମୁଁ କେତେକ କଣ କଞ୍ଚିକୁ ସଙ୍ଗେ ଯାଇଥିଲା । ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି ମୋ ହାତରେ ଆଏ । ଉପସ୍ଥିତ ପାଦରେ ବାଖୀ ଶେଷେ ଟଙ୍କାଟକ ସରଗଲା । ସେଥରେ ଯେତେ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଅଛି, ତା ମୋ ମନ ଜାଣେ । ବନ୍ଧୁମାନେ ଘରୁ ଟଙ୍କା ନେଇ ନିକଟ ଝର୍ତ୍ତ କଲେ । ମୋ ହାତରେ କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ନ ଆଏ । ଦୂରୀୟ ସାହାଯ୍ୟ ଟଙ୍କାରୁ ଖାଲ ଖର୍ଚ୍ଚା କଲାଇ ଥାଏଁ । ବନ୍ଧୁମାନେ ଏପରି କରିବାକୁ ମନ୍ଦା କଲେ । ଆଉ କଣ ଖାଇବା ବିନା ମୁଁ ସେଠୋରେ ପଡ଼ି ନାହିଁ ଯାଇ ଥାଏନ୍ତି ତାପରେ ଯେତେବେଳେ ଫେର ଅପିଲ୍କ, ସମସ୍ତେ କହିଲେ, ମୁଁ ଟଙ୍କା ତୋଷରପାତା କରିଅଛି । ମନେ ମନେ ଭାବ ବଗା ହେଲା । କହିଲି, ଦେଶ ପାଇଁ ଯେ ଏତେ ତ୍ୟଗ ସ୍ଥିକାର କରୁଥିଲା, ତାହାର ପୁଣି ଏ ଦିନା ।

ଏ ଦେଶରେ ଆଉ କିନ୍ତୁ କର ଦେବ ନାହିଁ ସେହି ଦିନ୍ମୁଁ ମୁଁ କୁଥେ ଯାଏ ନାହିଁ; କାହା ସଙ୍ଗେ ମିଶେ ନାହିଁ । ସେ ବର୍ଷ ଏଠାରେ କର ଓ ହଇଲା ବେଗରେ କେବେ ଲୋକ ମଲେ, କେତେକଙ୍କର ଅବୌଦୀ ଚିତ୍ରା ହୋଇ ପାର ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ବାହାର ଥିଲେ କେତୋଟା ? ତର ନାହିଁ ଦିନ ନାହିଁ, ଶିଥ ନାହିଁ, ପିଥ ନାହିଁ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେତେ କଷ୍ଟ ସହିଲି; ତାହାର ବୈଦ୍ୟଙ୍କ ଦରକୁ ଦୌଡ଼ି ଗୋଟିର ପାଶି ମନ୍ଦିରାଳ୍ପାଳୀ । ଯାହାକୁ ଦେଖିଲା, ତା ଆରେ ମୋ ଉଦ୍‌ଦୟର ଅନ୍ଦେୟାପାନ୍ତି ବର୍ତ୍ତନା କରୁଥିଲା । ତଥାପି ସମସ୍ତେ କହିଲେ ଦେଶାର ମେଳା ପଇ ମୁଁ ସେପରି କରିଥିଲା । ମୋ ନାମ ସମ୍ମାଦ ପରରେ ସ୍କାର୍ଟିଏ ବାହାରିଲା ନାହିଁ । Florence Nightingale କେତେଟା ବେଗିବା ସେବା ଶୁଣୁଥାଏ କର ଉତ୍ତରାଧିକରି ପ୍ରାଣ ପାଇଲେ, ମତେ ଅଜ୍ଞିଯାଏ କେହି ତହିଲେ ନାହିଁ ।

ଆପରମାନେ ମତେ ଏକୁଥିଥାବାବା କର ଭାବିବେ ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟକ୍ଷାଶଙ୍କ ନିକଟରେ ଯଦି ମୁଁ ନନ୍ଦାର ପାଦି, ତଥାପି ମେର କେତେ ସହଦୟ ବନ୍ଦ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋ କଥା ବେଶ ବୁଝନ୍ତି, ମୋର ସବୁବେଳେ (ବିଶେଷତଃ ମୋ ଅଗରେ) ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋ ଦୁଃଖରେ ଓ ମୁଁ ସେମନଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ । ଦରକାର ପଢ଼ିଲେ ଆମ୍ବେମାନେ ପରିପର ପାଇଁ ଅଗ୍ରାହିତ ଠିଆ ଖେରୁ । ରଗବାନ କରିବେ, ଆମଦଳ ଦିନେ ବଚିବ । ଏପରି ଦିନ ଅସିବ, ଲୋକେ ମୋ କଥା ଦିନ ହାତ କସି ଭାବି ଶେଷ କରିବେ ନାହିଁ ।

ପାଠକ ମହାଶୟ ! ବଦାୟ ହେଉଛି । ଆଜି ଏତକ କହିଲି । ଆପରମାନେ ମୋ କଥା କୁଣ୍ଠିବେ, ତିନ୍ତା କରିବେ ମୋପର କେତୋଟା ଲୋକ ପାଇବେ କି ନାହିଁ ଠିକ କରିବେ । ପରେ ସବିଧା ହେଲେ ଆପରମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହୁଞ୍ଚି ଥାଏ ।

—ମୁଁ

ମତ୍ରମତ ।

ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ଜଣେ ସାମାଜିକ ପ୍ରାଣୀ; ସମାଜ ବନ୍ଧତ ଯେ
କେବଳ ବିଶ୍ଵାସରେ ଲାଗୁ । କାରଣ ସେ ସେହି, ମନତା,
ଭାଷା, ଦେଖ, କାମ, ଫୋଧ ପ୍ରତିକ ବୃଦ୍ଧି ସମ୍ମର୍ତ୍ତୁପେ
ପରିଚାରାଗ କରିପାରେ ଲାଗୁ । ଯଦି ସେ ସମ୍ମର୍ତ୍ତୁପେ
ପରିଚାରାଗ କରେ, ତାହାହେଲେ ଜୀବକଣ୍ଠ ବିବରଣ ଶୂନ୍ୟ
ହୋଇ, ସେ ମାନ୍ୟିକ ଅଥବା ନୈତିକ ଉନ୍ନତି କରିପାରିବ
ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ର୍ୟର ଅପର ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ମଙ୍ଗରେ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ରଖିବାକୁ
ପଡ଼ିବ । ସେ ଆଶାର ସହିତାନାଙ୍କ ବିଶ୍ୱରେ ଚିନ୍ତା
କରିବ, ସମାଜକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବ, ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ
କଲାପ ଦେବନ କିମ୍ବା ଅଥବା ସ୍ମୃତି କରିବ, ଏହା ସାହାରିବ ।
ଅତେବ ତାହାର ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱରେ ମତାମତ
ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏଥରେ,
ସେ ବିବେକ ଓ ଚାରିର ଚିନ୍ତାର ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି,
ଉମ୍ମିଦଜ୍ଞ ମାନବ ଚରିତ ଭେଦକରି ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟରେ
ପ୍ରବେଶ କର ପାରିବ ନାହିଁ ।

ମାନବ ପ୍ରକୃତିରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ଜଳିଲା ; ଏହି ଉଚ୍ଚତା
ପଥ୍ୟକା ଚନ୍ଦ୍ରଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମନେ ଅନୁଭବ କରି
ପାରିବେ । ମନୋର ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵାଧୀନ୍ୟର କାରଣ
ଅନୁଭବର କରେ, ଅନୁଭବରେଣ୍ଟା କରି ମାନୁଷଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି-
ମୁଖ୍ୟରେ ତଳା ତଳା କରି ବେଶିଗଣ କରିବ, ସେ ଜାଣିପାଇବା
ଯେ ମାନବ ତରଫର ସାମନ୍ୟ ଅଂଶ ମଧ୍ୟ ଯୋର ଜଳିଲ-
ତାରେ ଦୂର୍ବ୍ଲ୍ୟ । ଯେ ଯଦି କ୍ଷମିତା କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣ ଅନୁଭବର
କରିବାରେ ଏହିପରି କଷ୍ଟ ବୋଧକରେ, ତାହାରେଲେ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମନଙ୍କ କାମ୍ପାରୁ ଅନୁଭବ କାହାର
ଅନୁଭବର କରିବା କି କଠିଂ ନାହେ ? ଏହିରେ ଅବଶ୍ୟ
ଗର୍ଭର ଗର୍ଭରେଣ୍ଟା ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଅବଶ୍ୟକ, ତୋରେତ୍ତି ଭୟମର
ପଡ଼ିବା ବିଶେଷ ସମ୍ଭ୍ଵତ । ଆହୀ ! ଦୂର୍କ୍ଷା ମାନବ, ଯେ କି
ସାମନ୍ୟ ପଥର୍ଥର ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା କଷ୍ଟସାଧ
ବୋଧକରେ, ମାନବ ପ୍ରକୃତିଟି କଣି, ତାହା ଅନୁଭବାନ୍ୟର
କରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମନଙ୍କ ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ଦିବାରୁ
ମତାନ୍ତର ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ କୁଣ୍ଡିତ ହୁନ୍ତାହୁଁ ! ସତେ
ଯେଥେ କି ଅତ୍ୟନ୍ତ ରଜୀ ଯେ ଦିବେ ଶାରୀରେ ସେହି ଦିବକୁ

ଯାଏ, ମେହିପରି ତାହାର ମତାନ୍ତ ଅନୁଯାରେ ଅନ୍ୟ ନିଧିକୀମାନେ ଆପଣାର ସ୍ଵଭାବ ପରିଚାଳନା କରିବେ ।

ବନ୍ଦ ସମୟରେ ଅମ୍ବେ ସେପରି ମତାମତ ହଠାତ୍ ପ୍ରକାଶ
କରିବା ପର୍ଯ୍ୟ କୁଣ୍ଡଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ
ଅପର ବିଦ୍ୱତ୍ତର ପ୍ଲଟକ ବିଷୟରେ, ମତାମତ ଶୁଣି ବିଷୟ
କରିଥାଏ; ଏଥିର ପ୍ଲଟକ ସତ୍ୟ ଅନ୍ୟମନ୍ତ୍ରାନ ନ କର
ବିଷୟ କରିବା ଅମ୍ବ ପଞ୍ଜରେ କଦମ୍ବ ଉଚିତ ନ ହେବ। ଯୁନନ୍ତି
ତାହା ଶୁଣି ଅନ୍ୟଠାରେ ଶିଖ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ
ପରିଗ୍ରହୀତ ମାତ୍ର । ଶିଖେବଟି, ଅନ୍ୟର ନିନା ବିଷୟରେ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଶୁଣି, ତାହାର ପ୍ଲଟକ କାରଣ
ଅନ୍ୟମନ୍ତ୍ରାନ ନ କର, ଅନ୍ୟଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଗୋଟିଏ
ଅପରାଧ; ଏଥିରେ ଅମ୍ବେ ନିଜେ ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ଅନ୍ୟର
ଅନ୍ୟମନ୍ତ୍ରାନ କରିଥାଏ, ଓ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖର କାରଣ ହୋଇ
ନିଜେ ଦୁଃଖରୋଗ କରିଥାଏ ।

ଅବଶ୍ୟ ସମାଜର କେତେକ ସରଳ ପ୍ରକଳ୍ପର ବ୍ୟକ୍ତି
ଅଭିନ୍ନ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣ ଘୟରୁଥିଲେ
ଜଣାପଦେ; ବିଶେଷତଃ, ଯେତେବେଳେ ମନ୍ୟ ବାହେଶ
ପ୍ରକଳ୍ପ କୁପ୍ରକଳ୍ପରେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ହୋଇଲା କାର୍ଯ୍ୟକରେ,
ତାହାର କରଣ ଘୟରୁଥିଲେ ଜଣା ପଡ଼ିପାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି
ଗୋଟା କେତେ ଖେଳୁମ୍ଭୁ ମନକ ପ୍ରକଳ୍ପ କିମ୍ବାରେ ଗୋଟିଏ
ସଧିରଣ ମନ ପଢାଇ କରିବା ମେଂତାର କାରଣ ମାତ୍ର ।

ମେଳୁରେ ଥିଲେମାନେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମତରେ
ଦୟା କରିଥାଏଁ; ଅର୍ଥାତ୍, ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅମ୍ବନ ଲୋକର
ପ୍ରକଳି ବିଷୟରେ ଏହାର କାହିଁନି, ଏହା ଅମ୍ବନ ଜାଗ ମତ
ନୁହେ, କିନ୍ତୁ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମେଳକତ ମତ, ଏହା
ଦୟା କରିବା ଉଚିତ, ଏହା ଜୀବ ଥିଲେମାନେ ସାଧାରଣ
ମତରେ ଦୟା କରିଥାଏଁ; କିନ୍ତୁ ସେହି ‘ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି’
ଶିଖ, କି ଅଣିଛିତ; ଓ ଶିଖିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମନେ
ପ୍ରକଳି କାଣେ ଅନୁଯାୟୀ କର ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ଏହି ସବୁ
ମେଳକତା କି କର ଆମ୍ବନ ଦୟା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ ।
ଅଣିଶ୍ଚିତ, ସାଧାରଣ ମୂର ଆଶାନ ସଧ୍ୟ ଥାର ପାରେ, କିନ୍ତୁ
ପ୍ରକଳି ନ ହେଲେ ତାପ୍ତ ଦୟାର କରିବା ଉଚିତ ନହେ ।

ଏଣ୍ ଚିନ୍ତାଶାଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନେ ଏହି ମତର ବିଷୟ କବନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏହି ସାଧାରଣ ମତ ଗୁଡ଼ିକୁ ପଦ ତଳାକଳ ବରି ବିଶ୍ଵେଷଣ କରୁଁ ତାହା ହେଲେ କାହିଁ ପାରିବା ଯେ, ଚିନ୍ତମ୍ଭୁ କେତେକ ଅଳପଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଶିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ଆଶିକ ଭାଙ୍ଗୁ ବିବେନନା ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ; କେତେକ ପଣପାତକୁ ଅଥବା ସୃଖାଦ୍ଵେଷ ପ୍ରକାଶ ପରିଷ୍ଳଳିତ; କେତେକ ଗୃହଳ୍ୟ ଅଥବା ଅଳ୍ପ ବ୍ୟକ୍ତିଗ୍ରୂପ ହେତୁରୁ, କେତେକ ବା ସମ୍ବାଦ ବିଷୟରେ ଅଜରଳ୍ପ ସମ୍ବାଦାତାରୁ ଗୁଣିବା କାରଣରୁ ଶ୍ରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ; ଅଥବା କୁଷ୍ଟମୁଖ ବିଶତେ ଭାଙ୍ଗରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହିପରି ନାନା କାରଣ ବିଶତେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ପୁଣି ଜନରକ ଅଭିଭୂତର ମାଦା ବଢ଼ାଇ ଦେଇଥାଏ ।

ଉପରୋକ୍ତ କେତୋଟି ପାଇଁ ସାଧାରଣ ମତ ବିଷୟରେ ଲେଖାଗଲା । ସେ ମତ ଗୁଡ଼ିକ ରାତ୍ର କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ଅଳପଟ । ମାତ୍ର ସମାଜରେ ନନ୍ଦିର ସଂଖ୍ୟା ଅଳ୍ପ ନୁହେ; ସେମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନାଳି ବିଶେଷତଃ ପରିନିନା କରିବାରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଥାଏ । ଏହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହଠାତ୍ ବିନ୍ଦୁ କଲେ ବିଷୟ ଫଳ ଲାଭ ହୁଏ । ସେମାନେ ଛାତ୍ର ପ୍ରଦାନ ପରିନିନା କରିଥାଏ । ଏଣୁ ଜଣେ କିନ୍ତୁ ଲେଖକ ନନ୍ଦିର ଦ୍ୟାମ ସହିତ ଭୁଲନା କରି ଅଛନ୍ତି କାରଣ ପରିନିନାର ଏକ ଧରଣ ପରିବର୍ତ୍ତ (ସ୍କ୍ରାପ ରୂପନିନ) ଅପରିବର୍ତ୍ତ, ଓ ଅନ୍ୟ ଅଂଶ ପରିପାତକ ମାତ୍ର । ସେ କହି ଅଛନ୍ତି, ନନ୍ଦିର କିନ୍ତୁ ର ନାମ ଫାଳକୁ, ତାହାର କଥା ଗାର୍ତ୍ତାର ନାମ ଭାଷାର କଳିକ; ଓ ତାହାର ସହାୟାର ନାମ ଲଭକ । ସରଳ-ମାତ୍ର-ପ୍ରବନ୍ଧା ଶିରେମରି ପେଣପାର କହିଅଛୁ, “ସେ ମୋର ଅର୍ଥ ଅପଦରଣ କରେ ସେ ହୁବିବ ମୋର କିନ୍ତୁ ନେଇ ପାରେ ନାହିଁ, କାରଣ ତାହା ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ପରିଣାମୟ; ତୋଷ ମୋହର ଶ୍ରୀଲ, ବର୍ତ୍ତମନ ତାହାର ଦେଲ, ଓ ପ୍ରଦେଶ ପରିବର୍ତ୍ତ ଭୋଗରେ ଅଧିଷ୍ଠାତା । କିନ୍ତୁ, ସେ ମୋର ‘ସ୍କ୍ରାପ’ ଗ୍ରେଟ କର ନାହିଁ, ସେ ନିଜେ ଧରି ହୁଏ ନାହିଁ, ପରିବର୍ତ୍ତ ମେତେ ଦରଦ କରିବ” ।

ଏହି ନନ୍ଦିମନଙ୍କ ନିନ୍ଦାର କାରଣ ବିଶ୍ଵେଷଣ କଲେ ଦେଖାଯିବ ।

(୧) ସହାନୁଭୂତିର ଅଭି—ଯଥା, ମଧ୍ୟାବୀ ଲୁଥର

ଜନ ସମାଜର ଉନିତ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିକ ହୋଇ ସୁଧା କଥାଲକ-ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦୂରିତ ହୋଇଥିଲେ; ଏହି ନିନା ବିଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ସହମାନ୍ୟ ।

[୧] ଶକ୍ତିର ଅଭି ଅଥବା ଅନ୍ତରକା—ବିଜ୍ଞାନବିତ୍ ପ୍ରକାଶମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତା ବା ମତର ସତ୍ୟ ବୁଝି ନ ପାଇ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପେଣାନ୍ତିକୁ ନିନା କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ନିନା ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ କମଣୀୟ ଦୋହର ପାରେ ।

[୨] ଶକ୍ତିର ଅଭି—ସେ ନିନା କମଣୀୟ ହୋଇ ନ ପାରେ; ଏହା ଦୂରିଗା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦୋହରାଯାଏ ।

[୩] ଅଭିପ୍ରାଣ କୋଧ—ପେଣିମାନେ ଉଦ୍‌ବାର ଓ ସହାନ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ନିନା କମଣୀୟ ହୋଇ ପାରେ, କାରଣ ପେଣିମାନେ କୋଧାକ୍ଷ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଳପଟ ଭାବରେ ନିନା କରିଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ, ପେଣିମାନେ ନିନ୍ଦାର ଓ ଅଳପଟକ ଦେଇ ନିନା ପରିବର୍ତ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

[*] କାମାୟ ପ୍ରତିବନ୍ଦତା :—ଏତଭାବ ଅନେକକ ସଜେ-କବ ମଧ୍ୟ ବିପରୀ କାତ ସମାଜରେ ଭୁନ୍ତ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ଯଥା;—ଇଲମଣ୍ଡି ଓ ପ୍ରାନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥାଏ ।

[୪] ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୃହଳ୍ୟ ଅଥବା ବାବଦୁକ ତାତୀ—ଏହି ନିନା ଅଭି ନନ୍ଦିକ ଦ୍ୟାମ ହୁଏ ହୁଏ; ଏହି ଜାତିର ନନ୍ଦିକ ଦ୍ୟାମ ଶିଥିମଧ୍ୟରେ ଜଣନ୍ତି । କେବଳ ନନ୍ଦିକର୍ମ ଦୋଷୀ ତାହା ନୁହେ, ପେଣିମାନେ ନନ୍ଦିକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସହ ଅଳାପ କରିବ ପେଣିମାନେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ଭାଗ; କାରଣ ତାହାର ସେମାନେ ଏହି ଦୋଷରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି, ସମାଜଟି କିମ୍ବାକିମ୍ବିତ ହୁଏ । ଏଣୁ ଜଗଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅଭିଭୂତ କହି କାଳଦ୍ୱାରା କହିଅଛୁ, “ନ କେବଳ ଯୋ ମଧ୍ୟାବୀପରିବର୍ତ୍ତକେ, ଶୁଣୋତି ତମାଦୟପି ଯଥ ସପାତକ” ।

ଉପରୋକ୍ତ ଭ୍ରମ ଓ ଦୋଷରୁ ଦେଇମାନେ ମୁକ୍ତ ନନ୍ଦିମନଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ନିଜମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅନୁରୂପ । ପେଣିମାନେ ସେହି ଭ୍ରମ ଓ ଦେଇ ଶୁଣିବା ମୁକ୍ତ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ କିମ୍ବାକିମ୍ବିତ ଅନ୍ୟର

ପ୍ରକଳ୍ପ ବିଷୟରେ ମତ ପ୍ରକାଶ କର ନ ପାଇନ୍ଦି; କାରଣ ବିଷୟଟି ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଯଦି ଜୀବର ଚିନ୍ତା ଓ ବିବେଚନା ନ କରନ୍ତି ତାହା ହେଲେ ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ିବା ମୂଳବ । ସେ ଚିନ୍ତା-ଶିଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଉପବେଳେ ଦୋଷ ପ୍ରଭୁକୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଷୟଟି ଉତ୍ସମ ଚୁପେ କାଣନ୍ତି ଓ ସେ ବିଷୟରେ ଉତ୍ସମ ଚୁପେ ଚିନ୍ତା ଓ ବିବେଚନା କରନ୍ତି, ତେବେ କର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମତ ପ୍ରକଳ୍ପ କର ପାଇବେ ।

ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ପ୍ରକଳ୍ପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଭିଜ୍ଞାନ ଅନୁଯାୟୀ ଅନ୍ୟର ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ, ମାତ୍ର ନିଜ ପ୍ରକଳ୍ପ ପଢ଼ିବ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରକଳ୍ପର ସାମଜିକ୍ୟ ନ ଥିଲେ ପ୍ରକଳ୍ପ ବିଷୟ ନିର୍ଭୟ କରିବା କଠିନ । ଏଥରେ ଗୋଟିଏ ଭ୍ରମି ସତର୍କ ଭବରେ ଦୂର କରିବାକୁ ହେବ, ଅର୍ଥାତ୍, ‘ଅମୁକବିଷୟରେ ଅମ୍ବେ ଯେଉଁପରି ଭ୍ରମି’, ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭ୍ରମ ଥିବେ’; ଏହି ଭ୍ରମ ଅନେକଙ୍କର ହୋଇଥାଏ । ଅତି-ଏବ, କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକଳ୍ପ ସତ୍ୟ ଅନ୍ୟରେ କରିବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରଥମରଥ, ଉପବେଳେ ଭ୍ରମି ଓ ପ୍ରଦାନ ମୁକ୍ତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ; ବିଜ୍ଞାନତଃ, ନିଜ ମନୋଭାବ ଶୁଣିବୁ ତିନି ତିନ କର ବିଷୟରେ କରି, ବିଶେଷିତ ଭାବେ ଶୁଣିବୁ ଏପରି ଭବରେ ଗଠିତ କରିବା ଉଚିତ ଯେପରି କି ପରାମର୍ଶ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରକଳ୍ପ ସହିତ ନିଜ ଭାବ ସମସ୍ତରେ ସାମଜିକ୍ୟ ରହିବ । ଏତବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟକ୍ତିର ସମସ୍ତର ଅଧିକା ଶିଖିବ ପ୍ରକଳ୍ପ ବିଷୟରେ କିଛି ନିର୍ଭୟ କର ପାଇବ ନାହିଁ ।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ଏହା ଜ୍ଞାନ ଭିଜିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ମାନବ ପ୍ରକଳ୍ପ ଓ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ କେତେକ ବିଷୟ ସହିତ ବୋଧ୍ୟ, ଓ ଅନୁଧାନ କେତେକ ଦୂର୍ବୋଧ । ମାନବ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟର କୌତୁକର ଉତ୍ସମ୍ବେଧ ଶକ୍ତି ଓ ବିଗ୍ରହଣ ପ୍ରଭୁକୁ ଶୀଘ୍ର ଜଣାପଡ଼େ; କିନ୍ତୁ ତାହାର ଜ୍ଞାନଭାବର ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଗାତ୍ର, ଧ୍ୟାନବେଶ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ; କାରଣ ଏହା କେତେକ ମାନସିକ ଓ ନୈତିକ ଶୁଣିବ ସମସ୍ତରେ ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

ନୈତିକ ଭବିଷ୍ୟରେ, ସାର୍ଥିରତ୍ନ, ଅତୁଳାଧ୍ୟା, ଅତ୍ୟକ୍ରମ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରଭୁକୁ ଶୀଘ୍ର ଜଣାପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଣିବ ବିଷୟ ନିର୍ବ୍ରାତା କରିବା କଠିନ; ଏଥରେ ବିଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେ ଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ରା ଅବଶ୍ୟକ । ପ୍ରମାଣ ବିଶେଷରେ

ମାନବର କେତେକ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ବୁଝେ ଜଣାପଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ସୁର ପ୍ରକଳ୍ପରେ ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ । କାରଣ, ଅନେକ ଅପଣାର ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପର ଭିନ୍ନାନ୍ତି, ତାହା ଶୀଘ୍ର ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ । ସଥା, ସମୟରେ ଆମ୍ବାମାନେ ଭ୍ରମମତ ପ୍ରକାଶ କର ଥାଏ; କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପାରତଃ କରିବ ନା ନିର୍ଭୟ, ମାତ୍ର ଅନୁଭବ ଦୟାତ୍ମି ଥାଏ । ନାରକେଳ ଫଳ ତୁଳ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଦୂର୍ଭୟ ଅନୁଭବ କୋମଳ ଥାଏ । ସେମାନେ ଦୁଇକାଣୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆସେ ପ୍ରେମାନଙ୍କୁ ଭ୍ରମବିଶିଷ୍ଟଙ୍କ ଦୂର୍ଭୟ କର ଥାଏ ।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ସମୟରେ ଆସେ ଭାବ ଥାଏ ଯେ ଆମ୍ବର ଅଭିଜ୍ଞାନ ମତେ ଅନ୍ୟମାନେ ଅମୁଲ ବ୍ୟକ୍ତିବାର କରିବା ଉଚିତ; ଏହା କ୍ରମ । ବରା ଆସେ ଭିଜିବା ଉଚିତ, ଏଥର ଅମ୍ବେ ଯେବେଳେ କିନା ? ଏହି ସମସ୍ତ ଭ୍ରମ ଦୂର ନ କଲେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଜାଗନ ଦୁଃଖରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ବିଶେଷ ଘୂର୍ବା ।

ଏ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ଉପରଭାବ ପ୍ରକଳ୍ପରେ କେବଳ ଦିନ୍ତି ବିଷୟ ଉପରେ ପ୍ରକଳ୍ପ ଶେଷ କରିବାକୁ ଉଚିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଏହା ଜାଣି ଭିଜିବା ଉଚିତ ଯେ, (୧) ସମ କରେ ପ୍ରତ୍ୟେକର କିନ୍ତୁ ହେଲେ କର୍ତ୍ତାବ୍ୟ ରହିଅଛି; ଯେପରି ଶଶାଗର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଭୟବ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କଲେ ସମୁଦ୍ରା ଶଶାଗର ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ର ଦୂର୍ଭ, ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ, କର୍ତ୍ତାବ୍ୟ କର୍ମ ନ କଲେ ସମାଜର ନିତ । କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷରେ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତାବ୍ୟ କର୍ମ ଭୁଲିଯାଇ ପାଇଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିନା ନ କର ଗେମାନଙ୍କୁ କର୍ତ୍ତାବ୍ୟ ପଥ ଦେଖାଇ ଦେବା ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଚିତ । (୨) ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲକ୍ଷ ଏକ ଦିନରେ, ସେହି ଚିତ୍ର ବିଧିତାକ ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ର ଲକ୍ଷରେ ଆମ୍ବର ଲକ୍ଷ ମିଳିତ କରିବାହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଉପାୟ ଉନି କରି ହୋଇପାରେ । ଏଥରେ ମୂର୍ଖ ଓ ପଣ୍ଡିତର ଏହି ମାତ୍ର ପ୍ରଦେହ ଯେ, ପଣ୍ଡିତ ମୂର୍ଖ ଅଧେଶା । ୪ ପଦ ଅଗ୍ରଭାବ ହୋଇଅଛି, ଓ ମୂର୍ଖ ପଣ୍ଡିତ ଅଧେଶା । ୫ ପଦ ପଦାବ୍ରାତାମାନୀ । ଏହା ଜାଣି ଭିଜିଲେ ବିଶେଷ ଜାଣା ସୁନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଜନ କଣ । ଶା ନିଟିବର ଗତିଥା ।

ଏହୁ ପ୍ରକଳ୍ପର ବେଳେବ ଦ୍ୱାରା ସାହେବଙ୍କ ପ୍ରକଳ୍ପରୁ ମୁହଁତ ହୋଇ ଥିଲା । ଲେ ।

Printed by B. S. Das at the Mukur Press, Cuttack.

୨୩ ରାଗ ।

{ ମାର୍ଗଶିର ଓ ପୌଷ, ୧୯୧୯ । }

{ ମମ ଓ ମେ ସଂଖ୍ୟା । }

କେ ବଡ଼ ଆମୁଁ ଆମ୍ବେ ନବାବଙ୍କ ନାତି ।

ହୃଦଳେ ଅଛୁଳ ଆୟ ବନ୍ଦର ଚୌରବ,
କୁବେର ସମାନ ସ୍ଵାନ ବନ୍ଦର ଶର୍ବବ,
ଧୂନ୍ଦ୍ରଶଳେ ହାତଶାଲେ ପଣ ପଣ ହାଗ,
କେ ବଡ଼ ଆମୁଁ ଆମ୍ବେ ନବାବଙ୍କ ନାତ ।
ଓଡ଼ଟ ଦୋଡ଼ା ରଧ ହରଣା କେ ପାରବ କଳ,
ଦଳ ଦଳ ଉତ୍ତର ଥିଲେ ଦୁଆରେ ଅର୍ଦ୍ଧଲୀ,
ବହୁ ଦାସ ଦାସୀ ଦୁଶ୍ମି ଅନ୍ତଶ୍ୱର ପାଦାତି,
କେ ବଡ଼ ଆମୁଁ ଆମ୍ବେ ନବାବଙ୍କ ନାତ ।
ଥିଲେ ଆୟ ବାପ ଅଜା ଗାର୍ଥୀ ମୁଣ୍ଡିଆଳ,
ସମାଜରେ ଥିଲୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତଣ୍ଟା ବିଶାଳ,
ବଢ଼ି ଜୁଣି ଜୀଉଥିଲୁ ଆମ୍ବେ ତାଙ୍କ ଖାତି,
କେ ବଡ଼ ଆମୁଁ ଆମ୍ବେ ନବାବଙ୍କ ନାତ ।
ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲୁ ଚୁଗ ସୁନା ସୁତ ସୁତ,
ଧର୍ମରେ କନ୍ଧଥିଲୁ ଭକୋଡ଼ ଦିନୁତୀ

ପୋଉ ନାହିଁ ତେଲାଭାବେ ଏବେ ସନ୍ଧାନର,
କେବେ ସୁଦା ବଡ଼ ଆମ୍ବେ ନବାବଙ୍କ ନାତ ।
ଶୁଣି ଯାଇଅଛୁ ପୂର୍ବ ଘୋରାନ୍ଧ-ପରପା,
ମାସରେ ହେଉଛି ଘରେ ଦଶ ଏକାବଶୀ,
କିଛି ନାହିଁ, ଅଛି ନିଶ ଅଛି ଫୁଲ ଶତ,
କେବେ ସୁଦା ବଡ଼ ଆମ୍ବେ ନବାବଙ୍କ ନାତ ।
ଏହେ ବଡ଼ ବଜମଣ ଏହେ ବଡ଼ ନାମ,
କରିବୁଁକ କଳଙ୍କିତ କର ଗୃଷମା,
ନଷ୍ଟ ହେବ ମାନ ତହିଁ ନଷ୍ଟ ହେବ ଜାତ,
କେ ବଡ଼ ଆମୁଁ ଆମ୍ବେ ନବାବଙ୍କ ନାତ ।
କରିବୁଁ ପଛକେ ପର ପାଦେ ତେଲଦାନ,
ଗୋଟାଇବୁଁ ପରପରେ ସଥା ପୋଷା ଘାନ,
ଅପର ବେଉଥା କର ହେବୁଁ କି ଅଜାତ,
କେ ବଡ଼ ଆମୁଁ ଆମ୍ବେ ନବାବଙ୍କ ନାତ ।

ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ମାନର ମହାନ୍ତି ।

ମହାରାଜ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ତୁ ।

ଅନେକ ଘଣା ପରିଷ୍ଵରନ୍ତିମରେ ଯେଉଁ ବିଶାରଦଙ୍ଗରେ
ଦିନରୁ ଉଚ୍ଚକ୍ରମ ଭାବରୁ ବସିଲୁ, ପ୍ରାଚୀଳ
କାଳରେ ତାହାର ନାମ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ପାଠଲୀବୁଦ୍ଧ ମରଧ-
ଶିଖର ରଜଧାନୀ ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀୟର ପୂର୍ବେ ନନ୍ଦବଣୀୟ
ମହାତ୍ମନ ମଧ୍ୟଦେଶର ତଥାନ୍ତର ନରପତି ଥିଲେ ।
ତଥାପି ଦୂର୍ଗରେ ବନ୍ଦୁପୁର ନ ମନ ତାଙ୍କର ଜନେକ ବିଶ-
ଦର କ୍ଷମିତ୍ୟବକ ଥିଲେ, କମ୍ପୁଶ୍ଲେଷ୍ଟ ପିତା କ୍ଷମିତ୍ୟ କିନ୍ତୁ
ମାତା ଦୂର୍ଗାମୀ ଶୁଣ୍ଟ ଥିଲେ । କୌଣସି କାରଣରୁ ଏହି
ସୁବଳ ମରଧପତି ମହାଦୂନନ୍ଦଙ୍କ ରଜଗନ୍ଧିକୁ¹ ହେଲେ
ଏବଂ ମଧ୍ୟ ଦୂର୍ଗା ପଳାୟନ ପୂର୍ବକ ସ୍ଥାନନ ରଖା କହି
ପାରିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ଦର୍ଶନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟୀ
ଶ୍ରୀମାତ୍ରାର ଗେନଦର ଭାବର ଅହମଶାର୍ଥେ ତଥାପିଲାଠ ବେ
ଶିବର ସଂଗ୍ରହକ ପୂର୍ବ ଅକ୍ଷାମାଳ କରୁଥିଲେ । ଧାର୍ଷୀ
ଦୂର୍ମୁଖକ ତମ୍ଭୁପ୍ରମାଣ ମାତାର ଯେତନରେ ସହିତ ପାଶାଦ୍
କର ଝାର୍ଯ୍ୟାଣୀ ମୁନ୍ଦରକର୍ମ ମରଧରକର୍ମ କ୍ଷମିତ୍ୟ ଅନ୍ତମଶର
ଓ କିନ୍ତୁ ଦିପାୟନାବେଶର ପ୍ରତ୍ୟାବ କଲେ, ମରଧାନମନ
ପ୍ରପାଦ ଜିତୀମୁଁ ସେକନ୍ଦରେ ମନରୁ ଯେନାଲୁ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର
ଭିତ୍ତିରେ ଭାଙ୍ଗିମାରଙ୍ଗ ଦୁଃଖାଦ୍ୟକାରେ ସେ ଅସ୍ତର୍ତ୍ତୁ
ଦେଲେ ଏବଂ କ୍ରମ୍ପୁ ଜାବନରଣ୍ୟେ ତଥାପିଲାର
ଶ୍ରୀମିତ୍ତିରିବୁ ପଳାୟନ କଲେ ।

ସେକନ୍ଦର ସମ୍ବନ୍ଧିତାଳୀ ମଧ୍ୟରଙ୍ଗେ ଅନ୍ତମଶର କରିବାକୁ
ବାସନା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସେଲା ଅନ୍ତରୁ
ହେବାକୁ ସେ ଅଧିକର ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶରେ ନକର ଶାପନ-
କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଭଣି ସ୍ଥବେଶରୁ ବସୁଢ଼ ଗଲେ ଏବଂ ଦୁରର୍ଥ-
ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ମୁହଁ ହେଲେ । ଏଥିରୁଥିରେ ନିର୍ବାସିତ
ବନ୍ଦୁପୁର ସୀମାନ୍ତାବାସୀ ଦୁର୍ବାସ୍ତ ଜାଗତ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଯେନ
ଗୋଟିଏ ସେଲା ସାଠିନ ପର୍ବତ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶରୁ ଶ୍ରୀଧରାମୀ-
ମାନଙ୍କୁ ବିତାଫୁତ କରି ବାହମ କିନ୍ତୁ ଅଧିକାର କଲେ । କହିପରେ
ସେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତମଶର୍ତ୍ତର ନନ୍ଦବଣ୍ଟୀୟ ଶରେଣ୍ଟକୁ ଭାଙ୍ଗାଦୁର୍ଜ୍ଵଳ
କର ଲୁହିଲଭବିନନ୍ଦିତ ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ଥୀଙ୍କ ସାଧୁତାରେ ଶ୍ରୀପ୍ରି-
ପ୍ରତିଲେମ ଶ୍ରୀ ଅବରେ ମଧ୍ୟଦେଶ ଦିନାଧରରେ ଅଭିଷ୍ଟ
ଦେଲେ । ଯେଉଁ ଶ୍ରୀମାତ୍ରାର ନନ୍ଦବଣରେ କ୍ରମ୍ପୁ
ମରଧରକ ଦିପାୟନରେ ଅଭେଦର କଲେ ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ

ନାଳା ପ୍ରାବାଦ ଓ କଲୁ ପ୍ରତଳକ ଥିଲା । ତନୁମରୁ ଗୋଟିଏ
ଏଠାରେ ବିଦୁତ ହେଲା । ଏବଦା ଶୁଣିଲ୍ୟ ନବନ କୁଶାଙ୍କର
ମୂଳରେ କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱାରା ସଂପୋଗ କୁଶାଙ୍କର ଦିବାଗଲା ।
କାରଣ ପରିବାରକାରୁ କଣାଗଲୁ ପେ କୁଶାଙ୍କରକାରୀ ଶୁଣିଲ୍ୟର
ପଦବୀ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଦିନପଥ୍ୟୋଗ
କରୁଥିଲେ । କାରଣ ଦେଖ ସାମାଜିକ ଆକୃତି ହୋଇ
ପିପିଲିନାମାନେ ଥିଲା କୁଶାଙ୍କର ବିନନ୍ଦି କରିବେ । ଏବାଦୁଷ
ଅଧ୍ୟାତ୍ମାମୀ କର୍ମବାର ଭଜନକିଛି ପ୍ରତିକଳ ସାହ୍ୟାଦ୍ୟରେ
ଯେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟକର୍ମ ଲାହ କରିବାକୁ ପ୍ରାୟୀ ଦେଲେ
ଏଥରେ କ୍ରମ୍ପୁକର ଲୋକବରଣକାରୀ, ପରିବ୍ୟୁ
ମିଳିଛି ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରମାଣ ତାଙ୍କର ସେନାକୁ ଦୁର୍ବି କରି କିମ୍ବା ୩୦,୦୦୦ ଅନ୍ତରେ
୫୦୦୦ ମଳାବେଳୀ, ୭୦୦୦୦ ପଦାତିକ ସମ୍ପଦ କଲେ, ତାହାଙ୍କର
ଦୃଷ୍ଟିକର୍ମ ରଥ ଥିଲା । ସେ ଏକେ ଏକେ ମଧ୍ୟ
କୋଶଳ, କାଣି ଓ ଅଙ୍ଗ ସ୍ଵେଚ୍ଛମାନ ଦୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତ କଲେ
ଏବଂ ତାଙ୍କର ସଜ୍ଜର ବୀରା ପୂର୍ବ ପ୍ରତିମରେ ସମ୍ପଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଏବଂ ଉତ୍ତରରେ ବିକ୍ରିତାରୁ ଦସିଗରେ ନର୍ଦାତଟ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଷ୍ଟ ହେଲା ।

ତାଙ୍କର ବଳକୁଳରେ ଶ୍ରୀମାତ୍ରା ଶ୍ରୀମାତ୍ରା ଶ୍ରୀମାତ୍ରା ଶ୍ରୀମାତ୍ରା
ପିଲ ଉକ୍ତ ଭାବରୀଦିନଶ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନନ୍ଦପୁରକୁଳରେ
ପରାକର ହୋଇ ତାଙ୍କୁ କୁରୁକ୍ଷୁର ଦିନିଶ୍ଚିତ୍ତ କିନ୍ତୁ ପ୍ରଦେଶ
ସହିତ ଶୀଘ୍ର କଳ୍ପନା ପରିପାତ କଲେ । ମହାରାଜ ଦିନଶୁଷ୍ଟ
ଶରୀରକୁ ୫୦ ହଜ୍ବୀ ପ୍ରଦାନପର୍କ ନିକି ଶକ୍ତିମାନରେ
ଶ୍ରୀମାତ୍ରା ମେଲାମେଲା ପ୍ରଥମ କଲେ । ଏହି ଶ୍ରୀମାତ୍ରା
କ୍ରମ୍ପୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମେଲାମେଲା କାଳା ବିଦ୍ସର ବିବ-
ବଳ ଲେଖିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଦେଇପୁରକ ବିଜ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ
ଦୁର୍ବଲ ଓ ପରାମର୍ଶମୁକ୍ତ ଦସିଗରେ ନର୍ଦାତଟ, ପଣ୍ଡିତର
ଶ୍ରୀ ଓ ପ୍ରତିକଳରେ ଶ୍ରୀମାତ୍ରାଯେନ କୁ ଦେଖାଇବା, ବିଦ୍ୟାକ

କରୁଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଅବରେ କିନ୍ତୁ କାଗଦର ଶ୍ରୀ ଦେଖି
ଥିଲା । ଏହି ଲାଜୁତ ଓ ଦର୍ଶାଯିତ ସବକ ସାଧୁ କୌଣସିକ
ଶ୍ରୀ ଓ ପ୍ରତିକଳରେ ଶ୍ରୀମାତ୍ରାଯେନ କୁ ଦେଖାଇବା, ବିଦ୍ୟାକ

ଓ শিক্ষালী যেন্নাপতি দিইছিলস্কুল পরাম্পরা ও অপদষ্ট
করি অর্পণার্চর্ছা ও গান্ধার দেখাই একজুগ অধীরে
হেলে। এই গান্ধার বা কানুল প্রদেশ ভৱিতব
কেশীর স্মার্ত এমন্ত কি দুর্দান্ত মোচন দিখাইয়ের
ক্ষয়ক্ষতি কল্পনা নাকান্তু। কিন্তু প্রয়োগীর শ্রেষ্ঠ
ও প্রভালক্ষণ স্মার্তবৃন্দ মধ্যে একত্র কহলে
আবো অতি শু খেব নাহি'।

ବନ୍ଦଗୁପ୍ତଙ୍କ ସଜ୍ଜଧାନ ପାଠଳି ମୂଳ ଦେଖିରେ ୫୪ ହୋଇ
(୯ ମାତ୍ରକ), ପ୍ରପ୍ରରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ହୋଇ (୧୬ମାତ୍ରକ
ଅଳ୍ପ) । ତାହା ନିର୍ଦ୍ଦିତରେ ଉଚ୍ଚ ସୁତ କାନ୍ତି ନିର୍ମିତ
ପ୍ରାଚୀନହାର ପରିବେଶକୁ ଅଳ୍ପ, ଏଥରେ ୨୫ ଟି ପାଠକ
ଏବଂ ୫୭୦ ଡମ୍ବ ଅଳ୍ପ । ପ୍ରାଚୀନର ଗୁଡ଼ିକରେ କରୁଥିଲା ପ୍ରାଣସ୍ତୁ
ପରିବ ଦ୍ୱାରା ସରକିତ ଅଳ୍ପ, ମହାରାଜ ବନ୍ଦଗୁପ୍ତଙ୍କ ଦିନ-
ପ୍ରାସାଦ ମହା ଅଭ୍ୟନ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ବନ୍ଦହର୍ଷ୍ୟାଳୀ ଟଳ୍ଳ, ଏଥାର
ସୁର୍ବେ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରମୁଖନ ସ୍ଵର୍ଗ ନିର୍ମିତ ଦାଖା । ଏବଂ ଉଚ୍ଚ
ଦିନିକ ପ୍ରେମାଳା ଦ୍ୱାରା ବିବୃତ ହୋଇଥିଲା । ବନ୍ଦମୂଳ
ନିର୍ମାଣର ସ୍ଵର୍ଗନିର୍ମିତ ରେଜନପାଦ ତାମ୍ରନିର୍ମିତ କିଳିଧାର
'ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟର ଉଚ୍ଚିତା ଦ୍ୱାରା କରୁଥିଲା । ରହଣିତ କାଷ୍ଟ-
ସଳ ଓ ମାନିକ୍ୟନିର୍ମିତ ରତ୍ନଦମ୍ବାନ ନମ୍ବନମନ ଦ୍ଵରଣ
କରିଥିଲା ।

ମଧ୍ୟାରକ କିନ୍ତୁ ସ୍ଵପ୍ନ କେତେବେଳେ ଅର୍ଥମୁଣ୍ଡରେ କେତେ-
ଦେଲେ ସ୍ଵପ୍ନ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଦେହବେଳେ ଅବା ରଥୋଧର
ଘରେଥିବା କରି କେତେବେଳେ ଅବା ବଜାରର ବିଦ୍ୟୁତ
ବିଦ୍ୟୁତୀରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଦ୍ୱାରା ଦେଉଥୁଲେ । ସେ
ମନ୍ତ୍ରମାଳକ ଓ କର୍ମମନ୍ତ୍ର ହତ୍ୟକା, ଦୂଷମନଙ୍କ ଧାରନ
ରଥ୍ୟାଦ ଦର୍ଶନ କରି ମନରକୋଦନ କରୁଥିଲେ, ସେ ଅନ୍ତରୁ-
ଶୃଷ୍ଟ ସିଲ୍ପୀର ନାଥୀ-ସେନାକମାଳକ ହାର ପରିଷ୍ଠାତ ହୋଇ
ମୁଣ୍ଡାକୁ ଗମନ କରୁଥିଲେ, ଯେ-ତରେକେ ସେ ଯୋଗ୍-
ଦେଶର ରାଣୀ ରମ୍ଭୀ ଓ ଧୂମର ଅଙ୍ଗରଶକମାଳକ ହାର
ପରିଷ୍ଠାତ ହେଉ ଶୁଦ୍ଧ କୁରୁଣ୍ଠଣୀ ଶକ୍ତିମହିଳାମନ୍ତ୍ର
ସମରଧ୍ୟାଧାରରେ ଦୁର୍ଗୁର୍ବାଗତ ଦେଉଥିଲେ; ରୂପ, ଦେଖ,
ଶକ୍ତି ନିର୍ବିଦିତ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ନିର୍ବର କିନତା ହେଉ
ରମ୍ଭୀର ଦୁଃ୍ଖ ଉପ୍ରସର ନେବରେ ଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ ।

ମହାରାଜୀ ତନେ ଶୁଣୁ ପ୍ରକଳିଦିନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଥରେ ସେଇଲେ

ଧର୍ମଧକରଣରେ ଉପସ୍ଥିତ ହାଇ ଆବେଦନ ପଶ୍ଚଦ ଗୁହଣ
କରୁଥିଲେ । ମେଘାତ୍ମିନ୍ଦ୍ର ବର୍ଷନା ଜଗଥକୁ ଯେ
ସେବେବେଳେ ଶୁରୁଳାଶ ପରଗ୍ରାହକ ତାଙ୍କ ଶଶାଂକ ମର୍ଦନ
କରୁଥିଲେ ।

ସେ ତାଙ୍କର ଶାସନକର୍ତ୍ତା, ପିଲାର୍ଦ୍ଦିକ, ଉକ୍ତିଗୀମ୍ବୁର
(ବା ପୂର୍ବ ବିଜଗର କଟୁଅଳ), ବିଜୁରଳ, ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
କର୍ମଗ୍ରହଣାନିକ କାର୍ଯ୍ୟର ତତ୍ତ୍ଵଧ୍ୟାଳ କଟୁଅଳଙ୍କ । ପ୍ରକା-
ମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଯଥି କଥାପଥାଳେ । ତାଙ୍କର ବିଜୁ-
ରା ପଣ୍ଡିତ ମ୍ୟାନ୍ତିଫାର୍ହ ଅଳ୍ପକୁ ଥିଲା । ସେ ହିଜ ନାମ-
କିତ ମୁଦ୍ରା ସରଜନ୍ୟରେ ପ୍ରକଳନ କରିଥିଲେ । ମହାର
ଏକ ପାର୍ଶ୍ଵରେ “ମହାରାଜାଧରଙ୍କ ଶିଖ ମୁହଁ ବିକିମ” ଏହି
ଜଥା ଶୁଦ୍ଧିକ ଓ ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ରାଜୀ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଶିଖବିଦ
କଥାପଥାଳ ଦିଲ ଅଛି ଥିଲା ଏବଂ ରଜନିତିକ ପତକ
ଚାରିକଣ୍ଠ ବିରୁ ଓ ବୌଧଳ ପ୍ରଭାବରୁ ସେ ମନ୍ତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟତାରୁ
ପ୍ରାଣରମ୍ଭ କର ପାରଥିଲେ । ଦୃଢ଼ତା ଓ ଦୟା ତାଙ୍କଠାରେ
ଏକାଧାରରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ଥିଲା । ସେ କରିବ କର୍ତ୍ତା ସବୁ
କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମାତା ମୂରକ ନାମନୁପାୟୀ
ମୋର୍ଯ୍ୟବନ୍ଦୀ ଶ୍ରୀପଦ କରିଥିଲେ । ପ୍ରବଳ ପ୍ରାପ ମହାରାଜ
ଦିନ୍ଦୁପୁଷ୍ଟ କଳିଙ୍ଗ ରଜ୍ୟରେ ପୁଣ୍ୟକୋଳ ବୌଦ୍ଧ ଦିନ୍ଦିକ
ଅଶୋକକାର ଦିକ୍ଷାନାଥ । “ଆକରର ପଦ୍ମବିରାଗା”, କିନ୍ତୁ
କାତମଣେଣ କୁଠା” ଦେଇ କୌଣସି ବା ଧରଣ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ
ପ୍ରାଚୀକୁଣ୍ଠର ମନିକାରେ ଲାନାମରେ ଅଖୋଦିତ ଏବଂ
ଯହାକର ମାତରମ୍ଭୋକାଳୀ ଦ୍ଵିମଳୟ ପଦପ୍ରାପ୍ତରୁ ଦେଇଥିଲା
ବିଶ୍ୱାସ କଥାକୁମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଦ୍ୟାପି ପ୍ରଭାବକୁ ହୋଇ
ଦିଇଛିର ଭାବରତୀ ମୁଖ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅନୁଯାୟ ବିଶର୍ଣ୍ଣ ସୟନ୍ତର
ହୋଇ ଶେର ତାର ଯୁଦ୍ଧପଥ କର୍ତ୍ତରଣାଦ କାଳ କବର ଶୁଣ୍ଟ,
ସେହି ତେଜବୀ ଦୃଢ଼ପଥ ସୂର୍ଯ୍ୟବୀରୀ ପଣ୍ଡିତ ମନ୍ମାରଳ
ଦିନ୍ଦୁପୁଷ୍ଟ ଅଶ୍ୟା ଦେଇ ତାଙ୍କର ବାହୁଦୟୀ ତଳେ ଆଶ୍ୟ
ପ୍ରାଣ କରିଥିଲେ । କାହାକୁ ଦିନ୍ଦୁପୁଷ୍ଟ, କାହିଁ ତାଙ୍କର
ମନିମୟୀ ଦ୍ଵିମଣ୍ୟାଳୀ ପାଠିଲୀପନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଚାରିକଣ୍ଠ
ଲିପିମୟୀ ଲାଗି ବିଳିଯ ହୋଇବାହିଁ ।

“ବିଦ୍ୟାରୁଷ ନୂତନାଶ ନେଇ କୁଣ୍ଡଳ କବିତା
ସୁଦେଶା ପଳ୍ପାତେ ରଜା ବିଦ୍ୟାନ୍ତପର୍ଵତ ପଳ୍ପାତେ” ।

ଶ୍ରୀ ନାନକଗୋପ ବଳ ।

ନାନକ ।

ଯଦା ଯଦାହି ଧର୍ମର୍ଥ ଚାହିଁ ଧାରି ଭାରତ

ଅତ୍ୟଧ୍ୟାନ ମଧ୍ୟର୍ଥ ତତ୍ତ୍ଵାନାଂ ମୃଜାନ୍ୟବ୍ରତ ।

ଯେତେବେଳେ ଅଧିମର ଅଧିକାର ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ
ତତ୍ତ୍ଵ ନାହିଁ ପ୍ରାଣ ବିନା ଦୋଷରେ ପ୍ରାଣକ୍ରୂରେ
ଦଶୀତ ହୁଅଛି, ଯେତେବେଳେ ଶତ ଶତ କୁଣ୍ଡିଲତା ପୂର୍ବ
ଉପଧର ମୁଣ୍ଡିତୁଁ, ଯେତେବେଳେ ପନ୍ଥ ବୃଦ୍ଧରପ୍ରାଣ-
ଶ୍ରମର ଉତ୍ତେଦ ସାଧକ ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ସାଙ୍ଗାନ୍ଧିର୍ଯ୍ୟାମୀ
ନାନକଙ୍କ ମନୁଷ୍ୟାନଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ଭବାର କରିବା ପକାଶେ
ଜଣେ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାଲୀ ମହାମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ମୟନକୁ
ନେତ୍ରରଣ କରନ୍ତି । ଏବୁଗ ଦୂର, ଦୂରଜଣ ମହାମା ଏହି
ସୁଖ୍ୟତ୍ତିରେ କାଳକିମେ ଅବର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଧରନକୁ
ଉଚ୍ଚାଳ କର ପାଇଥାବା ଯୋମୁଁ ଅକି ଅର୍ପ୍ୟ କାତର ଅପ୍ରେକ୍ଷ
ରହୁଥିବା ।

ଯେଉଁ ମହାମା ପଞ୍ଚନବ ପ୍ରଦେଶର ଅଞ୍ଜନାନବାର
ଦଳାଶ କର ନିଜାନାଲେକିବ୍ୟାପ ସ୍ତର କର ପାଇଥିଲେ
ସେହି ମହାମାର ନାମ ନାନକ । ଉବ୍ଧବଜ ପ୍ରୋତ
ଦିଧୀତ ତଳବନୀ ପ୍ରାମରେ ୪୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବିଦେଶ ନାନକ
ଜନ୍ମ ପରିପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହାକ ପିତାଙ୍କର ନାମ
ବାହି ଥିଲା । ତଳବନୀ ଲୁହୋର ନିକଟବନୀ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରୀ
ପ୍ରାମ । ଯେଉଁଦିନ ନାନକ ବୁନ୍ଦୁଳରେ ଅବର୍ତ୍ତ ହୋଇ-
ଥିଲେ, ଯେ ଦିନ କେ ବିଷୟ କର ନ ଥିଲେ, ଯେ ଏହି
ଶ୍ରୀ ଶିଶୁ ଏକବିନ ଶିଶୁ ଜାତର ଘୋର
ପଥରକ ।

ଅନ୍ତରା ପ୍ରତିଭା କିମର ଯେଉଁ ବନ୍ଦିମାନେ ପୁଅବରେ
ଶିଶୁ ପ୍ଲାନ୍ସ ହୋଇଥାଏ ଯେମାକବଳ ବାଲଜାନବର
ନାନା ବୈହିକିଲାପ୍ରତ୍ୟ ଉତ୍ତେଦାପ କରିବରେ ପରଦୃଷ୍ଟ
ହୁଏ । ଯେହରେ ନାନକଙ୍କ ବାଲଜାନବର ଉତ୍ତେଦାପ
ନାନା ବୈହିକିଲାପ୍ରତ୍ୟ । କି ଶାକ, କି ଭାଣ, କି ମୁଣ୍ଡ ସମସ୍ତେ
ସେ ଦିନରେ ଦୂର ଗାହାର ଅନ୍ତରମ ପ୍ରାମା ସବୁପ
ବୈହିକିକରା ଯେମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକକର ବାଲଜାନକୁ
ଯେକେମ୍ବେକର ଅନନ୍ତ ହବିବ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
ଅନ୍ତର୍ମା ଅନନ୍ତ ଶ୍ରୀର କରି ପାଇଥିଲୁଣ୍ଠିବା । କେବଳ

ଅମୃମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ପେ ଏହି ପ୍ରଥା ଅଛି ତାହା କୁହେ;
ପକଳ ଜାତର ଉତ୍ତେଦାପରେ ଏହି ପ୍ରଥା ହୃଦୟ, ମହାମା
ନାନକଙ୍କ ଜାବନରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅନେକ ଏକାନୀ
ରହିଥିବା, ଏହା ଧୟ ପରି ତାହା କିମର ବିଶ୍ୱାସ କରିବୁ ।

ଶ୍ରୀମାତେ କୌଣସି ମହାମାନ ପଢ଼ିବର ଜ୍ଞାନା
ବଳରେ ନାନକଙ୍କ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା; ଜନ୍ମର ପୂର୍ବ ସେହି
ପଢ଼ିବ ସାଧାରଣଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ “ବାହୁର
ଯେ ସନ୍ତୁନ ହେବ ଯେ ସମୟରେ ପୁଅବା ମଧ୍ୟରେ ବିଜ୍ଞାନ
ଲୋକ ହେବ” ସମ୍ବେଦିତ ତା ମିଥ୍ୟାବେଦ ନାନକ ଯେ
ଶିଖାତିର ଜନ୍ମଦାତରେ ଏବଂ ଭାବର ଉତ୍ତେଦାପରେ ଗୋଟିଏ
ପ୍ରତ୍ୟେକକିମ୍ବା ଅନେକ ନାମ ଉତ୍ତିଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ସେଥିରେ
ଅର୍ଥ ପନ୍ଥେ ନାହିଁ ।

କେହି ବେହି କହନ୍ତି ନାନକ ମାତ୍ରିଲାଲ୍ୟରେ ଜାତ-
ପ୍ରଥମ କହିଥିଲେ, ପ୍ରଥମବର ସନ୍ତୁନ ହେବା ମମୟରେ
ପଞ୍ଚାବ ରମଣିଶିର ପ୍ରାୟ ନିକଟ ପିଶାକମୂଳ ଜମନ କରିବା ।
ଯେ ସମୟ ସନ୍ତୁନ ମାତ୍ରିଲାଲ୍ୟରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଯା
ପଞ୍ଚାବରମଣିଶିର ତାହାକୁ ଅଦର କର ନାନକ ଗୋଲ
ଡାକିନ୍ତି । ଅନେକ କହନ୍ତି ଶିଖାତିରୁଙ୍କ ନାମ ସେହି
କାରଣରୁ ନାନକ ହୋଇଥିଲେ ।

ନାନକଙ୍କ ପିତା ମନ୍ଦିମ୍ବୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବେଦ-
ମ୍ରିଦ୍ଗାମ୍ୟ ଭୂତିପାଳି, ସେତେବେଳେ ଜନ୍ମଭାବୀ ଓ
ପରିବହନ ନାଥ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରାୟ କାମରେ ଭୂତି କାମରେ
ଦୂର ଜାତ ବାଧ କହିଥିଲେ, ବୟୁଭୂଲାର ମେହି ସୁମଳମାନ
ଧର୍ମବକନ୍ଦୀ ରହିଛାନି ନେତା ଥିଲେ, ନାନକଙ୍କ
ଜନ୍ମକାଳରେ ତଳବନୀ ଉତ୍ତେ ବୟୁଭୂଲାର ଶାମନାଥାନ
ଥିଲା ।

ନାନକ ହିନ୍ଦୁ ଶୁଦ୍ଧରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ
ପତ୍ର, କିନ୍ତୁ ଏକବିନ ସୁମଳମାନ ଶିଖାତିର ନିକଟରେ ଶିଖାତିର
କରିଥିଲା “ସାମ୍ବୁର ଭଲମୁଗାନଶାଖରେ କଷ୍ଟିତ ଅଛି,
ଶିଖାତି କରିଥିଲାକି ଏକଟିନ୍ଦ୍ରିୟର କହିଥିଲୁଣ୍ଠିବା, କି ଯେ
କହିବକି ଜଣେ ପ୍ରିୟ ଶିଖାତିରେ, କିନ୍ତୁ “ସାମ୍ବୁର
ଭଲମୁଗାନଶାଖର” ପରେବା କହିନ୍ତି ସୁଦିନ ବିଶ୍ୱାସ

ଏକଣ ଧନଶାଲୀ ମୁସଲମାନ ନାନକଙ୍କ ଶିଶ୍ରୀମୁଖ
ଅଞ୍ଚଳୀ ।

ମୟବର୍ଷ ବୟସ ସମୟରେ ନାନକ ବିଦ୍ୟାଲୟରୁ ପଠା-
ପାଇଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାଲୟର ଶିକ୍ଷକ ସେତେବେଳେ ଧର୍ଷେ-
ପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ ନାନକ ତେବେଳେ ହମ୍ର
ବ୍ୟୁତ ଦୟାକ ହୋଇ ତନ୍ଦୁତୁତିରେ ତାହା ଶ୍ରାଵଣ କରୁ-
ଥିଲେ । ଶ୍ରାଵଣ ସେ ସେହିବନମ୍ବରେ ଶିଶ୍ରୀମୁଖରେ ଏପରି
ଲିଟିଲ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପସାଧକ କରନ୍ତି ସେ ଶିକ୍ଷକ ତାହାର ସଦ୍ବୁଦ୍ଧ
ଦିବା ସକାଶ ଅଳ୍ପ ଦ୍ୱୀପ ପଡ଼ିଲା । ଶିରେ ସେ ଏବଂ-
ମେବାହିଜୀମୁମ୍ ବାଳାକାଳରୁ ଏହା ନାନକଙ୍କ ହୃଦୟରେ
ଦିନମୂଳ ହୋଇଥିଲା । ନାନକଙ୍କ ପବତି ଜୀବନର
ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ନିର୍ମିତ କବାଶ ଓ ଧର୍ମ ଦିନାରେ ଅଛିବାହିତ
ହୋଇ ଥିଲା । ଏହି ଅଛୁଟ ଦୟରେ ସେ ହୀନ୍ତୁ ମୁସଲମାନ
ଧର୍ମ ଅନେକ ତତ୍ତ୍ଵ ଅବଶତ ହୋଇଥିଲେ । ମୁସଲମାନ
କୋରନ୍ ଓ ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମ ଶାଖରେ ସେହି ସମୟରେ
ତାହାଙ୍କ ହରେଣ ଅରକୁତା ଜନ୍ମି ଥିଲା ।

ଶୁଦ୍ଧରେ ବାପ କଲେ ଧର୍ମ ତତ୍ତ୍ଵରେ ବ୍ୟାପାକ ଜୀବିତ
ଏହା ମନେ କର ସେ ପ୍ରାୟ ଶୁଦ୍ଧ ଦୟାଗ କର ଅବଶାଳ୍କ
କଲି ଯାଇଥିଲେ । ଅପଣର ସନ୍ତତିରମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ
ସୁଥଳ ରହିଥା ଅଶ୍ୱରେ ଶୈଶବରେ ଅନେକ ସମୟ
ଶୁଦ୍ଧରୁ ଅବଶାଳ୍କ ହୋଇ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ଏହି
ଧର୍ମକାଳରକ୍ଷଣୀ ନାନକବାପ ସକାଶେ ନାନକଙ୍କର ପିତା
କାନ୍ତି ଏହି ତତ୍ତ୍ଵର ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ ଯେ ସେ କେତେ-
ବାର ସୁଦ୍ଧ ଜୀବନ ଅଣା ଯତ୍ନ ଦୟାଗ କରିଥିଲେ ।
ଶିଖାନଙ୍କର ଧର୍ମରୁ ପାଠ କଲେ ଜଣାଏ ଯେ
ନାନକଙ୍କ ବ୍ୟସ ଯେତେବେଳେ ଓ ରତ୍ନ ତେବେଳେ
ଦ୍ୱିତୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉପରେ ଥାରଣ କରିବା ସାଧା କାନ୍ତି
ମୁହଁଦୁତି ଥାରଣ ଉପରୁକୁ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କର୍ତ୍ତର୍ଯ୍ୟ ସକଳ
ଅନୁଷ୍ଠାନ ବଳିପର ନାନକ କରୁଥିଲେ “ଉପରଥାରଣ
କଲେ ମୋହର ଅବସ୍ଥା କିନ୍ତୁ ମୁକ୍ତି ପେ ଭାଲୀତ ଦେବ
ଏହି ବୋଧ ହେଉଥାଏହି । ଶୁଦ୍ଧର ନାମହିଁ ସକଳଶ୍ରୀ
ଉପରଥାରଣ, ଯେହି ଅନେକର ପଲମେହରକ ନାମ ଜଗନ୍ନାଥ
ଆସାର ଅନେକ ଧାରା କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବର
କର୍ତ୍ତର୍ଯ୍ୟ । କୌଣ୍ସିକ ଉପରଥାରଣ କଲେ କି ଫଳ
ଦେବ ।”

କାନ୍ତି ସଂଗର ଥିଲେ, କିମ୍ ସୁମରାର ଦୂର ଦେଇଥିଲେ
ଜାବ କୋଳାହଳରେ ସେ ଅନ୍ତର ଥିଲେ । ଯେହି ଦେଇ
ନାନକ ଯେତେବେଳେ କାନ୍ତି ନାନକଙ୍କ ବାଲ ନାମକ
କଣେ ହୃଦୟ ସଙ୍ଗରେ ଶୁଣିବ ନରଣ ଲବନ ତିର୍ଯ୍ୟ ବିଶବୀ
ସକାଶ ପାଇବାରେ । ପିତା ମନେ କରୁଥିଲେ ତାହାଙ୍କ
ସମ୍ବନ୍ଧ ଯେତେ ବ୍ୟେହିବି ହେଉଥିଲୁ ତେବେ ତାହାଙ୍କ
ସାଧାରଣ ପଣ୍ଡମ କମ୍ ଅସିବ, ସେ ଜଣେ ଦୋଷର
ପାଇବେ । କିମ୍ ନାନକଙ୍କ ଦୂରଦୂର ଶୁଦ୍ଧ ଅନ୍ତରାଳରେ
ଧର୍ମର ବଣୀ ବଣି ରଠିଥିଲ । ଶିଶ୍ରୀମୁଖର ମୋହର
ଧର୍ମିତରେ ନାନକ ସେହି ସମୟରୁ ମୋହର ଖେଳଥିଲେ ।
ଯେହି ପାଠେବନବଣ, ତେଲ, ତିର୍ଯ୍ୟ ଦିନିର୍ଯ୍ୟ ତାହାଙ୍କର
ଦରବର ତରୁ ଜିଜ୍ଞାସା, ଜୀବ ପାଇୟାମୁକ୍ତ ଧର୍ମ ପ୍ରବନ୍ଧ ଜୀବନ
ମାର୍ଗଠାରୁ ଦୃଶ୍ୟରେ ବାପ କରୁଥିଲୁ ।

ନାନକ ପିଶାଦେଶାନୟରେ ଲବନ କିମ୍ବାର୍ଦେ ଶୁଦ୍ଧ
ବର୍ହାର ଦୋହର ଧର୍ମରଥରେ ଏକଦଳ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତୀତିତ
ପକାରଇ ପାଶର ପାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦୂରଦୂର ଦରଶ
କର ତାହାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧ ଦୂରଦୂର ବ୍ୟାକୁର କାହା କର ରଠିଲୁ ।
ଲବନ ତିର୍ଯ୍ୟ କରି ବ୍ୟକ୍ଷଣ କରିବା କଥା ଯେ କୁଳିଗରେ ।
ଆରା ଲବନ ତିର୍ଯ୍ୟ ପାହିକେ ନାହିଁ । ସେହି ଟକାଦେଇ
ପ୍ରତ୍ୱର ଶାଦ୍ୟ ତିର୍ଯ୍ୟ କରି ପକାରମାନଙ୍କ ଦେଇନ କରି-
ରାଗେ । ବାଲ ନାନକଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ଷଣର ଦେଖି ତାହାଙ୍କ
ଅନେକ ତତ୍ତ୍ଵରାତ୍ମକ କଲ । କିମ୍ ନାନକ ବାଲଙ୍କରୁ ଆଜ
ନୟନରେ ଅନାର କହିଥିଲେ, ମନ୍ତ୍ରମ୍ ପହିତ କିମ୍
ଦିନିର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଲବନରେ ରତ୍ନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଅନେକ
ଅଧିକ ଲାଭହୃଦୟ ।

ଭାଇ ନାନକ ଧୀରେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେରଣରେ, କିମ୍ ପାଠାଙ୍କ
ରମ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଦୂରର ପରିଯାନ୍ତକ ଶାଶ୍ଵତ ଦେଇରେ ଦିନେ
ରହିଲେ । ଏଥରକ ଅର୍ଥର ଅପରଥବହାର କଥା ଶୁଣିଯାଇ
କାନ୍ତି କୋଷ କରୁଥିଲେ ତେବେ ନାନକଙ୍କ ଥର ଅଧିକା
ସକାଶ ବାଲଙ୍କ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ ବାଲ ପ୍ରତ୍ୱର
ଆଦେଶ ପାଇଲ ମାହିତେ ନାନକଙ୍କ ଥର ଅଧିକା
ଜୀବନ୍ତିତ କରିବାଲ । କାନ୍ତି ପ୍ରଥମର ନାନକଙ୍କ ଅନେକ
ରତ୍ନରେ କରିଯାଇଲ । ସେଥିରେ ଶାନ୍ତି ଲବନ କରି ପାରିବାକୁ

ବେଦାପାଦର ଧ୍ୟଗ୍ରସ୍ତ କଲେ । ଏହାର ଅନେକ ଥର
ନିଜାଙ୍କ କର୍ତ୍ତ୍ଵ, ପ୍ରତିକ, କାତର ହେଲେ ସବୀ
ନାନକ ଓ ସ୍ଵରାଜ୍-ସୁଲବ-ବଦାନ୍ୟତା ପରହାର କରି
ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସୁଗୋଗଳୁଣ୍ଠରେ ପିଶାଳସ୍ତ୍ର ସଥେଷ୍ଟ
ଅର୍ଥ ସ୍ଵର୍ଗ କରି ଦରଦୁମାନଙ୍କ ଦୁଆପନୋଦଳ କରୁ-
ଥିଲେ ।

ନାନକଙ୍କର ଧର୍ମଚିନ୍ମାଳ-ଦୁଃସ୍ତ୍ର ପେତେବେଳେ
ଶିଯା ସବାର ଅତ୍ରି ହେଉଥିଲୁ ଘେଟେବେଳେ ସୁହିରୁ
ବହର୍ତ୍ତର ହେଉଥିଲେ । ସେ ବେଦ ଓ କୋରନ୍ ଦୁଃସ୍ତ୍ର
ପାଠ କରୁଥିଲେ । ଯୋଗୀ, ସନ୍ଧାରୀ, ପରାମରି ଯାହାରୁ
ପାରିଥିଲେ ତାହାକୁ ଧ୍ୟର କଥା, ଶୁଣର କଥା ଏବଂ
ଶାନ୍ତିର କଥା ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାହାର ଉତ୍ତର
ତାହାଙ୍କ ତାପିତ ପ୍ରାଣକୁ ଶୀତଳ କରିବାରୁ ନ ଥିଲୁ ।
ସେ କହୁଥିଲେ “ମନ୍ତ୍ରମୁଁ ମୁଁ କୋନାନ ପାଠକରି ଅଛି ।
ବେଦାଧ୍ୟନ କରିଅଛି । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଶାନ୍ତିରେ ଶୁଣିବି
ପାର ଧାରି ନାହିଁ ।”

ବାହୁ ଦୁଃସ୍ତ୍ର ସହାର ପ୍ରତି ଏହି ବିଦ୍ୟର ଦେଖି ଶିଫାରୁ
କଲେ, ବିବାହ ଦେଲେ, ନାନକର ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତି ଅୟା
ଜୀବିତ, ତାହାର ଅତ୍ରି ମନ ବାଜ ଖୋଲାଯିବ । ଏହି
ଅଶା ପ୍ରଶୋଦିତ ହୋଇ କାହୁ ଶୁଦ୍ଧଦୟର କିଞ୍ଚାର
ଲୁଗୋର ଅଧିବାସୀ ମୁଲୁର କଳ୍ପା ଶ୍ରୀନାଥ “ଲକ୍ଷ୍ମୀ” ସହତ
ନାନକଙ୍କ ବାହୁ ଦୁଃସ୍ତ୍ରରେ ଆବଳ କରଇ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ
ଦେହ ନରପତ୍ରୀଙ୍କ ବିଶିଷ୍ଟ ନବବିବାହକ ନାନକର ପ୍ରଥମ
ହେମ ଏହି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସରଳ ସ୍ତରର ମୁଣ୍ଡ କୌଣସି ପ୍ରକାର
ନାନକଙ୍କ ବାଜ ରଖି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ନାନକଙ୍କ କର୍ତ୍ତ୍ଵ-
କୁହର୍ବରେ କି ମୋହଳ ବାଣିଷ୍ଟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେଲୁ,
ନାନକ ବିଲାପ ବାସଳା ପରିଦର୍ଶଣ କରି ଦୁଃସ୍ତ୍ର ବହର୍ତ୍ତର
ଦେଲେ ।

ବାନକ କୁମଣ ବ୍ୟାପଦେଶରେ ଉଚିତର ପକଳ ପ୍ରାଣକୁ
ଚମଳ କରିଅଛିଲେ । ଅଛି ମୟ ନାନକ ପାରଣ୍ ଦେଇ ମୁହଁ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗମନ କରିଥିବା ବିଷ୍ଣୁ ପଞ୍ଚାବ ଉତ୍ତରାଷ୍ଟରେ
ବର୍ତ୍ତିତ ଅଛି; ନାନକଙ୍କ ମୁହଁ ଦୁଃସ୍ତ୍ର ସୁଲବରେ ଚୋଇଏ
ଗଲୁ ଅଛି । ଏକଦିନ ପରାଶାନ ନାନକ ଏକ ମନ୍ଦର ଧରିଲୁ
ଥାବ ଦେଇ ନିହିତ ମନରେ ଶିରୁନ କରିଅଛିଲେ । ସେହି

ମୟବୁରେ ଉତ୍ତର୍ୟ ଅଧିନାସିମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରି
କାରଣ ପରିହରାବୁ ସେ କହୁଥିଲେ “ମୁଁ ପେଉଁ ଦିଗରେ
ମୁକ୍ତ ପ୍ରାପନ କରେ ଶୁଦ୍ଧର ସେହି ଦିଗରେ ବିରଜମାନ
କରିବ ।”

ନାନକ ଦେଶ ରମଣ ସମୟବୁରେ ମୁହୂରମାନ ଦରନେଶ
ପରିଧାନ କରୁଥିଲୁ । ତାହାକର କେତୋଟି ସହଚର
ଥିଲେ । ଯେମନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନ୍ଦିରମାନ, ଲୁହାନା, ବାଲ,
ଶିମଦାସ ପ୍ରଥମ ଅଛି ।

ନାନକ ବିବୁକ ଏକେଇରାଗା ଥିଲେ । ଉତ୍ତର ଯେ
ଏକ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ଅଗୋଦର ଏହା ବାଲକାଙ୍କ ତାହାଙ୍କ
ଦୁଃସ୍ତ୍ରରେ ବନ୍ଦମଳ ହୋଇଥିଲୁ । ନାନକଙ୍କ ଦୃଢ଼
ବିଦ୍ୟା ଥିଲୁ, ପୁଅସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍କ ପ୍ରଥମେ ଏକ ଧର୍ମ
ମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିଲୁ । ସମସ୍ତେ ଏକ ଧର୍ମବଳମ୍ବନୀ ଥିଲେ ।
ପରି ସାର୍ଥକ ମନ୍ତ୍ରମାନେ ନିଜ ନିଜ ବାର୍ତ୍ତା ହିତ ସକାତ
ନାନା କୁଟୀଲତାପ୍ରତି ଉତ୍ତର୍ ମୂର୍ତ୍ତି କରିଅବରୁ । ଏହି
ଦେହୁ ଦିଲା ସଂକୁଦ୍ଧ ଓ ଦିଲା କାନ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗ ହୋଇ
ଥିଲୁ ।

ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟିତ ଶିଷ୍ୟରୁ ତାହାଙ୍କ ଦୁଃସ୍ତ୍ରର ଭାବ ଉତ୍ତମ ରୂପେ
ଜଣା ଯାଇଅଛି । ସେ କହୁନ୍ତି ଧର୍ମ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶେଷ ପଯାନ୍ତ
ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକଳିତ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର
ପ୍ରାକୃତିକ ଘଣା ନୁହେ । ଅର୍ପିଦ ମେଷ ମୁଲର ତାହାଙ୍କ
କହ ଅଛନ୍ତି । କେବେ ସେ ଅଭି କହ ଅଧିକ କହ ଅଛନ୍ତି ।
ତାହା ଏହି, ଭାବରକୁରେ ଯେପରି ଦିଲା ଭାବା ମଧ୍ୟରେ
ଗୋଟିଏ ଏକତା ଅଛି, ମନକ ତହରେ ଯେପରି ଦିଲା
ମୁହଁ ଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ସାଦୃଶ୍ୟ ଓ ଏକତା ଅଛି, ସେହିପରି
ଧର୍ମ ଜଗିଥରେ ଏକତା ଓ ସାଦୃଶ୍ୟ ଲିଙ୍ଗର ଦୃଢ଼ । ପୁଲକଃ
ମୋହଳୁର ଉତ୍ତର୍ ପାରଣ୍ ଏହା, ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟ ଏକ
ସମୟରେ ଏକ ଧର୍ମବଳମ୍ବନୀ ଥିଲେ । ସଦାପାରି ନାନକ
କୋରଳ ଓ ପୁରଣ ଉତ୍ତର୍ମକୁ ଅର୍ପି ସହିତ ପାଠ
କରୁଥିଲେ, ଏହି ଉତ୍ତର୍ ସାରଥକରୁକୁ କରିବାର ପାଠ୍ୟ
ନାନକଙ୍କ ଶିରା ଦେଉଥିଲୁ, ତଥାପି ସେ ଅନେକ
ସମୟରେ ମୁକ୍ତ କରିବାର ସ୍ଥିତି କରି ଅଛନ୍ତି “ପ୍ରକଳିତ ଧର୍ମ
ଧର୍ମ କରି, କୋରଳ ଓ ପୁରଣରେ ନାହିଁ ।”

ଦିନୁ ମୁହୂରମାନ ଏହି ଉତ୍ତର୍ ନାନକ ଧର୍ମରତ,

ମାତ୍ରାକ ଗଢି, ଚାହାଦ ମୀଯାଶା କରିବା, ଉଦୟ ଧର୍ଵର
ମାନସକୁଳ ପ୍ରାପନରେ ସେ ଏକବା ବିଷ୍ଟ ଥିଲେ । ମନୁଷ୍ୟ
ମଧ୍ୟରେ ଭୃତ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରାପନ କରିବା, ସକଳ ଜିଜନି
ବିଶ୍ଵାର କରିବା, ଯମପୁରୁଷ ଧର୍ଵର ଗଥ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା,
ସାହୁ ତାହାଙ୍କ ଧର୍ଵର ସାର ଡାପଦେଶ । ନାନକ
ଅନେକ ସମୟରେ କହିଅଛନ୍ତି । ଉଦୟ ସମେ ସଙ୍ଗ ତାହାଙ୍କ
ପାଠବାର ଇଞ୍ଜାରିଲେ ମହାତ୍ମେ ତୃତୀୟ କରିବା
ଆବଶ୍ୟକ ।

ନାଳକ ଅଭିଭ୍ୟାସ ମନ୍ତ୍ରାଲେ, ଏହି ମହାବିଦ୍ୟାରେ ଉପରେ
ତୁଳି ଗୋଲି ଶ୍ଵିକାର କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କାଳେ ଯେ
ଶରୀରବେଶରେ କଞ୍ଚକତଃକ କରିଥିଲୁଣ୍ଡି ଏହା କେବେହେ
ପ୍ରକାଶ କର ନାହାନ୍ତି । ସେ ସବଦା କହୁଥୁଲି ମୁଁ ସଧାରଣ
ମନ୍ତ୍ରୀୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକଶଶ, ମୁଁ ଦୋଷ ପାପୀ ।

ବୁଝୁ ନାଳକ କହନ୍ତି “ଶୁଣଇ ଲାଗୁ କର, ଯେ
ଚକ୍ରର ଅଜାତ ସମସ୍ତମାନ, ଅନାଦ ଅନ୍ତର୍ମାନ
ଅପୋନୀ ମୁଗ୍କ, କେବଳ ପତନମାନୁଷଙ୍କରେ ବୈଶିଖ
ଲାହ କୃତ ନାହିଁ । ସତଖୁ ପ୍ରାଣପଣେ ବିଶାପ
ଆବଶ୍ୟକ । ଶୁଣଇ ଆମୁନଙ୍କ ଉତ୍ସାହକର୍ତ୍ତର ଦ୍ଵାରା । ସେ
ଆମୁନଙ୍କ ଭାବରୀଧି ଅଭିଭୂତ ଦୂର କରନ୍ତି । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର
ଜୀବା କର । ପର୍ବତ ଜନ୍ମକର ଫଳାଫଳ ଏ ଜନ୍ମରେ ନିଷ୍ଠିତ
ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେଉ ।”

ନାଲକ ଶିଖମାନଙ୍କ କୌଣସି ଯାମାକିକ ଗା ସୁଳ-
ନେତ୍ରକ ଶିଖଦେଇ ନ ଥୁଲେ । ତାହାଙ୍କ ପିତା କେବଳ
ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧ ଜାତିର ଥିଲୁ । ସେ ଶିଖମାନଙ୍କ ଜାତ୍ୟ-
ଜୀବନକ ଜାଲ ହୁଏ ଅର୍ପଣ କରୁଥାଇ ଥିଲେ ।

ପଢାଏ ଅନୁଭବକାରୀରେ ଲାଜିଳ ଅଳ୍ପ ବସୁଗରେ ଚାହିଁଛି
ବର୍ଷାର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଯେ ଯୋଗୀ ସମ୍ବାଧୀ ଓ ପକ୍ଷର
ଦେଶରେ ଲାଜା ପ୍ରାକରେ ମୁମଶ କର ଓ ଲାଜା ପ୍ରକୃତିର
ମନ୍ତ୍ରାଳୟକରେ ସହବାଧ କରି ଶୈଖରେ ସମାଜ ପ୍ରକି
ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା କିମ୍ବା ।

ଯେଉଁ ନାନକ ପିତା ନାନା ଗ୍ରନ୍ଥଙ୍କ ଉପଦେଶକୁ
ଛୁଟିପାଇଁ ପରିଶର୍ପନ ଲଭିତାରେ । ଯେଉଁ ନାନକ ପରିଶର୍ପ

ପହିର ବ୍ୟାକ୍ କିମନରେ ଚର୍ଚାର କର ନ ଥିଲୁ ।
ଶେଷରେ ଯେହି ଜୀନବୃତ୍ତ ନାନବ୍ଦ ଆଶୀର୍ବାଦିତ ଲୋକଙ୍କରେ ।
ଶିଖରେଆଏନା ସକାଶ ଗୁଡ଼ାଖାଣ ନିଷ୍ଠାଯୋଗିଲା, ଶିଖରଙ୍କ
ନିକଟରେ ପୁରୁ, ସଲାମ୍ପାଣି, ବଳା, ଫରାର, ସମସ୍ତେ ସାମାଜି
ବୃଦ୍ଧରେ ରହି ସନ୍ଧାର୍ତ୍ତ ପାଳନ କରିବା ତାହାକୁ ଅଭିଭୂତ
ଅଟେ । ଏହା ପ୍ରିୟ କର ନାନକ ଶେଷରେ ରହିଗାର ବର୍ଣ୍ଣ
ସ୍ଵର୍ଗ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ନାନକ ଦୁର୍ଗ ସେଇବେ । କିନ୍ତୁ ମାୟାରେ ଅବଶ ହୋଇ
ଇହର ଚିନ୍ମା ଦୂଳିଲେ ନାହିଁ । ତୀରାକାର ଦୁର୍ଗରେ ବିଭିନ୍ନ
ଧର୍ମଦୟୁମ୍ନ ଲେଖ ଅଣ୍ଟିଯାଇଲେ । ଯଦ୍ୱିତ୍ତ ନାନକ ପଞ୍ଚର
ଦେଶ ଧାରଣ କରି ଜୀବନଯାତ୍ରା କିର୍ତ୍ତାତ୍ତ୍ଵ କରୁଥିଲେ ।
ତେବେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଉତ୍ସରେ ତାହାଙ୍କ
ଅପ୍ରକଟିତ ପ୍ରକଳ୍ପ ଥିଲୁ । ନାନକ ମାଦିକ ଦ୍ୱାରା ସେବନ
କରୁ ନ ଥିଲୁ । ଏବା ନନ୍ଦର ଶିଷ୍ଯମାନଙ୍କୁ ତାହା ଯେବନ
ନ କରିବା ସାକ୍ଷାତ୍ ବାରମ୍ବାର ଉପଦେଶ କେଇଥିଲେ ।
ଏ ନିର୍ମିତ ଫଳିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଜୀବନର ଶେଷଗତ
ଲୟକ୍ଷ୍ୟ ଘରରେ ଅତିବାହିତ ହୋଇଥିଲୁ । ସେ ଉତ୍ସର୍-
ବଜର ତରଙ୍ଗେ ଝୁପ୍ତ ଦେଖି ରହିଲେ ତିଆରେ ମରନ୍ତିକୋର
ଯତ୍ନ ତାଳ ନିର୍ମିତ ବାସ୍ତବ ଜଗତର ସମୟ ବିଶ୍ୱାସ
ଦେଇଥିଲେ ।

କାଳକ ପୁରୁଷେ ଚୋତାଏ ଫଳସ୍ଵାଳି ଦିନ୍ଦ୍ରିଣି କରି
ଧ୍ୟେଗ୍ରହ ତାହାର ସ୍ଵର୍ଗବସ୍ଥା କଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ଅଥବା
ଧନ ଦରକୁ ଓ ଦୂରବସ୍ଥାର ପଥକମାନେ ସୁଖର ପାଇଲାର
କରି ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରି ବିଦ୍ୟାମୁଁ ଦେଖିଲା
ଗନ୍ଧବ୍ୟ ପଥ ଅବଳମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ଉତ୍ତରକର୍ମ କିମ୍ବା
କାଳକଙ୍କ କ୍ରି ବୃଦ୍ଧର ଆଶ୍ରମ ଅଧ୍ୟାତ୍ମି ଜନ୍ମମନ ଅପ୍ରକାଶ ।
ଏହା ‘ମେହି ରାମ ନାନ୍ଦ’ ବୋଲି ପଢ଼ିଛି ଅପାର ।

ନାନକ ଜଳଙ୍ଗର ଛିଥାର ‘କର୍ତ୍ତର’ କାମକ ନଗର
ସ୍ଵାପନ କର ସେ ସ୍ଥାନରେ ଧର୍ମଶାଲା କର୍ମଣ କବି-
ଟେଲେ । ବର୍ଷମାନ ଶିଶୁମନଙ୍କର ହାତ୍ରା ପରିବି ସ୍ଥାନ ଅଟେ ।

କାଳରେ ଅପ୍ରକଟିତ, ଏକଦିନ ହୋଇ ଧର୍ମଗ୍ରାଣ
ସଂଖ୍ୟାଦୟ ନାନକଙ୍କ ପଥରେ ସେହି ସର୍ଵଗିଲାଣୀ
ହୃଦୀଶକାଳ ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏବଂ ମୁଦ୍ରିତ ମନ୍ତ୍ରରେ

ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତିମୁଖମାରୁ ଲେଇଗଲା । ୧୯୩-
୩୧୨ାବେରେ ନାନକ ଉତ୍ସାହ ପଦିତ୍ୟାଗ କରିପାରିଲା ।

ନାନକଙ୍କ ଜୀବନ ଶୈଶ ୪୦ ରେ * ମାସ ଦ ଦିନ ସେ
ପୂର୍ବପଦବରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହୋଇଥାରେ । ତାହାଙ୍କ ପୁରୁଷ
ମନ୍ଦର ନିର୍ମିତ ହେଉଥାଏ । ମନ୍ଦର ଏନନନ୍ଦୀ ଶିଖର
ବନ୍ଦରୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରତୁଷ୍ଟ ହୁଏ । ପ୍ରତିର୍ବାର ନାନକଙ୍କ ମୁହଁ
ଦିବିଷ ଚଢ଼ି ହେଲେ ଯେ ପ୍ରାଣରେ ଏକବିତ ହୋଇ
ନାନକଙ୍କ ପଦିତ ଜୀବନ ପାଠକର ଲୋକଙ୍କ ଜଳ ଶମକ୍ତିନ
କରିପାର । ଉବ୍ଧବଜ ଶ୍ରୋତ ଶେଷ ମନ୍ଦର ହେବେଳାଶ
କିନାଶ ସାଧନ କରିଥାଏ । ଏଠା କାଳକମେ ସମୟ ମଧ୍ୟ

ନିମାଶ କରିବ । କିନ୍ତୁ ପରେକଥି ଶିଶୁ ହୃଦୟରେ
ନାନକଙ୍କ ଯେ ସୁନ୍ଦର ଶୌଭିକ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ
ଏକଜଣ ଶିଖ ବିଦ୍ୟାମନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧ୍ୟାନ ସାଧନ ହେବାଲାହୁ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାଙ୍କ ପହିତ ଜୀବନ ସୁନ୍ଦରେ ରଖି କର୍ତ୍ତରୀୟ
ଥଥରେ ଅବଭିଷ୍ଟ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବତମାନୀର
ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତରୀୟ । ମାତ୍ରମୁଣ୍ଡମାନଙ୍କ ପୁରୁଷ ଜୀବନ କରିବା
ହୁଏ କୌଣସି ବିଶେଷ ଫଳ ପ୍ରସରିତ ହୁଏଲାହୁ । ତାହାଙ୍କ
ଜୀବନର ଅର୍ଦ୍ଦ ସର୍ବଦା ସୁନ୍ଦରେ ରଖି ଯେଉଁମନେ
କର୍ତ୍ତରୀୟ ଥଥରେ ଅବଭିଷ୍ଟ ହୁଅଥିବୁ ଯେମାନେ କିମାତରେ
ପୂର୍ବ ହୋଇ ଦିନ ଜୀବନକୁ ଶାର୍ଥ କରିପାର ।

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକଳ୍ପ ପଢ଼ିଦାଶ ।

ଦ୍ରୁଜାପାତ୍ରଙ୍କର ଉପହାସ ।

ମୁଁ ପିଲୁଟି ଦିନରୁ ବଡ଼ ଏକବୁଝା । ଯାହା ଥରେ
କରିବା ପାଇଁ ମନ କରେ ତାକୁ ନ ସାରିଲା ଯାକେ ମନ
ଅୟ ଥରେ ନାହିଁ । ଫେରେ କଥାରେ ମୋ ମନ ବଳଛି,
ଚାଲୁ, ଚାଲୁ ଆମେର କି ମୁଁ ଟଳଇ ନାହିଁ । ଏହ ସ୍ଵରବ
ଦୋଷରୁ କେତେ ମତ ପଢ଼ିବୁ, କେତେଥର ବିଶବେରେ
ଢଢ଼ି, ତେବେ ମୁଁ କଢ଼ି ପାଇଲା ନାହିଁ । ଏବେ ବାଣିଜୀ
ଆଦିକା କେତେଥର ପାଇଲା, ବେଳରୁବ୍ୟା କେତେ ଦୟାହିଲ
ତାର ଠିକଣା ନାହିଁ । ମୋ ସ୍ଵରକ ଜାଣି ମୋତେ ସମସ୍ତେ
ତୁମ୍ଭ ଥାରୁ । ମୋ କଥା ବେଦରେ ଗାଇ । ଅମ ଦୁଇତା
ସ୍ଵର୍ଗକୁ ସ୍ଵର୍ଗ କହେ, ମୁଁ ଯେବେବେଳେ ନିହାତ ପିଲା
ହୋଇଥିଲୁ, ଥବେ କି ମନକୁ ଅପାଳ କହିଲି “ଜୀବମନ୍ତ୍ର
ନେବୁ” । ଯେ ଘେରେ ଦୁଇପାଇଲେ, ଘେରେ ପ୍ରକାର
ନିର୍ଦେଶ ଲାଭ ଅଣି ଦେଲେ କେର୍ତ୍ତିଥରେ ଦୁଇଲା ନାହିଁ ।
ଏକା ଚଢା ଧରିଥ ଏ “ହେ କହିମାନ୍ତି” । କିନ୍ତୁମାରୁକୁ ତା
ବିଏ ଦେବ ? ଦେବ ତରରେ ମୁଁ ଦୂର ତରି ଦିନକାଳୀ
କହି ଶାଳି ନାହିଁ, କେବଳ କାଳିଲି । କିନ୍ତୁ କାଳି
ଶାଳା ପଡ଼େ । ଯେବେ ଉଠିବେ ସୁନ୍ଦର କାଳେ । କାଳାକୁ
ବାବା ନ ଥିଲେ । ଯେ ଥିଲେ ଯାହାର ଦେଇ ମୋ ଅଞ୍ଚିତ
ପରୀକ୍ଷା ହାତାର ଦେଇ ଥାଅନ୍ତେ । ମୋତେ ଅର ଦୂରଧ୍ୟର
ଜୀବନରେ ଏତେ କଷ୍ଟ ମହି ୦କି-ଶିଖିବାକୁ ପଡ଼ିନ ଥାଏନ୍ତା ।

ମୁଁ ଯେବେବେଳେ ସହିକ * । ୨ ମାସର ପିଲା, ବାପାକର
ସମୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଅମେର କିମ୍ବା ନିମାଜନ
ଅବ ଥିବାରୁ ଥମେ ସହିରେ ଦିମୁଠା ବାଇ ପିଲା କହିଲା ।
ଏବ ଅମେର ମଧ୍ୟକରେ କିନ୍ତୁ କଟକକୁ ଖାର ନିକଟ । ମୁଁ
ଅଧିକା ପାଇରେ ଦିନକାତେ ବର୍ଷ କିମ୍ବା କୃତିକାଳୀପାଠ
ପଢ଼ିଥିଲା । କିମ୍ବା ଅବଧାନ ଉପରେ ତିନି ପାଇ ଆର
ପଢ଼ିବାକୁ ଅମେଲ ନାହିଁ । ତେର୍ବେଳି ବାପ ହେବିଶ୍ଵର ପାଇ;
ମାଦର ଭାବ ଜେଣେ । କେହି କିମ୍ବା କହିଲେ ନାହିଁ । ମୋ
ସ୍ଵରକ ଜାଣି ଜୋର ଜରିଦର୍ଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ କିମ୍ବା ହେଲା ନାହିଁ ।
ଏବେ ବହି ଦୂର ତିନି କର୍ତ୍ତରୀୟ ପାଇଲାକ ଗାଇରେ ବୁଲିଲ ।
ବେଶ ଦଶ ଏକାର ହୋଇ ଯିଗରୁ ସମସ୍ତେ ବିଶବେ କରିବା
ବିମୋହପ୍ତ କଲେ । ମୋ ମନ ଭଲାଇବା ପାଇଁ କଟକର
ବିଜାର, କୋଠାଗୁଡ଼ି, ଗାଡ଼ି ଯୋଜା କଥା ସବୁ ଅନେକ
ଗଠିଲେ । ମୋ ମନ ସକେଇ ପଢ଼ିଲା । ମୁଁ ଯେବେବେଳେ
କଟକ ଅୟବାକୁ ବାହାରିଲା । ଅନେକ କୁହା ବୋଲିରେ
କହିଲା । ଅମ ଗୁମ୍ଫା ନରତର ଦାସ ଥିଲା କଟକରେ
ଯୋ ଠିକ କର ଗଲେ । ମୁଁ ଅସିଲା । ଅଧିକାବେଳେକୁ ମା
ତେବେ କାଳିଲେ, ଶେଷରେ ଅନେକ ଦୁଇଲା କହିଲେ

ଯେ ନିଦରଣ ଯାନୀର ଅଷ୍ଟ ହେଲୁ ନାହିଁ, ଯେ ଯାହା କହିବ ମାନିବ । ନୋହଲେ ମୁଁ ଦଉଡ଼ ଲଗାଇ ମରି ।”

ତାଙ୍କ କଥରେ ମୋ ମନ ନ ଥାଏ; ମୁଁ କେବଳ କଟକର ମିଠେର ଦୋକାଳ, ଚକର କଥା ଛାନ୍ତାଏ । ତାଙ୍କର ଏହି ଦଉଡ଼ ଦେଇ ମରିବା କଥାଟି ମୋ କାଳରେ ତାଙ୍କ କରି ଗାଜିଲ । ମୁଁ କହିଲ “ନା ମୁଁ ଦୁଷ୍ଟମି କରିବ ନାହିଁ ।”

କଟକରେ ଯେତେବେଳେ ପହଞ୍ଚି ସେତେବେଳକୁ ରହି ହୋଇ ଯାଇ ଥାଏ । ଆମେ ଆହି ଜଣେ ବାହୁଙ୍କ ଘରେ ରହିଲୁ; ତାଙ୍କର ଶୁଭ ବଢ଼ି କୋଠାଘର, ବାଣୀ-ବଜାରର କାହାର ଅଳମାରମାନ ଥାଏ ହୋଇଛି; ସେଥିରେ କଳଚକ୍ରମୀ ହବ । ମୁଁ କଣ ଏହି ବହୁ ପଢ଼ିବ ? ମୋ ମନକୁ ଭାବି ଅଧିଳା । କାନ୍ଦୁରେ କେତେ ହବ । ମେଳ, ବଢ଼ିକ, ଖାଟ । ସବୁ ମୋ ମନକୁ ଯେନିଲା । ମୋତେ ଏକାବେଳେ ଯର ଅଭିକୁ ଯେନି ଗଲେ । ମୋତେ ଜଣେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ ଜଳ-ଶିଥ ଶୁଅଭାବେ । ମୁଁ କଟକ ଜଳଶିଥ ଖାଇ ଭାବି ଶ୍ରୀ ହେଲ । ବତରେ ଅଭି ଭାବ ଶାକର ନାହିଁ । ଶର୍କିରେ ରହି ନିଦ ହେଲ ନାହିଁ । କମିତି ଭାବ ପାହଲେ ବଜାର ଦେଖିବାକୁ ଯିବି ।

ବରି ପାହଲୀ । ଶୁଅସ୍ତ୍ର ମୁଁତେ ସାଜରେ ଲେଇ ବଜାରକୁ ଗଲେ । ବଜାରରେ କେତେ କଣ୍ଠେ, କେତେ ଅଭସି, କେତେ କାର ଦରବ । ମଳ ହେଲ ସବୁ କିମ୍ବିବ । ଯାହା ହେଉ ନୃଥ ଯୋତା, ନୃଥାତା, ନୃଥ ଜାମ, ନୃଥ କୁଗା ସବୁ ମୋ ମନ ଅନୁଷ୍ଠାରେ କଣା ହେଲ । ବଜାରରେ କେତେ କୋଠା ! ଆମ ଗାଁରେ ଏକା ଆମର ଶ୍ରୀଏପଳା । ଏଠ ଧାତ୍ରକ ଧାତ୍ର । ଧାତ୍ର ସବୁ ଶୁଅର ପର । ସେଥିରେ ତଳ ଲାଗିଛି, ଯୋଡ଼ାଟାନ୍ତାନ୍ତା । ପେତେ ତାତି ମନ୍ଦ ସବୁ ଗୁହଁ ଦେଖିଲ । ଏଥରିକ ତାତି ଶବ୍ଦ ପାଇଲେ ଯର ବରତରୁ ବାହାରି ଥାଏ ଦେଖେ । ଦେହବ୍ୟା ହେଉ ଯିବାରୁ ସବୁ କୌତୁକିଲ ସମୟ କମେ ଶୁଭଗଲ ।

ଘରକୁ ଫେର କିମିପ ପଦ ଯୋଇ ଦେଲ । ମୋତେ ବାବୁ ନିକଟ ତାକି ଶୁଅଭାବେ । ଗାଇ ପିଇ ସାଇଲଗୁ ବାହୁଙ୍କ ଯର ଫରାଟିଏ * । ୨ ବର୍ଷର ଝାଅଟି ସାଜରେ ଦେଖା ହେଲ । ମୁଁ ଥାଏ ତାକୁ ମୋ ନୃଥ ବଜାର-ସରଦା ।

ପାକ ଦେଖାଇଲ । ସେ ତାର କଣ୍ଠେ ପେତ ମୋତେ ଦେଖାଇଲ ।

ସାହାଙ୍କ ଘରେ ରହିଲ ସେ ଜଣେ ତେକିଲ । ତାଙ୍କ ନା' ବାହୁନିଧ ପୃଷ୍ଠାମୁକ । ଅନେକ ଦିନରୁ କଟକରେ ରହି ଏହିଠି ବସନ୍ତ କର ଗଲେଣି । ବାହୁନିଧ ବାବୁ ଅମେ ଘର ତେକିଲ । ବାବାଙ୍କ ସାଜରେ ଶୁଭ ଭାବ ଥିଲ । ବାବାଙ୍କ ସମ୍ମାନ ପରେ ସେ ଏକରକମ ଅନୁଭବ ସୁଧିପ । ମାମଲ ମକଦମା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାର କାମଦାମ ସମ୍ମ ସେହି କରନ୍ତି । ସେ ନିଜେ ମୋତେ ଘରୁ ଅଣାଇ ନିଜ ପାଶରେ ରଖି କଟକରେ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ କହି ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ କରିବ ଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ସୁଅ ପର ହୋଇ ରହିଲ । ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱାରା ମୋତେ ନିଜ ସୁଅ ପର ଶରଧା କରନ୍ତି । ମୋର କୌଣସି ବିଷୟରେ ହରକତ ଥାଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କିଛି ବିଷୟରେ ଅଷ୍ଟ ବା ଖୁବୁ ଦେଖାଏ ନାହିଁ । ସବି କେବେ ସ୍ଵର୍ଗ ଦୋଷରୁ ବାହାର ପତ୍ର, ମା'କର ସେ ବେକରେ ଦରଜି ଦିବା କଥା ମନରେ ପଡ଼ିଗଲେ ମୁଁ ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ରିହେଁ ତା ରୁଷା ବାହୁଙ୍କ ହିଥ ସୁନା ସଙ୍ଗରେ ମୋର ବିତ ସାଙ୍ଗ ହେଲ ସେ ମୋତେ ଶୁଭ ହଲ ପାଏ । ଅମେ ଦୁଇ ଜଣ ଯାକ ସାଜରେ ଶୋଇଁ । ମୁଁ ବାହୁଙ୍କ ମଭ୍ୟା ବୋଲି ତାକେ, ସନାର ମା'କୁ ମାଉସି ବୋଲି ତାକେ ସୁନା ମୋତେ ଦୟାଭୂର ବୋଲି ତାକେ । ସନା ହୁକା ବାହୁଙ୍କର ପିଲାହିଲ କିଛି ନାହାନ୍ତି । ସୁନା ଅଗରୁ ଦୁଇଟି ସୁଅ ହୋଇ ମର ଯାଇ ଥିଲେ । ସୁନା ତଳେ ଅଭି କେହି ନାହିଁ । ବାହୁନିଧ ବାହୁଙ୍କ ସୁଅ ନାହିଁ, ମୁଁ ସୁଅ ହୋଇ ରହିଲ । ସମ୍ମାନ ବିଲାଶ କିମିପ ଶରଧା, ପର । ସନାକୁ ସାଜ ପାଇଁ ଚାର ଜେଳାମାନଙ୍କ କଥା ଭୁଲି ପକାଇଲ । ସୁନାର ମାବର ଯେହରେ ମା'କର କଥା ତେବେ ନିଜର ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ବାପର ସେବି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲ କିନ୍ତୁ ବାହୁନିଧ ବାହୁଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଜାଣିଲ । ମୋର କିଛି ଅଭିବ ନାହିଁ । ବାବୁ ନିଜେ ଯାଇ ରସ୍ତାମୁକରେ ମୋ ନା' ଲେଖାଇ ଦେଇ ଥିଲେ । ସବେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷନ ମୋତେ ଦୁଇଓଳ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଅପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ମନ ଦେଇ ପଢ଼େ ।

ଲୁହୁରେ ଅନେକ ପିଲାମ ସାଜରେ ଦେଖି । ପରିବ ହେଲ

କିନ୍ତୁ ମୋର ସହାଯେ ବେଶୀ ସାହା ପଢ଼ିବଣ ସାଜରେ । ଦୂରଗରଣ ଦୂର ଦୂର ବନ୍ଧୁ ପିଲୁ, ଖୁବ୍ ବୁଝିମାନ, ଭାବ ମେଳିଆ । ତାହାର ସାଜରେ ନନ୍ଦ ଖୁବ୍ ମିଳେ । କୁଣ୍ଡରେ ମେ କେବେ ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ମୁଁ ଦୁଇଯୁଁ ଦୁଇଁ, ବାବା କେତେବେଳେ ମୋ ଡଳେ ମେ ରହିଥାଏ । ପଢ଼ାଏଟି ବିଷୟରେ ତାର ମୋର ଟିକିଏ ବାବ ଶଳେ ମଧ୍ୟ ମନ ତୋଳି ଦୁଇଁ ଧାକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଁ । ସେ ଅବି ନିର୍ବି ଅମ ଚପାରେ ପଢ଼ିଲେ ଦୁଇଁ ଧାକ ସାଜରେ ଦୁଇଁ, ଦୁଇଁ ପରେ ଏକାଶାଙ୍କରେ ଘରକୁ ଯାଇଁ ଏହିପର ଦିନ କଟି ଯାଉଥାଏ ।

ସୁନ୍ଦା ହୃଦୀରେ ଥରେ ଗୀରୁ ମୁଁ ସାର୍ବ, ଥରେ ଥରେ କଟକରେ ରହେଁ । କିନ୍ତୁ ଶର ହୃଦୀରେ ଗୀରୁ ମିଗଟା ମାନୁଛି; ନିର୍ମୟରେ ହେଉଥିବ ମନ୍ଦର ସାଜେ ସାଜେ ମୁଁ ବସୁଥରେ ଚାଲି, ଉଦ୍‌ଭୁବ ଉତ୍ତରର କ୍ଲାସରେ ପଢ଼ିଲ, ଆଜି ବୁଝି ଚାଲିଲ, ଗୌରାଦ୍ୱୟ ବଢ଼ିଲୁ ସହରର, ସମାଜର, ସର୍ବତାର ସାନ୍ଦରଭର କେବେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବର୍ଣ୍ଣ—କିନ୍ତୁ ଏକା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ନାହିଁ ସୁନ୍ଦା । ସୁନ୍ଦା ଚିରଦଳ ସେହି ପିଲାଙ୍କା । ପେହି ଚାଲିଲା ସୁଲାର ପଢ଼ିବା, ପେହି ଶିଶୁର ସରକା—ଫେରେ କିନ୍ତୁ ବୈଷମ୍ୟ ଦିଲିଲ ନାହିଁ । ତାହାର ସେହି ଠାରି, ସେହି ଗୁହାରି,—ସେ ସବୁ କିନ୍ତୁ ଗଲା ନାହିଁ । ସେ ଅକିଯାଏ ମୋହର ପଳାରେ ମାଏ, ମୋ ପାଖରେ ବେଳେବେଳେ ଶୋଇ ପଲେ, ମୋ କୁଳାପଟା ଧେଳ ପଳାଏ, ମୋ କେଳେବିଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ରସିଦିବ ନାହିଁ । ଏହି ଶୁଣ୍ଡ ମୋତେ ସେ ସବୁ ପ୍ରକାଶ କଞ୍ଚାଳରେ ପକାଇ ବସନ୍ତରେ କହି ହୁଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ରହି ଥିବି କାହିଁଲେ ହସି ହସି ପନ୍ଥିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ତାର ପୁର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ଵାସ ପ୍ରକାଶ ସେ ମୋର ନିରାକାର ଅନ୍ଧକୁ କରୁ ପରିବେ ମୁଁ ତା ଦ୍ୱାରା କେବେ ଦରକୁ ଦେବା ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଲାଶିଥିଲ ଯେ ସୁନ୍ଦା ମୋର ମାହା କରୁ ପରିବେ ମୁଁ ତାଉପରେ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୋ ଉପରେ ତାର ଏହିପର ଅତ୍ୟାଗର, ଟାପର କଥା ଶୁଣି ମାତ୍ରା ତାର ମାଲ ଦେଲେ ଯେ ଅବି ମୋ ପାଶରେ କହେ, ବେଶି ବାଧରେ ମୋ ଅଗରେ ଯାଇ କାହେ ।

ଦିନ ରହିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଏହି ଅଭି ପିଲ ନହେଁ । ଦେଖି ସୁଦିକୋବେ ବଳିଲୁ । ମୁଖ ମନ୍ତ୍ରରେ ଘୋଷନ

ସୁଲାର ଶୁଣ୍ଡରିକି ଉପର କହିବର୍ତ୍ତ ଅଭି ବିକାଶ କଲେଣି । ମୁଁ ଏଥର ଏପ୍ର, ଏ ପରିଷା ପାଶ କରି ରେଖେନ୍ଦ୍ର କଲେଜରେ ବି, ଏ, ଅବ୍ଦିବାରୁ ଅମ୍ବେ କଲ । ରବାରିବା ବାବୁଙ୍କ ପଢ଼ିବଣ ମଧ୍ୟ ମୋ ସାଜରେ ପାଶ କହିଛି ଓ ମୋ ସାଜର ପଢ଼ିଛି । ଏମ୍ବୁକୁ ପରାମାରେ ଅମ୍ବେ ଦୂରଜଣ ଫେରାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ତଳେ ସେ ରହି ଯାଇଥିଲା । ଏପ୍ର, ଏ ପରିଷାରେ ସେ ପ୍ରକଟୋଧ କଲେବୁ । ଦୁଇକଣ ଯାକ ପ୍ରଦେଶି ଦୁଇଁ ପାଇବୁ ମଧ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଯେ ପ୍ରଥମ ମୁଁ ଦୁଇଯୁଁ । ମୋ ମନରେ ବଢ଼ି ଶ୍ଵାସ । କିନ୍ତୁ କି ଅର୍ଥ୍ୟ, ମୁଁ ମୋ ମନର କଥା ଏକା ତାହାର ପାଶରେ ଖେଳି କରେଁ । ମୋ ମନର ଦୁଇଶଟା ଏକା ପେହି ଦୁଇଥେ । ଅଭି କେହି ହୁଣ୍ଡରେ କି ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେ ନା । ଆମୁ ଦୁଇକଣର ଭାଗୀ ଯେପରି ଏକ ସୁନ୍ଦରେ ଗନ୍ଧା ହୋଇ ଅନେକ ଅନ୍ଧକୁ ଅଳ୍ପକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ଏ ସୁନ୍ଦର କି ଜାନନରେ କେବେ ହିଣ୍ଡିମିବ ? ଏ ତଳେ କି ଶିଥିଲ ହୋଇଯିବ ? କେ ଜାରି ?

ତାର ମୋର ଜୀବନ-ମରଣର ପ୍ରତିପେଣିତା ; କିନ୍ତୁ କି ମହାତ୍ମ ! କି ପ୍ରମାଦ ପ୍ରତିଯୁଁ ! ମୋ ସାଜରେ ସେ ସେବେ-ଦେଲେ ଭାବିଯାଏ, ତାର ଦୁଇଶ ମୁଁ ଦୁଇଁ; ମୁଁ ପେହେ ତା ମାଜରେ ଭାବିଯାଏ, ମୋର ମନକୁଷ୍ଠ ସେ ଦୂରଦୂରମ କରେ । ଭାସୁ, ଅଭି କାଲ ଶ୍ଵାସ ଯମାକର କି ଅବନନ୍ତ ଯଜଳିବି ! କି ଯୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ! ସେ ନୌରୋଟିକ ପ୍ରମନ୍ୟ, ସେ ପରିଦ ଗୌରାଦ୍ୱୟ, ସେ ସର୍ବାୟୁ ଶ୍ରୀତ ତେବିକ ଆଜି, ଏବେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦୂରଦୂରରେ ବାହୁଣ ଜିନ୍ଦୁମା, ପିରାଣିକ ପର୍ବତୀ ! କି ଶୋଭାଲୟ ଅଧ୍ୟାତଳ ! ହୁ, କଥା ଶ୍ଵାସାଳ । କଣ କହୁଁ କହୁଁ କଣ କହୁଁ ପକାଇଲ । ମୋର ବସୁପରେ, ଥାଠରେ ଉତ୍ସାହ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବର୍ଣ୍ଣିଲା । ମୋର ଚିପଲ ମୂଳର ନାହିଁ । ମୁଁ ଭାବ ବିଶ୍ଵାସ କରି ପାରିଲା ଯାହା କୁହିଲା ସହଜ ନୁହେ । ମୋର ବନ୍ଦୁର ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତର ମୀଳିବା ; କିନ୍ତୁ ଯାହା ପାଇଲାରେ କ୍ରେଷ୍ଟ ଅଭି ପାଇଲା ଅଭିକାର ଅଭିକାର ମନୁଷ୍ୟର । ସମୟର ସାଜରେ ମିଶି ‘ଅଜ୍ଞା ଅବଧାନ’ କିବା

‘ମୁକୁତ ହୁଏ’ ଭାବ ମୋର ନ ଥିଲା । ହୁଳନା ମୋତେ ଅପେକ୍ଷାଛି ।

ଫେ, ଏ ପାଶ କଲ୍ପଗ୍ରେ ମା ଥରେ ମୋର ବିବାହର ପ୍ରସାଦ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ନାରୀ (ଏହାର ଶିଖ ସାଜର ମଧ୍ୟର କଥା) ଓ ବିଶେଷତଃ ଗାଁରାନ୍ଧୀ ଗାଁକର ଅମରବୁ ଏହି ଉଠିଲା ନାହିଁ । ମାତ୍ରର ବିଧ ଚର୍ଚାଲଙ୍ଘଣା ମନରେ ବହିଲା । ମନ କଥା ମନରେ ନିରାଳେ । ଏହିପର ବିହୁଦିନ ଜାରି; ଫିନେ ଲୋକଙ୍କ ପୃଥ୍ବୀ ପାଥରୁ ଓ ଜାଗିର ଜାଗିର ମୁଁ କାହିଁ ପାହିଲା ଯେ ମୋର ବିବାହ କଥାଟ ବିବରେ ଜାହାନ । କିନ୍ତୁ ଯେ ମନ୍ୟରେ କିନ୍ତୁ ଚାହିଁ ପାହିଲା ନାହିଁ । ମନରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ଵାଧୀନ କୌତୁଳ ଜାହାନ—କିନ୍ତୁ କେଉଁଥିବେ କିନ୍ତୁ ଉପର ପାଇଲା ନାହିଁ । କାହାକୁବୁ ପରିବହି ମନରେ ରହିଲା ।

ଏହିକି ଦେଉଲି ସୁନା ମୋତେ ଟିକିଏ ଲାଜ ଲାଜ କରେ । ଭାବ ଗରିଲା ବେଳେ ମୋ ଶରୀରର ଶାରିକାରୁ ଅପେ ନାହିଁ । ପାନ ଭାଙ୍ଗି ମୋ ହାତରେ ଦିଏଲାହି । ଯଦିତ ପ୍ରକାଶ ଭାବରେ ମୋ ଆଗେ ଡେବିଲା ଟାଶେ ନାହିଁ, କେବେ ମୋତେ ଦେଖିଲେ କିମର ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଦିଏ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ କିମି ଏ ଶୁଭାକାଶ କିମ୍ବା କର ନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମନକୁ ଦିନ ଏହାର ମାତ୍ର ବଢ଼ିଲୁଛି ମୋର ଶରୀରରେ । ‘ଜୀବନ’ ଅବେଳା ଅନ୍ୟକାଳୀନ କଳ ଏବଂ ଭାବୀ ଦେଖିଲ ଯେ ବୋଧକୁଏ ବୟସ ଦେବାରୁ ମୁଁ-ସଲକ ଲାଜୀ ବିଶରଣ ଦେ ଏହି କରୁଥିବ ପର ! ମୁଁ ଏହି ବିଶାପର ନିରାର କର ପ୍ରତି-ଲାଙ୍କାର ଛଳନା ଧରିଲା ନାହିଁ; ବରଂ ଉପରେ ପଡ଼ି ଅବେଳ ପମ୍ବୁରେ ଥାଏଁ କଥା କୁଣ୍ଡେ, କିମା ନାଚିଲା ଭାବରେ ଚାଲୁଯାଏ ଅଥବା କୌଣସି ପ୍ରମ୍ଭ ପରିବ ଦିଏ କିମା କିମି ପାର୍ଦ୍ଦି ମାରିବିଏ । ଗୋଟାଏ ପତ୍ରରୁ ଏହୁପର ଅଗ୍ରାଷଙ୍କି ବ୍ୟବହାର ବା କେତେ ଦିନ କଲିବ ! କେତେ ବେହିଥା ଦେଇ ଟଙ୍କେ-ପଣୀ କରିବ ! ମନ୍ୟରୁର ଦୁର୍ବଳତା ଅଛି । ମୋ ମନରେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳତାର ପ୍ରାଣ ହେଲା । ମେତେ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧ ହେଲା—ନିଜାଏ ଶବ୍ଦ ମହିଳା । ଅବେଳ ଦୁର୍ବଳତା ପରେ ମୁଁ ହୃଦୟକୁ ଛାଇ କଲ, ମନକୁ ଦୁଃଖ କଲ;

ଦୁଃଖୁର ଏ ଶାମାନ୍ୟ ଦୁର୍ବଳତା ପାଇଁ ନିଜେ, କିନ୍ତୁ ଦେଇ । ଶେଷରେ ଠିକ କଲା—‘ନା, ଏ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ ମୋର ଉଚିତ ନାହିଁ’ । ମନକୁ ପ୍ରଗୋଧ ଦେଇ—‘କାହିଁ ? କଣ ହେଉଛି ? ପରିବର୍ତ୍ତନ ବରଂ ମୋର ; ସୁନ୍ଦର କାହିଁକି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ ? ମୁଁ ଅସୁନ୍ଦର ଉପରେ ନିର୍ଭର କଥି ଜାଗତମୟ ମୋହର ପର ଦିଅନ୍ତର । ସୁନ୍ଦର ଯେହି ସୁନ୍ଦର !’ ମନ୍ୟଙ୍କ ଅନ୍ତରୁକ୍ତରେ ଜାଗତକୁ କଲେ ଓ ମାପେ ।

ଏହୁପର ଦୁଆ ଶ୍ରାବନାରେ ଅସୁନ୍ଦର ଲାଜ କର ସୁନ୍ଦରି ଦେହ ପିଲ କାଳର “ହୁଁ” ଦେବାକୁ ଦସି ଓ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସନାକୁ ଯେହି ପିଲ କାଳର “ସୁନ୍ଦର” କର ଗଢ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଥ ମୁଁ, ଦେଖି ପାରିଲ ନାହିଁ ଯି କାଳ ଯୋର ପିଲ ଦୟାଶିଥା କଥାରେ ଭୁଲିବ ନାହିଁ । ସେ ଅନ୍ତରୁମ-ଦତ୍ତରେ ଚାହିଁ । ସମୟର ପ୍ରକାଶ କୁଆଜିକୁ ବୁସେପ କଳିବ ଅବରମ ବହୁ ଯାଉଛି । ସାଜେ ସାଜେ କେତେ ଦେଇର୍ବଳ, କେତେ ଅବର୍ତ୍ତନ ; କେତେ ନୂଆ ପୁରୁଣ ହୋଇ ଯାଉଛି, କେତେ ପିଲ ଦୂଢା ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି; ମନର, ଦୁଃଖୁର, ଆଶର, ଅଳକ୍ଷ୍ୟର, ବୁଦ୍ଧି, ସୁନ୍ଦର କେତେ ଦିପର୍ଯ୍ୟ ଏହୁକୁ । ପ୍ରକାଶ ନିଯମ ତିଏ ହେବି କରି; ସୁନ୍ଦର ନାତ କିମ୍ବା ଦେଖ କରି ! ମୁଁ ବିଳା ମନକୁ ଭଣ୍ଣାକାରୁ କେନ୍ତା କଲ କିନ୍ତୁ, ଦେଖିବାରୀର ଶିକ୍ଷିତ, ତର୍କ-ମୁକ୍ତି-ପ୍ରାଣ-ସିକ୍ଷାନ୍ତମୟ ମନ, ମୋ କଥାରେ ଭୁଲିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ପ୍ରତି ପଦେ ପଦେ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ହେବାକୁ ଲାଗିଲ । ପ୍ରତଳ ବୁଝାନ ହତିଲ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ, ଧୀର, ପ୍ରକଳ୍ପ, ବୃତ୍ତ ପଦବେଶରେ ସହାୟ କରୁଛି ଅପ୍ରକାଶ ହେଲା ।

ମୋର ବ୍ୟବହାରରେ ଅଛି ସ୍ଵାଭାବିକତା ରହିଲା ନାହିଁ । ଦୁଃଖୁର ଭାବ କିନ୍ତୁ ରହିବ ଏହିବା ସହି ନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ମନକୁ ଭୁଲିବ ଚଳ-ପଣୀ କର ସ୍ଵରା-ବିରୁଦ୍ଧ କରିବେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ସିନା ! କିନ୍ତୁ ମୋର କିମର କୁଣ୍ଡମା, ଅଥ କେହି ଜାମି ପାରୁ ବା ନ ପାରୁ, ମୁଁ ନିଜେ କେବଳିଶ ପାରୁଆଏ ।

ବେଶୀ ଦିନ ଥର ଏହି ମୋର ହୃଦୟ-ବିରୁଦ୍ଧ କର୍ମୀ

ରାଗକୁ ଦେଲୁ ନାହିଁ । ପଞ୍ଚା ଦିବ୍ୟ ହାତରଳା, ମୁଁ ମଧ୍ୟ
ମେର ଅଢ଼ିବି ଶ୍ରୀ ଦେଲ । ତମେ ତମେ ଜଣା ପଡ଼ିବଳ
ଯେ ବାହୀନିଧି ବାହୁ ସ୍ଵାର ବାହୁର କରିବେ । ରା ମଧ୍ୟ
ଠିକ ହୋଇ ଗଲାଗା । ବର କିଏ କେବେ ? କହିବାକୁ ଲାଜ
ମାତ୍ରିକୁ, ସେ ହତାତ୍ମି—ମୁଁ । ସୁଧ ବୁଧ କଥା ନୁହେ;
ମନ୍ଦଷ୍ଟେ ଜାଣିଲେ । ଆଉ ତ ଏହିକି ବିଶ୍ଵ କଥା ନାହିଁ ।
ଦୁଇ ଏକବେଳେ ଦେହ ଧେଆଇଲୁ । ଆଉ ତାର ନା’
ଛି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ତା ଶରୀର କି ମୁଁ ଦେଖିଲା ନାହିଁ ।
ମୋ ହୃଦୟର ରୂପାଳ କହ ହୋଇଲା । ଜୟପଦକର୍ମର
ଅଳ୍ପତଳ ଜଣା ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଯୁଧ ‘କାଳୁ’ ଅବରେ ନନ୍ଦମୁକ
ଦେଇ । ଏହିକି ମୁଁ ପେତେବେଳେ ସେତେବେଳେ ଦର-
ଅଢ଼ିକୁ ପି ଯାଏ ନାହିଁ, ତାକି ନ ଅସିଲେ ଆଭାକୁ
ଯାଏ ଲାହିଁ, ପାଇ ଝଣ୍ଟେ କେହ ନ ଦେଲେ ନିଜେ ମାତି
ଶାବ୍ଦ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦନ ଫରେ ମୋହର ଶୋଇଲା ଏରେ
ଜଳଭିଥ କରିବାକୁ ଅଭୟ କଲି, କିନ୍ତୁ ଭାବ ଆଭାଳ
ବେଳେତ ଦର ଅଢ଼ିକୁ ସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କଣ କରିବ, ବଢ଼ି
ଲାଜରେ, ବଜ ସାରଧାନର ସହିତ ମୁଁହଁ କଳକୁ ଯୋଗ
ମୂଳଯାଏ । ଏ ତ ଜ୍ଞାନ ମୋର କିଛି ର କଥା । ସେ କିଗରେ
ଧୂଣି (ସର୍ବରେ ହେଉ ବା ମିଶରେ ହେଉ) ଅନେକ ପର-
ଦ୍ରିଷ୍ଟିକ ଲକ୍ଷ କର । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ମାଣେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ମୋପାଦରେ
ସର୍ବ ଫାଳିର । ମୋର କଣ ଅଭିର ଦେହିଟା ମେଘର ମନ୍ଦଷ୍ଟେ
ସହି ରମ କରୁଥିଲା ତାହା ପୂରଣ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ବ୍ୟପ୍ତ
ଅଛନ୍ତି । ଏହା ପ୍ରକାରରେ ହେଉ ବା ନ ହେଉ ମୋତେ ଠିକ
ଜଣାଇଲା ଏହିପର । ସେ ଗୁରୁକ ଏତେ ବନ୍ଦାରିବ ବା କଣ,
ମୋଟ ଉପରେ ଏତିକି କହିଲେ କଲେ ଯେ ପରିଚର୍ଯ୍ୟ,
ଯତ୍ତ, ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ମାତା ବଚିଲ କିନ୍ତୁ ତା ସାହେ
କିଏ ଶୁଭବିକାର ହ୍ରାସ ଅନୁରକ୍ତ କର । ସମେପରେ
‘ବାରବୁଥ’ ଅଳ, ‘କଣିଅ’ ପରି ହେଲ ।

ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ କଥାଟା ଅନେକ ସମୟରେ ମୁଁ ଛାଇବା
ଲାଗି ଥିଲା ମନ କରି ଜାପାଏ ଦୁଇଏ । “ହାୟ, ମୋର ଏଇଠି
କେତେ ଦ୍ୱାରାଳା ସ୍ଵାଲ୍ପ, ଏକ ଦାହୁଳି ଯମୀର ଦେଲା !
ଆଜି କିମ୍ବା ଏଇ ଧୋଇ ଥୁବେ କଣ ଯାଏ ହେଉ ଆନ୍ତରା ?
କିନ୍ତୁ ଏ ଜୀବନା ମଧ୍ୟରେ ଯେବେଳେକେ ମୁକାର ସୁନ୍ଦର
ମନେ ଏହି ଯାଏ, ମୋର ଏ ଜୀବନା ଗରି ଛୁଟୁଥେ ଉଚ୍ଚ
ଯାଏ । ମୋର ଅଞ୍ଚି ଅଗ୍ରରେ ସୁନ୍ଦର ଯେବେଳେ କିମ୍ବା

ସେହି ତଥାଳ କୃତ୍ତବ୍ୟାଣୀ, ମେହି ଦୁଃଖ ଦୁଃଖ ମୂର୍ଖ, ଯେହି ମନୋରମ
ଠାର୍ଗ, ସେହି ସୁଧିରା ବାଣୀ, ଏକା ସାମରେ ଲାଜ ଉଠେ ।
ମୁଁ ସୁଲାକୁ ଲକ୍ଷ ପାଇସ୍ଥିଲ୍, କିନ୍ତୁ ଯେ ଏହି ଲକ୍ଷ ପାଇସ୍ଥିଲ୍
ତାହା ଜାଣି ନ ଥିଲ । ଏବେ ଜାଣିଲ, ଏବେ ବୁଝିଲ ।
ସୁଲାକୁ ନିଜ ଦେଖିଥିଲୁ—ଏବେ ତାର ଅଦଶ୍ଵରରେ ଜାଣିଲ
ସୁଲା ଦେଖିର ଏବେ ଘୋରପ୍ରୟେ, ଏବେ ମଧୁରତା ! ସୁଲାକୁ
ମୁଁ ବିଜ୍ଞ ହେବି ? ସୁଲା ମୋର ସ୍ତର ହେବ ? ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ
ମନରେ ଉଦୟ ହୁଏ କିନ୍ତୁ ବେଶୀରଙ୍ଗ ମନରେ ପ୍ରାନ ପାଏ
ନାହିଁ । ସେହି ଦେଖିଲର ଅଳକ ଗୁଡ଼ି, ସୁଲାର ପ୍ରତିକାଳ
କଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ରଜନୀଜ୍ଞ ଗୋଟି ଗୋଟି
ହୋଇ ମନରେ ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠେ । ମୁଁ ଯେଥରେ
ବିଜ୍ଞେ ହୋଇ ରହେ । ମନରେ ବୋଧ ହୁଏ ସୁଲାକୁ ମୁଁ
ଯାହା ଦେଖିଲ, ସେ ଶୁଣ କମ୍—ଫଣ ମାତ୍ର ଦେଖା ।
ଅଭ୍ୟର ତାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମନ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ହୁଏ । ଯେହି
ଅନନ୍ତ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ମଧ୍ୟରେ, ଅନନ୍ତ, ଅଚ୍ଛୁତ ଆବେଦନ ଯେତେ
ମୁଁ ପଢ଼ ରହିଥାଏ । ସୁଲା ମୋର ବିଜ୍ଞାର ସଙ୍ଗ, ବୁନ୍ଦଳାର
ହୁବି, ହୃଦୟର ଅର୍ଥ ଦେବତା ହୋଇ ବିଶିଷ୍ଟ କଳ ।
କିନ୍ତୁ ମୁଁ କଳକ ଲାଗି ସୁଲା ପ୍ରତି କାମନାର କୁହିଲ
କାନ୍ଦା ନିଷେଷ ଉଚ୍ଛନ୍ନାହିଁ; ବାସନାର କଳରେ ଉଚ୍ଚେ
ଶହି ନାହିଁ; ମୁଁ ତାକୁ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ଭାବରେ ଲକ୍ଷ ପାଇଲା ଶତାବ୍ଦୀ
କିନ୍ତୁ ଯେଥରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵସକାର କେବି ମାତ୍ର ନ ପିଲା;
ତାହା ପ୍ରଶାନ୍ତ, ଗାତୀର, ସୁର୍ଯ୍ୟ, ପରିବାର । ଯେତେବେଳେ
ମନକୁ ଧିହେସନ କର ତାହାର ମୂଳ ଓ ଗରମ ଅନୁମନାନ
କରିଥିଲେ ଯେଥରେ କଣ ଦେଖାଯାଇ ଆଥେନ୍ରା ତାହା
କିଏ ଜାଣେ ।

ମୁଁ ସମାବସ୍ତୁ ଏକେ କିଛିଲି ଓ ସମାଜ ସହିତରେ ଏକେ
ସମଜର ବହିତ ଯେ ମେର ଦୂରବ୍ୟୁଧ ଏକେ ହୁଏ, ତୁପାଳ
କାହାର ଦେହରେ ବାଜିଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏବା ସେହି
ପଦ୍ମଭରଣ କିମ୍ବା ୨୦ ଡରଳା । ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ଦୂରକର୍ତ୍ତ
କଠଗଲା । ପରାମା ସମ୍ପଦ ଉପରେ । ପ୍ରତିକଳ ପଦ୍ମଭରଣ
ସାଇରେ ପଢା-ପଢିବେ ଚର୍ଚାବ୍ୟେ, ପରାମା ଫଳର କଳ୍ପନା
କଳ୍ପନା ଦ୍ୱାରା । ପଦ୍ମଭରଣ ଭାବ ବିଚାର । ଯେ ଜଙ୍ଗ ରୁହି
ବିଭୂତିର ବିଭୂତି ପଳାର୍ବ । ସେ କଥା ଶୁଣିଲା ସମ୍ମି ମୁଁ
ସମ୍ମି ଅନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରବୂର ଅଳକାରଣ କରେ । ଏହିବୁଝେ ଦେଖୁ
ଦେଖୁ ପରାମା ଆଜନ । କଲେକ୍ଟର ମାତ୍ର ପରାମା ପରାମାର୍ଥ

ମନରେ ସ୍ଥାନିକ ଅଳନ ହେଲା, କେତେ ଦୁଇଁ ଅସିଲା । ମୁଁ ଦରକୁ ଲେ; କିନ୍ତୁ ଜନ ରହି ପୁଣି କଟକ ଅସିଲା । ସେତେବେଳେ ଆମୀ ବୈଶାଖ ମାସ ଅଧାର୍ଥ ସରକ ହୋଇ ଗଲାଗା । ସମସ୍ତେ ଖାଲ ଗେଲେକୁ ଅଳନ ବସି ଅଛନ୍ତି । ମୋର ଜାହାନ୍ତାର ଶବଦଟା ବହାର ସାଧଳେ ଥରେ ଦରକୁ ଯିବୁ, ପରେ ବିଶ୍ଵର କର ଯାହା କରିଯାଇ । ବାହ୍ୟନିଧି ବାହୁଦିନ ରଙ୍ଗା ଡେଲିକ ପଢିବା ପାଇଁ, ମୋର ଲଙ୍ଘା ଏମ, ଏ, ଲଙ୍ଘି, ଆଜି ମା'କର ଲଙ୍ଘା “ସେତିକ ସେତିକ, ଏଣିକ ଏବ ଦୁଆର କର” । ତେଣୁକି ପୁଣି ଅଧିନ୍ତା ଅଣାନ୍ତି ମାସରେ ବାହାନ୍ତା— । ଓଁ, ପୁଣି ବାହାନ୍ତା ! !

ରତ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ଅମର ଜଣେ ଶୁମାସ୍ତା କବେର କାମରେ କଟକ ଅଧିଷ୍ଠାନ । ତାହାଠାରୁ ଶୁଣିଲି ଯେ କାଠ, ଧାନ, ଜାଲ ଦେଇବା ମେଷା ଜୀବନମନ ଅଣାଠିଁ ସଜ୍ଜକ କବିତାରେ ହେଉଛି । ଏହାହାରୁ ଅଛୁଟ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଲି ଯେ ମା’ ବାହ୍ୟନିଧି ବାହୁ ହିଂର ଶିଖା ମାଗାଇ ପଠାଇଲୁ । କଥାଟା ମୋ କାନକୁ କିମନକା କିମେତକା ଲଜିଲା । ଦର୍ଶି, ଶିଖା ଏବେ ଯଦି । ସେଥିରେ ମୋର କଣ ଅଛୁଟି ନା, ନା, ଯଦି ଅମେଳ— । ଓଁ ଅମେଳ ହେବ; ତେବେ ଦେଇଯର ନହେବ, ଅର କଣ ? ‘ବିଭୂତି ଭାଜୀଯିବ’ ଏହି ଚିନ୍ତା ମନକୁ ଅମେଲ ପଣ ଦୂଦୟ ଦମ୍ପତ୍ତି ଦରିଲା । ଯାଉ, ଏ ଦୁଆ ଚିନ୍ତା ଗୁଡ଼ାକ କରିବା ନାହିଁ, ସେଥିରେ ମୋର କଣ ?

କିନ୍ତୁ ଜନ ପରେ ଦିନେ ଦିନ୍‌ଯାପରେ ବିଶ୍ଵର ଫେର ଦେଖିଲି ଥିଲା ଶୁମାସ୍ତା ନରହର ଦାସ ନିକେ ଟର୍ନିଂକ ଖାନାରେ ଦିଷ୍ଟିଛନ୍ତି । ବାହ୍ୟନିଧି ବାହୁ ତାଙ୍କ ଟୌକି ଉପରେ ଦୁଇଗୋଡ଼ି ଟକି ବସିଛନ୍ତି । ଦୁର୍ଦେଖାକ ନାରବ । ବାହ୍ୟନିଧି ବାହୁକର ତାହାର ହାତରେ ଶଣ୍ଟ କଲମ, ବାଁଥା ଦାତ ମଥାରେ, ମଥାରସତ ଅବନନ୍ତ । ନରହର ଦାସଙ୍କ ଦେଖି ମୋର ଟିକିଏ କୌତୁକର କୌଲି; ମୁଁ ଟିକିଏ ଦୁଆର ପାଶକୁ ଗୁରୁ ଅସି ଦେଖିଲି । ଦେଖିଲି ବାହୁକ ବିପୋଳ ରେଖାକିତ, ରୁକ୍ଷୁତ, ବଦନ ମୃତ୍ୟୁନ ବିଷ୍ଣୁ, ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ରୁହୁ ପରିଲ ନାହିଁ । ଧରକୁ ପଣ୍ଠ ଅସେବାର ରଙ୍ଗ ବୁଲା, କିନ୍ତୁ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ମନ ବିଲାଙ୍ଗ ନାହିଁ । ଟିକିଏ ଦମ୍ଭମାର ହିତା ହୋଇ ଗଲ । ପୁଣି

ନରହରତା । କେହି ଟିକିଏ କଲୁ ନାହାନ୍ତି କି କାହାର ପାଣ୍ଟିର ପଦେ କଥା ବାହାରୁକୁଳାନ୍ତି । କଥା କଣ ?—ମୋର କୌତୁକର ଜନିଲା । ଟିକିଏ ହିତାରୋଇ, କାନାର ଶୁଣିଲା । ଯାହା ଶୁଣିଲି ସେଥିରେ ମୋର ସ୍ଵୀଚ୍ଛାକରଣ ଦେଲା ଦୃଶ୍ୟାବଦୀ ଅନ୍ତର ଦଗିଲା । ରହି ରହି କେତେବେଳେ କରିବାର ନରହର ବାହୁ ନାରବ । ପୁଣି ଦ୍ୱାରାବ୍ୟକ୍ତି ଭାବରେ କରିବାର କିମ୍ବା ? ବିଧାତାର ଜଳି; ମରିଷ ଦାତରେ କିମ୍ବା ? କଥା ? ପ୍ରକାପତିକର ନରହର ଅମର ଶରୀର କଣ କିମ୍ବା ? ଏହଥର ବାହ୍ୟନିଧି ବାହୁ କଲମଟା ଶର୍ଦ୍ଦିବାରେ ଦାସେ, ମୁଁ ଲୟାପ ଦେଇଲାନ୍ତି; ସମାର କାମରେ ସହା ଥିବ ତା ଏହିଟି । ଏଥି ହେଇ କଲୁ ଦେଇଲା ଯେତେବେଳେ, ପ୍ରକାପତି ତା ପାଇଁ ବର ଗଢି ରଖିପାରନ୍ତି । ସେ ଲୁଗେ ମୋର ଭାବକା ନାହିଁ; ତେବେ ମୋର ଗୋଟାଏ ବନ୍ଦ ଅଣା ଭାଜିଗଲା ବିଧାକ ଏହାହାର ଟାପର କଲେ । ମୁଁ ତାକୁ ସଥିରେ ବିଲ ମରିଷ କରିଥିଲା ।” ଏହାର ଶୁଣି ମୋର ଅର ବେଶି ଦୂଷିତାର ବାବି ରହିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଥିବ ଥିବ ଶରୀର ଶରୀରରେ ଅନିନ୍ଦି, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେବେଳେ ମୁଁ ବିଶ୍ଵର କି ନରଯାର ଥିଲା ସେ କଥା ମୁଁ କହ ପାଇବା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯଥାପରେ ନରହର ଦାସ ଅରୀ ସମସ୍ତରେ ମୋର ଖରେ ଦାଜର ଦେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ଯନି ପୁଣି ମୋର ଜୀବି ଅହେଲ । ତାଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରାବ୍ୟକ୍ତି କର ବସିବାକୁ କହିଲ । ମୋହର ବିଶ୍ଵାରରେ ନିଷେ ଦାସେ କହିଲେ “ବାହୁ, ମା କହିଲାନ୍ତି ତୁମେ କାହିଁ ପକାନ୍ତି ବରଠେରୁକ ଯିବ । ଜୟୁଲ ତ ହୁଣି, ଏଠେଣୁ ବସେଇ କିମ୍ବା ? ମୁଁ ଯଥାପର ଦରକାର ଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କାର ପାଇଲାନ୍ତି । ଶେଷରେ କହିଲା, “ହୁଣ ଦରକୁ ଯିବ, ତୁମେ ଯାଏ ।” ନରହର ଦାସେ ବିଦୟା ହୋଇ ଗଲେ । ସେ ଦୂଦୟର ତାର ସେହି ଗୋଲିଥ ସର୍ବତର ତାନିରେ

ମେଘର ହୋଇ ଗାଲି ଉଠିଲା । ଉଠିଲ, ମୁଁରୁ ଶାଫିଲ; ଦୂରି ଚକଣା ଖାଡ଼ିଲ; ଦସିଶୁଳ ମୁଣ୍ଡ କରିଥିଲ, ପୂର୍ବକୁ ମୁଣ୍ଡ ଦଲ, ସୁରି ଦସିଶୁଳ ମୁଣ୍ଡ କଲ । ଦେଲୁ ନାହିଁ, ବାହାରକୁ କଲ । ଫେରିଲ, ଘୋଲିଲ । ସୁରି ଉଠିଲ, ସୁରି ଆସିଲ । ଏହପର ଭାଇଯାବ ଛଟାଙ୍କ ହୋଇ ପାହାନ୍ତିଆ ଦେଳକୁ ଅନ୍ଧର ଭାବରେ ନିଦ ହୋଇଗଲା । ସୁର୍ଖରେ ଗର ପଢ଼ିଲରୁ ତଥ ଭୁଲିଲ ଓଁ, ଜାଗରଣ କି ଦୁଃଖମୟ, ପଞ୍ଚାନାଦ୍ୟକ ! ଜାହା, କି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ, ମଧ୍ୟ ! ଏ ହନ୍ଦା ମୋର କାହିଁକି ନାହିଁ ?

ଉଠିଲୁ ବେଳକୁ ଦେବ ଭାବ ଅଳ୍ୟ, ହାତ ଗୋଡ଼ ଭାବ ଦୂରିଲ । ମନେ ପଡ଼ିଲ, ଦସିରେ ନିଦ ହୋଇ ନାହିଁ । କାହିଁକି ? ‘ଖାହିକି’, ଏକଥା ଭାବିଲ ବେଳକୁ ସୁରି ମୁଣ୍ଡ ପୁହିଲା, ଶୁର ଥାଏ ଅତେ ଅନ୍ଧାର ଦିଲେ । ସେହି ଏବ ସୁର ଯେପରି ବି ପିଶାଚର ଭାବରେ ମୋ ଅରି ଆଗରେ ନାହିଁ ଉଠିଲେ । ସେହି ଦବଳା ଶୁକାକ ମୋତେ ଗିଲିବ ପାଇଁ ବିଦତ ମୁଣ୍ଡ ବ୍ୟାକାଳ କର ଦହିଲେ । ବଜ ବ୍ୟାପ୍ତି ଲାଗିଲା । ଭାବର ଏଠାର ବିଶେଷ ବନ୍ଦି ବାନିବାକ ପଥରେ ତୁମ ଅହିରି । ଲୁଗାପଣ୍ଡ ପିନ୍ଧ ବାହାରିଲ । ପ୍ରଥମେ ବଜାର ଦିନରେ ପର୍ମାନ ଦେଖିଲ ଆଉ ସେ ଭୟ ଲାହିଁ, କେହି ମୋତେ ଗିଲିଗାର ଅସାହିଁ ବା କେହି ଭୟ ଦେଖିଲ ଲାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଯେପରି ଲୁଚି ଲୁଚି, କଣେଇ ବନ୍ଦେଇ ମୋତେ ଲକ୍ଷ କର ଅହିନ୍ତି, ମୋତେ ଦେଖି ଲକ୍ଷର ବାନି କର ଅହିନ୍ତି, ମୋହର ଅହିନ୍ତି ଅହିନ୍ତି ଅହିନ୍ତି ମୁଁ ବଜ ସ୍ଵରୋଧ ଦେବାଧ କଲ । ସୁରି ଭାବିଲ, “ତୁ, ତୁ, ମୋର ଅଜି ଏ କି ଦୁର୍ଲଭିତା ! ସପାର ଭାର ପଥରେ ଗୁରୁତ୍ବ, ମୋତେ କାହିଁକି କିଏ ଲକ୍ଷ କରି ? ଲୋକକର କଥଣ କିନ୍ତୁ ବାମ ନାହିଁ” ଯେ ଦେବଯାକ ମୁଣ୍ଡରେ ଶାନ୍ତ ମୋହର ଭୟରକୁ ଅବି ଦେଇଦିନ ! ଅଛା, ଅବି ଦେବକେ ବା କାହିଁକି ? ମୋର କଥଣ କେଇଛି ? ମୋର ଯୋଗାକରେ ତ ମୋର ଗୁରୁତ୍ବରଣରେ କଥଣ କିନ୍ତୁ ବିଶେଷର ଅବି ? ନା ତ—ମୁଁ ଦୋଷାଏକି ଲୋକ ଯେ ମୋ କଥା କେବି ଦେଶ ଧାରକୁ ଦିବ କାହିଁ । ମୋତେ ତିଥେ କିଏ ? ଯେତେ ଲୋକ ମୋତେ ଦେଖି ହସିବି ହସିବି ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁଛି, ତାର ଦବାରେ ଭାବର ବସିବି ମୁଁ ମୁଁ ମନେ କରୁଛି ।” ଏହପର ମନକୁ ପ୍ରମୋଦ ଦେଇ ଗୁରୁତ୍ବ

ଏହପର ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିଲ, କିନ୍ତୁ କେଉଁଠି ବଲ ଲାଗିଲ ନାହିଁ; ମୋତେ ଲାଗିଲ, ସମାରର ପ୍ଲାନ୍‌ର ଜଗାମ ମୁଣ୍ଡରେ ଶାନ୍ତ ମୋତେ ଦିଦ୍ୟ ଦିବୁଅନ୍ଧର । କଟକର ମୋର ଶିଖ, କଟକର ପୁରୁଷୀ, ଗର ପଦ, ସମସ୍ତ ମୋର ବୁଲିଲ । ଆଉ ନୁହେଁ; କଟକ ଶିଥାକାଳ ଦେବ । ଯେଉଁ କାଠୋଡ଼ା କୁଳରେ ଦସିନ କରି ଭାବର ଦୁଦ୍ଧ ଦେଖି ବ୍ୟଙ୍ଗ ନୃତ୍ୟ କଲ । ଯେଉଁ କଜାର ମନୋପ୍ରଦିକର କମଳାଯୁ ଦେଖି ବୁଝାରେ ସୁନ୍ଦର ତୋର ମୁଁ ଯେଉଁଦିନ ପଥରେ କଟକ ଅପିଲ ଦେବଦିନ ମୋତ ମନ ପ୍ରାଣ ଦବଳ କରିଥିଲ, ହାତ ଠାର ଠାର କେତେ ପ୍ରଳେନ ଦେବାର ପାଇକୁ ତାକିଥିଲ, ସେ ଅଜି ଶାପର କରୁଛ । ଯେଉଁ କୋଠା, ବାହା, ଶାତି, ଯୋଜା, ମୋତେ କଟକକୁ ଅଳଖଣ କର ଯେବି ଅଧିକାଳ, ଅଜି ମୋତେ ଦେଖି ନୁହୁପ କଲେ । ଅର ନା । କଟକ, ମୋର ଆଶାର ବୈତରୀ, ନୀତାର ଭୟବଳ, ନୁହୁର ହୁବି, ମନର ସୁଖ, କଟକ, ତୁ ମୋର ବାଜାଗାନର ରଙ୍ଗମୁଁ, ରଙ୍ଗମୁଁ ଜୀବନର ସମର ପ୍ରାଣଶା । ତାହା ଠାର ମୋର ଅଜି ବିଦାର୍ଥ । ତୋ ଠାରେ କେତେ ଅଶାସନ, କିନ୍ତୁ ସୁର ଅଜି କାଠୋଡ଼ାରେ ଶିଖକୁନ ଦେଇଯିବି । ମୋ ମୁଁକୁ ତୁ ରୁହିଲୁ ନାହିଁ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୋରେ ମୁଁର ଦେବାରି ନାହିଁ ।

ଏହପର ଭାବ ଭାବ ପ୍ରିୟ କଲ କଟକ ଶାହିବ । ବପାରେ ପଢ଼ସ, କଟକ ମୁଁ ସରତାକୁ ଶିବି । ଶୁଣି କେହି କିନ୍ତୁ, କଟକରେ ନାହିଁ । କେଳାନ୍ତିକ ଲୁଗା ପଟା ବାଜ ରଖିଦେଇ ଦିବେ ଦିବି କରିବ ବାହାର ପଢ଼ିଲ । କୁଆରେ ଶିବ ? ଏବରୁ ସିକାଯାର ମଳ ବଲିଲ ନାହିଁ ଯେତେବେଳେକୁ ବେଳ ଦୋକାନାହିଁ । ଯୋବର ପାଖକୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶାବଦାର ଯାଏ । ମୁଁ ଯୋବର ଅଭିକୁ ସୁର୍ଖକର ଗୁରୁତ୍ବ । ହାତରେ ମନର କେତେବେଳିକା । ବଜଣ କଟକ ବଜ ଆଜିର ପଥର ପର୍ମାନ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ କଥା ମନେ ହେଲ । ଭାବିଲ ତି ଅଣ୍ଟେ ଲେଖିଦିବ । ଦେଖିଲ ପରିଚରେ ପେନିଲ ଅଛି । ମୋଷ୍ଟକାର୍ତ୍ତ ଶ୍ରୀଏ ବିଶିଳ । ମେଘରେ ଲେଖିଲ;

ଦୁଇ ପଢ଼ିଲଣ,
ମୋର ମନର କଥା ତୋକେ ଥାଏଁ ନାହିଁ । ବେଶୀ
ଦୁଇଏ ଲେଖିଲା ନିଷ୍ଠେଜିକ । ତେବେ ଏତିକ କହୁଛି
ଯେ ମୁଁ ଅଜି ଏକବ ଶିଥ ମୁଲିଲ । କୁଅଳକୁ ଯିବ ଗା
ରେବେ ଫେରିବ ସେ କଥା ମୁଁ ଏମୁଣ୍ଡର ରିତରେ ମଧ୍ୟରେ
କହି ନାହିଁ, ତୋର ବା କିମର କିମର । ଏତଥା କେହି
ଲାଗୁଣ୍ଡ ନାହିଁ, ତେବେଳ ତୋବେହିଁ ପ୍ରଥମେ ଜଣାଇଲ ।
ବୋଟିଏ କଥା ଲାଗି ଥିବ ଯେ ମୁଁ ପଳାଇ ଯାଉ ନାହିଁ,
ଅତିଥି ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ଧରାଇ କେଷା କହିବ ନାହିଁ ।
କଲେ ମଧ୍ୟ ନିଷଟ ହେବ, କାରାଙ୍କ ଦୁମେ ଏ ତିତ ପାଇଲୁ
ଦେଖିଲୁ ମୁଁ ଅନେକ ଦୂରରେ ଥିବ । ଏ ଯାମାନ ବ୍ୟାପ୍ତ
ବେଳ ବେଶୀ ଗୋଲିଆ ସଙ୍ଗ କରିବ ନାହିଁ ମୋର ବିଦ୍ୟା ।
ଅନେକେ ଏ କଥା କୁ ଏତି ପ୍ରାଣିନ୍ଦ୍ରିୟ ଦେବେ ଯେ
'ନିରାଶ ପ୍ରେମିକ' ବା 'ଉଚ୍ଚାର ପ୍ରେମିକ' ରଖାଇବ ନାମ
ଦେଇ ମୋ ଲାଗେ ଜଣୁ ରଖନା କରିବେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ
ସତ୍ୟ କଥା ତୋରେ କହୁଛି ମୋର ଏ crossword' ବା
bluffed love କୁହେ କିମ୍ବା ମୁଁ romantic ଧରଣରେ
ଦେବାନ୍ତର ହେବନାହିଁ । ବେଶୀ ଭାବନା ନାହିଁ । ଲେଖି
ରେଖି ଦେଇ କେବିପାଇଲା । ଆଉ ପ୍ରାନ ନାହିଁ କିମ୍ବା
ସମ୍ବୁ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ମୋର ବୋଟିଏ ଅଳକେଥ,
ପ୍ରଥମ ଓ ବୋଷ୍ଟିଏ ଶେଷ ଅଳୁରେଥ ଯେ—ସଲା ଲୁଟେଲ ।

ଏହି—ତୋର,

ରୁହୁ—

ଏ ଠିଁ ଶ୍ରୀକ ଗୋସ୍ବକର ପୁଣି ଶବ୍ଦ ପାଞ୍ଚାନିଧ
ବାବୁକ ଠାକୁ ପଦେ ଲେଖିବିରୁ । ମୋହିଲେ ବଜା ଅକୁଳ-
କଥା ଦେବ । ସତ୍ୟ ଶ୍ରୀଏ କାର୍ତ୍ତ ଶୈଳ । କିନ୍ତୁ କଣ
ଲେଖିବ କିନ୍ତୁ ଠିଁ କର ପାଇଲ ନାହିଁ । ଅନେକ ମନ
ପରେ ଲେଖିଲୁ,—

ନିଃଶବ୍ଦ,

ମୋର ମନ କିମିଏ ବସି ବଜାକୁ ଟାହାଗାରୁ ମୁଁ ଦୁଇବା
ପାଇଁ ଦିବେଶ ଯାଇଛି । ନାୟ ପ୍ରାନ ଦେଖି ମନର
ପରିର୍ଦ୍ଦନ ଦେବ ଓ ପରାଶା ଦେବୁ ସାମ୍ବର ଯେ କଣ
ଦୋହରି ତାହା ମଧ୍ୟ କେତେକ ଅଂଶରେ ପୂରନ ହେବ ।
ମୌଳ୍ୟ କହି ପଠାଇବେ ତାହି ଭାବନା କରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ

କରିପଦ ଭାବରେ କୌଣସି ନିରାଶ ପ୍ରାନକୁ ଯାଇବ ।

ଅଶାକରେ ଶୀଘ୍ର ଫେରନବି—

ଅଶେଷକର,

ରୁହୁ—

ଏ ଠିଁ ଶ୍ରୀ ଲେଖିଯାର ଡାକ ବାକସରେ ପଚାର
ଦେଲେ । ରତ୍ନମାଳ ଅଉ କିନ୍ତୁନାହିଁ । ଏବାବେଳବେ
ପ୍ରସର ଠାର ହାଜର ହୋଇ ବୋଟରେ ଚଢ଼ିଲ ।
ବୋଟ ଯଥା ସମୟରେ କଟକ ଶଢ଼ିଲ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ
କହାର ହୋଇ କଟକରୁ ଦ୍ୱାରୁ କେବ ଗୋଟିଏ ଦେବ
ନିଃଶବ୍ଦ ପାଇବ ବିଷଳ ।

କଟକରୁ ଯାଇ କୁଥାକେ ଦ୍ୱାରୀ, କିମର ସେ
ପମ୍ପ ଅନେକ କଥା, ଓ ମଧ୍ୟ ମୋର ରତ୍ନମାଳ ବ୍ୟାପ୍ତ
ସାରରେ ତାର କିମ୍ବା ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ ନାହିଁ । ସେ ଶୁଭାବ ବର୍ଷନ
ଦର ଗୀତେ ଯୋଗୁ ଗଢ଼ ଯିବ ଓ ଗୁରୁର ସ୍ଵଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା
ଦେବର ଅଶାକ ଅତି କହିବ ନାହିଁ । ତେବେ ଏତି କହିବରେ ଯେ କରି ମଧ୍ୟରେ
ମୋର ଅନେକ ଖାନା ତାଙ୍କୁ ପାଇଲା ହୋଇଥିଲା କିନ୍ତୁ କେହି
ମୋର କୌଣସି ତାଙ୍କ ବାସନା କି ପାଇ କୁଣ୍ଡ ହୋଇ
ରହିଲେ । ଅଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣ ଘଟନା ଏହିପେ ମୁଁ ଏହି
ଅନ୍ତର ବାସରେ ଥିବା ସମୟରେ ମୋର ପାଣ୍ଡ ବେରାତା
ନାଶିଥିଲା । ଦେବରେର ମଧ୍ୟ ପାଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା ବିନ୍ଦୁ
ଅନ୍ତର ଲିଙ୍ଗରେ ମୋ ଲାଗୁ ଦୂରରେ ଥିଲା ।

ଠିଁ ଶ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଥାଏ ଅଧ ଥରକୁ ମୁଁ ପୁନର୍ଯ୍ୟ ନିକରରେ
ଥାଏ ଦେଖା ଦେଇଥାଏ । ଏକ ମୁଁହା ଦୋହର ପରକୁ
ଭଲାଯିବି । ସତ୍ୟ ଥରେ ମନେ କୁଣ୍ଡ ପାଇଁ ପାଇଁବା
ଥରେ ଦେଖାଇ ଗଲେ କୁଣ୍ଡରୁ ନାହିଁକେ ? ପାଇଁବା
କଣ କରୁଥିବ ! ଦେଖିଲେ ଏକ ବକ୍ତ୍ଵ ଗୋଧିବ ! ଅଛି,

ବାହ୍ୟନ୍ୟ ବାହୁଦ୍ଵାରା ଥରେ ଯିବାକ ଉଚିତ । ଫେରେ-
ଦେଇ ସେ କବି ବ୍ୟାକୁଳକ ଥିଲେ । ଅର୍ଥ ତାଙ୍କ ଖୀ
ମୋତେ ପୁଅପର କରିଥିଲେ, ଦେଖାଇଲେ ନ ଗଲେ କବି
କରେ ହେବ । ତା ହୃଦୀ ସୁନା ! ଓଁ, ସେହି ସୁନା !!
ପୁଣି ଏହି ସୁନା !! ! ସୁନା ଲାଗି ମୋର ଏ ଦୂରଦୂର ।
ସୁନାକୁ ଦୂରକ ବୋଲି ମୁଁ ଦେଖାନ୍ତିର ହେଲା । ପୁଣି ସେହି
ହୋମ କୁଣ୍ଡରେ ନିଜେ ଲଜ୍ଜା ପ୍ରତାନ କରିବ । ନା, ବେବେ
ନୁହେ — ଅଛା, ସୁନା କଣ ଆବ ? ସୁନାକାଣ ଏତେ କିନ
ଯାଏ ବରୁ କୋର ନ ଆବ ? ଏହି ବର୍ଷ ଆଶାଦିରେତ
ବିବାହର ସବୁ ସିଲି ହୋଇଥିଲା. ବାହ୍ୟନ୍ୟ ବାହୁଦ୍ଵାର
ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ; ସେ କଣ ଏତେ ଦିନ ଯାଏ
ଦରେ ବିଶ୍ଵାସେ । ସୁନା କିନ୍ତୁ ଧରୁ ହୋଇ ପାରିଥିବ ।
ସୁନା କାହା ହାତରେ ପଡ଼ିଥିବ ! ଯାହା ହାତରେ ପଡ଼ିଥିବ
ସେ ଦେଖିପର ବର୍ଣ୍ଣା ତ । ସେ ସୁନାକୁ କପି ଚିତ୍ତ ପାରିବ
ତ । ତେଣୁ ତାର ଅଦର କରିବବ ! ସେପରି ଲୋକ କିଏ ?”
କାହିଁ କେବାଣି ହଠାତ୍ ପଢ଼ୁବରଣ କଥା ମନରେ ପଡ଼ିଲା ।
ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟରେ ପଢ଼ୁବରଣ କଥା କାହିଁକି ମନକୁ ଆହୀନ୍ତି ?
ପୁଣି ପଢ଼ୁବରଣଠାଳୁ ମୋର ଶେଷ ତିଟି । ସେ ଚିଠିର
ଶେଷ ଧରି । ଦେବେ କଣ ପଢ଼ୁବରଣ ମୋର ଶେଷ
ଅନୁରୋଧ ପାଳନ ଦିଲି ? ହଁ, ପଢ଼ୁବରଣ ତ ନିମ୍ନ୍ୟ
ବାହ୍ୟନ୍ୟ ବାହୁଦ୍ଵାର ଅର୍ଥ ଅଗରେ ପଡ଼ିଥିବ । ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ ସେ
ଶେଷର ଦେଇ ନ ଥିବ । ତାହାଦେଲେ ସୁନାକୁ ପଢ଼ୁବରଣ
— ହଠାତ୍ ପ୍ରକଟିତ ମନର ଉଠିଲା । ଏହି ପମ୍ପରେ କିଏ
ସେ ଅର୍ଥ ହୁଏ ମୋତେ କୁଣ୍ଡର ପକାଇଲା । ମୁଁ ପରିକୁ
ଅନ୍ତରେ ଦେଖିଲା—ପଢ଼ୁବରଣ । ପଢ଼ୁବରଣ କହିଲା “ତୁ କିଏ
ବୁଝୁ କା ?” ଦୁର୍ଦେଖିଯାଇ ନାହିଁ । କେତେବେଳେ ପରେ
ପଢ଼ୁବରଣ କହିଲା “କୁଥାରେ ଯାଇଥିଲୁ, ଏତେବେଳେ ଯାଏ
କୁଥାରେ ରହିଲୁ, କେବେ ଅପିଲି, କୋର ପାଗଲମି ଶକ୍ତି-
ଲାଗି ନା ? ମୁଁ କହିଲି ଅର୍ଥ ସେ ସବୁ କଥା ଏହିନିଶି
ପଢ଼ୁବି ନା । ପଢ଼ୁବିମେ କହିଲା ?” ପଢ଼ୁବରଣ ମୋତେ ଧରି
ଧରି ନେଇ ଶିଶକୁ ଲାଗିଲା; ମୁଁ କୁହାକ କଲା ପର ତାହାର
ପାଗରେ ଘରିଲା । ଗାଠରେ ପଢ଼ୁବରଣ ଅଧେ ଅଧେ ତାର
କଥା କହି ବିଲା । ସେ କହିଲା “ମୁଁ ପଥାର ଦେଇ ଏକା-
ଶେଷୀ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ମାର୍ଗର କରୁଥିଲା । କଲେଜ ଖୋଲିଲାରୁ

ଲୁଁ କାହାରେ ଯୋଗ ଦେଇଛି, କେବେ କହି କଥି କରିବ,
ମାସ୍ତରିଟା ବାଟରେ ଅଛି ?” ମୁଁ କହି ପ୍ରଶ୍ନ କରୁନାହିଁ,
ନିର୍ବଳ । ମନକୁ ମନକୁ ସେ କରିବ କଥା କହିବିଲା ।
ଫେରି ମୋତେ ଦେଖି ଭାବ ଖୋଲ ଦେଲା । ଅନ୍ତର କହିଲା
“ବୋଟିଏ ଶୁଣ ଖରି ରଖିଛି ?” ମୁଁ ଖରି ପାଶ
କଥାଟା କହିବ ପର । କିନ୍ତୁ ସେ କହିଲା “ମୁଁ ଏଥି ମନ୍ଦରେ
ଦେଇ ହୋଇ ପଢ଼ିଲା ?” ମୋ ହୃଦ ଦିନରେ ଦେଖୁଥିଲୋ
ଫେଲିଲା । ମୁଁ ତା ଅଞ୍ଚଳ ବୋକାଳ ପର ମୁହଁ ଦରିଲା ।
ପୁଣି ସେ କହିଲା “ହଁ, ଏକଠି ଆମ ପାଶରେ ମୋ ଖୀ ଅଛି;
ଖୀ ଦେଖିବୁ ରଖିଲା ?” ଏକଥା ମୋ କାନରେ ଆକାଶବାଣୀ
ପର ରଖୁଥିଲା । ଏହି ମନ୍ଦର ଅମେ ଯାଇ ତା'ର ବନ୍ଦା
ଦ୍ୱାରରେ ପଡ଼ିଲା । ଜମାକୁ ଗଠା ସମୟ ଦବା । ଗର ଆଜେ
କଥା ମେଲି ମନ୍ଦର । ସେ ମୋତେ ଧର ଧର ଏକାବେଳକେ
ଦରର ଭିତରକୁ ନେଇଗଲା । ଭିତର ପରିପ୍ରକାଶ ଉପରେ
ବୋଟିଏ ଦୀ ମୁହଁ । ସେ ଅର୍ଥ କେହି ନୁହେ,—ସୁନା ।
ସୁନା ମୁହୂରେ ଅପେ ଲକ୍ଷା ଅଛି, ଅକାରେ କୋଥାଲ ମେଲକ
ଦେବା କରୁଥିଲା । ମଥାରେ ବ୍ୟାକିଏ ଦିନର ତାର ଜକ
ଜକ ହୋଇ ଦିଲା । ଦବୁତରଣ ଏକାବେଳକେ ମୋତେ
ନେଇ ପାକରେ ପଢ଼ିଥିଲା । ସୁନା ବୋଟିଏ ହାତରେ ଆହସି
ଅନା ? ହାତରେ ଭିତରି ଧରି ବଜ ବଜ କରି ମୋ ଅଢ଼କୁ
ଅନ୍ତର ରହିଲା । ପଢ଼ୁବରଣ ଠୋ ଠୋ କରି ଦିଲା ।
ପର ମୁହୂରେ ଦେଇ ସୁନା ହୋ ହୋ କରି ରହି କରି ରହିଲା ।
ତାମରେ ଡେଣା ଟାରି ଦେଇ । ମୁଁ ତିକ ପୁଲି ପର ରହି
ହୋଇଥିଲା । ସକ ସକ ହୋଇ କାହା ପକାଇଲା । ମେହିନାର
ମୁହଁ ପେଇଲ ଦାଣ ଏବରୁ ଗୁରୁ ଧରି ଥାଇଲା ।

(ପରିପାଦ)

ଦେଇ ନାହିଁ ଦବୁତରଣ ଦିନରେ କରିଲା । ଏବ ରିତରେ
ଦୁହେ ଯାଇ କାହା କରିଲୁ ? । ସ୍ଵର୍ଗ ସୁନା ଥିଲା ତେଣା
ଦେଇ ପରିପାଦ । ସନାର ପରଣ ବାହ୍ୟନ୍ୟ ବାହୁଦ୍ଵାର
ଦରେ ବାହୁଦ୍ଵାର । କିନ୍ତୁ ଅଳି କେତେ ଶିଶକର କେତେ ନୁହନକୁ
ଅନ୍ତର କରି । ଶିଶିଥ ସବଲାଗୁ ଦବୁତରଣ ସାଜରେ

ଚନ୍ଦ୍ର କଥାର ଗୁର୍ରୁ ହେଲା । ଯେହି ପାଠକଙ୍କର ପଦ୍ମନାଭ, ବେହି ମେର ଟିକାକଳର ପଣା ପଦ୍ମନାଭ, ସେ କହି ବଦଳ ଲାଗି । ଦୁଇହି ପାକ ବୃଦ୍ଧନର ଦୂର ଦୂରମୁଖ ମୁହଁକା ବର ଦେଇ । ତହିଁ ଉତ୍ସାହ ଦ୍ୱାରାର ରହିଲା, ମୁଁ ଉତ୍ସାହ ଗଲା । ସୁନା ଏଥର ଲାଜ କଲା ଲାହିଁ; ଏଣୁ କେଣ୍ଟ କେତେ କଥାବାରୀ ଦେଲୁଁ, ଦୁଇହି ଯାକ ଦୂରିକୁ ମୁହଁକୁ ଗୁର୍ହି ଘର୍ଷଣ କେଣ୍ଟ କଥା ଅନେକ ବାବୁ ସୁନାକ ଆମ ମଧ୍ୟ ରହିଲା । ସୁନାର ଚର୍ଚାର ତାର ଦୂରମୁଖ କଥା ମୋତେ ଅଛିଥା ରହିଲା ଲାହିଁ ଏବଂ ମୁଁ ଦୂରିକୁ ସୁନାର ଚର୍ଚାର ମୋତ ରେବ କର ଅନୁଭବ ରହିଲ ରହିଥେ ଟାକି ବାହାର କର ଅଣିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥା ଲାହିଁ କଲା । ସୁନା ଆଉ ସେ କଥାମୁକ୍ତା ଲାହିଁ—ସେ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ପଢ଼ି କେତେ ଟେକ୍ଟା ଖାର କେତେ ପଟା । ସବୁ ଟା ଦୂରର କଣ ତାଙ୍କର ସରଳାରୀ । ମୁଁ ଭାବ ସନ୍ତ ସବା ଯେଉ ବେଦନକ ଲାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସମୟର ଓ ଅବସ୍ଥର କି ରହିଥେ ଏକା ସମ୍ମର୍ତ୍ତା ବଦଳ ପାଇଛି । ତାର ସେ ଗଲେଖ ଜମାରୁ ଲାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାହା ବୋଲି ସେ ଗାୟିର୍ପ ମଧ୍ୟରେ ଦୂରମୁଖ—ତାର ଅଭ୍ୟବ ଦେଖି ପାଇଲ ଲାହିଁ : ସେ ସରଳ-ଗାୟିର୍ପ ବଜ ମଧ୍ୟର ବୋଧ ହେଲା । ସମ୍ମର୍ତ୍ତାରେଇ ସୁନା ମୋର ମୋ ଦୂରମୁଖରେ ତାର ପୂର୍ବ ସ୍ଥାନ ଅସ୍ଥାବାର କଲା ।

ଅନେକ କଥା ପରେ ସୁନା କହିଲା “ଭାଇ, ଗୋଟାଏ କଥା କହିବ ? ମୁଁ କହିଲା “କି କଥା ? ” ସୁନା କହିଲା “ନା, କଥା କିନ୍ତୁ ନୁହେ, —ମୋର ଗୋଟାଏ କଥାରେ ବଜ ନେବ—ତୁ ରଖିବ ତ କହବ ? ”

ମୁଁ—“ତୋର କାନ୍ଦ କଥା କେବେ ମୁଁ ରଖିଲାହିଁ ସେ ଅଛି ଏ କଥା କହିଲି ? ”

ସୁନା—“ନା, ସେହିରେ କଥା । ମୋର ଅସମ୍ଭବ ପର ଜିଦି ସମାଜରୁ; ଅଛି ଏ କଥାଟା ମୋହର ଲାଗି ରଖିବାକୁ ହେବ ।”

ମୁଁ—“ଆହା କବି ।”

ସୁନା—“ମୋର ଗୋଟାଏ ନନ୍ଦ ଅଛି । ଏକା ବେଦ ଉପରେ ଦିନଶକ୍ତ ପୂର୍ବନୋକ ଦେଖିବ ।”

ମୁଁ ଜାରି ପାଇଛି କଥା ପୂର୍ବ ଲାହିଁ । ମଥାକୁ ଡଳକୁ ଯୋଗି ରହିଲ । ସୁନା ବଜ ଗଲୁକ । ବିଶେଷତଃ ରମ୍ବି-

ଜାନର ପୂର୍ବର ଦୂରମୁଖର ମୁଖର ବଜ କମାଇର । ସେ ମୋର “ମୋରୀ ସମ୍ମର୍ତ୍ତା ଲାହିଁ” ଠର ନେଇ ଟିକିଏ ହରପ ହୋଇ ଉଠିଲ । ମୁଁ କହିଲା “ମୁଁ ପାତ୍ର, ଦେଖାଯିବ ? ” ସୁନା ଏଥର ବଜ ପାଟି କର କହିଲା “ଧରବ ଲାହିଁ ଭାକିବ ବୋଲି ତେବେ ଦିନକୁ ମୋର ମନ୍ଦିରକୁ ।”

ମୁଁ ଏହି ରମଣୀ ଦୂରମୁଖ କାବରେ ଲାଗାଏ କବା ହୋଇ ଲାହାରକୁ ଅସିଲ । କାବାରେ ଅସି ଦେଖିଲା ଗାୟାନ୍ତର ବାବୁ । ତରଗରବ ମୋରେ ମୁଣ୍ଡିଆ ପକାର ଅଧାରବନରେ ଏକ ଧାରରେ ଝିଟା ହେଲ । ଗାୟାନ୍ତର ବାବୁ କହିଲେ, “ରାତ୍ରି, ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣିଛି, ଏଠି ବିଷ ” ସୁନି ପଦ୍ମଭବନରୁ କହିଲେ ରଧୁର ଏବଂ ଗୋଟିକି ଖର ପାଇଛି ତ ? ପଦ୍ମଭବନ କହିଲା “ମୁଁ ତିକ୍ଷଣାକିନ୍ତୁ କାରୁର ମନ୍ଦିର ପଠେଇଛି । ବୋଥ ଦୂର ତାଙ୍କର ଲୋକ ଏଇକଣ ଅସି ପଢ଼ିପରେ ।”

କଥା କହୁଁ କହୁଁ ବେହେବା ଭାକ ଶୁଣିଲା । ନରହର ଦାସେ ସମୟପ୍ରତି ହୋଇ ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ ହେଲେ । ମୋତେ ଦେଖି କହିଲେ “ହେଇତ ରସାଯାର”, ମା ଅସିଲୁ ପେହ ଦିନକୁ ଦୂରି କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କାଠ ପଢ଼ିଗଲେବି, ଅଭାର ରହି ଗଲାଣି । ତୁମ ଅସିବା କଥା ଶୁଣି ସେ ନିଜେ ବାହାରିଲେ । ମୁଁ ସେତେ କହିଲା ମାନିଲେ ଲାହିଁ । ଗୋଟେ ବେହେବା କର ଖେଳିଲା ଏହି କଥା ।

ଶୁଅର ଥେ ଦୂରରେ ପଢ଼ିପରେ । ମା ବାହାର ଅସି କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ମୋ ପାଞ୍ଜକୁ ଥାଇଁ ଥିଲିଲେ । ମୋତେ ଦୁରେର ପକାର ରଜ୍ଜି କରି ଉଠିଲେ । ବାହାର କାନ୍ଦ କହିଲେ “ଧାରାଲ ମୋର ଏ ମଧ୍ୟରେ ମୋତେ ଆସି କନାକା । ମୁଁ ତୋଳି କାଙ୍କ ପର ଗଲାଣି ମୋ ଧଳ ।” ଏହିପର କେତେ କଥା କହିଗଲେ; ମୋର ସେ ଶୁଣାଇ ମନେ ଲାହିଁ । ରଜ୍ଜିମଧ୍ୟରେ ଗାୟାନ୍ତର ବାବୁ ଏବଂ ରହିବର ପାଥକୁ ପାଇଥିଲେ । ମୁଁ ଏକା ଏକିତିଆ । ମୁଁ ଏହି ସମୟରେ ଟିକିଏ ବଣ୍ଣ ପିଣ୍ଡାକୁ ବାହାର ଲେଇ । ପ୍ରାୟ ମି ୧୫ ମିନିଟ୍ ପରେ ପଦ୍ମଭବନ ଅସି ମୋତେ ବସକୁ ଭାକ ନେଲୁ । ସେଠାରେ ଅମେ ଶୁଣିଲା, ଗାୟାନ୍ତର ବାବୁ, ନରହର ଦାସେ, ଦୂରମୁଖ ଏ ମୁଁ ।

ବାହୁନ୍ୟ ବାରୁ ମୋ ଆଜିର କହିଲେ “ବାପ ରୟୁ,
ମା ତୁଟୀ ଖେଳନାଳେ, ଏଇ ଦୂର ଦେଖିବାକୁ କେହି
ନାହିଁ; ତାଙ୍କର ଏ ଅଛିବେ ସେ କିମ୍ବା ଫୁଲୁଷତରେ
ରଖିଦୁ” ଏତୀ କହି କିମ୍ବା ରହିଲେ । ପୁଣି କହିଲେ,
“ତାଙ୍କର ଚି ଗେବା କରିବା ପାଇଁ—ତାଙ୍କର ବଢ଼ି ଉଚ୍ଚା
କହୁଟିଏ କରିବେ” ଏହା କହି ମୋତେ ଅନାଳରେ । ମୁଁ
ବା ଏକଥାର ଉତ୍ତର କଣ ଦେବ ? ପୁଣି ସେ କହିଲେ,
“ସୁନାର ଏକାନ୍ତି ଉଚ୍ଚା ତାର ନନ୍ଦାଟିକୁ କରିବା ପାଇଁ,—
ସେ ମଧ୍ୟ କନ୍ଦମ୍ପଳ ଏଥରେ କାହାର ଆହୁରି ନାହିଁ । ଅମ୍ବୁ-
ମାନି ତାର ବିଭାବରେ ବର୍ତ୍ତୁ କେବେ ?” କି ଏଥର୍ଥ୍ୟ, ମୁଁ
କଣ ଏକଥାର ଉତ୍ତର ଦେବ ? ବିଶେଷତଃ ବାହୁନ୍ୟ
ବାହୁନ୍ୟ ଅରରେ ! ମୁଁ ଚଣ ହୋଇ ଛାଇଦେଇ । ବାହୁନ୍ୟ
ବାରୁ ଲବହର ଦାପଞ୍ଜି କହିଲେ “ତେବେ ଦାସେ, ଅଜ
କଣ ? ସବ ସକଳ କର”

ନରହବ—“ହଁ, ଅମ୍ବର ଆଉ କଣ ! ଶାନ୍ତି ହିଂଶୁଟା
ଦେଲେ ହେଲୁ ।”

ବାନ୍ଧାନ୍ୟ ଦାରୁ ତଳ୍ପଣୀର କାରରେ ହାତଦେଇ
କହୁଲେ “ନା, ନା, ଦାସ ଆଉ ହିପଣା, ଜାତକର ନା”
ଧରନା । ଘେରିଲୁଚି ତ—” ମୁହଁର କଥା ମୁହଁରେ
ରହିଗଲ । ବାନ୍ଧାନ୍ୟ ଦାରୁ ମୋ ଅଢ଼କୁ ଅନାଇ ଗୋଟିଏ
ସାର୍ବ ଦିଶାଯ ପକାଇଲେ । ତୁ ମଧ୍ୟ ହିପଣା ନା ଶୁଣି ତମକ
ଉଠିଲ । ଧକ ହିପଣା, ଧକ କୋଷି, ଧକ ଜାତିଲ ମେଳା-
ଇଗା । ବିଭବ ପର କାଥରେ ଏ ଶୁଣିକ କାହିଁକି ? ବାୟୁ
ଏହି ଜାତିକ କେତେ ବିର୍ଯ୍ୟ ନ ଘଟାଉଛି ! କେତେ
ଆଶ, କେତେ ସ୍ଵର୍ଗ ମୁଣ୍ଡରେ ବିପ୍ରତନ କରୁଥିଲ,
କେତେ ସରଳ, କୋମଳ ଦୂଦିମୁହଁରେ ଦାରୁଣ ଶେଳ କିନ୍ତୁ
କରୁଥିଲ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ କୋଷି ନାହିଁ ସଠାରେ କଣ
ଲେକେ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଘର କରୁ ଲାଭାନ୍ତି ? ସଠାରେ କଣ
ଦୋଷି ପରିବାରର ଶାନ୍ତି ଦିଇଲ କରୁଲାହିଁ ? କେଉଁ
କାଳରେ ଜାତକ ବିଶ୍ୱ ଦୀଲ ? ପୂର୍ବ ଲେକେ କଣ
ମୁଖରେ ଘର କରୁ ନ ଥିଲେ ? ଧନ୍ୟ ପ୍ରକାଶପତ୍ର, ଧନ୍ୟ

ଦେଖାନ୍ତି

‘ଦେଶହକ ଦେଶହକ’ ପଡ଼ିଅଛି ମୁଢ଼
ମୁଣ୍ଡରୁ ଖୋପାଏ ଲାଳ ଛାଣିଏ କରନ୍ତି

ମୋର ଅଛୁ ଜାତକ । ମୋର ତୁମ୍ହଙ୍କୁ ଶବ୍ଦନୋଟି
।

ଗାସ୍ତାନ୍ଧି ଗାୟକର କଥା ଶୁଣି ନରହର ଦାସେ କିମ୍ବା
କର ରହିଲେ । ଗାୟ ପୁନଃପୁନଃ କହିଲେ “ଶୁଣାଇ ବାହୀ-
ଏରରେ ମୁଁ ଶପଣ ଶିର୍ଭୂର କରିଲାହଁ । ଅଉ ଜୀବନଥିବା
ଯାକି ନିଜେ କରିବ ନାହଁ କିମ୍ବା କହିବାକୁ କରିବାକୁ
ଦେଖିଲାହଁ ।”

ଶେଷକିଳ ସୁଠେଳାକ ହୋଇଗଲା । କଥା ଚେଲା
ଅପରୀ ମୟୁର ମାତ୍ର ବାହାର ଦିବ । ପଢ଼ୁଗରଣ ମୁହଁକୁ
ଅନାଇବାକୁ ମୋତେ ଟିକିଏ ଲଜ ମାଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ବଢ଼ି
ଦେହିଆ । ସେ ନଳେ ସେ ବିଷ୍ୱରେ କେବେ କଥା
କହିଲା । ତାକୁ କେବି ବେଥଫେଲା ସେ ଜାରି ଅନନ୍ଦିତ ।
ମା ମଧ୍ୟ ଦୂର ଘେବେ କିମ୍ବା ସଂତାର କେବି କିମ୍ବା ସୁନାର ।

ମୁଁ ଦେବରଣ ସାଙ୍ଗରେ ସତି କରନେକ ସେ ବିଜ୍ଞାପନ
ଫଳୟରେ ସମା ଅମୟର ଠାକୁ ଯିବ । ଦେବରଣ ଆପଣି
କଲ୍ପ ସେ ତାର ନାନୀର ବାହାୟର ସେ କଲେ ଚଳିବ
କିମ୍ବା । ମୁଁ ବିନ୍ଦୁ ମାନ୍ଦିଲ ନାହିଁ । ସମା ମଧ୍ୟ କହିଲୁ ଯେ
ସେ ତ ବର୍ଯ୍ୟାୟୀ କର ଏହଠାକୁ ଯିବ । ତାର ଭାଇର
ବାହାୟର ସେ ନ ଯିବ ତ ଯିବ କିଏ? ନାଥ ବନ୍ଦୁଃ ଯିବ,
ତାକୁ ଖୋଲବ ପେଇବ କିଏ? ଆଜ, ଦୂଘର ମୃଦ୍ୟା ଥାବୁ
ନାହିଁ କିଏ ଯେ?

ଯାହାକେଉ ସୁକାର ଯିବା କଥା ସାର ହେଲା । ଯଥା
ସମୟରେ ଚିତ୍ରପତ୍ର ଦିନ ଅସିଲା । ସୁକା ଆମ ଘରଠାକୁ
ଆସିଲା । ମୁଁ ଦର୍ଶିଷ୍ଟ ଦିନରେ ପଢ଼ୁଛିରଣ୍ଣ ଏବରୁ ଚିତ୍ର
ହେବାକୁ ଲେ । ବୋଲିବା କାହାରୁ ପଢ଼ୁଛିରଣ୍ଣ ବରଧନ
ହୋଇ ଅସିଥିଲା । ବିର କଥା ଫେରି ଆମ ଘରଠାରେ
ପଢ଼ୁଷ୍ଟବା ପରେ ସୁକା “ନୁଆବର୍ଜ” “ନୁଆବର୍ଜ” ବୋଲି
ଧାହାଡ଼ ଉଜିଲା । ପ୍ରଳାପକୁ କୁହାର ; ତାଙ୍କ ପରହାୟଠା
ମୁଁ ଅନରେ ଅନ୍ଧରେ ଅଭିନନ୍ଦ ଦେଇ ।

ନ କରଣ ବିଷୟ ଯେବେ ଉଠି ପାରେ ଦେଶ
(ଆସ) ମମପ୍ରେ ପିଲିକା ‘ଦେଶ-ହୃଦୀଳ’ର ଦେଶ ।

ମହାନାରକ ହୀଣ୍ଝୋପରୁ କଲମୟେ ।

୪୯ ଅଧ୍ୟାୟ ।

କଲମୟେ ଫେଲମ୍ ପନ୍ଦରରୁ ଯାଏ କରିବାର କବିତ୍ୱ ହୋଇଥିଲା । ଉକାବେଳଙ୍କ ଆଶେଷକୁମେ ପ୍ରମାଣ୍ୟ ରାଜ-
କର୍ମଚାରୀ ଏ ଗ୍ରୂ ପ୍ରେଟ କଟାଇ ଜାହାଜ କଲପାଶ କମ୍ପିଟ୍ରୀ
ଠିକ୍ କର ଦେଲେ । ପ୍ରଥମେ ନାବିମାନେ କଲମୟେର
ଦୁଃଖ କାର୍ଯ୍ୟର ବିଶେଷ ବିବରଣ ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇ ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧ-
ପାହରେ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ, ରାଜାଦେଶ ଧୂଳିଶ
ଧୂଳିଶ ଅସାର୍ଥ ପିନାଳନ ନମକ ଦୁଇକଣ ବୃଦ୍ଧବାରୀ
ଏବଂ ସୁଦର୍ଶନ ନାବକ ଯେମନଙ୍କର ଜାହାଜ କେଉ କଲପାଶ
କରିବାରେ ଶଳେ ହେଲେ । ସତରଂ, ଅଳ୍ପାନ୍ୟ ଲୋକମାନେ
ଶାଯନକର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଅବେଳା ଅବସ୍ଥା କର ନ ପାଇ, ସେମାନଙ୍କ
ସଙ୍ଗେ ଯୋଗଦେଲେ ।

ପୂର୍ବେକୁ ତନିଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜାହାଜ ମଧ୍ୟରୁ ଶଣ୍ଟିର ଉପରଭାବରେ
ବରାଣ୍ଡ (deck) ଥିଲା ଏବଂ ଅବସ୍ଥା ଦୁଇଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଗୋଲା ।
କଲମୟେ ଯେଉଁ ଜାହାଜ ନିତେ ବ୍ୟବସାୟ କରିଥିଲେ, ତାର
ନାମ ସେଷ୍ଟ ମେନ୍ସ୍ୟ । ଏହି ପୋତରେ ହେଲର ପଢାବା
ଦ୍ୱାରାକିଳ ହୋଇଥିଲା । ଦୁଇଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜାହାଜର ନାମ ପିଲ୍ଲା ।
ଏଥରେ ଯୋଗାଯୋଗ ପାଇଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର ସାନ ଭାଇ
ପ୍ରକଳ୍ପସ୍ଥ ଯୋଗଦଳକ । ଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ତିର ନାମ ଜିନା; ଏଥରେ
ପିନାଳନଙ୍କର ଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଭାଇ ଭାଇମେ ପିନାଳନ ଯୋଗାଯୋଗ ।
ଏହିପରି ସର୍ବମେତ୍ର ୧୦ ଜଣ ଲୋକ କଲମୟେର ସହଯାତ୍ରୀ
ହେଲେ ।

ଜିନ୍ତୁ ତିରର ଭାଇ ଭାଇମେ ପାଠ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ତିରର ଭାଇମେ ଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତରପରାୟଣ ହୋଇ ସୁତା ଦେଲ୍ୟ
ବନ୍ଦରର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ବିଶେଷ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ।
କେବଳ ଯେ କିଲପାଶିମାନେ, ତାହା ନୁହେ; ଯେତ୍ୟ
ବନ୍ଦରର ଅଧିକାଂଶ ପରିବାରରେ କିନଳରୋଳ ପଡ଼ିଗଲା ।
କାହାର ଭାଇ, କାହାର ସ୍ତ୍ରୀ, କାହାର ସୁତ, ଏହି ଦୁଇମନ୍ୟ
ଏବଂ ଦୁଃଖ କଲପାଶାରେ ପଥକ । ଯେବାର ଆଶା
ମୁହଁରପଥକ । ଯାହାଦେଶ, ଶିଶୁର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟକୁ
କମ୍ପିଟ୍ରୀ କଲମୟେ ଶ୍ରୀ ପଞ୍ଚମ ଅବସ୍ଥା ମାତ୍ର ତା ଓ ତାଙ୍କ
ଦିନ ଯେତ୍ୟ ବନ୍ଦର ପରିବାର ଛାଇଲେ ।

ନାରାଧାରୀଙ୍କ ସହେ କଲମୟେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ
ସେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ସୁତ ଅନୁଭବ କରି ପାଇ ନ ଥିଲେ ।
ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଅଶଙ୍କା ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର
ନାବିକ ଦିଲ କାଳେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଯିବାପରେ ବିଦ୍ରୋହ କରି
ତାଙ୍କ ଅଭ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିରେ ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତି, ଏବଂ
ସୁଦର୍ଶନଙ୍କ ଯେବେଳା ପାଇଁ ବିବାହର ହୋଇ
ପାରନ୍ତି; ଏହି ଅଶଙ୍କା ତାଙ୍କ ମନକୁ ସର୍ବଦା ଅନୋକନ
କରସିଲା । କଲପାଶର ଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଦିନ ପିଲ୍ଲା ପୋତର ଅନ୍ତର୍ଭାବ
ଭାଇ ଗଲା । କୁଷ୍ମାନାନ୍ଦ ନାବିମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏକ
ଅଶ୍ଵରଶଙ୍କ ବୋଲି ବିବେକନା କଲେ ପାତ୍ରବକ, ଅନ୍ତର୍ଭାବ
ଯେ ଦେବିଗର ଭାଜିଯାର ସର୍ବ ତାହା ନୁହେ । ସେହି
ଯୋଗାଧାରା କାରିଗ୍ରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଦେଇଥିଲେ; କାରଣ
ଏହାର ସବସର ଯୋଗାଧାର କିନ୍ତୁ ସମ୍ମ ପାଇଁ ଦୌଡ଼ିଥାରା
ଅନ୍ତର୍ଭାବ କାର୍ଯ୍ୟ ଦଳାଇ ନେଲେ । ଗୋଟିଏ ନୂତନ
କାହାଜ ଅଭ୍ୟୁକ୍ତଙ୍କ କରିବା ଆପାରେ କଲମୟେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ନୈଭବ୍ୟ କୋଣସ୍ତ କାନାର ଦ୍ୱାରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ତକୁ ଯାଏ କିଲେ
ହୃଦୟକ ପର ଉତ୍ତର ପୁଞ୍ଜରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ନୂତନ କାହାଜ
ପକ୍ଷକ ନ ହେବାରୁ କଲମୟେ ପିଲ୍ଲାର ନୂତନ ଅନ୍ତକୁ ପ୍ରସ୍ତର
କରିବା ପାଇଁ ଥୋରେ ଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ମାନ ରହିଥିଲେ ।

ଏହି ବ୍ୟାପକ କିରାଳ୍ୟର ଧୀମାନ୍ତରେ କୁତ ଯାଥିଲେ
ନାବିମାନେ ଅଶୀ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କିଏ କାନାରକୁ
ଲାଗିଲା । କିଏ ବା ଶୋକରେ ବିହୁ ହୋଇ ଦୂଦୁର୍ବ୍ୟରେ
କରିବାର କଲ; କିଏ କହିଲୁ ଯେ ଏହିପରି ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧରେ
ଦୂର୍ବ୍ୟ କାଳ ଅନ୍ତମ ଦଶ ଦେଖିବାକୁ ଦେବ । କିନ୍ତୁ,
କଲମୟେ ଯେତ୍ୟ ବେଶବେଳାଟ୍ରୀ ଚେଷ୍ଟାକର ସେମାନଙ୍କୁ ନାଲା
ପ୍ରକାର ଉତ୍ତର ଥିଲାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ପେର୍ବ ଦେଶ ଆଜିକୁ
ଯାଉ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ସେ ଦେଶ ସ୍ଵର୍ଗମର୍ମିମାରିକାଯିଲ୍ୟପ୍ରତ୍ତି ଏବଂ ଦେଶର
ସମୁଦ୍ରଶାଳୀ; ଏହୁକର ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟାକ ଦେବ
ଅନାବିଶକ୍ତ; ଏହିପରି ନାନା ଭାବରୁ କୁତ ସେମାନଙ୍କର
ମାନ୍ୟ ପଢ଼ିବା ଅନ୍ତକୁ କଲାଗୁ ସେମାନେ ଅଭ୍ୟ ହୋଇ
ଥିଲେ । ସେମାନେ ସବେଶକୁ କେତେବୁଦ୍ଧ ଅଭିଭେଦ,
ଏହା କଲମୟେ ପରିବିଲେ, କଲମୟେ, ୨୫ ଫୋର୍ମ ସ୍କରିଟ୍ରେ

* ଫୋଶ ଦୂର୍ଥକେ । ଏହିପର ମିଥାଭ୍ରଣ ଅବଶ୍ୟ ମହକ୍ରୂପ୍ୟ ହିତ ନିମିତ୍ତ କଳମସ୍କଳାରେ ଦୂର୍ଗଣୀୟ ନାହେ ।

ଦୂର୍ଗାଜୀଯରେ ୩୦ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ସୁଧିପୁନ୍ତ କରନ୍ତ ଓ ତତ୍ତ୍ଵପ୍ରସ୍ତୁ ନିଲାକାଶ ଭଜନ ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ ନ ଦେଖି ନାବିକମାନେ ଦିଦ୍ରୋହ କରିବାକୁ ଉଦ୍‌ଦିତ ହେଲେ । ସାଧାରଣ ନାବିକମାନଙ୍କ କଥା ତେଣିକି ଥାଉ, ଉଚ୍ଚପଦସ୍ତ କର୍ମଭୂତିମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବିଦ୍ରୋହାନଳ ପ୍ରକ୍ଳନ୍ତିନରେ ଯୋଗ ଦେଲେ; ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ଦୋର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରେର ଯିବାପାଇଁ ଦୃଢ଼ପ୍ରକଳ୍ପ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ କଳମସ୍କ ଏହିପାଇୟ କୃତି କଲେ ଯେ ଯଦ୍ୟପି କିନ୍ତୁ କିମ୍ବିନ୍ତି ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ପ୍ରକଳ୍ପନ ନ ଦେଖନ୍ତି, ତେବେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଘେରିଯିବେ ।

ପେଣ୍ଟ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କ ନିଚ୍ଛୁ ରହସ୍ୟ ବୋଧ ମାନବ ଶତ୍ରୁର ଦୂର୍ବୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଯେ କି ତାଙ୍କର ମହିଦୁଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ କଳମସ୍କ ପ୍ରେରଣ କରିଅଛନ୍ତି, ଯେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିକର ଏବଂ ଦୂର ଦୂରଶା ଦେଖି ଆଉ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ; ଏବଂ ଦେଖୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ନବି ଆଶା ନିର୍ବାପ ନାବିକମାନଙ୍କର ଦୂର୍ଗାଜୀଯରେ ଜାତ୍ରକ ହେବ କୁ ଲୁଗିଲା । ବିଦ୍ରୋହମାନେ ଦିଲ୍ ହୋଇ ବିଦ୍ରୋହରେ ଉଡ଼ିବାର ଦେଖାଇଲେ; ଗର୍ଭିରତାମାନଙ୍କୁ ଅତିଳକ୍ଷୀ ପାର୍ଵତୀର ଶାର୍ଯ୍ୟ ପର୍ବତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା; ଅଣ୍ଟେ ସହ୍ୟକୁ ଦେବତଷଦୃତ ବାରଧର ଭରଜାପାତରେ ନାହିଁ । ଅସେ ନବାଗତ ଦୂରଶା ଅନ୍ତର୍ମାନଙ୍କୁ ଆଶାର ଶ୍ରୀମା ଦେଖାଇ ଦେଲେ; ତାହା ପାଇଁ ଅଣ୍ଟେ ଦେଖାଇ କାହିଁଦିନ ଅସି ନବଭୂତର ନେଇଟ୍ୟ ନେଇନେହତୁପେ ଦୂର୍ଧାର ଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ସର୍ବଶେଷରେ ଅଣ୍ଟେ ଜାତି ପ୍ରାୟ ତରୁଣଶା ପଞ୍ଜମୀର ଧାରଣ କରି ନବବଳ୍ଯର ଉତ୍ତିଜିଙ୍ଗା ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯୋଜନା କଲା । ଏହିପର ନାବାଧିତ ଶୁଭାନ୍ତି ଦେହମାନ ଦେଖି ଧର୍ମପାତା ଓ ଶିଶୁରନ୍ତର ଶରୀର କଳମସ୍କ ପ୍ରତିର କଲେ ଯେ, ଦୂରଗ ସେମାନଙ୍କ ଦିକଟକ୍ରତୀ ହୋଇ ଅସୁଅତ୍ତ । ଶିଶୁରକୁ ଏହି ଅନନ୍ତ ଦୟାରେ ପରମ ପୁରୁଷର ହୋଇ ଅନ୍ତେବର ମାସ ଏଗାର ତାରଙ୍ଗରେ କଳମସ୍କ ସମସ୍ତ କର୍ମଗ୍ରହ ଓ ନାବିକମାନଙ୍କ ସହିତ ଜାନ୍ମ-

ପାତ ପୂର୍ବକ ଅନ୍ତରକ ରକ୍ତ ସହିତ ଏକାର ଦୂର୍ଦୂରେ ଶିଶୁରେ ସ୍ଵତକଳେ; ଜାହାର ଉପର ଉତ୍ତାମୁନାନ ପଚାଳା ପ୍ରାତିର ଦିଆଇଲେ ଯେ, ଯେପରି କି ସେମାନେ ସମସ୍ତ ରହି କାଗ୍ରତ ରହ ତଥାମାନଙ୍କୁ ଉପକୂଳରେ ଅତି ନକଟିବର୍ତ୍ତି ଖେବାଲୁ ନ ଦିଅନ୍ତି ।

ଅକ୍ଷରବିଦ୍ରୋହ ଦେବବାକୁ ଦୂର୍ଗାଜୀଯା ଅଛି, ଏପରି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଳମସ୍କ ସ୍ଵର୍ଗ କିମ୍ବା ଦୂରରେ ଥାଲୋକ କଳିବାର ଦେଖିଲେ । ଅତିଶୀଳନ ପଞ୍ଚାକଶର ନାବିକମାନେ ଅନେମରେ ଉନ୍ନତି ହୋଇ, “ଭୂତଗ, ଭୂତଗ,” ଗୋଲ କିବାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ମନରେ ମୂର୍ଯ୍ୟାଦୟବୂରୁ ପ୍ରତାପା କର ରହିଲେ । ନବାଧିତ ନବ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଉତ୍ତିଜିଙ୍ଗାମଳା, ଉଦ୍ଧବ ଓ ସଜଳା ହିଂପାଳନ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ଶଳକ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖି ଦେଲେ । ଏ ନରନରେ ସେମାନେ ଅନ୍ଦନାଗ୍ରୁ ବିକ୍ରନ୍ କରି “ଦେ ଶିଶୁ, ଅମ୍ଭେଦାନେ ଦୂର୍ଦୂରୁ ପ୍ରଣାମ କରିଅଛୁଁ” (Deum Landamus) ଏହି ମୂଳପଦଦୟକୁ ସ୍ଵର୍ଗ ପାଠ କର ଭରାଇଲେ ଅନ୍ତରୁ ମହିମାକୁ ଅତିବାଦନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦୟରେ, ନାବିକମାନେ କଳମସ୍କର ପାଦଟିଲେ ସାଧାରଣ ପ୍ରଣୋଧପର୍ବତ ସମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ଏବଂ କହିଲେ ଯେ, ଯାହାକୁ ସେମାନେ ଏହି ଏକ ଦିନତଳେ ଅନ୍ତରୁ ଦିନକୋଧ ଗୋଲ ନାକାପକାର ଧର୍ମନା କରିଥିଲେ, ସେ ଯେ ବାପୁବକ ଏହି ଭୂଷଣ ଅବ୍ୟାପ ନିମ୍ନର ଶିଶୁର ପ୍ରେରତ ମହାପୁରୁଷ ତାହା ଅତି ନିଃସମେଦବରୁପ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ।

ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଉତ୍ତିଜିଙ୍ଗରେ ଦୂର୍ଦୂରୁ ମୂର୍ଯ୍ୟାଦୟବୂରୁ ପାଠରେ ଧର୍ମପାତାଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସରେ ଭୂଷଣ କରି ଏହି କାହିଁକିମେଲାକାର ମନୁଷ୍ୟମାଳା ଦେଖି ବିମୁୟମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସହୃଦୟମୁନରେ ଜାହାଜ ଅତକୁ ଅନାର ରହିଥିଲେ । କଳମସ୍କ ମାଧ୍ୟମେ ପରିଷକ୍ଷଦରହିତ ହୋଇ ଏବଂ ଉନ୍ନତ କରିବାକ ଦସ୍ତରେ ଧର ବିରାପିତ ଭୂଷଣରେ ସନ୍ଦର୍ଭମାନ ଅବତରଣ କଲେ,

ଏବଂ ତାଙ୍କ ପରେ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ନାନାକମାନେ ଏବେଂ ଉଜ୍ଜାଲ
ଉଚ୍ଚ ଦୂରଗାୟ ଚମ୍ପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରେର,
କଳମୟ ପହଳ ସମସ୍ତେ ଏକ କ୍ରୀଷ୍ଣପ୍ଲୁ (Crucifix)
ମେଠାରେ ଘେର, ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାହୁଙ୍କ ପ୍ରତିପାଦି-
ପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରାନ୍ତରେ ।

କଳମୟ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତିମାନଙ୍କ ମହିତ ଆଶ୍ରୟକ
ଆମ୍ଭରମହ ଶଣୀ ଇକାବେଳକ ନାମରେ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରୀପ
ଅଧ୍ୟକ୍ଷାନ କଲେ । ମେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ନିର୍ବିନଶ
କର ଶ୍ରୀପରିହିମାନେ ଆର୍ଥିର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିର ହୋଇଥିଲେ । ଶାନାର୍ଥ-
ମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧର ଅଳ୍ପଗା, ଜାକିଲାମାନ ପରିଧିର୍ଯ୍ୟ,
ଅନ୍ତର୍ଧାନ, ଏବଂ ଦୃତଗାମୀ ଚରଣମୟ ଦେଖି, ମେମାନେ ମନେ
କରିଥିଲେ ସେ ଏମାନେ ସ୍ଵର୍ଗରୁ ପୁଣ୍ୟ ଦେଖିବା ଅର୍ଥ
ଅପରାହ୍ନ ।

ପେମ୍ବାନେ ମଧ୍ୟ, ପ୍ରତି ଶ୍ରୀପର ପାଦରେ ଦୃଶ୍ୟରେ
ବିମୋହିତ ଦୋରଥିଲେ । ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରୀପରାଧିମାନଙ୍କ ଦେଖି
ପେମାନଙ୍କର ବିମ୍ବୁମାନା ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଥିଲା ।
ପେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ଜେକାପୁ ଓ ତାମ୍ରପର୍ବତ; ଅଥବା,
ଦୌର୍ଗୁବ ତାତ୍ପର କଦାକାର ନୁହେ । ପେମାନେ ପରଦା
ଉଳଙ୍ଗ, ଦର୍ଶକେଶ, କାହାରୁ କେବଳ ଉଚ୍ଚତା, କାହାରୁ
ବା ନାନାଅକାରରେ ବିକତ, ଦୃଢ଼ି, ଅଳ୍ପ ନାନା
ଉଳଙ୍ଗ ରଙ୍ଗରେ ବିଦିତ । ପେମାନେ ପ୍ରଥମେ ବୈଦେଶିକ-
ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ସାହାପ କରି ନ ଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ, କଳମୟ ପେମାନଙ୍କ ମନର ଭୟରେ ସାଥର ନ କର
ଓ ପେମାନଙ୍କ ଉତ୍ସହେପକାଳ ନାନାଧି ଖେଳନା ପରାର୍ଥ ଓ
କାଗଜର୍ତ୍ତି ଦେଇ ପେମାନଙ୍କର ପ୍ରୀତି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ ।
ସମ୍ବନ୍ଧାବେଳେ, କଳମୟ ପେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ
ସଙ୍ଗରେ ନେଇ କାହାକୁ ଫେର ଆମିଲେ । ସେ ଏହି
ପ୍ରଥମାବଶ୍ୱର ଶ୍ରୀପରିହିମାନ ସାନ୍ଦ୍ରାଳ୍ବେତ୍ତର ରଖିଲେ ।
ସେ ମନେ କରିଥିଲେ ସେ ଏହି ଦ୍ଵୀପ ଭରତବର୍ଷ ଅନ୍ତର୍ଗତ;
କିନ୍ତୁ, କାହା ଅଧିକର ବାହାମା ଶ୍ରୀପରାଧିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
ଗୋଟିଏ । ସେ ଶ୍ରୀପାଠ ଆକାରରେ ଶୁଦ୍ଧ, ଅନୁଭୂତ ଏବଂ
ପ୍ରବାଳିଷ୍ମୁତ ।

କଳମୟ ଶ୍ରୀପରାଧିମାନଙ୍କୁ ଦରବ ଦେଖି ତାଙ୍କର
ତିରପୋରିଛି ଅଶା ଅନେକ ପରମାଣରେ ଭ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି ମନେ

କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ, ସେ କେତେକିଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗପକ ନାକରେ
ପିକିଥାବାର ଦେଖି କିଛି ଅଛି ଫୋଲ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏହାର
ପ୍ରାପ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ ବିଷୟ ପରିବର୍ତ୍ତ ହୁଏଇଲେ ସେ, ଏହି ହୀପର
ଦିଷ୍ଟାଣାଶରେ ସ୍ଵର୍ଗ ପାଯା ଯାଏ । ସେ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରୀପରାଧିମାନ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶ୍ରୀପରିହିମାନ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ
ପ୍ରାନ୍ତରେ ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ବିଷୟ ପରିବର୍ତ୍ତନେ, ସମସ୍ତେ କହିଲେ ସେ
ଏହା କିମ୍ବାଶୀପରେ ମିଳିଲ ।

କଳମୟ କିନ୍ତୁ ଦସକ ଦିନକୁ ପାର କିମ୍ବାଶୀପରେ
ପଢ଼ୁଥିଲେ । ସେ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରୀପର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁଃଖ ଦେଖି
ଚିନ୍ତିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାହାର ଉପରୁକୁ ଘୋରଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ
ଅନୁକଳନୟ । ଶ୍ରାବିର ପ୍ରାୟ ଦ୍ଵିତୀୟାମାନ ଦୁଃଖଶ୍ରେଣୀ,
ଯେମନଙ୍କର ପାଦବେଶରେ ବର୍ତ୍ତିତ ବିଷୟ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ସମ୍ମୁଦ୍ର,
ଏବଂ ଏତୁକୁ ଶ୍ରୀମଧ୍ୟର ବିନ୍ଦୁମାନ କୁଳନ କଳମୟଙ୍କର
ମନପ୍ରାଣକୁ ଅଭିରୁଦ୍ଧ କରିଥିଲା । ଶ୍ରୀମୁ ମଧ୍ୟର ଏହି
ନୈତିକ ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନ ସେ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ମଧ୍ୟ
ଏହା ଉତ୍ସହେପରେ ବିରଳ । ସେମାନେ ଶ୍ରୀପ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ
କରିଲେ, ଅବମ ନିବାସିମାନେ, ସେମାନଙ୍କର ବରଛତ
ଭୟରେ ପଳାଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ, କଳମୟଙ୍କର ଅଦେଶମତେ
ତାଙ୍କର ସହଚରମାନେ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପଦାର୍ଥ
ଅପରାଧ କରି ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ,
ସେମାନଙ୍କର ଗୁରୁ ସାମତ୍ରୀ କେବଳ ମାତ୍ରଧର କାଳ, ଦରଢି,
ଓ ନାନାଧି ଅଳ୍ପକାର । ନାନା ପ୍ରକାର ପଣୀ ମଧ୍ୟ ଗୋପା
ହୋଇଥାବାର ଦେଖାଗଲା । ବିରଳ ଅନୁଭିତ ବିଶ୍ଵିଷ୍ଟ
କାପୁନାମ୍ବିନ୍ଦ ଦୂର୍ତ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପରେ ଦେଖା ଗଲା । କଳ-
ମୟ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସହଚରମାନଙ୍କ ସାଧ୍ୟ ବନ୍ଦବାର ଯୋଗୁ
ରୟ ବିଦୃତ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା ଗର୍ବ ପେଣ୍ଟ
ଓ କାର କଷି ପ୍ରତି ମନୋହର ପଦାର୍ଥ ଧ୍ୟାନର ଥିଲା । ସେମାନେ
ତାହା ପାର ବିଶେଷ ଅନୁଭବ ହୋଇଥିଲେ ।

କଳମୟ ଶ୍ରୀପ ମଧ୍ୟରୀ କିରଣ ନର ଦେଖିବା ପାଇଁ
ଦୂରକଣ ଲୋକ ପଠାଇଲେ । କିନ୍ତୁ, ସେମାନେ ଦେଖିଲେ
ଯେ ଏହା ଏକ ନୃତ୍ୟ ଗ୍ରାମ; ଉତ୍ସହେପିୟ ନଗରମାନଙ୍କ
ପର ଦୃଷ୍ଟି କରିଲେ । ଏଥରେ କେବଳ ୫୦ ଟି ଘର ।
ଲୋକମାନେ ଏକ ପ୍ରକାର ପଦ ଗୁଡ଼ାର ଏବଂ ତର୍ଫରେ
ଅଗ୍ରିଷ୍ଟେପେଗ କରି ଗାଇବାର ଦେଖାଗଲା । ସେମାନେ

ତାକୁ ଟୁବାକୁ (tobacco) କହୁଥିଲେ । ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ, ଧୂଅପଦ ଏହି ପ୍ଲାନରେ ଲବେପୀୟମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିପଥାବୁଡ଼ ହେଲା । ପର୍ଯ୍ୟାଳିତ୍ତର୍ ଶଳେ ଅମେରିକାରୁ ଧୂଅପଦ ପ୍ରଥମେ ଉଚ୍ଚରେଖା ଆମବାନ କହିଥିଲେ । ସେବାରୁ ଏହା ପୁଅଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶକୁ ପ୍ରେରଣ ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ସବ୍ୟବ୍ୟାପି ହୋଇଥିଲା । ଉଚ୍ଚରେଖା ନେବା ପାଇଁ କଲମୟ ଏହି ପ୍ଲାନରୁ ତ ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଜାହାଜକୁ ଅଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉଦେଶ୍ୟ ଥିଲୁ ଯେ ଏମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚରେଖା ନେବା ଶ୍ରୀଧରରେ ପାଇଁତ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ୨ ଜଣ ପରେ ପଳାଇ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ବ୍ରୀପି ଉଚ୍ଚର ଓ ଗୋଲିଯର୍ଧିଶାଳୀ । ସେଠାରେ ସର୍ବ ଶର୍ତ୍ତ ଥିଲା ବୀର କୌଣସି ଆଶା ଦେଖାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ଉଚ୍ଚ ହୀପ ବୀରମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣିଲେ ଯେ ପୂର୍ବଦିନପୁ ଏକ ହୀପରେ ସର୍ବ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ନିଲେ । ସେହି ହୀପର ଅଧିକ କାମ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ, କଲମୟ ଅଶ୍ୱର ସମୟରେ ଏକାର ନାମ ଦ୍ୱାରାନିର୍ଣ୍ଣୟ ଦେଇଥିଲେ । (ଦ୍ୱାରାନିର୍ଣ୍ଣୟ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୈଳୀ)

କଲମୟ ସର୍ବପ୍ରାପ୍ତିର ଏହି ସମ୍ବାଦ ପାଇ ହେଉଛି ହୀପ ଅଭିଭୂତ ଜାହାଜଚାଲାରବା ପାଇଁ ଅବେଳା ଦେଲେ । ପିଣ୍ଡାର ଅମ୍ବାପିତ୍ତନ, କଲମୟଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରୁ ଯାଇ ସର୍ବର ଅଧିକାଶ ହେବେ, ଏହି ଆଶାରେ କଲମୟଙ୍କ ଛଢି ଶୀଘ୍ର ହେଉଛି ଅଭିଭୂତ ଯାମା କଲେ । କିନ୍ତୁ, ଦେବ ପ୍ରକଳ୍ପିତ ହେଉ, କଲମୟ ପୂର୍ବଶବ୍ଦର କେତେକ ଦିନପରେ ସେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସବ୍ ପ୍ରଥମ, କଣେ ଘୋଲେକ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଲୋକମାନଙ୍କର ଦେଖା ହେଲା । ସେ କିଶୋର ଉଦ୍‌ବୋଚି ଭବିତରେ ଅବୁଦା ହୋଇ କେତେକ ଟେଲନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ମନୋହର ପଦାର୍ଥ ମେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ନେଲା ପରେ ରେଖା-ସାଇ, ନବବନକ ଦେବିଦେଶକାନଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟରୁ ସଜନ-ମାନଙ୍କ ଜନ୍ମରେ ପ୍ରକଳ୍ପ, କରନ୍ତେ, ବେମାନେ ଭୟ ନ କରି କଲମୟଙ୍କ କରାନ୍ତକୁ ଅଧିଷ୍ଠାତା ହେଲେ । ପୂର୍ବୋତ୍ତୁ ହୀପ ବୀର-ମାନଙ୍କ ପାଇ ଏକାନେ ମଧ୍ୟ ଦ୍ରିଙ୍ଗ ଏବଂ କଲମୟ ପ୍ରକଳ୍ପକୁ ସୁରଗାସି ଦୋଳି ମନେ କହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ନିବର୍ତ୍ତରେ ଯେତେ ସର୍ବ ସମ୍ବାଦ, ତାହା ପରମାନନ୍ଦପଦ୍ମ ଉତ୍ସବା ଓ କାଚ କଣ୍ଠି ପ୍ରକ୍ରିୟର ବିନମ୍ୟରେ ଦେଇଗଲେ ।

ସେହି ହୀପର ସରମାର (Cacique) ବନ୍ଦୁବାନ୍ଦିକ ପ୍ଲାନ ସମରପ୍ୟାଧରରେ ପାଇଁ କଲମୟଙ୍କ ଦେଶର ପାଇଁ ପର ନୁହେ ତାକୁ ରୁହିତା ଲୋକ କାରେଇ ଅଣି ଥିଲେ । ଉତ୍ତରଭାଗ (ସରଦାର) କଲମୟଙ୍କ ମଧ୍ୟାଧଦରରେ ଅଭିବାନ କର କେତେକ ସ୍ଵର୍ଗପଦ ଏବଂ ବିଶ୍ଵାସ କଟିବନନ ତାଙ୍କ ଉପଚୌକିନ ଦେଇଥିଲେ । କଲମୟ ସେ ସମୟର ବିନମ୍ୟରେ ଶର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଧ, କଞ୍ଚକଣ୍ଠ, ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ମନୋହର ଜିନିଷ ତାଙ୍କ ପ୍ରାନ କହିଥିଲେ । ସେ ଉଚ୍ଚ ଜିନିଷ ରୁହିତ ଆଜି ସୁନ୍ଦର, ପଦାର୍ଥ ଦେଖାଇବାରୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଦୃଶ୍ୟରୁ ପୁଅଶ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହି ଲୋକମାନେ ସର୍ବରୁ ପୁଅଶ ପରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଆଣୁନ୍ତି ।

ସର୍ବଶର୍ମ ଦର୍ଶନାବିଲାଷ ଉତ୍ତରେତ୍ତର କଲମୟଙ୍କର ମନରେ ବର୍ତ୍ତି ଦେବାରୁ ଉଚ୍ଚ ହୀପବୀମାନଙ୍କର କଥା ଅନୁସାରେ ସେ ସିରିଜ ନାମକ ପାଇନ୍ଯମୟ ହୀପକୁ ପାଇଥିଲେ । ପୁରାକାଳୀନ ପରିବାଜକମାନେ ଯେଉଁ ସେଗାନ୍ତୋଗ୍ରେ (Cipango) ହୀପର ବିଷୟ ଉତ୍ତରର କର ଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ଏହି ହୀପ ଶୋଇ ସେ ମନେ କର ଥିଲେ । ସର୍ବକାଳରେ ଲବେପୀୟମାନେ ଅଧୁନାକ ଜାତାଙ୍କରୁ ସେପାନ୍ତୋଗ୍ରେ ଆଖ୍ୟା ଦେଇ ଥିଲେ । ଏହି ହୀପର ନାମ ସହିତ ସେପାନ୍ତୋଗ୍ରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଥିବାରୁ, କଲମୟ ପ୍ରକଳ୍ପ କରିଥିଲେ ସେ, ସେ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ର ମହାଦେଶର ବନ୍ଦୁଦୂରତମ ପ୍ରଦେଶ ଥିବାର କରି ଅଛନ୍ତି ।

କଲମୟ ଉତ୍ତରକ ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ତଥାମାନଙ୍କୁ ଲଙ୍ଘର କରିଥିଲେ ତାହାର ନାମ ସେପାନ୍ତୋଗ୍ର ଦେଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଅନ୍ତରଭାବ କରି ଶୁଣିଲେ ସେ ଏହା ଏକ ପରାମରଶାଳୀ ରଜାଙ୍କ ହାର ଶାସିତ; ଏବଂ ସମୟ ହୀପର ଉତ୍ସବରେ ଉତ୍ସବ, ସେହି ହୀପର ରଜାଙ୍କ ନାମ ଗୁରୁକଳନାଶ । ସେ କଲମୟଙ୍କ ନିବର୍ତ୍ତରେ ଯେତେ ସର୍ବ ପ୍ରକଳ୍ପକାରୀ ଜାତକୁ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ର ନାମକରଣ ସମ୍ପଦ ଏବଂ କାଚ ସଙ୍ଗେ ସାମାନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ କଲମୟଙ୍କ ନିମ୍ନଲିଖିତ କରିଥିଲେ । ରଜାଙ୍କ

କଳାନା ବନ୍ଦରରୁ କିନ୍ତୁ ସୂର ଶବ୍ଦାରୁ, କଳମୟ୍ୟ ନିଜେ ନ ପାଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ଵରୂପ ତାଙ୍କର କେତେ ଜଣ ଅଧ୍ୟସନ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପଠାଇ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ, ସେମାନଙ୍କ ସେଠାରୁ ପେର ଆମ୍ବ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ଗଲାକର ଅଦର ଅର୍ଥର୍ଥାଦି ବିଷୟରେ ଏବେ ସୁମୟାଦ ଦେଲେ ଯେ, କଳମୟ୍ୟ ନିଜେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାନ୍ତୋଷ ନ କର ବହୁ ପାର ନ ଥିଲେ । ସତରଂ, ଦନେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଶାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ସମୟରେ ବୀରୁ ଅନନ୍ତକୁ ଗଢି ପାଇ, ସେ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ କଳାନା ଅନ୍ତରୁ ଯାଦା କଲେ । କିନ୍ତୁ, ଦୁଇଦିନ ବିଶତଃ ତାଙ୍କ ଜାହାଜ ନନ୍ଦାରେ ଲାଗିଗଲା । ବିଜ୍ଞାନ ଶ୍ରାବନ୍ତିକାରୀ ଏ ଦୁଇମାଦ ପାଇ ଶୀଘ୍ର ଦଳଗଲ ନେଇ ଏହି ନନ୍ଦତତ୍ତ୍ଵର ଉକ୍ତାର କଲେ । କଳମୟ୍ୟ ସେହି ଦନ ୦୨୦ ତାଙ୍କୁ କାଳର ବନ୍ଦୁରୁପେ ପ୍ରବନ୍ଧ କଲେ, ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ପାଇଗଲାନେ କଳମୟ୍ୟର ଏକାତ୍ମକ ପତରେ ବିଶେଷ ଦୁଇତିତ ହୋଇ ଥିଲେ ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କର ଯଥାପୋଣେ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦନ ରହିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଦୁଇ ଗୋଟି ବନ୍ଦ ଘର ଛାଡ଼ି ଦିଅ ଯାଇଥିଲା ।

ପେଣ୍ଟିଟତତ୍ତ୍ଵର କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ନ ପାଇ, କଳମୟ୍ୟ ମନେ ନିଜେ ଯେ, ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ପୋତାଯାଇ ପିଞ୍ଜଳ, ନବବୁଦ୍ଧର ଅବିଷ୍ଟାର ବୋଲି ପରାଗୟ ଦେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଧାରମନ ପୂର୍ବରୁ ଶେନକୁ ଫେର ନଲେଖି । ଏହି ଦୁଇନାରେ କଳମୟ୍ୟ ବିଶେଷ ବିଳକଟ ହେଲେ । କେବଳ ଶଣ୍ଟେ ସୁଧ ଜାହାଜ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିଲା ଏହି ଦୂରବଳ ଜଣ୍ଠ ତଥାରେ ସମସ୍ତ ପରିକଳସକ ସ୍ଵଦେଶ ପ୍ରତିଧାରମନ ଅମ୍ବର ମନେ କର, କେତେକ ଶେନମୂଳକୁ ସେଠାରେ ରଖି ଦେଇ । ଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ ଦୂରକର୍ମଶାର ଅଯୋଜନ କଲେ । ଉଚ୍ଛ୍ଵସ କିମ୍ବା ଦନ ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ମିତ ହେଲା ।

ସେହି ସମୟରେ ନବବୁଦ୍ଧ-ଲୋକୁପ କାରିବ ଜାତିଯ ଏକ ଦଳ ଦୂରବୁଦ୍ଧ ଲୋକ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ପୁନଃ ଆକରଣ କରୁଥିଲେ ଶେନମୂଳ ଅନ୍ତମରୁ ଦୂର ସବ୍ରଥା ରଖା କରିବାଲାଗି ଦୂର ପ୍ରତିବରରେ କମାଗ ବିଶାଳକୁ ଏବଂ ଦୂରବାଧୀମାନଙ୍କର ଏକ ବର୍ଣ୍ଣାପୋଣୀ ଜୀବନ୍ତକୁ ସେମାନଙ୍କର କଥକାର ପାଇଁ ଶଣ୍ଟେ ଶେଷ କୌକା ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ରଖିବ ହେଲା । ୪୪ ଜଣ ଲୋକ ଜୀବନାତଥରନା' ନାମକ ଜିତନିକ

ବ୍ୟକ୍ତିର ନେତ୍ରରେ ସେଠାରେ ରହିଲେ । ଦ୍ୱାପ ବାସି-ମାନଙ୍କର ଭାଷା ଶକ୍ତି, ଓ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଦ୍ବ୍ୟକହାର କଥ ସେମାନଙ୍କ ପୌର୍ଣ୍ଣାର୍ଥକା କରିବା ଲାଗି କଳମୟ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁନଃ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । କଳମୟ୍ୟ ପେତେଦନ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ହୀପରେ ରହିଥିଲେ, ସେ ଦ୍ୱାପ ବାସି-ମାନଙ୍କର କଥକାରରେ ଅକ୍ଷମ ପ୍ରାତି ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଜାନା ବିଷୟରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ପେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଆନନ୍ଦହକାରେ ତାଙ୍କୁ ପାରେଟି ନେଇ ତାଙ୍କୁ ପୁର୍ଣ୍ଣହାର ବା ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ କହୁମାଳ ପଦାର୍ଥ ଭେଟି ଦେଉଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ବୁଦ୍ଧ କାରଣ ବିଶତଃ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦୁ ଭାବରେ କନବା ପାଇଁ କଳମୟ୍ୟ ଶେନମୂଳ ବାରମ୍ବାର କହିଥିଲେ ଏବଂ ଏକ ବର୍ଷ ପର ଫେରିବେ ଏହି ଆଶା ଦେଇ ସେ ଶ୍ରୀ୯୪୩ ଜାନ୍ମାତ୍ର ତା ୪ ରକ ଦଳନିନା ଜାହାକରେ ୨୭ ଜଣ ସହସ୍ରାବୀ ସହ ସ୍ଵଦେଶକୁ ଫେରିଗଲେ । ଦୁଇଦିନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଯାଦା ପର ପୂର୍ବୋତ୍ତ୍ମ ପିଣ୍ଡରେ ଦୁଷ୍ଟିପଥରୁ ହେଲା । ପିଞ୍ଜଳ, ତାଙ୍କର ଜାହାଜ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ କରି, କଳମୟ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଥିଲେ, ଏବଂ ପ୍ରଥମେ ସ୍ଵଦେଶକୁ ଫେରିଯାଇ ସେ ଅକିଷ୍ଣନ୍ତ୍ର ବୋଲି ମିଥ୍ୟାରେ ପରିବ୍ୟୁତ ଦେବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କଲେ । କିନ୍ତୁ, ସେ ପ୍ରକୃତ ନାର, ତାହାର ନାଥ୍ୟ ପୁରସ୍କାରରୁ ତାଙ୍କ ବନ୍ଦୁ କିମ୍ବା କରିବ କରିବା ଶରୀରର ନିରପେକ୍ଷ ଘରୁର ଦ୍ୱାରା ବିକି ହୋଇ ନ ଥାବେ । ତେଣୁକର, ପିଞ୍ଜଳ, କଳମୟ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ବିଦ୍ୟା ପାଦକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଅଗ୍ରଗାୟୀ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ରିକର ତାଙ୍କର ଗଢି ବିଦ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ମୟ ହୋଇ, ତାଙ୍କର ଦୂରଭାସକି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରଇ ଦେଲେନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ, ପିଞ୍ଜଳକୁ ମାର୍ଗରେ କଳମୟ୍ୟର ସହସ୍ରାବୀ ଦେବାକୁ ହେଲା ।

ଏକ ମାସ ପର୍ୟାନ୍ତ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ଜାହାକ ନିର୍ବିଦ୍ରେ ରଖିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅବଶେଷରେ ଦୂରଭାସକି କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କରିବାକୁ ବସିଲା । ଜାହାଜ ଦ୍ୱାରା ବିଭାଗ ପଦରେ ରଖା ପାଇଁ କଳମୟ୍ୟ ସେଠାରେ, ସେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ପିଞ୍ଜଳ ହେଲା । ସେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ପିଞ୍ଜଳ ହେଲା ।

ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲ୍ପନରେ, ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା କାହିଁ ହେଲା ଯେ ଜଗାଧର ଦିନ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ବିଷଦ୍ବ୍ୟାମକଳ ହୃଦୟରେ ରଖି କରିବେ ଏବଂ ମେମାନେ ବିଶ୍ଵମୁଖମକଳ ହୃଦୟରେ କେବଳ ଧୀତନକ ମାତ୍ର । ତା ୧୯ ପ୍ରେର୍ବ୍ୟାତରୁ ଏହି କମିଶନ କମିଶାକୁ ଲାଗେଲା ଏବଂ ସେହି ଦିନ ସନ୍ଧାନବେଳେ ଏତୋଷ ହୃଦୟରେ ମେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହେଲା । ଘୟୁସର ବାତାର ଧର କିନ୍ତୁ ଦିନ ବିଶ୍ଵମ କରିବାର ମନ୍ତ୍ର କରି ଏକୋଷି ଦ୍ୱାରେ ମେ କିମ୍ବା ଦିନ ରହିଲେ । ମାତ୍ର ମାସ ତା ୪ ରେ ନିନା ଲିଖିଲୁଛନ୍ତି ନଗରରେ ପଡ଼ୁଥିଲା । ସମ୍ବଦ କୁଳ କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଲେକାଇଥିଲା । ପର୍ଯ୍ୟାନୀର ବାଜା ଦ୍ୱାରୀଙ୍କ ଜନ୍ମ କଲିମୁଖୀଙ୍କ ମହାଦ୍ୱରରେ ପ୍ରାହାତ କଲେ ଏବଂ କଲିମୁଖୀଙ୍କ ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରତିମେ ପ୍ରତ୍ୟାମର କରିବାରୁ ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରକାଶଙ୍କ ବିଶେଷ ଦୂଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ୨ ମାସ ଏବଂ ଦିନ ଅଳ୍ପପୂର୍ବି ପରେ ମାତ୍ର ମାସ ତା ୧୯ ଦିନ କଲିମୁଖ କୁର ତଥା ପେଲା ଦନ୍ତରେ ଉପାଦିତ ହେଲା ।

କାହାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟାମନରେ ଫେଲ୍ସ୍ ବନ୍ଦରେ ଅନ୍ତର ବେଳ ପଡ଼ିଲା । କିଏ ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟାକର ପୁଣି, କିଏ ବା ପ୍ରାଣସମ ପଢ଼, କିଏ ବା ମୈହାପଦ ଭାଇ ଓ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମୁଖ କହୁ ଦିନପର ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଉନ୍ନତ ହେଲା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମନେ କରିବିଲେ ଯେ କଳମ୍ବୁ ଓ ତାହାଙ୍କ ର ସହଗାମିମାନେ ଆର ଫେରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଆଶାକ ପ୍ରତ୍ୟାମନ ଯେ କେବଳ ଜ୍ଞାନର ଏକ ମାତ୍ର ହେବୁ ଥିଲା, ତାହା ନୁହେ । ସେ ସେ କଳ ଯାଏଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିକି କରି ଫେର ଅସିଥରୁ, ଏହି ବାର୍ତ୍ତା ପେଲ୍ସ୍ ନନ୍ଦରକୁ ଅନନ୍ତ ସ୍ୱାତରେ ଭୟାଇବାକୁ ଲୁଚିଲା । ଯେତେ-ବେଳେ କଳମ୍ବୁ ଓ ତାଙ୍କ ସହନକଣଶ ତୁଣ୍ଡରରେ ଅବତରଣ କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵାନାର୍ଥୀ ପୁନଃ ତୋପଥ୍ର ହେଲା । ତିରିକାରେ ସାଧ୍ୟା ନିନାଦିତ ହେଲା ଏବଂ ନରନାସ ଶୁଦ୍ଧିକ କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ । ସେତେବେଳେ ବୋଧ ହେଲା ପେଗର କି ଏହି ସ୍ଥାନ୍ ବନ୍ଦରିତ ଅନନ୍ଦରେ ଅସ୍ଥର ହୋଇଛା । ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଲୋକ ତିରିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ-ମାନଙ୍କର ସହଗମୀ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ନିରାପଦରେ ଫେର ଅସିବା ପୋର୍ବ ବନ୍ଦ ଜୁଲି ପୂର୍ବକ ଛାଇରକୁ ଧଳିବାଦି ହୁବର୍ତ୍ତ ହେଲା । ପରଧନ ଦୟାକଣ ଅମେରିକା ବାସି, ଦୟା

କଳା, ଏବଂ ଜୀବଜନ୍ମ ପ୍ରଭତ ଅଧିକାରୀ ଅନୁଷ୍ମାନରେ ପଦାର୍ଥ କାହାରେ ଉତ୍ତରକାଳିକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲା ।

ଟିଙ୍କଳ, ଧନୀ ସମ୍ମରେ କଳମୟ୍ୟକୁ ପରିଦ୍ୟାରେ କରି
ଚେତ୍ତାର ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ବନ୍ଦରରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ; ଏବଂ
ହେଠାରୁ ଫଣ୍ଡାଣ୍ଟ୍ ଓ ଛାବେଳଙ୍କ ନିକଟରୁ ତାଙ୍କର
ନବାବସ୍ଥାର ଘରରେ ବିବରଣ ଏକ ପଦ ହାରାଙ୍କଣାର
ମେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାଥର କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତ ପ୍ରାର୍ଥନା
କରିଥିଲେ । ମେ ମନେକର ଥିଲେ ସେ କଳମୟ୍ୟକୁ ତଥା
ନନ୍ଦା ତୋପାନରେ ଦୃଢ଼ ଯାଇଥିଲୁ ଏବଂ କଳମୟ୍ୟକର
ପରିବର୍ତ୍ତେ ତାଙ୍କ ଏହି ଦୁଃଖାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସଞ୍ଚାବନର ସମସ୍ତ
ପ୍ରଣାଶ ଓ ପୃଷ୍ଠାର ତ୍ରିଭବନ କରିବାକୁ ଦେଖି । କିନ୍ତୁ
ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସୁଖ ଖୁବି ବିପଳ ହେଲା । ସେ ଦେଖିଲେ
ସେ, କଳମୟ୍ୟକୁ ତଥା ନିନା ପେଲମ୍ ପୋତାଶ୍ଵରୁରେ
ଅବସ୍ଥାରେ ।

ମୁଦ୍ରା ଅନୁଯାୟୀ ।

କଳମୟ୍ୟକୁ ପ୍ରତ୍ୟାମନ ବାହୁଁ ଶୁଣି ଖେଳରେ ମହା-
ନନ୍ଦର କୋଳାହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ଯେଉଁ ଷେଷମୂଳନେ କଳ-
ମୂଧଙ୍କୁ ଏକବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପାଇଲ, ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି ଦୁଷ୍ଟତାପାଳନ
କରୁଥିଲେ; ସାହାଜର ଦେଶାଶ୍ଵତ କଲୁକୁ ପଢ଼ିମାନେ
ନାନାପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟୁତ କଲୁଥିଲେ, ଏହି ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା
ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର । ସମସ୍ତ ଷେନ ମହି ମୁଖ ହେଲାପର ତାଙ୍କର
ଅର୍ଥରୀତା କରିବାକୁ ଉଦ୍ଘୋର ଓ ଦେଖାଇ । ଜଳଦଶତାବ୍ଦୀ-
ଠାରୁ କୁଟୀର ବାସି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳମୟ୍ୟକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ
ସହସ୍ର ସମବ୍ୟସ୍ତ । ଆଜି ତାଙ୍କର ନାମ ସର୍ବ ପରିଚିତ ।
ସେହିମୂଳନେ ତାଙ୍କୁ ଅବମାନନା କରୁଥିଲେ, ଯେମାକେ
ଲଜ୍ଜାବନତ ମସ୍ତକ; ତାଙ୍କର ସମାଜିକ ଅବସ୍ଥା ମଞ୍ଚଶୂନ୍ୟ
ପରିବର୍ତ୍ତିତ; ଆଜି କଳମୟ୍ୟକୁ ଭାବ ଭାବାବୁ ନୁହନ୍ତି । ସେ
ମହାଶାଶର ଅମସ ଓ ପଣ୍ଡିମ ଭାବରୁ ଦ୍ୱୀପ ପୁଣ୍ୟର ଘର
ପ୍ରତିନିଧି । ଭାଲାକେଲୁ ଓ ପଞ୍ଚନାନ୍ଦ ତାଙ୍କର ଅର୍ଥରୀତା
ପାଇଁ ବନ୍ଦ ପ୍ରତିନିଧି ଯୋଗ୍ୟ ସମାଜ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଦୃଢ଼ କରି
ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସହାଯୀ ଦେବପାଇଁ ଏବନଳ
ଅଣ୍ଟାବେଳ୍ଲା ପ୍ରତିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ସବୁଲୁ ନଗରରେ
ପ୍ରବେଶ କାଲରେ ଏକ ସାଜମୟ୍ୟର ଅସ୍ତ୍ରାଳଜ ହୋଇ-
ଥିଲା । ନଗର ପ୍ରବେଶ କାଲରେ କଳମୟ୍ୟ ସବାରାମୀ

ଏବଂ ତାଙ୍କର ପଛେ ବଜାପ୍ରେରିତ ଅନ୍ଧାଶେଷ୍ମୁଳକ ; ତାହାପରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଚରବୁଦ୍ଧ, କାହାର ହାତରେ ଅମେରିକାଦେଶୀୟ ସମ୍ରାଟ, ପଣ୍ଡି, କାହାର ହାତରେ ତଦେଶୀୟ ଦେଶକରୁ, ରଞ୍ଜା, ବହୁବିଧ ଅନ୍ଧ ଶିଥ୍, କଳମ୍ବବନ୍ ଓ ପଣିପର ଉତ୍ସାଦ; ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଅମେରିକା ପରିଧେୟ ପରିଦୂତ ସୃଷ୍ଟି ବଲମ୍ୟ, କଞ୍ଜଣ ଓ ଲୋବନ୍ଧରଭୁଷିତ ଅମେରିକମାନେ । ଏହି ଶେଷୋତ୍ତର ଦୃଶ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା । କଳମ୍ୟ ନଗରର ମଧ୍ୟଦେଶ ଦେଇ ଯିବା ସମୟରେ ନିପାତ ଜନତା ପଥରେଖ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କି ଗବାଷ, କି ପାହାଡ଼, କି ପିଣ୍ଡ, କି ପ୍ରାସାଦଭୂତା, କି ସକାପଥ, ସଦୟାନ ଲୋକାଭାଣ୍ୟ ।

କଳମ୍ୟ ସିରଳ ନନ୍ଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କରିବା ବେଳେ ଏକ ଦୃଶ୍ୟ ବଜାଦୂତ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପରୁତ୍ତ ହୋଇ ଏକପର ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ହେଲେ । ଉତ୍ତର ଲିପର ତିରୋନାମାରେ “ଶାଶ୍ଵତ କୌଣସୀପର ଲୋକନ୍, (କଳମ୍ୟକର ପୋଣ୍ୟ ନମ କୋଳନ୍) ମହାବାଗରର ଅନ୍ୟ, ପଢ଼ିମ ଦ୍ୱିପୁଣ୍ୟର ବଜ ପ୍ରତିନିଧିକ ନିକଟରୁ ହେବରି । ” ଏହିପର ଲୋକାଥିଲା । ଉତ୍ତରପଦରେ ରଜଦମ୍ପତ ତାଙ୍କର କୁତାକ୍ଷୟଧାରେ ଅନନ୍ତପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାତ କରିବା ପାଇଁ କଳମ୍ୟ ଓ ତାଙ୍କର ଅନୁଚରମାନଙ୍କୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ କରିଥିଲେ ।

କଳମ୍ୟ ତାଙ୍କର ସହଗାୟୀ କେତେକ ପ୍ରଧନ ଲୋକ ଏବଂ ନ ଜଣ ଅମେରିକାକୁ ପଙ୍ଗେ ଦେଇ ଲାପିଲେନାକୁ ଯାତା କଲେ ତାଙ୍କ ଅମେରିକାକୁ ପାଇ ସମ୍ପ୍ର ବାର୍ଷିକଲାନା ନଗର ତାଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ଅର୍ଥଧାରୀ ପାଇଁ ସହକୃତ ହୋଇଥିଲା, ଅକଳମ୍ୟ ଲୋକପଥ ପାଠ ବାଟ ସଙ୍କଳିତ ରଣ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ନଗରେପକଣ୍ଠ ମମୀପରତ୍ତୀ ଦୃଶ୍ୟରେ ମହାର୍ଦ୍ଧ ଉତ୍କୁଳ ପରିଷ୍କାର-ଭୁଷିତ ଏକଦଳ ଅନ୍ଧାଶେଷ୍ମୁ ତାଙ୍କ ପାଶେଟି କେବାପାଇଁ ସଜଙ୍ଗ ନିକଟରୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଦ୍ୱିତୀୟର ନିକଟରୁତ୍ତୀ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ସହଗାୟୀ ହେଲେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୁଆନଙ୍କ ସହ ପଞ୍ଚିଲାଣ୍ଟ ଓ ଲକାଗେଲୁ ପାଦମୟୀ ନେଇ ବହୁମଳ୍ପ ତନ୍ତ୍ରିତପ ବିଶ୍ଵିତ ମିହାଶଳୋପର ଉପରେବନ୍ଦନ ପୂର୍ବକ କଳମ୍ୟକର ପ୍ରତିକରୁ ପ୍ରତିକରୁ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ, ରଜା-

ବାଣ୍ୟରେ ଲୋକାଭାଣ୍ୟ ହେଉ ସେ ଶିଥୁ ଦରବାରରେ ଉପର୍ତ୍ତିକ ହୋଇ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସିରଳ ନଗରରେ ଯେପରି ସାକସକ୍ତାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲୁ, ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ତତ୍ତ୍ଵ । ନିନାତର୍ହର ନାହିକମନେ ଶିଥୁ ହସ୍ତରେ ନଗରବିଷ୍ଟ ଦ୍ୱିପୁଣ୍ୟ ପଳାୟନ କରିଥିଲୁ, ଏବଂ କଳମ୍ୟ ତାଙ୍କର ତୁଷାର ଧରକକେଶ ଅନ୍ଧମୀଶୁର ଏବଂ ପ୍ରାକୁତିକ ଦ୍ୱଦ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ସଙ୍ଗ ପରିଚିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ । ସେ ସିଂହାସନର ସମ୍ମାନ ହୃଥିନ୍ତେ, ରଜଦମ୍ପତ ଶିଥୁ ଅନନ୍ତ ଉଠିଥିପି ତାଙ୍କର କରମଦନ କର ନେଇଗଲେ । ଏପରି ସମ୍ବାନ୍ ପୃଷ୍ଠେ କୌଣସି ଲୋକପ୍ରତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହୋଇ ନ ଥିଲୁ । ହସ୍ତମୁନ କଲ୍ପନା ସ୍ବେଧାନୋପର ତନ୍ମୁକପ ତଳେ ବିଷିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ବିଜନ ଦିଅ ଯାଇଥିଲା ।

କଳମ୍ୟ ଶିଥୁ ପ୍ରାକୁତିକ ବାଟୁତା ସାଧ୍ୟଧିରେ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖାଧ କଳାପାର ସମ୍ପ୍ର ବିବରଣ, କିବିତା ଓ ହୃଥିକିର୍ଣ୍ଣିଲ (ହେବରି) ଶ୍ରୀପ ଆବଶ୍ୟକର ସବମେଷ ଦୁର୍ଗାନ୍ତ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ତୁଣ୍ଡି କଲେ । ସେ ସ୍ଥାନର ପ୍ରାକୁତିକ ମନୋଦର ତୁଣ୍ଡି, ବିଭିନ୍ନଶୈଖ୍ୟାଧବା ତୁମି, ସେହି ଦ୍ୱାପ ବାମିନାନର ରଦ୍ଦ ଓ ଥାଧୁ ବିଷିଦ୍ଧାଦାର, ପ୍ରଭୁ ଯିଶ୍ୱରକର ଧର୍ମରଜ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପାଇଁ କି ମହାରତର ଅର୍ଥାତ୍, ଉତ୍ସାହ, ଉତ୍ସାଦ ଉତ୍ସାଧ ବିଷ୍ଣୁ ନେଇ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ବଦ୍ଧତା ଷେଷ ହୃଥିନ୍ତେ, ଗୁରୁଦିଗ ଦ୍ୱାରା ହେଲା । ବନା ବଣୀ, ସମ୍ପ୍ର ପାରପଦ ଓ ଦର୍ଶକଗଣ ଜୀବାପାତ ପୂର୍ବକ ଅର୍ଥାତ୍ ନୟନରେ ଲଭ୍ୟକୁ ଧାରାଦାଦ ପ୍ରାବାନ କଲେ । ଧର୍ମ ଯାତକମାନଙ୍କ କୟାପାତୀତ ଗାନ ଓ ଦରବାରର ବହୁତ ଲୋକବର୍ଗ ପୁନଃ ଜୟଧାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହାପର ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବଜା ମୁଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ଦେଖାରି ରଜପ୍ରାପାଦରେ ପାର୍ବତୀ ସମ୍ପ୍ର ଅତିବାହିତ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିପ୍ରାୟ ଜଳମାତା ପାଇଁ ବିଷ୍ଣୁ ଭର୍ତ୍ତରେ ଆୟୋଜନ କରାଗଲା । ପର୍ବତୀଗା ପାଇଁ ସେହି ନଗରବିଷ୍ଟ ବିଜନରେ କୌଣସି ଅଧ୍ୟାତ୍ମ କର ନ ପାରନ୍ତି ସେଥିଏହି ବେମର ପୋଢ଼ ସଙ୍ଗେ ବନୋବସ୍ତ କରାଗଲା ।

ସେ ସମୟରେ ରୋଣ୍ୟ ଗୋପ୍ୟ ପୃଷ୍ଠାବନ୍ଦ ଏକମାତ୍ର ଅଧୀନର ନୋଲ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ । ପର୍ବତୀଗାର

ଜାଣି ହେଉଛି, ପର୍ବତୀଗାନର ଉପକୃତ ୧୦ୟ ସ୍ଵରବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକାଥିପତଳ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷାରେ ଏବଂ ଏହା ଶେଖରାଳା ନମ୍ ଶ୍ରୀନାର କରିଥିଲେ । ଶେଖମୂଳାନେ ଯୋଦକ ନିକଟରେ ଲବାଣ୍ୟକ ଶାଖା ଅନ୍ଧବାଗ ଚନ୍ଦ୍ରପାତାର୍ ଅବେଳାର କରନ୍ତେ, ପୋପ୍ ଏ ଗୋପ ଦ୍ୱୀପଯୁକ୍ତ ୧୦ ପଦିମର୍କ ୧୦ ଲିଙ୍ଗ (ଅର୍ଥାତ୍ ୮୦ ମାଲ୍ଲ) ଦୂରବନ୍ଧୀ ମହାପାନାର କରିବେ ଏକ ସରଳରେଣ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ତାହାର ପୃଷ୍ଠାରେ ପର୍ବତୀଗାନକୁ ଏବଂ ପର୍ବତୀ ଶ୍ରୀ ଶେଖମୂଳାନକୁ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ନାୟିଲୋକା ନିରାକରିତ ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳମୟକୁ ପଦ୍ମନାଭ ପ୍ରଦାନ ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ସେ ମୁନିଯ ବଜା ହଣି ଓ ଯୁବରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥପୁଷ୍ଟରେ ଅବେଳାର କର ଦୂଲକାରୁ ଯାଇଥିଲା ମହମୁଖରେ ଲୋକମାନେ ରଜ ଦାଶ୍ରୀରେ କଳ୍ପନା କର କଳମୟକୁ ଅଭିଭାବନ ବରୁଥିଲେ । ଏବଂ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ମହମ୍ବ ପଦମର୍ଯ୍ୟବା ତାଙ୍କୁ ଦଥ୍ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏତଦୂରଭାବ ସେ ନୂତନ କିମ୍ବାନବଦ୍ଧର ଅଧ୍ୟନ ପଦାର୍ଥରେ ତୁର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଶେଖର ପ୍ରଥାନ ଧର୍ମ-ୟାତ୍ରକ ଦିନେ ତାଙ୍କ ଦରେ ଏହି ରୋକିର ଅବ୍ୟୋକନ କରି କଳମୟକୁ ନିମଣ୍ଡଳ କରି ନୋଇ-ଥିଲେ ଏବଂ ଘୋଟାରେ ତାଙ୍କୁ ଅତି ସମ୍ମାନ ମୃତ୍ୟୁ ମୁକୁନ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବନ୍ଦିପାତ୍ରଙ୍କ ଜଣେ ବୈଦେହିକ ପ୍ରତି ଏତାହାର ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ରତ୍ନ-ପଣେଶତ ହୋଇ କହିଲେ ଯେ “କଳମୟ ରାଜୁଙ୍କ ଅଣ୍ଣାର ବନ୍ଦ ନ ଥିଲେ କଣ ଏହି ଶେଖର କୌଣସି ଦେଇ ଉତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ମାନକ କର ପାର ନ ଆନ୍ତେ ?” କଳମୟ ଏହି ପ୍ରକାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଦ୍ରୁତ ମାର ରଖିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଚେଚିଲୁ ଉପରେ ରଖି ଦେଇଲେ, “ମହମ୍ବଙ୍କ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ରଖିପାରେ ଯେ ମୁଁ ଯେପରି ଏହି କିମ୍ବା କରି ରଖି ପାରିବି, ଅନ୍ତମାନେ ତେପର ସ୍ଵରରେ ଏହାଙ୍କ ରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ ।” ସେମାନେ

ସମସ୍ତେ ତେବ୍ରା କଲେ; କିନ୍ତୁ କେହି ପଢ଼ିଲେବେଷ୍ଟ କୋର ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ନିକଟକୁ ଅପେକ୍ଷା, ସି ତାହାର ଏକପାଇଁ କିମ୍ବା ଚେତିକ ଉପରେ ଭାବିଦେଇ, ଦ୍ୱାରି ତେବେଳେ ଉପରେ ରଖିଦେଲେ । ଏହାହାର ସେ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟରେ ଯେ, ସେ ଯେତେବେଳେ ନୂତନ ଗୋଲାଙ୍କରୁ ପଥ ଦେଖାଇ ଦେଇ ଥାଇନି, ସେତେବେଳେ ଉତ୍ତର ପଥ ଅନୁସରଣ କରିବା ସହିଲ ।

କଳମୟ ମନେ କରିଥିଲେ ଯେ ସେ ଯେଉଁ ଦ୍ୱୀପଯୁକ୍ତ ଅନ୍ତର୍ବାର କର ଥାଇନି ତାହା ଭାବକର୍ତ୍ତର ଏକ ଅଂଶ । ସେ ଭାବକର୍ତ୍ତର ବିଭାଗ ଯେଓର ଶିଥିଥିଲେ, ଦ୍ୱାରି ମଧ୍ୟ ଘୋଟାରେ କେବେକ ପରିମାଣରେ ଦେଖିଲେ । ସର୍ବ ଯୋତାରେ ମେଳେ, କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ଭୂମିରେ କରିଲୁ । ନାମ ଭାବର ବଞ୍ଚିତ ପଣୀ ଯେଓର ଭାବକରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଯୋତାରେ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ଦେଖାଇଲା । ସୁରତଃ, କଳମୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏକମ୍ବତ ହୋଇ ପଞ୍ଜିକାଣ୍ଟ ଓ ଭାବାବେଳେ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପଯୁକ୍ତର ନାମ ଉଣିଲି ଦେଲେ । ଏହି କର୍ତ୍ତାଙ୍କ, ପରେ ଭୁନ୍ଦୁପୁଷ୍ଟ ଦୋଳ ଜଣାଗଲେ ଯୁକ୍ତ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଏହାର ପେହିନାମ ସାମାନ୍ୟ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ କରି ଦୋଳ ରହିଥିଲା । ଏହି ଦ୍ୱୀପଯୁକ୍ତର ଅଧ୍ୟନକ ନାମ ତେଷ୍ଟ ଲାଙ୍ଗୁଲ୍ (ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦ୍ୱୀପଯୁକ୍ତ)

କଳମୟଙ୍କର ସହପାତ୍ରୀ ପିତା ତରର ଅଧ୍ୟନ ପଞ୍ଜିକୁ, କଳମୟଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ନାମ୍ ପୁରସ୍କାର ଓ ନର୍ମଦାରୁ ବିଶ୍ୱାକରିତାକୁଟେ ବହି କରିବାକୁ ଦେଖା କରି ଥିଲା କିମ୍ବା ତଥାପରୁତେ ତରକୁ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ତା ଦେବବାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଦେଖିଲେ । ଏହି ଦଶହାର ତାଙ୍କର ମାନନ୍ଦିକ ତଥା ଶାଶ୍ଵତ ଦେଇ ବିଶେଷ ଭବିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ସ୍ଵରୂପ ପରବନ୍ଧୀ ଶେଖମ୍ବ ଦିବା ଏମ ମୂଳ୍ୟ ତାଙ୍କ ପରବାରକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ କରିଥିଲେ ।

୫୩୭

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ଚରଣ ପଞ୍ଚନାୟକ ।

ବଜା ଓ କଳିଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ଉଦ୍‌ବୃକ୍ଷ ପ୍ରାଚୀନ ।

ଏହି ପ୍ରତିଶର୍ଷର କାହିଁକଳାପକୁ ଜାଣିବ ବାରଣ କିନ୍ତୁ ଲୋକର ଦୂଦମ୍ବ ସ୍ଵରକଥା ଦକ୍ଷିଣ ହୋଇଥାଏ । ସ୍ଵଲ୍ପରେ କିନ୍ତୁ ବସ୍ତି କହ କଳୁଳା ପରିଷ୍ଠାଗ କର ପଥ୍ୟ-
ପରିଷ୍ଠା ହୋଇ ଦୟପଟି ଭାବରେ ସେହି କାହିଁ କଳାପକୁ ହିନ୍ଦୁକାରରେ ଲାପିବକ କର ରଖି ଯାଇଥିଲେ ଯେହି ପ୍ରତି ଦେଖିଲ ପରେ ଭାବୁ ଉକ୍ତା ନିର୍ମାଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ପନ ପ୍ରକାର ଅନ୍ତର ଦୂଦମ୍ବ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତରୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।
ପ୍ରାଚୀନ ଭାବରେ ଉତ୍ତରାହ୍ୟ ଜାଣିବାକୁ ଉଦ୍‌ବୃକ୍ଷ ହେଲେ ନିମ୍ନାହ୍ୟର ନ୍ୟାୟମୂଳକ ଶାସନର ଏବଂ ସ୍ତର ବିଭିନ୍ନରେ ଏମାନଙ୍କର ଢାଳା ମଧ୍ୟ ସେ ଆଶା ପ୍ରତିଶର୍ଷ କର ପାଇନ୍ତି । ଏହି ଉତ୍ତରମୂଳ୍ୟ ଧର୍ମମନ୍ତ୍ର ବିଜନତି ଓ ସମାଜ ଲକ୍ଷ ପଞ୍ଚିକ ପ୍ରାଚୀନ ଭାବରେ ଉତ୍ତରାହ୍ୟମନ ପାଇ ପାଇଁ । ଏହା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୟମୋଳକରୁ ମଧ୍ୟ ବେଳେକ ପାଇ ପାଇଁ । ଦେଖିବାକାରୀରେ ଅଭ୍ୟବ୍ୟୋପତ୍ତି ଅଭ୍ୟୋପତ୍ତିର ନାମ ରହା-
କର, ବରୋପଣରେ ନାମ ମହୋଦୟ ଥିଲ । ଏହି ଆଭବୋପତ୍ତାର ବା ବଚ୍ଛାନରାବୁ ବଜୋପାଥରେ ବା ମହୋଦୟ ଦୟନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରାଯିଠିରୁ କୁମରକ । ଅନୁଶୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବିଶାଳ ବୃକ୍ଷଗୁରୁ ଶମ୍ଭୁମୁଖ ନାମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମ ନିର୍ମାଣ ଅତ୍ଯପିକ୍ଷା, ଅଗ୍ରଧ୍ୟ ମହାବଜାଳକ ପ୍ରଯୋଜି, ନାହିଁ ମନୋରଜାଳକ ଯୌକ, ଦୟବନ୍ଧନବରତ୍ତ ଦ୍ୱରର ମନୋରଜାଳକ ପ୍ରସା ଭାବର ମାହାରଜ ପ୍ରତିକାନ କଟୁ-
ଥିଲେ । ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିକାନ ଏହି ନିର୍ମାଣ କରିବାର ନାମନ୍ୟମରେ ଏହି ଭୁବନ୍ଧୁର ନାମ ଭାବର ହୋଇଥାଏ । ନାର ଓ ବନ୍ଦର ବିକର କରୁଥାଏ ସମ୍ମାନରେ ଏହା କାହାର ନାମ “ଅଜନାର” ଥିଲ । ପ୍ରମାଣ ଯଥା ୫୮ ସତ୍ତବ, ଶର୍ତ୍ତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଶ୍ଵର ପ୍ରମାଣ-
“ଯନ୍ୟଦ୍ଵିଭବନଃ ଧର୍ମମାନେ ଭଗଗନ୍ତ ବର୍ଷଣ ନବର୍ଷ, ତତକ-
ାର୍ଥାର୍ଥ ଭଗଗନ୍ତ ବର୍ଷଣ ଯୋଗେଇର ପ୍ରତିଥାନୀମୟେ
ସ୍ଵର୍ଗ ନର୍ତ୍ତ ମଳକାର୍ଥ ନାମଧ୍ୟପର୍ବତ” ଏହି ଭାବର ନର୍ତ୍ତ
ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵର୍ଗ ମଳ ତ୍ରାଣିଦେବକର ପୌର ଦୟକର ମହାବଜଳ
ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ଦକ୍ଷିଣ ଦୟକଳର ହୋଇ ଶ୍ରୀକୃତରେ ନର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁଗତାବି ପୂର୍ବ
ମୁଖ୍ୟ ଅବୃତରେ ଶୋଭମାନ ଓ ଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ରରେ ବସନ୍ତ-

ମାନ ଥିବାର ପ୍ରମାଣମାନ ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଏ ମୟନ୍ତରେ ତଳିଶିଥ ଉତ୍ତରାହ୍ୟମାନ ପ୍ରତିଶର୍ଷମାନରୁ ଉଚ୍ଚତ ହେଲେ ପଥା;—

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଧୂକ ଶାବଦେବ ନାମଧ୍ୟ ସ୍ତର ମନ୍ତ୍ରର ପୁର୍ବ-
ସ୍ଥିତି ପ୍ରଭାବରୁ ଲାଲ ନାମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ତର ଉତ୍ତରାହ୍ୟମାନ
ସରବର । ମନ୍ତ୍ରର ଲାଲକାରୁ ପ୍ରଭାବ ସେ ଯୁଦ୍ଧଗତ ସଂକ୍ଷେପେ ଏହି
ଲାଲ ସେବକର ଅଗ୍ରତ ଅଟିଲା । ଏହି ଲାଲ ମହାବଜଳ
ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଇଲା ହେଲା ବାହାର ଅକ୍ଷୟର ପର-
ବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବ । ଏ ଅଜ୍ଞା ଲାଲ ମହାବଜଳକୁ ଜଣା ନ
ଥିଲ । ସରକାର ପ୍ରତ୍ୟେବନ ଦେଖିଲା ତୁ ଆଶୁତରେ ପରିବର୍ତ୍ତି
ହେ ଇବାଲେ । ଯୋଟକ ଯୋଟକ ହୋଇଗଲ । ସମ୍ପତ୍ତି ଶୀ
ଲବଣ ହାର ଯେଇନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞା ମଧ୍ୟ ଶାର ପରବାକୁ
ନାହିଁଲା । ଦିନମାନ ରଖା ଲାଲ ମାଧ୍ୟକେ ଅପକଳ-
ପକଳ-ପାତ୍ରମୂଳୀ ମାୟା ଲାଲୀ ମାନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଏହି ପ୍ରକାଶ ବିଦ୍ୟର
ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତିପଦିତ ପ୍ରକାଶ ପାଧନ କରି ପାଇଲା । ନ୍ୟାୟମାନଙ୍କ କର୍ମ-
ଦୟଗତ ସ୍ଵରଗଭଳକ ହଜାର ଅଜ୍ଞାକୁ ଅବିଳମ୍ବନେ ବାର୍ଷିକରେ
ପରିଣତ କରିବା କାରଣ ସେ ପ୍ରକାର କାହା ମନୋରାଜମରେ
ତତ୍ତ୍ଵର ହୋଇ ରହିଥାଏ, ସେହିପରି ଲାଲମ୍ବନ
ସ୍ଵର୍ଗ ଦୟକଳର ଅଜ୍ଞାକୁ ଧାଧନ କରିବା କାରଣ ସର୍ବ
ପରାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ସରଦା ତତ୍ପର ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଯଣ-
କାଳ ମଧ୍ୟ ବିଶାମ ପାଇ ପାଇଁ ଲାହାରୀ ଏହା ଅମ୍ବେମାନେ
ପ୍ରତ ମହୁର୍ଦ୍ଵିତୀ ଦେଖି ପାଇଁଅଛି । ସେହି ସର୍ବ ଶତିମାନ
ଦିନମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାକୁ ସମ୍ମିଳିତ ପଥ । ଏଥି ନିମ୍ନେ ମହା ପ୍ରକାଶ
କରି ଥାଏ କି “ଶିରଭାଣ” ବନ୍ଦ ପଥା । ବିଶେଷତ ସୃଷ୍ଟି-
ଦୟାଭକାରୀ ଦୟବାନ ଏହି ଲାଲ ମହାବଜଳ ହୁଏ ସ୍ଵର୍ଗ
ବନ୍ଦିବୁ ଓ ବନ୍ଦୁକଣ୍ଠିବୁ କଷିମ୍ବି ଗର ବସ୍ତାର ବାବୁ କର
ଯେ ଏପରି ବିଧାନ କରି ଅଛନ୍ତି ଏ କଥାରେ ଅବସାଧି

ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ପଳଟଣ ଭଲ
ମହାବାଜ ଯେଣିଥ୍ୟ ବାହନ ପହଞ୍ଚ କିମ୍ବା ଅକମ୍ବାକୁ ଏପର
ପରିଦ୍ଵର୍ଷନ ସହିବାର ଦେଖି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପ୍ରିତ ହେବେ ।

କୌଣସି କାରଣ ସ୍ଥିର କର ପାରିଲେ ନାହିଁ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀତଥ୍ୟ ହେଉଥିବୁ ରଜଧାନୀରୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।
ଏଣେ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରତିକିରି ଅନ୍ତରାଗଣ ମହାରଜାଙ୍କୁ ବହୁବଳ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିବର୍ତ୍ତନ କରେବାର ଦେଖି କୁଳପୂରୁ ବିଶ୍ଵେ
ଦେବକୁ କାରଣ ପ୍ରମୃଦ୍ଦ କଲେ । ମହିରୀ ଶିଶୁ ଦେବ ମହା-
ଦେବକର ଅଳ୍ପବ୍ୟାମ ଅଛାକୁ ପରିବନ୍ଦୀତ ମହାରଜାଙ୍କୁ
ଦୀ ଅନୁଭବେ ପରିବକ୍ରିତ ହୋଇ ବହୁବଳର ଯୋଗ
ବଳରେ ଜାଣି ପାଇ ନିରାହାନ୍ତରୁ ସମ୍ପର୍କ ମହାଦେବକର
ଆହେନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତରୁ ମହାଦେବ ପ୍ରୀତ
ହୋଇ ଏକମାୟ ସୁରୁଷ ଓ ଏକମାୟ ଦୀ ହୋଇ ବହୁବଳର ଆଜ୍ଞା
ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସୁରୁଷ ହେବା ମମ୍ବୁରେ ପ୍ରକାଶିଯ ଭାବରେ
ପରିବର୍ତ୍ତନ କରୁଥିଲେ । ଦୀ ହେବା ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଅନୁଭ୍ୟାବ
ମଧ୍ୟରେ ଲ୍ଲିକ୍‌ପ୍ରେଟ ଭାବରେ ଅବଶ୍ୱାନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ
ସୁର୍ଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୱାନେ ସୁର୍ଯ୍ୟମରେ ଓ ଦୀ ଅବଶ୍ୱାନେ ଇଲା
ନାମରେ ବିଶ୍ଵାସ ହେଉଥିଲେ । ସୁର୍ଯ୍ୟମରେ ଏହି
ଭାବକର ଭିରସ୍ତ ଭିରସ୍ତ ଭିର୍ବଳ, ଗ୍ରୀ, ଓ ମିଳ
ନାମରେ ସମ୍ମାନବ୍ୟାପ ଦେଖି ପଥ ଦେଖିରେ ବିଜ୍ଞାହୀନ
କରସିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ସୁର୍ କାଳରେ ଦିନିଶାପଥ ଓ ଭିରସ୍ତପଥ
ନାମରେ ଭାବର ଭୂର ଗୋଟି ଦେଖି ବିଭାଗ ବ୍ୟାଳ
ଭିର୍ବଳ ପ୍ରତିତ ସହାଯର ଗରିବ ଦିନିଶା ପଥ ଦେଖିରେ
ବିଜ୍ଞାହୀନ ଦିନିଶା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରମାଣ ଯଥା; ନବମ ଦିନ ୧୯
ଅଙ୍ଗ ୪୧ ଶ୍ରୋକ ।

ତେଣେଥିଲେ ଗର୍ବୀ ଭାଜନ ! ବିମଳିଷ ଦୟା ସୁତାଃ ।
ଦିନିଶାପଥ ବିଜ୍ଞାନୋ, ଭୂରୁ ଧର୍ମବିଦ୍ୟାଃ ।

ମତ୍ୟ ସୁରବେ ହାତାଧ୍ୟାନ୍ତର ଭିର୍ବଳଗଠରୁ ଅଶ୍ୱାବଶ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୃଦି ଗୋଟି ପ୍ରମାଣରେ ଏ ଦିନିଶା ଦୟା କର
ଲେଖାନ୍ତି ଯଥା—

ଶୋମାର୍ଜ ବଂଶମୟୋ ରଜା, ବିନୋଦିନନ୍ଦ ନନ୍ଦଃ ॥

* * *

ଇଲି ୬୦ ସୁରୁଅବ୍ଦେବ ସୁର୍ଯ୍ୟ ଭାବ ଗେବ୍ଦେବ ॥
ମନ୍ଦି ସହି ମୟ ମୂର୍ଖ ସୁର୍ଯ୍ୟ ସାଧାରଣିତଃ ॥

ଉଦ୍ଭବକୋବେ ଶୃଷ୍ଟପ୍ରଦର୍ଶି ଦରଶକାଶ୍ଵର କର୍ମପାଳ ।
ଉତ୍କଳ ଯେଣ୍ଟକୋଲାମ ଶୁଣ୍ୟମ୍ଭୁ ଗମ୍ଭୀରଃ ।
ଦରଶକାଶ୍ଵର ଦିବ୍ରୀ ପ୍ରମୃଦ୍ଦ ଶିଶୁତା କୁରୁରି ସବ ।
ଅର୍ଥାତ୍ ଭଲ ମହାବଜ ପ୍ରଦୂଷ ଦେବର ମୂର୍ଖ ଦଶଶିଶୁ
ଶିଶୁ ଶର ଓ ଦୀ ହୋଇ ବନ୍ଦୁବାଣୀ ଅବ ଶର ଅବ
ଅନ୍ତରୁ । ସୁର୍ଯ୍ୟମରେ ନାମଧାରୀ ଏହି ଭାବକର ଭିର୍ବଳ
ଭିର୍ବଳ, ଗ୍ରୀ ଓ ହରିଭାବ ନାମରେ ବିଶ୍ଵାତ ମହାନ ଦୟା
ଭିର୍ବଳ ଦେଶ, ଗ୍ରୀ ସା ସୁର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଭାବର ପ୍ରଦୀପରେ
ବିଜ୍ଞାହୀନ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ସୁରବେ ନାମ ଭାବରତରେ “ମିଳ”
ମୟ୍ୟ ସୁରବେରେ “ଭରତାର” କୁର୍ବ ପ୍ରବର୍ତ୍ତରେ “ବିନନ୍ଦ”
ବୋଲି ଉପ୍ରକାଶ ଅଛି । ଏଥିଥୁ ଏହି ଅନୁମାନ କୁର୍ବଏ ସର୍ବ
କନିଷ୍ଠ ସୁତ ଗୋଲ ମେଦ୍ଦାଧ୍ୟ ହେଉଥିବୁ ତାଙ୍କ ଗୋଟି
ନାମରେ ଅନୁଭବ ହେଉଥିଲେ । ଶ୍ରୀ କଥା ଭଲ ମହାବାଜ-
ଭର ଧୂତ ଉତ୍କଳ ମହାବଜ ପ୍ରଦୂଷକ ଭିର୍ବଳ ନାମ
ନାମନ୍ଦୟାରେ ଉତ୍କଳକାଣ୍ଠ ପ୍ରମାନ କରିଥିଲେ ।

ଏ ମମଳରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମୁଣ୍ଡ ପଥରେ ଉପସ୍ଥିତ
ହେଲା । ଏ ଶ୍ରୁତରେ ଏ କଥାଟି ଲେଖିବା ଅବଶ୍ୟକ ।

ସଲ ୧୯୨୫ ଜୁନ୍ ରେ ଅନ୍ତରାବ୍ଦର ଭାବରତାର୍ଥି
ଅଶ୍ୱାବଶାନ ଅଥବା ଜନ୍ମନ ସୁନା ଅତ୍ତଳ ନବାୟି ପ୍ରତିକା-
ଟାରଣ୍ୟ ଗୋଟି ଲାଲ ମିଶ୍ର ଏ, ଅଇ, ଇ, ମରଦାତ୍ମ ଜର୍ଦେ
ଦଶନ ପ୍ରସାରରେ ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ବିଜ୍ଞାନମ ଦୋଇଥିଲେ ।
ଏହି ମହାଦୟ କଟକ ନାରରେ ଦଶନ ଶ୍ରୀ ଭାଗମା ହାର
ଉତ୍କଳ ଦିନିଶାକ ନାରର ଭାବର ଭାବର ପ୍ରଦୂଷ ଉତ୍କ
ନାର ନବାୟି ବାନ୍ଧି ତାଙ୍କ ଶିମୋହିତ କରି ଭାବର ପ୍ରସାରରେ
ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳ ମହାବଜରେ
ଏ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧ ପ୍ରଦୂଷର ଭାବର ଭାବର ଭାବର ଭାବର
ମଦ୍ରୁଷ ଗୋରବରେ ଅଭ୍ୟାସ ସର୍ବ ପ୍ରକାର ଭିର୍ବଳ ଅଧ୍ୟାତ୍ମନା
ସତାରେ ଭିର୍ବଳ ହାତସ୍ତର ମୁହଁରେ ସମବେତ ତହିଁ ଭାବର
ସେ ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦରେ ମୁଁ ଭିର୍ବଳ ସୁଲବ ତୁଥମ ପ୍ରତିତ ଥିଲା । ତେଣୁ
ପରି ଅଭ୍ୟାସ ଭାବ ପଥସ୍ତରେ କଥାଗାନ୍ତି
କରିବା କାରଣ ମୋ ତେଣ ଅଥେବ ଦେଶରୁଥିଲା । ଏ ପ୍ରକାର
ଶ୍ରୀ ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ ଲେଖକର ଜାଗନ୍ନାରେ ଧୂତି କେବେ ଦେଶରେ
ସତା ଅଥ ସେ ଯୋଗର କରି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ମାଦ
ପୂରଣ ଶିର୍ଷ ଅଭ୍ୟାସ ପ୍ରକାର ମୁହଁର ଶିର୍ଷ ଏବଂ ଚାରୁତା ଅବ

ଦର୍ଶକ କରନ୍ତି ସୁଏତ ଅନେବେ ଦେଶ୍ ନୌହକ ଜୀବନ ଯାଏନ କରନ୍ତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ଷିଣୀ, ସବୁ, ଧର୍ମପାତ୍ରଜୀବନ ଅନେବେ କର ଥିଲା, ତିନ୍ତି ଯାହା ପ୍ରକଳନ ଜୀବନ ତାହା ନାହିଁ— ଅନେନ ନାହିଁ—ବ୍ୟାୟକତା ନାହିଁ—ଗର୍ଭରତା ନାହିଁ— ସବୁ ଦର୍ଶକ ଗୋଟାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଅର୍ଥୋର୍ଗନିସ୍, ପରିବାର ପ୍ରତ୍ୟାଳନ, ଧର୍ମର ଅନୁଶୀଳନ ମାତ୍ର କଲବା ଓ ପାପ ପାପ ଗୋଲି ଅନୁଶୋଭନା କରିବା ଏହି ପରାର କର୍ତ୍ତିମନରେ ଓ ଆଶୀର୍ବାଦରେ ଅଧିକାଂଶ ଜୀବନ ଅଛାହିତ । ଏହା ନୁହେ, ପେଟରା ନୁହେ— ଗ୍ରେ ଗ୍ରେ ଜୀବନ । ସମସ୍ତ ହୀ ଚୋଇବାର ପେଟି ଦୁଦ୍ୱୟର ଅନେନ ଓ ଆଶା ତାହା କୁଣ୍ଡପି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ଅମ୍ବର ଜୀବନଗୋଟିଏବାବ୍, ଗୋଟିଏ ରତନା, ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟାଗ୍ରେ ଦେଖିବେ ସମସ୍ତ ପାପନା, ବେଦନା, ଅନନ୍ତ, ଧର୍ମର୍ ଯୌଧର୍ଯ୍ୟ, ମଜାଳ ସବୁ ଗୁହାକ ଗ୍ରହନ ହୋଇ ରହିଥାଏ, କେରୁ ଗୋଟିକ ଛଢି ପାଇ ନାହିଁ । ନନ୍ଦେଇର ଏହିପର ଅଦ୍ୟଜୀବନ ଠିକ୍ ହେବ କିମ୍ବୁପେ ?

ନନ୍ଦେ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ମନ୍ତ୍ରମୂଳକ ଅଳି ମାନବ ଅଖଣ୍ଡା ଦେବ ଏହି ଅଭିମାନବନ୍ଧୁ ଅଭିନାୟକ କରିବା ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରମୂଳକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରିଯ କରିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ବି ଉତ୍ୟାମ୍ଭରେ ଏହି ଅଭିନାୟକ ଅନୁସର ହେବ ତାହା କୌଣସି ଠାରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର ନାହାନ୍ତି ।

ନନ୍ଦେଇର କଥା ଶେଷ ହେଲା । ନେତ୍ରମାନ କରମେହର ବିଦ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ କରିଯାଉ । କରମେହର ମତ ପ୍ରାକାଶ କରୁଥାଏଁ ମାତ୍ର ତାହାର ପରିଚିତ୍ୟ ଦେଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ବଦ୍ଧବଦ୍ଧ ରଞ୍ଜିତ ଅମ୍ବର ଏ ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କରିବେ । ଏତଙ୍କ ଜୀବିତେ ସଥେସ୍ତ ହେବ ଯେ କରମେ ପାପର୍ଯ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ ବଜ୍ରି ପ୍ରଥମରଣ ମଧ୍ୟ କଣେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ।

କରମେହର ମତ ନନ୍ଦେଇର ଠିକ୍ ଉପରେ ଯାଇ ଥିଲା ଥିଲା ଥିଲା ଥିଲା ଥିଲା ଥିଲା । କରମେ କହନ୍ତି—ନାହିଁକାହିଁ ଯାଇ ମନ୍ତ୍ରମୂଳକ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ ପଢ଼ି ଯାଇଥାଏ । ସବୁ ଜୀବନା ହୃଦୟକଳ । ଭୟରକୁ ଆସିବ କିମ୍ବା ମାତ୍ର ଅମ୍ବୁମାନେ ସମ୍ମାନ । ଭୟର ପ୍ରାକ କଲ ହାତ ହାତ ଅବଶ ନୁହୁନ୍ତି ବୋଲି କହିଥାଏଁ ଅଥବା ଅମ୍ବୁମାନେ ତାହାଙ୍କ ବାହାରରେ ତିନ୍ତା ଶକ୍ତି କଲାଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ମାନବ ଭୟରେ ଯେତେବେଳେ ଅମ୍ବୁମାନେ

ଦୟରକ୍ଷା ଧାରା କରୁ—ଧାରା କରୁ— ତେବେଳେକେ (ତିନ୍ତାରେ ତାହାର ଠେଲା ବଥା ଭାବରେ ମୟ) ତାହାର ମନ୍ତ୍ରମାନ ଭାବରେ ଦେଖି । ସତର ଏହି ବୈପରିୟ ମନ୍ତ୍ରମାନ ସବୁ ବିଷୟରେ ଲାଗି ରହିଥାଏ ।

ଅତେବେ ଅଦ୍ଵେତ ତାହା ସାକାର କଲେ ମଧ୍ୟ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ସରକ ହୁନ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗ ଲାହିଁ ଏହା ହୁଣ୍ଡି । ସବୁ ଏବଂ ଅଥ ସ୍ଵର୍ଗ ଅର୍ଥ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରକାଶ ଦେଖିବେ । ସ୍ଵର୍ଗ ଅର୍ଥ ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରେତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଅମ୍ବର ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାଶ ଅଛି । ଏ ଦୁଇଟି ବାସ୍ତବରେ ସତର୍କ ନୁହୁନ୍ତି । ଭୟରକ୍ଷା ନିର୍ବଳରେ ଏ ଦୂରକାଶ ଯାଇ ନାହିଁ—ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ନିର୍ବଳରେ ଅଛି । ସତର ଏ ହୃଦୟକୁ ଉପରାଇ ଦେଇ ଅଦ୍ଵେତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅପରାଧ ।

ଅତେବେ ଏହି ଦୂରାୟତ ଅଛି ଯେ ଅମ୍ବର ଯେଉଁ ଏ ଉତ୍ସରକ ଲାଗି ଏ ଦୁଇଟି ମିଶି ପୁଣି—ଏହି ଦେବିତାବ୍ୟ, ନୋହିଲେ ଜୀବରେ ଏହି ହୃଦୟ ଏକାର କୌଣସି କାରଣ ନ ଥିଲା । ନୀଳର ହୃଦୟ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରେ ସବୁରୁ କଲେ ଯାହା ମୂଳ ଧାରାରୁଟେ ଅମ୍ବର ଭାବରେ ଭାବରେ ରହିଥାଏ ରହି—ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଠାରେ ରହି ଅଛି ସେହିଠାରେ ଜୀବର ଅଦ୍ଵେତ ମୂଳରେ ମଧ୍ୟ ଦେବିତାବ୍ୟ ଦେବିତାବ୍ୟ କର କରିବାକୁ ସୁଧା ବିଭୂତି କର ଦେବିଥାଏ । ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ପାପ । ଏହା ଅଭିବାସକ । ଏହି ପାପ ଦୂରକରି ରଖିଥାଏ । ଯୋଗି ମିଳାଇ ଦେଇନାହିଁ ।

ସତର ପାପମାତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ କଥା କରିବାକୁ ହେବ ? ତାହାକୁ ଅଭିବ ଓ ଶୁଣିବା ବୋଲି କାରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଭାବ ଓ ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରେତ୍ରୀ କଥାର ତାହା ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁଠାରେ ଦୂର ସେଠାରେ ତାହାର କରିବାକୁ ହେବ । ଏକଥା ନିଃଶବ୍ଦମୂଳପ୍ରେ ଜୀବିଲେ କୌଣସି ଅଭିବ; କୌଣସି କରିବ କୌଣସି ବିଶେଷ, ଅମ୍ବୁମାନର ଉପରୁ ବିଶ୍ଵାସ କରିଯାଇବ ନାହିଁ । ଯାହା ଅଭିବାସକ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି, କରିବାକୁ ସମ୍ମାନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ବିଶେଷ ମାନବେ ନିର୍ବଳରେ ବିଶେଷ, ଦେବିତାବ୍ୟ ମାନବେ ଅଦ୍ଵେତ ହେବ । ବେବିଜ୍ଞାନିକରେ

ଏକର ଦେଖିଥା । “ସ ଶେରୁହୁହିରେଣାଂ ଲୋକାମା-
ସମୟେବ୍ୟାସ୍ ।”

ଦେଖିଲେ ଏହି ଦିନରେ ଯାଇ ସମୟ ଦୈତ୍ୟ ପରାମାର୍ଦ୍ଧ
କରିଥାଏନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତି ଅବ୍ୟକ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ପରିପର୍ଷ୍ଟ କର
ଦେଖି ଅଛନ୍ତି ।

ସେ ଏହି ତତ୍ତ୍ଵର ଯୁଧାଳବାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵଭାବ ଉପରୀ
ଦେଇ ଅଛନ୍ତି, ଅଣ୍ଟି ଓ ଅଲୋକ ଅକ୍ଷତେବେ ଏକଥି ହୋଇ
ରହିଥାଏ । ଅଣ୍ଟି ବ୍ୟକ୍ତ, ଅଲୋକ ଅବ୍ୟକ୍ତ ବା ପ୍ରକଳ୍ପ ।
ଅଣ୍ଟି ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତ୍ୟେ, ସେ ଦିନରେ କଷ୍ଟ କରେ,
ନିଃଶେଷ କରେ ମାତ୍ର ଅଲୋକର ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତ୍ୟେ, ନୁହେ,
ସେ ପ୍ରତ୍ୟେ, ମଧ୍ୟ, ଶାନ୍ତିମୟ ଓ ପରିପର୍ଷ୍ଟ । ଅଣ୍ଟି ଯେତେ-
ଦେଲେ ନାହିଁ ତେବେବେଳେ କେବଳ ଅଲୋକର
ପ୍ରକାଶ । ତେବେବେଳେ ସେ କି ସ୍ଵଭାବ, କି ନିର୍ମଳ କି
ମଧ୍ୟରେମୟ । ତେବେବେଳେ ତାହାକୁ ଦେଖି କେହି
ସମେହ ସବା କରେ ନାହିଁ ସେ ଅଣ୍ଟି ଏହାର ଉତ୍ସବରେ
ଲୁଳିଦ ହୋଇ ଏହାର ଶତ୍ରୁରେ ଏପରି ଭାବରେ ସୀଏଣ
ଚଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡି ଧାରଣ କରିପାରେ । ତେଣୁ ଶତ୍ରୀତାରୁ ଶାନ୍ତି
ବଢି, ପ୍ରତାତାରୁ ଯତ୍ନ ବଡ଼ । ସ୍ଵାର୍ଥତାରୁ କଜ୍ଞାଗ ବଡ଼ ।
ଏଣୁ ଜଗତରେ ଯାହା କିଛି ମହତ୍, ଯାହା କିଛି ସ୍ଵଭାବ,
ଯାହା କିଛି ପରିପର୍ଷ୍ଟ ତାହା ଭିତ୍ତି କାହିଁ କରେ ମାହାରରେ
ପ୍ରକାଶ ପାଏନାହିଁ । ମାହାରରୁ ଯାହା ଶତ୍ରୁମାନ ଜଣାଯାଏ ସେ
ପ୍ରକାଶରେ ଦୂର୍ବଳ ଏକଂ ତାହାରରୁ ଯାହା ଦୂର୍ବଳ ମନେ ହୃଦୟ
ସେଇ ସର୍ବଜୟୀ, । ନମ୍ରତା ସର୍ବଜୟୀ, ନିରଭ୍ୟକାର ସର୍ବଜୟୀ,
ପ୍ରେମ ସର୍ବଜୟୀ, ଶାନ୍ତି ସର୍ବଜୟୀ ।

ଧୂ ଯଦି କେହି କହନ୍ତି ପ୍ରେମକୁ ଯେବେ ସର୍ବଜୟୋ
ବଢ଼ି ଶତ୍ରୁ ଗୋଲାବୀ, ତେବେ ବାହାର ଶତ୍ରୁଟା କେଉଁ-
ଠାର ତାହା ପ୍ରକାଶ କର ଦେଖାଅ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଲାବୀରେ
ପ୍ରେମ କରେ କହିଲେ ତଳକ ନାହିଁ । ପ୍ରେମ କିପରି କଷ୍ଟ
କଲ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେ ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । ମୁଁ କଣେ

ଲୋକକୁ ସବୁ ପାର୍ଦ୍ଦ, ସେ ମତେ ସବୁ ପାଏନାହିଁ । ଏଠେବେ
ମୁଁ ତାହାକୁ କଷ୍ଟ କରିବ, ତାହାକୁ ପ୍ରାକାର କରିବାର କେବେ
ପାଇଁ ଶତ୍ରୁର ପରିପର୍ଷ୍ଟ । ଥାହା ହା ! ଏହି କହିଲା ମନ୍ଦକେ
ଏହି ଭାବିବାମନ୍ଦକେ ପ୍ରେମ ଆଉ ପ୍ରେମ ହୋଇ ରହେ
ନାହିଁ । ତାହା ଉତ୍ସବରେ ପରିଶତ୍ରୁ ହୁଏ । ତେବେବେଳେ
ଆର ନମ୍ରତା ନ ଥାଏ, ମଧ୍ୟର୍ୟ ନ ଥାଏ ସ୍ଵଭାବ ଅସ୍ତ୍ରନେବଳ
ନ ଥାଏ । ହୋଇ, ଅବହିନ୍ତା, ଅର୍ତ୍ତର୍ୟ
ତେବେବେଳେ ଏବାନ୍ତ ହୋଇ ଦିଲେ ।

ବ୍ୟକ୍ତମେହର ଦର୍ଶକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଣିଲ ହେଲେବୁ ତାହାକୁ
ତଥା ସାଇକଥା ଜାଗନ୍ତରେ ପ୍ରତ୍ୟାହ ପ୍ରତ୍ୟେ ଓ ପ୍ରମ୍ଭମାନ ।
ତଥା ଯଦି ଜାଗନ୍ତର ତଥା ନ ହେଲା ତେବେ ସେ ତକରି
ବନ୍ଧ କୁଟାରେ ପ୍ରମ୍ଭେଜନ କିଅଣ ? ହୃଦୟ ଦୁର୍ବିର ପ୍ରଳକ୍ଷ
ଅସ୍ତିଲେ, କିମ୍ଭେଳ ପର ଶତ୍ରୁ ଲୁହକୁ ଚରମ ଲୁହ ଗୋଲ
ଉପରକୁ କଲେ, ଜାଗନ୍ତର ପୂର୍ବଭାଗରେ ଲୁହ କରିବାର
ତେଜାକୁ ଶ୍ରେସ୍ତ କେବୁ ଗୋଲ ଅବଧାରଣ କଲେ ଅହାର
ଦୂର୍ବ୍ୟ ଅଧିକାର କର ବସେ । ସମୟ ପାଇବା ମଧ୍ୟରେ ସେ
ଏକ ଜାଗାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହିତ, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହିତ ଅଧାମକ୍ଷୟ
ରହିଥାଏ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂର୍ବ୍ୟ ସତ୍ତା ପଣେନାହିଁ । ଭୋଗ-ଅଣ୍ଟି,
ତ୍ୟାଗ—ଅଲୋକ । ଭୋଗ ତ୍ୟାଗ ଦିଲ ପରିପର୍ଷ୍ଟ ଭାବରେ
ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀତାକୁ କେବେ ତ୍ୟାଗ
କରିବାକୁ ଯେବେ ନାହିଁ ସେ ଯେତେ ବଜା
ନାମଧାର ପଦାର୍ଥ ଦେଉ ପାଇବେ । ଏହି ହେତୁ

“ଶୁନେବ ସବୁ ନାହେଁ ସମୟେ”

ତୁମାହିଁ ସବୁ, ଅଳ୍ପହରେ ସବୁ ନାହିଁ । ଭୋଗ ଏବଂ
ତ୍ୟାଗ ସହି ଥିବାରୁ ବିଶ୍ଵାସ ଅନ୍ତରୁକ୍ତ ଅବେ,
ତୁମାର ଅବେ ବ୍ୟାପ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । କୌଣସି ଶ୍ରୀତାକୁ
ତିର ଅବେଳମ୍ବନ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ସେ ଯେତେ ବଜା
ନାମଧାର ପଦାର୍ଥ ଦେଉ ପାଇବେ ।

ଶ୍ରୀ ବଲଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ।

ନେତା ।

(୨)

ॐ ବ୍ରହ୍ମାତ୍ ତୁ ଡିଗଲା ମନ୍ତ୍ରସ୍ୟ, ଜାନି ପାଠକ କରିବି: ,
ଅଟକିଦିଵା ଛନ୍ଦ: , ଈର୍ପାଦୀଜ' , ଫୁସଲା ଶକ୍ତି: , ଭାଙ୍ଗ-
ଖଚ୍ଚ' ଠେଣା ନିଯୋଜନ' କୌତୁକ' , ବଡ଼ ଘଡ ଉପାଧି-
ଦେବତା, ନିଶାଧାରୀସମୋତସ୍ୟ ମମ ଅୟଥାପ୍ରଦୀପନେ ଅଜ୍ଞାତ-
ଚିନ୍ୟତ ନିଶ୍ଚସ୍ତବାରମ୍ଭେ ବିନିଯୋଗ: ।

ॐ ଗଲା ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠଭ୍ୟାଂ ନମ: , ତୁ ଡି ତର୍ଜନ୍ ନୌଭ୍ୟାଂ
ସ୍ଵାହା, ସବୁ ମଧ୍ୟମାଭ୍ୟାସୀପଟ, କଟାଦାଦିନିଶେ ମିନା
ଆନାମିକାଭ୍ୟାଂ ହୁ, ବ୍ରାହ୍ମାଧାର୍ମ ସମ୍ପଦ: କନିଷ୍ଠାଭ୍ୟାଂ
ବ୍ୟତ୍ । କୁଳାଚାର କୁଳକିଯା କରତଳ କରସ୍ତାଭ୍ୟାଂ
ଫଟ୍ ।

ଏବମଙ୍ଗଳନ୍ୟାସ: ।

ଘ୍ୟାନ' । ॐ ଧ୍ୟ: ମଦା ଭକ୍ତାରମଣଙ୍ଗଳ ଭଧ୍ୟବର୍ତ୍ତି,
ଉତ୍ସବଲୁସୁନ୍ଦରାରେ, ଦେବୀପ୍ରସାଦାତ୍ ସୁରଜିତ ପ୍ରତାପ: ,
ଚକ୍ରାଶ୍ରୀକୃତ ମୁଣ୍ଡ: , ଟିପକେଶବନ୍ତ, ଚିକାଚ୍ଛବୀରୀ,
ଆୟୈକ ଦେଶେ ନ ଭୂଲୋକିଦ୍ରଷ୍ଟା, ମଧ୍ୟସୁତ୍ର ଆସ୍ଥାତ ପାଠନ
ସର୍ବ ଶାସ୍ତ୍ରୋପଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଶାସ୍ତ୍ର, ବିଶାରଦ, ଯେନକେନାପି ଉପାଧି
ମାତ୍ରେଣ ମମାଜ ନେତାରମନ୍ୟ, ଉତ୍ସବ ମନିନିତ-ଶୁଭ
ଦାକର୍ଷ୍ୟ ଚିତ୍ତିତକଲେବର: , ତେନବ ମହାତ୍ମାଦୀର୍ଘାଂ ମନ୍ୟ,
ନିର୍ନିଶ, ମୁକୁଲାଙ୍ଗ, ପଡ଼ୋମୀଦୃଷ୍ଟକର୍ମ ବ୍ୟତିକର୍ମେଣ
ମମାଜନାଶବ୍ଦାକୁଲତ୍ୟ ଅଜାଚିତ ପ୍ରାୟଚିତ୍ ବର-
ଶ୍ୟାତ, ଶ୍ରୀଦୀନୀଂ ପ୍ରାୟଚିତ୍ ବରଶ୍ୟା ଜୀବିକାବାନ,
ସଦୈବ ପ୍ରତିଯହଭିଦ୍ବା ଦିହିତୁଡ଼ିତ ଶାସ୍ତ୍ରନୁମୋଡ଼ିତ-
ବ୍ରାହ୍ମାଣକର୍ମପଦେଶ୍ଟା, ପାଣିଲ୍ଲବ୍ଧମୌଳ୍ୟାତ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଧନୋନାଂ
ବେଳେ କଲେ କୌଣସିନେ ବ ଶ୍ରୀକ ପାଠଦିନା ଧନଭାଙ୍ଗ୍ୟିତା
ତଦୋପଜୀବୀ, ତଥା ନୌଚପ୍ରତିବ୍ୟହଜୀବୀ, ଧନ୍ୟ ଧୂଜୀ
ବ୍ରାହ୍ମାଣ୍ପ ଝାଙ୍ଗୁମୀ ପୁରସ୍କର: , ସଯ୍ ରାଜା ଭୁବ: ଶୁରାଣାଂ ।

ଜପମନ୍ତ୍ର: । ॐ ଗଲା ତୁ ଡି ସବୁ

କଟା ଦାଢି ନିଶେ ମିନା

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଧର୍ମ ସମ୍ପଦ:

କୁଳାଚାର କୁଳକିଯା: । ॐ ।

ଇତି (ଗାୟତ୍ରୀକାନ୍ଦସା)

ଶତମଣ୍ଡୋତ୍ତର' ଜୟେତ ।

ବିମର୍ଜନ ମନ୍ତ୍ର: । ଶ୍ରୀହାଣ ମୋମନ୍ତର ସମାଜାରାଜ

ଶିଦ୍ଧା ପ୍ରଚାର ତୁ ମହା ଭକ୍ତାର୍ୟ

ପ୍ରଚାରି ହେତୁ ମଦୁଭର୍ମ ନାୟା:

ବାପର କାର୍ଯ୍ୟତନୁକର୍ତ୍ତ୍ୟାମ: ।

ଖୋତ୍ର'—ନମସ୍ତେ ନିଶ୍ଚଦ୍ୟା ନୟେ ବ୍ରାହ୍ମର ରୂପିଂ
ଉଦେ ମ ସଂକାର ଦୂର୍ଯ୍ୟ ଅୟଥା ଦୀପନାତ୍ ମତେ

ମୋ ସୌଭାଗ୍ୟାତ ମିନା ଦେବ କେତେଲୋକ ନାହିଁନି ହେ :

ତବ ଭକ୍ତାମୁନ୍ ମ ଭାରି ହୀନାୟ ମଦ୍ୟୋ ଭବାନ୍ :

ଗର୍ବ ତମା ଏକା ତବଭତ୍ ବିଚାରି ମୁ

ମହା ମମତ୍ୟାବଦ: ଉତ୍କଳେ ବ୍ରାହ୍ମେ ପ୍ରଭୋ ।

ଏବେ ମତୁ ଜ୍ଞାପିଲୋମି କଳପାଯୁଗୁଣାତବ

ପ୍ରଭାବେ ତଦ ଦେବାମନ୍ ପୂର୍ବଭକ୍ତା ଅକ୍ରମିତ ତ

ପରଭକ୍ତା ଭବିଷ୍ୟନ୍ତି, ଭବନ୍ତି ତ ଅବନିଂ ଶ

ଏ ପ୍ରବନ୍ଧେ ରୁତ ବ୍ୟଧି ଗଲା ମୋ ମମତା ତହୁଁ

ଦୟାକର ମହାରାପି ନାକାନ୍ଦେଶ ନିଵାଶି ହେ

କ୍ଷାରିତାମେ ଭାବିଚିନ୍ତି ମହନୀ ମମତାତବିଧି

* ବୈଲିଙ୍ଗନ୍ତେ ଉପାସନିତ ଦେବୀନିମେ ମହାଜନା

ବହୁବୀ ପଣ୍ଡିତାଦେବ ପ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ସାମୁଖ ତା ପ୍ରତି

କଳାତୁପାସନାନ୍ତମାତା: ମହା ଉତ୍କଳବ୍ରାହ୍ମା

ଅଟନ୍ତି ର୍ବଦ୍ୟା ର୍ବଦ୍ୟ ଜୀତିଧର୍ମ ମମନ୍ତରା: ପୁଣିଲଙ୍ଘନ୍ତେ

ତ ବ୍ୟଧି ମନ୍ତରାନାଂ ନାଜାବା ହେ କଥ୍ୟ ଅବ୍ସତ୍ତାନାଶକ: ।

ଏ ମାଧ୍ୟା ତବ ମାଧ୍ୟାବୀ ନ ଜାଣି ମୁଁ ଅଟେ ପିଲା,

ପ୍ରଚାର ପଣ୍ଡିତାନ୍ ର୍ବଦ୍ୟାନ୍ ବାୟତସ୍ତୁତରବିନା: ମହାଵ୍ୟାପିନ୍

କଣ୍ଠରୂପିନ୍ ଭକ୍ତାନାଂ ଚିତ୍ତକର୍ଷକ: ଆର୍ଯ୍ୟାନାଂ

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବ୍ରାହ୍ମା ଉତ୍କଳେ ବ୍ରାହ୍ମା ଶିଵ

ଅଜ୍ଞାନୋହୁ ବାଲକୀହୁ ତାର ମାଂ ନାକରାଜ ହେ

ଯ ପୋତାଂ ସାବଲମ୍ବନ୍ ତୁ ଏତବାମାଷ୍ଟକ' ଶୁଭ'

* ନେହ ଶବ୍ଦ ଲିଖା ।

ବିମନ୍ୟା' ଯ: ପଠିବିଲ' ଈର୍ଷକ' ସ୍ଵାମ୍ୟ ନଯତି
ଶ୍ରୀ ସେନ୍ ଚନ୍ଦ୍ୟାତି ଦୁଃଖପ୍ରାୟକର୍ତ୍ତା
ପୁରୀର ମରଣ' ଚିତ୍ ଦୃଢ଼ାମତିଷ୍ଠ କିଶ୍ରେ
ନେ ଶବିଦ୍ୟା ପ୍ରୋତ୍ସବ ତମାକିଳ୍ୟ' ପଠିବର:
ଇତି ଶ୍ରୀ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭାଵେତର୍ (ଦ୍ୱାତ୍ରଣ ନାମିଙ୍କର ଶର୍ତ୍ତ
ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ମାର ଯହିଁରେ) ପୁରାଣୀ ନିଯନ୍ତାମାଟକ'
ସମ୍ମାନ୍ୟ' ।

(ତଦନନ୍ଦର' * ନିଯମୁଦ୍ରାଙ୍କତା ମନେ ମନେ)

ହେ ନିଶ୍ଚ, ହେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ, (କରେଶୀଯ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ
ଗ୍ରହଣ ପୁଷ୍ପବରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ ନିଶ୍ଚ କୃତ ନାହିଁ)
ହେ ଘୋରୁଷ, ହେ ଦନଶ୍ୟାମ ତୁମେ ଅଥା ମୋତେ
ମହାନ୍ କରୁଥିବ, କି ଶୁଭ ସହୃଦୟେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭେ ଅଭିନା
କରିଥିଲ, ତୁମ୍ଭ ଯୋଗେ ମୁଁ ଧନ୍ୟ ଖୋଇଅଛୁ । ତୁମ୍ଭ
ହେବୁଥୁ ଥାଇ ଶତର ଲୋକେ ଦୂରଦେଶରୁ ମୋର
ଦର୍ଶନାଭିଜାଗ ହୋଇ ଅସୁ ଅଭିନ୍ନ । କେତେ ଲୋକ ଇହ
ସମାରରେ ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ କରୁନାହାନ୍ତି ? କିନ୍ତୁ ମୋ ପ୍ରତି
ତୁମ୍ଭେ ଏତେ ସମ୍ମ କାହିଁବ ? ମୁଁ ଅଧିମ, ତୁମ୍ଭେ ଏ କୃତା
ଦୃଷ୍ଟିର ମୁଁ ତ ପ୍ରତିବାନ ଦେବିତ ଦିନ ପ୍ରାଣ କିମ୍ବା
ଦାତକ ଅଭିନ୍ନ ମନୁଷ୍ୟର ଯାହାକାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ତାହାହିଁ କରୁ-
ଅଛୁ । କିନ୍ତୁ ମନ ଦୂର୍ବେଳ ତୁମ୍ଭଠାରେ ମୋର ସେ ମମତା
ଥିଲ, ଅକେ ତୁମ୍ଭଠାରେ ସେ ମମତା ('ମୋହ') ନାହିଁ
(ପୂର୍ବ ପ୍ରକଳର ନାମ ଶିଳ୍ପ 'ମୋ ନିଶ୍ଚ' ଏ ପ୍ରକଳର ବୋଲି
'ନିଶ୍ଚ') ମନୁଷ୍ୟର ମମତା ପୁଷ୍ପବରେ କେତେ ଦିନ ବା
ଦିନେ ? ମୁଁ ଦୂର୍ବଳ ମନୁଷ୍ୟ, ମୋତେ ଶମା ଦିଅ । ମୁଁ
ବାପୁବିଳ ବଢ଼ ଅହିକାଶ, ମୁଁ ଭାବଥିଲ ମୁଁ କେବଳ
ତୁମ୍ଭର ଡେଶର ବ୍ୟାହୁର ନାମଧାରୀ ମଧ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ରହୁ ।
ଦେଶେ ତୁମ୍ଭଠାରେ ସେହି ଅହିକାଶରେ ବଢ଼ ମମତା
ରହିଥିଲ । କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ମୋର ସେ ସମୟରେ ଜୀଜିଗଲ
ସେ ଯୋର ମମତା—ସେ ଅଥା ମମତା ବାଧ ବହାର
କହିଲାନ୍ତି ହେଲା । ମୁଁ ଏକା ତୁମ୍ଭର ଦ୍ରବ୍ୟ ନୁହେ ଏହା ମୁଁ
କାହିଁଥିଲ । ତୁମ୍ଭେ ଏହା ବ୍ୟାହର ମୋତେ ଜଳାଇ
ଦେଇଅଛୁ । ହେ ଦୟାଧାର ମୁଁ ଦେଶେ ସେ ଅଥା
ଅଧିକାର ଓ ଅପମାନ କାହିଁଥିଲ । ହେ ମହା ବାଧୀନ,
ହେ ଅନ୍ତର ପ୍ରଥାରଣାଳ ହେ ଦ୍ରବ୍ୟ ତୁମ୍ଭ କର୍ଷକ, କେତେ

ଦ୍ରବ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ଆଶ୍ରମା କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି, ଏହା ବୋଲି ମୋ ପର
ପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି ତୁର ଅନୁଭୂତରେ ଅଭି ପରିତ୍ୱାଙ୍କ ନ ହୁଅ ।
ମୁଁ ମନୁଷ୍ୟ, ପୁଣି ବାଲକ ମୋର ଦୋଷ କରୁଥିଲ । ମୋର
ଅଧିକ ମାର୍କ ନାହିଁ । କେ କୁଷ୍ମା ରୂପ, ହେ ଆର୍ଯ୍ୟ ନିବାପ,
ହେ ବାରାଗେଶ, ଭୁବନ ଅନନ୍ତ ମହିମା କରୁବାକୁ
ମୋର କି ଶତି ? ମୁଁ ତୁମ୍ଭେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ରବ୍ୟ, ମୋତେ
ଦୟାକର ।

୧. ଏ ଗଲ ନିତ୍ୟକର୍ମ । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟା-
ନିଶ୍ଚାନ୍ତରେ ତୁମ୍ଭର ନାମର ଦିନାଗତ । ଏ ଅନ୍ତେ ପାଠକ-
ମାନ୍ୟକୁ ଦୂର ଗର କଥା ଶଖାଭଗର ସମୟ ହେଲା ।
ପାଠକଗାନେ ରେଣ ଚଢ଼ିବେ ନାହିଁ । ଏତେବେଳ
ଅପଳକର ଦୁଆ ଗଲ ବୋଲି କୋପ କରିବେ ନାହିଁ ।
ମୁଁ ଡେଶର ଧର୍ମଧୂର ତୁମ୍ଭର ନାମୀ, କୌଣସି କର୍ଷମର
ପୂର୍ବରୁ ଏ ପର ଦୃଷ୍ଟି ହେଲା, କରନ୍ୟାବ୍ୟ, ଅଜନ୍ୟାବ୍ୟ ଧାନାଦର
ଅର୍ଥାତ୍ ନ ଜାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ କର ଆହୁତି କରିଗଲୁ କୃତ ।
ଏହି କଳ କାର୍ଯ୍ୟର ନାମ ତୁମ୍ଭର ଆଗ୍ରହ ପାଲନ । ଏତକ
ନ କର କୌଣସି ତୁମ୍ଭର କର୍ଷ ଅଭିମୁ କଲେ ତୁମ୍ଭର
ଧର୍ମଧୂର କୃତ ଗୋଲ ଅମ୍ବ ବିଶ୍ୱାସ । ଯମା କରିବେ,
ପାଠକ ଅବଧାନମାନେ । କାରଣ ଦୂର୍ବେ ନ ଦୂର୍ବେ, ଏ ସୁ
ବାପା ଯେପରି କରିବାର ଦେଖିଅଛି, ଠିକ ସେହିପରି ନ
କଲେ (ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ, ବୋଲି ପ୍ରାଣଶିଳ୍ପ କଲେ),
ଲୋକେ କହନ୍ତି ମୋର ତୁମ୍ଭର ଶିଳ୍ପର ବିଶ୍ୱାସ । ସାଇୟ
ମୋତେ ନ ପର୍ଯ୍ୟ ମୋର କାରଣ କିନ୍ତୁ ଶିଳ୍ପର ଅପେକ୍ଷା
ନ କରି ମୋତେ ତୁମ୍ଭମାନେ ତାଙ୍କ କାତାପାଠକ'ରୁ
ବାହାର କରିଦେବେ । ମୁଁ ମା ଏଥି ନ କରି କାହିଁକି ।
ବାପେ ଯାହା କର ଅଥିରେ ଏନଂ ପଢ଼ୋବୀ କର ଅଥ
ଅଭିନ୍ନ, ଯାହା ଅବିରାମରେ କରିବାଟି ଯେ ପ୍ରକୃତ
ଧର୍ମନ୍ତିଷ୍ଠାନ ଏହା ଅପମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ବା ଅଶ୍ଵିକାର
କରିବ ? ତେବେ ମୁଁ ଅଭିନ୍ନ ଧିର୍ମାଙ୍କ କଥା କହନ୍ତାହିଁ ।
ସେମାନେ ଯେ ଗୋଟିକାରୀ ନ କରିଲୁ ଯିବା କଥା
ସୁନ୍ଦରି, ଏହା ଅପମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ବା ନ ଜାଣେ ?
ମୁଁ କେବେଳ ଜାଣି ନଥିଲ । ଅନୁଭବ ମୋର କିଏଣ୍ଟ
ସମେବ ଥିଲ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦିନ କାବ୍ୟ ବେହାନ୍ତ
ଗର୍ଭକ ପଙ୍କେ ଯେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲ ସେଥିରେ କିପରି

* ମୁଁ ଦୂର୍ବେ—ନିଶ୍ଚରେ ହାତ ପକାଇ ମୁଁରୁ (ମୁଁରୁ ମୁଁରୁ) ରହେ ହିତା ହିତା ।

ପାଇଁ ସନ୍ଦେହ ବିଦ୍ୟାରେ ? ସେ କୁଣ୍ଡଳେ ପାଦାବିମାନେ
ଠିକିଏ ଦେବଲକୁ ପାଇଁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ଧାପ ମହାପ୍ରତିବନ୍ଦ ଦର୍ଶନ
ପାଇଁ ଦେବେ ଖ୍ୟାତ ଦେଉଅଛନ୍ତି ? ଶୋମାନଙ୍କୁ ଅଛି କିଏ
ଦିନ କରୁଥିଲୁ ଅଛି ? ଦେବଲ ମହାଦୂଷ ଘେପଇ ପାଠୀମାନଙ୍କ
ପାଇଁ ସ୍ଵର୍ଗ ଉଥରେ * । ୨ ଦିନ ବିଜେ ଜଗନ୍ନାଥ । ସେବକ
ଦେବଲେ ଯେବେ ଦ୍ଵି କର ପାଇଥିଲେ, ତେବେ କେଳାଇ ଅବା
ମେମେନେ ଅଧି ଜଗନ୍ନାଥ ଦୂର ଫେରେ । ଏହପରି ପଣ୍ଡିତ
ମହାନାନ୍ଦ ଶାଶ୍ଵତ ମଧ୍ୟ ବାହାର କରଥିବା ଅଛନ୍ତି ଧ୍ୟୀ
ମାନଙ୍କର ଭୟାନ୍ତର ଶାଶ୍ଵତ ପାଇଁ ବେଳେ । ମୋ
ଦିଲିଏ ଶାଶ୍ଵତମନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ମନ୍ଦିର ପ୍ରତି ଶାଶ୍ଵତ ଲୋକ-
ମାନଙ୍କର ଏହି ଦିଲ ଦୟାର ସେ ପଳ ବାହାର ମୁଁ ଅନୁହୃଦ
ଦଳ । ଆପଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁନାମେ ମୋ ଦଳ ଥିବେ
ଯେମାନେ ମୁଁ ଏଥିରୁ ବନ୍ଦୁତ ଉପକାର ପାଇବେ । ଅପଣ-
ମାନେ ଜାରିଥାଏ, ଏହଦଳ ଶାଶ୍ଵତ ଦୃଢ଼ ପଣ୍ଡିତ ଠାରୁ
ମୁଁ ଶ୍ୱରୀଙ୍କ ଶାଶ୍ଵତ ଆର ଦେଇ ନୁହେ । ଦେବଲ ବାପେ, ବିଜ-
ମାନେ ଯାହା କହିଥିଲୁ ବୋଲି ଅମ୍ବର ଧାରଣା ଦେବାରଥୀ
ଏବଂ ଲୋକେ ଯାହା ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ତାହାର୍ଥୀ ଶାଶ୍ଵତ, ତାହାର୍ଥୀ
ମୁଁ । ବାତରିକ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗ ଏବିଷ୍ଟରେ ପରୀତିନା ।
ବିପଂକ ଠାରୁତ ଅମ୍ବମାନେ ଜନ୍ମ ପାଇଛୁ । ତାଙ୍କ ବିଜୀ-
ଠାରୁ ଅବଶ୍ୟକ ଅମ୍ବର ଅଳ୍ପ ଦେବର କଥା । ପେରେରୀଙ୍କେ
ପଢ଼ୁଥିଲୁ ପାଇଁ ଠାରୁ ବେଶୀ ବୁଝିମାନ୍ତ ବୋଲି ଅପଣାକୁ କହିଛନ୍ତି
ଯେମାନଙ୍କର ପଢ଼ୁଥିଲି ଶ୍ୱରା ? ତେବେ ଯାହା ଚରବେ
ବର୍ଷ ଲୋକୁ ହୋଇଯାଇଥାଏ ତାହାର ଅଞ୍ଚ କାରଣ କୁଣ୍ଡଳା
ପ୍ରସ୍ତୁତିନ କଥା ? ସ୍ଵର୍ଗ ଯାହା ବନ୍ଦୁତ କର୍ବ ଜଳରୁ ଶୋଇ
ଗଲୁଛି ତାହାର କାରଣ କା ଥାମେ କିମ୍ବା ପାଇବା ? ଦୂରେ
ଦୂରୀ ବାହାରୀ କମି ଅମ୍ବ କୁଣ୍ଡଳ ଖେଳାଣି ଏହା କାରଣ
ଦେବକାର । କିନ୍ତୁ ପାଠକେ କେବିଯେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ପରକରେ
ମୋର ଠିକିଏ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ । ମିଳି କାହିଁକି କହିବି । ପାଦ-
ମୁଖ୍ୟ ମାନକ ଠାରୁ ସ୍ଵର୍ଗନ୍ତିତିମ ଗଣିଲେ ବୋଧକୁ ଅମ୍ବ
ମାନକ ଠାରୁ ମେମାନରେ ସ୍ଵର୍ଗ ସଂଖ୍ୟା କିମ୍ବା କିମ୍ବା । ଫେରୁ
ଦେବଲୁ ବୋଧ କୁଣ୍ଡଳର୍ପର୍ବତ ଅଶ୍ଵର କହିଦେଇ କାରଣ
ମେମ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅଳ୍ପ କାହାରେ ଜଣ ପଥରାଏ । ପ୍ରାଣ
କଲାଦେଲେ କୁଣ୍ଡଳ ନାମମାନେ କଷ୍ଟ ପିତାର କାନରେ
ଧରକା ଦେବ କାହାରେ ଯେବାକାରୀ ଯାହିଁ କିମ୍ବା ପରାଯା କହିବା

ଅମ୍ବେ ଏହାର ଶିଖିବ କିନ୍ତୁ ବାଣୀ ଜାଣି ପାରୁନ୍ତୁ ।
କିନ୍ତୁ ସରଥିବୁବୁଲୁ ନଈମୁଖି ବ୍ୟାକରଣଗୁଡ଼ିକ
ସାବରେ ସେ କେବୁ ସୁଧାରିବାର ପାଇଁ ଦୋଷ ବାଟ ଫୁଲ-
ବାକୁ ପିଲା । ବାରରେ ପ୍ରାୟ ୪ * ୩ * ୧ ପାଇଁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳ ଆଗରେ ଗାନ୍ଧି ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ମାତ୍ରର କିନ୍ତୁ ସୁଧା
ଟିଲ ଟେଲିର, ବଳ ଛାରେ ଘେର୍ତ୍ତାରେ ରହା ଘେର୍ତ୍ତାରେ
ଗୋ କର୍ବି ଶିଖି କିମ୍ବା ଲାବ । ପ୍ରାୟ ୫୦ ମାତ୍ରର ବଢ଼ି ଗାନ୍ଧି
ଦେଖିଲୁ ଏବଂ ପ୍ରାୟରୁକୁ କାହିଁବେ ଅରଜୀ କରୁଥିଲା
ଟେଲିର ମେତେ କିନା କଲେ । ସୁଧାରେ କାହିଁକିମ୍ବା ଆଖିଦେଇ
ତା ପାଣେ ପ୍ରାୟ ଦେଖିବାର କେବୁ କିନ୍ତୁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଘେର୍ତ୍ତାରେ
କେବଳ ଚାର୍ବିବୁଦ୍ଧିକୁ ଦ୍ଵାରା କା କେରାବେଳେ କାହିଁକିମ୍ବା
ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସମାଲୋଚନା କରେ କିମ୍ବା ତାର
ପରିଚିନ୍ତା ବ୍ୟାକରଣ ଦେଲେ । କର୍ବିକୁ ଆମ୍ବି ଅନ୍ଦର
ଦିଲ ଅମ୍ବ ପ୍ରାମାର ଦେଖିବା କାହିଁକିମ୍ବା ପ୍ରାୟ ୫୦ ମାତ୍ରର
ଦିଦ୍ୟାର ଅରେ ଅବସ୍ଥି କଲାରେ ଗୋଟେ କିମ୍ବା କେବୁ ।
ମୁଁ କହିଲ କିନ୍ତୁ ଏହି ସହ ସବାରୁ ଅନ୍ତରୁ ପାଇଁ ପାଇଁ
ପ୍ରାୟ କରୁଥିଲା ।

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ

ମୁଁ—ଶେଷରେ କଥନ ପାଇ ଗହି ହୋଇ ଆରନାହୀ ।
ଯଦି ନତାନ୍ତୁ ଏହା ଧ୍ୟ ବୋଲିଥାଏ, ତେବେ ତାଳକେ
ପାଇ କେଇ ତୁରୁଳୁ ଯିବାର କ୍ଷୁଦ୍ର କଥାଲେଖନ ମୁଣ୍ଡ ହୋଇ
ଆଏ । ଶାରତରେ ଟଙ୍କାଧାରୀ ଧୀର୍ଜ କେଇ ପାଞ୍ଚକଳ ପୁଣ୍ୟତ
କଲେ କଥନ ଗରବକୁଳ ଉପଦେଶ ପାଲନ କରିବା ସୁଧା ?

ପଣ୍ଡିତ—ଏ କେ କଥା କରେ କଥା ହୁଅଥା,
ତାହା ପରିଦିନର ଅମ୍ବୁଦ୍ଧ କି ଅଧିକାର ? ଯାହା କଲିଛୁ
ସେଇଥା କରିବା ଉଚିତ । ପିଠିଠିଏ ଏ ପଣ୍ଡିତ କିମ୍ବା
ଆଁ ଲୋକ, ଏହାକେହିକୁ କେବଳ ଏ ଅକୁଣ୍ଡି ଭାବା
ମାନ୍ଦା କେଥରେ ଗୁରୁରେ, । ଏହା ଠିକ୍ ଉତ୍ତରରେ କରିଲେ ।

ମୁଁ ଲାଭ ହେଲି, ହେଲି—ପ୍ରଥମତାରୁ କାହିଁ
ମୁଁ ଚଶି ଦୁଇନା ? ତେବେ ଯେ ତେ ପ୍ରଥମେ
କାହିଁର କାଶ ଅଲୋଚନା କଲେ ଏଣୁ ତାବେ
ଅଧିକତାରୁ ଧୂଷା ସମାପନ ଅଛୁଟା ଥାଣ କହି
ଲାହୁରି ? ଏହି ଗୋଟିଏ କଥା ନାହିଁ, ଏହିପର ଅଳେକ
କଥାରେ ପ୍ରତିବାନ୍ଦୀ ଦକ୍ଷି ସି ଅଳେ ହଜାର ନାହିଁ।

ତତ୍ତ୍ଵରେ ଶୁଣୁଗରେ ସେମାନେ କହନ୍ତି ଗାଇବା ପ୍ରଥମରୁ
ଏବଂ ତୋ ଫେବାରୁ ସୁମ୍ପୁଳ ଅବକଳ ରହେ ଏବଂ ଯେହି
ଦେହରୁଥିଁ ପ୍ରାଣିଗାମିମାନେ ପୁଠାଠୁ ବେଶୀ ସୁମ୍ପୁଳାଙ୍କ
(ଅବଶ୍ୟ ଏହିଟା ଯେହି ପ୍ରାଣିଗାମିଙ୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜଣକ ଓ
ଜଗବେଶାରୁ ଦୟାଲ, ମୋର ନିଜର ନୁହେ) । ତେଣେ
ପ୍ରାଣିଗାମିନେ ଜାଗନ୍ତୁ ଅମ୍ଭେମାନେ କୁଳାଙ୍ଗାର ଓ ପଢ଼ି
ଏବଂ ତେଣୁ ଅମ୍ଭେମାନେ ଅସ୍ତ୍ର ହେଲେ ଯେଥିପାର୍ବ
ପ୍ରାଣିଗାମିର ବାହୀ ନୁହେ । ପ୍ରାଣିଗାମାନେ ଦିନକୁ ୧୦
ଦେଇ ବୁଝିଲାର ଉଚ୍ଚ ଆହୁତିରେ । ଦଶରଥର ପମ୍ବୁରେ
ଲୋକେ ଦଶବଜାର କରସ କଷ୍ଟପୁରେ ଏହି ୧୧ ହାତ
ଜମାହୁଲେ, ଏ କଥା କିଏ ନ ଜାଣେ ? ପାଠକେ,
ଏହି ଗୋଟିକ ନୁହେ । ବେଶମାନଙ୍କ ଶବ୍ଦା କରିଯୁ ଗହତ୍ୟ
ପରିଷର ପଚିକାରୁ ବାହାରର କଳ ପ୍ରାଣିଗାମଙ୍କୁ ହଠାରୁ
ବୁଝିଲାର ସ୍ଵର୍ଗଯାନର ବିଜ୍ଞାନ ତରୁ କରି ହେଲା
ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଦଳ ଜଣେ ଥୁବୁରେ ଗୋଟିଏ ଉପରେକି
ତାରକରେ ଲେଖିଥିଲେ ‘ମଙ୍ଗଳପ୍ରଭୁ ଜଣେ କୋଳ
ଅଶୀଶନ୍ତି’ । ସାରେ ୨୫୨ ପ୍ରାଣିଗାମଙ୍କୁ ଦଶରଥର
ପନ୍ଥପରିବ୍ରତ ରଥ ଯାଇଥାରା କଥାର ବିଜ୍ଞାନ ତରୁ ବାହାରା
ତ ତତ୍ତ୍ଵ ଅଣା ମାନୁ ପଡ଼ିଗଲା । ଏକ ପୁଣି ଅଛି ଯେ
ମଙ୍ଗଳପରିବ୍ରତ ମନୁଷ୍ୟ କଥା ଶୁଣା ନ ଯିବାରୁ ବିଦ୍ୟା ତାହା ଥୁବୁ
ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ିଥିଲାରୁ, ଦଶରଥର କାଳର ବିଜ୍ଞାନ ତରୁ
ଅଛି ବେଶି ଶୁଣାଯାଇ ନାହିଁ । କେବଳ ସେତକ ନୁହେ,
ମହାଦବ ଉତ୍ତରାଶରେ ଯେ ବାସୁ ମୃକଳା ହୁଏ ତାହା ସଙ୍ଗେ
ମଧ୍ୟ ମାନକ ସ୍ଵାମ୍ୟର ସାଥାରୁ ସମ୍ମନ କୌଣସି ପ୍ରାଣିଗାମଙ୍କୁ
ମଳିବ ଅଛି । ସେମାନେ କହନ୍ତି “ ଯାହା ଅଛି, ତାହାର
ଅନ୍ତରେ, ରମେ ରଙ୍ଗେ ଚାତୁର ତତ୍ତ୍ଵ ନହିଁ ଅଛି ।
କେଉଁଠାରେ ଅର୍ଥ କେଉଁଠାରେ ବା ଶକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମ୍ବୁ
ଦଳ କୁଳାଙ୍ଗାମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତକ ଉଚ୍ଚ ଜଣା
ପଡ଼ିଲାଗି । ବାସ୍ତବର କଥା ମୁଁ ଏହାର ଗୋଟିଏ ସାଥାର
ପ୍ରାଣି ଜଣେ । ଅମ୍ବ ଗ୍ରାମର ଉଚ୍ଚ ଦାର କନେ ଅର୍ପିନ୍ତି
ଆଇଲା ବେଳେ କୋଣିଥିଲେ

“କରେ ମନ ବଳାକହାର

ଦକ୍ଷିଣେ ଏ ଦୂରେ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଏହି ଦକ୍ଷିଣୀ ଅନନ୍ତରେ ବୋଲୁ ମୁଁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲ ।

ଯେ କହିଲେ—ସ୍ଵାର ଅର୍ଥ କୁଣ୍ଡିଲ କି ? ବଳରେ ମଳ
ବଳାକହାର, ବୋଲିଲେ—ରେମଳ, ବଳାକହାର,
ତ ବଳିଆ କୁଣ୍ଡ—କାଳିଆ କୁଣ୍ଡ ବୋଲିଲେ କିଅଣ ?
ଏହି (ବୋଲି ମୋତେ ବାହୁଦ୍ଵାରା ଅପିମ ପୁଲାହି
ଦେଖାଇ ଦେଲେ)

ଫେର ବୋଲିଲେ କଷିଲେ, କି ମୃତ୍ତ ଯେବା କରେ,
ଏ ଦୂରେ (ଏହା କହ ନିଜର ବାଢ଼କୁର ଜନତ
ଗୋଦର ଗୋଢ଼ ଆହୁତି ଦେଖାଇଦେଲେ) ରହିଲ
ନାହିଁ । ଏ ଅର୍ଥ ଏବେ କିଏ ଜାଣ୍ଟି । ଗାଇ ଝେରେ
କଷି ଯାଇଥିଲୁ ।

ମୁଁ ଏ କଥା ଶୁଣି ଅବାକ୍ ହେଲି । ମନେ ୨ ବିଚ୍ଛନ୍ନମ
ବାସ୍ତବର ତ ବାତକରୁଥିମାନେ ଅପିମ ଗାଥାରୁ । ସେମାନେ
ଅବଶ୍ୟ ଯେଷାଟୁ ଉପାର୍ବାର ପାଇସୁଥିଲେ । ତେବେ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ-
ମାନେ ସାମାନ୍ୟ ବଳକରେ ମଧ୍ୟ ଏକଥା କହିପାର ଅଛନ୍ତି,
ଏବଂ ଏହା ତେଥା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅମ୍ବର କୁଣ୍ଡ ଏଥିରେ
ଗଢ଼ ନାହିଁ । ଆହ ଅଧିକ କଥା ଅବା କଥା କହିବା ।
ଦେବା ପୁଳା, ପୁଲକ ପ୍ରତ୍ୱରିତ ଜ୍ଞାନ ତ ବସ୍ତୁ ଦୂରର କଥା ।
ଏହି ବୁଦ୍ଧ କଥା ଭାବ ମୁଁ ପୁଲିର କଳ ବାସ୍ତବକ ଲାଭ ଦାତ
ଏହି ଥେବେ ମଳ ପ୍ରାଣିଗାମନେ ମଧ୍ୟା ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ
ଏବଂ ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୱକମରେ ଅଦି ପୁରୁଷରତାରୁ ଯେତେ
ଶରୀର ଅମ୍ବେ ନିଷ୍ପତ୍ତ ତାହାଠାରୁ ବେଶି ଏବଂ ଦୂର ଜଣ
ବାପ ଧୂମର ରୁକ୍ଷର ଭାଗମାର ଅଳପାତ ଠିକ କରି ଅଛି
କହିଲେ ଯଶିତବିତ୍ତମାନେ ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର
ପାରିବେ ବୋଲି ସାହା ମୁଁ ଶୁଣିପାରୁ ତାହା କିଏ ଅପେ
କୁଣ୍ଡ ପାଇଲ ।

ପାଠକ ମହାବୟମାନେ ଜମ କରିବେ, କାହିଁକି ଅନ୍ତରକର
ଏକ ସମ୍ବୁ କଥା ନିଷ୍ଠ ଲାଇ ଏହା କହିଲୁ । ଫେର କୁଣ୍ଡ
‘ପରଶ୍ର ପଣ’ କର ସାରିଲାଗି । ଏଥର ଆହ କଥା ହିବାର
ଦେବ ? ଯାହା କେହି ମୁଁ ଯାହା କରି ଗଲ ସେଥିରେ ସବୁ
କଥା ଅନ୍ତମାନେ ରୁହି ପାରିଲ ପର ଲାଗୁ ନାହିଁ ‘ନାହିଁ
ପାଠବ’ କଥାର ବାପ କୁଣ୍ଡରେ ? ସମସ୍ତେ କୁଣ୍ଡ ପାର
ନାହାନ୍ତି । ତାକି କଥାକିମ୍ବ ହନ୍ତମାରେ ଜାଣ୍ଟି । ପାଠକ
କହିଲେ ସେହି କାତ । କିନ୍ତୁ ଏହା ସବୁ ଉପକାରିମାନଙ୍କ
ଗୋଟିଏ ଜାତ ବେଳି ଧରି ନାଏ । ଅନ୍ତମାନେ ଶୁଣିପାରେ

ପ୍ରାଣୀମାନେ କର ବର୍ଷରେ ରାଜୀ' ତମ୍ଭୁ ଛଣ୍ଡେ ପାଠକରେ ରାଜୀ' । ତମ୍ଭୁ ଜାତ ପାଠକ ବଥାଇର ଅର୍ଥ ଦୂରକିରି ସମ୍ବନ୍ଧୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଠକର ସେ ସାମାଜିକ ମହିଳା ଜାହାର ଜାତ ପାଠକ କହନ୍ତି । ଏହା ଗୋଟିଏ ପାଠକ ଏକାଠେରେ ବସି କହ ବାର୍ଷିକ ବୃଦ୍ଧିଲେ ସେଇ ନାମ ପାଏ । ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟର ଉଦ୍ଦାହରଣ ଦେଇ ପୁଣ୍ୟ ଦେଇ ଆଶୀର୍ବାଦକେ ବଥାଇର ଅର୍ଥ କର ଦୂରେ ଗାରବକେ । ସୁରଥ ବୃଦ୍ଧିଲୁଙ୍କରେ ଅରେ ବାନ୍ଧିମାନଙ୍କ ଜାତ ପାଠକ (ମା ଜାତିଅଳ୍ପ, ଜାତ ଅଳ୍ପ ନାମ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦ୍ୟୋଗ କରିପାଏ) ବସିଥିଲା । (ଜାତିଅଳ୍ପ ବରକାର ଦେଇ ଅଭ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ପଢି, କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ଜାହାର ବିର ନିମିତ୍ତବ ଭୋକି ଦେଇ ଏହୀର ଚିହ୍ନାର ଶୈଶବ ଦେଇଯାଏ ଏବଂ ସେହିଠାରେ ସ୍ଵର୍ଗ ମାମଲା ମନ୍ଦବନା ହୁଦିଲେ ବେଳି ଅର୍ଥ ଦୂରେ । ଆୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ଜାତିଅଳ୍ପ ବୃଦ୍ଧିଲୁଙ୍କରେ ଏହା ଏହା ମିଶ୍ରମ ମେଶ୍ରମ ହେତୁ ବେଳିରେ ଏହା ଏହା ମନ୍ଦବନା ହୁଦିଲେ, ଯେଇ ବିର ହୋଇ ଅର୍ଥରେ ବେଳି ଜାକ ବଳର କଣେ ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଜାତିପଦ ହରା ପରବର୍ତ୍ତରେ କଜା ହରା ଟାରିବା ରୂପ ପିତୃ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମିଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭିଜାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ମନ୍ଦବନା ବିତ ଶୈଶବ ହୁଦିଲା, ଏବଂ ମିଶ୍ରମ ଅନ୍ତର୍ମୟ ସ୍ଵାକ୍ଷର କର ବୋଲିଲେ ପଢି ଗାଁ-ଦିଅଙ୍କ ହେଠା ପାଇଁ ଗର୍ବ ଭାଙ୍ଗ ପଣା ଯେଉସାମାନ୍ୟ ଦେଇଲେ । ସେତେବେଳେ ମାମତୀ ସବୁ ପଢି ଯାଇଥିଲା, ଏବଂ ସାମାନ୍ୟ ନିମିତ୍ତକ ବ୍ରାହ୍ମିଣମାନେ ମୁଖ ଯାଇ ସେହି ପଥ୍ର ଦୂର୍ଘ ଅଭିର ଦିନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନେ) । ବନ୍ଧମାନି ବୃଦ୍ଧିଲୁ ଦୂର ଗୁରୁ ଅଭିର କର ଦେଇଲୁ । ବ୍ରାହ୍ମିଣ ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଜାତିଅଳ୍ପ କଥା । ବାନ୍ଧମାନେ ବସିଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଜଣେ କହ ଜିଲ୍ଲା—
କଲାହେ ଭାଇମାନେ, ଜାତ ଭାଇ ଜାତକ କଥା ?
ଗୋବିନ୍ଦା ହେଉ (ଜଣେ ନିମିତ୍ତିର ବାବୁ) ଯାହା କରେ ! ଆଜ ବାବ ବରିଲେ ।

ଆଜି ଜଣେ—କଥା କଲେ ?

ପ୍ରଥମ ବନ୍ଧୁ—କଥା କଲେ ? ତା ସାର୍ଥିନ୍ଦ୍ର ଗୋଟେ ଯୋଗି (ଯୋଗୀ) ଅଛି, ସେ ତା ଉପରେ ଚାଲିଲା ।

ଆହିଜଣେ—କଥା କଲା ? ସାର୍ଥିନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କ କୁରୁକୁ (କୁରୁକୁ)
ଯୋଗି ଯୋଗ, ଆମ କୁରୁକୁ ହାତ, । ତା ଜାହିଁ ?

ଆଜି ଜଣେ—କେବେହୁ (ଜାତିଅଳ୍ପ ସବୁରେ) । ଏ
ମନୋମାନ ନାହେ । ସବୁଗାନ୍ତମେ ସବୁରେ ହେବା-
ପାଇଁ ପ୍ରତି ପାଠକରେ ଗୋଟିଏ କେବେହୁ ବାଣଥାଏ ।
ଜାତରେ ସେ ସ୍ଵାତାରୁ ପାଠକ ମଧ୍ୟରେ ହେତୁ । ତା
ପରେ ବନ୍ଦ କଲେ ସମସ୍ତେ ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତି) ଅକରୁ ଗନ୍ଧ
କହିଲା—ଜାତ ପଥରେ ଚାଲିଲ, ଆଜ ବାବ ବରିଲ,
ମେବେ କି ଦୃଶ୍ୟ କୁରୁମ ହଜାର ।

କେବେହୁ ସଙ୍ଗେ କହିଲେ—କାରୁ ହାତ ବୋଲି ବାଜି
ବିଅରେ ପକାଇ ଦିଅ । ପରେ, ଥାଓ କି କିମ୍ବା
କିମ୍ବା ଦୂରେ ଗୋବିନ୍ଦାର ହାତ ବୋଲି ବାଜ ବାକୁ କିମ୍ବା
ପ୍ରକୃତ ଦୂର ଜାବ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ମଧ୍ୟରେ ଦେଇ
ଅଧିବେ । ସକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅଭେଜନ ହୋଇ ଯଦି
ରହିଲା । ପରେ ତାର ଭାଇ କୁରୁମ୍ ଯାଇ ଜାତିଅଳ୍ପ ହେତୁ
ଗଲାକୁ ତାକୁ ଘରକୁ ଅଛି ଚିକିତ୍ସା କଲେ । ଏ ବାହାର ପ୍ରାୟ
ମାତ୍ରେ ହେଲାଯି କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପ୍ରଶ୍ନାକୁ ସେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ବ
ଅଭିଗ୍ରହ ପାଇ ନାହିଁ ।

ବ୍ରାହ୍ମିଣ ବୋଲିଥୁମ୍ ଅପରମାନେ ଜାତିପାଠକର କିମ୍ବା
ଅର୍ଥ ପାଇଲେ । ଜାତିପାଠକ ଗୋଟିଏ ଏହିପରେ ସହିତ
ଏହିରେ ସର୍ବ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଧି ନାହିଁ । ଏହା ଏକା-
ବେଳିକେ ଏତେ ଦୃଢ଼ ସେ, ସେଥିରୁ ଲେଖ ମାତ୍ର ପୁଲକ
ହେଲେ ଲେଲାର ଅର୍ଥ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ବ୍ସାପକ ଏହା ଲ
ହେଲେ ଅର୍ଥ ଯମାକ କଥା ? ମୋ ମନ୍ଦବନ୍ଦୁ ପାଇଲାମ୍ବୁ ପାଇଲାମ୍ବୁ ପାଇଲାମ୍ବୁ
ନିଶ୍ଚ ରଖିଲ, ତୁମ ମନ୍ଦବନ୍ଦୁ ପାଇଲା ତୁମେ କାଲ କୁରୁକୁ ପିକି
ରହ ମାରିବ । ତାର ମନ୍ଦବନ୍ଦୁ ପାଇଲା ସେ କାନ୍ଦରେ ପରକା
ନଦୀରେ ଏକ କରିବେ, ଆଜି ଜଣେ କହିଁ ଅଭିନ ମନ୍ଦ-
ବାନ୍ଧମାନ, ଏ ପରୁ ତମେ ହୋଇଯିବ । ଏହିରେ ଅର୍ଥ ଦେଖେ
କଥା ? ସମାଜ କେବେ ପେଇ ରହିବ ? ସେହି ପାଇଁ
ଜାତିପାଠକର ପୁଷ୍ଟି । ପାଠକ ନଥିଲେ ନେବେ ପାଇଁ ରହା
ରାଜା କରିବେ । ଇନ୍ଦ୍ରବେଶ, ଅମେରିକା, ବାପାନ ପ୍ରତିକ
ଦେଶକୁ ଗର୍ଭାନ୍ତି, ପାଠକ କ ସବାରୁ ବିପରୀ ଅନ୍ତର୍ମୟ

ହେମାନ୍ତୁ ସୋଇ ଗଲୁଣ୍ଡି । ପାତକ ସଲେ ହେମାନେ ଦୟନ୍ତୁ
ଏହି ସଥି ହୋଇ ପାରନ୍ତେଣି ନା ଆଜିଶାଏ ଏହିପର
ଅଧିନ୍ତେ ? ଏହେ ହୁବୁ ମିଳା ଦରକାର ନାହିଁ । ଏହି
ଶାଖରେ ଦେଖେ । ଫଳାଳି ଭାଷିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ପାତକ ଥିଲେ ମୟ, କରଣେଇ ପାତକ ନାହିଁ, ଗ୍ରାନ୍ତିଶବ୍ଦର
ମୟ ପ୍ରାୟ ଅଜିଶାଏ ବିଧମତେ ପାତକ କଞ୍ଚକା, ପାତକର
କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱୀପାଥର ଘରୁପରି ଏହି ବିନ୍ଦୁ, କେହି ବେହେର
ପ୍ରାୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ନ ସ୍ଥିତ । ଦେଖିପାରେ କରଣ ଭାତିର
ଏ ଅଧୋରତ, ଏହି ଦ୍ୱାରାମାନେ ମୟ ଲଜ୍ଜାଦେବୀମୂଳି ପରି
ପୁଣି ବଢାଇ ଗଲେ । ପୋତା ମନ୍ତ୍ର କରି, ଫେର କିମ୍ବାର
ବାଟ ପରିଲେ ଉତ୍ସବ ଦଳାଗ୍ରର କରିଥିଲେ, ଶେଷକୁ
ନିର୍ମାଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖିଲେ । ଅଧିନ୍ତ ଦୋଷ ବୋଲି ଯୋଗାଭାବରେ
ବିଲାପ କି ? ପଥ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କେତେ ଦିନ ପାଇବା କୁଠି
ରହିବ । ଏ ସ୍ଵା ସୀନା କରିବାରେ, କିମ୍ବା ଏ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ
ହୁଅ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ଗଲେ ? ଏ ସ୍ଵର୍ଗ ହୋଇଲାକୁ କେବଳ
ବିଧମତେ ବେହେର ନ ସମ୍ଭାବ । ପ୍ରତିମାନେ କହନ୍ତି ପର୍ବେ
ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାନ୍ତିଶବ୍ଦର ବେହେର ଥିଲେ । ଭାର୍ଯ୍ୟରେ କୃତୀ
ଦେଖିବେ କଠେ ଦକ୍ଷ ଦେଉଥିଲେ । ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା
କିମ୍ବା ହୁଅ (ଭ୍ରାନ୍ତ ଦହୁକୁଡ଼ା ପ୍ରକଟିତାଦିକରି) ନ କର ଥାନ
କାହିଁମା ମୂଳ ଲଗଭା ପ୍ରତିକ ନକ କର୍ବ୍ବ କରିବାର ଦୁଣ୍ଡ
ପାରିଲେ, ଶେଷକୁ ଭାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଣଦଶ ଅଦେଶ ଦେଇ ଭାର
ପର ଦ୍ୱାରା ନିମ୍ନମର୍ମ କରେ ଦେଉଥିଲେ । ଯେତ୍ରାହିଁ ଧର୍ମଧଳ,
ହୁଲିପାତା ଦେଇଲେ ।

ତେବେଳ ବାହୁଣ କିମ୍ବାକୁ ଯେ ଭାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ତ ହା
ନାହିଁ । ହନ୍ତର ଭାର୍ଯ୍ୟ ତ ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ନ ଥିଲେ । ସେ ସଲେ
'ମହା ଦେବଭାତ' । ଦେବକଳାରେ ଭାର୍ଯ୍ୟ କିମ୍ବା
ପାରିଥିଲେ । ସ୍ଵ. ଏହା ଶୁଣିବୁ, ପ୍ରତିମାନେ ଏହାର ପ୍ରମାଣ
କାହିଁ । ତେବେ ମୁଁ ଜାଗେ ଲୋକଙ୍କୁ କର୍ତ୍ତାପରମାତ୍ମା
କର ରଖିବାରେ ପରା ଦିଶେପ ପରିଶିଳ ଥିଲେ । ପୋତା
କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଣି ପାରିବେ । ଅବଶ୍ୟ ଏ କଥା ଜାରେଇବର
ଖାରେ ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରକାଶ ଦାର୍ଯ୍ୟ କୁହା ଯଦ୍ବିଧା । ଯେବେଳାରେ
କିମ୍ବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଥିଲୁ, ଯେବେଳାରେ ଅନ୍ତର ପ୍ରତିମାନେ

ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଵର୍ଗ ଦିଶାର ପରା ଅଛନ୍ତି, ଯେବେଳେ
ଲୋକେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଵର୍ଗ ନ୍ୟାନ୍ୟକର ପ୍ରଶାୟିତ ଥେ
ଶୁଣ୍ଟ ବଳ୍ୟ ଭୋଗ କରୁ ଦ୍ୱାରା ଆପନ୍ତିର । ତେବେ ଯେ
କଥାଟି ଶର୍ମିତ ;—

ଅମ୍ବ ଗ୍ରାମର ଗାଥଧର ପର୍ବେ ଗାନ୍ଧାରିର
ବିତ୍ତିଥ ଲୁଣି ଡରିରେ ନିଯୋଗ ସଲେ (ଅସ୍ମାନଙ୍କ
ଭାବରେ ଯାନ ପ୍ରାଣିରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ) । ଅର୍ଦ୍ଦ ମନ୍ତ୍ରୀ
ବିଦ୍ୟରେ କିମ୍ବା ଧାରନ୍ତ ବୁନ୍ଦ ବେଶୀ ସଙ୍କର୍ତ୍ତା ଗାନ୍ଧାରି
ପାନରେ ଶାରିବା ମାତ୍ରେ କାତି ପାନାରେ । ତିନ୍ତୁ
ଯେତେବେଳେ ତୁ ମରିବ ରହିଲେ ନାହିଁ । ସଙ୍ଗେ ନାହାନ୍ତି,
ପରିକୁ ଉବ୍ଲାବ ପଠାଇଲେ । ବାହାନରେ ପଦ୍ମନା ମାତ୍ରେ
ଆଦେଶ କଲେ ;—

"ମୁକୁ କୁତୁହାର୍ଯ୍ୟ (ପ୍ରାୟ କତାର ଦୂର ଯେବ କି ଅତାର
ଯେବ ହେଲା) ତୁମ ପାରିବର ପିଅର ଦିବ । ଏ ଜାଣ
ବୁନ୍ଦର ଭାବ କିମ୍ବା । ସଙ୍ଗେ ପର୍ବେରମାନେ ଅଦେଶ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଶତ୍ତ'କଲେ ଏହି ଭାକା ଏହା ଦେଖି ମହା
ସତ୍ୟାପରେ ବୁନ୍ଦିଲ । ପ୍ରାନ୍ତିଶବ୍ଦ ପାତକେ ତମ ଦିନ
କଠୋର ଯାତାନା ମୟ କର କାଳ ଗ୍ରାନ୍ତିର ପତତ କରିଲେ । ଏ ଶବ୍ଦେ ତି ଦେଖିବା
ବର୍ଷର କାର୍ଯ୍ୟ କାହିଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାବାଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶିଷ୍ଟ
ହୁଏ । ସେ ଲୋକଟ ସମବଳ ସବ୍ରା, କିମ୍ବା ଏହା କେବଳ କର୍ତ୍ତାପରିବର୍ତ୍ତନ
କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଅନ୍ତମାନ ଦେଇଲେ ।

ଏହି ଦଳ ଭାର୍ଯ୍ୟ ଅମ୍ବ ସମାଜର ଦେଖେଇ ଥିଲେ, କିମ୍ବା
ବର୍ତ୍ତମାନ ଅର୍ଦ୍ଦ ସେ ସ୍ଥାଯୋଗ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଲୋକମାନେ
ଏହା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ସତ୍ୟ, କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଲୋକମାନେ ଏହି
ପଥ୍ୟ ଦେଖେଇ ଅଭିନବ ହନ୍ତର ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ ହେଲେ ଅନୁଭବ
କରିବାର ଅଭିନବ ଦିନକୁ ଦଳ ଭାବ କରିଲୁ । ଅଭିନବ କାହିଁ ?
ମୁଣ୍ଡ ବୀର ଦୁଃଖନାହାନ୍ତି । ପ୍ରତିକେ ବେଳ ଥାର୍ତ୍ତି ଭାବ
ଉପରୁ ।

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷମୀ ଦାସ ।

ଶେଖବସ୍ତୁ ଚିତ୍ର

“ମୁଁ କେତେ ବଡ଼ ହୋଇ ?”

ପେଣ୍ଡ ଦିନଠାରୁ ମୋର ମନହୁ ଜ୍ଞାନ ହୋଇଛି ପେଣ୍ଡ
ଏକଠାରୁ ମୋର ଉଚ୍ଚ ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ସାନ୍, ଧାଳା କଳା, ଲେ
ନ୍ଦ ଜ୍ଞାନ ଚାହିଁଛି, ସେହି ଦିନଠାରୁ ଅଳ୍ପିତ ଜ୍ଞାନରେ
କି ବୈଶଳିରେ କ୍ଲାଶେ ନାହିଁ ମୋର ଯାହା ଅବସ୍ଥା ତହିଁରୁ
ବଢ଼ି ହେବାକୁ ପ୍ରଦୂରି କରିଛି । ଦୁଇ ବରସ ଦେଲେ ଯାଏ
ବରସ ପିଲାଘର ଅଗରଣ କରିବା, ସାତ ବରସ ଦେଲେ
ଏବର ମୂରିବଳ ପର କଥା କହିବା ନିଜର ଦୂର୍ବି କଷୟ
ଅବସ୍ଥା ଅଫେରା ନିଜକୁ ଘରେ ବଢ଼ି ବେଶାବା କେବ୍ରୀ
ହେତୁ ଖୋଲିବା ଅକୁର୍ରତ ଚାହିଁ । ବାସ୍ତଵିକ ବସ୍ତୁପଥ
ଦୂର୍ବି ହେଉ ବା ହୃଦୟ ହେଉ, ଜ୍ଞାନ ଦୂର୍ବି ହେଉ ବା ହୃଦୟ
ହେଉ, ମାନଙ୍କ ପେଣ୍ଡ ପ୍ରିୟନକ ସମ୍ମାନ ଦେଇ କରି ଆଏ
ତାହାର କିନଟବନ୍ତି ହେଉ ବା ଦୂରବନ୍ତି ହେଉ ସାଧା-
ରଣର ଦିନାପ ବିଶୁ ବଢ଼ିଛି । ମୋର ମନେ ପଢ଼ିଛି-ଆଜି
ଶୈଶବର କଥା-ବାଣୀ ସହରିମାନଙ୍କ ସହିତ ବେହି
କୀତା;—ଯେ ଫୌଜାରେ ନିଜର ସ୍ଵର୍ଗ ସମ୍ରାଟ୍ ନାହିଁ କି
ଏବର ଅନିଷ୍ଟର ବିନ୍ଦୁ ନାହିଁ-କେବଳ ଫୌଜା ଲୁଗି ଫୌଜା—
ଦେହ ଫୌଜାବେଳେ କେତେଥର ସହରିମାନଙ୍କ ସହିତ
ଉପତ୍ତା କରି କହି ହେଇଛି, ତୁ ଦକ୍ଷ କି ମୁଁ କିମ୍ବା ଏହି
ହୁଲନାରେ କେତେ ବାଲ ବାନି ଯାଇଛି । ଦେହ କହି ଦେବା
ପ୍ରଦୂରି ଯେ ବସ୍ତୁ ଓ ଜ୍ଞାନର ଦୂର୍ବି ସମେ ହୃଦୟ ହେଲା ଗା
ଲୋପ ହେଲା ତାହା ନୁହେ ମନ୍ୟ ଯେତେ ବିଷୟରେ
ଜ୍ଞାନରେ, ଧନରେ ମାନରେ ଦକ୍ଷ ହେଉଛି-ତେତେ ଯେହି
ମାପ କାଠି ଖଣ୍ଡି ହୁଦ୍ୟର ଦୃଢ଼ତ ଗମ କନରରେ ଲୁହିର
ପୋତ ରଖିଛି ତେତେ ଅଳ୍ପର ଅଗୋରାଗେ ଅଳ୍ପର
ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ତରକରେ କିମ୍ବା ଯେହି ମାପ କାଠି ଖଣ୍ଡିବରେ
ମାପି ହେବାଛି । ଧନ୍ୟ-ସେ ମାପ କାଠି ତାହାର ଦ୍ରବ୍ୟର
ଏତେ ବଢ଼ି ଯେ ତାହାର ହୁଲନାରେ ସବୁ କିଅଣିଥା
ପଢ଼ିଛି ।

ଅକ୍ଷି ମୁଁ ସମକରେ ଜଣେ କମ୍ପୁସ୍ଟ ଲେକ ତଥାପି ସେ
ନାୟ କାଠ ଗଣ୍ଡକ ହାତରୁ ଘଢ଼ ନାହିଁ—ଟେଶବର
ଚେହା ଖେଳ ମାପ କାଠ ଖଣ୍ଡ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାନକର ବାସ୍ତବ

ମାପ କାଠି ହୋଇଅଛି—ଏଣିଟି ସେଥି ଶିଖିବ କୀତାର
ପୁନର୍ଭୂତି ହେଉଛି ଏଣିଟି ନଧ ଅନ୍ୟର ଅଦେବାନ୍ତରେ ସୁ
ନକ୍ଷା ଦିଲେ ମାୟାତ୍ମି—ଅଶ୍ଵାନ୍ତରେ ନକ୍ଷା ନିଜେ କହୁଛି
“ମୁଁ କେତେ ବଡ଼ ହେଲା” । ଯେତି ବଢ଼ି ହେଉଛି ବୋଲି
ମନେ କହୁଛି ମାପ କାଠିର ତେବେ ତଳକୁ ପଡ଼ି ଯାଉଛି ।
ବୟସ ଯେତେ ବେଶି ହେଉଛି ପରମାୟ ତେବେ କରି
ଆଇଛି—କିମ୍ବା ମାନ ଯେତେ ଚାହିଁ ହେଉଛି ପ୍ରକଳନରା
ତେବେ ଦୂରକୁ ଗଲ ଯାଉଛି । କବଳକ ‘ବଡ଼’ ହେବା
ମୋହରେ ଶିଖକୁ ଥାଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋହକ ହୋଇଅଛି ।
କିନ୍ତୁ କେଳାଣ ଶିଖର ମୁଁ କେତେ ବଡ଼ ହେଲା” ଓ
ଦୈତ୍ୟମାନର “ମୁଁ କେତେ ବଡ଼ ହେଲା” ମଧ୍ୟରେ କି ଏକ
ଅପୂର୍ବ ପାର୍ଥିକ୍ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛି । ଟିଶୁରର ସେ
ପ୍ରଶ୍ନରେ କୌଣସିଲ ଦିଗର ଆଉ କିନ୍ତୁ ଧ୍ୟା ପଡ଼ି ନାହିଁ—
ଦୈତ୍ୟମାନ ଏ ପ୍ରଶ୍ନଟି କେତେ—କିମ୍ବା ଜାଲରେ ଉଡ଼ିବି—
କେତେ ଲାଜିଲ, କେତେ ଚନ୍ଦ୍ରଶିଖ—କେତେ ଜାଗାରେ
ଝଣ୍ଟା—କେତେ ତାଳି—କେତେ ଟଙ୍କି କିମ୍ବା ଲାହବ । କିନ୍ତୁ
ସେ ମାପ କାଠି ଶ୍ରୀକ ସବୁ ବେଳେ ସମନ । ତାହା
ସହିତ ସବ ହେବ ପ୍ରେର କିନ୍ତୁ ଦେଖ ନାହିଁ ।

ଏହି ସେ ପୁଣ୍ୟ ଯେତେଥର ମନର ଶୋଇୟେ
କୋଣରେ ଦିଦ୍ୟ ଧେଉଛି ଅଧିକ ଲିଖାଯାଇ କିଏ ସେ
ଆଜାଳ ବେଳେଇ କହି ଦେଇଛି “ରେ ଦୁନ୍ତ, ତୁ ହେ ଦେଇଛନ୍ତି
ବଢ଼ ହେଉଛି ପର ବେଳେ ଭାବୁର କିନ୍ତୁ ମୁସରିକ ତେବେ
ଜାତ ପିଣ୍ଡ କହୁଛି—ବଢ଼ିବା ଖୋଲରେ ହିତୁଛି । ତୋର
ସରଳତା, ତୋର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ, ତୋର ସ୍ଵର୍ଗତା, ତୋର ଭାବ-
ରତା କ୍ରମଧା କମେ ମୁହଁଛି । ଯେତେବେଳେ ବୟସରେ ଖୁବ
ବଢ଼ ହେବୁ, ବେଶୀରୁ ତୋର କହି ନାହିଁ । କର୍ମର ଚୋଇ
ଗୋହୀଁ କେବଳ ଅଞ୍ଚା ପିଠି ଲାଇ ପଢ଼ିବ, ଯେତେବେଳେ
ପରେ ନିଜାରୁ ନିଜେ ପଢ଼ିବିରୁ ଦୁଇଁରୁ ତୁ କେବେ ବଳ
ହେଲୁ । ତର ସବ ମୁକୋ ସଙ୍ଗରେ ଥାଏଁ, ତେବେ ତୋ
କାନରେ ଗୁପ୍ତ କହି ଦେବି ତୁ କେବେବଢ଼ ହେଲୁ । ତୋ
ନାମଟି ଡାଳିବୁ ନାହିଁ—ଲୋକେ ମୋତେ କହନ୍ତି ବିତରେ ।

ମୁକୁର ବେଳ ମୋହାବାକୁ ଶୁଣେ ନାହିଁ ଗୋଲି ମୋ ନାମଟି ଏହର ହୋଇଛି । ମୋର ଦୟାର ନାମ କେବଳମୋତା । ମୋତେ ଯଦି କିଛି ରଖିବୁ ଯଦି ସାହୁର ନ ଦେବୁ, ତେବେ ତୋରେ ତେବେବେଳେ ଦୟା କର କହଦେବେ—
କୁହ ଚାନ୍ଦା ନାହିଁ ।

ବିବେଳ ଯାହାକୁ ହେ ଶୈଶବ—ତୋଠାରୁ ମୁଁ ବହୁ ଦୂରରେ; ପୁଣି ଏ ଦେହରେ ତୋ କିମଟିକୁ ଫେର ଯାଇ ଧାରିବି ନାହିଁ—ନିଷୟ ଜାଣେ—କିନ୍ତୁ ତୋର ଦୟା ହେଲେ

ସୁଖ ମଳରେ ତୋ ପାଞ୍ଚକୁ ଫେର ଯାଇ ପାରନ୍ତି—ପଣ୍ଡ ଘେହିପର ହିଙ୍ଗା କରପରଶ୍ରୀ-ସୁଖ ମୋର ଦେଶକ ସଙ୍ଗ-ଗଣକ ସହି ସ୍ଵୀର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗ ଅନୁଭବ କର ପାରନ୍ତି ।

ଆଉ ଯେହିପର ଯର କାହିଁ ଖୁଣ୍ଝରେ ମାଟିକର ନେ
'ଦିନ୍ଦ୍ରି' ଦେଖନ୍ତି,— 'ମୁଁ କେବେ ବଢ଼ି ହେଲୁ' । ଆଜ
ମୋରେ ଅତ୍ୟ ତୁଳନା କରିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ—ତୁଳନାର
ଅସାମ୍ଭବ ତୋମ କରିବାକୁ ହୃଥନ୍ତା ନାହିଁ । ବାପୁବିବ
ସରଳ ପ୍ରାଣରେ ଅବେ ପଣ୍ଡନ୍ତି "ମୁଁ କେବେ ବଢ଼ି ହେଲୁ?"
ଶ୍ରୀ—

ପରମୋବାଳା ତ୍ରୁତୀନଳ ଦୟା ।

ଅଗୋ ପୂର୍ବ ବୈକରଣ ! କି ଦେଖଇ ଅଜ ?

ପୋର୍ଣ୍ଣ ତବକୋଳେ ଅଜି କଲେ ବହି ଶିଖା ?

ଚନ୍ଦ୍ରାପଳକ ଅଧି ପୋଣିଲୁ ବିନର୍ମେ ?

ଅହୋ କୁଣିଳ ରୁହିଲ ! ତବ ତଣ୍ଟିତ

ଅଭଳ ପର୍ବତ ସମ ଅଲ୍ଲ ଯେ ଦୂରପ

ନେଇ ଅଛୁ ପର ତାକୁ ନିଜ ପଥେ ଟାଣି ?

ପ୍ରମୁଖନମେ ନେଇ ପର କୋଳକୁ ରମିଳି !

ତୋ ଉତ୍ତରିଷ୍ଟନ୍ତେ ଯେହେତେ କେବେ ବର୍ଣ୍ଣାବା,

କେବେ କେବେ କରୁଥାଇ, କେବେ ପ୍ରକଳନ,

ସହ ଗୋ ନ ଟଳେ କିଲେ, ନିଜ ଅସ୍ତ୍ରାନ୍ତରୁ

ତେଷକେ ଗୋ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ, କେବେ କୁ-ରୁହିଟି,

କେବେ ଉତ୍ୟାଜନ ସହ, କିଲେ ଟଳଣ ନାୟକରେ

କର୍ତ୍ତ୍ଵଦ୍ୟ ପଥରୁ; ପାଦ ସୁଦେଶ ବିତ

ଦୂରର ଅଦୟ, ଆହୁତ୍ସ୍ରେ ଦେଶ ହୁତେ

ନଦୀ ନିଜ ମଥା-ସହିବାକୁ ପକୁ ଦାର

ଉତ୍ତରପ୍ରଷ୍ଟ ମସ୍ତକ ।

କର୍ତ୍ତ୍ଵା ମଳକ ଗୋଟି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାତରାପେ
ସୁର ପୁରୁ ଧାର ଦ୍ୱାର ଅଖୋ କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଅପେ,
ତାଳିଲ ତାଳିଲ ଗୋଲ ତାଳିଲ ଏମନ୍ତ ଦେଶେ—
ନାହିଁ ସାଧ ତାରିବାକୁ ବସନ୍ତେ କି ବର୍ଣ୍ଣ-ମେସେ ।

ନୟ ଦି ପାଶ ଅଧି ଦୁଇଲାଗ ଗଲ ଗଲ

ବାଲକା ପରଷ୍ଟେ ଯାହା ଉପରେ ଶକଳ ଗଲ;

ଦବା ହୋଇ ଉତ୍ତରିଲା କାହାକେ କୁଆଥର

ମଥାଟ ରହିଛୁ ତେବେ ଯେମନେ ତୋତା ପଥର ।

କିଛି ନିତ ନିତ ବିଦ୍ୟ ତାଳକ ଅମୁକ ଧାର-
ଶୌକର୍ଯ୍ୟ ମଣ୍ଡର ସିଲା କେବଳ ଯେ ଦେହ ଯାଇ ।

ଉତ୍କଳ ଦ୍ଵେଶୀର, ଅହା ତବ ନିର୍ବିକାତା,

ଦେଶ ହୁତେଖଣ୍ଡା, କାହିଁ (ଅଜି) କମିଅଛି ପ୍ରାଣ ।

ଜାଣି ଥାନ୍ତି ଯକ ଏତେ ଶିବ ତେଜି ଯିବ

କମାର ଯୋଗ ପୁର, ହେ ତେଜିବ୍ରି-ବରା ।

କଳ କର ଦେଖିଆନ୍ତି ହେଲେ ତବ ମୁହଁ,

ସୁରିଆନ୍ତି କର୍ତ୍ତ୍ଵଦର ଅଗ୍ରିମୟ ବାଣୀ ।

ଯାଏ ଦେବ, ଧରିଲେ କି ହେବ, ମଣ୍ଯ ଯାଇଁ

ଯେଉଁ ପ୍ରାଣ ଦେଖାମନ୍ତି ସେ ମହାବୁଷ୍ଟେ

ଦେଲେଖିଲେ ପାଶ ଯେହୁ କିନ୍ତୁ ତୁମିହୁତେ ।

କରିବ ବ୍ୟାହର ଯାଇଁ ପାର୍ତ୍ତି ପାର୍ତ୍ତିନା ଏତକି,

ଯେତିକି କାହିଁ ଅଛି, ଅଖିରେ ପଳକ ନାହିଁ,

ମାତ୍ର ଭୁମିର ସମାନ ରହାର୍ଥେ ଯେବଣ

ଦେଇଗ ପାରିବ ସ୍ଵର୍ଗ (ଦରମନ) ଅମ୍ବାର୍ଥେ ବଳ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ପ୍ରଥାଦ ସିଂହ ।

କାହିଁ ବୋଲିଏ କେବେ କାଳମୂଳ ଦେଲେ ଧୂଳି,

ଦାଢ଼ା ନାହିଁ, ତବ ନାହିଁ, ନାହିଁ ସନା ତୁମିହୁତେ ।

ଜଳକଳ ଗୁହଁ ଅଛି, ଅଖିରେ ପଳକ ନାହିଁ,

ଶୁଣ୍ଝା ନା ଆଜ୍ଞେକ ଅଗେ—କିଛିକିନ୍ତୁ ଦେଖୁ ନାହିଁ ।

ବିଦ୍ୟ ରୁହିଟ କର ବାରମାଯ ବିଦ୍ୟଗ୍ରା—

କିନ୍ତୁ ସେ ମଣ୍ଡିଷ ଗୋଟି ଯେ ମଳକୁ ଯେହ ମଳ ।

“କାହିଁ ହୁ ବେଳକୁ କରେ ଏ ରମ୍ଭ ଦୀପିର ଯୋଗ;

କାହିଁ ଗଲ ଦେଲେ ତୋର ଯେ-ଦଳର ଧରି-ଭୋଗ”

—“ଆସି କି ପାରେ ଯେ ପୁଣି, ଆସିବ କି ଅଭିରେବେ ?”

ଶୁଣ୍ଝା—“ବିକର ଶିର, କହ, ଏହା ଧୂଳ ଯେବେ ?”

ଶା ଦଃମନମ ଦଃମନ ।

ସତେ କି ?

ପତେ ୬—ଯେହା କେବୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ? କିମଳ
ମେରୀ କର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦର ପ୍ରତ୍ୟେ ଦେବା ? ମୁଁ ମିଳ
ପେଇବାକରେଇବାରିତା , ବଳକଳାନିଦିନ ପୃଷ୍ଠାଗୋଟ୍ଟା
ନଥରେ ସଙ୍ଗ ମେଲରେ କେବେ ଅଳନରେ ଅବଶାହକ
କରୁଥିଲା , ଫେମେଶ୍‌ଶିଥିତା ପଢ଼ିଛି ତ ମୋ ସବରେ କେବେ
ଇହରେ ନୃତ୍ୟ କରୁଥିଲା , ମୁଁ କ୍ଷେତ୍ରନାଟ୍ଟ ସଂରେ
ହୃଦୟ କୁଣ୍ଡଳ ମିଳାଇ ପ୍ରକୃତ ଦେବଙ୍କ ହର୍ଷରେ ମନକୁ
ହର୍ଷାଧର କରୁଥିଲା , ପ୍ରୋତସ୍ଥରେ ରଜତ ଲଜ୍ଜାର ଆଗରେ
ହୃଦୟ କୁଣ୍ଡଳ ଅଭିନ୍ଦନ କରୁଥିଲା , ମୋର ପେଇ ଏକେ ପରି-
ଚନ୍ଦ୍ରନ ହେଲା , ମୋତେ କାହିଁକି କରାନ କମ୍ପି ଅନନ୍ଦାଦ-
ମନ୍ଦ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା , ମୋତେ କାହିଁକି ମୋର ପ୍ରେମାପଦ
କ୍ଷେତ୍ରକେ କାଳମାଦଳ ଦେଖାଉ ଅଛନ୍ତି ? ମୁଁ କଣ
ପାଇଲ ହେଲା ? ମୋର କାହିଁକି ଏକେ ମନ୍ଦିରମ ହେଲା ?
ନଥର ସେ ମଧ୍ୟମୟ କଳାଖକ ମୋତେ କାହିଁବି ବିଶ୍ୱାସ
ମୋଧ ହେଉଥିଲା , ନଥର ନାଲକା ଶଥା ମୋତେ ଅଛି
ମୟ କରି ଦେଖାଇଥାହି ? ମୋତେ କାହିଁକି ବାପୁମଣ୍ଡଳରେ
ସାହକ ଟିକାରୂପ ଦେଖା ଯାଉଥାହି ? ପ୍ରକଳି ଦେଖାବାକାହିଁକି
ମୋ ପ୍ରତି ପକଟିବଦନରେ ଘର୍ଷି ଅଛନ୍ତି ? ବନ୍ଧୁଶର , କଥ
ଦେଖି ମୋର କାହିଁକି ଏ ବୈପର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ଅଛି ? ତୁମେ-
ମାନେ କଣ ମୋର ସ୍ଵର୍ଗ ଦେଖାଇଥାହି ? ସତେଜ ପ୍ରକଳିର
ସର୍ବକ ଉପରୀ ପରିଚାଳନ ଦେଖାଇଥାହି ? ସତେଜ ପ୍ରକଳିର
ପୂର୍ବ ଶୋଇ ଚାଲିବାକା ? ସତେଜ ଅର ତୁମନ୍ତରେ ଯେ
ଶୋଇର ଆମ ହେବ ନାହିଁ ? ତାହା ପତ କହୁଛ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ
ସବରରେ ମୟ ହେବ ନାହିଁ ? ତାହା ପତ କହୁଛ କିନ୍ତୁ
ଅରଣ୍ୟରୁ “କୋଶର ପାଦପ” ହାତିଲ ପଢ଼ିଲେ ସକେ କି
ତୁମ୍ଭୁ ନାହିଁ ବାନ୍ଧବର କେବାପେ ପଢ଼ ଗଲେ ? କେବେ
କିପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ? ନା , ଏହା ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ
ମନୋ ଚାଦନା , ଏହା ମୋର ମନୋ ଦୂରଳକା । ପ୍ରକଳିର
କାହିଁକି ପରିଚାଳନ ହୁଅନ୍ତା ? ତୁମ୍ଭେମାନେ କଣ କଥି
ପାଇବ ନାହିଁ , କାହାକୁ ଧରିବି , କି ଏ ମୋତେ କହିବ ?
ପାଇବ ନାହିଁ ? କାହାକୁ ଧରିବି , କି ଏ ମୋତେ କହିବ ?

ଅହେ ପ୍ରକଳ୍ପ ଦେଖି ! ସତେ ତ ତୁମ୍ଭେ ମୋ ହନ୍ତି
ଏହି କିରାଟ ଦେଲ ? ତୁମ୍ଭର ସେ ଦିବ୍ୟତ୍ୟ କାହିଁ—ସେ
କମଳାୟ ନୟନ ଲୋପ କାହିଁ ? ତୁମ୍ଭେ କାହିଁବ ପେନ୍ଦ୍ର-
ଦବନା, ସୁଧା ଦେଖା ଯାଇଥିଲ ? ତୁମ୍ଭର “ଶୋଇ ପାପ”
କାହିଁ ? ସତେ ଜଳନୀତ କଳେମ୍ବୁ-ଦୂରିତ ଶାଖା ଦ୍ଵାରା କର
ଦେଲେ ଡାକ୍ତର ଗୌଡ଼ିପ୍ରେସ୍‌ପକାନାବର ଦୟା କଲେବର
ଶୀତଳ କଳୁସଲ, ତାହାରତ ସ୍ଥାନରେ ପଞ୍ଚ ଦେଇଲେ
କୁଣ୍ଡଳ ନୟନରେ ଅନ୍ତର ବାନରବୁ ଥିଲ, ତାହାରକ ହୃଦୟ-
ରଙ୍ଗକାଳ ପୁଷ୍ପରେ ଦେଇଲେ ପ୍ରାଣ ଅସ୍ତ୍ର ହେଉଥିଲ ;
ତୁମ୍ଭର ସେ ଦିବ୍ୟ ଘୋନ୍ଧର୍ଯ୍ୟ, ସେ “କିଶୋଇ ପାପ”
କାହିଁ ? ସେଇ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ନ ଥିଲ, ଏ ପ୍ରଥମ
ବନ୍ଦନରେ ତାହାକୁ ଦେଇ ଆଜେ ନେଇ ? ଆହା ମୋତେ
କିଏ ତାହା ଦେଖାଇ ଦିଅ । ମୁଁଠ ତୁମ୍ଭର କେବଳ ଅନ୍ତର୍ଭୁବନ
ର ନାହିଁ, ମୁଁଠ ସର୍ବଦା ତୁମ୍ଭର ଆନନ୍ଦର ଅଳକନନ୍ଦ ହେଇ-
ଥିଲ, ମୁଁଠ ସେହି “ଶୋଇ ପାପ” ଅର୍ଥ ପାଇବାର
ପ୍ରତିଶାଶା କରିଥିଲ, ନନ୍ଦରେ କେବେଳ ଟାର୍କ ଧରିଥିଲ । ମୁଁଠର
ଦେଇ ପାଦଧରୁ ଛାଇ ବିଶ୍ଵାସ, ତାହାର ସଫୁକୁ ଦେଇ ମୋ
ଜୀବନ ହିଲାଇବାକୁ ଦେଇଥିଲ, ଦିବାରି ତାହାର ଗର୍ଭରେଇ
ଅନ୍ତର୍ଭୁବନ ରାତି ପ୍ରଥମ ରହିଥିଲ, କରୁଥିଲ । ତୁମ୍ଭେ କାହିଁକି
ସେ ‘ପାଦଧରୁ ଲୁହାର ରହିଅଛ ? ଦେବା ! ସତର ରଲୁ
ତୁମ୍ଭର ଦେଇର ପଟଳ ଦୂର ଦେଇଥିଲ, ସନ୍ଦେଶରୁ ତୁମ୍ଭ ସ୍ତର୍ଯ୍ୟ
ଦେଖାଥ, ତୁମ୍ଭ “ଶୋଇ ପାପ”କୁ ମୋ ଦୁଷ୍ଟରେ ପକା-
ମୁଁଠ କିଏ ମନ ପୁରୁଷ ଦେଖେ, ମୋର ହୃଦୟ କପାଟ
ବୋଲି ଦିଅ, ତାହାର କମଳାୟ ଦିବ୍ୟ ଦିପ୍ତି ମୋର ଦୂଦୟକୁ
ଦେଇପାଇ କରୁ, ଜୀବନରେ ଆଶାର ସାଧାର କରୁ । ହେ
ଦେବା ! ତାହାକୁ କିଏ ଦେଖାଅ, ତାହାର ସ୍ଵର୍ଗମନ
ଶାଖା ସୁନ୍ଦର କୋଳର ପଞ୍ଚମାନ ମୋର କର୍ଣ୍ଣିକରକୁ
ଦେବ କରୁ । ସତେବ ଦେବ । ତୁମ୍ଭେ ଆଜ ଦୟା ହୃଦୟରେ
ଶାନ୍ତିର ପେନ୍ଦ୍ରକ କରିବ ନାହିଁ ? ସତେକ ତେ ସେ
ଅନୁଭବମ୍ଭୁ ପ୍ରକଳ୍ପର ଅର ବିଷଦ୍ଵା ଅନ୍ତର୍ଭୁବନ ଶୀତଳ
ରହିବ ନାହିଁ, ସେ ଦିବ୍ୟରୁ ନିଧାର ନୟନ ବିଶ୍ଵାସ କରିବ

ନାହିଁ ? ପତେକ ରୁମ୍ରେ ମୋଡ଼ିଲ ଏବେ ଫିରାଟ ଦେଲ
ମୋର ବିନାକ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଥରେ ସଫା କର୍ଯ୍ୟାତ କରୁନାହିଁ ?
ଆଜା, ଏହା କିମ୍ବା ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ?

ଅହାରେ ଥକାଏ ? ତୁହି ଗୋର୍କି ଖିଡ଼କ ଜଳଦରେ
ଅଛିବିତ ହେଲୁ ? ତୋର “ନଗୋଦିତ ଦିନମଣି”
କାହାରୁ ? ସେହି ଅଶା ସବେବର “କଞ୍ଚକରି” କୌଣସି-
ଠାରେ ? “ତୋର ତାମସୀ ଯମନୀ” ତ ପାହିଥିଲା, “ତାର
ନରଙ୍ଗ ନବ-ଶବ୍ଦରେ ଜୁହର” ହୋଇଥିଲା, ପ୍ରକଟ ଦେଖ କି
‘ନଗୋଦିତ ଦିନମଣି’ କି ଆରାକୁ କରିବେ କିମ୍ବା ତୁଳିଲ
ପରିଧାନ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତଲିବିତ ଅଶା ବମଳିମ ପ୍ରସ୍ତୁତିକ
ହୋଇଥିଲା ! ଏ ସବୁ କେଉଁଥିବେ ନେଇ, ମୋ ନେହି
ଥିଥିବୁ ପିଣ୍ଡ ଫୁର କଲ ? ମୁଁତ ଯେହି ଆଲୋକ ପାହା-
ନ୍ତରେ ଅଲୋଚିତ ହେବାକୁ ବସିଥିଲା, ମୁଁତ ଯେହି ରସର
ଗୈରକରରେ ହୃଦୟ ଅସ୍ତିମନ୍ତ୍ର କରିବାକୁ ପ୍ରୟାୟ କରୁଥିଲା,
ସେହି ଦେଖ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନମାର୍ଗ ଅନ୍ତେଣଣ କରୁଥିଲା,
ତାମ୍ଭାକୁ ଉଚ୍ଛଳାସାର ମୋଷ କର ପରମାହୀ ଗୋଲ ଜ୍ଞାନ
କରିଥିଲା ! ଅହାରେ ଥକାଏ ? ତୋର ଯେ ବାହି ? ତୋର ସେ
ଦିବ୍ୟ ବସନ୍ତ କେଉଁଥିବେ ଗଲେ ? “ଉକ୍ତଲ-ଅଛଳ-
କିମ ଧ୍ୟାକାରୀ” ସେ ନଳ ଜ୍ଞାନ-ବିଦ କେଉଁଠାରେ ? ତୁହି
ଯଳ, ଥରେ ମୋତେ ତାବାକୁ ଦେଖା, ସେହି ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଅନ୍ତି
ଦେଖା, ମୁଁ ଥରେ ତାର ଦର୍ଶନ ପାଇଁ, ଥରେ ମଳ ପୂରି
ଦେଖିଯାଏ,—ହୃଦୟର ଅଞ୍ଜଳି ନିରଜ ହୋଇଦିଏ, ଥରେ
ଦଳ ମୋ ଭାସି କଢ଼ିବ ହୃଦୟ ସେ ଦିବ୍ୟାଲୋକରୁ ଭଣାଏ
ପାଇ ! ଅକାଶ ! ତୁହି ମୋତ ପ୍ରତି ଏହି ଦର୍ଶନ୍ତ୍ୱ କିପାଇଁ
ଦେଖି, ମୋର ବିମନ ପ୍ରାଣିର ବାହିକ ତୋର ହୃଦୟ ଝର୍ଣ୍ଣ
କରିବାହିଁ ? ତୋର ହୃଦୟ ବଥନ ଏହି କଠୋର
ହୋଇଗଲା ? ତୁ କଥଣ ପାପାଶ ହେଲ ? ଅହା, ତିର
ଏହା ମୋର ପତ୍ରିୟ ହେବ ? ତ କ କେବେ ଏଥିର ଲ
ଥୁଲ, ଜୀବନର ମନୁଷ୍ୟ କଥା ହେଲ, ଅଞ୍ଜଳି ନିରମା ଶଶକ
ହେତ ତୋର ପତ୍ରା ହେଲା, ତୋର ସର୍ବସ୍ଵ ଶଶାଙ୍କରେ
ସେହି ଶ୍ଵେତ ପ୍ରାଣ ଶଶକରୁ ଅଦରେ ମୁକ୍ତ ଦେଲୁ ! ତୁହି
ପରିକେ ଅସ୍ତ୍ର ସର୍ବତ୍ର ଦର୍ଶକରୁ, ତୋର ପ୍ରେସ ବିଶବ ଶଶାଙ୍କ
ମୟ ହେବେ ଦକ୍ଷା, ତୁହିର ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରତି ଦର୍ଶନ୍ତ୍ୱ କୋଣ୍ଠୁ ?
ତେବେ ତୋ ପ୍ରତି—ତୋର ଏହେ ବିଜ୍ଞାନ ପାଠିବା ?

ଅସ୍ତ୍ରବାଳ୍ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ଥରେ କର୍ଶଣାତ୍ମକ କରୁଣାତ୍ମକ ? ସତେ
କିମେ ଆକାଶ ! ତୁ ତୋ ପ୍ରତି ଚିକଳାଳ ଏଥର ବହିଦୂ,
ସତେ କି ତୁହି ଏହି ନିରାଶ୍ୟ ପ୍ରତି ସଦୟ ବେଗୁଣାତ୍ମକ,
ପ୍ରାଣିର ଶ୍ରୀରିକିଏ ଦେବୀ ନାହିଁ ? ସତେଜ ଅଭିଜ୍ଞାନ
ଉଦ୍‌ବ୍ଲଙ୍ଗନମନେ ନୟନ ପଥର “ରକ୍ତକୁଳ କଞ୍ଚକରି” ଆଉ
ଦେଖାଯିବେ ନାହିଁ ? କିପରି ମୋର ତଥାଜୀନ ହେବ ?

ଆହାରେ ବିଦ୍ୟାରବନ ! ଜଗତ ସେବା ମିଥ୍ୟା କହିବ,
ଜଗତରେ ସିନା କାହାର ପ୍ରତି ମୋର ବିଦ୍ୟା ଦେବ ନାହିଁ,
ମୁଁ ତୋହର ପ୍ରତିଷ୍ଠି କିମ୍ବା ଅବଶ୍ୟ କବନ୍ତି ? ମୁଁ ବିଦ୍ୟାରେ
ଜୀବନଟା ତୋଠାରେ ଢାଇ ଦେଇଅଛି, ତୋର ଧ୍ୟାନରେ
ଜୀବନ ଗଢ଼ିଅଛି, ଆବାରିଷ ତୋର ମନ୍ତ୍ରେତ ପାଇଲ
ହେଉଅଛି, ତୁ କିମ୍ବା ମୋ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୟାରାତର ହେବ,
ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇ କିମ୍ବା ନିଃଶ୍ଵର କରିବ ? ତୁ ପର ବାକ୍ତବେଳର
ମନ୍ତ୍ର, ତୋହିଠ ରେ ମୁଁ ପର ପ୍ରତିଖଳ ଗାଳୁଡ଼େବାଙ୍ମ
ଚରଣ ସେବା କରେ ? ତୁ କିମ୍ବା ମୋତେ ଅସତ୍ୟ କହିବ ?
ତେବେରେ ମୋତେ କହ, ଉତ୍କଳ ଗଣ୍ୟନ ସେ ତିର୍ଯ୍ୟ
ସୂର୍ଯ୍ୟ କାହାନ୍ତି, ସେ ଉତ୍କଳ ମୁକୁଟନଗି କାହାନ୍ତି ? କାଳ
“ଧୂଦୋଷ ବିଶ୍ଵାର୍ତ୍ତ୍ତୁ ପ୍ରକଳ କଷକୁ” ଅଭି-ଦୂଦ
ଯେଉଁ ଦୂଦୁ ଦୂଦ୍ୟରେ ପ୍ଲାନ ଦେଇ ଗାଳବନ୍ଦବା ଚରଣ
ଉପାସନାକରି ଆପଣାକୁ ଚୌରବାନ୍ତି ମନେ କରୁଅଛି,
ସେହି “ରବ-ବଂଶ-ମନ୍ତ୍ର” କାହାନ୍ତି, ସେ “ଭଞ୍ଜ-କଞ୍ଜତନା”
କେଉଁଠାରେ ? ଆହାରେ ଭବନ ତୋର ସେ ସ୍ତର୍ଗ୍ୟ
ସମ୍ପଦକୁ ମୋତେ କିଏ ଦେବାଇବେ,—ତୋର ବିଶ୍ଵାର୍ତ୍ତ୍ତୁ
ବାକ୍ତବେଳକଠୋରେ ଭୟ କର ଥରେ ଦଳ, ମୋତେ ସେ
ଦିର୍ଘ ଭାବ ଦେବା । ମୁଁ ଶୁଣ କରୁ ବିବାଦ ମେଘାର ଦିଏ
ନିଜ ସୟ ଜରେ ମୋ ମହାରାଜର ସେ ଚୌମଧ୍ୟଦନ ନିଃ-
ଶ୍ଵର କରେ ! ଦୂଦ୍ୟ ଶାନ୍ତି ହେଉ, ମନ ନିର୍ମଳ ହେଉ, କର
ପଚକ ହେଉ ! ତୁମ୍ଭ ପର ମେତେ ଧ୍ୟା ଦେଇଅଛୁ
“Blessed are they that mourn” ତୋଠାରୁ
ଏ ମୁଁ ଶିଖିଅଛୁ—

"Some fellings are to mortals given
With less of earth in them than heaven."

ଜାରିଛି; ମୁଁ ତ ଚେହେ ପୂରୀୟ ଭବରେ ପ୍ରଶାନ୍ତକ ଦୋର
ତୋରେ ଭାଣ କରୁଥିଲା, ମୁଁ ତ ଅଛି ତୋ ଦେବତଙ୍କେ
ଅନ୍ତରକ ଅନ୍ତର ରଣଜିତ କରୁଥିଲା, ତେବେ ମୋ
ଜାରୁ ଭାଣ ତୋରେ କାହିଁକି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ କେବେ ହେଉ
ନାହିଁ, ମେଇ ଏହି ଭାବରୁ ତ କାହିଁକି ପୂରୀୟ ମୋଳି ମନେ
କରୁଥାନ୍ତି, ମୋର ନିନନରେ ତୁ କାହିଁକି ମୋତେ କଥା
କରୁଥାନ୍ତି ? ମୋର ମୋ ମହାଭାଗ ସ୍ଵରୂପ ଦେଖାଇ
ଦେ, ମୁଁ ତ ଅଛି କିନ୍ତୁ କାହିଁ ? ଏ କାହିଁତିତ ହସ୍ତ
ମେହି ବୃଦ୍ଧ ଦେଖୋପମ ମୁଣ୍ଡି ପାଞ୍ଚ କର ଅପରିବ କଥିବ
ନାହିଁ । କେବଳ ଏ ବ୍ୟାକୁ ନ ନୁହି ଥରେ ଦେଖି ନେବ ।
ଆହା ରେ ଭବନ, ଥରେ ଭଲ ଦେଖାଇ ଦେ । ଥରେ ଭଲ
ତୋର ଭାବ ଉତ୍ସାହନ କର ସେ ଦିବ୍ୟ ମୟୁରମୁକ୍ତି, ମୋ
କୋଣପଥେ ପକାଇ ଦେ । ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଗୁରୁତବ
ରହନ୍ତି, ମୁଁ ତାହା ଦୁଃଖର ପଣ୍ଡାଳ କର ସ୍ଵପ୍ନରେ ରଖନ୍ତି ।
ଏ ଦୋର ଅନ୍ତର ଅନ୍ତରରେ ସେ ମୋର ‘ଲକ୍ଷ୍ମି’
ହୃଦୟରେ, ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଅନ୍ତରୁରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥରେ ଅନ୍ତରୁର
ହୃଦୟରେ । ତୁ ଭଲ ମୋତେ ଦେଖାଇ ଦେ ! ସତେ କି ରେ
ଭବନ, ସତେକ ରେ ପାକ୍ଷଦେବ ମନ୍ଦିର, ତୋରେ ମୁଁ
ଅନ୍ତରୁଷ କରିବି ? ସତେକ ରେ ମୋର ମୁଖନ୍ତର ମୋତେ
ଦେଖାଇରୁ ନାହିଁ ? ତୋ ଠାର ପିପି ମୁଁ ନରଶାର ବାଣୀ
ଶୁଣିବି । ତୁ ପର ମୋତେ ଶିଖାଇଛୁ—

“ ପୃତକ କଳ ମାଗେ ପ୍ରତି ଭାତର
ନ ଦେଇ ନାହିଁ ମେଯ ଦିଏଗର ”

ତୁ କିମ୍ବା ମହାର କଳ ?” ବୁ ବସନ୍ତ ହେଉ ? ମୁଁ ଅଛି
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତର ତୋ ଠାରେ ନରଶାର କୋଳ ନାହିଁ, ଅଛି କିମ୍ବା
ନୂତନ ଶୁଣିବି ? ଆହା ମୁଁ ତୋରେ ମିଥ୍ୟ କହାଗର କିମ୍ବା
ଦେଖି ରହିଛି ? ଆହା କିମ୍ବା ବା କହିବା ତୁ ପଢ଼ିବା ?

ଆହେ କଲିକତା ପ୍ରକାଶି କଷ୍ଟରେ ! ତୁମେ ପର ଅଛି
କଲିକତାରୁ ପ୍ରଥାମନ କରିଥିଲା, ତୁମେ ପର ମହାଭାଗିକ
ରବନ ଶାରୀ ଦେଖିବା କର ଥିଲା ଅଛ ? ମୋତେ କହ ଭଲ,
କିମ୍ବା କେଉଁଠାରେ ଭାଲୁ ରଖି ଥିଲା ଅଛ ? କହ ଦେଖି
ମୋ ମହାଭାଗ କିମ୍ବା ଅଛନ୍ତି, ଭଲକୁ ମାତାଙ୍କ ମୁକ୍ତି
କିମ୍ବା ଦେଖାଇମନ ହେଉ ଅଛନ୍ତି ? ତୁମେ ପର ଭଲକୁ
ମାତାଙ୍କର ସନ୍ତୁଳାନ, ତୁମେ ପର ଭଲକୁ କଳନା ବୋଲି

ପମ୍ବେଖନ କର, ମୁଁ ତ ପେହର କରେ, ମୁଁ ତ ଭାବନ
ମାତାଙ୍କ ସୁଖ, ମୋତେ ବାହିକ ପେ ଧୂମଧୂର ଦେଖାଇ
ନାହିଁ ? ମୋତେ କାହିଁକି ସେ ଶୁଣ କଣ୍ଠର କୋଳ ଦେଖି
ନାହିଁ ? ତୁମେ ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିବ, ନୟନ କୁପ୍ର କେ,
କୁଦୟ କର୍ଣ୍ଣଳ କଳ, ଜାନନ ପରିଷକଳ, ମୋ ରତ୍ନ ତୁମ୍ଭର
କାହିଁକି ଏଡ଼େ ବାପି ? ତୁମେତ ଯେପର ତୁମ୍ଭ ମହାଭାଗ
ବେଳି କର, ମୁଁ ତ ପେହର କରେ, ମୁଁ ତ ଯେତଥର ଦିବା
ସାଧ ତାହାଙ୍କୁ ସୁରଗ କରେ—ସେହିର ହେମ ଓ ମର୍ତ୍ତି
ଦେଖାଇ ଥିଲା ତେବେ—ତେବେ ତୁମେ କାହିଁକି ସେଥିଥା ପାଇବ,
ମୁଁ କାହିଁକି ଯାଇବ ନାହିଁ ? ଅହା ତୁମେ କର ମୋ ପର
ଶ୍ୟାଳ ହେଲାଇବ; ମୋ ପର ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟ ଦେଖିପାର
ଅଛ ? ଆହା ! ସତେ କି କଳାନ ଅଛ ମହାଭାଗଙ୍କୁ ଦେଖି
ବାକୁ ପାଇବା ନାହିଁ ? ସତେ କି ସେ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ୍ର ଦେଖାଇ
ସୁରଗରେ ରଖି ଜାହନ ମାର୍ଗରେ ରଖିବା ଲାହିଁ ? ଆହା !
କିମ୍ବା ପ୍ରତିଧ୍ୟ ମିଳି ? ମୁଁ ତ ସବୁବେଳେ ମୋ ମହାଭାଗଙ୍କ
ଦେଖ ଅଛ ; ସେ ତ ପରିବଳେ ମୋ ସଂକ୍ଷରେ କଣ୍ଠମାନ
ହେଲା ମୋତେ ଶାବନ କର ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ କିମ୍ବା ଦେଖା
କରିବ ? ତୁମ୍ଭ କଥାରେ କିମ୍ବା କରିବ ?

ଆହେ ମୁସ୍ବିଦ୍ଧି ଭାବମାନେ ! ଏଠାରେ ମୋତେ
କେହି କହିଲେ ନାହିଁ, ତୁମେମାନେ ଦେଖି ମୋ କୁମ
ଭଜନ କଳ ! ମୁଁ ତ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କେତେବଳ ଅନ୍ତର
କାହାର କରିବାକୁ, କେତେବଳ ତ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପୁରିରେ
ପରମାଦରରେ ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦ କରିଅଛନ୍ତି, ତୁମେମାନେ
ତ ମିଥ୍ୟ କାହିଁକି ଲାହିଁ—ଅବଶ୍ୟା ଦେଖି ନାହିଁ ? ବେ
ପର ତୁମ୍ଭର ମହାଭାଗ, ତୁମେ ପର ଭାବକ ପ୍ରଳା, ସେ
ପର ତୁମ୍ଭ ନିମ୍ନନ, ତୁମେ ପର ଭାବକ ନିମ୍ନନ ? ତୁମେ
ପର ଭାବକ ବିଷୟରେ ମୋତେ କଣ୍ଠରିକ ? ତୁମେ
ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ପିଟାଇ କହ ! ତୁମେ କଣ ଭାବା
“ ହୌରମନଙ୍କିଷ୍ଟେ ସମ୍ମଳିତ ଲିପି ମେଯାନ ଗରୁ କୁଟ୍ଟ ”
ମଧ୍ୟରେ ଲୁହ ସିଂହର, ତୁମେ କଣ ମୟୁରଭୁର୍ପରମୋଦ
ଭବନ ମଧ୍ୟରେ ଭାବାଙ୍କୁଭାବାସିକ କଷିଅଛି, ମେତେ

ତେ ଦେଖାଇଗ ଲାହଁ, ମୋର କହୁଣିବ ନେବେ ବହିରେ
କି ସେ ଦିନରୂପ ମଳିନ ହୋଇଯିବ ? ଅଜ୍ଞାପ ପରିଲେ
ଦିନା ଅକାର ଠଳାଏ ! ସେ ଆଲୋକ ସମ୍ମରଣ ମୋ ହୃଦୟ
ତ ଉଚ୍ଛଳ ହୋଇ ଯିବ,— ମନୁଷ୍ୟ ପାପତାପ ଅପ୍ରସର ଯିବ,
ସେ କାହାଙ୍କି ମଳନ ହେବ ? ସେତ ଅବ୍ୟାୟ ଅନ୍ତରୁ ଦୂଷେ
ଦିନ ଦିନରୁ ଉଚ୍ଛଳ କରୁଥିବ । ଅହା ତୁମେ ତ କାହାଙ୍କି
ଦିନରୁ, କିମ୍ବା ହୋଇ ଅଛ ? କିମ୍ବା ମୁଖରେତ ପାଇ କରସି
ନାହିଁ, ହୃଦୟରେ ତ ଭେଜ ନାହିଁ, ବାହୁରେ ବଳ ନାହିଁ ।
ତୁମ୍ଭ କରୁଥିବ ଅଶ୍ଵାନ୍ତ ଅଶ୍ରୁଧାର ଦ୍ଵରଗତ ହେଉଥିଲେ,
ମେଗର ତୁମ୍ଭ ମର୍ମାଦାତ ହେଉଥିଲେ ! ସବେ କିମ୍ବା
ଦୂରକ୍ଷେ ସଂଭାବନ ଶୂନ୍ୟ ହେଲା ? ସତେଜି କେ ସେ
“ଶୁଣି ମୁଁ ମୁଁ ମନରେ”, ଇହଧାର ଦ୍ୟାଗ କଲେ । ସତେ
ତେ ତେ ତୁମ୍ଭାଙ୍କୁ-ହୃଦୟ ଅତି ଭୁନ୍ମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତୁଷ୍ଟା
ଦେଉ ନାହାନ୍ତି ? ସତେଜି ତେ “ଦେ କଷି କହୁଣିବନ”
ଅପ୍ରମିଳିତ ହୋଇ ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟର ଅଶାପଦ୍ମନ ଏକାବେଳିବେ
ନେବୁ କରଇଲେ ? ତୁମ୍ଭ କଥାରେବ ମୋର ଅଶ୍ରୁଧାର
ହେବ ନାହିଁ । ଅହା, ମୋତେ ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ପାଶକୁ
କେବଳ ଯାଏ । ପୂର୍ବେ ମୋତେ କେତେ ଅଭିହରେ ମନାଦର
କରୁଥିଲ, ଅଜି କାହାଙ୍କିକି ମୋତେ ତାକୁ ନାହିଁ, ଏଠାରେ
ମେତେ କାହାଙ୍କି ଏକାଳ ରହିଗଲାକୁ ଦେଉଥିଲେ ? ଅଜି ତୁମ୍ଭ
ତୁମ୍ଭରେତ ବଳକା ଲକ୍ଷ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟର
ଯାଇ ତୁମ୍ଭ ପରରେ ଅଶ୍ରୁଧାର କରନ୍ତି, ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ତୁମ୍ଭ
ତୁମ୍ଭ ସହିତ ମୋର ଏକଥ କର ଅଳନ୍ତି ଅକୁଳ ଅଶ୍ରୁଧାର
ହୃଦୟରେ । କାହାରେଲେ ଅବା ମହାଭାଗୀ ଦିନିଧ ଲୋକରୁ
ଅମ୍ବାନଙ୍କର ତମନ ଶୁଣି ପରିନ୍ତେ, ଅମ୍ବ ହୃଦୟରେ ଧାନ୍ତୁଳା
ବଣୀ ରେଣ୍ଟନ କରନ୍ତେ । ଅହା ମୋତେ ଏଠାରୁ ନେଇ
ଯାଏ ? ମୁଁ କିପରି ଏକାଳ ଯିବ ? ମୋତେକି ସରତ ଅନ୍ତର
ଦିନରୁ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସିନା ସ୍ମୂରତ୍ତ୍ଵ ଅନ୍ତର ମୋତେକ
ଡେଣ୍ଟା ରଜ୍ୟ ମେମମ ଅକାର ! ଅହାରେ “ରୁଢା ବଳଙ୍ଗ” !
ବୁଦ୍ଧର ସୁନ୍ଦର ଅଛୁ, ତୋ ପ୍ରତିଧାଳିତ “କିଶୋର ପାଦପ”
କେରୁ ଅବେ ଗଲେ ? ତୁ ରୁଢା ହୋଇ କିମର ଯାଇ ଧର
ରହିଥିଲୁ ? ଗୋର କଣ ଜାନି ନାହିଁ ? ତୁ ପର ସେ ଦଳ
ବର କରୁଥିଲେ କେତେ ଅନୁଭବୀ ବାଟି ପରମର ତାଳ
ଦେଇଥିଲା ? ତୁ ଏବେ କିପରି କିମ୍ବା ହୋଇ ପଢିବୁ ?

ଭଲ ! ତାଙ୍କୁ ସିନା ଆଜି ଅଗ୍ରାହୀ ଦେବା, ହୃଦୟରୁ
କିମର ଛାତା ? ସେ ପର ଅମ୍ବ ହୃଦୟରେ ଲିପେଜାପେ
ନିକେ ଶୁଭ ନ ଗଲେ; ଅମ୍ବ କିମର ଛାତା ଦେବା ? ହୃଦୟ
ମୂର୍ଖ ସିନା ଆହା ନିକ ମନକୁ ଗୁରୁତବାଏ, ଅମ୍ବ କି ତାଙ୍କାକୁ
ଶୁଭ ଦେଇ ?

ଆଜି ମହାଭାଗ ! ଦେ କିମିଳ ଶୁଣ ସାବର ! ତୁମ୍ଭେ
କି ମତେ ଅମ୍ବ ଆହାର ତିବେହକ ହେବ ? ସତେ କି ତୁମ୍ଭେ
ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ପରିହାର କରିବ ? ହେ ପ୍ରକାରଭାବିଲା ! ତୁମ୍ଭେ
ପର ପ୍ରକାମନକର “ପରିଶଳନ” ଥିଲ ? ତୁମ୍ଭେ କିମର
ଅଶ୍ରୁଧାର ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶନ୍ନ କରିଯବ ? ଯେବ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରକାର
ନାହିଁ । ପ୍ରକାଳ ଦୁଃଖରେ ତ ତୁମ୍ଭ କାମ୍ପୁଳ, ଏବେ
କିମର ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବକ୍ଷଣଙ୍କ ମେଦ କରୁଥିଲା, ତୁମ୍ଭର
ସହ ପ୍ରତିମ ପ୍ରକାରପରି ତୁମ୍ଭ ପରିବେ ଅର୍ଥଧାରି କରୁ ଅଛନ୍ତି,
ତାଙ୍କ ହୃଦୟ କିମର୍ତ୍ତ୍ଵ କହିଅଛୁ । ତୁମ୍ଭେ କିମର ତାଙ୍କ ପରି
ଏବେ କିମର୍ତ୍ତ୍ଵ ହେଲା ? ଥରେ ଲାଲ ସେମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତୁଷ୍ଟା
ଦିଅ ! ସେମାନେ ବରହ ପାତାନ ଅନ୍ତରି କର ନ ଥିଲେ
ଯେହି ଥର ସାମନିଧ କରିଥିଲେ, ତୁମ୍ଭେ ପର ସେହି ଥର
ତାଙ୍କ ସହିତ ଦୁରଧାର ଲୋକର ପକାଇ ଥିଲ, ତୁମ୍ଭର
ବକ୍ଷଣ ହୃଦୟ ସେତେବେଳେ ପର ତୁମ୍ଭଭୁଲ ହୋଇ
ଥିଲା ! ହେ ଦୟାଧାର, ତୁମ୍ଭେକ ଗଲ, ତୁମ୍ଭେ
ପ୍ରକାମନେ କଥଣ କରିବ ? ସେମାନେ କାହାଙ୍କା ଯେତି
ଦିନ କାହିଁବେବେ, କାହା ମୁଣ୍ଡରେ ଅଶ୍ରୁଧାର
କରିବ ? ଅହା ମହାଭାଗ ! ତୁମ୍ଭ କୋନିମାଟା ଶିଶୁଙ୍କର
କିମର ଦୁଃଖରେ ? ସେମାନଙ୍କ ଅଜି ନିଃଶବ୍ଦ ! ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତୁମ୍ଭେ ଏହି
କଥାରେ କରିବ ? ମତେ କି ତୁମ୍ଭେ “ଶରୀରମୁକ୍ତି” ?
ଅହା ଦେଖୋ କଥ ଅରୁ ତୁମ୍ଭୁ ଅନ୍ତରମାନକର ତମନ
ବେଳ ଶୁଣିବ ନାହିଁ ? ଶକ୍ତିଲାଲ । ଏବେ ପାନିକା କଳା
କିମିଳା ନହୁନ୍ତି ? ସେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୁରୁଙ୍କ ଲୋକେକ କେତେକ
ଦିନ ମନ୍ଦରେ ଦୁଷ୍ଟିରୁ ଖରଗତା ହେଲବେଳେ, ଆଜାନକ
ଚିନ୍ମୟା ମହାପରିଶଳନ ! ତାଙ୍କ ତମ୍ଭର ଅନ୍ତର ବହିରେ
ତୁମ୍ଭେ କିମର ସ୍ଵର୍ଗ ସନ୍ତୁଳ ମାନକୁ ପଢି ଅନ୍ତର ଥିଲ ?
ଥରେ ଲାଲ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଯ, ସେମାନଙ୍କ ନିକ ପ୍ରତିରେ
ଅପ୍ରମିଳିତ କର, ଥରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିକ ଦାସରେ ଅନ୍ତର

କର , ସେମାନଙ୍କ ବଜାନତ ମାର୍ଗ ଉପଦେଶକଥ ! ଅହା , ଯିବୁକ ଅକଳ ଶହୁରୁ ଧାରା ଦେଇଥିଲେ ! ଅସ୍ତ୍ର କୁଳରେ ଜଳପ୍ରତିଶ କର ସତା ପିଣ୍ଡାକପତ ଦସ୍ତ୍ୟ ଦ୍ୱାରଣ ମୁଁ ପୂର୍ବପୂର୍ବ ସ୍ଵକାନ୍ଧାଶ ବମ୍ବନ୍ଦୁକ୍ଷ ମଣିଶା ଦେଇଥିଲା , ତୁମେ ଆଖି ଯାୟ ପଢାକୁଣ୍ଠବନ୍ଦରେ ଜଳପ୍ରତିଶ କର—ଅଜୀବନ “ଶକ୍ତ୍ୟାଶ୍ରମବିଷ୍ଟି” ହୋଇ,—କିମ୍ବା ସୀମ୍ବ ପ୍ରଶନ୍ଦନ ପ୍ରଦାନକୁ ଧାରା ଦେବାରେ କୁଣ୍ଡିତ ହେଉଥିଲା ? ମନେକ ହେ ମହାପ୍ରତି ! ହେ ପୃଣ୍ୟଧ୍ୟା , ପୃଣ୍ୟକଲେବର ! ହେ “ଶକ୍ତ୍ୟାଶ୍ରମବିଷ୍ଟି” ସତେ କି ଅଛି ତୁମେ ଦୟାପିତ୍ୟାବରୁ ମୁନନତର ହେବ ! ଅହା ଏ କଠୋର ବାଣୀ କିପରି ଦେଇବେ ଧରି ? ମୁଁ ଧାରୀ କିପରି ସେ ପଦଧାୟା , ଯେ ଧର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶକୁ କଳକିତା ବୋଲି କହିବି ? ମୁଁ କିମ୍ବା ଦେବି-ଚନ୍ଦ୍ର କବବିଦ୍ୱାକ ମୁଖ୍ୟ ଶୁଣିଅଛି “ଉଦ୍‌ବୁଲ୍ ଅଶା-ନରେ ତୁମେ ଶୁଣନ୍ତରେ , ହେ ବେଳେ , ବିଶାର୍ଦ୍ଦ ହିଁ ଜୀବାଗୁଣ୍ଡେ” କବତ ତୁମ୍ଭୁ ଦେଖୁଥିଲେ “ପେଣେ ନିଶ୍ଚାନ୍ତିନ ଧରିଲୁ ଦେଖେ ରୋଟିବା ନେବି ପେଣ୍ଟ” କବିପତ ରାଗକଥ ପ୍ରେରିତ , କବିପତ ଦେଶର ଅଧିକାରୀ , ଲାଜୁମୁଁ ଯଜ୍ଞର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଦୋଷା ସେ ଯଦି ଅଜୀବନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯଜ୍ଞ-ପଳରେ ତୁମ୍ଭୁ ଶୁଣାବିଲାଇ ପରମାଣ କହିପାଇଲେ ଲାହୁ ମୁଁ ନଗାଣ୍ୟ କୃତ୍ତିମ ପାର୍ଶ୍ଵର ଲାବ କିପରି ତବ ଶୁଣାବିଲାଇ ହୃଦୟ କରିବ ଦେବ ? ହେ କରିବ ! ତୁମ୍ଭେ “ଦାନୁଶ ବିପାକେ” “ନୈରାଶ୍ୟ ଅତିକ କୁଦରରେ” ଆର ପାଦାକ୍ଷ “ଯାଇ ଗୋରୁରେ” ଆପଣଙ୍କର ଜଡ଼କଥ ସତୀତେ ମୁଗର କରୁଥିଲ , ତୁମ୍ଭେ ନିତ୍ୟ-ପନ୍ଦ୍ରୋଷମୟ ସର୍ବପୁରୁଷରେ ଆର ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ଦେହ ଶୁଣାବିଲାଇ ତାନ କରିବ ବୋଲି—“କଢ଼ିଏ” ଯାହାର କହିନକରି ଶେଷକର ପର ନ ଥିଲ , ସୀମ୍ବ କଣ୍ଠରେ ତାହା ଶେଷ କର ପାଇବ ବୋଲି—ତାହାଙ୍କ ଅହାକର ନେଇ ! ଅହା ମହାଶକ ! ତୁମ୍ଭେ ଝାଲାନ , ତୁମ୍ଭେ କୋଟିକ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଥିଲ ,

ତୁମ୍ଭେ ଉଦ୍‌ବୁଲ୍ ଆଶାନରେ ହିଁ ଜୀବାଗୁଣ୍ଡେ ବିଶାର୍ଦ୍ଦ ,
ତୁମ୍ଭେ କିପରି ଶୁଣାନ ? ତୁମ୍ଭୁ ହେବ ଉଦ୍‌ବୁଲ୍ବକମା
ଆଜି କି କରିବ ? ଅମେମାନେ କିପରି ଦେବାର ଶାନ୍ତ
କର ନିର୍ମିତରେ ବହି ? ତୁମ୍ଭେ ଉଦ୍‌ବୁଲ୍ବ ହିଁ ଜୀବକ
ଥିଲ , ତୁମ୍ଭେ କୋଟିତ କେବଳ ତୁମ୍ଭୀର ନ ଥିଲ
ତାବକା ଦଳର ଜ୍ୟୋତି ସିଲା କେବଳ ତାବକାମାଳକର ,
ତୁମ୍ଭ ଜ୍ୟୋତି ସାଥେ ବିଶାର୍ଦ୍ଦ ଥିଲ ! ଆହ , ମୁଁ କାହିଁକି
ଏବେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲି , ମୋ ତୁମ୍ଭୁର କାହିଁକି ଦୁଃଖ-
ଭାବ କମ୍ବ ନାହିଁ ? ମହାଶକ , ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ପେନନ
କାହିଁକି ଏବେ ଅନ୍ତରୀନ ଦେଖାଇଲ , ଅରିଥା ଅଟିଆ ରହି
ଅନ୍ତରେ , ମୁଁ କୃତ୍ତି ଜାବ , ମୋତେ ପହର ବଢ଼ି ଏବେ
ସମ୍ପଦ ବାଣୀ ଶୁଣାଇଲ ? ତୁମ୍ଭେ ବିଶାର୍ଦ୍ଦ ବାଣୀ , ତୁମ୍ଭେ
କଣ ପ୍ରଦରନ ନ ଥିଲେ ? ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋତେ ଥିଲା
ଦେଇ ହୁଏ ଶାବର କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ତାହା ହୋଇଥିଲେ
ଅବା ହୃଦୟ ଅଜି ଏବେ ବିଶାର୍ଦ୍ଦ ହୋଇ ନ ଥାଇଲା
ତାହା ଦୋହିଥିଲେ ଅବା ଅଜି ହୃଦୟରେ ଶାନ୍ତିନା
ଅଧିଆନ୍ତା । ହେ ‘ଶୁଣାଶକ’ ! ଥରେ ପଦ ଅନ୍ତରୁକ୍ତ କଲ ।
ଅଭିଥରେ କଲେ ଦୋଷ ହେବ ନାହିଁ । ଥରେ କାହିଁକି ଯେ ଦେଖାଇବା ଅଭିଥରେ
ମେଲ ଦେଉ ନାହିଁ , ସେ ଧର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ମାଧ୍ୟମ ମୋ କେବଳ
ପଥରେ ପଳାଇ ନାହିଁ ? ଯଦି ମୁଁ କୃତ୍ତି କଲେ ତୁମ୍ଭେ ଅହା
କାହିଁକି ଶାବର ଅଧିକ ଦେଖାଇ ଅଶାବା , ତେବେ
ସବା ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଅନ୍ତରୀନ କରିବ , ତୁମ୍ଭେ ଯଦି ଶିଶ୍ରୁଧାରମାନ
ହେବ , ତେବେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପଥରେ ‘ମୋ ମହାଶକ’ ମୋ
ମହାଶକ ତାହିଁ ଅନ୍ତରୀନ ଲାଜ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଥେ
ଧାରାନାନ ଦେଇଥିଲା ।

କୃପାଯିନ୍ ବିଶ୍ଵ ।

ଉଦ୍‌ବୁଲ୍ ପ୍ରତି ।

(ରାଜ-ଦେଶକୁଳା)

୩ ମୁଁରଦକୁ ମହାଶକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରିବ ।

ଦେଖ ଚିପାକାଶେ

ଉଦ୍‌ବୁଲ୍ ଧନ୍ୟାନ ,

ଦେଖା ଉଦ୍‌ବୁଲ୍

ମାତା ଦନ୍ତଧନ ,

ହୁବାଲୁ ପୁଣି

ରଙ୍ଗ କଣ୍ଠ ରବ—

ନାହାନ୍ତି ଯେ ଥର ମର୍ଦ୍ଦ ।

ଯୋଗ୍ୟତମ ସୁତ

ଯା ନାମ ବିଦତ ,

ଯା ମହୁଁ ଶୋକକୁ— ସତର ଅଠାରେ
ଦୋଷିବେ ଉକୁଳ ସତେ । ୧ ।

ଅହାଙ୍କ ଏ ଦୁଃଖିନୀ— ଜନନୀ କିନ୍ତୁ ନୈ,
ବଳସୁଛି ମୁହଁ ପ୍ରୟୁସି ସତେ ମନେ,
ପ୍ରାଣ ଅଭିମନ,
ପ୍ରେସ୍‌ତମ ବଧା— ଶତମନ ଶେଷର,
ଗବାଧର ଅଦ ଯେତେ;
ସହାଜ ମଜାନ ଫଳୀତ ଭଲ୍ଲୁ ଲି—
ପୂଜ ଉକୁଳ ପାହିବେ । ୨ ।

କଞ୍ଚ ପନ୍ଦିତୀ— ସମୟ ପିତାର
ସାରଳାଦ କେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବିବର
ସାହାଜ ରତିର ସାହିତ୍ୟ ନିକର
ଉତ୍ତାପନ ହୋଇ
କାହାନ୍ତି ଅଜି ଯେମାନେ;
ଦେବ ବିଥାନେ ପର୍ବେ ହେବ ଲାଜ
ଏହିପର ଦିନ ଦିନେ । ୩ ।

ହରାଜା ଚଂଶେ କେତେ ସାର୍ଗରୌମ,
ବାହୁଡ଼ରେ ବାଳ— କହେ ହୋଇ ଲାଜ,
ଅଦ୍ୟାପି ଏକମୁ— କୋଣ୍ଠା—ଶ୍ଵରେ,
ବରପେ ଯୋପୁଛୁ ଯା କାହିଁ ସମସ୍ତ
କାହାନ୍ତି ସେ ପୂର୍ବ ସୁଦେ ।

ଉକୁଳ ମାତ୍ରର ମୁଖୋକୁ ଲ କାହା
ହର୍ଷିବ ହେସି ତିରେ । ୪ ।

ଦୁଇକୁ ବିଦ୍ୟା, ଦୁଆ ଦୁଇଦ୍ୟା
କଳ ଦୁଇଅର ଦେଶ ଦୁଇକାଶ,
ଯତ୍ତବନେ ମାନ୍ୟ ସ ସମତ୍ୟ,
ସୁତି ଦେଖି ହତେ କର ମନ ମାତି,
ଜ୍ଞାନପୋଣୀ ବ୍ରଦ୍ଧିତିଶ୍ଵର ।

କେତେ କେତେ ସପ କେତେ ପୁଣ୍ୟକାରୀ
ପ୍ରୁଣିତ ସର୍ପିଶ୍ଵର । * ।

ଆଶା ଉତସାର ମୁଳିଥିଲ ତୁମ୍ଭେ,
ଅଳକ ଉତ୍ସାହ— ଦାରା ନିରବକେ,
କେତେ ଦୁଆ ତବ— ବଲାଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶେ,

ବୁଲାହନ୍ତି ଧର ଆକ୍ଷମ ବେଶେ,
କେବେ ଯିବ ଏ କଷଣ ?
ପାଖାତ୍ୟ ସର୍ବତା— ଲାଭିବେ ଏ କେବେ
ଟାଣ ଉଜିଲ ସବୁ । ୬ ।

ଶେଷା ଜାତିର ଗଭର ଭବ,
ପାଖାତ୍ୟ ସର୍ବତା,
କଳ୍ୟ ବିଦ୍ୟାନ୍ତର ତୁମ୍ଭୁର ବିଦ୍ୟା,
ମନେ ପ୍ରାନେ ଗାଇ ନ ଥିଲ ଏ ଭାବ,
କର୍ମ ହୋପେ ଘଟେ ସର୍ବ ।

ତେବେ ଜାଣିଥିଲ ଦିନ ପ୍ରସବନ-
ହୋଇବ ପଥ୍ୟକପଦ । ୭ ।

ଉକୁଳ ବାହିନୀ ଦେବ ବିଶାପାତି !
ତୋ କୃପା ବିମୁକନ ଉକୁଳ ଦୁଷ୍ଟିନ,
କୀର୍ତ୍ତ ବାପ ଠାରୁ ସର୍ବତେବୋ ଯାଏ,
ଜିଣିଥିଲେ ବଳେ ଯେ ଉକୁଳ ପଥ,
ଅଜି ଦେବ ସେହି ଜାତି;

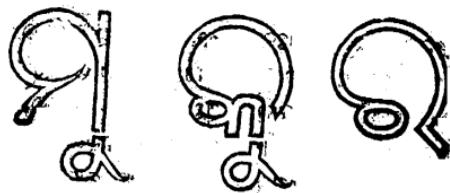
ପ୍ରତି ଧମନରେ କର ରତ୍ନ ଥାର୍
ରିକାଶ ବେଶେ ଦୁଲନ୍ତି । ୮ ।

ରଜନନୀ ଶେଷ— ଯାମେ କାହିଁ କେବେ,
ଆସ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗ— ହୁଏ କିଳ ଶେଯେ,
ଦୂରତତ ଯଦି ଦଶୋର ଯାଦପ,
ମୁଦ୍ରାକୁ କେତେ ଦେଉଥି ଦିକିର,
ବାରେ ଯୈର୍ଯ୍ୟ ଧର ତିରେ—

ଦିନ ଦିନ ଭାବ, ଅଭ ଦତ ନାହିଁ
ସୁନ୍ଦର ପାତୁରି ପୂର୍ବେ । ୯ ।

କି ଦୋଷେ ଲୈକେଶ— ବାମ ରୁ ଉକୁଳେ
କା ପାର୍ଶ୍ଵ ନିରେ ଦେଲୁ ଏ ଦୂରରେ
ଦୂରରୀର ଦୁଃଖ ଦେଇଶିଲ ଯେତେ
ଦହସିଲ ଭାବା ନିବାରି ତିରେ,
ଏବେ ରୁ ଶୋକ ଅନଳେ;
ଦୂରରୀର ତାକୁ ଯୈର୍ଯ୍ୟ ଶଳୀ କରି—
ଦୂର ସର୍ବ ମୁଖକରେ । ୧୦ ।

ଶା ଶେଳାନାଥ ଯେନା

୪୩ ଭାଗ ।

{ ମଧ୍ୟ, ପାଲଗୁନ, ତେର୍ତ୍ତ, ୧୯୫୫ । } { ୧୦, ୫୬୩ ଓ ୫୭୪ ସଂଖ୍ୟା । }

ନିୟତ ।

ପୌରଷ ଗୋରବ ଦରେ ମାନବ ଉଦ୍‌ଦେ,
ପ୍ରତ୍ୟେ ପ୍ରମାଣ କିନ୍ତୁ ନିୟମ ଅୟଥି ।
ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ର କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପାଂ ହସ୍ତରେ—
ନିୟମ ଶୂଳର ନିକାଳ ଦେଖୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେଷରେ ।
ଅଜି ଯେବା ଭୁକ୍ତେ ସୁଖ ଅଳନ ଗୋରବ
କାଳ ବା ଭଗ୍ୟରେ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଵାରା ଭୋଗରବ ।
କେତେ ଯହୁ ଅବଶ୍ୟକ ସୁଖ ଗୋଟା ପାର୍,
ଅନାବିଳ ସଙ୍ଗ ହୋଇ କେ କଲୁକ କାହିଁ ।
ଦୁର୍ଦ୍ଵାରା ପାତକା ବୈଗ ନ ଲୋକେ ମାନବ,
ଅଳ୍ପାଂ ସୁଦରେ ମାତ୍ର ଘଟେ ଏହୁ ସର୍ବ ।
ଧନ ଜନ ପଦ ଜ୍ୟାତ ସହାୟ ପଞ୍ଚଦ,
ନିଶାର ସୁଧନ ସମ ବିନାଶ ଅପଦ ।

ମାନବ ମାନସକାଣ୍ଡେ ଭାଷେ ପ୍ରରେ ପ୍ରରେ,
ଭସନକ ମେବ ମାଳା ଯଥା ଗନରେ ।
କେ ନ ଜାଣେ କେ ନ ହୃଦେ ଜଗତ ଅନିତି,
ବାର୍ଷରେ ଯା ବୋଲେ କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବିପରୀତ ।
କି ଧର୍ମ ମୋହମା ମାୟା ଅଛବ ଜଗରେ,
ଅଲୀକ ଅସାର ସ୍ତରେ ଜଳନ୍ତ ପମ୍ପେ ।
ପୁରୁଷ୍ୟ କୌମ ମାୟା ସେ କରେ ମେଘନା
ଏକାନ୍ତ ଅଣ୍ଟିକ ଯେବା ପ୍ରଭୁ ଝାରରେ ।
ନିବର ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ଶଶଭଙ୍ଗୁର ଶରୀରେ,
ଧୂର ସକ୍ତି ସଙ୍ଗ ଶାନ୍ତି ଅନନ୍ତ ଜାନନେ
ହେ ଭ୍ରତ ଏତକ ମାତ୍ର ତିନ୍ତୁ ତଳ୍ଳ ମନେ ।

ଜୀବନର ଗତି ।

କିମ୍ବା ଅଦେଶରେ କଲ ଜନମ ଗ୍ରହଣ ।
ଅନିଷ୍ଟାରେ ସେଇ ଯିବ ଅବଶ୍ୟ ମରଣ ।
ଜୀବନ କାଳରେ ଦେଖେ ନିୟମା ନିୟମ ।
ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଣୁର ଅଗ୍ରୋତର ଜୀବନର ଗତି ।

ଶ୍ରୀ—

କବି ରାଧାନାଥ ଓ ମହାଯାଦୀ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିଷ୍ଠ ଓ ସହିତାର ସ୍ଫଳକୁ ଉକ୍ତରଗ୍ୟରେ
ଯେଉଁ ସବୁ ଦାନ ସମୁଦ୍ରର ହୋଇଥାଏ, ସେ ସବୁ ମଧ୍ୟରୁ
କବି ରାଧାନାଥ ଏବତମ । ରାଧାନାଥ ଯେଉଁ ସବୁ ଦାନ
ଦେଇ ଉକ୍ତର ଜ୍ଞାନ୍ୟ ଲଭିଦ୍ସରେ ତାଙ୍କର ନାମ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ-
କ୍ଷରରେ ଲିପିବକ୍ଷ କରିଯାଇବାର ପଦିତ ଅଧିକାର ଲାଭ
କରିଅଛି, ‘ମହାଯାଦୀ’ ସେହି ସବୁ ଦାନ ମଧ୍ୟରେ ଶୈଶ୍ଵ-
ଦାନ ବୋଲି ଅଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉକ୍ତର ସାହିତ୍ୟ ସଂପାଦରେ
ପରିଚ୍ୟାପୁର ହୋଇଥାଏ । ଉକ୍ତର ସାହିତ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ
ପ୍ରାନ ବିର୍ତ୍ତ କରିବା ବଢ଼ି ସହିତ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ସେ ସବୁର
ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରଦୃତ ହେବା ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଅଜି
ଆଲୋଚନା ବିଷୟ ନାହିଁ, ତାଙ୍କର କବି ଜୀବନରେ ‘ମହାଯାଦୀ’ର
ପ୍ରାନ କେହିଁଠାରେ ତହିଁର କେବେଳ କଥା ଆଲୋଚନା
କରିବା । ଅଜି ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ । ‘ମହାଯାଦୀ’
ଅଧିକାର୍ତ୍ତ କାବ୍ୟ । କବି ୩୦ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏ କାବ୍ୟ ଶୈୟ
କରିବାର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ଦୁର୍ଦେଖ ତାହା କରିଦେଲ୍ଲା
ନାହିଁ । ଜଣେ ସାହିତ୍ୟ ସେବକ ଏହି ପ୍ରକାର ଅବକାଶି କରି
ଯଥାର୍ଥେ କହିଅଛନ୍ତି—“ଏହି କାବ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥାଲେ
ଉକ୍ତିଲାପାଦିତଙ୍କରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରାନକିର୍ତ୍ତ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ଯାଧ
ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଅଧିକାର୍ତ୍ତ
କାବ୍ୟକୁ ନେଇ ତାହାଙ୍କାର କବିଙ୍କର ପ୍ରତିଭାର ସମାଲୋଚନା
କରିବାକୁ ବସିଯିବା କିମ୍ବା ଅତ୍ୟଥ ବୋଧ ହେଲେହେ,
ଅଜି ଆମ୍ବାନଙ୍କ ତାହାହିଁ କରିବାକୁ ହେବ । କାବ୍ୟଙ୍କୁ
ଧର୍ମଶ୍ରୀ ନିର୍ମାଣ କାବ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ କବିଙ୍କର ଗ୍ରୂପରେ
ପୁଣ୍ଡିତ ନେଇ କିନ୍ତୁ କଲରେ ସେଥିରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋଚନା
ପ୍ରତିକୃତ ମାନସ ସମକ୍ଷରେ ଉପାସିତ ନ କଲେ ଅଧିକାର୍ତ୍ତ
କାବ୍ୟର ସମାଲୋଚନା ଏକାବେଳକେ ଅପ୍ରମାଦ କହିଲେ
କଲେ । ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣଚିନ୍ତା ପ୍ରତିକୃତ ଦେଖିବାକୁ ସମର୍ଥ
ହେବା ସାହାରର କବିରମ୍ୟ ସେବକ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ମୁଗ୍ଧ
କହିଥୁ ବିମନମୁକ ଶ୍ରୀମଦ୍ ପାଇଁ ଗୋଦାବିଷ ତରଜୋଧିତ

ଏପରି କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ଯାହା ତାକୁ ମହାକାବ୍ୟଚୂପେ ସାଧାରଣ
ସମକ୍ଷରେ ସମାନ ଦେଇଥାରେ । କାବ୍ୟଙ୍କୁ ସମ୍ମୂଳ ହୋଇ-
ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସେଥିରୁ କରିବ ବିଶ୍ଵାସ ଦେଖି କବି କେତେବୁର
ସେଥିରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇ ମହା କାନ୍ୟର ଅଙ୍ଗସୌମ୍ୟର
ବଦଳାର ଅନ୍ତର୍ଭାବ କରିବା କାବ୍ୟର ଗୋରବ
ହୁଏ ଯାଇଥାଥାବୁ । ଅମ୍ବାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ଗ୍ୟ ବିଶ୍ଵାସ
“ମହାଯାଦୀ” ଅଧିକାର୍ତ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ି ରହିଥି ସେଥିରେ
ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା କିମ୍ବା ଅଛି ତାହାର ମୂଳ୍ୟ ଖଣ୍ଡ ସହିତେ
ସେଥିରୁ ଆର ପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ମହାକାବ୍ୟର
ଗୋଟିଏ ମହାଜାନର ତିବି ପୁଣ୍ୟ ପାର ନାହିଁ । ‘ମହାଯାଦୀ’
ଆମ୍ବ ପେରି ବେଥିରୁ ତାହାର ସମୁକ୍ତ ଲଶ୍ଚ ଅଭି
କରିବା ଅମ୍ବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାଯକ । କିନ୍ତୁ କାନ୍ୟ ଖଣ୍ଡ
ସେଥି ଅବସ୍ଥାରେ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଜି ଉପରୁ
ତାହାକୁ ନେଇ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ବିକଟ ପ୍ରକାଶ କରିବା
ହେବ । ‘ମହାଯାଦୀ’ର ଅଲୋଚନା ପକ୍ଷରେ ଏହି କେବି
ଶୁଦ୍ଧିବ ମହା ଅସୁଧାରେ ପଡ଼ିଲାକୁ କୁର୍ବା-ଅନ୍ତରୁ ମହା
ସେଥି ସବୁ ବିଶେଷତ୍ବ ନେଇ ‘ମହାଯାଦୀ’ ରାଧାନାଥ ପ୍ରତି-
ଭାବ ଏକ ବିଶ୍ଵି ଦାନ ବୋଲି ଅମ୍ବୋକେ ମନେ କରି
ଆଉ, ତାହା ତାଙ୍କର ତତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଥିତକି ମଧ୍ୟରେ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥଳର ନାହିଁ । ଏହିପରି ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ରାଧା-
ନାଥଙ୍କର ‘ମହାଯାଦୀ’ ଅଲୋଚନା କରିବାକୁ ବସିଲେ
ଲେଖକକୁ ଯେଉଁ ସବୁ ବିନ୍ଦୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହେବାକୁ ହୁଏ,
କବିଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାବ୍ୟ ଅଲୋଚନାରେ ତାହାର
ଶତାଶ୍ରୀ ଏକାଶ ନ ଥାଏ, କହିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ।
ଏ ତ ଗଲି କାବ୍ୟଗତ ବାଧାବିଷ୍ୟ । ଏହା ଉପରେ ପୁଣ୍ୟ
ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନ୍ତରୁ ଏକ ମହାବିଷ୍ୟ । ତାହା ରାଧାନାଥଙ୍କର
ଦୋଷ ନାହିଁ, ତାହା ‘ମହାଯାଦୀ’ର ଦୋଷ ନାହିଁ । ତାହା
ବର୍ତ୍ତମାନ ଲେଖକର । କବିର କାବ୍ୟ ସମାଲୋଚନା କରିବା
ଯେତେ ସହଜ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଅମ୍ବୋକେ ମନେ କରିଥାଉ,
ସାଥୀରଣ୍ଟା ତାହା ସେପରି ନାହିଁ । କବିର ମଧ୍ୟରେ ଏପରି
ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ଥାଏ ସାହା କବି ହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତତ ଅନ୍ତରୁ
ହୃଦୟରୁ ଶର୍ମ କରେନାହିଁ । କେବଳ ମତ୍ତୁ ଶର୍ମକିନ୍ତା କଲେ

ଶୀତଳ ପାଞ୍ଚ ସମୀରଣ ଅଶା କରିବା ବ୍ୟତିତ ଆଉ କିନ୍ତୁ
ନୁହେ । ପଣ୍ଡାନ୍ତରେ ସେତକ କରି ଲା ଧାରିଲେ ‘ମହାଯାଦୀ’ରେ
ଲୋକେ କବି ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁଷ୍ଠ ବ୍ୟଜତି କରିବ
ଆଉ ଦୂଇଟି ପ୍ରଥାନ ଅଛି ଥାଏ—ତାହା ହୃଦୟ ଓ କଷ୍ଟ ।
ଏ ଦୂଇଟି ଲା ଧାରେ କବି ହେବା ଅଷ୍ଟମୁକ । ସେହି ହେତୁକୁ
କେବଳ ମୁଁଷ୍ଠ ଶ୍ଵରନା କର କବି ପ୍ରତିଭା ହୃଦୟକୁ
ଚେଷ୍ଟା କରିବା ବିଢ଼ିମନୀ ମାତ୍ର । “ଦର୍ଶନ ରକ୍ଷଣ ହୃଦୟ
ମାନଦତ୍ତ, ଧର କବିତାକୁ କର ଶତ୍ରୁ ଶତ୍ରୁ, ଶବଦେବ ପରି”
କେହି କବିତାର ସମାଲୋଚନକ ହୋଇ ପରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା
ସମ୍ମାଦର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଫେରେ ଦେଖେ ଯାଇ ଥାଏ ଯେଉଁ—
ମାନକର କବି ହୃଦୟ ଥାଏ ବାହ୍ୟକ ଚେଷ୍ଟାମାନେ କବିତାର
ମର୍ମ ଦେବ କର କବିତାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦଶନ କରିବାକୁ ଯମ
ହୋଇ ଥାଏ । ଯେହି ଦେବକୁ ସମାଲୋଚନା ନାମରେ
ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଚିପଣିରେ ଯେଉଁ ସ୍ଵର ପରାର୍ଥ ବିଜ୍ଞା ଯାଇଥାଏ,
ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଶୁଦ୍ଧ ଅପାର, ଶୁଣ୍ଡ, ସମାଲୋଚନା
ନାମର ଏକାବେଳିକେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ । ବ୍ୟାନାଥ ଅନନ୍ତ-
ସାଧାରଣ କବି ହୃଦୟ ଦେଇ ଜନ୍ମିତ୍ତଥି କରିଥିଲେ ।
ତାଙ୍କର କବିତ ମୁଁଷ୍ଠ ଥିଲ, କବିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଥିଲ, କବିତ
ହୃଦୟ ଥିଲ । ତାହା ଭିନ୍ନରେ ଘରୀ ‘ମହାଯାଦୀ’ ତାଙ୍କର
ଶୈଶ ବ୍ୟବସର ରଚନା । ଏପରି ଅଚାନ୍ତରେ ତହିଁର
ସମାଲୋଚନାରେ ପ୍ରତି ହେବା ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ପଣ୍ଡରେ
ଧୂଷ୍ଟତା ବ୍ୟଜତି ଆଉ କଥଣ ହୋଇ ପାରେ ? ତାଙ୍କୁ ର
ଅନୁରୋଧରେ ନୁହେ, ପରିଚାର ଅନୁରୋଧରେ ହେତୁଙ୍କୁ ।
“ମହାଯାଦୀ” ପରି ମହା କାବ୍ୟର ସମାଲୋଚନା ନିଜର
ପେଉଁ ଜୀବ, ତରିକୁ ବୁଝେବାଦର୍ଶକର ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ତାହା
ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଆବୋଁ ନାହିଁ । ଏହାକୁ ଯେହିର କେହି
‘ମହାଯାଦୀ’ର ସମାଲୋଚନା ମନେ ଲାଗିବାକୁ ପରିପ୍ରକାଶିତ
ପଢିବା ସମ୍ମାନରେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଷ୍ଣୁ ଭାବରେ
ଯେଉଁ ସ୍ଵର ଭାବ ଜୁଡ଼ିକ ଉଠିଥିଲା, ଏଥରେ ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ
କେତୋଟି ପ୍ରାଣ ପାଇଅଛି । ପ୍ରକାଶ ସାହଚର୍ଯ୍ୟସମାଲୋ
ଦ୍ୟୁମାନକ ତହିଁର ବିଶ୍ଵତ ସମାଲୋଚନାରେ ପ୍ରତି ହେଲେ
ତାହାହାର ଉକ୍ତକୁବ୍ସାହିତ୍ୟର ପଥେଷ୍ଟ ମଜଳ ସାଧତ ହେବ
ଏବଂ ସର୍ବାୟୁ କବିଙ୍କ ପ୍ରତି ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଭାବୀ ପୃଷ୍ଠାଙ୍କଳି
ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଦେବ କବି ମଧ୍ୟଦନ ଗାଇ ଅଛନ୍ତି, “ମହାଭାବର
ମହାଶୀତ କଥା ଭଲ, ବିଷୟେ ଦୁଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁହଳ
କାହାର !” ଗାତ୍ରକ ମହାଭାବଶୀତ ଗାଥା ସଂଥରଇ କାମ୍ବି
କଟରେ ଏକ ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ ପଦାର୍ଥ । ମହା ଭୟକୁ କୁହଳେବେଳେ
ମହା ରଣ ଦୂରିଣେ କଲେ ଯେତାର ଦୁଦୟ “ଦୟେ ଅବସନ୍ନ”
ଓ ଦୟୁମ୍ବେ ପ୍ରବନ୍ଧ” ଦ୍ୱାରା, ମହାଭାବରର ମହା ପୁରୁଷଙ୍କାଥା
ମନେ କଲେ ସେହିପର ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ଯିବାରୁ ଦ୍ୱାରା ଏବଂ
ଅବସନ୍ନ ପ୍ରାଣକୁ କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏହି କଥା ଥେ—
“ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ମହା କବି ଧନ୍ୟ ଚିହ୍ନକର
ପ୍ରକଳିତ କୃତ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଅନ୍ତର ଅମ୍ବର ।”
ମହାଭାବର ମହା ସୁମୁଦ୍ର ପର । କେତେ ରହ ଏହାର
କୋଳରେ ଅଣ୍ଟୁ ନେଇଅଛି କିଏ କହିପାରେ ! କେତେ
ଧୀର କେତେ କୌଣସିରେ ଦୁଢ଼ କେତେ ପ୍ରକାଶରେ
ଏହାର ଅନ୍ତର ଗର୍ଭରୁ ଧନ ରହ ସ୍ତରର କଲେଣି ତଥାପି
ଏ ମହାରର୍ଥ ପୁଣ ଧନରହ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ! କିଏ ଜାଣେ କେଉଁ
ଧନ ସୁର ଧନର ଦୂର ଶେଷ ହେବ । ଉତ୍ସମ୍ବୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟକିରି
କେତେ ଉତ୍ସାନ ବ୍ୟାସ ରଚିତ ମହାଭାବର ଦେଲାଖି;
ଦେଖିମାନ ମଧ୍ୟ ତାହାର ଶିରମ ନାହିଁ । ବ୍ୟାକାଥବ ପର
ଧୀରର ସେହି ପମ୍ବକୁଳ କାର୍ଯ୍ୟକରୁରେ ଦୁଢ଼ ଯେ କିନ୍ତି
ରହି ନ ପାନ୍ତେ ତାହା ଅସମ୍ଭବ । ସେ ଗେହ ସମ୍ବଦ୍ରରେ
ଦୁଢ଼ “ମହାଯାଦ୍ର” ଦୁଇ ମହାରହ ସ୍ତରର କର ଉକ୍ତଳଭାବରେ
କଣ୍ଠରେ ତିମାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । କୁହଳେବେଳ ଘଣତନ୍ତ୍ରର
ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ଶର୍କ କଲୁ ନାହିଁ; ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତି ପ୍ରଧାନ
ଜାବନ ମହାଭାବରେ କରୁଣରୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ତିମ ଅଧ୍ୟାୟ
ମହାବାବ୍ୟ ପାଇଁ ବାହୁ ନେଇ । କଥା ବ୍ୟାକାଥ କରୁଣରୟ
ଅବତାରଣ କରିବା ବିଷୟରେ କିପର ସିଦ୍ଧାପ୍ରତି ତାହା
କାହାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ହେବନାହିଁ । ଶ୍ରେଷ୍ଠାର ପୂର୍ବର୍ଗ
ଉକ୍ତଳସାହିତ୍ୟର ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ; କବି “ମହାଯାଦ୍ର” ଶର୍କ ଶର୍କ କର
ଯାଇ କରୁଣରୟ ପ୍ରଣାମକାଳୀ ଉକ୍ତଳସାହିତ୍ୟ ସେଇରେ
ଦୁହାର ଦେଇ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବ୍ୟାକାଥବ ହିନ୍ଦ
ତୁଳିକାରେ ଯଦି “ମହାଯାଦ୍ର”ର ମହାଶୋକର ଦୃଶ୍ୟ ତିଥି
ଦୋହାର ଧାର ଥାନ୍ତା, ତାହାରେଲେ ଶୋକନାଟକର
ସେହି କରିମଥକ ଅନ୍ତରେ ଦେଖି ଉକ୍ତଳୀୟ ପାଇକ
ପ୍ରେମଅଞ୍ଚଳ କଟରେ ଦୁଦୟର କାଳିମା ପୌତ ନରିବାର

ଅବସରେ ପାଇଁ ଧନ୍ୟ ଦେବାର ଥାଏନ୍ତୁ । କିମ୍ବୁ କାହା ହେଲା
ନୀତି ।

ଶାଙ୍କିର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣୀ ଶରୀର ଅର୍ଦ୍ଧରେ କହିଁ ଦେଶପ୍ରଚରଣରେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଶୀଳରେ ଢୋଗାର ବିଦ୍ୟାରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦେବା
ସାରଳାକର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦା କର ତାଙ୍କୁ ଲୁହା ଦ୍ଵାରା କରାରେ
ପରେ ସଜେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ସୂଚନା କରିଅଛନ୍ତି । ହୃଦୟ
ବନ୍ଦା ପାଧା ରଖିଅଛି ସାମାର ଅନ୍ତରେ କରିବାର ବାବ୍ୟର
ପ୍ରାତିଷ୍ଠାରେ ଦେବା ଯାଇଥାଏ । ଜଣେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର
କବି ସାଧାରଣ କର୍ମକାରୀ ପର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ତାଙ୍କ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ
ଦେବତାଙ୍କ ବନ୍ଦା କର ତୁମ୍ଭ ନାହିଁ, ସେଥି ସଜେ
ସଜେ ସୁକୌଣିଳରେ ଶକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ତରେ ବିପ୍ରାପିତ
ଅତି ସମେତରେ କହ ଦେଇ କାବ୍ୟର ମଳାସଙ୍ଗରେ ପାଠ-
କରୁ ଦେଇବ କରି ଦେଖି ।

୧୯ ସର୍ଗରେ “ଯୁଦ୍ଧର ଧୂସ ଶୁଣ କୁରୁ କୁଳମନି
ଯୁଦ୍ଧିର” ଶାଶ୍ଵତିକ୍ଷେ ଯାହା କହ ଅଛି ଯେଥରେ ଜରୀର
ବାର୍ତ୍ତନକ ସମ୍ପଦ ସଜେ ଯେଉଁ ମହା ସମ୍ପଦରତା ରହିଅଛି
ତାହା ଶାଶ୍ଵତାଙ୍କ ଲୋକରେ ଆଜି ଓ କର୍ତ୍ତା ପ୍ରତିଭାବ ବାପ୍ରକେ
ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି । ଶାଶ୍ଵତର ଅଭିଭାବା
ପାଠକମନ୍ତର ମନରେ ସମ୍ପଦର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ କର
ଦେବା ବିଅୟରେ କବି ର୍ଥାଳାଂ କିପର ବିକହପ୍ତ ତାହା
ସେଥି ସମସ୍ତେ ରୁହିଅବେ । “ଦୂରମୟ ଦବ ବିନା,
ମହାଯୁ ବୈମାନି ଦେଲାନ୍ତି ଜଣଶେ ଯାଇଁ, ଜନିତ ସେ
ସବା ମହା ଦୁଃଖେ, ଅଲୋକ ସେ ଜନିତ ତମସେ”—
ଏହା କବି ଶାଶ୍ଵତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ ବିପ୍ରାପିତେ ଅନ୍ତର ।
ଦେଇବରେ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଶ୍ୱରେ ତେ କହିଅଛନ୍ତି
ବାରମ୍ବାର ଏହି ମତ ବିଦ୍ରୋହ କରିବାକୁ ଭୁଲ ନାହାନ୍ତି ।
‘ଶାଶ୍ଵତରେ ନିଜ ଜନନ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଏହିପର
ବିଶାପର୍ତ୍ତ ବିବାଦ ଗାଣୀ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ
ସେପରି ସେ “ଶର ହାମୟୁ” “ଶ୍ରୀ” “ଜୀବନ, ମରଣ”
ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି, ସେଥି ସନ୍ତରେ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧ
ଜୀବନକୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସମ୍ବନ୍ଧ
ନାନା କବି ଦିଲା ଭାବରେ ଜୀବନ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ଫଳାଫଳରେ
ଅପଣାର ମତ ପ୍ରକାଶ କର ଅଛନ୍ତି । ଉଠିବେଳ କହି
Tennyson ମହା ବିଦ୍ୟ ନାନା ପରବର୍ତ୍ତନ, ପରବର୍ତ୍ତନ,

ବିବର୍ତ୍ତନ, ଶଳକ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଏହି ମହା ଉଦେଶ୍ୟ
ସାଧନରେ’ ‘to one invariting purpose’ ଦେଇବ
ଧାରାମାନ ଦେବାର ଜାଗରି କରି କରିଅଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟ-
ମାନବର କର ବଧାନାଥ ସେହିପର ସମାରତା’ ଗୋଟିଏ
ମହା ଦୁଃଖର ଅଟିରଣରେ ଆହୁତି ଦୋତ ମନାର ଅନୁଭବ
କରିଅଛନ୍ତି । ଏଣୁ ସଥାର ତେବେ କଲାବେଳେ ବିବୁଦ୍ଧ
ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ବୈବଳାର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ । ଏ
ଦୁଃଖବାଦ (pessimism) ପ୍ରାଚୀ ସଂଧାର ବିଶେଷଜ୍ଞ
ଉଦ୍ବିଦ୍ଧ ବର୍ଷର ଜନବତ ଶୁଣ । ଭାବରୀତ୍ୟ ନେତ୍ରହୃଦୟକ
ସମ୍ବନ୍ଧ ସାମନ୍ୟ କେତେକ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଦେଲେ କବି ସମ୍ବନ୍ଧ
ମଧ୍ୟରେ ଧର୍ମ ନାମରେ ଯେଉଁ ସବୁ ମତ ଏ ଦେଶରେ
ପ୍ରକରିତ ହୋଇଥାଏ ତାହା କେବଳ ବିଦ୍ୟା କାହାଣୀ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ-
ତାହାର ଅଲୋଚନା କଲେ ସତଃ ଏକଥା ମନରେ ଉଦ୍ବିଦ୍ଧ
ଦୁଃଖ ପେଇ ଅମୂଳନକର ଆବାସ ତୁମ୍ଭ ସପାଗରୀ, ବିଜ୍ଞପ୍ତି
ଗୋଟାଏ ମହା ଅନ୍ଧକୃତ, ଦୂରବାଳ ଜଣେ ନୃତ୍ୟ ସିରାଜ
ଏକ ଅମ୍ବେମାନେ ଅନ୍ଧାଧ୍ୟୀ ରହିରେଇ । ଅନ୍ଧାର
ସଜେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଅଲୋକ ରହିଅଛି ଏହା ଏ ଦେଶର
ଧର୍ମମତ ମନବକରେ କଢି ଅଳ୍ପ ଦେବ ପାଇଥାଏ । ହେବୁ
ହେବୁ ଏ ଦେଶରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଧରି ଏତେଲେକ ସମାରତାକୁ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ଦୋଧ
କର ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରହ ଧର୍ମଧରି କାଳ ମନେ କରି-
ଥାଏ । କିମ୍ବୁ ଶେଷ ମତାଧିମାନେ ସେ ଧର୍ମ ନାମରେ
କେତେବେଳେ ଦୂର୍ମର୍ତ୍ତ ମତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା କରି ଆଥାର, ତାହା
ଆଜି କାଳ ଅମ୍ବେମାନେ ଦୂର୍ମର୍ତ୍ତାକୁ । ସବ କେବଳ
ଅମାବାସ୍ୟର ତାମରୀ ରଜନୀ ପାଇଁ ଭାବାଳ ଶୁଣି ଦେଇ
ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ଶୋର୍ତ୍ତ ମାରି ପୂର୍ବତରୁ ଜାହିଁକ ଅଛି । ଯଦି
ସାମ୍ଯକାଳର ବିଦ୍ୟାଦୂର୍ଘଣ୍ୟ ଦୂରସ୍ଵରେ ବିଜ୍ଞାଦର ଶୁଣି ଅଭିଜିତ
କରି ଦିଏ, ତେବେ ନିବାନ ପ୍ରଭାବର ମନୋହର ବାଲସର୍ପ୍ୟ
କି ନିବି ଥାଣା, ନିବ ଉତ୍ସାହ, ନିବ ଉତ୍ସାହକାନା, ନିବ
ଆକାଶ୍ମା, ନିବ ପିପାଦା ପ୍ରାଣରେ ଲାଗୁତ କରେ ନିବିଁ
ଯଦି ମୁଦ୍ରାଙ୍କ ଦୁଶ୍ୟ, ଦୁଶ୍ୟ, ବିକ୍ରିଦିବ ଦୁଶ୍ୟ,
ବିଦ୍ୟାମୂର୍ତ୍ତ ଦୁଶ୍ୟଙ୍କ ପଢ଼ିବେ ବିଜ୍ଞାଦର କାଳିନ ଧର୍ମକୁ
ଦିଏ, ତେବେ ଜନମର ଦୁଶ୍ୟ, ମିଳନର ଦୁଶ୍ୟ, ପ୍ରେମର ଦୁଶ୍ୟ
କଥା ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଧରିବନ୍ତି ବିଜ୍ଞାଦର ଦେଇ

ଅମୁମାଳଙ୍କର ମାନବଜାନକୁ ମୁଣ୍ଡ ମୁଗ୍ଧ କରେ ଲାହଁ ?
ବିଷ୍ଟୁଳାଙ୍କ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ସମାରରେ ଦୁଃଖ ସଙ୍ଗ, ହର୍ଷ-
ଦିଶାଦ ସବୁ ରହିଥିଲା । କିମାଳଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଥିଲୁଛି “ପେନେଷ୍ଟ୍
କେନ ମାମ୍ବା” ।

“ରୂପରୁଷ-କାଳ” “ମହାବଳିତାରୁ” ପଥର “କଳୀ”
କବି ରୂପାଳାଥ ତାଙ୍କ ସୁରାହ ସୁଲମ ବର୍ଣ୍ଣନାମୁକଳରବରେ ଅଛି
ନିମୁଣ୍ଡକା ସମ୍ବନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲା । ଉକ୍ତଳ ସାହରଣ
ସମାରରେ କାଳର ସର୍ବବିନାଶିମା ଶକ୍ତିର ଏହି ନର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ
କହିଲେ ବୋଧକୁ ଏ ଅର୍ଥକୁ ଦେବ ନାହିଁ । “ନନ୍ଦିମା
ଆଗରୁ ସେହି ପାଶ ପିଲ ଗଲେ, ତୁମ୍ଭୁ ଦୁଃଖ ଜୀବ
ଜନମ ଜଠରୁ” — ସରଳ ଭାଷାରେ କବି ଅଣାର ମନ-
ଭବ କିମର ସମ୍ବନ୍ଧ ଭାବର ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲା ! ମରିଛି
ସଙ୍ଗରେ ମଦୀରତା ଓ ଗମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟର ସମାବେଶ ରୂପାଳାଥଙ୍କ
କବିତାର ବିଶେଷତା । ପାଥାରଣ ସହିତ ଗ୍ରାନ୍ଡଭାଣ୍ଡଜେ
ଶୁଭମଧ୍ୟ ସମ୍ବୂଧ ପଦ ବନ୍ଧକର ମିଶିଗ କରି କବି ରାଧା-
ନାଥ ପେପର କବିତାର ଧାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଧା କରିପାରିବୁ ତାହା
ଅଛି ଏହି କବିଙ୍କ ଲେଖାରେ ଦେଖାଯାଇ ଥାଏ । କାହା
ମହିନେ ବାହାକୁ ନିଶାଇଲେ କରିବାର ଛବିଟି କୁମ୍ଭମ-
ନିର୍ମିତ ଭିତ୍ତି ଦୋର ଆୟବ ଏବଂ କର୍ତ୍ତରେ ତାହାର
ଗୋଟିଏ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଘଣ୍ଟୀତ ବାଜି ଉଠିବ, ତାହା ରୂପାଳାଥଙ୍କ
ପରି ଦୟାମୁକିବୁ ଦେଖି ଜଣାଇଲା । ତାଙ୍କର ପଦାର୍ଥ ମିଶ୍ର-
ଶରେ ଭାରତ ଭୁଲ ନ ଥାଏ — ଯେହିଁରୁ ପେତକ ଲୋକା
ସେ ସେତକ ଠିକ୍ କରି ମିଶାଇ ପାରୁଥିଲେ ତାଙ୍କର କବିର
ହାତ ଥିଲା, କବିର କଣ୍ଠ ଥିଲା ।

“ଦେବା ଦୂଷନକମଳ” ବାନଗୁପ୍ତ ଦୁର୍ଗରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ
ପଦକର୍ମ ଦେବା ପାଇଁ ଯାହା କହି ଅନ୍ତରୁ ତାହା ଅଛୁ
ଦେଲେହେ ତାଙ୍କର ଉପରୁ ବୋଲିଥିଲା । “କେଉଁ ଲୋଢା
ଏ ସମାରେ ପଣ୍ଡବ ବିହୁନେ” ଭାବର ଭରମୀର ବିଶେଷତଃ
ଭରତରମଣି — ମୁଦୁଟମଣି “ଦୂଷନ କନ୍ଦାର” ଯଥର୍ଥ
ଦିନମ । “ଶ୍ରୀ ପ୍ରାୟ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ବିଭବନି ବନେ” — ସ୍ଵି
କରିଥର ଏ ମନୋହର ଛବି ଭାବର କରିବାରେ ଥିଲା
କେଉଁ ଦେଶ ଦେଇ ଥାରେ ? ନାହା ଜାଇଇ ସୁଧିନ ଜାହି-
କାର୍ଜନ ବିଷ୍ଟୁଳରେ ଆମେମାନେ ଯେଉଁଥି ମତ ବ୍ୟକ୍ତ
କାର୍ଯ୍ୟକେ ଭାବରେ ପଢି ପାହାର ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ

ମହୋତ୍ସମ୍ବନ୍ଧ କହି ଥେବିଥିଲା, ତାହା ସମାରରେ ଦୁର୍ବିର ।
କାହାର କାହାର ମତରେ ଯେ ସମକ୍ଷରେ କୀରତିବାପତ୍ର
ପଶୁର ରହିଥିଲା — ସାତାହ୍ୟ ନାହିଁ, ସାଧିକତା ନାହିଁ, ମଞ୍ଜି
ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ଏହା ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତ କଷ୍ଟରେ
ସ୍ଥିକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏହି ପରବାନୁଯାତ୍ମା
ମଧ୍ୟରେ ଯଥଥେଷ୍ଟ ଦେବକର ଜୀବ ଅଛି; ଆଜି ପଶୁର ଯେହି
ଦେବକର ଅପରାଧକାର ମାତ୍ର ।

ସମସ୍ତଜ୍ଞାତାରୁ ବିଦାୟ କେଇ ନିଜର ସଜଧାନାକୁ ଶୋକ-
ସାରରେ ଦୁଃଖରୁ “କୁଷା ସଙ୍ଗେ ପଞ୍ଚଭାର ବାହାରରେ
ପୁରୁଷ” । “ଅଳନେ, ଗବାଷେ, ଦ୍ଵାରେ, ପ୍ରାମାଦଶିଖରେ”
ସେଇବ ଦ୍ୱାରା ନାଶିଯାଇମାନେ ଦ୍ୱାରା ମନ୍ଦିର ଏ ମହା-
ଯାତ୍ରରେ ଶୋକ ପ୍ରାକାଶ କରୁଥିଲେ ଅମୁମାଳଙ୍କର ପ୍ରାଣ
ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମର୍ଗ ଶେଷ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହିପରି ମହା ଶୋକରେ
ଅଭିରୁଚି ହୋଇ ପଡ଼େ ।

ୟୁ ପର୍ଦରେ କବି ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ହସ୍ତିନାରୁ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ
ବାଟ ଥେବି ନାଲାକଳରେ ପହଞ୍ଚାକ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି
ଅଛୁନ୍ତି । ଏହି ନାଲାକଳର “ପର୍ମାଧ୍ୟବୁଲିନେ” ସେମାନଙ୍କର
ଅନ୍ତିଦେବଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷତ । ଏହି ଭ୍ରମଶର୍ଵତନାରେ ରୂପା-
ନାଥଙ୍କ କର୍ତ୍ତର କବିତାକ କରୁଥିଲା ଏବଂ ପରିଚୟ ମିଳେ ।
ପ୍ରାନ ଶୁଣୁକରି ପରିଚୟ କେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ସୁର
ବୀତହାରିକ, ବୌଗଳକ ବିଶେଷତଃ ଶୁଣୁକରି ତାଙ୍କର କରିବା
ମୟୁ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ମାରସ ପଦାର୍ଥପୁରୁଷ ନିଧରେ
ଯଥେଷ୍ଟ ମାଧୁର୍ୟ ତଳ ଦେଇଥିଲା । ଯୁ ପର୍ଦର ଥେବିଲୁ
ପ୍ରିତି ଦିଲେ ତାଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ ‘ଦେବା ବାଣାଶାଶ୍ଵି କେବେ
ପାପଙ୍କଲେ, କରୁଣା କେବୁର ଉଗ୍ର ଏ ଉତ୍ତନେ’ ବାହାର
କରାନ୍ତି ଉକ୍ତମ ସନ୍ଧାନଙ୍କର ଆଜି ଆଗରେ ତାହା ହଲ୍ଲାର
ବେମାନଙ୍କର କାନ୍ଦାର ସାହିତ୍ୟ ଭୁରବସ୍ତା ଦେଖାଇ ଦେଇ
କୁତ୍ପାପ ମିଶି ପାଣ୍ଡବ ପାଣ୍ଡବରୁ କରି ଉଦ୍‌ଦେଖ ପାଇଁ ଜାଗରି
ରହିବାକୁ ଅଭାବ କରିଥିଲା କରି ସମେତପାଇଁ ‘ମହା-
ଯାତ୍ରା’ର ଯୁ ପର୍ଦରେ ଉକ୍ତକ୍ରିୟା ପାଠକଙ୍କୁ କହୁଥିଲା

ପୁଣ୍ୟମ ଏ ସୈକଟ ବିଶ୍ଵ-ରହିବରେ,
ବାହି କେଇବୁନ୍ତି ଯାହା ନିଜେ ଲୁଳାମୟ
ପୁଣି ମର୍ମିଲାନାଲାଗେ, ଅଗ୍ରିଲ ଭୁବନେ;

ପର୍ତ୍ତଦଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯେହେ ପ୍ରମୂଳ ଲକ୍ଷଣ,
ଡ୍ରେଷ୍ଟ ଏ ଉଜ୍ଜଳତୁମି ଗୁଣେ ଗୋପ୍ତ୍ଵୀ”

କବି ରଧାନାଥଙ୍କର “ପର୍ତ୍ତଦଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯେହେ
ପ୍ରମୂଳ ଲକ୍ଷଣ, ଡ୍ରେଷ୍ଟ ଏ ଉଜ୍ଜଳତୁମି ଗୁଣେ ଗୋପ୍ତ୍ଵୀ”
ଦେବେ ବାପ୍ରକଳ ସାଧାଗଣ ତମ୍ଭରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୋଲ ହିବେ-
ତିତ ହେବ ତାହା ସେହି ଭାଗ୍ୟ ଧାରାକୁ ଜଣା । ଏ ପଢିତ
କାନ୍ତର କେଉଁ ଜାଗ୍ରୟ ମର କବିଙ୍କର ଏହି ମୁୟ କଞ୍ଚକା-
ନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରବ ତାହା ତମ୍ଭା କଲେ ହୃଦୟ
ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼େ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାକ୍ତବ ଦୃଶ୍ୟରଙ୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣା
ଅର୍ଥ, ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ତର୍ହିର ପୂର୍ବ ବିକାଶ । ଭୀମବାନ୍ତ
ଦୃଶ୍ୟ ରକ୍ତର ବର୍ଣ୍ଣନା କଥାର ହୋଇପରେ ମହାପାତ୍ରର
ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ତାହା ଅଛି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳରୁପେ ରହିଅଛି । “ତୁଙ୍ଗ-
ଭର୍ତ୍ତା ପକ୍ଷ,” “ମୁଁ ଗୁର୍ବାତ୍ମାମନଙ୍କ ଭୀମ ପଦାତ୍ମା,”
“ଶିଳାଶୟା ପ୍ରାଚ୍ଛାନ୍ତା ଶୈଳଶ୍ରୋତ୍ରପତିଷ୍ଠାତ୍ମା” “ଶର୍ତ୍ତାଗମ ଗିର-
ପୂର୍ବ ମହାନଦୀ ଦ୍ରୋଣି” ପ୍ରାକ୍ତବ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ କବି ଯେଉଁ
ଲିଖିଥିଥିଥା ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ସମ୍ଭା ଉଜ୍ଜଳପାଦତ୍ୟ
ସାହରରେ ଏକାନ୍ତ ଦୂର୍ଭାର । କବି ରଧାନାଥ ଗୁର୍ବକୋଟରେ
ନିଷ୍ଠଳରେ ବସି ହୁଅଛି ଭୀମବାନ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ । ଗୁର୍ତ୍ତକର କିମ୍ବା
ଅଙ୍ଗନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁ କବିମନେ ଚିହ୍ନିତ ଦୃଶ୍ୟର
ବହୁରରେ ରହି ଚିହ୍ନିତକର କର ଆଆନ୍ତି, ଧ୍ୟାନାଥ
ସେପରି ନୁହନ୍ତି । ସାଧନାଥଙ୍କ ପ୍ରାକ୍ତବ ବର୍ଣ୍ଣନା ନିଜର
ଅୟାସକ୍ରମ—ସେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଏହି ଦର୍ଶନକରି ନିଜର
କୁଳ ଧର ନିଜେ କିମ୍ବା ଅଙ୍ଗନ କରନ୍ତି । ଏଣୁ ତାଙ୍କର
ପ୍ରାକ୍ତବକ କିମ୍ବା ଅଙ୍ଗନରେ ଏତେ ସତ୍ୟ, ଏତେ ମୌର୍ଯ୍ୟବ୍ରାହ୍ମ,
ଏତେ ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ସେ ସୁର ଦୂର୍ଣ୍ଣ ନ ଦେଖିଥିଲେହେଁ
ପାଠକ ମନରେ ଯତନାଳ ମିନି ଭୀମବାନ୍ତ ଦୂର୍ଣ୍ଣରଙ୍ଗର
ଏକ ମହାଭାବ କାହାତ ହୁଏ । “ଅରଣ୍ୟକୁତ୍” ସେ କାପ୍ରି-
ବିଳ “ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ରିତିଷ୍ଠାତ୍ମା” ତାହା ରଧାନାଥ ନିଜ
ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଦେଖିଥିଲେ; ନିଜ ପ୍ରାଣରେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ
ତେଣୁ ତାଙ୍କର ହୁବି ଗୁଡ଼କ “ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ରିତିଷ୍ଠାତ୍ମା”

ଶ୍ରେଷ୍ଠର ରୂପକ ବିଷୟରେ ଜଣେ ସାହୁତ୍ୟ-
ଦେବୀ ଏକ ହୁନରେ କହ ଅଛନ୍ତି—“ମହାଯାଗର ଧର୍ତ୍ତ
ଶର୍ତ୍ତର ତୁମକୁ ପର ସାହର କିମ୍ବା ଭାବର ଉଜ୍ଜଳର

ସାହୁତ୍ତମାନଙ୍କର ସକା ଅଦେଶୀୟ ହୋଲି ପରମାପାଦ
ହୁଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ରିତିଷ୍ଠାତ୍ମା ।” ଏହି ବୁଦ୍ଧର ଶର୍ତ୍ତନାରେ ‘ନୈତିତି’
କାବ୍ୟ ଓ ଲାଙ୍ଘନି କହ Dryden କବି କୌଣସି ପଦ୍ମ
ବିଜେଷର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଢ଼ି ଅପାର ଦେଖି କେହି ନାହିଁ
କୁଷନ କର ଆଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୌଳିକତାର ଅଭିଭବ ହେଲେ
ମଧ୍ୟ ରଧାନାଥ ବିଷୟକୁ ନିଜର ଶ୍ରଷ୍ଟରେ ଯେଥର ପକାଇ
ପାର ଅଛନ୍ତି ତାହା । ଦେଖିଲେ ମୁଖ ଫେରାକୁ ହୁଏ ।
ଧର୍ତ୍ତ ସର୍ତ୍ତର ରୂପକାଳୀ ମଧ୍ୟରେ କବିଙ୍କର ତୁମ୍ଭେ ଦର୍ଶନର
ଯଦ୍ୟତ୍ତ ହେବୁ ମିଳେ । ମାନବ ସ୍ଵର୍ଗବ ଓ ମାନବ
ସମାଜକୁ ତନ ତନ ନ ଦେଖିଲେ ଏହା କିମ୍ବା କେହି
ସଥାରୁ ଦେଇପାରେ ନାହିଁ । ରଧାନାଥ ଗାନ୍ଧିଙ୍କର
“ସମାରେ ଥାଇ ମୁଁ ସବା ଭାବାଗୀନ; ଭାବାଗୀନ ହାତ୍ୟ
କଟାଇଲି ଦିନ” — ଏହା ପଣ୍ଡ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏହି
ଉଦୟନିତାରୁ ଯେହାର ରେତେ ନ ରୁହନ୍ତି ଯେ ସବାରର
ବିଷୟ ବୋଜାବଳ ଶ୍ରୀନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଜାଣ ଦୁଇ
ସଥାର ଯାବାରୁ ବିଷୟ ଅନୁର୍ଦ୍ଧରଣ ନିଶଚନ କର
ତାହାର ପ୍ରକୃତ ତଥା କିମ୍ବା କର ପାରୁଥିଲା । ଯେ
ତଥାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କିନ୍ତୁ ତଥା ବଳରେ କିବାଳଙ୍କି
ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉଦୟନିତାର ଅର୍ଥ ନିର୍ମାତାବା ନାହେ—
ଯେ ଉଦୟନିତା ଏହୁ ପରରେ ନିଜର ଭୀମାନିତା ।
ରଧାନାଥଙ୍କର ନିଜ ଥିଲେ, ରଧାନାଥଙ୍କର ଜୀବନ ଶକ୍ତି
ନ ଥିଲେ, ରଧନ ଥକର ଧନନାରେ ତତ୍ତ୍ଵରୁ ଶକ୍ତି ନ
ଥିଲେ ରଧନ ଥକର ନିଜରାରେ ଏତେ ମୌଳିକ ଶକ୍ତି
ନଥିଲୁ । ତାଙ୍କର କବିତାକୁ ଯେତେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବ
ପାଇବାର ଦେବୀ । ତାଙ୍କର ‘ମୋ’, ‘ଦୟା’, ‘ଶୋଇ’,
‘କୋଧ’, ‘ରୂପିତା’, ‘ମିଥ୍ୟା’, ‘ଅଳ୍ପିତ’ ରୂପକାଳୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାର
କିମ୍ବା ଦେଇପାରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକର ଭାବା ଭାବର ଅନୁମାନି,
ପ୍ରତ୍ୟେକର ଭାବା ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ତୁମ୍ଭେ ଦର୍ଶନର ସ୍ମୃତ୍ୟ
ସମବାୟ । ଧର୍ତ୍ତ ରୂପର ଶେଷରେ କବି କୌଣସିଲେ * ମଧ୍ୟ
ଶର୍ତ୍ତର ପୂର୍ବରେ କର ଭୀଷମରେ * ମଧ୍ୟ
ଶର୍ତ୍ତର ମହାନଳେ ଯଥ ବର୍ଷକଳେ ସୁର୍ଯ୍ୟର ଅର୍ଦ୍ଧ
ଦେଶେ” କିମ୍ବା “ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ରିତିଷ୍ଠାତ୍ମା”, “ପାପର ବନ୍ଦୀ” ରେ
କିମ୍ବା “ଭର୍ତ୍ତର ଭର୍ତ୍ତ” ବୁଦ୍ଧମିବ ତାହାର ସକେତ ମାତ୍ର

ପଇ ଅମ୍ବୁମାଳିକ ଆଗ୍ରହ ସହିତ ଗେ ଗାଆ ଶୁଣିବାକୁ ଚମିଲା ବେଳକୁ କବି ଧର୍ତ୍ତ ସର୍ବର ଶେଷ କର ଦେଲେ ।

ପେର୍ବି ଗାଆ ଶୁଣିବାକୁ ଧର୍ତ୍ତ ସର୍ବର ଶେଷରେ ଅମ୍ବୁ-ମାଳିକ ସବୁଷ୍ଟ ନେବରେ କବିଙ୍କୁ ବହୁତ ବୈଥିଲୁଁ, *ମ ସର୍ତ୍ତରେ ତାମାର ଅନ୍ତରୁ । ସେ ଗାଆ ସାମାନ୍ୟ ଗାଆ ନୁହେ । ସେ “ମହାନୀରାଜ” ଶୁଣିବାକୁ କବି “ମୋଯାନି ଦୁଃଖିବାର ରୟିକ” “ଶୁଣିବମ ତାମାରନ୍ତୁ” କୁ ନିମିତ୍ତ କଲେ । ଅମ୍ବୁମାଳିକ ତାଙ୍କ ସର୍ବରେ କ୍ଷେତ୍ର ଦୂରରେ ହିତା ଦୋର ଅମ୍ବୁମାଳିକର ଅଗ୍ରହ ପ୍ରେସାଲ ମୋରୁ । କଥଣ ମୁଣିଲୁଁ, କିଏ ଅନା କହିରୁଁ ? ସେ ଗାନ୍ଧାର ଧ୍ରୁବ ତ୍ରିଭ୍ରାତାବେଳେ ମନ୍ତ୍ର ମେଲୁ ନାହିଁ ଗେ ହଙ୍କର ଏ ପୁଅପରି “ମହାନୀରାଜ” ର ମୁଁ ସର୍ବରେ ପେର୍ବି କବିଙ୍କୁ ଧର୍ତ୍ତ ତାହା ଅଧ୍ୱରିକ ମୁଠ ଅବସନ୍ନ ଛଳକୁରେ ଏକାବେଳେକେ ଅମ୍ବୁମାଳିକ, ସେଥିରେ ପେର୍ବି ଧୀର୍ଘ ଅଛୁଟ ତହା “ବସନ୍ତ ଲିଲାପ୍ରୀ” ପିକ ଗାୟକର ଲାଈଟ ପଞ୍ଜନ ତାଙ୍କ” ନୁହେ, ତାହା, ରଣ ଶେଷର ମହା ଦୁନ୍ତିର ଧୂଳି, ତାହା ସୁଦେଶ ଦୁରୁ ନଦିର ଦେଶମର୍ତ୍ତ୍ଵା ପଦ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଉଚ୍ଚ ପୁଷ୍ପକଳ ତାହା ସୁଦେଶ ପ୍ରାଣ ଝିତଦ୍ୱାରିକର ଦେଶର ଦୁର୍ଦ୍ରଶ୍ଯ ଅଲୋଚନାର ଫଳ-ଗାୟର ଶୋକୋଚ୍ଛାୟା । ଯେତେ ଥର ଏ ଗାଆ ଅଲୋଚନା କହିଅଛୁଁ, ଦେଖିଅଛୁଁ ପ୍ରତି ଥର ଅମ୍ବୁମାଳିକୁ ଏ ଗାଆ ନୁହନ ପର ଗୋଧ ଦୋରାଇଅଛି, ଏବଂ ପ୍ରତିଥର ଅମ୍ବୁମାଳିକ ପ୍ରାଣର କହିଅଛୁଁ, “ଧନ୍ୟ ରଖାନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭୁ କହିବୁସ୍ତି, ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭୁ କହ ପ୍ରତିରୁ, ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭୁ ଲିପି କୁଣ୍ଡଳକା” । କବି ମୁଁ ସର୍ବରେ ଶାଖାନିତାର ପେର୍ବି ଅର୍ପନ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ସଂଗୀତ ଗାଇ ଅମ୍ବୁମାଳିକ ପ୍ରାଣରେ ଯେବୀୟ ଦିନେ ଆଶା, ନିଶା, ଦୁଃଖ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ହର୍ଷ ବିଶାଦ ଦେଇ ପାର ଅଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଅମ୍ବୁମାଳିକ ଲେଖନର ଶତ୍ରୁ ନାହିଁ । “ଅର୍ପନଶାଖାନିତାର ଅପ୍ରମିତ ହୋଇ” ଭାବର କପର “ଅବଶେଷ ଭଜନ୍ତୁଳ ଅର୍ପନ” କର ଗୌରବ ଶୁଣାନେ ପରିଶର ଦେବ ତାହାର ଗୋଟିଏ ପମ୍ବଳ ତିଥ କବି ଉଦ୍ବିନ୍ଦୁ ପାଠକମାଳକୁ ଉପହାର ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । “ନିମେ ଶୁଦ୍ଧ ତ୍ରୈତର ସୁଦ୍ଧତା ହୋଇ ଅର୍ପନ ଜାନ ଦେଇ ହେଲେ, ବିଷ୍ଣୁକ୍ଷେତ୍ର ଅର୍ପନ”

ପୁଷ୍ପକଳମ ଭୂମି” କପର “ଛୁଟ୍ରାନ୍ତବି ଶକ୍ତି ଅର୍ପନ” ଦେବ ତାହାର ଗୋଟିଏ ସୀଣ ଅଥର ସୁଧି ଅଲୋଚନା କବି ରାଧାନାଥ କବିପରି ଭାବର ସ ମାଜିକ ଜୀବନ ବିଷ୍ଣୁରେ ତାହାଙ୍କର ଅଭିନନ୍ଦିତା ଅମ୍ବୁମାଳିକୁ ଜଣାଇ ପର ଅଛନ୍ତି ।

“ଶୁଣିରେ ନିରାର ପାହା, ଶତ୍ରୁ ଗଲେ ଗୁଲି, ପାର୍ଥ, ସେ ଦିହାର ହୁଏ ଅନର୍ଥି ଦେଇ, ଅନର୍ଥି ଦେଇ ତେଣୁ ଦେବ କଲିଯୁଗେ ଭାବର ଭୁମିର ଏହି ଅନୁଧିମ ଶୋଭା” —

ଭାବର ଉତ୍ତରାଧିକାର ଏହା ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ମାଣ ଶିଖା, କବିଙ୍କର ଲିପି କୁଣ୍ଡଳତା ଶୁଣର ସେହି ଶିଖା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଅପୂର୍ବ କବିତାମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟାରା ଅଛି ।

“ବ୍ରତ୍ତର୍ଥୀ” ତେଜି କିମ୍ବେ ହେବେ କଲିଯୁଗେ ଲୋଭ ମୋହଳାଲେ ପଢି, ଅବିଦ୍ୟା ସେବକ, ଚନ୍ଦ୍ରିକା ପୀର୍ଯ୍ୟପାତ୍ରୀ ରକୋର ଭାରରେ କର୍ମନେ ଉଦ୍ବିକ ଅନ୍ତର୍ମିନ ପ୍ରଣୟୀ, ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଦ୍ଵିଜାତିର ଦେବ ଅବଶେଷେ କର୍ମକର୍ମେ ପ୍ରତି କର୍ମ ଏକମାତ୍ର ତ୍ରି, ତଥ, ଦମ, ନିମ୍ବମାତ ସବୁ ଦୂରେ ଦାର ଏକମାତ ଯନ୍ତ୍ର ମୂର୍ଖ ଶୁଣ ଥିବ ଶୁଣେ, ଧର୍ମକୁ କରିବେ ଦିପ୍ରେ ଜୀବନ ଜୀବନା, ମୁକ୍ତପଣେ ଏହି ଜାତ ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ମଣ୍ଡଳେ ଏକମାତ ଦେଶ ଏହି ଭାବକୁ ମଣି, ଭାବତବାପିକି ଦୃଢ଼ କର୍ମ କାଣ୍ଡଳାଲେ ଜୀବନେ, ସେ ଜୀଲେ ପୁଣି ନିଜେ ଦେବେ ଜୀନ, ସେ ଜଳିତ କର୍ମକାଣ୍ଟ୍ରେ ଖୋଲ ଜଳିତିତ, ଧର୍ମର ଯା ସାବ, ତାକୁ ଦୃଢ଼ ଅର୍ପନ୍ୟତେ ଯାଏବେ ଜୀବନ ଧର୍ମ-ତୁଷ୍ଟେ ତୁଷ୍ଟ ଦୋହାର, ଯଜମାନ ଧାର୍ମ ଗାତ ଖୋଲିବ ବିଦ୍ୱିଜେ, ତହୁଁ ପରମାନନ୍ଦର ଦିବାତ ଅର୍ପନ୍ୟତେ ବାଟ ନ ପାଇବେ ନିଜେ ପଲାଇବା ପାଇଁ, ଯଜମାନ ସଙ୍ଗ ଦେବେ ହେବେ ପୋଥିତ ସେ ଗାତେ; —”

ଅଧ୍ୟନକ ସମାଜର କି ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ତ ! ଏପରି ଜୀବନ୍ତ ସମାଜ ଚିତ୍ର ଧର୍ଥାନାଥଙ୍କର ଦୂରଦର୍ଶୀ ଚିତ୍ର (Prophecy Vision) ର ପରିଚୟ ମାତ୍ର । କବିତାର ମାଦକତାରେ ସେ ଯାହା ଗାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ଗାସ୍ତ୍ରବ ସନ୍ଧାର କଠାର ସନ୍ଧାରାରୁ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ନୁହେ । ଯେଉଁମାନେ କହି ରୁଧାନାଥଙ୍କ ଜୀବନର ଉଦ୍‌ଘାସିନାର ଅର୍ଥ ନିର୍ଜୀବତା ଦୂରଦର୍ଶୀ, ସେମାନେ ଦେଖନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ କି ବରର ଶକ୍ତି ଥିଲା । ଯେଉଁ ବିଧନାଥ “ନିଜ ହେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତି କିନ୍କି”ରେ

“କୋମଳ କମିଶା କୁନ୍ତଳ କରଷି,
ନିଜ ଅନ୍ତ୍ୟରେ ନେବ ଯଜନ,
ଏ ଘୋର ଲାଞ୍ଛନା ଦେଖିବ ତ ବସି,
ସମ ଅଶ୍ଵେତୁ କର ନମ୍ବନ ?
ଅରୁତିର ତେଜ କର ହେ ନିର୍ବାଣ,
ଅରୁତି ଶୋଣିତେ କର ଫୁଲକ,
ଅରୁତି ବକନ କର ହେ ଶୁଶାନ,
ଅରୁତିକୁ ଅଶ୍ଵ ପ୍ରେର ନରକ”

ପରି ବରବାଣୀ ଗାଇ ପାରିଥିଲେ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମହା-
ଯାତାର ବାର ରସର ଅବତାରଣା ବେଶି କିନ୍ତୁ ନୂତନ କଥା
ନୁହେ । ଅଜି ଭାବିଲେ ପ୍ରାଣରେ ଗର୍ଭର ଦୁଃଖର ଅସାର
ଲାଗେ “ପର ମନ ତୋଣୀ କାନ୍ଦୁହୁନ୍ତା, ଅଳ” ଦୂର-
ବ୍ୟବହାରରେ ଆର୍ଦ୍ର ଧର୍ଥାନାଥଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ ଗାଇ ସାରୀତ
ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ମେ ସବୁ ଥାଲେଚାର ଏ ପୁଲ
ନୁହେ । ତେବେ ପଦିକ କରୁଥିଥ୍ୟ ଅନୁରୋଧରେ ଏତକ
କହିବାକୁ ଦେବ ଯେ ଉନ୍ନତ ସନ୍ତୁନନ୍ଦର କିନ୍ତୁତୁତାରୁ
'ମହାଯାତ୍ରା' ପର ମହାଯାତ୍ରକା କବି ଧର୍ଥାନାଥ ଶେଷ
କରିପାର ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏ ଦୁଃଖ ଉନ୍ନତ କଣ୍ଠର
ବର୍ତ୍ତରେ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକରଣରେ ଚରକାଳ ଲିପିବର
ଦୋଷ ରହିବ ।

“ମ ସରରେ ଦେଉଁ ସମର ଅଦ୍ୟାତନ, ଶଷ୍ଟ, ଏମର
ତାହିଁର ବିକାଶ । ଏଥର ଶୋତା “ ନାମଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳେର
ଉତ୍କଳମଣ୍ଡଳ ” ପଢିଲଦେବ “ସ୍ଵଦୋତ୍ତମ ସ୍ଵଦ୍ଵାଳ ବଜାଣ୍ଟା
ଗ୍ରୁଣିତ, ବଜାଣିମେଣ୍ଟ ବ୍ରାତ, ବଜାଣିମେଣ୍ଟ ସ୍ଵଦ୍ଵାଳ ” ଶା ମନ୍ଦିରକନ୍ଦ
ଦେବ । ଏ ଦୂର ସର୍ତ୍ତର ବିଷୟ କବିତାର କିମ୍ବା ଭାବରେ
କହିଲେ ଏହା ଦେବ—

“ . ବିକୁଣ୍ଠ
ସବନ୍ଦର କବରତ ହେବ କଲିଯୁଗେ
ହସ୍ତିନା, ନଗରାଣୀ, ଶର ପ୍ରସିଦ୍ଧି;
ଦେଖାଅ କିଟୁପେ ଅର୍ଥପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରୁଦ୍ଧର୍ମବ୍ରାହ୍ମି
ସବନକମ୍ପୁଳବିଲେ ହେବ ପରିତେ ।”

ଶୁଣ ପରେରେ ଭାବର ଭାବର ପଦେଶର ଶକାମନ-
କର ସମର ପାଇଁ ଆମନ ଓ ଦେମାନଙ୍କର ତେଜବାସ୍ୟର
ବର୍ତ୍ତନା କବି ସୁରୁଦୂଷେ ପଞ୍ଚାଦନ କରୁଥିଲୁ । ମର୍ଗର
ଶେଷରେ ଉତ୍ତରାଧିକରଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ, କୁମୁଦମୁକ୍ତ ବିବାଦର
ସୂର୍ଯ୍ୟନା ଓ ସ୍ଵପ୍ନକାର ଦୂର ରୁଧି ରୁଧି ଅଛି ଅଛି
ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଧର୍ଥାନାଥଙ୍କ କବି ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଉପସ୍ଥିତ
ହୋଇଥିଲା । ପୁଅୁଜ ନୂତନକୁ ବିବାଦ ଓ ତାହାର
ଫଳ ଭାବର ଭାବର ଉତ୍ତରାଧିକରଣ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ।
ଏହି ବିବାଦ ଦ୍ୱାରା ଭାବର ଉତ୍ତରାଧିକରଣ ସ୍ଵାନ୍ଦ୍ୟର ଉପସ୍ଥିତ
ହୋଇଥିଲା । ସବି ଜୟବନ ସ୍ଵଦୁରୁତ୍ବକ ବିବାଦ ଦେବାବରେ
ପରିବତ ହୋଇ ଥାଥାରୁ ତାହାଦେଲେ ଭାବର ଅବସ୍ଥା
ଆଜି କଥା ହୋଇଥାଅନ୍ତା ତାହା ଭାବିଲେ ଆଜି କେତେ
ବିନ୍ଦୁ କାର ହେବ ଅଛି । ମେ ସବୁ ଆଲୋଚନାର ଏ ପ୍ଲାନ
ନୁହେ । ଅଭିଭାବ ସବୁ କାହାଣୀ ଅଛି ବର୍ତ୍ତନାନା
ଉପରେ ବିଷାଦ କାଳମା ପରାବନା ମନୁଷ୍ୟର କାଷ୍ଟ
ନୁହେ । ଯାରା ହୋଇ ପାଇଅଛି, ପରୁ ମନୁଷ୍ୟର ମଜଳ
ପାଇଁ । ମୁହଁ ବୁଦ୍ଧି ମାନାର ବାହିବାତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର କଥାଙ୍କ
ଅବା ମମାଲେକନା କରିବ ! ତାହାର ଶକ୍ତି ସିମାଦବି,
ତାହାର ନୟନ ଏକଦେଶଦର୍ଶୀ, ତେଣୁ ତାହାର ମମାଲେକ
ଚନା ସର୍ବଦା ଅପର୍ମିତ ।

ତମ ସରରେ ଯୁବାର ବର୍ଷଟ ଅମ୍ବୋକନ । ଏହି ସରରେ
କାର୍ଯ୍ୟର ଅନେକ ଗୁଣ୍ଠିତ ସନ୍ଦର ଅଲୋଚନା ଅଛି । ପ୍ରଥମରେ
ସ୍ଵପ୍ନକାର ଦୂରରୁଧିନା । ଫେରୁ ମାନେ ନନ୍ଦାକା, କାହିଜେମା,
ବିମଳା, ଉତ୍ତର ଦୂରରୁଧିନା ଅଳୁକଥାରେ ଶାଖାନାଥ କର
ପାରାବର ଦେଖିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଦେଖନ୍ତୁ ସ୍ଵପ୍ନକାର ଦୂର
ରୁଧିନା କିମ୍ବା ମନୋଦର୍ଶି ।

“ଅନ୍ତରେ ” ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଦ୍ଧାବୁନ୍ଦା ସ୍ଵପ୍ନକାର ଦୂରମ୍ଭାବ
ମୁହଁ ମୈମୁଳକେଣି, ମୁହଁତାବାର, ମରିବୁଶିମି,

ମନୋଦୟ, ଅହା, ଯେତେ ଶାରପୀରୀ ଉଦ୍‌
ଜୀବାରବୁଣ୍ଡଣା କାବ୍ୟାର କୁନ୍ତଳିନୀ
ପୁନର୍ବସ୍ତୁଷ୍ଟେ ଉଦେ ପ୍ରାଚୀନତଃ ପଠେ,
ଢଳ ଢଳ ଦଶେ କାନ୍ତି, ଲୁଲିକିଟ ସଥା
କୁଳକ ରେ ଦିନ, ଆହା ସକ ସରପେନ୍,
ସରସି ନିର୍ମଳ ନାରେ ବାଲବବ କରେ,
କଥାବା ସେ ଅଙ୍ଗଠାଣ୍ଠ, ଗଢ଼ିଛ କଣ୍ଠି
ସତେ କି କରୁନ୍ଦରଦେ କୁନେ ତା ବପାଇ !
କି ମଧ୍ୟରେ କେଳେ ମନାଧାର ଗୁନନ
ବନ୍ଦୁଦଶାର ଗୁରୁଧିଲୁ ଅଧରେ ।
କେତେବେଳେ ଲୋକାନ୍ତାଣ କରେ କେତେମତେ
ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତେ ଶ୍ରୀଲକ୍ଷ୍ମି ନର୍ତ୍ତା !
କାନ୍ତାଳିଦେବ ପ୍ରାୟେ କେଳ ସୀମନ୍ତମୁଖ
ସେଲାକୁଳ ଘେ ପ୍ରାକୁରେ, ଲୁଲିକାଳ ସଥା
ବଳେ, ଆହା, ଉତ୍ସବକଷିତା ବଚବଳେ,
ପ୍ରତ୍ଯୁଷବେ ପ୍ରତପଳ, ସେ ଶୋଭା ପିଲୁଲୀ
ଶୋଭିଲ ସେ ବାଚକ୍ଷେ ସଥା ବିଧୁରବି,”

ଅନ୍ତରେ ଯୌନର୍ଥ କି ମନୋଦୟ ଅବତାରଣ !
ଏହା ହାର କବିତାର ମନ୍ତ୍ର ଓ ବିଶେଷଂ ପ୍ରତ ମଧ୍ୟ ଉପ-
ସୁନ୍ଦର ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅ ଯାଇଥିଛି, ନିରମ, ଶୁଣେ କଠିତ ରଦ୍ୟ-
ମାରୁ ସରମ, କେ ମଳ ଓ ମଧ୍ୟର ପଦମର ଯଦ କିଛି ବିଶେ-
ଷନ୍ତ ଥାଏ ତାହା ହେଲେ ତାହା ଏହି ବିଶେଷନ୍ତ ଯେବୁରୁ
ବଲ୍ଲିଯାନୀ । ରଦ୍ୟଲେଖକ ପେରେ କଥାକୁ ଧାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦଳନ-
କାରେ ପ୍ରକାଶ କର ମଧ୍ୟ ତାହାର ଯୌନର୍ଥ ରଣ କରି-
ବାକୁ ସମର୍ଥ ନ ହୁଏ, ଦେଖିଲେଖନ ଯେହି କଥାକୁ କେତେ-
ଗୋଟ ପଞ୍ଚଭାବେ ଦେଖି କର ସୁଦା ତାହା ଉପରେ ନୃତ୍ୟ
ମାଧ୍ୟମ ଢାଳ ଦେଇ ପାରେ ଓ ତାହାର ଅମ୍ବନ ବିତ
ଯୌନର୍ଥର ସୁଷ୍ଠୁ କରିପାରେ । ମେୟମନେ ରଥନାଥର
ସ୍ଵର୍ଗାର ଯେଉଁ ପୁରସ୍ତ୍ରନା ଉତ୍ସବ କଲୁଁ ସେଥିରେ
ନିରାକାର ଏହି ବିଶେଷହୁ ବିଶେଷବୁରେ ପ୍ରତପଳତ
ହୋଇଥିଲୁ ଓ ତାଙ୍କର କବି ଶର୍ମିର ସୁନ୍ଦର ଅଳେଖ ମଧ୍ୟ
ନେହି ରହିଅଛି । ରଥନାଥ କବି ପୁରସ୍ତ୍ର ନେଇ ଜନଶୁଦ୍ଧିତ
କରିଥିଲେ, କବିତା ତାଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ସିଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଥିଲା ଏବଂ
ସେ କବି ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବାକୁ ବିନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ

ବୋଲି କରୁଥିଲେ କିଛି ପ୍ରତ୍ୟେ ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ଅବ-
ସ୍ଥାରେ କବିତାର ନିର୍ମିତ ସେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରିଷିତ
ଦେଖାଇଥିଲା, ଏଥରେ ଅର୍ଥପାର କଥା କିଛି ନାହିଁ । ସେ
କବିତାକୁ ମନ୍ତ୍ର ପାଇଁ ନିଯୁରେ ଦେଖୁଥିଲେ ଓ କବିତାର
ଶୁଣୁଥିବ ଦୟାହୁ ବିନିତ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ।
ଏହି ହେତୁରୁ ତାଙ୍କର କବିତା ଏହି ମଧ୍ୟମୟ, ମର୍ମଶର୍ମୀ ଓ
ମନୋରମ ବୋଧ କୁଏ ।

୪୮ ସର୍ଗର ଯୁ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଅମରୀକ୍ରିଆ ବାରବାଣୀ,
ବାରବର ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମନ ମୁଣ୍ଡି, ଗାଲିମାରେ
ରଥନାଥ କପର ପଞ୍ଚଥିଲେ ତାହା ଯେଉଁମାନେ “ବିଜ
ବୈନ୍ୟ ପ୍ରତି ଶିବାଳା”ରେ ଦେଖିଥିଲୁ ସେମାନେ
‘ମହାପାତ୍ର’ର ୪୮ ସର୍ଗରେ ଅମରୀକ୍ରିଆ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମନ ସର୍ବିତ
ଶୁଣ୍ଟି । “ଏହି କି ସେ ଅର୍ପି ତୁମେ ? ଏ ତୁମେ ସତ,
ତୁମେଟିକି ଅର୍ଥନାମ ବାମାକ ଜାତେ ?”—ବାର ହାତିର
ଉକୁଳ ସହିଥ୍ୟ ସ୍ଥାବରେ ବନ୍ଦୁଦନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ
ଅମୂଳ୍ୟ ରହ ବୋଲି ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହେବ, ଏଥରେ ମତାନ୍ତର
ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ।

ଏହେ ମାୟା ପ୍ରାଣେ ପେବେ, ତେଜି ରଣ ତୁମ୍,
ସଙ୍ଗାଳ ସୁତୁପେ ତୁମ୍ ବିଜ୍ଞାନ ନେଇ,
ବାନ୍ଧ ରଣ ଶୁହେ ଯାଇ ନାହା ବସ୍ତୁଥିଲେ,
ହେ ନାଶ୍ୟ, ଯୁଗାନ୍ତରେ ନର ଦେହଧାର !

କବିତାର କି ଅନଳ ବର୍ଣ୍ଣ କରୁଥିଲା ! ଶେବରେ
ଅର୍ପି ସୁତକ ତୁତ ଅମୂଳ୍ୟ ଉପଦେଶ ! ଏ ଉପଦେଶ
ଅମରୀକ୍ରିଆ ଦିନ ସେଇ ଅବଶ୍ୟକ ଅଛି, ଅଜି ମଧ୍ୟ ସେହିପର
ଅବଶ୍ୟକ ଅଛି । କବିତା କଥାରେ କହିଲେ ତାହା ଏହିପର
ସ୍ମୃତି ;—

“ପଞ୍ଚ ଯା ପଳକ କରିନ୍, ରହ ଧର୍ମ ଧର,
“ନନ୍ଦର ଦୀନ ଅନ୍ତା ମହାର ପାତନ”
ଅର୍ପିଯା ଯା ସାର ଧର୍ମ ପାଳ ଅର୍ପି ଧରେ !”

ଜାଣ ଉକୁଳାମ୍ବି, ସୁଦେଶ କବି ଏ ପେଇଁ ମହା
ଉତ୍ସବର ଅମ୍ବନାକୁ ଦେଇ ଯାଇଥିଲୁଛି ତାହାର ମଧ୍ୟରେ
ସୁଦେଶର ମନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ରହିଅଛି । ଦୁଆ ବାକୁ ଅଛିଯା,
ଅହମୀଳା, ଦ୍ରୋଗ, ରୂପା ପାଇଁଲେ କର୍ମ୍ୟ ଅନହା ବାଜା
ପର “ଅର୍ପିଯ ଯ ପାରଧର୍ମ” ତାହା ପାଳନ କର ।

ତାହାର ହାତ ଅମୂଲ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ପାକର
ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଦେଖାର ମଙ୍ଗଳ ହେବ ଏବଂ ସର୍ବାପର
ବିଧାତାକର କହା ପଞ୍ଚ ହେବ ।

ଏହି ଯେତାରେ ପୃଥିବୀର ସନ୍ତତର ସରଳ
ଧେନୀର ସୁକି, କେବଳ ଯବନ ସେନାର ନୁହେ, ସେଠି
ସଙ୍ଗରେ ଦୟନ୍ତ କୁଳଜୀର କୟାତନ୍ତ୍ର ଓ ଅର କେତେଜଣ
ଦୟନ୍ତ, ନିରଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଯୋଦୋନା କରିଥିଲେ । “ଜୟ
ପୁଥ୍ନାଦେ” ମେଦିନୀ କମ୍ପାଇ ଦୟନ୍ତେନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁକି ଷେଷକୁ
ଗଲୁବେଳେ ପ୍ରଭାସିମାନେ ଉପର ଦେଖୁ ଅଛନ୍ତି ତାହା
କବିକର ଲିଖିଥିଲୁଗାବେ କି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି; ଶ୍ରୀ—

“ପୁଷାଦେ, ପ୍ରାତିରେ, ପୃଷ୍ଠ ଗବାଷେ କୁଟୁମ୍ବେ
ଦିରେଶିଲେ ଦୃଶ୍ୟ ଖୋଲ ଦିଲ୍ଲୀପୁର ନାଥ
ଅର୍ପନ ସେ ରଣୟାଶା, କରପଦ ଯୋଦ୍ଧ
ବିଜୟ ବାହୁଡ଼ା ଯ ତ ରଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଦେ,
କରଣ୍ତିଲେ ଲଜାଞ୍ଜଳ କାହିଁ ବରାଜନା
କାହିଁ ରଣୟାଶା ପୁନେ ବିଦୁର ଜନମ
ଦୂରୁଁ ଦେଖି, ମୁହଁରୁଁ ମୁହଁରୁଁ କରହାଣ
କାହାର କରୁଣେ ଦୋଷି ଦାରୁଣ ବିଦ୍ଵି;
ଅତ୍ୟନ୍ତ ନମ୍ବନେ କାହିଁ ଉତ୍ତର ପ୍ରଣୟିନ
ବ୍ୟାଦତ୍ରିତ ପ୍ରିୟସୁଖ ଦେଖିବାର ଅଶେ
ଥରେ ଦେଲେ, ଅମରଣ ମୁଢ଼ିର ପଞ୍ଚାଳ;
କାହିଁ ପ୍ରେମଶିଳା ନବ ବିଶ୍ଵାସତା ବାଲା,
ପକାଏ ରମ୍ଭୀ ପଦେ କେତେବୁପେ କି ଯେ
ମାଲୋପୁଲ ଦଳ ଦାମରୁଣ ବେଳ ଅଛି
ଅଜ୍ଞନ ନଦ୍ଦେଶ, ବାର୍ଷ ଗଦ ଗଦ ଭାଷେ,
ଦେଖିଥୁଁ ଶିଶ୍ରୁତ କାହିଁ ଦିଅର ତହାର ।
ରଣୟାଶା ତିଆର ସେ ଶ୍ରୀର ମାତା,
ଲୋଚନେ ଲୋଚନକଳ ପ୍ରମୁଁ ସଲୋଚନା;
ଶୋକଦ୍ଵାରେ କାହିଁ ସୁନ ଦେଖଇ କୁମାର
ମାନସରେ ଚିତ୍ତ ମୁଢ଼ିତ ପଦ୍ମତେ
ସୁନ ଆକାଶହର୍ଷ, ଅଶା କରିବି,
ମଣି ଯାଉଥିଲା ଚାର ଅଶା ଚନ୍ଦବଲେ,
ଭରକି ଅନାଇ କାହିଁ କନଇ ହଜଣ,
ତିତାଙ୍କୁ ଅନାଇ କାହିଁ କାନ୍ଦର ଦୁହିତା

ସ୍ଵାପ ସଙ୍ଗେ ତେଜି ପୃଷ୍ଠ ଦର୍ଶନର ଆଶ,
ଦିନୀରୁସ ପିରେଦେଶ ପୂରିଲ ରୂପ
ଅବଳା ଧଳାପେ, ବଳ ବୁକର ମନାସେ ।”

ବର୍ଣ୍ଣନା କୁଶଳ କବି ରଖାନାଥଙ୍କର କବିତା ରେ
ଏହା ଜୀବନ୍ତ ତିବି ଆଶା କରିବା ଅମୂଲ୍ୟ ପରିଷରେ
ସ୍ଵର୍ଗକ କଥା । ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ କିଏବ ମୋହନ ଶତ୍ରୁ
ଆସ ଓ ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କିପରି ଦୁଃଖ୍ୟାତାଙ୍କ ତାହା ଉକ୍ତଳ
ସାହୁତଙ୍କ ପାଠକମାନଙ୍କ ଜଣାଥିବ । ଉପରେକୁ ଉତ୍ତରାଂ
ଶଟ ସେହି ବର୍ଣ୍ଣନା ବୈଚିନ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଭ୍ରାତାବରଣ ମାତ୍ର ।
ସମାଜେତକମନେ ପ୍ରକଳ୍ପ କବିତାର ଗୋଟିଏ ମୋହି ଅଛି
ବୋଲି କହିଥାଏ ଓ କବିତାର ମାଦକତାରେ ପାଠକ
ବାହ୍ୟରଗତଙ୍କର ଭୁଲିଯିବାର ଶୁଣାଯାଏ । ଦିନାନାଥଙ୍କର
ବର୍ଣ୍ଣନାମ୍ବୁଦ୍ଧ କବିତା ର ଏହା ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ପ୍ରଭାବ ଅଛି
ବେଳି ବୋଧନ୍ତ୍ବେ । ତାଙ୍କର ଉପରେକୁ ବର୍ଣ୍ଣନାଟ ପାଠ
କଲାବେଳେ ଅମ୍ବେମାନେ ସେହି ପୁରେଶପ୍ରାୟତ ଦିଲ୍ଲୀନଗର
ଧରେ ଆଇଁ ସେହି ସ୍ଵକାରାକ୍ଷାଳୀନ ଶୋକ ବହୁ ଦୃଶ୍ୟଟ
ଦେଖିଥିଲୁଁ ବୋଧନ୍ତ୍ବେ ଭୁଲିଯାଇରୁଁ, ଅମୂଲ୍ୟକର ଚନ୍ଦ୍ରମନ୍ଦିରେ
କବିତାର ବର୍ଣ୍ଣତ ଦୃଶ୍ୟ ପୁତ୍ରକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ ଅଭିନାଶ
ଦେବାପର ବୋଧନ୍ତ୍ବେ; ଦ୍ୱିତୀୟ ଅମ୍ବେମାନେ କଣକଳ
ନିମିତ୍ତ ବାପ୍ରବ ବଜାର ତିଯ୍ୟାକଳାପ ଭୁଲିଯାଇଁ ଓ କବିତାର
କର୍ମକାର ମନୋଦ୍ଵାରା ଫାଁଢ଼ିରେ ଯୋଗଦେଇଁ ଏବଂ ତହିଁ
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅମ୍ବେମାନକର ପାପତାପଦ୍ରିଷ୍ଟ ପ୍ରାଣକୁ, ମନୋକଳ
ନିମିତ୍ତ ହେଲେ ଦ୍ଵାକା, ଶିତଳ କରବାର ଶାଖ୍ୟ ସୁନ୍ଦର
ଲାଭକରୁଁ ।

ସୁନର ବର୍ଣ୍ଣନା କି ଉପ୍ରକଳ୍ପ ! ସୁନରେଲେ ଦେଖିଁ
ଅଭିନ୍ଦ ସେ ପ୍ରାଣକର ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ତରେ କର ପକାଇ ଥିଲା,
ସୁନର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ମେହି ଅଭିନ୍ଦ
ଅଭିନ୍ଦ ଦିବ । ସୁନର ବର୍ଣ୍ଣନା ହିକିଏ ମୁଣ୍ଡରୁଁ, ଦେଖି
ପାରିବେ କବି ଦୟନ୍ତେର ସମରକ କିପରି ଦୟନ୍ତେର ଭୟରେ
ବର୍ଣ୍ଣନା କବି ଅଛନ୍ତି —

କି ପୁରେ, କି କଳନପଦେ, ବୁକମ୍ପନେ ଯଥା
ମନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ଦେଖିଲ କମ୍ପନ୍ତ ସମନେ
ଦବିନ, ପାଶେଶ, ପିତା, ମର ତର ଯେବେ
ମନ୍ତ୍ରକୁ ଯମ୍ବନ ପାଣି ସୁଧ୍ୟମ ମୁଣ୍ଡେ,

ପ୍ରଜାପନ୍ତ୍ରୀର ଧ୍ୟାନେ ମାରବାବୁ ଗୁଣୀ
ଦିଲାଶୀ ହୋଇଦୁଇବ ପ୍ରଧାନ ପରମ୍ୟ
ବନ୍ଦଳ ମରୁଚ, ଦୂର ଦୃଷ୍ଟି ଯୋଡ଼ାଇ
ଧୂଳ ମେରେ, ମହାବେଗେ ଉପାଦ୍ଧି ଦୂମାଳ;
ଶାକରେ ମାୟା ଶ୍ରଦ୍ଧା ଉଡ଼ିଗଲେ ନାହିଁ
ରହିଲେ, ଗଜନ ଧୂର କୁଣ୍ଠ କୁଣ୍ଠନେ,
ପଳାଇଲେ କୀର୍ତ୍ତିକ କିଏ କେଉଁ ଅତେ
ବିଶବ୍ବାଦ, ପଳାଇଲେ ଯେଣୀ ଯୋଗ ଶୁଦ୍ଧ,
ରୈଣୀର ରର୍ବ ସ୍ରଦ୍ଧା ପଡ଼ିଲୁ ଅକାଳେ,
ବଳନାରେ ଏହି ତୋଇ ହେଲେ ଛନ୍ଦମତ
ପର୍ବ ପ୍ରାଣି କି ଜଳନ୍ତି, କି ହିଲେ, ବିହୁମୁଣ୍ଡ;—

ଏ ସବୁରେ ପରେ ପ୍ରକଳ୍ପ ଯଦି—ଦେଖିରେ ଅଛୁ
କେବଳ ଦୁଃଖପୁଣି, ମରିଲା, କ୍ରି କ୍ରି କଲେବର, ଅଛୁ,
ଥୁଲି, ଥୟୁ । ଏମ ସର୍ବ ଶେଷକୁ “ଶାନ୍ତିର ତାହା ଦେବତା”
ପମର ବାଜାର ଲାଭ ହେଲା । “ପଳକେ ଏ ମହାଦୂର୍ଘ୍ୟ
ହେଲା ଅନୁଦ୍ଵିତୀ ସ୍ଵଧୂରିତ ନେହୁଁ ସେହି ସହ୍ୟପରି ଚହେ;”
ଅମୃତନଳେ ଦୁଃଖି ମଧ୍ୟ ସେ ଦୁଃଖ ଅନୁଦ୍ଵିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ
ଦୁଃଖମୁକ୍ତେ ଲାଗି ରହିଲା; ଏହା ପରେ ‘ମହାପାତ୍ର’ର
ଆର କେତେ ମହା ଦୁଃଖ ଦେଖିବାକୁ ଗମି ରହିଲୁ, ଅଜ୍ଞିତୁ
ପାରି ମଲ, ଆର କିଛି ଦୁଃଖ ଅସେଲା ଲାଗୁ । ଏତି ବାଜ
ପରେତା କର କର ଗୋଟିଏ ଦର୍ଶକ ନିର୍ମାଣ ପଢ଼ିଲା ଏତିକ
କହି ଉଠି ଘରୀନ୍ତି “ପରେ, ରୁମ୍ଭେ କଳ୍ପରେ ଜଳର
କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଚୌରିବ ଅଛି । ହଜି, ଦୁମ୍ବ ଜଳା ଜନ୍ମି
ଯାଇ ଦେଇ ।”

ଅମ୍ବେମାନେ ଅଛି ଶୀଘ୍ର ଭବରେ ଯେଉଁ କିଶୋରଙ୍ଗ
କିନ୍ତୁ ତାହାର୍ଦ୍ଦିନ ‘ମହାପାତ୍ର’ର କହାଳ; ତାହାର ଉପରେ
କବି ତାଙ୍କର “ପର ପାରି କର ମୋର ହିନ୍ଦି ଦେଇ” ସେହି
କହାଳରେ ଜଳନ ଦେଇଅଛନ୍ତି; ତେଣୁ ଯେହି କହାଳଟି
ଏବେ ସନ୍ଦର ଦଶୁକୁ । ୨୦ ଅଧ୍ୟାତ୍ମରେ ଯେଉଁ ମହା କାର୍ଯ୍ୟକୁ
ଯାଇବେ ଗୋଲ କର କରୁନା କର ନିର୍ମାଳେ, ତାହାର
ଏହି ସାନ୍ଦରା ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଣରେ ବଡ଼ ଅସତ
ଲାଗେ । ମନେ ଦୂରେ, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାବନା କରିବା
କି ଦୂରେ କଥା, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟର ପାନେ ଦୂରେ ଶୋଭାବତ୍ତା ।
‘ମହାପାତ୍ର’ ଓ ଦୂରରେ ପର ଦୂର ଦୂରରେ

ଦେଖିରେ କରିବି କେବେ ପାନ୍ତିଭ୍ୟ, କବିକ, ଦୂରୋ-
ଦୂରର ମୁହଁ ଯେ ରହ ପାଇଥାନ୍ତା, ତାହା ଭବିଲେ
ଦୂରମାନ କହାରେ ଅଧ୍ୟେବଦଳ ହେବାକୁ ଦୂର । ଏ
ଦୂରର କାହାଣୀ କାହାକୁ କହିବାକୁ ଦେବ । ଯାହା ହେଉ
ଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ‘ମହାପାତ୍ର’ ଗୋଟିଏ ମହାରହ—
ଏଥରେ ଯାହା ଅଛି ଯେତିକ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ପଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ପରଗୁର ହୋଇଥାରେ ।

ଅମ୍ବେମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା କହିଅଛୁ”, ତାହା କେବଳ
'ମହାପାତ୍ର'ର ମୁଖ ବିଷୟରେ । 'ମହାପାତ୍ର' ଯେ ତାହା
ଦୋଷ ଦୋଷକୁଳ, ଏହା ଯେପରି କେହି ମନେ ନ
କରିବା । ମନେକ ମାନଶ୍ୱର କାର୍ଯ୍ୟ ପର 'ମହାପାତ୍ର'ରେ
ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ଅଛି । ତାହା ବୋଲି ଦୋଷ ଶୁଣିବ ଶର୍କାର
ଦୂର କୌଣସି ପରାର୍ଥ ମୂଳ୍ୟ ଦୂରପର କରିବା ଲାଗୁଥିଲା
ଦେଖିଥ ଅଛି କିମ୍ବା ନହେ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କବି ଖୋଜି
ଦେଲେ ଦୋଷକୀଁ କଷ୍ଟରେ 'ମହାପାତ୍ର' ମଧ୍ୟ ଦୋଷର
ଆବର ବୋଲି ଦେଖା ଯାଇପରେ । ଅମ୍ବେମାନେ ଯେପରି
ଦେଖିରେ 'ମହାପାତ୍ର'ର ଅଲୋକା କରିବାକୁ ଅରମ୍ଭ
କରିଲାହୁଁ; 'ମହାପାତ୍ର'ରେ କି କହିବ ଅଛି, କି କହିବ
ଅଛି; କି ପଣ୍ଡିତ ଅଛି ତାହା ଦେଖାଇବାକୁ କିମ୍ବା ଦେଖି
କରିଅଛୁ । ଦେବ ଏହି ଅଲୋକନା ସମୟରେ ଅମୃତନଳେ
ଯେଉଁ କେତେମୁଣ୍ଡର କଥା ଦୋଷକୁ ଦେଖା ଯାଇଅଛି ।
ତାହାର କିମ୍ବା ଆହୁତି ଦେଇ ।

୧ । ମହାକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ଦେଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା
ପ୍ରତିକର କାହାର 'ମହାପାତ୍ର'ରେ ତାହା ଅବେ ନାହିଁ
କହିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ହେବ ନାହିଁ । 'ମହାପାତ୍ର'ରେ ଯାହା
ଅଛି ତାହା କେବଳ ପର ପରାର୍ଥ ଅରମ୍ଭ ଏଥି ପରାର୍ଥ
ମନେ ରଖିବାକୁ ଦେବ ସେ ଦୂରଳୀପ ଗୁପ୍ତକ ମନୋହର ।
କିନ୍ତୁ ସେ ଦୂରଳୀପ ନରକ ବିଶେଷରେ କିଛି ପରିଚାର
ଦିଲୁ ନାହିଁ । 'ମହାପାତ୍ର'ରେ କାବ୍ୟର ପୁରୁଷର ଦେଖି
କାହାର ଦେଖା ମିଳେ ନାହିଁ । କେବଳ ଅଗ୍ନି ଦେବ ପାଣ୍ଡିତ
ଭ୍ରତମାନଙ୍କ ଅରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବ୍ରତା ଶ୍ରଦ୍ଧା-
ଅର୍ଥ ପର ଦେଖିଅଛି । କିମ୍ବା ଅଗ୍ନମ କିମ୍ବା ଦେଖି
ଦେଖିବ ନିମିନ୍ତେ ମହାପାତ୍ର'ରେ ଅବଳ କର ପର

ଅଛନ୍ତି ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଭୂତ୍ୟଦର୍ଶନ ଓ କବିଚନ୍ଦ୍ରପାତର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେବତକ ହେଲେ କରି ଶ୍ରୀ କବିଚନ୍ଦ୍ର ପରି ରଖି ଦେଲେ ତାଙ୍କର ଅମୟତବର କୌଣସି ଲଜ୍ଜା ହେବ ନାହିଁ । ଏକ କଥାରେ ଏତିକି କହୁଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ‘ମହାଯାମା’ର ଭିନ୍ନ, ସର୍ବଜନଙ୍କ ବାନ୍ଧି ରଖିବାର ଗୋଟିଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଭିବ ଲମ୍ବିତ ହୁଏ । ବାବ୍ୟର ସେହି ସ୍ମୃତି ଉପର ବିଶ୍ଵେଷଣ । ଚର୍ଚନା ଶୁଭକ ଚରିତ ଶୁଭକର ଶୁଭପାତର ବାନ୍ଧିବାରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିଲେ ସହକାର ଦ୍ୱାରା ଦେବତାରେ ମାଧ୍ୟବାଳତକା ଜନ୍ମିତ ହୋଇ ରହିଲୁ ପର ସ୍ଥର ଦେଖାଯାଏ । ସେବକ ନ ହେଲେ ସେ ସବୁ ଯେହି ଖେଳ ପଡ଼ିଲୁ ପର ବୋଧ ହୁଏ । ‘ମହା-ଯାମା’ର ଚର୍ଚନା ଶୁଭତକ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ସେହିର ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । କାବ୍ୟର ଚରିତ ଶୁଭକ ପୁଣି ପାରିଗର ଅବସର ମଧ୍ୟ ପାଉ ନାହାନ୍ତି । ସେଥିରେ କବିକର ଦୋଷ ଧରିବା ଅନ୍ତିତାର ପରିପ୍ରେସ । ସେହିମାନେ କାଣ୍ଠରୁ କିପରି ଅବସ୍ଥାର ‘ମହାଯାମା’ ୩୦ ପର୍ଗର୍ବ ହତାତ୍ମା ଗର୍ଜିବେ କନ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲୁ, ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ମେଥିରୁ ଚରିତ ବିଶ୍ଵେଷଣ ଆଶା କରିବେ ନାହିଁ ।

୨ । ଦୋଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଥାଉ ଗୋଟିଏ କଥା, କବିଚନ୍ଦ୍ର ରଖା । କବି ରଧାନାଥ ସ୍ମୃତ ପଲାରେ ସରଳ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରାମ୍ୟବନ ଶୁଭକର ଯେପରି ମଧ୍ୟ ମିଳନ କର ପାରନ୍ତି । ତାହା ଅତି ଅଳ୍ପ କବିଚନ୍ଦ୍ର ଜଣାଇବା ପର ବୋଧ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ, କବି ହିକିଏ ସ୍ଵର୍ଗତ ବେଶୀ ପଣ୍ଡାଗ । ଶୁଭମୂଳୀର ଶବ୍ଦ ଯୋଜନା ଯେ ମହା-କାବ୍ୟର ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ଏହା ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ଶୁଭମୂଳୀର ତେଜନକର ପଦପୋଜନା କରି ଅମ୍ବମାରକେ ଦେବ, ମେଯନାପ ବନ୍ଧ, ଲେଖିଅଛନ୍ତି ତରଳ ମଧ୍ୟ ସହଜ ପଦପୋଜନା କରି ଅମ୍ବମାର ନନ୍ଦ ‘ପଲ୍ଲେର ସ୍ତର’ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଶବ୍ଦ ଯୋଜନା ଯେଣ୍ଟିକେହି କହନ୍ତି ନାହିଁ ମାରକେଳଙ୍କ କାବ୍ୟ ନବନଚନ୍ଦ୍ରର କାବ୍ୟଧାରୀ ଉଚ୍ଚମ୍ଭ ବର୍ଣ୍ଣ ଅଳ୍ପଶିଖିତ ପାଠକ ନବନଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମହା-କାବ୍ୟ ପାଠକ କୁଟାର୍ଥ ହୁଏ । ରଥନାଥ ସାହୁତ୍ୟ ମେଥିରେ ଅନେକ ବିଶ୍ଵରେ ଉନ୍ନତ ନବନଚନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଦ୍ଧର ରଜ୍ଜି ଯାଇଥିଲୁନ୍ତି, ତେଣ ସେ ଅଜି ନବସୁଗର ଉକ୍ତଙ୍କ ସାହୁତ୍ୟର

ପଥବର୍ଷକ ଚୋଲ ପ୍ରକଟ । କେନ୍ତି, ବୈଧମ୍ଭା ଏ କଥା ମୁହଁକଷେରେ ସ୍ମୀଜାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ, କାବ୍ୟର ଭାଷା ବିଷୟରେ ସେ ପାଗିନ ମନ୍ତ୍ର ସ ଦୟ ସନ୍ଦର ପ୍ରତି ପାର ନ ହେଲେ, ମେବଟଃ ତାଙ୍କ ମନରେ ଶୋଷ ପିଲୁ ଯେ ଶୁଭ-ମେର ଶବ୍ଦ ବିନ୍ଦୁର ମହାକାବ୍ୟ ଏକାନ୍ତ ଉତ୍ସମ୍ଭେଦ । ତେଣୁ ସେ ଯେଉଁଠାରେ ସୁହାର୍ଦ୍ଦା ପାଇଅଛନ୍ତି, କଟନ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗର ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଶ୍ରୀ ନ ହୀନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କ ଶବ୍ଦଯୋଜନାରେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ମୀଜାର ରଖିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ସରଳ ମଧ୍ୟର ଭାଷାର ସାହାର ଯେତେ କଞ୍ଚକ ପ୍ରାଣକୁ ଅଲୋକତ କରେ ବ୍ୟାନାଥକ ଶୁଭମୂଳୀର ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାର ପାଇଁତ ତାହା କରିପାରେ ନାହିଁ । କେହିଁ କହି ଥାନ୍ତି ପାହାର୍ଦ୍ଦା ବୁଝିବାକୁ ଯେତେ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଯେଥିରେ ଯେତେକ ରସ ଥାଏ । ମହାକାବ୍ୟ ଶୁଭମୂଳୀ ବୁଝିବାକୁ ଯେବେ ସମୟ ହେଲି ଆବଶ୍ୟକ ନ ହେଲା ତାହାଦେଲେ ସେ ଶୁଭକର ମହାକାବ୍ୟର ବହିଲୁ କେଉଁଠାରେ ? ପେର ମତ ଯେବଣାଶମାନେ ବୋଧ ହୁଏ ସ୍ମୀମାଳ । ବଢ଼ି ଶବ୍ଦ ବୁଝିବାକୁ କପରକ କଲେ କାବ୍ୟର ରସ ମିଳେ । ଏହା ଅର୍ଦ୍ଧୀ ଠିକ ନୁହେ । କାବ୍ୟ ସରପ ହୋଇଲିଲେ ତାହା ଦୂଦିତରେ ଲୁଝି ରହେ, ଛାତାରବାକୁ ତେଣ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଛାତିପାଏ ନାହିଁ । ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ଫୁଲର ଗଜ ନାସିକାର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରାଣରେ ଅନେକ ଦିଏ, ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ଶିଶୁ ଅନେକଙ୍ଗ ନମ୍ବନର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଦୂଦିତରେ ଶାର୍ଦୁ ଦିଏ, ବିନା ପରିଶ୍ରମର ଦଜ୍ଜାତର ମଧ୍ୟ ଧୂନ କର୍ମ କୁରିବ ବାଟ ଦେଇ ତାତ୍ତ୍ଵ ବିଜୋଦନ କରେ । ଏ ମଧ୍ୟର ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀଏଲାହିଁ । ତେଣୁ କଥାର ଏ କଥା ସ୍ଵର୍ଗକି ପର ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏ ଶୁଭକ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଅନେକ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ? ସନ୍ଦର ପରାର୍ଥର ହାତର ଅନ୍ତରମେ ପ୍ରଦେଶ ପର୍ବତ କରିବାର ତୋଟିଏ ସ୍ଵାଭାବିକ ହେଲି ଅଛି । ମେହିଁ ବିନରେ ତାହା ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ମନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଦୂଦିତରେ ଅପନ ପକାଇ ବସିପାଏ । ଏହି ସାହାର ଶକ୍ତି କୁ ବଧା ଦେବାର କାହାର କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ଯେଉଁପରି ଦେଖିଯୋଜନା କଲେ ଏହି ଘୋରିନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରଦେଶ କରିବାର ଶକ୍ତି ପାହାଯାଏ ପାଇ ପରେ । ଗେହିପର ଶବ୍ଦ-

ଯୋଜନା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଏ ଲେଖକ ନିଜର ଅଯୋଗ୍ୟତା ଦିଶଟି ତାହା କରି ନ ପାରେ ତାହାରେକେ ଲେଖକ ପଠକ ହୃଦୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟର ଚିତ୍ର ଉତ୍ସପ୍ତି କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ତାହା ମନ୍ତ୍ରରେ ନାଲା ଚୋକିମାଳର ମୁକ୍ତନା କରେ । ଯେଉଁ ଲେଖନ କାର୍ଯ୍ୟ ବା କବିତାରେ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣିତ (Word painting) ରେ ଯେତେ ଦସ ସେ ସେହି ପରିମାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଛାପାର୍ଥୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଏ । ବର୍ଣ୍ଣିତ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲେ ତିରିଲ ବିଷୟର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ମଧ୍ୟ ତାଳିକା ଅମ୍ବର । ପଣ୍ଡତୁରେ ଯାହାର ଏହିରେ ଅଭିନନ୍ଦା ଅଛି, ସେ ବିଭିନ୍ନ ବଣ୍ଣ ନାରେ ବିଭିନ୍ନ ରୂପର ବ୍ୟବସ୍ଥାର କରି କେତେବେଳେ ବା ଅମ୍ବାନଙ୍କୁ ରଣ ଦୂର ମନ୍ତ୍ର ନିବାଦ ଶୁଣାଏ, କେତେବେଳେ ବା ମୋହନ ମୁଦ୍ରା ବଳାଇ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ତୁମ୍ଭୀ ମନ ମୋହନ କରେ, କେତେବେଳେ ବା ଦୈର୍ଘ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅବଳ କରି ଯଣନ ମଧ୍ୟରେ ଦୂର ନିର୍ଣ୍ଣୟତାର ଜ୍ଞାନ କିମ୍ବା ଦିନ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ମାନମପଣ୍ଡରେ ଅଭିନ କରିବେଇ ମୁଖ୍ୟ କରିବ । କେବଳ କଟିକ ସମ୍ବୂଧ ମୂଳକ ଏବଂ ଯୋଜନାକୁ ଯେଉଁମେ ମହା କାବ୍ୟର ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ଅଜ୍ଞା ବେଳି ମନେ କରିବି, ସେମାନେ କାବ୍ୟ କରିବି ଉତ୍ସପ୍ତ ବିଷୟରେ ବଢ଼ି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବଢ଼ି ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଜ୍ଞାନ ପୋଷଣ କରିବି ଅମ୍ବାନଙ୍କର ବିଜ୍ଞାନ ।

୩ । ଅନ୍ୟ ଯାଦା ଗୋଟିଏ ଅମ୍ବାନଙ୍କ କିଳିରେ ବିଧାନଅଳ୍ପ ଦୋଷ ବୋଲି ମନେ ହୋଇଥାଏ ତାହା ତାଙ୍କ ଅତିରିକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା । ବ୍ୟାନାଥ 'ବର୍ଣ୍ଣନ ମୂଳ' କବିତା ଲେଖିବା ବିଷୟରେ ଯେପରି ସିଦ୍ଧହୃଦୟ ବୋଧ୍ୟର ଅନ୍ୟ କୌଣସିଥିରେ ପେଣର ନୁହେ । ଯେହି ହେତୁରୁ ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ଵେ କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦର ପାଇ ଅଛନ୍ତି, ହଠାତ୍ ବିଷୟ ସଙ୍ଗରୁ ଗୁଲି ଥିଲା କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭୁଲିପାଇ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ସାଧାରଣତଃ ଦେଖିଯାଇ ଥାଏ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟରକ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅବଶ୍ୟ । ଏହା ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ଶୀଳାର କରିବାକୁ ହେବ ସେ ବ୍ୟାନାଥ ତାଙ୍କ ଏହି ଶୁଣରେ ଉତ୍କଳର ନଦିନଦୀ, ଚିର—ଦସ, ଭର୍ତ୍ତ୍ୟକା, ମନ୍ତ୍ର, ହୃଦ, ସରେବର, ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ମ୍ଭାବ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ଅମ୍ବାନଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଉତ୍ସପ୍ତି କରି ପାର ଅମ୍ବାନଙ୍କ

ପ୍ଲାଣରେ ମାତୃଭୂମି ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମ୍ବାନ ଅପର କରିବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାବନା ଜାଗରି କର ପାର ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନା ମନତାର ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ଏହି ପେ, ସେ କାଙ୍କର ସବୁ ଶକ୍ତି କେବଳ ବାହ୍ୟ ଘୋରାର୍ଥୀ ବର୍ଣ୍ଣନାର ବାସ୍ତ୍ଵ କରିବାରୁ କରିବ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରିବାକୁ ଅବସର ପାଇ ନାହାନ୍ତି, ବ୍ୟାନାଥକ କାବ୍ୟରକ୍ତି ତଳା କର ଅନୁମାନଙ୍କ କଲେ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଏହି ଉତ୍କଳ ସତ୍ତା ଉତ୍ସପ୍ତି ହୋଇପାରେ । ବର୍ଣ୍ଣନା କାବ୍ୟ ବା କବିତାର ଆବଶ୍ୟକ ଅଜ୍ଞା, ଏହା କେବଳ ଅସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣନା ନିମ୍ନେ ଯେ ତୁମ୍ଭୋଦର୍ଶନ ଓ ଲିପିକୁଶଳଗତର ଏକାନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଏଥରେ ମନ୍ତ୍ରଦେବ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କାବ୍ୟଗତ କରିବିର ବ୍ୟକ୍ତିକ ବିଶ୍ଲେଷଣରେ ଯଦି ବର୍ଣ୍ଣନା ବାଧ୍ୟ ଦିଏ, ସେ ବର୍ଣ୍ଣନା କାବ୍ୟର ଘୋରାର୍ଥୀ ବା ଶ୍ରୀରାମ ପରିବର୍କର ନୁହେ; ବରଂ ତାହା କାବ୍ୟର ଦୋଷ ।

ମାଧ୍ୟାନି ଭାବରେ ଏହି ତଳା ଗୋଟି ବିଷୟ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ବିଧାନଅଳ୍ପ 'ମହାମାତ୍ର'ରେ ଦେ ଶ ବୋଲି ବୋଧ ଦୋଷ ଅଛି । ତଥପି ଅମ୍ବାନାନେ ବିମନ ଭବରେ ଏ କଥା ସ୍ଵାକ୍ଷର କରୁଥାଏଁ ଯେ, ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅମ୍ବାନାନେ ଦୋଷ ବେଳ କହିଥାଏଁ ସେହି ପରୁ ମଧ୍ୟରେ ଯଥରେ ଘୋରାର୍ଥୀ ଘୋରାର୍ଥୀ ଅଛି ଏହା ମାନବାକୁ ଅମ୍ବାନାନେ ପ୍ରକାର ପଦ ହୋଇନାହିଁ । ଯଦି ଏହି ଦୋଷ ବୋଲି ପରିବର୍ତ୍ତି ହୁଏ, ତଥାର ଗୁଣ ତୁଳନାରେ ଏ ଗୁଡ଼ିକ 'ସାଗରେ କଳ ବିନ୍ଦୁବର୍ତ୍ତ' । ବିଧାନଅ ଅପର୍ଦ୍ଦ ସଙ୍ଗୀତର ଅବତାରଣା କରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବାନରେ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀ କର୍ତ୍ତା ରାଜିପାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ବହୁକାଳ ତାଙ୍କ ଗୁଣ କରୁଥିବ, ଏଥରେ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ପ୍ରେସ୍ ବିଜ୍ଞାନ ଅଛି । ଅମ୍ବାନାନେ ତାଙ୍କର ଦାନ ପାଇନ୍ତି; ତାଙ୍କୁ ବା କଥା ବେଳୁଁ ଏହିବ୍ୟବରେ ଉତ୍ତର ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ନ ଦେଇ କବିତା ଭାଷାରେ କହିବାହିଁ;—

ଏତେ ଧନ ଭୁମ୍ଭେ ଦେଇଛ ଉତ୍କଳ, କି ଦେଲ ଅକ୍ଷର ଯେ ଧନ ଦେଲେ ?
ବଦଳା ବଦଳି ବିଶ୍ଵାସ ବେଭାର,
ଶ୍ଵର୍ତ୍ତନ ମାନବ ବାଣିଜ୍ୟ ବିଶ୍ଵର ।
ସେ ବିଶ୍ଵର ଭୁମ୍ଭେ ଦେଇ ନାହିଁ ଧନ,
Digitized by srujanika@gmail.com

ପେଣ୍ଠୁ ନହିଁ ତୁଳକା'ଜନମ ।
 ସେ ସ୍ଥାନ ବିଗ୍ରହ ମନେ ଥିଲେ ଯୋଷି,
 ଦିଅନ୍ତୁ କି ଗନ୍ଧିଭାଗ ଭାବୁବଣୀ ?
 ପ୍ରତିଦାନ ପ୍ରତି ରଖି ହେ ମନତା,
 ଗାଲର କି ତୁମ୍ଭେ କରିଶାଙ୍କା ବ୍ୟଥା ?
 ଯସାତ, ଗଉଶ, ନନ୍ଦକା କାହାଣୀ,
 କେଉଁ କୁବେରର ଧନ ପାରେ କଣି ?
 ମହାପାଦା ମହାଗୀତ ମହାଧଳ,
 ତା ପାଶେ ମଳନ ପ୍ରବାଳ କାଞ୍ଚଳ;
 ଶୁଭ ଧନ ସିନା ସଥାରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ।
 ତୁମ୍ଭୁ ଧନ ପାଶେ କୋଇଲ କଳ୍ପଳ ।"

ବାସ୍ତବକ ରଧାନାଥଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଧନ ପାଶେର ସଂଘାରେ
 ଧନର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ରଧାନାଥ ନବ ସ୍ଵରର କଣେ
 ଶକ୍ତିଶାଳୀ କବି । ସେ ଯଦି ଅଉ କିଛି ନଲେଖି କେବଳ
 'ତୁଳକା' ଶ୍ରୀକ ଲେଖି ଯାଇ ଆନ୍ତେ, ତାଙ୍କ ନାମ
 ଉକ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପରରେ ଲିଖିତ ହୋଇ
 ରହିଥାଏ । ସାଧାରକ ନାନୀରିଧ ଯତ୍ନଶାରେ ଛଟ ପଟ ହୋଇ
 ମଧ୍ୟ ସେ ତାଙ୍କର ମାତ୍ରକୁମି ଓ ମାତ୍ରକୁଣ୍ଡା ପଦ ଜଳରେ
 ଫେରେ ଦୁର୍ବୁ ପାଇକାତ ଅର୍ପଣ କର ଯଥାହନ୍ତି ଏସଂପରରେ
 ତାହାର ତୁଳନା ଧୋଇ ନ ପାରେ । ତାଙ୍କର ବିଧ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ-
 ଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ବଣ୍ଣା ଦୂର କରିବାକୁ ଅମ୍ବେମାନେ ଚେଷ୍ଟା ନ କରି
 ବିରଂ ନାନାଭ୍ରବରେ ତାଙ୍କର କହିଗନନ ର ଶର୍ଣ୍ଣାଳେକ
 ସମାଲୋଚନା କରି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଅପାତ ଦେଇଥିଲୁହୁଁ,
 ଉକ୍ତଳସନ୍ତୁଳକର ଏ କୃତ୍ସମ୍ଭାବ କାଳିମା ସ୍ଵର୍ଗ ମନାକମର
 ସ୍ଵର୍ଗ ଜଳ ଆସି ଥୋଇ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସମାଲୋଚନ-
 ମାନେ ତାଙ୍କର ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର ଓ ସ୍ଥାନ ସ୍ଵର୍ଗ ଗୁଡ଼ିକ
 ସମୂଳ କର ଧର ଗେ ରହିଥାଏନ୍ତି । କବି ରଧାନାଥ ପ୍ରତିର
 ସଂଗୀତ ଗାଇ ତାଙ୍କର ଦେଶବାସିମୁଁ ଅମୃତର ସବାଦ
 କଣ୍ଠର ଦେଇ ତାଙ୍କର ସ୍ଵଦେଶକୁ ବାହୁଦ୍ରବ୍ୟରେ । ତାଙ୍କର
 ସଂଗୀତର ମୂଲ୍ୟ କେଉଁଠାରେ ଅଛୁ, ସେ ଅବା କିଅଣ ସହ
 ଅଛିନ୍ତି ଏହି କଥା ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ଶୀଘ୍ର କଣ୍ଠର ଭାଣରେ ନ
 କହି କହିତାର ଭାଣରେ କହିଲେ ଏହିପର ;

"ଏହେ ସେହି ଦେଶେ ଦେଇଛ ସେ ବିଭି
 କିଛି ନହେ ରବେ ଗଣା ତା ପହଞ୍ଚ ;

କେତେ ଶାତ୍ରାତ୍ମକା, କେତେ ଧନରାଶି
 କାଳସିଦ୍ଧିମାରେ ଯିବେ ଦିନେ ଭାଗି
 କେ ବହୁବ ମନେ ତାଙ୍କ ନାମ ଭାର,
 ସେ ନାମେ କି ଯାଏ ଅଧେ ଦୂରଥାର ?
 କିନ୍ତୁ ଅଧେ କବି ତୁମ୍ଭ ଦରି ଧନ
 କାଟ୍ୟ ଧର୍ମରୀ ଜାଗ୍ୟ ଜାନ ।
 ଯେବେ ଚଢା ହେବ ଜାଗ୍ୟ ପ୍ରାଣଦ
 ବାହୁଦାର ଲାଗି କାତ ଅବସାଦ
 ତୁମ୍ଭ ଧନ ଲୋଡା ହେବ କଜାନ୍ତାର୍ଥ
 ଏଥରେ ତେଳେହେଁ ନାହିଁ ରୂପ ଭାବୁନ୍ତି ।"

ପ୍ରତ୍ୟାମରେ ଶଖାନାଥଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ରଖିରେ ଦେଶର ମୁକ୍ତି
 ଲାଗି ଅନେକ ମନ୍ଦିରାଛି, ଦେଶର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅପନୋଦନ
 ପାଇଁ ଅନେକ ଧନ ଅଛି । ଦରଦୁ ଉକ୍ତଳ, ଏମର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା
 ହୁଏ ପାର ନାହିଁ । ରଧାନାଥ, ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ସିଂହାସନ
 ଶୁଣ୍ଖର ଚଲିଯ ଇଅଛ ; ସେ କେବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ତାହା
 ବିଧାକାଳୀଙ୍କ ଜଣ । ତୁମ୍ଭର ସାରି ଅଛି ପାଇଲୁଂ ନାହିଁ ;
 ତୁମ୍ଭର "ମହାପାଦା" "ପାର୍ବତୀ" ଅମ୍ବେମନଙ୍କ ଦୂର୍ବଳ୍ୟରଙ୍କରି
 ଖର୍ଚ୍ଛି ଅବହୁରେ ରହଇଲା ! ଏ ଦୁଖକାହାକୁ କହିବୁଁ ?
 ଫେରେ ଶୁଣ୍ଣ ସିଂହାସନରେ ତୁମ୍ଭେ ଅପ୍ରତହନୀ ରକ୍ତକଳ୍ପରି
 ଧରି ଅଛ କିଏ ଗେତାରେ ବହିବ ? ସେ ପ୍ରତିର ସେ
 ଶକ୍ତି; ସେ ଧାନା, ସେ ବୈକି ଅଉ ବା କାହିଁ ? ତୁମ୍ଭର
 କବି ତମ୍ଭୁ କବି ପ୍ରତିର ଅଉ ଏ ଦରଦୁ ଉକ୍ତଳ ପଣ୍ଡରେ
 କେବେ ସମ୍ପରି ଦେବ ତାହା ଅମ୍ବେମାନେ
 ଜାଣ ନାହିଁ । ଉକ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟ କାନନ ତୁମ୍ଭରେ କଳିକଣ୍ଠେ
 "କୋଳିଲ" ହରଇ ଅଛି ମରଇ ନିଷଳ । ଉକ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟ-
 କଳିକୁ ତୁମ୍ଭର ପମ୍ପର କଳାପୀର ଅଭିନ୍ଦରେ ଶ୍ରୀ
 ସ୍ଥାନ ବୋଧ ହେଉଥାଇ । ସେ ନିକୁଞ୍ଜରେ ଅଉ କଥଣ ତୁମ୍ଭ
 ବାଣୀ ବାଜେ ଇଠିବ ନାହିଁ ! ଉକ୍ତଳଭାବର କଥଣ ରିକାଳ
 ଅଭିଷ୍ଠା ହୋଇ ରହି ଥିବେ, ଉକ୍ତଳ ସମ୍ମାନ କଥଣ
 ରିକାଳ ପରମନରେ ଧନ ହୋଇ, ପରମାରରେ ପଥର
 ଭଣାର ବେଶରେ ହିତା ହୋଇ ରହି ଥିବେ ? ଅଶୀର୍ବଦ
 କର, ଉକ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟର ଏ ଧନ ଛାଇ ଲୁଚି ଯାଉ, ଅମ୍ବେ-
 ମାନେ ତୁମ୍ଭର ପୁଣ୍ୟ ସାଧନର ପଥ ଅନୁପରଣ କରି ନିଜ
 ନିଜ ଜୀବନ ଧନକରୁଁ ।" ଶ୍ରୀ

ଶିବରାତ୍ରି ।

ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଦେହ ଦିନ ଆଜିଲୁଣି ଥାକି,
ମନେପଡ଼େ ଅଗାତର ପୁଣ୍ୟ ଭାବରୁଣି ।
ଅଗାତର ସଙ୍ଗ ମୁଣ୍ଡ ଉଦିତ ମନମେ;
କେଳୁନା ନାୟକେ କର ସକଳ ପରଶେ ।
ଚାରେ ଆଖା ମୁହୂରର ଭାବନା ସକଳ !
ତୁବ ଧର୍ଯ୍ୟ ପୌତ୍ରର ନାୟନରେ ଜଳ ।
ଗୋଟି ଗୋଟି ମୁହୂରର ହୃଦ ଉତ୍ତାପିତ,
ଏ ରାତ୍ରି ଅଗାତ କିଏ ନାହିଁ ମେର ଚିତ୍ର ।
କିଏ ହେ ପରଶ ପ୍ରୟୁସନ ଭାବନା କୁଳୁନା ।
ନାହିଁ ମୋତେ କେଉଁଦେଶେ ନାହିଁ ମୋତେ ଜଣା ।
କି ପରମ ଅଛୁ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗରେ ଗୋହର ?
ଦେଖୁଁ ଯେବେ ଲଜ୍ଜା ତୋରେ ଟାଣ ମୋ ଅନ୍ତର ।
କି ପ୍ରେମ କନ୍ଦନେ ଜାନ୍ମରୁ ଏ ଜାଗନ,
ତବ ଜାଞ୍ଜ ତମୁଁ ମୋତେ ଗମା ହେ ନନନ ।
ତବ ଅସ୍ତ୍ର, ତବ ଗର୍ବ, ତୁମ୍ଭର ଶଶର
ହେ ପ୍ରୟୁସନ ସଦା ନନନ ରୂପର ।
ଅଗାତ, ତୁମ୍ଭ ମୋ ନନ୍ଦୁ, ତୁମ୍ଭ ମୋ ଜାଗନ,
ଭୁଲ ନଜା ମାୟା ମୋତେ କରେ ଗଠନ ।
ମନେ ପଡ଼େ ଏଣ୍ଣ ଅଜି କିନତ ବିଶ୍ଵର
ମନୀମେଳେ ଶ୍ରୀମେଷରେ ଦେଲୁ ଯା ଅନ୍ତର ।
ଆଜି ପରା ଲେଜନାଥ ସେଇତି ପ୍ରମୁଖରେ;
ଦ୍ଵାପି ବନ୍ଧୁବାସ ପୂରୁଷଙ୍କ ସେ ଶିକ୍ଷରେ;
ଦୁଇଥିଲୁ ଘର୍ଯ୍ୟ ଧୂନ ଜନତା-ବହଳ,
ଶଶୁଥିଲ ସରସ୍ତି ବଲୁକା ଭଲୁକ ।
ହୁରେ ପରା ମନ୍ଦିରି ପ୍ରେମ ଅବତାର
ଚରିତରେ ବନାଇ କୋଳେ ସଜୀତ ଉଦାର
ବାନ୍ଧୁଥିଲ, ବାନ୍ଧୁ ବହୁ ସେ ସୁନ ଶ୍ରବଣେ
ବହୁଥିଲ, “ସର୍ବେ ସମ ନିଖିଳ ଭୁବନେ
ହୃଦ ପର୍ବେ ପ୍ରେମେ ବଳୀ, ଲକ୍ଷ ମହାଶତି,
ଆସୁଶ୍ରମେଷର ଶିର୍ଷ, ପେରୁ ଭାର ଗଢି ।

ଦୁଷ୍ଟ ଶ୍ରୁତ ଅଭିମାନ ହିଂସା ଉର୍ଧ୍ବା ହେତ,
ବିକୁଳ ବିବେକ, ପିନ୍ଧୁ ଶେଷ ତାର ବେଶ;
ଆଜିର୍ବ ପ୍ରେମଧରେ ଆସ ତା ମହିମା,
ଦେଖୁଁ ବିଦ ତାର ଅଜେ ସତ୍ୟର ଗରମା;
ମହାଜନରକ୍ତ ନିଷ୍ଠ ସାଧଇ ମଞ୍ଜଳ;
ତେବେଳ୍ୟକ ତମେଇବ ନ ଦେବ ବିପଳ ।”
ଆଜି ପରା ପଞ୍ଚିକର୍ତ୍ତୁ ସରଳା କୁମାର
ଯାତ୍ରାଲେ ନିଶା ସେହେ ଦେହ-ପାପ ଜାଳ ।
ପଳରେଣୁ ଆଶି ହୁରୁ ମଳୟ ପବନ
ଜାଗରଣ—ଶ୍ରମ କରୁଥିଲ ତ ମୋତନ ।
ପାଇ ସେ ମଳୟାଳମ ମୁଦୁଳ ଶୀତଳ ।
ନାରୀଥିଲ ଜଳ ସିରୁ କମିନୀ—କୁନ୍ତଳ ।
ଆଜି ତ ଜାଗର ସର୍ବେ ଦେବେ ଉଜାଗର
ଜାଳକେ ‘ଜାଗର ପାପ’ ପାଇବାକୁ ଫଳ ।
ମୋର କିବା ଅଛି ମୁହଁ ଜାଳିବ ଅଲୋକ
ଅଛ ମୋର ପାଶେ ଏକା ପାପ କାପ ଶୋକ ।
ବାହାର ଅଲୋକ ଦିନା ଦୁଇବନ୍ଦୁ ଟେଳ,
ଉଦିତ ଅନ୍ତର ସଦା ନ ହୁଣ୍ଟୁ ବେଳ ।
କିମ୍ବା ତେବେ ଶିଶୁମେଳେ ମାତ୍ରବ ମୋ ମନ
ଯଦି ନ ଲଭିଲ ତହିଁ ସାର ସତ୍ୟ—ଧଳ ।
ତୁମ୍ଭେ ହାନାଥ ମୋତେ କର ପାଦବାନ,
ଯେ ଦାସ ଆଲୋକ କେବେ ନ ହୃଦ ନର୍ବିଶ,
ଯେ ଆଲୋକେ ସାର ପୃଷ୍ଠି ହୃଦ ସମ୍ମଳ୍ପିଳ,
ଯେ ଆଲୋକେ ହୃଦ ଉଦେବ ଦୁର୍ଲଭ ସବଳ,
ଯେ ଆଲୋକେ ଜାବିଜନି ଲଭିଲ ଜାବନ,
ଯେ ଧୂ ବାନ୍ଧୁଅଲୋକ ଦିଗେ ଧାବତ ମୋ ମନ ।
ସେ ଆଲୋକେ ହୂର ଦେବ ଗରୀର ଅନ୍ତର;
ଦିଶିବ ସରଳ ପଥ, ସରଳ ବେହର ।

ଶ୍ରୀ ମଦନମେହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ଦୀର୍ଘକୀବନ ଲୁହର ଉପାୟ ।

ଅମ୍ବେନାଳେ ସମୟ ତିର ପୌରିକୁ ଲାଗୁ ଥାଏ । ମଲ୍ଲି
ଦ୍ୟର ସ୍ଵାଚ୍ଛାରେ ମନସିକ ଓ ଶାଶ୍ଵତ ପ୍ରକଟିତା-
ବିଶଳିଷ ସମୟ ଜଗତ୍ ଅନନ୍ତମୟ ଦେଖାଯାଏ । ଅମ୍ବେନ-
ଙ୍କର ଶରୀରର ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଅବଶ୍ୱରେ ଉତ୍ତମତ୍ତ୍ଵରେ
ଦୀର୍ଘମେଣ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ଏହା ତିରଶ୍ଵାସୀ ନୁହେ ।
ଦମଶକ ବାର୍କକ୍ୟ ପ୍ରାୟ ହୁଏ । ତେବେଳେ ଗୋଟି
ଗୋଟି ହୋଇ ପଥମାଳ ଶିଥିଲ ହୁଏ ଏବଂ ଏହା
ସତ୍ତବ ମାନସିକ ହୃଦୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇ ଥାଏ । ଜୀବନ ଭାବବିଦ୍ଧ
ହୁଏ । ଏହି ଅବଶ୍ଵା ବଡ଼ ବୟୁନକ । ଶେଷଲାଗି ଅମ୍ବେ-
ନାଳେ ସମୟ ପୌରିକର ପ୍ଲେଟିକ ନିମନ୍ତ୍ର ଏତେ ମଧ୍ୟ ।
ଏହି ଦିଶ୍ୟ ଦେଇ ବହୁନିମ ହେଉ ବିଜ୍ଞାନାଳ୍କ୍ଷା ପ୍ରତ୍ଯେକମାନେ
ନାଲାବ୍ୟ ପରିଯାକ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ପରିଯାର ଫଳ ଅମ୍ବେ
ଦିନରେ ହେବ କିନ୍ତୁ ।

ସମୟେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଅମ୍ବ ଶରୀରରେ ଦୂର୍ବଳ ରକ୍ତ ପ୍ରତିକଳ ହେଉଥାଏ । ଏହି ରକ୍ତକାର ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଶରୀରର ଦୁଇଁ ସଧନ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ରକ୍ତରେ ଦୂର୍ବଳ ପ୍ରକାର କଣା (Corpuscles) ଅଛି—ସଠା ଘେରକଣା (White-Corpuscles) ଏବଂ ଲଳ ବା ରକ୍ତକଣା (Red Corpuscle) । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଶରୀର ପୁଣି ସାଧନ ଦ୍ୱାରା ରକ୍ତ “କଣା” ଆବଶ୍ୟକ । ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କୁଣ୍ଡ ଦେଖେ । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଗୋଲ କରିପର । ରକ୍ତର ବର୍ଷା ଏହି କଣା ଯୋଗ୍ୟ ଲଳ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଦେଖି— ଗାନ୍ଧୀ ରତ୍ନ ପ୍ରତି ଯେ ଅଣ୍ଟାରିଆନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଦେଖେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଘେରକଣା ଏହିପରି ଦୂର୍ବଳ କିନ୍ତୁ ଏହାଠାରୁ ବିଶ୍ଵର ବଢ଼ି । ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ଦିନକୁ ଅକାର ନାହିଁ । କରଣ ଏମାନେ ଦୂର୍ବଳ ଅକାର ଯନ୍ତ୍ରିତ କରନ୍ତି । ପରିଚାରିନ୍ଦର ଦ୍ୱାରା ଏମାନେ ଗୁଣ ପାରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରା କୁଣ୍ଡ ଅଳ୍ପ । ଏମାନେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଶରୀରରେ ଦୂର୍ବଳ ରେ ପ୍ରଦୂରିତ କରାଯି ଲାଗନ୍ତି । କୌଣସି ଦ୍ୱାରା ରତ୍ନ ଶିର୍ଷ ଘେରିବି ପ୍ରବେଶ କଲେ ଏମାନେ ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ମକ ଯେତାକୁ ଯାଇ ଯନ୍ତ୍ର ଅବସ୍ଥା କର ଦିଅନ୍ତି । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଶରୀରରେ ମୁଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଲାକାଯାଇ ଶିର୍ଷ ଦ୍ୱରା ଶିର୍ଷ

କରୁଥିଲୁ । ଏହାରୁ ଶକ୍ତି ଦୟାନଳ କାରଣୀ ଅମ୍ବେ-
ମାନେ କରସବେ ଦେଖି ପାରୁଥାହି । ଅଗ୍ରାଶୀଯ ସ୍ଵର୍ଗ ଧାରା-
ଧାରର ଅମ୍ବେମାନେ ଏମାନଙ୍କ ଦେଖିପାରୁ । ଅମ୍ବେନଳର
ସ୍ଵର୍ଗ ଏବଂ ଅଭାବ ସହିତ ହେ ଶକ୍ତି ମାନେ ସରଦା ଧାର-
ରରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିଲୁ । ତେବେ ତଥାପି ଅମ୍ବେମାନେ
ସର୍ବଦା ଜ୍ଞାନାନ୍ତ ହେଉଥାହି କାହିଁ କି ? ଆଗ୍ରା କୁଦା
ହୋଇଥାଏ ଥେବେ କଣାମାନେ ସର୍ବଦା ପ୍ରଦେଶ ପରି ଦେବ
ରକ୍ଷା କରୁଥିଲୁ । କୌଣସି ଶକ୍ତି ପ୍ରବେଶ କଲା ମାତ୍ର
ଏମାନେ ଶକ୍ତି କୁ ଧେରଯାନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଳଦ କଲେ
ଶକ୍ତି ଅଭାବ କରନ୍ତି ; କେବେ କେବେ ପେଟେଟେକେ
ଶକ୍ତି ସଙ୍ଗୀ ରବଶି ହୋଇଯାଏ ତେତେବେଳେ ଏମାନେ
ସୃଜରେ ହାରିଗଲେ ଅମ୍ବେମାନେ ବେଗାନାନ୍
ହୋଇଥାଏ । ଶକ୍ତି ଦେବରେବାଳେ ଅମ୍ବେନଳର ଶକ୍ତି
ଅନ୍ତରଣ କରୁଥାଏ । ଫ୍ରେଗେ ଏବଂ ଏଲିଟ୍ସ ମେତ୍ଚକପ
(Prof. Elias Metchnikoff) ଏହିପରି ରକ୍ତ-
କଣାକୁ ପାଗୋ ମାରଛି “Phagocyte” ନାମ ଦେଇ
ଅଛନ୍ତି ।

ଅଧ୍ୟାପକ ମେଟେରିକଟ କଣେ ରୂପୀୟ କୃଷକ ସୁଖ । ଏ ମହାଶ୍ରୀ ୧୯୦୫ ଖ୍ରୀବ୍ୟକ୍ତରେ କଞ୍ଚ ପ୍ରତିଶ୍ରୀ ବେଶ୍‌ଲୀ । ବାଜାରାଳିରୁ ଏ ପ୍ରାଣିକଟ୍ଟରେ (Zoology) ମନୋଦେଶ କରିଥିଲେ । ୧୯୦୭ରେ ତେଣି ନଗରରେ ପ୍ରାଣିକଟ୍ଟର୍ମର୍ତ୍ତରେ ଦରିଦ୍ର କୃତ୍ତମ । ୧୯୦୮ରେ ଗୋଟାରେ ଦକ୍ଷ ବରଜା (cholera) ହେବାରୁ ରୂପୀୟ ଗର୍ଭମନେତ୍ରାଙ୍କରିବାର କାରିଗର ଅନୁଭବାଳି ମନ୍ତ୍ରି ଗୋଟିଏ ତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟକ୍ତିକାନ୍ତରେ ପ୍ରାପନ କଲେ ଏବଂ ଘୋଟାରେ ଏ ରୂପକ (directora) ପଦରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ତେଣର୍ଥ ବ୍ୟାପୀ ଅନୁଭବାଳିରେ ଜାଣି ପାଇଲେ ଯେ କୌଣସି ଉପାଦ୍ୱାରେ ଏହି ପାନୋପାନିର କଳ ପରିବର୍କର କରି ପାଇଲେ ଶରୀର ଅଛି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶରୀରର ଅନ୍ତର୍ଗୁଡ଼ିକ କରି ପାଇବ ନାହିଁ । ଏହାର ପଳ ଶୁଦ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମ୍ବୋଲେ ଲାଗୁ କରି ପାଇଯାଇଁ । ଏ କହନ୍ତି ଯେ ନାଲାଗୁଡ଼ିପାଇଶିବାର ପରିବର୍କ କରି ଶାରୀରକ ବିଜାଳୀ ଜାଣାର ଅମ୍ବୁମାନରେ ଶରୀରରେ ପ୍ରେବେଶ କରି ଶାରୀରକ ବିଜାଳୀ

କରି ପକାଇ ଦେଇଛି । ଏହା କାରଣରୁ ଅମୂଳନଙ୍କର ଅକାଳ ମୁହଁ ହେଉଥିଲା । ହୃଦୟରେ ଏ ଜନ୍ମ ହିରାବତ୍ତ ଏହା ବିଷାକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ନାହାର କରି ଛୋଟ ଏବଂ ସବା ନରିଲା ଦେଇଲା ପ୍ରତିକର ଜନ୍ମ, ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କରଇ ଦେଖିଲେ ଯେ ଏମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଚାରସ୍ଥା ଅନ୍ତଶୀଘ୍ର ଦ୍ୱାବା-ବହୁରେ ରିଣିତ ହୋଇ ଅଳକାଳମୁହଁ ହେଲା । ଏହା କରି ଯେ ସୁଲବ୍ୟ ପରାଗ କଲେ ଯେ ଏରେ କିଣିଶି ପଦାର୍ଥ ଅଛି ବିନାହୀଁ ଯାଗାଯାଇ କି ଏହା ବିଷ ବା ଜୀବାଣ ନାୟ କରିଯାଇ ପାର । ଅନ୍ତର୍ଭାବ ହାତ୍ର ଜାଣିଲେ ଯେ (Bulgaria) କଲେରେଆଁ ଦେଶର ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ଦୟନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକମଙ୍କ ଠାରୁ ପର୍ଦ୍ଦାର । କେବଳ ତାହା ନାହିଁ, ସ୍ଵାଚାରର ମସତ୍ତ ଯତା ତାଙ୍କର ବାର୍ଷିକାରେ ମଧ୍ୟ ଦ୍ରିଷ୍ଟିମାନ ଥାଏ । ଏଥିର କି ୧୦ ଠାରୁ ୬୦ କର୍ଷ ଦ୍ୟାନ୍ତ ଅନେକ ଲୋକ କେଣ୍ଟ । ଅନୁକୋଳ ଯୋଗେ କଣିକେ ଯେ ଏମାନଙ୍କର ଦେଶରେ ଖୋଲଦହି (Sour milk) ପ୍ରତିକର ସକାନ୍ତ ହାଥରୁ । ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗାଳୀ (intestine) ଖର୍ବ ହେବ । ମଧ୍ୟ ଥିଲା କାଳ ନାନା ପ୍ରକାର ସର୍ବ ଅନ୍ତର୍ଗାଳ ନିର୍ମିତ ଏହା କାନ୍ତି ଥବିଥିବ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅମୂଳନଙ୍କର ପ୍ରତିକ ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରୂପ ସାଧନ କରେ । ମାତ୍ରକିମ୍ବ ଦେଖିଲେ ଯେ ପେଣ୍ଟ କନ୍ତୁମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଗାଳ ଲମ୍ବରେ ଛୋଟ-ଯେପରକ ପଣୀ, କଞ୍ଚକ୍ତ, ଖୁମ୍ବୀର, ପର୍ତ୍ତି-ମେମ ନେ ସମସ୍ତେ ପାର୍ଶ୍ଵଜୀବ । ଏହାର କାରଣ-ଆଧ୍ୟତ୍ମ ଏବଂ ଏହା ମୁହଁ ଅଧିକ ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରୂପ ଯାଗାଣମୂଳନଙ୍କଠାରୁ ଦେଇଁ ବିଷାକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଉପର ହୁଏ, ତାହା ଅନ୍ତର୍ଗାଳର ଫୁଦୁକୋତଶତ ଶଶର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି (auto-intoxication) ଫୁରୁର ବାର୍ଷିକା ଶିଶ୍ରୁ-ତ୍ରିପତନ କରିବ । ପରାମାରେ ମେନେକିମ୍ବ ଦେଖିଲେ ଯେ ଦେହରେ ଏକପ୍ରକାର ହିନ୍ଦୁ ହିନ୍ଦୁ ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ତର୍ଗାଳ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥାରେ ଏବଂ ରହୁରେ ପ୍ରବେଶ କରି (auto-intoxication) ଫୁରୁର ବାର୍ଷିକା ଶିଶ୍ରୁ-ତ୍ରିପତନ କରିବ । ଏହା ଜୀବଲେ ଅନ୍ତର୍ଗାଳ ଜୀବାଣ-ମାନେ ମରିଥାନ୍ତି । ଅମ୍ବେମାନେ ଦୁଧମୁହଁ ଏହା ପଦାର୍ଥ ହାତ୍ର ଦେହରେ ଏହା ହେବୁରୁ ଦେହ ବିଶାରଦାକୁ ଦେଲେ ପୂର୍ବଭାବରେ କିନ୍ତୁ ଦେହ “ମହଁ” ପକାଇଗାରୁ ହୁଏ । ଏ ଦୁଧରେ ଏମାନେ କୃତି ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଦେହ ପ୍ରତିକର କରନ୍ତି । ହିନ୍ଦ-ମାନେ ତିରକାଳ ଦେହର କିନ୍ତୁ; ବିଶେଷତଃ ଦୂରକାଳରେ ଅନ୍ତର୍ଗାଳର ଯାହା ପର୍ବର୍ତ୍ତ ଅଳ୍ପ ଶିଶ୍ରୁ ଅଭିନବ କରିବାକୁ ଦେଖି ଦେଖାଇ ନ ଦେଲେ ଦେଖି ପାରୁନାହୁଁ ।

ପ୍ରତିକ ଦ୍ୱାବାକ ଉପଦେଶ୍ୟ ଜୀବଦମାନ ଏକପ୍ରକାର ଏକବିହିତ କରି ନେଇଥିଲେ । ଏଥରେ ତିନ ବା ୫ଟା ଦେଇ ଜୀବାଣ ପ୍ରଥା ଅଛି । ଏହା ଶ୍ରେ ହାତ୍ର କ୍ଷେତ୍ର ପଦାର୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ବାର୍ଷିକ ଶୁଦ୍ଧିକ ବିଶ ଦ୍ୱାବା ପରିବହିତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଏହା ଜୀବଲେ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର ପାକପୁଣୀ ଓ ଅନ୍ତର୍ଗାଳ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ଗାଳ ଜୀବାଣ ସବାର୍ପଦା ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଏହା ନୂତନ ଦେହିଲ ହାତ୍ର ବର୍ଷିତ ହେଲା ପାଇଁ ନାହିଁ । ସୁଧା ପ୍ରକାର ଦେହରେ ସମ ପଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ପରାମାର ଦ୍ୱାବ ହେବା ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ । ପରାମାର ଦ୍ୱାବରେ ପ୍ରତିକର ବେଶିଲି (Steptothrix Dadhi) ଅନେକ ପରମାଗରେ ପୁରୋକୁ ଦ୍ୱାବ ପର ପଳପ୍ରଦ । ଏହା ଅନ୍ତର୍ଗାଳର ବ୍ୟତିରେକେ ଠାରୁ କରିବା କିମ୍ବା ।

ଦଳ ଦଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ କରିବା ସହି କଥା ନାହିଁ । ଦଳ ବସାଇବା ଦେଲେ କିନ୍ତୁ ବେଶିଲି ହୁବା ଅନ୍ତର୍ଗାଳ ନାନା ପ୍ରକାର ବେଶିଲି ଦୁଖରେ ଜନ୍ମି ପାରନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଜନନ୍ତି । ସେମାନେ ଶଶର ପରରେ ନିତାନ୍ତ ହାନିକର । ଦଳ ବସାଇବାକୁ ହେଲେ ପରିଷାର ପରିଛଳକା ବିଷ୍ୟରେ ବିଶାଖ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁ ପାଇଁ ଦଳ ଦଳ ବସାଇବାକୁ ହେବ ତାହା ଅଳ୍ପ ପୂର୍ବକ ରଗମ ପାଇଁରେ ଥୋଇବାକୁ ହେବ । (Sterilize) ଦୁଖ ମଧ୍ୟ ଖର ଘରଟିବାକୁ ଦେବ । ଏବଂ ଅଣ୍ଟା ହେଲେ ତଥିରେ ଅଳ୍ପ ପରମାଗରେ ଜୀଅ । ୧୦୦ ପାଇଁରେନହାଇଠ କଳେ ୫୧୦୦ ପାଇଁରେ ଉତ୍ସବ ଯେପରି ନାହିଁ । ଅନ୍ତର୍ଗାଳର ଯାହା ପର୍ବର୍ତ୍ତ ଅଳ୍ପ ଶିଶ୍ରୁ ଅଭିନବ କରିବାକୁ ଦେଖି କରିବାର ପରମୋଳ । ପ୍ରତିଦିନ ଦେହ ନ ଖାଇ ଦୁଇ ଦିନ ଖାଇ ଦେଖି କରିବାର ପରମୋଳ । ଏହା ଦୁଇ ଦିନରେ ପରମାଗରେ ପ୍ରତିକର ରହିବାକୁ ଦ୍ୱାବ ହେବ । ଏହା ଦୁଖରେ ପରମାଗରେ ରହିବାକୁ ଦ୍ୱାବ ହେବ ।

ଶୈଶବ ସ୍ମୃତି ।

ଚାକା ରାଜ୍ୟ ।

‘ଚକା ଚକା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ମନୁଷ୍ୱର ଚର୍ଚ୍ଛ’ ତୋ ସହିତ ମୋର ଶୈଶବରେ କିପରି ସମ୍ମନ ଥିଲା ? ତୋତେ କେତେ ଦୂର ଯାଉଥିଲା ? ମୁଣ୍ଡ ଦୂଲେଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାତକି ପର ତୋହର କୋଳରେ ପୁରୁଷଙ୍କାଳ । ସେହି ଶୈଶବ ସହିତର ମନୁଷ୍ୱର-ମାନେ ମଧ୍ୟ ତୋହର କୋଳରେ ପୁରୁଷଙ୍କାଳ । ସେମାନେ କଣ ମୋ ସହିତ ଅଜି ପୁରୁଷଙ୍କାଳ ? ନାହିଁ-ଭାବ ! ସମାଜ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ଦୂରରେ ରଖିଛି । ସମାଜକ ଲଜ୍ଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଓ ମୋତେ ଏହି ଭାବରେ ପୁଅଳ କର ପକାଇଛି ଯେ ଧୂଣି ତୋ କୋଳରେ ସେହିପର ଦୂରବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁହଁଠାରୁ ଅଧିକ ଲଜ୍ଜା ଓ ପଞ୍ଚଶା ଦୟାକ ବୋଧ ହେବାକି । ହେ କଣେ ! ତୁମ୍ଭ ସହିତ ତ ଶୈଶବରେ ମୋର ଆଳାପ ନ ଥିଲା-ତୁମ୍ଭ ଯର କେଉଁଠାରେ ? ତୁମ୍ଭେ କେଉଁଠାରେ ଥାଅ ? ଅସ୍ତ୍ରେ ଅସ୍ତ୍ରେ କିପରି କେଉଁଠାରୁ ଥିଲା ମାନୁଷର ମନରେ ଅଧିକରଣ ବିସ୍ତାର କର ? ପରୁ ପଣୀ କାଟ ପଢ଼ି କି ତୁମ୍ଭ ବିଜ୍ଞାନେ ବାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ତୁମ୍ଭର କେହି ପ୍ରଜା ଅଛନ୍ତି କି ? ମନୁଷ୍ୱ କେବଳ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଜା ଯଥା; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଏହି ପ୍ରକାପିତ୍ତ କାହିଁକି ? ମାନବ ଜାତ ସହ ସରବା ଶିଶୁରାବଶିଷ୍ଟ ଦୋଷାଥାନ୍ତା ତାହା ହେଲେ ତୁମ୍ଭେ ପୁଣ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ ଦେଖାନ୍ତ କେଉଁଠାରୁ ? ତୁମ୍ଭ ଭାବ ପର୍ବତ ଠାରୁ ଗର୍ବନ୍ଧୁନାନ, କିନ୍ତୁ ଶୈଶବ ମୁକ୍ତ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତି କ୍ଷଣପ୍ରଭ୍ରାଣ ସ୍ଫୁରଣ; ମାତ୍ର ହୃଦୀକୁ ଅନ୍ଧାଶ ତୁଳ, ତୁଳାଶିକୁ ଅନ୍ଧାକାଳ ତୁଳ, ଏକା ଶୈଶବ ତୁମ୍ଭର ସହଜରେ ଅୟନ୍ତ କରିପାରେ । ଦେଖ ଲଜ୍ଜା-ଶୈଶବ ତ ଦୂରକଥା ମୋର ଶୈଶବ ମୁକ୍ତ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭକୁ ପରସ୍ପ କରିଛି —ତାହା ନ ହେଲେ ମୁଁ ଏହି ଦୂରକ ଲେଖନ ଧରି ପଦାକୁ ନାହିଁ । ଯଦି ମୋର ସେହି ଶୈଶବ ଭାବ ଫେର ପାଥାନ୍ତି ତାହା ହେଲେ ତୁମ୍ଭକୁ ତ୍ୟାଗ କରି କୌଣସି-ବିଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ।

ଆଉ “ଚକା ଚକା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ” ତୋତେ ମୁଁ ଦୂର ନାହିଁ, ବା ମୋର ସଜୀମାନେ କେହି ଦୂର ନାହାନ୍ତି । ଅମ୍ବମାନଙ୍କ

ଜୀବନରେ ତୋହର କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଛି । କେବଳ ତୋହର ନାମ ଦୂର ଯାଇଛି ମାତ୍ର । ଜୀବନର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ, କୋଳରେ ତୋ କୋଳରେ ଯେପର ଦୂରଥିଲୁଁ, ଦୂର ଦୂର ସବୁ ପାଶେରୁ ଥିଲୁଁ—କେବଳ ତୁମ୍ଭ ପଥରି ଠାରୁ ଅଧିକ ଦୂରମୂଳ ପ୍ରପଳତା ‘ଲୁର କରୁଥିଲୁଁ’, ଅଜି ଯେହିପର ଜୀବନର ଏହି ମଧ୍ୟନାନରେ ବାଚିବାକୀ ପର ସାବାର ଧନାତର ଦୂରକୁ—ଦେହ ଜନ ଲାଗି, କେହି ଧଳ ଲାଗି—ଦୂରକୁ । ଦୂର ଦୂର ମୁଣ୍ଡ ଦୂରର ଯାଉଛି, ଅଜି ପତକୁ—ପୁଣି ଭାବୁରୁଁ । ଦୂର ଦୂରକୁ । କିନ୍ତୁ—କାହିଁ ?—ଦେହ ଦୂରମୂଳ ପ୍ରପଳତା—ଯେତେ ଦୂରକୁ ତେତେ କେନ୍ଦ୍ରିକାଥିର୍କରେ ପଦାର୍ଥର ମୁଖ୍ୟ-ଚତୁର୍ବିରାମ ହେଲା ପାଯୁ ଦୂରମୂଳ ପ୍ରପଳତା ଦୂରକୁ ପିଣ୍ଡ ଦେଇ ଯାଉଛି । କେବଳ ଦୂରବାହୀ ପାର । ଶୈଶବରେ କଣ ମାନୁଷର ଚର୍ଚ୍ଛ ଲୋକରେ ଦୂରଥିଲୁଁ—ନା—କେବଳ ମନୁଷର ପ୍ରଥିତିତା ଲାଗି । ଅଜି କେତେ ପ୍ରକାର ମାନୁଷ ଏବଂ ଚର୍ଚ୍ଛ ଲୋକରେ ଦୂରଥିଲୁଁ—ଯେଥଳେ କଳଶିରୁ ସୁନାର ପଶମ ଅନ୍ତିମାକୁ ପାଇଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯାକ ବୁଝି ପର ଦୂରକୁ କିନ୍ତୁ ମାନୁଷର ଚର୍ଚ୍ଛ ଶୈଶବରେ ଯେପର ଅଜି ମଧ୍ୟ ପ୍ରେସିପର ଦୁରମାତ୍ର ଦେଇବାହୀ । ଦୁରମାତ୍ର—କେବଳ ଶ୍ରୀ, କ୍ଲାନ୍ତି, ଓ ବ୍ୟାର୍ଥ-ଶାସନାର ଯାତନା ।

ଆଉ ବକାରକା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ—ତୋତେ ତତ୍ତ୍ଵକିରଣେ ଦେଖୁନ୍ତି—ପଦାକରେ ଶ୍ରୀଅଦୁତ ଦୁହରେ ଦେଖୁନ୍ତି; ଜଳରେ ଅବର୍ତ୍ତ ଦୁହରେ ଦେଖୁନ୍ତି; ପ୍ରଳାପ-ମାନବର ଶୈଶବରେ ଦେଖୁନ୍ତି ଏବଂ ମାନବର ଜୀବନରେ ଦେଖୁନ୍ତି । ତୋର ତତ୍ତ୍ଵକାଳରୁ ବାହାର ଦ୍ୱାରା ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରାର୍ଥନା—ମୋତେ ଯେତେ ଦୂରରୁ ଦୂର, ମୋର ମୁଣ୍ଡରେ କର୍ତ୍ତ୍ଵବିତ୍ତ ପେ ଶୁଭତର ବୋଣ୍ଟି ଥୁଅ ହୋଇଛି ତାହା ତଳେ ନ ପଢ଼ିଲେ ଗଲା । ତୋ ମୋହରେ ଶୈଶବରୁ ଅଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂରକୁ, (ଅଜି ଇନ୍ଦ୍ରା ନ ସିଲେ ମଧ୍ୟ ରୂପ ନାହିଁ), କିନ୍ତୁ ତେତେବେଳେ ମୁଣ୍ଡରେ ସେ ଶୁଭତର

ବୋଇଟି ସ୍ଵଳ୍ପ ବୋଲି ମନରେ ନ ସ୍ଵଳ୍ପ—ଆଜି ତାହାର
ଉଦ୍‌ବୃକ୍ଷ ଚୋଥ କରି ପାରିଛି—ସେହି ଭାବରେ ଆଜି ଅବସଳ ।

ଦୁଲ୍ଲାଇ । କଣ୍ଠରେ ଦେ ପଛକେ-ମୋର ସେ ବୋଷ୍ଟି
ତଳେ ପକାନା । ଏତିକେ ମାତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା-ତାହାରେଲେ

ମୁଁ ସର୍ବଦା ଶୈଶବ ପର ଅଜି ମଧ୍ୟ ତୋର ମଧ୍ୟରୁକାମ
ଆହୁତି କରି—ପଦବେଳେ କହିବି

“ରକା ରକା ଉଡ଼ୁଇ”

“ମାମୁଘର ଚଉଁଶ ।”

ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷା ।

ସୁବନ୍ଧ ଏବଂ ବାଳକ ୨୫ ବର୍ଷରେ ସୁବକ ଶୁଦ୍ଧ, ଅର୍ଥାତ୍ ତେତେବେଳେ ଏମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣାବୟବ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌବନ, ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌବନରେ ବିବାହ ହେଲେ ଉତ୍ସମ ସନ୍ତୁଳାନ ଜାତ ହେବ । ଚୁଲ୍କ ବେଦର ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରୀଜୟୋତିଷ ସ୍ଵର୍ଗର ଯୁଧ ମନ୍ତ୍ର ଏହି । ଯଥା—“କମେତଃ କୁସବତେ କୁମାରଃ ପେଣୀ ବିରାଣି ମହିଷୀ ଜଳାନ । ପର୍ଵିତ୍ରି ଗର୍ଭି ଶରଦୋ ବବର୍ତ୍ତିପଣଃ କାତଃ ଯଦ୍ ସୂତ ମାତା” ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରତ୍ତର୍ଥୀନାନ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵାବ ବିଶ୍ଵାରେ ବିବାହ ହେଲେ ସେହି ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାତ ଅପରିୟ ଯୁଗ ବଳାନ୍ତି ଉତ୍ସମ ସ୍ଵରବସନ୍ତନ ଏବଂ ପାଦୀଯୁ କୁଅନ୍ତ । ଯଥା ମାତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ସେହି ବେଦରେ ଉତ୍ସବେଶ ଅଛି ଯେ ବ୍ରତ୍ତର୍ଥୀନାନ୍ତର ପୂର୍ଣ୍ଣୟବାବିଶ୍ଵାରେ ବିବାହ ହେଲେ ତାକର ସ୍ତର ହେବ । ଯଥା—“ଅବଶ୍ୟ ପିତରଙ୍କ ଯେଥେ କଥାକ । ସୁଦୋପର୍ବ୍ର ସହିତ ସୁନ୍ଦ ଉଦେ । କଦାଂ ତିକିତ୍ୟା ଅଭିଜନେ ନୋଗେ କଦା କରନ୍ତିବ୍ୟାକ୍ୟାପେ ।” * । ୩ । ୫ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ବ୍ରତ୍ତର୍ଥୀ ହାର ବିଦ୍ୟା ସ୍ତରୀଯା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସ୍ଵାବ ବିଶ୍ଵାରେ ହୃଦୟଶଳ କରିପାରିବ୍ୟକ୍ତ ସାମାଜିକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଶୁଦ୍ଧପୁଣ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗକର ହେବ । ଏ ବିଷୟରେ ଚୁଲ୍କ ବେଦର ମନ୍ତ୍ର ଯଥା—ଯାତେ ଅନ୍ତେ ପରିବର୍ତ୍ତ ସେଥିକ ଧାରାବନ୍ଧୀ ପୀପ୍ଳୟ ଦେବ ତିଥା । ତାମ୍ଭୁର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରମତ୍ତ ଜାତବେଦୋ ବଥୋରସ ସମ୍ବଲ ବିଜନାନ୍ତ । * । *୭ । ୭ । ବେଦରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଯୌରାଣ୍ୟବତୀ ଏବଂ ଯେ ପତାଇ ପାରବେ ଓ ଉପଦେଶ ଦେଇ ପାରବେ ଏମନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ ହେବାର ମନ୍ତ୍ର ଅବାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷାରେ ଆବୋ ସମେତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯଥା—“ଅଞ୍ଜା ପିନ୍ଧୀ” ମାତୃତମାନ୍ୟାଃ ବିପାଶମୁଦ୍ରୀ ସୁରଗାମନା । ବିଶ୍ଵମିକିମାତରି ସରିହାଶେ ସମଳଂ ଅନ୍ତିମାନ୍ୟରକ୍ଷୀ । ତିବି ୩ । ୩୩ । ୩ । ସ୍ତ୍ରୀ

ଓ পুরুষ উহয় মধ্যে দিয়া বিষ্টার হেবা উচিত; এহা নিম্নলিখিত সম্ভূত উত্তমত্বে কণাধীন: যথা—
“দিয়াবা নঃ পুরুষবা ইমঃ পৈতৃমব্য দিচ্ছুণঃ। যদ্য
দেবেষ্ট যুক্তাত্মঃ। বুলঃ । ৪। ১০। যেসন্ত বিহার
পুরুষ কুমাৰ ব্ৰহ্মগুৰু উত্তম শিষ্য দেবে তেমন্ত
কৃষ্ণ শীঘ্ৰানে কুমাৰ ব্ৰহ্মগুৰুণীকু উত্তমত্বে
পঢ়াইবো। এ উপদেশ মূলমন্ত্র যথা—জন্মাবৃত্ত পৰ্বতৰ
কৃষ্ণ বাজিলাভ পাতে মনুষ্যবাহুতা বৰ প্ৰিয়া
দেবেষ্ট জন্মুন্তি। বুলঃ । ৪। ১৮। বিশেষত্বে পীণীত
ও বন্ধু বিজ্ঞানবৰ্গ অধ্যাপিক। কুমাৰানন্দ পঢ়াইবো।
এহা দ্বাৰা দেবৰ নিম্নলিখিত মন্ত্ৰে অহু। যথা—
“অনুভিমে নক্ষত্ৰে দেবাভিমে পৰৱৰ্ত্ত। অপ্রৱৰ্ত্ত
ভুব সৃষ্টি প্ৰশংসিমান ধৃতি। ৩। ১। এখন পৰ্বতকৃত
মন্ত্ৰে এছা বিদুষী শীঘ্ৰানে কল্যাণানন্দ পঢ়াভা-
বাৰ উপদেশ অহু। যথা—“তে বিষ্ণু পৰৱৰ্ত
ক্রিয়াযুক্তি দেবজ্ঞামঃ। শুন হোক্ষেষ্ট ধৃতি প্রকাঃ। দেবা
বিদুষীকৃতীনঃ।” বুলঃ ৩। ১। বিদ্যাবিজ্ঞাৰ বৌজীগণ-
বৰ্গ বা শিষ্য দ্বাৰা দ্বাৰা পৰিপূৰ্ণ। এ উপদেশ দৰ্শনেৰ দিন-
লিখিত মন্ত্ৰু নিলিব যথা—“বিনিদৰ্শ পুত্ৰাণ
বধানা উচ্চ ষষ্ঠীয় ব্ৰেবৰ্ণী পমঙ্গল। প্ৰমাণোৰ্মসীৰে
যে পুরুষী অনুর্মসী পমঙ্গলে ধাৰ্য্যে ধৃৎ। শাঙ্কাৰা
বেদৰে আকৃত অক্ষুর অক্ষু রঞ্জী শীঘ্ৰানন্দৰ নথ্যু বিজ্ঞুৰ
কলিকে ও রঞ্জ পুরুষ মানকৰ নথ্যুকাণ হৰিবো।
যথা—“পিতৃত্বনো অধিত বিজযুগাতি দ্রোণাপূৰ্বৰ্ষমা
মুগেৱাঃ। বুদ্ধি দ্বয় বুৰুষে শৰ্মাৰ্থ পান পুৰুষে
অৱশ্যাঃ। বুকঃ শাঙ্কাৰা মেঞ্জে রঞ্জীৰে বিদুষী শীঘ্ৰান-
ন্দৰ নথ্যু কৰ্তৃী একৰ বিহার পুৰুষ পুৰুষ মানকৰ
নথ্যুকাণ ষেষেৰ নৰ্য্যুৰে চোৱা কলিবল পাৰে।
এহা দ্বাৰেৰ নিম্নলিখিত মন্ত্ৰু নিলিব। যথা—
“অধিতে নিক বিদুষেৰ মূল পদ্মো ভদ্ৰঃ কলুমা
কলিদানঃ। উৰ্গশণমুভুঃ জেৱাতৰিমা নো দৰ্শা
আৰ নশনী নিয়োঃ। ৩। ১। ১৪ মাতা দিয়াবৰ্গ ন
হৰে পন্থান দৰ্শন হোৱ ন পাৰন্ত একঃ
যেজু বিদুষী শীঘ্ৰানন্দ বিবাহ কলি সন্দানোপাদন

କରଇଥାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ଶିଖା ଦେଇ ହିହାନ୍ କରିଣ୍ଟୁ
ସମସ୍ତ କଜନ୍ତୁ କାଳ ଫାର ସବୀ ହୁଏ । ଏ ହିମ୍ବମୂଳ ଉପ-
ଦେଶ ପ୍ରତିବେଦନ ପ୍ରଥମ ମୃଗଳ ୧୯୪ ସୂର୍ଯ୍ୟର ୪୦ଶି
ମହିନୁ ମିଳିବ । ତାହା ଏହି—“ସ୍ମୀୟ ବିଷାଦ୍ ଉଚଚତା ଧି
ଭୂମ୍ୟ ଅଥେ ବସ୍ୟ ଉଚଚନ୍ଦ୍ର ସବୀମଃ । ଅଛି ତୁମ ମୟନେଥ
ବିଷଦାନଂ ପିବ ଶୁଣ ମୁଦିକ ମାଗରନ୍ତୀ ।” ସ୍ମୀୟନେ ଯେ
ବେଦଧାର ଅଧିକାରୀଙ୍କ ତାହା ଯକ୍ଷନେହରେ ଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ପରେ
ବୋଲି ଯଥାଞ୍ଜି ; ଯଥା—ପଥେମଂ ବାରଂ କଳ୍ପାଣୀ
ମାବଦାନ ଜନେଇଥାଏ । କ୍ରମ୍ଭ କରିଥାବ୍ୟାମ ଦୂର୍ମୟ ଶୂର୍ଯ୍ୟମ୍ୟ
ତ ସବୀ ରହଇଥାଏ । ଯକ୍ଷ ୨୨୩ ହେବ ସକଳ ଲୋକଙ୍କ
ସକାଶେ ହୋଇଥିଲ । ତର୍ହିରେ ଗ୍ରାହିଣ ହୁଏ, ସ୍ବା ବା
ପୁରୁଷ, ସହିମ୍ବ ବା ତଣ୍ଣାଳ କିନ୍ତୁ ମାତି ପାର୍ତ୍ତକ୍ୟ ନାହିଁ ।
ସମସ୍ତେ ଶୁଭର ସନ୍ତୁନ ଏବଂ ସମସ୍ତକ ଯକ୍ଷଙ୍କେ ସେହି
ଏକମାତ୍ର ପିତା ବେଦ ହାତ୍ର ସମସ୍ତକର ମଜଳ ସକାଶେ
ଅମୃତମୟ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ହେବରେ
ଅତ୍ର “ବ୍ରତ୍ରିର୍ଯ୍ୟଶ କଳ୍ପା ଯୁବାନଂ ନିରତେ ପତମ୍ ।
ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୪୩୧୮୮୮ । ଅର୍ଥାତ୍ କେବୁଠି କୁମାର ବ୍ରତ୍ରିର୍ଯ୍ୟନ୍ତୁ
ଶ୍ଵରନହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିବା ଏବଂ ଶୁଭେଷ ଲାଭ କରି ଆଶାର
ଅନୁକୂଳା, ଅନୁରୂପା, ପ୍ରେୟତ୍ତି, ସ୍ଵର୍ଗ, ବିଦୂତୀ ଓ ବିବାହ
କରନ୍ତି ତଥୀ କଳ୍ପା ବା କୁମାରୀ ବ୍ରତ୍ରିର୍ଯ୍ୟନ୍ତୁମାନ
ଦ୍ଵାରା ଦେବାଦି ଶାଶ୍ଵତ ପାଠ କର ପୂର୍ଣ୍ଣଦିବା ଓ ଉତ୍ସମ ଶୋଷ
ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଘୋଷନ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ନିଜସ୍ଵର୍ଗ, ପ୍ରିୟକମ,
ହୃଦୟ, ପୂର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରାବସ୍ଥା ପୂର୍ଣ୍ଣକୁ ପ୍ରାୟ ହେବେ । ମନୁ କହ
ଅର୍ଥାତ୍ “ଦୀର ବର୍ଷଶାଖାଶେତ କୁମାର୍ୟତୁମନ ପତମ୍ ।
ଉତ୍ସମ୍ ତୁ କାଳାଦେବସ୍ଥାତ୍ ତନେତ ସ୍ଵରଂ ପତମ୍ ।
ମନୁ ଏଥା ଅର୍ଥାତ୍ କଳ୍ପା ରକ୍ଷକା ହୋଇ ତନାବର୍ତ୍ତକାଳ
ପଢ଼ଇ ଅନେକଶିଳ୍ପ କର ନିଜ ସହିତ ପଢ଼ ପ୍ରାୟ ହେବେ ।
ପ୍ରଥମ ମାସରେ ରଜୋଦର୍ଶନ ହେଲେ ତନି କର୍ତ୍ତରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର
ରଜସ୍ତଳା ହୋଇ ପରେ ବିବାହ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ; ମାତ୍ର
ତର୍ହିଦର୍ବେ ନୁହେଁ । ଅପଦୂଶ ବିବାହ ମନୁ ଏକବେଳକେ
ନିଜ କର ଥିଲା ଯଥା—“ମୁମାରିଶାନ୍ତିଷ୍ଠିତ୍ବେ ଶୁଦ୍ଧେ
କଳ୍ପାତ୍ ମନ୍ଦିର୍ । ନିଜେବେଳାନ୍ ପ୍ରଯତ୍ନେ ଶୁଦ୍ଧେନାୟ
ଶୁଦ୍ଧିତିତ୍ ।” ମନୁ ଏଥା ଅର୍ଥାତ୍ କଳ୍ପା ରତ୍ନମତୀ ହୋଇ ମୁହଁ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଷ ଦରେ ରହିବ । କଥାପି ଶୁଦ୍ଧେନ ଲୋକଙ୍କ

ଦେବ ନାହିଁ । ଅସୁର ଅର୍ଥର ପରାମର୍ଶ ବଚୁଳ ଶୁଣିବିର୍ତ୍ତ ଏ ସୁର ବିଷ୍ଣୁ ଶୁଣିବିର୍ତ୍ତ ବିବାହ କେତେବେଳେ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ ।

ଉପରେକୁ ଉଚ୍ଛିତ ଆଶମାନକୁ ପଠିବେ ଉତ୍ତମ ଶୁଣେ ତୁ ସୁରମହାମନ୍ଦିରର କରିପାଇବିବେ ଯେ ଶ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ଜୀବିତ ଉନ୍ନତ ସକାଶେ ନିଜାତ ପ୍ରସ୍ତୁତିଲାଗ୍ନୀ ଏବଂ ବେଦରେ ବାରମାର ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ଧାର୍ଯ୍ୟାଳଙ୍କୁ ତାହା ମାନ ତକିଲେ ଅମୃମାନଙ୍କ ଜୀବିତ ଉନ୍ନତିରେ ବହୁ ମାନ ବାଧା ପର୍ବତର ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସମୟରୁ ଭାରତରେ ଲୋକେ ବେଦର ଶାସନ କରନ ପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀ ଶିକ୍ଷାରେ ବେଳାକରି ଆଶା ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ଚର୍ଚା ଉଣାକଲେ ସେହି କାଳରୁ ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟପତନ ଅର୍ଥ ହେଲା । ଏବେ ଆଧା ବଳ୍ୟରେ ଦାସ୍ୟତ୍ଵି କ୍ରିତ୍ୟ-ଅନ୍ୟ କିମ୍ବାନାହିଁ । ଯୌଝାନିକମେ ରାଜକୀୟାନେ ଭାରତରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ନାଶରେ ଅଧିକାର କିମ୍ବାର କରିବାରୁ ବେଦର ପୁନରୁତ୍ଥାର ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଲୋକେ ପ୍ରତିକ ଧର୍ମ ରୁହୁ ଯେମେନ୍ତ ଆଶାର ତେମନ୍ତ ଉଚିତା ଓ କନିଧାର ଶିକ୍ଷାରେ ଯହୁବାନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ବାଲୁବାବାଦ ଶୁଣ ବାଧା ଉଠି ନ ଗଲେ ଶ୍ରୀ ଶିକ୍ଷାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉନ୍ନତ ହେବନାହିଁ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମମାନେ ବେଦକୁ ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ଆବଦି ରଖି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତକୁ ଶୁଦ୍ଧ ବୋଲି ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ସ୍ଵକ୍ଷା ନିଷେଧ କରୁଥିଲେ ସେହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବାଲୁ ବିବାହ ଶୁଣ ବାଧା ଶୁଣ ବିଜମ୍ବୁ ପ୍ରଥା ପ୍ରକଳନ ଏବଂ ସେହିମାନେ ବ୍ରାହ୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଉତ୍ତମରେ ବ୍ରାହ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କର ଗଲି ଯାଉଅଛନ୍ତି । କଣ୍ଠର କେଳିପର ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚ କର୍ଷ କନ୍ୟପର କନିଧାକୁ ସ୍ଵକ୍ଷା ବିବାହ କେଳନରେ ଆବଶ୍ୟକ କର ଆଶାକୁ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରୁ ମନ୍ତ୍ର ଥିବାର ମନ୍ତ୍ର ଯେମେନ୍ତ ତାଙ୍କ ଲେଖା ପଡ଼ାରେ ଅମନୋଯୋଗୀ ହେଲେ ତେମନ୍ତ ପଳ ପଳ ନିରାଶର ବାଳ ବିଧବାକୁ ବେକରେ ବାକ ଜୀବନ ଯାକ ଯହୁଶା ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ଦୁଇଣ୍ୟ ଦେଖି ଯେ ଶୁଣିବ ସମାଜ ଅଦ୍ୟାତ୍ମି ବ୍ୟକ୍ତିର ହୋଇ ଏକାବେଳେକେ ସମ୍ବାର କୁଠାର ଧରି ସମାଜର ଦୋଷ ମ.ବ ଅଶ୍ଵିନ କରି-ବାକୁ ପ୍ରାଣପାଣେ ଲାଗୁନାହିଁ ଏହାହିଁ ହୁଅର ଧାର୍ଯ୍ୟ ! ପୁନ ଜନ୍ମ ଦେଲେ ଦରେ ସେମନ୍ତ ଆନନ୍ଦ, କନିଧାରି ଜନ୍ମ ଦେଲେ ତେମନ୍ତ ନିରାଶର ଧାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ ;

ମାତ୍ର ଯେଉଁଠାରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବ ଖୋଲ କଲାରେ ବିଦ୍ୟ-ମାଳ ଘୋର ଧୂତ ଏବଂ କନିଧା କିମ୍ବରେ ସମାଜ ଆନନ୍ଦ ଉପରେକ କୁଠାର ହୁଏ । ବାଲୁ ବାରମାର ପରାମର୍ଶମାନେ କହିବେ ଯେ ପରାମର୍ଶ କହି ଅଛନ୍ତି “ଶ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ରବେଦୁ ଗୋପୀ ନବ ବର୍ଷା ର ଶୈତାନୀ । ଦର ବର୍ଷା ରବେଦୁ କନିଧା ତତ ଉତ୍ସଂ ରବସ୍ତା । ମାତା ଚେତ ପିତା ତଥା ଜୋଖେ ଦ୍ରାବ୍ରା ତତେମିତ । ଶ୍ରୀଷ୍ଟେ ନରକା ଯାନ୍ତି ଦୁଷ୍ଟ କନିଧା ରଜୁହାମ । “ ଏ ପରାମର୍ଶରେ ଯେବେ ସତ୍ୟ ହୁଏ ତେବେ ବେଦକୁ ପୋପାଦ୍ମ ଦେବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁ କରି ପ୍ରତିକ ପରେ ବେଦ ମଧ୍ୟରେ ୨୬ ବର୍ଷ ବା ତୁର୍ଗ ବ୍ୟସର କନିଧା ବିବାହ ହେବ ଅଛନ୍ତି ଯେବେ ପିତା ମାତା ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିକ ନିର୍ବୟ-ଗାମୀ ଦେଉଅଶ୍ଵନ୍ତ । ମାତ୍ର ଗେହିଁ କନିଧାର ବାପ୍ ମା ଓ ଭାଇ ନ ଥିବେ ତାହାର କେହି ନରକରେ ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ମାମୁ ବା ଜୁତା ପ୍ରତିକ ଉପରେକୁ ବେଦନ ଲାଭନ କରି ବିଭିନ୍ନ କନିଧାକୁ ବାଜୁଥୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଘର ରଖି ପାରିବେ । ଯେଉଁମାନେ ବେଦରେ ପରାମର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ଦେଖି ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଏ ନିବାନ ପରାମର୍ଶଙ୍କ ଉତ୍ତି ମାନିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଥାରୁ ପରାମର୍ଶ ଯେବେ ପରାମର୍ଶ ବିବନ କଳ କାଳରେ ଧର୍ମ ହେଲା ତେବେ ହାତ୍ମଣେ କାହିଁକି “ନଷ୍ଟେ ମୁତେ ପ୍ରବଳିତେ କୁବେ ର ପଢ଼ିତେ ପାତୌ” ହେବି ଏବଂ ତହିଁ ସର୍ବେ ଅଶ୍ଵନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ କରିବାର ହୋଇଅଛି । ଏହୁ କୌଣସି କଥା ଦଳ ଥିବାର ଜୀବି ପାରିବେ ସ୍ଵକ୍ଷା ତାହା ବିନାଇବାକୁ ପାହେ ବାନ୍ଦ ପରୁକାହିଁ । ସତ୍ୟ କର୍ମ ଏବଂ ସର୍ବମର୍ତ୍ତ୍ୱ କେବେହେଁ ରୀତ ଅବା ବିଭଳିତ ନ ହେବା ବିଷ୍ଣୁରେ ଯନ୍ତ୍ରେବରେ ଯେଉଁ ଅମୂଳ ଉପକେଶ ଅଛୁ ତାହା ଆମ୍ରମାନେ ଦୂରେବ ବିଶତଃ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିପାରୁ ନାହିଁ । ଜିମ୍ବାର ଜଳଦ ଜମ୍ବୀର ସ୍ଵରେ ମନୁଷ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଯେଉଁ ଅଭ୍ୟ ମହ ଦେଇ ଅଶ୍ଵନ୍ତ ତାହା ଏହି “ମା ଦେର୍ମା ସ ବିକାଶ ଅତ ମେର୍ଯ୍ୟାଜ୍ଞେତ ମେରୁ ପରମାନନ୍ଦ୍ୟ ପୂର୍ବ ପ୍ରାଣ ଦ୍ଵାରା ହିତାଯୁହା ହିତାଯୁ

ହେବାକାସ୍ତ୍ରା ।” ଯଳି ୧ । ୩ । ପ୍ରେସ ପାଲବେଦର ଅମ୍ବଲ୍ ଉଠଦେଶ ମାନ ବର୍କ କର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ପଞ୍ଚଭାଗ ଅଭୟ ବା ଅବଳିଳ ବୁଦ୍ଧି ଫେରିଲ ହୁଏ ତେବେବ ପଳାର୍ବନ୍ଦ ମନ୍ତ୍ରରେ ପରଶୋଧତ ଯଙ୍ଗାବଳ ଧାରଣ କରିବା ହୃଦୟ ବୋଲିଗାଲୁ ହେବ । କନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତିମ ଦୟାରେ କିବାହ ଦେଇ ଭାଗରୁ ଖେଳ ହେବା ତେ ଏହି - ନଥମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବହେଲା ଏହା ଅସମାନର ଭାବ ପନ୍ଥରେ ବୁଝାଯାଉଥାଏ । ପ୍ରକୃତରେ ସୀମା କାନ୍ଦିଲ୍ ପ୍ରତି ଅମ୍ବୁମାନେ ଅଦ୍ୟାପି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବାକୁ ଶିଖିଲାନ୍ତିରୁ । ସେମାନଙ୍କ ଅପହାୟା ଜାରି ଅସ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟରେ ପରି ଅମ୍ବୁମାନେ ଉତ୍ସବର କରୁଥିଲୁ । ବୁବବେଦ ଚମ୍ପିର ଭାବରେ ଦ୍ୟାଶା କରିଥିଲା “ଏହୋଇଶା ଅପର୍ବଣ୍ୟ ରୂପକୁ ପ୍ରିୟା ଦିବଃ । ସ୍ତୁଷେ ବାନ୍ଧିଲା ହୃଦୟ ।” ହକୁ ୧ ୨୪ । ୧ । ଅପୂର୍ବ ରମ୍ଯାନ୍ତି ଉତ୍ସାକଳ ଯେବେ ଛାଳିଲ ଫଳକ ଥିଲା ଥିଲା ଦେଇ ଆନନ୍ଦ ବର୍କନ କରେ ସେହି ଏହି ମୂର୍ଖ କହୁ ପ୍ରାୟ ଉତ୍ସେବକାରଣୀ ଶ୍ରିମାନେ ଶୁଣ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଥନନ୍ଦର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି । ଏଣୁ ଅମ୍ବୁମାନେ ଶ୍ରିମାନଙ୍କୁ ସ୍ତରେ ରଖି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟବା ନାଥୁନ କରିବୁ । ଏଥରେ ଶ୍ରିମନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅପ୍ରାପ୍ଯ ନହିଁଛି ତାହାର କଣ୍ଠିକାଏ ସ୍ଥାନ ଅମ୍ବୁମାନେ ରଖିଲାନ୍ତି ବରଂ ସେମାନଙ୍କର ଏକ୍ଷା ଗାସ ଦେଇଥାଏ । ସବ୍ୟ ଜଗତରେ ଉପରକ ହୃଦୟ ଜାତିମାନେ ଶ୍ରିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସାନ୍ତୋଷ ଦେଖାଇ ଆଜି ଜଗତର କେତେ ଶାର୍ଣ୍ଣ ହୁନରେ ଅନନ୍ଦରେ ବିବରଣ କରୁଥିଲେ ! ଏରେ ଶିଥାଏ ବର୍କଲ ବୋଲି ପେର୍ଲମାନେ କଳିଛି ତାମନକୁ ଅଣ୍ଟି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅମେରିକା ବୋଲି କହେ । ଶିଥାର ଦୟାର ନ ଅବାରୁ ସେମୁଁ ଅଭିଷିତ ଓ ଅନ୍ୟର୍ଥରେ ବୁଲି ଭାବମାନ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ମନରେ ସ୍ତୁଳ ପାଏ । ପାଠକ ଏହା ଜାରି ରଖିବେ ସେ ସେମୁଁ ତାରେ ଗୋଟିଏ ଖ୍ରୀ ମନ ସେତାରେ ଛାଟୀ ମଳରେ ପାଞ୍ଜୋଟି ମନ ପୁରୁଷ ଅଛୁଟ । ଧାରାମ୍ବା ଅବଳା ଶ୍ରିମାନଙ୍କ ତତ ଶୁଣିବା ଦେଖି ପରୁଣେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଦୂର୍ଦ୍ୱାରପାର କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଅବଧିଆ ରୂପ ଅନନ୍ଦରେ ରଖି ସଫ୍ରେନ୍ ନିଜୁର ଦ୍ୟବାର ଦ୍ୟବାର ଅଭିମାନ ଓ ସ୍ଵର୍ଗ ସାଧନରେ ନେଇଛି ଅଛୁଟ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିରାର ପ୍ରବାହ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଧାରେ ତତ ବିପ୍ରାର ଦିବର ପେତେବେଳେ ସେମାନେ ଶିରା ପ୍ରାପ୍ତବାରୁ ଅପଣାର ଅବଧା ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଉତ୍ତମ ମୁଖେ ମୁଣ୍ଡ ପୁଣ୍ୟ ମନ ପଣକୁ

ଦୁର୍ବୁଲ୍ୟ କର ପାଇବେ ତେଣେବେଳେ ସେମନ୍ତ ସେମାନେ
ଦିନକୁ ଶୁଭ୍ରକୁ ମୁହଁ ଲାଭ କର ଅପାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା
ନାତାକରେ ଅଳ୍ପକ୍ଷ ଭାଗରେ ସଙ୍ଗେ ତେମନ୍ତ ଅମୂଳକ
ସମାଜ ଓ ସ୍ଵାଧୀନକା ଦୃଷ୍ଟି ହେବ । ଶିକ୍ଷା ଏ ଅପ୍ରକଟିତ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟାନନ୍ଦ ବୃଦ୍ଧିଅନ୍ତରେ ଏବଂ ସେଥିପୋରୁଁ ବାରଥିଲେ
“କନ୍ୟା ପେଣବା ପାଞ୍ଜାମ୍ବୁ ଶିଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ର ଯତ୍ନକାହିଁ” । ଅତିଏବ
ଆଉ କାହା ଚିକିତ୍ସା କରିବା ଉଚିତ ନହେ । ଶ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି
ଏବଂ ମମଦୟ ଲାଗି ତତ୍ତ୍ଵା ଉଚିତ ହେଉଅଛି । ବେଦର
ଶାସନକୁଣ୍ଠାୟା ଶ୍ରୀ ଶିଖୀଯିବୀ ସେବା ବାଳକା ବିଦ୍ୟାକୁଣ୍ଠାୟାକ
ପ୍ରାପନ କରିବାର ଚାରିତମେଣ୍ଡା ଅବମର୍ଦ୍ଦି ଲୋକେ
ଉତ୍ସାହାଦ୍ୱାରା ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ମେଘର ଅଶ୍ରୁ ସେବା
ଅମୂଳକର କନ୍ୟା ଓ ଉଚିତମାନଙ୍କୁ ପଡ଼ାଇବା ଉଚିତ
ଦେଉଅଛି । ଗର୍ଭତମେଣ୍ଡା ଏବଂ କୁଳ ମହିଳମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା
ସେବା ଅଭିଭ୍ୟାସ ସବା କେତେକ ଶିଖୀଯିବୀ ନେଇସ୍ତାନ୍ତରୁ
କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ସେବା ବର୍ତ୍ତମାନ
ଅନୁକ୍ରମ ଅନ୍ଦରେ ପଥ ଉଚିତକ ହେବା ଏର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଆପନାର ଅନ୍ତରେତା ଶ୍ରୀ ଓ ବିବାହକୁ କନ୍ୟା ତୁରୁତକ
ପଡ଼ାଇବା ବନ୍ଦେଖୁ । ଶିକ୍ଷା ତୁରୁ ମନ ତଳିରେ ବିବାହର
ବ୍ୟୁତ କର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବଢ଼ିଯିବ ଏବଂ କୁମେ ବଢ଼ିବା ଦେଖା-
ଯାଉଅଛି । ଯେଉଁ ସହଦୟ ବାହୁମାନେ ସୁରା ଲୋକାନାଥଙ୍କ
ସହନ୍ତ ସେମାନର ଯାତ୍ରା ଦେଖି ଅଛି । ସେମାନେ ସହପ୍ର,
ଦିରଶ୍ୟ ବାନନ୍ଦାବଳ ଦେଖି କହାପି ଲୋତକ ମୁରଣ
କରି ପାର ନ ଶୁଭେ । ସେମାନେ ସେବା
ବାଲ୍ମୀକି ତୋଗେ ଉପ୍ରେତ ହୋଇଅଛି ତହିଁ ସକାଶେ
ବାଲ୍ମୀକି ପଥପାଇଁ ପଢା ମାତା ପ୍ରଭୁଙ୍କ କି ଦାସୀ
ନୁହୁଣ୍ଟ ? ମୋ ମନ୍ଦରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପାପରଣି ।
ଏ କଳଙ୍କ ଅପନୋଦନ କରିବାର ସମୟ ଉପ୍ରେତ ହୋଇ-
ଅଛି ଏବଂ ତାହା ଶ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ହୁଏ ଯାଥକ ହେବ । ଅତିଏବ
ପାଠେକ ଉଚିତମାନ ବୁଝିବ ନ ହୋଇ, କେମାନି ସମାଜର
କୁସମ୍ବାରକୁ ନ ଡରି ଏବଂ ଅଶ୍ରୁମାତ୍ର ଅନ୍ତର୍ମାୟ ଶାଖନରେ
ଦିକଳିନ ନ ହୋଇ ଅଣଣ୍ଟ କନ୍ୟା ଓ ଉଚିତମାନଙ୍କ
ବିଦ୍ୟାକୁଣ୍ଠ ପଠାଇବା ଏବଂ ପୁରୋ ବାଳକା ବିଦ୍ୟାକୁଣ୍ଠ
ପ୍ରାଯାନ୍ତିର ପଣେ ଯତ୍ନ କରିବାରେ ଲାଗିଯାଏ, ଦେଖିବ
କେମନ୍ତ ଅତିରେ ଅଳ୍ପକ୍ଷ ଭାବେ ଉନ୍ନତ ସ୍ଥାନ ହୋଇ
ଦେଶର ସୁଖେନ୍ଦ୍ରିୟକିରଣ ହେବ ।

ଶ୍ରୀ ବିମଣକର ଗ୍ୟା ।

ମହାନାବିକ ଶ୍ରୀଚୌର କଲୟାଣୀ ।

一
四三

କଳୟୁସ୍ ବନଦୁଷ୍ଟତା ଠାରୁ ବିଦ୍ୟାମୁ ନେଇ ଯୁ ବାର
ଜଳଯାଦା ପାଇଁ ତଥାନିର୍ବାଚନ ସକାଶେ କାର୍ତ୍ତିକ ବନରକୁ
ସାଧା କଲେ । ସେଠାରେ ଶଙ୍ଖ ବଡ଼ କାହାକା ଏବଂ
୫ ଟି ଛେତ୍ର ଚଟକା ନୌକା ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଯାଦା ପାଇଁ ସ୍ଥିର
କରାଗଲା । ଯେ ୨ ପଳ ଓ ଦୂରର ବାକାଗେ ଦେଖିବେ
କିମ୍ବି ପାରବ ତାହା ଏବଂ ବିଦ୍ୟ କୃଷ୍ଣେଷ୍ଵର ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ହେଲା ।
ଛନ୍ଦ ୨ କାରନର ଓ ଜଳକ ତାଳର ସହଯାଦୀ ହେଲେ ।
ସେମାନଙ୍କ ଅଚକ୍ଷ୍ୟ ସମୟ ହାତ ଦେଖାର ନିମ୍ନ ଗଲା ।
ସେ କୋଣିଏହି ଭୋକା ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ନେଇ ପାଇଁ କିମ୍ବିଲେ ।

—ଏଥର ଲୋକମାନଙ୍କ ସନ୍ଦର୍ଭେ ଏହାର ଧାରଣା ଜାତି
ହେଲା ଯେ ନିବାରିଷ୍ଟ ବୁଝଗୁରୁ ଗଲେ ମୋମାନେ ସ୍ଵର୍ଗ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ କରିବେ । ଏହା ବୁନ୍ଦୁ ଧାରଣାର ବଶକର୍ତ୍ତ୍ବୀ
ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତର୍ଧାଳେ କଲମୟସଙ୍କର ସଂକ୍ଷେପ ସିଂହ ପାଇଁ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ, ସବ ଏହି ମୋମାନେ ସବୁର
କାର୍ଯ୍ୟକୁଣିଲି । ଏବଂ ଉଦ୍‌ଘେଟୀ ହୋଇ ଥାଏଁ, ତେବେ
କଲମୟସଙ୍କର ଏହି ଦ୍ୱାରା ଯାଖା କଟାଯାଇ ପଢ଼ିଲ
ହୋଇଥାଏଁ । ମାତ୍ର, ପେଉମାନେ କି ଅଳମ୍ୟବର୍ବନ୍ଧ
ହୋଇ ଦୈତ୍ୟକ ଧନ ନିଶ୍ଚର୍ଷ କରି କର୍ଦନ ହୁଲି;
ଯେଉଁ ମାନେ କି ଧ୍ୟାନ ଦୂର୍ବଳ କରି ସ୍ଵଦେଶରେ ଜାନନ
କରିବାକୁ ଅଗନ୍ତୁ; ଏହପର ଫେରୁ ସମୟ ଅପାର
.ଦାର୍ଥୀ ତାକର ସହାୟୀ ହେଲେ । ମୋମାନେ ମନେ କରି
ଶ୍ରାନ୍ତ ଯେ, ବିନା ଯହିରେ ସେବାରେ ସ୍ଵର୍ଗଭାବ ଲାଭ
କରି କୁନ୍ତେର ପ୍ଲାଯୁ ହୋଇ ଉଠିବେ । କଲମୟୀ ଏପରି
ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଜ୍ଜରେ ନେବାଯାର୍ ପଦତତ ନିରାକୃ
ଅନ୍ତର୍ଭକ୍ତ ଥିଲେ, ତଥାପି ମେମେନ୍ତି ଜାହାନ ପରିବାରର ନ
କରିବାକୁ ଅଗନ୍ତ୍ୟ ମେମାନଙ୍କୁ ପଇରେ ନେଇ ପିବାକୁ
ପଡ଼ିଲା । ଏହାପରି ୧୫୦୦ ଲୋକ ଏଥର ଚାକ୍ ମଞ୍ଜରେ
ଗଲେ । ଏହା ଛଢା ଯେତେବେଳେ ଜାହାନ କୁଳ ଶୁଦ୍ଧ
ସମୟ ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଲା, ସେତେବେଳେ ମୁକ୍ତ ରହି ଥିଲା ୧୦୦
ଲୋକ ହିଂସା ବୋଲି ଜାଗରିବାକୁ ଦ୍ୱାରାକି ।

କଳୟୁକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ପରିମ ଧାର୍ମିକ ଓ ଦୟା
ଅନୁଜ ତ୍ରୀଏଗୋ ମଧ୍ୟ ଯାହା କଲେ । କଳୟୁକ୍ତର ପର୍ଦ୍ଦା-
ନାଶୀ ଓ ତ୍ରୀଏଗୋ କାମକ ଦୟାପାତ୍ର ପରିଚେ-

ଯିବା ଦେଖିବା ପାଇଁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ କୁଳକୁ ଆସିଥିଲେ । ଖେଳିଏବେଳେ ର ସେମ୍ବୁଦ୍ଧ ମାତ୍ର ତାଙ୍କ କଳ ମୂର୍ଯ୍ୟବନ୍ଦର ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ ମୁର୍କର ତରୀଗହୁ କାର୍ତ୍ତର ବନ୍ଦର ପରିଚାଳା କଲା । ଅନ୍ୟଥିଲେକେ ନୁହନ ତୁଳାର ରହିଛି ପରିପୂରଣ ହୋଇ ବୋଲାଇ ପେର ଶାର୍ଵବାର ଆଶା କରି ସବୁଷେ ଜୀବି ଥାଇ ଗାନ୍ଧି ଉପରେ । ।

କଳୟୁଁ କାନେର ଦ୍ୱୀପ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚ କାଳିନବାଠ
ଓ ପାମଧୂଳିକଳ ଦୃଢ଼ ଜରିଅଲେ । ଏବଂ ନୂତନ ଦୁଷ୍ଟନାଶକ
ସ୍ଥିତରେ ପାଲିବା ଆର୍ ଗାର୍, କାହୁଁ, ଛେଳ, ମୋଣ୍ଡ,
ଖଧ ଓ କୁକୁରା ପ୍ରତିର ଅନେକ ପୁଅପାଳତ ଜୀବ କିମ୍ବ
କଲେ । କମଳା କେମ୍; କାକୁଢ଼ ଓ ତନ୍ଦ୍ୟାବ୍ୟ ପଳ ନାର
ମଧ୍ୟ ଦିଶି ଦେଲେ । ଏଣ୍ ଫଳ ଜଳୟାଧା ପ୍ରତିର ନବେଶର
ମମ ଦୂର ଦିଶା ଦିନ, ପାଇର କାହାଳି ପ୍ରକଳ୍ପ ଭାବେ
ମନୀପବନ୍ତି ଖେଳ । ସେବେଳା ପ୍ରାତିକ ନାରେ ଏକ ଛଇ
ସ୍ଥିତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ନାହିଁ କମାଳନ ଧଳନ ଧୂଳ ବିଶବ୍ରାତା
ଲୁଚିଲେ । ବୋଇଛ ତାହାର କାହାନ୍ତିକ୍ରିୟାଙ୍କୁ ପାଇବାକ
ଯୌବନଧ୍ୟ ମୂର୍ଖ ଏବଂ ବିନାଶ କରିବ ସ୍ଵାର୍ଥ, ଦୂରତାୟମାନ
ସେବି ଦ୍ୱୀପ ମେମାଳିର ଦ୍ୱାରୀ ପଥାରୁଛି ହେଲା ।
କଳୟୁଁ ଏହାର ନାମ ଶୁଣେବଳ୍ମୀ ଦେଲେ । ସେଠାରେ
ଶେରମୂଳାନେ ଦେଖାଯାଇଲା ସୁରୀପଣୀ ଆସିବା କଲେ ।
ଦୁଷ୍ଟବିଳର ଅନ୍ତରୁଳରେ ଅନେକ ଘର ଦେଖା ଗଲା ।
ଘର ମଧ୍ୟରେ କଥା ଗାନ୍ତି ଗାନ୍ତି ପଥାର ଦ୍ୱାରା ଦିଖାଯଥିଲା;
ଏବଂ ଶୁକ୍ରମାନେ କିମ୍ବର ଦକ୍ଷ ପାଇ ପେଣା ହୋଇ
ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ବୋଇବରୁ ଉକ୍ତାର ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପକୁ
ସାଥନ୍ତେ, କେତେକ ସ୍ଥିତି କିମ୍ବର ଭଲ ମମସ୍ତୁ ଲୋକ
ପଳାଇ ଗଲେ । ଏହି ସ୍ଥିତି ଓ ବାଳକମନ୍ଦିନ ମନେ କରି-
ଥିଲେ ଯେ ଦେଖିବାର ଲୋକ ଉପମ ନଳେ ଦ୍ୱୀପରୁ ଦେଖା-
ନ୍ତରୁ ଥିଲା ଅଣ୍ଟ ଦେଖାଇଲୁ । କଳମୟୁଁ ଦେଖିଲେ ଯେ
ତାମାନେ ଶାଦ୍ୟ ପରି ମନ୍ଦ୍ୟର ଅଗ୍ରପତ୍ୟର ସେବ କରୁ
ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦୟାବାହୀ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଯେ ନିଶ୍ଚଯ୍ୟ କଲେ
ସେ କରାଯାଦିବ କାରିବ ତାଙ୍କୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆବାୟ
ତୁମେ ଏହିଠାରେ । “ନୀ ପାଦର, ମୁହଁନିତ କୋଣ୍ଠା,

ନବ ଉପନିଷଦ୍ରେଶର ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବା ପାଇଁ କଲମୟ
ଦ୍ୱୟକ ସ୍ଵାରୁ ସେଥିରେ ଦେଖିଦିଲା ନ ରହି, ଦୁଃଖନୀତିଲା

ଅତିକୁ ଯାଦା କଲେ । କେତେ ଦିନପର ହୃଷାନାର୍ତ୍ତଙ୍କ ଠାରେ ପହଞ୍ଚ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେ ଯେଉଁ ଛୁନ୍ଦରେ ଦୂର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରଇ ୪୪ ଜଣ ଲୋକ ଛାଡ଼ି ଅସ୍ଥିଲେ, ଧୋତାରେ କୌଣସି ଲୋକ ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଦୂର୍ଗ ଧୂତ୍ରବିଧୂସ୍ତ, ଲୋକ-ମାନଙ୍କର ସହା ସବା ନାହିଁ । ହୁଲାଭଳ ପରିଶୟୁ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ଅଧିକତା ଏଣେରେଣେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏ ସମସ୍ତ ଦେଖି ସେ ନିଷ୍ଠା କଲେ ଯେ, ଦୂର୍ଗରେ ଲୋକ ଅତି ପ୍ରାଣରେ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଏହି ଦୂର୍ଗଙ୍କାରେ ଅତିଶ୍ୟ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ଇତିବସରେ ଗୁଆଳ ନଗରୀ କାମକ ଜନେକ ପରଦାରର ଭାଇ କଲମୟଙ୍କର ପ୍ରଥାଗମନ ବାର୍ତ୍ତା ଶ୍ରୀ ପାରି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଇବାକୁ ଆମ ଦୂର୍ଗ ସମ୍ମନ୍ୟ ସମସ୍ତ ତତ୍ତ୍ଵ ପଢ଼ିବା ପରିବାର କଲେ । କଲମୟ ପେଣ୍ଟିଲେକ ମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସବେଶନାନ୍ତରେ ଅବୈବୀ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀବୁ, ଦଳଭୁକ୍ତ ହୋଇ ହୃଦୀପବାସୀ ମାନଙ୍କୁ ଲୁଣକ ଏବଂ ଅବନାନନ୍ଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ଏହି ଓ ଦୟାତ୍ମକ ହେଲେହେଣେ ନିରଥକ ଦୃଢ଼ିତ ହେବାର ସହ ନ ପାର ଅବଶେଷରେ ଶେନ୍ମୟମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧମଣା କଲେ ।

ସିବାରେ ହୃଦୟ ସରଦାର ଶେନ୍ମୟମାନଙ୍କର ଦୂର୍ଗ ଅତ୍ର ହାର ବିଦ୍ୟୁତ କଲେ । ଏବଂ କେତେକ ଶେନ୍ମୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ କଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଅସୁରକା କରିବାକୁ ଯାଇ ଅବ-ଶେଷରେ ପ୍ରାଣକ୍ଷାଗ କଲେ । କଲମୟଙ୍କର ବନ୍ଦୁ ଗୁଆଳ ନଗରୀ, ସେମାନଙ୍କର ଦୂର୍ଗବିହାର ସହେ, ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଉଚ୍ଚ ସୁଦ୍ଧାରେ ଏକ ଶୁଭ୍ରତର ଆଶାକ ପ୍ରତ୍ୟ ହୋଇ ଶଯ୍ୟ-ଗତ ହେବାକୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଯତ୍ନ ପଳକ ହେଲା ।

ଦର୍ଢମାନ, କଲମୟ ଦେଖିଲେ ଯେ ଅସୁରକା ବିଦ୍ରହ ବନୋବସ୍ତୁ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ । ସୁରବାଂ, ସେ ଉପପାଗର କୁଳପୁରୀ ଗୋଟିଏ ସୁରମୁଖ ସମତଳ ଭୁମି ନିର୍ବିକଳ କର ସେଠୋରେ ଏକ ନୂତନ ନଗର ପ୍ଲାନ୍ କରିବାର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କଲେ । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶେନ୍ମୟକୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଶକ୍ତି ଶାକ୍ୟ ବନ୍ଦୁରେ ଉଚ୍ଚ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଲେ; କାରଣ, ତଦୁପର ସେମାନଙ୍କର ଅସୁରକା ଦ୍ରଷ୍ଟିରୁପେ ନିର୍ଭର କରେ । ଗୁରୁ, ଦୂର୍ଗ ପ୍ରାଚୀଶବ୍ଦ

ଏହି ଶୀର୍ଷ, ତଥର ହେଉଥିଲ ଯେ, ସେମାନେ ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟରେ ଅସୁରକା କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ନଗର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଇରେଯିମାନଙ୍କ ହାର ନୂତନ ଭୂଭଗରେ ପ୍ଲାନ୍ଟିକ ହେଲା । ଶେନ୍ମୟ ବଣୀ ଭକ୍ତି ବେଳଙ୍କ ନାମ ଚର ମୁରଣୀୟ କରିବା ନମ୍ବର ନାମ ‘ରକାବେଳ’ ଦିଅଗଲ ।

ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଶାନ୍ତିଅର୍ଥମାନଙ୍କରୁବା ଶିଶୁର କଷ୍ଟରେ ସମାହତ ହୋଇଥିଲ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଉଚ୍ଚ ନାଶିଯୁଦ୍ଧକାରୁ ଏହି କଠିନ ଶମାଯାଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ବଢ଼ି କଷ୍ଟ ସହି କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ସମ୍ମ ଯାଦା ପ୍ରତିଶାତର ଲୋକମାନେ ସ୍ଵତେଷକୁ ଫ୍ରେଶପାଇ ଅତି କିମ୍ବିତ ଭୁବରେ ନବବନ୍ଦୁ କଷ୍ଟର ଦୟାକୁ ପଦ୍ମକ ଶର୍ଣ୍ଣଳ କରିଥିଲେ । ଲୋକମାନେ ତଥାର ଧନ୍ୟଲୁ ଓ ଗୋଣୀନ ଜୀବନ ଧାରଣାରେ ଅଶାନ୍ତ ହୋଇ କଲମୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଅର ଅସ୍ତିତ୍ବରେ; କିନ୍ତୁ ସେ ସମସ୍ତ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ବିଅନ୍ତର ଦେଖି ସେମାନେ କଲମୟ ପ୍ରତ୍ୟେ ବିଶେଷ ବିଶ୍ଵରୁ ହେଲେ । ସେମାନେ ମନେ କରିଥିଲେ ଯେ ନବବନ୍ଦୁ କଷ୍ଟ ସ୍ଵରଗବର୍ତ୍ତିର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଳକ୍ଷ; ଅନାୟୁତରେ କହୁବିଧ ଧନରକୁ କରିବାକି ହେବ । ସରହା, ଅଳିଥ ପରମ୍ୟାନ, ଦୁଦ୍ରବ୍ଧଶକ୍ତି କଲମୟଙ୍କର ସହ-ପାଦୀ ହତାଶ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଲମୟ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ଦେଶରେ ଉଦ୍‌ଦେଶ କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ କନ୍ତୁ ସବକୁ ପ୍ରାସ୍ତର ନିରଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ସ୍ଵର୍ଗ ଯେ, ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣରେଣୁ କା ବିଦ୍ୟ ଧାରୁ ମିଶ୍ରିତ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଶକ୍ତି ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲା; ସେ କଷ୍ଟମୂର୍ତ୍ତରେ ଯେତେ କୁଞ୍ଚାରିଥିଲେ, ସେଥିରେ ସେମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ନାହିଁ । କଲମୟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ପଢ଼ିଯଥ ହେଲା; କିନ୍ତୁ, ସେଇବାନ୍ତମେ ତାହା ଜଣା ଯିବାରୁ କଲମୟଙ୍କର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ଏବଂ ଶିଶୁ ଉପନିବେଶର ପ୍ଲାନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧର ହେଲେ । ଉଚ୍ଚ ନୂତନର ନେତାମନେ ଦୃଢ଼ିତ ହେଲେ । କାରାକଟ୍ଟ ବୋଇତ ଶାଖାଦ ଉପକରଣ ସ୍ଵଦେଶରୁ ଆଣିବା ନିର୍ମିତ ପେର ପଠାଗଲ ।

ଅନେକ ଲୋକ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କର ନିରଥକ ବସି ରହିଲେ କିନ୍ତୁ ଶପଦ ସଂଗର ସମ୍ମାନକା, ଏହା ମନେ କର କଲମୟ ଉଚ୍ଚ ହୃଦୀପବାସୀର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ପରାମର୍ଶା କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୁ କଲଭୁକ୍ତ କର

ପଠାଇଥିଲେ । କଳମସ୍ତୁଷ୍ଟ ଏକ ଅନ୍ଧାରେଖାବଳ ସହ ଶେନ୍ଦ୍ରମୂଳକ ବୈଜ୍ୟନ୍ତ୍ରୀ ଉଠାଇ, ସମର ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ବିବନ୍ଦ ଯୁଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ ନିର୍ଯ୍ୟାନରେ ଆଜାନା ମଣ୍ଡଳ ଫଳ ଦିତ କର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଅର୍ଥାନରେ ଅଗ୍ରାହ ହେଲେ; ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦଳମନେ କାଙ୍କର ପଣ୍ଡଗାମୀ ହେଲେ । ପୃଷ୍ଠମ ଗୋଲାବର୍ତ୍ତରେ ଯେହି ସମୟରେ ଘୋଡ଼ା ନ ସିଲେ । ଅକିମ ଜାଗାମାନେ ଯୋଟକ ଏବଂ ଅବେଳାକୁ ଏକଜାଗ ଧିବାର ଅନୁମାନ କରିଥିଲେ; ଏବଂ ଦେମାନକର ଶିପ୍ରଗତ ଓ ବିଳ ଦେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲେ ।

ଦୁଇ ଦ୍ୱାପର ମିଳଣ୍ଡ ପ୍ରଦେଶ ପଦ୍ଧତାରେଣ୍ଟାକିଷ୍କୁଳ
ଦୂର୍ମୁଖ ଉଚ୍ଚବର୍ଷ ଦେଲେହେଁ ଅକଣିତା । ବଢ଼ି ସୃଜ୍ଞ ଘେଣୁ
ନଳା ବାଲିରେ ମିଳିଥିଲା । ଦ୍ୱାପାରୀମାନେ ଝାଣି
ବିଦ୍ୟାର ଅନବ୍ଲେ ସାମ୍ବୁ, ଯେଉଁ ସୃଜ୍ଞ ଶ୍ରୀମାନ
ଭୂମଣ୍ଡରୁ ପାହିଥିଲେ, ତାହାର୍ଥି କେବଳ ସାହି କରୁଥିଲେ ।
ଶ୍ରୀମାନେ କୁରାର୍ପଣ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅଧିକାର କରିବା ଆଶାରେ,
କଳମୟ ଭୁତ୍ର ପ୍ରଦେଶରେ ସେଷ୍ଟାଟୋମାକ୍ ନାମକ ଏକ
କ୍ଷୁଣ୍ଣ ଦୂର୍ଗ ନିର୍ମିଣ କରିଥିଲେ । ଦ୍ୱାପାରୀମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ
ପ୍ରାନୀରେ କଳମୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସର୍ବଧିବଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ ।
ଶ୍ରୀମାନେ ପେମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମର ନିକଟର୍ଭୟୀ ହେବା
ମାଟେକେ ସେମାନେ ଶ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମର୍ଯ୍ୟାନା ସୂରକ୍ଷା
ଉତ୍ତାପନ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ପଦତଳେ ସାମ୍ବାଙ୍ଗ ପ୍ରତିପାତା
ପୂର୍ବକ ସୁନିଶ୍ଚ ଫଳ ଏବଂ ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ ଜୀବଧ୍ୟାଦି ଉପତ୍ରୀକଳ
ଦେଇଥିଲେ ।

କଳେମ୍ବନ୍ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରି
ଦୁଇଲେ ଯେ, ଏକ ବୈଷ୍ଣବହାରୀ ଓ ବିଶ୍ୱପରିଗୁଳକ
ରୂପରୁକ୍ତ ଅପ୍ରିଟ୍ ସେମନେ ଶ୍ରୀକାର କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ
ମାନ୍ଦିର ଭାବରେ ଅର୍ଥନା ନ କର ବିଭିନ୍ନ ଦେବ ଦେବା-
ଙ୍କର ଉତ୍ସବା କରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ଅଧ୍ୟକ୍ଷାରୀ ଦେବତା ଥାଏ; ତାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ସେମାନଙ୍କର
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାଗ୍ଯ ଓ କଥାଗୁଡ଼ି ଶୁଭନୁଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରଥମେ
ପୂଜା କରନ୍ତି । ଉଚ୍ଚ ଦେବତାଙ୍କର ଏକ ମନ୍ଦିର ଥାଏ ।
ସେଥିରେ କାଷ୍ଟ, ପାଖାଣ, ମୁଦ୍ରିକା କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଦ୍ରିମାଳ
ଭୀତି ଅମାନୁଷ ଆନାରରେ ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି
ଦେବଦେବସମାନଙ୍କ ହାତ ଛାଇ ଦିଇ, ଅନକଳ ଦୂରୀ,

ଅକ୍ଷାମ୍ବୁଦ୍ଧି, ଅତିକୃଷ୍ଣ, ହଙ୍କ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯାବଜୁଗୁ ଶୁଭ-
ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ହୃଦ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ବିଧ୍ୟାର ।
ମୁଖ୍ୟା ଓ ମୁଖ୍ୟଦି ସତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଫଳତା ଗୋମାନ-
କର ଅନୁଗ୍ରହ ଉପରେ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ-ନିର୍ଭର କରେ । ଏଥାରୁ
ପ୍ରସ୍ତୁ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ହେଉଥିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ବିଧ୍ୟା
ସତ୍ରର ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଅନେକ ଧାରାଙ୍କରଣ ଅଛି ।
ହିନ୍ଦୁ ଚିତ୍ତ ନିଯୁମନ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଭଗବାନଙ୍କର ଅତ୍ମିହ
ସ୍ଵିକାର ସହେ ପେଯର ବରତ୍ତ ଦେବତବ୍ୟାର ପୃକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ,
ସେମାନଙ୍କର ଠିକ୍ ତତ୍ତ୍ଵ ।

ପେମାନଙ୍କର ପୁରୋହିତମାନେ ଦେବବେଦିକାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
କଥାଗ୍ରୂହ କରୁଥିବାର ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଏମାନେ
ଠିକ୍ ଅସୁମନଙ୍କ ଦେଶର କାଳୟୀ ପର । ଉଚ୍ଚ ପୁରୋହିତ
ମାନେ ଉତ୍ତରାଷ ଓ ସ୍ଵାନ କରନ୍ତି ; ଏହି ଏକପ୍ରକାର ଧୂମ
ରଥ ପାନ କରି ପାଗଳ ପର ଉଚ୍ଚତି ହେଲାବେଳେ, ଦେବତା
ମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସମ୍ପତ୍ତି ଘଟଣାବଳ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
ଶୋଭା ଆପନ୍ତିକରି କହି ଦେଇଯାନ୍ତି । ରୈଣ୍ଡଜି ଲତାଗୁଣ୍ଠି
ପ୍ରତିକ୍ରିତ ବିଶ୍ୱାସେ ସେମାନଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତା ଆଏ । କୌଣସି
ବୋରୀକୁ ଆପନ ସେବନ କରିବା ସମୟରେ ସେମାନେ
ବନ୍ଦିବିଧ ପୂଜା ଓ ମନ୍ତ୍ରକରଣ କରନ୍ତି ; ବୋରୀର ଧରେ
ମନ୍ତ୍ର ପଠି ହେଲାପର କୁଳିତ ଅଲୋକ ନିରାଜବା ହାର
ବେଗକୁ ଘରୁ ପଥକ ଓ ସ୍ଵରକୁ ତଡ଼ି ଦେବାର ଛଳନା
କରନ୍ତି । ସରଦାର ବା ରଜକ ଉତ୍ତାନୁଯାୟୀ ସୁନ୍ଦର
କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଶ ବାସୀମନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାର୍ତ୍ତରବା ହରା ସେମାନେ
ବନ୍ଦିଜୀର ଅନ୍ତର ପ୍ରେସପାର ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରତେକ ଜୀବ ଉନ୍ନତି ପଥର ପାଇ କରନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କର ଦିଲ୍ଲୀରେ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରପ୍ରତି ମୂଳ୍ଯ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ
ପ୍ରତିର ଶୟ ହେବ ; ଦିଲ୍ଲୀ ଦୀନଙ୍କର ପ୍ରସବ ବେଦନା
ଦୂଷଣରଙ୍ଗ କରନ୍ତି ; ଶୟ ପ୍ରାଚି ହେଲେ ନିମ୍ନମିତ୍ତ ହୃଦୟ ଓ
ସର୍ପା କରଣ ମିଳେ ।

କଳୟୁଷ୍ ଏହି ଅର୍ଥାନ୍ତରୁ ଲଜାବେଳୀ ନମସ୍କାର ପେରି
ଆଯି ଦେଖିଲେ ଯେ ସେ ପେର୍ବେ ଫଳଦୂଷ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଵଦେଶରୁ
ଆଖି ବେଧଣ କରିଥିଲେ, ତାହା ଉତ୍ସମ୍ଭୂତେ ଚଢ଼ିଥିଲା;
ବିଜୁଳ ପ୍ରୋଥିତ ଗାନ୍ଧି ଅଳ୍ପରୁତ ହୋଇଥିଲା; ଅଳ୍ପରୁ
ଲଜା ଫଳ ଧ ରଣ କରିଥିଲା; ଏକଂ କହିଲ ଶିର୍ବା ଧରିଥିଲା;

ଏହି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାର ପତ୍ର ସାହେଶଗାଁମାନଙ୍କର ପାଦା
ଓ ଦଳଶର କାରଣ ଦେଖି ସେ ଅଛିଯୁ ଶୁଭ ହୋଇ
ଥିଲେ । ଜଳାଙ୍ଗଞ୍ଚ ଭୂମି ଓ ପ୍ରକାଶ ଘୋରାଣ୍ଟି ପେନ୍‌ସିଃ
ମାନଙ୍କର ବହୁଧି ହେବକାରଣ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା;
ଅଧିକାଂଶ ଜ୍ଞାନ ପାଇଥିଲା ହୋଇ ଥିଲା
ପେନ୍‌ସିଃ ଉପସୂଚି ଚିହ୍ନା ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା ।
ସୁତ୍ରବଂ ମନ୍ତ୍ରଧାରକ ଭୂମିକର୍ଷଣ ଫ୍ରାଙ୍କ ଫେନୋପ୍ଲାଟ ହୋଇ
ପାରିଲା ନାହିଁ । ସାହେଶର ଅନେକ ଜ୍ଞାନବ୍ୟବ ଫରମଣ ହାଥ
ପାଇବାକୁ ଲୁଗିଲା ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ପଦ ଥିଲା ପାଇବାକୁ
ଓ ଟ୍ରୀଷ୍ଟମଣ୍ଟର ଘୋରାପରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା ।
କଲମୟ, ବାଧ ଖୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅନ୍ତିମ ଶାଖା ଦେବାର
ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । କି ଉଚ୍ଚଶକ, କି ଶମଜାର ଶ୍ରେଣୀଯୁ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଫରମଣରେ ଆବଦ୍ୟବ୍ୟ ଦିଆ ଯିବାରୁ
ଦ୍ୱାରାଶକ ଲୋକମାନେ କଲମୟଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆନୁଷ୍ଠା
ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଦେଇବ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ
ପଡ଼ିବାରୁ ସେମାନେ କଲମୟଙ୍କ ବିଦେଶୀ, ଶ୍ରେଷ୍ଠକାନ୍ତକ
ଜୀବିଧି, ନାନା କୁହାକ୍ୟ ହାତ ତରିଷ୍ଣାର କରିବାକୁ
ଲୁଚିଲେ ।

ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପାନଙ୍କର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଧେଶାର ପାଇଁ କଲମୟ ଦ୍ୱାରା ବିଜୟକାର ଅଯୋଜନ କଲେ । ଭାଜାବେଳାରେ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ଲୋକ କୌଣସି
କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ବୁଥାରେ କାଳଶେଷଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିର୍ମାଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ‘ପିତ୍ରୋ-
ମାରାରେଟ’ ନାମକ ଜନେଇ ଧରମଙ୍କ ଅଧୀନରେ
ସେମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱୀପାନଙ୍କର ମଧ୍ୟତମ ପ୍ରଦେଶ ଆଶ୍ଵାର କରିବା
ପାଇଁ ପଠାଇଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ଲୋକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ହଦ୍ୟବହାର କରି ସେମାନଙ୍କର ବିଶେଷ, ବର୍ତ୍ତି ଓ ପ୍ରାତି
ଆକର୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ କଲମୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ାଦେଶ
ଦେଇଥିଲେ; ଏବଂ ସେ ନିଜେ ତିନିଷତ୍ର ଜାହାଜ ନେଇ
ଏକ ଦିବାକୁ ଯାବା କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ଭାଜାବେଳାରେ
ତାଙ୍କ ଅନୁପ୍ରତିକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଭାଇ ଡାକ୍ଟର୍ ଏକ
ମହି ସର୍ବାଧାରୀ ହୀପି ଶାଖା କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ।

କଲମୟ କିମ୍ବା ହୀପି ଦିଶି ଉପକୂଳ ଦେଇ ଯାଦା
କଲେ । ଅନ୍ତର୍କଳ ପଦତର୍ଫେଣୀ, ସୁନ୍ଦରୀ ନିରାମୁଖ, ନିରାପତ୍ର

ବନ୍ଦୁ ଦୁମ୍ବ ସମାଜଙ୍କ ଅଭ୍ୟାସଙ୍କ ଓ ତାଳବାଲୀପୂର୍ବ ନଦୀ ଓ
ପନ୍ଦୁ ଜର ପ୍ରଦେଶ ତାଙ୍କର ଅନୁଶୟାକୁ ଶରେଷ ମୁଣ୍ଡ
କରିବାକାର । ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପର ଏକ ପ୍ଲାନରେ କଲମୟ ଅନେକରଙ୍ଗ
କରି ଅଧିମାନଙ୍କ ସୁମିଷ୍ଟ ଫଳ ଉତ୍ତରର ପ୍ରଦେଶ
କରିଥିଲେ । କାରର ମାଲ, ଶୈର ଘାଁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ମନୋକ୍ଷର ପଦାର୍ଥ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ନୋଧ
ଭାବରେ ହୋଇଥିଲେ । ସେ କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱୀପର ନୈଧିକୀକାର
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ବିମୁଦ୍ର ଦୋତ ଯୋଗୁ ସଜ ପଞ୍ଚିନାଶିକ
ନିକଟକୁ ଉଚ୍ଚ ହୀପିର ବିନିଧି ପ୍ରାକୃତକ ଦୃଶ୍ୟ ବିନ୍ଦୁତ
ଏକ ପଥ ନ ପାଇଲା ।

ତଥାରେ କଲମୟ ଦିଶି କରି ଯାଦା କଲେ ।
କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱୀପ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ଏଗର ସମୟରେ ଦିଗ୍-ବଳମୟୋପର
ଏକ ଦ୍ୱୀପର ଉତ୍ତରଜ ପଦତଶୁଷ୍କ ଦୃଷ୍ଟିପଥରୁ ହେଲା ।
ଦୁଇଦିନ ପରେ ସେ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପରେ ଉପନିଷତ ହେଲେ ।
ତାହାର ଅନ୍ତର ରମଣୀଯ ପଞ୍ଚତ ଶେଣୀ, ଉର୍କର ଉପର୍ଯ୍ୟକା
ସମୂହ ଏବଂ ବନ୍ଦୁ ସଂଖ୍ୟକ ରାମ ତାଙ୍କ ମନରେ ଅପୂର୍ବ
ଅନେନ ଜାତ କରି ଥିଲା ଥିଲା । ଉପକୂଳର ନିକଟର୍ଭେଦୀ
ହେବା ମାରକେ, ୧୦ ଟି ନୌକାରେ ବିବିଧ ରଙ୍ଗ ରଞ୍ଜିତ
ଏବଂ ପରିମାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ପର ମଣ୍ଡିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବାପାନେ
ଉଚ୍ଚ ଚିଲ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ ରଙ୍ଗୀ ସଞ୍ଚିତ କରି ସେମାନଙ୍କର
ନିକଟର୍ଭେଦୀ ହେବାକୁ ଲୁଟିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ
ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବା ମାରକେ ସେମାନଙ୍କର ଦୋଧ
ଉପନିଷତ ହେଲା । କଲମୟ କାହାକର ତଳ ମରମତ
କରିବା ଲୁଟି ଏକ ନଦୀକୁ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ
ସୁନ୍ଦରୀ ଦୂର ଶତ୍ରୁ ନୌକାରେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧୀ
ବିନ୍ଦୁତ ହେଲେ । କଲମୟ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୁକ ନ କରି
ଜାହାଜ ପେଇର ନେଇ ଅନ୍ୟ ଏକ ବନରେ ଅଶ୍ଵୀ
ନେଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଷପର ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ବେଳାହୁମି ଉତ୍ତର ହୀପି
ବାସିମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ସେମାନଙ୍କର ଦେହ
ବିଶେଷତଃ କଳା ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ; କେବେଳେ ତାଳପତ୍ର
ପିନ୍ ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସୁନ୍ଦର ପଣ୍ଡିତ ନିର୍ମିତ
ଶିରେହୁଙ୍ଗରେ ମୁକ୍ତ ଅନୁଭୂତ କରି ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କ୍ରି-

ବାହୀମାନଙ୍କ ପଥ ଯାନେ ଶାତ୍ରୁପ୍ରୟୁସ୍ନ ନୃତ୍ୟ । ଏମାନେ ଦେଖିବାକୁ ବଢ଼ି ଦ୍ରୁତ ପ୍ରକ୍ଳଟକ, ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ୟ ସହିତ ର୍ଦ୍ଦୀ ମାଥାଲାନ କର ଭାବପ୍ରଦେଶ ନିନାଦିତ କରି ହାତୁ ଲଗଲେ ।

ଜାହାନ ମରମତି ଶେଷ କର ଏବଂ କେତେକ ମଧ୍ୟ କଳ ନେଇ ଫେରିବା ପୂଜ୍ୟ ଭାତ୍ର ଦ୍ଵୀପବାସୀ ମାନଙ୍କ ମନରେ କିମ୍ପୁରିମାଣରେ ଭୟ ସାର ବରାବା ଉଦେଶ୍ୟରେ କଳମୟ କେତେକ ଘେମାନଙ୍କୁ କୁଳକୁ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଅବତରଣ କର ଯନ୍ମ ବାଣୀ ଦ୍ୱାରୀ କରିବାକୁ ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନେ ଘୟୁସେ ପଳାଇ ଗଲେ । କଳମୟ ଯେମାନଙ୍କର ପଛେ ଯାଇ ଉତ୍ତରଦୀପ ଅଧିକାର ନାହିଁ । ସେହି ଦ୍ୱାରୀ ଅଧିନକ ନାମ ଜେମେକା (Jamaica) ଦେଖାରେ ସର୍ତ୍ତମାନର ଥଣ୍ଡା ନ ଦେଖି କଳମୟ ଅନୁକୂଳ ବାୟୁ ପାଦାୟରେ କରିବାକୁ ଫେରିଗଲେ ।

କଳମୟ କରିବାଦୀର ଉପକୂଳ ଦେଇ ଯାଉି । ଏକ ଦ୍ୱାରୀ ନାମମର୍ମର ସମ୍ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ଦେଲେ । ସେହି ଜିଲ୍ଲାର ସରଦାର ତାଙ୍କ ଭାତ୍ର ଓ ଅନେକ ସକାରେ ଅର୍ଥାର୍ଥନା କର ନେଲେ ଏବଂ ନାନାର୍ଥର ପଣୀ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବଂ ପଳ ଉପଚୋକନ ଦେଲେ । ପ୍ରଧାନୀ ପ୍ରାନମାନଙ୍କରେ କଳମୟ ଏକ କ୍ରୀସ୍ (Cross) ପ୍ରାପନ କର ଏକ ଉତ୍ସବର ସମାବେଶ କରୁଥିଲେ । ସତରଂ, ଏହି ନାତର ଅନୁପରଣ କରି, ସେ ଉତ୍ତର ନାତ ନେଇ ଏକ ଦ୍ୱାରୀ ଦ୍ୱାରୀ ପ୍ରାପନ କଲେ । ଏହି କ୍ରୀସ୍ ଦୋଷତ ଦେବା ସମୟରେ କାଠିଲିଙ୍କ ଧର୍ମାନ୍ତରୀୟ ପର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ହେଲା ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥତପାଠ ପର ଦ୍ୱ୍ୟ ପୋତା ଗଲା । ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପବାସୀମାନେ ଏହି ଉତ୍ସବରୁ ଦୟାରୁତରେ ଗହି ଦୟା ଥିଲେ । ସୁରେହିତକର ସୁନ୍ଦର ପାଠସ୍ଵର ଏବଂ ଧ୍ୟାନପ ପ୍ରତିକରୁ ସେମାନେ ଅନ୍ତମାନେ କଲେ ଯେ, ଏହା ଏମାନଙ୍କର ଏକ ଧର୍ମାନ୍ତରୀନ । ଏହା ଶେଷ ଦେବା ମାତ୍ରକେ, ଜଣେ ଅଣୀତର୍ବର୍ଷ ବଦ୍ୟ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପବାସୀ କଳମୟଙ୍କୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ କଲିଲେ;— “ତୁମ୍ଭ ଏହି ଅନୁକୂଳରୁ ଦୂରାୟାତ୍ମକ ଯେ ତୁମ୍ଭେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବରୁଙ୍କୁ ଧର୍ମବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲୁ । ମୁଁ ଶୁଣି-ଅଛି ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକ ନେଇ ଅନେକ ଦେଶି

କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଏହି ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଶେଷ ଦୟା କରାଉ ଛାଇ । ”ବର୍ବର, ମୋର ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ଦୟା, ଅମ୍ବାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶରୀର ତଥା ପର ମନୁଷ୍ୟ ଆସ୍ତା ଦୂରଗୋଟି ପଥ ଦେଇ ଯାବାକୁ ଛାଇ । ଏଥି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁଟି କରିପାର୍ଥୀ, ପୂର୍ବତରପୂର୍ବ ଓ ଅନ୍ଧାରାଜ୍ଞିଲ, ତାହା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏବଂ ଦ୍ରୁତ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଛିତେବେ; ଅନ୍ୟ ପଥାଟି ମନୋଦୟର ଓ ସମ୍ମାନପୂର୍ବ । ଏହା ପୂର୍ବତର ଶାନ୍ତି ବିଧ୍ୟାମୂଳକ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ସବୁ ତୁମ୍ଭେ ମରଣଶୀଳ ହୋଇଥାଏ, ଏବଂ ମୁହଁରୁ ପ୍ରାଣଶାକ କର, ସବୁ ତୁମ୍ଭେ ଏହି ଦୁଇ ପ୍ରତିତ ଥାଏ ଯେ ମୁହଁରୁ ପର ମନୁଷ୍ୟ ଭାବାର ପାପ ପୁଣ୍ୟର ଫଳ ଭୋଗ କରେ, ତେବେ ସାବଧାନ ହୁଅ, ଯେହର କି କୌଣସି କରିପରିବାକୁ ଦୟା ନ ଦିଅ ଏବଂ ଯେ ତୁମ୍ଭେ ମନ୍ତ୍ର କରି ନାହିଁ ସେ ଯେହର କଣ୍ଠପ୍ରତି ନ ହୁଏ ।

କଳମୟ ଉତ୍ତର ଦୟାକର ଏହି ବନ୍ଧୁତାରେ ବିଶେଷ ମୁଖ୍ୟଦୋର କହିଲେ ଯେ, ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଂକଷିତ ଭୟକ୍ଷଣରୁ ରଖା କରିବା ପାଇଁ ଅଛି ଅଛିନ୍ତି ଏହି ଯେମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦ, କାରିବମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଏହି ଅନ୍ୟାନ୍ୟବାସୀ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯାଦା ସମୟରେ କଳମୟଙ୍କ ଅନେକ କଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ସେ ପଦବିଶେଷରେ ଶାଦ୍ୟ ପାନୀୟ ନାବିକମନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ପରମାଣେରେ ପ୍ରାଣର କରିଥିଲେ, ଏବଂ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାରୀର ଅଧିନିଷ୍ଠା ନାବିକମାନେ ଯେ କଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ନ ଥିଲେ, ତେବେଷା ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ତାଙ୍କୁ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ନାବିକମାନେ ରହିରେ ସମ୍ବନ୍ଧା ଯାଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ କଳମୟ ପ୍ରଦାନ ବାୟୁବେଶ ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ଏକ ଉତ୍ତର ଭରଣ ଭରଣ ଉତ୍କଷ୍ଟି କରି ଅନ୍ତମେ ନମ୍ବନରେ ଜାହାନର ଜନମର୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟବେଶନ କରୁଥିଲେ । ସବେଧର ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଉତ୍ସେଷ କରିବାକୁ କାରିଣ ଏହି ଥିଲା ଯେ, ସମୟ ଶେଷମାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍ସେଷିତିମାନେ ତାଙ୍କ ଅବିଭାବର ଶେଷ ଫଳ ନାଶିବାକୁ ପ୍ରାଣଶାକ କରି ରହିଥିଲା ।

ଏହି ସମୟ କାୟିକ କେଶ ଏବଂ ମାନସିକ ଚନ୍ଦ୍ର ହେଉଥିବା ତାଙ୍କର ସ୍ଥାପନ କିମଣି ଅଧୋଗତ ଲୁହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହାର ଏକ ହେଠା ଆପି ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତରଣ କଲା ଯେ, ତଙ୍କର ତାଙ୍କର ମୂରଣଶକ୍ତି ଦୁଷ୍ଟିରୁ ଓ ଶାସନିକ କଳମୟ ଦ୍ରାସ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ନାନିକମାନେ କିମ୍ବା କଲେ ଯେ, କଳମୟଙ୍କର ମୁହଁ ଅନ୍ତର୍ଧାରୀ । ତେଣୁକର, ଯେମାନେ ଯେତେଣୀୟ ପାରନ୍ତୁ, ତେତେଣୀୟ କଳମୟଙ୍କୁ ଉଜାବେଲା ଦ୍ଵୀପକୁ ଫେରଇ ଥିଲେ ।

କଳମୟ ଉଜାବେଲାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାମେନ କରନ୍ତେ, ଲୋକ-ମାନେ ପରମାନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କଲେ; କାରଣ, କଳମୟଙ୍କର ଅନୁପତ୍ତିର କାଳ ଅଶାଖତରୁପେ ଦାର୍ଢତର ହେବାରୁ ସେମାନେ ମନେ କରିଥିଲେ ଯେ କଳମୟ ଆଉ ଏ ସମ୍ବାରରେ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଉଜାବେଲାରେ ପହଞ୍ଚିବା ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ଭାଇ ବାର୍ତ୍ତମିତ ମଧ୍ୟ ଅସି ପହଞ୍ଚିଲେ । କଳମୟ ତାଙ୍କର ଶୁଣ୍ଡା କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଭରଙ୍ଗ ପାଇ ଶିଶ୍ରୀ ଅଶ୍ରେଣ୍ୟ ଲୁହ କରିଥିଲେ ।

ବାର୍ତ୍ତମିତ କଳମୟଙ୍କର ଅଦେଶାଦ୍ୟରେ ରୀଳଣ୍ଡ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କର ପ୍ରାନ୍ତ ଦେଇ ଶେନ୍କୁ ଫେରିବା ସମୟରେ ସେ ପାରିଥାରେ ଶୁଣିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ଭାଇ ଅଧାମାନ୍ୟ ଥାଇ ଦ୍ଵାରା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପଞ୍ଜଳକାମ ହୋଇ ଶେନ୍କୁ ଫେରିଥିପାଇଁ ପୁନର୍ବୁନ୍ଦରିଯାମାନ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି ଯଥା କରୁଥାଇନ୍ତି । ମେ ଭରଙ୍ଗ ଗଜେ ଦେଖି କରିବା ପାଇଁ ତଥାନ ଫେର ଆହିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ ପହଞ୍ଚିବା ମୂର୍ଖ କଳମୟ ଅମେରିକା ଯଇ ପାରିଥିଲେ । ସେ ରୀଣୀ ଉଜାବେଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ସେ ବାର୍ତ୍ତମିତଙ୍କୁ ପରିମାଦରେ ପ୍ରତିହାନ କର, ଉପରେଶିଲ୍ପ ଆଦ୍ୟଧି ଦ୍ରବ୍ୟ ନେଇ ଯାଇଥିବା ୩ ଶଣ୍ଟ ଜାହାଜର ଅଧିକ ମୁହଁ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ।

ବାର୍ତ୍ତମିତଙ୍କ ଉପତ୍ତିର ଶେଷ ସମୟୋଦ୍ୟପୋତୀ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ କଳମୟ ସପ୍ରବନ୍ଦି ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ କେହି ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକ ଉପନିବେଶରେ ନ ଥିଲେ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ନୁହନ ଉପନିବେଶ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକର ଅନୁବ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଭାଇ ତାଏବୋ ତାଦୁଶ ଶ୍ରୀଶାଳୀ

ଲୋକ ନ ଥିଲେ । ସେଥିଯୋରୁ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନାନା ଅସ୍ତରିଧା ଘଟିଥିଲା । କଳମୟ ନିରୀକ୍ଷା, ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶକ୍ତି ଶ୍ରୀଶାଳୀ ବାର୍ତ୍ତମିତଙ୍କୁ ପାଇ ଶମନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରୁପେ ଚଲାଇବାର ଆଶା କଲେ ।

କଳମୟଙ୍କର ଅନୁପତ୍ତି ସମୟରେ ମାରଗାରେହୁ ତାଙ୍କର ଅଦେଶ ପାଳନ ନ କରି ହୀପାରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦାରି ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିଥିଲେ; ଯେମାନଙ୍କର ପରିଷ ଅପରାହ୍ନ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରୀମାନେ ଲାହୁତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିଯୋରୁ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଶେନ୍ଯାମନଙ୍କ ପ୍ରତି ତତ୍ତ୍ଵା କାତି ହୋଇଥିଲା । ମୁହଁପରିମିତ ମନ୍ତ୍ରର ଅଟା, ବା ଏକଙ୍ଗ୍ରେ କାପାରୁଗେଟି ପରିଚୃପ୍ତ କୁଣ୍ଡାପୁରାମାନେ କୁଣ୍ଡମୟ ବିଦେଶୀଯମାନଙ୍କର ବସମ୍ବୋଗିତ ଶାଦ୍ୟପାନରେ ବିଶ୍ଵାର ହୋଇ ଶିଶ୍ରୀ କରିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଆଦ୍ୟଭାବରୁ ସଦେଶ ପରିଚ୍ୟାଗ କର ସେଠାକୁ ଅସ୍ତରିତନ୍ତି ।

କଳମୟ ଫେର ଅଧିବା ପର ମାରଗାରେହୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ପାଶକ କରିବାକୁ ଭୟ କରିଥିଲେ । ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଦଳଭୁକ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକମାନେ ସେଠାକୁ ଫେରିଯାର କଳମୟଙ୍କ ନିନା ଯୋଗଣ କରିବା ପାଇଁ ମନସ୍ତ କଲେ । କଳମୟ ପ୍ରାଣିତ ଥିବା ସମୟରେ ମାରଗାରେହୁ ଏକ ବଳ ଦୈନିକ ନେଇ ଉଜାବେଲା ଅନ୍ତରଣ କଲେ; କିନ୍ତୁ କଳମୟ ଦୂର ଭାଇ ଫେରାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବାରେ ଅନ୍ତମ ହେବାରୁ ବାର୍ତ୍ତମିତଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧବ୍ୟାହାରରେ ଅନିଶ୍ଚା ଉନି ଶଣ୍ଟ ଦ୍ଵୀପ ଅଧିକାର କର ସେହୀ ମଧ୍ୟରେ ସେଠାକୁ ଫେରିଗଲେ ।

ଶେନ୍ଦରଭାବ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିବିତ କଳମୟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପର ମିଥ୍ୟ ଦିବରଣରେ ଏତେ ଦୂର ସମବ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଯେ, ଦ୍ଵିଶାନିର୍ଣ୍ଣୟ ଉପନିବେଶର ଯଥିର୍ଥ ବିବରଣ ପଠାଇବା ନିମିତ୍ତ ଏକ ପରଦର୍ଶକ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ଉତ୍ତର ପରଦର୍ଶକଙ୍କ ନାମ ‘ଜୀଥନ୍ ଦ୍ଵାରା ଆକ୍ରମଣେ’ । ସେ ଶ୍ରୀ୧୯୬୯ ରେ ସେଠାରେ ଉପତ୍ତିର ହେଲେ । ସେତେବେଳେ କଳମୟ ଦ୍ୱୀପର ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ସର୍ବାନ୍ଧ ମନେ କରନ୍ତି, ଥାକ୍ରାଏଷ୍ଟୋ ଗେହି ଶ୍ରୀଶାଳୀ

ଲୋକ ସୁଲେ । ସେ ଉଜ୍ଜାବେଳରେ ଉପଚ୍ଛିତ ହେବା ମାତ୍ରକେ ପ୍ରଭୃତ କଲେ ସେ, ଯେଉଁ ମାନେ କଲମ୍ୟରେ ହାତ ଅଳ୍ପାୟରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲୁଣ୍ଠନ୍ତି ଯେମାନଙ୍କର ଅବେଦନ ବିଶ୍ୱର କରିବା ପାଇଁ ସେ ଖେଳରୁ ପ୍ରେତି ହୋଇଥିଲୁଣ୍ଠନ୍ତି । ଏହି ଯୋଗଣ ସଦ୍ବୀଳ, କଲମ୍ୟ ଫେର ଆସି ଏହି ଗର୍ବାନ୍ତ ବାଜୁ-ପ୍ରେତି ପରିଦର୍ଶକଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ପ୍ରସାନ ଦେଖାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆକୃତିତୋଳେ କଲମ୍ୟଙ୍କ ଚାରୁଦିର୍ଘରେ ନାନା ମିଥ୍ୟା କଥା ଲେଖି ଲୋକ, ଶିଖକୁ ଫେରିଯାର ମନସ୍ତ କଲେ ଏବଂ ଏହି ଅପରିବେଶିକ ବଜ୍ୟ ଭାବା ଶାପଳ କର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଅସାର ବିଷ୍ୟ ପ୍ରଭୃତ କଲେ ।

ବରଦରତ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଏବଂ କୌଣସିକ ଧୀର ପାତ୍ରର ଯୋଗ୍ଯ କଲମ୍ୟ, ଅକ୍ଷାର୍ତ୍ତତୋଳର ଦୁର୍ଦ୍ଵାରାରରେ ଲୋଶାଧ ବଢ଼ିଲ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସେ ସ୍ମୀର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତା ପ୍ରମାଣ କରିବାପାଇଁ ଆକୃତିତୋଳ ସଙ୍ଗେ ଖେଳ ଯାହା କରିବାର ପ୍ରତି କଲେ; ଏବଂ ତାର ଭାଇ ଗାର୍ଥିକ ମିଛି ତାଙ୍କର ଅନୁପ୍ରତି ପମ୍ବୁରେ ଶାପଳକର୍ତ୍ତାରୁପେ ନିୟକ୍ତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଶ୍ରୀ ୧୯୬୭ ଜ୍ୟାତ ମାର୍ଗ ମଧ୍ୟ ତା ୧୦ ଦିନ ଦୁଇଅଶ୍ରୁ ଜାହାଜରେ ଖୋଲାରୁଷିଆରେ ଯାଏ କଲେ । କଲମ୍ୟଙ୍କର ଜାହାଜରେ ୨୦ ଜଣ ପାତ୍ରଙ୍କ ଏବଂ ଅନ୍ତର ଉପରେଶ ବାରୀ ସ୍ଵର୍ଗ ଯାଏ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମାର୍ଗରେ ଏପରି ଜାହାଜକ ହେଲା ଯେ ସେମାନେ ନିତାନ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ସହଯୋଗୀ କେତେକ ଅମେବନମାନଙ୍କୁ ମାର ଆଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଦେଶ ହେଲେ । କେତେକ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବଦରେ ଯିଜି ଦେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ; କିନ୍ତୁ, ଦୟାବତାର ବଜ୍ୟ ସେହି ଦୁଇ ପ୍ରସ୍ତାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବନ୍ଦପରିକର ରହିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ହେଲା ଏବଂ ଦେଖୁଁ ଖେଳ ଉପରୁ ଦୃଷ୍ଟିପଥରୁତ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲା ।

୨୮ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ।

ପଞ୍ଚକାଣ୍ଟ ଓ ଉଜ୍ଜାବେଳୁ କଲମ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରତିଧିବର୍ତ୍ତନ ଦାର୍ଶି ଶ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟାସନ କରିବା ପାଇଁ ଦୂରଦସ୍ତରେ ଏକ ଧର୍ମ ପ୍ରେରଣ କଲେ; ଉକ୍ତ ପରିରେ ରହିବାନ୍ତିର କଲମ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ନାବିକମାନେ ସମ୍ମ କାମ୍ପରେ ଫେର

ଆୟବା ଯେଣୁ ଅନନ୍ତ ପ୍ରାଣ କରି ଯେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅବଳମ୍ବନ ଦେଖା କରିବା ଲାଗେ କଲମ୍ୟଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲେ । କଲମ୍ୟ ଏହି ପଢ଼ିପାଇଲା ମାତ୍ରରେ, ତାଙ୍କ ମନରେ ବାଜିଗ୍ରହ ପ୍ରାପ୍ତିର ସେ ଧରଣଙ୍କ ଜୀବ ହୋଇଥିଲା, ତାଙ୍କ ମମୁଳେ ଉପ୍ରତିତ ହେଲା । ସେ ବଜିବାନ୍ତିକର ଯାପାର୍କ ଲୁହ କର ସ୍ମୀର୍ଯ୍ୟ ସାହିତକ ଓଜ୍ଜ୍ଵଳିଭାବରେ ନୁହିଲା, ଅନୁଷ୍ଠାର ଏବଂ କିରିଧ କଷ୍ଟଘାପେଯ କର୍ମ୍ୟ ସ୍ମୀଧନର ବିଶେଷ ବିରଣ ପ୍ରାଞ୍ଚିଲଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ଉଜ୍ଜାବେଳୁ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଆକୃତିତୋଳ କଥିତ କଲମ୍ୟଙ୍କ କୁହାକଥାରେ ଥାହୀ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ । କଲମ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗ ଏବଂ ସ୍ଵର ସନ୍ଦର ଅସ୍ତର୍ୟେଶ୍ୱରଙ୍କ ପଦାର୍ଥ ନେଇ ରାଜାରଣୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଲେ । ସେ ଶାପଳକର୍ତ୍ତା ପଦରେ ତରିପ୍ଲାଟ୍‌ରୁପେ ନିୟକ୍ତ ହୋଇ ରାଜାଯାଦରେ ପ୍ରେବେଶାଧକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ତାହାର ଅବଧିବହର ପରେ, ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସ୍ଵର୍ଗ ଡାକୋ ମଧ୍ୟ ରଣୀଜିକର ଅଳ୍ପ ସେବନରୁଟେ ଦ୍ୟନ୍ତ ହେଲେ ।

ଶ୍ରୀଗ୍ରାହଣୀ ରଣୀଜିକର ଅନୁତ୍ତର ହାତ ଉତ୍ସ ଦିକ୍ ଦେଇ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶ ଅବିଷ୍ଟାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମହାନାଳିକ କଲମ୍ୟ ତୁରାମବାର ସମୁଦ୍ର ଯାଏ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ଏଥି ସକଳ ଶେଷ ସେଇ ଶର୍ମା କାହାଜ ପାର୍ଥି ହୋଇ ଥିଲେ; ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ଶର୍ମା ଶାବଦିତ୍ୱରେ ନେଇ ଦ୍ୱାରା ଲେନ୍ଦରୁ ଯିବାପାଇଁ ଏବଂ ଅଭିଷିଷ୍ଟ ଶର୍ମା ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ବରେ ଅବିଷ୍ଟାର ପାଇଁ । ରାଜଦର୍ଶିତ କୌଣସି ଅପରି ନ କର ତାଙ୍କର ପ୍ରଦ୍ରାବ ଅନୁମୋଦନ କଲେ; କିନ୍ତୁ, ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣାମ କରିବା ପାଇଁ କିଶେଷ କଲମ୍ୟ ଦିଶିଲା; କାରଣ, ଖେଳବିକ୍ଷେପ ସେ ସମ୍ବଦରେ ପାଇଁ ସମ୍ବଦରେ ପାଇଁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟାପ୍ତି ଥିବାକୁ ରାଜକୋଷ ଶାୟି ତାଙ୍କ ଅର୍ଥ ଯୋଗୀ ପାଇ ନ ଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିହିମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନରେ ଅନେକ ବାଧାଶ୍ୱର ଜିନ୍ମାର ସମେ ।

କଲମ୍ୟ ଏଥର ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଜନକ, କୃଷ୍ଣକ, ଉଦ୍‌ବାନ କାରକ (ମାଲୀ) ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଶିଳ୍ପୀ ଦେବତା ।

ନେବା ପାଇଁ ଜୀବାଦେଶ ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏବଂ ଯେଉଁ-
ମାନେ ଯେଠାରେ ଗର୍ଭ ରହିବାକୁ ଛାଇକ ସେମାନଙ୍କ
ଅଣ୍ଟ ଓ ଅଞ୍ଚାର ଗୃହ କରିବା ପାଇଁ ଜମି ପଢା ଦେବାକୁ
ମଧ୍ୟ ଅଞ୍ଜା ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ଦ୍ୱାପର ଅଦିମ ବାହୀମାନଙ୍କ
ଯେହି ଉପଧ୍ୟକ୍ତ ଧର୍ମଶାସ ଧାୟାଏ ଏବଂ ଭାଷା ଅଦ୍ୟ
କରିବାରେ ଯେତାର ସେମାନ କୁ ଅପଦସ୍ତ କରା ନ ଯାଏ,
ହେଉଥୁବେ ଭଜଦମ୍ଭତ କଳମ୍ବାଙ୍କୁ ଶିଖେ ଅନୁରୋଧ
କରିଥିଲେ ।

କୃତ୍ତିମାନ କାରଣ ବିଶବୀ, ତାହାକ ଉପନିଷଦକୁ ଜୀବିଧ
ଧର୍ମାର୍ଥ ପ୍ରତିତ ନେଇ ଯିବାପାଇଁ ପ୍ରାୟ ଏକର୍ଷ ବିଳମ୍ବ
ହେଲେ ଏବଂ ଦୂରବର୍ଷ ପର କଳମୟଙ୍କ ସବ୍ରାମୀ ହେବା
ସକାଶେ ପଣ୍ଡିତ ଜୀବାଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ସମୟ ଅବଶ୍ୟକ
ଯଦାର୍ଥ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଫ୍ରୋଣ୍ଟ୍ ନଗରର ଜଣେ
ବିଶିଷ୍ଟ ନିୟମକୁ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ, ତାହାର ମୁଦ୍ରା ଘଟିବାକୁ
ତାଙ୍କର ସହକାର ଅମେରିକା କେବାରି (Amerigo
Vespucci) ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ରୁହଣ କଲେ । ଏହି
ଶେଷେକ୍ରତ୍ଵ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମାନ୍ୟରେ ନବଭୂତଶ୍ରୀ ନାମକରଣ
ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ତୁର୍କାଗ କଳମୟଙ୍କ ହାର ଅପଦସ୍ତ
ହେବାର କେତେକ ବର୍ଷପର ସେ ସେଠାକୁ ଥରେମାନ
କଳଯାଦୀ କରିଥିଲେ ।

କଳମୟ ଶ୍ରୀ ଏଣ୍ଟ-ଷ୍ଟ୍ରୀବ ମେ ମାସ ଶ୍ରୀ ତାରିଖ ଦିନ
ତୁର୍କମୟବାର ଯାତ୍ରା କଲେ । ଅନେକ ବିଳମ୍ବେ ହିନ୍ଦାନାର୍ତ୍ତାକୁ
ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସେ କାନେର ହିପ୍ପସ୍ତ ଠାରୁ
ଖଣ୍ଡେ ବଢ଼ି ଜୀବାଜ ଏବଂ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ମୁଦ୍ରାତଥି ପଠାଇ
ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ଵର୍ଗ ଅବଶ୍ୟକ ଜୀବାଜ ନେଇ
ଅବଶ୍ୟକରେ ଆପଣକୁ ନିୟମିତ କଲେ । ମଧ୍ୟ ଜଳଭଣ୍ଟାର
ଶେଷ ହୋଇ ଯିବାକୁ ସେ ଅଗ୍ରଭାବ ନ ହୋଇ ଜୀବାଜ-
ମାନଙ୍କର ଗତ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଘେରି ଥିଲେ । ଅବ-
ଶେଷରେ, ମାସୁଲର ଅଗ୍ରଭାବରେ ଚଢ଼ିଥିଲା ଜଣେଲେକ
କହିଲେ ଯେ, ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଶ୍ରୀଜାକାରରେ ତିନିଟି ତୁର୍କା
ଦେଖା ଯାଉଅଛି । କଳମ୍ବା ଏହା ଶୁଣି ସେହି ଦିଗକୁ
ଯାହାକାଳେ । ସେଠାରେ ପଦହୁନ ତାହାର ନାମ କ୍ରେନିକି ଡି
ଦେଲେ । ଅଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ଯେହି ନାମ ରହିଥିଲା ।
ଏହି ହୀପ ଦିନିଶ ଅମେରିକାର ବୀକାନ୍ୟ (ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ)

କୋରରେ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି ଉତ୍ତରକୋ ନଦୀ ମୁଖର ନିକଟ-
ପାରୀ ।

ଏହି ଉତ୍ତରକୋ ନଦୀର ଜଳ ଏହି ମହା ବେଗରେ
ପଦ୍ମଦ୍ଵାରେ ପ୍ରତିବଶ କରୁଥିଲ ଯେ, ତାହା ଏକ ପ୍ରଣାଲୀ
ଦେଇ ଆସିବା ସମସ୍ତରେ ଅଛୁଟକ ପ୍ରବାହାରରେ ଉଠୁ-
ଶ୍ଵଳ । କଳମୟ ଅତି ସାବଧାନ ସହକାରେ ସ୍ଥିର ଚାଷ-
ଶିଖି ଉକ୍ତ ମୁଖଦେଲ ପେରିଥା ଉପଧାରରୁ ଅଣିଥିଲେ ।

ଉକ୍ତ ତୁର୍କାଗ ଘୋରିଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ କରୁଥିଲା । ସେ
ଦେଶରେ ଅନେକ ଅମେରିକଙ୍କ ଦେଖିଥିଲେ । ଫେନାନଙ୍କୁ
ଉତ୍ତରରେ ନାକ ସନ୍ଦର୍ଭ ଦେଇ ଦେଖିମନ୍ଦରେ -
ସେମାନେ ପିନ୍ଧିଥିବା ମୁକ୍ତାବଳୀ ବିଜାକୁ ଉପଦାର ଦେବା
ପାଇଁ ସତ୍ତବ କରିଥିଲେ ।

ପେରା ଉପଧାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେ କରୁଥିବା ବିଷ୍ଟୁତ ମଧ୍ୟ
ଜଳରାଗି ପର୍ଯ୍ୟବେଶ କରି, କଳମୟ ତୁର୍କ କରିଥିଲେ
ଯେ ଏହି ଜଳନିବଦ୍ଧ କୌଣସି ଏକ କ୍ଷତି ହୀପରୁ ଅଛି ନ
ପାରେ; ଅଶେଷ ଏହା ଏକ ମହାଦେଶର ଜଳ । ଏହାପରି
ସେ ଦିନିଶ ଅମେରିକାର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ଅଶ୍ୱାର କଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥିବା
ଅବଶ୍ୟକ ଆଧ୍ୟ ଧର୍ମାର୍ଥ ହିନ୍ଦାନିଶିଳ୍ପିପରେ ଶୀଘ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ପାଇଁ ଭାବା କରିବାରୁ, ସେ ଅଛି ଅତ୍ୱର ନ ହୋଇ
ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଏହି ସମସ୍ତରେ ଅଥରେ ଏକ ନୂତନ
ହୀପ ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଲା । କଳମୟ ତାହାର ନାମ ମାରାବାରଟ
(ଅର୍ଥାତ୍ ମୁକ୍ତାବଳୀ ଦେଲେ; କାରଣ, ସେଠାରେ ମୁକ୍ତା
ପରି ପରିମାଣରେ ମିଳେ ।

କଳମୟଙ୍କ ର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ରହିଥିଲା ହିନ୍ଦାନିଶିଳ୍ପି
ବାହାର ଭାବ ବାର୍ତ୍ତଳିତି ହିନ୍ଦାନିଶିଳ୍ପି ଶାନ୍ତିକାର୍ଯ୍ୟ
ଶେଷର ଦିନିଶ ସହିତ କେତେକ ଦିନ ସ୍ଵରୂପରୁ
ଚିଲାକାର କରିଥିଲେ । କଳମୟ କଳମୟ ନାମ ମାରାବାରଟ
(San Domingo) ନାମକ ଏକ ନରେ
ହୀପନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ଶାନ୍ତି ବିନା
ବିଶେଷ ଦେଖା କରିଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ, ଉତ୍ତରକରେ ଛେଳ-
କାଳ ନାମକ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କଳମୟ ଉକ୍ତ ହୀପର

ପ୍ରଧାନ ବିଶ୍ୱରପତି ରୂପ ନୟାକୁ କରିଥିଲେ ସେ ବାର୍ତ୍ତଳ-
ମିଶିକୁ ଦର୍ଶା କର ସ୍ଵର୍ଗ ଶାସନର ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ
ଏକ ଉତ୍ସବ କରିଥିଲେ । ସେ ଶେଥୁରେ ଅକ୍ଷତକାର୍ଯ୍ୟ,
ହେଲେହେଲେ, ଶାନ୍ତ ନ ହୋଇ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକ
ଦିଲଭିତ୍ତି କର ଦେଖାନଙ୍କୁ ନାନ ଧିଶ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର କରିବା
ପାଇଁ ଅଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ମୂର୍ବ ଫେରିବି ତିନି ଗୋଟି
ନୁହ ଜାହାଜ ଯେତେବେଳେ ଖାଦ୍ୟର ପଦାର୍ଥ ନେଇ
ଦ୍ୱାରାନ୍ତରୀକର ଦେଉଁ ଅଶ୍ୱରେ ହେଲେଜନ ଥିଲେ, ସେଠାରେ
ପହଞ୍ଚିଲୁ, ସେତେବେଳେ ସେ ପୋତାଧର୍ମକ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସମସ୍ତ
ପ୍ରତି ସ୍ଵର୍ଗ ଅଭ୍ୟାସ କରିଲ । <ହେଠାନ ନ ନାମକାର
ଅବୈଷି ସାହାଯ ପାଇ; ସେହି ଦୁଷ୍ଟଲୋକମନ୍ତ୍ର ସମୟକାରେ
ସେ ଅନ୍ତେମ୍ବୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ବାର୍ତ୍ତଳିର ତଳ୍କୁ
କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଶାସନ କରି ପାରି ନ ଥିଲୁ । ଉପରେ-
ଦେଶରେ ଏଥିର ନ ନାମକାର ଅଶିକ୍ଷି କାର ହୋଇଥିଲୁ ।
କଳମୟ ଏହି ସମସ୍ତ ଦୁଇମାନଙ୍କ ପାଇ ଶେଷେ ରଚ
ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ଅର୍ଦ୍ଦାନ୍ତକ ବିବାହରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନ ହୋଇ
ଦୋଷିମାନଙ୍କ ପରା ଦେବା ସମ୍ମିଳନକ ଫୋଲ ମନେ
କରିଥିଲେ । ନାମମାତ୍ର ଶାରୀ ପ୍ରାପିତ ହେଲି ।

କଳମୟ ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇମାନଙ୍କ ଦୁଇତରେ ଅନେକ
ଅବେଦନ ପଦ ପେନକୁ ଫେରିବି ଦେଲା, ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ
ସୁଦେହିକୁ ପେରି ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ କଳମୟ-
କଳମନ୍ତ୍ର ଭାଇରେ କିମ୍ବା ଶାସନ କରୁଥିବାର ବଜାକ
ନିକଟରେ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ, ପଞ୍ଜିନାଶ୍ରୀ ଶେଥୁରେ
ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରାପନ ନ କରି ରହ ପରିଲେ ନାହିଁ ।
ଉଛାବେଳୀ ମଧ୍ୟ କଳମୟଙ୍କ ଶାନ୍ତ ପ୍ରାଣିରେ କିନ୍ତୁ
ଦୋଷ ଥିବାର ସମେତ କଲେ । ସୁରଭାଂ, ମେମାନେ
ବାଧ ହୋଇ ‘ଧ୍ୟନୁଦିଗୋଦାନିଲୁ’ ନାମକ ଜନେଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ
କଳମୟଙ୍କର ଦୋଷଦୋଷ ବିବେଚନା କରିବା ପାଇଁ
ପଠାଇଥିଲେ । ବୋବାଡ଼ିଙ୍କୁ ଏହି ଅଦେଶ ଦିଆ ଯାଇ-
ଥିଲ ଯେ, ଯଦି ସେ କଳମୟଙ୍କ ଦୋଷି ବେଳ ଦିବେଚନା
କରିବି, ତେବେ ସ୍ଵର୍ଗ ଶାସନ ଭାବ ପ୍ରହଣ କରିବେ ।
ଏହିପରି ଅଜ୍ଞା ପାଇ ଥାରୁ ଦିଜର ସ୍ଵର୍ଗିକି ପାଇଁ
ସେ କଳମୟଙ୍କ ଦେଖି ଫୋଲ ସାକ୍ଷ୍ୟ କରିବା
ଅମୁବ ନ ଥିଲା । ସେ ସାନ୍ଦିମନ୍ତ୍ରରେ ପର୍ବତିବା

ମାତ୍ରେ କଳମୟଙ୍କ ଅପରାଧୀରୁପେ ବନ୍ଦ କଲେ ।
ବୋବାଡ଼ିଙ୍କ କଳମୟଙ୍କ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ଘୋଷଣା
କଲ ପର ସ୍ଵର୍ଗ ଶାସନ ବାର୍ତ୍ତଳ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଦୂର୍ବ ଓ
ବିବରଣ୍ୟ ବିଲପୁର୍ବ ଅଧିକାର ହେଲା । ତାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ
ଶାସନକର୍ତ୍ତା ରୂପେ ଶ୍ଵରୀକର କରିବା ପାଇଁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ
ବାଧ କଲେ; ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ କଳମୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ବାଧବି ହୋଇ ଥିଲେ, ସେମନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ୍ତରୁ
ମୁକ୍ତ କରିବାରେ ଦେଖିଲେ । ନିମିତ୍ତ ଆଦେଶ
ଦେଲେ ।

କଳମୟ ଶକ୍ତିଦମ୍ଭକର ଏହି କଠୋର ବ୍ୟବହାରରେ
ଯୁଦ୍ଧମନା ହୋଇ ନିଷ୍ଠିତାର ଓ ସବୁରେ ସେହି ପରମାଣ
ଓ ସ୍ଵାର୍ଥପରତାର ବିଶ୍ୱରପତିକର ଆଜ୍ଞା ବିରେଧାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ।
ବୋବାଡ଼ିଙ୍କ ତାଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଶିଶ୍ୱ ନ ଶିଶ୍ୱ, ହଠାତ୍
ତାଙ୍କ ଦୁଇଲାଭର ସହ ତାଙ୍କ ଶୁଣିବାକାର କରି ଶେନକୁ
ପଠାଇ ଦେଲେ । କଳମୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତାରେ ସମ୍ମୂଳ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ପ୍ରଶଂସନ୍ୟ ଦୈର୍ଘ୍ୟରୁ ଏହି ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ
କରିବାକୁ ପ୍ରାପିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଯେଉଁ ତଥାରେ
ଦେଇବ ହୋଇଥିଲେ, ଉକ୍ତ ପୋତାଧର୍ମ, ଉକ୍ତ ଦ୍ୱାରା
ଦୁଷ୍ଟପଥରୁ ଅପରାଧର ଦୁଃଖରେ, ବନ୍ଦମାନଙ୍କର ନିକଟରୁ
ଆଗି ସବୁରେ ସେମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ, କଳମୟ
କହିଲେ, “ନା, ମୋର ଦ୍ୱାରା ଶୁଣିବାକାର ପିତାମ ଲାହିଁ; ମୁଁ
ବଜାକ ଅଜ୍ଞାରେ ଏହା ଧାରଣ କରିଥିଲୁ । ମୁଁ ଯଦୁଶ
ବଜାକ ଅନ୍ୟଧାର ଅଜ୍ଞା ପାଳନ କରିଥିଲୁ, ଏହା ମଧ୍ୟ
ବାଢିବା ପାଲନ୍ୟ । ତାଙ୍କର ଅଦେଶ ଦ୍ୱାରା ଏହା କି ଦ୍ୱାରା
ଦୋଷଦୋଷ ବିବେଚନା କରିଥିଲୁ ଏବଂ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା
ପାରିବେ ।

କଳମୟ ପେନରେ ପଦହାରୀ ମାର୍କିକେ, ‘ପଞ୍ଜିନାଶ୍ରୀ ଓ
Digitized by srujanika@gmail.com

ଭାବେଲା, କଳମସ୍ତକର ପୂର୍ବୋତ୍ତୁ ଅବମାନନା ଓ କଟୋର ଦଣ୍ଡରେ ଅତିଶୟ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣିଲ ମୁକ୍ତ କରିଦେବା ପାଇଁ ଯୋଗାଧାର୍କ ଅଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଚାଳି ପିଲା ଦରବାରକୁ ଅଧିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଟଙ୍କା ପଠାଇ ଦିଅଗଲା । ସେ ସଜଦମ୍ଭର ଛର ସମ୍ମରିନ ହୃଦୟରେ ବାକଶାନ୍ତିରହତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ମନ ନାନା ଦୁଃଖରେ ଅଲୋଚିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ଯିର ସେ ପୂର୍ବୋତ୍ତୁ ହୋଇ ନାନାପାଇଁ ପୂର୍ବକ ବାକଦମ୍ଭରକୁ ନମସ୍କାର କର ତାଙ୍କର ମହିରାର୍ଥର ସମସ୍ତ ବିବରଣ ଏବଂ ଶବ୍ଦମୂଳଙ୍କର ଫାଂଦମ୍ଭେଷ ପ୍ରଶୋଦତ କାର୍ଯ୍ୟ—ବଳୀର ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରମାଣ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭାବାବଣୀ ଉପରୁ ଏହି ସମସ୍ତ ବିଗତ ସଂଦାଳିରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦୂରା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ ବୋବାଦିଲା କଲ-ମୃଦୁ ପରି ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହି କଟୋର ବିଦବହାର କରିବେ ବୋଲି ସେମାନେ ସ୍ଵପ୍ନରେ ସନ୍ତୋଷ ଭାବ ନ ଥିବାର ଦ୍ୱାରା କଲେ । କଳମସ୍ତକୁ ନାନା ପ୍ରକାଶ ଦିଅଗଲା ପରି ଦରଖାତରେ ତାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଅନୁରୂପ ଦିଅ ଯିବାପାଇଁ ସେମାନେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେଲେ । ବୋବାଦିଲାଙ୍କୁ ହଠାତ୍ ଉତ୍ତର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ପଦରୁ ଅବନନ କରିଗଲା । କିନ୍ତୁ, କଳମସ୍ତକ ପଦରେ ପୁଣଃ ପଢ଼ିବୁଛି ନ ହୋଇ ‘ନିକୋମା ତି ଡେକ୍ଟାଗ୍ରୋ’ ନାମକ ଜନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରେସର ହେଲେ ।

୮ ଅଧ୍ୟାୟ ।

କଳମସ୍ତ ବାବା କଲେ ଯେ ପ୍ରାଥିକ ଗୁଣ୍ଠି ପଣାନ୍ତଥାରେ ସେ ଯେଉଁ ଭୁବର ଅବିଶ୍ୱାର କରିଅଛନ୍ତି ତାହାର ବାକପ୍ରତି-ନିଧ ପଦରେ ପୁଣଃ ନିୟମ ହେବେ । କିନ୍ତୁ, ତାଙ୍କ ରେ ଏହି ନାଯା ଦାବ ସାହାତ୍ ଭାବରେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କର ନ ହେଲେହେଁ ଦୂରବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଦରବାରରେ ଏହି ବିଷୟ ଉପ୍ରାପନ କଲେ ମୁଁ, ଭାବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହିଏତ କରିଗଲ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ଆଶା ବିପଳ ହେଲା । ଏହି ସମସ୍ତ ଦୁଇଥବାର ହୁଏ ସେ ଲେଖିମାତ୍ର ନିର୍ମାଣ ନ ହୋଇ ଭାବରେ ବର୍ତ୍ତନ୍ତରୁ ଯିବା ପାଇଁ ଏକ ନୂତନ ପଥ ଅବିଶ୍ୱାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କଲେ । ସେ ପ୍ରତି କରିଥିଲେ ଯେ, ସେ ଯେଉଁ ଦୂରବର୍ଷ ଅବିଶ୍ୱାର କର ଅଛନ୍ତି, ତାହାର ଅପରିପାର୍ଶ୍ଵରୁ

ଯିବ୍ୟପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରଶାଲୀ ଥିବ ଏବଂ ତାହାର ମୁଁ ଦେଇ ଗଲେ ଅଳକାପାର୍ଶ୍ଵ ମହାଦେଶରେ ପହଞ୍ଚ ପାଇବେ । ସେ ଦୂର ହେଲେହେଁ ସବକପାଇୟ ଏହି ନମନ ଦୁଃଖାଧ ପ୍ରସ୍ତାବ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଶର କରିବାପାଇଁ କେଷା କଲେ । ସଙ୍କଷିତରେ ତାଙ୍କୁ ଦୂରଶ୍ଵର କରିବା ପାଇଁ ଜାଧ୍ୟାଧି ଦୂରଶ୍ଵର ଦିଅଗଲା ।

କଳମସ୍ତ ତାଙ୍କର ଭାବ ବାର୍ତ୍ତାମିନ୍ଦର ଏବଂ ଦ୍ଵାରା ପରିଦ୍ରାଶ୍ୱ ପହଞ୍ଚ ଶୀଘ୍ର ୧୯୦୧ ମେ ମାସ ତା ୫ ରତ୍ନ ଦିନ ବାର୍ତ୍ତକ ନମରତ୍ନ ଯାଦା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଜାଧ୍ୟାଧି ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାୟଯୋଗୀ ନ ଦେବାରୁ ଡେଶ୍‌ଟ୍ରୋକ ପଙ୍କେ ପ୍ରେସର ଛେଟ ଜାହାନ ବଦଳାଇ ନେବା ପାଇଁ ସେ ସାନ୍ତ୍ରମେନିକାରେ ଯାଦା କଲେ । ସେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଏ ଗଣ୍ଠ ଜାହାନ ଶେନ୍କୁ ଫେର ଅସିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତର । ସେ କେବେହେଁ ତରା ବଦଳାଇ ନେବା ପାଇଁ ଡେଶ୍‌ଟ୍ରୋକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ଅସ୍ତିତ୍ବ ହେଲେ ; ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଶ୍ୱକ ଓ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ସେହି ସାନ୍ତ୍ରମିନିଗୋ ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ନିଷେଧ କରିଗଲ । ଦ୍ୱାରା ଶେନ୍ମୁ କାର୍ତ୍ତି, କୁମୁର ଜାଧ୍ୟାଧାରୀ ଧକ୍କା ; ଭୁମିନାଳକର ମନ୍ତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରର ଉପରୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ନାହିଁ ; ବଦଳର ଦୂରମ୍ଭରେ ଯେଉଁ କରିବାର ନିର୍ବଳ ଦେଖାଯାଏ, ତାହା କରି କୁମୁମନଙ୍କ ଦୂରମ୍ଭରୁ ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ ବିଚାରିତ ? କଳ-ମୃଦୁ ସହିତ ମହାମର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରତି ଏକାତ୍ମକ କୁର ବିଦବହାର ଶେନ୍ମୁ ମନଙ୍କର ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ଏକ କାରଣ କହିଲେ ଅଛି କୁ ଦେବ ନାହିଁ । ଜାତର ପ୍ରକରାର ପୂଜା ନାହିଁ, ସେ କାତର ପୁଥିବାରେ ଉନ୍ନତ ନାହିଁ—ଏହା କରିବାମ ତାର-ପୁରରେ ଯୋଧଣା କରିଅଛି ।

ଏକ ଦୟକର ତୋପାନର ଅଶଙ୍କା ଦେଖି କଳମସ୍ତ କିନ୍ତୁ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ସ୍ଵକ୍ଷରତା ମନେ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେବଦୂର୍ବିଧାକରଣକାରୀ ଏବଂ କରିବାକାର ସାନ୍ତ୍ରମ ପରିଶାମ ସ୍ଵରୂପ ଯେଉଁ ୮ ଅଣ୍ଟ ଜାହାଜରେ ବୋବାଦିଲା, ବେଳଜାନ, ଏବଂ ଅଳ୍ପମାତ୍ର ନିର୍ବଳ ଦେଖାଯାଏ ଏହି କାରଣକାରି ପ୍ରବଳ ବାତ୍ୟାଧାର ଜନମନ୍ତ୍ର ହେଲା । କେବଳ ଦୂର ତିନି ଗଣ୍ଠ ରକ୍ଷା ପାଇ ଶେନ୍କୁ ଫେର ମାଲଅଳ । ମାତି, ପୂର୍ବରୁ

ସାବଧାନ ହୋଇଥିବାରୁ କଳମ୍‌ବ୍ୟକ୍ତର ଜାହାଜ ଗୁଡ଼ିକ
ରଷ୍ଟା ପାଇବିଲା ।

ବନ୍ଦ କଷ୍ଟ ସ୍ଥିରାବ କଲୁପର କଳମୟ ମ୍ୟ ଅମେରିକାର
ପ୍ରଧାନ ଦୂର୍ଭଗରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଲୀ ଦେଇ
ସେ ଅପର ପାର୍ଶ୍ଵ ସମ୍ବନ୍ଦରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ବୋଲି ମନମୁଖ
କରିଥିଲେ, ତାହା ଦେଖାପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରଧାନ ଦୂର୍ଭଗରେ
କିଛି ତୁର ଅଗ୍ରମ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଏହା ଏକ କ୍ଷତ୍ର
ଯୋଜକ ଶ୍ରବନ ହିର କରି ନ ପାଇ ଫେର ଆମିଲେ ।
କିନ୍ତୁ କଳମୟ-ସେଉଁଠାରେ ଅବତରଣ କର ପୂର୍ବୋତ୍ତୁ
ପ୍ରଣାଲୀର ଅନ୍ଦରାଜାନ କରିଥିଲେ ତାହା ଅଧିକ ପାନାମା
ଯୋଜକର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳ । ସେ ତାହା ଥେବାକର ଏକ
ଅଂଶ ବୋଲି ଜୀବି ପାରିଥିଲେ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବୋତ୍ତୁ କଲୁନା
କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ରିଆନ୍ତେ, ଏଥରୁ କଳମୟ-କର
କଲୁନା କେତେବୁଝ ସତ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେତ ତାହା ସହିକରେ
ଅମେର୍ଯ୍ୟ ।

କଳମୟ ସେହି ପାନାମା ଯୋଜକର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ
ଦୂଷଣ୍ୟର ଉଚ୍ଚରତା ଦେଖି ଏପରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ଯେ,
ଦୂରରିଦ୍ଧିରେ ଅତ୍ୟାଗ୍ରହିତ୍ୟ ହେତୁମୟାମେ ସ୍ଵିକୃତ
ହୋଇଥିଲେ, ସେ ଘୋରାର ତାଙ୍କ ଭାବକର ନେତ୍ରହରେ
ଏକ ଉପନିବେଶ ପ୍ଲାପନ କରି ପାଇଥାନ୍ତେ । । କିନ୍ତୁ
ହେମାନେ ଘୋରାର ଏତେହିର ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ କଲେ ଯେ,
ଉଚ୍ଚ ଦେଶ ବାହୀମୟାନେ ଘେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଖିଲେ । ସତ୍ତଵଂ, କଳମୟ ସ୍ଵାୟତ୍ତ ଅଭିନାଶ
ରହାର୍ଥ କରି ପାରି ନ ଥିଲେ । ତ୍ୟବେ, କ୍ରମଶଃ ନାନା-
ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟ ଅତି ସମ୍ମୟରେ
ତାଙ୍କର ଝଣ୍ଡେ ଦୋଇତ ଦୁଃଖଲ୍ଲ । ସାନ୍ତୁମୀନୋତୋକୁ
ଫେରିଯିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଜାହାଜ ପମ୍ପ ଏତେହିର
ନିତ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଯେ, ସେ କୁଟୁମ୍ବରେ ଜୟମାକାରେ
ପଦ୍ଧତିଲେ । ଜାହାଜ ଗୁଡ଼ିକୁ କଳମଗ୍ନ୍ତ ରକ୍ଷା କରିବା
ପାଇଁ ଘୋରାରେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଭୂମି ଉପରକୁ ଉଠେଇ
ନେବାକୁ ଧରିଥିଲା । ଓଡ଼ିଶା ନିକଟକୁ ସାନ୍ଦାୟ ପ୍ରାର୍ଥନା
କରି ଝଣ୍ଡେ ଛେଟ ମୌଳାରେ ସେ ଏକ ଦୂର ପଠିଇ
ଥିଲେ । କଳମ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଠାରୁ କଷ୍ଟ ସାନ୍ଦାୟ ପାଇବା
ଆଶାରେ ଘୋରାର ଥିମା ଧରେନ୍ତି କଲେ; କିନ୍ତୁ,

କାକର ଆଶା ଆଶିକ ସ୍କୁଲ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲାନ୍ତି ।
ଅବଶେଷରେ, ସେ ନିଜ ବିଷ୍ୱରେ ଖଣ୍ଡେ ଜାହାଜ ଦେଇ
କରି ବିଳ ନାବିକମାନଙ୍କ ପଥ୍ରର ଟ୍ରୀ ୧୦୦ ଦ ନଦେମୟର
ସାଥ ତା ୨ ଦିନ ଘେନକ ଫେରଗଲେ ।

କଳୟ ମନେ କରିଥିଲେ ଯେ, ଉଜାବେଳକ
ଅନୁଚ୍ଛତରୁ ସେ ପୂର୍ବ ସମାନାହ ଘନିଃ ଲୀର କରିପାରିବେ ।
କିନ୍ତୁ, ଦୁର୍ବେଳ ବରତଃ, ସେ ପର୍ଦ୍ଦୁଷିତ ସମୟରୁ ଉଜାବେଳ
ଦ୍ୱୀପାଶ ପିଣ୍ଡରେ ଶିଥାଶ୍ଵରୀ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କାର
କିନ୍ତୁଛି ପରେ ମନ୍ଦୁମୟୀ ଶାରୀ ଉତ୍ଥାନ ତାଙ୍କ କରିବାରୁ
ତାଙ୍କର ସମୟ ଜୀବ ଥଣ୍ଡା ଉତ୍ସାହ ସମ୍ମୁଳେ ଚାର୍ଷି ହେଲା ।
ବାପୁତଳ, ତୀରୀ ଉଜାବେଳ କଳୟ କରିବାର ପ୍ରତିରୁ
ଉତ୍ତମଗୁଡ଼ୀ ଉପଲବ୍ଧ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱୀପାଶ-
ବଳୀର ପ୍ରଳକ୍ଷ ପରିବୃତ୍ତ ପାଇଥିଲେ । ରଜା ପଞ୍ଚକାଣ୍ଠ
କେବଳ ରାଣୀ ମହାଦ୍ୱୟାକର ପରାମର୍ଶକୁଳୀଯରେ କଳୟ ସ୍ଵର୍ଗ-
ହସ୍ତାବ କର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ବାଧ ହୋଇଥିଲେ ।
ତାହା ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ରାଣୀଙ୍କ ମୁହଁପର କଳୟ ସ୍ଵର୍ଗ-
କାଳର ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦାଦ ଅବଶ୍ୟ ଫେରିବ ଦିଅପାଇଁ
ଆବା ।

କଳୟସ୍କ୍ରବ ସ୍ଥାପନ୍ୟ ଦିନ । ଅନେକଙ୍କ ଲଭବାକୁ ଲାଗିଲା ।
ତାଙ୍କର ଚଳନ ଶକ୍ତି ସବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ସେ ଦରବାରକୁ
ହାର ପଞ୍ଜୀନାଶ୍ଵର ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧାନ ଦେଖା କରୁଥିଲେ ;
କିନ୍ତୁ, ଦୂରେ ଚାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସାନାନ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଥିଲା,
ତାହା ହେଲା ନାହିଁ । କେବଳ ବାହ୍ୟ ଦୂରକା ସହ
ପଞ୍ଜୀନାଶ୍ଵ ତାଙ୍କ ପୂଜାଗୀକୃତ
ରଜ୍ଜୁପ୍ରତିନିଧି ଓ ଶାନ୍ତିକର୍ତ୍ତା ପଦ ସୁନ୍ଦରାର ଦେବା ତ
ଦୂରର କଥା । ପାଠକମାନେ ଜାଣନ୍ତି ସେ ପଞ୍ଜୀନାଶ୍ଵ ପୂଜେ
ଅଳ୍ପିକାର କରିଥିଲେ ସେ କଳୟସ୍କ୍ର ଓ ତାଙ୍କର
ଉତ୍ତରଧିକାରୀମାନେ ପର୍ଯ୍ୟାୟକରିମେ କଳୟସ୍କ୍ର ଦ୍ୱାରା
ଆଗ୍ରହୀତ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତିକର୍ତ୍ତା ପଦ ଲୁହ କରିବେ ।
ମାତ୍ର, ତାଙ୍କର ଭାବା ବଂଶର ଉତ୍ତର ଦେବାର ଅଧିକାର
ହେବା ଦେଖିବି ଥାଉ, ସ୍ଵାମ୍ୟ କଳୟସ୍କ୍ରର ଜୀବନରେ
ହୁକା ଉତ୍ତର ପଦ କହୁକାଳ ସ୍ଥାପି ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା ।
ପଞ୍ଜୀନାଶ୍ଵ ଏହି ପ୍ରତିକଳି ଏମେ ଅଳ୍ପିକାର ପ୍ରକଟାଳନ ନ
କରିବା ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରିଜୀବ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

କଳୟସ୍ତୁର ସାମ୍ପ୍ରେଦାନ ଏହିକାରୁ ସେ ମୁଖ୍ୟ ଅଣଙ୍ଗଳା
କରି, ଦିନେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସ୍ନ ଏବଂ ଦୁଇଜଣ ସାରିଛି ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଶେଷ ଉଚଳ ପଦ (Will) ଲେଖିଦେଲେ । ଉଚଳିବେ
ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ସେ ସଙ୍ଗାଗେ ତାଙ୍କର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ କଣ
ପରିଶୋଧ କରସିବ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଗତ ଜୀବନରେ
ମାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତାହାଙ୍କୁ ସାଧାଯ କରିଥିଲେ
ଯେମାନଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ ପୁରସ୍କାର ଦିଅଯିବ । ଉଚଳ କରିବାର
ପରିଦିନ ତାଙ୍କର ଶେଷ ପାମ ଆହି ଉପର୍ତ୍ତି ହେଲା । ସେହିନ
ଶ୍ରୀ ୧୯୦୭ ଜ୍ଞାନ ର ମେ ମାସ ତା ୨୦ ରିକ । ମରିବା ସମୟକୁ
ତାଙ୍କର ବୟସ ୬୦ ରେ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସେତେବେଳେ
ଉପଧାମ ତ୍ୟାଗ କଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଦୁଇପୁରୁଷ
ଏବଂ ବିଷୟ ଅନୁତ୍ତରମାନେ ଉପର୍ତ୍ତି ଦେଲେ । ଧର୍ମପାଣ,
ଦୈଵାର୍ଥ, ବୃତ୍ତଚେତ୍ର, ଉଦାର ହୃଦୟ, ପ୍ରାଣାନ୍ତମନା କଳମୟୁ-
ନ୍ତର ପାଠୀର ଶାରୀ ପରିଚ୍ୟା କରି ଅବିନାଶର ଜନ-
ମରଣରେହିତ ଧୂର୍ଗପଥାବଳମ୍ବନ । ହେବା ସମୟରେ ଏହି କଥା
କହିଥିଲେ—“ହେ, ପରମେଶ୍ଵର ମୋର ଅସ୍ତ୍ରାକୁ ତୁମ୍ଭ-
ଠାରେ ଅର୍ପଣ କଲି ।”

ବେହୁ ସମୟରେ କଳିମୟକର ମୁଢ ଦେବ ଶ୍ରେଣ୍ଟରେ
ସମାଧୀଷ୍ଟ ଦେଲୁ କିନ୍ତୁ, ଶ୍ରୀ ୧୯୪୫ୟାଇ ରେ ଜାଙ୍ଗର ଅଛି
ଶାନ୍ତମୁନିକାରୋ ନଗରୀରୁ ପ୍ରେରିତ ଦୋଇ ବେହୁ ନଗରକୁ
ଦେଇଗାରେ ପ୍ରୋତ୍ସଥ ଦେଲା । କିନ୍ତୁ, ହାସ୍ୟ, ଯେଉଁ ସାନ୍ତ୍ଵନାମୁନିକାରୋ ନଗରୀରୁ ସେ ଅପରିୟ କବିଶର୍ଷରେ ଦେଖିଥିଲେ,
ଯେତୋଟିର କାଳର ମୁଗାର୍ତ୍ତି ସମାଧୀଷ୍ଟ ଦୋଇ-
ଅଳେହେବେ ବେଶିନା ରହି ପାଇନ ଥିଲା । ଶ୍ରୀ୯୫୫୫୪ୟାଇରେ
ଉତ୍ତର ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରାନ୍ତର କରଗଲ ହୁଅନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ କେବଳ ଶ୍ରେଣ୍ୟ
ପୋତାଧିକ ସେହି ପରିଦି ଅଛିକୁ ବାହାର କରି କିନ୍ତୁ ବା
ଦ୍ୱୀପକୁ ଲୋକ ପାଇଅଳେ । ସେତୋବେ ଅଦ୍ୟାତ୍ମି ଏହା
ଦିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି ।

ମହାଦ୍ଵାରା କନ୍ଦିତୁଙ୍କର ଏହି ଶିଳେଷ ଟିକ୍କାର୍ଥ ଏବଂ
ଦୃଶ୍ୟ ନାହିଁ ପରିମାଣେ ସମ୍ପର୍କ ଜାରିଲୁ ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର,
କି ଅନନ୍ତ, ସମସ୍ତ ଜାଗର ଏକ ଉପାଦେଶ୍ୱର ମହାର୍ଥ
ଜୀବିଷ । ମନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କିପରି ଯୋଗାଜଳ ଚିନ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ ରଖି-
କୁମ୍ବ ଅବସ୍ଥାକୁ ଭାଲୀତ ହୋଇପାରେ ; କିପରି ଅଞ୍ଚଳ

କିମ୍ବୁତ୍ତାଣ୍ଟର ତହାନୁକାଳାନଶ୍ଚିମଣ୍ଟିତ ମାନବ ମସ୍ତ୍ରସ୍ଥ
ସପରିଗ୍ଲତ ହେଲେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ କାର୍ତ୍ତିକ, ସମସ୍ତ
ବିଦ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ଧମୂଳ କରିଯାଇରେ; ମନ୍ତ୍ର୍ୟ
କିପରି ପୋର୍ଯ୍ୟାଣିକ ଏବଂ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ହେଲେ ଏହି ସାଧାର
ଯେବରେ କୁକୁର ଲୀର କରିଯାଇରେ; କିମ୍ବେ ସାଧୁ ଓ ନିଶ୍ଚାର୍ଥ
ପରତତ୍ତ୍ଵ ଲୋକର ମନ ହୃଦୟନଶୀଳ ଏବଂ ପରଶ୍ରୀବାତର
ଲୋକମାନଙ୍କ ହାର ଅଳାଦ୍ରୁତ ଓ ଅପଦସ୍ତ ହେଲେହେ;
ନିର୍ମିତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ; ସମାଜର ମଙ୍ଗଳବିଧାନ
କରିବାକୁ ଅନୁଭବ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଦେଲେ ମାନବକୁ କିମର ସଖ
ଦୂରଶ କିମ୍ବେ ଯୋଗରେ କେତେବେଳେ ସୁଖୁମିତ୍ର
ଏବଂ କେତେବେଳେ ବା ନିଷେଷିତ ହେବାକୁ କୁଣ୍ଡଣ; ଏବଂ
ଗାର୍ଭକ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ଲୋକ କିପରି ଯୌବନର ବଳଶାର୍ଯ୍ୟ
ପ୍ରଗରତା ଅନୁଭବ କରେ;—ଏହି ସମ୍ପ୍ର କଲମୟଙ୍କର
ଜୀବନ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଅଛୁଟା। କଲମୟଙ୍କ ପଢ଼ିବା
ଲୋକ ଶିଖିବା ମର୍ତ୍ତ୍ୟାମନକୁ ପଠାଇ ନ ଥିଲେ, ପଣ୍ଡିମ
ଗୋଲାର୍ଦ୍ଵ ଅନେକଦିନ ପାଇଁ ଭରବେଶୀୟ ମାନଙ୍କଠାରୁ
ଲୁଚି ବହୁଅନ୍ତରୁ । ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦକା ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତ
ଜୀବନଜୀବନାଲୋକନାର ବେଦ୍ରୁତ୍ତି ହୋଇ ପୃଥିବୀରୁ ଅନ୍ୟ ନୟ
ଅଞ୍ଜନୀନାରୀରଙ୍ଗରେ ଦେଖିବାକଣ୍କ ଶ୍ରାନ୍ତରୁକୁ ପ୍ରଥାନ କରୁ—
ଅଥାବା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଉତ୍ତାଧନ ଲୁଚ କରି ପାରି
ଆନନ୍ଦକା କି ଲାଞ୍ଚ ପନ୍ଦେହ ।

ଇଟାକାର ଅନ୍ତରୀମାଗ କେନୋଯା ନରପତି ଦିର୍ବୁ
କନ୍ତୁବୟ ମନ୍ତ୍ରାଳ, ପଞ୍ଚମ ଭୂଷଣର ଅବଶ୍ୱର୍ତ୍ତ୍ତୁଯେ ଚିରଦିନ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ହାର ପୁନଃ ହେଉଥିଲେ । ସାହିତ୍ୟକ
ଦେହ-ସାଧାରଣ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସୁକ ଶୋଣିତର ରକ୍ତକଣ୍ଠିକା ସମ୍ମ
ପାଠକ ପାଠକ ମାନଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ
ଥେବୁ ରୁ ସେମାନଙ୍କର ଶିଖାପ୍ରାଣରେ ପ୍ରାହିତ ହୋଇ
ଆଳସା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଦିଶେଷ ମାନଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରକୁ ଅନନ୍ତ କାଳ
ଧର୍ଯ୍ୟକୁ କର୍ଷିତ, ଦୃଢାଧାରନାମୟ କୁରୁଥିଲା । ଧନ୍ୟ କଲି -
ମୟ ! ଏଣ୍ୟ ହୃଦୟ ମର ଦେବ ଧାରଣ ! ଧନ୍ୟ ହୁମ୍ମର
ସାଧନା ଓ ସିଦ୍ଧି ।

ଶ୍ରୀ ଚୋପାଳ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ଧର୍ମଶାସନ ।

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ ବନସ୍ତୁ ବିତରଣ
କେନ୍ଦ୍ରିୟ ବୋଲି ଦେଶ,
ଅଂର ଉତ୍ତର ଗଢ଼ାତିରେ ଲୋ
ସ୍ଥାନକି ତାର ଅଫେଣ ।
ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗତ ପଞ୍ଜ ବରାଏ ଲୋ
ବୁଦ୍ଧି ବରନ୍ତୁ ତହିଁ,
ଦେବେ ବାନରୁ ସେ କରେଶ ବରନ୍ତୁ
ବଳକା ବର ନୃତ୍ୟ ।
ବନସ୍ତୁର ବନ, ବୁଦ୍ଧାତ, ତମାରେ
ପରତା ସେହି ଦେଶର,
ପରତାଙ୍କ କଥା ଶ୍ରୀମନେ ଲୋ
ଅଶ୍ଵିନ ଲଗ୍ନୋ ଦଳ ।
ଗୋଲ ବନରରେ, କେହି ଶରରେ ଲୋ
କୁଦିଅ ଚିଅର କର, •
ପରତାଏ ସରେ ରହିଲ ଥାଆନ୍ତି
ଚିର୍ଯ୍ୟ କୁଠୁର ଧର ।
ଧର୍ମ ଶର ଦେବେ ବନ୍ଦ ପରମାତ୍ମା
କୁଦାତ ବାହାରେ ଘୂର,
କାନ୍ତ ବନ୍ଦକର ମାର ଅଣେଇ ଲୋ
କୁଠୁରାଏ ବନସ୍ତୁ ।
କୁଦାତି ପୁଣି କୁଦିଅ ଦୁଆରୁ
ଶେଳିଅଣେ ତେବେ ମୂଳ,
ଦେବ ଦ୍ଵାରାକ ଅରନନ୍ଦରେ ଲୋ
ଭେକ ଉଠେ ଦିଲ କର ।
କେତେ ଜାଲ ଜାଲ ବାହାର ଅନ୍ଧରେ
ମରଦ ମାରକିନ୍ଦେ,
କୁରା ପଡ଼ା କିଛି ଲେକୁଠୁ ନାହିଁ ଲୋ
ସେ କଣ୍ଠା ପରତାଏ ।
ଶାର ଦର ସରେ ଅନ୍ଧର ହୋଇ
ଆନ୍ତୁ ସତ ବୁଦ୍ଧାବେ,
କିନକ କଥାକୁ ଛଟି ସାଧନ୍ତି ଲୋ
ଅପଣ ହାତ ଦେଖିଲେ ।

ବରଷ ବାରସି ହୋଇଛୁ ପରବେ,
ଲୁଗୁଛିତ ତାମ ପର,
ସେ ତ ମେର ପିଲ ବକର ବଥା ଲୋ.
ଯାଇଲ ମଳ ପାପୋର ।
ହେତେବେଳେ ହାତେ କେନ୍ଦ୍ରିୟ ରେ ବେ
— ରୁଷ,
ଜାଦରେ ବସି ସେ ପାହାନ୍ତି ତାମ
ପାହାନ୍ତି ପରତା ଧର ।
ପାତ ମନ୍ତ୍ରମାନେ ବର ପର ।
ମହାକୁ ବଢ଼ କୁଣ୍ଡ
ପଢ଼ର ମୋହନ ଯେମାନେବେ କେବେ
ରହାନ୍ତି ବଢ଼ ଦିଅନ ।
ସବୁ କଢ଼ାତ ବରମାନେ ତାମ
ପରତାଏ ଠକା ପରବରକୁ ଲୋ
ବାରପିକ ଠକା ପରବରକୁ ଲୋ
ବାରପିକ ଠକା ପରବରକୁ ଲୋ
କେନ୍ଦ୍ରିୟ ଠକୁ ଅସି କାର ଲୋ
ହୋଇଥିଲ ଅଗେ କଢ଼,
ଅର ବେଶି ତାଙ୍କୁ ଦେବାକୁ କୁନ୍ତରେ
ପଡ଼ିଲ ଠକା ନଅନ୍ତ ।
ନଅନ୍ତ ଦେବରେ କେନ୍ଦ୍ରିୟ ରକା
ମୋହନ ବାକୁ ଗରଜ,
ବୁଦ୍ଧାବେ ଧନ୍ତୁ ଶର ଭିତରେ ଲୋ
କିଷପ କରେ ଧାରି ।
କୁଦାତି ଧନ୍ତୁ ଶର ଯୋହକ ଲୋ
ଅନୁସ ଧର ଯେ ତାମ,
କାନ୍ତ ଦକ ସେ ସେ କିନ୍ତୁମର କାମ
ନ ଜାଣେ ଅଳ ଜାଣାଳ ।
ବନସ୍ତୁର କନ୍ତୁ ମାର ମାରନାକୁ
ବରକ ଦେବାକୁ ଏବେ
ପଡ଼ିଲକୁ ତାକୁ ସକଳ ଅର ଲୋ
ଲୁଟିଲ ନାହିଁତ କରେ ।

ଗୋଠ ଗୋଠ ହୋଇ   ବୁଝାଇ, ତମାରେ
 ବଜାଇ ଯାଏକୁ ଯାଇ,
 ପୁନ୍ନାର କରନ୍ତି   ଟିକିଥ ତାଙ୍କୁ ଲୋ
 ଖାତି କର ଦେବା ଧର୍ମ ।
 ବଜାଇର ଏଣେ   ଜଣଶ ଜାନାରେ
 ନିଅଣ୍ଟ ପଡ଼ିଛି ଟଙ୍କା,
 ପରଜାମାନଙ୍କ   ଶୁଭରିରେ ଥୁଲେ
 କ୍ଷେତ୍ର ନ କଲେ ଥୋକା ।
 ଡକା ପାଡ଼ି ପାଡ଼ି   ଦୂରୀ ପରଜାଏ
 ଫେରିଲେ ନିରଶ ହୋଇ,
 ଥନ୍ତ୍ର ଶର ଲୁଚି   ଟିକିଥ ଦେବା ଲୋ
 ଦେବ ଆଉ ସହୁ ନାହିଁ ।
 ବଜାଯର ଏବେ   ଛାତ୍ର ନେହୁନ୍ତି
 ପରଜାକ ଧନୁଶର—
 ବଣ୍ଣକେ ଏ କଥା ଖୋଜୁ କୋତ୍କୁ ଯେ
 ବରିକେ ହୋଇଲୁ ସୁର ।
 ପ୍ରତ ପହାଡ଼ରୁ,   ପ୍ରତ କନରବୁ,
 ପ୍ରତ ପକ କୁଡ଼ିଥରୁ,
 ପଳ ପଳ ହୋଇ   କନ କୁହାହେ ଯେ
 ଚଢ଼ିଲେ ଦିନେ ଯକାଳୁ ।
 ରଜାଯର ଏବେ   ପାହୁଞ୍ଚି ମନେ
 ପରଜାକ ମାହିବାକୁ,   ;
 ଅଳି ଥାନେ ମିଳି   ମାର ଏ ରଜାକୁ
 ଗାଧିକୁ ଦତ୍ତବା ତାକୁ ।
 ଏହି କଥା କହି   ମହି ଅନ୍ତି ଲୋ
 ହାତେ ଧର ଥନ୍ତ୍ର ଶର
 ମରଦ, ମାରଯେ   ଶୁଦ୍ଧା ପିଲୁ ମେଘି
 ଦିଲାନ ଦଶ ଧଜାର ।
 କଟାଳ ରୁହାଣୀ   ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତି ସବିଏ,
 ଦୟନ୍ତି ବିକଟ ଦୟ,
 ଶୁନ୍ଧେକୁ ତୁଣ୍ଡରେ   କାଣ୍ଡ ବିନ୍ଦୁ ଲୋ,
 ଅନ୍ତର ଦିଗେ ଅକାଶ ।
 ମାର ମାର କହି   ଧାଇଁ ଯାଇ କେ
 ଉତ୍ତିଦିଏ ଗନ୍ଧାରୀ,

ପାରଧା ତୁଳଇ   କିଏ ସେ ଦୃଷ୍ଟି ଲେ
 ଜେଲେ ବାୟୁ ଦ୍ୱାର ପାଯେ ।
 ଏହି ପର ହୋଇ   ଜନସ୍ତ ଫଳ ଲେ
 ବୁଲିନ୍ତି କମ କୁହାବେ,
 ବଜାର ଅଳି ସେ   ମୁଣ୍ଡ କାଟ ହେ—
 ଯୋଗୁ ପେ ହର୍ଷ ବୁଝରେ ।
 କଟକରେ ରହି   ପାଠ ପତ୍ରହିଲ
 ଧରଣୀ ଧର ଜୁର୍ବାପ;
 ଧରଣୀ ଧରିର   ଶୋକା ବଦ୍ଧମ ଲେ
 ସେତ ଯେ କେନ୍ଦ୍ରରଥ ।
 କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଦେଶ   କନ ପରଜାଏ
 ମେଳି କରିବନ୍ତି ଶୁଣି
 ପବନ ପର ସେ   ଦ୍ଵାରି ଅସୀଲ ଲୋ
 କଟକରୁ ତାନିଣି ।
 ରଜାର ବେତ୍ରରେ   ପରଜାଏ ଅପେ
 ରାଗେ ଉଠେଥିଲେ ଜଳ,
 ମହୁଆଳ ସେହି   ପରଜାକୁ ଯେ ଲୋ
 ମଜାଇ ଦେଲୁ ଅନ୍ତର ।
 ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେହି   ନିଜ ଜନ ଦର
 ବିକତ ବାହାର କଲ,
 କିନ୍ତେ ଧାତା ଯେତି   ଅରୁ ସରିଲି ଲୋ
 ରହୁ ଚେପି ଯେତାଇଲା ।
 ରକତର ଟାଟା   ଯେତା ତାଦର ଲୋ
 ଚୂପା ଯେ ଚିତ୍ତିଲ ଅତ,
 ରଜା ମୁଣ୍ଡ କାଟି   ରହୁ ନ ପିଲାଲେ
 ଯେ ତୁଣା ନ ମେହିବାନି ।
 ରଜା ମୁଣ୍ଡ କାଟ   କରିବା ପାଇଁ ଲୋ
 ଧାତେ ଧର ଧନ୍ତର
 ଉଥସ ଅଢ଼କୁ   ଧାଇଲେ ରୁହାବେ
 ଦିଲକ୍ଷ ଦଶ ଦଶାର ।
 ଉଥସ ପାତେଇ   ପଥରରେ ଗାୟା,
 ଦୁଇତ ନୋହିବ ପର;
 ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ଦଶ   ବଜାର କନ ଲେ
 କରିପଶେ ତାଳେ ଯେତି ।

ବାହାରକୁ ଦେବେ କାଣ୍ଡ କନ୍ଦୁଆନ୍ତି
ଉଥର ଅଶୋକୁ,
ଉଥସ ବାରୀଏ ପଳ ନ ପାନ୍ତି ଲେ
ଅଚଣକୁ ଅହିବାକୁ ।
ପାତ ଦିନ କାଳ ରହିଲେ ତୁହାକେ
ଉଥସ ପାବେର ଦେବେ,
ରଙ୍ଗ ରଣୀ ଦେବେ ଜିଆ ପିଆ ତ ଲେ
ପାରଣ୍ଡ ନାହିଁ ପେ କରା ।
ନାହର ଭାତରେ ପାଦ ମୟୀଏ ଲେ
ରହିଛନ୍ତି ବନୀ ହୋଇ,
କି ଉପାୟ କଲେ ଫେର ଯିବେ କଲେ
କେହି ନ ପାରନ୍ତି କହ ।
ରଜାଙ୍କ ଦଥନ ସେନାପତିର ଲେ
କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବଢ଼ ଚହୁଏ,
କନ ତୁହାକୁ ନିର୍ଭାବକୁ
ଉପାୟ କଲେ ଚପ୍ରା ।
ଦୂରଅର୍ଥ ରଖି ତଥାର ଲେଖି ଲେ
ଦୂରର ହାତରେ ଦେଲେ,
ଗୃହ ଅର୍ଥଟାକୁ ନ ରୁହି ଧରଣ
ଶୁଦ୍ଧ ଦେଲୁ ତାକୁ ଦେଲେ ।
ରଜା ସିନା ତାଙ୍କ ଧନୁ ଉତ୍ସରେ ଲେ
ବସାଇ ଅଛି କିମ୍ବା,
ତାକୁ ଏକା ଅଳି ମରିବେ ତୁହାକେ,
ଅଳଠରେ ଅଛୁ ଷେ ?
କୁରୁକ୍ଷତ୍ର ସାକୁ ଶେଷାର ଦୂର
ଚାଲୁ ଚାଲୁ କଟକକୁ,
ଦଥନଙ୍କ ଟିଟି ନେଇଣ ଦେଲୁ ଲେ
କଢ଼ିବନ ପାହେବକୁ ।
ମାହେର୍ ଯେ ଉରି ଚାଲକ ଚହୁଏ,
ପକାଇଲେ ପର କାଟି;
ଲକ୍ଷେ ବଜ୍ର ଗୋର ସିଯାହି ସେନା ଲେ
ପେଟେଦେଲେ ତତଶି ।
ଧାଡ଼ ଧାଡ଼ ହୋଇ ଗୋର ପଳକଣେ
ଯାଥାନ୍ତି ଯୋଜାରେ ବଦି,

ଲକ୍ଷେ ଯୋଜାକର ଟାପୁ ଶବ୍ଦେ ଲେ
ବୁଲ୍ ଯାହାଏ ରଷି ।
ଫେର ବୀରୀ ଗ୍ରୁ ପଢ଼ଇ ବାଟେ ଲେ
ଯୋଜାଏ ପାଥାନ୍ତି ମଦି,
ଫେର ଫ୍ରାନ୍ତର ସେ ଭଜନ୍ତି ନ ପାଇ
ବହିଲ ଲାହିଁ ବାହରି ।
କେନ୍ଦ୍ରର ଦେଖ ପାହାନ୍ତି ଉପରେ
ବରଣ୍ଟୁ ସିପାହି,
କେନ୍ଦ୍ରର ଦେଖ ଥର୍ମ ଲେ,
କନ୍ତୁ ଏ ପଳାନ୍ତି ନମ୍ବେ ।
ଦୂର ପଦବରୁ ପଦବରେ ଅସି,
କେନ୍ଦ୍ରର କଢ଼ାରେ
ଲକ୍ଷେ ଷେଷେ ସିପାହି ଦେଖା ଲେ
ଲକ୍ଷେ ଯୋଜା ପିଟି ପରେ ।
ତୁହାକୁ ତମାରେ ଜାନନରେ କେବେ
ଗୋବକ ନ ଥୁଲ ଦେଖି,
ଏହେ ବକ ପକ ଦେଖି ସର୍ବକେ ଲେ
ଲାଗି ପେ ଜାଲ କେଲାବି ।
ଗୋର ସିପାହି ପଦବରୁ ନିର୍ଣ୍ଣି
ପୃଷ୍ଠାଇଲେ ନଳି ଗୁଣ,
ଲଢ଼ାଇଲୁ ତଢ଼ି ତାଳ ସଙ୍ଗକେ ଲେ
ତୁହାକେ ହେଲେ ତଥାରି ।
ଗୋର ସିପାହି ବକ ପାରଇମ
ନିର୍ଣ୍ଣି ବକ କୁଣିଲ;
ତୁହାକେ ପୁଣି ପେ ବନ୍ଦୁଆ ଲେକ ଲେ
ନାହିଁ କଳ କରାଇଲ ।
ଗୋର ସିପାହି ଗ୍ରୁ କୋ ଅବି
କଳାନ୍ତି ନଳି କମାଗ;
ଅଳୁନିର ଟାଙ୍କ ପାରା ସେନ ଲେ
ତୁହାକୁ ସବୁ ଟାଙ୍କ ।
ଗୋର ସିପାହି କବି ଯେ ଅନ୍ତରୁ
ଯୋଜାକ ପିଟି ଉପରେ
ବୁଝାବି ତହିକ ବୁଝାନ୍ତନ୍ତୁ ଲେ
ସେ ଯୋଜାକ ଯେ ଲେ ।

ଶ୍ଵରବେଳଠାରୁ   ବେଳରୁଡ଼ ଯାଏ
ଲଢିଲା ଲୁଟିଲା ତହିଁ,
ମୋର ସିଥାହକ ମାଡ଼େ ଚାହାଡ଼ ଲେ
ଗଲେ ଶ୍ଵରକାର ହୋଇ ।
ବେଳରୁଡ଼ ହେଲା,   ମେଲାଣି ଦେଇ ଲେ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗଲା ତା ପୁଷ୍ପକ;
ଅଶିତ କନ ଶେଷ ଗୁହାଶିତ
ଗୁହାଶ ମୁଦଳେ ଅଛି ।
ବେଳ ଦୁଇଗଲ୍ଲ,   ପୁଷ୍ପମ ଦିଗ ଲେ
ଦିଲା ରକତ ପର;
ଛାପ ପାଗେର ଗୁର କାହି ଏଣେ
ରକତ ରହିଛି ପୂର ।
କେତେ ମନର ଦିକ ଅଜିବାକୁ
ଆସି ଯେ ଅଲେ ଚାହାବେ,
ମନର ସକଳ ଆଶା ପାଶେର ଲେ
ଶୋଇଲେ ସେ ପଡ଼ିଥରେ ।
ମରଦ ମରପେ   ଦୁଢା ପିଲା ମିଶି
ଦିଲାଶ ଦଶ ହଜାର
ଅସିଥିଲେ, ଏବେ ଫେରନ୍ତି ଅଷା ଲେ
ଲକ୍ଷକୁ ଉଖା ଚୁହାଡ଼ !

ଧରଣୀଧର ସେ   ଧରହୋଇ ଏଣେ
ପଠାଇଲା କଟକକୁ,
କଟକର ବଡ଼ ସାହେବ ମେଠ ଲେ
କନ୍ଦିଦି ରଞ୍ଜିଲେ ତାକୁ ।
ବାରବର୍ଷ କାଳ ନନ୍ଦ ଶଟ ସେ
ଅସିଲା ଖଲୁସ ଶୋଇ,
ଏଣେ ତେଣେ ଦୂଳେ,   କେଉଁଠି ତାକୁ ଲେ,
ସୁତର ଲୁଗର ନାହିଁ ।
ଅଳି ଶଲକର ପୋଖର ଦୁଢାରେ,
ଦୁଢା ଛାତାବର ତଳେ
ରହିଛି ଏବେ ସେ   ଧରଣୀଧର ଲେ
ଗାଢ଼ ଯେ ଖୋଲ ଦୁଇରେ ।
ଅଳି ବକାରର ଦେଖାଣ ବୋହିଆ
ଦୁଢାବାଟେ ଗଲୁବେଳେ
ଶାର ମୁଗ ମୁଠେ   ନ ଢି ପାଖରେ ଲେ
ରଞ୍ଜିଯାଏ ସନ୍ଦରରେ ।
କାହା ପାଇଁ   ରଖେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କେ ସେ ଲେ ।
କହେ ନିଜେ ସ ପକାଇ—
ମେଲିଅ ଧରଣୀ   ତଳକୁ ଅଣି
ଅଛୁ ଏଥି ବାଯା ଦୋର ।
ଶ୍ଵର ଗୋଦାରିଷିତ ମିଶ୍ର ।

ବଙ୍ଗ ଓ କଳିଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ଉଦ୍‌ବୃଳି ପ୍ରାଚୀନ ।

(ଏବଂ ପ୍ରକାଶ ଦେଇ ।)

ସୁଧୁରୁତ ଦିବେରନା କର ଏ ପ୍ଲକରେ ଅଛ ଗୋଟିଏ
ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଥିଲା ଯଥା ;—

ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ମଧ୍ୟରକ ଯୁଧ୍ୟରେ ମହାବକାଳର ଘନ୍ସୁସୁ
ଯନ୍ତ୍ରରେ ଝାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତମୟ ଦ୍ୱାରାନ୍ତ କର ନିଜ ମାତ୍ରକ ଶକୁନି-
ସମୀପରେ ସାତାଶୟ ମନସ୍ତ୍ରାପ କରିଥିଲେ । ଏହିମୟ ସର୍ବ-
ପର୍ବତ ଗୁରୁତ୍ବରେ ଲିଖିତ ଅଛି । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନାର ଏକ
ପ୍ଲକରେ ଲେଖା ଅଛି କି ;—

“ଶିଳାକାଳ ସୁଥା ଚେତ୍ରାନ୍ତ ବର୍ଷକଳ ବନବାସିନୀ”
ଅର୍ଥାତ୍ ଚିଳ, ଶଳ, ଉତ୍ତର, ବର୍ଷର ଓ ବନବାସିନୀ ଉପ-

ତୌଳିନ ଅର୍ଦ୍ଦଙ କର ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱର ଦେଇରେ ନିବାରିତ
ଦୋର ରହିଥିବାର ଦେଖି ଅନୁକ୍ରମ କରୁଥିଲା ।

ଏପକାର କେତେକ ପ୍ରତିକ ଅଛନ୍ତି ଯେ ମନ୍ଦିର ଦ୍ରିଶ୍ୟ
ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲାପର ଦେମାନେ ଦୂଳନ୍ତିର ଦୋଷ କେବଳ
ଅନୁସ୍ଥାନ କର ଦୂଳନ୍ତି ଏବଂ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଳାଇରେ ସେ
ସମସ୍ତ ଦୋଷ ଦ୍ୱାରା କର ଅନେକ ଉପରେଣ ଦିରାନ୍ତି ।
ସୁତରା ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିକଳାନେ ସେ ଉପରେକୁ ମନ୍ଦିରଟିର
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଦ୍ଦି ଜାତ ବାଠକ ବିଶେଷ ପଦ ଦ୍ୱାରା ନ
କର “ବର୍ଷକଳ, ବନବାସିନୀ” ଏହି ଦୂରୁତ୍ୱ ପଦକୁ “ଦୁଢାନ୍ତ

ଏହି ପଦର ବିଶେଷ ଏହି ବୋଲି କହିଯିବେ ଏହା
ମୋନ୍ଦିଲ୍ଲ ପଥରେ ବିକିଂ କଥା ନହେ !! ଏହାର
ବିଶେଷୀ ଶ୍ରୀକଳ୍ପ ଜୀବ ଦେବୀ କାରଣ କେଞ୍ଚୁଅଛି କି
ନର୍ବର ଜୀମରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଦେଖ ଅଛି । ଏହା ଆଜି
ପର୍ବତ ୧୦୫ ଅପରେ ରଖେଇ ଅଛି । ଯଥା ;—

“ମୁରିତଶ୍ଵାନ୍ତକ୍ରିକାଶ୍ଵର ଶବ୍ଦର୍ଥ ସାର୍ଥକ ସ୍ଥାଥ ।

ପୌଣ୍ଡଳୀନ୍ କିବତାନ୍ ସବନାନ୍ ବିହଳାନ୍ ବର୍ଗରାନ୍ ଜୀବାନ୍

ବିଶେଷକର ହୋମଧେନ୍ ନନ୍ଦନୀ ଅପରାଗରେକୁ ଶୋଭା-
ମିଶକର ସୈନ୍ୟରାଜ୍ୟ ଦିବସ କରିବା କାରଣ ନିଜର
ଅବସ୍ଥାବାନଙ୍କୁ ଶର୍ଦ୍ଦର ପ୍ରାନ୍ତବାଣୀ ଦେଇ କାହାକୁ ଉଦ୍‌
ପଳନ କରିଥିଲେ । ଯେଥେ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ବର ନାମା ଏକ
ପ୍ରକାର ମେଲ୍ଲ କାହା ଉଦ୍‌ଘନନ ହୋଇଥିଲେ । ନବମୃତର
ଅଷ୍ଟମାୟୀରେ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଶେଷରେ ପ୍ରମାଣ ଅଛି ଯଥା ;—

“ଯପ୍ରାଳିକାନ୍ ଯବନାନ୍ ଶକାନ୍ ଦେହୀଷ୍ଵ ବର୍ଗରାନ୍ ।

ନାକାନ୍ତିର୍ ଶୁଭ ବାକେୟନ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିକ୍ଷତ ବେଶିନ୍” ।

ଅବେଦାପରି ରାଜନୀଥ କନ୍ଦର୍ତ୍ତୀ ଟାଇ । “ତାଳକାଦ୍ୟା
କାତିଥିଶେଷାଃ” ଅର୍ଥରେ ସରବର ମନ୍ଦରକ ଶୁଭବାଣ୍ୟ ପାଳନ
ଦୂର୍ବଳ ତାଳକାଦ ପରମ, ଶକ, ଦେହୀଷ୍ଵ ଓ ବର୍ବର କାହାକୁ
ନେହା ନ କରି ଦେଖି କେବଳ ବିକୃତ କରି ଦେଇ ଶିତ
ଦେବଥୁଲେ । ସର୍ପର୍ବତ ୧୦ ଅପରେ ବର୍ବର ନ ମରେ
ଗୋଟିଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କାହା ଥିବାର ଲିଖିତ ଅଛି । ଯଥା ;—

“ଶକାନ୍ ବର୍ଗର୍ଷେବ ଅଜନ୍ମତ୍ତ ପୂର୍ବକଂ” ।

ଶକ୍ର ପର୍ବର ୬୭ ଅପରେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ପ୍ରମାଣ ବିଦ୍ୟମାନ ।

ଯଥା ;—

“ଶକାନ୍ କିଶ୍ଚାନ୍ ବାନ୍ ରାଜ୍ ଗୀଳାନ୍ ଶିବର ନର୍ବର୍ଣ୍ଣ ।

* * * * *

ଶ୍ରୀ ଶକ୍ର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବୈଶାଖ ଶ୍ରୀଶାଖ ମାନବାଃ” ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଯବନ, ଦରତ, ଗଜାତ, ତୀଳ, ଶବର ଓ
ବର୍ବର କାହା ବ୍ୟାକୁର ବା କାହିଁ ଠାରୁ ଉତ୍ପଳନ ଅଟନ୍ତି
କିମ୍ବା ବୈଶାଖ ବା ଶିବ ମାନବ ଅଟନ୍ତି ।

ଏ ଶୁଣିରେ ଅଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଅବତାରଣ ସଙ୍ଗ୍ରହ
ଆଶ୍ୟକ । ଯଥା ;— ବିନର୍ବର ୧୦୫ ଅପରେ ଲେଖାଅଛି
କି ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ମହାବଜନ ଜୀମାନର ସମ୍ମାନରେ ମାନ-

କୃତ୍ୟ ସମାପନ କରି ପମୁଦୁର ତରେ ଭ୍ରତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ସହି
କଳିଙ୍ଗ ଦେଶ ପ୍ରତି ପ୍ରସ୍ତର କରିଲ । ଭେଦିରଣୀ କୁଳରେ
ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇବା ପରେ ଜାର୍ତ୍ତୁମାନରେ ସ୍ପାଧନ ସାହାୟ୍ୟ-
କାର୍ଯ୍ୟ ଲେମଣ ମହିଳୀ କହିଲେ କି ହେ କୁଣ୍ଡୁତ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ
ଶ୍ରୀର୍ବର୍ଣ୍ଣ ! ଏହି ଦୁଃଖନାନ ଦେଶ କଳିଙ୍ଗ ଅଟି । ଏହି ଯେ
ବୈତରଣୀ ନନ୍ଦା ଦେଶ ପରିବାର ଦେବ-
ଯାନ ମାର୍ଗ ଅଟି । ଏହାର କୁଳରେ ଧର୍ମଦେବ ଶରଣାତତ
ହୋଇ ଦେବଗଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯକ୍ଷି କରିଥିଲେ । ଗିରି
ହାତ ଶୋଭମାନ ଏହାର ଦିତ୍ତର ତର ଯକ୍କାନ୍ତକୁ ପ୍ଲାନ
ଅଟି । ଏହି ପ୍ଲାନରେ ସର୍ବଦା ଦ୍ଵିତୀୟ ବାପ କରିଥାନ୍ତି ।
ଏହି ପ୍ଲାନରେ ଦସ ଓ ଦେବଗଣ ପୂର୍ବକାଳରେ ଯକ୍ଷି କରି-
ଥିଲେ । ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ମହାବଜନ ମଧ୍ୟ ବୈତରଣୀରେ ଦ୍ୱାନକୁଣ୍ଡ
ସମାପନ କଲା ପରେ କହିଲେ କି ହେ ଲେମଣ ! ବିଦ୍ୟର୍ବନ
ଏବେ ସ୍ଵାନକଳ ପରେ ଦୋଷର ମନ୍ଦ୍ୟ ଛାବି ଅନନ୍ତ
ହୋଇ ଅକମାତ୍ର ଦିବ୍ୟଭାବ ଉପରୁତ ହେଉଅଛି ;
ରତ୍ନାଦ । ଏ ଅଥ ଦେଶପୁରଣ୍ୟ ସ୍ଵତକ ପ୍ରମଣ ମାନ
ଉତ୍ତର ଅଧ୍ୟକ୍ଷର ଉତ୍ତରାବାର କଲି ଯଥା ;—

“ତଥଃ ପୁନ୍ତୁ ଜାରେଣ କିଗାମ ବିଦ୍ୟାଧାରୀ ।

ଭ୍ରତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ସହିତେ ବାରତ କଳିଙ୍ଗାନ୍ ପ୍ରତି ଭାବିତ ।

ଭ୍ରତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ମାନ ଯକ୍କାନ୍ତ ଗିରି ଶୋଭିତ ।

ଭ୍ରତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ଭାବ ମେତକି ପଚିତଂ ଦ୍ଵିନ ଯେତତ ।

ବାନାନ୍ ଦେବେଯାନେନ ପଥ୍ୟ ସ୍ରୀ ମୁପ୍ରେୟାଃ ।

ଅଥ ଦେବ ରଷ୍ମେ ଦେବାଃ ସ୍ଵର ଭ୍ରତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣକିରେ” ।

ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଭାବାର ।

ଦ୍ୟୁମ୍ନଶେଷ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ

ମାନକାନ୍ତକୁ ବିଷ୍ଣୁ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ

ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ବାନାନ୍ ବାନାନ୍ ବାନାନ୍ ବାନାନ୍

ଯଥା ଯକ୍ତତ ବାଜେନ୍ ! ବିଷ୍ଣକର୍ମା ପ୍ରତାପବାନ୍” ।

ଏ ସମ୍ମାନ ପ୍ରମଣମାନ ଦେବାର ଉତ୍ତର କଳିଙ୍ଗ
ଦେଶରୁ ଉତ୍ତରକ ହୋଇଥିବାର କେହି
କହି ପାରନ୍ତି ମାତ୍ର ଏଥୁରେ ଉତ୍ତର ଏହି କି ବର୍ତ୍ତମାନ
ଉତ୍ତରକ ଦେଶ ଓ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ
ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦ୍ୟୁମ୍ନ

ଦେବାରୁ ଏହି ଦୂର ଦେଶକୁ ବଜାଦେଶ ଗୋଲି ଯେଉଁ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଦୂରଗାଁ ବାଷ୍ପିୟ ଯାକର
ମୌଳାମନଙ୍କ କାରଣ ବଜା ଉଚ୍ଚକଳ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ବନ୍ଧୁଶ୍ଵଳ
ଉପରେ ଯେଉଁ କୌତୁକର୍ମ ପ୍ରସର ସହୃଦୟବରେ ଦରକାମାଳ
ରହିଥାଏ ଏହି କୌତୁକର୍ମ ଯେପରି ବଜାନାଗପୁର କୌତୁକ
ର୍ମାନ ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ଉଚ୍ଚକଳ ନଦିରେ
ପୂର୍ବ ଉପକଳ ଓ ଦିଶିଣ ଉପକଳବର୍ତ୍ତୀ ପାରଗଂଶ ଯେପରି
ବିଶ୍ୱାସାରର ନାମରେ ଦୁଗୋଳ ତୁଳିରେ ଲିଖିତ ଓ
ଅଭିଭବ ହେଉଥାଏ ଯେହିର ସ୍ୱଧୃଷ୍ଟ ମହାବିଜାନିର
ସମୟରେ ଉଚ୍ଚକଳ ଦେଶ କଲିଙ୍ଗ ଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଗତ
ସାବ୍ଦୀ କଲିଙ୍ଗ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଥାଏନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ ପ୍ରସ୍ତା-
ବରେ ଏ ଦେଶକୁ କଲିଙ୍ଗ ଦେଶ ବୋଲି କହିଲେ ସଭା-
ପଞ୍ଜାବ ଓ କିମର୍ବନ୍ଦୀ ଉଚ୍ଚକଳ ପୂର୍ବେତ୍ତୁ ପ୍ରମାଣମନ ଅପରାଜିତ
ହୋଇ ଯିବ ଏବଂ ଦେଶ ପ୍ରଣୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣ ମାନଙ୍କରୁ
ଉଦ୍ଧବ ପୂର୍ବପ୍ରଦଶିତ ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ବାହୁଳ ବାଦ୍ୟତ୍ତୁଳ୍ଳ ନରଣ୍ୟ
ହୋଇଥିବ । ସମଗ୍ରୀପ୍ରମାଣ ମନ ଥାଲେବନା କରି ପୂର୍ବାପର
ସାଧନ ରଖି ସମୟର କଥା କହିବାକୁ ପ୍ରତିରକ୍ଷଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ଏକଦେଶ ଦଶୀହୋଇ ମନ୍ତ୍ରନାୟ ପ୍ରକାଶକର ବସିବା କୌଣସି
କାଳରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେ । ଉପରେ ଦେଖ, ଆଜିକଣ୍ଠ ଦାସ,
କବି ପୂର୍ବୀଭୂତୀ, ଅଭିମନ୍ୟ ସାମନ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ବୟସ ତୁଳିତ ପ୍ରାଚୀନ
କବିଶର ଦର୍ଶାପଥ ପ୍ରୟେବି ସ୍ଵରଳିପି ଅନୁଧାରେ ନାନାପ୍ରକାର
ଭ୍ରାବପୂର୍ବୀ କାନ୍ୟମାଳ ରଚନା କରି ଉଚ୍ଚକଳ ଭାଷାକୁ
ଜୀବନ ଦେବିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏ ଦେଶ ଯେ ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ
ଦିଶିଣ ପଥର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା କାହା ଭକ୍ତ କାରା ମାନଙ୍କରୁ
ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କିମ୍ବା କଳାପାତ୍ର ମଧ୍ୟ ଜଣାପାଏ । ଏହି
ଉଚ୍ଚକଳବାସୀ ଆର୍ଯ୍ୟ ତାତିର ଗୃହରେ ପ୍ରତଳକ ପାର-
ବାଇକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସରକ ଶବ୍ଦମଧ୍ୟରୁ କେବେକ ଶବ୍ଦ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ
ଶବ୍ଦରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାତ୍ର ଅନ୍ତର ହୋଇଥାଏ; ଅତି କେବେକ
ଶବ୍ଦ ଅଭିକଳ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଅଟେ । ଭାଷା ଚିଶାରବ ପ୍ରତିରକ୍ଷ
ଅନୁମନାଳ କଲେ ଏ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦର ମୌଳିକରୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ
ଜାଣି ପାରିବେ ।

ଉଦ୍‌ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଵରୂପରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ଶିଦର ମୌଳିକକ୍ଷ ଦେଖାଉ ଅଛି ଯଥା;— ପୁଣି ପ୍ରଭୃତି ଓ କଳ୍ପିତ ପ୍ରଭୃତିର ଶାରୀ ଧ୍ୟାନରେ ଅମେମାନେ “ପୁନଃ” ଓ “ପରମନଃ”

ଗୋଲ କହିଥାଏଇ । ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧିତୀ ଦୂର୍ଲଭ ଦି, ଉଚ୍ଚ
ଦୂର୍ଲଭ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ଶବ୍ଦ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦୂର ଗୋଟି ମୂଳ
ଶବ୍ଦ ମହାଭାବତରେ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରକାର ମନ୍ତ୍ରର ମଜାର ହୋଇ
ପୁସ୍ତି ଅଛି । ଯଥା;— ବିଶ୍ଵର ପର୍ବତ ର୍ତ୍ତି ଅଣ ରେ
ଅମ୍ବନ୍ତି ଉତ୍ତରବିଲ୍କୁ ବିବାହ କରିବାର ପରେ ଖାଟି
ବିଜାକର ଦର୍ଶାତିଶୟ ହେବାରୁ ଉଚି ଯଥା;—

“ପର୍ବତେକାମାଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ସମ୍ବନ୍ଧି କଣ୍ଠ” ।

ଅର୍ଥାତ୍ ମହାଶର ଅର୍କ୍ଷନ ଅମୃତ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ହେଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଅମୃତ ସମସ୍ତ କାମଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଭାବାର୍ଥ ଏହି ଯେ
ଅମନ୍ୟ ତିକା ଅର୍କ୍ଷନ ଉତ୍ତରବିଲ୍ବ ରଙ୍ଗର ହେବାରୁ ବିବତ୍ତ
ହଜା ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଗୋଲ କହି ଦର୍ଶାତିଶୟ ବ୍ୟକ୍ତ କରି
ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ପର୍ବତ ର୍ତ୍ତି ଅଣ ରେ ତୁମ୍ଭି
ହଜାକର ଖେଦୋକ୍ତ ଯଥା;—

“ଅର୍ଥାତ୍ ମାଂ କୋଣାତ୍ ସମ୍ମନୀ ସି ମହାବଳଃ ।
ଦୁଇଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାପତ୍ରଃ କର୍ଷମାଶୋ ଚର୍ମମନ୍ଦଃ” ।

ଅର୍ଥାତ୍ ସମୟକ ଲଳାଣୀ ଅମ୍ବର ସମ୍ମନୀ ଦଶାର୍ଥପତ୍ର
ହରଣ୍ୟ ବର୍ଷାଁ, କୋପ ହେତୁରୁ ସୈନ୍ୟଗଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ସେଇ
ମୋ ପ୍ରତ ଅଭ୍ୟାନ କରିବେ । ଭାର୍ତ୍ତ-ଦଶାର୍ଥ ପତ୍ର ହରଣ୍ୟ
ବର୍ଷାଁ ଶିଖିବାର ଘରୁର, ଏହାକର ପଞ୍ଚାଳ ଦେଶ ପ୍ରତି
ଅଭ୍ୟାନ ଗାଢ଼ି ଶ୍ରବନ୍ଧରେ ଘୋଟ ଦୂପଦ ରକ୍ତ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମନୀ
ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଖେଦ କରିଥିଲେ । ପୁନଃ ଏହି
ଅଧ୍ୟାମ୍ବରେ କୌଣସିରେ ହରଣ୍ୟ ବିଦ୍ୟାନ୍ତ୍ର ଶାନ୍ତ କରିଲବା
କାରଣ ତାଙ୍କ ହୀ ନିକଟରୁ ତୁଳି ପ୍ରେରଣ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତୁତରେ
ସମ୍ମନିତି ପଦର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଯଥା—

“ଦେବତା ମନ୍ଦିରରେ ଉପରେ ମୁଖିନାଥଙ୍କ ମାନନେ ।
ହୁତଚେତିନିଧିର ସଂଭାଷି କୌଣସିତି ଧୂଦଶଳା”

ଅଥାର “ଆଶମାନେ ଯାହା କ୍ରବଣ କର ଆଜ୍ଞା ତାହା
ପଞ୍ଚଶୀଳିତିଥା” । ଏହି ଦୂରାନ୍ତ ପ୍ରେରଣ ପୂର୍ବକ ମଧ୍ୟ ଭାଷା
ଦୂର ହାର ଶିଖିବିକର ଶାଶ୍ଵତ ନିଜର ସମ୍ବନ୍ଧିତୀ ଦ୍ଵରଣେ
ଗ୍ରହିତର ସ୍ଥିର ଶାନ୍ତ କରେବା ବିଷୟରେ ଦେହ ଦ୍ରୁତଦର୍ଶକ
ପନ୍ଥକ ଯତ୍ନ କରିଥିଲେ । ଏହିପର ନାନ୍ୟ ଶିଦ୍ଧବୁ ନନ୍ଦା
ଏବଂ ନାନ୍ୟା ଶିଦ୍ଧବୁ ଲାଭ ହୋଇଅଛି । ଏହାର ପ୍ରମାଣମାଳ
ବିଦ୍ୟୁତ ସଂଖ୍ୟକ ତତ୍ତ୍ଵରେ ଦିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ସେ ଦମ୍ପତ୍ତି ଉଦ୍ବାଧ
କରିବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅତି ଗାଁହୋଇ ଯିବ । ପ୍ରଳକ୍ଷି

ଏହି ବଜ ଶୁଦ୍ଧିକ ସହିୟ ଓ ପରିବାଦ ଶବ୍ଦପର ଗୋରୁତ୍ତ
ଅଟନ୍ତି ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଠିପ୍ପାପିତ
କରୁଥିଲୁ ଯଥା—

ଅକାରଠାରୁ କ୍ଷକାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଞ୍ଚାଶିତ୍ ଗୋଟି ଅକ୍ଷର
ସମସ୍ତିବାର ଦୂରତ୍ତ ସରସତ ଦେଖାଇବ ପାଦ ଅବଧ ମୁକ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମଗ୍ର ଅବସ୍ଥବମାନ କଲୁନାକର ମହିତିଶ ଧାନ
ମନ୍ତ୍ର ଦେଇବଣ କର ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ
ଉକ୍ଳିନ୍ଦ୍ରାଚୀନ ଲିଖନ ପଠନ ଓ କଥନକାଳରେ ଦୂରଗୋଟି
ଲକାରାର କିପର ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି ।—

ଏଥରେ ଉତ୍ତର ଏହିତ ମୂଳାଧାର, ସ୍ଵାଧ୍ୟାକ୍ଷ, ମନ୍ତ୍ରପୁର,
ଅନାହତ, ଶୃଦ୍ଧି, ଓ ଅଞ୍ଜିତତ ଏହି ପଟ୍ଟବଦିନ୍ୟାସରେ
ମାତୃକା ଅକ୍ଷରମାନ ପଞ୍ଚାଶିତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ବନ୍ଧାତ ହୋଇ
ଅଛନ୍ତି ସତ୍ୟ; ଏହାକୁ ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ରକା ବୋଲନ୍ତି । ମାତ୍ର
ବହିମାତ୍ରକାନ୍ୟାସରେ ବହିମାତ୍ରକା ଅକ୍ଷରମାନ ଏକ ପଞ୍ଚାଶିତ୍
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ବନ୍ଧାତା ଅଟନ୍ତି । ଏଥର ପ୍ରମାଣ
ମହାନର୍ଦାଣ ଉତ୍ତର ମୁଖ ଉତ୍ତରାଧିକ ଉତ୍ତର କିମ୍ବା ଯଥା—

“ଲକ୍ଷିତ ମୁଖ ଦୁର୍ବ୍ରାହ୍ମି ଶ୍ରୁତ ପ୍ରାଣେସ୍ତ ଶ୍ରୀମେଁ ।

ତେସ୍ତ ଦନ୍ତୋଡ଼ିମାଳ୍ୟ ଦୋଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ପ୍ରକେଷୁତ ।

ପାର୍ଶ୍ଵ୍ୟୋପ୍ୟୁଷତୋ ନାଭ ବୁଦ୍ଧରେ ବୁଦ୍ଧପ୍ରେଁ ସମ୍ପୋଁ ।

କବୁଦ୍ଧରେଶବରୁଷୁର୍ମୁର୍ତ୍ତ ପାରିପାଦ ସ୍ଵରେ ତତ୍ତ୍ଵ ।

କିଂନନନମୟେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନ୍ ମାତୃ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନ୍ ଯଥା କିମ୍ବ ।”

ଅର୍ଥାତ୍ ଲକ୍ଷ, ମୁଖମ୍ରୁଲ, ନେତ୍ର ସ୍ଵାଳ, ଗୋପ୍ୟଗଲ,
ସ୍ଵାଧ୍ୟକାଳ, ଶୃଦ୍ଧ ସ୍ଵଳ, ତେସ୍ତ ଦ୍ୱୟ, ଦନ୍ତ ପାତ୍ର ଦ୍ୱୟ, ଶିର,
ମୁଖ ମଧ୍ୟ ଦେଖଣ—ଭୁଲ—ମୂଳ, ମଧ୍ୟଭାଗ, ମଣିକଳ, ଅଞ୍ଜଳି
ମୂଳ, ଅଞ୍ଜଳି ଅଗ୍ର, ଏହିପର ବାମ ଭୁଲକ ପାଦ ପ୍ଲାନ,
ଦୟଣ ପାଦର—ମୂଳ, ମଧ୍ୟ ଭୁଲ, ମୂଳ, ଅଞ୍ଜଳି ମୂଳ,
ଅଞ୍ଜଳି ଅଗ୍ର, ଏହିପର ବାମ ପାଦର ପାତ୍ର ପ୍ଲାନ, ପାର୍ଶ୍ଵ ଦ୍ୱୟ,
ସ୍ଵର୍ଗ, ନାଭ, ଉଦ୍ଧର, ବୁଦ୍ଧମୂଁ, ଅଂଧମୂଁ, କକୁଦ, ବୁଦ୍ଧମୂଁ—
କଥ ଦେଖି ଦ୍ୱୟ, ବୁଦ୍ଧମୂଁବାଧ ବାମ ଦ୍ୱୟ, ବୁଦ୍ଧମୂଁବାଧ ଦେଖି
ପାଦ, ବୁଦ୍ଧମୂଁବାଧ ବାମ ପାଦ, ବୁଦ୍ଧମୂଁବାଧ କଠର, ବୁଦ୍ଧମୂଁ-

ଦ୍ୱୟ ମୁଖ, ପ୍ଲାନ ଦେହ ଶୁଷ୍କ କାରଣ ଏହି ଏକ ପଞ୍ଚାଶିତ୍
ସମ୍ବନ୍ଧକ ଭଲ” ପ୍ଲାନରେ ମାତୃକା ଅକ୍ଷରମାନ ନ୍ୟାସ
କରିବା ଏବଂ ଶ୍ରଦ୍ଧାଦ ନ୍ୟାସ ଓ କଳାନ୍ୟାସରେ ମୟ
ଏକ ପଞ୍ଚାଶିତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧକ ମାତୃକା ଅନ୍ତରର ଯୋଗ କରିବା
କାରଣ ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରକାରଣ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଯାଇ-
ଅଛନ୍ତି ।

ଅତ୍ର ମଧ୍ୟ ମୁଣ୍ଡମୂଁ ପ୍ରତିମା ବା ଧାତୁମୂଁ ପ୍ରତିମାରେ
ଦେଖାଇବ ସନ୍ଧିଧାନ ଦେବା ନିମ୍ନେ ଗଣେଶ, ରୁହ, ନନ୍ଦି
ଯୋଗିନୀ, ରାଣୀ ଓ ପିତ୍ର ପ୍ଲାନମାନଙ୍କର ନ୍ୟାସ କରିବା
କାରଣ ଏବଂ ବିଷ, ପ୍ରତିମାରେ ଅଧିକ କେଶବାଦିନ୍ୟାସ
କରିବା କାରଣ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧମ୍ବନ ବିଶ୍ଵମାନ । ଏହି ସମସ୍ତ
ନ୍ୟାସରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ପଞ୍ଚାଶିତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧକ ମାତୃକା ଅନ୍ତରର
ଯୋଗ କରିବା କାରଣ ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରକାରଣ ଉପଦେଶ
ଦେଇ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ମାତୃକା ଅନ୍ତର ସମସ୍ତି
ମଧ୍ୟରେ ଦୂର ଗୋଟି ଲକାର ଥିବାର ଦୁଷ୍ଟି ଗୋତର
ଦ୍ୱୟ । ଏହି ଦୂର ଗୋଟି ଲକାର ଉକ୍ଳିନ୍ଦ୍ରାଚୀନର କଣ୍ଠରେ
“କ” ଏବଂ “ଲ” ଫ୍ରୂଗରେ ଉତ୍ତାନିତ ହୋଇ ଆସିଥିଲା ।

ଅତ୍ର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କଥା ଏହି ଯେ ଦିନକୁ “ଭ”
କାରପକ୍ଷ ଦିନ୍ୟକାରକୁ ଶାସନ ବାରୀ ବ୍ରାହ୍ମମାନେ ରୁ
ବର୍ଷପ୍ରାୟ ଉତ୍ତାନି କରିଥାନ୍ତି । ଯେମନ୍ତ “ଭେଷତ,
କୌତ୍ତ୍ର, ମୟ” ଏହିପର ପଦମାନଙ୍କୁ “ଭେଷତ,
କୌତ୍ତ୍ର, ମୟ” ଏହିପର ଉତ୍ତାନି କରିଥାନ୍ତି । ଏ ପ୍ରକାର
ଉତ୍ତାନକୁ ଅଶ୍ରୁମୂଁ ଉତ୍ତର ଅନ୍ୟ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଉପହାସ
କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ଉପହାସକାରୁକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା କାରଣ
ଯାକ୍ତବଳ ମହିତି ପ୍ରଣିତ ଶିକ୍ଷା ପଢିବୁ ପ୍ରମାଣ ଉତ୍ତାନ
କରୁଥିଲା ଯଥା—

“ଉତ୍ତାନ ପଦେ ପୂର୍ବେ, ସକାରେ ପରତପ୍ତି କେ ।

ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏକାନ୍ୟାସ, ଉତ୍ତାନରୁତ ନିରାଳିନ” ।

କିମନ୍ତଃ

ଶ୍ରୀ ଉତ୍ତାନାଭନ୍ଦୁନ ପଢିବୀ କାମନାର୍ଥ

ନାଳା ।

ଅନିକାର ହୋଇ ନାହିଁ ଅସ୍ତ୍ରଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟକର କଲନ୍ଧ
କରଣ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧରଣୀକୁ ସଫାସଥ୍ୟମୁଖୀ କର ରଖିଥିଲୁ ।
କାକକୁଳ ନାଳାରିମୁଖରେ ଯିବାକୁ ଉଚ୍ଚପ୍ରତଃ କରୁଥିଲୁ ।
ଏହୁମମୟରେ ନାଳା ଚିର ଅର୍ଥପ୍ରଦ ଦସନ ଦସି ତାହାର
ସଙ୍ଗିକୁ କହିଲା, “ ସୁମଳ ଛଇ । ଏବେ ସେହି ଗୀତଟି
ଆଇଲା ? ” ଦିନାମିଶ୍ର ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟା ଏବଂ ମନ୍ଦିର
“କି ଗୀତ ? ”

“ପେହି ଗୀତଟି ? ” ତୁ ।

“ଅଜ୍ଞ” ବେଳି କହି ଯୁଗଳ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ—
ଆପଣା ବରକି ଏବେ • ଅପିଛି ଏ ଯୀଏ ।

ନନ୍ଦେ କି ସତେ ତାର ନାଳ ଶୃଙ୍ଗାପାତ୍ର ।
ନକେର୍ତ୍ତ ସବୁଦିବେଶେ ଅପିଛି ଭୟ ଏ ଦେଶେ
ବ୍ୟାପିଥିବୁ ଦୂରପାଶେ ବିଜନ ବେଳା ।

ସୁରକ୍ଷା ଆଉ ଗାଇ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନାର୍ଥ ହୁଏ
ଦେବୁର କହେଗଲା । ସେ ଗଂଦଗି ସୁରରେ କହିଲା
“ନାଳା, ଏଥର କୁ ଗା ? ”

ନାଳା ଗୀତ ଶୁଣି ଶୁଣି ଏପରି ବିଲେଇ ହୋଇଥିଲା ଯେ
କଢ଼ିଗମାଟିକେ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଗାଇଲା ।

ନାଳାର ସର ନିରାଶ ଦିଗନ୍ତ ବହୁଯାଇ ମୁଣ୍ଡିର
ପୀମାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ପରବର୍ତ୍ତ ତାହାର ସୁରକ୍ଷା ଥାକାରେ
ମେଘାର ଦେଉଥିଲା, ଯୁବକକୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଣେ ଥିଲା । ତାହାର
ସେହି ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଗୀତ ଆଉ ଜଣେ ଶୁଣି ଶୁଣି ତୋର
ମର୍ମଜ୍ଞାଳାରେ ଜଞ୍ଜିଥିଲା ଏବଂ ମନ୍ଦରେ ଦୂରଭାବ ପୋଷଣ
କରୁଥିଲା ।

ସେ ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହେ; ସେ ନାଳାର ମାତା ।

ଏଠାରେ ଏ ନାଳା କିଏ ତାହା ଜାଣି ରଖିବା ଅବଶ୍ୟକ । ନାଳାର ପିତା ଜଣେ ସମୁଦ୍ରଶାନ୍ତି ଘୋଷଣାକୁ
ବ୍ୟକ୍ତି । କଟକର ତୁଳପୀରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତହୁ-
ଲକା ବେଶ୍ୱର କୋଠା ଅଛି । ପୁରୁଷ ସାଙ୍ଗକ୍ଷା ଓ
ବିଦ୍ୱତ୍ତବିଦ୍ୟାକ ତାଙ୍କର ସୁରୁଚି ଓ ଧୌତ୍ତର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟକ ।
ନାଳା ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ । ସେ ଖୁବି ଶିଖାଇ ପଣ୍ଡାଗ
ଦେଖି ନାଳାକୁ ବନ୍ଧୁ ପହଞ୍ଚିରେ ସୁରିତିକା କରଇ ଅଛନ୍ତି ।

ନାଳା ଶେଷରେ ମାତୃପୁନା ଦବାଇ ସବା ପିତାଙ୍କ ଥିବା
ଦେବୁ ମାତାଙ୍କ ବିଜେଦ କିଛିକାଳ ଦୁଇପାଇ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ,
ବିମାତା ଅସିଲ ପରେ ପିତାଙ୍କ ପୂର୍ବ ଥିବା ଏ ଯହିର
ଶିଥିଲକା ଦୂଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲା ।

ସୁରଳ ଅଥବା ଯୁଗଳ କିଶୋର ନାଳାର ଶେଷରେ
ପଣ୍ଡା । ଯୁଗଳ ବିଧବାର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ । ଯୁଗଳର ମା
ହୁଲୀପୁରେ ବାବ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦେ ଯେ
ସୁପାର ମାୟମାତା ଥ୍ୟାଗ କର ଧରଣୀର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦୋଷରେ
ଅଶ୍ୟା ନେଇ ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଯୁଗଳ ଦ୍ୟୁମାୟ ଓ କରୁପାୟ
ଦେଇ ସଜାପ୍ରାୟ ଥିବାରୁ ନାଳାର ପିତାଙ୍କର ଅନୁଭବ
ଭାବାର । ନାଳା ଯୁଗଳର ଶେଷର ସହିତର ଏକ ଗ୍ରାମଂର
ବାବ । ଦ୍ଵିତୀୟାଂଶୁ ଏକ ଘରେ ଖୁପି । ସୁରଳ ଓ ନାଳା
ଦ୍ୱଦୟ ଉଦୟକୁ ଦଳ ପାଁନ୍ତି । ନାଳା ଧାରା ସନ୍ତାନ ଦେଲେ-
ସୁଜା ଦୁଇପାଇ ଦୁଇପାଇ ଦୁଇପାଇ ନେବାକୁ ଜାଣେ ।
ତେଣୁ ଯୁଗଳକୁ ନିରାଶାୟ କରିଯୁଥି ଓ ଶୋକ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ଦେଖି ନାଳାର ପ୍ରାଣ ଆକୁଳ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଶବ୍ଦ ସେବଦିବ ଗା
ଯୁଗଳ ନାଳାର ସରଳ ସ୍ଥିତ ପାଇୟାଏ ପରିବହିତ
ଗାରିର ଉଦୟ ସର ନାଳା ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ଦଳ ପରିଥିଲା ।

ଆଜି ନାଳାର ପିତା କିମ୍ବା ମୁଖ ବଢ଼ି ମୌରୀ । କୌଣସି
ଦୁଇଟିକୁ ତାହାଙ୍କ ମନକୁ କିନ୍ତୁ କର ଶେଷକୁ ଦେଖିବାକୁ
ପଞ୍ଚ ଜଣା ପଞ୍ଚ ଅଛି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନ ଦେଇ ପାରୁ
ନାହାନ୍ତି । ମଧ୍ୟା କି ଭାବ ଗୌରୀ ସୁରରେ ତାଙ୍କିଲେ
“ସୁରଳ ! ସୁରଳ କାହିଁ ?

ସୁରଳ—“ଅଜ୍ଞ”

“କେଉଁଠି ଥିଲା”

“ଅଜ୍ଞ—ଶୀତ ଉପରେ”

“ଦେଖ ସୁରଳ ! ତୁ ଅଉ ଦଶ୍ରେମାଦି ମୋ ଘରେ
ରହ ପାରିବୁ ନାହିଁ ତୋତେ ଦଳ ବୋଲ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାଲ,

କିନ୍ତୁ ତାର ଗତ ବଢ଼ ଦୂଳ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ।”

“ଆଜ୍ଞା କଣ କରିଥିଲୁ ?” ୨୪ । ୧୨ ଡିସେମ୍ବର ୧୯୫୫

“ଏବଧାର ! ମୁଁରେ ଉତ୍ତର ଦେ ନା । ପରିନନ୍ଦେଜା କୁହୁର ! ଭାବା ! ଏହାଶି ବାହାର ଯା ! ତୋତେ ମୁଁ ଅଜ୍ଞ ଦାନକର ଜାନ ରଖା କରିଥିଲା, ଏ କଥା ପାଶେର ପକାଇଲାଣ୍ଠି । ମୁଁ ନ ଥିଲେ ଆଜି ଏ ମନ୍ୟରେ ମଣିଷ ହୋଇଥାନ୍ତି ! ଯାହିଁ, ଏହାଶି ଯା ! ଦରଖଣ୍ଡା ! କିବାଳ ଦେଖୋ ।”

“ଦରଖଣ୍ଡାନର ଦରକାରୁ ଦେବନାହିଁ, ମୁଁ ନିଜେ ଗୁରୁ ଯାଉଥିଲୁ” ଏହା କହି ଯୁକ୍ତ ଦୁଃଖପଦରେ ସେହି ନୈଶିଙ୍ଗନାରରେ କେଉଁଥିବେ ଅଭିଶାୟ ହେଲା । ଯିବା-ବେଳେ “ପରିନନ୍ଦେଜା କୁହୁର”, “ଭାବା” ପ୍ରତିତ କଥା-ପ୍ରତିକ ବାରମାର ତାର କାନରେ ପ୍ରତିଧ୍ୟୁମତ ହେଉଥିଲା ।

ଏହି ଘଣ୍ଟାର ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାତା କାଟି ଲାଗି । ଏଥେ ସଙ୍ଗେ ନାଲାର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପରିଚର୍ଚନ ହୋଇଥାନ୍ତି । ତାହାର ଯେହି ସୁନ୍ଦର କମଳକୋରକ ପୃଷ୍ଠା ସୁଖମଣ୍ଡଳ ଏବେ ତନ୍ମାତ୍ରାମାନ । ତାହାର ବିଶିଳାଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ର ଦୁଇଟିରେ କାଳିମାରେଖା ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହାର ଯେହି ସ୍ଵରବ ଧରନ କୌତୁଳ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁତ୍ୱ ଏବେ ହୁଇର ଓ ଧାର । ସେ ଚର୍ଚମନ ମୂର୍ଖମତ ଧାରିବା “ବେଶରେ, ବାସରେ, କହରେ, ଭସରେ, ଭସରେ” ତାର ଏହେ ମନ୍ତ୍ର ବିଳାଇ ନାହିଁ । ସବଦା ଅନ୍ୟ-ମନ୍ତ୍ରସ୍ତା ।

କେଜାଣି କାହିଁକି ଆଜି ନାଲା ତାହାର ଫିଣେଜା ବଜା ଶାତୀ ଶ୍ରୀ ପିନିଲା, ଅୟଥ-ରୀତ କେଶଗୁଡ଼ିକୁ ହସ୍ତାର କଲ ? ଧୀରେ ଧୀରେ ତାର ସମୟ ଅନ୍ତରଣ ପୁନିକ ପଢ଼ିବି ହେଲା । ଯୁକ୍ତକିଶୋର ପ୍ରଦତ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ବୁନ୍ଦି ଯୋଡ଼ନ ପିନିବାକୁ ଭଲ ନ ଥିଲା । କି ଭାବ ନାଲା ଯାଇ ପିତାଙ୍କୁ କହିଲା “ବାପା, ମୁଁ ଆଜି ଦୁଇମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦୁଇବାକୁ ଯିବି ।” ନାଲାର ପଢ଼ା ସ୍ଵରିତ ଓ ଉଦ୍‌ଦେଶ । ସେ ହୀ କନ୍ୟାକୁ ଅସ୍ତ୍ର୍ୟଧର୍ମ ନରବାକୁ ହହାନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଧୀକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଯେତା ଅନେକ ସମୟରେ ଦୁଇମାନଙ୍କ କରିବାକୁ ଯାଏନ୍ତି । ଆଜି ନାଲା । ଠରୁ ଏ କଥା ଶୁଣି ବଢ଼ ଶୁଣି ହେଲେ । ବିମାତା ଓ ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନାଲା ଗାଢ଼ିରେ ଯଦ୍ଦିଲା । ଗାଢ଼ ଉଦ୍‌ଦେଶ ପଢ଼ିଥାରେ ଚୋଟିଏ ବିଗେନ୍ଦ୍ର

ପାହରେ ଠିଆ ହେଲା । ନାଲାର ପିତା ମୁଁ ଓ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଘେନ, ବିଗେନ୍ଦ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ନାଲାର ପିତା ଓ ବିମାତା ବିଗେନ୍ଦ୍ର ଭିତରେ ତହଳ କରୁଥିଲା । ନାଲା ପିତା ଓ ବିମାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗ ତେଣି ଏକଲୁ ଶୁଣ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୂରୁଅଛି ।

ଏବେ ସ୍ବର୍ଗ ବିଷନ ସାନ୍ଧ ଅନ୍ଧକାର ନିଜକୁ ଦୂରରେ ରଖିଥିଲୁ । ଅନ୍ଧକାର ସହିତ ଦିର୍ଘଟି ଗୋଟିଏ ତାରକା ଅଜି ମିଟ ମିଟ କର ଲାଗୁତା ହେଉ ଥିଲା । ତିନ୍ଦୁ ଏହୁ ସମୟରେ କିଏ ଗାନ୍ଧା ।

ଏହିଟି “ଆପଣା ବରକି ଏବେ ଥୁରୁଛି ଏ ସାବ୍”

ଏ ମନରେ କି ସତେ ତାର ତାଳ ଶୁଣାଯାଏ ।”

ଏ ସ୍ଵରତ ନାଲାର ତର ପରିଚିତ । ନାଲା ଶବ୍ଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ହିଲି, ଦେଖିଲୁ ଅନ୍ଧରେ ଲକା କୁଞ୍ଜର ଅନ୍ଧରଳରେ ଅନଳିଷ୍ଟ, ଶୋଳପନ୍ତାପ, ବରହ କାକର, ଏକ ରଖିବୁ ବାଲପ୍ଲାନ ମଳନ ଦେଶରେ ଶୁଣ୍ୟ ପାଶରେ ଶୁଣ୍ୟ ପ୍ରାଣରେ ଶୁଣ୍ୟ ଶୁଣ୍ୟ ହୁଅଛି । ତାର କୋତର ଗତ ଚିନ୍ତା କବି ଚପ୍ରତ୍ତ ଧାର ଧାର ଅଗ୍ର-ଗଢ଼ ପଢ଼ିଥାନ୍ତି । ତଥାପି ସ୍ଵରକ ଗବ ଗବ ସ୍ଵରରେ ଗାଉଥିଲା ।

“କେଉଁ ସ୍ଵର ଦେଶେ ଥିଲା କୁଣ୍ଡର କେବଳ କେବଳ ।”

ନାଲା କଣ୍ୟର ତାର ନକଟକୁ ଧାରିଥାଏ କୁଣ୍ଡର ସ୍ଵରରେ ଭାବିଲା “ ଏ କିଏ ସ୍ଵାକଳଭାବ ! ତେମେ ଏପର — ” । “ କିଏସେ, ନାଲା ! ତୁ ବଜେଲୁକର ହିଅ, ମୁଁ ତ ପରାନ୍ତ ଦେଖାଇଲୁ ନାହିଁ ।”

ଏହାକୁ ସ୍ଵରକ ଦୁଇମାନଙ୍କରେ କେଉଁଥିବେ ଦଉଢ଼ ଗଲ । ନାଲା ପଳକ ନ ପକାଇଲୁ ଯୁକ୍ତ ଅଭିଶାୟ ହେଲା ।

ଅଜକୁ ଦୁଇଦଳ ହେଲା ନାଲାର ପ୍ରବଳକୁ । ସହରର ବଢ଼ ବଢ଼ କିହିନ୍ତି ଥିଲା ଅଶା କିମ୍ବା କିମ୍ବା । ହଠାତ୍ ନାଲାର ଶୁଣ୍ୟ ଶାଳ ବହିଲା । କିହିନ୍ତିକରଣ କହିଲେ “ଏହି ଶେଷ ଅନ୍ଧା ।”

ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ନାଲାର ଶେଷ ନିଧାନ ତାର ଶୁଣ୍ୟ ସ୍ଵରକ ଦେବ ପିଞ୍ଜର ତାମା କର ଅନ୍ଧା ବାନ୍ଧିପାରେ ଶୁଣିଗଲା । ପେଣ୍ଠି ହୀନରୁ କୌଣସି ସ୍ଵରାଦ୍ଵାରା, କୌଣ୍ଠ ଦେବର ପାରେ

ନାହିଁ, ମାଳା ଚିରଦିନ ପାଇଁ ସେହି ସ୍ତୁନକୁ ପ୍ରୟାଣ କଲ ।

ମାଳାର ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ନିଶ୍ଚନ ଦେବତା ତାହାର ଅୟୀୟ ସ୍ଵଜନ ଶୁଶାନ-ତାତାର କଠନ ବା କୋମଳ ଯେଥାରେ ଶୁଧିଭଲେ । ଠିକ୍ ତାହାର ପାଖରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତତ୍ତ୍ଵ ସଙ୍କଳିତ । ସେ ତତ୍ତ୍ଵ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ମାନସ୍ତବ ବିଶ୍ଵାସର ଶବ୍ଦ ରଖାଗଲୁ । ତା ପରେ ତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟ ଦାର ଦାର କରି କଲି ପାଇଲା । ଦୂରରୁ ଗୋଟିଏ ତତ୍ତ୍ଵ ଚକ୍ରଶବ୍ଦ ଏଇ କୋଷ ହେଉଥିଲା ।

ତହିଁଥାରଦିନ ସବ ଦ ପଦରେ ପ୍ରକାଶ;—ବିଶ୍ୱତ ଧନୀ-କୁର ଏକମାତ୍ର କଳ୍ପା ଶ୍ରମର ମାଳା ଦୂରଦିନର ପ୍ରକଳନ କୁରରେ ଅୟୀୟ ସ୍ଵଜନ ପରିଜନମାନଙ୍କୁ ଶୋକସାରରେ ଦସାଇ ତର ବିଦ୍ୟାୟ ନେଇ ଅଛନ୍ତି । ଭଗବାନ୍ ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତୁନ୍ନା ଦିଅନ୍ତି ।

ଉପହାର ।

ଉପହାର ଦେବା ପ୍ରଥା ଅଛି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ କଲ ଅସୁର । ସ୍ମୃତିକାରମାନଙ୍କ ସମୟର ଦୂର ସମାଜରେ ପ୍ରବଳତ ଅଳ୍ପ, ବିବାହ ସମୟରେ ବିବାହ ବେଦରେ କ୍ଷେତ୍ରକୁଟୁମ୍ବସମାନେ କଳାନ୍ତାକୁ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠୋପହାର ଦେଉଥିଲେ ତାହା କଳାନ୍ତାର ସ୍ଥିଥାର ଧନ ଦୂରେ ପରିଣେତ ହେଉଥିଲା । ଏକା ଦୂରୁ ସମାଜରେ ନୁହେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ବହୁକାଳରୁ ପ୍ରକଳନ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ସର୍ବ୍ୟତା ଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କରି ଅଧ୍ୟାତ୍ମକ ସର୍ବ୍ୟତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବ୍ୟତାର ସବୁ ଯୁଗରେ ଏହାର ଅସ୍ତ୍ରୀୟ ଅଛି ଏବଂ ରହିବ ।

କଳାଦିନ, ତାବାହାକି ଶୁଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଜାଗନ୍ତରେ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲୁଚ ପ୍ରଭୁତ ଘଟଣା ଉପଲକ୍ଷେ—ଉପହାର ଦେବାପାଇଁ ସ୍ମୃଦ୍ଧା ମିଳିଥାଏ । ଏହା ଭଲ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦ ଦିନମାନଙ୍କରେ ଉପହାର ଦେବା ପ୍ରଥା ଦିବଳ ନୁହେ । ଦୂରୁମାନଙ୍କର ଦୋଳ, ଦଶଫର୍ମ, ଶ୍ରୀଷ୍ଟିଶବ୍ଦାନ ମାନଙ୍କର/ବଢ଼ିଦିନ ଓ ବର୍ଷର ଅଧ୍ୟ ଦିନ ପ୍ରଭୁତ ଏହି ଦିନ ମାନଙ୍କରେ ଉପହାର ବିନମ୍ଯ ସାଧାରଣତଃ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପଦ ଦିନମାନଙ୍କରେ ଉପହାର-ବିନମ୍ଯ ଅନେକାଶରେ ବାନ୍ଧିତାମୂଳକ ପ୍ରଥା-ପାଳନ ପର କୋଷକୁଏ; ଅପ୍ରରେ ଜାବନ ସମ୍ମ ପର ଜାଗାପଡ଼େ ନାହିଁ; ଯେଉଁ ମଧ୍ୟମୟ

ତାହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ କଲମ୍ବରେ ପ୍ରକାଶ;—ଗୋଟିଏ ଦୃଢ଼-ଭାଗ ଦରକୁ ସ୍ଥାନ ଏ ଦିନର ଅନାହାରରେ ମରଯାଇ ଥିଲା । ତାହାର ମୁକ୍ତବେଦ ଲଦିଗା ପଢ଼ିଥର ଏକ କୋଣରେ ପଢ଼ିଥିଗାର ଦେବାଗଲୁ । ଦୂରଦିନ ଅନୁକୋନ ହାର ତାହାର ଅୟୀୟ ସ୍ଵଜନ କେହି ନ ଥିବାର ଜାରି କରୁଥିଲୁ—ମାନେ ପୁରୀ ହାର ତାହାର ସମ୍ବାଦ କରିବ ଅନ୍ତରୁ ।

ପାଠକ ପାଠିବା, ତିଥି ପାରିବେ କି ଏ ବଢ଼ିକାଣ୍ଠି କି ଏ ?

ନିମ୍ନ ପେଇରେ
ମିଳିଲେ ଶେଷରେ

ଶୁଶାନ ! ତୋହର ଉଦ୍‌ବର କୋଳେ ।

ଦେବତ ଭାବ ଏହାର ପାସ୍ତବିକ ଜାବନ ସବୁପ ଏହି ଏହାକୁ ସରସ କରିଥିଲା, ତାହା କାଳନିମେ ଶୀତେରୁ ଶୀତେକର ଆକାର ଧର ଏକାବେଳକେ ଏଥରୁ ତହେହତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହାକୁ ଜାରି ଓ ସାର ଶୁନ୍ୟ କରି ପକାଇ ଅଛି, ସମାଜର ଅଧିକାରୀ ପ୍ରାଚୀନ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଶ୍ୱାସରେ ଉପହାର ସ୍ଥାର ଦୂରିଶାରେ ଉପମାତ ହୋଇ ଅଛି । ଦାର୍ଶକାଳିପ୍ରାଣୀ ଦେବେ, ସ୍ଥିର ପଇତା କଥା ଉପରେ ଅସାର ଓ ଅଗୋତ୍ରିକ କଥା ସ୍ତୁରକୁ ପ୍ରତି ମାତ୍ରରେ ଏକାବେଳକେ ତାହାକୁ ଯୋଡ଼ାଇ ରଖେ ଏବଂ ଅପ୍ରାଚିକରୁଥେ ତାହାର କଳେବର ବୃଦ୍ଧି କରିଦିବ ।

ତେବେ ଉପହାର ମୂଳମେ ପ୍ରେମର ପ୍ରବାହ ଅବାହୀ ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ; ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଉପହାରରେ ଏହା ଅବଶ୍ୟ ରହୁଥାଏ ଓ ରହିବ ପନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁ କଳ ମଧ୍ୟରେ ପରାପର ଅସ୍ମାନିକଳ—ପରାପର ପ୍ରତି ପରାପର ଦୂରିଦୟର ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ—ସୁଦିନେ ନାରବ ଜୀବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ବନ୍ଧୁ ଦୂରିରେ ଦୂରି ହେବା,—ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗରେ ନିଜକୁ ସତୀ ମଧ୍ୟା—ବନ୍ଧୁଙ୍କାର ଦେବିନକଳ ବିଧାରା । କୌଣସି, ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ପୋଗରେ ଏହି ଅନ୍ତରକ ପ୍ରେମର ବାହ୍ୟ କାଶ ପାଇଁ ପ୍ରାଣରେ ବଳକର ଅନାହୀ ଜନେ ।

ଏହି ଆକ୍ରମଣ କଲିପେଥ କର ପାରିବା—ଜନମାକେ
ଏହାର ଘାସଗ୍ରେହ କରଦେବା—ଲୋକଙ୍କୁ ଉଦୟରେ ଏହା
ଉଠିରେ ଗୃହ ପ୍ରଯୋଗ କରିବା କିମ୍ବା କଠିନ । ଏହା କି
ପୃଷ୍ଠ କଢିଯି ମନ୍ଦିର ଶିଳକାର୍ତ୍ତି—ମନରେ ଜଳି ମନରେ
ମଧ୍ୟ ଲାଗୁ । କୁଳର ବାଧା ବୀକୁ କୁଳ ମନେକର ଏହା
ନିର୍ମୟ ବାହାର ଦେଖାଇ ହେବ । କୁଳୟ ପ୍ରେମର ଏହା
ବାହ୍ୟ ବିବାହ ଆକ୍ରମାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭିନ୍ନର । ଉପହାରକ
କୁଳୟ ପ୍ରେମ ଲାଖେ; ଏହା କେବଳ ସେହି ସେମର
ହାମନ୍ତକ ବିବାହ ଗାବେତିର ।

ଯାହାର ଏହି ସାବେକରଣ ସବୋଲୁଷ୍ଟ ଅଳାର ଖୋଲ
ପାରେ, ତାହାରୁ ଉପହାର ମଧ୍ୟରେ ସବୋଲୁଷ୍ଟ—ସାହା
ଦ୍ୱାରୁ ପ୍ରେମର ଅବଳଳ ପ୍ରତିରୂପ ହୋଇ ପାରିବ, ତାହାରୁ
ଉପହାର ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନଶରୀର ପ୍ରାଣୀୟ । ଏହି ଦ୍ୱାରା ବରେ
ଚଢିବା ଉପହାର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଥମ ପ୍ରାଳ ପାଇବ,
ପରେକ ଲାହିଁ । ତାରଙ୍କ ବଜ୍ରକ ଅଳକୁତ୍ତରେ କଟର
ସଦାନୁଭୂତି-ନିଷ୍ଠ ଅଳନରେ କିନ୍ତୁ ଅଳନଲୟ-ସୁତଳା
-ସବା ପାଇଁ ଏବା ବହିତାରୁ ଉପସ୍ଥିତ । ବହିକୁ ମନୋଧୂବ
କରିବା ମୁକୁରରେ ଦୂର୍ଭ ପ୍ରଫେଲିତ ଦୃଢ଼ା କରିବା କବି
ମନର ଭୟବଳକାର ହାସ୍ୟମୟ କିବାକ—ଅନୁଭବ ଭୟର
ମୌର୍ଯ୍ୟର ସୁର୍ବନୟ ଲାଗି । ସୁରବା ବଜ୍ରକ ଅଳନରେ
ବହିକର୍ମୀ ମଳ କିମ୍ବା ସମ୍ମା ହୋଇଥାଏ—ତାବର
କି ଅଳନ ହୋଇଥାଏ—ତାହା ଅଳନଳ ଖେଳ କରିବା
ତାଙ୍କ ପରେ ସହିକ୍ଷାଧ । କବିଦକ୍ଷି ଏବା ଉପହାର
ପଦାର୍ଥ ଗୋଟି ସହିତରେ ପାଇବା ବିଷୟରେ ବିଶେଷ
ଜ୍ଞାନାଳ ।

ଅଳ୍ପକେହି ପଣାଇ ଅଳନରେ ଦିଲ ଅଳନ ଏପର
ତୁ ବ୍ୟକ୍ତୁକର ପାରିବେ ନାହିଁ । ତିଥକର ନିଜର ନୈଯୁଗୀ
ବେଶୀର କୌଣସି ଦୃଶ୍ୟ ବା ପରାର୍ଥର ଉତ୍ସବ ଦରର
ଜାମନ୍ତୁ ତିଥିଏ ପଟେର ଅଳନ କର ପାରନ୍ତି; ବିନ୍ଦୁ ହକାର
ତିଥ ନୈଯୁଗୀ ସଲେ ସବା ସେ ତାଙ୍କର ମନୋଭବକୁ
ପଟସ୍ତ କର ପାରିବେ ନାହିଁ ।—ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର
ତୁଳିକା ଧର୍ମଶର୍ମ ପନକାଣିନ୍ତ୍ୟ ।

କେବେ ଲାଗନ କବିବଳୁ ଛାଡ଼ା ଅକବି ବନ୍ଦୁମାନେ
ଉପହାର ଦେଖି ସମ୍ମରଣ ଏକାବ୍ରଚ୍ଛବି ଦେଖି ହେବେ ?

ମନୋଭାବରୁ ଦିଗଭାବରେ ଘିରିବ କହିବା ପାଇଁ
ସେବାକଳେ ନାହିଁ; ତାହା କେବେ କାହାର ସେବାକଳେ
ନାହିଁ ହେଉ—ଆଜି ଗୋଟି ବାଜି ଉପସ୍ଥିତ କର
ରହିବେ? ଦୂରକଣ ଯାଏ ଅବଶ ଏହି ଦୂରକଣ କଥା
କଥା ଛାଡ଼ିବୁ । ବିମାନକଳ ତ କିମ୍ବା ଅଛନ୍ତି; ଏହି
କ୍ଷେତ୍ରମାନେ ଯେ ସମସ୍ତେ କହି ଦେଇଥିବେ ଏକ ଗ.
ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ବିପାରେ ଲା; ତେବେ କିମ୍ବା ଏହି
କଥା ମାତ୍ରକ କରି ଉପହାର ଦେବାଗାନ୍ତ କରିବା

କେ ? "Necessity, the mother of invention" ଲକ୍ଷ ପାଳନ କରିବାକୁ ଅବଶ୍ୟକ ମାନେ ତେ କହୁଥିଲେ ସାରରେ କଥି ହସା ଏବେ କମ ହୋଇ ଥିଲା ଆମ୍ବାରୁ ଅବଶ୍ୟ ଜଣେ ଦଢ଼ ଘାସକ ବିଭାର୍ତ୍ତିକଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ପାର ଅବଶ୍ୟ କରିମାନଙ୍କର ମଳ ତ ହୋଇଥିଲେ ସମ୍ମାନେ—

"Love, now an universal birth,
From heart to heart is stealing.

କୁଟ ପାତ୍ରଙ୍କା ପଇ ପାରନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ଉପର
କରିବାକୁ ନିଜେ “wisely passive” ରେ

ନେ ପ୍ରାରତିମନ୍ତର ଏହିପରି କରିପାରିଲା

ସାଧାରଣ କ୍ଲେବ୍ ପରାମେ ହିତ ସାଧାରଣ ପ୍ରତାର-
ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ଵର ଶୁଣ ଦେବକାର; ସେମାନେ ସ୍ଵପ୍ନରେ କିମ୍
ଚାହିଁ ଦେଖ ଗଲିବେ; ଆଜିନୀ, ଉତ୍ସବ, ପଞ୍ଚାବ ପାଳ-
ମୋଳଙ୍କୁ କିମ୍ବା କରିବାର ପଡ଼ିଥିଲା । ସେମାନେ ପେମାଲଙ୍କ-
ଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ଧରେ ନିକର ଅନ୍ଧ କରିବା ଦିଲ ଅନ୍ଧ
ଭୟପାର ହୁଏ ପ୍ରଶର୍ଣ୍ଣ କରିବେ । କଥାର ଉପରା-

ଦେବେ ଗୋକିଳାକୁ ପେମାନଙ୍କୁ ବେଶି ଭାବରୀକୁ ପଡ଼େ
ଲାହୁଁ । ପ୍ରତିତ ଓ ଶିଳ୍ପ ଭାବେ ଉଦୟ କିମ୍ବା ବହୁପଦ
ଯେଉଁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାର ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅନ୍ୟାରେ ପରାର୍ଥର
ବାହୁ କେବେ ଅଧିକାର କାହିଁ ସଥିର କୁଣ୍ଡ । କିନ୍ତୁ
କାରାଗରର ବୌଦ୍ଧିକ ଦ୍ରୁଷ୍ଟି ତାରୁ ବନ୍ଧୁ ମୂଳ ଭାବରେ
ଅନ୍ତରୁ ଓ ଅଧିକାର ମୂଳ ଅନ୍ତରୁ ସାର ଜ୍ଞାନପୂର୍ବ ମହା
ଦେବେ ପ୍ରତିକୁ ପ୍ରୟୁକ୍ତ କାହିଁ ନାଟକ ଉଚ୍ଚାର ଏବୁ
ଏମନ୍ତ ପାଦାଥ ସାଧାରଣ ଅବହି କୈବର କିମ୍ବା ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ
ପାଇଁ ସହାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁରକ୍ଷିତ ବହୁପଦୁ । କିମ୍ବା

କେଲୁଗେଲେ କନ୍ଧୁ ପଦାର୍ଥ ମୂଳ ଦେଖିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ଲାହିଁ,
ଉପହାର ଦାତା କନ୍ଧୁ ର ମଳ—ହୃଦୟର ପ୍ରେସ—
ଦେଖିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଉପହାର ପଦାର୍ଥ ଅଳ୍ପାଧିକ ମୂଳ
କ୍ଷାର କନ୍ଧୁ ର ଉପହାର ଦେବା ଶକ୍ତି କେତୋତ୍ତର ତାହା
ଅନ୍ୟ କେବୁ ଗୋକୁଳ ଲାହିଁ । କନ୍ଧୁ ହୃଦୟ ପ୍ରେସ
ପାଇଛିକ ହୃଦୟ ତାହା ପ୍ରଭାବ କରିଛି । ବିଦ୍ରୂପ ଏବଂ
ଶାର ମଧ୍ୟ ରଗବାନ୍ ଶ୍ରାକୃଷ୍ଣଙ୍ ଠାରେ ଅତ୍ୟାଧି ହୋଇ ନ
ଥିଲା ।

ପଦ୍ମବାହୀ ପଦାର୍ଥକ ନେଲାବେଳେ କଞ୍ଜିତ୍ତର ଲଜ୍ଜା ବା
ଅନୁଭବ ଦୂର ଅନୁଭବ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ କଞ୍ଜିତ୍ତ ପ୍ରତି
ଦସ୍ୱ ବନ୍ଦହାର ମୁଣ୍ଡର ହୃଦୟ ନାହିଁ । ଯେପରି ପ୍ରୟୁକ୍ଷ
ମନରେ ଏକ କଞ୍ଜି ଉପବାହୀ ଦେଲେ ବେହିପରି ପ୍ରୟୁକ୍ଷ
ମନରେ ଅନ୍ୟ କଞ୍ଜିର ଭାବା ପ୍ରଭାବ ଯୋଗ୍ୟ । ଦୁଇ
କଞ୍ଜିର ଅସ୍ଵାର ମିଳନ ହୋଇଅଛି—ଶେମାଳେ ଏକ
ପ୍ରାଣ ହୋଇଅଛି । ତିକେ ଓ କଞ୍ଜି ଏକ ଅସ୍ଵାର ଦୂରଟି
ଭାଇତି—ଏକ ପ୍ରାଣ ପ୍ରବାହର ଦୂରଟି ମାର୍ଗ—ଶବ୍ଦର ଦୂରଟି
ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ଵା ଏକ ହୋଇ ପାଇଅଛି; ଏଣୁ ଚୂରି ମଧ୍ୟ
ଏକ । ତାହାରେଲେ ଉପହର ଦେଲାଗେଲେ ଏକ ଚନ୍ଦ୍ର ବ
ମନରେ ଯେଉଁ ଅନନ୍ତ ହୋଇଅଛି ଉପବାହୀ ନେଲାବେଳେ
ଅନ୍ୟ କଞ୍ଜି ମନରେ ଯେହି ଅନନ୍ତ ପଢିଥୁବ ହେବା
ସ୍ଥାନକ—ଏକ ପ୍ରାଣ ଯୋଗର ଅନନ୍ତ ତରଙ୍ଗ ଅନ୍ୟ
ପ୍ରାଣ ମୋହିତ କରି ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ର ଅନନ୍ତ ତରଙ୍ଗକୁ
ଚୂରି ଏକ ଧରା ପ୍ରମେଲ, ଏକ କଞ୍ଜି ଆଜ୍ଞାଦ ପଦ୍ମର ଯେଉଁ
ପଦାର୍ଥକ ମନୋମାତ୍ର କରି ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ର ଦାହା ଅନ୍ୟ ଦନ୍ତର ଚୂରି
ଅନ୍ତକୁଳ ହୋଇ ତାଙ୍କ ମନରେ ପମାନ ଅଞ୍ଚାତ ଜନ୍ମାଇବା
ହେବି । ଉପବାହୀ ନେଲାବେଳେ ବକ୍ତୁର ଯୁଗାପ୍ତ ସାଧାରଣ
ଦେବନ ଓ ମନୀନ୍ ଦୂରମୟ ବିନି ତାତ୍ତ୍ଵବିଜ୍ଞାନକାରୀ
ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ୟମ୍ୟ । ଏକ କଞ୍ଜି ଅନ୍ୟ କଞ୍ଜିର
ଦୂରମୟ ପ୍ରାଣୀମୂଳ୍କ ଗୁଣେ ଜୀବିତାରେଥିବା—ସେ କେବେଳେ
ବିଜ୍ଞାନ ଦୂରମୟ ଏହା ବିଶ୍ଵାସ କରିଥିବା ବିଜ୍ଞାନର
ବୌଦ୍ଧବିଶ୍ଵ ଅଟେ; କିନ୍ତୁ କଥା ନୁହେ । ଏହା
ହାତ କଞ୍ଜି ଦୂରମୟ ପରାମର୍ଶ ଅମାୟିକତା ଜଣା ପକେ ।
ପରାମର୍ଶ ସରଳ ଓ ବିରମିତ ଦୂରମୟ ନ ଖେଳେ ଅସ୍ଵାମିଳନ
ନା ସମ୍ପାଦନା ହୋଇଥିଲା ପରି ବୋଧ ହେବ ଏଣାହିଁ । କିନ୍ତେ

କେବେ ହୁଏ ବ୍ୟା ଅନ୍ତର୍ଭୂତ ଏ କଥା ହୃଦୟର ଦେଖୁ ନ
ଜାଣିବାର ଅଛି ଜାଣିବାର କିଏ? ପ୍ରକାଶ ପ୍ରେମର ଆଲୋ
ପରମାର ହୃଦୟର କୌଣସି ପ୍ରାଣକୁ ବାଳିମାତ୍ରର କବି
ହୃଦୟର ଲାଗୁ । ତାହା ନ ହେଲେ ହୃଦୟ ଦେଖୁ ତା ନ
ହେଉ ମୁକ୍ତ ଦେଖୁ ମାତ୍ର ସାର ହେବ । ଅତିବର ଏକ
ଦିନ କୁଳ ହୃଦୟର ଯେହି ସାବେତିର ବା ଉପହାର
ଅନ୍ତର୍ଭୂତର ଯେହାକର୍ତ୍ତଣ କରିବା ଗାଁରିଯା । ଯାହା ଏକ
କଷିକର ହୃଦୟ ପ୍ରେମର ସାବେତିର ତାହା ଅନ୍ୟ ଦେଖୁ
ଠାରେ ଘଣ୍ଟ ହେବା ଏହାବେଳେକେ ଅବାଞ୍ଚିତ ।

ପ୍ରକଳ୍ପ ଦିନ୍ବୁ ପ୍ରେସ ଥିଲେ ଉପହାରର ଉପକାରକା
କଥଣ—ଏହି କଥାର କିଛି ମୁଁ ଲାଗୁ । ସମାଜଟା
ଉପକାରିତା ବିଶ୍ଵରେ ସବୁ କାହିଁ କଲୁଥିବ ବୋଧ କୁଣ୍ଡ
ନାହିଁ । କାରଣ ସମାଜରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ—ଦୁଇକଣ
ବୃଦ୍ଧ ଜଣଙ୍ଗ ଖାଥା କଥଣ ହେଲେ ହୋଇପାରେ—ବିବେକ
ସକ୍ଷୟ, ଅନତ୍ରୁତ ଶୁଣ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଅନେକ ପ୍ରତିନିଧି ଅନତ୍ରୁତ
ମନୋଧ୍ୱାନ କାହିଁ କଲାପ ନିର୍ମିତ କରେ । ଚିରେକି ତା
ଦୀର୍ଘକାରଣ ଶବ୍ଦଗୁଣା ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ଭୟମିତି ହେବା
“ଯୋଥୁ ବାଇଗଣ”, “ବାଢ଼ି ବାଇଗଣ” ନୁହେ । ଅଧିକାଂଶ
ପ୍ରକଳ୍ପରେ ଅନତ୍ରୁତ କାହିଁ ଖେଳିବ “ବାଢ଼ି ବାଇଗଣ” ।
କଥାର ଅଧିକାଂଶ Emotional, ଅନ୍ୟାଂଶ intellectual,

ପ୍ରତିକି ପ୍ରେମ ଜାଣ୍ୟରେ ଉପହାରର ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ।
ଏକ ବିନ୍ଦୁକୁ ହୃଦୟର ଅନନ୍ତରେ ଅଳ୍ପ କେବୁ ହୃଦୟ
କିମ୍ବା ଅନନ୍ତର ହୋଇଥିଲ ତାହା ସ୍ଵରଣୀୟ
କରିବାର ପ୍ରକଳ୍ପ ଉପାୟ । ମୟୁ ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ତର ଦେଖି
ପରେ ମଧ୍ୟ ପୋର ବଣୀର ତାର ଗୁଡ଼ିକ କିଛିକାଳ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ହୋଇ ସୁମଧୁର ସ୍ଵର ଉପାଦନ
କରୁଥାଏ ଯେପରି ବିନ୍ଦୁ ଅନନ୍ତରୁଥେ କାରଣ ଅଗ୍ରତ
ଦେଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ଉପହାରଟିଏ ଅର୍ଥର କରିବା ଦ୍ୱାରା ଯେହି
କାରଣର ଜ୍ଞାନ ଓ ସ୍ମୃତିକୁ ଯଥାସ୍ଥିତ କିମ୍ବା ହୃଦୟରେ
ଜୀବିତକ ରେଖିବା ପାଇଁ କେଷ୍ଟା କରେ । ଏହାହି
ଉପହାରର ଉତ୍ତରମ ମନ୍ତ୍ର ।

ଶ୍ରୀ କୃତ୍ତିବାଦ ସାମନ୍ତ ବିମ୍ବ ।

ମଁ ।

(୧)

ଅନେକ ଦିନ ହେବ, ମୁଁ ଜଣେ ବନ୍ଦୁକ ଏବରୁ ଯାଇଥିଲା । ସମାଜ ଉପର ଭାବର ହେବ, କେଉଁ ଜାତ ଅଚଳମୂଳକ କଲେ କାହିଠା ମୁଣ୍ଡ ହେବିବ, ଏ ସବୁ ଖଣ୍ଡମୁଁ ସେଇ ବନ୍ଦୁ ସବୁବେଳେ ଥୁସ୍ତ ଥାନ୍ତି । ଆଜିର୍ଯ୍ୟମୁଁ କ୍ଷେତ୍ର କୌଣସି ମର ମୋ ମର ସଙ୍ଗେ ଆପ ଆର ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି ସାନ ବଡ଼ ପମ୍ପେ ସଙ୍କାରୀ ଜାଗୟତା ହତି ଦେଇ ସେବାରେ ଲାଗିଗଲେ ଦେଶ ଶତ୍ରୁ ଘଡ଼େ ଦିମ୍ବ (କେଳିଲ ପର) ଉପରୁ ଉଠିଯିବ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏଥରେ ଭୁଲିବାର ଜିନ୍ଦୁ ନହେ । “charity begins at home” ଅର୍ଥାତ୍ ତ୍ୟାଗ ସଂକାର କରିବାକୁ ହେଲେ, ଅମ୍ବାନଙ୍କୁ ନାହିଁ ତାରୁ ଅମ୍ବ କର ଭୁଲିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଜାତିଶି ଶରସର ପ୍ରତିଶିରେ ଅଳୁକର କର ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସତ୍ତ୍ଵୀ ଅଛି । ପ୍ରଥମେ ମୁଁ, ମୋ ଥିଲ, ମୋ ପରିବାର, ତା ପରେ ମୋ ଜାତ (ପାଠକ ମହାପ୍ରକାଶ, ସାରଧାଳ, ‘ଜାତ’ ହେଲେ ତେଣୁ ଜାତ ଅର୍ଥ କରି ଅଳାର୍ଥ ସାଜାଇବେ ନାହିଁ) । ମୋ ଜାତିର ମଙ୍ଗଳ ଦେଇଲେ ହେଲା । ଶାତୀ, ପାଉସା, ପାଣ, କଣ୍ଠର ଅଳେ ବେଳେ, ମଲେ କେତେ ! ଏ ସବୁ ଗହେ (ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ କରୁଥିଲା) ମୁଁ ମୋର ମନର ଭାବ କରିଲୁ କହି ନାହିଁ । ତା କଥାରେ ଅଳିଯିଏ କୌଣସିମନ୍ତରେ ହୁଁ ହୁଁ କର ପୃତକ ମାର ମୁଁ ମୋ କାମ ହାସି କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଅପରମାନେ ଦେଖନ୍ତି, ଏହି କରିବାରେ ଲାଭ ହେତୁ ଅଛି । ବନ୍ଦୁ ଲାଗିଛନ୍ତି ପମ୍ପେ ଦେଶପାର୍ଲି (ଅନେକ ମୋ ଜାତ ଜାହାର ଅନୁଭୂତି) ମୁଁ ଲାଗିଛି ମୋ ଜାତି ପାଇଁ । ଏହା ହାର ମୋ ଜାତ ଉତ୍ସୁ ପ୍ରକାର ସବିଧା ପାଇଲା । ଏ ସ୍ବ୍ୟାମ ଶକ୍ତି କିଏ ? ତା ପରେ ବନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଜାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦେଶରେ କେବଳ ଜାମ କଲେଖି ; ବାହାରେ କେବଳ ସଞ୍ଜ ମିଳି ମୁଁ ଦେଶରେ ନା’ କରିବ, ମନେ କେହି ଆର ବୃଣା କରିବ ନାହିଁ ।

ବନ୍ଦୁ ମନେ ଦେଖି ଭାବ ଶୁଣେ ହେଲେ, କହିଲେ, “କିଣ୍ଠ ଅଳି କାଳ ହାଲ ଗଲ କିମ୍ବର ଲାଗିଛି, କିମ୍ବ ଦୁଃ୍ଖ ନାହିଁ, ସଖୁ ନାହିଁ । ସହିଳନୀ ଏ ବର୍ଷ ଦୁଇ ବି ନାହିଁ;

ଗଞ୍ଜାମର ଭାବମାନେ ଅମ୍ବର

ବେଳେ ତେଣ୍ଟା ବରୁଛନ୍ତି । ତଥା ପରିଷାର ଥିଲା ।” ଏ ସବୁ ଶୁଣି ମୁଁ ଗୋଟିଏ କମ୍ବ ନିରାପଦ ଶତ୍ରୁ, ମୁଣ୍ଡ, କର ବାଳ, ଗମେ କୁଣ୍ଡରାଜ । ବହର—“ବନ୍ଦ ରହିବା; କଢ଼ ବସ୍ତୁ କଥା; କେହି କିମ୍ବର ଗାହାରୁ ଲାହାନ୍ତି । ମୁଁ ମୋ ଯେବରେ ଯାହା କରିବାର ବରୁଁଛି । ଭାବ, ଏବେବେଳେ ତଥା ପରିଷା କଥା ମନେ କହ ଲାହିଁ । ଏଣ୍ଟେ ଏହି ତୋଳ ବଢ଼ ଭୁଲରେ ପଡ଼ିଲା; ଗୋଟିଏ କିଣ୍ଠ ସ୍କୁଲ ପାଇସ୍କାର ଏ (ବାବର ପରିମାଣ ପଦାରେ ପ୍ରକାଶ ଦେଇବ ମନ୍ଦିରାପ) ସାହାଧ୍ୟ କରୁଥିଲା; ଦୁଃଖ କଥା ପରିଷା ଯେତିବ ସତ୍ତା ମନ କରି ଦେଖାକୁ ହେଲା । କିମ୍ବ ଏହା ଶୁଣି ଭୁଲାଇ ହେଲେ । ସେ ମୋତେ ନିଜପର ମୋର ଠିକରେ ଥାଲେ । ଉତ୍ସୁକୁ ଉତ୍ସୁକ ପାଇଁ ଅଣ୍ଟା ହେଲେ । ମୁଁ ମନେ ମନେ ନିଜକୁ କେତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇଲା; କିମ୍ବ ଠାରୁ ମେଲାଣି ନେଇ ଏବରୁ ଫେରିଲା ।

ଅନୁଭିତିରେ ଅପରମାନଙ୍କ କିଟକରେ ମୋର ଦୁଃଖର କାହାଣୀ ବହିଥିଲା । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ପମ୍ପୁକ ନିର୍ବିଷେ ମନର ପାଦ ପଲ । କୃତ୍ତମାନ ମୋର ମନର ଭାବ କୋଣ୍ଠାକୁ ଅପରମାନେ ବୁଝାଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଅଳିକାଳ ଅନୋହାର ହତ୍ତି ଅଛି । କେତେକ ଦୁଃଖର ବଣ୍ଟି ମୋ ଉପରେ ଦୀନ କବନ୍ତି କବନ୍ତି କରୁଥିଲା । ଫେରାକ ଏହିରେ ମୁଁ ଏହି ପରିବାର ସବୁ ଶୁଣି ଦେଇ ଦେଶ ଦେବାରେ ଲାଗିଗଲେ ଦୂର । ମୁଁ ମୋ ଅଞ୍ଜରୀ ଶାତୀ କିମନ୍ଦିରେ ଯୋକଳି ହୁଣ୍ଟା ଆଶମକ ମନେ କରେ ନାହିଁ । ଅନେକେ ମୋ ଅଭିରେ ମୋର ଶୁଣ୍ଟ ପ୍ରକାଶ କରେଇ । ସେତୁ ହେତେ ମୋର ହେଲା ।

ଅପରମାନେ ଦୁଃ୍ଖ ପାଇଥିବ, ମୁଁ କିମ୍ବର ଅଭିନବପ୍ରେସ୍ । କଥାରେ, କାର୍ଯ୍ୟରେ, ଭୂକତରଣରେ ଦେଖାଇ ହେଲା ମୋର କ୍ଷେତ୍ର । “ଦେବ ନ ଦେଖି ରହ ନିଲେ ନାହିଁ” ଏ କଥାରି ମୁଁ ପମ୍ପୁକ ଅନେକ ଅଧିକ ଦୁଃଖୁମାର ଦୂର ପାରିଥିଲା । ଏହେ ତେଣୁ ନ ଥାଇ, ଅପରି ନାହିଁ, ଦୁଃ୍ଖ ପଦାରେ ଦେଶହାତା ବୋଲି ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଦେଇ କରି ଥାଇ ।

ବରଂ ଏପର କରିବାରେ ସମାଜ ବୃଦ୍ଧ ଥିଲା । ମନ୍ଦୀର ସ୍ଵରୂପରେ, ସମାଜ ଶୁଭ କଲି ପାରେ ନାହିଁ । ସମାଜ-ଭୂତ ମନ୍ଦୀର କେବଳ ପଞ୍ଚ । କଥାରେ ମାରପେ କହନ୍ତି--“ପରୁ ଯାଉ ମହିତ ଥାଉ ମହିତ ଗଲେ ନ ମିଳିବ ଅଛି” । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ମୋର କଣେ ଗାଲ ସଙ୍ଗାଳ କିକଟରୁ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଫଳ କରିଅଛି, ଅପରମାନଙ୍କ ଚର୍ଚାରୁ ବହୁତ କରିବ ଲାଗୁ । କିନ୍ତୁ ମୋର କଣେ ପଢ଼ିଲା ମାଠ ପଢ଼ା ସାବ; ଏଇ ଅମ ଟା କିମରେ । ସେ ପଣକାଳ କଥା ଗଣ୍ଡା ଖେଳକର ନଳଭାବେ ପାରିଥିଲେ । ଧେହଦିନ ପଢ଼ା ଶୁଭ ଗୋଟିଏ ସିରପ୍ରାରେ ଶୁମ୍ପା ଗିରି କର ଅଧ୍ୟାତ୍ମରାମ । ବୟସ ୧୦ ଉପରେ ହେଲାମି । ଅନେକଦିନ ହେବ ଦିନପରି ବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଟା ବାଟେ ଯାଉଛି । ତାଙ୍କ ଉପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବସି ବନମାଟ ଲଗାଇ ସାତ ଥୋଇଦ୍ଵାରା ବେଶିଲା । ମନେ ଦେଖି ସେ ଶାଶ୍ଵତ ଶାଶ୍ଵତ ଧୂଅ ଶେଷକର ମୋର ଅଭ୍ୟର୍ତ୍ତନା କର ବସିଲେ । ବସ୍ତୁକିମ୍ବ ପରେ ପିଲାଦିନର ବୌଣୀ ବନ୍ଦୁକୁ ଦେଖିଲେ ମନ ଘେରି ଦୁଇ, ମୋର ସେଷକୁ ଦେଖିମାତ୍ର କମ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ମୁଁ ପରିଚିଲ “ଦାତ ଏତେ ସମ୍ମ ବାହିର୍ତ୍ତ ?” ସେ କହିଲେ—“ଆହେ, କଣ କହିବି; ଆମ ଦରାଢ଼େ ବିକିଏ କହିବର କିଅ; କଗା ଭାବା କରି ତଳ କାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେବେଳେ ମନା କଲ, ଏହି ମୁହଁରେ ସିଥ ଗୁଡ଼ାକ ଥାଳିରେ ଅଜାହି ଦେଲେ; ହାତ ମୁହଁ ବଳୁ ହୋଇ ଲୁଟିଗଲା । କ’ଣ କରିବ; ମାଟି କଗାଇ କ ଧୋଇଲେ ସେ ଗୁଡ଼ାକ ଶୁଦ୍ଧିବ ଦେଇ ?” ବନ୍ଦୁକ ଗଲ ଉପରକୁ ଶୁଦ୍ଧେତ, କଳାମୟ, ଗୋଟୁଏ ଭାବ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା । ଯରର ଏ ଅବସ୍ଥା, ତା ପରେ ଧରେ ଏତେ ବେଅ ଗର୍ଜ; ମନେ ଏ କଥା ବିକିଏ ବିପର ଅତୁଥ ଲାଗିଲା । ବନ୍ଦୁକ ଠାରୁ ଉପ୍-ସ୍ଵର୍ଗ ଅଭ୍ୟର୍ତ୍ତନା ଥାଇ ଦ୍ରିଷ୍ଟିପର ପରେ ମୁଁ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମାହାରିଲ । ବାଟରେ ଅସ୍ତ୍ର ସେ ଗୁରୁ ଲିଖେ ମନେ କହିଲେ—“ଆହ ଆଜି ଶୁମ୍ପାଟାର ସବକୁ ଯାଇଥିଲେ କି ? କହ ଗର୍ଜାଏ ପାଇଦେବେ ।” ବନ୍ଦୁକେଳକୁ ମୁଁ ଏ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମୁଁ ପଢ଼ିଲା । ସେ କହିଲେ—“ଶୁମ୍ପାଟାର ସବ କଥାରେ “ନାମ କହା, କାମ ଥୋଇ ?” କଜନ ପ୍ରଭୁରେ ଦେବ ଶିକିଏ ସିଥ ଶୁମ୍ପାକୁ ପାଇ ନ ଥିବେ; ଶୁମ୍ପାଟାକୁ

ଦୁଧରେ ବସି ପଢ଼ରେ ପାଏ ଦାଚିବ କିମ୍ବ ହଜା ପାଏ !!” ବନ୍ଦୁକ ଏ ନନ୍ଦା ଦାଦ ମନେ ଭାବ କାହିଁଲ । ଦ୍ରୁମେଳକ, ଭଲ କର ପକେ ଅଧେ ସୁରହୁର ଦେଲ । ମନେ ମନେ କନ୍ଦୁ କନ୍ଦୁ କଥାରେ କେବେ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲ । ଯେହି-ଦିନୁ କନ୍ଦୁ ମାଟିକୁ ଅବଳମନ କରିଥିଲା ।

ଆଜି କାଳ ପାଠ ପଡ଼ା ତୋରା ପଢ଼ାଇ ‘ଦେଶ ଦେଶ’ କରି ବୁଝିଥିଲା । ସବେ ସେଇ ସୁନ୍ଦର ଭେଜିଥାଇ ପକାଇବେ ! ବନ୍ଦୁ ମୁଁ ମୋ ଜାତ ଯେବେ ବ୍ୟାପ । ସ୍ଵର୍ଗ କଥା, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକେ ମୋ ମତ ପରିବା କଲେବ । ଗହାରେ ମୁଁ ସମ୍ପର୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶ ଦେଖିଥିଲେ । କୌଣ୍ଡେ ଗୋଟାଏ ବଢ଼ି କାମ ପଢ଼ିଲେ, ମୁଁ ଥାବ ପାହାର ପଡ଼ି । ଦେଶରେ ନେତା ହେବା ମୋ ଶୁଭ ରଖି: କନ୍ଦୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ ମୋ କଥାଟ କରେ । ସେଥିଥାର୍ ସବୁ କରିବେ ମୋର ପ୍ରଶାସା ହେଉ-ଅଛି । ଏପର ଦୋକାନରୁଥିଅ ଭାଟି ଜଗରିବେ ବିଭ ମନ୍ଦୀର ଦେବାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଉପାୟ । ଅନୁଗ୍ରହ କର ଅପରମାନେ ଏହି ଜାତ ଧର ଗଲିବେ; ଅତି ଅନ୍ତି ଦିନ ତିରିବେ କିପରି ପଳ ପଳିବ ଦେଖିବେ ।

ଆଜିର କହିଲୁ, ମୁଁ ପଢ଼ି ପ୍ରଶାସା ପ୍ରିୟ । ଅତେବେ କିଏ ମୋର ନନ୍ଦା କରିବାର ଜାରି ପାରିଲେ, ମୁଁ ତାହାର, ତା ଜାତିର ଅମଗଳ କରିବାରେ ପଥେଷ୍ଟ ଦେଖା କରେ । ସେ ମୋର ନନ୍ଦା କରି, ବୁଝିବାକୁ ହେବ, ହେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପକୁ ପ୍ରଶାସା କରେନାହିଁ । କନ୍ଦୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ ମୋ ଜାତିର ବଢ଼ି ଦେଖିବେ; ଅତେବେ ସେ ମୋ ନନ୍ଦକ, ସେ ମୋ ଜାତିର ଅନୁଷ୍ଠାନିକରାଣ । ଅନୁଷ୍ଠାନିକରାଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା ସେଇ ସବୁ ଏହି ମୁହଁରେ ଅନୁଷ୍ଠାନିକରାଣ । ଅନୁଷ୍ଠାନ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପରମାନେ ଦେଖି ଅସ୍ତ୍ରରେ, ମୁଁ କେବେଳେ କାହାକୁ ଯାଏ ନାହିଁ, କିଗୋଡ଼ ଧୂଏ ନାହିଁ । ଯାହା ଉଚିତ, ଯାହା ନ୍ୟାୟ ମୁଁ ତାହାର୍ତ୍ତ କରେ ।

ଆଜି କାଳ ଦେଶ ତମାନ କାଳ ସମାଜ ସମ୍ବାଦର ଦୂର ପଥେଷ୍ଟ । କେବେ ଗୁଡ଼ାଏ ତୋରା ଦିଦିପା ନନ୍ଦ କାଢି ବୁଝିଲେବି; କେବେଳେ ଲୁଗା କୁଚୁଳା ପିଙ୍କ ପାଇଗାନା

ଯିବା ଆମ୍ବୁ କର ଦେଲେଖି, ଦେଶଟି କିପରି ବ୍ୟାପୁଣ୍ୟ
ହେବ ସେ ବନ୍ଧୁରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକେ ବଡ଼ କେଷ୍ଟାରେ ରହ
ଅଛନ୍ତି । ଏ ଗୃହାକ ବ୍ୟକ୍ତିର କି ସମ୍ମାର କାହାରକୁ
ଚାହାଇ ଦେବାରୁ ହେବ ନାହିଁ; ତାହା ହାତେ ଗଡ଼ ଦାଣେ
ଗଢ଼ଗଢ଼ ଅଛି । ଆମେ ସବୁ କ'ଣ ପାଠ ପଢ଼ି କି ଅଳ୍ପ;
ଏ ଗୃହାକର ପାଶ ମାତ୍ର ଥିଲା କିଏ ? ଆଜି କାଲ ଯେଉଠି
ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଇଲେଗି (ସଫ ବନ କରି ନ ଯାଏ) ଅଳ୍ପ
ଦିନରେ ଦେଶଟି ମାଟି ହବ । କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯଥା
ସାମ୍ଯ ଲୁଚିବା । ଏ ଗୃହାକ ଯେ କୌଣସି ମନେ ବନ କରି

ଦେବାକୁ ହେବ । ଟାକା ଗୁଡ଼ାକ ଏହେ ଉଚିତ ହୋଇ
ଅଛନ୍ତି ଯେ, ପାଳ ଗଡ଼ ବିଶ୍ୱ ଚାଲି ସାରିଲେଣି । କଲା
ଦେଖାଯାଉ, ସେମାନଙ୍କର କେତେ ମେତା ! ଓ ଫିରି

ପାଠକ ମହାଶୟ, ଆଉ ଅପଣମାନଙ୍କ ସମୟ ନେବି
ନାହିଁ । ମୋର ଜୀବଦେଶ ଓ ଅବଶ୍ୱ ଯଦି ଅପଣମାନେ
ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି, ଦେଖିବେ ଏକ ଦିନରେ ଦେଶର ଦଶା
ଲେଉଛି ପଡ଼ିବ, ସମାଜରେ ଆଉ କୌଣସି ଗଣ୍ଡଗାଳ
ଭବନ ନାହିଁ । ଆଜି ଅନୁଭବ ଏହିକି ।

ଶ୍ରୀକୃତ୍ୟାନ୍ତରଣ ।

(ଦ୍ୱାରାୟିତିକ)

ସାଂଖ୍ୟ ମତର ସୁର୍ବୀ ପ୍ରକରଣ (୧) ଶ୍ରାନ୍ତାଗତର (୨)
ଅନ୍ତରୁପ ହିତରେ ସ୍ଵର୍ଗ ପାଠକମାଳର ଅବଶ୍ୟର୍ଥେ
ତହର ଚିନ୍ମୂଳ ଆର୍ଦ୍ର ନିମ୍ନରେ ଉଚ୍ଛିତ କରି ଏବଂ ତାହା
ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୂ ଅଗ୍ରେ “ପ୍ରକତି” ଏହି ଶବ୍ଦର କେତେ
ଗୁଡ଼ିଏ ସଙ୍ଗୀ ଓ ବଶିଜ୍ଞ ଜାର୍ଷିବାର ଅବଶ୍ୟକତା ସ୍ଥବାରୁ
ତାହା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଲେଖିଲି ଯଥଃ—

ପୁଅମେ ବର୍ତ୍ତକେ ପ୍ରସ୍ତୁ କରିବୁ ମନ୍ତ୍ର ବାଚକ ।

ପୁଣ୍ଡିରଦ୍ୱାରା ତ ସା ଦେବା ପ୍ରକଳନଃ ସା ପ୍ରକାଶିତିବା ।

(ବ୍ୟାବେବର୍ତ୍ତ ପୁରଣ)

“ପ୍ର” ଦିବ ଅର୍ଥ ପ୍ରକଳ୍ପ ବାଚକ ଏବଂ “କୃତ” ଶବ୍ଦର
ଅର୍ଥ ମୁଣ୍ଡି ବାଚକ, ଯେ ଦେଖା ସୃଷ୍ଟି ଗଣୟରେ ପ୍ରକଳ୍ପ,
ଯେହି ପ୍ରକଳ୍ପ ଅର୍ଥରେ ଯେ ଦୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ତାହାକୁ
ପ୍ରକଳ୍ପ କହନ୍ତି । ଅଥବା “ପ୍ର” ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥରେ
ଅଧି ଏବଂ “କୃତ” ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସୃଷ୍ଟି, ଯେଉଁ ଦେଖା
ସୃଷ୍ଟିର ପୂର୍ବରେ ସିଲେ ତାହାର ନମ ପ୍ରକଳ୍ପ ।

“ଗଣେଶ କନନୀ ଦୂର୍ଗ ରାଧା ଲକ୍ଷ୍ମୀଃ ସରସତା ।

ପାବଦୀ ର ସୁଷ୍ଟିବିଧୀ ପ୍ରକୃତିଃ ପଞ୍ଚମୀ ସୁତା ।”

(ବ୍ୟକ୍ତିବୈଜ୍ଞାନିକ ପୁଗଣ) ।

“ଗେଣେ କଳମୀ ଦୁର୍ଗା, ରଖ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସରସ୍ଵତୀ ଓ ପାତରୀ
ସୃଷ୍ଟିଧିତାନରେ ଏହି ପାଞ୍ଚ କଣ ପ୍ରକୃତ ନାମରେ ଅଭିଷତ
ହୁଅଛି ।

(୯) ସେତେ ହୁଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଲା ନଦୀର ଶୁଣ୍ଡ ପକରଇ ଲୋଖିବାରୁ ଦୃଢ଼ମ୍ଭକୁ ଦୋହାରିଛା । ତାର ସବୁଟ ଗାୟକମାନଙ୍କ ନିବିରାଶେ ଦେଇବ ନଦୀରେ ଥେ, ଘୋଷନେ ତହିଁର ଗାଇବରୁ ଦୃଢ଼ମ୍ଭମୁକ୍ତ ଅମ୍ବର ପାଶ କଲେ ଉଚ୍ଚ ନଦୀରେ ଆରଂଭ କରି ଦେଇବ ।

(୨) ଶାନ୍ତିକାଳରେ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରକରଣ ସେବନ୍ତ ଦୃଢ଼ ଅଛି ମାହାର ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସ୍ଵର୍ଗ ମୁଦ୍ରାରେ ୧୯୫୨ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ ।

“ଶାମ୍ୟମାଳେଣୀ ସୁର” ରକ୍ଷଣ୍ଠ କୋଣାଦଣ୍ଡୀ ସ୍ଵରୂପଥା ।
ମୟ ପ୍ରକୃତାମୟୋ ଦେଖିଥାଏ ସ୍ଵର୍ଗାଲଙ୍ଘାରାମପୁରାତାନ୍ତରେ ।”
ଶ୍ଵାମୀ, ଅମାତ୍ୟ, ସନ୍ତୁତି, କୋଣ, ସର୍ଷ, ଦୂର୍ବ ଓ କଳ
ଏହି ଦୟାଗନ୍ତୁ ପ୍ରକଳି ବା ରାଜ୍ୟ କହନ୍ତି ।

ସୁଲକ୍ଷ୍ଣ;—

“ଧର୍ମଧର୍ମୋ ଧଳାଧର୍ମ କୋଣାଧର୍ମ ଦୁଃଖଃ ।
ଦୁଃଖ ସୁରେଧା ଦେବିକଃ ସ୍ଵପ୍ନ ପ୍ରକୃତଯୋଦବନଃ ।”

(ମଳୁ)

ଧର୍ମଧର୍ମ, ଧଳାଧର୍ମ, କୋଣାଧର୍ମ, ଦୁଃଖ, ଦୂର୍ବ, ସୁରେଧା
ଓ ଦେବିକଃ ଏହି ପାଦଚିକୁ ପ୍ରକଳି କହନ୍ତି ।

ଆକାଶ, ବାସ୍ତ୍ଵ, ଅଚ୍ଛି, ଜଳ ଓ ପୁଣ୍ୟଗା ଏହି ଧର୍ମ, ମହା-
ଦୁଃଖ ପ୍ରକଳି କହନ୍ତି ।

ଉରଗାନଳର ଆୟୁର୍ବେଦ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରକଳି କହନ୍ତି ।

ସ୍ଵଭାବ, ପୋନ୍ଦ, ଲିଙ୍ଗ, ଶିଳ୍ପ, ଶକ୍ତି, ଯୋଗିତା, ପରମାୟୀ,
କରଣ, ଶୁଦ୍ଧି, ଜନ୍ମ ଓ ମାତା ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟକ ଶବ୍ଦକୁ ପ୍ରକଳି
କହନ୍ତି ।

(ଶବ୍ଦ ତ୍ରୋକର)

ସେତେବେଳେ ଉରାନ ଏହି ପୁଣ୍ୟ କରନ୍ତି, ସେତେ-
ବେଳେ ପ୍ରଥମରେ ଯୋଗହାର ଦୂର ଭାଗରେ ରିକ୍ତ
ହୋଇଥାଲେ, ଦୟାଗାନ୍ତରେ ସୁରୁଷ ଏବଂ ବାମାନାରେ
ପ୍ରକଳି । ଅତେବ ଏହି ପ୍ରକଳି ମୁହଁ ସ୍ଵରୂପ, ନିତ୍ୟ
ଏବଂ ସକାଳମ୍ ।

ପୁରାଣ ମତରେ ସତ୍ୟ, ରକ୍ଷଣ ଓ ତମୋଗୁଣର ସାମ୍ୟବିଦ୍ୟାର
ନାମ ପ୍ରକଳି । ପ୍ରକଳିର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ, ଏହି
ନିର୍ମିତ ଏହାକୁ ପ୍ରକଳି ବୋଲିପାଇ । ନହାଦାଦ ପ୍ରକଳିର
ବିକାର ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ।

(ଭାବ ପ୍ରକଳି)

ସେତେବେଳେ ତ୍ରୀ, ରକ୍ଷଣ ଏବଂ ତମୋଗୁଣ ସମ୍ଭାବରେ
ଅବସ୍ଥିତ କରେ ସେତେବେଳେ ତାହାକୁ ମୂଳ ପ୍ରକଳି କହନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତି ସମ୍ପିତ ଭାବରେ ସାକାଶ ମହାନ୍ତରୁପ
ପ୍ରକଳିର ଧର୍ମମୂଳ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଗନା କରସାଧାରଣ୍ୟ ।

“ସତ୍ୟରକ୍ଷଣମୂଳ୍ୟ ସାମ୍ୟବିଦ୍ୟା ପ୍ରକଳିଃ”

ସନ୍ତୁତିରକ୍ଷଣ ଓ ତମୋ ନାମକ ଦୁର୍ବ୍ୟଧିମୂଳ୍ୟ ସାମ୍ୟବିଦ୍ୟା

ଅର୍ଥାତ୍ ଉଚ୍ଚ ଦ୍ୱାରା ଯେତେବେଳେ ସମ୍ଭାବରେ ଏ ।
ଅନ୍ୟକାରିରକୁ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ
ତାହାକୁ ପ୍ରକଳି କହନ୍ତି ।

ପ୍ରକଳି, ମୂଳପ୍ରକଳି, ପ୍ରଧାନ, ମାୟା, ଶକ୍ତି, ଅବସ୍ଥା,
ଜଗତ୍ତୋନ, ଜଗଦ୍ଦୀଜ, ପାଶକଣ୍ଠି, ଅଞ୍ଜଳିଶକ୍ତି, ମୃଦୁଶକ୍ତି,
ଅଞ୍ଜଳ ଏହି ସକଳ ଏକ ପର୍ଯ୍ୟାମ୍ୟ ଶକ୍ତି ଅଟେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି
ଶବ୍ଦରୁଦ୍ଧିକ ଏକାର୍ଥରେ ବସନ୍ତର ଦ୍ୱାରା ହୁଏ ।

ପ୍ରକଳିଦ୍ଵାରା କଗତର ମୂଳ ବା ବାଜ । ପ୍ରକଳିରୁ ଏହି
ବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ଭାବ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରକଳିର ସେତେବେଳେ
ବିକଳ ଅବସ୍ଥା ହୁଏ ସେତେବେଳେ ତାହାକୁ କଗତ
ଅବସ୍ଥା କହନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକଳିର ବିକାର ବା ପରିଶାମରେ
ଏହି କଗତ ଉପରେ ହୁଏ । ପ୍ରକଳିର ସେତେବେଳେ
ଧର୍ମପାଦ୍ମା ହୁଏ ତାହାକୁ ପ୍ରଳମ୍ବନିବ୍ୟା କହନ୍ତି । ପ୍ରକଳିର
ଦୂର ପ୍ରକାର ପରିଶାମ ଅଟେ । ସ୍ଵରୂପ ପରିଶାମ ଓ ଚୈତ୍ୟ
ପରିଶାମ । ସ୍ଵରୂପ ପରିଶାମରେ ପ୍ରକଳିର ପ୍ରକଳିର
ଅର୍ଥାତ୍ ଅବସ୍ଥାକାରିତା । ବିରୂପ ପରିଶାମରେ ଏହି କଗତ
ଅବସ୍ଥା । ପ୍ରକଳିର ସେତେବେଳେ ବିରୂପ-ପରିଶାମ ହୁଏ,
ସେତେବେଳେ ଏହି କଗତର ଅବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଅଉ
ସେତେବେଳେ ସ୍ଵରୂପ-ପରିଶାମ ହୁଏ; ସେତେବେଳେ ଏହି
କଗତର ଧ୍ୟାନ ଦୋଷ ପ୍ରଳମ୍ବନିବ୍ୟା ହୋଇଥାଏ । ଏହିରୁପ
ପ୍ରକଳିର ଦୂର ଓ ସ୍ଵରୂପ ପରିଶାମରେ କଗତର ଅବର୍ତ୍ତନ
ଓ ତିବେରବ ହେଉଥାଏ ।

ସେତେବେଳେ ପ୍ରକଳିର ନ୍ୟାନାଧିକ୍ୟର ଘଟନା ହୁଏ
ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ୟକୁ ଅଭିଭୂତ (ପର-
କିରି) କରେ, ସେତେବେଳେ ତାହାର କ୍ରମେ “କାନା
ପରିଶାମ ଅରମ୍ଭ ହୁଏ । ପ୍ରକଳିର ଏହିରୁପ ପରିଶାମ ଅରମ୍ଭ
ହେଲେ ପ୍ରଥମ ପରିଶାମ ମହାତ୍ମା ବା ବୃଦ୍ଧିତଥି; ଦ୍ୱିତୀୟ
ଅରମ୍ଭକର; ତୃତୀୟ ଅନ୍ତରିକ୍ଷ କରନ୍ତି ହୁଏ । ଏହିରୁପ
ପ୍ରକଳିର ପରିଶାମରେ କଗତର ଉତ୍ସବ ହୋଇ-
ଅଛି । “ନା ପରିଶାମ, ଯତନମୟବ ତିଷ୍ଠିତେ” ପ୍ରକଳି ଯତନ-
କାଳ ମାତ୍ର ପରିଶତ ନ ହୋଇ ରହ ପାରେ ନାହିଁ । ଏହି
ନିର୍ମିତ ସେ ସର୍ବକାଶ ପରିଶାମ ହେଉଥାଏ ।

ସାକାଶ ଶାଶ୍ଵର ଭାଗ୍ୟର ସାମ୍ୟବିଦ୍ୟା ଏହି ସେ ସହ, ରକ୍ଷଣ ଓ ତମା
ଏହି ନିର୍ମିତ ସମ୍ମିଳିତ ଦୁର୍ବ୍ୟଧି ବା ସହ, ରକ୍ଷଣ ଓ ତମା

ଏହି ଛନୋଟି ଅବସ୍ଥା ସ୍ଵର୍ଗ ଗୋଟିଏ ଅନେକର ଦୁଃଖୀ
ପରିମୁଣ୍ଡଳ ନାମ—(ଅନେକ ଶବ୍ଦ ହାର ପ୍ରକାଶ ଯୋଗୀ
ବିଷୟକୁ ଅଲ୍ଲାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସକେତର ନାମ
'ପାରାଧିକ ନାମ') ପ୍ରକଳ୍ପିତ । ଏ ଅନାଦ ଓ ଅନନ୍ତ ।
ପ୍ରକଳ୍ପିତ ଗୁଣ ପଦାର୍ଥ କି ମୁଖ୍ୟ ପଦାର୍ଥ? ଏହାର ଉତ୍ତରରେ
ମାସ୍ତ୍ରକାରନାମେ କହିଅଛି ଯେ, ପ୍ରକଳ୍ପ ଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ।
ସଙ୍ଗ ସହି, ରଙ୍ଗ ଓ ତମିଶ ଏହି ଛନୋଟି ଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗ
ଜାଦାହେଲେ ଏମାନଙ୍କୁ ଗୁଣ କହନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏହାର,
କାରଣ ଏହି ଯେ ଶାନ୍ତିକାରନାମେ ଉପକରଣ ଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟକୁ ଗୁଣ
ଓ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଥାନ୍ତି । ସାନ୍ତ୍ବଦଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ମାର ସଙ୍ଗ
ଦୂରଜ୍ଞ ଉପକରଣ; ସେହି ଦେବତାରୁ ଦେମାନେ ଗୁଣ ବୋଲି
ଯାନ୍ତି; ଯେପରେ ପର୍ମାରକୁ ବକ୍ତ୍ବ ହୁଏ, ଆଉ ରଜ୍ଞୀ ଅନ୍ତରରେ
ମୁକ୍ତ ହୁଏ, ମେହି କାରଣରୁ ବଜ୍ର, ଗୁଣ ଓ ପ୍ରକଳ୍ପ ମଧ୍ୟ
ପଞ୍ଚାଦ ଗୁଣରେ ବକ୍ତ୍ବ ଓ ଦେବତାଙ୍କରରେ ମୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।
ତଦନୁସାରେ ସହାଦ ଗୁଣ ହୃଦୟକୁ ଓ ମୁଖ୍ୟ (ଅହା) ତୁମ୍ଭ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥରେ ବକ୍ତ୍ବହୁଏ; ଏହି ନିମିତ୍ତ ଏହା ଗୁଣ ନାମରେ
କମ୍ପିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଦେଖିପାଇଲା କାହାରୁ ପଳ ପଥାଦି ସମ୍ମନ ପ୍ରକାଶ
କରି ଗଲେ; ଏପଥରେ ଜଗଦ୍ଧାତ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଏହି ବିଶାଳ
ଚନ୍ଦ୍ରାଶ୍ରମ ଅନ୍ତରେ ।

ଜୀବରେକୁ ମହୁ, ରଜ୍ଜା ଓ ତନିଖ ଏହି କିମ୍ବା ଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ସେବନ୍ତରେକେ ମମତାଗରେ ଥାଣି; ନେତ୍ରବେଳେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକଳ୍ପ ଦୋଷଯାଏ ଓ ତାହା ଚଷ ନାହିଁ ଅଗ୍ରତ । ବୈଧନ୍ୟ ବା କୁଳ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ଦୃକ୍ଷିରେ ସେହି⁹ ଧର୍ମ ଉତ୍ତର ନା ବ୍ୟକ୍ତ ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଯୋଗ୍ୟ ମୋରିଆଏ । ଏହି କିମ୍ବା ମହାଦ୍ଵାରା ଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ କିମ୍ବା ଅନ୍ତରୁକ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଶକ୍ତି ରକ୍ଷଣ ଓ କଷ୍ଟ^(୧) ଅଟେ ।

ସୁଖ୍ୟାଚିତ୍ପରମନକ୍ଷର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହି ଯେ, ପ୍ରକୃତିର
କୀର୍ତ୍ତନା ମେହିକାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ସିଂଶୁମାସକ ।
ସୁଖ, ଦୁଃଖ, ମୋହ, ପ୍ରକାଶ, ପ୍ରଦୂତି, ନିର୍ମଳ ନିର୍ମଳ କର
ଦେବା), ଲାଭ, ଲାଲ ଓ ଗୁରୁ, ଏହି ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ଜଗତର

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୟାରେ ଅଛି । ଏହା କି ଗୋଟାଏ ସାମାଜିକ ଦୟା ଶବ୍ଦରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମସ୍ତ ଶୁଣ ଅଲ୍ୟାଧିକ ପରିମାଣରେ ଅଛି । ଏହିପରି ଶୁଣି ତାରତମ୍ୟ କାରଣ, ଶୁଣ ସମ୍ବେଦନ କାରଣରେ ତାରତମ୍ୟ ଅଛେ । ଜଗତରେ ଯେ ଦୈଶ୍ୱର ଦୃଷ୍ଟି ଦୃଷ୍ଟି ଦୃଷ୍ଟି, ପ୍ରକଳ୍ପର ଦୈଶ୍ୱର ଦୈଶ୍ୱର ତାହାର କାରଣ । “ପ୍ରକଳ୍ପ” ମନଙ୍କ ଜଗତର କାରଣ, ଜଗତ୍ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ । କାରଣରେ ଯାହା ନ ଆଏ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହା ଆଏ ପାରେ ନାହିଁ । ଶୁଣ ସମସ୍ତ କଣ୍ଠର ପକାର ଥର୍ମ ବ୍ୟକ୍ତତ ଆହି ମଧ୍ୟ କେତୋଟି ବିଶେଷ ଧର୍ମ ଅଛି; ଯାହା ଧୀର୍ଘାବ୍ଦ ଜଗତର ଏତେ ବିଶିଷ୍ଟତା । ଯେ ଧର୍ମ “ଅଭିଭୂତ” ଓ “ଅଭିଭବକ” ଭାବ । ଶୁଣ ସମସ୍ତ ପରିଷ୍ଵେକୁ ଅଭୂତ (ପରିଜିତ) କରେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତକୁ ବାଧା ଦେବାର ନେୟା କରନ୍ତି—ଏହି ଭାବ ସଥା; ପରି ପ୍ରକଳ୍ପ ହେଲେ ଯଥାନ୍ୟର ରଜନୀ ଓ ତମ ଅଭୂତ ଦୃଷ୍ଟି । ତମ ପ୍ରକଳ୍ପ ହେଲେ ସହି ଓ ଭଜନ୍ତି ଅଭିଭୂତ କରେ । ଏହିପ୍ରେ ପରିଷ୍ଵେକୁ ଅଭିଭବ କରିବାର କାମ “ଅଭିଭୂତ” “ଅଭିଭବକ” ଭାବ । ସତ୍ତ୍ଵ ଦି ତିନାଙ୍କ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତକୁ ଅଭିଭୂତ ଅଭିଭବ ଓ ଅଭିଭବକ ଅଥବା ପରିଷ୍ଵେକ ପରିଷ୍ଵେକ ସହିତର । କେତେ କାହାକୁ ଛାତି ଉଦ୍‌ଦେଶ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତମଙ୍କ ଅଛି ସହି କାହିଁ ବା ସହି ଅଛି ତମଙ୍କ ନାହିଁ ଏହି ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ତିନିହେତେ ତିନଙ୍କର ସଦବର ! ମମମୁ ଶୁଣ ଦୈଶ୍ୱର ସମ୍ବେଦନ ଦୈଶ୍ୱର ନାହିଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ ନାହିଁ । ନିର୍ମାଣକ ଭାବରେ ଥାଏ ବୋଲି ଜାଗତ ଏହେ ବିଶିଷ୍ଟ ।

(୧) ସବୁ = ଶୁଣୁ, କେବେ = କେବୁ, ତମନ୍ତ = କୃଷି ।

(୯) ସୁର୍ବୀ, ସୁର୍ବୀ-ଦେହ ଓ ଶୀ-ଶୂନ୍ତ କରିବା; ସେ ଦେହ ମଧ୍ୟରେ ଶୂନ୍ତ କରି ଅର୍ଥରୁ ଅକ୍ଷୟ କରିଛି।

ଏବସ୍ତାର ନାମ ପ୍ରକଳ୍ପିତ । ଆଜ ବ୍ୟକ୍ତାବସ୍ଥା ଅଣ୍ଟାଇ ସବକାଳ
ଏବସ୍ତାର ନାମ କଲାପ । ପ୍ରକଳ୍ପିତ ଅର୍ଥ ଏହା ରାଜ ଆଜ
ବହୁ ନୁହେଁ । ପ୍ରକଳ୍ପିତ ଅବସ୍ତାରକ ଦେବ ଅନୁଷ୍ଠାରେ
ପ୍ରକଳ୍ପିତ ଧର୍ମ ବା ସ୍ଵାକ୍ଷର ପଥକୁ ପୃଥିବୀ । ତାହାର
ଅବ୍ୟକ୍ତାବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ବିଶେଷ ଧର୍ମର ପ୍ରକାଶ ଆଏ
ନାହିଁ । ନେତ୍ର ଯେତେ ଯଶରାମ [୧] ଦେଉଥାଏ, କେତେ
ରହି, ଧର୍ମ ପ୍ରକାଶ ଦେଉଥାଏ । ପ୍ରକଳ୍ପିତ ବୃଦ୍ଧିବାର ଆଜ
ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର୍ଗର ପଥ ଅଛି, ତାହା ଏହି ଯଥା;—
କୁଦିମ ଓ ଅକୁଦିମ ସେ ହେଉ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଉଥାଏ ସେ
ସମ୍ବନ୍ଧାୟର ମୂଳ “ପୁଣ୍ଯ ଚାର୍ତ୍ତ”, ପୁଣ୍ଯ ଚାର୍ତ୍ତର ମୂଳ “ସ୍ଵର୍ଗ
ଚାର୍ତ୍ତ”, ପୁଣ୍ଯ ଚାର୍ତ୍ତର ମୂଳ “ଅହଂ ତତ୍ତ୍ଵ”, ଓ ଅହଂ ତତ୍ତ୍ଵର
ମୂଳ “ମନ୍ତ୍ରଭାସ” ଏବଂ ଯାହା ମହାତ୍ମାର ମୂଳ ତାହାହିଁ
“ପ୍ରକଳ୍ପ” ।

ବୋଦିମାନଙ୍କ ଅସଦାତ [୩] ପର ବେଦାତ୍ତୁ କିବନ୍ଦ୍ର
ଗାନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ପାଣ୍ଡୁରୂପ୍ୟମାନଙ୍କର ଅତୁଳ ହୁଏ ଲାହଁ ।
ଯେମାନେ କହନ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପରମା ଦ୍ୱାରା କନଚର ଉଷ୍ଣତ୍ତ୍ଵ
ହୋଇଅଛୁ । ପାଣ୍ଡୁରୂପ୍ୟମାନେ କିବନ୍ଦ୍ର ଓ ବିଜାରର ଲକ୍ଷଣ
ଏହିତେ ପଢାଇଲା କରନ୍ତି ଯଥା—

ଅକ୍ଷତରେଣୁ ପଥ ହିନ୍ଦୁ ଲଭ୍ୟାନନ୍ଦ” ।

ଅର୍ଥାତ୍ ବସ୍ତୁର ସହିତ ଯେ ଅନ୍ୟଥା ପ୍ରଥା ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ
ବସ୍ତୁ, ଅନ୍ୟ ଚାହୁଁ ଧାରଣ କରିବାର ନାମ କିବାର, ଯେହି
‘ଦୂରାଧ’ ଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁ ଧାରଣ କରେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତୁ ନ ସ୍ଵର୍ଗେ
ଯେ ଅନ୍ୟରେ ଯେ ବସ୍ତୁର ଜ୍ଞାନ ହୁଏ, ତାହାର ନମ
ବିବରି । ଯେପରି କର୍ତ୍ତା ରେ ସର୍ବ ଜ୍ଞାନ, ତାହାର ଉତ୍ସବୀ

ଏହି ଯେ, ଦର୍ଶନ ବାବା ଅର୍ଥାତ୍ ସାଂକ୍ଷ୍ଯକାତମାଳାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାରଣର କ୍ଷତି ବା ଅବଶ୍ୟକତା ପ୍ରାସିର ନାମ “ପରିଶାନ” ଅର୍ଥାତ୍ କାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣରେ ପରିଶାନ ହୁଏ ।
ସୁରକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ବସ୍ତୁ ଅଛି । ଅତିଥିକ କାର୍ଯ୍ୟର ଜୀବ କର୍ତ୍ତ୍ଵକ ଲାଗେ । ଯେପରି ଦୂରତ୍ବ ବସ୍ତୁ ଦିକ୍ ରୂପରେ ପରିଣତ ହେଲା । ବିବର୍ତ୍ତ ବାବା ଅର୍ଥାତ୍ ବୈଦାନିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘କାରଣ’ ଅନିକୃତ [ବକାର ରଚିତ] ଆଏ ।
ଅତିଥି ସେଷ୍ଟରେ ବସ୍ତୁଗଠନ୍ ବାସ୍ତବିକ କାର୍ଯ୍ୟ କି ସୁରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକାର ହୁଏ । ଯେପରି ରକ୍ତ ରୂପ ବସ୍ତୁରେ ହର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ଅନ୍ତର ପ୍ରକାର ହୁଏ । ସେହିପରି ପ୍ରକାଶ ବା କରନ୍ତି କି ତୁଳନା ମଧ୍ୟ କରୁଥେ ଅର୍ଥାତ୍ କାରଣରେ ପ୍ରକାଶର ପ୍ରକାର ହେଉଥାଏ । ରକ୍ତ ରେ ପର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ପ୍ରକାର କେବଳ ଯେପରି ତୁମ୍ଭୁମୂରି ହେବେ, ସେହିପରି କ୍ରମରେ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରକାର କାରଣ ଅନାଦି ଅବିଦ୍ୟାର [ଅଜ୍ଞାନର] ଦୋଷ ଅଟେ । ରକ୍ତ ରେ ପ୍ରକାଶମାନ ପର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି ରକ୍ତ ର କରନ୍ତି, କ୍ରମରେ ପ୍ରକାଶମାନ ପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କ୍ରମରେ ଦେଖି ମାତ୍ର । ପ୍ରକାର ପରିବର୍ତ୍ତ ନାମରେ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଏହି ରକ୍ତ ର ନାମ ସାମାଜିକ ନିର୍ମାଣରେ

ଉପବେଶ୍ଟ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶନରେ ସୁଖି ନମ୍ବରିତ ବ୍ୟବହାର କଣ୍ଠରେ ଦୀଥିରେ ଯାଇଅଛି ।

“ନିଜ ହୃଦୟର ଅକ୍ଷେତ୍ର ଦସ୍ତଖତ (ପରମାଣୁକର) ଅନ୍ୟଥା ଭବ ଦୂର ପକାଏ ଯଥା,—ପରିଶାମ ଭବ (ବିକାର ଭବ) ଓ ଚିରତର୍ଣ୍ଣ ଭବ। ଯେଉଁ ସମୟରେ ଦୟନ୍ତ ଅଗ୍ରଣୀ ନିଜ ସ୍ଵରୂପ ପରିବାର କରି ଦୂରନ୍ତର ଦ୍ୱାରା ଭାବରୁ ପରିଶାମ ଭବ ହୋଇଲା—ସୋଇ ଉପରେ ଅଗ୍ରଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ

[६] ପରିମ୍ବନ, କୋର, ପରିଚାଳକ, ମୁଦ୍ରାକାର ଓ ସମ୍ବଲ ସଂଖ୍ୟା (ପାତ୍ର) । ୧୯୫୫ ମେ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏହାକିମ୍ବାନ୍ତିରେ ଏହାକିମ୍ବାନ୍ତିରେ

(୬) କୋଟି ଡରିବାମାନଙ୍କ ମନ୍ଦରେ ଅଳକାର କାରଣ ଉପ୍ରେସ୍ ହୁଏଥିଲା (ନାଶ) ଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହି ଘରରେ ଦେଖିଛି ହୁଏ । କେମାନେ କହିଲା—“କାହାର ଅବ୍ୟକ୍ତ କିମ୍ବା କିମ୍ବା” ; କିମ୍ବା ଗାଠିବ, ଏହାର କିମ୍ବା ଏହି ସଂଗ୍ରହରେ କଳ ଦିକ୍ଷା ହେଉଥିଲା ଅଳକାର ଉପ୍ରେସ୍ ଦେଖାଯାଏ । ଦୁଇଟା ଜଳ ରୁହୁ କାରଣ ଉପ୍ରେସ୍ ହୁଏ ଥିଲା ଏହାର କାରଣ ନୁହି । କଳର ପ୍ରଥମ ରୁହୁ ଥିଲାକୁ ଏହାର କାରଣ ପରାର୍ଥ କାରଣ । ଏହି ଦୁଇତାକୁ କାରଣ ସଂପର୍କ କରିବାରେ କଳର ଦେଇଲା, କିମ୍ବା ଏହିକୁ ବାପାମାନଙ୍କଙ୍କରେ କରିଲା, ଏ ଦେଖାର କ୍ରମାବଳୀ । କଳର ପ୍ରଥମର କରି ରହିରେ ଦେଇ କିମ୍ବା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାରଣ କାରଣ ନାହିଁ । କିମ୍ବା କଳର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାରଣ କାରଣ ନାହିଁ । ଏହି କଳର ଏହିକୁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କାରଣ ନାହିଁ । ଏହି କଳର ଏହିକୁ କାରଣ ନାହିଁ ।

କର ଦେଖୁଣ୍ଟିରେ ପରିଣାମ ହୁଏ । ଆହୁ ବସୁ ପେତେଲେ ଅଧିକ ସ୍ଵରୂପରେ ପରିଚ୍ୟାଗ ନ କର ସ୍ବ ସ୍ଵରୂପରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତିକିଳି କରାଯାଇ କାହାକୁ ବିବର୍ତ୍ତିତ କୁହାଯାଏ । ଯୋର ରଜ୍ଜା ଅଧିକାରୀ ସ୍ଵରୂପ ପରିଚ୍ୟାଗ ନ କର ଏହି ସ୍ଵରୂପରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତିକିଳି କରାଯାଇ । କିନ୍ତୁ ବେଦାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଚନ୍ଦ୍ର (ପରମାମା) ଦ୍ୱୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରପତ୍ର ଭାବ ହୁଏ ତାହା ପରିଶାମ ଭାବ ଖୋଲିପାରେ ନାହିଁ । କାରଣ ତାହାକେଲେ ଦୁରଧର୍ମ ବୃକ୍ଷକ ବିକାଶ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଦୋଷ ଘଟେ । ମାତ୍ର ବିର୍ଦ୍ଦିତଙ୍କ ଅଜୀକାର କଲେ ଯେମର ଦୋଷ ହୁଏ ନାହିଁ ; କାରଣ ଦେଖି ବସୁରେ ପ୍ରମତ୍ତ ଭାବର ମିଥ୍ୟା ଆବ୍ୟପ ହେଉ ବିକାଶ ଦୋଷ ଘଟେ ନାହିଁ । ଅତିଏବ ବିଦ୍ଵିକର୍ତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରପତ୍ର (୧) ଚିନ୍ମାତି (ବୃକ୍ଷମାତି) ଅବଶେଷ କହିବାକୁ ଅପରିବି (୧) କହନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ଗ୍ରାନ୍ତାବରରେ ଉଚ୍ଚ ଅଛି, ଯେଉଁ ବସୁ ନିଜ ସ୍ଵରୂପକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କର କାରଣରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ସମ କରେ ତାହାକୁ ବିକାଶ ଅର୍ଥାତ୍ ପରିଶାମୀ ଉପାଦାନ କାରଣ କହାଯାଏ ଏବଂ ଯେଉଁ ବସୁ, ଆଧିକାରୀ ସ୍ଵରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ କର କାରଣ ତୁମରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ସମ କରେ ତାହାକୁ ବିବର୍ତ୍ତ-କାରଣ କହାଯାଏ । ଏହି ବିବର୍ତ୍ତ କାରଣ ହୀଏ ବସୁରେ ଅବସ୍ଥାଜ୍ଞନ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶର୍ତ୍ତ ତାହାର ବିକାଶ ହେଲେ କେବେଳ ବିଷୟରେ (ବସୁରେ) ଜ୍ଞାନ ଉପ୍ରଦେଶ' (୩) ।

(ଚେଦାଳ ପାର)

(୧) ଯତ୍ନ ଅର୍ଥରେ ବନ୍ଦ କମ୍ବରେ ହତ ଜଗତରେ ଭାବୁ “ଦିଦିବତ୍” ସପଞ୍ଚ ବହୁଧାସାଧ ।

(୩) ଏହି ଦର୍ଶନର ଏହା ସମ୍ପଦକୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ କରି, ପରିଣାମବାଳୀ ଅର୍ଥର ହଙ୍ଗାମାବାମାନେ ପ୍ରକାଶ ଓ ଦୂରତ ଅମ୍ବା ରେଖନେ ଦୂରତ ଦ୍ୱୟାକାର କରନୀ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତନବାଦୀ ଅର୍ଥ ଦେବ ଦ୍ୱିତୀୟମାନେ ଉଚ୍ଚୟବ (ପ୍ରକାଶ ଓ ସୁରକ୍ଷା) ମେଣ୍ଡ ପାଇଁ କାହିଁ କ୍ରିଯ୍ୟାବଳୀ ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରତିମୟ ସର୍ବକ୍ଷ, ସର୍ବ ଶତ୍ରୁମାନ୍ ଓ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଇଶ୍ଵର ପଦବାଚେ ହୁଏ । ଆଉ ଅବଦ୍ୟାରେ ପରିମୁଖୁକର ଯେଉଁ ପ୍ରତିମୟ ପଢ଼ିବିମ୍ବ ଯେହି ଅବଦ୍ୟାର କଣ୍ଠଭୂତ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ସମସ୍ତ ଜୀବ ପଦବାଚ୍ୟ ହୁଏ । ଅବଦ୍ୟା ନାନା, ସ୍ଵକରାଂ ତ୍ୟଗିବିତ ପ୍ରତିମୟ ମଧ୍ୟ ନାନା ହେବାରୁ ଜୀବ ମଧ୍ୟ ନାନା ବୋଲ୍ୟାପାଇ । ନ୍ୟୟ ଓ ବୈଶେଷିକ ମତରେ ଜୀବ ମୂଳ, ସଂଖ୍ୟା ଓ ପାଞ୍ଜଳ ମତରେ ହୁକୁଳ, ଆଉ କେବାନ୍ତ ମତରେ ଅବଦ୍ୟା ବା ମାୟା ପ୍ରାୟ ଏକ ପଦାର୍ଥ; କିନ୍ତୁ ପରିଷେଷର ସହିତ ଏହି ନ୍ୟୟ କେବଳ ବିଶେଷ ମତ ଦେବ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାତି ହୁଏ । ଯେହେତୁ ନ୍ୟୟ ଓ ବୈଶେଷିକ ମତରେ ଜୀବମୂଳ ଜଗତର ଜୀବଣ, ସାଂଖ୍ୟ ଓ ପଞ୍ଜଳ ମତରେ ହୁକୁଳ ଜଗତର ଜୀବଣ କାରଣ ଏବଂ କେବାନ୍ତ ମତରେ ଅବଦ୍ୟା ବା ମାୟା ଜଗତର ଜୀବଣ । ଏହି ନିନ୍ଦିତ ଏହି ତିନୋଟି ଏକ ପଦାର୍ଥ ବୋଲି ଅନ୍ତିମ ହେବା ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦର୍ଶନକାରୀ, ଅପର ପ୍ରତ୍ୟେକର ମତ କ୍ର୍ଯୁଳ କରି ନିଜ ମତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣମନ କରି ଅଛନ୍ତି ।

[ବେ, ପା, ପ,] ।

ତୁମ୍ହି [ପରମାୟା] ଜୀନା ବ୍ୟାପରରେ ସେଇ ଦ୍ୱାରା ଜଗତ୍ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କର ତାତ୍ତ୍ଵଶୀ ଜଙ୍ଗା ଶତ୍ରୁ ମୂଳ ନାମରେ ଅଭିହତ । ଶୁଣବନ ମାୟା ଏକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶୁଣେ ପ୍ରତ୍ୟେବରେ ବିଭିନ୍ନ, ସେହି ପ୍ରତ୍ୟେବ ହେତୁ ଜୀବ ଓ ଦ୍ୱାରରେ ଏହିରୁଥୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକଳ୍ପ ହୋଇଥାଏ । ଉତ୍ସମ୍ପତ୍ତି ପରି ପ୍ରାଚୀନରେ ମାୟା ଏବଂ ମଳନ ସହି ପ୍ରାଚୀନରେ ଅବଦ୍ୟା । ମାୟାରେ ଉପହିତ ଦିନ୍ତି ଓ ଅବଦ୍ୟାରେ ଉପହିତ ଜୀବ । ଜୀବ କେବଳ ଉପହିତ ନୁହେ, ଅବଦ୍ୟାର ଅର୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ଅଟେ । ମାୟା ଏକ, ଏହି ନିନ୍ଦିତ ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟ ଏକ । ମଳନ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟକ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟରେ ଅବଦ୍ୟା ନାନା, ତବଳ୍ୟରେ ଜୀବ ମଧ୍ୟ ନାନା—ଯେହି ମନୁଷ୍ୟ, ପଶୁ, ପଣ୍ଡି, ଅସୁର ପ୍ରତିତ । କିନ୍ତୁ ମାୟାରେ ଜୀବ ଶତ୍ରୁର ସର୍ବୋ—ଶୁଷ୍କତା ଦ୍ୱାରା ତତ୍ତ୍ଵହିତ ବୃତ୍ତକୁ ସର୍ବକ୍ଷ, ସତ୍ତ୍ଵ ଓ

ସର୍ବଦିନକୁ ‘ଭିଷମ’ କହନ୍ତି । ଜୀବ ଜୀନ ଶତ୍ରୁର ଅଳ୍ପକା ଦଶତଃ ଦେପର ସର୍ବକ୍ଷ ଥିଲେ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେଥିର ଏକ ଥକାଣ ଯତ୍ତୁ ଉତ୍ସାହରେ ଜାତାଶୀ ଓ ଏହି ତ୍ୟାଗ କଲେ ଘରାକଃଶ, ସେହିପରି ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଦି ଉପଧରେ ଜୀବ ଏବଂ ସେହି ଉତ୍ସାହରୁ ବିହିତ ହେଲେ ବୃତ୍ତ ଗୋଲାଯାନ୍ତି ।

୧୯୮୧-୧୯୮୨ ମାର୍ଚ୍ଚି ୧୦ (ବେ, ପା, ପ,)

ଯାହା ନାହିଁ ତାହାର ଅସ୍ତ୍ରିକୁ ସ୍ବିକାର କରିବାରୁ ମାୟା ଲାଭନ୍ତି ।

(ଦ, ଗୀ, ଟୀ,) ।

ସାଂଖ୍ୟ ଶାୟକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହି ଯେ, “ପ୍ରକଳ୍ପ” ଜଡ଼ା, ଅସ୍ଵାଧୀନା; ଅଥବା ଜଗତର ନିର୍ବାଚି କର୍ତ୍ତ୍ଵ । ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ବିବୁଦ୍ଧବାଦୀମାନେ କହନ୍ତି, ଜଡ଼କଷ୍ଟ କେତେବେଳେ ଶ୍ୟୁମ୍ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସବିତର କେତେବେଳେ କୌଣସି ଜଡ଼ ଶ୍ୟୁମ୍ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ତାହାରେ ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅନ୍ୟମିତ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଣିଲା ଶ୍ୟୁମା ଶ୍ୟୁମା । ଜୀନଶତ୍ରୁ ନ ଥିଲେ କେହି କେତେବେଳେ ନିଯୁମିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି ସ୍କୋପିଲ ସମ୍ପଳ ନଗତର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଇଲାଜ ଶୁଣିଲା । ଜଡ଼କଷ୍ଟବା ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ସ୍ଵର୍ଗ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାନ୍ୟା ପ୍ରବୃତ୍ତ ଏହାର କର୍ତ୍ତ୍ଵ ହୋଇ ଥିଲେ ଏତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ଶୁଣିଲା ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା । ହୁଏକି ନିଯୁମିତ ତୁପ୍ରେସ୍ ଗ୍ରହ ନଶବଦ ପରିଚନ କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ପଦ ମନୁଷ୍ୟ ଏବଂ ହୃଦୟ ଅକ୍ରୂଳୁ ହୃଦୟ ନ ହୋଇ ଥିଲେ ଗୋଟାଏ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କୋଣାର ଘଟନା ହୁଅନ୍ତା । ଅଥବା ଜଗତ୍ ବୈଚିତ୍ରଣ୍ୟ ଦେଖି ଅନୁମାନ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଏହାର ମଳନ ଏକଥାତ୍ ପଦାର୍ଥ ଏବଂ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଅଧିକାରୀ ବା ନିୟାମକ ଅଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଵର୍ଗମନ୍ତର ଜଗତ୍ ସ୍ଵର୍ଗ ଏବଂ ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣିତ ବିଧାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ ମତାନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକରଣର ଚିତ୍ର ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵର କେତେକ ବିବରଣ ନମ୍ବରେ ଦିଆଗଲା ।

	ପର୍ବତ = (ଚେତନା)			
	ମୂଳ ପ୍ରକଳନ = (ଶବ୍ଦ)			
	ମହାତରି = (ବୁଦ୍ଧିତରି)			
	ଅଧିକାରତରି			
ପଞ୍ଜବାଦ	ମଳ	ପଞ୍ଜାନେମ୍ବୁ	ପଞ୍ଜମେମ୍ବୁ	
ଅକାଶ	ଚାମ୍ପ	ଅବ	ଚିତ୍ର	ଶିଥ
* (ଗୁଣ) ଦ୍ଵୀପ ସର୍ପ	ରୂପ	ରୂପ	ରୂପ	ରୂପ

ଚିତ୍ରକାର ପ୍ରକଳନାବ ରୂପକାର ରୂପକାର ଚିତ୍ରକାର

ଗୁଣ ବିକାଶରେ ମହାତରି ପ୍ରସାଦ କରେ ଅଥାବ ମହାତରି କି ଦୂରିତର ମୂଳ ପ୍ରକଳନ ଉପରେ ହେଲା । ମହାତରି' ଅଧିକାରତରି ପୁଣି ଏହି ଅଧିକାର ତରିକୁ ଏକାଦଶ (ମଳ ୧୦କର୍ତ୍ତ, ହଳ, ଚମ୍ପ; ଜିହା ଓ ପ୍ରାଣ ଏହି ପଞ୍ଜ ଜାରେନ୍ଦ୍ରମୁ ୨୦ଟାକା; ପାତି; ପାଦ; ଉପପୁ ଓ ପାପୁ ଏହି ପଞ୍ଜ କର୍ମମେମ୍ବୁ ୧୫୧ ଟା ଏକାଦଶ) ଉପରୁ ଏବଂ ପଞ୍ଜକାର ଉପରେ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପଞ୍ଜକାର ମଧ୍ୟମୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ତନ୍ମାତ୍ରର ବିକାର (ବୁନ୍ଦୁର) ଦ୍ୱାରା ବୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମହାତରି ଉପରେ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଅର୍ଥର ଶିଥ ତନ୍ମାତ୍ରର ବିକାର ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ଅଧିକାର ଆକାଶ ସହଯୋଗରେ ପୁଣି ପ୍ରକଳନର ବିକାର ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ଅଧିକାର ଆକାଶ ଏବଂ ପ୍ରଥମ ଏହି ପଞ୍ଜମୁ ତୁଳିବ ଉପରେ ହୋଇଥିଲା । ଏଥେ ତନ୍ମାତ୍ରର ବିକାର ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ପଥମ; ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ତୁଳି ଅର୍ଥାତ୍ ଅକାଶ; ବାଯୁ ଓ ଅନ୍ତର ସହଯୋଗରେ ରସ ପୁଣି ପ୍ରକଳନ କରିବ ଉପରେ ହୋଇଥିଲା । ମଳ ତନ୍ମାତ୍ରର ବିକାର ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱିତୀୟ; ତୃତୀୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅକାଶ; ବାଯୁ; ଅନ୍ତର ଓ ଜଳ ସହଯୋଗରେ ରଖି ପୁଣି ପର୍ବତ = 'ପିତା' ନାମକ ପଞ୍ଜ ତୁଳିବ ଉପରେ ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରକଳନ ପ୍ରଥମ ପର୍ବତ = ଅଥାବ ବିକାର ମହାତରି ଏବଂ ପୁଣି ପାରମାତ୍ମା ଅବସାଧ ଓ ଅଶ୍ଵର ଅହାର ସନ୍ନିଧି ନଶତଃ ପ୍ରକଳନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମରେ ପ୍ରକଳନ ହୁଏ । ଅଥବା ପୁଣି ସମ୍ବାଦର ସମ ଉତ୍ସବ ସର୍ବଦୌ ରଜାଗାର ସମ୍ବାଦର ସମ୍ବାଦର ସମ୍ବାଦର ପକ୍ଷକଳିତ୍ବ କରି ସମ୍ବାଦର ଉତ୍ସବ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ମୂଳ ପ୍ରକଳନ; ମହାତରି; ଅଧିକାର; ଶିଥ; ଶିଥ; ରୂପ ଏବଂ ଚିତ୍ର ଏହି ପଞ୍ଜ କାରାତ; ପଞ୍ଜ କର୍ମମେମ୍ବୁ; ପଞ୍ଜକାନେମ୍ବୁ; ପଞ୍ଜମେମ୍ବୁ ଏହି ଏବଂ ଦେଶମୁ ଓ ପଞ୍ଜମାତୁଳ ଏହି ବୁନ୍ଦୁର ଏବଂ ନାମକୁ ଜଳ କରି ପ୍ରକଳନ ଉପରେ ହୋଇଥିଗାରୁ ଏମନଙ୍କୁ ଜଳ କରି ।

* ଗୁଣ ଅର୍ଥରେ ମହାତରି ମାନନ୍ଦ ଗୁଣ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧିକାର ଦର୍ଶନକାର ପର୍ବତର ବିଶେଷତଃ ସାର୍ପି ଦର୍ଶନକାର ପ୍ରକଳନ ଏହି ପରିଦ୍ରଶ୍ୟମାନ ଜଗତର ମୌଳିକ 'ପୁଣି ପ୍ରକଳନ' (ଉତ୍ତାପାନ) ଏବଂ ଜଳ ଧର୍ମମୁକ୍ତ ଗୋଲି ପର୍ବତା କରି ଅନ୍ତରୁ । ଏହି ଜଳ ଧର୍ମମୁକ୍ତ 'ପ୍ରକଳନ' ନିଷ୍ଠୁରୀ ନିର୍ବିକାର, ଚେତନାବୁଧ ପ୍ରକଳନ (ଆମାର) ସହଯୋଗରେ ସନ୍ତିଷ୍ଠ ହୋଇ ପରି, ରଜା ଓ କମଳ ଏହି କଳନ

ଯାଏ । ସାମ୍ବାର୍ତ୍ତମାନେ ଏହି ସକଳ ତତ୍ତ୍ଵକୁ ତିନି
ଶେଣୀରେ ବିଜଗ କରିଥିଲା ।

“ମୂଳ ପ୍ରକଟିରବଳକି ମହଦାଦ୍ୟାଃ ପ୍ରକଟି ଚକ୍ରତସ୍ୟଃ
ସ୍ୱର୍ଗାତ୍ମକାମେ ବିଜ୍ଞାନେ ଲପନକି ନିରାକାରକି ପରଣୀ ।”

(ସ୍ଵାଭ୍ୟକାଂକ)

। [१] ମୂଳ ପ୍ରକୃତ ସେ ବେଳଳ ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ
କାହାର ବିଦ୍ୟୁତ ନୁହେ । [୨] କୌଣସି ତହୁ ପ୍ରକୃତ ଓ
ବିଦ୍ୟୁତ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ସୁମ୍ଭବ, ଯେପରି ମହାଦେଶ, ଅହାବାର ଓ
ପଞ୍ଚଜନାତ । ଆଉ [୩] କୌଣସି ତହୁ କେବଳ ବିଦ୍ୟୁତ,
ଅର୍ଥାତ୍ ସେ କୌଣସି ତହୁର ପ୍ରକୃତ ନହନ୍ତି, ଯେପରି ପଞ୍ଚ
ମହାଦୁର ଓ ଏକାଦଶ ତନ୍ଦ୍ସୁମ୍ବ । 'ପ୍ରକୃତ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ
ଉଦ୍‌ବାନ କାରଣ, 'ବିଦ୍ୟୁତ' ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟ । ମୂଳ
ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥାତ୍ ଯଥାଠାରୁ କଗତର ଉତ୍ସୁରୀ ହୋଇଥାଏ,
ତାହାର କୌଣସି କାରଣ ସ୍ଥିକାର କରିଯାଏ ନାହିଁ ।
କାହିଁକିନା ମୂଳ ପ୍ରକୃତ ଯଦି କାରଣ କଳନ୍ୟ ହୁଏ ତାହା-
ହେଲେ ସେହି କାରଣ ମଧ୍ୟ କାରଣନ୍ତର କଳନ୍ୟ ହେବ ।
ଆଉ ସେହି କାରଣ ମଧ୍ୟ ଅପର କାରଣ କଳନ୍ୟ ହେବ;
ଏପରି ହେଲେ ଅନବସ୍ଥା ଦୋଷ ଘଟେ । ଅତିଏକ ଏହି
ଅନବସ୍ଥା ଦୋଷ ନିବାରଣ ନିମନ୍ତ୍ର ମୂଳ ପ୍ରକୃତର କୌଣସି
କାରଣ ନାହିଁ; ଏହା ସ୍ଥିକାର କରାକାହିଁ ହେବ ।

ଅଟ ଏକ ମୂଳ ପ୍ରକଳ୍ପ କେବଳମୁଁ ପ୍ରକଳ୍ପ, ସେ କାହାର
ଦିନ୍ଦୁତ ନୁହେଁ । ମହାଦୂତ, ଅହଙ୍କାର ଓ ପଞ୍ଚ ତତ୍ତ୍ଵର ଏହି
ସାତୋଟି ପ୍ରକଳ୍ପ ଓ ବିନ୍ଦୁ ଏ ଉତ୍ସୁକୁ ଦୂର ଅର୍ଥାତ୍ ଏମାନେ
ବୌଣୀ ତତ୍ତ୍ଵର ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ କୌଣସି ତତ୍ତ୍ଵର ଦିନ୍ଦୁତ ।
ମହାଦୂତ ମୂଳ ପ୍ରକଳ୍ପରୁ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇଅଛି, ସୁତରଂ ତାହା
ମୂଳ ପ୍ରକଳ୍ପର ବିନ୍ଦୁ । ଏହି ମହାଦୂତରୁ ଅହଙ୍କାର ତତ୍ତ୍ଵର
ଉତ୍ସୁକ ହୋଇଅଛି । ଏହି ନିମିତ୍ତ ମହାଦୂତ ଅହଙ୍କାର
ତତ୍ତ୍ଵର ପ୍ରକଳ୍ପ ଓ ଉତ୍ସୁକ ଦୂରେ ଅହଙ୍କାର ତତ୍ତ୍ଵ ମହାଦୂତର
ବିନ୍ଦୁ ଏବଂ ଅହଙ୍କାରରୁ ପଞ୍ଚ ତତ୍ତ୍ଵାଦି ଓ ଏକାଦଶ
ଲନ୍ଧୁମୂର୍ତ୍ତି ଉତ୍ସୁକ ହୋଇଅଛି ବୋଲି ଅହଙ୍କାର ତତ୍ତ୍ଵ ପଞ୍ଚ
ତତ୍ତ୍ଵାଦି ଏକାଦଶ ଲନ୍ଧୁମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ ଉତ୍ସୁକ ଦୂରେ ପଞ୍ଚ
ତତ୍ତ୍ଵାଦି ଓ ଏକାଦଶ ଲନ୍ଧୁମୂର୍ତ୍ତି ଅହଙ୍କାର ତତ୍ତ୍ଵର ବିନ୍ଦୁ

ଏବଂ ପଞ୍ଚ ତକ୍ଷାତ୍ର ପଞ୍ଚ ମହାତ୍ମାତର ଉତ୍ସବରେ ହୋଇଥିଲା ।
ଏହି ଦିନିକୁ ପଞ୍ଚ ମହାତ୍ମା ପଞ୍ଚ ତକ୍ଷାତ୍ର ବିବୃତି, କିନ୍ତୁ ପଞ୍ଚ
ମହାତ୍ମା ଓ ଏକାଦଶ ଉତ୍ସବ କୌଣସି ତତ୍ତ୍ଵାନୁରାଗ
ଉତ୍ସବାଳକ ବା ପ୍ରକଳ୍ପ ନ ସ୍ଥାପନ ଖେଳାଳେ କେବଳ ବିବୃତି
ବୋଲିଥାନ୍ତି । ସାଧାରଣ ମରରେ ପ୍ରକଳ୍ପ ଜନତାର ମୂଳ, ଏହା
ପର୍ବତୀ ବୋଲି ଯାଇଥିଲା ।

ପ୍ରକାର କରି ମୁଣ୍ଡି ହୋଇଥାଏ । ଏହି ମୁଣ୍ଡି ଦୂର
ପ୍ରକାର, ପ୍ରକାଶ ସର୍ଗ ଓ ତନାବ ସର୍ଗ । ପ୍ରକାର ପ୍ରଥମ
ପରିଶାମ ମହିନର ବା ଦୂରିତରୁ । ତାହାର ଅସାଧାରଣ
ଦୂରି ବା ବ୍ୟାପାର, ଅଧିକାୟାସ ବା ନିଷୟ ପଟେ । ଦୂରିର
ଧର୍ମ ଥିଲେ ଗୋଟି [୧] ଧର୍ମ, ଜ୍ଞାନ, ବୈବିଧ୍ୟ, ଜୀବିର୍ଯ୍ୟ,
ଅଧିର୍ମ, ଅଞ୍ଚଳ, ଅବେବିରଣ ଓ ଅବେବିର୍ଯ୍ୟ । ଏମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ଗୁରୁଗୋଟି ଶାଶ୍ଵତିକ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ
ଗୁରୁଗୋଟି ତାମ୍ର । ମହିନର କାର୍ଯ୍ୟ ଅହଂକାର ତଳ୍ଳ ।
ଅଭିନାନ ତାହାର ଦୂରି । “ଅମ୍ବେ ଏସରେ ଶତ୍ରୁ”, “ଏହି
ସକଳ ବିଷୟ ଅମ୍ବର ପ୍ରବୃତ୍ତିକାଳ”, “ଅମ୍ବେ ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ
କରିବୁ” ଇତ୍ୟାଦିରୂପ ଯେ ଅଭିନାନ ତାମ୍ର ଅହଂକାରର
ଅସାଧାରଣ ଦୂରି । ଏହି ଅହଂକାର ଦିଲି ପ୍ରକାର ଯଥା;—
ବୈକାରକ ବା ଶାଶ୍ଵତିକ, ଚିତ୍ତିକ୍ଷଣ ବା ଶକ୍ତି ଏବଂ ଭୂତିକ
ବା ତାମ୍ର । ଏକାଦଶ ତଳ୍ଳସ୍ତୁ [ମନ], ଅଞ୍ଜାନେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଓ
ପଞ୍ଚ କର୍ମନ୍ଦ୍ରୀୟ] ପାଶ୍ଵିକ ଅହଂକାରରୁ ଉତ୍ସନ୍ନ ଏବଂ ତନାବ
ପଞ୍ଚକ ତାମ୍ର ଅହଂକାରରୁ ଉତ୍ସନ୍ନ । ତଳ୍ଳପ ଅହଂକାର
ଉଦୟ ଲର୍ଜର ଉତ୍ସନ୍ନର ଶାହୀୟକାରୀ ମାତ୍ର । ଚିକାସ୍ତୁ ଶ୍ରୋଦ,
ପ୍ରଣ, ରଥନା ଓ ହଳ୍କ ଏହି ପାଖଗୋଟି ଶୂନ୍ୟନ୍ଦ୍ରୀୟ ବା
ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରୀୟ; ବାକୁ, ପାଣି, ପାଦ, ଉପପ୍ରତି [ଲିଙ୍ଗ] ଓ ପାତ୍ର
[ଶୁଦ୍ଧି] ଏହି ପାଖ ଗୋଟି କର୍ମନ୍ଦ୍ରୀୟ ଓ ମନ ଏହୁଠେ
ଏକାଦଶ ନନ୍ଦିଶ୍ଵର ଏବଂ ସେ [ମନ] ଉଦସ୍ମୟକ ଅର୍ଥାତ୍
ମନର ଅଧିକ୍ଷାନ ରିତି ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବା କର୍ମେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଏ ଉଦସ୍ମୟ
ସ୍ଵର୍ଗ ବିଷୟରେ ପ୍ରଦୂରି ହେବାକୁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମନର
ଅସାଧାରଣ ଦୂରି ସକଳ ଏବଂ ଚୁପ, ଶିଥ, ଗନ୍ଧ, ରଥ ଓ
ଶର୍ଷ ଏହି ପାଖ ଗୋଟି ଯଥାକ୍ଷମରେ ତର୍ଯ୍ୟବଦ ପାଖ ଗୋଟି
ଶୂନ୍ୟନ୍ଦ୍ରୀୟ ଦୂରି ବା ବ୍ୟାପାର ମାତ୍ର । ଅଛି ବଚନ ବା

(୧) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରେ ଉପ୍ରେକ୍ଷଣ କରି “ଜୀବାହୁରେ” ଧର୍ମ, ଧର୍ମ, ଧର୍ମ ଏହିପଦେ ଦୂରି ଓ ଜୀବାହୁର ଆଶ୍ରମକୁ ପ୍ରତିପଦ ଦେଖାଯାଇଛି ।

କଥନ, ଅଦାନ ବା ପ୍ରାଣ, ବିଶେଷ ବା ଗମନ, ଆଜନ ଓ
ଉତ୍ସର୍ଗ ବା ତ୍ୟାଗ ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ସାଧନରେ ବାଗାଧ
ପଞ୍ଚ କର୍ମଦ୍ୱୟମୁକ୍ତ ହୁଅଛି । ମନ, ଅଭିକ୍ଷାର ଓ ଦୂର୍ଭାଗୀ ଏହି
ତିନି ଗୋଟି ଅନୁଭବରେ ହୁଅଛି ଓ କଷ୍ଟରୁଦ୍ଧ ଦଶ ଗୋଟି
ବାଧ୍ୟକରଣ ଅର୍ଥରେ ଲଙ୍ଘନ୍ୟ । ଏହି ଅନୁଭବରେ କ୍ଷୟର
ଅସାଧାରଣ ହୃଦୟ ବିଷୟ ଗୋଲା ଯାଇଅଛି । ସେମାନଙ୍କର
ସାଧାରଣ ହୃଦୟ ପାଣାକ ପଞ୍ଚ ବାସ୍ତବ । କିମ୍ବାନ୍ତିରେ

ତକ୍କା ଏକଳ ଅଛି ସନ୍ଧି, ଏହି ଦିମିର ସେମାନଙ୍କ
“ଆଶେଷ” କଥାଯାଏ । ପଞ୍ଚ ତକ୍କାଗରୁ ପଞ୍ଚ ମହାଦୂତର
ଉପରେ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପଞ୍ଚ ମହାଦୂତ ମଧ୍ୟରେ କେହି
ସ୍ଵର୍ଗକର ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ, କେହି ଦୁଃଖକର ଓ ଚନ୍ଦ ଏବଂ କେହି
ବିଷାଦକର ବା ଶୁଣୁ । ଅତିଏକ ଏମାନେ “ବିଶେଷ”
ନାମରେ ଅଭିହିତ । ‘ବିଶେଷ’ ଏକଳ ତିନି ଶ୍ରୀରେ
ବିରଜନ ଯଥା;—ସୁନ୍ଦର, ସ୍ତୁଳ ପଥାର, ମାତା ପଢ଼ିବୁ
ଏବଂ ତଦତ୍ତରକ ମହାଦୂତ ।

[୫] ସାମ୍ବାନ୍ଦରର ସୁରୂପ (ଅସ୍ତ୍ର) ତେବେ ହୁଏ କିନ୍ତୁ ସୁରୂପ ହେଉଥି ଶିଖ । ଏ ଅଭିଭାବନା ଅର୍ଥରେ ଦିକାର ସୁରୂପ ଏବଂ ଅକର୍ତ୍ତା ଅର୍ଥରେ କୌଣସି କାହାଙ୍କି କରିବାର ହାତ । ଏହି ସୁରୂପରେ ପ୍ରାଣିକାଳର ଅସ୍ତ୍ର, ଯୁଦ୍ଧରେ ଯେତେ ପ୍ରାଣ ତେବେ ସୁରୂପ ହେଲାକାର ହେବ । ପ୍ରକର୍ତ୍ତା ଓ ସୁରୂପ ପରିଷ୍଱ର ମାପେଣ । ଲୋକି ପେଣର କୃତ୍ୟ ବସିଯାଇ ହେଲେ କୃତ୍ୟ ଅନ୍ତରୁ ଗନ୍ଧ କରେ, ଯେହାଦୁ ପ୍ରକର୍ତ୍ତା ହେଉ ସୁରୂପ ସର୍ବ ଧାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେଖିବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରକର୍ତ୍ତା ନିଜକୁ ହେଲେ ମୟ ସର୍ବ ପଦ୍ମନାଭରେ ସଂସ୍କାର ବ୍ୟାପାର ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାର ମସିର୍ଯ୍ୟ ହେବ ।

(୧) କେବାର ଶାଖରେ ଠିକ୍ ପ୍ରକାର ଘେରଇ ଉହେଲା ଅଛି ଯଥା;—ଶୁଣ ଗପର, ଦୟା ବା ଲିଙ୍ଗରେର ତାକାଳି ଶକ୍ତି । ପୁଣି ଡ୍ରାଙ୍କର ଭକ୍ତି ଅଛି “ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ମର୍ତ୍ତିକାନାମ ଭୂତ ଶପର ।” ତଥା ଜୀବ ହେଲେ ସହା ଯାମ ପାପ ଚର୍ମର ଶପର ଗୋଟିଏ । ଶପର ବର ପ୍ରକାର (୨) ବାରର ଶପର [୧] ସୁଧା ଶପର (୩) ଝାଲ ଶପର ଓ (୪) ଆବାହକ ଶପର । ମନ୍ଦ ପ୍ରକର ଅର୍ଥାତ୍ ମୟାପର ଅର୍ଥାତ୍ ନାମ କି କମ୍ ହେଲ, ଫ୍ରେଶା, ପଞ୍ଚକର୍ତ୍ତ୍ରୀ, ପଞ୍ଚଲନେତ୍ରୀ, ମନ୍ତ୍ର ଓ ହର୍ଷ ଏହି ସ୍ଵପ୍ନର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଘେର ଦୟା ବା ଲିଙ୍ଗର ସ୍ଵର୍ଗ ହୋଇଥାଏ । କିମ୍, ଇଷ, କେତେ, ଶାଶ୍ଵତ ଓ ଆକାଶ ଏହି ପଥ ମନ୍ଦାବୁଦ୍ଧ ପରମାପରେ (ପଞ୍ଚମିତି) ଶୁଣ ଶପର ଉପର ହୋଇଥାଏ । ଅର ଜୀବର ମୃଦୁତାର ସ୍ଵର୍ଗ କିମ୍ କହି ଦେବ ସୁଖର ସମ୍ମାନ ଆବାହକ ଶପର ହୋଇଥାଏ ।

“ମନ୍ଦିର ପିଠିକୁ ହୁଏ ପ୍ରାସାଦ ଭବନର ଥୋଟା ।”
 “ସୁର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବ କାପାଙ୍ଗ ଭେଗା ଦେବତା ରେ କଥା କରିବାକୁ” ରତ୍ନଧ୍ୟାଳୁହୁଁସୁ ଦେହର ଦବଦବ ଦାନ୍ତର ଦରିଦ୍ରବ୍ୟରେ ଦରିଦ୍ରବ୍ୟରେ ପରିପ୍ରକାଶ ଦିଲା (ସଂ, ୧୦, “ସୁଅଳ୍ପ”) । ଏଥର ହରାପାରାଖ୍ୟ—ବାଚନ, ସ୍ମୃତି ଓ ଶ୍ଵର ଦେବତା ଅନ୍ତର ଗୋଟିଏ ଶରୀର ଅଛ, ତହାର କିମ୍ବା “ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ” । ଏହି ଧ୍ୟାନକ ଶରୀରର ଘରର ଜୀବନ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନର ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଉ ଯାଇ ଦେହର ସିଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା । କୁହୁକର କାଳର ଦେବତା ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କୌଣସି ଦେହ ନାହିଁ । ବାରଣ ଦେବ ତଥା ସ୍ମୃତି, ଶ୍ଵର ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦେହ “ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ” ଏହି ଦ୍ୱାରା ନାମରେ ଦରିଦ୍ର ହୋଇଥାଏ । ତଥାହୁ, “ଅବାହାକ ଏବୋପ୍ତ ଦେହରରେ” ଏକାଳିକଃ । ସବାହାଙ୍କ ଭୁଲକ ଜଳାନ୍ତର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେସ୍ ଏବଂ ମୁଦ୍ରଣ ଦ୍ୱାରା ପରିପ୍ରକାଶ ଦିଲା (୧୦୫) ।

ମହାରାଜ, ଅହୁଙ୍କାର, ଏକବଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରମୁଖ ଓ ଏଣ୍ ତଳାକ
ଏହି ଅଠର ତତ୍ତ୍ଵ ସମସ୍ତିକୁ ମୁକ୍ତ ଶଶର କହନ୍ତି । ଲନ୍ଧମୁଖ
ସମସ୍ତ ଶାନ୍ତି, ଯୋର ଓ ମୁଢ଼ାସ୍ଵଳ, ଅତେବେଳ ଏମାନଙ୍କୁ
“ବିଶେଷ” କହାଯାଏ ଏବଂ ଦୟା ଶଶର ଲନ୍ଧମୁଖ ବାହି
ହେବାରୁ ତାହା ମଘ “ବିଶେଷ” ମଧ୍ୟର ପରିଗଣିତ ହୁଏ ।
ସାଂଖ୍ୟମତରେ ପ୍ରତି ପୁରୁଷର (ଆସ୍ତାର) ନିମିତ୍ତ ଗୋଟିଏ
ଶଶର ପୂର୍ବରୁ ପରିକଳ୍ପିତ ଅଛି । ପୁରୁଷ ଶଶର ଗ୍ରହଣ କର,
ସଥି ଦୂରୀକାର ଭୋଗ କରେ । ଯେତେବେଳ ପୁରୁଷର ବିବେକ
ଶ୍ୟାମ ନ ହୁଏ, ତେତେବେଳ ପାଏ ଫୁଲକ ପୁରୁଷର ସଙ୍ଗ-
ଦ୍ୟାଗ କରେ । ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରତି ପୁରୁଷର (୧) ବିବେଳ
ଶ୍ୟାମ କଜାଇ ପରେ ଆପେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହୁଏ (ଶର୍ମ୍ପାଏ) ।

ଅସା ପେରୁଁ ଶଶିର ଅବଳମ୍ବନ କରି ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ
ପ୍ରତିବନ୍ଦିତ ହୁଏରେ ଛୋଗ କରେ, ସେହି ଶଶିର ଦ୍ଵିତୀୟ (୧),—
ପୁଣି ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ। ପୁଣି ଶଶିର ମାତା ଓ ପିତା ହାର ଉପରେ
ହୁଏ। ମାଥାଠାର ଲୋକ, ଶୋଣିଛି ଏହି ମଂଗ ଏବଂ ମିଳି-

Digitized by srujanika@gmail.com

ଠାରୁ ପୂର୍ବ ଅଷ୍ଟ ଓ ମକ୍କା ଜନେ । ଏହି ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁ ଘରୀବ ପୁଲ ଶଶବରକୁ କୌଣସିବ କହାଯାଏ ଏବଂ ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସାରେ ମାତା ପିତା ହାତ ସଙ୍ଗାଦିତ ହେବାରୁ ଏହି ଶଶବରକୁ ମାତା ପିତାଙ୍କ ଗୋଲ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କହୁଥାଏ, ଆଉ ଏହି ଶଶବର ଉତ୍ସବି ଓ ଧଳାନୀ ହୁଏ । ଏହି ଶଶବର ଉତ୍ତରାଜ୍ୟର ପରିଣାମ ମାତ୍ର । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଉଷ୍ଣ କହୁଥାଏ, ତାହାର ମାରଙ୍ଗର ରଥ ହୁଏ ଏବଂ ଅପାର ଭାଗ ମଳ ଓ ମୃଦୁଗ୍ରହରେ ନିର୍ଜତ ହୋଇଥାଏ, ରଷ୍ଟୁ ଶୋଣିଛି, ଶୋଣିଛିରୁ ମାଧ୍ୟ, ମାଧ୍ୟରୁ ମେଦ, ମେଦରୁ ମକ୍କା, ମକ୍କାରୁ ଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧରୁ ଗର୍ଭର ଉତ୍ସବି ହୁଏ । ଏହି ପଞ୍ଚ କୌଣସିବ ଶଶବର (୧) ର ପରିଣାମ ମୁଣ୍ଡିକା, ଦୟା ଅଥବା ଶୁଗାଳ କୁଳୀଦିବ ପୁରସ୍ତ (ଶୁଷ୍ଟା) ଚୁପ୍ରରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଯେ ଯେହିତେ ସହ କରନ୍ତି ନା କାହିଁବି, କେହି ଏ ଶଶବରକୁ ଅଜଗରମରବାକୁ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ ନିମିତ୍ତ କହି ଅନୁଭବ, ଶେଷରେ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ । ପୁଅଶବ ଶୁଗାର ଯେଉଁ ଗତି, ଦବଦବ ମଧ୍ୟ ସେହି ଗତି ହୁଏ । ଏହି ପୁଲ ଶଶବର ହୁକ୍ତା ଅଭି ଗୋଟିଏ ଶଶବର ଅଛି । ତାହାକୁ ପୁଷ୍ପ (ଲଙ୍ଘ) ଶଶବର କହୁଥାଏ । “ସୁଶ୍ରୀ ମାକ୍ତପିତ୍ତକାଳୀଙ୍କ ସହ ପ୍ରଭୁରେ ସ୍ତିଖା କିଶୋରାଙ୍ଗ ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନ କିମ୍ବା ମାତା ପିତାଙ୍କାନିବା ଦିନେବେ” । (ସା, ତଙ୍କ, କୌଣସିବ)

ହାଣ୍ଟମରରେ ଦୂଷି, ଅହୁକାର, ମନ, ପଞ୍ଚକାନେକୁଷ୍ଟ, ପଞ୍ଚକର୍ମେକୁଷ୍ଟ ଓ ପଞ୍ଚତଳାକ ଏହି ଅସ୍ଵାଦନ ଭାଙ୍ଗର ସମ୍ପଦୀ ସୁଶ୍ରୁତ ଶରୀର ହୃଦ ଓ ସେ ନିର୍ବାଚିତ ଅର୍ଥାତ୍ ମନ୍ଦାପ୍ରଳକ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀମତୀ ଏବଂ ଅନିବାରିତ ଜଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ସୁଶ୍ରୁତ ଶରୀର ଶିଳା ମଧ୍ୟରେ, ଅନଳ ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ ଲଦଲୋକ ଓ ପରଲୋକରୁ ଯାଇପାରେ; ଏହି ସୁଶ୍ରୁତ ଶରୀର କେତେବେଳେ ନର, ପତ୍ର, ପଣୀ, ଶିଳା ଓ ହୃଦାକ ସୁତ୍ୟ ଝୁଲ ଶରୀର ଆରଣ କରେ ଏବଂ କର୍ମ ଅନୁସାରେ କେତେବେଳେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ, କେତେବେଳେ ନାରକୀୟ ଝୁଲ ଶରୀର ଆଉ କେତେବେଳେ ପୁନର୍ଭାର ମନଷ୍ୟାଦି ଶରୀର ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଏହି

ଶୟବ ସତ ଦୁଃଖ ହେଲା କରେ । ଆୟା (ଶାଗାୟା) ମୃଦୁଳା ପରି ଅର୍ଥାତ୍ ଉଠି କୌଣସି ଦେବ ପରିଧାନ
କରିବା ପରେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳାଦଶ ତତ୍ତ୍ଵ ସମସ୍ତ୍-ରୂପ ଲିଙ୍ଗ
ଶୟବ ନେଇ ସ୍ଵର ଓ ନରକାଦ ହେଲା କରେ, ପରେ ଆପ
କା ପୁଣ୍ୟ ଧୂଷ ହେଲେ ପୁନର୍ବାର ସ୍ଵିଵୁ କରିନାହିଁ ଏହି
ତୁଳନାକରେ ଜନ୍ମ ପରିପ୍ରକାଶ କରେ । “ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପିତାମହ
“ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପାଦକଳେ ବାଯୁଃ ଝାମ ମନୋ ଦୁଷ୍ଟିରେନ ତ ।
ଆହୁକାର ଉତ୍ସବ ମେ ଭିନ୍ନା ପକଳ ରକ୍ଷଣୀୟା” ॥ ୩

(ର, ଗୀ, ଟମ ଅଁ)
 (ଅର୍ଥାତ୍ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ) ପୁଅଳ, ଜଳ, ଅଛି,
 ଲାଯୁ, ଆକାଶ, ମନ, ବୃକ୍ଷ ଓ ଅହଂକର ଏହି ଥାଂଖିଲୁ
 ଅଣ୍ଟୁ ପ୍ରକୃତି ଏହି—

“ମହାଭୂତ ନିୟମକାରେ ଦୁଷ୍ଟିରବ୍ୟକ୍ତ ନେ ବଚ ।
ଉନ୍ନତ୍ୟାଙ୍ଗ ଦଶୀକରଣ ପଞ୍ଜିତେଜ ସୁ ଗୋତ୍ରାଁ” ॥

[୭, ଗୀ, ୧୩୭ ଅପି]

ପୁଅଶ୍ରୀ, କଳ, ଅଗ୍ନି, ବାସ୍ତ୍ଵ ଓ ଆକାଶ ଏହି ପଞ୍ଚ ମହା-
ଦୂତ [*] ଅଧିକାର; [୭] ରହି [୭] ଅବ୍ୟକ୍ତ
ଅର୍ଥରେ ମାୟା [୮] ପଞ୍ଜାର୍ମେନ୍ଦ୍ରୀୟ [୯] ପଞ୍ଜାନେନ୍ଦ୍ରୀୟ
[୧୦] ମନ [୧୧] ଉତ୍ସମାନକର ଶବ୍ଦ, ଶର୍ଷ, ଭୂତ,
ଭସ ଓ ଚକ୍ର ଏହି ପଞ୍ଚ ବିଷୟ [କାହାରଙ୍ଗ ମନରେ ଆକା-
ଶାଦ ପଞ୍ଚ ସ୍ମୃତିକୁ] ବା ପଞ୍ଜନାନ୍ଦ [୧୨] ଏହି ଚିକଣ
ଟିକୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ତଥା କହନ୍ତି । ମାତ୍ର ସାଂଖ୍ୟବାଦମାନେ
ଉପବେଦ୍ଧ ଶ୍ଲୋକ ଦ୍ୱୟର ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅର୍ଥ କରନ୍ତି ।
ସେମାନେ ଗନ୍ଧ, ରଘୁ, ରୂପ, ଶର୍ଷ ଓ ଶବ୍ଦ ଏହି ପଞ୍ଜନାନ୍ଦ
ବା ପଞ୍ଜମହାଦୂତ ଅଧିକାର, ମହାଦୂତ ଓ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅର୍ଥରେ
ମୂଳ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏହି ଆଠିକୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ ଅବ୍ୟକ୍ତ
[ମୂଳ ପ୍ରକଳ୍ପ] [୧], ମହାଦୂତ [୨] ଅଧିକାର
[୩] ଶବ୍ଦ, ଶର୍ଷ, ଭୂତ, ଭସ ଓ ମନ ଏହି ପଞ୍ଜନାନ୍ଦ
[୪] ପଞ୍ଜକର୍ମ୍ମୟ: ପଞ୍ଜାନେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଓ ମନ ଏହି ଏକା-
ଦଶେନ୍ଦ୍ରୀୟ [୧୫] ଓ ପଞ୍ଜମାତ୍ରକୁ [୧୬] ଏହି ଚିକଣିକୁ

(୯) ପ୍ରକାଶନକେ ଲିଖିତ ଅଛି—“ଆଜିର ୧୦୫ ଅଳମୟ କୋଣ, କିମ୍ବାଗୁଡ଼ି କିମ୍ବା ପ୍ରାମେସ କୋଣ, ଲାହାରି କେନ୍ଦ୍ର ମନୋମୟ କୋଣ କୁଣ୍ଡଳ ମନୀନ କୁଣ୍ଡଳକୁ ବୁଝିବ କେଣ୍ଟ ଏବଂ, ଆଜ ସହିରେ ଦୁଇକାଳ ସହିତ ସମେତ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଉପରିମ୍ବେ ଦୂର କିମ୍ବାଗୁଡ଼ି କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ପାଞ୍ଚକାଳ ବ୍ୟବର ଦେଖିବାର ‘ଆଶାନ ଦେଖ’ ରୂପ ଆଜ ଗୋଟିଏ କୋଣ ଜୀବ କୋଣ ଦେବଦୂର ‘ଖାଲ୍କୋତିକ ଦେଖ’ କହାର !

ତତ୍ତ୍ଵବିଶ୍ଵତ ତତ୍ତ୍ଵ ବୋଲି କରେଗ କରନ୍ତି । [ଉଚ୍ଚ-
ବିଦ୍ୟାର ମାଧ୍ୟମର ଏଥି ଶ୍ଳୋକ ଏବଂ ଶଶାଘାୟର ମୁମ୍ଭୋଜବ ନିଶ୍ଚବ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେଖ ।]

ସେ ସମସ୍ତ ମୃଷ୍ଟିର କଥା ବଞ୍ଚିଲ ହେଲା; ତାହା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟାପାର କରିବ ରୁହୁ ପରିଣମରେ ହୁଏ; ଏ କଣ୍ଠେ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କୁହା
ପାଇଅଛି । ଯେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏହିରୁପ ବିରୁଧୀ
ପରିଣମ ଥିଲା; ସେତେବେଳେ ଯାଏ ଏହି କରନ୍ତି ତୁମ । ଆଉ
ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵରୂପ ପରିଣମ ହେବାକୁ ଅମ୍ବ ହେବ; ଯେତେ-
ବେଳେ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦେବ; ତେବେଳେ ନିମ୍ନୋପ ପ୍ରାଣୀରେ
ପଦାର୍ଥ ସବୁ ଅପଣା ଗର କାରଣ ଦୁଇରେ ଲୋକ ହେବେ ।
ସେ ତତ୍ତ୍ଵ ସେ ତତ୍ତ୍ଵର ହୋଇଥାଏ, ତାହା ସେହି-

ଥାରେ ଲୋକ ହେବ ଅର୍ଥାତ୍ ପଞ୍ଚମହାତ୍ମା ତାହାର କାରଣ
ସ ମତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳନାଗାରେ ଲୋକ ଏବଂ ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରାତ୍ମ ଓ ଏକାଦଶ
ରୁହୁ ମୁଦ୍ରା ଅନ୍ଧାକାର ତତ୍ତ୍ଵରେ ଲୋକ; ଥାର ଅନ୍ଧାକାର ତତ୍ତ୍ଵ
ମହିଦ୍ରିରେ ଲୋକ ଏବଂ ସର୍ବଶେଷେ ମହିଦ୍ରି ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରରେ ଲୋକ
ହେଲେ; ସେତେବେଳେ କେବଳ ମଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମାତ୍ର ଅବ-
ଶିଷ୍ଟ ରୁହୁ । ଏହିରୁପ ପ୍ରକ୍ରିୟା ରୁହୁ ଓ ରୁହୁ ପରିଣମରେ
କିନତର ତ୍ରିମୁଦ୍ରା ଓ ଉତ୍ସବ ହେଉଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ରୁହୁ
ପରିଣମରେ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଓ ରୁହୁ ପରିଣମରେ ସୁରୁ ହୁଏ ।
(ଅନ୍ତର୍ମାନ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁ ପାଣ୍ଡି ଦର୍ଶନରେ ଦୃଷ୍ଟବ୍ୟ) ।

(ହିମଶି)

ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣବାଦ ଦ୍ଵିବେଦା ।

ସ୍ଵର୍ଗ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ଭାଇରେ ଭାଇ ।

ପଦା ହୋଇଥାଏ ଭାଇରେ ଭାଇ କଲେବ ପାଠ ସବ
ଦୂରିତ ଦୂରିତ ବାପ ଅଜା ମୋର ପ୍ରକଳ ନିର୍ବାଧ ଭାଇ ।
ଧର୍ମ କର୍ମ ଜାଗଦ୍ଦମ୍ଭନା ଥିଲା ବା ପୂର୍ବ କାହିଁ
ମୂର୍ଖଭୁକ୍ତାକ ଆଜା ଜୀବିତରୁ ନ ହେଲେ ନ ଥିଲା ଶାହି ।
'ସ୍ଵଧୀନତା' ବୋଲି ଯେଉଁ ପଦକରେ ସର୍ବଯାର ବକା
କଲେ ଭଲ ଦୂରି ମର ପାଇଥାନ୍ତେ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷେ ଅନ୍ତା ।
ଆଜି ମୁଁ ସ୍ଵଧୀନ, ସୁନ୍ଦରମୁନେ ଦୂରିତ ରେ ଭଲ କର
ମାନନେ ଯାହାର ସ୍ଵଧୀନତା ଲାହି ପାଇ ସେ ଲୋକଟା ମର
ସ୍ଵଧୀନ ଜାବ ମୁଁ କାହା ପାଗେ କେବେ ନ ନୁଆଁ ମୋର ମନ୍ତ୍ର
ଭାଇ ପଙ୍କେ କରେ 'ଶେଳହାତ୍ର' ପଦ୍ମଲେଖେ 'ପ୍ରିୟ ପିତା'
ଆଜନ ଅଞ୍ଚଳେ ମାଥକୁ ବାବକୁ ଲାଗୁଛି ମୁଁ ନିତ ନିତ
ସ୍ଵଧୀନ ଜାବ ମୁଁ—ସ୍ଵଧୀନତା ବକି ଭଲ ନ ପାଇବ ରଖି ।
ସ୍ଵଧୀନତା ଯନ୍ତେ ଭୁଲ ଭୁଲିଲୀ ସମାଚାର କରିମନ
ଜାତିକ ଅର ସେ ଏହିରେ ଭଦ୍ରବ ନିଷାତ୍ ସେ ବୋକା ଅନ୍ତର୍କା

ଏ ସମାଜେ ଲାହି ଧର୍ମର ମହିମା ପ୍ରେମର ସୁଣଣ ଗୌରବ
ଭମ୍ବି ପୁରୁଷ ମନ ନିଲା ସୁଖ ମନ ଗୋଲ ଭାବ ଭାବ ।
ମାଆ ଖୁଣ୍ଡି-ବେଦେ କାହିଁବା 'ପେମିନ'—ଦୁଇ ବଜ ଲୋକ
ଏ ମହାଅଭିବ ଦେଖି ନେବେ ପ୍ରାଣେ ନ ଲାଗନ୍ତି ଲୋକେ
ବିଦ୍ୟା ।

ପୁରୁଷ ଜଣକୁ ଭମ୍ବି ଦେଖିଲେ ଯେ ଏ ପୁଣି ଅଜି ଲାହି—
ଭମ୍ବି ପୁରୁଷ ବଜ ମିଳ ଗଲେ ଲାଗେ ପୁଣି ସୁନ୍ଦରମୁକ୍ତ ।
ବଜବ ବୋଲ ଯା ବଜ ଦକ୍ଷଟାରେ ଅଛି ଏ ସମାଜେ ରହ
ଅବାରଣେ କେତେ ସାଧୁ ଜାଗନ୍ତୁ ବାଜ ନିକୁ କିମ୍ବେ କିମ୍ବେ
ପଥେ ଘାଟେ ଘାଟେ କେନ୍ଦ୍ରିଲା ସଙ୍ଗେ ମନ ଯା ନ ଯା ଏ ମିଳ
ଛି ଛି ଭାଇବକୁ ବିବାହଟା ନାଜ ବିଅନ୍ତେ ପ୍ରେମେ 'ଅରଜି' ।
କା ଆଗେ କହୁବ ଜାଗିଲା ନ ପାଇ ତେଣୁ ପଢ଼େ ପାଇ
ଗୋଟି ଗୋଟି କର କେତେ ବିଶାରିବ ବିତିବ କବିତାପଦ ।

ଶ୍ରୀଶିଖ ସୁନାକ ।

ବିକାନୀର ରାଜାତ୍ରୀତାଙ୍କ ପତ୍ର ।

ଶରୀର,

ଆହୁରତ ରାଜୀର

୧୯୦୫ ସଂକ୍ରତ ଅଷ୍ଟମ ପତ୍ର ।

ଗ୍ରାମର ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭାୟ,
ମୋରେ ଖୁବାଂ ଆକରର ପାଦ ନିକଟରୁ ପ୍ରେତ
ଅପରକର କୁପାତ୍ରା ପଦ ଗ୍ରୀକ ଅଛି ସିପୋର କମେ
ମୋର ଦସ୍ତରକ ହୋଇଥାଏ । ପଦ ପାତାନ୍ତେ ସ୍ଵାପ୍ନ
ଦ୍ୱୟ ଓ କିମ୍ବଳନ ଲୁହ କରିଥାଏ; ଏହା କି କରିଯାଯୁ
ଏ ? ମୋର ଦୂର୍ଦୟ କାହିଁକି ତାହା କିମ୍ବଳ କରୁ ଲାହା ।

ଦୂର୍ଦୟ ମାନକର ଆଶା ଦରଖା ଦୂର୍ଦୟ ଉପରେ ଖୁବାଂ
ଦୂର୍ଦୟ କରେ, ମାତ୍ର ଗଣ ସେ ସମୟ ପରିଚାର କରିବାକୁ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ? ରାଜନ୍ୟଶ୍ରମିଳୀ ଜ୍ଞାନ୍ୟ କରି ଅଛି ନା
ବାଜାର ଲକାର ପଦକ ସମାଜ କୌତୁକ ଅଛି, ମହାପାତ୍ର
ନ ସ୍ଵର୍ଗ ଆକରର ସମସ୍ତକୁ ଏକ ମେତରେ ଠିଆ କରାର
ଆଶ୍ୱର କୁଠି ଦେବୁଥାଏ ।

ବୋଲି-ସ୍ଵର ବନ୍ଦିରୁଏ ପରିଚାହିକାରେ ଏକମାତ୍ର କେତେ
ଦଶ୍ୟମାନ, ଯେ ହିତା କିଏ ? ଆକରର, ଆକରର
ସମସ୍ତକୁ କ୍ଷୟ କର ଅଛି, ଅଚିକ୍ଷ୍ୟ ଅଛି ଏକମାତ୍ର
ଧରିପରିହମ ଦୂର୍ଦୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରତାପ, ପ୍ରତାପ ଅମ୍ବଳ୍ୟ ।

ପଦକର ରାଜପୁର ଗୋକୁ ଯେ ପଦକ୍ଷୟ ଦେବ ସେ କି
କୌତୁକା (ଅନନ୍ତ ବାପ) କମିଶ୍ର ଖାତ୍ୟ ଜାତ୍ୟ
ସମାଜରେ କିଳାକୁଳ ଦେଇ ପାରେ, ପଦିମୂର ପ୍ରଥାନ
ପଦ ସମସ୍ତେ କିମ୍ବୁ କରିଥାନ୍ତୁ ବୋଲି କି ତିତୋର ସେହି
ମାତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ । ଗାଣା ବିଷୟ ବିଭବ ରାଜକ୍ଷୟ
ନମ୍ବର ପରିଚାର କର ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେ ଅମ୍ବଳ୍ୟ ରହିଛୁ
ସମ୍ବନ୍ଧ ବସ୍ତୁକଷ୍ଟରେ ଫରାଯଣ କରିଥାନ୍ତି, ଅନନ୍ତାଶ୍ୟମ୍ଭ
ବୋଲ ଅନେକ ରାଜପୁର ଏହି ହାତରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ
କିଳାକୁଳ ନିର୍ବାକ୍ତବେ ଅପାର ଅବମନନା ଦେଖେ
ପାରି । ବେଳେ ହାତିର ବାଗରୁ ଏହି ଦୂର୍ଦୟନେମ୍ବୁ
କିମ୍ବଳାହାରୁ ।

କବୁତ୍ର ସବୁଟ୍ଟ ନୟଳରେ କିମ୍ବଳ କବୁତ୍ରକୁ, ପ୍ରତାପ
ବାହା କଲାରେ ଏ ବୀର କଳାକୁ କବୁତ୍ର ପରିବାର ପାଇଅଛି.
ନିଷ୍ଠେଯିତ ଅଣୀ ଅବମନାକର୍ମ, ପଦକ କାର୍ଯ୍ୟ କୌତୁକ
ଏବଂ ସର୍ବେହି କବୁତ୍ରରେ ମୋତ ସତେ ପ୍ରତାପକୁ ରଖା
କର ଅଛି । ରାଜୁକ ଏଣେ ହେତା ପରକାଳ ବି ସଂପାଦ
ସଂ ଉପରେର କବୁତ୍ରକ । ଲା, ହେବେହେ ନେବେ ।

ନମ୍ବର ଏକଦିନ ମନ୍ଦିରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବ, ସେ ଦିନ
ଅମ୍ବଳକ କୁଳ ଗୌତୁକ ଓ ମାଳ ମୃମରାର ଭୁବ
ପ୍ରତାପ ଉପରେ ଅପତ ହେବ । ଅମ୍ବଳକ ଏହତୁତ୍ର
ଶେଷରେ ତେବେବେଳେ ପ୍ରତାପ କରୁଥିବ ଲକନ କବୁତ୍ରର
କାହିଁକି ହେବ ।

ଅମ୍ବଳକ ଦଶ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଯେଉଥି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରରେ ରହିଥି
ହେବ ତାହାର ପରିତା ଯେହି ଅତିରି ନନ ଯୋଗ
ଧାରଣ କର କିଳାକୁ ପାଦ ଧରି ରିକ୍ଷା ଦେବ ତାହାର
ଜାଗ୍ରତ୍ତ ନିମିତ୍ତ ସମସ୍ତେ ମର୍ଯ୍ୟା ନମ୍ବଳରେ ପ୍ରତାପ ଅବକୁ
ଆଲାଇ ରହିଥାଏ । କିମ୍ବଳ ।

କବୁତ୍ର

ମେଲାମାଟ୍ଟୀ
ପୃଥ୍ବୀରିଜ—

ବିକାନୀର ରାଜାତ୍ରୀତା କାଳବାପ ହୋଇଥାଏ ନମ୍ବଳକୁ
ପ୍ରାକାଶ ଅବସ୍ଥା କରୁ ଯଦି ଶ୍ରୀକ ରେଣ୍ଡାରାକୁ ଅର୍ଥ
କରିଥାନ୍ତେ, ଶନ୍ତ ପାଦ ଦେଇ ବାର ଦେଇଶ, ସୁଦେଶମତ୍ତ,
ଏବଂ କିଳାମରି ପ୍ରତାପରେ ଏହି ପଦ ଶୀତାନନ୍ଦର ପ୍ରାଣରେ
ଆକରର ଶାଖ ନାକକରେ କାହା ଦ୍ୱାରାଈ କୋର ନ ଥିଲେ ।
ବାତୋନେ ଲିତ ପକ୍ଷ କୁଳ ରଜଶ ପାଠୀଙ୍ଗରାଗୋକୁଳୋ
ଯା ଶୁଣିବାର କଳକୁଳିତା ମଧ୍ୟନାଟା ସଧାର ଦୁର୍ବେଶ୍ୟରମ୍
କାନ୍ଦାଳି ପୁଟାକମ୍ପ କି ବିଷୟ ଦୁରୋଧିମନ୍ୟ
ବ୍ୟେଦ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ଦ୍ୱାରା ବିଧବାର କାଷ୍ଟ କଣ୍ଠ ଯାଇବେ

ଶ୍ରୀକୁମାର ପଢ଼ିବାପ ।